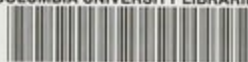




COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES



0051710927

THE LIBRARIES  
COLUMBIA UNIVERSITY





Bound by  
DESS & TALAN  
New York, N. Y.

















اشارات و اشکاهن

٦٤٥

# جواهر الانوار

فی ترجمه مشنوی مولانا خداداد گار

محمد جلال الدین البخاری الرومی

شعراً

الترجمة

والتحقيق والتلخيص للمجاشي لعربية الفارسية

بقلم

عبد الغفرير صاحب الجواهر

الدفتر الثالث (١)

892.88  
T23  
no. 645

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مُقَدِّمَةُ الْمُتَرَجِّمِ

نَجْزِي بَعُونَهُ تَعَالَى طَبَعَ تَرْجَمَةُ الدَّفْتَرِ الثَّالِثِ مِنْ مَثْنَوِي مَوْلَانَا خُداوندگار  
الْمَوْضُوعِ لِلْسَّيْرِ مِنَ الْحَقِّ إِلَى الْخَلْقِ كَمَا أَنَّ طَبَعَ تَرْجَمَةِ الدَّفْتَرِ  
الرَّابِعِ مِنْهُ الْمَوْضُوعِ لِلْسَّيْرِ مِنَ الْخَلْقِ إِلَى الْخَلْقِ مُسْتَمِرٌّ عَلَى نَسْقِ الدَّفَائِرِ  
السَّالِفَةِ وَ مِنْ حُسْنِ التَّوْفِيقِ أَنَّهُ قِيلَ أَسَابِيعَ مَعْدُودَةٍ تَمَّتْ تَرْجَمَةُ  
الدَّفْتَرِ السَّادِسِ مِنْهُ أَيْضًا الَّذِي هُوَ خَاتِمَةُ الدَّفَائِرِ مِنْ كَلَامِهِ قُدَّسَ  
سِرُّهُ كَمَا هُوَ الْأَصَحُّ وَ يَمَّا أَنَّ النُّسخَةَ الْمُعْتَمَدَ عَلَيْهَا فِي هَذِهِ التَّرْجَمَةِ  
هِيَ النُّسخَةُ الْمُنْدِمَجَةُ فِي النُّهْجِ الْقَوِيِّ مِنْ شَرْحِ الْمَثْنَوِيِّ لِلْعَلَامَةِ  
الْعَارِفِ يَوْسُفَ بْنِ أَحْمَدَ الْمَوْلَوِيِّ كَمَا ذُكِرَ فِي مُقَدِّمَةِ تَرْجَمَةِ الدَّفْتَرِ  
الْأَوَّلِ كَانَ خِتَامُ آيَاتِ الدَّفْتَرِ السَّادِسِ فِيهَا الْبَيْتُ الْمَذْكُورُ مَعَ  
تَرْجَمَتِهِ تَلَوًّا - وَ هُوَ مِنْ بَقِيَّةِ قِصَّةِ (الشَّاهِزَادِ كَانِ) (أَبْنَاءُ السَّلَاطِينِ)  
الْناقصَةِ الَّتِي بَعْدَ نَظْمِهَا بِقَلِيلٍ قَازَنْتَ وَفَاةً مَوْلَانَا قُدَّسَ رُوحَهُ

هست باقی شرح این لیکن درون بسته شد دیگر نمی آید برون

بَقِيَّ شَرْحٍ لِذَا لَكِنْ لِأَنَّ بَاطِنُ الْقَلْبِ لِي يُسَدِّ فَلَنْ

يُرَدُّ لِلْخَارِجِ بَعْدَ أَنْخَتَمَ ذَا الْمَقَالِ.. وَلَهُ الْبَسْرَ أَنْكَتَمَ

وَهَذَا أَحَدُ الشَّوَاهِدِ الْحَسِيَّةِ الصَّادِقَةِ عَلَى مَا قَالَهُ الْعُرَفَاءُ فِي

تَوْصِيفِ الْمَثْنَوِيِّ بِأَنَّهُ الْوَحْيُ الْقَلْبِي وَاللِّسَانُ الْغَيْبِيُّ الْمَعْجِزُ وَمِنْهُ

أَسْأَلُ التَّوْفِيقَ لِنَشْرِ تَرْجَمَةِ الدَّفْتَرَيْنِ الْبَاقِيَيْنِ الْخَامِسِ وَالسَّادِسِ...



أَلَا نَتَقَادُ الْعِلْمِي الْمِرْهَى يُدْرَجُ فِي مُلَحَقَاتِ  
تَرْجَمَةِ الدَّفَائِرِ الْبَاقِيَةِ مَعَ  
أَبْدَاءِ الشُّكْرِ لِمُرْسِلِهِ

---

العنوان - طهران - صندوق البريد رقم ١٨٩

## پیرو در خواست انتقاد

سال ششم است که دانشگاه دفاتر ششگانه مثنوی مولانا با زیباترین وسایل چاپ و هزینه گران بتدریج چاپ مینماید و نگارنده نیز در آغاز صفحه نخست از ترجمه دفتر اول و دوم از استادان و نمایان این فن (اگر باشند) در خواست انتقاد علمی مدلل نموده که در پایان مجلدات بعد با سپاسی مقتضی منتشر سازد ولی متأسفانه تا کنون چنین انتقادی از مانند این گونه اشخاص بهیچ وجه نرسیده و انتقادات گستاخانه دیگر بی مدرک هم بر این کتاب نفیس جز خاموشی و یا فرموده مولانا ..

عامه را در عشق همخوابه و طبق

کی بود پروای عشق صنع حق

پاسخ دیگری ندارد - قرآن مجید نیز میفرماید

إِنْ هُمْ كَاثِلَانِعَامٍ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا

مترجم مثنوی











بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مُقَدِّمَةُ الدَّفْتَرِ الثَّالِثِ مِنَ الْمَثْنَوِيِّ

الْحَكَمُ (١) جُنُودُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ يَقْوِي بِهَا أَرْوَاحَ الْمُرِيدِينَ  
وَتَنْزِيهِهِ عِلْمُهُمْ عَنْ شَائِبَةِ الْجَهْلِ وَعَدْلُهُمْ عَنْ شَائِبَةِ الظُّلْمِ وَجُودُهُمْ  
عَنْ شَائِبَةِ الرِّيَاءِ وَحِلْمُهُمْ عَنْ شَائِبَةِ السَّفَهِّ وَتَقَرُّبُ إِلَيْهِمْ مَا بَعْدَ عَنْهُمْ  
مِنْ فَهْمِ الْآخِرَةِ وَتَيْسِيرُ لَهُمْ مَا عَسَرَ عَلَيْهِمْ مِنَ الطَّاعَةِ وَالْإِجْتِهَادِ  
وَهِيَ مِنْ بَيِّنَاتِ (٢) الْأَنْبِيَاءِ وَدَلَالِهِمْ تَخْبِيرُ عَنْ أَسْرَارِ اللَّهِ وَسُلْطَانِهِ  
الْمَخْصُوصِ بِالْعَارِفِينَ وَإِدَارَتِهِ الْفَلَكَ (٣) النُّورَانِي الرَّحْمَانِي الدَّرِي  
الْحَاكِمِ عَلَى الْفَلَكَ (٤) الدُّخَانِي الْكَرِيمِ كَمَا أَنَّ الْعَقْلَ حَاكِمًا عَلَى الصُّورِ  
الْتَرَائِيَّةِ وَحَوَاسِهَا الظَّاهِرَةِ وَالْبَاطِنَةِ فَدَوْرَانُ ذَلِكَ الْفَلَكَ (٥)

(١) الحكم جمع حكمة و هي العلم بعقايق الاشياء على ما هي عليه و انقسمت الى قسمين علمية و عملية - (٢) لانها مظهر اسمه الحكيم - (٣) و هو العقل الاول الوارد فيه اول ما خلق الله الدرة البيضاء و قال اول ما خلق الله العقل - (٤) لان الفلك النوراني هو الثابت في علم الله المندرج تحت شئون ذات الالهية وهذا الفلك الدخاني حاصل من نظر تجلي الهى لدرة خلقها قبل السموات و الارض و نظر اليها فذابت ثم نظر الى الماء المذاب فماج و حصل منه دخان خلق منه الاجرام القدسية فنسبت اليه - (٥) فالفلك الروحاني النوراني المنسوب لعقل الكل عبارة عن العقول العشرة و النفوس الكلية و كل منها مدير الفلك الدخاني المدور بالمقادير و الحركات -



الرُّوحَانِي حَاكِمٌ عَلَى الْفَلَكَ الدُّخَانِي وَ الشَّهْبِ الزَّاهِرَةِ وَ السَّرْجِ  
 الْمُنِيرَةِ وَ الرِّيَّاحِ الْمُنْشِئَةِ وَ الْأَرَاضِي الْمَدْحِيَةِ وَ الْمِيَاهِ الْمَطْرَدَةِ  
 نَفَعَ اللَّهُ بِهَا عِبَادَهُ وَ زَادَهُمْ فَهْمًا فِيهَا وَ إِنَّمَا يَفْهَمُ كُلُّ قَارِي  
 عَلَى قَدْرِ فَهْمِهِ وَ يَنْسُكُ النَّاسُكَ عَلَى قَدْرِ قُوَّةِ اجْتِهَادِهِ وَ يَقْبِي  
 الْمُقْبِي مَبْلَغَ رَأْيِهِ وَ يَتَصَدَّقُ الْمُتَصَدِّقُ بِقَدْرِ قُدْرَتِهِ وَ يَجُودُ الْبَاذِلُ  
 بِقَدْرِ جُودِهِ وَ يَقْتَنِي الْمَجُودُ عَلَيْهِ مَا عَرَفَ مِنْ فَضْلِهِ وَ لَكِنْ مُفْتَقِدًا لِمَا  
 فِي الْمَفَازَةِ لَا يَقْصِرُهُ عَنْ طَلْبِهِ مَعْرِفَتَهُ مَا فِي الْبِحَارِ وَ يَجِدُ فِي طَلَبِ  
 مَاءِ هَذِهِ الْحَيَوَةِ قَبْلَ أَنْ يَقْطَعَهُ الْمَعَاشُ بِالْإِشْغَالِ عَنْهُ وَ تَعْوَقَهُ الْعِلَّةُ  
 وَ الْحَاجَةُ وَ تَحُولُ الْأَغْرَاضُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ مَا يَتَسَرَّعُ إِلَيْهِ وَ لَنْ يَدْرِكَ  
 الْعِلْمُ مُؤَثِّرُ هَوَى وَ لَا رَاكِنٌ إِلَى دَعَا وَ لَا مُنْصَرِفٌ عَنْ طَلْبِهِ  
 وَ لَا خَائِفٌ عَلَى نَفْسِهِ وَ لَا مُهْتَمٌّ لِمَعِيشَتِهِ إِلَّا أَنْ يَعُوذَ بِاللَّهِ وَ يُؤَثِّرَ  
 دِينَهُ عَلَى دُنْيَاهِ وَ يَأْخُذَ مِنْ كَنْزِ الْحِكْمَةِ نَقُودَ الْأَمْوَالِ الْعَظِيمَةِ الَّتِي  
 لَا تَكْسُدُ وَ تُورِثُ مِيرَاثَ الْأَمْوَالِ وَ الْأَنْوَارِ الْجَلِيلَةِ وَ الْجَوَاهِرِ  
 الْكَرِيمَةِ وَ الضِّيَاعِ الثَّمِينَةِ شَاكِرًا لِفَضْلِهِ مُعْظَمًا لِقُدْرِهِ مُجَلِّلاً لِخَطَرِهِ  
 وَ يَسْتَعِينُ بِاللَّهِ مِنْ خَسَاسَةِ الْحُظُوظِ وَ مِنْ جَهْلِ يَسْتَكْشِرُ الْقَلِيلَ مِمَّا  
 يَرَى فِي نَفْسِهِ وَ يَسْتَقِلُّ الْكَثِيرَ الْعَظِيمَ مِنْ غَيْرِهِ وَ يَعْجِبُ بِنَفْسِهِ  
 بِمَا لَمْ يَأْذَنْ لَهُ الْحَقُّ وَ عَلَى الطَّالِبِ أَنْ يَتَعَلَّمَ مَا لَمْ يَعْلَمْ وَ أَنْ  
 يَعْلَمَ مَا قَدْ عَلِمَ وَ يَرْفِقُ بِذَوِي الضَّعْفِ فِي الذَّهْنِ وَ لَا يَعْجِبُ

مِنْ بَلَادَةِ أَهْلِ الْبَلَادَةِ وَلَا يُعْنَفُ عَلَى قَلِيلِ الْفَهْمِ كَذَلِكَ كُنْتُمْ  
 مِنْ قَبْلِ فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْكُمْ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَنْ أَقَاوِيلِ الْمُتَّحِدِينَ  
 وَشِرْكَ الْمُشْرِكِينَ وَتَنْقِصِ النَّاْقِصِينَ وَتَشْبِيهِ الْمَشْبَهِينَ وَسُوءِ  
 أَوْهَامِ الْمُتَفَكِّرِينَ وَكَيْفِيَّاتِ الْمُتَوَهِّمِينَ لَهُ الْحَمْدُ وَالْمَجْدُ عَلَى تَلْفِيقِ  
 الْكِتَابِ الْمُشْنَوِيِّ الْأِلَهِيِّ الرَّبَّانِيِّ وَهُوَ الْمُوَفِّقُ وَالْمُفْضِلُ لَهُ الطُّوْلُ  
 وَالْمَنْ وَسَيِّمًا عَلَى عِبَادِهِ الْعَارِفِينَ عَلَى رَغْمِ حِزْبٍ يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا  
 نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ إِنَّا نَحْنُ  
 نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا  
 إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ  
 وَالصَّلَاةُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ بِرَحْمَتِكَ يَا  
 أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.





بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ترجمة الدفتر الثالث من المثنوي

- (۱) يَا ضِيَاءَ الْحَقِّ .. نَبْرَاسَ الْهُدَى ..  
وَحُسَامَ الدِّينِ .. قَتَالَ الْعِدَى ..  
جِيءَ بِهَذَا الدَّفْتَرِ الثَّالِثِ مَنْ  
.. مَا لَهُ ثَانِ أَتَى لُطْفًا وَمَنْ ..  
مِنْكَ مَرَّاتٍ ثَلَاثًا .. لَا أَقْلَ ..  
(۲) فَبِهَذَا الدَّفْتَرِ الثَّالِثِ أَنْتَ  
مَخْزَنَ أَسْرَارِكَ افْتَحْ .. لَوْ مَنَنْتَ ..  
وَأَتْرَكَ الْأَعْذَارَ عَنْ هَذَا الْكَرَمِ  
.. جُدْ عَلَيَّ عَافِيكَ يَا رَبَّ النِّعَمِ .. (۲)

(۱) ای جیء بهذا الدفتر لمرتبة النطق والنظم و أبرزه على الاوراق بواسطة القلم  
ای آفرآه كما أخذته منی فان السنة النبوية التثلیت لما رواه البخاری عن عثمان بن عفان  
انه دعی بأناء فأفرغ على کفیه ثلاث مرات ففسلهما ثم ادخل یمینه فی الماء فمضض و  
استنشق ثلاثاً ثم غسل وجهه ثلاثاً و یدیه الى المرفقین ثلاثاً ثم مسح برأسه ثم غسل رجلیه  
الى الکعبین ثلاث مرات ثم قال قال رسول الله ( ص ) من توضأ نحو وضوئی هذا ثم  
صلی رکعتین غفر له من ذنبه و لما کان المثنوی متکفلاً لطهارة القلوب کان الدفتر الاول  
منه کمن غسل العضو مرة و الثاني کمن غسله ما تقدم و الثالث کمن غسله ثلاث مرات -  
(۲) أعذار بفتح الهمزة جمع عذر و هو الذی يظهر لنا و لكن قال فی النهج ما نصه  
أعذار بكسر الهمزة مصدر أعذر و ليس هو جمع لان السياق بأباء قال الجوهري  
قال أبو عبيدة يقال عذرت الجارية و الغلام أعذرهما عذراً ای ختنتهما و قال ابن الاثير  
الاعذار الختان ثم قيل للطعام اللذي يطعم فی الختان (المعنى) و یا ضياء الحق حسام -  
الدين رتب اطعمة سنة الختان و افتح لاجلها خزينة الاسرار لتظهر جواهر المعاني على  
بساط الجلد الثالث اه و هذا تكلف بين و زاد على ذلك ان معنى لفظة ( بهل ) فى  
الاصل دع و اترك لا رتب و نظم -

- (۱) ای ضياء الحق حسام الدين ييار اين سوم دفتر که سنت شد سه بار  
(۲) بر گشا گنجينه اسرار در سوم دفتر بهل اعذار را (۱)

(۱) يعنى چنانکه در دفتر دوم تأخير اتفاق افتاد وعذرش پيش آمد بوده است -

- (۱) فَقَوْلَاكَ مِنْ قُوَى الْحَقِّ تَفُورُ .. وَ عَلَى الْاَيَّه الطَّهَرِ تَدُورُ.. (۱)
- هِيَ لَيْسَتْ مِنْ جُدُورٍ وَ عُرُوقُ (۲)
- (۲) ذَا سِرَاجِ الشَّمْسِ مِنْ مَنَّهُ الضِّيَاءُ .. مَوْقِدٌ .. وَ الْاَرْضُ جَلَى السَّمَاءِ.. (۳)
- لَيْسَ مِنْ زَيْتٍ وَ قُطْنٍ وَ فَتِيلِ .. بَلْ مِنَ الْمَصْبَاحِ لِلرَّبِّ الْجَلِيلِ..
- (۳) سَقَفُ هَذَا الْفَلَكَ السَّامِي مَدَامَ .. هَكَذَا.. مَا اخْتَلَّ وَزَنًا وَ نِظَامًا..
- لَيْسَ مِنْ حَبْلِ اَشَدَّ اَوْ عَمَدَ قَامَ.. بَلْ مِنْ قُدْرَةِ حَيٍّ اَحَدٍ..
- (۴) قُوَّةَ جِبْرِيلِ السَّامِي مَقَامَ .. لَمْ تَكْ مِنْ مَطْبَخٍ اَوْ مِنْ طَعَامٍ (۴)
- قُوَّةَ جِبْرِيلَ زَادَتْ مِنْ اَثَرِ رُؤْيَا بَارِي الْوُجُودِ وَ الْبَشَرِ

(۱) نسخه ثانیه - وعلی الایه الیهم - ای قوتک قوه کامله روحانیه حاصله لک من الله بواسطه الروح الانسانیة و غیر قوه حاصله من الروح الحيوانیة کالعروق المتحرکه بجریان الدم فیها فان آثار اسمہ القوی لا تظهر الا مع العبد الجامع لانواع الکمال - ( ۲ ) نسخه ثانیه - نهضت من وهج او کالبروق - ( ۳ ) ای ان شعله روح الانسان الکامل بمثابة شعله الشمس لیست من الطعام و الشراب بل من مشاهدة الملك الوهاب - ( ۴ ) لما نزلت هذه الایة فی وصف جبریل ( ذی قوه عند ذی العرش مکین ) سألہ ( ص ) فقال قلعت دیار قوم لوط بجناحی -

- (۱) قوتت از قوت حق میزهد نز عروقی کز حرارت می جهد
- (۲) این چراغ شمس کو روشن بود نز فتيله و پنبه و روغن بود
- (۳) سقف گردون کو چنین دائم بود نز طناب و استنی قائم بود
- (۴) قوت جبریل از مطبخ نبود بود از دیدار خلاق وجود



- (۱) قُوَّةُ الْإِبْدَالِ لِلْحَقِّ اعْلَمَ  
لَمْ تَكْ بَلْ قُوَّةُ الْحَقِّ غَدَتْ  
(۲) فَمِنْ النُّورِ الْجُسُومَ لَهُمْ  
عَبَرُوا الرُّوحَ وَ جَاوَزُوا الْمَلَكَا  
(۳) إِذْ وُصِفْتَ أَنْتَ بِالْوَصْفِ الْجَلِيلِ  
(۴) فَعَلَيْكَ النَّارُ بَرْدًا وَ سَلَامٌ  
لِمِزَاجٍ لَكَ كُلُّ عُنْصُرٍ
- هَكَذَا مِنْ مَطْبَخٍ أَوْ مَطْعَمٍ (۱)  
فِي ذَوِي الْحَقِّ تَجَلَّتْ وَبَدَتْ..  
خَمَرُوا أَيْضًا وَ فِي ذَاكَ هُمْ (۲)  
.. وَ بِهِ دَوْمًا أَنْارُوا الْحَلَكَا (۳)  
نَارَ نَمْرُودَ ضَرَّتْ جُزْ كَالْخَلِيلِ (۴)  
تَرْجِعُ يَا مَنْ كَعْبِدَ وَ غَلَامٌ  
.. كَانَ طَوَّعَ أَمْرِكَ إِنْ تَأْمُرُ.. (۵)

(۱) ای و انت یا حسام الدین من اللدین بدلوا صفاتهم بصفات الحق و تخلقوا باخلاقه - (۲) ای اجسام الاولیاء بعد التركیب و التریة ایضاً من الانوار خمروها حتی علوا و فاقوا مرتبة الروح الانسانی و مقام الملائكة و رفعت عنهم احوال البکثرات و شاهدوا جمال الذات - ( ۳ ) نسخة ثانیة - و به دوماً اداروا الفلک - (۴) لما علمت ان الله تعالی تسعة و تسعین اسما من احصاها دخل الجنة ومعنی الاحصاء عند العلماء الاختیار عدها او الوقوف علی معانیها او معرفة الفاظها او الاتیان علیها حفظاً و عند اهل الحقیقة من اتصف و تخلق و تحقق بها و اصحاب القلوب اذا اتصفوا بحقائقها و اتصفوا بآثارها كانوا علی اثر الخلیل و انت منهم - (۵) ای ما دمت محبوس العناصر انت تابع لها فاذا رفعت قدم همتك و فتحت بفتح ارادتك قفل خزائن اسرار الوحدة قعدت فی مقعد الخلة علی سریر العبودیة فكانت العناصر محكومة لك و طائفة لامرك -

- (۱) همچنین این قوه ابدال حق  
(۲) جسمشان را هم ز نور آسرشته اند  
(۳) چونکه موصوفی باوصاف جلیل  
(۴) گردد آتش بر تو هم برد و سلام
- او ز حق دان نر طعام و نر طبق  
تا ز روح و از ملک بگذشته اند  
ز آتش نمرود بگذر چون خلیل (۱)  
ای عناصر مر مزاجت را غلام

(۱) مراد از آتش آتش معنوی که فراق است شیخ محیی الدین در فصوص الحکم گفته است ( ما وصفناه تعالی بوصف الا کنا نحن ذلك الوصف سوی الوجوب الذاتی ) -



- (۱) فَمِزَاجُ الْكُلِّ كُلِّ عُنْصُرٍ  
وَالْمِزَاجُ لَكَ بِالْكُلِّ سَمِي  
(۲) ذَا الْمِزَاجِ لَكَ فِي الدُّنْيَا اللَّتِي  
فَاَوْصِفِ الْوَحْدَةَ الْحَالِ التَّقَطُّ  
(۳) اَسْفًا عَرَصَةُ افْهَامِ الْوَرَى  
(۴) يَا ضِيَاءَ الْحَقِّ بِالْحَقِّ الْغَرِيبِ  
وَهَبْتَ حُلُوكَ صَلَدَ الْحَجَرِ  
أَصْلُهُ كَانَ قَوِيَّ الْأَثَرِ  
كُلُّ أَصْلٍ .. مِثْلَ أَمْلَاكَ السَّمَاءِ ..  
بُسْطَتْ .. بِأَهْرَةِ بِالسَّعَةِ .. (۱)  
.. وَ يَنْوِرُ خَالِقِ النُّورِ ارْتَبَطُ ..  
كَثْرَةُ ضَاقَتْ مِنْ الْحَلْقِ عَرَى (۲)  
.. مَنْ هُوَ فِي رَأْيِكَ الْمَاضِي الْمُصِيبِ ..  
حَلَقًا .. أَعْطَمَهُ جَلِيلُ الظَّفَرِ .. (۳)

(۱) ای جمعت الاوصاف الالهية و بلغت بسالیر الی الله النهایة - (۲) لكون الخلق لا یسکون حلقاً ای و لا وسعة لقدرتهم لادراك الاسرار الخفية - (۳) ای بسبب حلق رأیک وجودة علوم قلبک اللذین هما کالعللوة الحلوة الشبهة تهب بها للسالك اللذی هو کالحجر خلق خلق و فم ذهن الم تنظر الی جبل الطور لما تجلی له ربنا کان ذلک النجلی حلقاً -

- (۱) هر مزاجی را عناصر مایه است  
(۲) ابن مزاجت در جهان منبسط  
(۳) ای دریغا عرصه افهام خلق  
(۴) ای ضیاء الحق بحلق رأی تو  
وین مزاجت برتر از هر مایه است  
وصف وحدت را کنون شد ملنقط  
سخت تنگ آمد ندارد خالق خلق  
خلق بخشد سنگ را حلوائی تو (۲)

(۱) چونکه حیات ارواح ذاتی است و مزاج در آن مانند اجسام شرط نمیباشد و مقصود از جهان منبسط در بیت بعد عالم ارواح است که در آن کیفیات و عناصر متضاده وجود ندارد - (۲) مراد ازسنگ قلبقاسی است که قساوت او ذاتی باشد -

- (۱) بِالتَّجَلِّيِ جَبَلُ الطُّورِ وَجَدَ  
 شَرِبَ خَمْرًا وَ لَكِنْ مَا قَدَرَ  
 (۲) وَلِذَا شَقِقَ وَ اُنْدَكَ الْجَبَلُ  
 (۳) هِبَةُ اللَّقْمَةِ مِنْ كُلِّ اَحَدٍ  
 هِبَةُ الْخَلْقِ بِشُغْلِ الْحَقِّ لَا  
 (۴) يَهَبُ الْخَلْقَ لِرُوحٍ وَ بَدَنٍ  
 (۵) يَهَبُ خَلْقًا بِوَقْتٍ فِيهِ اَنْتَ  
 وَ خَلَوْتَ مِنْ خِدَاعٍ وَ حَسَدٍ
- حَلَقًا .. اَعْطَاهُ ذُكَاءً وَ رَشَدًا ..  
 اَنْ يَطِيقَ الْخَمْرَ ذَا .. لَمَّا سَكَرَ ..  
 مَنْ رَأَى مِنْ جَبَلٍ رَقَصَ الْجَمَلُ  
 تَحَصَّلَ دَوْمًا اِلَى كُلِّ اَحَدٍ (۱)  
 مَا سِوَاهُ حُصِرَتْ جَلَّتْ عَلَا  
 كُلُّ عُضْوٍ لَكَ مُمْتَازًا يَفْنُ  
 صِرْتَ اِجْلَالِيَا الْجِسْمِ اَبَدَتْ  
 مَا لَكَ قَصْدٌ سِوَى الْحَيِّ اِلَّا حَدَّ ..

(۱) ای اعطاء اللقمة الصورية او اللقمة الممنوية بالنصايح من كل احد لواحد من الناس سهل و لو كان قبولها صعبا و لكن اعطاء التأثير لقبولها و الاستعداد له المعبر عنه بالخلق محصور بالله تعالى وحده لا لغيره -

- (۱) کوه طور اندر تجلی خلق یافت  
 (۲) صار ذكاء منه و انشق الجبل  
 (۳) لقمة بخشی آید از هر کس بکس  
 (۴) خلق بخشید جسم را و روح را  
 (۵) ان گهی بخشید که اُجلائی شوی
- تا که می نوشید و می را برنتافت (۱)  
 هل رأیتم من جبل رقص الجمَل  
 خلق بخشی کار یزدانست و بس  
 خلق بخشید بهر هر عضوت جدا  
 از دغا و از دغل خالی شوی

(۱) اشاره بآیه سوره آل عمران ( فلما تجلی ربه للجبل جعله ذكاءً و خر موسى



- (١) كَيِّ بِدَا سِرِّ الْمَلِيكِ لَا حَدَّ  
لَا تُخْلِي الْقَمَدَ قُدَّامَ الدُّبَابِ  
..لَا وَلَا تَطْوِي سِوَى نَهْجِ الصَّوَابِ..
- (٢) أَذُنَ ذَاكَ الَّذِي سِرُّ الْجَلَالِ  
مَنْ هُوَ كَالسَّوْسَنِ أَلْفَ لِسَانٍ  
(٣) لِلتُّرَابِ الْخَلْقَ أَطْفَأَ اللَّهُ قَدَّ  
كَيِّ بِهَذَا يَشْرَبُ الْمَاءَ النَّبَاتِ  
(٤) ثُمَّ لُطْفًا لِلتُّرَايِي الشَّفَهَ  
كَيِّ بِدَا مِنْهُ النَّبَاتِ بِالطَّلَبِ
- لَا قَ تَبْدِي كَيِّ بِدَا مَرَّ الْأَبْدِ (١)  
..لَا وَلَا تَطْوِي سِوَى نَهْجِ الصَّوَابِ..  
سَمِعَتْ بِالْقُرْبِ فَازَتْ وَالْوِصَالِ (٢)  
لَهُ وَالْأَبْكَمَ فِي الْعَالَمِ بَانَ ..  
وَهَبَ فِي طَبْعِهِ الرُّشْدَ أَعَدَّ  
مِنْهُ يَنْمُو عَدَدًا يَرْبُوا الْمِائَاتِ  
وَهَبَ وَالْخَلْقَ .. أَعْطَى الْمَعْرِفَةَ ..  
يَا كُلُّ فِي وَفْقِ مَا قَلْبًا أَحَبَّ ..

(١) نسخه النهج ( تا بگوئی ) و فی بعض النسخ ( تا نگوئی ) و المعنی بالمآل واحد قال فی النهج - حتی تقول السر المنسوب الی السلطان لاحد من السلاک اللذین هم محرم الاسرار و یؤید هذا ما فی نسخه ( تا نگوئی ) ای حتی لا تقول السر - المنسوب الی السلطان لاحدولهذا قال فی الشطر الثانی و حتی لا تریق و ترمی السكر قدام البعوض فان عوام الناس کالبعوض بل هم اقل لان العلماء أمناء الله و أمناء الرسل - (٢) نسخه ثانیة تسمع بالقرب فازت بالوصال - قال فی النهج ( کوشد ) معناها تسمع و المعنی تسمع أسرار الجلال اذن ذلك اللذی هو مثل زهر السوسن و لو کان السوسن بمائة لسان و لكن وقع ابکم ای وصل الی کمال الاسرار الخفیة و أقدره الله تعالی علی تقدیرها و لكن اختار العزلة علی فعوی من عرف الحق کل لسانه عن اعطاء الاسرار لاحد خوف ان تصیب غیر اهلها اه و الصحیح کما فی نسخه لکنهاور و غیرها ( نوشد اسرار ) جلال الخ و المعنی واحد -

- (١) تا بگوئی سرسلطان را بکس  
(٢) گوش آنکس نوشد اسرارجلال  
(٣) خلق بخشد خاک را لطف خدا  
(٤) باز خاکی را ببخشد خلق و لب
- تا نریزی قند را پیش مکس  
کوچو سوسن صد زبان افتاد لال  
تاخورد آب و بروید صد گیا  
تاکیاهش را خورد اندر طلب

- (۱) وَ لَهُ الْحَيَوَانُ إِذْ كَانَ النَّمَاتُ  
 ذَلِكَ الْحَيَوَانُ لِلْإِنْسَانِ عَادٌ  
 (۲) وَ التُّرَابُ جَاءَ أَيْضًا لِلْبَشَرِ  
 حَيْثُ أَنَّ الرُّوحَ دَوْمًا وَ الْبَصَرَ  
 (۳) جُمْلَةَ الذَّرَاتِ أَبْصَرْتُ أَنَا  
 لَوْ أَنَا عَنْ أَكْلِهَا قُلْتُ الْكَلَامَ  
 (۴) مِنْ مَتَاعِ جُودِهِ كُلُّ وَرَقٍ  
 كُلُّ ظَنَرٍ رَهْنٌ ظَنَرٍ لَطْمِهِ  
 (۵) هُوَ لِلْأَرْزَاقِ أَرْزَاقًا وَ هَبْ  
 حَيْثُ أَنَّ الْبَرَّ مِنْ دُونِ غَدَاءِ  
 أَكَلَ صَارَ السَّمِينُ فِي الْحَيَاتِ  
 لُقْمَةً بِالْمَرَّةِ رَاحَ وَ بَادَ  
 وَ لَهُ الْكَالُ صَارَ فَدَثَرُ (۱)  
 فَارَقَ بِالْمَرَّةِ مَيَّتَ الْبَشَرِ  
 فَتَحَتْ حَلَقًا.. لِأَهْلِ ذِي الدُّنَا..  
 مُسَهَبًا كَانَ.. لَهُ عَزَّ الْخِتَامُ..  
 كَانَ أَوْ زَهْرٌ وَ رَوْضٌ مُتَسَّقٌ (۲)  
 الْعَمِيمُ الْبَاهِرُ فِي وَصْفِهِ  
 .. وَ لَهَا أَهْدَى يَوْفِقُ مَا أَحَبَّ (۳)  
 مَا لَهُ قَطُّ نُمُوٌّ وَ رِوَاءُ

(۱) ای صار الروح والبصر بعيداً عن البشر بعد الموت الاضطرابی - (۲) ای ان المرئی للمریدین لطفه تعالی و انعامه انعام لجميع خلقه مثلاً السحاب و الشمس و الهواء تربی الاشجار لتأتی بالانمار و تفيض علیهم هذه الحالات من الامطار و الانوار من لطف رب خالق الاکوان - (۳) الازراق نوعان ظاهرة کلا قوات و باطنه کالمعارف و العلوم -

- (۱) چون گیاهش خورد و حیوان گشت زفت  
 (۲) بار خاک آمد شد اکال بشر  
 (۳) ذره ها دیدم دهانشان جمله باز  
 (۴) بردها را برگ از انعام او  
 (۵) رزقها را رزقها او می دهد  
 گشت حیوان لقمه انسان و رفت  
 چون جدا شد از بشر روح و بصر  
 گر بگویم خوردشان گردد دراز  
 دایکمان را دایه لطف عام او  
 زانکه گندم بی غدائی چون زهد



- (۱) مَا لِيُشْرَحَ ذَا الْكَلَامِ مِنْ خِتَامٍ  
أَنَا قَدْ نَمِنْتُ مِنْ تِلْكَ الْقِطْعِ  
(۲) كُلُّ هَذَا الْعَالَمِ الْمَأْكُولِ كَانَ  
مَنْ بَقِيَ ادِرْ أَنَّهُ الْمُقْبِلُ كَانَ  
(۳) ذِي الدُّنَا مَعَ سَاكِنِيهَا نُشِرَتْ  
وَالدُّنَا تِلْكَ وَ مَنْ فِيهَا سَلَكَ  
(۴) ذِي الدُّنَا مَعَ عَاشِقِيهَا قُطِعُوا  
أَهْلُ ذَاكَ الْعَالَمِ مُجْتَمِعِينَ  
(۵) وَالْكَرِيمُ ذَاكَ مَنْ مَاءَ الْحَيَاتِ
- قِطْعَةً وَاحِدَةً فِي ذَا الْمَقَامِ  
الَّتِي عَزَتْ بِهَا السَّمْعُ أَنْتَفَعَ  
إِدْرِهِ وَ الْأَكْلَ ذَلْ وَ هَانُ.. (۱)  
وَ هُوَ الْمُقْبُولُ بِالرَّفْعَةِ بَانَ  
.. كَالْهَبَا طَارَتْ جَمِيعاً دُثِرَتْ..  
خَلَدَتْ بَاقِيَةً.. لَا فِي فَلَكْ..  
فِي وَصَالٍ أَبَدًا مَا طَمِعُوا  
خَلَدُوا.. بِالْحَقِّ دَامُوا وَ لَعِينُ..  
رُوحَهُ أَعْطَى.. وَ عَبَى الْإِنِّجَاةُ.. (۲)

(۱) ای کل اکل هو للتراب مأکول و الباقي بقاء الله بعد الفناء بالله قابل علی الله و مقبول بل احياء عند ربهم يرزقون ای ان خواص بنی آدم لا غیرهم قابل علی الله و مقبول - (۲) قال ابن الاثير الكريم من الانسان الجامع لانواع الخير و الشرف و الفضائل -

پاره‌ای گفتم بدان زان پاره‌ها  
باقیان را مقبل و مقبول دان  
وان جهان و سالکانش مستمر  
اهل آن عالم مخلد مجتمع  
آب حیوانی که ماند تا ابد

(۱) نیست شرح این سخن را منتهی  
(۲) جمله عالم آکل و مأکول دان  
(۳) این جهان و ساکنانش منتشر  
(۴) این جهان و عاشقانش منقطع  
(۵) پس کریم آنست که خود را می دهد



(۱) لِيَدُومَ خَالِدًا قَالِبَاتٍ  
 ذَا الْكَرِيمِ جَاءَ مِنْ أَلْفِ خَطَرٍ  
 (۲) لَوْ هُمْ أَلْفُ أَلْفٍ بِالْعَدَدِ  
 كَالْخِيَالَاتِ هُمْ مِنْ عَدَدِ  
 (۳) مَا هُوَ إِلَّا كُلٌّ وَالْمَأْكُولُ كَانَ  
 وَكَذَا الْغَالِبُ وَالْمَغْلُوبُ قَدْ

عِنْدَ رَبِّ الْعِزَّةِ وَالصَّالِحَاتِ  
 طَفَرَ وَالْفَوْزَ لَا قَى وَالظَّفَرَ  
 وَاحِدًا لَا أَكْثَرَ كَانُوا بَعْدَ (۱)  
 مَا لَهَا فِي الْوَاقِعِ لَمْ تُوَجِدْ  
 لَهُ حَقَّ الْحَلْقِ وَالنَّائِي عِيَانِ (۲)  
 لَهُ حَقَّ الْعَقْلِ وَالرَّأْيِ الْأَسَدِ

(۱) ای ان كانت الباقيات الصالحات و النفوس الصالحات بحسب الظاهر ألوفاً لاعداد لها لكن في المعنى ليست ازيد من الواحد على فعوى انما المؤمنون أخوة والعلماء كنفس واحدة من حيث الحقيقة لا غيرهم ای الكرماء من حيث الظاهر مثل الخيالات المنسوبة لاصحاب التفرقة التي لا تحقق لوجودها ليست عدد انديش ای محل العدد و الفكر قال الله تعالى كل شيئي هالك الا وجهه كانه يقول النفوس الضائعة هم اصحاب التفرقة وجودهم محل الخيالات الفاسدة و النفوس الباقيات الصالحات من حيث الصورة الوف و من حيث المعنى واحد لازيادة عليه و اولئك اللذون هم كالخيالات بحسب الظاهر لا بحسب المعنى كنفوس ضائعة و فانية ليس هم محل العدد - (۲) قال في النهج أراد هنا بالنأي الحلق فكان عطفه على ( حلقست ) لتفسير العربي بالفارسي و المعنى للاكل و المأكول حلق و حلقوم ان كان اكلا في الصورة فهو ثابت له في الحقيقة و ان كان آكلا في - المعنى فهو ثابت له بالمجاز و على كلا الحالين للغالب والمغلوب عقل و رأى ای ان كان آكلا كالبهائم له حلق و لا نصيب له من العقل و الرأي لانه نفسه غالبية على روحه و اما اللذي غلبت روحه على نفسه بعبادة العقل و الرأي فهو له نصيب و لو كان له باعتبار الاكل و الشرب حلق لكن بسبب العشق والطاعة روحه غالبية و حلقه مبدل بالعقل و الرأي و لهذا قال ( حلق بخشيد او عصای عدل را ) -

(۱) باقيات الصالحات آمد كريم

رسته از صداقت و اخطار و ييم

(۲) گر هزارانند يك كس بيش نيست

چون خيالاتي عدد انديش نيست

(۳) آكل و مأكول را حلقست و نای

غالب و مغلوب را عقل است و رای (۱)

(۱) مصراع ثاني تمثيل است برای مصراع اول يعنى چنانكه غالب و مغلوب عقل و رأى باشد همچنين آكل و مأكول حلق است و نای بايد باشد -

- (۱) فَغَصَا الْعَدْلُ هُوَ الْحَلَقُ وَهَبَ  
كَمْ حَبَالٍ وَ عِصِيٍّ أَكَلَتْ  
(۲) وَ بِهَاذَا الْأَكْلُ كُلُّ مَا أَزَادَ  
حَيْثُ لِلْحَيَوَانِ لَمْ تُشَبَّهْ أَبَدَ  
(۳) وَالْيَقِينُ كَالْعَصَا الْحَقُّ مَنَحَ  
كَيْ هُوَ يَا كُلُّ كُلِّ مَا وَلَدَ  
(۴) فَالْمَعَانِي كُنَّ كَالْأَعْيَانِ كَمْ  
رَازِقُ حَلَقِ الْمَعَانِي اللَّهُ كَانَ  
(۵) وَمِنْ الْحَوْتِ إِلَى قُرْصِ الْقَمَرِ  
مَنْ غَدَاءَ يَطْلُبُ الْحَلَقَ فَقَدْ
- ..وَفَقَّ مَا مِنْهُ أَرَادَ وَ أَحَبَّ.. (۱)  
..لَقَقْتُ كَلَّ شَاتٍ مَا عَمِلْتُ..  
لَا وَ لَا الشَّكْلَ لَهَا أَنَا أَعَادَ  
هِيَ فِي أَكْلِ وَ شَكْلِ وَ جَسَدِ  
لَهُ حَلَقًا.. وَ لَهُ الصَّدْرُ شَرَحَ..  
مِنْ خِيَالٍ.. يَخْلُصُ فِيهِ الرِّشْدُ..  
وَجَدْتُ حَلَقًا بِهِ الرُّوحُ أَلَمْ  
لَا سِوَاهُ مِنْهُ فَضْلًا وَ أَمْتِنَانِ  
لَيْسَ مِنْ خَلْقٍ يَرَى أَوْ مِنْ بَشَرٍ (۲)  
..كُلُّ مَخْلُوقٍ لَهُ حَلَقًا وَجَدَ..

(۱) الاية فى سورة طه ( فاذا حبالهم و عصيتهم يخيل اليه من سحرهم انها تسعى  
فاو حبس فى نفسه خيفة موسى قلنا لا تخف انك انت الاعلى و القى ما فى يمينك تلقف  
ماضعوا انما صنعوا كيد ساحر و لا يفلح الساحر حيث اتى ) - (۲) قال الشيخ  
صدر الدين القنوى فى اعجاز البيان ان لكل شئى غذاءً خاصاً فغذاء الاسماء احكامها  
بشرط الظاهر اللذى هو محل الحكم وغذاء الاعيان الوجود و غذاء الوجود احكام الاعيان  
و غذاء الجواهر الاعراض و غذاء الارواح علومها و غذاء الصور العلوية حركاتها و غذاء  
العناصر الصورة و غذاء الصورة الطبائع الاربعة اللتى ركبت منها الصورة و المزاج الى  
مالا نهاية له -

خورد او چندان عصا و حبل را  
زانکه حيوانى نبودش اكل و شكل  
تا بخورد او هر خيالى را که زاد  
رازق حلق معانى هم خداست  
که بجناب مايه او را حلق نيست

(۱) حلق بخشد او عصای عدل را  
(۲) واندر او افزون نشد زانجمله اكل  
(۳) مریقین را چون عصا حق حلق داد  
(۴) پس معانی را چو اعیان حلقهاست  
(۵) پس ز ماهی تا بماء از خلق نیست



- (۱) إِنْ حَلَقَ الرُّوحَ مِنْ فِكْرِ الْبَدَنِ  
بَعْدَ ذَا الرِّزْقِ لَهُ مَرٌّ الْأَبَدُ  
(۲) إِنْ حَلَقَ النَّفْسَ أَوْ مِنْ وَسْوَئِهِ  
فَلَوْحِي هُوَ لِلْأَجَلِ قَدْ  
(۳) إِنْ حَلَقَ الْعَقْلَ وَالْقَلْبَ إِذَا  
فَبِدُونِ الْهَضْمِ لِلْمِعْدَةِ قَدْ  
(۴) شَرَطَ هَذَا أَدْرَ بِتَبْدِيلِ الْمِزَاجِ  
مِنْ مِزَاجِ سَيِّئٍ كَانَ الْمَمَاتُ  
(۵) إِذْ مِزَاجُ الْآدَمِيِّ قَدْ غَدَا  
فَقَبِيحَ اللَّوْنِ كَانَ وَالسَّقِيمُ
- أَوَّلًا يَخْلُو وَ يَصْفُو مِنْ دَرَنٍ  
صَارَ إِجْلَالِيًّا الْخَيْرَ وَجَدَ  
قَدْ خَلَى كَانَ بِرُوحِ مُؤْنَسَةٍ (۱)  
نَسَبَ ضَيْفًا غَدَى حَلَفَ الرَّشْدُ  
خَلِيٍّ مِنْ فِكْرِ أَوَائِي أَذَى (۲)  
نَالَ بِكَرِّ الرِّزْقِ لَا جَهْدَ وَجَدَ  
وَبِهِ لَا غَيْرِهِ صَحَّ الْعِلَاجُ (۳)  
لِلْمُسَيِّئِينَ الْكَرْبِيهِينَ الصِّفَاتُ  
أَكَلَ الطَّيْنِ بِذَا الْوَصْفِ بَدَى  
أَصْفَرَ الْوَجْهَ كَرِيهًا وَ دَمِيمَ

(۱) علی فحوی ابیت عند ربی بطمینی و یسقینی و لا تحصل هذه الحالة الا بعد تحقق الشرط فانه يقول ( شرط تبدیل مزاج آمد بدان ) - (۲) لم يذكر هذا البيت في نسخة النهج و ذكر في نسخة لکنهاور - (۳) ای شرط الطريقة اتی بتبديل المزاج الحيواني بالمزاج الانساني في النشأة الروحية لان موت و هلاك القباح يكون من المزاج القبيح فكما ان الاخلاق الذميمة تكون مانعة للوصول الى الحالات الروحانية كذا الاخلاق الحسنة موصلة لها - نسخة ثانية - من مزاج قبح كان الممات - للقبیحین الکرهین الصفات -

- (۱) خلق جان از فکر تن خالی شود  
(۲) خلق نفس از وسوسه خالی شود  
(۳) خلق عقل و دل چو خالی شد ز فکر  
(۴) شرط تبدیل مزاج آمد بدان  
(۵) چون مزاج آدمی گل خوار شد
- وانگهان روزیش اجلالی شود  
میهمان وحی اجلالی شود  
یافت او بی هضم معده رزق بکر  
کز مزاج بد بود مرگ بدان  
زرد و بدرنگ و سقیم و خوار شد

- (۱) وَ الْيَزَاجُ السَّيِّئُ لَوْ بُدِّلَا  
 ذَهَبَ سَيِّئُهُ ذَاكَ الْجَبِينُ  
 (۲) تَلَزُمُ الْيَطْرُ لِطِفْلِ بِاللَّبَنِ  
 فَمَهُ النَّتْنُ بِطِيبِ النِّعْمَةِ  
 (۳) تَلَزُمُ الْيَطْرُ لِطِفْلِ رَضْعَا  
 وَ الْغَدَاءُ لَهُ أَنْوَاعُ النِّعَمِ  
 (۴) لَوْ لَثَدِي وَاحِدٌ عَنْهُ الطَّرِيقُ  
 فَطَرِيقُ أَلْفِ بُسْتَانٍ مَرِيعِ  
 (۵) حَيْثُ ذَاكَ لَثَدِي قَدْ صَارَ الْحِجَابُ  
 عَنْ مِائَةٍ لَا لَوْفٍ مِنْ خُوانِ
- مِنْهُ لِلصَّفْوِ الْمَلِيحِ حَوْلَا  
 لَهُ مِثْلُ الشَّمْعِ وَضَاءٌ يَبِينُ  
 عَوْدَ حَتَّى هِيَ بَعْدَ زَمَنٍ  
 تَمَلَّا .. تَغْمُرُهُ بِالرَّحْمَةِ ..  
 لَبَنًا كَرِي تَقْدَرُ أَنْ تَمْنَعَا  
 تَجْعَلُ .. تُولِيهِ لُطْفًا وَ كَرَمًا (۱)  
 تَمْنَعُ .. تَجْعَلُهُ قَسْرًا بِضِيقٍ ..  
 تَفْتَحُ مِنْهُ وَ أَرْيَافًا وَ رِيعِ  
 لِلضَّعِيفِ ذَالَهُ جَرَّ الْعَذَابِ  
 وَ رَغِيفٍ وَ نَعِيمٍ وَ جِنَانِ

(۱) لم يذكر هذا البيت في نسخة النهج و ذكر في نسخة لکناهور -

- (۱) چون مزاج زشت او تبدیل یافت  
 (۲) دایه کو طفل شیر آموز را  
 (۳) دایه کو شیر خواره طفل را  
 (۴) گر به بند راه یک پستان بر او  
 (۵) زانکه پستان شد حساب آن ضعیف
- رفت زشتی وان رخس چون شمع تافت  
 تا به نعمت خوش کند بدفوز را (۱)  
 تا ز نعمتها کند او را غذا  
 بر گشاید راه صد پستان بر او  
 از هزاران نعمت و خوان و رغیف

(۱) بد فوز بمعنی پیرامون دهان که آن را پوز گویند یعنی دهانی که از لذائذ دنیوی به بدبوشد  
 بعضی گفتند که (بدفوز) یک کلمه است و در برخی از نسخ مصراع اول این بیت چنین است (دایه کو بد  
 طفل شیر آموز را) -

- (۱) فَلَنُا نَحْنُ الْحَيَاتُ يَا فِطَامُ  
فَرَوَيْدًا وَ رَوَيْدًا إِجْهَدِ  
(۲) عِنْدَمَا كَانَ الْجَنِينُ الْآدَمِيَّ  
أَخَذَ الطَّاهِرَ مِنْ مَذَرِ نَجَسٍ  
(۳) حَيْثُ كَانَ الْآدَمِيَّ ذَا الْجَنِينِ  
فَالْوُجُودُ لَهُ كَلًّا قَدْ غَدَا  
(۴) وَ مَاتَ لِأُلُوفٍ مِنْ وَلِيٍّ  
ذِي تَدَابِيرٍ بِكُلِّ زَمَنٍ  
(۵) لَوْ أَقُولُ ذَا أَنَا زَادَ الْبَيَانُ  
مَا هُوَ الْقَلْبُ دَمَا صُمُّ الصِّفَا
- عُقِدَتْ .. فِيهِ نَرَى الْخَيْرَ مُدَامُ ..  
وَالْكَلَامُ تَمَّ لِلْحَقِّ اهْتِدِ (۱)  
فَغَدَاهُ الدَّمُ لَا غَيْرُ اعْلَمْ  
مَنْ غَدَى الْمُؤْمِنُ فِي ذَلِكَ قَسٍ  
وَالدَّمُ يَشْرَبُ نَمْرًا يَا مَهِينُ  
بِالدَّمِ اللَّحْمَةُ مِنْهُ وَالسُّدَى  
عَبَدَ الْحَقِّ عَلَى النَّهْجِ السُّوِّيِّ  
كُنْ أَوْ قَرْنٍ يُصْنَعُ حَسَنٍ ..  
.. وَ لَهُ كُلُّ الْيَرَاغِ وَاللِّسَانِ ..  
سَأَلَ مِنْهُ .. وَ لَهُ الرَّسْمُ غَفَى ..

(۱) ای یا هذا لا تحرن من الانقطاع و الانقطاع عن اللذات الجسمانيه و اعلم انك لما كنت جنيناً فى بطن امك انساناً مصوراً ذاروع كان غذاؤك الدم مع هذا ان الدم نجس كنت تتغذى به بحكم الضرورة و هو لك حلال نظيف و الان انت يا مؤمن ايضاً فى رحم الدنيا جنين محتاج الى التغذى بحسب البشرية و الضرورات تبيح المحظورات و معناها من الحرام النجس كذا يذهب الجنين المؤمن بالنظيف الحلال - (۲) لم يذكر هذا البيت فى نسخة النهج و ذكى فى نسخة لکناهور -

- (۱) پس حیات ماست موقوف فطام  
(۲) چون جنین بد آدمی خون بد غذا  
(۳) چون جنین بد آدمی خونخوار بود  
(۴) صد هزاران اولیای حق پرست  
(۵) گر بگویم این بیان افزون شود
- اندک اندک جهد کن تم الکلام  
از نجس پاکى برد مؤمن کذا  
بود او را بود از خون تاروپود  
خود بهر قرنى سیاستها بدست  
خود جگر چه بود که خارا خون شود



- (۱) مِنْ فِطَامِ الدِّمِّ قَدْ صَارَ غَدَاهُ  
لَبَنًا.. مَا أَلْفَ قُوْتًا سِوَاهُ.. (۱)
- مِنْ فِطَامِ اللَّبَنِ لِلْمَقْمَةِ  
صَارَ أَخَاذًا.. كَثِيرَ النَّهْمَةِ..
- (۲) مِنْ فِطَامِ الْمَقْمَةِ بَعْدَ السَّغَبِ  
صَارَ لَقْمَانِيًّا.. الرُّوحَ أَحَبَّ.. (۲)
- وَ لِمَطْلُوبٍ خَفِيِّ سِتْرَا  
طَالِبًا صَارَ .. إِلَيْهِ ظَهَرَا.. (۳)
- (۳) لِلْجَنِينِ أَحَدٌ فِي الرَّحِمِ  
لَوْ يَقُولُ لَهُ مِنْ ذِي الْكَلِمِ
- كَانَ فِي الْخَارِجِ أَيْضًا عَالَمٌ  
ذُو انْتِظَامٍ وَ جَمِيلٍ دَائِمٌ

(۱) ای انظر یا مؤمن یا من انت فی رحم الدنیا کما کان انقطاعک و انقطاعک عن دم رحم امک بعد ولادتک صار غذاؤک لبناً حلواً لطیفاً لا مناسبة له مع دم الرحم و من انقطاعک عن العلیب صرت آکل لقمة و ما سک نعمة فالحالة الثانية بالنسبة للاولی لطيفة و الثالثة بالنسبة للثانية الطف فکیف بک اذا فطمت نفسك عن الدنیا و ما فیها فان سلطان الاولیاء یرشدک و بقول ( وز فطام لقمه لقمانی شود ) - (۲) و فی نسخة ( طالب اشکار پنهانی شود ) اشکار علی وزن دلدار هو الصيد معناه یکون طالب الصيد الخفی فیا هذا اذا لم تخرج من رحم الطبیعة و الشهوة لا تقدر علی سبر حقائق الاسماء الالهیه فی أراضی القلوب و ما دام طفل الطریقة لم ینظف فمه من تناول دم حیض الشهوات و دواعیها لا یشرب من ثدی المعارف الالهیه شراب الجمال الالهی و اذا لم یمرض عن لبن ثدی الدنیا لا یأکل الطعام الربانی و اذا لم ینهج من دلال نفسه لا یقدر علی تناول لقمة الحکمة المنسوبة الی لقمان و اذا لم یترك السوی لا یقدر علی صید اسرار رب العلا - (۳) نسخة ثانية - الیه بدرا - غدرا -

وز فطام شیر لقمه گیر شد  
طالب مطلوب پنهانی شود  
هست بیرون عالمی بس منتظم

(۱) از فطام خون عذایش شیر شد  
(۲) وز فطام لقمه لقمانی شود  
(۳) گر چنین کس را بگفتی در رحم

- (۱) فَبَسِطَ وَاحِدٌ قَدْ زَهْرًا  
فِيهِ كَمْ مِنْ نِعْمَةٍ كَمْ مِنْ أَكُولٍ  
(۲) كَمْ سُهُولٍ وَجِبَالٍ وَبَحَارٍ  
(۳) وَسَمَاءٍ كَمْ سَمَتْ بِالرَّفْعَةِ  
مَعَ شَمْسٍ وَنُجُومٍ وَ قَمَرٍ  
(۴) مِنْ شِمَالٍ وَ جَنُوبٍ وَ دُبُورٍ  
كَمْ بَسَاتِينٍ وَ أَعْرَاسٍ بِهَا  
(۵) فَلَا عَاجِبَ بِهَا لَمْ تُوصَفْ  
لَمْ كُنْتَ وَلَمْ صُرْتَ الْمَهَانِ  
(۶) أَدَمًا تَأْكُلُ بَيْنَ أَرْبَعَةٍ  
بَيْنَ أَنْجَاسٍ وَ حَبَسٍ وَ عَنَاءٍ

(۱) نسخه ثانیه - لم تمکث هنا -

- (۱) يك زمين خرمی باعرض و طول  
(۲) کوهها و بجرها و دشتها  
(۳) آسمانی بس بلند و پر ضیا  
(۴) از شمال و از جنوب و از دبور  
(۵) در صفت ناید عجایبهای آن  
(۶) خون خوری در چار میخ تنگنا

(۱) ظاهر آنست که مراد از سها مطلق ستاره است بطریق اطلاق خاص بر عام.



- (۱) فَبِحُكْمِ حَالِهِ قَدْ أَنْكَرَا  
مُعْرِضًا كَانَ وَ فِيهِ كَفَرَا  
(۲) أَنْ ذَا كَانَ الْمَحَالَّ وَالْغُرُورُ  
حَيْثُ كَانَ الْوَهْمُ لِلْأَعْمَى الْبَعِيدِ  
(۳) إِذْ لَهُ الْأِدْرَاكُ حِينًا مَا نَظَرَ  
فَلَهُ إِدْرَاكُهُ الْمُنْكَرُ ذَا  
(۴) مِثْلُ هَذَا عَامَّةُ خَلْقِ الدُّنَا  
آيَةٌ عَنْ ذَلِكَ الْعَالَمِ مَنْ  
(۵) أَنَّ هَذَا الْعَالَمَ الْبِئْرَ الْعَمِيقَ  
عَالَمٌ فِي الْخَارِجِ يُوجَدُ مَا
- هُوَ عَنْ ذَا الْخَبَرِ.. مَا قَرَرَا..  
وَالْمَكَانَ لَهُ دَوْمًا شَكَرَا..  
وَالْخِدَاعَ.. تَنْهَضُ فِيهِ الشُّرُورُ..  
بَتَّةً عَنْ ذَا.. لَهُ الْجَهْلُ يُزِيدُ..  
جِنْسَ شَيْءٍ.. لَا وَلَا ذَهْنًا خَطَرُ..  
أَبْدًا مَا سَمِعَ.. أَزْدَادَ أَذَى..  
لَهُمُ الْأَبْدَالُ أَصْحَابُ الْهِنَا (۱)  
جَلَّ قَالُوا ذَكَرُوا وَصَفًا حَسَنَ  
كَثْرَةً وَالضِّيقُ.. ضَلَّ طَرِيقُ..  
لَهُ مِنْ لَوْنٍ وَ لَا رِيحٍ سَمِي

(۱) نسخه ثانیه - مثل ذَا کل الوری قس فی الدنا -

- (۱) او بحکم حال خود منکر بدی  
(۲) کین محالست و فریبست و غرور  
(۳) جنس چیزى چون ندید ادراک او  
(۴) همچنان کاین خلق عام اندر جهان  
(۵) کین جهان چاهيست بس تاریک و تنگ
- زین رسالت معرض و کافر شدی  
زانکه وهم کور زین معنی ست دور  
نشنود ادراک منکرناک او (۱)  
زان جهان ابدال میگویندشان  
هست بیرون عالمی بی بو و رنگ

(۱) کلمه ناک برای اتصاف موصوف بصفتی در آخر کلمه می آرند مانند طربناک و غمناک و در حال انفراد افاده این معنی نمیکند و در این مورد ( منکر ) بصیغه اسم فاعل برای مبالغه در اتصاف با کلمه ( ناک ) مقرون شده است چونکه اسم فاعل خود بالذات دلالت بر اتصاف میکند و بکلمه ناک نیازمند نمیباشد -

(۱) ذَلِكَ فِي سَمْعِ كُلِّ أَحَدٍ  
 حَيْثُ أَنَّ الطَّمْعَ السِّتَرَ الْعَمِيقَ  
 (۲) لَا سِتْمَاعَ يَمْنَعُ السَّمْعَ الطَّمْعَ  
 يَمْنَعُ الْعَيْنَ إِطْلَاعًا وَنَظْرَ  
 (۳) مِثْلًا ذَلِكَ الْجَنِينُ فَالطَّمْعُ  
 إِذْهُوَ فِي الْوَطَنِ الدَّانِي الْغَدَاءَ  
 (۴) هَذِهِ الدُّنْيَا لَهُ كَانَتْ حِجَابُ  
 إِذْهُوَ غَيْرَ الدِّمِّ مَا عَلِمَا  
 (۵) طَمَعُ طَيْبِ الدُّنْيَا هَذِي لَكَ  
 وَلَطَيْبِ دَامَ فِي تِلْكَ الدُّنْيَا

مِنْهُمْ مَا دَخَلَ لِلْأَبَدِ  
 وَالْعَلِيقَ كَانَ عَنْ هَذَا الطَّرِيقِ  
 وَكَذَاكَ الْغَرَضُ إِمَّا وَقَعَ  
 .. ذَلِكَ سِتْرُ السَّمْعِ ذَا سِتْرِ الْبَصَرِ ..  
 لَهُ كَانَ بِالدِّمِّ .. فِيهِ انْتَفَعَ (۱)  
 لَهُ كَانَ .. وَ بِهِ وَافَى الصَّفَاءَ ..  
 عَنْ حَدِيثٍ ذَكَرَ زِدَادُ عَذَابِ  
 مِنْ غَدَاءٍ .. دُونَهُ مَا فِيهِمَا ..  
 صَارَ أَيْضًا بِالْمَالِ الْمُهْلِكِ (۲)  
 حَاجِبًا كَانَ وَ سِتْرًا لِلْهِنَا

(۱) قال ابن القيم للنفس اربعة دور كل دار اعظم من اللتى قبلها الاولى بطن الام و ذاك محل الحصر و الضيق و الغم و الظلمات الثلاث الثانية هذه الدار اللتى نشأت فيها و الفتها و اكتسبت فيها الخير و الشر و الثالثة دار البرزخ و هى اوسع من هذه الدار و اعظم و نسبة هذه الدار اليها كنسبة بطن الام الى هذه - الرابعة هى الجنة - (۲) تسعة ابيات بعد البيت السالف الى حديث اكلين ولد الفيل لم تذكر فى نسخة النهج و ذكرت فى نسخة لکناهور -

کين طمع آمد حجابی ژرف وزفت  
 چشم را بندد غرض از اطلاع  
 کان غذای اوست در اوطان دون  
 غیر خون او می نداند چاشت خورد  
 شد حجاب آن خوشی جاودان

(۱) هیچ در گوش کسی ایشان نرفت  
 (۲) گوش را بندد طمع از استماع  
 (۳) همچنانکه آن جنین را طمع خون  
 (۴) از حدیث این جهان محجوب کرد  
 (۵) بر تو هم طمع خوشی این جهان



(۱) طَمَعُ ذَوِقِ الْحَيَاتِ ذِي اللَّتْمِ

عَنْ حَيَاتِ الصَّادِقِينَ لَكَ قَدْ

(۲) حَسَنًا إِدْرِ بِأَنَّ الطَّمْعَا

وَبِلَا شَكِّ لَكَ غَطَى الْيَقِينِ

(۳) ظَهَرَ الْحَقُّ لَكَ بِالطَّمْعِ

مِائَةً عَمِي أَزَادَ الطَّمْعِ

(۴) وَكَمِثِلِ الطَّيِّبِينَ الطَّمْعَا

مِنْ عَلَى الرَّأْسِ لِمَلَكِ الْعَتَبَةِ

(۵) فَلِذَاكَ الْبَابِ لَوْ أَنْتَ وَرَدْتَ

مِنْ سُورٍ وَأَسَى مِنْكَ الْقَدَمِ

بِالْفُرُورِ مِلَمْتُ وَ الدِّلَّةِ

أَبْعَدَ وَ الشُّومَ جَرَّ وَ النَّسْكَدَ

لَكَ أَعْمَى وَ الضِّيَاءَ مَنَعَا

وَبِكَ سَادَ لِحِبِّ الْأَسْفَلِينَ

بِاطِلًا .. مِمَّا بِكَ مِنْ وَلَعِ ..

فِيكَ وَ اسْتَوَلَى عَلَيْكَ الْهَلَعُ (۱)

خَلَّ حَتَّى تَقْدَرَ أَنْ تَضْعَا

رِجْلَكَ تَعْتَقُ مِنْكَ الرِّقَبَةَ

.. وَ بِهِ السُّلْطَانُ بِالرُّوحِ قَصَدَتْ ..

خَارِجًا تَجْعَلُ تَحْظِي بِالنِّعَمِ

(۱) نسخهٔ ثانیه - الجزع -

از حیات راستینت کرد دور

بر تو پوشاند یقین را بیگمان

در تو صد کوری فزاید از طمع

تا نهی پا بر سر آن آستان

از غم و شادی قدم بیرون نهی

(۱) طمع ذوق این حیات پر غرور

(۲) پس طمع کورت کند نیکو بدان

(۳) حق ترا باطل نماید از طمع

(۴) از طمع بیزار شو چون راستان

(۵) کاندران در چون درائی وارهی

- (۱) لَكَ عَيْنُ الرُّوحِ ضَائِتٌ وَغَدَتْ  
تَنْظُرُ الْحَقَّ وَ لِلْحَقِّ هَدَتْ  
إِذْ ظَلَامُ الْكُفْرِ عَنْهَا غَدَرَا  
وَ لِنُورِ الدِّينِ صَارَتْ بَصْرَا  
(۲) فَبِرُّوحٍ اسْتَمِعَ نَصَحَ الرِّجَالُ  
كَتَبَ بِدَا فِي كُلِّ وَقْتٍ كُلَّ حَالٍ  
تَنْجُو مِنْ خَوْفٍ وَ تَبْقَى فِي أَمَانٍ  
وَلَاكِ السِّرُّ يَبِينُ كَالْعِيَانِ  
(۳) قِصَّةَ تَمْثِيلٍ هَذَا اسْتَمِعَ  
حَالاً اعْرِفْهُ عِيَاناً لِتَعْيٍ  
وَ لِنُورِ الرُّوحِ فِي الْوَاقِعِ أَنْتَ  
تَجِدُ تُعْرِفُ كُلَّ مَا أَنْتَ

### فی بیان آکلین ولد الفیل من الحرص و ترك نصیحة الناصح

- (۴) ذَا سَمِعْتَ أَنْتَ فِي الْهِنْدِ بَانَ  
نَظَرَ شَخْصٌ خَبِيرٌ مُمْتَحَنٌ

- (۱) چشم جانت روشن وحق بین شود  
بی ظلام کفر نور دین شود  
(۲) پند مردان را پذیرا شو بجان  
تارهی از خوف و مانی در امان  
(۳) بشنو اکنون قصه تمثیل آن  
تا بیابی در حقیقت نور جان

### قصه خوردندگان پیل بچه از حرص و ترك نصیحت ناصح

- (۴) آن شنیدی تو که در هندوستان  
دید دانائی گروه دوستان

- (۱) عِدَّةٌ خِلَافٍ تَأْتِي مِنْ سَفَرٍ  
مِنْ طَرِيقٍ شَاسِعٍ عَوْرٍ جِيَاعٍ  
(۲) جَاشَ حُبُّ عِلْمِهِ إِذْ ذَاكَ قَالَ  
طَابَ ثُمَّ مِثْلُ نَوَارٍ عِطْرٍ  
(۳) قَالَ أَدْرِي أَنَا مِنْ جَوْعٍ بِكُمْ  
جَمَعَ الْجَهْدُ بِكُمْ مِنْ كَرْبَلَا  
(۴) إِيكُنِ اللَّهُ اللَّهُ بِكُمْ  
أَنْ فِرَاحَ الْفِيلِ حِينًا تَأْكُلُونَ  
(۵) فَمِذَا السَّمِيتِ حَالًا وَ الطَّرِيقِ  
يُوجَدُ فِيلٌ لِي النَّصِاحَ اسْمَعُوا
- .. وَأَفِرِ الشَّقَّةَ رَهْنًا لِلْخَطَرِ.. (۱)  
مَالَهُمْ مِنْ زَادٍ أَوْ أُذْنِي مَتَاعٍ  
مِنْ سَلَامٍ لَهُمْ فِي كُلِّ حَالٍ  
فَتَحَتَ أَكْمَامُهُ غَضًّا نَضِرُ  
.. وَلِغَرْتِ عَرَسٍ فِي بَطْنِكُمْ..  
هَذِهِ.. الْكَرْبَ لَقِيتُمْ وَ الْبَلَا..  
أَيُّهَا الْقَوْمُ الْجَلِيلُ شَأْنُكُمْ  
.. فَمِذَاكَ الشُّومُ وَالْوَيْلُ يَكُونُ..  
.. ذَا الَّذِي تَمْضُونَ فِيهِ كَالْفَرِيقِ..  
أَنْتُمْ بِالرُّوحِ بَتًّا وَلَتَعُوا

(۱) اراد بالهند الدنيا و اراد ( بالدانا ) المرشد و بالكروه الخلق و بالدوستان المقربين عند الله و الامر بالمعروف و الناهي عن المنكر و من قوله ( از راه دور ) الطريق البعيد لكونهم سافروا عن عوالم حتى وصلوا لعالم الناسوت و مسكوا في حبس قلوبهم من غير ارزاق روحانية عريانيين من الوصال أسيرين في يد النفس و لهذا قال ( مهر دانائيش جوشيد و بگفت ) -

- (۱) ميرسيدند از سفر وز راه دور  
(۲) مهر دانائيش جوشيد و بگفت  
(۳) گفت دامنم كز بجوع و از خلا  
(۴) ليك الله الله اى قوم جليل  
(۵) پيل هست اين سو كه اكنون ميرويد
- گرسنه مانده شده بى برگ و عور  
خوش سلامى شان و چون گل برشكفت  
جمع آمد رنج تان زين كربلا  
تا نباشد خوردتان فرزند پيل  
بند من از جان و از دل بشنويد



- (۱) فَفِرَاحُ الْفِيلِ تُلْفَى فِي السَّبِيلِ  
 كَثْرَةً مِنْ سَعْبٍ حَالًا يَصِيدُ  
 (۲) هِيَ فِي لُطْفٍ وَحُسْنٍ وَسَمَنٍ  
 لَكِنْ الْأُمُّ لَهَا فِي مَكْمَنِ  
 (۳) فَإِلَى أَفْرَاحِهَا تَطْوِي مِائًا  
 طَلِبَتَهَا بِحَنِينٍ وَصَخْبٍ  
 (۴) وَ لَكُمْ نَارٌ تَشَبُّ وَ دُخَانٌ  
 فَيَحْذَرُونَ وَ يَحْذَرُونَ إِرْحَمُوا  
 (۵) أَوْلِيَاءَ الْحَقِّ كُلِّ يَا وَلَدُ  
 فَعِيَابَا وَ حُضُورًا كَمْ هُمْ
- لَكُمْ كُلُّكُمْ قَلْبًا يَمِيلُ  
 وَ لَهَا يَا كُلُّ مِثْلَ مَا يُرِيدُ  
 مَا لَهَا نِدُّ وَ مِثْلَ فِي الزَّمَنِ  
 تَحْرُسُ دَوْمًا بِطَرْفٍ وَسِنٍ  
 فَرَسَخٌ لَمْ تَخْشَ جُهْدًا وَسُبَاتٍ  
 أَوْهَتْ إِذْ ذَاكَ جَدَّتْ بِالطَّلَبِ  
 بَانَ مِنْ خُرْطُومِهَا فِي كُلِّ إِنْ  
 طِفْلَهَا الْمِسْكِينَ ذَا مِنبِي أَعْلَمُوا  
 هُمْ أَطْفَالٌ لَهُ اللَّطْفُ وَجَدُ  
 لَهُمْ خَيْرٌ يَخْصُ بِهِمْ

صید ایشان هست بس دلخواهتان

لیک مادرشان بود اندر کمین

او بگردد در حنین و آه آه

الْحَذَرُ الْحَذَرُ زَانِ كُودِكِ مَرْحُومِ

غائبی و حاضری بس با خبر

(۱) بیل بچگانند اندر راهتان

(۲) بس طریف اند و لطیف اند و سمین

(۳) از پی فرزند صد فرسنگ راه

(۴) آتش و دود آید از خرطوم او

(۵) اولیا اطفال حقند ای پسر

- (۱) أَنْتَ مِنْ تَقْصَانِهِمْ لَا تَفْتَكِرْ  
فَالِي أَرْوَاحِهِمْ حَقْدًا سَحَبَ  
(۲) قَالَ فَلَا طِفَالَ لِي ذِي الْأَوْلِيَاءِ  
(۳) مَا لَهُمْ مِنْ عِظَمٍ إِلَّا مُتَحَانٍ  
ذَلِكَ فِي الظَّاهِرِ فِي السِّرِّ السَّمِيرِ  
(۴) مَا لِي مِنْ عِصْمَةٍ كَانَتْ لَهَا  
قُلْتُ أَنْ بِالْمَرْءِ أَجْزَائِيَا  
(۵) إِنْ صَحَّ هَذَا الْجَمْعُ مَنْ كَانَ الْخِرْقُ  
مِائَةَ الْأَفِ فِي أَلْفٍ وَهُمْ  
أَنْهُمْ غَابُوا لَهُمْ لَمْ يَنْتَصِرْ  
وَلِمَنْ يَغْتَابُهُمْ أَبَدَى الْغَضَبِ  
هُمْ فِي الْغُرْبَةِ مِثْلَ الْغُرْبَاءِ  
هُمْ كَالْأَيْتَامِ فِي قَدْرِ مُهَانَ  
وَالنَّدِيمِ لِي.. فِي شَأْنٍ خَطِيرٍ..  
تَحْفَظُ مِنْ خَطَرٍ لَمْ يَبْهَا  
هِيَ كَانَتْ مَا لَهَا كَانَ لِيَا  
لَبَسَ.. فِي النَّارِ لِلْعِشْقِ احْتَرَقَ.. (۱)  
وَاحِدًا بِالرُّوحِ كَانُوا كُلُّهُمْ

(۱) نسخه ثانیة - اصح هذا الجمع لباس الخرق - من بنار العشق كالعود احترق-

- (۱) غائبی مندیش از نقصانشان  
(۲) گفت اطفال من اند این اولیا  
(۳) از برای امتحان خوار و یتیم  
(۴) پشت دارد جمله عصمت‌های من  
(۵) هان وهان این دلق پوشان من اند  
کو کشد کین از برای جانشان (۱)  
در غریبی فرد از کار و کیا  
لیک اندر سر منم یار و ندیم  
گوئیا هستند خود اجزای من  
صد هزار اندر هزار و یک تنند

(۱) یعنی رجوع ایشان گاهی بسوی بشریت نیندیشی که غیبت واقعی کرده باشند بلکه همواره بحضور حق هستند -

- (۱) بِسْوَیْ ذَاكَ مَتَى مُوسَى قَدَرَ  
عَالِي فِرْعَوْنَ سَوَى السَّافِلَا  
(۲) بِسْوَیْ ذَاكَ مَتَى نُوحٌ وَجَدَ  
وَ يَطُوفَانِ لَهُ شَرْقًا وَ غَرْبَ  
(۳) لَا وَ لَا لَوْطَ الْكَرِيمِ مَا قَلَعَ  
لَهُمُ الْاَوْطَانَ كُلًّا وَ الْبِلَادَ  
(۴) عَادَتِ الْبُلْدَانُ مِنْ تَحْكِي الْجِنَانِ  
غَضَبًا دِجْلَهَ مَاءِ اسْوَدِ  
(۵) فَيَارِضِ الشَّامِ اَيًّا وَ خَبَرَ  
فِي طَرِيقِ الْقُدْسِ فِي مَعْبَرِهِ
- فِي عَصَا وَاحِدَةٍ يَلْقَى الظَّفَرَ  
وَّ لَهُ جَرَّ الْبَلَاءِ الْهَائِلَا..  
بِدُعَاءِ وَاحِدٍ سَاءَ الْعَدَدُ  
اَغْرَقَ قَهْرًا.. بِلَا طَعْنٍ وَ ضَرْبِ..  
فِي دُعَاءِ وَاحِدٍ فِيهِ ضَرَعُ  
.. لَا يُوَفِّقُ قُدْرَةً.. لَا فِي الْمُرَادِ  
زَهْرَةً عَنْ وَصْفِهَا كُلِّ اللِّسَانِ  
.. رُحَّ لَهَا وَ اَنْظُرْ وَ صِرْ لِلرَّشِدِ..  
هَذِهِ الْوَقْعَةُ مَا مِنْهَا صَدْرُ  
تَنْظُرٍ يُنبِئُ عَنْ مَخْبَرِهِ

- (۱) ورنه کی کردی به يك چوبی هنر  
(۲) ورنه کی کردی به يك نفرین بد  
(۳) بر نكندی يك دعای لوط راد  
(۴) گشت شهرستان چون فردوسشان  
(۵) سوی شام است این نشان و این خبر
- موسی، فرعون را زیر و زیر  
نوح شرق و غرب را غرقاب خود  
جمله شهرستانان را بيمراد  
دجله آب سیه رو بین شان (۱)  
در ره قدسش بینی برگذر

(۱) چنانکه در قرآن بآن اشاره میفرماید ( و انکم لثمرون علیهم مصبحین وباللیل أفلا تمقلون ) روایت شده که چون پیغمبر اکرم به تبوک رسید در آنجا دو چاه بود مشرکین از استعمال آب يك چاه منع نمودند حضرت فرمود کافران نمود از این چاه آب می گرفتند و در گفتار مولانا ( دجله آب سیاه رو بین شان ) اشاره باین چاه باشد که آبش از گناههای کافران سیه گشته بود و از این روی امر فرمودند باستعمال آب چاه دیگر که از آن نایه صالح می نوشند ص ۹ ج ۳ شرح بحر العلوم چاپ لکنه‌هور



(۱) وَ مَاتُ لَا تُوفِ مِنْ وَلِيٍّ  
 ذِي تَدَايِيرٍ بِكُلِّ زَمَنٍ  
 (۲) لَوْ أَقُولُ ذَا أَنَا زَادَ الْبَيَانُ  
 مَا هُوَ الْقَلْبُ دَمًا صُمُّ الصَّفَا  
 (۳) فَالْجِبَالُ الدَّمُ صَارَتْ وَهِيَ بَعْدَ  
 أَنْتَ كُنْتَ.. لَنْ تَرَى ذَاكَ وَلَا..  
 (۴) أَنْتَ يَا لَأَعْمَى الْعَجِيبِ وَالْبَعِيدِ  
 لَا تَرَى لَا تَنْظُرُ فِي الْجَمَلِ  
 (۵) شَعْرَةً فِي شَعْرَةٍ دَوْمًا نَظَرُ  
 هُوَ مِثْلُ الدُّبِّ لَا عَنْ مَقْصِدِ  
 (۶) فَمِنْ الْحِرْصِ لَهُ كَانَ الْبَشَرُ  
 رَقْصُهُ الْعُمَرُ مِنَ الْخَيْرِ خَلَى

عَبَدَ الْحَقَّ عَلَى النَّهْجِ السَّوِيِّ  
 كُنَّ أَوْ قَرْنَ بِصُنْعِ حَسَنِ..  
 .. وَ لَهُ كُلُّ الْيَرَاعِ وَاللِّسَانِ..  
 سَالَ مِنْهُ.. وَ لَهُ الرَّسْمُ عَفَى..  
 تَجَمُّدٌ أَيْضًا وَ إِذَا أَعْمَى يَرُدُّ  
 .. تَحْلُصُ لِلْحَقِّ جَلٌّ وَعَلَا..  
 نَظَرًا لِيَكُنْ لَكَ الْأَمْرُ السَّيِّدُ  
 غَيْرَ صَوْفٍ.. هَبْ بِأَمْرِ جَلَلِ..  
 لِكَثِيرِ الْحِرْصِ أَنْسَا وَ بَطَّرُ (۱)  
 رَقَصَ لِلْوَاقِعِ لَمْ يَهْتَدِ  
 شَعْرَةً فِي شَعْرَةٍ دَوْمًا نَظَرُ  
 وَ مِنَ الشَّرِّ وَ مَغْزَاهُ امْتَلَى (۲)

(۱) ای کان الانسان الحریص ينظر الى مشتهيات نفسه و راحة بدنه زائداً و يدقق و من حيث الحقيقة  
 یرقص من غیر قصد و لاجل الزیادة و التصبیب یدور کالدب فارغاً من مقصده الاصلی سروراً بما یتعاناه  
 غافلاً عن الآخرة - (۲) لم يذكر الاصل فی نسخة النهج و ذکر فی نسخة لکنناهور -

خود بهر قرنی سیاستها بدست  
 خود جگر چه بود که خارا خون شود  
 تو نه بینی چون شدی کوری ورد  
 لیک از آشتی نبینی غیر بزم  
 رقص بی مقصود آرد همچو خرس  
 رقص او خالی ز خیر و پر ز شر

(۱) صد هزاران اولیای حق پرست  
 (۲) گر بگویم این بیان افزون شود  
 (۳) خون شود که ها و بازان بفسرد  
 (۴) طرفه کوری دور بین و تیز چشم  
 (۵) مو به مو بیند ز صرفه حرص و انس  
 (۶) مو به مو بیند ز حرص خود بشر

- (۱) فَهَنَّاكَ ارْقُصْ مِذَا النَّفْسَ لَكَ  
وَمِنْ الْجَرَحِ الَّذِي لِلشَّهْوَةِ  
(۲) فَعَلَى رَأْسِ الْمِيَادِينِ مُدَامُ  
وَالرِّجَالُ لَا سِوَاهُمْ رَقَّصُوا  
(۳) إِذْ هُمْ مِنْ يَدِهِمْ قَدْ خَلَصُوا  
فَمِنَ النَّفْسِ هُمْ إِذْ طَفَرُوا  
(۴) مُطَرَّبُوهُمْ كَمْ هُمْ فِي الْبَاطِنِ  
مِنْ هِيَاجٍ لَهُمُ الْآبَحَارُ قَدْ  
(۵) فَعَلَى الْأَغْصَانِ أَنْتَ لِلْوَرَقِ  
صَفَعْتَ كَفًّا وَ مِنْ مَرِّ الصَّبَا  
(۶) أَنْتَ لَمْ تَنْظُرْ وَلَكِنْ فِي الْأُذُنِ  
أَيْضًا الْأَغْصَانُ مَعَ زَاهِي الْوَرَقِ
- تَكْسِرُ تَسْتَاصِلُ الدَّاءُ بِكَ  
تَقْلَعُ الْقُطْنَةَ يَا ذَا لِفِطْنَةِ  
رَقَّصُوا جَالُوا يَوْجِدُ وَ غَرَامُ  
فِي دِمَاهُمْ إِذْ هُمْ قَدْ خَلَصُوا (۱)  
صَفَّقُوا كَفًّا سُرُورًا رَقَّصُوا (۲)  
رَقَّصُوا دَوْمًا .. لِأَنَّ قَدْ ظَفَرُوا ..  
ضَرَبُوا الدَّفَّ .. لِيَسِرَّ كَامِنٌ ..  
مَخَرَّتْ بِالْمَوْجِ جَاشَتْ بِالزَّبَدِ  
مَا نَظَرْتَ .. هِيَ صُبْحًا وَ غَسَقُ ..  
رَقَّصْتَ .. مِمَّا بِهِ الْقَلْبُ صَبَا ..  
لَهُمْ دَوْمًا .. بِأَمْرِ مِنْ لَدُنْ ..  
صَفَقْتَ كَفًّا لَوْجِدِ وَ حُرَقِ

(۱) ای ان المشایخ العظام و من تابعهم من السلاک ذوی الاحترام یرقصون و یجولون علی رأس المیدان الروحانی کما یرقص بین صفی القتال رجال لاعلاء کلمة الدین فلا یخلو رقص اکثر الفریقین عن بقية دعوی و لکن رجال العشق الالهی یرقصون فی دم انفسهم یقطعون امعائهم بسیوف الحب الالهی لیقتلوا انفسهم قال تعالی (رجال لاتلهم تجارة ولا یبع عن ذکر الله) - (۲) ای لما خلصوا من بقية کبر و غرور ایدی انفسهم بأفناء وجودهم فی حب معبودهم ضربوا دأ و صفقوا فرحین مسرورین -

- (۱) رقص آنجا کن که خود را بشکنی  
(۲) رقص و جولان بر سر میدان کنند  
(۳) چون رهند از دست خود دستی زنند  
(۴) مطربانشان از درون دف میزنند  
(۵) تو نبینی بر گها بر شاخها  
(۶) تو نبینی لیک بهر گوشانشان
- پنبه را از ریش شهوت پر کنی  
رقص اندر خون خود مردان کنند  
چون جهند از نقص بر رقصی تنند  
بحرها در شورشان کف میزنند  
کف زنان رقصان ز تحریک صبا  
بر گها با شاخها هم کف زنان



(۱) أَنْتَ لَمْ تَنْظُرْ لِتَصْفِيْقِ الْوَرَقِ

حَقَّ سَمْعِ الْقَلْبِ لَا سَمْعِ الْبَدَنِ

(۲) سُدَّ سَمْعَ الرَّأْسِ عَنْ كِذْبٍ وَعَنْ

لِتَرَى مِنْ دُونِ جَهْدٍ وَ عَنَّا

(۳) عَمِيًّا عَنْ هَزَلٍ سُدَّ الْفَمَا

عَنْ حَدِيثٍ وَجْهِهِ لَا غَيْرِهِ

(۴) أُذُنُ أَحْمَدَ لِلْسِرِّ الْخَفِيِّ

قَالَ فِي الذِّكْرِ هُوَ خَيْرُ أُذُنٍ

(۵) ذَا النَّسَبِيِّ الْفَذَّ سَمِعَ وَ بَصَرَ

رَحْمَةَ الْحَقِّ هُوَ الظُّنُّ لَنَا

لَا وَلَا تَدْرِي السُّرُورَ وَالْفَرَقَ

..ذَا الْأَصَمُّ كَانَ مَمْلُوءًا دَرَنَ..

هَزَلٍ أَوْ هَذَرٍ فِيهِ افْتَرَنَ

بَلَدَةَ الرُّوحِ الْمَلَّتِي زَادَتْ سَنَا

..وَأَنْبِذَ الطَّرْسَ وَخَلَّ الْكَلِمَا.. (۱)

لَا تَقُلْ شَيْئًا.. وَخَضَ فِي غُورِهِ..

تَسَحَّبُ حَتَّى لَهَا الرَّبُّ الْعَلِيِّ (۲)

لَكُمْ تَسْمَعُ سِرًّا مِنْ لَدُنْ

كُلُّهُ.. السِّرُّ لَهُ بَقَا ظَهَرَ..

مَرْضِعُ نَحْنُ كَطِفْلٍ فِي الدُّنَا (۳)

(۱) الاصل فی نسخه لکناهور- (۲) الاية فی سورة التوبة ( ومنهم اللذين يؤذون

النبي و يقولون هو اذن ) بسمع كل ما يقال له و يصدقه ( قل اذت خير لكم يؤمن

بالله و يؤمن للمؤمنين ) - (۳) ترجم للمصراع الثاني من الاصل عن نسخه لکناهور

لانه الا نسب و فی نسخه النهج ( تازہ زو ما مرضعت او ماصبی ) ای نحن منه ( ص )

بمنابة التازہ و هو الطری البشوش لانه مرضع البان العالم و الطاعة و نحن طفل له -

گوش دل باشد نه این گوش بدن

تا بینی شهر جان را با فروغ

جز حدیث روی او چیزی مگو

کش بگوید در نبی حق هو اذن

رحمت حق مریض است و ماصبی

(۱) تو نبینی بر گها را کف زدن

(۲) گوش سر بر بند از هزل و دروغ

(۳) پس دهان بر بند از هزل ای عمو

(۴) سر کشد گوش محمد در سخن

(۵) سر بسر گوش و چشم است آن نبی



(۱) ذَا الْكَلَامِ مَا لَهُ حَدٌّ فَعَدَ      نَحْوَ أَهْلِ الْفِيلِ مِنْ بَدءِ وَزْدَ

### فی بیان قصه المتعرضین لاولاد الفیل

(۲) رَكَضَ الْفِيلُ إِلَى كَيْلٍ فَمَ      شَمَهُ مِنْ وَلَعٍ مُضْطَرِمٍ  
وَحَوَالِي مِعْدَةٍ كُلِّ بَشَرٍ      دَارَ فِي قَلْبِ كَجَمَرِ ذِي شَرَرٍ ..  
(۳) أَنْ عَسَى يَلْقَى شِوَاءَ قَرْخِهِ      وَ يَرَى صَيَّادَهُ مَعَ فَخِّهِ ..  
كَيْ لَهْ أَلْفَ جِرَاحٍ بِالْجَزَاءِ      يَضْرِبُ الْعِمِدَ لَهُ يُشْنِي الْعَزَاءَ ..  
(۴) مِنْ عَيْدِ الْحَقِّ إِذْ أَنْتَ اللَّهُومُ      تَأْكُلُ رَاقَتَ لَكَ مِنْهَا الطُّعُومُ  
لَهُمْ اغْتَبَتَ الْجَزَاءُ بِالْأَثَرِ      لَكَ جَاءَ .. وَ وَقَعْتَ فِي الْخَطَرِ ..  
(۵) إِصْحَوْ فَالْخَالِقُ مَنْ شَمَّ الْفَمَا      مِنْكُمْ .. عَمَّا جَنَيْتُمْ فِهِمَا ..  
فَمَتَى بِالرُّوحِ يَنْجُو غَيْرُ مَنْ      صَادِقًا كَانَ وَ بِاللُّطْفِ اقْتَرَنَ

(۱) این سخن پایان ندارد باز ران      سوی اهل پیل بر آغاز ران

### بقیه قصه متعرضان پیل بچگان

(۲) هر دهن را پیل بوئی میکند      کرد معده هر بشر بر می تند  
(۳) تا کجا یابد کباب پور خویش      تازند اندر جزا صد زخم و نیش  
(۴) لحمهای بندگان حق خوری      غیبت ایشان کنی کیفر بری  
(۵) هان که بویای دهان تان خالق است      کی برد جان غیر آن کو صادق است

- (۱) اَسْفَا وَاَحْسَرَتَا ذَاكَ فَمَنْ  
مُنْكَرٌ فِيمَا جَنَاهُ اَوْ نَكِيرٌ  
(۲) مَا لَكَ مِنْ قُدْرَةٍ عَنِ ذِي الْكِبَارِ  
لَا وَا لَا عِنْدَكَ طِيبٌ لِلْفَمِ  
(۳) لَمْ يَكُ الْيَسْتُرُ كَدُّهُنِ وَ كَمَاءُ  
لَا وَا لَا لِلْعَقْلِ وَالْفِكْرِ الطَّرِيقُ  
(۴) لَهُمُ الدُّبُوسُ وَ الْقَلَابُ كَمْ  
فَوْقَ رَأْسِ كُلِّ مَنْ قَالَ الْهَذْرُ  
(۵) اَثَرُ دُبُوسٍ عِزْرَائِيلَ اَنْتَ  
هَبَّكَ فِي الصُّورَةِ لَمْ تَنْظُرْ اَبَدَ
- شَمَهُ فِي الْقَبْرِ.. فِي قَيْدِ الْكَفَنِ..  
.. مِنْ مَفَرٍّ مَالَهُ غَيْرُ السَّعِيرِ..  
فَمَكَ تُخْفِي.. وَلَا تُبْدِي جِهَارَ..  
.. لِيَطِيبَ بِهِ ذِكْرُ الْكَلِمِ..  
سَهْلُ الْاِخْذِ لَهُ لَا فِي مِرَاءِ  
كَانَ لِلْحِمْلَةِ.. فِي الْقَبْرِ الْعَمِيقِ..  
ضَرَبُوا بِالشِّدَّةِ قَيْدَ الْاَلَمِ  
اِلَوَلِيَيْنِ وَ لَمْ يَدِرِ الْاَثَرُ  
فِي الْمَمَاتِ اَنْظُرْ وَ مَا فِيهِ وَقَعَتْ  
لِحَدِيدٍ وَ عَصَا مِنْهُ اَعَدَ

- (۱) وای آن افسوسنی کش بوی گیر  
(۲) نی دهان دزدیدن امکان زان مهان  
(۳) آب و روغن نیست مر روپوش را  
(۴) چند کوبید زخمهای گرزشان  
(۵) گرز عزرائیل را بنگر اثر
- باشد اندر گور منکر یا نکیر  
نی دهان خوش کردن از دار و دهان  
راه حیلست نیست عقل و هوش را  
بر سر هر ژاژخا و مرزشان (۱)  
گر نبینی چوب و آهن در صورت

(۱) مرز بضم میم بمعنی مقعد یعنی سر و مقعد ژاژ خارا می کوبید و اگر مرز بفتح میم باشد ممکن است که استعاره برای تن باشد ولی خللی در قافیه یافت میشود و در برخی از نسخ - هرزشان - آمده است بمعنی هرزه است و خلل باز در قافیه باقی است -

- (۱) رَبِّمَا وَقْتًا فَوْقَتَا ظَهَرَا  
وَالْعَلِيلُ كَانَ مِنْ ذَا الْحَالِ قَدْ  
(۲) ذَا الْعَلِيلُ قَالَ يَا أَحْبَابِيَا  
فَوْقَ كُلِّ مِفْصِلٍ مِنْبِي مَضَى  
(۳) نَحْنُ لَا نَنْظُرُ شَيْئًا فَالْخِيَالُ  
وَيْكَ لَا أَيُّ خِيَالٍ فَارْتَحَالَ  
(۴) هُوَ ذَا أَيُّ خِيَالٍ فَالْفَلَكُ  
مِنْ ضَجِيجٍ ذَا خِيَالًا قَدْ غَدَا  
(۵) فَالْدَّبَابُ بِسُ جَمِيعًا وَالسُّيُوفُ  
فِي أَمَامِ ذَا الْعَلِيلِ وَ غَدَا  
(۶) هُوَ يَدْرِي دَائِمًا مِنْ أَجَلِهِ  
عَنْهُ عَيْنُ خَصْمِهِ مَعَ عَيْنِهِ
- صُورَةٌ أَيْضًا لَدَيْهِ حَضَرَا<sup>(۱)</sup>  
عَلِمَ شَيْئًا فَشَيْئًا وَ وَجَدَ  
مَا هُوَ ذَا السِّيفُ مَضَاءً يَبَا  
مَنْ بِهَذَا الْحُكْمِ لِي حَالًا قَضَى  
ذَاكَ كَانَ وَلَكَ بَانَ الْمِثَالُ  
هُوَ كَانَ وَ زَوَالَ وَ انْتَقَالَ  
مَنْ هُوَ الْمَنْكُوسُ خَافَ وَارْتَبَكَ  
حَالًا.. الْأِنْسَانُ كَمْ قَلَّ هُدَى..  
ظَهَرَتْ مَحْسُوسَةٌ فِيهَا الْخُتُوفُ  
رَأْسُهُ الْمَنْكُوسُ مِمَّا قَدْ بَدَا  
ذَاكَ كَانَ وَ لِأَجْلِ فَعَلِهِ  
رَبَّطْتُ مَا ارْتَدَعَ عَنْ فَنِيهِ

(۱) هذه الترجمة بناء على ان كلمة ( که ) الاولى بالكاف الفارسية وبناء على انها بالكاف العربية تكون الترجمة وربما ظهر بالصورة لان يعلم العليل من ذال حال شيئاً -

- (۱) هم بصورت می نماید که گهی  
(۲) گوید آن رنجور ای یاران من  
(۳) ما نمی بینیم باشد این خیال  
(۴) چه خیالست این که این چرخ نگون  
(۵) گرزها و تیغها محسوس شد  
(۶) او همی داند که آن از بهر اوست
- زان همان رنجور باشد آگهی  
جیست این شمشیر بر ساران من  
چه خیالست این که این است ارتحال  
از نهیب این خیالی شد کنون  
پیش بیمار و سرش منکوس شد  
چشم دشمن بسته زان و چشم دوست



- (۱) ذَهَبَ حِرْصُ الدُّنَا مِنْهُ غَدَتْ  
عَيْنُهُ قَدْ فُتِحَتْ ضَائِقَاتُ لِأَنَّ  
(۲) مِثْلَ طَيْرٍ لَا يَوْقُتُ صَوْتًا  
مِنْ غُرُورٍ لَمْ فِيهِ وَغَضَبُ  
(۳) حَقُّ قَطْعِ الرَّأْسِ لِلطَّيْرِ لِأَنَّ  
هُوَ هَزُّ الْجَرَسِ الرُّكْبُ ذَهَبُ  
(۴) فَلِجَزَاءِ رُوحِكَ كُلِّ زَمَنٍ  
وَلِنَزْعِ الرُّوحِ مِنْ إِيْمَانِكَا  
(۵) عُمُرُكَ مِثْلُ كَيْسِ الذَّهَبِ  
حَاسِبِ الدِّينَارِ عُدَّ بِالمَثَلِ
- عَيْنُهُ تَرْنُو سَرِيعًا وَاهْتَدَتْ  
صَبَّتِ الدَّمْعَ دَمًا فِي ذَا الزَّمَنِ  
صِيرَتْ عَيْنُ اللَّذِي مَا التَّفَقَّا  
.. لَهُ قَدْ جَرَّ دَمَارًا وَعَطَبُ..  
لَا يَوْقُتُ لَهُ بِالفُوزِ اقْتَرَنَ  
.. وَبَقِيَ مُنْفَرِدًا رَهَنَ الغَلَبِ..  
كَانَ نَزْعٌ مِنْ خُطُوبٍ وَ مِحْنُ  
أَنْظُرُ .. إِدْرِ الْأَمْرَ مِنْ نُقْصَانِكَا..  
يَوْمُكَ وَاللَّيْلُ عِنْدَ الطَّلَبِ  
.. عَدَدَ لِلنَّقْدِ مِنْهُ وَ الزَّغْلِ..

- (۱) حرص دنیا رفت و چشمش تیز شد  
(۲) مرغ بی هنگام شد آن چشم او  
(۳) سر بریدن واجب آمد مرغ را  
(۴) هر زمان نزعی است جزو جانت را  
(۵) عمر تو مانند همیان زر است
- چشم او روشن که او خون ریز شد (۱)  
از نتیجه کبر او و خشم او  
کو بغیر وقت جنباند در او  
بنگر اندر نزع جان ایمانت را  
روز و شب مانند دینار اشمر است

(۱) یعنی اموری که در دنیا بچشم می آمد برای این است که شخص گرفتار حرص و شهوت بوده است و هنگام مرگ این حرص و شهوت نمی ماند و چشم تیز میشود و اموری که در آن عالم اخروی باشد بخوبی می بیند و بیت دوم و سوم هم تفسیر این بیت است باین معنی که رفتن حرص و شهوت بی موقع بوده زیرا که در دنیا مامور باجتناب حرص و شهوت بوده است نه اکنون چنانکه در حدیث توبه آمده است ( التوبة مقبولة ما لم یفرغر ) -

- (۱) عَدَدٌ لِلذَّهَبِ أُعْطِيَ بِلا  
وَلَهُ جَاءَ الْخُسُوفُ وَ الرَّدَى  
(۲) لَوْ أَخَذْتَ دَائِمًا مِنْ جَبَلٍ  
مِنْ عَطَاكَ نَفَذَ ذَلِكَ الْجَبَلُ  
(۳) فَإِذَا فِي مَوْضِعٍ كُلِّ نَفْسٍ  
كَيْ لِقَوْلِ الذِّكْرِ اسْجُدْ وَ اقْتَرِبْ  
(۴) فَيَا تَمَامِكَ أَشْغَالُ الدُّنَا  
وَ يَغْيِرُ عَمَلِ الدِّينِ أَبَدٌ  
(۵) آخِرَ الْأَمْرِ تَرُوحُ نَاقِصًا  
لَكَ كُلُّ عَمَلٍ بِالْأَبْتَرِ
- مُهَلَّةٌ حَتَّى لَهُ الْكَيْسُ خَلَا  
.. كُلُّ مَا عَدَدَهُ ضَاعَ سُدَى ..  
فِي أَزَاهُ لَمْ تَضَعْ مِنْ بَدَلٍ  
.. هَبْهُ قَدْ زَادَ شِعَابًا وَ قُلَّلَ ..  
عَرَضًا ضَعُ فَهُوَ أَسْمَى مُلْتَمَسٌ (۱)  
غَرَضًا تَلْقَى بِوَفْقٍ مَا تُحِبُّ  
كَثْرَةً لَا تَجْتَهِدُ تَبْغِي الْعَنَا  
إِخْشَ أَنْ تُتْعِبَ رُوحًا وَ جَسَدَ  
أَنْتَ هَبْ نَقَبْتَ دَوْمًا فَاحْصَا  
خُبْرَكَ نِيَّ .. خَطِيرُ الْأَثَرِ ..

(۱) الاية فی سورة افرأ ( کلا لئن لم ينته لنسفعن بالناصیه ناصیه کاذبه خاطئه

فلیدع نادیه سندعو الزبانیه کلا لا تطعه و اسجد و اقترب ) -

- (۱) می شمارد می دهد زر بی وقوف  
(۲) گرز که بستانی و نه نهی بجای  
(۳) پس بنه بر جای هر دم را عوض  
(۴) در تمامی کارها چندین مکوش  
(۵) عاقبت تو رفت خواهی ناتمام
- تا که خالی گردد و آید خسوف  
اندر آید کوه زان دادن زبای  
تا زو اسجد و اقترب یابی غرض  
جز بکاری که بود در دین مکوش  
کارهایت ابتر و نان تو خام

- (۱) ذَا الْبِنَاءِ الْقَبْرِ خَلَتْ وَاللَّحْدِ  
لَيْسَ مِنْ صَخْرٍ يَعْدُ وَخَشَبٍ  
(۲) بَلْ يَأْنُ تَصْفِرَ قَبْرًا فِي الصَّفَا  
ذِي أَنَا تُدْفِنُ بَنًا فِي أَنَا  
(۳) تُدْفِنُ فِي غَمِهِ تَعْدُوا التُّرَابِ  
كَيَ بِهَذَا النَّفْسُ مِنْكَ الْمَدَدِ  
(۴) فَالْقَبَابُ مَا سَمَتْ فِي الْمَقْبَرَةِ  
عِنْدَ ذِي الْمَعْنَى بِذَاكَ السَّمْتِ مَا
- لَكَ صِيرَتْ .. بِهِ الْفَوْزَ تَجِدُ.. (۱)  
أَوْ يَتَلَبَّدُ .. وَ لَا أَيْ سَبَبُ ..  
لَكَ تَأْبَى غَيْرَهُ أَنْ تَأْلَفَا  
لَهُ .. تَخْتَارُ الْبَقَاءَ فِي الْفَنَاءِ ..  
لَهُ فِي الْوَصْلِ لَهُ تَهْوَى الْعَذَابِ  
يَجِدُ مِنْ نَفْسِهِ .. تَلْقَى الرُّشْدَ ..  
وَ كَذَاكَ الشَّرَفُ الْمُعْتَبَرَةُ (۲)  
وَ جَدْتُ قَدْرًا وَ لَا شَأْنًا سَمَى

(۱) ای و هذا العمارة فعلتها لقبرك و لحدك ظنا منك ان عمارة القبر المطلوب  
منها الصورة فاعلم انها لا تكون بالعجر والخشب و لا في تلبيد الحجارة و الجص و لا  
بكثره المال بل بكثرة الطاعات و العبادات - (۲) لان ذاك القبر سر مختموم ای  
روضة من رياض الجنة و اللذی هو من رياض الجنة لا يقبل زينة الدنيا -

- (۱) وین عمارت کردن گور و لحد  
(۲) بلکه خود را در صفا گوری کنی  
(۳) خاک او گردی و مدفون غمش  
(۴) گور خانه قبه ها و کنگره
- نی بسنگ است و نه چوب و نه لبد (۱)  
در منی او کنی دفن این منی  
تا دمت یابد مدرها از دمش  
نبود از اصحاب معنی آن سره (۲)

(۱) لبد چسبیدگی است و مراد اینجا چسبیدن سنگ است - (۲) یعنی گوری  
که قبه و کنگره دارد از اصحاب معنی آن سره نیست که اصحاب معنی آن را عمارت  
نمی دانند -



- (۴) حالاً أَنْظُرْ ذَلِكَ الْحَيِّ وَمَنْ  
فَهَلِ الْأَطْلَسُ مِنْهُ بِالْيَدِ  
(۲) فِي عَذَابٍ مُنْكَرٍ ذَا الرُّوحِ لَهُ  
أَهْ مِنْ مَخْزَنٍ غَمٍّ وَ حَزَنٍ  
(۳) فَلَدَى الظَّاهِرِ نَقْشٌ وَ رُسُومٌ  
وَ لَدَى الْبَاطِنِ مِنْهُ الْفِكْرُ  
(۴) ذَلِكَ الْآخِرَ فِي الْمَرْقَعَةِ  
كَانَ كَالْقَنْدِ بِفِكْرِ بِالْكَلامِ
- لَيْسَ الْأَطْلَسُ وَالْوَشْيُ الْحَسَنُ  
أَخَذَ .. وَ اللَّبُّ فِيهِ يَهْتَدِي  
عَقْرَبُ الْغَمِّ بِقَلْبٍ مَا انْتَبَهَ  
.. كَانَ أَوْ مَأْوَى رِزَايَا وَ فَنَنْ (۱)  
زَيْنَتُ بِأَهْرَةِ مِثْلِ النُّجُومِ  
فِي عَذَابٍ صَخَبَتِ لَا تُنْصَرُ (۲)  
تَنْظُرُ رَثَتْ دَنْتَ بِالضِّعَةِ (۳)  
كَانَ كَالسُّكَّرِ اسْمَى بِالْمَقَامِ

(۱) نسخه ثانیه - و محن - (۲) نسخه ثانیه - صرخت - (۳) ای داخله  
بلند الطاعات منعم و ظاهره من الم الخلق سالم -

- (۱) بنگر اکنون زنده اطلس پوش را  
(۲) در عذاب منکرست آن جان او  
(۳) از برون و ظاهرش نقش و نگار  
(۴) وان یکی بینی در آن دلک کهن
- هیچ اطلس دست گیرد هوش را (۱)  
گودم غم در دل غمدان او  
و از درون اندیشه هایش زار زار  
چون نبات اندیشه و شکرسخن

(۱) در بعضی نسخ - ( بنگر اکنون رند اطلس پوش را ) با راء مهمله است و در  
شرح بحر العلوم نگاشته - مراد از رند چابلوس و محیل است یعنی محیل اطلس پوش  
که زیب و زینت می دارد باید دید که هیچ اطلس پوشی و رتبه دنیا دستگیر هوش  
او می شود تا از گمراهی باز دارد - و بنظر نگارنده صحیح ( زنده ) با زای معجمه  
است چنانکه ترجمه شده است -

## عود ایضاً لحکایه ولد الفیل ونصیحه الناصح المرشد

- (۱) قَالَ ذَاكَ النَّاصِحُ النَّصْحَ لِيَا  
ذَا أَسْمَعُوا مِنِّي فَمَا غَشَّ بِيَا  
لِيَكُونَ الرُّوحُ وَالْقَلْبُ لَكُمْ  
مَالَهُ مِنْ خَوْفٍ .. اللَّهُ بِكُمْ ..  
(۲) مَعَ نَبَاتِ الْوَرَقِ لِلشَّجَرِ  
إِقْنَعُوا .. عُدُّهُ خَيْرٌ ثَمَرِ .. (۱)  
قَلِّمُوا السَّيْرَ لَكُمْ وَالْأَصْطِيَادَ  
لِفِرَاحِ الْفِيلِ .. هَبْكُمْ بِأَضْطِهَادَ ..  
(۳) أَنَادَيْنَ النَّصْحَ مِنْ جِوْدِي رَمَيْتَ  
وَلَكُمْ أَبَدَيْتَ مَا كُنْتَ أَرْتَأَيْتَ ..  
وَقَبُولُ النَّصْحِ أَنِّي بِالْأَثَرِ  
كَانَ غَيْرَ السَّعْدِ أَوْ حُسْنِ الظَّفَرِ  
(۴) فَلَتَبْلِغِ الرِّسَالَاتِ أَنَا  
جِئْتُ حَتَّى لَكُمْ فِي ذِي الدُّنَا  
(۵) أَخْلَصْ مِنْ نَدَمٍ فَالطَّمَعُ  
مِنْ طَرِيقِ لَكُمْ لَا يَقْطَعُ  
إِصْحُوا كَثْرًا طَمَعُ الزَّادِ قَلَعُ  
لِلْمَعْرُوقِ لَكُمْ أَبَدَى الْجَزَعِ

(۱) قَلِّمُوا السَّيْرَ لَكُمْ الْخِ لَا تَذْهَبُوا أَبَدًا لَثَلَا تَقْعُوا فِي يَدِ أَهْمٍ فَتَهْلِكُوا -

## باز گشتن بحکایت مسافران و پیل بچگان

- (۱) گفت ناصح بشنوید این پند من  
تا دل و جانتان نگردد ممتحن  
(۲) با گیاه و برگها قانع شوید  
وزشکار پیل بچکان کم روید  
(۳) من برون کردم ز گردن وام نصح  
جز سعادت کی بود انجام نصح  
(۴) من بتبلیغ رسالت آمدم  
تا رهانم من شمارا از ندم  
(۵) هین مبادا که طمع تان ره زند  
طمع برگ از بیخهاتان بر کند

- (۱) قَالَ هَذَا وَ لَهُمْ بِالْخَيْرِ قَدْ قَحَطَهُمْ وَ الْجُوعُ عَادَ بِالْقَوِيَّ فِي الطَّرِيقِ بَغْتَةً هُمْ نَظَرُوا حَسَنًا غَضًّا جَدِيدَ الْمَوْلِدِ (۲) فَعَلَيْهِ وَقَعُوا مِثْلَ الذَّابِّ أَكَلُوهُ مَرَّةً وَ ابْتَلَعُوا (۳) ذَلِكَ الْوَاحِدَ مَنْ كَانَ الرَّفِيقُ قَالَ إِذْ كَانَ الْحَدِيثَ لِلْفَقِيرِ
- ذَكَرَ كَثْرًا وَ بِالْفَوْرِ ابْتَعَدَ فِي الطَّرِيقِ.. الْكُلَّ مَهْزُولَ ضَوْي.. (۱) فَرَخَ فِيلٍ بِهِ حَارَ النَّظَرِ وَ سَمِينًا مُفْرَدًا بِالْأَدَدِ سَكَرَتْ لَمْ تَرَ ذَنْبًا وَ عَذَابَ غَسَلُوا الْأَيْدِيَ ثُمَّ رَجَعُوا لَهُمْ مَا أَكَلَ النَّصْحَ الرَّفِيقُ (۲) ذَكَرَ.. فِي سِرِّهِ كَانَ الْخَيْرِ..

(۱) ای قال لهم هذا و ذکرهم بعد ما قال لهم ( اليوم اکملت لکم دینکم و رضیت لکم الاسلام دینا ) صار قحطهم و جوعهم فی الطريق عظیمًا - (۲) هذه - القصة رواها ابو نعیم فی الحلیة انها اتفقت مع ابی عبدالله القاسمی کما حکاها مولانا جامی ایضاً فی نفحات الانس و خلاصتها ان ابا عبدالله ركب مع جماعة البحر و انکسرت السفينة و کاد ان یدرکهم الفرق فاقسموا علیه راکبوا السفينة ان یدعو الله لينجیهم فأجابهم و شرط علیهم انهم اذا نجو یقسمون ان يأكلوا فرخ الفیل فلما نجوا وصلوا الساحل و اشتد بهم السغب رأوا فرخ فیل و ذبحوه و أكلوه و حنثوا بيمينهم و لم يأكل منه ابو عبدالله و هو المراد بقوله ( آن بکی همره نخورد ) و نصحبهم لان حديث ذلك الفقير كان فی خاطره و هو الفقر فخري و به افتخر -

- (۱) این بگفت و خیریاری گفت و رفت  
(۲) ناگهان دیدند سوی جاده  
(۳) اندر افتادند چون گرگان مست  
(۳) آن یکی همره نخورد و پند داد
- گشت قحط و جوعشان در راه زفت  
بور فیلی فربهی نوزاده  
پاك خوردند و فرو شستند دست  
که حدیث آن فقیرش بود یاد



- (۱) مِنْ شَوَاهِدَ لَهُ ذِيَاكَ الْكَلَامُ  
لَكَ حُسْنُ الطَّلَعِ الْعَقْلُ الْعَتِيقُ  
(۲) بَعْدَ هَذَا وَقَعُوا نَامُوا جَمِيعُ  
ظَلَّ كَالرَّاعِي عَلَى حِفْظِ الْقَطِيعِ  
(۳) فَرَأَى فَيْلًا مَهِيْبًا وَصَلَا  
(۴) نَحْوَ ذَاكَ الْحَارِيسُ لَا بِكَثْرَاتٍ  
أَبَدًا لَمْ تَبْدُ مِنْهُ رَائِحَةٌ  
(۵) مَعَهُ كَمْ مَرَّةً هَذَا فَعَلَ  
ذَلِكَ الْفَيْلُ الْمُلُوكِي الضَّخِيمُ
- مَا نِعَا صَارَ وَ جَرَّ لِلسَّلَامِ (۱)  
وَهَبَ.. سَوَّاكَ مِنْ أَهْلِ الطَّرِيقِ..  
ذَلِكَ الْجَامِعُ لِلنُّصَحِ الْمُطِيعِ  
.. أَمِلًا يَنْظُرُ لِلْمُخْطَبِ الْفَظِيعِ..  
أَوَّلًا غَضْبَانَ سَارَ عِجَالًا  
شَمَّ مِنْهُ الْفَمَ مَرَّاتٍ ثَلَاثَ  
لَهُ مَا لَمْ يَتْلِكَ السَّائِحَةُ  
نَحْوَهُ جَاءَ فَشَمَّ وَ قَفَلَ  
أَبَدًا مَا كَدَّرَ الْمَرْءَ السَّلِيمَ

(۱) ای و ذاک الناصح الذی افتخر بالفقر (ص) کلامه منع عن شواء لحم ولد  
الفیل و لهذا حضرة مولانا يخاطب من كان على أثر الرسول (ص) فيقول العقل العتيق  
يعطى لك بختاً جديداً كما سيرد عليك -

- (۱) از کبابش مانع آمد آن سخن  
(۲) پس بیفتادند و خفتند آن همه  
(۳) دید پبلی سهمناکی در رسید  
(۴) بوی می کردن دهانش را سه بار  
(۵) چند باری کرد او برگشت و رفت
- بخت تو بخشد ترا عقل کهن  
وان گرسنه پاسبان آن رمه  
اولا آمد سو حارس دوبد  
هیچ بوئی زو نیامد ناگوار  
مرد را نازرد آن شه پیل زفت

- (۱) شَقَّةَ كُلِّ الْمَذِينِ رَقَدُوا  
لَهُ مِنْ ذَا الرَّجْلِ الرَّاقِدِ قَدْ  
(۲) أَنْ شِوَاءَ الْفَرْحِ لِلْفَيْلِ أَكَلُ  
(۳) فَيَّانٍ وَاحِدٍ فَرْدًا فَفَرَدَ  
إِرْبًا قَطَعَ مِنْ ذَا الْهَيْبَةِ  
(۴) فَجَزَافًا كُلُّ فَرْدٍ فِي الْهَوَاءِ  
وَعَلَى الْأَرْضِ إِذَا مَا وَقَعَا  
(۵) أَنْتَ يَا مَنْ لِدَمِ الْخَلْقِ مُدَامُ  
عَنْ طَرِيقٍ لَكَ نِكَبٌ كَيِّ لَكَا  
(۶) فَيَقِينًا إِدْرِ أَنَّ مَا لَهُمْ  
حَيْثُ أَنَّ الْمَالَ جَاءَ فِي الْيَمِينِ
- شَمْ مَرَاتٍ لِمَاهُمْ عَمَدُوا  
جَاءَتْ الرَّاخَةُ مِمَّا أَعَدَ  
سُرْعَةً قَطَعَهُ الْفَيْلُ قَتَلَ  
لِلْمَفْرِيقِ ذَا مِنَ الرُّشْدِ فَقَدْ  
لَمْ تَجِئُهُ أَوْ تَقِلُّ الْوَثْبَةَ  
قَذَفَ مِنْ فَرِطٍ وَجِدَ وَعَنَاءُ  
شُقُقَ كَلًّا تَشْطِي قِطْعَا  
شَرِبَ مِثْلَ رَحِيقٍ وَ مُدَامُ  
دَمَهُمْ لَا يُبْدِ حَرْبًا مَعَكَا  
مَنْ لَهُ أَنْتَ غَضَبَتْ دَمَهُمْ  
مِنْ عَنَّا أَوْ عَرَقَ فَوْقَ الْجَبِينِ<sup>(۱)</sup>

(۱) نسخه ثانیة - حیث ان المال من کدالیین - جاء او من عرق فوق الجبین -

- (۱) مر لب هر خفته را بوی کرد  
(۲) کز کباب پیل زاده خورده بود  
(۳) در زمان او یک به یک را زان گروه  
(۴) بر هوا انداخت هر یک از گزاف  
(۵) ای خورنده خون خلق از ره بگرد  
(۶) مال ایشان خون ایشان دان یقین
- بوی می آمد ورا زان خفته مرد  
بر درانید و بکشنش پیل زود  
می درانید و نبودش زان شکوه  
تا همی زد بر زمین می شد شکاف  
تا نیارد خون ایشان نبرد  
زانکه مال از زور آید در یمین

- (۱) اُمُّ فَرْخِ الْفِيلِ ذَاكَ تَسْحَبُ  
وَلِفَرْخِ الْفِيلِ مَنْ عَمْدًا أَكَلُ  
(۲) اَلْفَرْخِ الْفِيلِ يَا مَنْ قَدْ أَكَلُ  
مِنْكَ خَصْمُ الْفِيلِ جَرًّا أَلَا نَتَقَامُ  
(۳) فَضَحَ الرِّيحُ لِمَنْ مَكْرًا أَعْدُ  
عَلِمَ الْفِيلُ بِرِيحِ فَرْخِهِ  
(۴) مَنْ لِرِيحِ الْحَقِّ مَنْ سَمَتِ الْيَمَنُ  
كَيْفَ رِيحَ الْبَاطِلِ مَنَسِي أَنَا  
(۵) مِنْ طَرِيقِ بَعْدَ لَمَّا دَرَى  
كَيْفَ مِنْ أَفْوَاهِنَا نَحْنُ الْبُخُورُ
- حَقْدًا .. الثَّارَ مُدَامًا تَطْلُبُ..  
فَالْجَزَاءُ لَهُ بِالْفُورِ قَتْلُ  
رُشُوةٍ مِنْ غَيْرِ رُغْبٍ وَوَجَلُ  
.. وَلَكَ أَوْلَى الدَّمَارِ وَالْجِمَامُ..  
وَبِهِ فِكْرٌ حَقْدًا وَاجْتِهَدُ  
.. وَ دَرَى صَيَادَهُ مَعَ فِخْهِ.. (۱)  
وَجَدَ مِنْ لُطْفِهَا الْعُمَرُ افْتَتَنَ (۲)  
لَمْ يَجِدْ.. لَمْ يَدْرِ حَالِي فِي الدُّنَا..  
أَحْمَدُ الرِّيحِ وَ قَالَ لِلدُّورِ  
لَمْ يَجِدْ .. مَا عَرِفَ مِنَّا الْأُمُورُ..

(۱) ای فان قلت امکر بهم و لا یعلمه أحد فبقول لك سبدنا و مولانا رائحة الفم  
اشهرت مفتکر المکر و الحيلة لان الفیل یعلم رائحة طفله - \* (۲) قال (ص) انی  
لاجد ریح الرحمن من قبل الیمن فالذی یجد رائحة اویس القرنی من الیمن و هو فی  
المدينة کیف لا یجد الرائحة الباطلة منی و منك -

- (۱) مادران پیل بچه کین کشد  
(۲) پیل بچه میخوری ای پاره خوار  
(۳) بوی رسوا کرد مکر اندیش را  
(۴) آنکه یابد بوی حق را از یمن  
(۵) مصطفی چون بوی برد از راه دور
- پیل بچه خواره را کیفر کشد  
هم برآرد خصم پیل از تو دمار  
پیل داند بوی بچه خویش را  
چون نیابد بوی باطل را از من  
چون نیابد از دهان ما بخور



ذَاكَ عَنَّا .. وَ لَهُ كَمْ ظَهَرًا ..  
 لِلسَّمَاءِ ظَهَرَتْ مَرَّ الزَّمَنِ  
 .. ذَاكَ مَا مِنْكَ بَدَى كُلِّ مَقَامٍ ..  
 خَضْرَاءَ اللَّوْنِ .. وَلِلرُّوحِ هَدَتْ ..  
 مَزْمِعًا حَتَّى بِهَا كَلًّا يَسِيرُ  
 .. وَ دَرَوَا بِالْحُزَنِ مِنْهَا وَ الْهِنَا ..  
 هِيَ مِثْلُ الْبَصْلِ دَوْمًا تَدُورُ  
 أَكَلٌ فِي زَمَنِ مَا أَنْ أَتَى  
 أَحْذَرُ مِنْهُ لَهُ الْغَيْرُ أَكَلُ  
 مُظْهِرًا مَا فِيهِ فِي الْبَاطِنِ كَانَ  
 ضَرَبَ الرِّيحُ لَكَ الْإِسْرَ أَنْهَتَكَ (۱)

(۱) وَجَدَ أَيْضًا وَ لَكِنْ سَتَرَا  
 إِنَّ رِيحَ السَّيِّئِ رِيحَ الْحَسَنِ  
 (۲) أَنْتَ دَوْمًا تَرْقُدُ رِيحُ الْحَرَامِ  
 يَضْرِبُ فَوْقَ السَّمَاءِ مَنْ بَدَتْ  
 (۳) وَمَعَ أَنْفَاسِكَ السُّوءُ يَصِيرُ  
 نَحْوَمَنْ لِلرِّيحِ شَمُوفِي الدُّنَا  
 (۴) إِنَّ رِيحَ الْحَرِصِ مَعَ رِيحِ الْغُرُورِ  
 (۵) فِي الْكَلَامِ لَوْ حَلَفْتَ أَنْ مَتَى  
 أَنَا مَا أَكَلْتُ ثَوْمًا وَ بَصَلُ  
 (۶) لَكَ ذَاكَ الْنَفْسُ خُلْفًا أَبَانَ  
 وَعَلَى أَنْفِ الْجَلِيسِينَ مَعَكَ

(۱) نسخه‌ی ثانیه - لك السر هتك -

بوی نیک و بد بر آید بر سما  
 می زند بر آسمان سبز فام  
 تا بیوگیان گردون میرود  
 در سخن گفتن بیاید چون پیاز  
 از پیاز و سیر تقوی کرده ام  
 بر دماغ همنشینان بر زند

(۱) هم بیابد لیک پوشاند ز ما  
 (۲) توهمی خسبی و بوی آن حرام  
 (۳) همزه آنفاس زشتت میشود  
 (۴) بوی کبر و بوی حرص و بوی آز  
 (۵) گر خوری سوگند من کی خورده ام  
 (۶) آن دمت سوگند غمازی کند

- (۱) كَمْ دُعَاءٍ كُلُّهُ مِنْ رِيحِ ذَاكَ  
ذَلِكَ الْقَلْبُ الَّذِي أَعْوَجَّ يَبِينُ  
(۲) اخْسِئُوا فِيهَا جَوَابَ ذَا الدُّعَاءِ  
كُلُّ تَزْوِيرٍ وَ كَذِبٍ رَدُّهُ  
(۳) لَوْ لَكَ كَانَ الْحَدِيثُ أَعْوَجًا  
فَأَعْوَجَاجُ اللَّفْظِ ذَاكَ لِلْإِلَهِ  
(۴) وَلَوْ أَلْمَعْنَى غَدَى الْأَعْوَجَ صَحَّ  
مِثْلُ ذَا الْمَعْنَى لَهُ السَّعْرُ أَقْلُ  
صَارَ مَرْدُودًا وَ لَمْ تَلَفْ مُنَاكَ  
فِي الزَّمَانِ وَ بِهِ صِرَتْ أَلْمَهِينُ  
كَانَ كَاللَّبْسِ يَعْدُ وَالرِّيَاءُ (۱)  
بِالْعَصَا كَانَ وَرَاقَ طَرْدُهُ  
وَ لَهُ الْمَعْنَى صَحِيحًا نَهَجًا (۲)  
كَانَ مَقْبُولًا وَ بِاللُّطْفِ حَبَاهُ  
لَفْظُهُ وَ الصَّدْرُ مِنْهُ مَا أَنْشَرَحَ (۳)  
كَانَ مِنْ فِلْسٍ وَ هَانَ وَ سَفَلَ

(۱) قال تعالى في سورة المؤمنون ( قال لهم ) بلسان مالك ( اخسئوا فيها ) ابعثوا في النار اذلاء ( و لا تكلمون ) في رفع العذاب عنهم - (۲) على فعوى ان الله لا ينظر الى اقوالكم و لا الى اعمالكم بل نظر الى قلوبكم و نيائكم - (۳) لم يذكر في نسخة النهج و ترجم له عن نسخة لکناهور -

- (۱) بس دعاها رد شود از بوی آن  
(۲) اخسئوا آید جواب آن دعا  
(۳) گر حدیث کثر بود معنی ست راست  
(۴) ور بود معنی کثر و لفظت نکو  
آن دل کثر می نماید در زمان (۱)  
چوب رد باشد جزای هر دعا  
آن کثری لفظ مقبول خداست  
آن چنان معنی نیرزد يك تسو

(۱) یعنی دل کثر کثری او وقت دعا ظاهر میشود که دعا مستجاب نمیشود -

## فی بیان ان خطا المجایب احسن من صواب الاجانب

- (۱) ذَا بَلَالٍ الصِّدْقُ فِي وَقْتِ الْأَذَانِ  
وَاللَّفْظُ حَيٌّ هِيَ ذَكَرَا  
لِلصَّلَاةِ أَخْطَأَ مِنْهُ اللِّسَانُ  
بِخُضُوعٍ وَابْتِهَالٍ بَهْرًا  
(۲) قَالَ ذَا حَتَّى هُمْ قَالُوا الصَّحِيحُ  
لَا يَصِحُّ ذَا الْخَطَا حَالًا وَفِي  
يَا رَسُولَ اللَّهِ يَا خَيْرَ نَبِيٍّ  
وَالْحَبِيبِ الْمُصْطَفَى الشَّهِمِ الْأَبِيِّ  
بِمُقِيمٍ غَيْرَهُ أَتِ لِلْأَذَانِ  
أَفْصَحَ مِنْهُ بَلِيغًا بِالْبَيَانِ  
(۴) كَانَ عَيْبًا أَوَّلُ الدِّينِ الْحَنِيفِ  
وَالصَّلَاحِ وَبِنَا الشَّرْعِ الشَّرِيفِ  
لَفْظَةً حَيٌّ عَلَى خَيْرِ الْعَمَلِ  
وَالْفَلَاحِ اللَّحْنُ يَأْتِي وَالزَّلْ  
(۵) فَالنِّسْبِيُّ غَضَبًا جَاشَ وَقَالَ  
مِنْ عِنَايَاتِ خَفَتِ مِنْ ذِي الْجَلَالِ..

### در بیان خطای «مجان» که بهتر از صواب پیگانگان است

- (۱) آن بلال صدق در بانگ نماز  
تا بگفتند ای پیغمبر نیست راست  
ای نبی و ای رسول کردگار  
(۲) عیب باشد اول دین و صلاح  
یک مؤذن گر بود افصح بیار  
لحن خواندن لفظ حی علی الفلاح  
(۳) خشم پیغمبر بجوشید و بگفت  
یک دو رمزی از عنایات نهفت  
حی راهی خواند از روی نیاز  
این خطا اکنون که آغاز بناست  
یک مؤذن گر بود افصح بیار  
لحن خواندن لفظ حی علی الفلاح  
یک دو رمزی از عنایات نهفت



- (۱) رَمَزاً أَوْ رَمَزِينَ يَا مَنْ أَنْتُمْ  
فَلَدَى اللَّهِ شَاتٌ هِيَ بَلَالٌ
- (۲) أَتَرَكُوا التَّعْكِيرَ حَتَّى سِرَّكُمْ  
لَا أَقُولُ أَنَا عَنْ يَدِهِ وَلَا
- (۳) بِالدَّعَاءِ نَفْسٌ طَابَ إِذَا  
رُحَ مِنْ الْأَخْوَانِ إِخْوَانِ الصَّفَا
- بِالْأَخْسَاءِ وَكُمْ قَدْ هِنْتُمْ (۱)  
أَلْفَ أَلْفٍ حَيٍّ حَيٍّ قَبْلَ قَالَ  
أَنَا لَا أَفْشِي أُذِيعُ أَمْرَكُمْ  
عَنْ خِتَامِ لَكُمْ فِي ذَا الْمَلَأُ  
مَا لَكَ كُنْتَ رَهِينًا لِلْأَذُنِ  
رَمْ دُعَاءٍ .. فِيهِ تَلْقَى الشِّفَا ..

فی بیان امر الحق تعالی موسی (ع) بان قال له یا موسی اذا  
دعوتنی فادعنی بفم لم تکن فعلت به ذنباً

- (۴) وَ لِهَذَا اللَّهُ مُوسَى أَمْرًا  
(۵) فِي الدَّعَاءِ يَا كَلِيمَ اللَّهِ لِيَذْ  
مَعَ فَمِ أَنْتَ بِهِ ذَنْبًا أَبَدَ
- أَنْ بَوَّتِ الْحَاجَّةَ مَا حَضَرَا  
بِي حَصِينًا وَلِيَّ الْمَأْوَى اتَّخَذَ  
مَا أَرْتَكِبْتَ لَا وَلَا السُّوءَ وَجَدَ

(۱) ای قال رمزاً او رمزین فی حق بلال (رض) -

- (۱) کای خسان نزد خدا هی بلال  
(۲) وامشورانید تا من رازتان  
(۳) گر نداری تو دم خوش در دعا
- بہتر از صد حی حی قیل و قال  
وا نکویم ز آخر و آغازتان  
رو دعا می خواه ز اخوان صفا

امر کردن حق تعالی موسی (ع) اگر مرا بخوای بدہانی خوان مرا کہ بدان دہان

گناہی نکردہ باشی

- (۴) بہر این فرمود با موسی خدا  
(۵) کای کلیم اللہ با من جو پناہ
- وقت حاجت خواستن اندر دعا  
از دہانی کہ نکردی تو گناہ

- (۱) قَالَ مُوسَىٰ قَالِمَ ذَاكَ أَنَا  
مِنْ فَمِ الْغَيْرِ لَهُ قَالَ لَنَا  
(۲) مِنْ فَمِ الْغَيْرِ مَتَى الذَّنْبِ أَرْتَكِبْتِ  
(۳) مِنْ فَمِ ذَنْبًا بِهِ لَمْ تَفْعَلِ  
مَعَهُ لُطْفًا وَ عَذْرًا إِسْتَلِ  
(۴) هَكَذَا أَعْمَلْ أَنْ لَكَ كُلُّ فَمِ  
(۵) أَوْ فَطَهَرُ فَمَكَ وَ الشَّاطِرَهُ
- ما وَجَدْتُ يَا إِلَهِي زَمَنًا<sup>(۱)</sup>  
رَمْ .. فَأَهْلَ لِلْجَوَابِ عِنْدَنَا..  
مِنْ فَمِ الْغَيْرِ لَنَا ادْعُ مَا طَلَبْتُ<sup>(۲)</sup>  
وَ الْفَمَ ذَاكَ فَمِ الْغَيْرِ أَعْمَلِ<sup>(۳)</sup>  
مِنْهُ .. فِيهِ الْخُطْبُ كُلًّا يَنْجَلِي..  
يَدْعُو فِي يَوْمٍ وَ لَيْلٍ مُظْلِمٍ<sup>(۴)</sup>  
رُوحَكَ صَيَّرَ سَرِيعًا سَائِرَهُ

(۱) نسخه ثانیة - ما دریت - (۲) ای قال موسی یا رب انا لا اعلم ذاك  
الفم و فی روایة لا املكه قال له ادعنی من فم الغير - (۳) ای من فم الغير  
متی فعلت الذنب قائلا یا اله اعن موسی ای بدعو و لك آخر بظهر الغیب -  
(۳) و يمكن ان تكون كلمة ( عذر خواه ) صفة لفم الغير نفسه و يكون المعنى  
ان فم الغير اهل للعذر و لكن سياق البيت الرابع من الاصل يدل على ان ( عذر خواه )  
امر لموسى كما فى الترجمة - (۴) روى عن جابر (رض) ادعو الله بالسنة ما عصيتم  
بها قالوا يا رسول الله مالنا تلك الالسة قال يدعو بعضهم لبعض لانك ما عصيت بلسانه  
وهو ما عصى بلسانك الحديث -

- (۱) گفت موسی من ندارم آن دهان  
(۲) از دهان غیر کی کردی گناه  
(۳) از دهانی که نکردستی گناه  
(۴) آن چنان کن که دهانها مرا ترا  
(۵) یا دهان خویشان را پاک کن
- گفت ما را از دهان غیر خوان (۱)  
از دهان غیر بر خوان کای اله  
وان دهان غیر باشد عذر خواه  
در شب و در روزها آرد دعا  
روح خود را چابک و چالاک کن

(۱) چونکه موسی (ع) معصوم است نساگزیر بیساید گفت اگر چه بظاهر  
خطاب متوجه بموسى است ولى مراد واقعى امت است و این سؤال و جواب در این مقام است  
که غیریت باعتبار صور و تعینات مشهود است و آن باصطلاح صوفیه فرق بعد الجمع است -

- (۱) إِنْ ذَكَرَ الْحَقَّ طَابَ وَطَهَّرُ  
وَ إِذَا مَا الطَّيِّبُ الطُّهْرُ يَمُرُّ  
خَرَجَ قَوْضَ بِالْبَيْتِ النَّجَسِ  
وَ أَتَى الطُّهْرُ وَ عَزَّ مُلْتَمَسٌ (۱)  
(۲) فَمِنْ الضِّدِّ لَهُ الضِّدُّ هَرَبَ  
وَ إِذَا الضَّوُّ سَمِيَ اللَّيْلُ ذَهَبَ  
(۳) وَ إِذَا الْأَسْمُ الطُّهُورُ فِي الْفَمِ  
ظَهَرَ بَانَ كَمِثْلِ الْأَنْجَمِ (۲)  
أَبَدًا مَا بَقِيَ ذَاكَ النَّجَسِ  
لَا وَ لَا ذَاكَ الْفَمِ الدَّانِي الْأَخْسَ

فی بیان ان قول المتضرع بقوله الله عين قول الحق تعالى ليك

- (۴) ذَلِكَ الْوَاحِدُ اللَّهُ ذَكَرَ  
لَيْلَةً حَتَّى يَبْدَأَ الذِّكْرَ الْأَثَرُ  
لَهُ يَأْتِي أَنْ تَصِيرَ الشَّفَّةُ  
حُلُوةً تُحَمِّدُ مِنْهُ الصِّفَةُ

(۱) اراد بالنجس الكلام الباطل - (۲) لانه لا بقاء للصفات البشرية عند تجلی الصفات الالهية -

- (۱) ذکر حق پاکست چون پاکى رسید  
رخت بر بندد برون آید پلید  
(۲) می گریزد ضدها از ضدها  
شب گریزد چون بر افروزد ضیا  
(۳) چون در آید نام پاک اندر دهان  
نی پلیدی ماند و نی آن دهان

در بیان آنکه الله گفتن نیازمند عین لیك حق است

- (۴) آن یکى الله میگفتش شبی  
تا که شیرین گردد از ذکرش لبی



- (۱) فَلَهُ شَيْطَانُهُ قَالَ اسْكُتْ  
 أَيُّهَا الْمَهْذَارُ كَمْ قُلْتَ هَذَا  
 (۲) مِنْ عَتُوِّكَ ذَا الْقَوْلِ الْكَبِيرِ  
 فَلِقَوْلٍ وَاحِدٍ اللَّهُ أَيْنَ  
 (۳) وَجَوَابٍ وَاحِدٍ لَمْ يَرِدْ  
 كَمْ بِوَجْهِ صَافٍ اللَّهُ أَنْتَ  
 (۴) كَسِرَ قَلْبًا وَرَأْسًا اخْضَعَا  
 (۵) قَالَ إِصْحَ لِمَ عَنِ الذِّكْرِ غَدَرْتَ  
 (۶) قَالَ لِي لَبِيكَ لِمَ يَأْتِ الْجَوَابُ  
 أَنْ أَكُونَ أَنَا مَرْدُودًا لِبابٍ
- يَا قَيْيَحَ الْوَجْهِ دَانِي السِّمَةِ  
 آخِرَ الْأَمْرِ وَ مَا كَانَ الْأَثَرُ  
 قُلْتَ اللَّهُ وَ صِرْتَ الْمُسْتَجِيرُ  
 لَهُ لَبِيكَ .. بِنَقْدٍ أَوْ بِدَيْنٍ ..  
 مِنْ أَمَامِ التَّخْتِ .. فِي ذَا الْمَوْرِدِ .. (۱)  
 تَضَرَّبُ مَا نِلْتَ أَنَا مَا أَرَدْتَ  
 فَرَأَى الْخَضَرَ بِرَوْضِ أَمْرَعَا  
 لَمْ نِدْمْتَ أَنْتَ مِمَّا قَدْ ذَكَرْتَ  
 أَنَا مِنْ ذَا أَحَدَرُ يَا ذَا اللَّبَابِ  
 لَهُ جَلٌّ .. وَلِيَّ حَقِّ الْعِتَابِ ..

(۱) نسخه ثانیة - من أمام العرش -

- (۱) گفت شیطان من خمش ای سخت روی  
 (۲) این همه الله گوئی از عتو  
 (۳) می نیاید يك جواب از پیش تخت  
 (۴) او شکسته دل شد و بنهاد سر  
 (۵) گفت هین از ذکر چون وامانده  
 (۶) گفت لیبیکم نمی آید جواب
- چند گوئی آخر ای بسیار گوی  
 خود یکی الله را لبیک کو  
 چند الله میزنی با روی سخت  
 دید در خواب او خضر را در خضر  
 چون پشیمانی از این کش خوانده  
 زان همی ترسم که باشم رد باب

- (۱) لَهُ قَالَ الْخَضِرُ لِي اللَّهُ ذَكَرْتُ  
أَنْ لَكَ أَتَيْتُ أَقُولُ فَاسْمَعْ  
(۲) أَفَلَا فِي الشُّغْلِ قَدْ كُنْتُ أَنَا  
أَفَلَا بِالذِّكْرِ قَدْ أَشْغَلْتُكَ  
(۳) قَوْلَكَ ذَا أَنْتَ اللَّهُ لَنَا  
ذَا الْخُضُوعَ وَالِدُعَاءَ وَالْحَرْقَ  
(۴) فَلَنَا الْأَسْبَابُ تِلْكَ وَالْحِيلَ  
وَبِهَا الرِّجْلَ لَكَ هَذِي نَقَلْتُ  
(۵) خَوْفَكَ وَالْعِشْقُ قَدْ كَانَ زِمَامَ  
تَحْتَ قَوْلِ كُلِّ لَبِيكَ فَكَمْ
- أَيُّهَا الْمُتَمَتِّعُنْ فِي ذَا أَمْرٍ  
.. وَ لَهُ بِالْقَلْبِ وَالرُّوحِ اطَّلَعِ ..  
لَكَ أَتَيْتُ وَ حَبَبْتُ الثَّنَا  
.. لِطَرِيقِ الظَّفَرِ أَهْدَيْتُكَ ..  
كَانَ لَبِيكَ الْجَوَابَ الْحَسَنَا ..  
لَكَ كَانَتْ قَاصِدًا مِنَّا اسْتَبَقَ  
كَانَتْ الْجَذْبَ الشَّدِيدَ لِلْعَمَلِ (۱)  
وَ إِلَى عَتَبَتِنَا لُطْفًا وَصَلَتْ  
لُطْفِنَا الْخَاصَّ .. بِكَ لَا كَالْأَنَامِ ..  
لَكَ مِنْ لَبِيكَ لُطْفًا وَ كَرَمَ

(۱) و لما كان مبدء العطاء احساناً منه تعالى قال لعباده على لسان حبيبه ( قل لا تمنوا على اسلامكم بل الله يمن عليكم ان هداكم للايمان -

- (۱) گفت خضرش که خدا گفت این بمن  
(۲) نی ترا در کار من آورده ام  
(۳) گفت آن الله تو لیبیک ماست  
(۴) حیلها و چاره جوئیهای تو  
(۵) ترس و عشق تو کمند لطف ماست
- که برو با او بگو ای ممتحن  
نی منت مشغول ذکر م کرده ام  
وان نیاز و درد و سوزت بیک ماست  
جذب ما بود و کشاد این پای تو  
زیر هر یا رب تو لیبیک هاست

- (۱) إِنَّ رُوحَ الْجَاهِلِ مِنْ ذَا الدُّعَاءِ  
حَيْثُ مِنْهَا الْقَوْلُ يَا رَبِّي فَمَا  
(۲) فَعَلَى الْقَلْبِ لَهُ فَوْقَ الْفَمِ  
كَتَبْتُ بَوَاقِ الْحَاجَةِ عِنْدَ الْخَطَرِ  
(۳) فَلَكُمْ مِلْكٍ وَ مَالٍ وَهَبَا  
يَدْعِي الْعِزَّ الْكَثِيرَ وَالْجَلَالَ  
(۴) وَجَعَ الرَّأْسِ بِكُلِّ عُمُرِهِ  
لَا يَحْنُ سَيِّءُ الذَّاتِ أَبَدَ  
(۵) وَهَبَ اللَّهُ لَهُ مَلِكُ الدُّنَا
- مَالَهَا غَيْرُ الْبِعَادِ وَ الْعُنَاءِ  
بِهِ مِنْ أَمْرِ لِخَلْقِ السَّمَاءِ  
أَلْفَ قَفْلٍ مَعَ قَيْدٍ مُحْكَمٍ  
لِلْإِلَهِ لَا يَحْنُ لِحَذَرِ  
عَنُوءَ فِرْعَوْنَ حَتَّى ذَهَبَا  
وَ يَقُولُ إِنَّهُ اللَّهُ تَعَالَى  
مَا رَأَى حَتَّى لِكَشْفِ ضُرِّهِ  
ذَاكَ عِنْدَ الْحَقِّ يَرْجُوهُ الْمَدَدَ  
كُلَّهُ وَ الْفَمَ ذَاكَ وَ الْعُنَا

- (۱) جان جاهل زین دعا جز دور نیست  
(۲) بر دهان و بر دلش قفلست و بند  
(۳) داد مر فرعون را صد ملک و مال  
(۴) در همه عمرش ندید او درد سر  
(۵) داد او را جمله ملک این جهان
- زانکه یا رب گفتنش دستور نیست  
تا ننالد با خدا وقت گزوند  
تا بکرد او دعوی عز و جلال  
تا ننالد سوی حق آن بد گهر  
حق ندادش درد ورنج و آن دهان

(۱) از این ابیات مفهوم میشود که فرعون در مدت عمر خود گاهی تنالیده بود پیش حق و در دفتر اول چنانچه گذشت که فرعون شب می نالیده و بظاهر تناقض است ولی تناقض نمی آید زیرا که مراد در این مورد نفی ذکر و دعا با قید درد است و در دفتر اول مراد نالیدن او بشب پیش حق بدون درد بود -



- (۱) لَمْ يَهَبْ فَأَلَوْجِعُ مِلَّكَ الدُّنَا  
سَبَقَ حَتَّى يَسِيرَ فِي الْعَنَا (۱)  
(۲) تَسْتَلُّ الْحَقَّ لِأَنَّ ذَا الْوَجَعِ  
وَالْفَمَ ذَاكَ وَ مَا فِيهِ وَقَعَ  
مِنْ كَلَامٍ قِسْمَةً خِلَانِهِ  
(۳) طَلَبَ اللَّهُ بَغَيْرِ وَجَعٍ  
فِي الدُّنَا صَارَ وَمِنْ إِحْسَانِهِ  
طَلَبَ اللَّهُ يَوْجِدُ وَ وَجَعُ  
مِنْ جُمُودِ بِكَ أَوْ مَنْ طَمَعِ  
(۴) سَحَبَ ذَاكَ الْمَلْحَنَ تَحْتَ الشَّفَةِ  
كَانَ مِنْ خَطْفٍ لِقَلْبِ ذِي وَلَعٍ  
مَعَ ذِكْرِ الْمَبْدِءِ وَالْأَوَّلِ  
.. بِخُشُوعٍ طَلَبًا لِلرَّأْفَةِ.. (۲)  
(۵) ذَاكَ صَارَ صَافِيَّ الْمَلْحَنِ الْحَزِينِ  
.. وَصَفَاءَ رُوحِكَ فِي الْأَزَلِ..  
أَنَّ إِلَهِي غَوَّنَا نَعْمَ الْمُعِينِ

(۱) للحديث المروى عن ابى هريرة اذا أحب الله عبداً ابتلاه ليمسح بضرعه فكان الابتلاء سبباً لتذكر الله - (۲) كانه يقول الفانى بعجب ذى الجلال خاطب الله به نبيه لامتته فقال و اذكر ربك فى نفسك تضرعاً و خفية و دون الجهر بالقول فى الغدو والاصال و قال فليتنظر الانسان مم خاق خلق من ماء دافق يخرج من بين الصلب و الترائب فاذا علم خروجه من ماء مهين تذكر نزاهته فى مبدئه و نزوله لعالم الناسوت و تلونه فكان له هذا العالم عين الدعاء و لهذا قال ( وان شده آواز صافى و حزین ) الخ -

- (۱) درد آمد بهتر از ملك جهان تا بخوانی تو خدا را در نهان  
(۲) زانكه درد ورنج و باران دهان شد نصيب دوستانش در جهان  
(۳) خواندن بى درد از افسردگى است خواندن با درد ازل بردگى است  
(۴) آن كشیدن زير لب آواز را ياد كردن مبداء و آغاز را  
(۵) آن شده آواز صافى و حزین كای خدای مستغاث و ای معین

- (۱) فِي الطَّرِيقِ لَهُ نَبْحُ الْكَلْبِ مَا  
خَلِيَ مِنْ جَذْبَةِ رَبِّ السَّمَاءِ (۱)  
حَيْثُ كُلُّ رَاغِبٍ فِي أَسْرِ مَنْ  
لِلطَّرِيقِ قَطَعَ رَهْنَ الْحَزَنِ (۲)  
(۲) مِثْلُ كَلْبِ الْكَهْفِ مَنْ كَانَ النَّجَسُ  
تَرَكَ مِنْهُ نَجَى لُطْفًا جَاسُ  
مِنْ عَلَى رَأْسِ خُوَانِ الْمَلِكِ .. وَصَفَى صَارَ كِمِثْلِ الْمَلِكِ ..  
(۳) فِي أَمَامِ الْغَارِ سَامِي الْهِمَّةِ  
يَشْرَبُ لَا فِي مَكِيلٍ مِثْلَ مَنْ  
لِلْمَعَادِ ظِلُّ مَاءِ الرَّحْمَةِ  
كَمْ يَجْلِدُ الْكَلْبُ تَلْقَى وَجْهًا  
عَرَفَ مِنْ كَرَمٍ مِنْهُ وَ مَنْ  
هُوَ مَا كَانَ بِغَيْرِ الْقَدَحِ  
مَا لَهُ إِسْمٌ وَ لَيْكُنْ فِي السِّتَارِ  
ذَاكَ وَ الشُّرْبِ وَ نَادِي الْفَرَحِ

(۱) نسخه ثانیة - رب سَمی - (۲) ای انین الکلب و غیره فی طریق التضرع  
لله لیس بلا ارادة و جذب الله تعالی له و ذلك لان رغبة کل مرغوب و طلب کل مطلوب  
أسیر لقاطع و مانع فاذا خلص منه نجی و اذا نجی سعد مثلاً مصنوعات الله تعالی اذا  
اعطی الله کل واحد منها بحسب قابلیته من السعادة او النجاسة حصاة و منعه شقی ان ادرکه  
لطف الله بان رفع عنه النجاسة بأزالة المانع الشقی سعد و ان منعه سعید من النجاسة  
و ادرکه غضب الله بأن رفع عند السعادة بأزالة المانع السعید شقی فكان مانع الکلب  
فی الحقيقة صفته الحيوانية الکلبیة فاذا جذبته ارادة الله من المانع القاطع لطريقه ان  
و بکی و تضرع و بهذا خلص و نال مرتبة عالیة و عوائد فائقة و بها سکن -

- (۱) ناله سگ در رهش بی جذبه نیست  
(۲) چون سگ کلهفی که از مردار درست  
(۳) تا قیامت میخورد او پیش غار  
(۴) ای بسا سگ پوست کور انا میست  
زانکه هر راغب اسیر رهز نیست (۱)  
بر سر خوان شهنشاهان نشست  
آب رحمت عارفانه بی تغار  
لیک اندر پرده بی آن جام نیست

(۱) بشرح عربی بالا رجوع کنید که از توجیهی که در شرح بحر العلوم صفحه ۱۴  
ج ۲ ذکر شده بهتر بنظر میآید -

- (۱) يَا بُنَيَّ الرُّوحَ قَدْ لِمَقْدَحٍ  
مَعَ صَبْرٍ قُلْ مَتَى يَأْتِي النِّجَاحُ  
(۲) وَلِهَذَا الصَّبْرُ لَيْسَ بِحَرْجٍ  
(۳) فَبَلَا حَزْمٍ وَصَبْرٍ مَا طَفَرَ  
حَيْثُ أَنَّ الصَّبْرَ لِلْحَزْمِ غَدَا  
(۴) فَمَنْ الْأَكْلِ أَعْمَلِ الْحَزْمِ فَذَا  
قَدْ غَدَى الْحَزْمُ النَّهَارَ وَالضِّيَاءُ  
(۵) مَنْ بِكُلِّ رِيحٍ اسْتَوْلَى الْفَرْقِ  
وَمَتَى فِي كُلِّ رِيحٍ وَضَعَا  
(۶) فَبِكُلِّ طَرَفٍ غَوْلٍ مُدَامَ
- ذَاكَ مِنْ غَيْرِ جِهَادٍ وَ تَرَحَّ (۱)  
.. وَالطَّرِيقُ نَهْتَدِي نَحْوَالْفَلَاحِ ..  
إِصْطَبِرْ فَالْصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ  
أَحَدٌ مِنْ ذَا الْكَمِينِ لِمَفَرٍّ  
لَهُ فِي الْوَاقِعِ رِجَالٌ وَ يَدَا  
نَبَتِ السَّمَّ أَكُنَّ وَالْأَذَى (۲)  
لِلنَّمِيبِينَ وَ مِيزَانَ الصِّفَاءِ  
فَوْقَهُ الْتَبَنُ هُوَ رَهْنُ الْقَلْقِ (۳)  
وَزَنَّا الطَّوْدَ لَهُ أَوْ فَزَعَا  
لَكَ يَدْعُو يَا أَخِي جِيءَ بِسَلَامٍ

(۱) ای خلص من صفاته الحيوانية الكلبية النجسة او من مأكله الجسمانية -

(۱) قال تعالى قى آخر سورة عمران ( يا ايها اللذين آمنوا اصبروا و صابروا الكفار فلا يكونوا اشد صبراً منكم و رابطوا و اتقوا الله لعلكم تفلحون ) -

(۲) لان الاكل و الشرب الممكنى به عن الشهوات النفسانية مضر للحالات الروحانية  
فالحمية اولى - (۳) نسخة ثانية - و بكل ریح الطود متى - وضع وزناله الرعباتی -

بی جهاد و صبر کی باشد ظفر  
صبر کن کالصبر مفتاح الفرج  
حزم را خود صبر آمد با و دست  
حزم کردن زور و نور انبیاست  
کوه کی هر باد را وزنی نهد  
کای برادر راه خواهی هین بیا

(۱) جان بده از بهر آن جام ای پسر  
(۲) صبر کردن بهر این نبود حرج  
(۳) زین کمین بی حزم و صبری کس نجست  
(۴) حزم کن از خوردن کاین زهرین گیاست  
(۵) کاه باشد کو بهر بادی جهد  
(۶) هر طرف غولی همی خواند ترا



- (۱) قَدْلِيلٌ وَ رَفِيقٌ فِي الطَّرِيقِ  
 (۲) فَأَنَا نِعَمَ الدَّلِيلُ وَ الدَّلِيلُ  
 لَا وَ لَا يَدْرِي الطَّرِيقُ رَحَ قَلِيلُ  
 (۳) ذَلِكَ الْحَزْمُ بِأَنْ كَانَ الدَّسَمُ  
 فِي شِرَاكِ ذِي الدَّنَا لَا تَخْدَعُ  
 (۴) هِيَ لَا ذَوْقًا تُلِمُ لَا دَسَمُ  
 تَقْرَأُ سِحْرًا وَ مِنْهُ تَنْفُخُ  
 (۵) أَنْ هَلُمَّ يَا سِنِي الضَّيْفُ أَنْتَ  
 مِلْكَكَ كَانَ وَ مِنْكَ أَنْتَ لِي  
 (۶) ذَلِكَ الْحَزْمُ بِأَنْ أَنْتَ تَقُولُ  
 أَوْ تَقُولُ دَنَفٌ مُضْنَى سَقِيمٌ
- فِي الطَّرِيقِ الضَّيْقُ هَذَا الدَّقِيقُ  
 مَا غَدَى قَطُّ وَ لَا كَانَ الْخَاطِلُ  
 يُوسِفُ مِنْ ذَلِكَ الدَّيْبِ الْأَصِيلُ  
 وَ طَعُومٌ لِحُبُوبٍ تَنْتَظِمُ  
 لَكَ حِينًا وَ بِهَا لَا تَطْمَعُ  
 بَلْ يَسْمَعُ لَكَ كَمْ زَادَ صَمَمُ  
 .. وَ يَكْ طَبْعًا ذَمِيمًا يَرْسُخُ  
 لِي وَ الْبَيْتُ وَ مَا فِيهِ حَسَبَتْ  
 مَا بِهِ أَمْرُكَ فَامْتَسِلْ  
 أَنَا مَتَخَوِّمٌ مُدَامًا وَ أَكُولُ  
 هَذِهِ الْحَفْرَةَ وَ الْغَارِ الذَّمِيمُ

- (۱) رهنمایم همراهت باشد باشم رفیق  
 (۲) منی قلاوزست و منی ره داند او  
 (۳) حزم آن باشد که نفربید ترا  
 (۴) که نه چربی دارد و نه نوش او  
 (۵) که بیا مهمان ما ای روشنی  
 (۶) حزم آن باشد که گوئی تخمه ام
- من قلاوزم در این راه دقیق  
 یوسفاکم رو سوی این گرگ خو  
 چرب و نوش دامهای این سرا  
 سحر خواند می دمد در گوش تو  
 خانه آن توست و تو آن منی  
 یا سقیم خسته بر دخمه ام

(۱) أَوْ بِرَأْسِي بُرْهَةً لَّمْ أَلْوَجَعْ  
أَوْ تَقُولُ الْخَالُ ذَاكَ لِي دَعَى  
(۲) حَيْثُ إِمَّا مَرَّةً يُعْطِي الْعَسَلُ  
فَجُرُوحًا عِدَّةً هَذَا الْعَسَلُ  
(۳) لَوْ لَكَ خَمْسِينَ دِينَارًا ذَهَبٌ  
هِيَ فِي السَّتَّارَةِ اللَّحْمَ لَكَا  
(۴) لَوْ لَكَ أَعْطَتْ فَذِي أُمِّ الْحَيْلِ  
هِيَ جَوْزٌ خَاسٌ وَالْقَوْلُ الدَّغْلُ  
(۵) ذَلِكَ التَّحْرِيقُ مِنْهُ عَقْلًا  
مِائَةُ الْآفِ عَقْلٍ لَمْ يُعِدْ

وَجَعَ الرَّأْسُ ابْنٌ وَابِدُ الْجَزَعِ  
وَ ابْتَهُ كَمْ مَرَّةً جَاءَا مَعَا  
أُولَئِكَ كَمْ نَشْتَرِ يُعْطِي عَجَلُ  
مِنْهُ فِيكَ يَجْعَلُ حَتَّى الْأَجَلُ  
أَوْ هِيَ السِّتِينَ أَعْطَتْ وَالرَّتَبُ  
جَعَلَتْ .. يَا سَمَكُ اللَّهُ بِكَ ..  
مَا لَكَ أَعْطَتْ بِهَا نِطَتْ الْأَمَلُ  
قَوْلَهَا هَانَتْ يَقُولُ وَ عَمَلُ  
قَدْ أَبَادَ وَ أَزَالَ لِبِكَ (۱)  
وَاحِدًا وَ الْكُلُّ لَا شَيْئًا يَجِدُ

(۱) الزغورغ بفتح الزائین الفارستین اللتین یقرء آن جمیاً التحریق و حکایة الصوت  
من اسنان الحيوان و المعنى صوت ذلك الجوز العفن یزیل عقلك و لبك و لا یعد الوف  
عقل واحداً یعنی ان استمعت كلام الغیلان یزیلوا عقلك و یجعلوك مجنوناً و لا یعدوا ألوف  
عقل عقلا بل یغلبن الجميع و لا یطهر لك ذلك الا عند الغرغرة فلا یفیدك شیئاً -

(۱) یا سرم در دست درد سر ببر  
(۲) زانکه یک نوش دهد یا نیش ها  
(۳) زرا اگر پنجاه اگر شصت دهد  
(۴) کر دهد خود کی دهد آن پر حیل  
(۵) زغورغ آن عقل و مغزت را برد  
یا مرا خواندست آن خال و پسر  
که بکار در تو نوش ریشها  
ماهیا او گوشت در شصت نهد  
جوز پوسیدست و گفتارش دغل  
صد هزاران عقل را یک بشمرد

لَكَ مَدَّ الْعُمَرِ فِي كُلِّ طَرِيقٍ  
لَا تَرْمِ صَدَّ الْهَوَى مِنْ نَفْسِكَ  
هِيَ كَانَتْ وَ غَدَتْ أَفَاتُكَ  
.. مَنْ هِيَ لِلذَّاتِ مِنْكَ سَائِرَهُ ..  
طَلِبُوا أَنْتَ لِمَا لَمْ يَكُنْ  
وَلِيَ رَامُوا عَدَائِي الضَّرْرُ  
مَنْ بِهِ الصَّيَادُ لِلطَّيْرِ الْعَقِيرُ  
يَخْدَعُ فِيهِ يَحْدَقُ وَ يَفْنُ  
وَضَعَ فِي أَنْ كُلُّ مَا أَتَى  
كَانَ مِنْ ذَا الطَّيْرِ لَا غَيْرَ يَبِينُ  
كَانَ يَهْوَاهُ بِكُلِّ نَفْسِهِ  
خَرَقَ أَوْ ثَقَّ رَهْنُ الْقِيُودِ

(۱) کپسک و الخرج قد کانا رفیق  
إِنْ تَكُ رَامِينَ غَيْرَ وَيَسْكَ  
(۲) لَكَ وَيَسُ وَالْعَشِيقُ ذَاتُكَ  
كُلُّ ذِي الْخَارِجَةِ وَالظَّاهِرَةِ  
(۳) ذَلِكَ الْحَزَمَ إِذَا مَا هُمْ لَكَ  
لَنْ تُقُولَ هُمْ بِي قَدْ سَكَرُوا  
(۴) طَلَبَ تِلْكَ أَدْرِهِ مِثْلَ الصَّفِيرِ  
عَمِلَ فِي مَكْمَنٍ سِرًّا لِأَنْ  
(۵) فِي الْأَمَامِ لَهُ طَيْرًا مَيِّتًا  
ذَا الصَّفِيرُ وَالْغِنَاءُ وَالْحَنِينُ  
(۶) زَعِمَ الطَّيْرُ بِأَنْ مِنْ جَنْسِهِ  
وَإِذَا مَا اجْتَمَعَ مِنْهُ الْجُلُودُ

گر تو رامینی مجو جز ویسهات

وین برونیها همه آفات توست

تو نگوئی مست و خواهان منند

که کند صیاد در مکمن نهان

میکند این بانگ و آواز و حنین

جمع اید بر دردشان پوست او

(۱) یار تو خرچین تو و کیسهات

(۲) ویسه و معشوق تو هم ذات توست

(۳) حزم آن باشد که چون دعوت کنند

(۴) دعوت ایشان صفیر مرغ دان

(۵) مرغ مرده پیش بنهاد که این

(۶) مرغ پندارد که جنس اوست او



- (۱) غَيْرُ طَيْرٍ مِّنْ لَهُ الْحَقُّ وَهَبَ  
 كَيْ مِّنَ الْحَبَّةِ تِلْكَ ذِي الْمَلَقِ  
 (۲) عَدَمَ الْحَزْمِ يَقِينًا نَدْمًا  
 إِمْسِكَ الْحَزْمَ اتَّقِ أَنْ تَتْرُكَ  
 (۳) حَيْثُ أَنْ عَدَمَ الْحَزْمِ الشَّقَاءُ  
 ذَهَبَ مِنْ يَدِكَ الدِّينَ وَهَبَ  
 (۴) فَالْحَدِيثَ ذَا الْخُرَافِيِّ اسْمِعْ  
 كَيْ لِحِفْظِ الدِّينِ تَغْدُو الْحَازِمَا  
 حَزْمًا.. أَهْدَاهُ سُمُوءًا وَ رُتَبَ..  
 لَا يَصِيرُ الْأَحْمَقُ قَيْدَ الْفَرْقِ  
 جَرَّ وَ الدِّينَ قَوِيًّا مُحْكَمًا  
 ..حَازِمًا كُنْ أَبَدًا لَنْ تَهْلِكَ..  
 ثَمَرًا أَعْطَى وَ أَنْوَاعَ الْبَلَاءِ (۱)  
 وَجَعَ الرَّأْسِ.. وَ سُقْمًا وَنَصَبَ..  
 أَنْتَ فِي الشَّرْحِ لِهَذَا وَلْتَعِي  
 ..وَ تَصِيرَ الْحِنْكَ وَ الْعَالِمَا..

(۱) لم يذكر هذا البيت في النهج و ذكر في نسخة لکناهور -

- (۱) جز مگر مرغی که حزمش داد حق  
 (۲) هست بی حزمی پشیمانی یقین  
 (۳) زانکه بی حزمی شقاوت بر دهد  
 (۴) بشنو این افسانه را در شرح این  
 تا نکردد گیج ازان دانه ملق (۱)  
 حزم را مگزار و محکم کن تو دین  
 دین رود از دست و درد سر دهد  
 تا شوی حازم برای حفظ دین

(۱) گیج بکاف فارسی و جیم فارسی احمق و گاه با جیم عربی نیز آن خوانند

بمعنی ملق و دروغ -

## فی بیان غرور البدوی للحضری ودعوته له بالتضرع والالاحاح الكثير

- (۱) يَا أَخِي حَضْرِي مَعَ قَرَوِي فِي الْقَدِيمِ كَانَ ذَا وَدٍ قَوِي  
(۲) حَيْثُ جَاءَ الْقَرَوِي لِلْبَلَدِ فَلَفُسْطَاطِهِ قَدْ مَدَّ الْعَمَدُ  
(۳) فِي مَجَلِّ الْحَضْرِي ذَا أَقَامَ ضَيْفَهُ كَانَ وَمَعَهُ فِي الدَّكَانِ  
(۴) كُلُّ مَا أَعْوَزَهُ لَا فِي ثَمَنٍ وَجَهَهُ وَجْهَهُ نَحْوَ الْبَلَدِي  
(۵) فَلِنَحْوِ الْقَرْيَةِ لِلْفَرْجَةِ رَحْمَةً اللَّهُ اللَّهُ بَكَ  
ذَا زَمَانُ الْخَضِرِ فَصُلِّ الرِّبْعَ
- فِي الْقَدِيمِ كَانَ ذَا وَدٍ قَوِي  
فَلَفُسْطَاطِهِ قَدْ مَدَّ الْعَمَدُ  
مَعَهُ شَهْرَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا بِاحْتِرَامٍ  
وَعَلَى رَأْسِ السِّمَاطِ وَالْخُوانِ (۱)  
بِهِ جَاءَ الْحَضْرِي فِي الزَّمَنِ  
قَالَ أَنْتَ أَبَدًا يَا سَيِّدِي  
لَمْ تَجِءْ .. وَهِيَ بِاسْمِي بِهَجَّةٍ ..  
فَهَلُمَّ بِجَمِيعٍ وَلِدَكَ  
وَأَنْتِشَاقِ الْوَرْدِ وَالرُّوضِ الْمَرِيعِ ..

(۱) (۳) خفت کلمه الدکان لضرورة القافية -

فریفتن روستائی شهری را و دعوت کردن او به لابه والاحاح بسیار

- (۱) ای برادر بود اندر ماضی  
(۲) روستائی چون شهر آمدی  
(۳) دومه و سه ماه مهمانش بدی  
(۴) هر حوائج را که بودش آن زمان  
(۵) رو بشهری کرد و گفت ای خواجه تو  
(۶) الله الله جمله فرزندان بیار
- شهری با روستائی آشنا  
خرگه اندر کوی آن شهری زدی  
بردگان او و بر خوانش بدی  
راست کردی مرد شهری رایگان  
هیچ می نائی سوده فرجه جو  
کاین زمان گلشن است و نو بهار

- (۱) أَوْ بِفَصْلِ الصَّيْفِ وَقْتَ الثَّمَرِ  
وَبُلُوغِ السَّنْبِيلِ وَ الشَّجَرِ (۱)  
كُنِيَ إِلَى خِدْمَتِكَ مِنِّي النِّطَاقُ  
أَعْقُدْ بِالْصِّدْقِ يَا خَيْرَ الرِّفَاقِ  
(۲) أَتِ فِي قَرْيَتِنَا مَعَ خِيَالِكَ  
طَيِّبًا مَعَ وَلَدِكَ مَعَ قَوْمِكَ  
وَأَبْقِ شَهْرًا وَاحِدًا أَوْ أَرْبَعَهُ  
أَوْ ثَلَاثًا.. فَهِيَ دَوْمًا مُمْرَعَةٌ  
(۳) خِطَّةُ الْقَرْيَةِ كَانَتْ فِي الرَّبِيعِ  
خَضِرَةٌ زَهْرَاءُ فِي رَيْفٍ وَرِيعِ  
مَنْبَتُ زَرْعٍ كَثِيرٍ وَ شَقِيقِ  
خَطَفِ الْقَلْبِ وَ نُوَارِ عَيْقِ  
(۴) فَلِدْفِعِ الْحَالِ ذَاكَ السَّيِّدُ  
أَوْعَدَ حَتَّى تَقْضَى الْمَوْعِدُ (۱)  
(۵) وَ سِنِي بَعْدَهُ مَرَّتْ ثَمَانُ  
وَهُوَ كُلُّ سَنَةٍ كُلُّ زَمَانٍ  
قَالَ فِي أَيِّ أَوَانٍ وَ مَتَى  
تَعَزِّمُ فَضْلُ الشِّتَاءِ هَا أَتَى (۲)

(۱) کذا فی نسخه لکناهور و فی نسخه النهج (وعدہ دادی شهری او را دفع حال)

(۲) نسخه ثانیه - قداتی -

- (۱) یا بتابستان بیا وقت ثمر  
تا به بندم خدمت را من کمر (۱)  
(۲) خیل و فرزندان و قوم را بیار  
در ده ما باش خوش ماهی سه چار (۲)  
(۳) در بهاران خطه ده خوش بود  
کشت زار و لاله دلکش بود (۳)  
(۴) وعدہ دادی خواجه او را دفع حال  
تادر آمد بعد وعدہ هشت سال (۴)  
(۵) او بهر سالی همی گفتی که کی  
عزم خواهی کرد کآمد ماه دی (۵)



(۱) هُوَ أَبَدِي عِلَّةٌ فِي السَّنَةِ

وَرَدَ ضَيْفٌ عَلَيْنَا .. مَا لَنَا ..

(۲) سَنَةٌ أُخْرَى إِذَا حَانَ الْخَلَاصُ

أَقْصَدُ أَرْكَضُ ذَاكَ الطَّرْفَا

(۳) قَالَ زَوْجِي دَائِمًا فِي أَنْتِظَارٍ

(۴) ثُمَّ كُلَّ سَنَةٍ كَا الَّلَقْلَقِ

وَ مَقِيمٍ غُرْقَةٍ ذَا الْحَضَرِي

(۵) وَ عَلَيْهِ السَّيِّدُ مِنْ مَالِهِ

كُلَّ عَامٍ لَهُ رِيْشًا وَ جَنَاحَ

(۶) آخِرَ مَرَّةٍ كَمْ شَهْرٍ مُدَامَ

وَضَعُ الْمَائِدَةَ كُلَّ صَبَاحَ

هَذِهِ مِنْ سَمْتِ تِلْكَ الْخِطَّةِ

..فُرْصَةً نَأْتِي إِلَيْكَ فَأَعِفْنَا..

مِنْ مُهِمَّاتٍ رَأَيْتَ لِي مَنَاصَ

نَحْوَكَ .. أَطْلُبُ لِلْوَعْدِ الْوَفَا ..

وَلَدَيْكَ يَا ذَا النُّوَالِ وَ الشِّعَارِ

جَاءَ أَيْضًا .. فَوْقَ رَحْلِ قَلْبِي ..

صَارَ ضَيْفًا .. وَ كَرِيمَ الْمَحْضَرِ ..

خَرَجَ وَ التَّبَرَّ وَفَّقَ حَالِهِ

فَتَحَ أَعْطَاهُ فَوْزًا وَ نَجَاحَ

لَهُ ذَاكَ الْبَطْلُ السَّامِي الْهُمَامِ

وَ مِسَاءً .. بِانْبِطَاطٍ وَ انْشِرَاحَ ..

از فلان خطه بیامد میهمان

از مهمات آن طرف خواهم دوید

بهر فرزندان تو ای اهل بر

تا مقیم قبه شهری شدی

خرج او کردی گشودی بال خویش

خوان نهادش بامدادان و شبان

(۱) او بهانه ساختی کامسال مان

(۲) سال دیگر گر توانم وارheid

(۳) گفت هستند آن عیالم منتظر

(۴) باز هر سالی چو لک لک آمدی

(۵) خواجه هر سالی ز زر و مال خویش

(۶) آخرین کرت سه ماه آن پهلوان

(۱) هُوَ لِلْسَيِّدِ أَيْضًا مِنْ خَجَلٍ

(۲) لِي تَقُولُ فَلَهُ السَّيِّدُ قَالَ

تَطْلُبُ الْوَصْلَ وَ لَكِنْ فِي قَدَرٍ

(۳) كَالسَّفِينِ الْأَدَمِيِّ وَالْشَّرَاعِ

هُوَ حَتَّى ذَاكَ مِنْ سَاقِ الْهَوَاءِ

(۴) أَيْضًا الْإِيمَانَ أَعْطَاهُ بَانَ

إِتَّخَذَ أَوْلَادَكَ أَتٍ وَ انْظُرِ

(۵) هُوَ مَرَاتٍ ثَلَاثًا يَدُهُ

أَنْ هَلَمْ مُسْرِعًا فِي كُلِّ حَالٍ

(۶) بَعْدَ أَعْوَامٍ تَقْصُصُ عَشْرَهُ

قَبْلَ هَذَا كَمْ خُضُوعٍ أَظْهَرَ

قَالَ كَمْ مِنْ وَعْدَةٍ كَمْ مِنْ حِيلٍ

جِسْمِي وَالرُّوحُ لِي فِي كُلِّ حَالٍ

كُلُّ تَحْوِيلٍ وَ حُكْمٍ مِنْهُ قَرَّ

لِلْهَوَاءِ مُعَوِّزُ الْأَمْرِ اطَّاعَ

بِالْهَوَاءِ يَأْتِي لُطْفًا وَ سَخَاءً..

يَا كَرِيمَ الطَّبَعِ وَالْخَلْقِ الْحَسَنِ

لِلنَّعِيمِ الْأَوْفَرِ وَ الزُّهْرِ

مَسَكٍ أَغْلَظَ كَثْرًا عَهْدَهُ

اجْتَهِدِ اللَّهُ اللَّهُ تَعَالَى

كُلَّ عَامٍ مِثْلَ مَا قَدْ كَرَّرَهُ

مَعَ أَوْ عَادِ تَفُوقُ السُّكْرَا

(۱) از خجالت باز گفت او خواجه را

(۲) گفت خواجه جسم و جانم وصل جوست

(۳) آدمی چون کشتی است و بادبان

(۴) باز سوگند آن بدادش کای کریم

(۵) دست او بگرفت سه کرت بعهد

(۶) بعد ده سالی بهر سالی چنین

چند وعده و چند بفریبی مرا

لیک هر تحویل اندر حکم اوست

تاکی آرد باد را آن بادر آن

گیر فرزندان بیا بنگر نعیم

کالله الله زو بیا بنمای جهد

لابه ها و وعده های شکرین

- (۱) صَبِيَّةُ السَّيِّدِ قَالُوا عِنْدَ ذَا  
وَ الظِّلَالُ وَ السَّحَابُ وَ الْقَمَرُ  
(۲) أَنْتَ كَمْ حَقٌّ عَلَيْهِ بِالْذَّلِيلِ  
وَ لَكُمْ مِنْ تَعَبٍ فِي شُغْلِهِ  
(۳) فَمَدَامَا رَامَ بَعْضُ الْحَقِّ ذَا  
(۴) يَا أَبَانَا هُوَ كَمْ وَصَّى لَنَا  
أَنْ لَكَ نَخْضَعُ نَحْوَ الْقَرْيَةِ  
(۵) قَالَ ذَا حَقُّ أَفْقٍ يَا سَيَّبُوهِ  
لِئِنْ أَحْذَرَ وَ اتَّقَى مِنْ شَرِّ مَنْ  
(۶) كَانَ بَذَرَ النَّفْسِ الْآخِرِ لَا  
أَحْذَرُ أَنْ يَفْسُدَ مِنْ نَفَرَةٍ

- يَا أَبَانَا مَا لَنَا فِي ذَا أَدَى  
أَيْضاً الرِّحْلَةَ رَامُوا وَ السَّفَرَ  
قَدْ وَضَعْتَ كَانَ كَالْحِمْلِ الثَّقِيلِ..  
.. لَكَ أَعْيَى أَنْ تَرَى مِنْ مِثْلِهِ..  
أَنْ يُؤَدِّي مَالَهُ أَيُّ أَدَى  
فِي الْخَفَاءِ وَ لَكُمْ الْحَيُّ بِنَا  
نَسْحَبُ حِينًا وَ لَوْ فِي مَرَّةٍ  
.. نَقْدُرُ لِلْقَرْيَةِ ضَيْفًا عَلَيْهِ..  
لَهُ قَدْ أَحْسَنْتَ فِي كُلِّ زَمَنٍ  
غَيْرُهُ الْحَبُّ.. أَنَا فِي ذَا الْمَلَأُ..  
.. أَوْ يَكُونُ التَّافَهُ مِنْ عَثَرَةٍ..

- (۱) کودکان خواجه گفتند ای بدر  
(۲) حقها بر وی تو ثابت کرده  
(۳) او همی خواهد که بعضی حق آن  
(۴) بس وصیت کرد و مارا او نهان  
(۵) گفت حق است این ولی ای سیبویه  
(۶) دوستی تخم دم آخر بود

- ماه و ابر و سایه هم دارد سفر  
رنجها در کار او بس برده  
و اگنارد چون شوی تو میهمان  
که کشیدش سوی ده لابه کنان  
اتق من شر من احسنت الیه (۱)  
ترسم از وحشت که او فاسد شود



- (۱) صُحْبَةً كَأَنْتَ كِمِثْلِ السَّيْفِ قَدْ  
أَوْ كَمَا شَهْرُ الشِّتَاءِ وَالْخَرِيفِ  
(۲) صُحْبَةً كَأَنْتَ كَفَصْلِ لِلرَّبِيعِ  
تَضْرِبُ تَأْتِي بِدَخِلٍ لَا عَدَدُ  
(۳) ذَلِكَ الْحَزْمُ بِأَنَّ أَنْتَ تَكُونُ  
كَمَنْ تَفِرُّ وَمِنْ الْأَمْرِ الْقَبِيحِ  
(۴) قَالَ سُوءُ الظَّنِّ حَزْمُ ذَا الرَّسُولِ  
هُوَ يَا رَبَّ الْفُضُولِ شَرُّكَ  
(۵) كَمْ وَسِيعٍ كَانَ وَجْهُ السَّبَبِ  
وَيَكُلُّ قَدَمٍ فَخٌ قَلِيلُ
- قَطَعَ .. فِي حَدِّهِ الْمَاضِي وَ قَدْ ..  
كَانَ فِي الْبَاغِ وَ فِي رِيعِ وَ رِيفِ  
بِالْعِمَارَاتِ وَ بِالرَّوْضِ الْمَرِيعِ (۱)  
لَهُ .. مَعَ نَفْعٍ يَوْصِفُ لَا يَحْدُ ..  
سَمِيَّ الظَّنِّ بَزِينٍ أَوْ يَدُونُ  
تَهْرَبُ لَا تَقْبَلُ غَيْرَ الْمَلِيحِ  
إِدْرِ كُلَّ .. قَدَمٍ عَرْضًا وَ طُولُ ..  
وَضَعَ قَلَّ الْمَلَّيْ لَا يَهْلَكَ ..  
مُسْتَقِيمًا .. هَبْ لِحَيْشٍ لِحَبِّ ..  
سُقْ بِلَا هَادٍ إِلَيْكَ وَ دَلِيلُ

(۱) عن ابی هریرة اذا مررتم برياض الجنة فارتموا قيل و ما رياض الجنة قال المساجد  
قيل و ما الرتع قال سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اكبر - كما فی  
الجامع الصغير -

- (۱) صحبتی باشد چو شمشیر قطوع  
(۲) صحبتی باشد چو فصل نوبهار  
(۳) حزم آن باشد که ظن بدبری  
(۴) حزم سوء الظن گفته است آن رسول  
(۵) روی صحرا هست همواره فراخ
- همچو دی در بوستان و در زروع  
زد عمارتها و دخل بی شمار  
تا گریزی و شوی از بدبری  
هر قدم را دام میدان ای فضول  
هر قدم دامن ست کم ران گوستاخ

(۱) ذَاكَ تَيْسُ الْجَبَلِ يَعْدُو بِأَنْ

فَإِذَا مِنْهُ عَدَى فِي الْحَلْقِ قَدْ

(۲) قَالَ لِّذِي كُنْتَ تَقُولُ هُوَ أَئِنَّ

قَدْ نَظَرْتَ السَّبَبَ لَمْ تَنْظُرْ

(۳) وَيَا شَاطِرُ مَنْ غَيْرِ كَمِينٍ

فَمَتَى ذَا الدَّسَمِ الدَّانِي الْحَقِيرِ

(۴) وَاللَّذُونَ هُمْ فِي الْأَرْضِ أَتَوَا

فَالرُّؤُسَ لَهُمْ انْظُرْ وَالْعِظَامَ

(۵) إِذْ إِلَى الْمَقْبَرَةِ يَا مُرْتَضَى

فَالْعِظَامَ لَهُمْ اسْئَلْ وَاعْتَبِرْ

أَيْنَ صَارَ الْفَخُّ .. مَنْ قَلَّ بِفَنِّ ..

وَقَعَ الْفَخُّ .. بِهِ الْمَوْتُ وَجَدَ ..

هَذَا هُوَ مِتَّكَ دَنَى انْظُرْهُ بَعَيْنَ

لِلْكَامِينِ فِيهِ فَلْتَعْتَبِرْ

وَبَلَا صَيَادِ لِلْفَخِّ قَرِينِ

يُوضَعُ فِي وَسْطِ الزَّرْعِ الْكَثِيرِ

لَا يَتَدَبَّرُ يَوْفُقَ مَا ارْتَأَوْا

.. كَمْ تَرَى مِنْهَا تَلُولًا بِانْتِظَامِ ..

أَنْتَ تَعْدُو مَرَّةً عَمَّا مَضَى

.. وَلِمَا قَالَتْ لَكَ أَسْمَعُ وَادْكُرْ ..

چون بتازد دامش افتد در گلو

دشت میدیدی نه میدیدی کمین

دنبه کی باشد میان کشت زار (۱)

استخوان و کله هاشان را بین

استخوانشان را بپرس از ماضی

(۱) آن بز کوهی دود که دام کو

(۲) آنکه میگفتی که کو اینک بین

(۳) بی کمین و دام و صیاد ای عیار

(۴) آنکه گستاخ آمدند اندر زمین

(۵) چون بگورستان روی ای مرتضی

(۱) در بعض نسخ ( بی کمین و دام صیادای عیار ) بدون واو پیش از صیاد و معنی در

این صورت بدون کمین و بدون دام صیاد -

(١) لَتَرَى فِي الظَّاهِرِ تِلْكَ اللَّشِي  
كَيْفَ فِي بئرِ الْغُرُورِ وَقَعْتَ  
(٢) أَنْتَ لَوْ عَيْنًا وَجَدْتَ لَكَ لَا  
و إِذَا مَا لَمْ تَجِدْ عَيْنًا فَجِدْ  
(٣) وَ عَصَا الْحَزْمِ إِذْ فَقَدْتَ وَالدَّلِيلَ  
(٤) وَ عَصَا الْحَزْمِ إِنْ فَقَدْتَ وَالدَّلِيلَ  
لَا تَقِفْ مِنْ غَيْرِ مَنْ كَانَ الْعَصَا  
(٥) وَ عَلَى النَّحْوِ الَّذِي الْأَعْمَى وَضَعُ  
كَيْ يَذَا الرَّجُلُ لَكَ تَخْلَصَ مِنْ

سَكَّرَتْ عَمِيَاءَ قَيْدِ الْعَثَرَةِ  
.. وَ إِلَى الظُّلْمَةِ عَفَوًا هَرَعَتْ..  
تَأْتِ كَالْأَعْمَى الطَّرِيقَ جَهْلًا  
وَ الْعَصَا بِالْيَدِ إِمْسِكَ لَوْ تَجِدْ  
فَأَجْعَلِ الْعَيْنَ إِمَامًا فِي الرَّحِيلِ (١)  
فَعَلَى الْمِفْرَقِ مِنْ كُلِّ سَبِيلِ  
أَخَذَ مِنْكَ .. تَخِرْ فِي الْحَصَى..  
خَطْوَهُ الْخَطْوَةَ مِنْكَ أَنْتَ ضَعُ  
بئرًا وَ كَلْبٌ .. يَذَا السَّمْتِ كَيْمَنْ..

(١) ای هذه العصا هي عصا الحزم و الاستدلال فاذا لم تمسكها و لم تشاهد امور  
البواطن اجعل الاختيار للعين و الانسان الكامل الذي هو بمرتبة البصر مقتدى او تقول  
اذا لم يكن لك عين بصيرة اجعل عصا ذاك الحزم و الاستدلال مقتدى ای تعودهما -

(١) تا بظاهر بینی آن مستان کور  
(٢) چشم اگر داری تو کورانه میا  
(٣) آن عصای حزم و استدلال را  
(٤) و عصای حزم و استدلال نیست  
(٥) گام ز انسان نه که نابینا نهد  
چون فرو رفتند در چاه غرور  
و ننداری چشم دست آور عصا  
چون ننداری دیده می کن پیشوا  
بی عصا کش بر سر هر ره مایست  
تا که پا از چاه و از سگ وارهد



(١) رَجُلَهُ الْأَعْمَى يَخُوفُ وَاحْتِيَاظُ يَضَعُ كَيْ لَا يَخْرَ فِي الْخِبَاطِ

(٢) أَنْتَ يَا مَنْ مِنْ دُخَانٍ وَثَبَا وَلِنَارٍ هُوَ عَمْدًا ذَهَبًا

بَعْدَ فَحْصٍ ظَفَرَ فِي لُقْمَةٍ ثُمَّ صَارَ لُقْمَةً لِلْحَيَّةِ

فی بیان قصه اهل سبا والذى اطغاهم نعمتهم ووصول شامة

الطغيان والكفر ان لهم وبيان فضيلة الشكر والوفاء (١)

(٣) قِصَّةَ أَهْلِ سَبَا فِي الْقَدَمِ أَنْتَ لَمْ تَقْرَأْ بِهَا لَمْ تَعْلَمْ

أَمْ قَرَأْتَ وَ لَهَا غَيْرَ الصَّدَا مَا رَأَيْتَ .. وَ لَكَ قَلَّ الْهُدَى ..

(١) قال تعالى فى سورة سبا ( لقد كان لسباء ) قبيلة سميت باسم جد لهم من العرب ( فى مساكنهم ) فى اليمن ( آية جنتان عن يمين وشمال كلوا من رزق ربكم واشكروا لله بلدة طيبة و رب غفور فأعرضوا فارسلنا عليهم سيل العرم ) جمع عرمة و هو ما يمسك الماء من بناء و غيره الى وقت حاجته ( و بدلناهم بجنتيهم جنتين ذواتى اكل خمط و أنل و شئى من سدر قليل ذلك جزيناهم بما كفروا و هل يجازى الا الكفور ) قال البيضاوى الا نل هو الطرفاء لا نمر له و وصف السدر بالقلة فان جناه النبق مما يطيب أكله و لذا يفرس فى البساتين - و اكل خمط اى مر بشع بأضافة اكل بمعنى مأكول -

(١) کور لرزان و پیرس و احتیاط می نهد پا تا نیفتد در خباط

(٢) ای زودى جسته در نارى شده لقمه جسته لقمه مارى شده

قصه اهل سبا و طافى گردن نعمت ایشان را و در رسیدن بشومی طغیان و کفران

و بیان فضیلت شکر و وفا

(٣) تو نخواندى قصه اهل سبا یا بخواندى و ندیدی جز صدا

- (۱) بِالْصِّدَا مَا عَلِمَ ذَاكَ الْجَبَلُ  
وَالنَّهْيُ مَا أَدْرَكَ مَا مِنْ طَرِيقٍ  
(۲) فَبِلَا سَمْعٍ وَ عَقْلٍ صَوْتًا  
أَنْتَ لَوْ تَسَكَّتْ أَيْضًا هُوَ كَانَ  
(۳) لُطْفًا الْحَقُّ إِلَى أَهْلِ سَبَا  
مِائَةَ أَلْفٍ أَيَّوَانٍ وَ قَصْرٍ  
(۴) شُكْرُهُ مَا وَضَعْتَ تِلْكَ اللَّتْبِي  
بِالْوَفَا قَدْرًا هِيَ دُونَ الْكِلَابِ  
(۵) لُقْمَةً لِلْكَأَبِ فِي الْبَابِ إِذَا  
فَإِذَا مَا وَصَلَ الْبَابَ عَقْدٌ  
نَفْسُهُ فَالْجَبَلُ الْمَعْنَى الْأَجَلُ (۱)  
لَهُ كَانَ نَحْوَهُ.. مِثْلَ الْفَرِيقِ..  
هُوَ دَوْمًا وَ لَذَا مَا التَّقْتَا (۲)  
سَاكِتًا مِثْلَكَ فِيمَا بِنْتَ بَانَ  
كُلَّ أَسْبَابِ الْفَرَاغِ وَهَبَا  
وَبَسَاتِينَ وَرَايَاتٍ وَ نَصْرٍ  
فَسَدَتْ عِرْقًا دَنْتَ بِالْخِلَّةِ  
..وَلَهَا اخْتَارَتْ مِنَ الْجَهْلِ الْعَذَابِ..  
تَمَنَحُ مِنْ رَحْمَةٍ فِيهَا اغْتَذَا  
لِلْمَنْطَاقِ ..الْخِدْمَةِ مِنْكَ أَعَدَّ..

(۱) ای کذا انت یا سالک ان لم تأخذ من القصّة حصّة لا نفع لك من الصوت و الصدا لانهما مستلزمان العلم بحقیقة المعنی - (۲) ای کذا انت یا سالک اذا لم تأخذ حصّة من الامم السالفة فی الحقیقة انت کالجبل برئی من السمع و العقل - روى ان الله تعالى ارسل لاهل سبا ثلاثة عشر نبیاً فکذبوهم -

- (۱) از صدا آن کوه خود آگاه نیست  
(۲) او همی بانگی کند بی گوش و هوش  
(۳) داد حق اهل سبا را بس فراغ  
(۴) شکر ان نگذارند آن بدرگان  
(۵) مر سگی را لقمه نانی ز در  
سوی معنی و هوش که راراه نیست  
چون خموش کردی تو او هم شد خموش  
صد هزاران قصر و ایوانها و باغ  
در وفا بودند کمتر از سگان  
چون رسد بر در همی بندد کمر

(۱) حَافِظًا لِلْبَابِ كَانَ الْحَارِسَا  
 هَبْ عَلَيْهِ بَانَ جُورًا أَوْ عَنَا  
 (۲) كَانَ فَوْقَ الْبَابِ ذَا أَيْضًا قَرَار  
 لِإِسْوَاهُ الْكُفْرَ وَالْإِلْحَادَ عَدَّ  
 (۳) وَ بَلِيلٍ وَ نَهَارٍ لَوْ إِلَيْهِ  
 حَمَلَتْ مِنْهُ الْكِلَابُ وَالْأَدَبُ  
 (۴) أَنْ هُنَاكَ أَمَضَ لِذَلِكَ الْمَنْزِلِ  
 حَقُّ تِلْكَ النِّعْمَةِ الْقَلْبُ يَصِيرُ  
 (۵) لَهُ عَضُوءًا أَنْ إِلَى الْمَأْوَى لَكَ  
 لَا تُخَلِّ حَقُّ تِلْكَ النِّعْمَةِ  
 (۶) مِنْ ضَمِيرٍ صَاحِبِي الْقَلْبِ فَكُمْ  
 وَ لِعَيْنَيْكَ غَدَى فِيهِ الضِّيَاءُ

أَهْ مِنْهُ كَمْ أَقَامَ عَابِسَا  
 سَعَدَهُ فِي الْوَاقِعِ كُلِّ الْهِنَا..  
 وَ مَكَانَ لَهُ مِنْهُ الْأَخْتِيَارُ  
 .. لَهُ لَا لِلْغَيْرِ بِالرُّوحِ اعْتَمَدُ..  
 وَرَدَ كَلْبٌ غَرِيبٌ فَعَلَيْهِ  
 لَهُ ذَلِكَ الْآنَ رَامَتْ وَ الْعَطْبُ  
 مَنْ هُوَ كَانَ لَكَ فِي الْأَوَّلِ  
 لَهُ مَرَّهُونًا.. وَ كَالرَّقِ أُسِيرُ..  
 رُحْ وَ مِنْ جِرْصٍ وَ كُفْرَانٍ بَكَ  
 أَزِيدَ مِنْ ذَا.. كَأَهْلِ النِّعْمَةِ..  
 تَشْرَبُ مَاءَ الْحَيَاتِ فِي الظُّلَمِ  
 وَ لِدَاءِ رُوحِكَ صَارَ الدَّوَاءُ

(۱) پاسبان و حارس در میشود  
 (۲) هم بران در باشدش باش و قرار  
 (۳) ورسگی آید غریبی روز و شب  
 (۴) که برو آنجا که اول منزل است  
 (۵) میگزندش که برو برجای خویش  
 (۶) از درون اهل دل آب حیات

گرچه بروی جور و سختی میرود  
 کفر داند کرد غیری اختیار  
 آن سگانش میکنند آن دم ادب  
 حق آن نعمت گروگان دل است  
 حق آن نعمت فرو مگذاریش  
 چند نوشیدی دوا شد چشمهات



- (۱) أَنْتَ مِنْ بَابِ ذَوِي الْقَلْبِ إِلَى  
 كَمْ غَدَاءَ الْوَجْدِ وَالسُّكْرِ أَخَذْتَ  
 (۲) مَعَ ذَاذَا الْبَابِ مِنْ حِرْصٍ بِكَ  
 دِرْتَ حَوْلَ كُلِّ دُكَانٍ مُدَامَ  
 (۳) مِنْ عَلَيَّ بَابِ أَوْلَاءِ الْمُنْعِمِينَ  
 فَعَلَيْ كُلِّ تَرْيِدٍ تَرْكُضُ  
 (۴) إِذْ إِنَّ الدَّسَمَ كَانَ هُنَا  
 وَ هُنَا شُغْلُ الَّذِي مِنْهُ الْأَمَلُ
- رُوحَكَ مَنْ كَانَ رَهْنًا لِلْبَلَاءِ (۱)  
 وَ الْهِيَاجَ.. وَلَهَا الْحَقَّ نَبَذْتُ..  
 قَدْ تَرَكْتُ وَ لِحِرْصٍ مَسْكَاً  
 ..تَسْمَلُ أَرْزَاوَ خُبْرًا وَ أَدَامَ..  
 دِسْمِي الْقَدْرِ الْكَرَامِ الْمُحْسِنِينَ  
 أَيُّهَا الطَّامِعُ دَوْمًا تَنْهَضُ (۲)  
 سَمَنَ الرُّوحَ اللَّطِيفَ بِالْهِنَا  
 قَطَعَ الْجَيْدَ صَارَ بِالْعَمَلِ

(۱) قدم المصراع الثاني على المصراع الاول في الترجمة - (۲) - (مردہ ریگ)  
 فی الاصل معناها ذو المال الموروث کنی به عن الطمع -

- (۱) بس غذای سکر و وجد و بیخودی  
 (۲) باز این در را رها کردی ز حرص  
 (۳) بر در آن منعمان چرب دیگ  
 (۴) چربش انجا دان که جان فربه شود
- از در اهل دلان بر جان زدی  
 گردهر دکان همی کردی ز حرص (۱)  
 میدوی بر هر ترید ای مردہ ریگ  
 کار نا امید انجا به شود

(۱) در بعضی نسخ خرس باخای معجمه در مصراع دوم آمده بمعنی تخمین است و در بعضی نسخ  
 چو خرس و در برخی از نسخ خرس در هر دو مصراع ذکر شده است و در مصراع دوم  
 چو خرس بنا بر این در مصراع اول بمعنی کشتن است و در مصراع دوم جانور معروف

فی بیان تجمع اهل الافات علی باب صومعه عیسی (ع)  
کل صباح لطلب الشفاء بدعائه

- (۱) هَا هِيَ صُومَعَةُ عِيسَى الْخَوَانِ  
لِدَوِي الْقَلْبِ سَلَاطِينَ الزَّمَانِ  
إِصْحَحْ يَا مُبْتَلِيًا إِيَّاكَ أَنْ  
تَتْرَكَ ذَا الْبَابِ وَالْمَأْوَى الْحَسَنَ  
(۲) فَمِنْ الْأَطْرَافِ كُلِّ الْخَلْقِ قَدْ  
جُمِعَتْ لَيْسَ لَهَا حَصْرٌ وَعَدٌّ  
مِنْ ضَرِيرٍ أَوْ أَشَلٍّ أَوْ عَرَجٍ  
لَهُ أَوْ ذِي خِرْقَةٍ زَادَ حَرَجٌ  
(۳) وَعَلَى الْبَابِ لَيْلُكَ الصُّومَعَةُ  
لِلْمَسِيحِ قَدْ غَدَتْ مُجْتَمِعَةً  
فِي الصَّبَاحِ كَيْ هُوَ عَنْهَا الْجَنَاحُ  
يَذْهَبُ فِي نَفْسٍ تَلْقَى النِّجَاحَ  
(۴) هُوَ مِنْ أَوْرَادِهِ لَمَّا فَرَّغَ  
ذَلِكَ الطَّاهِرُ دِينًا مِنْ بَزَغٍ  
نُورُهُ عِنْدَ الصَّبَاحِ خَرَجَا  
لِلْمُورَى يُكْشِفُ عَنْهُ الْحَرَجَا  
(۵) نَظَرَ ضَاوِينَ مِنْهُ قَعَدُوا  
بِانْتِظَارٍ لَهُ مِمَّا وَجَدُوا  
فَزُرَّافَاتٍ زُرَّافَاتٍ عَلَى  
بَابِهِ تِلْكَ اللَّتِي رَهْنُ الْبَلَا

جمع آمدن اهل آفت هر صباحی بر در صومعه حضرت عیسی (ع)

جهت طلبیدن شفاء بدعای او

- (۱) صومعه عیسی است خوان اهل دل  
هان و هان ای مبتلا این در بهل  
(۲) جمع گشتندی ز هر اطراف خلق  
از ضریر و لنگ و شل و اهل دلق  
(۳) بر در آن صومعه عیسی صباح  
تا بدمشان وارهاند از جناح  
(۴) او چو فارغ گشتی از اوراد خویش  
چاشتکه بیرون شدی ان خوب کیش  
(۵) جوق جوق ان مبتلا دیدی نزار  
شسته بر در بر امید و انتظار

- (۱) قَدَعَا كَثْرًا و قَالَ رِبِيَا  
لَهُ نَجَزَ حَاجَةً مِنْهُ الْمَرَضُ  
(۲) قَالَ يَا ذَا الْمَرَضِ اللَّهُ لَكُمْ  
(۳) إِصْحُوا وَامْضُوا رَاجِعِينَ لَا تَعْبُ  
نَحْوَ غُفْرَانِ الْأَلِيلِ وَ الْكَرْمِ  
(۴) كُلُّهُمْ كَالْجَمَلِ رِجْلًا عَقْلُ  
أَنْتَ بِالرَّأْيِ.. فَهُمْ فِي طَوْعِكَ..  
(۵) كُلُّهُمْ مِنْ نَفْسٍ عَيْسَى مَضُوا
- ..كُلُّ مَنْ قَدْ جَاءَ مُحْتَاجًا لِيَا.. (۱)  
إِشْفِ وَانْجِجْ مَا لَهُ كَانَ الْفَرَضُ  
أَجْمَعَ قَدْ نَجَزَ حَاجَتَكُمْ  
لَا عَنَاءَ لَا سَقَامَ لَا نَصَبَ  
..شَاكِرِينَ لَهُ مَنًّا وَ نِعَمَ..  
و تَحِلُّ الرُّكْبَةَ مِنْهُ عَجَلُ  
..لَا يَرَوْنَ الْعُمَرَ غَيْرَ أَمْرًا..  
رَاجِعِينَ الصِّحَّةَ حَالًا رَأَوْا (۲)

(۱) لم يذكر هذا البيت في النهج - (۲) هذه الترجمة بناء على نسخة لکناهور و اما نسخة النهج - ( خوش دوان و شاد مانا سوی خان از دعای او شدند پادوان ) ای فکان جمله اصحاب الافات المربوطة أرجلهم المفتوحة برأیک ذاهبین باللطف و مسرعین جانب بیوتهم -

- (۱) پس دعا کردی و گفתי ای خدا  
(۲) گفתי ای اصحاب آفت از خدا  
(۳) هین روا گردید بی رنج و عنا  
(۴) جمله گان چون اشتران بسته پای  
(۵) جمله صحت یافته گشته روان
- حاجت و مقصود جمله کن روا  
حاجت این جمله گاتان شد روا  
سوی غفاری و اکرام خدا  
که گشائی زانوی ایشان برای  
از دم جان بخش عیسی در زمان



- (۱) أَنْتَ كَمْ جَرَّبْتَ أَفَاتٍ لَكَ  
مِنْ مُلُوكِ الدِّينِ ذِي الصِّحَّةِ أَنْتَ  
(۲) كَمْ لَكَ ذَا الْعَرَجِ الْمَشِيِّ الْحَسَنِ  
كَمْ لَكَ بَعْدَ السَّقَامِ وَالْعَنَاءِ  
(۳) فَعَلَى رَجُلِكَ يَا مَنْ غَفَلَ  
كَيْ يَهْذَأَ يَا قَبِيحُ نَفْسِكَ  
(۴) عَدَمَ شُكْرِكَ وَالنِّسْيَانِ لَكَ  
لَكَ أَنْسَى شَرَبَكَ لِلْعَسَلِ  
(۵) فَإِذَا لَا جَرَمَ ذَاكَ الطَّرِيقُ  
حَيْثُ قَلْبُ الطُّهْرِ أَهْلُ الْقَلْبِ قَدْ  
(۶) عَجَلًا حَصَلَ لَهَا وَاسْتَغْفِرَ

و اَمْتَحَنْتَ السَّقَمَ وَالْدَاءَ بِكَ  
قَدْ وَجَدْتَ وَ إِلَى الْبُرِّ وَصَلْتَ  
صَارَ وَالرُّوحَ الْمَلْذِي رَهْنَ الشَّجَنِ  
فِي جَوَارِ السَّعْدِ صَارَ وَالْهِنَا  
خَيْطًا اعْقِدْ وَ تَذَكَّرْ وَ جَلَا  
لَا تُضَيِّعْ .. وَ تَغْطِي حِسَّكَ ..  
إِجْمِيعْ مَا هُوَ قَدْ خَوَّلَكَ  
ذَاكَ .. وَالْخَمْرَ الْعَتِيقَ الْأَزْلِيَّ ..  
لَكَ سُدَّ .. مَا وَصَلْتَ لِلْمَفْرِيقِ ..  
غُسِّلَ مِنْكَ .. لَكَ ضَاعَ الرَّشْدُ ..  
وَ أَبِكَ كَثْرًا مِثْلَ صَوْبِ الْمَطَرِ

- (۱) از مودی تو بسی آفات خویش  
(۲) چند آن لنگی تو رهوار شد  
(۳) ای مغفل رشته بر پای بند  
(۴) ناسپاسی و فراموشی تو  
(۵) لاجرم آن راه بر تو بسته شد  
(۶) زودشان در یاب و استغفار کن

یافتی صحت از آن شاهان کیش  
چند جانت بی غم و آزار شد  
تا ز خود هم گم نکردی ای لوند  
یاد نارد آن عسل نوشی تو  
چون دل اهل دل از تو شسته شد  
همچو ابری گریه های زار کن

تَضَحُّكَ النُّوَّارُ تُبْدِي وَالزُّهْرُ  
لَكَ .. يَبْدُو مَا لَهُ يَسْتَتِرُ ..  
تَكَ مِنْ كَلْبٍ أَقْلَ فِي الْمَلَأِ  
سَيِّدًا لِلرُّشْدِ دَلٌّ وَهَدًى  
أَيْضًا الْقَوْلُ بِذَاكَ تَفْصِحُ  
قَلْبِكَ أَعْقَدُ .. فَهُوَ أَسْمَى مَنْزِلِ ..  
قَدْ أَكَلْتَ الْعِظَمَ .. هَبْ لَمْ تَسْئَلِ ..  
صَعْبًا الْحَقُّ عَلَيْهِ عَاتِبًا  
لِهِنَاكَ يَرْجِعُ بِالطَّلَبِ  
.. وَبِهِ الْفَوْزَ يَرُومُ وَالنَّجَاحَ ..  
قَدْ طَغَى ذَا الْبَابِ خَلٍّ وَانْبِذَ  
أَبْدًا لَا تَطْغَ .. اللَّهُ بِكَ ..

(۱) کَیْ لَكَ مِنْهَا الرِّیَاضُ وَالْخَضِرُ  
وَالْإِشَارُ النَّضِجَةُ تَمْفِطُرُ  
(۲) فَعَلَى ذَا الْبَابِ دِرَایضًا وَلَا  
مَعَ كَلْبِ الْكَهْفِ ذِیَاكَ غَدًى  
(۳) فَالِكَلَابُ لِلْكَلَابِ تَنْصَحُ  
أَنْ عَلَى الْبَيْتِ الَّذِي فِي الْأَوَّلِ  
(۴) فَمِنْ الْبَابِ الَّذِي فِي الْأَوَّلِ  
لَوْ تَرَكْتَ لَهُ حِينًا عَاقِبًا  
(۵) لَهُ عَضَّتْ أَنْ يَوْفِقِ الْأَدَبِ  
فِي الْمَقَامِ الْأَوَّلِ يَبْغِي الْفَلَاحَ  
(۶) لَهُ عَضَّتْ أَيُّهَا الْكَلَابُ الَّذِي  
مَعَ وَلِيِّ نِعْمَةٍ كَانَتْ لَكَ

میوه های پخته بر تو واگفتد  
باسک کهف آن شد دستی خواجه تاش  
که دل اندر خانه اول به بند  
سخت گیرد حق گزاری را همان  
در مقام اولین مفلح شود  
با ولی نعمت یافی مشو

(۱) تا گلستان شان سوی تو بشکفتد  
(۲) هم بر آن در گردو کم از سگ مباش  
(۳) چون سگان هم مر سگان را نا صبح اند  
(۴) از در اول که خوردی استخوان  
(۵) می گزندش کز ادب آنجا رود  
(۶) می گزندش کای سگ طاغی برو

- (۱) فَعَلَىٰ ذَا الْبَابِ مِثْلَ الْحَلَقَةِ  
 حَارِسًا كُنْ شَاطِرًا شَهْمًا سَمِيًّا  
 (۲) صُورَةً نَقْضٍ وَفَانًا لَا تَقْصُرُ  
 وَبِلَا فَايِدَةٍ خَفَرَ الدِّمَارُ  
 (۳) فَالَوْفَا جَاءَ شِعَارًا لِلْكَلَابِ  
 رُحْ وَلَا تَأْتِ بِقُبْحِ الذِّكْرِ حِينَ  
 (۴) حَيْثُ خَفَرَ الْعَهْدُ كَانَ وَالْوَفَاءُ  
 فَإِذَا خَفَرَ الْوَفَاءُ كَيْفَ حِينَ  
 (۵) فَلَا لَهُ جَلٌّ قَدْرًا فَخْرًا  
 قَالَ مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدٍ غَيْرِنَا  
 (۶) لَا وَفَاءَ إِدْرِ الْوَفَا لَوْ زَمْنَا  
 فَحَقُّوقَ الْحَقِّ بِالرُّتْبَةِ مَا  
 أَبَقَ مَعْقُودًا.. حَلِيفَ الرِّفْقَةِ..  
 بِالْمَقَامِ.. الْعُمَرَ فِي طَبْعِ أَبِي..  
 فِي الْمَلَا تُظْهِرُ قُبْحًا مَا سَتَرَ  
 وَالْوَفَاءُ لَا تُبْنِ جَهْلًا جِهَارًا  
 فِي الدِّمَا إِلَى الْمَوْحِشَاتِ وَالصَّعَابِ  
 لِلْكَلَابِ أَوْ لَهَا الْعَارُ تُبَيِّنُ  
 لِلْكَلَابِ الْعَارَ دَوْمًا وَالْجَفَاءُ  
 قَدْ رَضِيتَ أَنَّ هُوَ فِينَا يَبَيِّنُ  
 بِالْوَفَاءِ وَ لَهُ قَدْ ذَكَرَا  
 .. فَأَبْشِرُوا فِي يَبْعَكُمْ فِي أَمْرِنَا..  
 مَعَ رَدِّ الْحَقِّ جَلٌّ قُرْنَا  
 سَبَقَ مِنْ أَحَدٍ مَا أَنَّ سَمَى

باسبان و چابک و برجسته باش  
 بیوفائی را مکن بیهوده فاش  
 رو سگان را تنگ و بدنامی میار  
 بیوفائی چون روا داری نمود  
 گفت من اوفی بعهده غیرنا  
 بر حقوق حق ندارد کس سبق

(۱) بر همان در همچو حلقه بسته باش  
 (۲) صورت نقض وفای ما مباش  
 (۳) مر سگان را چون وفا آمد شعار  
 (۴) بیوفائی چون سگان را عار بود  
 (۵) حق تعالی فخر آورد از وفا  
 (۶) بیوفائی دان وفا با رد حق



- (۱) فَمَعَ النُّورِ كُنِ النُّورَ وَمَعَ  
فِي مَحَلِّ الْوَرْدِ وَرَدًا صِرْ وَصِرْ  
(۲) إِنَّ حَقَّ الْأُمِّ صَارَ بَعْدَ أَنْ  
مِنْ جَنِينٍ لَكَ سَوَاهَا غَرِيمٍ  
(۳) صُورَةٌ فِي جِسْمِهَا سَوَى لَهَا  
رَاحَةً مَعَ خُلُقٍ صَفْوٍ حَسَنٍ  
(۴) لَكَ دَوْمًا مِثْلَ جُزْءٍ مُتَّصِلٍ  
صَيْرَ الْمُتَّصِلِ ذَاكَ فَصَلَ  
(۵) أَلْفَ أَلْفِ صَنْعَةٍ بِالْوُفْقِ قَدْ  
كَرَّمًا حَتَّى عَلِمْتَ أُمُّكَ
- نَارِ النَّارِ.. الْتِهَابًا وَوَلَعَ.. (۱)  
فِي مَحَلِّ الشُّوكِ شَوْكَاً وَأَنْكَسَرَ  
ذَا الْكَرِيمِ الْمُسْتَعَانِ ذُو الْعَيْنِ  
.. تَطْلُبُ مِنْكَ لَهَا حَقًّا عَظِيمًا  
وَهَبَ فِي حَمْلِهَا.. تِسْعًا يَكَا.. (۲)  
حُبُّهَا بَانَ لَكَ مَرَّ الزَّمَنِ  
نَظَرْتَ تَدْبِيرُهُ بِالْمُنْفَصِلِ  
لَهُ بَعْدَ أَنْ يَهَا كَانَ اتَّصَلَ (۳)  
صَنَعَ الْحَقُّ وَهَيَّا وَاعَدَ (۴)  
الْقَتِ الْحُبِّ وَشَدَّتْ أَرْزَاكَ

(۱) لم يذكر في نسخة النهج و ذكر في نسخة لکناهور - (۲) قال تعالى في  
سورة آل عمران ( هو الذي يصوركم في الارحام كيف يشاء ) - (۳) قال تعالى  
( والله اخرجكم من بطون امهاتكم لا تعلمون شيئاً ) - (۴) و لكون حق الوالدة  
بعد حق الله ورد ( الجنة تحت اقدام الامهات ) و لهذا قال ( بس حق حق سابق از  
مادر بود ) -

- (۱) نور را هم نور شو با نار نار  
(۲) حق مادر بعد از آن شد کان کریم  
(۳) صورتی کردت درون جسم او  
(۴) همچو جزو متصل دید او ترا  
(۵) حق هزاران صنعت و فن ساخت است
- جای گل گل باش و جای خار خار  
کرد او را از جنین تو غریم  
داد در حملش ترا آرام و خو  
متصل را کرد تدبیرش جدا  
تا که مادر بر تو مهر انداخت است

(۱) فَلْيَحِقِّ الْحَقَّ جَلَّ بِالْقَدَمِ

كُلُّ مَنْ ذَا الْحَقِّ خَلَىٰ فَالْحِمَارُ

(۲) ذَاكَ مَنْ قَدْ خَلَقَ الْأُمَّ وَ مَنْ

فَقَرَيْنَ الْأَبِ سَوَاهَا وَ لَا

(۳) يَا إِلَهِي الْأَزَلِيُّ وَ الْقَدِيمُ

مَا بِهِ أَذْرِي وَ لَا أَذْرِي جَمِيعُ

(۴) قَدْ أَمَرْتُ أَذْكَرُ الْحَقِّ لِأَنَّ

(۵) إِذْ كَرُّ لُطْفًا بِهِ ذَاكَ الصَّبُّوحُ

سَبَقَ كَثُرَ عَلَى الْأُمِّ أَلَمْ

كَانَ مَا فِيهِ اهْتِمَامٌ وَ اعْتِبَارٌ

خَلَقَ طِفْلاً وَ ضُرْعاً وَ لَبَنَ

تَدْرٍ أَنْ لِلْمَشْهُوَةِ ذَا حَصْلًا

كُلُّ إِحْسَانِكَ وَ اللَّطْفُ الْعَمِيمُ

مِلْكِكَ عَمَّ الشَّرِيفَ وَ الْوَضِيعُ

لَا يَضِيعُ حَقِّي أَيَّ زَمَنٍ

مَعَكَ أَبَدَيْتُ فِي فَلَكَ لِنُوحٍ

هر که آن حق را ندارد خر بود

با پدر کردش قرین آن خودمگیر (۱)

آن که دانم وان که نی هم آن تو

زانکه حق من نمیگردد کهن

باشما از حفظ در کشتی نوح

(۱) پس حق حق سابق از مادر بود

(۲) آن که مادر آفرید و ضرع و شیر

(۳) ای خداوند قدیم احسان تو

(۴) تو بفرمودی که حق را یاد کن

(۵) یاد کن لطفی که کردم آن صبح

(۱) یعنی قرین شدن مادر را با پدر از خود مدان که بقتضای شهوت قرین وی

شد بلکه حق بجهت آفریدن تو با پدرت قرین کرد -

- (۱) فَلَا جَدَادٍ لِآبَاءَ لَكُمْ  
 كَمْ مِنَ الطُّوفَانِ وَالْخَطْبِ أَنَا  
 (۲) حَيْثُمَا الْمَاءُ الَّذِي لِلنَّارِ قَدْ  
 مَوْجُهُ الزَّخَارُ أَوْجَ الْجَبَلِ  
 (۳) قَدْ حَفَظْتُ مَا عَمِلْتُ رَدَّكُمْ  
 (۴) حَيْثُ صُرْتُ الرَّأْسُ فِي ظَهْرِ الْقَدَمِ  
 كَيْفَ مَنِي الصَّنْعَ يَا هَذَا أَضِيعُ  
 فِي الزَّمَانِ ذَاكَ أَصَلَ خَلْقِكُمْ (۱)  
 لَهُ نَجِيَّتٌ وَجَلِيَّتُ الْعَنَاءِ  
 أَشْبَهَ خَلْقًا بِهِ الْكَوْنُ اتَّقَدْ  
 خَطَفَ .. أَعْيَتْ جَمِيعُ الْجِبَلِ (۲)  
 فِي وَجُودٍ جِدِّ جِدِّ جِدِّكُمْ (۳)  
 لَكَ كَيْفَ أَضْرِبُ أَرْضِي الْعَدَمِ  
 .. أَوْ أَحْطِ الْعَمَلَ السَّامِي الرَّفِيعِ ..

(۱) ای اعطیت لاجداد اجدادکم و آباء آباءکم اللذین هم فی عالم الغیب ذلک الزمان اماناً من الطوفان و من موجه قال تعالی فی سورة یاسین و آیه لهم انا حملنا ذریتهم فی الفلک المشعون ) و فی الانفسی قال نجم الدین الکبری یشیر الی حمله عباده فی سفینه الشریعة خواصهم فی بحر الحقیقه و عوامهم فی بحر الدنیا - (۲) ای ذاک الزمان الماء اللذی فی خلق النار مسک الارض و احاط بالمشرق و المغرب و موج ذاک الطوفان خطف علو الجبل و مرتفعه قال تعالی فی سورة القمر ( ففتحنابواب السماء بماء منهمر و فجربنا الارض عیوناً فالتقی الماء علی امر قد قدر ) - (۳) ای حفظت ذات و وجود اجسادکم و تکرمت علیکم و انتم فی اصلاهم -

- (۱) اصل و اجداد شمارا آن زمان  
 (۲) آب آتش خوزمین بگرفته بود  
 (۳) حفظ کردم من نه کردم ردتان  
 (۴) چون شدی سرپشت پایت چون زنم  
 دادم از طوفان و از موجش امان  
 موج او مراوج که را می ربود  
 در وجود جد جد جدتان  
 کارگاه خویش چون ضایع کنم



(۱) فَلِمَ صِرْتَ فِدَاءَ مَنْ هُمْ

فَمِنْ الظَّنِّ الْمَسِيءِ لِلْمَطْرِيقِ

(۲) قَبْرِ بِيءٍ أَنَا مِنْ سَهْوٍ وَ مِنْ

تَحْوِي تَأْتِي لَكَ الظَّنُّ الْقَبِيحُ

(۳) فَقَبِيحَ الظَّنِّ ذَا دَعَاهُ هُنَاكَ

قَدْ حَكَمْتَ الْخُودَ نِصْفَيْنِ تَصِيرُ

(۴) مِنْ كَثِيرٍ مَا صَحِبْتَ لِلرَّفِيقِ

لَوْ لَكَ أَسْأَلُ مَنْ قُلْتَ لِيَا

(۵) فَالرَّفِيقُ الْحَسَنُ فَوْقَ الْفَلَكَ

وَالرَّفِيقُ الْفَاسِقُ الدَّانِي الضَّنِينُ

مِنْ وَفَاءِ الْعَهْدِ دَوْمًا عُدُمُوا

ذَلِكَ رِحَتْ.. مَا هَدَيْتَ كَالْفَرِيقِ..

كُلَّ نَقْصٍ لِلْوَفَاءِ لَمْ أَخُنْ

يَحْصُلُ.. لَنْ تَسْلُكَ النَّهْجَ الصَّحِيحَ..

حَيْثُ أَنْتَ فِي الْأَمَامِ مِنْ عَنَاكَ

.. مِنْ جَلِيلِ الْأَمْرِ وَالصَّعْبِ الْخَطِيرِ.. (۱)

وَالصَّحَابِ الْخَشَنَةِ بَيْنَ الْفَرِيقِ

رَاحَ عَنِّي وَ بَقِيْتُ وَحْدِيَا

رَاحَ عَنكَ وَصَفَى مِثْلَ الْمَلِكِ (۲)

غَاصَ مِنْ فُسُقٍ بِقَعْرِ الْأَرْضَيْنِ

(۱) كانه يقول ان فعلت سوء الظن افعله مع عاجز مثلك لانه لا يقدر على شيئي

و الا سوء الظن بالله سفاهة - (۲) على فحوى ان الابرار لفي نعيم و ان الفجار

لفي جحيم -

از گمان بد بداندسو میروی

سوی من آمی گمان بد بری

میشوی در پیش همچو خود دو تو

گر ترا پرسم که کو گوئی که رفت

یار فسقت رفت در قعر زمین

(۱) چون فدای بی وفا یان میشوی

(۲) من ز سهو و بی وفاییها بری

(۳) این گمان بد بر آنجا بر که تو

(۴) بس گرفتی یار و همراهان زفت

(۵) یار نیسکت رفت بر چرخ برین

- (۱) هَكَذَا أَنْتَ بَقِيتَ فِي الْوَسْطِ  
مِثْلَ نَارٍ بَقِيتَ لِلْمَقِيرِ وَأَنْ  
(۲) يَا رَفِيقِي الْبَطْلُ لَدُنِّي فِي ظِلَالٍ  
نُزَةٍ مِنْ فَوْقٍ أَوْ تَحْتٍ وَمِنْ  
(۳) لَا كَعِيسَى طَارَ نَحْوَ الْفَلَكَ  
لَا كَقَارُونَ بَقِعَ الْأَرْضَيْنِ  
(۴) مَعَكَ فِي الْأَلَا مَكَانٍ وَالْمَكَانِ  
إِذْ بَقِيتَ مِنْ قُصُورٍ وَدُكَّانٍ  
(۵) مِنْ كُدُورَاتٍ هُوَ عَيْنُ الصِّفَاءِ  
لَكَ كَانَ فَالْوَفَاءِ أَخْذًا
- .. مَا لَكَ مِنْ نَاصِرٍ فِي ذَا النَّمَطِ.. (۱)  
.. لِيُخْمَدَ تَرْجَعُ أُمُّ هَيْجَانِ..  
ذَلِكَ مَنْ كَانَ هُوَ فِي كُلِّ حَالٍ  
.. كُلِّ مَا بِالْجِسْمِ لَزَّ وَقُرْنِ..  
.. وَغَدَى كَالرُّوحِ أَوْ كَالْمَلِكِ (۲)  
غَابَ بِالْمَرْءِ مِثْلَ الْأَسْفَلَيْنِ  
أَيْنَمَا أَنْتَ تَكُونُ هُوَ كَانَ  
خَالِيًا مَا لَكَ مَأْوَى وَ أَمَانٍ  
أَخْرَجَ كُلَّ صُدُودٍ وَ جَفَا (۳)  
.. وَ الْجَفَا وَالْقَهْرَ كَلَّا نَبْذَا..

(۱) ای بقیست فی الوسط کالنار الباقیة بعد الרכب بلا مدد و لا معاونة هل تنطفی و تنمحی علی الفورام لا فاذا علمت احوال الدنيا حضرة مولانا یرشدک و یقول ( دامن او گیرای یار دلیر ) - (۲) ای هو الله تعالی لا یذهب جانب الفلک کسیدنا عیسی و لا یذهب فی الارض کقارون بل هو منزله عن الحالات الجسمانية - (۳) علی فحوی اولئک یبدل الله سیئاتهم حسنات-

- (۱) تو بماندی در میانه آفچنان  
(۲) دامن او گیر ای یار دلیر  
(۳) نی چو عیسی سوی گردون برشود  
(۴) با تو باشد در مکان و لا مکان  
(۵) او بر آرد از کدورتها صفا
- بی مدد چون آتشی از کاروان  
کو منزله باشد از بالا و زیر  
نی چو قارون در زمین اندر رود  
چون بمانی از سرا و ازدکان  
هر جفاهای ترا گیرد وفا

(۱) بِالْجَفَا إِنْ تَأْتِي مِنْكَ الْأَذُنَا

كَيْ مِنْ النُّقْصَانِ قَهْرًا لِلْكَمَالِ

(۲) إِذْ مِنَ الْعَادَةِ لِلذِّكْرِ تَرَكْتُ

لَكَ مِنْ حُمَاهُ جَاءَ وَالتَّعَبِ

(۳) ذَاكَ كَانَ أَدَبًا يَعْنِي أَبَدَ

لَا تَرْمِ تَحْوِيلًا أَحْفَظْهُ مُدَامَ

(۴) قَبْلَ أَنْ ذَا الْقَبْضِ يَغْدُو السَّلْسَلَةُ

وَالَّذِي الْقَلْبَ لَكَ قَدْ لَزِمَا

أَرْسَلَ مَنْ يَفْرُكُ مُمْتَحِنَا

تَرْجِعُ.. تَخْلُصُ مِنْ أَسْرِ الضَّلَالِ..

أَنْتَ وَرَدًا فِي جَفَاهُ قَدْ سَلَكَتْ

قَبْضَ الْحُزْنِ رَأَيْتَ وَالْغَضَبِ (۱)

أَنْتَ عَنْ عَهْدٍ قَدِيمٍ وَسَنْدِ

.. فِيهِ الْفَوْزَ تَلَاقِي وَالسَّلَامَ.. (۲)

.. وَتَرَى مِنْهُ الْخُطُوبَ الْمُعْضِلَةَ..

يَغْدُو فِي رِجْلِكَ قَيْدًا مُحْكَمًا

(۱) ای ان السالك اذا و اظب على الذكر و استأنست به روحه فاذا تركه في

الروش ای العادة و كانت مورثة الغم لروحه حصل له القبض و به ظهرت الحمى و انواع

المحن - (۲) ای لا تترك الاوراد و لا تسلك طريق الجفاء -

تا ز نقصان و اروی سوی کمال

بر تو قبضی آید از رنج و تبش

هیچ تحویلی از آن عهد کهن

اینکه دلگیرت پاکیری شود

(۱) چون جفا آری فرستد گوشمال

(۲) چون تو وردی ترک کردی در روش

(۳) آن ادب کردن بود یعنی مکن

(۴) بیش ازان کاین قبض زنجیری شود



- (۱) وَ لَكَ الْمَعْقُولُ مِنْ ذَاكَ النَّعْبُ ظَاهِرًا مَحْسُوسٌ يَبْدُو بِالْكَرْبِ  
 كَيْ يَبْذَا هَذِي الْأَشَارَاتِ بِلَا  
 (۲) فِي الْمَعَاصِي كُلِّ قَبْضٍ صِيرَا  
 كُلِّ قَبْضٍ حَوْلَ لِسَانِ سَلَسَلَةٍ  
 (۳) قَالَ مَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي أَنَا  
 وَ يَوْمَ الْحَشْرِ أَعْمَى نَحْشُرُ  
 (۴) وَ إِذَا مَا الْلِصُّ مَالٌ أَحَدٍ  
 مَرَّ فِي قَلْبِهِ قَبْضٌ وَ حَزَنٌ  
 (۵) هُوَ قَالَ عَجَبًا مَا الْقَبْضُ ذَا  
 مِنْكَ وَالشَّرُّ الْكَثِيرُ الْبَاكِ يَا
- ظَاهِرًا مَحْسُوسٌ يَبْدُو بِالْكَرْبِ  
 عَوْضٍ لَا تَتَّخِذُ فِي ذَا الْمَلَأِ (۱)  
 لِأَزَمَ الْقَلْبِ الْخِيَالِ كَدْرًا  
 بَعْدَ مَوْتٍ .. وَ تَزِيدُ الْمُعْضَلَةَ ..  
 عَيْشَةً ضَنْكًا لَقِي فِي ذِي الدُّنَا  
 لَهُ .. وَ الدَّارَيْنِ كَلًّا يَخْسَرُ ..  
 سَرَقَ .. وَ النَّاصِرَ لَمْ يَجِدْ ..  
 وَ غَدَى مُضْطَرِبًّا مَرَّ الزَّمَنُ  
 قَبْضُ ذَا الْمَظْلُومِ قُلْ مَنْ لِلْأَذَى  
 صَارَ .. فِي مَرِّ الزَّمَانِ شَا كِيَا ..

(۱) ای و فی ذاک الزمان یکون عذابک المعقول لک و المخفی عندک فی الدنیا فاشیا بمعنی ظاهر محسوس ای یکون علیک الروحانی فی الدنیا عذاباً جسمانیاً فی القبر و العقبی تنبه واسع حتى لا تمسک هذه الاشارة مجانا بلا شیئی و المشار الیه ( در معاصی قبضها دلگیر شد الخ ) - (۲) الایة فی اواخر سورة طه ( و من اعرض عن ذکرى فان له معیشه ضنکا و نحشره يوم القيمة اعمی ) -

- (۱) رنج معقولات شود محسوس و فاش  
 (۲) در معاصی قبضها دلگیر شد  
 (۳) ( لفظ من اعرض هنا عن ذکرنا  
 (۴) دزد چون مال کسانرا می برد  
 (۵) او همیگوید عجب این قبض چیست
- تا نگیری این اشارت را بلاش  
 قبضها بعد از أجل زنجیر شد  
 عیشت ضنکا و نحشر بالعمی )  
 قبض و دلتنگی دلش را می خلد  
 قبض آن مظلوم کز شرت گریست

- (۱) إِذْ لِهَذَا الْقَبْضِ مِنْهُ الْأَلْتِمَاتُ      قَلَّ دَوماً وَغَدَى قَبْدَ السَّبَاتِ (۱)  
 رِيحُ إِصْرَارٍ لَهُ قَدْ أَوْقَدَا      نَارَهُ مِنْهُ الْعَذَابَ جَدّاً..  
 (۲) صَارَ قَبْضُ الْقَلْبِ قَبْضَ الشُّحْنَةِ      فَإِذَا لَا شَكَّ يَا ذَا الْفِطْنَةِ (۲)  
 قَدْ غَدَتْ مَحْسُوسَةً تِلْكَ الْمَعَانِ      عِلْماً مَدَّتْ.. وَآلَحَتْ بِالِطَّعَانِ..  
 (۳) فَالْقَبُوضُ السِّجْنُ كَانَتْ وَغَدَتْ      آلَةُ التَّعْذِيبِ بِالضَّغْطِ بَدَتْ (۳)  
 أَصْلاً الْقَبْضُ يُعَدُّ الْأَصْلُ قَدْ      انْبَتَّ الْغُصْنُ.. وَ لِلْفَرْعِ أَمْدٌ..

(۱) ای اذا امر السالك على خطئه و لم يستغفر الله اشعل هواء اصراره نار شره فازداد شراً و العياذ بالله تعالى - (۲) ای قبض القلب محسوس صار قبض الظالم لا جرم صارت تلك المعاني محسوسة و ضربت علماً یعنی يكون قبض القلب كقبض العونة لابد يأخذ به عونة السلطان فتظهر المعاني المضمرة فتكون محسوسة ظاهرة قال الجوهري العون الظهير على الامر و الجمع الاعوان و المعونة الاعانة - النهج - و عبر فی الترجمة عن العون بالشحنة - (۳) ترجم لهذا البيت عن نسخة لکناهور ونسخة النهج ( غصنها زندان شدت و چار میخ غصه بیخست و بروید شاخ بیخ ) لان السياق يقتضی ماذکر قی نسخة لکناهور - والمعنى القبض صارت فی المثل سجناً وآلة تعذيب و همامحسوسان و القبض بدن الشجرة و جذ لها و البدن ینبت فروعاً یعنی القبض للعصاة سجن معنوی فامتحنهم الله تعالى بها و هی فی المثل بدن شجرة العذاب تنبت اغصاناً و تظهر آثاراً لمن له ادنى عقل -

- (۱) چون بدین قبض التفاتی کم کند      باد اصرار آتشش را دم کند  
 (۲) قبض دل قبض عوان شد لاجرم      گشت محسوس آن معانی زد علم  
 (۳) قبضها زندان شدت و چار میخ      قبض بیخست و بروید شاخ بیخ

- (۱) ذَلِكَ الْأَصْلُ الْخَفِيُّ ظَهَرَ  
أَيْضاً أَبْدَى مَا بِهِ قَدْ سُتِرَ (۱)  
عَدَّ قَبْضُ الْبَاطِنِ مَعَ بَسْطِهِ  
أَصْلًا التَّوَصُّيفَ لِلْأَصْلِ اعْطَاهُ  
(۲) إِذْ غَدَى الْأَصْلُ الْقَبِيحَ ذَا الْخَلَلِ  
فَلَهُ الشَّافَةُ إِقْطَعْ بِعَجَلِ (۲)  
كَيْ بَذَا لَا يَنْبَتَ الشُّوكُ الْقَبِيحُ  
فِي جَنِيِّ الْوَرْدِ وَالرَّوْضِ الْمَلِيحِ  
(۳) لَوْ رَأَيْتَ الْقَبْضَ لِلْقَبْضِ أَعْمَلَ  
حِيلَةً .. تَمْنَعُهُ فِيهَا أَعْجَلَ (۳)  
فَالرَّؤُسُ كُلُّهَا مِنْ أَسْفَلِ  
تَنْبَتَ ثُمَّ عَلَيْهِ تَدَلِّي  
(۴) لَوْ رَأَيْتَ الْبَسْطَ لِلْبَسْطِ أَمْنَحَ  
مَاءَ الصَّدْرِ لَكَ فِيهِ اشْرَحَ (۴)  
وَ إِذَا مَا الثَّمَرَ أَعْطَى أَسْمَحَ  
بِهِ لِلْأَصْحَابِ .. وَالْقَشَرَ أَطْرَحَ ..

(۱) ای بظهر يوم تبلى السرائر فتعانيه - (۲) ای اذا كان في قلبك موجب القبض و ظهرت آثار المعاصي أخرجها منه على الفور حتى لا ينبت في رياض وجودك او في رياض الآخرة شوك القباحت و تظهر المكافاة به و بدل الاخلاق الذميمة بالاخلاق الحسنة - (۳) روى الدبلي في الفردوس عن حذيفة من لزم الاستغفار جعل الله تعالى له من كل هم مخرجاً - (۴) ای لما تشاهد الآثار اللطيفة اعطها ماء الشكر بالطاعات و لما تنمو و تظهر اثمارها و خواصها أعط الاحباب و الاصحاب من اثمار البسط الروحاني -

- (۱) بیخ پنهان بود هم شد آشکار  
قبض و بسط اندرون بیخی شمار  
(۲) چونکه بیخ بد بود بیخش بزن  
تا نروید زشت خاری در چمن  
(۳) قبض دیدی چاره آن قبض کن  
زانکه سرها جمله می روید زبن  
(۴) بسط دیدی بسط خود را آب ده  
چون بر آید میوه با اصحاب ده



## بقیه قصه اهل سبا

- (۱) كَانَ مِنْ أَهْلِ الصِّبَا أَهْلُ سَبَا  
مَالَهُمْ نَضِجٌ .. وَقُلُّوا أَدْبَا.. (۱)
- شَغَلَهُمْ لِلنِّعْمَةِ الْكَفْرَانُ كَانَ  
مَعَ أَهْلِ الْكَرَمِ كُلِّ زَمَانٍ
- (۲) فِي الْمِثَالِ كَانَ كُفْرَانُ النِّعَمِ  
أَنْ مَعَ الْمُحْسِنِ أَنْتَ ذِي الْكَرَمِ
- (۳) جَدَلًا تَعْمَلُ .. أَنْ مَا وَجَبَا..  
.. لِي ذَا الْأِحْسَانِ آيَتَ ذَهَبَا..
- أَنَا قَدْ كِدَرْتُ مِنْهُ أَنْتَ لَمْ  
لِي كِدَرْتَ ابْنُ سِرًّا كَيْتَمِ
- (۴) فَتَلَطَّفَ وَلَكَ الْأِحْسَانُ ذَا  
عَنِّي أَعِدْ فَلِي فِيهِ أَذَى
- أَنَا لَا أَطْلُبُ عَيْنًا فَأَعْمِنِي  
مُسْرِعًا.. وَالْهَدْيِ دَعْ لَا تَهْدِنِي..

(۱) ای تلك قوم سبا كانوا صبيانين ای غیر مستوبین قال الجوهري الصبی الغلام و یجمع علی صبیة و صبیان و قال ایضاً الصبا من الشوق یقال منه تصابی ای مال الی - الجهل فعلى الاول صبیان لا ادراك لهم و علی الثانی اهل میل و هوی دأبهم کفران النعمة مع الانبیاء و الاولیاء -

## بقیه قصه اهل سبا

- (۱) آن سبا ز اهل صبا بودند خام  
کارشان کفران نعمت باکرام
- (۲) باشد آن کفران نعمت در مثال  
که کنی با محسن خود تو جدال
- (۳) که نمی باید مرا این نیکوئی  
من برنجم زین چه رنجه میشوی
- (۴) لطف کن این نیکوئی را دور کن  
من نخواهم چشم زودم کور کن

- (۱) فَلَمَّا أَهْلَ سَبَاهُمْ رَبَّنَا  
 بَطَرًا قَالُوا فَبَاعِدْ بَيْنَنَا (۱)  
 شَيْنُنَا خَيْرَ لَنَا خُذْ زَيْنُنَا  
 نَحْنُ بُسْتَانًا وَ أَيْوَانًا أَبَدَ (۲)  
 لَا أَمَانَ الرَّاحَةِ وَ السَّعَةِ  
 (۳) فَالْبِلَادَ لَوْ دَنَتْ كُلُّ إِلَى  
 ذَلِكَ الْقَفْرِ وَمَنْ فِيهِ السِّبَاعُ  
 (۴) (يَطْلُبُ الْإِنْسَانُ فِي الصَّيْفِ الشِّتَاءَ  
 فَهُوَ لَا يَرْضَى بِحَالِ أَبَدًا  
 بَطَرًا قَالُوا فَبَاعِدْ بَيْنَنَا (۱)  
 لَا نَحِبُ الْخَيْرَ يَبْقَى عِنْدَنَا..  
 لَا نَرُومُ لَا وَ لَا أَيْ عُدَّةَ  
 لَا نِسَاءَ حَسَنَةً بِالطَّلَعَةِ  
 آخِرِ سَائِتٍ وَ لِيَكُنْ كَمْ حَلَى (۲)  
 .. كُنْ وَالْقَوْلُ وَمَا الْقَلْبُ أَرَاغ..  
 فَإِذَا جَاءَ الشِّتَاءُ أَنْكَرَهُ  
 لَا يَضِيقُ لَا يَعِيشُ رَغَدًا)

(۱) و ذاك انه كان بينهم وبين الشام اربعة آلاف قرية فكانت اغنيائهم تحسد فقراءهم و الآية الشريفة فى سورة سبا ( قالوا ربنا باعد بين اسفارنا ) الى الشام اجعلها مفاوز ليتطاولوا على الفقراء بركوب الرواحل و حمل الزاد و الماء فبطرو بالنعمة ( و ظلموا أنفسهم فجعلناهم احاديث و مزقناهم كل ممزق ان فى ذلك لايات لكل صبار ) عن المعاصى ( شكور ) - (۲) و ما قالوا ما قالوا الاحين رأ و الفقراء محتاجين اليهم لان من كثرت نعم الله عليه كثر احتياج الناس اليه و لكون الانسان قابلا للترقى و التدنى لايقنع بحال واحد و يقول لكل جديد لذة و لهذا قال مفسراً لبيتى امرئ القيس و هما -  
 يتمنى المرء فى الصيف الشتاء  
 فاذا جاء الشتاء انكره  
 فهو لا يرضى بحال واحد  
 قتل الانسان ما اكفره  
 و الآية فى سورة عيسى قال فى تفسير الجلالين لعن الكافر ما اكفره استفهام توبيخى اى ما حمله على الكفر -

- (۱) پس سبا گفتند باعد بینما  
 شیننا خیر لنا خذ زیننا  
 (۲) ما نمى خواهيم اين ايوان و باغ  
 نى زنان خوب ونى امن و فراغ  
 (۳) شهرها نزديك همديگر بدست  
 ان بيايانست خوش كانجا ددست

- (۱) وَلِهَذَا السَّبَبِ النَّفْسُ لَهَا  
فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ  
(۲) شَوْكَةً ذَاتُ ثَلَاثِ شُعَبٍ  
أَبَدًا مِنْ جُرْحِهَا لَا بَدَّ أَنْ  
(۳) فَإِنْ تَرَكِ الشَّهْوَةَ اضْرِبْ وَيْلَكَ  
بِالرَّفِيقِ الْحَسَنِ الشُّغْلُ فَذَا  
(۴) حَيْثُ أَصْحَابُ سَبَا أَلْحَدُ جَزَوْا  
أَنْ لَنَا كَانَ الْوَبَا مِنْ ذَا الصَّبَا  
(۵) وَلَهُمْ مِنْ كُفْرِهِمْ كَمْ نَصَحُوا
- وَجَبَ الْقَتْلُ بِحُكْمِ لِنَهْيِ  
قَالَ ذَاكَ السَّيِّدُ مِمَّا بِكُمْ (۱)  
أَيَّ سَمْتٍ تَوْضَعُ لَمْ تَهْرَبْ  
تَدْخُلُ فِيكَ وَتُوْلِيكَ الْحَزْنَ  
أَبَدًا فِي الشَّوْكَةِ اضْرِبْ يَدَكَ  
.. يَذْهَبُ مِنْكَ السَّقَامُ وَالْأَذَى ..  
وَعَنِ النَّعْيِ مُدَامًا مَا أَنْتَهَوْا (۲)  
أَحْسَنَ الطَّبَعُ لَنَا مِنْهُ أَبِي  
نَاصِحُوهُمْ فَسَقَهُمْ كَمْ شَرَحُوا

(۱) قال ذاك السني اى الله تعالى و الاية فى سورة البقرة ( واذ قال موسى) للقوم  
الذين عبدوا العجل ( يا قوم انكم ظلمتم انفسكم باتخاذكم العجل فتوبوا الى بارئكم  
فاقتلوا انفسكم ذالك خير لكم عند بارئكم) - (۲) وهذا حال من يرتكب المعاصي  
فانه يرجع الافة على العافية -

- (۱) نفس زانسانست زان شد كشتنى  
(۲) خارسه پهلوست هر سو كشنه  
(۳) آتش ترك هوا در خار زن  
(۴) چون ز حد بردند اصحاب سبا  
(۵) ناصحانشان در نصيحت آمدند
- اقتلوا انفسكم گفت آن سني  
در خلد و از زخم او تو كي رهي  
دست اندر يار نيكو كار زن  
كه به پيش ما و بابه از صبا  
از فسون و كفر مانع مى شدند



- (۱) قِدْمَاءَ نَاصِحِيهِمْ قَصَدُوا  
 غَرَسَ بَذِيرٌ كَفَرِيهِمْ كَمْ عَمِدُوا  
 (۲) وَإِذَا جَاءَ الْقَضَا هَذِي الدُّنَا  
 رَحْبَهَا ضَاقَ بِهَا حَلَّ الْفَنَاءِ (۱)  
 بِالْقَضَا الْحَلَوَى تَصِيرُ لِلْمَمِ  
 حَنْظَلًا تَأْتِي لَهُ بِالسَّقَمِ  
 (۳) فَإِذَا حَانَ الْقَضَا الطَّرْفُ انْعَقَدَ  
 كَيَ بِهَذَا الْعَيْنِ فِي وَقْتِ الرَّمَدِ  
 لَا تَرَى الْكُحْلَ لِعَيْنٍ لَا وَلَا  
 .. لِلطَّبِيبِ تَنْظُرُ فِي ذَا الْمَلَأِ..  
 (۴) مَكْرُ هَذَا الْفَارِسِ مِنَ الْغُبَارِ  
 قَدْ أَثَارَ وَهُوَ لَمْ يَبْدُو جِهَارَ (۲)  
 ذَا الْغُبَارِ لَكَ مِنْ أَنْ تَسْتَجِيرَ  
 أَبْعَدَ لَنْ تَجِدَ مِنْهُ الْمَجِيرَ  
 (۵) رُحْ لِسَمْتِ الْفَارِسِ سَمَتَ الْغُبَارِ  
 دَعِ سَوَى ذَلِكَ لَيْلًا وَ نَهَارَ  
 فَعَلَيْكَ مَكْرُ ذَا الْفَارِسِ قَدْ  
 ضَرَبَ .. لَمْ تَلْقَ عَوْنًا وَ مَدَدَ..

(۱) نسخه ثانیة - لها حق الفنا - (۲) ای مکر الله جعلک بعیداً عن الالتجاء  
 الیه فیکون المراد من الغبار الاسباب الدنیویة تمنعک عن رؤیة الحق تعالی -

- (۱) قصد خون ناصحان می داشتند  
 تخم فسق و کافری می کاشتند  
 (۲) چون قضا آید شود تنگ این جهان  
 از قضا حلوا شود رنج دهان  
 (۳) چشم بسته میشود وقت قضا  
 تا نه بیند چشم کحل چشم را  
 (۴) مکران فارس چو انگیزد کرد  
 آن غبارت ز استغاثت دور کرد  
 (۵) سوی فارس رو مرو سوی غبار  
 ورنه بر تو کوید آن مکر سوار

- (۱) قَالَ لَهُ الْحَقُّ قَالَ ذَلِكَ مَنْ  
لِغُبَارِ الذِّئْبِ بِالْعَيْنِ نَظَرَ  
(۲) أَفَلَا يَدْرِي هُوَ أَنَّ ذَا الْغُبَارِ  
مَعَ مِثْلِ الْعِلْمِ ذَلِكَ لِمَ فَعَلَ  
(۳) فَقَطَّيْعُ الْغَنَمِ الذِّئْبَ الْعَيْثُ  
نَحْوَ كُلِّ جَانِبٍ مِنْهُ طَفَرَ  
(۴) وَدِمَاغُ كُلِّ حَيَوَانٍ عَلِمَ  
تَرَكَ الْمَرْعَى الْخَضِيبَ وَالْحَذَرَ  
(۵) أَنْتَ رِيحَ الْغَضَبِ لِلْسَّبْعِ  
لِلْمُنَاجَاتِ سَرِيعاً وَ الْحَذَرَ
- أَكَلَ الذِّئْبُ لَهُ قَيْدَ الْحَزَنِ (۱)  
لَمْ حَالاً مَا اسْتَعَاثَ وَ انْتَهَرَ  
كَانَ لِلذِّئْبِ لَهُ الذِّئْبُ أَثَارَ  
.. لِمَ أَتَى بِالْعَمْدِ فِي سُوءِ الْعَمَلِ ..  
رِيحَهُ شَمَّ وَ تَوَّأَ مَا لَيْثُ  
.. مُسْرِعاً يُبْغِي مَلَاذاً وَ مَفَرَّ ..  
هُوَ رِيحَ الْأَسَدِ إِمَّا فَهِمَ  
رَامَ مِنْهُ وَ إِلَى الْأَمْنِ نَفَرَ  
قَدْ شَمَمْتَ وَ يَلِكُ فَلْتَرْجِعِي  
كُنْ .. فَمَا مِنْ مَلْجَأٍ أَنِّي تَفَرَّ ..

(۱) اراد بالذئب غبار الاسباب الدنيوية اي رأى غبار الذئب يعنى الدنيا فلم لم يفعل  
الانين و التضرع لله ليخلص من غبار الاسباب الدنيوية -

- (۱) گفت حق آن را که این گرگش بخورد  
(۲) او نمیدانست کرد گرگ را  
(۳) گوسفندان بوی گرگ باگزند  
(۴) مغز حیوانات بوی شیر را  
(۵) بوی شیر خشم دیدی باز کرد
- دید کرد گرگ چون زاری نه کرد  
با چنین دانش چرا کرد او چرا  
می بداند و بهر سو می خزند  
می بداند ترك میگوید چرا  
با مناجات و حذر انباز کرد

- (۱) مِنْ عِنَادِ الذِّئْبِ مَا عَادَ الْفَرِيقُ  
فَإِذَا بَعْدَ الْغُبَارِ بِعَجَلٍ  
(۲) قَطَعَ ذَاكَ الْقَطِيعَ لِلْغَنَمِ  
أَنْ عَنِ الرَّاعِي لِلْعَقْلِ الْبَصَرُ  
(۳) كَمْ لَهُمْ رَاعِيَهُمْ قَدْ نَدَبَا  
وَتُرَابِ الْغَنَمِ قَدْ ذَرَوْا عَلَى  
(۴) أَنْ سَرِيعاً رُحَ فَهَا نَحْنُ رِعَاةُ  
كَيْفَ نَعْدُو التَّابِعِينَ كُلُّ فَرْدٍ  
(۵) طُعْمَةً لِلذِّئْبِ نَعْدُو لِلرَّفِيقِ  
حَطَبَ النَّارِ نَصِيرُ الْعَارِلَا
- ذَاكَ.. ضَلَّ سَالِكًا وَعَرَّ الطَّرِيقَ..  
جَاءَ ذِئْبُ الْمِخْنَةِ الضَّخْمِ الْأَجَلِ  
غَاضِبًا مِمَّا بِهِ كُرْهًا أَلَمْ  
.. لَهُ غَضٌّ وَهُوَ مَأْوَى وَ مَفَرٌ..  
وَهُمْ بِالرَّغْمِ وَلَوْ هَرَبَا  
عَيْنِ رَاعِيَهُمْ .. وَخَفُوا لِلْبَلَاءِ..  
أَحْسَنُ مِنْكَ وَ أَسْمَى بِالْإِصْفَاءِ  
كَانَ مِنَّا الْحَبْرَ ذَا الرَّأْيِ الْأَسَدُ  
لَا نَلِيقُ نَحْنُ.. هَبْ أَهْدِ الطَّرِيقَ..  
يَجْدُرُ إِنَّا نُرَى بَيْنَ الْمَلَأِ (۱)

(۱) علی نحوی النار و لا العار - و کلمه ( آن ) فی الاصل فی الموضعین بمعنی  
لابق و جدیر -

- (۱) وانگشتند آن گروه از کرد گرگ  
(۲) بر درید آن گوسفندان را بخشم  
(۳) چند چوپانان بخواند و نامدند  
(۴) که برو ما خود ز تو چوپانتریم  
(۵) طعمه گرگیم و آن یار نی
- گرگ محنت بعد گرد آمد سترگ  
که ز چوپان خرد بسته اند چشم  
خاک غم در چشم چوپان میزدند  
چون تبع کردیم هر یک سروریم  
هیزم ناریم و آن عارنی



- (۱) فِي الدِّمَاغِ كَانَ فِي عَصْرِ قَدِيمٍ  
وَالْغُرَابُ لَهُمْ فَوْقَ الدِّمَنِ  
(۲) حَفَرُوا بَيْتاً لِمَنْ قَدْ ظَلَمُوا  
وَقَعُوا فِي الْبَيْتِ وَالْكُلُّ يَقُولُ  
(۳) فِرَاءَ الْيُوسُفِيِّينَ هُمْ  
كُلُّهُ فَرْداً فَرْداً وَجَدُوا  
(۴) مَنْ هُوَ يُوسُفُ ذَاكَ الْقَلْبِ مَنْ  
مَنْ هُوَ مِثْلُ الْأَسِيرِ فِي الْمَحَلِّ  
(۵) جَبْرِئِيلِيُّ لَهُ فَوْقَ الْعَمَدِ  
وَبِالْأَيْفِ مَوْضِعُ أَنْتَ الْجِرَاحِ
- جَاهِلِيَّ غَضَبُ الدِّينِ الْعَظِيمِ  
نَعَقَ.. إِذْ دَثَرَتْ مَعَ مَنْ سَكَنَ.. (۱)  
هُمْ دَوَّماً وَبِهِ مَا عَلِمَا  
أَهْلُ أَعْيَاهُ إِلَى الْقَعْرِ الْوُصُولِ..  
خَرَقُوا.. مَا صَنَعُوهُ لَهُمْ..  
وَرَأَوْا عَيْنَ الَّذِي هُمْ عَمِدُوا..  
طَلَبَ الْحَقَّ لَكَ مَرَّ الزَّمَنُ  
لَكَ.. فِي قَيْدِ لَهُ.. لَيْسَ يَحِلُّ..  
قَدْ رَبَطَتْ وَ لَهُ رُمَتْ النَّكَدُ  
لَهُ فِي الْقَدِّ وَضَعَتْ وَالْجَنَاحِ (۲)

(۱) ای حمیه الجاهلیه فی دماغ اهل سبا موجوده کانه یقول الحمیه فی دماغ الانسان و هی الغضب النفسانی مع الانکار فان حمی بها نفسه بالعلوم الدینیة عن الکفر و الماصی فی ممدوحه و الا فهی جاهلیه و صوت الشامة للغراب علی دمنهم و آثارهم ظاهر -  
(۲) ای ربطت قلبک و روحک المنسوبة لجبرئیل علی عمود بدنک و جعلتها سیرة الشهوات و لهذا قال فی الشطر الثانی أمرضت جناحه و قدده و جرحته -

- (۱) حمیتی بد جاهلیت در دماغ  
(۲) بهر مظلومان همی کنندند چاه  
(۳) پوستین یوسفان بشکافتند  
(۴) کیست یوسف آن دل حق جوی تو  
(۵) جبرئیلی را بر استون بسته
- بانگ شومی بر دمنشان کرد ز اغ  
در چه افتادند و می گفتند آه  
آنچه می کردند یک یک یافتند  
چون اسیری بسته اندر کوی تو  
پر و بالش را بصد جا خسته

- (۱) فَشَوَاءَ الْعِجْلِ أَنْتَ فِي الْأَمَامِ  
لِمَحِلِّ التِّبْنِ حِينًا تَسْحَبُ  
(۲) أَنْ هَلَمْ كُلُّ لَنَا هَذَا الْغَدَا  
وَهُوَ لَا قُوَّةَ لَهُ غَيْرُ الْلِقَاءِ  
(۳) إِنْ هَذَا الْمَبْتَلَى مِنْ غِلَّةٍ  
مِنْكَ عِنْدَ اللَّهِ لَا غَيْرَ شَكِي  
(۴) يَا إِلَهَ الْغَوْتِ مِنْ ذَا الذِّئْبِ مَنْ  
لَهُ قَالَ اللَّهُ جَلَّ أَفْلا  
(۵) أَطْلُبُ الْعَدْلَ لَكَ مِنْ كُلِّ مَنْ  
وَمِنْ الْعَدْلَ لِي يُعْطِي سِوَى
- تَجْعَلُ خَيْرَ طَعَامٍ وَ أَدَامَ (۱)  
..يَا كُلُّ مَا فِيهِ دَوْمًا تَرْغَبُ..  
وَالطَّعَامَ الطَّيِّبَ ..لَا فِي أَذَى.. (۱)  
لِلْإِلَهِ .. وَ بِهِ يَرْجُوا الْبَقَاءَ..  
وَمِنْ الْقَيْدِ الَّذِي فِي رِجْلِهِ  
.. وَ لَكُمْ حَنٌّ لَدَيْهِ وَ بَكِي  
شَرِسًا كَانَ لِي جَرُّ الْمَحَنِّ  
يَسْنَحُ الْوَقْتُ فَصَبْرًا فِي الْبَلَاءِ  
مَا لَهُ خُبْرٌ وَ لَا عِلْمٌ بِفَنِّ  
رَبِّي الْعَادِلُ وَهَابُ الْقُوَى

(۱) ( كهدهان ) فی الاصل بيت التبن كانه يقول مع تيسر الغذاء الروحاني ( طعمته  
الطعام الجسماني مثل الحيوانات كل ما تطلبه تتناوله - (۲) و فی نسخه اخرى كما  
قال فی النهج ( ما را چرب و قوت ) ای دسم و قوت فعلى العاقل ان يتجنب المأكـ  
الفانية حتى لا يصدق عليه قوله تعالى ( اولئك كالانعام بل هم اضل سبيلا ) ويسمى بغذاء القلب  
و الروح ليستغرق بانوار الهدى-

که کشی اورا بکهدهان آوری  
نیست اورا جز لقاء الله - قوت  
میکند از تو شکایت بسا خدا  
گویدش نک وقت آمد صبر کن  
داد که دهد جز خدای دادگر

(۱) پیش او گوساله بریان آوری  
(۲) که بخور اینست مارا لوت و بوت  
(۳) زین شکنجه و امتحان آن مبتلا  
(۴) کای خدا افغان از این گرگ کهن  
(۵) داد تو و اخواهم از هر بیخبر



- (۱) هُوَ دَوْمًا قَالَ لِي الصَّبْرُ فَنِي  
 (۲) أَحْمَدِي أُوثِقَ مَا بَيْنَ الْيَهُودِ  
 (۳) أَيُّهَا الْوَاهِبُ رُوحَ الْأَنْبِيَاءِ  
 تَقْتُلْ أَوْلِيَّ تَدْعُو أَوْ تَعَالَ  
 (۴) مَعَ فِرَاقٍ لَكَ كُلُّ مَنْ كَفَرَ  
 ذَا الْفِرَاقِ لَا يَلِيقُ لِلْمُصْحَابِ  
 (۵) حَالُ ذَا هَذَا غَدِي وَهُوَ الْبَعِيدُ  
 كَيْفَ مِنْ دُونِكَ يَغْدُو مَنْ مُدَامَ
- فِي فِرَاقٍ وَجْهَكَ يَا رَبَّنَا  
 صَالِحِي قَيْدٍ فِي سِجْنِ ثَمُودَ  
 فَوْزًا إِمَّا رَحْمَةً لِي مِنْ عَنَاءِ  
 .. وَتَجَلَّى لِي لِأَحْظَى بِالْوِصَالِ..  
 مَالَهُ مِنْ طَاقَةٍ أَوْ مِنْ مَقَرٍّ (۱)  
 بَلْ لَهُمْ كَانَ الْوَبَالُ وَالْعَذَابُ  
 وَمِنْ الشَّاسِعِ كَانَ وَالطَّرِيدُ (۲)  
 مَلِكِكَ كَانَ .. فَنِي فَيْكَ غَرَامُ..

(۱) ترجم لهذا البيت عن نسخة لکناهور و غيرها و فی نسخة النهج ( با فراق  
 کافران را نیست تاب می گود یا لیتنی کنت تراب ) ای و من هذا البيت يقول الکافر  
 ( یا لیتنی کنت تراباً - (۲) ای ان الکافر اهل للبعد تمنی ان یکون تراباً  
 فكيف یکون حال اللذی هو اهل الوصل-

- (۱) او همی گوید که صبرم شد فنا  
 (۲) احمدم وامنده در دست یهود  
 (۳) ای سعادت بخش جان انبیا  
 (۴) با فراق کافران را تاب نیست  
 (۵) حال او اینست که خود را سواست
- در فراق روی تو یاربنا  
 صالحم افتاده در حبس ثمود  
 یا بکش یا باز خوانم یا بیا  
 این فراق اندر خور اصحاب نیست  
 چون بود بی تو کسی کان تو است



- (۱) قُلِّهِ يَا نَزَهُ الْحَقُّ بَلَى  
(۲) خَيْرُ الصَّبْرِ لَكَ الصَّبْحُ قَرِيبٌ  
قَدْ أَتَى وَقْتُ الْخُرُوجِ وَالظُّهُورِ  
(۳) فَبَلَاهُمْ يَصِلُ أَصْحَ وَالصَّخْبُ  
فَأَنَا مِنْ أَجْلِكَ دَوْمًا أُجَدُّ  
(۴) أَنَا جِدِّي أَحْسَنُ مِنْ كُلِّ جَدِّ  
هِيَ كَانَتْ فَالِدَوَاءُ الْمُرُّ لِي  
(۵) إِنْ صَبَحَ كَثْرًا وَتَحَمَّلَ وَاصْبَمْتُ  
وَرُوَيْدًا لِلِّسَانِ حَرِكْ
- قَالَ دَوْمًا إِنْ كُنْ أَصْبِرْ لِلْبَلَاءِ  
نَفْسًا لَا تُبَدِّ وَأَحْذَرُ أَنْ تَخْثِبَ..  
وَدَنِي مِنْ طَلَعَةِ الصُّبْحِ السَّفُورِ  
مِنْكَ قَلِيلٌ وَازِلْ عَنْكَ النَّصَبُ  
طَالِبًا حَقَّكَ أَنْتَ لَا تُجَدُّ  
لَكَ مِنْ حُلُوكِ هَبْ قَنَدًا وَشَهْدًا (۱)  
فَاقَهَا بِالطَّعْمِ وَالْوَصْفِ الْجَلِيَّ  
..وَلِمَا أَبْدَى لَكَ السَّمْعَ أَنْصِتَ..  
رُحْ وَصِرْ سَمْعًا لَكَ النُّطْقَ أَمْسِكْ

(۱) لم يذكر هذا البيت و اللذى بعده فى النهج و ذكر فى نسخة لكتناهور-

- (۱) حق همی گوید که آری ای نزه  
(۲) صبح نزدیک است خامش دم مزین  
(۳) نك بلاشان میرسد تو کم خروش  
(۴) کوشش من به که کوششهای تو  
(۵) هین تحمل کن برو خاموش شو
- لیک بشنو صبر آور صبر به  
کاندر آمد وقت بیرون آمدن  
من همیکوشم پی تو تو مکوش  
داروی تلخم به از حلوائی تو  
کمترک جنبان زبان رو گوش شو

(۱) فَمِنْ الْجِدِّ جَزَىٰ ذَا فَارَجِعْ      أَيُّهَا الْإِخْلُ الْقَوِيُّ وَ أَنْزِعْ  
و انْظُرِ الْمَكَارَ ذَاكَ الْقَرَوِيَّ      كَيْفَ مِنْ بَيْتِهِ جَرَّ الْحَضْرِيَّ

فی بیان بقیة حکایة ذهاب السید الحضری الی طرف القرية

بدعوة القروی

(۱) قِصَّةَ أَهْلِ سَبَا فِي زَاوِيَةِ      ضَعُوكَ عَنْهَا الشُّرُوحُ كَافِيَةٌ  
ذَاكَ قُلَّ كَيْفَ مَضَى لِلْقَرْيَةِ      ذَلِكَ السَّيِّدُ بَعْدَ الدَّعْوَةِ  
(۳) حِمْلَةَ ذَا الْقَرَوِيَّ فِي الْمَلَقِ      صَنَعَ حَتَّىٰ لَهُ الْمَكْرُ سَبَقُ  
وَعَدَى الْحَزْمُ لِذَاكَ الْحَضْرِيَّ      حَائِرًا مَا فَطَنَ لِلْمَخْطَرِ  
(۴) فَهُوَ مِنْ خَيْرٍ بَعْدَ خَيْرٍ      عَادَ حَيْرَانًا وَ حَتَّىٰ بِالْأَثَرِ  
أَنَّ زَلَالَ حَزْمِ ذَاكَ الْحَضْرِيَّ      كِيدْرًا صَارَ كَمَا عِكَرِ  
(۵) وَلَهُ صِبْيَتُهُ مِنْ ذَا طَرْبٍ      نَرْتَعُ أَوْ نَلْعَبُ كُلُّ ضَرْبٍ

(۱) شد زحد این بازگردای یار گرد      روستائی خواجه را بین خانه برد

بقیه قصه رفتن خواجه بدعوت روستائی بده

(۲) قصه اهل سبا يك گوشه نه  
(۳) روستائی در تملق شیوه کرد  
(۴) از پیام اندر پیام او خیره شد  
(۵) هم از اینجا کود کانش در پسند  
آن بکوکان خواجه چون آمد بده  
تا که حزم خواجه را کالیوه کرد  
تا زلال حزم خواجه تیره شد  
نرتع و نلعب بشادی می زدند

- (۱) فَرِحِينَ مِثْلَمَا زَادَ الْعَجَبُ  
نَرْتَعُ أَوْ نَلْعَبُ فِي طَرِبِ  
(۲) لَيْسَ لِعِبَادًا وَ لَكِنَّ الذَّهَابَ  
حِيلَةً وَ الْمَكْرَ كَانَ وَ السَّعْبُ  
(۳) كُلُّ مَا كَانَ لَكَ عَنْ خِلَاكَ  
ذَلِكَ لَا تَسْمَعُ لَكَ مِنْهُ الْحَذَرُ  
(۴) مِائَةٌ فِي مِائَةٍ لَوْ كَانَ لَكَ  
فَلَا جِلَّ الذَّهَبِ رَبِّ الذَّهَبِ
- لِلْقَضَاءِ يُوسُفَ لَمَّا ذَهَبَ (۱)  
وَهُمَا جَرَّاهُ عَنْ ظِلِّ الْأَبِ  
كَانَ لِلرُّوحِ بِهِ جَاءَ الْعَذَابُ  
بِالْوَفَا وَ الْحَذَرُ مِنْهُ يَجِبُ  
أَبْعَدَ آخَرَ فِيهِ وَصَلَاكَ  
فِيهِ جَاءَ الضَّرَرُ كُلُّ الضَّرَرِ  
بِهِ نَفَعُ خَالِهِ مِنْ غَيْرِ شَكِ  
يَا فَقِيرُ لَا تَدْعُ تَلْقَى الْعَطْبُ

(۱) الایة ( نرتع و نلعب و انا له لحافظسون قال انسى لیجزئنی ان تسدھبوا به و اخاف ان یأكله الذئب و انتم عنه غافلون ) کانه بقول کم من یوسف قطعه تقدیر الاله العجیب بقوله نرتع و نلعب و نأکل و نشرب عن ظل المرشد حتی غرق فی بشر السهو و الخطا و حبس فی بشر الهوی -

- (۱) همچو یوسف کش ز تقدیر عجب  
(۲) آن نه بازی بلکه جانبازیست آن  
(۳) هرچه از یارت جدا اندازد آن  
(۴) گر بود آن سود صد در صد مکیر
- نرتع و نلعب ببرد از ظل اب  
حیلہ و مکر و دغا بازیست آن  
مشو آن را کان زیان دارد زیان  
بهر زر مگسل ز گنجورای فقیر (۱)



(۱) اِسْمِعْ ذَا فَكْمِ اللَّهِ زَجْرُ

فَلَهُمْ قَالَ الَّذِي حَرّاً وَ بَرّاً

(۲) اِذْ عَلَى الصَّوْتِ لِطَبْلِ ضَرْباً

اَبْطَلُوا الْجُمُعَةَ مِنْ غَيْرِ حَذَرٍ

(۳) كَيِّ يَذَالَا يَرِدُ الْغَيْرُ وَ اَنْ

وَهُوَ مِنْ ذَا الْجَلْبِ بِالْأَكْثَرِ

(۴) فَالْنَّبِيِّ فِي الصَّلَاةِ وَحْدَهُ

أَوْ فَقِيرٍ آخَرَ زَادَ بَقِيَ

(۵) قَالَ يَا مَنْ بِالصَّلَاةِ مَا رَغِبَ

كَيْفَ مِمَّنْ هُوَ بِالرَّبِّ اتَّصَلَ

قَوْلَ أَصْحَابِ النَّبِيِّ مَا صَدَرَ

جَلْبَ مَا فِيهِمُ الْهَدْيِ أَعَدَّ

وِ يَعْلَمُ ضَيْقِ كَمْ أَجْدَباً (۱)

بَلْ لَوْهُمْ اَنْ لَهُمْ يَأْتِي الضَّرَرُ

يَشْتَرِي ارْخَصَ سِعْراً وَ ثَمَنَ

يَرْبَحُ نَحْنُ لَهُ لَمْ نَشْتَرِ

مَعَ فَقِيرَيْنِ اَقَامَا عِنْدَهُ (۲)

بِالْخُضُوعِ ثَبَتُوا الْكُلَّ تَقَى

طَبْلُ اَهْوٍ وَ تِجَارِي ضَرْبِ (۳)

لَكُمْ مِنْ عَيْتٍ عَنْهُ فَصَلَ

(۱) كما قال تعالى فى سورة الجمعة ( و اذا رأو تجارة او لهواً انفضوا اليها و تركوك قائما قل ما عند الله خير من اللهو و من التجارة و الله خير الرازقين ) -  
 (۲) و كان الباقي معه اثنا عشر رجلاً منهم الخلفاء الاربعة فنزلت الاية ( و اذا رأو تجارة الخ ) - (۳) اى قال الله تعالى لمن ترك الصلوة و استقبل الركب على طريق التوبيخ -

گفت اصحاب نبی را گرم و سرد

جمعه را کردند باطل بیدرنگ

زان جلب صرفه ز ما ایشان برند

با دو سه درویش ثابت بر نیاز

چونتان ببرید از ربانی

(۱) این شنو که چند یزدان زجر کرد

(۲) زانکه بر بانگ دهل در سال تنگ

(۳) تا نیاید دیگران ارزان خرند

(۴) ماند پیغمبر بخلوت در نماز

(۵) گفت طبل لهو و بازرگانی

- (۱) قَدْ فَضَضْتُمْ نَحْوَ قُمْحِ هَائِمَا  
(۱) فَلِأَجْلِ الْبَرِّ بَذَرَ الْبَاطِلِ  
وَالرُّسُولَ الْحَقَّ ذَاكَ تَرَكُّوْا  
(۲) فَضَلَّتْ صَحْبَتُهُ لَهَوًا وَ مَالًا  
(۳) أَفْرَكَ الْعَيْنَ فَلِإِلْحِرْصٍ لَكُمْ  
أَنْ أَنَا الرِّزَاقُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ  
(۴) فَالَّذِي الْبَرُّ لِرِزْقٍ وَهَبًا  
لِاتِّكَالَاتٍ لَّكَ كَيْفَ يُضَيِّعُ  
(۵) لَهُ وَهُوَ الْبَرُّ مِنْ نَحْوِ السَّمَاءِ
- ثُمَّ خَلَيْتُمْ نَبِيًّا قَائِمًا (۱)  
زَرَعُوا .. خَفُّوا لِغَيْرِ الْقَابِلِ ..  
.. وَ إِلَى مَا لَمْ يُرْده سَلَكَوْا ..  
أَصَحَّ مِنْ خَلَيْتَ تَدْرِي بِالْجَلَالِ  
لَمْ يَكِ الْمَعْلُومَ لَسْتُ عِنْدَكُمْ  
.. إِنَّهُ حَقٌّ كَنُطْقِ النَّاطِقِينَ ..  
هُوَ بِالذَّاتِ وَ سَدِّ السَّغَبِ (۲)  
الْأَجْلِ الْبَرِّ أَنْتَ لَا تَطِيعُ  
أَرْسَلَ جَاءَ بِمَا الْخَدَّ سَمِي

(۱) ای قال الله تعالى (وتركوك قائما) - (۲) ترجم البيت الرابع و البيت الخامس مؤخرأ و مقدماً فی ثلاث ابیات تنویراً للمعنی -

- (۱) بهر گندم تخم باطل کاشتند  
(۲) صحبت او خیر من لهوست و مال  
(۳) خود نشد حرص شما را این یقین  
(۴) از پی گندم جدا گشتی از آن  
(۵) آنکه گندم را ز خود روزی دهد
- وان رسول حق را بگذاشتند  
هین کرا بگذاشتی چشمی بمال  
که منم رزاق خیر الرازقین  
که فرستادت گندم ز آسمان (۱)  
کی تو کلهات را ضایع نهد

(۱) در شرح بحر العلوم ص ۳۳ ج ۲ راجع باین بیت چنین گفته ( بتحقیق متفرق شدید و رفتید سوی گندم درحالی که هائم هستید و بعد آن اینست گذاشتید نبی را (ص) قائم در نماز -



(۱) لَا تَكُونُ أَنْتَ مِنْ بَطِ أَقْلٍ      وَسَطَ الْمَاءِ.. الَّذِي صَحَّ عَمَلٌ..  
 قَالَ لِلصَّقْرِ الَّذِي كَانَ دَعَاهُ      بِالْجَوَابِ وَ أَبَانَ عَنْ نَهَاةِ

فی بیان دعوة الباز للبط من الماء الى الصحراء (۱)

(۲) هَا هُوَ الصَّقْرُ إِلَى الْبَطِ يَقُولُ      قُمْ مِنَ الْمَاءِ لَكَ جِرٌّ الدُّبُولُ  
 لَتَرَى فِي ذِي الصَّحَارَى الْقَمَدَ قَدْ      فُتِّتَ وَالْعَنْبَرُ حَفٌّ بِشَّهْدِ  
 (۳) لَهُ قَالَ الْبَطُ ذُو اللَّبِّ الْحَمِيدِ      وَيَا صَقْرَ الْبَعِيدِ وَالطَّرِيدِ  
 مَاءً نَا مَعْقَلٌ أَمِنَ وَ سُورُ      .. نَحْنُ فِي عَيْشٍ رَغِيدٍ وَ حَيُّورُ..  
 (۴) مِثْلَ شَيْطَانٍ أَتَى الصَّقْرُ أَرْكَضُوا      أَيُّهَا الْبَطُ مِنَ الشَّرِّ انْهَضُوا (۲)  
 فَمِنَ الْمَعْقَلِ لِلْمَاءِ الْيَسِيرِ      أَخْرُجُوا لِلْخَارِجِ الْأَمْرُ خَطِيرُ

(۱) البط طیر الماء واحده بطه قال الجوهری والهاء فيها ليست للتأنيث بل لواحد من الجنس - (۲) كانه قدس سره ینادی سكات بحر الحقیقة و يقول یا سكان بحر الحقیقة من السلاك ایاكم و البعد عن وحید الزمان كی لا تقعوا فی وسوسة الشیطان فتبعوا عن رحمة الله -

(۱) کمتر از بط نیستی آخر در آب      کو دهد مر باز داعی را جواب

دهوت کردن باز بطن را از آب بصحرا

(۲) باز گوید بط را کز آب خیز      تا به بینی دشتها را قند ریز  
 (۳) بط عاقل گویدش کای باز دور      آب ما را حصن امن است و سرور  
 (۴) دیو چون باز آمدای بطن شتاب      هین به بیرون کم رویداز حصن آب



- (۱) أَنْتُمْ لِلْمُصَفِّرِ قَوْلُوا إِرْجِعْ  
إِيَّهَا الْقَائِدُ لِلْأَعْمَى أَرْفَعْ  
(۲) نَتَّبِعُكَ نَحْنُ مِنْ دَعْوَتِكَ  
نَفْسَكَ أَدْعُوا نَحْنُ هَذَا النَّفْسَا  
(۳) فَلَنَا الْمَعْقِلُ قَنَدٌ وَ مَحَلٌّ  
وَلَنَا مَا أَنْتَ أَهْدَيْتَ لَكَ  
(۴) فَإِذَا مَا الرُّوحُ كَانَتْ فَالطَّعَامُ  
و إِذَا مَا وَجَدَ الْجَيْشُ اللَّهُامُ
- إِمِضْ إِمِضْ وَ بِنَا لَا تَطْمَعُ (۱)  
يَدَّكَ عَنْ رَأْسِنَا لَا تَخْذَعِ  
إِيَّهَا الْكَافِرُ فِي فِطْرَتِكَ  
لَكَ لَمْ نَسْمَعْ وَ لَنْ نَلْتَمِسَا (۲)  
قَنَدَكَ لَا نَطْلُبُ هَبْهُ أَجَلُ (۳)  
خُذْهُ .. كَلَّا وَ ارْعَوِي عَمَّا يَكَا..  
لَا يَقِلُّ لَا وَ لَا عَزَّ الْإِدَامُ  
فَالْمَوَاءُ لَا يَقِلُّ .. وَ الْحَسَامُ..

(۱) پای مرد فی الاصل بمعنى معين و مساعد و شفيع لكن هنا بتقدير مرد پای ای اللدی يكون بمثابة الرجل و القدم للسائل الاعمى يسجبه ليجلب له شيئاً من الناس نادى به البازى للاستهزاء عليه - (۲) (ننوشيم ايندم تو) فى الاصل اى لا نشرب من نفسك اى نحن لا نستمع كلماتك المدسوسة لانك تريد يا كافر ان توصلنا للهلاك - (۳) هذه الترجمة بنا على ان كلمة ( بستان ترا ) بكسر الباء و يحتمل ان تكون الترجمة لا تطنب هديتك البستان بناء ان كلمة ( بستان ) مخففة بوستان -

- (۱) باز را گوئيد رو رو باز گرد  
از سر مادت دار ای پای مرد  
(۲) ما بری از دعوت دعوت ترا  
ما ننوشيم ايندم تو کافرا  
(۳) حصن ما قندست و قندستان ترا  
من نخواهم هديه ات بستان ترا  
(۴) چونکه جان باشد نيابد لوت کم  
چونکه لشکر هست کم نايد علم

## عود الى حكاية السيد الحضري مع القروي

- (۱) وَلَكُمْ عَذْرُ ابْنِ الْحَضْرِيِّ  
وَمَعَ ابْلِيسَ الْغَوِيِّ كَمْ عِلَلْ  
(۲) قَالَ فِي ذَا الْآنِ كَمْ شُغْلٍ مِهِمْ  
(۳) فَلِيَ السُّلْطَانُ فِي شُغْلٍ ظَرِيفٍ  
وَالْمَلِكُ بِانْتِظَارٍ لَمْ يَنْمِ  
(۴) أَنَا أَمْرَ الْمَلِكِ لَا أَقْدَرُ  
أَنَا لَا أَقْدَرُ مِنْهُ لَنْ أَصِيرَ  
(۵) كُلُّ صَبِيحٍ وَ مَسَاءٍ بِهِ خَاصٌ  
يَسْمَلُ كَيْفَ أَنَا لَا أُمْسِكُ
- الْبَصِيرُ الْحَازِمُ لِلْقُرَوِيِّ  
ذَكَرَ تَمَنُّعَهُ عَنْ ذَا الْعَمَلِ  
لِي لَوْ أَتَيْتُكَ لَمْ يَنْتَظِمِ  
أَمْرَ الْخُلْفِ لِي أَمْرٌ سَخِيفٌ  
مِنْهُ فِي اللَّيْلِ أَخَافُ مَا أَلَمْ  
أَتْرَكَو الْبَطْشَ مِنْهُ أَحْذَرُ  
أَصْفَرَ الْوَجْهَ لَدَى الْأَمْرِ الْخَطِيرِ  
وَزَعِيمٍ دَائِمًا مِنْي الْخَلَاصُ (۱)  
.. ذَيْلُهُ مِنْهُ لَنَوَالٍ أَتْرَكَ ..

(۱) كانه يقول ينزل على جذبة لطف و فيض و احسان خاص يطلب مني خلاصاً  
فكيف اعرض عن سلطان احسانه -

## رجوع بحكايت خواجه وروستائي

- (۱) خواجه حازم بسی عذر آورید  
(۲) گفت ایندم کارها دارم مهم  
(۳) شاه کار نازکم فرموده است  
(۴) من نتانم ترك امر شاه کرد  
(۵) هر صباح وهر مسا سرهنگ خاص
- بس بهانه کرد بادیو مرید (۱)  
گر بیایم آن نکرد منتظم  
زانتظام شاه شب نغنوده است  
من نتانم شد بر شه روی زرد  
میرسد از من همی جوید مناص

(۱) مرید بفتح میم یعنی متمرّد و عاصی -

- (۱) أَنْتَ تَرْضَى أَنَا نَحْوَ الْقَرْيَةِ  
يَعْقِدُ الْعُقْدَةَ فَوْقَ الْحَاجِبِ  
(۲) بَعْدَ ذَا كَيْفٍ أَدَاوِي الْغَضْبَا  
أَوْ وَجُودِي الْحَيِّ مِنْ ذَا أَدْفُنْ  
(۳) مِائَةً عِلَّةٍ مِنْ هَذَا النَّمْطِ  
مَعَ حُكْمِ الْحَقِّ مَا كُنَّ الْحِيلَ  
(۴) وَلَوْ أَنَّ كُلَّ ذَرَاتِ الدُّنَا  
مَعَ قَضَاءٍ لِلِسَّمَاءِ مَا أَنْ بَدَى  
(۵) كَيْفَ هَذِي الْأَرْضُ مِنْ هَذِي السَّمَاءِ  
كَيْفَ تُخْفِي نَفْسَهَا مِنْهَا حَذَرٌ  
أَتِي حَتَّى الْمَلِكُ ذُو السُّطُورَةِ  
.. عَابِسًا يَغْدُو بَعِيدَ الْجَانِبِ ..  
وَأَرْدُ بَطْشُهُ وَالْعَطْبَا  
.. هَلْ تَرَى ذَلِكَ مِنِّي يَحْسُنُ .. (۱)  
ذَكَرَ أَيْضًا لَهُ الْعُذْرَ بَسْطُ  
زَوْجًا .. أَعَيْتَ دُونَهُ كُلَّ الْعِلَلِ .. (۲)  
تَعْقِدُ الْمَكْرَ فَرَادَى وَ ثَنَا  
كُلُّهَا كَانَتْ ضِيَاعًا وَ سُدَى  
تَجِدُ الْأَمْنَ تَفُوزُ بِالْهَنَا  
.. أَيْنَ لَا أَيْنَ لَهَا مِنْهُ مَفَرٌ ..

(۱) ای لا علاج لی الا ان اجعل حیاتی تحت الارض مدفونه حتی يكون ما لی فی الدنيا لحیاتی فی العقبی - (۲) نسخه ثانیة - بالقرینات دنت کل الملل -

- (۱) توروا داری که آیم سوی ده  
(۲) بعد از آن درمان خشمش چون کنم  
(۳) زین نمط او صد بهانه باز گفت  
(۴) گر شود ذرات عالم پیچ پیچ  
(۵) چون گریزد این زمین از آسمان  
تا برابر او افکند سلطان گره  
زنده خود رازین مکر مدفون کنم  
حیله ها با حکم حق نفتاد جفت  
با قضای آسمان هیچند هیچ  
چون کند او خویش را از وی نهان



- (۱) كُلُّ مَا يَهْبِطُ مِنْ نَحْوِ السَّمَاءِ  
مِنْ مَفَرٍ لَهُ أَوْ مِنْ مَكْمَنٍ  
(۲) فَمِنْ الشَّمْسِ عَلَيْهَا لَوْ دِيمَ  
فَهِيَ عِنْدَ نَارِهَا قَدْ وَضَعَتْ  
(۳) لَوْ عَلَيْهَا مِثْلَ طُوفَانٍ مُدَامَ  
تُغْرِقُ الْبُلْدَانَ طَرًّا تُخْرِبُ  
(۴) هِيَ كَانَتْ مِثْلَ أَيُّوبَ لَهَا  
صَرَخَتْ قَائِلَةً إِنِّي أَسِيرٌ  
(۵) أَنْتَ مَنْ لِلْأَرْضِ جُزْءٌ رَأْسُكَ  
بَانَ حُكْمُ اللَّهِ فَالْبَابَ أَحْذِرْ  
(۶) إِذْ سَمِعْتَ مِنْ تُرَابٍ إِنَّا  
طَلَبَ مِنْكَ تُرَابًا تَرْجَعُ
- لِلْبَسِيطِ غَيْرُ تَسْلِيمٍ فَمَا  
.. لَا وَلَا مِنْ مَعْشَرٍ أَوْ مَوْطِنٍ..  
تَمْطُرُ النَّارَ تَشَبُّ مِنْ ضَرَمٍ  
وَجْهَهَا ذَلًّا لَدَيْهَا ضَرَعَتْ  
تَمْطُرُ فِي صَوْبِهَا كُلَّ الْأَنَامِ  
فَوْقَهَا الْمَخْرُوبَ مِنْهَا تَقْلِبُ  
سَلِمَتْ طَوْعًا وَمِنْ قَهْرٍ بِهَا  
مَا تَشَائِي أَنْتَ كَثِيرًا وَيَسِيرٌ  
وَيْكَ لَا تَسْحَبُ وَمَهْمَا عِنْدَكَ  
أَنْ تَسُدَّ وَ عَلَيْهِ تَجْتَرِي  
قَدْ خَلَقْنَاكُمْ جَمِيعًا فِي الدُّنَا (۱)  
لَا تُحَوِّلْ وَجْهَكَ أَوْ تَجْزَعُ

(۱) الآية فی سورة الحج یا ایها الناس ان کنتم فی ریب من البعث فانا خلقناکم من تراب ثم من نطفة ثم من علقه ثم من مضغة مخلقة (مصورة تامة الخلقة) و غیر مخلقة لنبین لکم ) -

نی مفر دارد نه چاره نی کمین  
او به پیش آتش بنهاده رو  
شهرها را میکند ویران بر او  
که اسیرم هر چه میخواهی بیار  
چونکه بینی حکم یزدان درمکش  
خاک باشی جست از وی رو متاب

(۱) هر چه آید ز آسمان روی زمین  
(۲) آتش از خورشید می بارد بر او  
(۳) ورهمی طوفان کند باران بر او  
(۴) او شده تسلیم او ایوب وار  
(۵) ای که جزو این زمینی سر مکش  
(۶) چون خلقناکم شنیدی من تراب

- (۱) اِصْحِ وَأَنْظِرْ فِي التُّرَابِ قَدْ زَرَعْتُ  
فَغُبَاراً لِلتُّرَابِ صِرْتَ أَنْتَ  
(۲) مَرَّةً وَاحِدَةً أَنْتَ التُّرَابُ  
كُنِّي عَلَى كُلِّ الْأَمِيرِينَ الْأَمِيرِ  
(۳) مِنْ عَلَوٍ ذَهَبَ الْمَاءُ إِلَى  
ثُمَّ مِنْ أَسْفَلٍ لِلْأَعْلَى ذَهَبَ  
(۴) وَقَعَ تَحْتَ التُّرَابِ مِنْ عَلٍ  
شَاطِطاً عَادَ وَصَارَ السُّنْبُلُ  
(۵) حَبُّ كُلِّ ثَمَرٍ فِي الْأَرْضِ جَاءَ  
مَدّاً مِمَّا فِيهِ قَدْ كَانَ دَفِينٌ
- أَنَا بَزْراً وَ لَهُ لُطْفاً صَنَعْتُ  
وَ أَنَا ذَاكَ الْغُبَارَ قَدْ أَثَرْتُ  
إِتَّخَذَهُ صَنْعَةً وَ أَصْفُو لُبَابُ  
أَجْعَلُ الْحُكْمَ لَكَ فِيهَا يَصِيرُ (۱)  
أَسْفَلٍ وَ انْحَطَّ بَعْدَ أَنْ عَلَا (۲)  
وَ سَمِيَ شَأْنًا وَ جَلَّ بِالِاتِّبِ  
يَا بَسُّ الْبُرِّ وَ بَعْدَ أَجَلٍ  
يَا نَعْمَا رِيَّانَ نَضْرًا خَضِلًا  
بَعْدَ ذَا مِنْهُ الرُّؤُوسُ فِي الْفَضَاءِ  
خَرَجَ جَازَ مَقَامَ الْأَسْفَلِينَ

(۱) ( جمله دیگر ) فی الاصل یعنی غیر جمله ای مرة واحدة الترابية انت لك صتعة و عادة حتى اجعلك على جملة الامراء اميراً الم تنظر بعين الاعتبار ( آب از بالا پائین در رود ) - (۲) کما تشاهده فی فوارات الحياض او اولاً ينزل من السحاب ثم ينقلب بغاراً فيرتفع و انظر ايضاً ( گندم از بالا بزیر خاک شد ) -

- (۱) بین که اندر خاک تخمی کاشتیم  
(۲) جمله دیگر تو خاکی پیشه گیر  
(۳) آب از بالا به پستی در رود  
(۴) گندم از بالا بزیر خاک شد  
(۵) دانه هر میوه آمد در زمین
- کرد خاکی و منش افراشتیم  
تا کنم بر جمله میرانت امیر  
وانگه از بالا به پستی بر رود  
بعد از آن او خوشه و چالاک شد  
بعد از آن سرها برآرد از دفین



- (۱) كَانَ مِنْ سَمَتِ السَّمَاءِ حَتَّى الثَّرَى  
وَرَدَتْ لِلْأَسْفَلِ صَارَتْ غَدَاءً  
(۲) لِيُخْضَوْعَ هِيَ مِنْ نَحْوِ السَّمَاءِ  
عِنْدَ ذَا مِنْهَا وَلِلْإِنْسَانِ مَنْ  
صَارَتْ الْجُزْءَ وَمِنْهَا جُمْعًا  
(۲) فَإِذَا صَارَ صِفَاتِ الْآدَمِيِّ  
وِإِسَامِيِّ الْعَرْشِ مَا فَوْقَ الْفَلَكَ  
(۴) أَنْ آتَيْنَا مِنْ دُنَا فِي الْأَوَّلِ  
ثُمَّ مِنْ أَسْفَلِ صِرْنَا لِعَلِ  
أَصْلُ كُلِّ نِعْمَةٍ بَيْنَ الْوَرَى  
سَامِي الرُّوحِ الزَّكِيِّ ذِي الصَّفَاءِ (۱)  
إِذْ آتَتْ لِلْأَسْفَلِ الشَّانُ سَمَى  
كَانَ حَيًّا وَشُجَاعًا مَوْثَمًا  
مِثْلَمَا اللَّهُ لَهُ قَدْ وَضَعًا (۲)  
ذَا الْجَمَادِ الصَّلْدُ مِنْذُ الْقِدَمِ (۳)  
طَارَ كَالرُّوحِ الْأَمِينِ وَالْمَلَكِ  
حَيَّةٍ نَحْنُ لَهَا الْوَصْفُ الْعَلِيِّ (۴)  
ثَانِيًا عُدْنَا كَمِثْلِ الْأَوَّلِ

(۱) ای و مایدل علی ان التواضع سبب لرفعه - (۲) نسخه ثانیه - صنعاً - (۳) ای فذاك الجماد وهو الغداء  
صار صفات الانسان و بسببه حصلت الطبيعة السیمة لان الله جعل فی كل شیئی حرمه علینا  
خاصة سیمة و جعل فی اللذی احله لنا ان اكلنا مع السرف و الغفلة ازدادنا غفلة و میلا  
الی الدنيا و ان اكلناه قدر الکفابة مع الذکر و الکفر و المحبة کان سبباً للطاعات  
و بهذا السبب صارت آثاره علی فراز ای علو العرش طائرة قال الله تعالی الیه یصعد الکلم  
الطیب و العمل الصالح یرفعه - (۴) ای من عالم الارواح اللذی کان قبل عالم الاشباح -

- (۱) اصل نعمتها زگردون تا بخاک  
(۲) از تواضع چون زگردون شد بزیر  
(۳) پس صفات آدمی شد از جماد  
(۴) کز جهان زنده اول آمدم  
زیر آمد شد غذای جان پاک  
گشت جزو آدمی حی دلیر  
بر فراز عرش پران گشت شاد  
باز از پستی بسو بالا شدیم



- (۱) جُمْلَةُ الْأَجْزَاءِ مِنْ فَوْقٍ وَدُونَ  
فِي حِرَالِكِ مُسْتَمِرٍّ وَ سَكُونٍ  
(۲) كُلُّ تَسْبِيحٍ وَ ذِكْرٍ مُسْتَمِرٍّ  
فِي السَّمَاءِ وَجِبَّةٌ قَدْ قَذَفَا  
(۳) فَالْقَضَا لَمَّا بِصَوْتِ الشَّعْبَذَاتِ  
قَرَوِيٌّ غَلَبَ لِلْبَلَدِيِّ  
(۴) وَ مَعَ الْآفِ حَزْمٍ فِي غَلَبٍ  
مَعْرُضِ الْآفَاتِ مِنْ ذَاكَ السَّفَرِ  
(۵) يَثْبَاتٍ جَاشِهِ أَبْدَى اعْتِقَادٍ  
هَبُهُ كَانَ الْجَبَلُ نِصْفُ الْإِثْيِ
- كُلُّهَا بِالصَّنْعَةِ مَا أَنْ تَكُونُ  
نَطَقَتْ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ  
بَانَ مِنْ جُزْءٍ خَفِيٍّ مُسْتَمِرٍّ (۱)  
.. مِنْ جَمَالٍ كَانَ مِنْهُ وَصْفًا..  
.. فِي الْعِشِيِّ شَرَعَ أَوْ فِي الْغَدَاةِ..  
.. مَعَ ضَيْطِلِ الْفِكْرَةِ وَ الْعُدَدِ..  
كَانَ ذَاكَ الْحَضَرِيُّ ذُو النَّصَبِ  
صَارَ وَ الرَّهْبَةُ لَاقَى وَ الْخَطَرُ  
.. وَ رَأَى فِي رَأْيِهِ كُلَّ السَّدَادِ..  
جَرَهُ.. الْقَاهِي الْمَأْوَى الرَّيِّ..

(۱) قال الله تعالى ( و ان من شئى الا يسبح بحمده و لكن لا تفقهون تسبيحهم )  
و قال ( فسبحان الذى بيده ملكوت كل شئى ) قال نجم الدين الكبرى الملكوت باطن  
الكون و هو الاخرة و الاخرة حيوان لاجماد لقوله تعالى ( و ان الاخرة لهى الحيوان )  
ثبت ان لكل ذرة من ذرات الموجودات انساناً ملكوتياً ناطقاً بالتسبيح -

- (۱) جمله اجزا در تحرك در سكون  
(۲) ذكر و تسبيحات اجزای نهان  
(۳) چون قضا آهنگ نیرنجات کرد  
(۴) با هزاران حزم خواجه مات شد  
(۵) اعتمادش بر ثبات خویش بود
- ناطقان کانا الیه راجعون  
غلغلی افکنند اندر آسمان  
روستائی شهری را مات کرد  
زان سفر در معرض آفات شد  
گر چه که بد نیم سیلش درر بود

(۱) فَالْقَضَا لَوْ كَانَ مِنْ قَيْدِ الْفَلَكَ

كُلُّ مَنْ كَانَ لَيْمًا عَاقِلًا

(۲) وَمِنْ الْبَحْرِ إِلَى الْبَرِّ السَّمَكَ

عَادَ مَنْ فَخَرَ لَهُ الدَّانِي الدَّلِيلُ

(۳) بِهِ حَتَّى الْجِنُّ وَالشَّيْطَانُ صَارَ

بَلَّ بِهِ مِنْ بَابِلَ هَارُوتَ فَرَّ

(۴) غَيْرُ مَنْ فَرَّ إِلَى نَفْسِ الْقَضَا

كُلُّ تَرْبِيعٍ لَهُ لَا يَقْدَرُ

أَخْرَجَ الرَّأْسَ لَهُ الْبِرَّ هَتَكَ

صَارَ أَعْمَى وَ أَصَمًا جَاهِلًا

خَرَجَ الطَّيْرُ الَّذِي الْجَوْ سَلَكَ

.. وَغَدَى الْحَيْرَانُ أَعْيَاهُ الدَّلِيلُ ..

دَاخَلَ قَارُورَةً لَاقَى الْبَوَارِ

.. وَبِهَا لَمْ يَلَقْ مَأْوَى وَ مَقَرَّ ..

.. بِهِ هَامَ وَبِمَا رَامَ رَضَى ..

دَمَهُ يَهْرَقُ عَنْهُ يَقْصُرُ (۱)

(۱) ای لم يحصل له ضرر من الفلكيات فانهم قالوا اذا اجتمع كوكبان فى درجة واحدة من برج فان كان ذاك بين الشمس و القمر يسمى اجتماعاً و ان كان بين الشمس واحد من الكواكب الخمس الباقية يسمى احتراقاً لذلك الكوكب و اذا تساوت درج كوكبين فى برجین و كان احدهما ثالث الاخر يسمى تسديساً لان البعد بينهما يكون سدس الفلك ر ان كان احدهما رابع الاخر يسمى تربيعاً -

(۱) چون قضا بیرون کند از چرخ سر

(۲) ماهیان افتند از دریا برون

(۳) تا پری و دیو در شیشه شود

(۴) جرکسی کاندو قضا اندر گریخت

عاقلان گردند جمله کور و کر

مرغ پران گردد از دامی زبون

بلکه هاروتی ببابل در رود

خون او را هیچ تربیعی نریخت (۱)

(۱) تربیع در اصطلاح ستاره شناسان واقع شدن بعد میان دو ستاره باندازه ربع دور یعنی دور شدن محل ستاره از محل ستاره دیگر بمقدار سه ربع باشد یعنی باندازه نود درجه و در نتیجه گویند هرگاه ستاره شخصی از ستاره شخصی دیگر باندازه تربیع باشد میان هر دو دشمنی افتد -



(۱) غَيْرَ أَنْ تَهْرَبَ فِي نَفْسِ الْقَضَا .. وَ تَرَى بَرْدًا بِهِ جَمَرَ الْغَضَا ..  
 مَا لَكَ مِنْ حِيلَةٍ قَطُّ أَبَدٌ مِنْهُ تَنْجِيكَ وَ أَعْيَاكَ الْمَدَدُ

### فی بیان قصه اصحاب ضروان (۱)

(۲) قِصَّةَ أَصْحَابِ ضَرَوَانَ قَرَأَتْ .. فَلِمَ فِي طَلَبِ الْحِيلَةِ أَنْتَ  
 قَدْ عَيِّتَ وَ لَهَا لَمْ تَطْلُبْ .. وَ إِلَى النَّصْحِ بِهَا لَمْ تَذْهَبْ ..

(۱) و هو اسم محل فی اليمن قریب من صنعاء مقدار فرسخین و فعلهم الحيلة بان يفعلوا قطف بستانهم و کرمهم من غیر زحمة الفقراء و مداخلتهم لهم فی الصدقة كما حکاه الله تعالى فی سورة القلم ( انا بلوناهم ) اهل مكة بالقحط ( كما بلونا اصحاب الجنة ) يريد بستاناً كان دون صنعاء بفرسخین و كان لرجل صالح ینادی فی الفقراء وقت الصرام و یتروک لهم ما اخطأه المنجل او لفته الريح او بعد عن البساط اللذي بیسط تحت النخلة فیجتمع لهم شیء کثیر فلما مات قال بنوه ان فعلنا ما کان فعله ابونا ضاق علينا الامر فحلفوا لیصر منها وقت الصباح خفیة عن المساکن ( اذ اقسوا لیصر منها مصبحین و لا یثنون ) ای و لا یقولون ان شاء الله تعالى ( فطاف علیها ) ای علی الجنة ( طائف ) بلاء طائف ( من ربك وهم نائمون فاصبحت كالصريم ) کالبلستان اللذي صرمت ثماره بحيث لم یبق فيه شیء ( فنادو مصبحین ان اغدوا علی حرثکم ) ای اخرجوا ( ان کنتم صادقین ) قاطعین ( فانطلقوا و هم یتخافتون یتسارون ) ان لا یدخلها الیوم علیکم مسکین ( و غدوا قادرین علی نکد لاغیر ) فلما رأوها قالوا انا ضالون بل نحن محرومون ( -

(۱) غیر آنکه در گریزی در قضا هیچ حیلہ ندهدت از وی رها

قصه اصحاب ضروان و حیلہ کردن ایشان تا بی زحمت فقیران باخفا

قطاف کنند

(۲) قصه اصحاب ضروان خوانده پس چرا در حیلہ جوئی مانده (۱)

(۱) بشرح عربی بالا رجوع شود و در دفتر بنجم این قصه بتفصیل خواهد آمد -



(۱) عَمِلُوا الْحِيلَةَ كَمْ مِنْ عَقَرٍ

کری هم کم من فقیر یدفعون

(۲) فَبِكُلِّ اللَّيْلِ هُمْ قَدْ دَبَرُوا

و لکم عمرو و بکر وجههم

(۳) ذِي الْقَبَاحِ ذَكَرَتْ أَسْرَارَهَا

حذرأ من أن يحيط الله في

(۴) أَمَعَ الطَّيَّانِ يَبْغِي الطِّينَ أَنْ

أَعِنَ الْقَلْبَ بِسِرِّ فِي الْخَفَاءِ

(کیف لا یعلم هواک من خلق

(کَیْفَ يَغْفَلُ عَنْ ظَمِينٍ قَدْ غَدَا

(أَيْنَمَا قَدْ هَبَطَا أَوْ صَعَدَا

لَا سِعَ مُؤْذٍ وَمَا مِنْ مَهْرَبٍ

عنه إحساناً و جوداً یمنعون

حيلة في ذلك کم فکروا

وضعوا في الوجه ابدوا جهلهم

في الخفاء کتمت اخبارها

امرها یعلم بالسیر الخفی

یعمل فکراً و یمتاز بفن

یده یجعل هل کانا سواء

ان فی نجواک صدقاً ام ملق

(۱) مَنْ يُعَايِنُ آيْنَ مَشَوَاهُ غَدَا (۱)

قَدْ تَوَلَّاهُ وَ أَحْصَى عَدَا

(۱) الاية في سورة الملك قال تعالى ( و اسروا قولکم او اجهروا به انه عليم

بذات الصدور الا يعلم من خلق و هو اللطيف الخبير ) -

که برند از روزی درویش چند

روی درروی کرده چندین عمرو و بکر (۱)

تا نباید که خدا دریابد آن

دست کاری میکند پنهان ز دل (۲)

(۱) حيله میگردند کژدم نیش چند

(۲) شب همه شب می سگالیدند مکر

(۳) خفیه میگفتند سرها آن بدان

(۴) با گل اند اینده اسگالید گل

(۱) سگالیدن اندیشه کردن - (۲) استفهام است و مقصود آنست آیا گل با

کسی که گل می انداید اسگالید و دستکاری میکند پنهان کرده از دل یعنی اینکه

اهل ضروان خواستند از حق اخفاء کنند این نمی تواند شد -

- (۱) اِسْتَمِعْ حَالاً حَدِيثَ الْبَلَدِيِّ  
 كَيْفَ سَارَ وَرَأَى شَرَّ الْجَزَاءِ  
 (۲) طَهَّرَ السَّمْعَ لَكَ مِنْ غَفْلَةٍ  
 (۳) ذَلِكَ الْمَغْمُومُ مَا كَانَ نَظَرُ  
 (۴) وَ الْجَزَاءِ وَجَدَ عُدَّ الزُّكَاةَ  
 تَسْمَعُ مِنْهُ الْحَدِيثَ وَ تَضَعُ  
 (۵) تَسْمَعُ الْغَمَّ لِمَنْ قَلْبًا هُمْ  
 وَجَدَ فَاقَتَهُ فِي كُلِّ حِينٍ  
 (۶) فَلَهُ الْبَيْتُ الْمَلِيُّ بِالْفُنُونِ  
 وَيُضْعَاغُ لَهُ افْتَحَ مِنْ حَنَانٍ  
 أَنْ لِنَحْوِ الْقَرْيَةِ بِالْوَلَدِ (۱)  
 .. بَعْدَ الْحَاحِ كَبِيرٍ وَعَنَاءُ ..  
 حَالاً اسْمَعْ مَا جَرَى مِنْ هِجْرَةٍ  
 فِي طَرِيقِ الْقَرْيَةِ كَيْفَ ظَهَرَ  
 لَكَ ذَا أَنْ رَبَّ غَمٍّ وَ شِكَاتٍ  
 سَمِعَكَ مِنْهُ فَيَحْكِي مَا وَقَعَ  
 تَعَبُوا الرُّوحَ الشَّرِيفَ لَهُمْ (۲)  
 مِنْ عَنَاءٍ لَهُ مِنْ مَاءٍ وَ طِينٍ  
 بِالدُّخَانِ مِلْءٍ رَهْنِ الشُّجُونِ  
 كَوَّةً فِي نُورِهَا .. يَفْنَى الدُّخَانُ ..

(۱) لم يذكر هذا البيت في نسخة النهج و ذكر في نسخة لکناهور - (۲) ای  
 ان غموم ارواحهم الشريفة وجدت فاقة من فقر الماء و الطين لان الروح علوية مقهورة في  
 حبسها في البدن محتاجة للاعمال الصالحات -

- (۱) گوش کن اکنون حدیث خواجہ را  
 (۲) گوش را اکنون ز غفلت پاک کن  
 (۳) تا چہا دید از بلا و از عنا  
 (۴) آن زکاتی دان کہ غمگین رادہی  
 (۵) بشنوی غمهای رنجوران دل  
 (۶) خانہ پردود دارد پر فنی  
 کوسوده چون شد و دید او جزا  
 استماع ہجر آن غمناک کن  
 در رہ دہ چون شد و دید او جزا  
 گوش را چون پیش دستانش نہی  
 فاقہ جان شریف از آب و گل  
 مرد را بگشا ز اصفا رو زنی

- (۱) سَمِعَكَ لَمَّا طَرِيقًا لِلنَّفْسِ  
صَارَ مَرُّ الطَّعْمِ فِي بَيْتِهِ ذَا  
(۲) إِصْحَحْ يَا رِيَّانَ وَالْأَنْسَ أَظْهِرْ  
لَوْ لَسِمْتَ الرَّبَّ ذِي الْوَصْفِ الْعَلِيِّ  
(۳) إِنَّ ذَا التَّرْدِيدِ حَبَسَ لِأَسْوَهِ  
إِذْهُوَ لَا يَدْعُ الرُّوحَ بِأَنْ  
(۴) ذَاكَ ذَاكَ الطَّرْفَ جَرَّ وَذَا  
كُلُّ فَرْدٍ مِنْهُمَا قَالَ الطَّرِيقُ  
(۵) إِنَّ ذَا التَّرْدِيدِ أَسْمَى عَقْبَهُ  
يَا صَفَى مَنْ رَجُلُهُ مُطْلَقَةٌ
- لَهُ يَغْدُو وَهُوَ نِعَمَ الْمُتَمَسِّ (۱)  
وَالدُّخَانُ نَاقِصًا قَلَّ الْأَذَى  
وَقِيُودَ النِّعَمِ وَالْحُزْنَ الْكَبِيرِ  
تَذْهَبُ.. تَطْلُبُ لِلنُّورِ الْجَلِيلِ..  
كَانَ وَالسِّجْنَ الَّذِي زَادَ شَجَاهُ  
تَذْهَبُ فِي جَانِبِ مَرَّ الزَّمَنِ  
جَرَّ هَذَا الطَّرْفَ زَادَ الْأَذَى  
أَنَا كُنْتُ لِلرِّشَادِ وَالْفَرِيقِ  
فِي طَرِيقِ الْحَقِّ جَلَّ مَرَّتَبَهُ  
عَنْ سَوَى الْحَقِّ هِيَ مُوَثَّقَةٌ

(۱) ای یرتاح و یجد رفاهیه روی عن ابن عمر انه عليه السلام قال تواضعوا و  
جالسوا المساکین تکنونوا من کبراء الله و تخرجوا من الکبر -

- (۱) گوش تو او را چو راه دم شود  
(۲) غمگساری کن تو ما را ای روی  
(۳) این تردد حبس زندانی بود  
(۴) این بدین سووان بدان سومیکشد  
(۵) این تردد عقبه راه حق است
- دود و تلخ از خانه او کم شود  
گر بسوی رب اعلی می روی  
که نبگذارد که جان سوئی برد  
هر یکی گوید منم راه رشد  
ای خنک آن را که پایش مطلقست



- (۱) فِي طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ قَدْ سَرَى  
فَأَقْدُ التَّرْدِيدِ وَ الْبَيْتَ دَرَى  
أَنْتَ لَا تَدْرِي الطَّرِيقَ فَاطْلُبِ  
خَطْوَهُ أَيْنَ هُوَ ثُمَّ أَذْهَبِ  
(۲) لِلْغَزَالِ الْخَطْوَقَفِ وَ مَعَا  
مُزِمًا حَتَّى إِلَى خَطْوِ الْغَزَالِ  
(۳) فَوْقَ رُوحِ أَنْوَرٍ فِي ذَا النَّمَطِ  
(۴) هَبْ عَلَى النَّارِ تَسِيرُ لَا حَذَرُ  
لَا لِمَوْجِ الزَّبَدِ إِذْ قَدْ سَمِعْتَ  
(۵) لَا تَخَفْ إِدْرِ إِذِ الْخَوْفُ لَكَ  
يُرْسِلُ الْخُبْزَ لَكَ لَمَّا الطَّبَقُ  
بِمِضٍ فِي أَمْنٍ إِذَا مَا الْغَيْرُ خَافَ (۱)  
تَأْتِي حَتَّى السَّرَّةِ ثُمَّ الْوِصَالِ  
يَا أَخِي تَسْرِي وَلَنْ تَلْقَى الشُّطَطَ (۲)  
لَكَ مِنْ بَحْرِ خَضَمٍ كَمْ زَخَرُ  
إِخْطَابٍ لَا تَخَفْ أَنْتَ تَبِعْتَ  
مَنْحَ الْحَقِّ وَ خَلَاةَ بَكَ  
أَرْسَلَ مَا أَوْعَدَ فِيهِ صَدَقَ

(۱) ای امسک اثر رسول الله (ص) او اثر خلیفته حتی من اثره تصل لمنبع النفحات  
الالهية و تأخذ منه راحة علیة -

- (۱) بی تردد میرود بر راه راست  
(۲) گام آهوارا بگیر و رو معاف  
(۳) زین روش بر اوج انور میروی  
(۴) نی ز دریا ترس و نی از موج کف  
(۵) لا تخف دان چونکه خوفت داد حق  
ره نمیدانی بجو گامش کجاست  
تا رسی از گام آهو تا بناف  
ای برادر گر بر آذر میروی  
چون شنیدی تو خطاب لا تخف  
نان فرستد چون فرستادت طبق

(۱) وَجَدَ الْخَوْفَ الَّذِي الْخَوْفَ فَقَدْ      وَجَدَ الْغُصَّةَ دَوْمًا وَ النَّكَدَ  
 ذَاكَ مَنْ لَيْسَ لَهُ طَوْفٌ هُنَا      لَا وَلَا يَذِرِي السُّرُورَ وَ الْهَنَا

### فی بیان ذهاب السید الحضری طرف القرية

(۲) وَ بِهَذَا الْحَضَرِيِّ بِالْأَثَرِ      قَصِدَ التَّجْهِيزِ عَبَى الْمَسْفَرِ  
 وَلِاسْمِ الْقَرْيَةِ طَارَ سَرِيعٌ      مِنْهُ طَيْرٌ عَزَمَ السَّامِي الْبَدِيعُ  
 (۳) أَهْلُهُ وَ الْوَلَدُ هَبُوا الْمَسْفَرِ      فَوْقَ ثَوْرِ الْعَزَمِ الْقَوَامَا حَضَرَ  
 (۴) مِنْ مَتَاعٍ فَرِحِينَ بِعَجَلٍ      رَكُضُوا لِلْقَرْيَةِ وَفَقِ الْأَمَلِ  
 أَنْ أَكَلْنَا ثَمَرًا لِلْقَرْيَةِ      فَأَعْطِ لِلْمُبَشِّرِ خَيْرَ أَجْرَةٍ  
 (۵) كَانَ مِنَّا الْمَقْصِدُ مَرَعَى خَصِيبٍ      خَلْنَا فِيهِ كَرِيمٌ وَ لَبِيبٌ

(۱) خوف آن کس راست کور اخوف نیست      غصه آن کس را کش اینجا طوف نیست

### روان شدن خواجه سوی ده و به میهمان

(۲) خواجه در کار آمد و تجهیز ساخت      مرغ عزمش سوی ده اشتاب تافت  
 (۳) اهل و فرزندان سفر را ساختند      رخت را بر گاو عزم انداختند  
 (۴) شادمان و شتابان سوی ده      که بری خوردیم از ده مژده ده  
 (۵) مقصد ما را چراگاه خوش است      یار ما آنجا کریم و دلکش است

(۱) در بعضی نسخ ( غصه آن خس را کش اینجا طوف نیست ) و در بعضی نسخ  
 ( قصه آن حس را که اینجا طوف نیست ) و بنا بر این نسخه مصراع دوم تمثیل است  
 برای مصراع اول یعنی خوف آن راست که او خوف ندارد و چنانست قصه برای آن  
 کس است که او طوف نکرده بلکه غائب است مانند خواجه شهری -

- (۱) طَيِّبَ الْقَلْبِ مَعَ أَلْفٍ مِّنْ  
وَلَنَا غَرْسٌ السَّخَاءِ غَرْسًا  
(۲) نَحْنُ مِنْ ذِي الْقَرْيَةِ نَدْخُرُ  
وَلِاسْمِ الْبَلَدِ مِنْ ثَمَرِهِ  
(۳) بَلْ هُوَ فِي طِينِنَا صَعَبَ الطَّرِيقِ  
وَسَطَ الرُّوحِ لَهُ مِنَّا الْمَحَلْ  
(۴) (مِنْ رَبِّاحِ اللَّهِ كُونُوا رَاجِحِينَ  
(إِفْرَحُوا هَوْنًا بِمَا آتَاكُمْ  
(۵) مِنْهُ لَا مِنْ غَيْرِهِ إِزْدَدْ هُنَاءَ
- قَدْ دَعَانَا وَ لَنَا رَامَ الْهِنَا  
.. غُصْنُهُ الرِّيَّانُ أَنَا لَا عَسَى ..  
لِلشَّتَاءِ الْوَاسِعِ مَا تَقْدَرُ  
نَصْحَبُ أَيْضًا .. وَطِيبِ أَثَرِهِ ..  
يُؤْثِرُ الْبُسْتَانَ وَالْكَرْمَ الْعَرِيقُ  
يَضَعُ .. مِنْهُ نَرَى الشَّانَ الْأَجَلَ ..  
إِنَّ رَبِّي لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ (۱)  
كُلُّ شَيْءٍ مَشْغَلٌ أَلْهَاكُمْ  
فَالرَّبِّيعُ هُوَ وَالْغَيْرُ الشِّتَاءُ

(۱) الایة فی آخر سورة القصص و المخاطب بها قارون ( اذ قال له قومه ) المؤمنون

من بنی اسرائیل ( لا تفرح ان الله لا يحب الفرحین ) -

- (۱) با هزاران آرزومان خوانده است  
(۲) ما ذخیره در زمستان دراز  
(۳) بلکه باغ ایشار راه ما کند  
(۴) ( عجلوا اصحابنا کی تربعوا  
(۵) شاد از وی شو مشو از غیر وی
- بهر ما غرس کرم بنشانده است  
از بر او سوی شهر آریم باز  
در میان جان خودمان جا کند  
عقل میگفت از درون لا تفرحوا  
کو بهار است و دگرهامه دی



- (۱) كُلُّ مَا غَيْرُهُ كَانَ مِلْكًا  
 هَبْهُ كَانَ التَّخْتِ وَالتَّاجِ وَمَا  
 (۲) فَرِحًا بِالْغَمِّ كُنْ فَالْغَمُّ كَانَ  
 كَانَ سَمْتُ الْأَنْحِطَاتِ فِي الطَّرِيقِ  
 (۳) وَاحِدَ الْكَنْزِ غَدَى الْغَمُّ التَّعَبُ  
 لَكِنْ الْقَوْلُ بِذَا لِلصَّبِيَّةِ  
 عُدَّةً اسْتِدْرَاجًا الشَّرَّ حَكِي  
 مِلْكُكَ كَانَ وَعَزٌّ وَ سَمَى  
 لِلْبَقَاءِ الشَّرَّكَ بِالْعِزِّ بَانَ  
 ذَا ارْتِقَاءٍ وَ بِهِ يَنْجُوا الْفَرِيقُ  
 لَكَ كَالْمَعْدِنِ كَانَ بِالرُّتَبِ (۱)  
 مَالَهُ مِنْ أَثَرٍ بِالْمَرَّةِ

(۱) ای الغم الالهی خزینة واحدة و مشقتک و وجعک مثل المعدن ای کل ما زاد غمک فی حب الله ازدادت صحة و ارتخت لان المشقة معدن الراحة لکن هذا الکلام متی يؤثر بالاطفال وينهب بهم جانب الحب الالهی والمشقة لانهم مشغولون بحب الدنيا غافلون عن قوله تعالی فی سورة القتال ( انما الحیوة الدنيا لعب و لهو ) -

- (۱) هر چه غیر اوست استدراج تست  
 گرچه تخت و ملک تست و تاج تست (۱)  
 (۲) شاد از غم شو که غم دام بقاست  
 اندرین ره سوی پستی ارتقاست (۲)  
 (۳) غم یکی گنج است و رنج تو چو کان  
 لیک کی در گیرد این در کو دکان

(۱) استدراج هم در مادیات و هم در معنویات بانواع مختلف می آید و آن عبارت است از اینکه غرق گردد در چیزهایی که آنها را کرامت خود داند در صورتیکه درجه به درجه بر او از این پندار خشم متوجه میشود چنانکه شخصی در علم یا در مال بعد کمال رسد و گمان برد که خداوند او را باین کرامت برگزیده است و متکبر شود و تا هر اندازه که بآن اشتغال دارد خشم الهی بتدریج بر او روی می آرد - (۲) ذلت و ارتقاء صفت ذاتیه بنده است چنانکه شیخ محی الدین عربی میگوید هر گاه ذلت و افتقار کامل شود و همه صفات خود را که در آن عزت مینماید منسوب بحق ساخت و خود را ذلیل و محتاج دید در همه حال بندگی او کامل میشود و قرب کامل بحق حاصل شده و این ذلت عین ارتقااست و این اتصاف بذلت بر نحو تدریج از ذات ضعیفه سوی ذات قویه معراج ولی گویند -

- (۱) فَإِذَا مَا الصَّيَّةُ اسْمَ اللَّعِبِ  
 سَمِعُوا الْكُلَّ أَتَى لِلتَّعَبِ  
 مَعَ حِمَارِ الْوَحْشِ هُمْ بِالْجُمْلَةِ  
 صَيَّرُوا الْمِثْلَ لَهُ وَالرَّكْضَةَ  
 (۲) يَا حِمِيرَ الْوَحْشِ فِي ذَا السَّمْتِ كَمْ  
 مِنْ شِرَاكِ بَيْنَهَا الْخُطْبُ أَلَمْ  
 وَ بِهَذَا الْجَانِبِ يَلْقَى كَمِينَ  
 شَارِبًا لِلدَّمِّ .. نَمْرِيًّا مَهِينًا  
 (۳) صُوبَ السَّهْمِ وَ بَانَ بِالْأَثَرِ  
 لَكِنَّ الْقَوْسَ الَّذِي مِنْهُ ظَهَرَ  
 خَفِيَ جُدًّا وَ غَابَ لِلنَّظَرِ  
 (۴) فَالسَّهْمُ صُوبَتْ بَانَتْ وَقَدْ  
 مِائَةُ سَهْمٍ عَلَى شَرْخِ الشَّبَابِ  
 (۵) فَبَصَحْرَا الْقَلْبِ خَطَوْ وَجِبَا  
 مَا بِهَا فَتَحَ لِابَابِ لَا وَ لَا  
 صَمِعُوا الْكُلَّ أَتَى لِلتَّعَبِ  
 صَيَّرُوا الْمِثْلَ لَهُ وَالرَّكْضَةَ  
 مِنْ شِرَاكِ بَيْنَهَا الْخُطْبُ أَلَمْ  
 شَارِبًا لِلدَّمِّ .. نَمْرِيًّا مَهِينًا  
 لَكِنَّ الْقَوْسَ الَّذِي مِنْهُ ظَهَرَ  
 وَ عَنِ الْعَيْنَيْنِ لِلخَلْقِ اسْتَمَرَّ  
 خَفِيَ الْقَوْسُ وَ غَابَ لَا لِحَدِّ  
 صُوبَتْ لِلشَّيْبِ جَاءَتْ بِالْعَذَابِ (۱)  
 إِذْ بَصَحْرَا الطَّيْنِ لُطْفَ ذَهَبَا  
 .. لِلسَّمَوَاتِ طَرِيقَ لِلْعَلَا..

(۱) ای یا من يعتمد على الشباب اشتغل بالطاعات قبل ان يصل اليك من طرف الغيب

سهم الشيب -

- (۱) کودکان چون نام بازی بشنوند  
 حمله با خرگورهم تک می‌دوند  
 (۲) ای خران گور این سو دامهاست  
 در کمین این سوی خون آشماهاست  
 (۳) تیرها پران شده لیکن کمان  
 گشت پنهان از دوچشم مردمان  
 (۴) تیرها پران کمان پنهان و غیب  
 بر جوانی میرسد صد تیر شیب  
 (۵) گام در صحرای دل باید نهاد  
 زانکه در صحرای گل نبود گشاد

(۱) أَيُّهَا الْأَحْبَابُ خَيْرُ مَا مَنَ

فَعَمِيَّونَ جَارِيَّاتٍ وَ غِيَاضُ

(عَجَّ إِلَى الْقَلْبِ وَ سِرِّيَا سَارِيَهْ

(۲) لَا تَرْحُ لِلْقَرْيَةِ فَالْقَرْيَةُ

أَحْمَقًا وَالْعَقْلُ لَا نُورٌ وَلَا

(۳) اِسْتَمِعْ يَا مُجْتَبِي قَوْلَ النَّبِيِّ

فَإِذَا مَا الْقَرْيَةُ كَانَتْ وَطَنُ

قَدْ غَدَى الْقَلْبُ وَأَسْمَى مُوْطِنُ

و مَرْوَجٌ طَيِّبَاتٍ وَ رِيَاضُ

فِيهِ أَشْجَارٌ وَ عَيْنٌ جَارِيَهْ

تَجْعَلُ مَنْ قَدْ عَرَّتْهُ الْفِطْنَةُ

رَوْنَقُ كَانَ لَهُ بَيْنَ الْمَلَا

و بِهِ أَعْمَلُ لَا تَكُ الْغُرَّ الْغَيْبِيَّ (۱)

عُدَّهَا قَبْرًا بِهَا الْعَقْلُ انْدَفَنُ

(۱) للحديث الشريف التوطن في القرى قبر للنهي و للحديث الشريف ايضاً ساكن

الكفور كساكن القبور و لبيان هذا الشر قال ( هر كه در روستا بود روزی و شام ) -

چشمها و گلستان در گلستان

عقل را بی نور و بی رونق کند (۱)

گور عقل آمد وطن در روستا (۲)

(۱) ایمن آباد است دل ای دوستان

(۲) ده مروده مرد را احمق کند

(۳) قول پیغمبر شنو ای مجتبی

(۱) در نسخه لکناهور بعد از این بیت این بیت آمده است -

خواجه پندارد که روزی ده دهد این نمیداند که روزی ده دهد

در مصراع اول ده و روزی دو لفظانند و ده فاعل دهد است و روزی مفعول

است و در مصراع دوم روزی ده دهد يك لفظ است بمعنی دهنده روزی است - و ترجمه

عربی چنین است :-

زعم السيد ان القرية تمنح الرزق و تعطى القوة

هو لا يدري بان الرازقا يمنح الرزق و يعطى الراقا

(۲) این ابیات ترجمه حدیث نبوی است - ( من سكن فی القرى يوماً يحقق شهراً

و من سكن فی القرى شهراً يحقق دهراً ) و در حقیقت اشاره بحديث مشهور است -

( عليكم بالمدن و لو جارت و عليكم بالطريق و لو دارت و عليكم بالبكر و لو جارت ) -



- (۱) کُلُّ مَنْ كَانَ بَلِيلٍ وَ نَهَارٍ  
فَلِشَهْرِ عَقْلُهُ لَا يَكْمُلُ  
(۲) فَلِشَهْرِ مَعَهُ كَانَ الْحَقُّ  
مِنْ حَشِيشِ الْقَرْيَةِ الْمُعْطِي السَّفَهَ  
(۳) وَ الَّذِي شَهْرًا بَقِيَ فِي الْقَرْيَةِ  
وَ بَقِيَ فِي لَيْلٍ جَهْلٍ وَ سُبَاتٍ  
(۴) مَا هِيَ الْقَرْيَةُ شَيْخٌ مَا وَصَلَ  
ضَرْبَ التَّقْلِيدِ وَ الْحُجَّةِ كَمْ  
(۵) فِي أَمَامِ بَلَدِ الْعَقْلِ الَّذِي  
ذِي الْحَوَاسِ قَدْ غَدَتِ مِثْلَ الْحَمِيرِ  
لَهُ فِي الْقَرْيَةِ مَأْوَى وَ قَرَارٌ  
أَبْدًا .. وَ الرُّشْدَ فِيهِ يَجْهَلُ ..  
عَقْلُهُ قَيْدَ الْجُنُونِ وَ الْخَرَقُ (۱)  
أَيَّ شَيْءٍ يَحْصُدُ غَيْرَ الْبَلَهَ  
ظَلٌّ غِرًّا فِي سِنِّي كَثْرَةٍ  
.. مَا لَهُ شَأْنٌ رَفِيعٌ فِي الْحَيَاتِ ..  
يَدُهُ مِنْ دُونِ حَقٍّ فِي الْعَمَلِ  
أَظْهَرَ أَبْرَزَ مَا فِيهِ أَنْكُمْ (۲)  
كَانَ كَلِيًّا جَلِيلَ الْمَأْخَذِ (۳)  
رَبَطَتْ عَيْنًا وَ طَاحُونًا تُدِيرُ

(۱) لان الطبیعة سارقة تسرق قساوة القلب وتجترى على المعاصی - (۲) كحال القروی فانه يدعو من يعرفه كالحضری من مدينة المعارف الى قرية الجهل بمجرد التقليد (۳) خراس مخفف خرآسیاب هو حمار الطاحون و أراد به الدائر على الطاحون -

- (۱) هر که در روستا کند روزی و شام  
(۲) تا باماهی احمقی با او بود  
(۳) وانکه ماهی باشد اندر روستا  
(۴) ده چه باشد شیخ و اصل ناشده  
(۵) پیش شهر عقل کلی این حواس  
تا باماهی عقل او نبود تمام  
از حشیش ده جز آنها چه درد  
روزگاری باشدش جهل و عمی  
دست در تقلید و در حجت زده  
چون خران چشم بسته در خراس

- (۱) خَلَّ ذَا وَ الصُّورَةَ لِلْقِصَّةِ  
 رُحْ وَ حَبَّ الدَّرِّ خَلَّ وَ انْبِذَ  
 (۲) لَوَاكَ لِلدَّرِّ مَا كَانَ طَرِيقُ  
 لَوْ بِذَلِكَ السَّمْتِ مَا كَانَ فِسرَ  
 (۳) اِمْسِكِ الظَّاهِرُ هَبْ اَعْوَجَ كَانَ  
 اِخْرَ الامرِ إِلَى الْبَاطِنِ سَارَ  
 (۴) كُلُّ إِنْسَانٍ لَهُ الصُّورَةُ قَدْ  
 ثُمَّ بَعْدَ الرُّوحِ مَنْ فِيهَا الْجَمَالَ  
 (۵) أَوَّلَ كُلِّ ثَمَارٍ هَلْ غَدَا  
 بَعْدَ ذَا اللَّذَّةُ وَهِيَ بِالْأَثَرِ
- خُذْ وَ اَمِّنْ لِجَمِيلِ الْحِصَّةِ (۱)  
 وَ لِحَبِّ الْبَرِّ بِالرُّوحِ خُذْ  
 اِصْحَ وَ الْبَرِّ اَتَّخِذْ مِثْلَ الْفَرِيقِ  
 نَحْوَ ذَا السَّمْتِ الطَّرِيقِ ذَا اَعْتَبِرْ  
 ذَلِكَ الظَّاهِرُ وَ الْخَلْفِ اَبَانَ  
 ذَلِكَ الظَّاهِرُ وَ الْبَاطِنِ صَارَ  
 كَانَتْ الْاَوَّلُ فِي وَصْفٍ يَحْدُ (۲)  
 .. كَانَ لِلْسَّيْرِ فَاقَتْ بِالْجَلَالِ  
 هُوَ غَيْرَ الصُّورَةِ فِيهَا بَدَا  
 كَانَتْ الْمَعْنَى لَهُ حُلُو الشَّمْرِ (۳)

(۱) ای اترك الحصه من المعارف الالهية و اسمع القصة و التمتع بها - یعنی اقبل  
 من القصة للحصه و انت تنتصح بقصة الحضری و اولاده - (۲) نسخه ثانیة - محدوداً بحد -  
 (۳) و مثال آخر -

- (۱) این رهاکن صورت افسانه گیر  
 (۲) گربدر ره نیست هین برمی ستان  
 (۳) ظاهرش گیر ار چه ظاهر کثر بود  
 (۴) اول هر آدمی خود صورت است  
 (۵) اول هر میوه جز صورت کی است
- رو بهل دردانه گندم دانه گیر  
 گر بدان سو نیست ره این سو بران  
 عاقبت ظاهر سوی باطن رود  
 بعد از آن جان کو جمال سیرت است  
 بعد از آن لذت که معنی وی است

- (۱) فَالْخِبَاءَ أَوْلَا هُمْ يَشْتَرُونَ .. وَلَهُ بِالْحَقِّ صُنْعًا يَضْرِبُونَ ..  
 ثُمَّ بَعْدَ التَّرْكِ فِيهِ تُوْرِدُ ضَيْفًا .. التَّكْرِيمَ مِنْهُ تُوْجِدُ ..  
 (۲) فَالْخِبَاءَ الصُّورَةَ كَانَتْ لَكَ إِدْرِ وَ التَّرْكَ هُوَ الْمَعْنَى بِكَ  
 وَ لَكَ الصُّورَةُ كَأَفْلَاكِ مَخْرُ وَاحِدًا حَتَّى يَهْزَ لِلْمَجْرَسِ (۱)  
 (۳) فَلَا جِلَّ الْحَقِّ ذَا إِطْلَقَ نَفْسُ زَمَنًا فِينَا حِمَارَ الْحَضَرِيِّ  
 ذَاكَ نَدْرِي مَا لَهُ مِنْ خَبَرٍ

### ذهاب السید الحضری مع اهلہ الی القریہ

- (۴) قَمَعَ أَوْلَادِهِ ذَا الْحَضَرِيِّ هَيَّاؤَا أَسْبَابَهُمْ لِلْسَفَرِ  
 وَ عَلَى ظَهْرِ الدَّوَابِ رَكِبُوا جَانِبَ الْقَرْيَةِ سَرَعَى ذَهَبُوا  
 (۵) وَ إِلَى الصَّحَرَاءِ سَاقُوا فَرِحِينَ سَافَرُوا دَوْمًا تَصَحَّوْا قَارِئِينَ (۲)

(۱) قال فی النهج ای اعلم ان صورتك فسطاط و معنك ترك و اعلم ان معنك ملاح و صورتك مثل فلک و المعنى مدبر الصورة - (۲) للحديث الشريف المروى عن ابن عباس سافروا تصحوا و تغنموا ( رواه قدس الله سره بالمفهوم -

- (۱) اولاً خرگاه سازند و خرنند ترك را زان پس بمهمان آورند  
 (۲) صورتت خرگاه دان معنیت ترك معنیت ملاح دان صورت چو فلک  
 (۳) بهر حق این را رها کن يك نفس تا خر خواجه بجنباند جرس

### رفتن خواجه و قوشش بسوی ده

- (۴) خواجه و بچگان جهازی ساختند بر ستوران جانب ده تاختند  
 (۵) شادمانه سوی صحرا راندند سافروا کی تغنموا بر خواندند



(۱) فَيَاسْفَارِ لَهُ الْعَبْدُ الدَّلِيلُ  
وَبَغَيْرِ السَّفَرِ قُرْصُ الْقَمَرِ  
(۲) هَا هُوَ بِالسَّفَرِ الْبَيْدَقُ صَارَ  
وَبَوْعًا السَّفَرِ يُوسُفُ نَالَ  
(۳) فِي النَّهَارِ وَجْهَهُمْ وَافَى الْحَرِيقُ  
عَلِمُوا بِالنَّجْمِ هُمْ سَارُوا أَمَامَ  
(۴) عِنْدَهُمْ صَعْبُ الطَّرِيقِ وَالْقَبِيحُ  
مِنْ نَشَاطٍ عَمَّ سَفَحَ الْقَرْيَةِ  
(۵) طَيِّبًا قَدْ صَارَ مِنْ حُلُوِّ الشِّفَاهِ  
وَمِنْ الرُّوضَةِ ذَاكَ الشَّوْكُ صَارَ

صَارَ كَيْخَسَرُو وَ الْمَلِكُ الْجَلِيلُ  
فَمَتَى الْوَجْهَ لَهُ حُسْنًا سَفَرُ (۱)  
بَطَلَ الْحَرْبِ وَ فَرْزِينَ النَّجَارُ  
مِائَةً مَقْصُودِ الطُّودِ أَمَالُ (۲)  
مِنْ سَنَا الشَّمْسِ وَفِي الدَّلِيلِ الطَّرِيقُ  
لَهُمُ الرَّاحَةُ عَزَّتْ وَالْمَنَامُ..  
عَادَ سَهْلَ السَّيْرِ صَفْوًا وَمَلِيحُ  
ذَا الطَّرِيقُ صَارَ مِثْلَ الْجَنَّةِ  
ذَلِكَ الْمَرْءُ الَّذِي الطَّعْمُ أَبَاهُ  
خَاطَفَ الْقَلْبِ وَ لِلرُّوحِ أَنْارُ

(۱) ( فرزین راد ) ای کامل ممتاز عن سائر الاحجار یسیر میمنه و میسره ویتصرف

کیف یشاء -

- |                                 |                              |
|---------------------------------|------------------------------|
| (۱) کز سفرها بنده کیخسرو شود    | بی سفرها ماه کی خوشرو شود    |
| (۲) از سفر بیدق شود فرزین راد   | وز سفر یابد یوسف صد مراد (۱) |
| (۳) روز روی از آفتابی سوختند    | شب ز اختر راه می آموختند     |
| (۴) خوب گشته بیش ایشان راه زشت  | از نشاط ده شده ره چون بهشت   |
| (۵) تلخ از شیرین زبان خوش میشود | خار از گلزار دلکش میشود      |

(۱) بیدق پیاده شطرنج و فرزین وزیر شطرنج است و نزد بازیگران شطرنج مقررات  
که هرگاه پیاده خانه ها را پیموده و بآخر خانه مقابل رسد فرزین میگردد -

- (۱) فَمِنْ الْمَعْشُوقِ صَارَ الْحَنْظَلُ  
وَكَذَا الصَّحْرَاءُ صَارَتْ مِنْ جَوَارِ  
(۲) وَلَكُمْ مِنْ نَادِرِ الْحُسَيْنِ تَجِدُ  
بِرَجَاءِ ذِي عِذَارٍ كَالْقَمَرِ  
(۳) وَلَكُمْ حَمَالِ الظُّهْرِ جَرَحَ  
بِرَجَاءِ مَحْبُوبِهِ مَنْ لِلْقَمَرِ  
(۴) وَجَهَهُ الْحَدَادُ سَوَى وَالْجَمَالَ  
يَسْعُدُ يَلِيْمٌ وَجَهَا لِلْقَمَرِ  
(۵) سَيِّدٌ حَتَّى الظَّلَامِ حَضْرًا  
حَيْثُ فِي الْقَلْبِ لَهُ خُوطٌ أَمَدٌ
- تَمْرًا السُّكَّرَ طَعْمًا يَفْضُلُ  
دَارِ الدَّارِ اللَّتِي عَزَتْ قَرَارُ  
مَنْ يَجْرُ الشَّوْكَ فِي جُهْدِ بَجْدِ  
وَجَهَا اللَّبُّ أَضَاعَ لَوْ سَفَرُ  
لَهُ بِالْحِمْلِ وَلَكِنْ كَمْ فَرَحَ  
وَجَهَهُ ضَاهِي وَكَالْنَجْمِ زَهَرُ  
أَسْوَدَ حَتَّى يَلِيلِ بِالْوَصَالِ  
.. وَبِهِ يَلْقَى سُورًا وَظَفَرُ..  
فَوْقَ دُكَانٍ لَهُ كَمْ سِمَرًا  
عِرْقَهُ الرِّيَّانُ .. لِلْحَبِّ اسْتَعَدَّ..

خانه از همخانه صحرا می شود

بر امید گلعداری ماه وش

بر امید دلبر مه روی خویش

تا که شب آید ببوسد روی ماه

زانکه سروی دردش کردست بیخ

(۱) حنظل از معشوق خرما میشود

(۲) ای بسا از نازنینان خارکش

(۳) ای بسا حمال گشته پشت ریش

(۴) کرده آهنگر جمال خود سیاه

(۵) خواجه تا شب بردگانی چارمیخ

- (۱) تَاجِرٌ فِي الْبَحْرِ وَالْبَرِّ ذَهَبٌ  
 (۲) كُلُّ مَنْ تَنْظَرُهُ حِينًا يَصِيرُ  
 بِرَجَا سِيمَاءَ حَيٍّ نَاطِقِ  
 (۳) ذَلِكَ النِّجَارُ نَحْوَ الْخَشَبِ  
 بِرَجَا خِدْمَةٍ مِّنْ ضَاهِي الْقَمَرِ  
 (۴) بِرَجَاءِ الْحَيِّ زِدْ مِنْكَ اجْتِهَادَ  
 (۵) لَا يَعُودُ مُؤْنِسًا لَا تَنْتَخِبِ  
 فِيهِ عَارِيَّةٌ ذَا الْأُنْسِ كَانَ  
 (۶) اُنْسُكَ اَيْنَ غَدَى مَعَ اِمْكَا  
 مُؤْنِسٌ صِدْقًا اَلَيْفًا وَ وَفِي
- ذَا بِحِبِّ السَّمْرِ جَدَّ طَلَبِ (۱)  
 مَعَ مَيِّتٍ لَهُ مِنْ عِشْقٍ يَسِيرُ  
 .. وَ مَنِي طَلَعَةِ حَبِّ فَائِقِ ..  
 وَجَّهَ الْوَجْهَ لَهُ بِالطَّلَبِ  
 وَجْهَهَا حُسْنًا بِهِ اللَّبُّ اَنْبَهَرُ  
 كَتِي هُوَ مِنْ بَعْدِ يَوْمَيْنِ الْجَمَادِ  
 لَكَ خَسًا وَلَهُ الْعُمَرُ اجْتَنِبِ  
 .. اِخْرَا لَامِرٍ هُوَ الْوَحْشَةُ بَانَ ..  
 وَ اَيْكَ لَوْ سَوَى الْحَقِّ لَكَ  
 كَانَ .. فَافْهَمْ ذَلِكَ السِّرَّ الْخَفِي ..

(۱) ( خانه شینی ) فی الاصل مخفف خانه نشین ای الزوجه المحبوبة الساكنة

فی البيت -

- (۱) تاجری دریا و خشکی میرود  
 (۲) هر که را با مرده سودائی بود  
 (۳) آن دروگر روی آورده بچوب  
 (۴) بر امید زنده کن اجتهاد  
 (۵) مؤنسی مگزین خسی را از خسی  
 (۶) انس تو با مادر و بابا کجاست
- آن بمهر خانه شینی میرود (۱)  
 بر امید زنده سیمائی بود  
 بر امید خدمت مه روی خوب  
 که نگردد بعد روزی در جماد  
 عاریت باشد در او ان مؤنسی  
 گر بجز حق مونسان ترا وفاست



- (۱) اُنْسُكَ مَعَ ظَنِّكَ أَوْ مَعَ مَنْ  
لَوْ بَغَيْرِ الْحَقِّ رَاقَ الْعُضْدُ  
(۲) اُنْسُكَ مَعَ تَدْيِكَ وَ اللَّبَنِ  
نَفْرَةً مِنْكَ بَدَتْ لِلْمَكْتَبِ  
(۳) ذَا شُعَاعٍ لَمَعَ فَوْقَ الْجِدَارِ  
و لِسَمْتِ الشَّمْسِ تِلْكَ الْآيَةُ  
(۴) فَوْقَ كُلِّ مُوجِدٍ لَوْ وَقَعَا  
فَعَلَيْهِ يَا شُجَاعُ الْعَاشِقَا  
(۵) عِشْقُكَ أَنْتَ عَلَى كُلِّ الْمَذْيِ  
هُوَ مِنْ وَصْفٍ إِلَى الْحَقِّ أَنْجَلِي
- لَكَ رَبِّي .. آيْنُ لَا آيْنُ ظَنَنْ ..  
و النَّصِيرُ .. يَا تَرَى هَلْ يُوجَدُ ..  
مَا بَقِيَ رَاحَ بِمِرِّ الزَّمَنِ  
.. مَا بَقَتْ عَزَّتْ لَكَ بِالطَّلَبِ ..  
لَهُمْ بِالشَّمْسِ ضَاءٌ وَ أَنْارٌ (۱)  
ذَهَبَتْ .. وَهِيَ إِلَيْهِ الْغَايَةُ ..  
ذَا الشُّعَاعُ وَ عَلَيْهِ لَمَعَا  
كُنْتَ أَيْضًا وَ تَصِيرُ التَّائِقَا  
كَانَ مَوْجُودًا بِأَيِّ مَاخَذٍ  
كَانَ مِثْلَ الذَّهَبِ لَمَّا أَنْطَلَى

(۱) ای و ما کان ذاک اللّٰذی شاهد فی الممكنات الا شعاعاً لشمس الحقیقه علی حائط وجودهم منور به کتنور العائط اللّٰذی وقع علیه شعاع شمس الدنیا و ذاک النشان ای الایة و العلامة و اُرفت بعد ذهب جانب الشمس ای رجعت فکما ان نور الشمس لا یدوم و لا یرقی كذلك نور الصفات الالهیة لا یدوم علی الممكن الهالک -

- (۱) انس تو بادایه و لاله چه شد  
(۲) انس تو باشیر و با پستان نماند  
(۳) آن شعاعی بود بر دیوارشان  
(۴) بر هران چیزی که افتد آن شعاع  
(۵) عشق تو بر هر چه آن موجود بود
- گر کسی شاید بغیر حق عضد  
نفرت تو از دبیرستان نماند  
جانب خورشید و ارفت آن نشان  
تو بران هم عاشق آمی ای شجاع  
آن ز وصف حق چوزر اندود بود

- (۱) حَيْثُ مَعَ أَصْلِهِ قَدَرَا حَ الذَّهَبُ  
مِنْهُ شَبَعَانَا غَدَى الطَّبَعُ الطَّلَاقُ
- (۲) رَجَلَكْ مِنْ ذَهَبٍ يُطْلَى اسْحَبِ  
مِنْ سُبَاتٍ لَمْ فَيْكَ وَ أَفَنَ
- (۳) إِنْ ذَاكَ اللَّطْفُ فِي الْقَلْبِ مُعَارَ  
رَأْسُ مَالٍ الْعَدَمِ لِلزَّيْنَةِ
- (۴) فَإِلَى الْمَعْدِنِ رَا حَ الذَّهَبُ  
أَنْتَ أَيْضًا نَحْوَ ذَاكَ الْمَعْدِنِ
- وَالنَّحَاسُ بَقِيَ .. لَا فِي طَلَبِ ..  
لَهُ قَالَ .. وَ لَهُ رَامَ الْفِرَاقِ ..  
لِصِفَاتٍ لَهُ .. وَفَقَ الْأَدَبِ ..  
لَا تَقُلْ لِلذَّهَبِ الْقَلْبُ الْحَسَنُ  
كَانَ تَحْتَ الزَّيْنَةِ خَلْفَ السِّتَارِ  
.. وَ بِهِ عَادَ لِأَصْلِ الطَّيْنَةِ  
فَوْقَ قَلْبٍ لَهُ كَانَ الطَّلَبُ (۲)  
مَنْ لَهُ رَا حَ فَرُحَ وَ اقْتَرِنَ

(۱) روى عن ابى هريرة فى الجامع الصغير من تزيين بعمل الاخرة و هو لا يريدھا و لا يطلبھا لمن فى السموات و الارض - (۲) اى الذهب من وجه النحاس المطلى يذهب فى معدنه اى يرجع الى اصله فالزينة الصورية و المعنوية المطلية كما ترجع الى اصلها انت ايضا ارجع لجانب ذاك المعدن فان ذلك الكان و هو معدن الذهب و ذاك الحسن و اللطف لاصله يرغب فانت ارجع لله و اطلب الوصول اليه و افرغ من آثار صفاتك -

- (۱) چون زری با اصل رفت و مس بماند  
(۲) از زراندود صفاتش پا بکشد  
(۳) آن خوشی در قلبها عاریتی است  
(۴) زر ز روی قلب در کان می رود
- طبع سیر آمد طلاق او براند (۱)  
از جهالت قلب را کم گوی خوش  
زیر زینت مایه بی زینتی است  
سوی آن کان رو توهم کان می رود

(۱) نسخه لکناهور چنین است :-

طبع سیر آمد طلاق او براند  
بشت بر وی کرد و دست از وی فشاند  
یعنی چون از حسن او که از صفات الهی آمده بود طبیعت تو سیر شده او را  
ترك كردى ( دست از وی فشاند ) کنایه از ترك کردن است -



- (۱) فَمِنْ أَلْحَائِطِ حَتَّى الشَّمْسِ رَاحَ  
أَنْتَ رُحْ فِي الشَّمْسِ تِلْكَ مَنْ تَرُوقُ  
(۲) ثُمَّ بَعْدَ الْمَاءِ مِنْ عِنْدَ السَّمَاءِ  
حَيْثُ لِلْمِيزَابِ أَنْتَ مِنْ وَفَاءِ  
(۳) أَبَدًا مَعْدَنُ ذَيْلِ الْغَنَمِ  
وَمَتَى الذِّئْبُ الضَّخِيمُ ذُو الْأَدَدِ  
(۴) هُمْ ظَنُّوا بُدْرَةً مِنْ ذَهَبٍ  
مِنْ غُرُورٍ بِهِمْ لِلْقَرْيَةِ
- لَا مَعَ النُّورِ بِقَرِصِ الشَّمْسِ لِأَخِ (۱)  
لِلرَّوَّاحِ وَ عَلَى الشَّمْسِ تَفُوقُ  
إِسْتَلِمَ .. يَا مَنْ لَهُ الذَّوْقُ سَمَى ..  
لَمْ تَرَ .. فَاتَرَ كُهُرُحُ نَحْوَ السَّمَاءِ ..  
مَا غَدَى لِلذِّئْبِ فَيْخًا فَأَعْلَمَ  
عَرِفَ الْمَعْدَنَ أَوْ فِيهِ اعْتَمَدَ (۲)  
عَقَدَ حُبًّا بِوَفْقِ الطَّلَبِ  
رَكَضُوا كَلًّا بِكُلِّ سُرْعَةٍ

(۱) هذه الترجمة بناء على ان كلمة ( در خور می رود ) فی المصراع بمعنى يروق و يليق و يمكن ان تكون كلمة خور هنا ايضاً بمعنى الشمس فتكون الترجمة عندئذ (انت رح في الشمس التي تروح في الشمس اي رح في شمس المرشد الذي هي تروح و تفتي في شمس الحقيقة والوحدة- (۲) اي يا حيوان السيرة و معدن ذئب الغنم اي اصل اللذات و صنيع النعم التي هي عبارة عن الحقيقة الالهية و هي لا تكون دام گرگ اي لا تكون مكرراً لاهل الدنيا و لكن متى يفهم معدن كل نعمة ذلك الذئب الكبير من اهل الصورة او تقول الدنيا و ما فيها لا تكون معدن اللذات و لكن متى يفهم الذئب الكبير المعدن فاذا وجد الذئب في الفخ تناوله من غير احتراز -

- (۱) نور از دیوار تا خور می رود تو بدان خور و که در خور می رود  
(۲) زین سپس بستان تو آب از آسمان چون ندیدی تو وفا از ناودان  
(۳) معدن دنبه نباشد دام گرگ کی شناسد معدن آن گرگ سترگ (۱)  
(۴) زر گمان بردند بسته در گره می شتاییدند مغروران بده

(۱) مراد از معدن مسکن است و دام گرگ کنایه از دنیا است و گرگ کنایه از نفس است یعنی مسکن تو که مانند دنبه هستی دنیا نیست بلکه این دام گرگ نفس است و ترا هلاک خواهد کرد و این مسکن تو نخواهد گذاشت -



- (۱) وَ عَلَىٰ ذَا النَّمْرِ خَفُوا ضَاحِكِينَ  
 حَوْلَ ذَا الدُّوَلَابِ دَارُورًا قَصِينًا<sup>(۱)</sup>
- (۲) إِذْ هُمْ دَوْمًا لِّطَيْرٍ نَّظَرُوا  
 جَانِبَ الْقَرْيَةِ طَارَ انْبَهَرُوا  
 وَ يَذَا الصَّبْرُ لَهُمْ قَدْ خَرَقَا  
 ثَوْبَهُ شَوْقًا وَ طَاشَ نَزَقَا
- (۳) فَلِنَحْوِ الْقَرْيَةِ كُلِّ نَسِيمٍ  
 هَبَّ قُلْتُ الرُّوحَ وَاللَّطْفَ الْعَمِيمَ<sup>(۲)</sup>
- (۴) أَنَعَشَ دَوْمًا وَ كُلُّ مَنْ وَرَدَ  
 مِنْ حَوَالِي الْقَرْيَةِ عَنْهَا ابْتَمَدَ
- فَعَلَى الْوَجْهِ لَهُ خُلُوعًا قَبْلَ  
 سُكْرًا بِالدُّوْقِ فَاقَتْ وَ عَسَلُ<sup>(۳)</sup>
- (۵) أَن لَنَا وَجْهَ الْحَبِيبِ أَنْتَ حِينُ  
 قَدْ نَظَرْتَ .. عَكْسُهُ فَيْكَ يَبِينُ ..  
 أَنْتَ رُوحُ رُوحِنَا أَنْتَ الْبَصَرُ  
 كُنْتَ مِنَّا .. لَبِنَا فَيْكَ انْبَهَرُ ..

(۱) حول ذَا الدولاب ای القرية - (۲) لم يذكر هذا البيت في النهج و ذكر  
 فی نسخه لکنناهور - (۳) نسخه ثانیه - کم علی الوجه له -

- (۱) همچنين خندان و رقصان می شدند  
 سوی آن دولاب چرخ می زدند
- (۲) چون همی دیدند مرغی می پرید  
 جانب ده صبر جامه می درید
- (۳) هر نسیمی کز سوده می وزید  
 گوئیا روح روان می پرورید
- (۴) هر که می آمد زده از سوی او  
 بوسه میدادند خوش بر روی او
- (۵) که توری یار ما را دیده  
 پس تو جان جان و ما را دیده

## رعاية و تعظیم مجنون لذاک الکلب المقیم فی محله لیلی

- (۱) مِثْلُ مَجْنُونٍ لَهُ كَلْبٌ مُدَامَ .. بِهَوَاهُ شَبَّ وَجَدًا وَ غَرَامَ ..  
 لَهُ كَمْ قَبْلَ مِنْ حُبِّ وَ ذَابَ .. عِنْدَهُ .. فِيهِ حَلَى مُرُّ الْعَذَابِ ..  
 (۲) خَاضِعًا حَوْلَهُ طَافَ وَ ضَرَعَ .. وَ لَهُ بِالْعِشْقِ ذَلٌّ وَ خَضَعُ ..  
 سُكْرًا صَفْوًا وَ جُلَابًا هَدَى .. لَهُ فِي خِدْمَتِهِ الْعَبْدَ غَدَا ..  
 (۳) فَفُضُولِي لَهُ الْقَوْلَ السَّخِفَ .. قَالَ يَا مَجْنُونُ ذُو الرَّأْيِ الضَّعِيفِ ..  
 ذَا الْجُنُونِ مِنْكَ مَا كَانَ مُدَامَ .. لَهُ تَأْتِي .. وَ بِمَنْ زِدْتَ غَرَامَ ..  
 (۴) فَفَمَ الْكَلْبِ مُدَامًا غَائِطًا .. أَكَلَ كَانَ دَمِيمًا سَاقِطًا ..  
 يَمَسُّحُ مَقْعَدَهُ بِالشُّفَةِ .. دَانِي الطَّبْعِ كَرِيهِ الصِّفَةِ ..  
 (۵) فَعَيُوبَ الْكَلْبِ كَمْ عَدَّوَمَا .. عَلِمَ الْعَائِبُ عَنْ غَيْبِ السَّمَا (۱) ..

(۱) ای و هذا ليس بعجيب لان اللذي يعلم العيب و يراه لا يقف على اسرار  
 حب علام الغيوب حتى يراعى المجنون -

## نواختن مجنون آن سگ را که مقيم گوی لیلی بود

- (۱) همچو مجنون کوسگی رامی نواخت .. بوسه اش میداد و پیشش می گذاخت  
 (۲) گرد او می گشت خاضع در طواف .. هم جلاب و سکرش می داد صافی  
 (۳) بوالفضولی گفت ای مجنون خام .. این چه شیداست این چه می آری مدام  
 (۴) بوز سگ دائم پلیدی می خورد .. مقعد خود را بلب می استرد  
 (۵) عیبهای سگ بسی او می شمرد .. عیبدان از غیبدان بوئی نبرد

- (۱) قَالَ مَجْنُونٌ لَهُ يَا غِرُّ مَنْ  
فَهَلَمْ أَتَيْتَ بِعَيْنِي أَنْظِرِ  
(۲) ذَا طِلْسَمٍ عَقَدَ لِلْسَيِّدِ  
حَارِسُ الْبَيْتِ لَيْلَى وَالطَّرِيقِ  
(۳) أَنْظِرِ الْهِمَّةَ مِنْهُ فَالْجَنَانُ  
هُوَ كَانَ اخْتَارَ فِي أَيِّ مَحَلٍّ  
(۴) هُوَ كَلَبُ كَهْفِي مَنْ وَجْهَهُ  
بَلْ هُوَ الْخَلُّ الْوَفِيُّ بِالْعَنَا  
(۵) ذَلِكَ الْكَلْبُ الَّذِي فِي رَبْعِهِ  
فَلَهُ كَانَ تُرَابُ الْقَدَمِ  
(۶) ذَلِكَ الْكَلْبُ الَّذِي حُبًّا قَطَنَ  
أَنَا لَا أُعْطِي بِأَسَادِ الزَّمَنِ
- عَابَنِي كُلُّكَ نَقَشٌ وَ بَدَنَ  
لَهُ وَ اعْجَبَ لِجَمِيلِ الْأَثَرِ  
.. طَائِرُ الصَّيْتِ بَعِيدُ الْمَقْصَدِ ..  
ذَا .. وَ بِالْمَجْدِ جَدِيرٌ وَ حَقِيقٌ ..  
عَرِفَ وَ الرُّوحَ بَلْ أَيِّ مَكَانٍ  
مَوْطِنًا بِالْحُبِّ شَادَ فِيهِ حَلٍّ  
كَانَ مَيْمُونًا وَ عَزَّ شِبْهُهُ  
لِي كَانَ وَ الْمَوَاسِي فِي الْفَنَاءِ  
قَدْ أَقَامَ نَزَلَ فِي صَقْعِهِ  
بَزَّ أَسَادَ الشَّرِّ بِالْعِظَمِ (۱)  
أَرْضَهُ بَيْتَهُ حَلَّ وَ سَكَنَ  
شَعْرَةً مِنْهُ وَ لَوْ جَلَّتْ ثَمَنُ (۲)

(۱) لم يذكر هذا البيت في النهج وذكر في نسخة لکناهور - (۲) ای وهكذا  
ينبغي لطلاب السلوك ان يكونوا مجبين لملازمي باب الولي ولو كانوا في الصورة اذلاء-

- (۱) گفت مجنون تو همه نقشی و تن  
(۲) این طلسم بسته مولی است این  
(۳) همتش بین و دل و جان را شناخت  
(۴) او سگ فرخ رخ کھف من است  
(۵) آن سگی که گشت در کویش مقیم  
(۶) آن سگی که باشد اندر کوی او
- اندر آ و بنگرش از چشم من  
باسبان کوچہ لیلی است این  
کو کجا بگزید و مسکن گاه ساخت  
بلکه او هم درد و هم اھف من است  
خاک پایش بہ ز شیران عظیم  
من بشیران کی دھم یک موی او



- (۱) أَنْتَ يَا مَنْ لِلْكَلابِ لَهُ قَدْ  
أَبْدَأُ لَا يُمَكِّنُ بَسْطُ الْكَلَامِ  
(۲) وَعَنِ الصُّورَةِ يَا أَحْبَابَ لَوْ  
فَجَنَانٌ فِي جَنَانٍ نَضْرَةِ  
(۳) أَنْتَ مِنْكَ الصُّورَةُ لَمَّا كَسَرْتَ  
وَلِكُلِّ صُورَةٍ كَسْرًا عَلِمْتَ  
(۴) بَعْدَ ذَا بِالْهِمَّةِ كُلِّ الصُّورِ  
تَغْدُو بِالرُّوحِ كَمِثْلِ حَيْدَرٍ  
(۵) قَدْ أَطَاعَ الصُّورَةَ ذَا الْحَضِرِي  
وَبِقَوْلٍ تَأْفِيهِ لِلْقَرِيَةِ
- كَأَنْتِ الْأَسَادُ بِالْخِدْمَةِ عَبْدُ  
صَهْ وَلَا تَنْبَسُ بِلَفْظٍ وَالسَّلَامُ (۱)  
تَصْرِفُوا قُلُوبَكُمْ الْمَعْنَى تَرَوُا  
وَرِيَاضٌ فِي رِيَاضٍ خَضِرَةِ  
إِحْتَرَقَتْ وَبِمَا رُمَتْ ظَفَرَتْ  
وَالسُّلُوكُ فِي الطَّرِيقِ كَمْ فِهِمَتْ  
تُكْسِرُ .. تُعْفِي مِنَ الْجِسْمِ الْأَثَرُ ..  
تَقْلَعُ بِالْعَزْمِ بَابَ خَيْبَرِ  
السَّلِيمِ مَالَهُ مِنْ خَبَرِ (۲)  
سَارَ .. وَفَقَى مَالَهُ مِنْ مُنِيَةِ ..

(۱) ای اذا كانت كلاب المعشوق اعلى من الاسود فكيف بالمعشوق الحقيقي فان كان  
بصر بصيرتك مفتوحاً انظر للمعنى و دع الصورة و السلام عليك - (۲) السقية بفتح  
السين الاطاعة -

- (۱) ای که شیران مر سگانش را غلام  
(۲) گرز صورت بگنرید ای دوستان  
(۳) صورت خود چون شکستی سوختی  
(۴) بعد از آن هر صورتی را بشکستی  
(۵) سقیه صورت شد آن خواجه سلیم
- گفتن امکان نیست خامش و السلام  
جنت است و گلستان در گلستان  
صورت کل را شکست آموختی (۱)  
همچو حیدر باب خیبر بزکنی  
کو بده می شد بگفتار سقیم

(۱) یعنی چون صورت تو در مشاهده نماند و ذات حق مشهود شود در تو پس  
همه صور از مشاهدت تو دو حق همه جا مشهود شود بعد از این هر صورتی که باب  
شرک خفی است شکسته می شود و در مشاهدت تو همه صورها فنا گردد و تنها حق تعالی  
مشهود میگردد ص ۲۲ ج ۲ شرح بهر العلوم -

- (۱) وَ يَذَاكَ الْمَلِيقِ نَحْوَ الشَّرِكِ  
مِثْلَ طَيْرٍ سَارَ نَحْوَ الْحَبَّةِ  
(۲) ذَلِكَ الطَّيْرُ أَهَ الْحَبَّةِ قَدْ  
غَايَةَ الْجَرِصِ الْكَثِيرِ وَالطَّمْعِ  
(۳) فَالطَّيْمُورُ طَمَعًا بِالْحَبَّةِ  
سَمَتَ ذَا التَّزْوِيرِ كَمْ طَارَتْ سَرِيعَ  
(۴) لَوْ لَكَ يَا سَالِكَ أُبْدِي أَنَا  
أَحْذَرُ مِنْ أَنْ أُسَوِّيكَ بِلَا  
(۵) أَوْجَزُ الْقَوْلِ فَلَمَّا الْقَرْيَةَ  
لَمْ تَكِ الْقَرْيَةُ تِلْكَ وَانْتَخَبَ  
(۶) قُرْبَ شَهْرٍ وَاحِدٍ بِالْقَسْرِ هُمْ  
سَبَرُوا حَيْثُ طَرِيقَ الْقَرْيَةِ

همچو مرغی سوی دانه امتحان  
غایت حرص است نی جود و عطا (۱)  
سوی آن تزویر پران و دوان  
ترسم ای رهرو که بیگاهت کنم  
خود ندید آن ده ده دیگر بدید  
زانکه راه ده نکو نشناختند

- (۱) سوی دام آن تملق شادمان  
(۲) از کرم دانست مرغ آن دانه را  
(۳) مرغکان در طمع دانه شادمان  
(۴) گرز شادی خواجه آگاهت کنم  
(۵) مختصر کردم چو آمد ده بدید  
(۶) قرب ماهی ده بده می تاختند

(۱) مرغ حریص کنایه از اهل دنیا است و دانه کنایه از لذائذ دنیوی و دام این  
دنای حالی است -



صَنَعَةً.. هَبْ جَدَّ فِيهَا وَوَلِعْ..  
 صَارَ مَذْمُومًا بِتِلْكَ الصَّنَعَةِ  
 سَلَكَ لَمْ يَتَّبِعْ نَهْجَ الْفَرِيقِ  
 مِائَةً عَامٍ بِهِ دَوْمًا يَسِيرُ  
 سَارَ كَالْحَائِرَةِ هَذَا الذَّلِيلُ  
 اَدْمِي يَأْتِي لَا عَنْ وَالِدَيْنِ  
 نَادِرٌ كَانَ الَّذِي كَنَزًا وَجَدَ  
 كَانَ رُوحًا طَاهِرًا مِنْهُ الْبَدَنُ  
 عَلَّمَ الْقُرْآنَ كَانَ وَ سَمِي  
 عَلِمَ وَهُوَ لِبَنِي الْكَرَمِ (۱)  
 ..هُوَ بِالذَّاتِ لَهُمْ أَوْفَهُمَا..

(۱) كُلُّ مَنْ مِنْ غَيْرِ اسْتَاذِ تَبِعَ  
 ضَحَكَةً فِي الْبَلَدِ وَالْقَرْيَةِ  
 (۲) كُلُّ مَنْ لَا عَنْ دَلِيلٍ فِي الطَّرِيقِ  
 فَطَرِيقُ كُلِّ يَوْمَيْنِ يَصِيرُ  
 (۳) كُلُّ مَنْ الْمَكْعَبَةِ لَا فِي دَلِيلِ  
 (۴) عَادَ إِذْ قَدْ نَدَرَ فِي الْخَافِقِينَ  
 (۵) يَجِدُ الْمَالَ الَّذِي بِالْكَسْبِ جَدَ  
 (۶) أَيْنَ يُلْفَى مُصْطَفَائِيَّ وَ مَنْ  
 كَيَّ لَهُ الرَّحْمَنُ خَلَاقُ السَّمَاءِ  
 (۷) كُلُّ أَهْلِ الْبَدَنِ بِالْقَلَمِ  
 رَفَعَ وَاسِطَةً مَا عِلْمًا

(۱) ای علم بالقلم فی بذل کرمه تعالیٰ لجملة اهل الظاهر رفعها بواسطه ای علمهم بواسطه القلم ليقيد به العلوم فکما ان القلم واسطه کذا الرسول واسطه بین الرب والعبد فهو (ص) قلم العلوم ای تظهر بوجوده لصید الحکم ليعلموا بها فان من عمل بما علم ورثه الله علم ما لم يعلم فنتج ان معلم اهل الظاهر مخلوق و معلم الواصل لمرتبه الروح الخالق و الحریص علی الدنيا کالحضری و اولاده محرومون من التعلم و لهذا قال ( هر حریص هست محروم ای پسر ) -

(۱) هر که گیرد پیشه بی اوستا  
 (۲) هر که در ره بی قلاوزی رود  
 (۳) هر که تازد سوی کعبه بی دلیل  
 (۴) زانکه نادر باشد اندر خافقین  
 (۵) مال او یابد که کسبی میکند  
 (۶) مصطفائی کو که جسمش جان بود  
 (۷) اهل تن را جمله علم بالقلم  
 ریشخندی شد بشهر و روستا  
 هر دو روزه راه صد ساله شود  
 همچو این سر گشتگان گردد ذلیل  
 کادمی سر برزند بی والدین  
 نادری باشد که بر گنجی زند  
 تا که رحمن علم القرآن بود  
 واسطه افراشت در بذل کرم (۱)

(۱) مراد واسطه بست که از پیروی او علم حاصل میشود -



- (۱) دَائِمًا كُلُّ حَرِيصٍ يَا وَلَدَ  
كَالْحَرِيصِينَ سَرِيعًا لَا تَسِرْ  
(۲) فِي الطَّرِيقِ بَعْدَ ذَا كَمْ مِنْ تَعَبٍ  
كَعَذَابِ الطَّيْرِ لِلْمَاءِ بِأَنْ  
(۳) عَادَ شَبَعَانًا بِقَلْبٍ مَرْتَوِيٍّ  
وَمِنْ السُّكْرِ مَفْتُوتًا لِمَنْ  
كَانَ مَحْرُومًا.. وَتَوْبًا لِسُغْلِ جَدِّ  
سِرُّ رُويْدًا مِثْلَهُمْ إِنْ لَمْ تَصِرْ  
وَجَدُوا جَرُّوا عَنَاءً وَ نَصَبَ  
فِي التُّرَابِ كَانَ رَهْنًا لِلْمَحَنِ  
هُوَ مِنْ ذِي الْقَرْيَةِ وَالْقَرْوِيِّ  
مَا غَدَى الْأُسْتَاذُ لَا يَدْرِي بِفَنِّ

وصول السيد الحضری وقومه الى القرية و اظهار القروي  
نفسه انه ما سمع بهم وما رء آهم

- (۴) بَعْدَ شَهْرٍ إِذْ هُمْ ذَاكَ الطَّرْفَ  
لِلدَّوَابِ لَهُمْ لَمْ يَجِدُوا  
وَصَلُّوا مِنْ غَيْرِ زَادٍ وَ عَلَفَ  
مَا بِهِ الرَّاخَةُ كَلَّا فَقَدُوا

- (۱) هر حریصی هست محروم ای پسر  
(۲) اندرین ره رنجها دیدند و تاب  
(۳) سیرگشته ازده و ازروستا  
چون حریصان تک مرو آهسته تر  
چون عذاب مرغ خاکی اندرآب  
وزشکر ریزی چنان نااوستا

رسیدن خواجه و قومش بسوی ده و نادیده و ناشناخته آوردن  
روستائی ایشان را

- (۴) بعد ماهی چون رسیدند آن طرف  
بی نوا ایشان ستوران بی علف

- (۱) إِذْ ذَاكَ الْقَرْوِيَّ وَ انْظُرْ  
هُوَ مِنْ خُبْتٍ وَ سُوءِ النِّيَّةِ  
(۲) فِي النَّهَارِ وَجْهَهُ أَخْفَى لِأَن  
نَحْوَ بُسْتَانٍ لَهُ وَ الْكَرَمِ  
(۳) مِثْلُ ذَا الْوَجْهِ الَّذِي شُومَ وَ شَرَّ  
عَنْ عِيُونِ الْمُسْلِمِينَ فِي الدُّنَا  
(۴) فُوجُوهُ مِنْ شَيَاطِينٍ تَبَيَّنَ  
تَنْظُرُ مِثْلَ الدُّبَابِ قَدْ جَلَسَ  
(۵) لَوْ نَظَرَتْ وَجْهَهَا فَوْرًا تَقَعُ  
أَنْتَ بِالْبَيْتِ لَهَا لَا تَنْظُرُ  
عِبْرَةً لِلْظَّالِمِ ذَاكَ اعْتَبِرْ (۱)  
مَا أَتَى بَعْدَ اللَّتْيَا وَ اللَّتْيَا  
فَمَهُمْ لَا يَفْتَحُوا بَعْدَ الزَّمَنِ  
.. أَوْ بِهِ يَرْجُونَ أَذْنَى النِّعَمِ ..  
كُلُّهُ الْأَوَّلَى لَهُ أَنْ يُسْتَمَرَّ  
لَهُمُ الْحَرَمَانِ ذَا كُلِّ الْهِنَا  
وَ عَلَى الرَّأْسِ لَهَا فِي كُلِّ حِينٍ  
وَ هِيَ فِي الْوَأَقِعِ شَبَهُ الْحَرَسِ  
فَوَقَكَ تَوَلَّيَكَ غَمًّا وَ جَزَعٍ  
أَوْ لَهَا انْظُرْ غَاضِبًا مِنْهَا أَحْذَرِ

(۱) بعد اللتیا و اللتی فالتییا تصغیر اللتی اشاره الی شیء صغیر و کبیر ای انظر  
بعد مواعیده الصغیره و الکبیره او بعد النعم او بعد المعارفة -

- (۱) روستائی بین که از بد نیتی  
(۲) روی پنهان میکند ایشان بروز  
(۳) آنچنان رو که همه زرق و شرست  
(۴) رویها باشد که دیوان چون مکس  
(۵) چون به بینی رویشان در توفتند  
میکنند بعد اللتیا و اللتی  
تا سوی باغش نه بکشایند پوز  
از مسلمانان نهان اولی تر است  
بر سرش بنشسته باشد چون حرس  
یامین شان چون به بینی خوش میخند

- (۱) فَبِمَنْحِلِ السِّحْنَةِ ذِي الْعَاصِيَةِ  
 (۲) إِذْ هُمْ قَدْ سَلُّوا الْبَيْتَ لَهُ  
 بِهِمْ بَانَ وَ تَوًّا هَرَعُوا  
 (۳) لَهُ أَهْلُ الْبَيْتِ فَوْرًا ارْتَجُوا  
 وَ لِهَذَا الْأَعْوَجَاجِ الْحَضِرِي  
 (۴) لَكِنِ اللَّحْنُ بِقَوْلِ خَشِنٍ  
 حَيْثُ فِي الْبَيْتِ وَقَعَتِ الْحِدَّةُ  
 (۵) خَمْسَةَ أَيَّامٍ فِي الْبَابِ هُمْ  
 كَأَبْدُوا فِي اللَّيْلِ بَرْدًا فِي النَّهَارِ  
 (۶) فَالْوُقُوفُ مَا أَتَى مِنْ غَفْلَةٍ  
 بَلْ أَتَى مِنْ إِفْتِقَارٍ لِلطَّعَامِ
- هُوَ قَالَ نَسْفَعُ بِالنَّاصِيَةِ (۱)  
 وَجَدُوا كَالْأَقْرِبَاءِ الْوَلَهُ  
 نَحْوَهُ وَ الْبَابَ مِنْهُ قَرَعُوا  
 بَابَهُ خَوْفًا بِهِ أَنْ يَلْجُوا  
 صَارَ كَالْمَجْنُونِ وَاهِي الْفِكْرِ  
 لَمْ يَرِقْ مِنْهُ بِذَاكَ الزَّمَنِ  
 مَا تُفِيدُ لَوْ بَدَتْ وَ الشِّدَّةُ  
 وَقَفُوا وَ الْأَمْرُ ضَاقَ بِهِمْ  
 وَهَجَ شَمْسٌ وَ حَرٌّ وَ أَوَارَ  
 أَوْ جُمُودٍ لَهُمْ بِالْخُلَّةِ  
 .. وَ اضْطَرَّارٍ عِنْدَ بَابِ الْمَطْعَامِ.. (۲)

(۱) الایة فی سورة العلق ( لنسفعن بالناصیه ) ای لنجذبینه بناصیته الی النار ( ناصیه کاذبه خاطئه ) - (۲) نسخه ثانیه - بالفطرة -

- (۱) در چنین روی خبیث عاصیه  
 (۲) چون پیرسیدند و خانش یافتند  
 (۳) در فرو بستند اهل خانه اش  
 (۴) لیک هنگام درشتی هم نبود  
 (۵) بر درش مانند اند ایشان پنج روز  
 (۶) فی ز غفلت بود مانند نی خری
- گفت یزدان نسفعن بالناصیه  
 همچو خویشان سوی در بشتافتند  
 خواجه شد زین کج روی دیوانه و ش  
 چون در افتادی بچه تیزی چه سود  
 شب بسر ما روز خود خورشید سوز  
 بلکه بود از اضطرار و بی خوری



- (۱) لَا ضِطْرَّ ارِ بِالْمُتَّيِّمِينَ الْحَسَانَ  
وَمِنْ الْجُوعِ الْكَثِيرِ السَّبْعُ
- (۲) فَمَدَامَا قَدْ رَأَاهُ وَ مَدَامَ  
أَنْ فَلَانْ أَنَا وَالْأَسْمُ لِيَا
- (۳) قَالَ ذَا كَانَ أَنَا لَا أَعْلَمُ  
نَجَسًا أَنْتَ تَكُونُ أَوْ قَرِينُ
- (۴) فَبِصْنَعِ هُوَ مَفْتُونٌ أَنَا  
أَبْدًا لَا أَدْرِي مَنْ أَنْتَ وَلَا
- (۵) أَنَا عَنْ ذَاتِي مَالِي مِنْ خَبَرِ  
هَبْ بِقَدْرِ شَعْرَةِ الرَّأْسِ لِيَا
- وَصَلُّوا طَوْعًا لِسُلْطَانِ الزَّمَانِ..  
يَا كُلَّ الْجَيْفَةِ يَرْتَدِعُ  
هُوَ حَيَّاهُ وَ قَالَ بِسَلَامٍ  
ذَا هُوَ فَاللهُ اللَّهُ يَا  
أَنْتَ مَنْ كُنْتَ وَ لَسْتُ أَفْهَمُ  
طَاهِرٌ.. لَسْتُ لِي حَالًا تَبِينُ..  
يُزِمِّي وَاللَّيْلُ قَيْدُ الْفَنَاءِ.. (۱)  
مُعَوِّزٌ أَعْرِفُكَ بَيْنَ الْمَلَأِ  
مِنْ وَجُودِي لَسْتُ أَدْرِي مِنْ أَثَرِ  
لَسْتُ أَدْرِي أَنَا مَالِي مَا يَا

(۱) هذه الايات الثلاثة من الاصل لم توجد في نسخة النهج القوي و ترجم لها عن نسخة لکناهور -

- (۱) بالشیمان بسته نیکن اضطرار  
(۲) او همی دیدش همی کردش سلام  
(۳) گفت باشد من چه دانم تو کشتی  
(۴) والهم روز و شب اندر صنع هو  
(۵) از خودی خود ندانم من خبر
- شیر مر داری خورد از جوع زار  
که فلانم مر مرا اینست نام  
یا پلیدی یا قرین پاکشتی  
هیچگونه نیستم پروای تو  
نیست از هستی سر مویم اثر

- (۱) مَا سِوَى الْحَقِّ لِي الْفِكْرُ جَهْلٌ  
 مَا سِوَى اللَّهِ ... وَ مَا أَدْرِي أَنَا ..  
 (۲) قَالَ هَذَا الْوَقْتُ لِلْحَشْرِ الْمَثَلِ  
 وَهُوَ مِصْدَاقٌ لِقَوْلِ الذِّكْرِ فِيهِ  
 (۳) شَرَحَ الْقَوْلَ لَهُ إِنِّي أَنَا  
 قَدْ أَكَلْتُ مِنْ خُوانِي الْأَطْعَمَةِ  
 (۴) ذَلِكَ الْيَوْمَ لَكَ ابْتَعْتُ الْمَتَاعَ  
 (۵) سَمِعَ الْخَلْقُ بِسِرِّ حِمْنًا  
 وَ إِذَا مَا الْخَلْقُ حِمْنًا أَكَلَا  
 (۶) وَ هُوَ قَالَ لَهُ دَوْمًا فَمَا  
 لَا لَكَ أَغْرِفُ لَا مِنْكَ الْمَجَلُ
- فَيَقْلِبِي وَ بِرُوحِي لَا يَحِلُّ  
 ..هَا أَنَا قَدْ غَضْتُ فِي بَحْرِ الْفَنَاءِ ..  
 مَا هُنَاكَ يَحْصُلُ الْيَوْمَ حَصْلُ  
 يَوْمَ الْمَرَّةِ يَفِرُّ مِنْ أَخِيهِ  
 ذَاكَ مَنْ أَنْتَ بِطَيْبٍ وَ هُنَا  
 ضُوعِفَتْ مِنِّي رَأَيْتَ التَّكْرِمَةَ  
 كُلُّ سِرٍّ جَاوَزَ الْأَثْنَيْنِ شَاعَ  
 وَ دَرَى دَوْمًا قَدِيمٌ وَ دَنَا  
 نِعْمَةً فَالْوَجْهَ مِنْ ذَا خِجَلًا  
 ذِي الْأَكَاذِيبِ تَقُولُ رَمًا  
 أَعْلَمُ لَا الْأِسْمَ مِنْكَ وَ الْخُلَّلُ

(۱) الاية فى سورة عبس -

- (۱) هوش من از غیر حق آگاه نیست  
 (۲) گفت ایندم با قیامت شد شبیه  
 (۳) شرح میکردش که من آنم که تو  
 (۴) آن فلان روزت خریدم آن متاع  
 (۵) سر مهر ما شنیدستند خلق  
 (۶) او همی گفتش چه گوئی ترهات
- در دل و جانم بجز الله نیست  
 ما برادر شد یفر من اخیه  
 لوتها خوردی از خوان من دوتو  
 کل سر جاوز الاثنین شاع  
 شرم دارد رو چو نعمت خوردخلق  
 نی ترا دانم نه نام تو نه جات

و سَحَابًا صَوَّبَهُ الْأَرْضَ غَمَرٌ  
 سَحَّ مِنْ غَيْثٍ .. وَمَا عَنْ لَهَا ..  
 وَصَلَتْ فَالْحَضِرِيُّ ذُو النَّكَدِ  
 قُلْ لِرَبِّ الْبَيْتِ سَرَعَانِ تَعَالِ  
 جَانِبَ الْبَابِ وَرَامَ مَا حَصَلَ  
 آخِرَ الْأَمْرِ فَقُلْ مِنْهُ الْيَسِيرُ  
 أَنَا خَلَيْتُ وَمَا فِي الْخَاطِرَةِ  
 فِكْرَةً إِعْمَلْ وَرَحْمَاكَ يَا  
 مِنْ أَدَى الْبَرْدِ الشَّدِيدِ وَالْحَرَقِ  
 خَمْسَةَ أَعْوَامٍ كَالْمَوْتِ غَدَتْ  
 يَأْتِي وَ الْخِلُّ الْوَفِيُّ وَالْحَبِيبُ  
 مِائَةَ أَلْفٍ .. فَأَتَى لِي الْغِيَاثُ ..

(۱) خَامِسُ لَيْلَةٍ اكْتَتَطَ مَطَرٌ  
 وَ السَّمَاءُ انْبَهَرَتْ مِمَّا بِهَا  
 (۲) وَ مِدَّ الْمَدِيَّةُ لِلْعَظَمِ بِحَدِّ  
 ضَرْبِ الْحَلَقَةِ لِلْبَابِ وَ قَالَ  
 (۳) إِذْ هُوَ فِي أَلْفٍ إِصْرَارٍ وَصَلَ  
 قَالَ يَا رُوحَ الْأَبِ مَاذَا يَصِيرُ  
 (۴) قَالَ عَنْ تِلْكَ الْحَقُوقِ الْغَادِرَةِ  
 لِي أَنَا كَلًّا تَرَكْتُ فَلِيَا  
 (۵) رُوحِي الْمُسْكِينَةَ ذَاتَ الْفَرْقِ  
 خَمْسَةَ أَيَّامٍ مِنْهَاذِي بَدَتْ  
 (۶) فَجَفَاءً وَاحِدٌ فِيهِ الْغَرِيبُ  
 وَ اضْطَهَّادٌ فِي الْبَلَاءِ وَازِي ثَلَاثُ

کآسمان از بارشش شد در شکفت  
 حلقه زد خواجه که مهتر را بخوان  
 گفت آخر چیست ای جان پدر  
 ترک کردم آنچه من پنداشتم  
 جان مسکینم درین سرما و سوز  
 در گرانی هست چون سیصد هزار

(۱) پنجمین شب ابر و بارانی گرفت  
 (۲) چون رسیدش کارد اندر استخوان  
 (۳) چون بصد الحاح آمد سوی در  
 (۴) گفت من آن حقها بگذاشتم  
 (۵) پنج ساله رنج دید این پنج روز  
 (۶) یک جفا از خویش واز بار و تبار



- (۱) حَيْثُ أَنْ الْقَلْبَ دَوْمًا مَا وَضَعَ  
رُوحَهُ عَوْدًا مَعَ حُبِّ كَثِيرٍ
- (۲) كُلُّ مَا كَانَ عَلَى النَّاسِ الْخَطَرُ  
مِنْ خِلَافِ الْعَادَةِ اعْرِفَهُ يَقِينُ
- (۳) قَالَ يَا مَنْ عَنْهُ شَمْسُ حُبِّهِ  
لَوْ أَرَقْتَ دَمِي أَنْتَ الْحَالِلُ
- (۴) فَبِهَذِي اللَّيْلَةِ ذَاتِ الْمَطَرِ  
كُنِي مَتَاعًا تَجِدُ يَوْمَ الْحِسَابِ
- (۵) قَالَ ذِي زَاوِيَةٍ فِيهَا اسْتَقَرَّ  
فَهْنًا ذَيْبٌ وَ صَارَ الْحَارِسَا
- (۶) فَلِأَجْلِ الذَّيْبِ كَانَ فِي الْيَدِ  
كُنِي إِذَا الذَّيْبُ الضَّخِيمُ ذَا وَصَلِ
- فَوْقَ جَوْرِ وَجَفًا مِنْهُ طَلَعَ  
وَوَفَاءٍ لَهُ فِي الصَّعْبِ الْخَطِيرُ  
وَالْبَلَاءُ وَلَهُمْ جَرُّ الضَّرَرِ  
كَانَ ذَلِكَ بَغْتَةً فِيهِمْ يَبِينُ  
فِي الزَّوَالِ .. خَرَّ نَجْمٌ قَرِيبُهُ ..  
أَنَا صِيرْتُ .. وَمَالِي مِنْ جِدَالِ ..  
هَبْ لَنَا زَاوِيَةً تَغْدُو الْمَقَرَّ  
وَبِهِ تَخْلُصُ مِنْ شَرِّ الْعِقَابِ  
قِيمُ الْبُسْتَانِ فِي قَيْدِ السَّهَرِ  
هُوَ مِنْهُ .. كَانَ دَوْمًا جَالِسًا ..  
لَهُ سَهْمٌ مَعَ قَوْسِ ذِي يَدِ  
لَهُ يَرْمِي لَا يَرَى مِنْهُ خَلَلِ

جانش خو گر بود با مهر و وفاش  
این یقین دان کز خلاف عادتست  
گر تو خونم ریختی کردم حلال  
تا بیایی در قیامت توشه  
هست اینجا گرگ را او پاسبان  
تا زنده چون آید آن گرگ سترگ

(۱) زانکه دل ننهاده بر جور و جفاش  
(۲) هر چه بر مردم بلاء و شدتست  
(۳) گفت ای خورشید مهرت در زوال  
(۴) امشب باران باده گوشه  
(۵) گفت يك گوشه است آن باغبان  
(۶) در کفش تیر و کمان از بهر گرگ

- (۱) لَوْ يَهْدِي الْخِدْمَةَ أَنْتَ تَقُومُ  
وَسِوَى ذَا فَتَفْضُلُ وَأَفْحَصِي  
(۲) قَالَ أَلْفَ خِدْمَةٍ أَتِي أَنَا  
وَبِكْفَى السَّهْمَ وَالْقَوْسَ ضَعِ  
(۳) لَا أَنَا أَنَا وَ الْكَرَمَ مُدَامُ  
لَوْ يَهْدِي الذَّبَّ أَتَى الرَّأْسَ عَجَلُ  
(۴) فَلَا جِلَّ الْحَقِّ يَا مَنْ أَنْتَ مَنْ  
لَا تَدْعُنِي اللَّيْلَةَ هُذِي سَجِينُ  
(۵) فَهَنَّاكَ وَجَدْتَ زَاوِيَةَ  
هُوَ مَعَ أَهْلِيهِ فِي ذَاكَ الْمَحَلِّ  
(۶) كَالْجَرَادِ الْبَعْضُ صَارَ فَوْقَ بَعْضٍ  
مِنْ ضَجِيجِ السَّيْلِ جَوْفَ الزَّوَايَةِ
- فَالْمَحَلُّ لَا قَكَ .. أَبْعِ مَا تَرُومُ ..  
لِمَحَلِّ آخِرٍ مِنْ ذَا أَخْلَصِي  
فَمَحَلًّا إِعْطِنِي يَا ذَا الثَّنَا (۱)  
.. كُلُّ مَا قُلْتَ لِي السَّمْعُ يَعْنِي ..  
أَحْرُسُ مَالِي إِلَّا ذَا مُرَامِ  
أَضْرِبُ بِالسَّهْمِ أَوْلِيهِ الْأَجَلِ  
كُنْتُ فِي قَلْبَيْنِ ذَا رَأْيٍ وَفَنِ  
فَوْقَ رَأْسِي مَطَرٌ تَحْتِي طِينُ  
مِنْ أَثَاثٍ زَهْدٌ خَالِيَةٌ  
وَالَّذِي ضَاقَ بِلَا قُوَّةٍ نَزَلَ  
رَاكِبًا .. بَاتُوا بِطَرْفٍ لَا يُغْنُ ..  
دَخَلُوا فِي الْغَارِ قُلْتَ الْهََاوِيَةَ

(۱) نسخه ثانیة - السنا -

- (۱) گر تو آن خدمت کنی جا آن تست  
(۲) گفت صد خدمت کنم تو جای ده  
(۳) من نخسبم حارسی رز کنم  
(۴) بهر حق مکن دارم امشب ای دودل  
(۵) گوشه خالی بد و او با عیال  
(۶) چون ملخ بر همدگر گشته سوار
- ورنه جای دیگری فرمای جست  
وان کمان و تیر در کفم بنه  
گر بر آرد گرگ سر تیرش زخم  
آب باران بر سر و دوزیر گل  
رفت آنجا جای تنگ و بی مجال  
از نهیب سیل اندر کنج غار

كُلُّهُمْ يَا مَنْ يَجْلُ بَشَنَاهُ  
 .. وَ لَنَا لَا غَيْرَنَا فَاقَ وَ رَاقِ ..  
 لِلْأَخْسَاءِ جَفَا أَهْلَ الطَّرِيقِ  
 عَمِلَ الْمَعْرُوفَ وَالصَّنْعَ السَّنِيَّ  
 نِيًّا اخْتَارَ وَ خَلَى لِلْوَرَعِ  
 لِلْكَرَامِ الصَّفْوَةِ أَهْلِ الْمُبَابِ  
 لِلْمُطَهَّرِينَ وَ مَنْ جَلُّوا شِعَارَ  
 وَالرِّيَاحِينَ وَ كُلِّ مَا تَرَوْمُ  
 لَوْ تَصِيرُ قَدْ فَضَلْتَ كُلَّ شَيْ  
 أَحْسَنَ كَانَ لَكَ .. هَبْهُ الْخَطِيرُ ..  
 لَسْتَ تَلْقَى أَنْتَ فِي كُلِّ فَرِيقِ  
 غَيْرَ صَوْتِ الطُّبْلِ أَوْ قَوْلِ الْهَذَرِ

(۱) فِي جَمِيعِ اللَّيْلِ قَالُوا يَا إِلَهَ  
 ذَانَا لَا لَنَا لَا قَ وَلَا قَ  
 (۲) ذَا جَزَاءٍ مَنْ هُوَ كَانَ الرَّفِيقُ  
 أَوْ مَعَ الْوَعْدِ الذَّمِّمِ وَالذَّنْبِيَّ  
 (۳) ذَا جَزَاءٍ مَنْ هُوَ كَانَ الطَّمَعُ  
 تَرَكَ أَنْ يَخْدِمَ سَامِي التُّرَابِ  
 (۴) يَفْضُلُ لَحْسُ التُّرَابِ وَالْجِدَارِ  
 عَامَّةَ النَّاسِ وَعِيدَانِ الْكَرُومِ  
 (۵) أَنْتَ عَبْدٌ رَجُلٍ بِالْقَلْبِ حَيَّ  
 مِنْ عَلَى فَرَقِ الْمُلُوكِ لَوْ تَسِيرُ  
 (۶) أَيُّهَا السَّالِكُ فِي كُلِّ طَرِيقِ  
 مِنْ سَلَاطِينِ التُّرَابِ وَالْمَدَرِ

این سزای ما سزای ما سزا  
 یا کسی کرد از برای ناکسان  
 ترک گوید خدمت خاک کرام  
 بهتر از عام و رز و گلزارشان  
 به که بر فرق سر شاهان روی  
 تو نخواهی یافت ای پیک سبل

(۱) در همه شب جمله گویان کای خدا  
 (۲) این سزای آنکه شد یار خسان  
 (۳) این سزای آنکه اندر طمع خام  
 (۴) خاک پا کان لیس و دیوارشان  
 (۵) بنده یک مرد روشن دل شوی  
 (۶) از ملوک خاک جز بانگ دهل



- (۱) هُمْ أَهْلُ الْحَضِرِ بَيْنَ الْفَرِيقِ  
نَسَبَةً لِلرُّوحِ قُطَاعُ الطَّيْرِ  
مَنْ يَكُونُ الْقَرَوِيُّ ذُو الْحَقِّ  
لَا فُتُوحَ لَهُ كَمْ زَادَ خَرَقَ (۱)  
(۲) ذَا جَزَاءٍ مَنْ يَتَذَيَّرُ النَّهْيَ  
مَا أَتَى صَوْتَ لِشَيْطَانٍ لَهْيَ  
لَهُ جَاءَ النُّقْلُ شَاءَ وَابْتَعَدَ  
عَنِ سَبِيلِ الْعَقْلِ بِالْجَهْلِ اعْتَقَدَ  
(۳) إِذْ مِنَ الْقَلْبِ أَتَى حَتَّى الشِّغَافِ  
نَدِمَ مِنْ بَعْدِ هَذَا الْأَعْتَزَافِ  
لَيْسَ يَجِدِي لَا وَلَا يُشْفِي الْعَلِيلَ  
كَانَ ذَاكَ الْقَوْسُ وَالسَّهْمُ مَدَامَ (۴)  
فِي جَمِيعِ اللَّيْلِ فِي كُلِّ طَرَفِ  
يَطْلُبُ الذِّئْبُ لَهُ يَبْغِي التَّلَفَ  
فِي الْيَدِ مِنْهُ بَعَيْنِ لَا تَنَامَ  
كَانَ حَتَّى الْمَوْتِ مَقْهُورًا ذَلِيلَ (۲)

(۱) فنتبج ان المقصود من القروي اللذي لاحصة له من القيس الالهى و من البلدى اللذي لا نفع له بعلومه لعدم عمله بموجبها و من اهل الروح السالكين على جادة الشريعة بنبلة سلطان الروح - (۲) اى لما ذهبت الندامة من القلب الى الشغاف اى خرج اللذي فى قلبه على لسانه بعد هذا لا يمك فائدة الاعتراف باخلاده الى الارض و اتباعه هواه -

- (۱) شهریان خود ره زنان نسبت بروح  
روستائی کیست گنج بی فتوح  
(۲) این سزای آنکه بی تدبیر عقل  
بانگ غولی آمدش بگریزید نقل  
(۳) چون بشیمانی زد شد تا شغاف  
زان سیمس سودی ندارد اعتراف (۱)  
(۴) آن کمان و تیر اندر دست او  
گرگ را چوپان همه شب سوبسو

(۱) شغاف پرده دل و بیماری دل و اعتراف از عزوف بمعنی روی تافتن است -

- (۱) فَعَلَيْهِ الذِّئْبُ مِثْلَ الشَّرِّ  
يَطْلُبُ الذِّئْبُ وَمَا مِنْ خَبَرٍ  
(۲) كُلُّ بُرْغُوثٍ لَهُمْ كُلُّ بَعُوضٍ  
وَ يَذِي الْمَخْرُوبَةَ كَمْ قَدْ وَضَعَ  
(۳) أَيْضًا الْفُرْصَةُ فِي طَرْدِ الذِّبَابِ  
مِنْ ضَجِيجِ حَمَلَةِ الذِّئْبِ الْأَشْرِ  
(۴) كَيْ يَهْذَا الذِّئْبُ لَا يَأْتِي الضَّرَرَ  
يَنْتِفِ بِالرَّغْمِ ذِقْنُ الْحَضِرِيِّ  
(۵) وَ لِيَنْصِفَ اللَّيْلَ هُمْ فِي مِثْلِ ذَا  
وَ مِنْ السُّرَّةِ نَحْوَ الشَّفَةِ
- سَلِطَ بِالذَّاتِ قَيْدَ الْخَطَرِ (۱)  
لَهُ بِالذِّئْبِ وَ لَا بِالضَّرَرِ  
كَانَ ذِئْبًا فِي الدَّمِ مِنْهُمْ يَخُوضُ  
بِهِمْ جُرْحًا وَ الْحَيَّ بِالْوَجَعِ  
مَا آتَتْ مِنْهُمْ وَ لَا صَدَّ الْعَذَابُ  
.. وَ مِنْ الْمَوْطِنِ ذَا الصَّعْبِ الْخَطِرُ ..  
يَجْلِبُ وَ الْقَرَوِيُّ مِنْ كَدَرٍ  
.. وَ عَلَيْهِ مِنْ غُرُورٍ يَجْتَرِي ..  
حَرَّقُوا الْأَسْنَانَ رُعْبًا وَ أَذَى  
رُوحَهُمْ كَمْ وَصَلَتْ مِنْ خَشْيَةٍ

(۱) اراد بالذئب البعوض و بالبرغوث القروى او النفس الامارة -

- (۱) گرگ خود بروى مسلط چون شرر  
(۲) هرپشه و هر کيك چون گرگى شده  
(۳) فرصت آن پشه راندن هم نبود  
(۴) تا نيايد گرگ آسيبى زند  
(۵) اينچنين دندان زنان تا نيم شب
- گرگ جويان وز گرگ اويخبر  
اندران ويرانشان زخمى زده  
از نهيب حمله گرگ عنود  
روستائى ريش خواجه بر کند  
جانشان از ناف مى آيد بلب

- (۱) بَغْتَةً تَمْثَالُ ذِئْبٍ بِالْفَمِ  
رَأْسَهُ مِنْ عَالِي التِّلِّ أَبَانَ  
(۲) مِنْ عَلَى إِبْهَامِهِ ذَا الْحَضِرَى  
وَرَمَى الْحَيَوَانَ ذَاكَ فَهَوَى  
(۳) إِذْ هَوَى الْحَيَوَانَ خَلْفًا ظَهَرَا  
ضَرَبَ الْكَفَّ وَصَاحَ أَسْفَا  
(۴) قَالَ يَا مَنْ بِالْفَتَى مَا كُنْتَ ذَا  
قَالَ لَا ذِئْبٌ هُوَ ضَخْمٌ قَوِي  
(۵) فِيهِ شَكْلُ الذِّئْبِ فِي الظَّاهِرِ كَانَ  
(۶) قَالَ لَا لَمَّا مِنْ الْفَرْجِ لَهُ  
لِي وَكَأَلْمَاءٍ مِنْ الْخَمْرِ أَنَا
- صَوْتُ .. حَرَقَ سِنُّ الْمُبْرَمِ ..  
غَاضِبًا لَيْسَ لَهُ مِنْهُ أَمَانٌ  
صَوَّبَ السَّهْمَ بِعِزْمٍ قَسَوْرِي (۱)  
خَلْفَهُ .. وَانْخَطَفَتْ مِنْهُ الْقَوَى ..  
مِنْهُ رِيحُ الْقَرَوِيِّ طَفَرَا  
.. قَلْبَهُ وَاللَّبُّ مِنْهُ انْخَطَفَا ..  
جَحَشِي كَانَ بِهِ حَلَّ الْأَذَى  
أَشْبَهَ الشَّيْطَانَ بِالْخَلْقِ الْغَوِي  
شَكْلُهُ الذِّئْبِيَّةُ مِنْهُ أَبَانَ  
خَرَجَ الرِّيحُ فَلَا يَشْتَبِهُ  
بِهِ أُدْرِي .. وَمِنَ اللَّيْلِ السَّنَا ..

(۱) قال فی النهج شست بتقدیم الشین لها عشرة معان منها اسم آلة ترمى السهم عن القوس يضعونها فی الابهام و يسحبون الوتر بها مع السهم يقال له بالترکیة زاگیر -

- (۱) ناگهان تمثال گرگی هشته  
(۲) تیر را بگشاد آن خواجه ز شست  
(۳) اندر افتادن ز حیوان باد جست  
(۴) ناجوانمردی که خر کره منست  
(۵) اندرو اشکال گرگی ظاهر است  
(۶) گفت فی بادی که جست از فرج وی
- سر بر آورد از فراز پشته  
زد بر آن حیوان که تا افتاد پست  
روستائی های کرد و کوفت دست  
گفت فی این گرگ چون اهریمنست  
شکل او از گرگی او مخبر است  
می شناسم همچنان کآبی ز می (۱)

(۱) یاء در آبی یاء تنکیر است یعنی همچنان که آب از می ممتاز است -



- (۱) قَدْ قَتَلْتَ جَحْشِي بَيْنَ الرِّيَاضِ  
 (۲) فَتَفَحَّصُ حَسَنًا فَالْلَّيْلُ كَانَ  
 لَا تُرَى لِلنَّاطِرِ إِذْ فِي سِتَارِ  
 (۳) يُظْهِرُ اللَّيْلُ كَثِيرًا لِلْبَدَلِ  
 نَظَرَ اللَّيْلِ لِكُلِّ أَحَدِ  
 (۴) فَظَلَامٌ وَ سَحَابٌ وَ مَطَرٌ  
 ذِي الْمِهْمَاتِ الثَّلَاثُ يَغْلَطُ  
 (۵) قَوْلِي بَانَ كَيَوْمِ سَافِرِ  
 أَنَا رِيحَ جَحْشِي أَدْرِي التِّبَاسُ  
 (۶) وَسَطَ عِشْرِينَ رِيحًا أَعْرِفُ  
 مِثْلَمَا مَنْ سَافَرَ الزَّادَ عَرَفُ
- لَا أَتَاكَ الْبَسُطُ بَعْدَ الْإِنْقِبَاضِ  
 قَالَ وَالْأَشْخَاصُ فِي اللَّيْلِ عِيَانُ  
 هِيَ كَانَتْ بَكْرَةً حَتَّى النَّهَارِ  
 وَالْخَطَا يُبْدِي الْمُشَوَّرَ وَالْخَلَلَ  
 أَمْ يَكُ بِالصَّائِبِ وَ الْمُهِتْدِي  
 كَثُرَ الْوُذْيَانُ غَطَّى وَ غَمَرُ  
 كَثْرَةً تَأْتِي وَ رُعْبًا وَ شَطَطُ  
 .. بَاطِنُ الْأَمْرِ بَدَى كَالظَّاهِرِ ..  
 مَالِي فِيهِ وَ مَالِي مِنْ مِرَاسِ  
 أَنَا ذَاكَ الرِّيحَ لَا أُخْتَلِفُ  
 عَيْنًا الْوَصْفُ لَهُ لَا يَخْتَلِفُ

- (۱) کشته خر کره ام را در ریاض  
 (۲) گفت نیکوتر تفحص کن شب است  
 (۳) شب غلط بنماید و مبدل بسی  
 (۴) هم شب و هم ابر و هم باران ژرف  
 (۵) گفت من بر من چوروز روشن است  
 (۶) در میان بیست باد آن باد را
- که مبادت بسط هرگز ز انقباض  
 شخصها در شب ز ناظر محجب است  
 دید شب صائب ندارد هر کسی  
 این سه تاریکی غلط آرد شگرف  
 می شناسم باد خر کره منست  
 می شناسم چون مسافر زاد را

- (۱) وَ لِهَذَا طَفَرَ ذَا الْحَضَرِيَّ  
و التَّلَاطِبَ لَهُ قَدْ جَذَبَا  
(۲) وَيَا أَبْلَهُ جِئْتَ بِحَقِّ  
أَنْتَ أَفْيُونًا وَ بَنَجًا بِالتَّبَعِ  
(۳) بِمِهْمَاتٍ ثَلَاثٍ لِلْمُظَلَمِ  
كَيْفَ لَا تَدْرِي يَا أَحْمَقُ  
(۴) فَبَيْنَصِفِ اللَّيْلَ مَنْ بِالْعِجْلِ قَدْ  
بِرَفِيقِي صَحْبَ عَشْرِ سِنِينَ  
(۵) نَفْسَكَ صَبْرْتَ صَبًا عَارِفًا  
وَعَلَى عَيْنِ الْمُرَوَاتِ التُّرَابِ

(۶) مرت ترجمه هذا البيت في الابيات الاربعة الاخيرة في صفحة ۱۳۵ و في البيت  
الاولين من صفحة ۱۳۶ المترجم للبيت الاول و الثاني في صفحة ۱۳۵ عن نسخة  
لكناهور -

روستائی را گریبانش گرفت

بنگ و افیون هر دو باهم خورده

چون ندانی مرا ای خیره سر

چون نداند همزه ده ساله را

خاک در چشم مروت میزنی

در دلم گنجها بجز الله نیست

(۱) خواجه برجست و پیامد فاشگفت

(۲) کابل طرار شید آورده

(۳) در سه تاریکی شناسی باد خر

(۴) آنکه داند نیم شب گوساله را

(۵) خویشتن را عارف و واله کنی

(۶) که مرا از خویش هم آگاه نیست

- (۱) مَا أَكَلْتُ أَنَا لَمْ أَذْكُرْ لَهُ  
بِهِ وَهُوَ كَانَ جَذَلَانًا بِهَا
- (۲) عَاقِلًا بِالْحَقِّ مَجْنُونًا لِيَا  
قَدْ نَسِيتُ اعْذِرْنِي مَنْ يَعْتَذِرُ
- (۳) وَالَّذِي لِلْمَنْجَسِ يَعْنِي النَّبِيذُ  
لَهُ جَرُّ الشَّرْعِ فِي الْمَعْتَذِرِينَ
- (۴) مَا لِسُكْرَانٍ وَ مَنْ بَنَجًا أَكَلَ  
هُوَ كَالْطِفْلِ مَعَافٍ مُعْتَقٍ
- قَلْبِي ذَا الْحَيْرَةِ وَ أَوْلَاهُ  
.. لَهُ كَانَتْ وَهُوَ كَانَ لَهَا ..
- سَمِّي فِي حَالٍ بِهِ الرُّوحَ بِيَا  
.. بِالْمُسِيئِي لَمْ يَكْ مَا أَنْ يُضِرَّ ..
- أَكَلَ فِي حَلَقِهِ كَانَ اللَّذِيذُ  
مِنْهُمْ عَدُوٌّ وَ مَعْذُورًا يَبِينُ
- مَنْ طَلَقَ لَا وَلَا بَيْعَ يُحَلُّ  
حُرَّرَ الذَّنْبُ لَهُ لَا يَلْحَقُ

- (۱) آنچه وی خوردم از آنم یاد نیست  
(۲) عاقل و مجنون حقم یاد آر  
(۳) آنکه مرداری خورد یعنی نبید  
(۴) مست و بنگی را طلاق و بیع نیست
- این دل از غیر تجیر شاد نیست  
در چنین بیخوشیم معذور دار  
شرع او را سوی معذوران کشید (۱)  
همچو طفلی او معاف و معتقیست

(۱) در شرح بحر العلوم گفته - مقصود از این ابیات آن است کسی که عقل او زائل شود از او تکلیف ساقط میشود پس از کسیکه مست عشق باشد از او تکلیف چون قطع نشود ولی اشکال می آید باینکه شافعی و حنفیه مست را مکلف میدانند مگر گفته شود مراد مولانا مست نبید باشد یا اینکه گفته شود مراد اگر مست بر زبان خود کلمه کفر بگوید کافر نمیشود پس مست عشق چگونه معذور نباشد و در بیت بعد که میفرمایند - مست و بنگی را طلاق و بیع نیست - نیز اشکال می آید که مست را طلاق هست و شراح این اشکال را ذکر کرده اند و پاسخ مدلل که بتحقیق رفع اشکال شود تاکنون نداده اند - بصفحه ۳۲ و ۳۳ ج ۲ شرح بحر العلوم رجوع شود -



- (۱) سَكْرَةً تَأْتِي مِنَ الرِّيحِ الْعَمِيقِ  
لَمَلَمَلِكِ الْفَرْدِ ذِي اللَّطْفِ الْأَنْقِ (۱)  
لَمْ تَكْ مِنْ مِثْلِهِ رَأْسًا وَ أَبْ  
يُوضَعُ التَّكْلِيفُ سِرًّا أَوْ عَلَنَ  
فَقَدْ فِي ذَلِكَ رِجْلًا وَ يَدَ  
فِي الدُّنَا الدَّرْسَ بَكُورًا أَوْ عِشِيَّ  
.. وَ لَهُ يُفْضَى شُرُوحًا وَ ذُيُولُ..  
قَالَ مَا كَانَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ  
أَوْ كَثِيرٌ.. كَيْفَمَا شِئْتَ أَصِيرُ..  
وَ عَنِ الْحَقِّ الْبَصِيرِ وَ الْخَيْرِ
- (۲) فَإِذَا كَيْفَ عَلَيْهِ رَاقٌ أَنْ  
سَاقِطًا ذَا الْفَرَسِ صَارَ وَ قَدْ  
(۳) مَنْ يُخَلِّي الْجَمَلَ فَوْقَ الْجَحَشِ  
فَارِسِيًّا مَنْ لِإِبْلِيسَ يَقُولُ  
(۴) يَتْرَكُونَ الْجَمَلَ إِذْ يَأْتِي الْعَرَجُ  
(۵) فَإِذَا كُنْتَ مُعَافَاً عَنْ يَسِيرٍ  
أَنَا عَنْ ذَاتِي أَعْمَى وَ الضَّرِيرِ

(۱) و هذا ظاهر في الصادقين مردود من الزورين لانهم قوم ضالون يزعمون ان  
محبتهم لله و في الله و يسقطون بهذا القياس التكليف الشرعية و يقولون ( پس بر او  
تكليف باشد چون روا ) - يلزم الرجوع الى التعليق الفارسي على ترجمة الايات الثلاثة  
التي اولها ( آنکه مرداری خورد يعنى نبید ) -

- (۱) مستی کآید ز بوی شاه فرد  
(۲) پس بر او تکلیف چون باشد روا  
(۳) بار که نهد در جهان خر کره را  
(۴) بار برگیرند چون آمد عرج  
(۵) سوی خود اعمی شد از حق بصیر
- صد خم می در سر و مغزان نکرد  
اسب ساقط گشت و شد بی دست و پا  
درس که دهد پارسی بو مره را (۱)  
گفت حق ليس على الاعمى حرج  
پس معافم از قلیل و از کثیر

- (۱) تُظْهِرُ الدُّرُوشَةَ فَخْرًا لَكَ  
وَضَجِيجَ الْعَاشِقِينَ وَالصَّخْبَ  
(۲) أَنْ أَنَا سَكْرَانٌ لَا أَعْلَمُ مَا  
وَلَكَ الْغِيْرَةُ كَمْ مِنْ إِمْتِحَانٍ  
(۳) لَكَ رِيحُ الْجَحَشِ طَوْرًا فَضَحٌ  
(۴) وَلَهُ الْإِثْبَاتُ أَبَدِي هَكَذَا  
هَكَذَا الصَّيْدَ الْفَرَارِيَّ أَخَذَ  
(۵) مِائَةَ الْآلِفِ الْآلِفِ إِمْتِحَانٍ  
أَنْ عَلَى الْبَابِ أَنَا لَا غَيْرِيَا
- وَالْفَنَاءُ وَالسَّكَرَةُ تَبْدِي بِكَ  
لِلْإِلَهِ مِثْلَ مَنْ مِنْهُمْ أَحَبُّ (۱)  
كَأَنَّ أَرْضًا لَا وَلَا أَدْرِي السَّمَاءَ  
عَمِلْتَ سَوْتَكَ بِالْقَدْرِ الْمُهَانَ  
وَوُجُودُ تَفِيكَ مِنْهُ أَتَضَحُّ  
فَضَحَ الْحَقِّقِي وَأَصْحَابِ الْأَذَى (۲)  
وَلَهُ فِي الشَّرَكِ قَهْرًا نَبَذَ  
يَا أَبِي مِمَّنْ يَقُولُ فِي الْعِيَانِ  
صِرْتُ مَقْبُولًا لِبَابِ رَبِّيَا

(۱) و لهذا اشرع بخاطب المدعی الکذاب و يقول ( لاف درویش الخ ) -

(۲) ای الحق تعالی بجعل المرائی مفضوحاً فی الدنيا بین اهل الله و فی الاخرة علی رؤس الاشتهاد و علی هذا يجعل الصيد الوحشی نافرأ فارأ من قید الشریعة و امتثال الاوامر الالهیة یعنی اللذی هو بمثابة الصيد الوحشی یصطاده باللطف کالحضری المرقوم و صاحب الحیلة و النفاق کذا یفضحه -

- (۱) لاف درویشی زنی و بیخودی  
(۲) که زمین را من ندانم ز آسمان  
(۳) باد خرکره چنین رسوات کرد  
(۴) اینچنین رسوا کند حق شید را  
(۵) صد هزاران امتحانست ای پدر
- های و هوی عاشقان ایزدی  
امتحانست کرد غیرت امتحان  
هستی نفی ترا اثبات کرد  
اینچنین گیرد رمیده صید را  
هر که گوید من شدم سرهنک در

(۱) فَاِمْتِحَانًا لَهُ لَوْ كَانَ الْعَوَامُّ  
 مَا دَرَوْا مَنْ نَضَجُوا الصَّفْوَةَ الْكَرَامُ  
 طَلَبُوا الْاَيَّةَ مِنْهُ فِي الطَّرِيقِ .. وَ لَهُ كَمْ فَضَحُوا بَيْنَ الْفَرِيقِ ..

اشاره الى معرفة مدعى الكمال صاحب الكلام و معرفة الهذر  
 و الغلط من العوام (۱)

(۲) وَ اِذَا الدَّرْزِيَّةَ كَانَ اَحَدٌ  
 يَدْعِي بِالصَّنْعَةِ الدَّرْزِيَّ عَدٌ  
 نَفْسَهُ السُّلْطَانُ مِنْهُ فِي الْاِمَامِ  
 قَذَفَ الْاَاطْلَسَ .. فِي خَاصِّ وَعَامِ ..  
 (۳) اِنَّ لَهُ فَرَاجَةً فَصِلْ تَسْعُ  
 وَلَهَا حَسَنٌ يَطْرُزُ مُبْتَدِعُ (۲)  
 بِاِمْتِحَانٍ لَهُ يَبْدُو طَرَفَانِ  
 .. بِيَهْمَا عِلْمُهُ وَ الْجَهْلُ يُبَيِّنُ  
 (۴) وَ اِذَا لَمْ يَكْ مِنْ كُلِّ قَبِيحٍ  
 اِمْتِحَانٌ .. وَغَدَى الصَّفْوَةَ الْمَلِيحُ ..  
 كُلُّ مَنْ خُنِثَ فِي الْحَرْبِ يَصِيرُ  
 رُسْتَمًا وَ السَّيِّدَ كُلُّ حَقِيرٍ

(۱) لم يوجد هذا العنوان في نسخة النهج و يوجد في نسخة لکناهور - (۲)  
 دو شاخ في الاصل مخفف دو شاخه و هما الغصنان ای الطرفان و هما وقوفه و عدم  
 وقوفه كما في الشرح الفارسي لبحر العلوم و احتمله ايضا مؤلف النهج -

(۱) گرنهاند عامه او را زامتحان بختگان راه جویندش نشان

اشاره به شناختن مدعی کمال را صاحب کلام و گزاف ظلم از عوام

(۲) چون کند دعوی خیاطی کسی  
 افکند در پیش او شه اطلسی  
 (۳) که بیر ان را بغلطاق فراخ  
 زامتحان پیدا شود او را دوشاخ (۱)  
 (۴) گر نبودی امتحان هر بدی  
 هر مخنث دروغی رستم بدی

(۱) دو شاخ چوبی که دو شاخ داشته باشد و در کردن مجرمان نهند و بغلطاق  
 بفتح باء و غین کلاه درویشان و کدایان است برخی گویند مراد از دوشاخ در این  
 مورد وقوف و عدم وقوف است -



- (۱) أَنْتَ مَنْ خُنْتُ لَوْ فَرَضَ حَسِبْتُ  
فَإِذَا مَا وَجَدَ الضَّرْبَ الْأَسِيرُ  
(۲) سَاكِرُ الْحَقِّ مَتَى أَنَا صَحِي  
سَاكِرُ الْحَقِّ يَنْفَخُ الصُّورَ لَمْ  
(۳) خَمْرَةُ الْحَقِّ غَدَتْ صِدْقًا وَ مَا  
قَدْ شَرِبْتَ الْمَذْقَ وَالْمَذْقَ شَرِبْتَ  
(۴) نَفْسَكَ صَيَّرْتَ لُطْفًا بِأَيُّزِيدَ  
رُحْ مِنْ الْمِفْتَاحِ لَا أَدْرِي الطَّيْرُ  
(۵) فَاسِدَ الْعِرْقِ وَ سُوءَ الْأَعْتِقَادِ  
كَيْفَ يَا مَا كِرُ بِالْحَيْلَةِ حِينَ
- أَبْسَ دِرْعًا وَ لِلْحَرْبِ طَلَبْتُ  
صَارَ أَعْيَاهُ عَنِ الْخَصْمِ الْمَسِيرُ  
بِالدُّبُورِ وَ لَهُ السُّكْرُ أَنْمَحَى (۱)  
يَصْحُو مِمَّا بِهِ مِنْ ذَوْقِ أَلَمٍ  
كَذَبْتُ .. حَاشَا لَهَا السُّكْرُ سَمَى ..  
وَيْلَكَ بِالْمَذْقِ لَا الْخَمْرِ طَرِبْتُ  
وَجُنَيْدًا .. كَمْ بِكَ الْعِشْقُ يَزِيدُ ..  
.. لَيْبِي فِي الْحُبِّ لِلْحَقِّ أَنْبَهَرُ ..  
مَعَ حِرْصٍ بِكَ كَثِيرٍ وَ عِنَادٍ  
أَنْتَ تُخْفِيهِ وَ مِنْكَ لَا يَبِينُ

(۱) ای سکران عشق الحق کیف بصبر یقظاناً من الدبور ای من الاهویه النفسانية السفلیة و یأتی الی الصحو و یخارها و هذا لا یكون لان النبی (ص) قال نصرت بالصبا و اهلك عاد بالدبور و اما سکران شراب عشق الحق لا یأتی لنفسه و لا یتقید بهوسه حتی نفخ الصور بل لا یقیق نفخ الصور فکیف بغيره -

- (۱) خود مخنت رازره پوشیده گیر  
(۲) مست حق هشیار چون شد از دبور  
(۳) باده حق راست باشد نی دروغ  
(۴) ساختی خود را جنید و بایزید  
(۵) بدرگی و منبلی و حرص و آز
- چون به بیند زخم میگردد اسیر  
مست حق ناید بخود از نفخ صور  
دوغ خوردی دوغ خوردی دوغ دوغ  
رو که نشناسم تبر را از کلید  
چون کنی پنهان بشیدی مکر ساز (۱)

- (۱) نَفْسَكَ الْحَلَّاجَ مَنْصُوراً تَصِيرُ  
تَضْرِبُ فِي قُطْنَةِ الصَّحْبِ الْكَثِيرِ (۱)
- (۲) نَاراً الْعُمَرَ يَأْتِي مِنْ أَبِي  
لَهَبٍ ذِي الشَّرِّ وَالطَّبْعِ الْغَيْبِ  
لَا أُمِيزُ عُمراً رِيحَ الْجَحَشِ  
أَدْرِي نِصْفَ اللَّيْلِ لَبِّي مَا اِنْدَهَشِ (۲)
- (۳) يَا حِمَارَ فَالْحِمَارِ مِنْكَ ذَا  
يُجْعَلُ مِنْ أَجْلِكَ الْأَعْمَى الْأَصَمُ  
يُوقِنُ النَّفْسُ لَهُ رَهْنٌ الْأَذَى  
يَقْدُو... وَالْدَاءُ يُجِبُّ وَالْأَلَمُ..  
سَلَكُوا عِدَّ الْأَقْلَ فِي الْفَرِيقِ  
لِلطَّرِيقِ قَطْعَ وَازِي بَفَنِ  
غَيْرِهِ سَرْعَانَ وَ ارْجِعْ لِلْعَلَا  
الْمَجَازِي .. وَفَازَ بِالنَّجَاحِ (۳)
- (۴) نَفْسَكَ مِمَّنْ هُمْ صَعْبَ الطَّرِيقِ  
غَايِطاً لَا تَأْكُلُ أَنْتَ مِثْلَ مَنْ  
(۵) طَرَّ مِنَ الْمَكْرِ لِسْمَتِ الْعَقْلِ لَا  
وَمَتَى فَوْقَ السَّمَاءِ طَارَ الْجَبَاحُ

(۱) ای ان حلاجاً أضرم نار المشق فی قطن کلام الشیخ و انت أضمرت نار الالحاد  
فی قطن حقوق الاخوان - (۲) ای لا امیز بین عمر بن الخطاب و بین عمر ابی لهب-  
(۳) باز فی الاصل هنا بمعنی خلف ای طر من خلف المکر و ارجع عنه مسرعاً لسمت  
عقل الكل لان الجناح المجازی متى بطیر جانب سماء الحقيقة -

- (۱) خویش را منصور حلاجی کنی  
آتشی در پنبه یاران زنی  
(۲) که ز شناسم عمر از بولهب  
باد خر کره شناسم نیم شب  
(۳) ای خری کاین از توخر باور کند  
خویش را بهر تو کور و کر کند  
(۴) خویش را از دهر و ان کمتر شمر  
تو حریف رهنمائی که مخور  
(۵) باز پر از شید سوی عقل تاز  
کی پرد بر آسمان پر مجاز

(۱) نَفْسَكَ الْعَاشِقَ لِلْحَقِّ صَنَعْتَ

عِشْقَكَ فِيهِ فُتِنْتَ مِنْ وَلَعٍ

(۲) يَا تَرَى الْعَاشِقَ وَالْمَعْشُوقَ هُمَ

وَبِهِمُ إِنْنَيْنِ فَائْنَيْنِ أَتَوَا

(۳) أَنْتَ لَمْ رَأْسَكَ دَوَّخْتَ سَكَرْتَ

أَيْنَ كَانَ الدَّمُ لِلْكَرَمِ الدَّمَا

(۴) رُحْ وَعَيْنِي أَطْفُرُ أَنَا لَا أَعْرِفُ

عَاشِقُ رَهْنِ الْفَنَاءِ مِنْ صَحْوَةٍ

(۵) أَنْتَ قُرْبَ الْحَقِّ أَوْ هِمَّتْ بَانَ

ذَا لِأَنَّ عَنْ طَبَقٍ مِنَ الطَّبَقِ

وَمَعَ أَبْلَيسَ الْمَلْذِي أَسْوَدًا أَضَعْتَ

.. وَبِكَ الْمَكْرَ أَبَانَ وَالطَّمَعَ ..

فِي الْمَعَادِ عَقَدُوا صَفَا لَهُمُ

مُسْرِعِينَ لَهُمَا الْحُكْمَ ارْتَاوَا

ثَمَلًا حَيْرَانَ بِالسُّكْرِ ظَهَرْتَ

ذَا لَنَا أَنْتَ شَرِبْتَ بَرَمًا

لَكَ .. هَبْ أَوْصَافَكَ لِي تَصِفْ ..

مَالِي بَهْلُولُ هَذِي الْقَرِيَةِ

كَنْتُ مِنْهُ دَانِيًّا وَ الْمُؤْتَمَنُ (۱)

صَنَعَ مَا بَعْدَ .. هَبْهُ سَبَقْ ..

(۱) ای و تستشهد بقوله و انا اقرب اليكم من جبل الوريد-

عشق با دیو سیاهی باختی

دو بدو بندگان و پیش آرند تیز

خون رز کو خون ما را خورده

عاشق بیخویشم و بهلول ده

که طبق گردور نبود از طبق

(۱) خویشان را عاشق حق ساختی

(۲) عاشق و معشوق را در رستخیز

(۳) تو چو خود را گنج و بیخود کرده

(۴) رو که شناسم ترا از من بجه

(۵) تو توهم میکنی از قرب حق



- (۱) أَنْتَ هَذَا الْقُرْبَ لَمْ تَنْظُرْ لِأَنَّ  
حَصَلَ فِي مِائَةِ تَكْرِمَةٍ  
(۲) فِي يَدِ دَاوُدَ قَدْ صَارَ الْحَدِيدُ  
كَالْحَدِيدِ الشَّمْعُ ذَا فِي يَدِ كَا  
(۳) إِنَّ قُرْبَ الْخَلْقِ وَالْمَكْرِ مُدَامَ  
قُرْبَ وَحْيِ الْعِشْقِ وَافَتْ ذِي الْكِرَامِ  
(۴) يَا أَيُّ الْقُرْبِ بِأَنْوَاعٍ بَدَى  
تَضْرِبُ فَوْقَ الْجِبَالِ وَالذَّهَبِ  
(۵) لَكِنْ الشَّمْسُ لَهَا بِالذَّهَبِ  
ذَلِكَ الْقُرْبُ بِهِ الصِّفَافُ لَمْ
- كَانَ قُرْبَ الْأَوَّلِيَاءِ وَالْمَنْ  
وَسَمَوْ جَلَّ أَوْ تَعْظِمَةَ  
شَمْعاً .. الَّذِينَ بِهِ دَوماً يَزِيدُ ..  
صَارَ .. عَكْسَ مَا بِهِ كَانَ كَمَا ..  
شَمِلَ فِي لُطْفِهِ كُلَّ الْأَنَامِ  
.. وَبِذَا تَسْمُو عَلَى الْخَلْقِ مَقَامَ ..  
هَذِهِ الشَّمْسُ الَّذِي زَادَتْ هُدَى  
.. وَلَهَا الصِّفَافُ فِي الْمَعْنَى اقْتَرَبَ ..  
يُوجَدُ قُرْبُ جَلِيلُ الرَّتَبِ (۱)  
يَدِرُ حِيناً لَا وَلَا فِيهِ أَلَمْ

(۱) ای التجلی اللذی فعلته الشمس للذهب و الغضة لم تفعل للصفاف و لساتر الاشجار -

- (۱) این نمی بینی که قرب اولیا  
(۲) آهن از داود مومی می شود  
(۳) قرب خلق و زرق بر جمله ست عام  
(۴) قرب بر انواع باشد ای پدر  
(۵) لیک قربی هست باز رشید را
- صد کرامت دارد و کار و کیا  
موم در دستت چو آهن می بود  
قرب و حی عشق دارند این کرام  
میزند خورشید بر کهسار و زر  
که از آن آگه نباشد بید را

- (۱) يَا بَسِ الْغُصْنُ وَ مَا مِنْهُ زَهْرٌ  
وَمَتَى الشَّمْسُ عَنِ الْاِثْنَيْنِ فِي  
(۲) اِيَكُنْ اَيْنَ الْقُرْبُ لِلْغُصْنِ الرُّطْبُ  
(۳) تَأْكُلُ مِنْهُ وَ ذَا الْغُصْنِ الْيَبَسُ  
لَهُ قُرْبًا قُلْ فَلَا نِلْتَ سِوَى  
(۴) ذَلِكَ اَنْظُرْ يَا بَسِ الْغُصْنُ فَهَلْ  
كَانَ شَيْئًا اَخَرَ غَيْرَ الْيَبَسِ  
(۵) يَا عَدِيْمَ الْعَقْلِ كَالسَّائِرِ ذَا  
مَنْ لِعَقْلِ يَصِلُ فِيهِ النَّدَمُ  
(۶) بَلْ مِنَ السَّكْرِ اِذَا مَا شَرَبُوا  
ذِي الْعُقُولِ النَّضْجَةُ مِنْ حَسْرَةٍ
- كَانَ لِلشَّمْسِ قَرِيبًا وَ حَضَرُ  
حَاجِبٍ كَانَتْ .. فَلَيْسَتْ تَخْتَفِي ..  
مَنْ ثَمَارًا نَضْجَةً مَا اَنْ تُحِبَّ  
هُوَ مِنْ شَمْسِ الضَّحَى اِمَّا اَلْتَمَسَ  
عُدَّ سَرِيعًا يَا بَسَا وَاِهِيَ الْقَوَى  
هُوَ بِالْقُرْبِ اِلَى شَمْسٍ تُجَلُّ (۱)  
اَخَذَ .. هَبْهُ دَنَى مِنْهَا اَلْتَمَسَ ..  
لَا تَكُ فَهُوَ اِلَى الرُّوحِ الْاَذَى (۱)  
يَحْصُلُ يَلْقَى اضْطِهَادًا وَ اَلْمُ  
خَمْرًا الْعُمَرُ مُدَامًا طَرِبُوا  
شَرِبَهَا تَبَغَّى وَ لَوْ كَالْقَطْرِ (۳)

(۱) لم يذكر في النهج و ذكر في نسخة لکناهور - (۲) ای لا تکن بشوق  
قلیل بجد و بافتجد قی نفسک انک صاحب حال فتنتکبر و تدعی المشیخة و تندم -  
(۳) نسخة ثانية - کالذرة -

- (۱) شاخ خشک و تر قریب آفتاب  
(۲) لیک کو آن قربت شاخ طری  
(۳) شاخ خشک از قربت آن آفتاب  
(۴) بنگراین کان شاخ خشک از قرب خور  
(۵) آن چنان مستی مباش ای بی خرد  
(۶) بلکه زان مستان که چون می میخورند
- آفتاب از هر دو کی دارد حجاب  
که ثمار پخته از وی میخوری  
غیر زوتر خشک گشتن گومیاب  
غیر خشکی میبرد چیزی دگر  
که بعقل آید پشیمانی خورد  
عقلهای پخته حسرت میبرند

- (۱) أَنْتَ يَا مَاسِكُ مِثْلَ الْهَرَّةِ  
لَوْ تَكُونُ نِصْفَ سَكْرَانَ الْأَسَدِ
- (۲) أَنْتَ يَا مَنْ شَرِبَ مِنْ بَرَمٍ  
لَا تَدْرُ حَوْلَ الَّذِينَ شَرَبُوا
- (۳) فِيهِذَا السَّمْتِ أَوْ ذَاكَ تَقَعُ  
أَنْتَ يَا مَنْ كُنْتَ فِي ذَا السَّمْتِ مَا
- (۴) لَوْ لِذَاكَ السَّمْتِ أَنْتَ مِنْ طَرِيقٍ  
بَعْدَ ذَا حِينًا لِهَذَا السَّمْتِ أَنْتَ
- فَارَّةٌ شَابَتْ فَمِنْ ذِي الْخَمَرَةِ  
صِدُّ.. إِذَا مَا كُنْتَ مِنْ أَهْلِ الرَّشْدِ..
- مِنْ خَيَالِ الْقَدَحِ لِلْعَدَمِ  
خَمَرَةَ الْحَقِّ وَ مِنْهَا طَرِبُوا
- مِثْلَ سَكْرَانَ مِنْ الْخَمْرِ انْصَرَعَ<sup>(۱)</sup>  
لَكَ ذَاكَ السَّمْتِ دَعُ عَنْكَ سَمِي
- قَدْ وَجَدْتُ وَ بِهِ كُنْتَ حَقِيقُ<sup>(۲)</sup>  
أَوْ لِذَاكَ الرَّأْسِ هُزَّ لَوْ أَرَدْتُ

(۱) ای یا مرائی و یا من تقع مثل السكران هذا الجانب و هو جانب السفلى او النفس و ذاك الجانب و هو جانب العلو و الروح يا هذا هذا الجانب الدوحانى لك عدم انت ادخل لذك الجانب ای النفسانى السفلى - (۲) ای ان وجدت لذلك الجانب الحقانى طريقا بتوفيق الله بعد ذاك الوصول هز رأساً تارة لجانب الصورة و عالم النفسانية و تارة لجانب ذلك العالم المعنوى ای بعضاً افعل الرقص و السماع و الوجد ان اردت جانب العلا و الروح و ان اردت اظهر بصورة المجاز لان المجاز قنطرة الحقيقة -

- (۱) ای گرفته همچو گربه موش پیر  
گرتو زان می شیر کیری شیر گیر
- (۲) ای بخورده از خیال جام هیچ  
همچو مستان حقایق بر میپچ
- (۳) می فتی این سو و آن سو مست وار  
ای تو این سو نیستت آن سو گذار
- (۴) گر بدان سو راه یابی بعد از آن  
که بدینسو که بدانسو سر نشان



(۱) أَأَنْتَ مَنْ ذَا أَلْسَمْتَ كُلًّا بِالْأَثَرِ  
 حَيْثُ مَوْتُ مَا لَكَ الرُّوحَ بِكَ  
 (۲) ذَاكَ خَضِرُ الرُّوحِ مَنْ كَانَ الْأَجَلَ  
 لَا قَهْ لَوْ هُوَ كَانَ لِلدَّوْرِ  
 (۳) أَنْتَ مِنْ ذَوِقِ الْخَيَالِ فَمَكَ  
 تَنْفَخُ فِي ظَرْفِكَ رِيحُ الْغُرُورِ  
 (۴) فَهُوَ مِنْ رِيحٍ لَهُ فِي أَبْرَةٍ  
 مِثْلُ هَذَا الْبَدَنِ الْخَالِي السَّمِينِ  
 (۵) فَلْيَوِ الْقَلَايِتِ مِنْ ثَلْجٍ صَنَعَتْ  
 فَمَتَى تِلْكَ تَقِي وَ الْمَاءِ حِينِ

لَا تُرَحَ مِنْ ذَاكَ أَلْسَمْتَ هَذَرَ  
 لَا تُجِرْ حُمَقًا.. فَمَا سُكَّرَ لَكَ  
 لَيْسَ يَخْشَى لَا وَلَا يَبْدِي الْوَجَلَ  
 مَا رَأَى شَأْنًا وَلَا قَدْرًا دَرَى  
 تَجْعَلُ حُلُومًا يَرُوقُ عِنْدَكَ  
 مُعْجَبًا تَمْلَأُهُ تَبْدِي السُّرُورِ  
 تُغَرِّزُ فِيهِ خَلَى بِالْمَرَّةِ  
 لَا لَقَى الْعَاقِقُ فِي مِرِّ السِّنِينَ  
 فِي الشِّتَاءِ وَ بِهَا الْمَاءُ وَضَعَتْ (۱)  
 تَمْسِكُ الثَّلْجُ لَهَا ذُبُ يَقِينُ

(۱) ای کذا الظنون و الخیالات حالها يوم الحساب کحال اکواز الثلج قال الله تعالی  
 فی سورة الفرقان ( و قدمنا الی ما عملوا من عمل فجعلناه هباء منسورا -

- (۱) جمله زینسوئی از آن سو کپ مزین  
 (۲) آن خضر جان کز اجل نهراسد او  
 (۳) کام از ذوق توهم خوش کنی  
 (۴) پس بیک سوزن تهی گردد ز باد  
 (۵) کوزها سازی ز برف اندرشتا
- چون نداری مرگ هرزه جان مکن (۱)  
 شاید از مخلوق را شناسد او  
 در دمی در خیک خود پرش کنی  
 اینچنین فربه تنی عاقل مباد  
 کی کند چون تاب بیند آن وفا

## فی بیان وقوع ابن آوی فی حب و تلونه و دعوی الطاوسیه بین ابناء آوی

- (۱) دَخَلَ فِي حَبِّ صَبْغٍ وَ لَبِثَ  
إِبْنُ أَوَى سَاعَةً فِيهِ مَكَثَ
- (۲) ثُمَّ مِنْهُ خَرَجَ وَ الْجِلْدُ قَدْ  
قَائِلًا إِنِّي طَاوُسُ الْجِنَانِ
- (۳) وَ جَدَّ صُوفًا جَمِيلًا حَسَنًا  
وَعَلَى الْأَلْوَانِ تِلْكَ الشَّمْسُ قَدْ
- (۴) أَخْضَرَ أَحْمَرَ لَمَّا نَظَرَا  
فَعَلَى أَبْنَاءِ أَوَى عَرَضَا
- (۵) كُلُّهُمْ قَالُوا لَهُ مَاذَا الْخَبَرُ  
مِنْ نِشَاطٍ بِكَ صِرْنَا الثَّقَلَاءُ
- إِبْنُ أَوَى سَاعَةً فِيهِ مَكَثَ  
لَوْ أَنَّ كَلًّا بِالْوَانِ تَعَدَّ
- أَنَا صِرْتُ مَالِي بِالْحُسْنِ ثَانِ  
مِثْلَ قَوْسٍ قَزَحَ كَمْ لَوْنَا
- أَشْرَقَتْ مِنْ حُسْنِهَا اللَّبُّ فَقَدْ  
نَفْسَهُ وَالْأَصْفَرُ وَالْأَكْثَرَا
- نَفْسَهُ مِنْهُ أَبَانَ الْغَرَضَا  
يَا ابْنَ أَوَى مَا بَدَى مَاذَا صَدَرَ
- عِنْدَكَ .. تَحْسَبُنَا كَالِدُ خَلَاءِ ..

### افتادن شغال در خم رنگ و رنگین شدن و دعوی طاوس کردن

#### او میان شغالان

- (۱) آن شغالی رفت اندر خم رنگ  
اندر آن خم کرد یک ساعت در رنگ
- (۲) پس بر آمد پوستش رنگین شده  
که منم طاوس علین شده
- (۳) پشم رنگین رونق خوش یافته  
آفتاب آن رنگها بر تافته
- (۴) دید خود را سبز و بور و سرخ و زرد  
خویشتم را بر شغالان عرضه کرد
- (۵) جمله گفتند ای شغالک حال چیست  
که ترا در سر نشاطی ملتویست

- (۱) فَأَيْنَ مِنْ أَيْنَ أَنْتَ الْكَبِيرُ ذَا  
 (۲) جَاءَ مِنْ أَبْنَاءِ أَوَى لِلْأَمَامِ  
 يَا فُلَانٍ كِدْتَ حَتَّى بِالْأَثَرِ  
 (۳) كِدْتَ حَتَّى أَنْتَ فَوْقَ الْمَنْبَرِ  
 وَادْعَاوِ كَاذِبِ هَذَا الْوَرَى  
 (۴) كَمْ غَلَيْتَ لَنْ تَرَى مِنْ حُرْقٍ  
 قَدْ أَتَيْتَ بِاللَّذِي مَا لَا حَيَاءَ  
 (۵) لِلنَّمِيقِينَ وَ لَا غَيْرَ الْحُرْقِ  
 مَعْقَلٍ أَيْضًا غَدَى سَلَبَ الْحَيَاءِ  
 (۶) فَالْتِفَاتِ الْخَلْقِ هُمْ نَحْوَهُمْ  
 بَاطِنَ الْحَالِ عَلِيمُونَ الدَّوَاءِ
- قَدْ أَتَيْتَ وَ لَمْ صِرْتَ كَذَا  
 وَاحِدُ طَارِحَهُ فِي ذَا الْكَلَامِ  
 صِرْتَ مِمَّنْ قَلْبُهُمْ لَا فِي كَدْرٍ (۱)  
 تَصْعَدُ حَتَّى يَذَا يَا مُمْتَرِي  
 حَسْرَةَ تُعْطِي لِمَا مِنْكَ جَرَى  
 فَإِذَا مِنْ مَكْرِكَ وَ الْخَرَقِ  
 فِيهِ.. وَ الشَّرَّ الْكَثِيرِ وَ الْعَنَاءِ..  
 وَ الْوَلِيِّينَ تَرُوقُ وَ السَّبَقِ  
 كُلُّ ذِي مَكْرٍ بِهِ زَادَ التَّجَاءِ  
 سَحَبُوا أَنْ نَحْنُ طِبْنَا وَ هُمْ  
 لَهُمْ حَقٌّ.. لِأَن يَلْقُوا الشِّفَاءَ..

(۱) نسخهٔ ثانیه - صرت ممن اسعدوا و نالوا ظفرا -

- (۱) از نشاط از ماگرانه کرده  
 (۲) يك شغالی پیش رو شد کای فلان  
 (۳) شید کردی تا بمنبر بر جهی  
 (۴) بس بجوشیدی ندیدی گرمی  
 (۵) گرمی آن انبیا و اولیا  
 (۶) کالتفات خلق سوی خود کشند
- این تکبر از کجا آورده  
 شید کردی تا شدی از خوش دلان  
 تا زلاف این خلق را حسرت دهی  
 پس ز شید آورده بی شرمی  
 باز بی شرمی پناه هر دغا  
 که خوشیم و از درون بس ناخوشند



فی بیان دهن الرجل شفته و سبلته بجلد ذنب الغنم و مجیئه

وسط الاصحاب قائلًا انا کذا اکلت نعمًا کثیرة

- (۱) قِطْعَةً مِنْ ذَنْبٍ لِلْغَنَمِ وَجَدَ مَرَّةً دَنْيَ الشِّمِّ  
 کُلَّ يَوْمٍ فِي الصَّبَاحِ سِبْلَتِيهِ فَيَقُولُ هَا اَنَا  
 (۲) رَاحَ بَيْنَ الْمُتَعَمِّمِينَ اَنْ اَنَا مِنْ طَعَامِ دَسَمٍ رَهْنُ اِهْنَا  
 وَسَطَ النَّادِي اَكَلْتُ مِثْلَ مَنْ هُمْ فِي النُّعْمَى وَمَنْ زَادُوا مِنْ  
 (۳) وَبِتَبَشِيرٍ هُوَ فَوْقَ السَّبَالِ يَدُهُ جَرٌّ وَ اَوْمَى بِجَلَالِ  
 مَرْمَزًا اَنْ سِبْلَتِي اَنْظُرُوا فَاَنَا فِي ذَلِكَ اَفْتِخِرُ  
 (۴) اَنْ اَنَا لِيَا كَثِيرَ الدَّسَمِ وَ هُوَ الْاَيَةُ مِني وَ الْمِثَالُ  
 قَدْ اَكَلْتُ مَعَ حُلُوِّ الْمَقَمِ اَنْ اَنَا لِيَا كَثِيرَ الدَّسَمِ  
 (۵) بَطْنُهُ قَالَتْ جَوَابًا لَا طَنِينَ لَهُ اَفْنَى اَللَّهُ كَيْدَ الْخَائِنِينَ

چوب گردن مرد لافى لب و سبب خود را در باهداد پوست دنبه و بیرون آمدن

میان عربان که من چنین و چنان خورده ام

- (۱) دنبه پاره یافت مرد مستهان هر صباحی چرب کردی سبلتان  
 (۲) در میان منعمان رفتی که من لوت چربی خورده ام در انجمن  
 (۳) دست بر سببت نهادی در نوید رمز یعنی سبلته من بشگرید  
 (۴) کابن گواه صدق گفتار من است وین نشان چرب و شیرین خوردن است  
 (۵) اشکمش گفتمی جواب بی طنین که اباد الله کید الخائنین

- (۱) فَخَرَكِ أَنْتَ عَلَى النَّارِ لَنَا  
ذَا السَّبَّالِ الدِّسَمِ اللَّهُ قَلَعُ  
(۲) فَخَرَكِ السَّيِّءِ يَا سَائِلُ لَوْ  
رُبَّمَا جَاءَ كَرِيمٌ وَ لَنَا  
(۳) وَ لَوْ الْعَيْبُ ثُبِينٌ وَ الْيَسِيرُ  
رُبَّمَا جَاءَ طَيِّبٌ وَ الدَّوَاءُ  
(۴) فَلَا إِلَهَ قَالِ سَمْعًا وَ ذَنْبُ  
يَوْمٍ لَا يَنْفَعُ قَوْمًا فَخَرَهُمْ  
(۵) أَعْوَجًا فِي الْكَهْفِ يَا مُحْتَلِمُ  
كُلِّ مَا تَمْلِكُ أَظْهَرُ وَ اسْتَقِمْ
- وَضَعَ وَ الْحَرَقَ أَوْرَى بِنَا  
بَتَّةً أَوْلَاكَ جُوعًا وَ جَزَعُ  
هُوَ مَا كَانَ وَ لَا فِيهِ دَرَوَا  
رَحِمَ وَ السَّغْبَ سَدَّ بِنَا  
أَعْوَجًا تَلْعَبُ بِالْصَّدَقِ تَسِيرُ  
لَكَ سَوَى.. وَ بِكَ بَانَ الشِّفَاءُ..  
بِأَعْوَجَاجٍ لَا تُحَرِّكَ مِنْ أَدَبٍ  
يَنْفَعُنَّ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ (۱)  
لَا تَتَّمُ بِالْجَهْلِ لَا تَرْتِطُمُ (۲)  
.. فَلَمَّ كُلُّ الْأُمُورِ تَنْتَظُمُ..

(۱) الآية فی آخر سورة المائدة ( قال هذا يوم ينفع الصادقين صدقهم ) -  
(۲) ای یا محتلم لانتم فی الکھف اعوج و کن مستقیماً یعنی کل ما تفعله من الادب و  
الوقار افعله فی الخلوة وزد علیه لتنجو من النفاق و یسرک الاخلاص قال الله تعالی فی  
آخر سورة هود ( فاستقم كما امرت و من تاب معك و لا تطغوا ) -

- (۱) لاف تو مارا بر آتش بر نهاد  
(۲) گر نبودی لاف زشتت ای گدا  
(۳) ور نمودی عیب و کژ کم باختی  
(۴) گفت حق که کژ بجنبان گوش و دم  
(۵) کھف اندر کژ مخسب ای محتلم
- کان سبال چرب نو بر کنده باد  
یک کریمی رحم آوردی بما  
یک طیبی داروی تو ساختی  
ینفعن الصادقین صدقهم  
آنچه داری وانما و فاستقم (۱)

(۱) کھف کژ و کھف اندر کژ به یک معنی است و مقصود ای بیننده خواب در  
پناه ناراستی و قلابی آرام مگیر -

- (۱) وَ لَوْ الْعَيْبَ لَكَ لَمْ تُظْهِرْ  
بِرِيَاءٍ وَ بِكِبَرٍ وَ دَغْلٍ  
(۲) أَنْتَ لَوْ نَقْدًا وَجَدْتَ فَالْفَمَا  
فِي الطَّرِيقِ يُوجَدُ كَمْ مِنْ حَجَرٍ  
(۳) وَلِذِي الْأَحْجَارِ مَنْ تَمْتَحِنُ  
إِمْتِحَانَاتٍ أَتَتْ فِي حَالِهَا  
(۴) فَلَا إِلَهَ قَالَ مُنْذُ الْمَوْلِدِ  
يُفْتَنُونَ كُلَّ عَامٍ مَرَّتَيْنِ  
(۵) فَامْتِحَانٌ قَدْ آتَى فَوْقَ امْتِحَانٍ  
بِامْتِحَانٍ أَصْغَرَ لَا تَشْتَرِي
- فَالسُّكُوتَ لَكَ فِي ذَا اخْتِرِ  
نَفْسَكَ لَا تَقْتُلْ أَسْعَدَ بِالْأَقْلِ  
لَكَ لَا تَفْتَحْ تَجِرُ النَّدْمَا  
لِامْتِحَانٍ لَكَ فِي هَذَا حَضَرَ  
فِي الْأَمَامِ .. وَهُوَ دَوْمًا بَيْنُ (۱)  
.. تَعْرِفُ فِي الْوَاقِعِ مَا ذَا لَهَا ..  
لَهُمْ حَتَّى الْمَمَاتِ فِي غَدٍ  
وَهُمْ مَا أَدْكُرُوا جَاءُوا بِشَيْنِ (۲)  
يَا أَبِي أَصْحَ مَا لَكَ قَطُّ أَمَانٍ  
نَفْسَكَ .. مِنْ آخِرِ الْأَمْرِ أَحْذَرِ ..

(۱) قال فی النهج و يمكن ان تكون كلمه (بیش) بالباء العربية ای ایضاً امتحانات زائده فی احوالك موجودة تمتحن بمثابة الميعار يقال لها امتحانات الهبة - (۲) الاية فی سورة التوبة ( او لا يرون انهم يفتنون كل عام مرة او مرتين ) بالقحط او الامراض ( ثم لا يتوبون ) من نفاقهم و لاهم بدكرونها -

- (۱) ور نگوئی عیب خود باری خمش  
(۲) گر تو نقدی یافتی مگشا دهان  
(۳) سنگهای امتحان را نیز پیش  
(۴) گفت یزدان از ولادت تابحین  
(۵) امتحان در امتحان است ای پدر
- از نمایش و از دغل خود رامکش  
هست در ره سنگهای امتحان  
امتحانها هست در احوال خویش  
یفتنون کل عام مرتین  
هین به کمتر امتحان خود رامخر



فی بیان امن بلعم باغور من مکر الله تعالی بان الحق جل و علا  
امتحنه مراراً و منها اتی وجهه ایضاً

- (۱) بَلْعَمَ بَاغُورَ وَ ابْلِیسُ اللَّعِینَ  
بِامْتِحَانٍ آخِرِیِّ قَدْ غَدَا  
(۲) اِنَّ مِنْ الْحَالِ لَهُ اَنَا سَتَرٌ  
وَ لَنَا اَحْرَقَ دَوْمًا فَاَفْضَحَ  
(۳) بِادْعَاءِ هُوَ حُبِّ الدَّوْلَةِ  
دَائِمًا يَدْعُوا عَلٰی سُبُلَتِهِ  
(۴) كُلِّ جُزْءٍ لَهُ كَانَ فِي الْبَدَنِ  
فِي الرَّبِيعِ هُوَ كَمْ يَفْتَحِرُ
- كُلَّ فَرْدٍ مِنْهُمَا الدَّانِي الْمِهِينِ (۱)  
.. وَ لَهُ مَا كَانَ يُخْفِيهِ بَدَا..  
اِبْدِ يَا رَبُّ لَهُ اجْزِ بِالْاَثَرِ  
.. صَدْرَهُ فِي لُطْفِكَ لَا تَشْرَح..  
يَطْلُبُ مِنْهُ مِلِّي الْمَعْدَةِ  
.. يَسْتَلُّ الْفُرْقَةَ مِنْ نُهْمَتِهِ  
خَصْمَهُ وَ الضَّدَّ فِي مَرِّ الزَّمَنِ  
فِي الشِّتَاءِ هِيَ ضِدًّا تُظْهِرُ

(۱) بعد ما كانا مستجابي الدعوة فالاول وصل الى الاسم الاعظم و الثاني كان معلم الملائكة -

ایمن بودن بلعم باغور که امتحانها کرد حضرت اورا و از

آنها روی سپید آمده بود

- (۱) باعم باغور و ابلیس لعین  
(۲) کآنچه پنهان میکند پیداش کن  
(۳) او بدعوی میل دولت میکند  
(۴) جمله اجزای تنش خصم ویند
- ز امتحان آخرین گشته مهین  
سوخت ما را ای خدا رسواش کن  
معدده اش نفرین سبالت میکند  
کز بهاری لافد ایشان دردیند

- (۱) ادْعَاءُ الْفَخْرِ إعطاءُ الْكَرَمِ  
يَقْطَعُ مِنْ أَسْفَلَ بِالْغَضَبِ  
(۲) قَدِمَ الصِّدْقَ أَوْ الْعَمَرَ اسْكُتْ  
حَوْلَكَ انْظُرْ لَهُ إِشْرَبْ يَهْنَأْ  
(۳) هَذِهِ الْبَطْنُ رَقِيبَ السُّبُلَةِ  
لَهُ رَأْمَتْ وَ عَلَيْهِ فِي الدُّعَا  
(۴) أَنْ إِلَهِي الْفَخْرَ إِفْضَحْ لِلثَّامِ  
(۵) فدعاءُ الْبَطْنِ تِلْكَ الْمُسْتَجَابُ  
مُحْرِقُ الْحَاجَةِ ذِي مَدِّ الْعِلْمِ  
(۶) فَلَا إِلَهَ إِلَّا قَالُوا عَبْدُ الصَّنَمِ  
إِذْ لِي تَدْعُو إجاباتِ أَنَا
- يَمْنَعُ وَ الْغَضَنَ لِلرَّحْمَةِ كَمْ  
يَأْتِي وَ السَّخِطَ وَ شَرَّ الْعَطَبِ  
وَ بِذَاكَ الْوَقْتُ فَبِضِ الرَّحْمَةِ  
وَ اذْكُرِ الشُّكْرَ الْجَزِيلَ وَ الثَّنَا  
لَهُ صَارَتْ وَ عَظِيمَ الزَّلَّةِ  
يَدَهَا مَدَّتْ .. وَ لَاذَتْ حَزَعًا ..  
كَيْ لَنَا يَضْطَرِبُ رَحْمُ الْكَرَامِ  
عَادَ وَ التَّوْبِيخُ حَقٌّ وَ الْعِقَابُ  
لَهُ فِي الْخَارِجِ وَ الْخَصْمُ انْحَكَمَ  
كُنْتُ وَ الْفَاسِقَ عِبَادَ الظُّلْمِ  
لَكَ قُلْتُ وَ كَشَفْتُ لِلْمَعْنَا

(۱) لاف داد او کرهما میکند

(۲) راستی پیش آ یا خاموش کن

(۳) دست پنهان در دعا اندر زده

(۴) تا بجنبید سوی ما رحم کرام

(۵) سوزش حاجت بزد بیرون علم

(۶) چون مرا خوانی اجابتها کنم

(۱) لاف داد او کرهما میکند

(۲) راستی پیش آ یا خاموش کن

(۳) این شکم خصم سبال او شده

(۴) کای خدا رسوا کن این لاف نثام

(۵) مستجاب آمد دعای آن شکم

(۶) گفت حق گر فاسقی و اعل صنم

- (۱) لِلدُّعَا خُذْ أَنْتَ صَعْبًا وَاضْرَعْ  
لَهُ مِنْ غَيْرِ تَأْنٍ وَاخْضَعْ  
لَكَ بِالْعُقْبَى مِنْ أَيْلِسِ الْخَلَاصِ  
يُوجِدُ مِنْهُ تَرَى خَيْرَ مَنَاصِ..

### خطف الهرة الذنب و خزی الرجل القرم

- (۲) حَيْثُ أَنَّ الْبَطْنَ عِنْدَ الْحَضَرَةِ  
هَرَّةٌ جَاءَتْ بِجِلْدِ الذَّنْبِ  
(۳) هُمْ خَلَفَ الذَّنْبِ كَمْ رَكُضُوا  
فَالصَّبِيُّ لَهُ مِنْ لَوْمٍ خِطْفُ  
(۴) جَاءَ فِي الْمَحْفِلِ ذَا الْبَطْنِ الصَّغِيرِ  
مُدَّعِي الْفَخْرِ أَرَاكَ وَ افْتَضَحَ  
(۵) قَالَ ذَاكَ الذَّنْبُ كُلُّ صَبَاحٍ  
سَبَلَتِيكَ تُدْهِنُ وَ الشَّفَتَيْنِ  
خَلَّتِ النَّفْسُ التَّجَّتْ بِالْمَرَّةِ  
ذَهَبَتْ بِالْفَوْرِ وَفَقِ الطَّلَبِ  
وَهِيَ فَرَّتْ مِنْهُمْ مَا نَهَضُوا  
لَوْنُهُ وَ الْقَلْبُ مِنْ خَوْفٍ رَجَفَ  
مَاءَ وَجْهِ الرَّجُلِ الدَّانِي الْحَقِيرِ  
وَهُ لَهُ السِّرُّ أَبَانَ وَ شَرَحَ..  
مَنْ بِهِ كُنْتُ مُدَامًا فِي الرُّوَاخِ  
وَوَلَهَا تَسْتُرُ عَنْ زَيْنٍ وَ شَيْنِ..

- (۱) تو دعا را سخت گیر و بی شخول  
عاقبت برهانمت از دست غول

### بردن گربه دنبه را و رسوا شدن پهلوان

- (۲) چون شکم خود را بحضرت درسپرد  
(۳) از پس دنبه دویدن او گریخت  
(۴) آمد اندر انجمن آن طفل خورد  
(۵) گفت آن دنبه که هر صبحی بدان  
گربه آمد پوست آن دنبه ببرد  
کودک از ترس عتابش رنگ ریخت  
آب روی مرد لافی را ببرد  
چرب میکردی لبان و سبلتان



- (۱) هِرَّةٌ جَاءَتْ لَهَا بِالصَّدَقَةِ  
 كَمْ رَكُضًا نَحَوَهَا وَالْجَهْدُ ذَا  
 (۲) ضَحِكَ الْحَضَارُ مِنْ ذَا عَجْبًا  
 (۳) فَدَعَوْهُ وَ لَهُ قَدْ أَشْبَعُوا  
 وَ بُدُّورَ الرَّحْمَةِ مِنْهُمْ كَرَمٌ  
 (۴) هُوَ ذَوْقَ الصِّدْقِ لَمَّا نَظَرَا  
 لَا لِكَبِيرٍ وَ غُرُورٍ صَارَ رِقٌ  
 (۵) صَنَعَةً قَدِمَ لَكَ الصِّدْقُ أَبَدٌ  
 تَهْتَدِي يَبْقَى لَكَ الذِّكْرُ الْحَسَنُ
- خَطَفَتْهَا كُلُّنَا عَنْ بَكْرَةٍ  
 أَبَدًا مَا نَفَع .. الْأَمْرُ كَذَا ..  
 رَحْمَتُهُمْ تَوًّا إِلَيْهِ اضْطَرَبَا  
 مِنْ طَعَامٍ لَهُ كَثْرًا وَضَعُوا  
 نَشَرُوا فِي أَرْضِهِ زَادُوا نِعَمَ  
 لِلْمِكْرَامِ وَ لَهُ كَمْ بَهْرًا  
 لَهُمْ وَ الْكَذِبُ ذَاكَ لَمْ يُطَقْ  
 كَتَبِي بِذَيْنِ الْعَالَمِينَ لِلرَّشَدِ  
 خَالِدًا مَعَ مَنْ بِهِ الصَّفْوُ اقْتَرَنَ (۱)

(۱) لم يوجد في النهج و ذكر في نسخة لکنهاور -

- (۱) گربه آمد ناگهانش در ربود  
 (۲) خنده آمد حاضران را از شگفت  
 (۳) دعوتش کردند و سیرش داشتند  
 (۴) او چو ذوق راستی دید از کرام  
 (۵) راستی را پیشه خود کن مدام
- بس دویدیم و نکرد آن جهد سود  
 رحمتشان زود جنیدن گرفت  
 تخم رحمت در زمینش کاشتند  
 بی تکبر راستی را شد غلام  
 تا شوی در هر دو عالم نیک نام

- فی بیان دعوی ابن آوی انه طاوس بعد ما وقع فی حب الصباغ
- (۱) فَأَبْنُ أَوَى ذَاكَ مَنْ فِيهِ ظَهَرَ  
كُلُّ لَوْنٍ وَ بِهِ اللَّبَّ بَهَرُ
- جاءَ عَدُوًّا فَوْقَ سَمْعِ اللَّائِمِ  
قَالَ سِرًّا مِثْلَ مَرٍّ حَازِمِ (۱)
- (۲) اخِرَ الْأَمْرِ لِي أَنْظُرْ وَ إِلَى  
لَوْنِي الْفَتَّانِ جَلٌّ وَ عَلَا
- صَنَمًا مِنْ مِثْلِي فَرْدًا حَسَنَ  
لَمْ يَرَّ عَابِدُهُ مَرَّ الزَّمَنِ
- (۳) إِذْ أَنَا كَالرَّوْضَةِ صِرْتُ وَ أَلْفَ  
لَوْنٍ .. اللَّطْفُ لِي رَقٌّ وَ شَفَّ ..
- فَلِي بِالطَّاعَةِ اعْبُدْ وَ اسْجُدْ  
رَأْسَكَ لَا تُلَوِّ فِي بَابِي أَقْعِدْ
- (۴) شَوْكَتِي وَ اللَّطْفُ مِنِّي وَ السَّنَا  
وَ الْجَمَالَ أَنْظُرْ وَ مَا جَرَّ الْهَمَا
- لِي فَخَرَ الدِّينِ سُلْطَانَ الدُّنَا  
إِدْعُ فِي حَمْدِي سَبِّحْ وَ الثَّنَا
- (۵) مَظْهَرَ اللَّطْفِ الْإِلَهِيِّ الْعَجِيبِ  
صِرْتُ .. وَالسِّرَّ السَّمَاوِيِّ الْغَرِيبِ ..
- لَوْحَ شَرْحِ الْكِبْرِيَاءِ وَ الْجَلَالِ  
عُدْتُ مَالِي مِنْ مِثْلٍ بِالْجَمَالِ

(۱) ( بر بناگوش ) ای علی الاذن و فوقها -

### دعوی طاوس کردن آن شغال که در خم صباغ افتاد

- (۱) وان شغال رنگ رنگ آمد نهفت  
بر بناگوش ملامتگر بگفت
- (۲) بنگر آخر در من و در رنگ من  
يك صنم چون من ندارد خود شمن
- (۳) چون گلستان گشته ام صدر رنگ خوش  
مر مرا سجده کن از من سرمکش
- (۴) کر و فر و آب و رنگ بین  
فخر دنیا خوان مرا و رکن دین
- (۵) مظهر لطف خدائی گشته ام  
لوح شرح کبریائی گشته ام

- (۱) وَيَكُمُّ يَا تَعْلِيُونُ لِيَا  
فَمَتَى لِلتَّعْلِيَيْنِ الْجَمَالَ  
(۲) بَعْدَ ذَا جَمَعَ كُلُّ تَعْلَبٍ  
حَلَقَةً فِي حَلَقَةٍ مِثْلَ الْفَرَّاشِ  
(۳) فَإِذَا يَا جَوْهَرِيُّ مَا نَقُولُ  
قَالَ بِالطَّائِيسِ وَالْفَحْلِ الرَّزِينِ  
(۴) فَلَهُ قَالُوا الطَّائِيسُ اللَّتِي  
ذِي بَيْسْتَانِ الْوُرُودِ كَمْ لَهَا  
(۵) مِثْلَ هَذَا الزَّهْوِ تَزْهَوُ قَالَ لَا  
عَنْ مَنِي كَيْفَ أَقُولُ وَالصَّفَا
- لَا تَقُولُوا التَّعْلَبُ اللَّهُ يِيا<sup>(۱)</sup>  
مِثْلُ مَالِي أَنَا فَرَدَّ بِالْجَلَالِ  
طَائِشَ اللَّبِّ بِقَلْبٍ وَجِبِ  
دَائِرًا بِالشَّمْعِ حَبًّا وَابْتِشَاشِ  
لَكَ عَلِمْنَا يِيا فِيهِ الْقَبُولُ  
مَنْ هُوَ كَالْمُشْتَرِي حُسْنًا يَمِينِ  
هِيَ لِلرُّوحِ انْتَمَتَ بِالصِّفَةِ  
جَلْوَةٌ تَزْهَرُ لُطْفًا وَبَهَا  
أَنَا فِي الصَّحْرَاءِ ذِي لَنْ أَرْحَلَا  
.. أَوْ لَهَا أَعْرِفُ مَنْ ذَا اخْتَلَفَا..

(۱) نسخه ثانیة - ویکم -

- (۱) ای شغالان هین مخوانیدم شغال  
(۲) آن شغالان آمدند آنجا بجمع  
(۳) پس چه خوانیدمت بگو ای جوهری  
(۴) پس بگفتندش که طاوسان جان  
(۵) تو چنان جلوه کنی گفتا که نی
- کی شغالی را بود چندین جمال  
همچو پروانه بگرداگرد شمع  
گفت طاوس نر چون مشتری  
جلوه‌ها دارند اندر گلستان  
بادیه نافرته چون گویم منی (۱)

(۱) منی اماله منی بفتح نون با الف و در برخی نسخ هم چنین آمده بفتح نون

با الف -



- (۱) اَلْكَ لَحْنُ الطَّوَاوِيسِ صَدَرُ  
 قَالَ لَا ذَاكَ مِنِّي مَا ظَهَرَ  
 فَإِذَا لَسْتَ بِطَاوُسٍ بَلَى  
 أَنْتَ ذَاكَ السَّيِّدُ رَبُّ الْعَلَا  
 (۲) خَلَعَةُ الطَّوَاوِيسِ مِنْ عِنْدِ السَّمَاءِ  
 تَصِلُ وَالشَّرَفُ مِنْهَا سَمَى  
 بِإِدْعَاءِ اللَّوْنِ أَنِّي تَصِلُ  
 أَنْتَ مِنْهَا.. أَوْ بِهَا تَتَّصِلُ..

### تشبیه فرعون و دعواه الالهویه باین آوی الذی ادعی الطاوسیه

- (۳) مِثْلُ فِرْعَوْنَ لَهُ اللَّحِيْمَةُ قَدْ  
 رَصَّعَ مِنْ دُرٍّ أَوْ عَقْدٍ أَعَدَّ  
 لِحُمُودٍ كَانَ فِيهِ كَأَحْمَارِ  
 فَوْقَ عَيْسَى بِإِدْعَاءِ لَهُ طَارَ  
 (۴) فَلَا نَثَى الثَّعْلَبِ قَدْ وَلِدَا  
 هُوَ أَيْضًا بِالْمَقَالِ اتَّحَدَا  
 وَقَعَ فِي حُبِّ مَالٍ وَمَقَامٍ  
 .. وَمِنْ الْأَنْدَالِ صَارَ وَالطَّغَامُ..

- (۱) بانگ طاوسان کنی گفتا که لا پس نه طاوس خواجه بوالعلا (۱)  
 (۲) خلعت طاوس آمد ز آسمان کی رسی از رنگ دعویها بران

### تشبیه فرهون و دهوی الوهیت بدان شغال که دهوی طاوس میگردد

- (۲) همچو فرعونى مرصع کرده ریش برتر از عیسی پریده از خربش  
 (۴) او هم از نسل شغال ماده زاد در خم مالی و جاهی او فتاد

(۱) در شرح بحر العلوم صفحه ۳۵ ج ۲ نگاشته لفظ بوالعلا وقتی که مزج شود با لفظ دیگر بر احمق گویند -

- (۱) كُلُّ مَنْ قَدْ نَظَرَ مَالًا وَ جَاءَهُ  
هُوَ فِي سُجْدَةٍ مِّنْ ضَلُوعٍ سُرُورٌ  
(۲) ثَمَلًا صِيرَ ذَا الْغِرِّ الْعَدِيمِ  
مِنْ سُجُودِ الْخَلْقِ مِنْ حَيْرَتِهِمْ  
(۳) حَيَّةٌ ذَا الْمَالِ جَاءَ وَالسُّمُومُ  
وَ قُبُولُ الْخَلْقِ ذَاكَ وَالسُّجُودُ  
(۴) اِصْحَ يَا فِرْعَوْنَ دَعْوَى الْعِظَمِ  
تَعَلَّبَ أَنْتَ وَ طَاوُسًا أَبَدُ  
(۵) أَنْتَ مِنْ نَحْوِ الطَّوَاوِسِ إِذَا  
وَ عَلَى الْأَشْهَادِ كَلًّا وَ الْمَلَأُ  
(۶) حَيْثُ هَارُونَ وَ مُوسَى ظَهَرَا  
فَعَالَى وَجْهِكَ وَ الرَّأْسِ هُمَا
- لَهُ خَرَّ سَاجِدًا عَدَّ الْإِلَٰهَ  
زَادَ مِنْ عَجَبٍ عَرَاهُ وَ غُرُورُ  
.. وَ الدَّمِيمُ الْخَلْقِ وَالْوَعْدُ الدَّمِيمُ..  
مِنْ خُمُولٍ لَمْ فِي سِيرَتِهِمْ  
بِهِ كَانَتْ.. وَ الرِّزَايَا وَ الْغُمُومُ..  
كَانَ كَالثُّعْبَانِ وَ الْإِنْفَعَى الْعَنُودُ  
خَلَى وَ النَّامُوسَ بَيْنَ الْأُمَمِ  
لَا تَصِرُ مُدْعِيًّا.. وَ ابْنِ الرِّشْدِ..  
تُظْهِرُ الْعَجْزَ تُلَاقِي وَ الْأَذَى  
تُفَضِّحُ.. الْخُطْبَ تَوَافِي وَ الْبَلَاءُ..  
كَالطَّوَاوِسِ بِحُسْنِ بَهْرَا  
جَلُوءَ طَارَا شَأَى حُسْنُهُمَا

(۱) هر که دید آن مال و جاهش سجده کرد

(۱) هر که دید آن مال و جاهش سجده کرد

از سجود و از تحیرهای خلق

(۲) گشت مستک آن گدای زنده دل

و ان قبول و سجده خلق ازدهاست

(۳) مال مار آمد که دروی زهرهاست

تو شغالی هیچ طاوسی مکن

(۴) های ای فرعون ناموسی مکن

عاجزی از جلوه و رسواشوی

(۵) سوی طاوسان اگر پیدا شوی

پر و جلوه بر سر و رویت زدند

(۶) موسی و هارون چو طاوسان بدند

(۱) قُبْحَكَ وَ الْخِزْيَ دَوْمًا ظَهَرَا

مِنْ عَلَى رَأْسِكَ مِنْ فَوْقٍ لَكَ

(۲) إِذْ مَحَكَّا قَدْ نَظَرْتَ الْأَسودَا

رَاحَ نَقْشُ الْأَسَدِ بَتًّا وَ عَادَ

(۳) أَيُّهَا الْكَلْبُ الدِّمِيمُ الْأَجْرَبُ

فَلِمَفَرُوا الْأَسَدَ لَا تَضَعِ

(۴) فَرَّيْرُ الْأَسَدِ مِنْكَ طَلَبُ

مَعَ نَقْشِ الْأَسَدِ طَبَعَ الْكِلَابُ

(۵) أَنْتَ يَا ثَعْلَبُ مَنْ عَنْهُ الْجَمَالُ

لَا تَحُلْ أَنْكَ طَاوُسًا أَبَدَ

وَأَنَّ الْوَجْهَ الدِّمِيمَ اشتهَرَا

قَدْ وَقَعْتَ .. وَ بَدَى الْفَتَكُ بِكَ ..

صِرْتَ وَالْقَلْبَ .. وَمَا رَأَى الرَّدَى ..

كَلْبًا .. الضَّرَّ أَبَانَ وَالْفَسَادَ ..

مَنْ بِحِرْصٍ وَ بَغْلِي يَنْجَبُ (۱)

فَوْقَكَ فِي شَكْلِهِ لَا تَطْلُعِ (۲)

إِمْتِحَانًا .. وَ إِلَى الصِّدْقِ ذَهَبُ ..

هَلْ يَكُونُ .. فَاسْلُكِ النَّهْجَ الصَّوَابَ ..

غَيْبَ مَا قَرَبَ مِنْهُ الْكَمَالَ (۳)

صِرْتَ .. كَمْ بِالْصِفَةِ عَنْكَ ابْتَعَدُ ..

(۱) نسخه ثانیة - یلعب - (۲) نسخه ثانیة - فلجلد الاسد - (۳) لم يوجد

فی النهج -

(۱) زشتیت پیدا شد و رسوایت

(۲) چون محاک دیدی سیه گشتی چو قلب

(۳) ای سگ گر کین زشت از حرص و جوش

(۴) غره شیرت بخواهد امتحان

(۵) ای شغال بی جمال و بی هنر

سرنگون افتادی از بالایت

نقش شیری رفت و پیدا گشت کلب

پوستین شیر را بر خود میپوش

نقش شیری و آنکه اخلاق سگان

هیچ بر خود ظن طاوسی مبر



(۱) فَالطَّوَّائِسُ لَكَ تُبْدِي امْتِحَانٌ وَ بِذَا تَعْدُو الدَّلِيلَ وَ الْمَهَانُ

### تفسیر و لتعرفنهم فی لحن القول (۱)

- (۲) فَالْأَلَهُ لِلنَّبِيِّ قَدْ ذَكَرَ فِي الْمَثَاقِ قَالَ يَا خَيْرَ الْبَشَرِ  
 آيَةً وَاحِدَةً هَانَتْ لِمَنْ لِلنِّفَاقِ الْأَهْلُ كَانُوا فِي الزَّمَنِ  
 (۳) ذَاكَ مَنْ نَافَقَ لَوْ ضَخْمًا غَدَا أَوْ لَطِيفًا وَ نَحِيفًا قَدْ بَدَأَ (۲)  
 فَيَلْحَنُ الْقَوْلَ تَدْرِي الرَّجُلَا مَنْ هُوَ كَانَ وَمَا ذَا عَمَلَا  
 (۴) لَوْ لِقَلَاتِ مِنَ الطِّينِ اشْتَرَيْتَ فَلَهَا يَا مُشْتَرِي مَا أَنْ دَرَيْتَ  
 (۵) لَا امْتِحَانِ لِمَ أَنْتَ لِلْيَدِ فَوْقَهَا تَضْرِبُ حَتَّى تَهْتَدِي  
 تَعْرِفُ الْمَكْسُورَ مِنْهَا بِالطَّنِينِ .. وَ لَكَ الْعَيْبُ بِهَا كَلًّا يَبِينُ ..

(۱) قال تعالى في سورة الفال ( ام حسب الذين في قلوبهم مرضان لن يخرج الله أضغانهم و لو نشاء لاريناكم فلتعرفتهم بسيماهم و لتعرفنهم في لحن القول - (۲)  
 قال تعالى ( و اذا رأيت تعجبك اجسامهم و ان يقولو تسمع لقولهم كانهم خشب مسندة )  
 ای اجسام بلا ارواح و صور بلا معانی -

(۱) زانکه طلوسان کفندت امتحان خوار و بی رونق بمانی در میان

### تفسیر و لتعرفنهم فی لحن القول

- (۲) گفت یزدان مر نبی را در مَثاق يك نشانی بهتر از اهل نفاق  
 (۳) گر منافق زفت باشد نفزوهول و اشناسی مرو را در لحن قول  
 (۴) چون سفالین کوزه ها را میخری امتحانی میکنی ای مشتری  
 (۵) میزنی دستی بر آن کوزه چرا می شناسی از طنین اشکسته را

- (۱) كَانَ تَوْعَلًا آخَرًا صَوْتُ الْكَسْرِ  
وَكَانَ الصَّوْتُ إِذْ ذَاكَ يَصِيرُ  
أَهْ يَسْرَى .. وَبِهِ يَبْدُو الْمَرَامُ  
يَعْمَلُ كَالْمَصْدَرِ تَصْرِيفُهُ (۱)  
(۲) وَرَدَ الصَّوْتُ لِأَنَّ تَعْرِيفَهُ  
يَعْمَلُ الْفِعْلُ .. بِهَذَا يَنْجَلِي  
(۳) إِذْ حَدِيثُ الْأَمْتِحَانِ وَجْهًا  
وَجْهَهُ عَنِّي أَزَالَ الشُّبُهَاتِ  
قَصَّةٌ هَارُوتَ مِنِّي بِعَجَلٍ  
وَصَلَتْ أَذْكَرُ مِنْهَا مَا حَصَلَ

(۱) الصوت يأتي ليعرف ذلك المكسور كالمصدر بان يغير الفعل كما قيل في شرح الامثلة و انما قدم الماضي و المضارع على المصدر مع انه اصل لهما نظراً الى انهما قد يعملان فيه فقدم العامل على المعمول فان قيل لم اعتبر جهة اصاله الفعل في العمل و لم تعتبر جهة اصاله المصدر في الاشتقاق مع ان الصرف باحث عنه قلنا لان علة الارتباط المعنوي بين ما جمع من الامثلة امر مهم مهما امكن و لادخل للاشتقاق فيه فاعتبر العمل لان الارتباط المعنوي لا يحصل الا به و انما اعتبرت جهة اصاله الفعل لان اصالته في العمل متفق عليها بين البصريين و الكوفيين بخلاف اصاله المصدر في الاشتقاق لانه مختلف فيها بينهما فاذا قدم الفعل حصل الارتباط المعنوي و الافعال الصحيحة لا تغير مصادرها فاذا كانت الافعال سالمة تقتضي سلامة مصدرها و ان كانت ناقصة فمصدرها ايضاً ناقص و معلل فان مصدر وعد عدة فعند الواو من اوله مشاكلة لفعله و بدلت بالياء في آخره فنتج ان الفعل يعرف المصدر ويفسره كما ان المنافق والمراشي فعله المعلوم يعرف ويغير مصدر وجوده -

- (۱) بانگ اشکسته دگرگون میبود  
بانگ چاوشست پیشش میرود  
(۲) بانگ می آید که تعریفش کند  
همچو مصدر فعل تعریفش کند (۱)  
(۳) چون حدیث امتحان روئی نمود  
یادم آمد قصه هاروت زود

قصه هاروت و ماروت و جراتهم علی امتحانات الحق جل و علا

- (۱) قَبْلَ ذَا مِنْهَا ذَكَرْتُ لِلْقَلِيلِ  
مَا أَقُولُ أَنَا هَبْ شَرْحاً طَوِيلَ
- (۲) قُلْتُ مِنْ أَلْفٍ لَهَا بِالْوَاحِدِ  
أَنَا رُمْتُ الْقَوْلَ فِي كُلِّ الَّذِي
- غَيْرَ أَنِّي بِالتَّعَاوِيْقِ اللَّتِي
- (۳) جُمْلَةً أُخْرَى غَدَتْ نَزْراً يَسِيرُ  
فِيهَا الْقَوْلُ وَ إِنْ كَانَ كَثِيرُ
- (۴) فَلِهَارُوتَ وَ مَارُوتَ أَسْمَعُ  
كُلُّنَا نَحْنُ أَرْقَاءُ عَبِيدُ
- (۵) فَيَسْمَعُ الْقَلْبُ جَرَّ نَفْسِ  
لَا قَوْلَ لَكَ عَنْ سِرِّ الْحَبِيبِ
- مَنْعَتَ مَا قُلْتُ غَيْرَ قَوْلَهُ  
هِيَ مِمَّا لَهُ مِنْ شَرْحٍ كَثِيرُ
- مِثْلَ شَرْحِ الْعَضْوِ لِلْفِيلِ يَصِيرُ  
أَنْتَ يَا مَنْ وَجْهَكَ إِنْ يَطْلُعُ
- .. لَهُ نُفْدِي مَا هُوَ مِنَّا يُرِيدُ..
- جِيءَ بِهَذَا السَّمْتِ إِلَيَّ وَالْتِمَسِ (۱)
- .. وَ تَرَى مِنِّي الَّذِي عَنْكَ يَغِيبُ..

(۱) لم يوجد في النهج و نقل عن نسخة لکناهور -

### قصه هاروت و ماروت و دلیری ایشان بر امتحانات حق تعالی

- (۱) بیش ازین زبان گفته بودیم اندکی  
خود چه گویم از هزارانش یکی
- (۲) خواستم گفتن در آن تحقیقها  
تاکنون واماندم از تعویقها
- (۳) جمله دیگر ز بسیارش قلیل  
گفته آید شرح يك عضوی ذیل
- (۴) گوش کن هاروت را ماروت را  
ای غلام و چاکران ماروت را
- (۵) گوش دل را يك نفس این سویدار  
تا بگویم با تواز اسرار یار



- (۱) سَكْرًا مِنْ رُؤْيَا اللَّهِ هُمَا  
 .. وَ بِمَا حَيْرَ لُبًا لَهُمَا..
- (۲) مِنْ عَجِيبِ الصَّنْعِ لِاسْتِدْرَاجِ مَنْ  
 مِثْلُ هَذَا السُّكْرِ لِاسْتِدْرَاجِهِ
- (۳) كَمْ تَجِيءُ سَكْرَةً فِيهَا يَجُودُ  
 حَبَّةٌ مِنْ فِيْهِ كَالسُّكْرِ ذَا
- فَخَوَانٍ مِنْهُ كَمْ مِنْ سَكْرَةٍ  
 (۴) وَهُمَا فِي السُّكْرِ كَانَا انْطَلَقَا
- وَ ضَجِيجَ الْعَاشِقَيْنِ كَمْ هُمَا  
 (۵) فَكَمَيْنَ وَاحِدَ كَانَ امْتِحَانُ
- وَلَهُ الصَّرَّ صُرُ كَالْتَبِينِ الْجَبَلِ  
 خَطَفَ .. جَرُّ الْحِمَامِ وَالْأَجَلِ..
- فِي الطَّرِيقِ لَهُمَا مَرُّ الزَّمَانِ (۲)
- (۳) ..

(۱) مر معنی الاستدراج كما هو معلم عليه في فهرست ترجمة دفتر الثاني -  
 (۲) نسخه ثانیة - فالكمن الواحد والامتحان - (۳) نسخه ثانیة - خطف دك الهضاب  
 و القفل -

- (۱) مست بودند از تماشای اله  
 (۲) اینچنین مستی ز استدراج حق  
 (۳) دانه دامش چنین مستی نمود  
 (۴) مست بودند و رهیدند از کمند  
 (۵) يك کمین و امتحان در راه بود
- وز عجائبهای استدراج شاه  
 تاجه مستیها کند معراج حق  
 خوان انعامش چها داده گشود  
 های هوی عاشقانه میزدند  
 صرصرش چون کاه که رامی ربود

- (۱) لَهُمَا مُمْتَحِنًا تَحْتًا وَ فَوْقَ  
وَمَتَى السُّكْرَانُ رَبُّ الْعَرَبَدَةِ  
(۲) فَلَهُ الْمَيْدَانُ وَالْخَنْدَقُ كَانَ  
عِنْدَهُ الْيُسْرُ وَ صَعْبُ الْخَنْدَقِ  
كَانَ فِي جِيدِهِمَا دَارُ كَطُوقٍ ..  
عَلِمَ مَنْ شَدَّهُ أَوْ قِيدَهُ  
وَاحِدًا أَمْنًا وَ سَهْلًا بِالْمَكَانِ  
مَسْلَكٌ سَهْلٌ وَ خَيْرُ الطَّرِيقِ

سکر التیس من رؤيته تیسة و قفره الى الجبل المقابل

- (۳) ذَلِكَ التَّيْسُ الضَّخِيمُ الْجَبَالِي  
يَرْكُضُ لِلْأَكْلِ لَا فِي حَذَرٍ  
(۴) لِيُجِزَّ الْعَلَفَ بِالْصَّدَقَةِ  
بَرَزَتْ أُخْرَى بِهَا زَادَ عَجَبٌ ..  
(۵) نَظَرًا مِنْهُ رَمَى فَوْقَ جَبَلٍ  
فَرَأَى مِنْ فَوْقِ ذَلِكَ الْجَبَلِ  
فَوْقَ ذَلِكَ الطُّودِ سَامِي الْقُلَلِ  
هُوَ كَانَ لَا وَ لَا فِي خَطَرٍ  
نَظَرَ حُكْمَ السَّمَاءِ فِي لِعَبَةٍ (۱)  
.. عَقْلُهُ غَابَ لَهُ اللَّبُّ ذَهَبٌ ..  
آخِرَ مَا عَلِمَ مِنْهُ الْأَجَلُ  
تَيْسَةً مَرَّتَ بِهِ فِي عَجَلٍ

(۱) نسخه تانية - ليلم العلف -

- (۱) امتحان میگردشان زیر و زبر  
(۲) خندق و میدان به پیش او یکی است  
کی بود سر مست زاینها با خبر  
چاه و خندق پیش او خوش مسلکی است

مستی بز از دیدن بز ماده و جستن او بگوه مقابل

- (۳) آن بز کوهی بر آن کوه بلند  
(۴) تا علف چیند به بیند ناگهان  
(۵) بر کوهی دیگر بر اندازد نظر  
می دود از بهر خوردن بی گزند  
بازی دیگر ز حکم آسمان  
ماده بز بیند بر آن کوه دگر

- (۱) عَيْنُهُ بِالْفَوْرِ تَظَلَّمُ طَفَرَ  
طَفَرَ السَّكَرَانِ مِنْ ذَا الْجَبَلِ  
(۲) ذَلِكَ الْبَعْدَ الْكَثِيرَ أَظْهَرَ  
وَلَهُ بِالْوَعَةِ الْبَيْتِ أَبَانَ  
(۳) وَلَهُ الْبَعْدَ الَّذِي الْمَفَاذِرَاعُ  
كَيِّ مِنَ السُّكْرِ بِهِ لِلطَّفَرَةِ  
(۴) إِذْهُوَ يَطْفُرُ بَيْنَ الْجَبَلَيْنِ  
(۵) فَمِنْ الصِّيَادِ نَحْوَ الْجَبَلِ  
مَنْ بِهِ لَا ذَ أَرَاقَ دَمَهُ  
(۶) جَلَسَ الصِّيَادُ بَيْنَ الْجَبَلَيْنِ  
بِانتِظَارٍ لِلْقَضَاءِ ذَا الْعَجِيبِ  
سَاكِرًا .. وَالْوَلَعُ فِيهِ طَفَرًا  
فَوْقَ ذَلِكَ الْجَبَلِ فِي عَجَلِ  
دَانِيًا مِنْهُ لَهُ كَمْ قَصْرًا  
حَوْلَهَا يَرْكُضُ كَمْ قَلَّ وَهَانَ  
كَذِرَاعَيْنِ أَبَانَ بِاتِّسَاعِ  
يَرْغَبُ يَعْبُرُهُ بِالْمَرَّةِ  
لَا بِأَمْنٍ يَقَعُ حِلْفًا لِشَيْنِ  
هُوَ فَرُّ مَعَ أَلْفِ وَجَلِ  
.. وَإِلَى فَتْكِ الْقَضَا سَلَمَهُ ..  
طَائِشًا حَيْرَانَ مَرَّ الْمَلَوَيْنِ  
.. مَنْ بِهِ التَّمِيسُ الْعِصَامِي أُصِيبَ ..

بر جهد سر مست زین که تا بدان  
که دویدن کرد بالوعه سرا  
تا زمستی میل جستن آیدش  
در میان هر دو کوهی بی امان  
خود پناهش خون او را ریخته  
انتظار این قضای باشکوه

(۱) چشم او تاریک گردد در زمان  
(۲) آنچنان نزدیک بنماید ورا  
(۳) آن هزاران گز دوگز بنمایدش  
(۴) چونکه بجهد درفتد اندر میان  
(۵) او ز صیادان بکه بگریخته  
(۶) شسته صیادان میان آن دو کوه



مِثْلُ ذَا الْمُنَوَالِ فِي هَذَا لَمَلًا  
يَنْظُرُ الْخَصَمَ يَرَى الْخَطْبَ الْفَطِيعَ  
كَأَن فَخْ رِجْلِهِ فِي أَيِّ حَالٍ  
لَهُ يَصْطَادُ كَمِثْلِ الْأَسْفَلِينَ  
إِنْ قَطَعَ يَا سَاكِرُ بِالْمَرَّةِ  
اُنْظُرِ .. السِّرَ الْخَفِيَّ يَنْجَلِي ..  
فِي الدُّنَا مَا أَنْ تُرَى بِالْقُوَّةِ  
.. مَا لَهَا قَدْرٌ خَطِيرٌ أَوْ حَقِيرٌ ..  
.. فَمَتَى مَنْ هُوَ مَا فَوْقَ السَّمَاءِ ..  
.. أَوْ يَخَافُ يَقَعُ فِي الْهُوْلِ ..  
مَالِحُ الْمَاءِ بِطَعْمٍ طَيِّبٍ  
بَاطِنُ الْعَيْنِ لَهُ لُطْفٌ شَمْلٌ

ورنه چالا کست وچست وخصم بین  
دام پاگیرد یقین شهوت بود  
مستی شهوت بین اندر شتر  
پیش مستی ملک شد مستهان  
او بشهوت التفاتی کی کند  
خوش نماید چون درون دیده نور

(۱) أَغْلَبَ الصَّيْدَ لَذَا التَّيْسِ عَلَى  
وَ سِوَى ذَا الشَّاطِرِ كَانَ السَّرِيعُ  
(۲) رُسْتَمًا هَبَهُ بِرَأْسٍ وَ سِبَالٍ  
إِدْرِهِ الشَّهْوَةَ لَا غَيْرَ يَقِينِ  
(۳) مِثْلِي مِنْ سَكْرَةٍ لِلشَّهْوَةِ  
وَ لِسُكْرِ الشَّهْوَةِ فِي الْجَمَلِ  
(۴) أَيْضًا السَّكْرَةُ ذِي لِلشَّهْوَةِ  
عِنْدَ سُكْرِ الْمَلِكِ هَانَتْ كَثِيرٌ  
(۵) كَسَرَتْ سَكْرَةً ذَا سَكْرَةَ ذَلِكَ  
أَبْدًا يَلْتَفِتُ لِلشَّهْوَةِ  
(۶) أَنْتَ حُلُوُ الْمَاءِ لَوْ لَمْ تَشْرَبْ  
كَثْرَةً بَانَ كَمِثْلِ النُّورِ حَلٌ

(۱) باشد اغلب صید این بز اینچنین  
(۲) رستم ار چه باسرو سبالت بود  
(۳) همچو من از مستی شهوت بیر  
(۴) باز این مستی شهوت در جهان  
(۵) مستی آن مستی این بشکند  
(۶) آب شیرین تا نخوردی آب شور

- (۱) قَطْرَةٌ تُنْهَلُ مِنْ خَمْرِ السَّمَاءِ  
مِنْ عَمِيقِ الْخَمْرِ مِنْ أَيْدِي السُّقَاةِ  
(۲) كَيْ بِذَا تَعْلَمُ لِلْأَمْلَاقِ مَا  
وَبِذَا تَعْلَمُ لِلرُّوحِ الزَّكِيِّ  
(۳) لَوْ هُمْ كَانُوا بِقَدْرِ شَمَّةٍ  
كُوْزِ خَمْرِ الْعَالَمِ ذَا كَسَرُوا  
(۴) غَيْرَ مَنْ كَانُوا بَعِيدِينَ الْأَمَلِ  
مِثْلَ كَفَّارٍ تَوَارَوْا فِي الْقُبُورِ
- تَقْلَعُ الرُّوحَ الَّذِي لَطْفًا سَمَى (۱)  
وَلَهُ تُنْقِذُ مِنْ ذَاكَ السُّبَاتِ  
كَانَ مِنْ سُكْرِ عَجِيبٍ فِي السَّمَاءِ  
أَيُّ سُكْرِ مِنْ جَلَالِ مَلِكِي  
عَقِدُوا قَلْبًا بِمِلْكِ الْقَطْرِ  
بَتَّةً فِيهِ السُّقَاةُ شَهَرُوا  
قَطَعُوا سَائُوا مَقَالًا وَ عَمَلِ  
مَا لَهُمْ بِالسُّكْرِ ذَا أَيُّ سُرُورِ

(۱) ای تقلع الروح الانسانی من الشرب الدنیوی و من الساقی الجسمانی اللذی اسکر به نفسه و هو المال و الجاه و المنصب و التعین یعنی الحب الالهی قطرته نقلع الشراب المجازی و مایشبهه۔

- (۱) قطره از باده های آسمان  
(۲) تا چه مستیها بود املاک را  
(۳) گر بیوئی دل در آن می بسته اند  
(۴) جز مگر آنها که نومیدند و دور
- برکند جان را ز می و ساقیان  
وز جلالت روحهای پاک را  
خم باده این جهان بشکسته اند  
همچو کفاری نهفته در قبور



## تمنی هاروت و ماروت مقام بشریة و غیرة الحق تعالی

- (۱) فَبِذْنِ الْعَالَمِينَ صَيَّرَا  
 اِيسِينَ مِنْهُمَا كَمْ كِدْرًا  
 زَرَعَا شَوْكَاً بِلَا حِدٍّ غَضَبٌ..  
 ضَوْعُفًا مِنْ ذَا عَنَاءٍ وَ نَصَبٍ..
- (۲) بَعْدَ تِلْكَ السَّكَرَاتِ وَالْأَسَفِ  
 دَائِمًا قَالَا عَلَى مَا قَدْ سَلَفَ  
 فِي الْبَسِيطِ لَيْتَنَا مِثْلَ السَّحَابِ  
 نَمُطِرُ.. نُرْوِي السُّهُولَ وَالْهَضَابِ..
- (۳) وَ بِذِي الْمَظْلَمَةِ فِي كُلِّ حَالٍ  
 نَبْسُطُ عَدْلًا وَ صِدْقًا وَ كَمَالَ  
 وَ عِبَادَاتٍ وَ جَهْدٍ وَ وَفَا  
 وَ كَرَامَاتٍ.. لَهَا الْعَهْدُ عَفَى..
- (۴) ذَاكَ قَالَا وَالْقَضَا قَالَ الْوُقُوفُ  
 عِنْدَ رَجُلٍ لَكُمَا فَخٌّ مَخُوفُ  
 كَثْرَةِ مُسْتَتِرٍ لَا يَظْهَرُ  
 وَ عَلَيْهِ الْعَاقِلُ لَا يَعْبُرُ..
- (۵) إِصْحَاحٌ لَا تَرَكُضُ لَصَحْرَاءِ الْبَلَا  
 لَا يَعْلَمُ لَا وَ لَا فِي كَرْبَلَا  
 تَمْضِي أَعْمَى قَبْلَ أَنْ تَدْرِي الطَّرِيقُ..  
 وَ تَرَى فِيهِ الرِّفِيقَ وَالْفَرِيقُ..

## تمنی کردن هاروت و ماروت مقام بشریت را و غیرت حق تعالی

- (۱) نا امید از هر دو عالم گشته اند  
 خا ر های بی نهایت کشته اند
- (۲) پس ز مستیها بگفتند ای درینغ  
 بر زمین باران بدادیمی چو میخ
- (۳) گستریدیمی در این بیداد جا  
 عدل و انصاف و عبادات و وفا
- (۴) این بگفتند و قضا می گفت ایست  
 پیش پاتان دام ناپیداییست
- (۵) هین مدو گستاخ در دشت بلا  
 هین مرو کورانه اندر کربلا



- (۱) لِعِظَامٍ وَ لَشَعْرٍ مِّنْ هَآءِكَ  
 (۲) مِّنْ طَرِيقٍ كِلَاهِ كَانَ شَعْرٌ  
 حَيْثُ سَيْفُ الْقَهْرِ لِلْمَشْيِ جَعَلَ  
 (۳) فِعِبَادِي الْقَرْنَاءُ الْحَقُّ قَالَ  
 قَدْ مَشَوْا هَوْنًا عَلَى الْأَرْضِ وَمَا  
 (۴) إِنْ حَافِي الرِّجْلِ فِي الشَّوْكِ الْكَثِيرِ  
 أَنْ يَفْكُرَ وَ احْتِرَازٍ وَمَهْلٍ  
 (۵) ذَا الْقَضَا قَالَ وَ لَكِنْ سَمِعَهُمْ  
 (۶) لَهُمُ الْأَسْمَاعُ سَدٌّ وَ الْعُيُونُ  
 مِنْ وَجُودٍ لَهُمْ قَدْ خَلَصُوا  
 لَمْ تَجِدْ رِجْلَ الْمَلْدِيِّ دَوْمًا سَلَكَ  
 وَ عِظَامًا مَعَ شَحْمٍ مُدَّخِرٍ  
 كَثْرَةً لَا شَيْءَ جَاءَ بِالْأَجَلِ  
 مِنْ هُمْ مِنْ غَيْرِ كَبِيرٍ وَ احْتِيَالٍ (۱)  
 حَسِبُوا أَنْ لَهُمْ شَأْنٌ سَمِيَ  
 لَوْ مَشَى هَلْ فِي سَوَى هَذَا يَسِيرُ  
 كَانَ خَوْفًا لَهُ مِنْ خُطْبِ أَجَلٍ  
 سَدٌّ فِي سِتْرِ أَمَدٍ عَلَيْهِمْ  
 غَيْرَ مَنْ مِنْهُمْ بِذِي الْحَالِ يَكُونُ (۲)  
 وَ مِنَ الْأَلَامِ كَلًّا مَلَّصُوا

(۱) الاية فی سورة الفرقان ( و عبادى اللذين يمشون على الارض هونا و اذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلاماً و اللذين يبيتون لربهم سجداً و قياماً - (۲) اى هذا القضاء قال للملائكة فى هذا المعنى يعنى لسان حاله ولكن اذنهم ربطت فى حجاب الحرية والاقدام على الحكومة و قالاً هاروت وماروت لو سلب الشيطان ما يقول لنا و لهذا يقول (چشمها و گوشها را بسته اند) -

- (۱) که زموى و استخوان هالکان  
 (۲) جمله راه استخوان و موى و بى  
 (۳) گفت حق که بندگان جفت عون  
 (۴) پا برهنه چون دوند در خارزار  
 (۵) اين قضا ميگفت ليکن گوششان  
 (۶) چشمها و گوشها را بسته اند  
 مى نيابد راه پاى سالکان  
 بس که تبغ قهر لاشى کردشى  
 بر زمين آهسته مى رانند هون  
 جز بمهل و فکرت و پرهيز کار  
 بسته بود اندر حجاب جوششان  
 جز مرآنها را که از خود رسته اند

- (۱) غَيْرُ لُطْفٍ لَهُ مَنْ عَيْنًا فَتَحَ      غَيْرُ حُبِّ زَادَ لِلْمَصْدَرِ شَرَحَ (۱)  
 مَنْ يَصْدُ الْغَضَبَ وَالْجِرْصَ مَنْ      يَرْدَعُ غَيْرَ الَّذِي جَادَ وَ مَنْ  
 (۲) فَبِلَا تَوْفِيقٍ الْجُهْدُ أَبَدَ      فِي الدُّنَا يَا لَا أُنَى أَنَا أَحَدَ (۲)

فی بیان قصه رؤیا فرعون مجیء موسی و تدارک  
 الفکر فی دفعه

- (۳) جُهْدُ فِرْعَوْنَ كَجُهْدِ ظَهْرًا      مَا لَهُ التَّوْفِيقُ فِيمَا غَدَرًا  
 كُلُّ تَخْيِيطٍ لَهُ بِالْأَثَرِ      كَانَ تَفْتِيقًا دَنَى فِي النَّظَرِ  
 (۴) أَلْفَ مَنْ نَجَّمَ أَوْ مَنْ حَسِبَا      حَكَمَ أَوْ مَنْ لَرَمِلَ ضَرَبَا  
 وَ كَذَا أَيْضًا بِلَا عِدَّةٍ يُرَى      مَنْ لَهُ قَدْ عَبَّرَ أَوْ سَحَرَا

(۱) لم يوجد في النهج و نقل عن نسخة لکناهور - (۲) کلمه والله اعلم بالرشاد  
 فی الاصل لم تذكر فی الترجمة -

- (۱) جز عنایت که گشاید چشم را      جز محبت که نشاند خشم را  
 (۲) جهد بی توفیق خود کس را مباد      در جهان والله اعلم بالرشاد

قصه خواب دیدن فرعون آمدن موسی را و اندیشه کردن در ردش

- (۳) جهد فرعونى چو بی توفیق بود      هرچه آن می دوخت آن تفتیق بود  
 (۴) از منجم بود در حکمش هزار      و از معبر نیز و ساحر بی شمار

- (۱) مَقْدَمَ مُوسَى لَهُ قَدْ أَظْهَرُوا  
 أَنَّ عَلَىٰ فِرْعَوْنَ يَأْتِي بِالْعَذَابِ  
 (۲) مَعَ مَنْ عَبَّرَ مِنْ أَهْلِ النُّجُومِ  
 كَيْفَ يَغْدُو الْأَمْرُ فِي رَفْعِ الْخِيَالِ  
 (۳) كُلُّهُمْ قَالُوا لَهُ نَحْنُ جَمِيعٌ  
 مِثْلَ قُطَاعِ الطَّرِيقِ نَقْطَعُ  
 (۴) حَيْثُ لَيْلُ الْمَوْلِدِ جَاءَ فَمَنْ  
 (۵) إِرْتَأَىٰ فِي الْيَوْمِ ذَا فِي الْفَجْرِهُمْ  
 يَحْضُرُونَ الدَّسْتِ لِلْمَلِكِ وَمَا  
 (۶) أَمَرُوا إِذْ ذَاكَ جَهْرًا فِي الْبَلَدِ
- فِي الْمَنَامِ وَلَهُ كَمْ عَبَّرُوا  
 وَعَلَى الْمَلِكِ لَهُ يُجْرِي الْخَرَابُ  
 .. قَالَ فِي حَالِ تَوَارِي فِي الْهُمُومِ ..  
 وَالْمَنَامِ الشُّومِ وَالْخَطْبِ الْمُحَالِ  
 نَصْنَعُ تَدْبِيرًا الْأَمْرَ نَطِيعُ  
 لِطَرِيقِ الْمَوْلِدِ ذَا نَمْنَعُ  
 كَانَ مِنْ فِرْعَوْنَ ذَا رَأْيٍ وَفَنَ  
 نَحْوَ مَيْدَانٍ وَسِيعِ كُلُّهُمْ (۱)  
 لَهُ فِي مَجْلِسِ أَنْسٍ كَزِمَا (۲)  
 مِنْ مَقَالِ الْمَلِكِ السَّامِيِّ الْأَسَدِ

(۲) بکاء بفتح الباء العربية العرصة بمعنى

(۱) نسخه ثانیة - فی الصبح هم -

علی الصباح -

که کند فرعون و ملکش را خراب  
 چون بود دفع خیال و خواب شوم  
 راه زادن را چو رهزن می زنیم  
 رأی این دیدند آن فرعونیان  
 سوی میدان بزم و تخت پادشاه  
 که منادیها کنند از شهریار

(۱) مقدم موسی نمودندش بخواب  
 (۲) با معبر گفت و با اهل نجوم  
 (۳) جمله گفتندش که تدبیری کنیم  
 (۴) تا رسید آن شب که مولد بود آن  
 (۵) که برون آرند آن روز از پگاه  
 (۶) پس بفرمودند در شهر آشکار



- (۱) أَنْ يُنَادِيَ إِحْضَرُوا يَا مَنْ هُمْ  
 (۲) فِي الْمَكَانِ ذَا الْمَلِكِ كَلَّكُمْ  
 وَجْهَهُ يُبْدِي وَإِحْسَانًا لَكُمْ  
 (۳) فَلَيْتَ لَكَ الْأَسْرَاءُ مَا غَدَا  
 رُؤْيَا فِرْعَوْنَ هُمْ مَا وَجَدُوا  
 (۴) فِي الطَّرِيقِ لَوْ هُمْ قَدْ وَقَعُوا  
 فَلِأَجْلِ الْمَنْعِ ذَا قَبْلًا عَلَى  
 (۵) حُكْمٍ فِرْعَوْنَ كَذَا كَانَ بِأَنْ  
 لَهُ وَقْتُ كَانَ أَوَّلًا وَقْتُ لَهُ  
 (۶) هُمْ صَوْتُ النُّقْبَا لَوْ سَمِعُوا  
 كَتَّى هُمْ لَا يَنْظُرُونَ وَجْهَهُمْ  
 نَسَلَ إِسْرَائِيلَ يَدْعُو لَكُمْ  
 كَتَّى هُوَ لَا فِي نِقَابٍ عِنْدَكُمْ  
 لِلثَّوَابِ يَمْنَحُ لُطْفًا بِكُمْ  
 غَيْرَ إِبْعَادٍ لِفِرْعَوْنَ بَدَا  
 رُخْصَةً فِيهَا إِذَا مَا قَصَدُوا  
 فِي الْأَمَامِ صَدَقَةً وَ أَطْلَعُوا  
 وَجْهَهُمْ نَامُوا اتِّقَاءَ لِلْبَلَاءِ (۱)  
 كُلُّ مَنْ قَدْ أُسِرَ ذَلِكَ الزَّمَنَ (۲)  
 لَا يَرَى ذَاكَ الْأَمِيرَ مِنْ وَلَهُ  
 فِي الطَّرِيقِ .. وَعَلَيْهِ أَطْلَعُوا ..  
 لِلْمَجْدَارِ حَوْلُوا .. أَمْرَهُمْ ..

(۱) نسخه ثانیة - وجههم ناموا و الا قتلا - (۲) یاسه یعنی المنع و الحكم و التنبيه والمراد بكلمة أسیر فی الاصل والترجمة بنو اسرائیل -

- (۱) الصلا ای جمله اسرائیلیان  
 (۲) تا شما را رو نماید بی نقاب  
 (۳) کان اسیران را بجز دوری نبود  
 (۴) گرفتارندى بره در پیش او  
 (۵) یاسه این بد که نه بیند هیچ اسیر  
 (۶) بانگ چاوشان چو درره بشنوند  
 شاه میخواند شما رازان مکان  
 بر شما احسان کند بهر ثواب  
 دیدن فرعون دستوری نبود  
 بهر آن یاسه بخفتندى برو  
 بی گه و در گه لقای آن امیر  
 تا نه بیند رو بدیواری کنند

- (۱) وَإِذَا مَا أَحَدٌ مِنْهُمْ نَظَرَ  
مُجْرِمًا عُدَّ وَمَا أَسْوَأَ كَانَ  
(۲) لَهُمْ حِرْصٌ عَلَىٰ مَا امْتَنَعُوا  
إِذْ غَدَى الْإِنْسَانُ مِمَّا مَنَعُوا
- وَجَهَ فِرْعَوْنَ وَمَا أَبْدَى الْحَذَرَ  
جَاءَ فَوْقَ رَأْسِهِ فِي كُلِّ آنٍ  
مِنْ لِقَاءِ الْكُلِّ فِيهِ وَلِعَا  
أَكْثَرَ حِرْصًا يَزِيدُ طَمَعًا

فی بیان دعوة فرعون بنی اسرائیل الی المیدان لاجل الحيلة

فی منع ولادت موسی (ع) (۱)

- (۳) فِي الْمَحَلَّاتِ الْمُنَادِي غَدْرًا  
(۴) يَا أَسَارَى الْمَجْمَعِ ابْغُوا وَاطْلُبُوا  
فَلِسُلْطَانِ السَّلَاطِينِ الْإِلْقَاءُ  
(۵) أَلْ إِسْرَائِيلَ لَمَّا سَمِعُوا  
كَمْ عَطَاشَى هُمْ قَدْ كَانُوا لَهَا
- صَاحَ جَذَلَانًا بِأَنْ يَا ذَا الْوَرَى (۲)  
رَاكِضِينَ سُرْعَةً مِنْهُ أَذْهَبُوا  
كَانَ فِيهِ الْجُودُ كَثْرًا وَالرَّجَاءُ  
هَذِهِ الْبُشْرَى عَلَيْهَا أَطْلَعُوا  
.. وَ يَهَا فِي الْعُمَرِ زَادُوا وَ لَهَا

(۱) المیدان هو العرصة التي وضع فيها فرعون تخته - (۲) لم يوجد في النهج

و نقل عن نسخة لكانهور -

- (۱) ور به بیند روی او مجرم شود  
(۲) بودشان حرص لقای ممتنع
- آنچه بدتر بر سر او آن رود  
چون حریص است آدمی فیما منع

بمیدان خواندن فرعون بنی اسرائیل را برای حيلة در منع ولادت موسی (ع)

- (۳) شد منادی در محلهها روان  
(۴) ای اسیران سوی میدان که روید  
(۵) چون شنیدند مژده اسرائیلیان
- بانگ میزد کو بکو شادی کنان  
کز شهنشه دیدن وجودست امید  
تشنگان بودند و بس مشتاق آن

- (۱) كُلُّهُمْ قَدْ فَرَحُوا مِنْ ذَا الْخَبَرِ  
 (۲) قَبِلُوا الْحِيلَةَ تِلْكَ رَكُضُوا  
 زَيْنُوا أَنْفُسَهُمْ لِلْجَلَاةِ  
 (۳) كَيْ هُنَاكَ هُمْ يَمْضُونَ الْحَبِيبِ  
 كَيْ لَهُمْ خَاصِيَّةٌ رُؤْيَاهِ  
 (۴) مِثْلَمَا ذَا الْمُغْلِي بِالْحَيْلِ  
 أَحَدًا فِيمَنْ إِلَى مِصْرَ نُسِبِ  
 (۵) كَيْ لِي يَظْهَرَ بِالْكَفِّ أَنَا  
 (۶) كُلُّ مَنْ مِنْهُ أَتَى قَالَ فَمَا  
 إِصْحَاحُ حَبْرٍ وَفِي الْبَابِ اجْلِسْ  
 وَ إِلَى الْمَيْدَانِ خَفُوا بِالْأَثَرِ  
 ذَاكَ السَّمْتَ إِلَيْهِ نَهَضُوا  
 عِنْدَهُ يَرْجُونَ سَامِي الْحَبْوَةِ  
 يَنْظُرُونَ لَهُمْ حَبًّا وَ طِيبِ  
 تَظْهَرُ.. مَا هِيَ فِي دَعْوَتِهِ..  
 قَالَ فِيمَا فَحَصَ أَنْ قَدْ سَأَلَ  
 أَطْلَبَ كَثْرًا يَجِدُ لَا لُغَبِ  
 أَقْبِضُ.. أُولِيهِ شَرًّا وَعَنَا..  
 كَانَ هَذَا لَيْسَ لِي مَا عِلْمَا  
 أَوْ بِذِي الزَّأْوِيَةِ لَا تَنْبَسِ

- (۱) زین خبر گشتند جمله شادمان  
 (۲) حیل را خوردند و آن سو تاختند  
 (۳) تا روند آنجا به بینند یار او  
 (۴) همچنان کاینجا مغول حیل دان  
 (۵) مصریان را جمع آرید این طرف  
 (۶) هر که می آمد بگفتا نیست این  
 راه میدان برگرفتند آن زمان  
 خویشان را بهر جلوه ساختند  
 تا چه خاصیت دهد دیدار او  
 گفت می جویم کسی از مصریان (۱)  
 تا در آید آنکه می باید بکف  
 هین در آخواجه در آن گوشه نشین

(۱) در شرح بحر العلوم صفحه ۳۵ ج ۳ بنقل از شیخ افضل باینکه سامانی گفته که جامغول در اصل جامه غول است بمعنی لباس غول چه مکار و حرام زاده یعنی دیو و غول در جامه اوست از این روی در مغول گویند و در غول بحذف میم نیز گویند ولی شیخ عبد اللطیف گفته که این لفظ بدن معنی در فرهنگی یافته نشده است و بنظر نگارنده مراد قوم مغول معروف در وحشی گری است و بس و این سخن تکلف محض است.



- (۱) وَ يَهْدِي الْحَبْلَةَ كُلَّهُمْ  
وَ يَبْذُلُ التَّمْوِيَةَ مِنْهُمْ لِلرَّقَابِ
- (۲) شَوْمٌ ذَا مِنْ جَانِبِ صَوْتِ الصَّلَاةِ  
وَ لِدَاعِي اللَّهِ هُمْ مَا قَدَّمُوا
- (۳) طَلَبَ مَنْ خَدَعَ مِنْهُمْ سَحَبَ  
يَا رَشِيدُ مَكْرَ ابْلِيسَ احْذِرْ
- (۴) ذُقْ مُدَامًا حَلَوِ صَوْتِ الْفُقَرَاءِ  
كَفَى بِذَا السَّمْعِ لَكَ لَا يَمْسُكَ
- (۵) وَ لَوْ السُّؤَالُ كَانُوا الطَّامِعِينَ  
أَنْتَ فِيمَنْ ظَهَرُوا فِي بَطْنَةِ
- جَمَعُوا التَّسْلِيمَ بَانَ لَهُمْ  
ضَرَبُوا كَلًّا.. وَجَاءُوا بِالْعَذَابِ..
- إِذْهُمْ لَمْ يَذْهَبُوا نَحْوَ النِّجَاةِ (۱)
- حَاجَةً مِمَّا بِهِ قَدْ عَلِمُوا
- خَارِجَ الْبَلَدَةِ بَغِيًّا لِلْعَطَبِ
- فَهُوَ النَّارُ أَتَتْ بِالْشَّرِّ
- وَ الَّذِينَ أَعْوَزُوا قُلُوبًا ثِرَاءَ (۲)
- صَوْتِ مُحْتَالٍ وَفِيهِ تَهْلِكُ
- وَ الْأَذِلَاءَ الدَّنَاةَ السَّاعِغِينَ
- صَاحِبَ الْقَلْبِ أَطْلَبَ بِالْقُرْبَةِ

(۱) ای شامة ذاك و هو القتل العام لجانب صوت الصلاة لداعي الله و هو المؤذن  
لم يذهبوا و لم يقدموا نیازاً ای حاجة ای لم يجيبوا اداعی الله و لم يصلوا ما كتبه الله  
عليهم فأحال الله عليهم التاتار فأهلكوهم - (۲) قال فی النهج و فی نسخة بدل نبوش  
بنوش ای اشرب بمعنى اقبل صوت سؤال الفقراء حتى لا يمسك سمعك صوت الشيطان والصفات  
النفسانية -

- (۱) تا بدین شیوه همه جمع آمدند
- (۲) شومئی آن که سوی بانگ نماز
- (۳) دعوت مکارشان اندر کشید
- (۴) بانگ درویشان و محتاجان نبوش
- (۵) گر گدایان طامعند و زشت خو
- گردن ایشان بدین حيله زدند
- داعی الله را نبردندی نیاز
- الحذر از مکر شیطانی ای رشید
- تا نگیرد بانگ محتالیت گوش
- در شکم خواران تو صاحب دل بجو

- (۱) فَمَقْعَرِ الْأَبْحَرِ الْجَوْهَرُ كَانَ  
وَالْكَرَامَاتِ وَأَنْوَاعِ الْفَخَارِ  
(۲) آلَ إِسْرَائِيلَ إِذْ ذَاكَ غَلَوْا  
(۳) جَانِبَ الْمِيدَانِ إِذْ بِالْمَكْرِ قَدْ  
لَهُمْ وَجْهًا جَمِيلًا أَظْهَرَا  
(۴) فَعَلَ التَّجَنُّبِ مَعَهُمْ سَمَحًا  
وَلَهُمْ هَذَا الْمَلِيكَ كَمْ وَعُودُ  
(۵) بَعْدَ ذَا قَالَ لِأَجْلِ نَفْسِكُمْ  
فَبِذَا الْمِيدَانِ كُلِّ لِلصَّبَاحِ  
(۶) فَأَجَابُوا إِنَّا بِالْخِدْمَةِ  
لَوْ أَرَدْتَ نَحْنُ شَهْرًا نَقْطُنُ
- بَيْنَ أَحْجَارِ لَهَا الْقَدْرُ مَهَانُ  
وَسَطِ الْعَارَاتِ حَلَّتْ وَالشَّنَارُ  
وَمِنَ الْفَجْرِ زُرُافَاتٍ عَدَوَا  
جَاءَ فِيهِمْ نَحْوَهُ مِمَّا أَعَدَّ  
كَمْ غَدَى الطَّيِّبِ حَبًّا بَهْرًا  
بِالْعَطَايَا وَ الْهَدَايَا مِنْحَا  
أَوْعَدَ أَوْ كَرَّمَ فِيهِ يَجُودُ  
وَجَمِيلٌ مَا بَدَى مِنْ حُبِّكُمْ (۱)  
إِرْقُدُوا اللَّيْلَةَ لَا تَهْوُوا الرُّوْحَ  
طَوْعَكَ مَا أَنْ تَشَا بِالْأَمْرِ  
فِيهِ .. عَنْهُ أَبَدًا لَا نَنْظُنُ ..

(۱) نسخه ثانیة - من حکم-

- (۱) در تک دریا گهر با سنگهاست  
(۲) پس بجوشیدند اسرائیلیان  
(۳) چون بحیلتشان بمیدان برد او  
(۴) کرد دلداری و بخششها بداد  
(۵) بعد ازان گفت از برای جان تان  
(۶) پاسخش دادند که خدمتها کنیم
- فخرها اندر میان تفکهاست  
از بگه تا جانب میدان روان  
روی خود بنمودشان بس تازه او  
هم عطا هم وعدها داد آن قباد  
جمله در میدان بخشید این شبان  
گرتوخواهی يك مه اینجا ساکنیم

## فی بیان رجوع فرعون من الميدان بجانب مصر سروراً

بتفریق بنی اسرائیل عن نساءهم فی لیلۃ الحمل

- (۱) رَجَعَ السُّلْطَانُ فِي اللَّيْلِ الْبَهِيمِ  
فَرِحًا جَدْلَانِ بِالْفَوْزِ الْعَظِيمِ  
أَنْ يَهْدِيَ اللَّيْلَةَ الْحَمْلَ يَمِينُ  
وَهِيَ عَنْ أَزْوَاجِهَا طُرّاً تَبِينُ  
(۲) مَعَهُ خَازِنُهُ عِمْرَانُ كَانَ  
مَا شِئاً بِالْخِدْمَةِ بِالطَّوْعِ بَانَ  
مَعَهُ لِلْمَبَادَةِ صَارَ قَرِينُ  
صَحْبَةٍ لَمَحَّةَ طَرْفٍ لَا يَمِينُ  
(۳) قَالَ يَا عِمْرَانُ فِي ذَا الْبَابِ نِمِ  
لِلصَّبَاحِ بِسِوَاهِ لَا تَلِمِ  
وَإِلَى زَوْجِكَ يَا نِعَمَ الْفَتَى  
لَا تَسِرْ وَأَصْرِفْ هَوَاكَ لَوْ أَتَى  
(۴) قَالَ طَوْعاً فَعَلَى الْبَابِ لَكَ  
أَرْقَدَ مَالِي مَنَى إِلَّا بِكَ  
غَيْرَ مَا قَلْبُكَ يَهْوَاهُ أَنَا  
لَا أَرَى شَيْئاً جَمِيلاً فِي الدُّنَا  
(۵) مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَيْضاً نَسَبَا  
كَانَ عِمْرَانُ وَ لَكِنْ جَدْبَا  
حُبَّهُ فِرْعَوْنَ فَالْعَيْنَ غَدَا  
لَهُ وَالْقَلْبَ لَهُ الرُّوحَ فَدَى

### باز گشتن فرعون از میدان بشهر شاد بتفریق بنی اسرائیل از زنانشان در شب حمل

که شبان جمله است دورند از زنان

هم بشهر آمد قرین صحبتش

هین مرو سوی زن ای مرد نکر

هیچ ندیشم بجز دلخواه تو

لیک مر فرعون را دل بود و جان

(۱) شه شبانکه باز آمد شادمان

(۲) خازنش عمران بداندر خدمتش

(۳) گفت ای عمران برین در خسپ تو

(۴) گفت خسپم هم درین درگاه تو

(۵) بود عمران هم ز اسرائیلیان



- (۱) كَانَ مِنْ عِمْرَانَ مِنْ أَعْمَالِهِ  
 فِي أَمَانٍ صَادِقٍ أَقْوَالِهِ (۱)  
 جَرَّبَ لَيْكُنْ ذَا الْفَتَكِ الْعَظِيمِ  
 أَثَرٌ وَصَفِهِ وَ الْحَالِ الذَّمِيمِ  
 (۲) وَ مَتَى فِي خَاطِرٍ فِرْعَوْنَ أَنْ  
 وَرَدَ التَّقْدِيرُ ذَا أَوْفِيهِ بَانَ  
 مِثْلُ ذَا مِنْ صَالِحٍ كَانَ وَهُوَ  
 قَدَرٌ قَهْرًا لِعَادٍ وَ ثَمُودَ

### فی بیان مجامعة عمران بام موسی و حمل ام موسی

- (۳) ذَهَبَ فِرْعَوْنُ فِي الْبَابِ رَقَدَ  
 وَحْدَهُ عِمْرَانُ بِالطَّوْعِ اجْتَهَدَ  
 زَوْجَهُ حَتَّى إِذَا اللَّيْلُ انْتَصَفَ  
 لَهُ سِرًّا وَصَلَ تَحْتَ السِّدْفِ  
 (۴) زَوْجَهُ فَوْقَهُ حُبًّا وَ غَرَامَ  
 وَقَعَ وَ الشَّقَّةَ مِنْهُ مُدَامَ  
 لَيْمَ حَتَّى يَبْذَا طِيبَ الْمَنَامِ  
 هَجَرَ أَقِظَ فِي جَنَحِ الظَّلَامِ  
 (۵) قَبْلًا مِنْ شَفَتِيهِ كَالْمَطَرِ  
 شَفَتَيْهَا وَهَبَ النَّهْدَ عَصَرَ  
 أَقِظَ وَ الْمَرَاةَ مِنْهُ نَظَرَ  
 حُسْنُهَا لَبُّهُ وَ الْعَقْلَ سَحَرَ  
 (۶) قَالَ عِمْرَانُ لَهَا فِي ذَا الزَّمَانِ  
 كَيْفَ جِئْتِ أَيْنَ لَا أَيْنَ الْأَمَانِ  
 فَلَهُ قَالَتْ بِشَوْقٍ وَ رِضَا  
 لِي كَانَ وَ بِهِ اللَّهُ قَضَى

(۱) لم يذكر هذا البيت و الذي بعده في نسخة النهج -

- (۱) ایمن از عمران بد و اعمال او  
 لیک خود بد آن جزای حال او  
 (۲) خود کجادر خاطر فرعون بود  
 اینچنین تقدیر چون عاد و ثمود

### جمع آمدن عمران بمادر موسی و حامل شدن مادر موسی

- (۳) شه برفت و او بران درگاه خفت  
 فیم شب آمد بییشش خفیه جفت  
 (۴) زن بر او افتاد و بوسیدان لبش  
 بر جهانیدش ز خواب اندر شمش  
 (۵) گشت بیدار او وزن را دید خوش  
 بوسه باران کرد از لب بر لبش  
 (۶) گفت عمران این زمان چون آمدی  
 گفت از شوق و قضای ایزدی

(۱) جَرَّهَا لِلْجَنْبِ عِمْرَانُ هَوَى

أَبْدَأَ فِي الْجَيْنِ ذَاكَ مَا قَدَرَ

(۲) فَعَلَيْهَا وَقَعَ سَلَمٌ مَا

ثُمَّ يَا مَرَأَةَ قَالَ ذَا الْعَمَلِ

(۳) فَحَدِيدٌ وَقَعَ فَوْقَ حَجَرِ

هَذِهِ النَّارِ مِنَ الْمَلِكِ وَ مِنْ

(۴) أَنْتِ كَالْأَرْضِ أَنَا مِثْلُ الْمَطَرِ

إِنَّمَا الْحَقُّ عَلَى الشَّطْرِ نَجِ كَانَ

(۵) يَا عَرُوسَ الْخُسْرِ وَالنَّفْعُ مَتَى

ذَاكَ مَتَى أَبْدَأُ لَا تَعْلَمِ

(۶) مَا خَشِيَ فِرْعَوْنُ مِنْهُ وَ حَذِرُ

فَوْقَهَا انْقَادَ لِسُلْطَانِ الْهَوَى

يَرْدَعُ نَفْسَهُ عَنْهَا مَا صَبَرَ

أَوْدَعَ .. ذَلَّ لِتَقْدِيرِ السَّمَاءِ ..

بِالْحَقِيرِ لَمْ يَكْ وَ الْمُبْتَدَلِ

وَلَدَ نَارًا تَشَبُّ وَ شَرُّ

مَلِكِهِ تَنْتَقِمُ الْحَقُّدَ تُكْنِ

لَكَ مُوسَى كَالنَّبَاتِ وَ الزَّهْرِ

(شَاهَهُ) نَحْنُ بِخُسْرِ وَ امْتِحَانِ

وَقَعَ مِنَّا مِنْ (الشَّاهِ) أَتَى (۱)

وَ عَلَيْنَا أَبْدَأُ لَا تَنْدَمِ (۲)

إِذْ قُرْنَتْ بِكَ حَلًّا يَا قَمَرُ (۳)

(۱) نسخه ثانیة - من الملك اتی - (۲) ای قال لها هذا قضاء الهی و لا مدخل

للعبد فی القضاء الالهی - (۳) نسخه ثانیة - واحذر -

بر نیامد باخود آن دم در نبرد

پس بگفت ای زن نه این کار بست خرد

آتشی از شاه و ملکش کین کشی

حق شه شطرنج و ما ماتیم مات

آن مدان از ما مکن بر مافسوس

هست شد ایندم که گشتم جفت تو

(۱) در کشیدش در کنار از مهر مرد

(۲) جفت شد با او امانت را سپرد

(۳) آهنی بر سنگ زد زاد آتشی

(۴) من چو ابرم تو زمین موسی نبات

(۵) مات و برد از شاه آمد ای عروس

(۶) آنچه این فرعون میترسید از او

(۱) حالاً أَخْفِي ذَاكَ كَلَّاً وَارْجِعِي  
كَيِّ عَلَيَّ وَعَلَيْكَ فِي الزَّمَنِ  
وَعَلَيْهِ أَحَدًا لَا تُطْلَعِي  
لَا يَجِيءُ الْفُ غَمٌّ وَحَزَنٌ

فی بیان وصیت عمران زوجته بعد مجامعته لها

(۲) إِخْرَ الْأَمْرِ لَذَا إِثَارَهُ  
إِذْ عَلَامَاتٌ لَنَا مِنْهُ تَبَيَّنَ  
(۳) وَ مِنْ الشَّارِعِ لِلْخَلْقِ صَخَبٌ  
وَعَلَى الْأَفْقِ مِنَ النَّاسِ النَّفْسُ  
(۴) وَثَبَ السُّلْطَانُ مِنْ رُغْبٍ بَدَأَ  
حَافِيًا يَسْتَلُّ مَا هَذَا الصَّرَاحُ  
(۵) فَمِنْ الصَّحَرَاءِ مَا هَذَا الصَّخَبُ  
كُلُّ شَيْطَانٍ وَجَيْبِي وَ مِنْ  
(۶) قَالَ عِمْرَانُ لَهُ حَيِّ الْأِلَهِ  
قَوْمُ إِسْرَائِيلَ مِنْ بَشِيرٍ بِكَأَ

تَظْهَرُ تَتَضَحُّ أَخْبَارُهُ  
بَعْدَ يَا مَحْبُوبَةً فِي كُلِّ حِينٍ  
وَصَلَ فِي الْحَالِ وَالْأَرْضِ قَلْبُ  
خَيْمٍ مُنْكَدِرًا مِثْلَ الْغَلَسِ  
لَهُ فِي ذَا الْحِينِ سَرْعَانِ عَدَا  
مَا عَلَى مِصْرٍ أَطْلُ وَ أَنَاخُ  
مِنْ ضَجِيجٍ لَهُ فَرٌّ وَ هَرْبُ  
هُوَ فِي الْفَقْرِ أَوْ الْغَابِ سَكَنُ  
الْمَلِكِ بِتَعَالِيهِ حَبَاهُ  
فَرِحُوا يَدْعُونَ فِي اللَّيْلِ لَكَأَ

(۱) باز کردن هیچ زینها دم مزن تا نیاید بر من و تو صد حزن

وصیت کردن عمران جنت را بعد از مجامعت آن

(۲) عاقبت پیدا شود آثار این  
(۳) در زمان از سوی میدان نعرها  
(۴) شاه از آن هیبت برون جست آن زمان  
(۵) از سو میدان چه بانگست و غریو  
(۶) گفت عمران شاه ما را عمر باد

چون علامتها رسید ای نازنین  
میرسید از خلق پر می شد هوا  
پا برهنه کین چه غلغله است هان  
کز نهیبش می رمد جنی و دیو  
قوم اسرائیلیانند از تو شاد



- (۱) مِنْ عَطَاءِ الْمَلِكِ الْوَافِي الْجَزِيلِ  
رَقَصُوا دَلًّا وَ عَجُّوا بِالْدُّعَاءِ
- (۲) قَالَ هَذَا فَلْيَكُ لَيْسَ الْمَحَالُ  
هَذِهِ الْأَصْوَاتُ لِي قَدْ وَلَدَتْ
- مِنْ لَطِيفِ خَلْقِهِ الصَّافِي الْجَمِيلِ  
صَفَّقُوا بُشْرَى وَ ضَجُّوا بِالثَّنَاءِ
- عِنْدِي لَكِنْ فِكْرًا وَ خِيَالِ  
كَثْرَةً.. مَا خِفْتُ مِنْهُ أَكْدَتْ..

### خوف فرعون من ذلك الصخب والصياح

- (۳) ذَا الصُّرَاخُ غَيْرَ حَالِي أَذَابُ  
(۴) فَأَمَامًا وَرَدَ ثُمَّ رَجَعَ
- فِي جَمِيعِ اللَّيْلَةِ كَالْحَامِلَةِ  
(۵) كُلُّ أَنْ قَالَ لِي هَذَا الصَّخْبُ
- (۶) فَلِعِمْرَانَ الضَّعِيفِ بِالْخِطَابِ  
لَهُ أَيْضًا يَذْكُرُ لِلْأَقْتِرَانِ
- قَلْبِي مِنْ جَزَعِ رَأْسِي أَشَابُ  
ذَا الْمَلِكِ حَائِرًا مِمَّا وَقَعَ
- وَقْتَ وَضَعِ الْحَمْلِ مِنْ ذِي الْغَائِلَةِ  
وَيْكَ يَا عِمْرَانُ فِي رُوحِي ذَهَبُ
- مَا بَقِيَ مِنْ قُوَّةٍ حَتَّى الْجَوَابِ  
مِنْهُ بِالزَّوْجِ وَ مَا بِالْقَهْرِ كَانَ

- (۱) از عطای شاه شادی میکنند  
(۲) گفت باشد کین بود اما و لیک
- رقص می آرند و کف می زنند  
وهم وانديشه مرا پر کرد نيك

### ترديدن فرعون از آن بانگ

- (۳) این صدا جان مرا تغییر کرد  
(۴) پیش می آمد سپس می رفت شه
- (۵) هر زمان می گفت ای عمران مرا  
(۶) زهره نی عمران مسکین را که تا
- از غم و اندوه تلخم پیر کرد  
جمله شب او همچو حامل وقت زه
- سخت از جا برده است این نعرها  
باز گوید اختلاط جفت را

- (۱) زَوْجُ عِمْرَانَ بِعِمْرَانَ قُرْنٌ  
کَيِّ بِذَا نَجْمَةُ مُوسَى تَظْهَرُ  
(۲) مَا أَتَى فِي الرَّحِمِ كُلُّ نَبِيٍّ  
زَهَرَ مُزْدَهَرًا فَوْقَ الْفَلَکِ  
لَيْلَةً فِي السِّرِّ فِي أَمْرِ كَمِنْ (۱)  
وَلَهَا الْبَصِیَّتُ الْعَظِیْمُ یُشْهَرُ  
نَجْمُهُ بِالْأَثَرِ الزَّاهِي الْبَهِي (۲)  
.. وَعَلَيْهِ الرُّوحُ دَارَ وَالْمَلَكِ ..

### ظهور نجمة موسی فی السماء وبكاء المنجمین فی الميدان

- (۳) ظَهَرَتْ نَجْمَتُهُ فَوْقَ الْفَلَکِ  
لِعَمَى فِرْعَوْنَ مَعَ حِیَلَتِهِ  
(۴) طَلَعَ الصُّبْحُ لَهُ قَالَ اذْهَبْ  
وَعَلَى الْغَوَاةِ هُذِي وَالصَّجَبِ  
(۵) جَانِبَ الْمِیْدَانِ عِمْرَانُ ذَهَبَ  
مَلِكُ الْأَمْلَکِ مِنْهُ لَمْ یَنْمِ  
وَبِهَا النَّجْمُ تَجَلَّى وَالْحَلْکُ  
.. وَدَنِيَّ الْحَالِ مِنْ سِرَّتِهِ ..  
أَنْتَ يَا عِمْرَانُ وَالْأَمْرَ اطْلُبْ  
قِفْ .. وَأَوْضَحْ لِي فَبِي زَادَ الْعَجَبِ ..  
قَالَ مَا هَذَا الضَّجِیجُ وَالصَّخَبُ  
.. لَيْسَ یَدْرِي مَا لَكُمْ عَنْ وَلَمْ ..

- (۱) و فی نسخه فی محل کلمه ( خزید ) ( دوید ) ای اسرعت الیه - (۲)  
قال الجوهري نجم الشیخی ینجم نجومأ ای ظهر و طلع -

- (۱) چون زن عمران بعمران در خزید تا که شد استاره موسی پدید  
(۲) هر پیمبر که در آید در رحم نجم او بر چرخ گردد منتجم

### پیدا شدن ستاره موسی بر آسمان و فریو منجمان در میدان

- (۳) بر فلک پیدا شد این استاره اش  
(۴) روز شد گفتش که ای عمران برو  
(۵) راند عمران جانب میدان و گفت  
کوری فرعون و مکر و چاره اش  
واقف آن غلغل و آن بانگ شو  
این چه غلغل بود شاهنشہ نخفت

(۱) كُلُّ مَنْ نَجَّمَ أَوْ مَنْ حَسِبَا  
خَرَقَ ذَرَىٰ عَلَى الرَّأْسِ التُّرَابِ  
مِثْلَ أَصْحَابِ الْعَزَا الصَّوْتُ لَهَا  
(۲) نَتَفَّوْا أَذْقَانَهُمْ جَزُوالشُّعُورِ  
نَشَرُوا التُّرْبَ عَلَى الرَّأْسِ دَمًا  
(۳) قَالَ خَيْرًا وَيَلَكُمْ يَا لِلْعَجَبِ  
نَحْسُ هَذِي السَّنَةِ يُبْدِي لَنَا  
(۴) أَظْهَرُوا عُذْرًا وَقَالُوا يَا أَمِيرُ  
(۵) كُلُّ ذَاكَ قَدْ عَمِلْنَا الدَّوْلَةَ  
لَهُ حَانَتْ وَعَلَى الْمَلِكِ يَصِيرُ  
(۶) فَجِهَارًا نَجْمَةٌ ذَاكَ الْوَلَدُ  
ذَا لَآن نَعْمِي عَنْ وَجْهِ السَّمَاءِ  
(۷) نَجْمَةٌ ذَاكَ النَّبِيِّ فِي السَّمَاءِ  
مِنْ بُكَاءٍ جَاءَ بِالدَّمْعِ الْغَزِيرِ

(۱) هر منجم سر برهنه جامه چاک  
(۲) ریش و مو برکنده و بدریدگان  
(۳) گفت خیرست این چه آشوبست حال  
(۴) عذر آوردند و گفتند ای امیر  
(۵) این همه کردیم و دولت تیره شد  
(۶) شب ستاره آن پسر آمد عیان  
(۷) زد ستاره آن پیمبر بر سما

حَاسِرَ الرَّأْسِ ثِيَابًا وَقِبَا  
مِثْلَ أَصْحَابِ الْعَزَاءِ وَالْمُصَابِ  
مِنْ ضَرَاخِ بَحٍّ مِنْ وَجْدِهَا  
مَزَقُّوا أَثْوَابَهُمْ دَقُّوا الصَّدُورَ  
مَلَأُوا الْأَعْيُنَ شَبُوءًا ضَرَمًا  
مِمَّ ذِي الْغَوَا لِمَ هَذَا الصَّخْبِ  
أَيَّةَ سَمِيَّةٍ تُمَحِّي الْهِنَا  
فَيَدُ التَّقْدِيرِ سَوَّيْنَا أَسِيرَ  
سُودَتِ خَصْمُ الْمَلِكِ السُّلْطَةِ  
حَاكِمًا وَالْكَلَّ مَحْكُومًا أَسِيرَ  
فِي الدُّجَى بَانَتْ لَهَا السَّعْدُ وَرَدَ  
لَيْتَنَا مِثْنًا وَلَا هَذَا الْعَمَى  
زَهَرَتْ زَادَتْ عَلَى الشَّمْسِ ضِيَاءُ  
نَحْنُ صِرْنَا نَحْمِلُ النَّجْمَ الْكَثِيرَ

همچو اصحاب عزا پاشیده خاک  
خاک بر سر کرده پر خون دیدگان  
بد نشانی میدهد منحوس سال  
کرد ما را دست تقدیرش اسیر  
دشمن شه هست گشت و چیره شد  
کوری ما بر جبین آسمان  
ما ستاره بارگشتیم از بکا



مِنْ نِفَاقٍ لَهُ أَبْدَى الْأَنْكَسَارِ  
كَأَدَّ أَنْ يَأْتِيَ الْفِرَاقُ وَالْعَطَبُ  
عَاسٍ الْوَجْهَ قَطُوبًا كَثِيرًا  
وَبَلَا فِكْرٍ لَهُ الْأَمْرُ بَهْرُ  
وَمَضَى سِرْعَانٍ فِي قَلْبٍ حَزَنُ  
كَثْرَةً قَالَ وَالْحَيُّ بِالتَّضَادِ  
غَضِبًا حَيْرَانٍ مِنْ أَمْرِ مُهَيِّبِ  
وَالْمُصَلَّى فَرَسًا عِنْدَ الرِّهَانِ..  
قَدْ خَدَعْتُمْ وَ لَهُ الْأَمْرُ أُضِيعُ  
مَا صَبَرْتُمْ لَكُمْ اللَّبُّ انْخَدَعُ  
بِالْمَلِيكِ جِئْتُمْ يَا وَيْلَكُمْ  
لُطْفُهُ وَاللَّبِقُ شَوْهَتُمُوهَا  
مِنْ ضَمَانٍ فِيهِ أَسْمَى الْمَدَدِ  
وَ اكْتِثَابٍ تَفْرِغُ فِي ذَا الزَّمَنِ

دست بر سر می بزد کاد الفراق  
رفت چون دیوانگان بی عقل و هش  
گفتهای بس خشن بر جمع خواند  
نردهای باز گونه باخت او  
از خیانت وز طمع نشکیفتید  
آب روی شاه ما را ریختید  
شاه ما را فارغ آردیم از غمان

(۱) مَعَ قَلْبٍ طَيِّبٍ عِمْرَانُ صَارَ  
وَ الْيَدَ مِنْهُ عَلَى الرَّأْسِ ضَرْبُ  
(۲) نَفْسُهُ عِمْرَانُ سَوَى غَضِبًا  
كَالْمَجَانِينِ بِلَا عَقْلِ غَدَرُ  
(۳) اعْجَمِيًّا نَفْسُهُ سَوَى الْخِشْنِ  
وَ عَلَى الْجَمْعِ أَقَاوِيلًا شِدَادُ  
(۴) صَنَعَ نَفْسَهُ مَغْمُومًا كَثِيبُ  
خُسْرُهُ بِالنَّرْدِ مَعْكُوسًا أَبَانُ  
(۵) قَالَ فَالسُّلْطَانُ لِي أَنْتُمْ جَمِيعُ  
وَ لِيخْفِرَ الْعَهْدُ مِنْكُمْ وَ الطَّمَعُ  
(۶) وَ إِلَى الْمَيْدَانِ مِنْ خُدَعِ لَكُمْ  
مَاءَ وَجْهِهِ مَلِكُكُمْ أَهْرَقْتُمُوهُ  
(۷) وَ عَلَى الصَّدْرِ ضَرَبْتُمْ بِالْيَدِ  
أَنْنَا نَحْنُ الْمَلِيكِ مِنْ حَزَنِ

(۱) بادل خوش شاد عمران وز نفاق  
(۲) کرد عمران خویش پر خشم و ترش  
(۳) خویشتن را اعجمی کرد و براند  
(۴) خویشتن را ترش و غمگین ساخت او  
(۵) گفت شان شاه مرا بفریفتید  
(۶) سوی میدان شاه را انگیزختند  
(۷) دست بر سینه زدید اندر ضمان

- (۱) سَمِعَ السُّلْطَانُ أَيْضاً ذَاكَ قَالَ  
أَنَا مِنْ غَيْرِ أَمَانٍ كُلَّكُمْ  
(۲) فَيَقِيدُ الضُّحَاكُ رَهْنَ السُّخْرَةِ  
مَعَ خُصُومِ رُوحِنَا أَلْمَالَ لَنَا  
(۳) كَيْ يَهْذِي اللَّيْلَةُ حَتَّى النَّهَارِ  
يَبْعُدُونَ عَنْ نِسَاءِ لَهُمْ  
(۴) وَإِيكَ جَمُّ أَلْمَالِ وَالشَّانُ الرَّفِيعُ  
هَكَذَا النُّصْرَةُ كَانَتْ وَالْفِعَالُ  
(۵) فَسِنِيًّا لَكَ قَدْ دَرَّ النَّوَالُ  
حَبْوَةً وَلَيْتَ بِالْمَلِكِ الْعَقِيمِ  
(۶) كُلُّ ذَاكَ التَّرْفِ كَانَ لِكَيْ  
تَعْمِلِيَ الْفِكْرَةَ وَالرَّأْيَ الْحَسَنَ
- وَيَلَّكُمْ يَا خَائِنُونَ لَا مَحَالَ  
أَصْلَبُ أَقْطَعَ بَتًّا أَصْلَكُمْ  
قَدْ جَعَلْنَا نَفْسَنَا عَنْ بَكْرَةٍ  
قَدْ خَسَرْنَا وَبَنَّا لَمْ الْعَنَا  
أَلْ إِسْرَائِيلَ سِرًّا وَجِهَارَ  
مِثْلُ مَا أَنْتُمْ لَهُمْ أَبْدَيْتُمْ  
فِي سَبِيلِ الْعَمَلِ الْوَاهِي أُضِيعَ  
لِلَّتِي طَابَتْ صِفَاتُهَا وَ خِلَالُ  
مِثْلِي لِلْعِزِّ صِرْتُ وَالْجَلَالُ (۱)  
فُزْتُ بِالسُّلْطَانِ وَالْأَمَالِ الْجَسِيمِ  
مِثْلُ هَذَا الْيَوْمِ لَا يَهْجُمُ عَلَيَّ  
وَتَعِينِي عَلَيَّ هَذَا الْمِحْنِ

(۱) لم يذكر هذا البيت في النهج -

من بر آویزم شمارا بی امان  
مالها با دشمنان در باختیم  
دور ماندند از ملاقات زنان  
این بود یاری و افعال کرام  
مملکتها را مسلم می خورید  
فهم کرد آید و گردیدم معین

(۱) شاه هم بشنید و گفت ای خائنان  
(۲) خویش را در مضحکه انداختیم  
(۳) تا که امشب جمله اسرائیلیان  
(۴) مال رفت و آب رو و کار خام  
(۵) سالها ادرار و خلعت می برید  
(۶) از برای آنکه در روزی چنین

- (۱) رَأَيْكَ ذَا وَعِلْمٍ وَ نَجُومٍ  
 كُلُّكَ ضَرَابَةُ الطَّبِيلِ حَمَقٍ  
 (۲) وَيْلَكَ فَالْجِسْمَ مِنْكَ إِرْبَا  
 أَضْرِمُ الْأَذَانَ مِنْكَ أَصْلِمُ  
 (۳) حَطَبَ النَّارِ أَنَا أَجْعَلُكَ  
 مَا مَضَى مِنْ طَيِّبٍ عَيْشٍ وَهَنَا  
 (۴) سَجَدْتَ عِنْدَهُ قَالَتْ مِنْ حَذَرٍ  
 إِنْ يَكْ أَبْلِيسَ لَنَا قَدْ خَدَعَا  
 (۵) فَسَيْنِيًّا نَحْنُ أَنْوَاعَ الْبَلَاءِ  
 مِنْ عَجِيبٍ مَا فَعَلْنَا وَ عَجَزِ  
 (۶) أَفَلَيْتَ مِنْ يَدِنَا الْحَمْلُ ظَهَرَ  
 طَفَرَتْ مِنْهُ وَ قَرَّتْ فِي الرِّحِمِ
- .. مَا تَقُولِينَ مَجُونًا وَ خَرَقَ .. (۱)  
 أَقْطَعُ وَ النَّارَ فِيكَ لَهْبًا  
 أَجْدَعُ الْأَنْفَ الشِّفَاهُ أَعْلِمُ  
 .. أَمْعِي ذَا كَانَ لَا أُمَّ لَكَ ..  
 لَكَ أَثْنِيهِ عَزَاءُ وَ عَنَا  
 يَا خَدِيوُ مِصْرَ السَّامِيِّ أَثَرِ  
 مَرَّةً وَ الْمَكْرَ فِيمَا وَضَعَا  
 نَدْفَعُ .. وَ الْوَهْمُ حَارَ وَالْمَلَأَ ..  
 .. عَنْهُ مَنْ بِالسِّحْرِ قَدْ فَاقَ وَ بَزَ ..  
 لَهُ وَ النُّطْفَةُ فِي حُكْمٍ بَهَرِ  
 فِي قَضَا مَاضٍ وَ فِي أَمْرِ حَتِمِ

(۱) طبل خوارانید ای تا کلون الاجرة من غیر نفع -

- (۱) رأیتان این بود فرهنگ و نجوم  
 (۲) من شما را بر درم آتش زنم  
 (۳) من شما را هیزم آتش کنم  
 (۴) سجده کردند و بگفتند ای خدیو  
 (۵) سالها دفع بلاها کرده ایم  
 (۶) فوت شد از ما و حملش شد پدید
- طبل خوارانید و مکارید و شوم  
 بینی و گوش و لبانتان برکنم  
 عیش رفته بر شما ناخوش کنم  
 گریکی کرت ز ما چربید دیو  
 وهم حیران زانچه ماها کرده ایم  
 نطفه اش جست و رحم اندر خزید



- (۱) لَكِنِ التَّكْفِيرُ وَالْغُفْرَانُ عَنْ  
نَحْفَظُ نَعْلِمُ عَنْهُ فَاعْفِرْ  
(۲) فَلْيَوْمِ الْمَوْلِدِ مِنْهُ الرَّصْدُ  
كَيِّ بِمَا نَعْمَلُهُ هَذَا الْقَضَا  
(۳) فَإِذَا مَا نَحْفَظُ هَذَا لَنَا  
أَنْتَ يَا مَنْ كُلِّ فِكْرٍ كُلُّ عَقْلٍ  
(۴) هُوَ حَتَّى تَسْعَةَ أَشْهُرٍ كَمْ  
كَيِّ بِهَذَا سَهْمُ حُكْمٍ مَنْ يُخَيِّطُ  
(۵) كُلُّ مَنْ كَانَ الْيَّاتِ لِلْقَضَا  
فَعَلَى رَأْسِهِ خَرَّ دَمَهُ  
(۶) وَالْمَكَانُ لَوْ يُعَادِي اللَّامَكَانَ  
دَمَهُ يُهْرَقُ عَفْوًا وَ الْبَلَا

(۱) نسخه ثانیة - من علی -

- (۱) لیک استغفار این روز ولاد  
(۲) روز میلادش رصد بنیدیم ما  
(۳) گر نداریم این نگه مارا بکش  
(۴) تا بنه مه می شمردان روز روز  
(۵) بر قضا هر کو شبیخون آورد  
(۶) چون مکان بر لامکان حمله کند
- ما نگه داریم ای شاه قباد  
تا نگرده فوت و نجهد این قضا  
ای غلام رای تو افکار و هش  
تا نپرد تیر حکم خصم دوز  
سر نگون آید ز خون خود خورد  
خون خود ریزد بلاهارا خرد

- (۱) وَلَوْ أَنَّ الْأَرْضَ صَارَتْ لِلسَّمَاءِ  
مَنْعَتْ مَا لِحَاجَةِ عَادَتِ بَوَارِ  
(۲) وَمَعَ الرَّسَامِ لَوْ رَامَ الصَّرَاعُ  
حَمَقًا وَالسُّبُلَتَيْنِ وَ الذَّقْنَ  
خَصَمَهَا فَالْغَيْثُ عَنْهَا وَ السَّمَاءُ  
رَأْسَهَا لِلْمَوْتِ مَدَّتْ وَ الْبَوَارِ..  
رَسَمَهُ الْمَصْنُوعُ فَالْطَّبُّ اضَاعَ  
نَفَقَ.. لَأَقَى الْمُنُونُ وَ الْأَقْنَ..

### دعوة فرعون النساء النفساء جانب الميدان ايضاً لاجل المكر

- (۳) ثُمَّ مِنْ بَعْدِ شُهُورِ تِسْعَةٍ  
وَ الْمُنَادِي فِيهِ بِاللَّحْنِ الشَّدِيدِ  
(۴) مَرَّةً أُخْرَى الْمُنَادِي لِلْمَلِدِ  
يَا نِسَاءَ مِصْرَ مِنْ دَهْرٍ أَشْرَ  
(۵) يَا نِسَاءَ مَعَ أَطْفَالِ لَكَ  
يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ كَلًّا إِخْرُجُوا  
(۶) مِثْلَمَا فِي غَايِرِ الْعَامِ الذَّهَبِ
- جَرَّ لِلْمَيْدَانِ تَخَتِ السُّلْطَةُ  
عَلَنًا نَادَى وَ قَالَ مَا يُرِيدُ  
رَاحَ فِي قَوْلٍ بِهِ الْمَكْرَ أَعَدَّ  
تَجِدِينَ النَّفْعَ وَ الْخَيْرَ الْغَزْرَ  
جَانِبَ الْمَيْدَانِ عَدُوًّا أَسْلَكَ  
مُسْرِعِينَ وَ لِمَا أُبْدِيَ انْهَجُوا  
لِلرِّجَالِ كَلِمَهُمْ لُطْفًا وَهَبَ

- (۱) چون زمین بر آسمان خصمی کند  
(۲) نقش با نقاش چون پنجه زند  
شوره گردد سر ز مرگی برزند  
سبلتان و ریش خود بر میکند

### خواندن فرعون زنان نوزاده را سوی میدان هم جهت مگر

- (۳) بعد نه ماه شه برون آورد تخت  
(۴) بار دیگر شد منادی سوی شهر  
(۵) ای زنان با طفلگان میدان دوید  
(۶) آن چنانکه بار مردان را رسید  
سوی میدان و منادی کرد سخت  
کای زنان از دهر می یابید بهر  
جمله اسرائیلیان بیرون شوید  
خلعت و هر کس زایشان زر کشید

- (۱) اِصْحِي يَا نِسْوَةَ هَذِي السَّنَةِ  
لِتَبْتَالَ مَا تُرِيدُ كُلُّ مَن  
(۲) لِلنِّسَاءِ الْبِلَّةَ وَ الْخِلْعَاءُ  
وَ إِلَى الْأَطْفَالِ أَيْضًا يَهَبُ  
(۳) كُلُّ مَن فِي الشَّهْرِ هَذَا وَلَدَتْ  
هِيَ مِنْ جُودِ الْمَلِكِ الْمُقْتَدِرِ  
(۴) ذِي النِّسَاءِ مَعَ أَطْفَالِ لَهَا  
مِنْ سُرُورٍ وَرَدَتْ حَتَّى الْخُبَاءِ  
(۵) كُلُّ مَن فِي الشَّهْرِ ذَا مِنْ مَرَاةٍ  
تَرَكَتْ وَ السَّمْتَ لِلْمِيدَانِ قَدْ  
(۶) فَالنِّسَاءُ كُلُّهَا إِذْ جُمِعَتْ  
كُلُّ مَن قَدْ كَانَ مَوْلُودًا ذَكَرًا

تا بیابد هر کسی چیزی که خواست  
کو دکان را هم کلاه زر نهد  
گنجها گیرد از شاه مکن  
شادمان تا نیمه شب می آمدند  
سوی میدان غافل از دستان قهر  
هر چه بود آن نر ز مادر بستند

- (۱) هین زنان امسال اقبال شماس  
(۲) مر زنان را وصلت و خلعت دهد  
(۳) هر که او این ماه زائیده است هین  
(۴) آن زنان با طفلگان بیرون شدند  
(۵) هر زن نوزاد بیرون شد ز شهر  
(۶) چون زنان جمله بدو گرد آمدند



(۱) قَطَعُوا الرَّأْسَ لَهُ فَلَا حَتِيَاظَ      ذَا هُوَ كَانَ لِأَنَّ فِيهِ الْخِبَاطَ (۱)  
لَا يَزِيدُ لَا وَلَا الْخَصْمُ الْأَلَدَ ..      .. وَالْفَسَادُ يَظْهَرُ يَبْدُو النَّكَدَ ..

فی بیان مجیی موسی للوجود و مجیی شحنة فرعون لیست عمران

و مجیی الوحی لام موسی بان ارمی موسی فی النار

(۲) زَوْجَةُ عِمْرَانَ مِنْ شَخْصًا دَرَتْ      وَلَدَتْ مُوسَى وَ ذَا مَا أَظْهَرَتْ  
ذِيْلَهَا مِنْ ذَا الدُّخَانِ وَالْشَّرِّ      سَجَبَتْ فَوْرًا وَ لَمَّتْ بِالْخَطَرِ

(۱) ای قطعوا رأس الطفل قائلین هذا احتیاط حتی الخصم لا یبیت ای لا یظهر ولا یزداد الخباط فی المدينة و كان المقتولون تسعین الفاً قال الشیخ الاکبر فی فصوصه حکمة قتل الابناء من اجل موسی لتعود الیه بالامداد حیاة کل من قتل من اجله لانه قتل علی انه موسی قال داود القیصری اعلم ان الوجود حقیقة لا تعدد فیها و لا تکثر و بحسب التعینات و التجلیات یکثر و یصیر ارواحاً و اجساماً و معانی روحانیة و أعراضاً جسمانیة و الارواح منها جزئیة و منها کلیة فأرواح الانبیاء (ع) ارواح کلیة یشتمل کل روح منها علی ارواح من یدخل فی حکمه و یصیر من أمته کما ان الاسماء الجزئیة داخله فی الاسماء الکلیة کما اشار الیه تعالی ان ابراهیم کان امة قانتاً لله فی النحل و اذا کان الامر کذلک یجوز ان یتحد بعض الارواح مع بعض بحیث لا یکون بینها امتیاز کاتحاد قطرات الامطار و انوار الکواکب مع نور الشمس بالنهار و الحکمة فی قتل الاطفال لتعود روحهم مع الروح الموسوی و یمدونه بالغلبة علی فرعون و قومه فروح کل من قتل من الابناء علی انه موسی رجع مع الروح الموسوی و یمدونه بالغلبة علی فرعون و قومه و ما کان القتل عن جهل بل عن علم متقن بالامر علی ما هو علیه و ان کان لا یشرع فرعون بذلك تفصیلاً و یشرع به اجمالاً و لذلك اجتمعت ارواحهم و اتحدت فظهرت بالصورة الموسویة استبقاءً لحقوقهم و مدداً لنبیهم اذ کانوا علی الفطرة الاصلیة و الطهارة الازلیة ما عملوا شیئاً یمس بها فاذن اتحدت وظهرت ظهر معها ما کان مهیئاً لهم من الکمالات و هذا اختصاص الهی بموسی (ع) -

(۱) سر بریدندش که اینست احتیاط      تا نروید خصم و نفزاید خباط

بوجود آمدن موسی و آمدن هوانان بخانه عمران و وحی آمدن بمادر

موسی که موسی را در آتش انداز

(۲) خود زن عمران که موسی زاده بود      دامن اندر چید از آن آتش زود

- (۱) فَالنِّسَاءُ الْقَابِلَاتِ بِالْأَثَرِ  
 ذَلِكَ الْمَكَارُ لِلْفَحِصِ الشَّدِيدِ  
 (۲) فَلَهُ قَدْ غَمَزَتْ طِفْلًا هُنَا  
 أَنْ إِلَى الْمِيدَانِ مَا جَاءَ وَلَمْ  
 (۳) مَرَأَةً تَوْجَدُ فِي هَذَا الزُّفَاقِ  
 عِنْدَهَا طِفْلٌ وَإِكْنٌ فِي النَّظَرِ  
 (۴) وَإِذَا مَا الشَّحْنَةُ جَاءُوا سَرِيعًا  
 أَمَرَ رَبِّ الْعِزَّةِ .. فِي ذَاكَ مَنْ ..  
 (۵) مِنْ خَبِيرٍ جَلَّ نَحْوُ الْمَرَأَةِ  
 كَانَ مِنْ نَسْلِ الْخَلِيلِ ذَا الْوَلَدِ  
 (۶) أَنْتَ فِي التَّنُورِ مُوسَى الْقَيِّ سَرِيعًا  
 نَحْفَظُ فِي النَّارِ شَبًّا وَالدُّخَانُ
- لِلْمَبِیُوتِ أَرْسَلَ تَوًّا أَمْرًا  
 .. عَنْ نِسَاءٍ وَلَدَتْ فِيهَا جَدِيدًا ..  
 یُوجَدُ وَهُمْ وَشَكُّ وَ عَنَا  
 یَدِرُ فِیهِ الْمَلِکُ زَادَ عِظَمُ  
 حَسَنَةً .. لَسْنَا نَرَاهَا فِي الرِّفَاقِ ..  
 هُوَذَا فِنْ کَبِیرِ یُعْتَبَرُ  
 هِیَ فِی التَّنُورِ الْقَتَّةُ تُطِيعُ  
 .. لِلسُّرُورِ أودَعَ ضَمَنَ الْحَزَنِ ..  
 وَصَلَ الْوَحِیُّ بِأَنْ بِالرِّفْقَةِ  
 وَعَلَيْهِ النَّارُ بَرْدٌ وَ بَرْدٌ  
 کَیْ لَهُ نَحْنُ مِنَ الْخُطْبِ الْفَظِيعِ  
 .. لَا تَخَافُ فَهُوَ مِنَّا فِی أَمَانٍ ..

بهر جاسوسی فرستاد آن دغا  
 نامداد میدان که دروهم و شکمی است  
 کودکی دارد و لیکن پرفنی است  
 در تنور انداخت از امر خدا  
 که ز نسل آن خلیست این پسر  
 تا نگهداریمش اندر نار و دود

(۱) آن زنان قابله در خانها  
 (۲) غمز کردندش که اینجا کودکی است  
 (۳) اندرین کوچه یکی زیبا زنیست  
 (۴) چون عوانان آمدند آن طفل را  
 (۵) وحی آمد سوی زن از باخیر  
 (۶) در تنور انداز موسی را تو زود

- (۱) فَلَهُ الْمَرَأَةُ الْقَتْلُ فِي الشَّرِّ  
أَبَدًا فِي بَدَنِ مُوسَى أَثَرُ
- (۲) فَحَصَّ الشَّحْنَةَ لِلْبَيْتِ عَجَلُ  
ثُمَّ أَيْضًا مِنْهُمْ سِرًّا دَرَوُا
- (۳) مَعَ تِلْكَ الشَّحْنَةِ فِي ذَا الْمَرَامِ  
عِنْدَ فِرْعَوْنَ لِكَيْ كَمْ دِرْهَمِ
- (۴) أَيْهَا الشَّحْنَةُ ذَاكَ الطَّرْفَا  
إِفْحِصِي فَرْدًا فَفَرْدًا حَسَنًا
- (۵) أَيْضًا الشَّحْنَةُ كُلُّ غَدَرُوا  
فِي الزَّمَانِ ذَا وَيَا تَوْنَ عَجَلُ
- مِثْلَمَا الْوَحْيُ لَهَا فِي ذَا أَمْرٍ  
لَمْ تُخْلِي النَّارُ لَمْ تُؤْلِي الضَّرْرَ  
مَا رَأَوْ طِفْلًا بِهِ قَطُّ نَزَلَ  
ذَلِكَ الْأَمْرَ لَهُ عَيْنًا رَأَوْا  
نَازَعُوا جَرُّوا خِطَابًا وَ كَلَامَ  
مِنْهُ يُحْظَوْنَ وَ نَفْعَ مَبْهَمِ  
ثَانِيًا عُوْدِي لَهُ وَ الْغَرْفَا  
نَحْنُ نَدْرِي لَهُ كُنَّ الْمَسْكَنَا  
أَنْ عَسَى مُوسَى إِلَيْهِمْ يَظْهَرُ  
بِهِ مِنْ فِرْعَوْنَ يَبْغُونَ الْأَمْلَ

( لا تكوني النار حراً شارداً )

بر تن موسی نکرد آتش اثر

باز غمازان از آن واقف شدند

پیش فرعون از برای دانگ چند

نیک نیکو بنگرید اندر غرف

تا که موسی را بجویند آن زمان

( عصمت یا نار کونی بارداً )

(۱) زن بوحی انداخت موسی در شرر

(۲) پس عوانان بی مراد آن سو شدند

(۳) با عوانان ماجری برداشتند

(۴) کای عوانان باز گردید آن طرف

(۵) باز گشتند آن عوانان جملکان



## مجىء الوحى لام موسى ان ارمى موسى فى الماء

- (۱) ثُمَّ اَيْضًا وَرَدَ الْوَحْيُ بِأَنَّ  
إِلَّاهِهِ فِي الْمَاءِ... لَا تَخْشِ زَمَنَ.. (۱)  
لِلرَّجَاءِ الْوَجْهَ مِنْكَ وَجْهَ  
شَعْرِكَ لَا تَنْتَفِ مِنْ بَلِّهِ  
(۲) إِنْ لَقِيَ فِي الْبَيْلِ كُونِي بِاعْتِمَادٍ  
أَنَا مِنْكَ... لَا بِخَوْفٍ وَاضْطِهَادٍ..  
بِهِ أَتَى أَبْيَضَ الْوَجْهِ وَ مَا  
مِنْ مُعِينٍ لِي.. أَنَا بَارِي السَّمَاءِ..  
(۳) أُمُّهُ فِي الْبَيْلِ أَلْقَتْهُ الْعَمَلُ  
أَرْجَعْتَ كَلًّا لِنِعْمِ الْمُتَّكِلِ  
(۴) ذَا الْكَلَامِ مَا لَهُ الْحَدُّ الْخِدَاعُ  
لَهُ وَ الْمَكْرُ تَبَاعًا فَتَبَاعُ  
يَلْتَوِي فِي الرَّجْلِ وَالسَّاقِ لَهُ  
.. ظُلْمُهُ عَادَ لَهُ وَالسَّفَهُ ..  
(۵) مِائَةُ أَلْفٍ طِفْلٍ قَتَلَا  
هُوَ فِي الْخَارِجِ وَالْحَدُّ اعْتَمَلَى (۲)  
خَصْمُهُ فِي الصَّدْرِ لِلْبَيْتِ وَفِي  
بِاطْنِ الْقَصْرِ لَهُ لَمْ يَعْرِفِ

(۱) الآية فى سورة طه ( ولقد مننا عليك مرة اخرى اذ اوحينا الى امك ان اقدفيه فى التابوت فاقد فيه فى اليم فليقله اليم بالساحل يأخذه عدولى وعدو له والقيت عليك محبة منى و لتصنع على عيني اذ تمشى أختك فنقول هل ادلكم على من يكفله فرجعناك الى امك كى تقر عينها ) - (۲) كما حكاه تعالى فى سورة القصص ( و قالت امرأة قرة عين لى و لك لا تقتلوه عسى ان ينفعه فيتخذوه ولدا -

## وحى آمدن بموسى كه موسى را در آب در فكن

- (۱) باز وحى آمد كه در آبش فكن  
روى در اميد دار و مومكن  
(۲) در فكن در نبلس وكن اعتميد  
من ترا با وى رسانم رو سپيد  
(۳) مادرش انداخت اندر رود نيل  
كار را بكذاشت با نعم الدليل  
(۴) اين سخن پايان ندارد مكرهاش  
جمله مى پيچيد اندر ساق و پاش  
(۵) صد هزاران طفل مى كشت او برون  
موسى اندر صدر خانه در درون

(۱) مِنْ جُنُونٍ بِهِ آيَنَ مَا وَجَدَ  
 قَتَلَ بِالْحِيلِ ذَلِكَ مَنْ  
 (۲) كَانَ أَفْعَى مَكْرُ فِرْعَوْنَ الْعَنُودِ  
 (۳) أَكَلَ لَكِنْ لَهُ بِالْفِرْعَانَةِ  
 (۴) فَهُوَ أَيْضًا وَ أَيْضًا مَكْرَهُ  
 كَانَ أَفْعَى وَالْعَصَا الْأَفْعَى غَدَتِ  
 (۵) فَيَدٌ مِنْ فَوْقِهَا صَارَتْ يَدُ  
 فَالَى آيَنَ أَنْتَهَتْ هَذِي إِلَى  
 (۶) إِنْ تِلْكَ أَلَيْدَ بَحْرٍ لَا أَنْتَهَاءَ  
 عِنْدَهُ إِلَّا بَحْرٌ كُلٌّ بِالْمَثَلِ  
 (۷) لَوْ يَكُونُ الْمَكْرُ كَلًّا وَالْحِيلُ  
 فِي أَمَامٍ قَوْلٍ إِلَّا اللَّهُ لَا

(۱) از جنون می گشت هر جا بدجنین  
 (۲) ازدها بد مکر فرعون عنود  
 (۳) لیک زو فرعون تری آمد پدید  
 (۴) ازدها بود و عصا شد ازدها  
 (۵) دست شد بالای دست این تاکجا  
 (۶) کان یکی دریاست بی غورو کران  
 (۷) حیلها و چارها گر ازدهاست

از حیل آن کور چشم دوربین  
 مکر شاهان جهان را خورده بود  
 هم ورا هم مکر او را در کشید  
 این بخورد ان را بتوفیق خدا  
 تا ببزدان که الیه المنتهی  
 جمله دریاها چو سیلی پیش آن  
 پیش الا الله آنها جمله لاست

(۱) از جنون می گشت هر جا بدجنین  
 (۲) ازدها بد مکر فرعون عنود  
 (۳) لیک زو فرعون تری آمد پدید  
 (۴) ازدها بود و عصا شد ازدها  
 (۵) دست شد بالای دست این تاکجا  
 (۶) کان یکی دریاست بی غورو کران  
 (۷) حیلها و چارها گر ازدهاست

- (۱) إِذْ بَيَّانِي لِهٰنَا قَدْ وَصَلَا  
وَأَنمَحِي وَٱللّٰهُ أَدرَىٰ بِٱلصَّوَابِ
- (۲) كُلُّ مَا كَانَ فِرْعَوْنُ يَكَا  
قَيْدَ سِجْنِ ٱلْبَيْتِ لَوْ تَنَجُّوزَمَنْ
- (۳) أَسَفًا هٰذَا ٱللَّذِي كَانَ ذَكَرُ  
وَ عَلَىٰ فِرْعَوْنَ ذَاكَ مَنْ غَدَرُ
- (۴) عَنْكَ لَوْ قَالُوا تَزِيدُ وَحَشَةً  
لَّوْ عَنِ ٱلْغَيْرِ يَقُولُونَ ٱلْعَجَبُ
- (۵) أَيُّ تَخْرِيبٍ لَّكَ قَدْ فَعَلْتَ  
لَكَ صَعْبًا يَقْدِفُ هٰذَا ٱلْقَرِينَ
- (۶) نَارُكَ أَيْضًا غَدَتِ ذَاتُ لَهَبٍ  
إِذْ لَهَا مَا كَانَ عَوْنًا وَ مَدَدُ
- طَاطَا ٱلرَّأْسَ غَدَىٰ قَيْدَ ٱلْبَلَا  
.. مَا هُوَ قَدْرُ بَيَّانِي وَ ٱلْخِطَابِ..
- كَانَ لَكِنْ غَدَتِ ٱلْأَفْعَىٰ لَكَ  
لَبَدَتِ مِنْكَ خُطُوبٌ وَ مِجَنُّ  
حَالِكَ كَانَ بِهِ ٱلنَّفْسُ تُقَرُّ  
تَقْصُدُ تَرْبُطُ مَا فَيْكَ ظَهَرَ  
فَيْكَ لَكِنْ هِيَ كَانَتْ قِصَّةً  
تُظْهِرُ مِنْ ثَقَلِهَا تَبْغِي ٱلْهَرَبُ  
هٰذِهِ ٱلنَّفْسُ ٱلَّتِي كَمْ لَعِنَتْ  
فَأَتَقِيهِ إِنَّهُ ٱلْخَضَمُ ٱلْمُبِينُ  
مَالَهَا مِنْ مِثْلِ فِرْعَوْنَ ٱلْحَطْبُ  
مِثْلُ فِرْعَوْنَ بِهَا ٱلْوَقْدُ خَمْدُ

محو شد واللہ اعلم بالرشاد

لیک اژدرہات مجبوس چہ است

تو بر آن فرعون برخواہیش پست

ورزد دیگر چون فسانہ آیدت

دور می اندازدت سخت این قرین

وانکہ چون فرعون اوراعون نیست

(۱) چون رسید آنجا بیانم سر نهاد

(۲) آنچه در فرعون بود اندر توهست

(۳) ای دریغ این جملہ احوال توهست

(۴) گر ز تو گوید وحشت زایدت

(۵) چہ خرابت میکند نفس لعین

(۶) آتشت را ہیزم فرعون نیست



## فی بیان حکایۃ الحیات فی الذی رأی فی الشتاء حیات جامدة فظنهامیتة

و لفها فی الحبال واتی بها لبغداد

- (۱) اِسْتَمِعْ مِنْ نَاقِلِ التَّارِیْخِ حِینَ  
قِصَّةَ حَتَّىٰ لِذَا السِّرِّ الْکَمِینِ  
تَمَشُّقُ رَائِحَةَ بِالْحِصَّةِ  
غَانِمًا تَأْخُذُ مِنْ ذِی الْقِصَّةِ  
(۲) مَا سِکَ الْحِیَّةِ یَوْمًا ذَهَبًا  
لِلْجِبَالِ وَ بِهَذَا طَلِبًا  
یَمْسِکُ الْحِیَّةَ فِی رُقِیَّتِهِ  
یُبْهِرُ النَّاطِرَ فِی قُدْرَتِهِ ..  
(۳) لَوْ خَفِیفَ الْمَشِیِّ کَانَ أَوْ ثَقِیلَ  
وَجَدَ مَنْ جَدَّ فِی قَطْعِ السَّبِیلِ  
(۴) فَالِیَدِینَ لَکَ دَوْمًا بِالطَّلَبِ  
إِضْرِبْ إِمْسِکْهُ بِجِدِّ وَ تَعَبِ  
فِی الطَّرِیقِ الْحَسَنِ کَانَ الطَّلَبِ  
هَادِیًّا دَلَّ بِهِ رَاقَ النَّصَبِ  
(۵) لَوْ تَكُونُ الْأَعْرَجَ وَالْأَقْطَعَا  
مِثْلَ مَنْ نَامَ تَمْنُ جَزَعًا  
مَا لَکَ مِنْ أَدَبٍ دَوْمًا بِجِدِّ  
لَهُ فَاطْلَبْ عَنْهُ أَنَا لَا تَجِدْ

حکایت مارگیری که از دهای فسرده را مرده پنداشت و ریسمانهاش

پیچید و بغداد آورد

- (۱) يك حکایت بشنو از تاریخ گوی  
تا بری زین راز سرپوشیده بوی  
(۲) مارگیری رفت سوی کوهسار  
تا بگیرد او بأفسونهای مار  
(۳) گر کران و گرشتابنده بود  
آنکه جوینده است باینده بود  
(۴) در طلب زن دائماً توهر دودست  
که طلب در راه نیکو رهبر است  
(۵) لنگ ولوک و خفته شکل و بی ادب  
سوی او می غیث اورا می طلب

- (۱) تَارَةً بِالصَّمْتِ أُخْرَى بِالْمَقَالِ  
 شَمَّ رِيحَ الْمَلِكِ فَهُوَ الْمُنَى  
 (۲) لِبَنِيهِ قَالَ يَعْقُوبُ الْبَصِيرُ  
 جَاوَزَ الْحَدَّ وَ عَنْهُ نَقَبُوا  
 (۳) كُلُّ حَسٍ لَكُمْ فِي ذَا بَجْدٍ  
 (۴) قَالَ مِنْ رَوْحٍ لَهُ لَا تَيَاسُوا  
 رُحٌ كَمَنْ قَدْ ضَاعَ مِنْهُ الْوَلَدُ  
 (۵) مِنْ طَرِيقِ الْحَسِّ مَعَ ذَوْقِ الْفَمِ  
 اجْعَلُوا فَوْقَ الْجِهَاتِ الْأَرْبَعَةَ  
 (۶) طَيِّبَ الرِّيحِ اسْتَشِمُّوا بِعَجَلٍ  
 نَحْوَ ذَاكَ الطَّرْفِ امْضُوا فَالطَّرْفُ
- تَارَةً بِالطَّلَبِ فِي كُلِّ حَالٍ  
 .. وَلَهُ أَمْسِكْ لَتَفُوزَ بِأَلَهِنَا ..  
 (۱) اِفْحَصُوا عَنْ يَوْسُفَ فَحَصَّ الْخَيْرُ  
 وَ إِلَى لِقَائِهِ بِالرُّوحِ اذْهَبُوا  
 كُلَّ سَمْتٍ وَجَّهُوا كَالْمُسْتَعِدِّ  
 وَ بَغَيْرِ ذِكْرِهِ لَا تَنْبَسُوا (۲)  
 كُلَّ سَمْتٍ فَاحْصًا يَجْتَهِدُ  
 اِفْحَصُوا السَّمْعَ بِوَضْعِ مُحْكَمٍ  
 لَهُ .. وَابْكُوا بِالْخُضُوعِ وَالْضِعْفَةِ ..  
 لَوْ إِلَيْكُمْ هَبَّ مِنْ أَيِّ مَحَلٍّ (۳)  
 ذَاكَ تَدْرُونَ .. وَ لِلْعَيْنِ انْعَرَفَ ..

(۱) الاية في سورة يوسف ( يا بني اذهبوا لتجسسوا عن يوسف واخيه و لا تياسوا من روح الله انه لا يياس من روح الله الا القوم الكافرون ) - ( ۲ ) ( شكل مستعد اي شكل المستعد صاحب القابلية اي استعملوا جميع حواسكم بالدقة والنظر - ( ۳ ) على فحوى ان لربكم في ايام دهركم نفحات الا فتعرضوا لها -

- (۱) که بگفت و که بخاموشی و که  
 (۲) گفت آن یعقوب با اولاد خویش  
 (۳) هر حس خود را درین جستن بجد  
 (۴) گفت از روح خدا لا تياسو  
 (۵) از ره حس دهان پرسیان شوید  
 (۶) هر کجا بوی خوش آید بو برید
- بوی کردن گیر هر سو بوی شه  
 جستن یوسف کنید از حد بیش  
 هر طرف رانید شکل مستعد  
 همچو گم کرده پسر رو سوبه سو  
 گوش را بر چار راه او نهید  
 سوی آن سر کاشنای آن سرید

- (۱) أَنْتَ مِنْ أَيْ مَحَلٍّ مِنْ أَحَدٍ  
نَحْوَ أَصْلِ اللَّطْفِ ذَاكَ رُحْ لَعَلَّ  
(۲) كُلُّ ذِي الْأَلْطَافِ مِنْ بَحْرِ عَمِيقٍ  
فَدَعَ الْجُزْءَ عَلَى الْكُلِّ ضَعِ  
(۳) فَخُصُومَاتُ الْوَرَى قَامَتْ لِأَنَّ  
وَرَقَ مَنْ كَانَ مَعْدُومَ الْوَرَقِ  
(۴) غَضَبُ الْخَلْقِ لِأَجْلِ الصُّلْحِ كَانَ  
عَدَمُ الرَّاحَةِ قَدْ كَانَ بِجَدٍّ  
(۵) كُلُّ ضَرْبٍ آخِرٍ عَنْ رَحْمَةٍ  
أَنْبَأَتْ .. فَالضِّدِّ بِالضِّدِّ يَبِينُ ..
- لَوْ تَرَى لُطْفًا.. وَ فِي عِزِّمِ وَجَدَ..  
مِنْ طَرِيقِ تَجِدُ .. وَفَقَ الْأَمَلِ..  
زَاخِرِ ضَوْعٍ بِالْمِسْكِ الْعَبِيقِ (۱)  
طَرَفَكَ.. لِلْأَصْلِ لَا الْفَرْعِ إِهْرَع..  
تَجِدُ فِي ذِي الدُّنَا الشَّيْءَ الْحَسَنَ (۲)  
آيَةُ طُوبَى النِّجَاحِ وَ السَّبَقِ  
إِنْ فَخَّ الرَّاحَةَ كُلَّ زَمَانٍ  
وَجَدَ الرَّاحَةَ مَنْ جَدًّا وَجَدَ  
كُلُّ شَكْوَى فَيُشْكِرُ النِّعْمَةَ  
.. وَمَنْ الشَّكَّ لَكَ تَدْرِي الْيَقِينَ ..

(۱) ليس المراد هنا من الكل القابل للجزء تعالى الله بل المراد انه تعالى اصل اللطف وخالق الكل و ما سواه ظل زائل ) - (۲) اى خصومات الخلق لاجل الملاحه و اللطافة الدنيوية من المال و الجاه و ورق عدم الورقية علامة طوبى السعادة و عدم الورقية قطع الرجاء عما سوى الله و ترك الملاحه الصورية الدنيوية - (۳) اى اللذى لا يذهب نحو مشاق - الرياضات لا يخلص من يد النفس و الشيطان و لا يجد فى الاخرة الرفعة و الراحة -

- (۱) هر كجا لطفى به بينی از كسى  
(۲) اين همه خوشهاى دريايست ژرف  
(۳) جنگهاى خلق بهر خوبى است  
(۴) خشمهاى خلق بهر آشتى است  
(۵) هر زدن بهر نوازش را بود
- سوى اصل لطف ره رانى عسى  
جز ورا بگنار بر كل دار طرف  
برك بى برگى نشان طوبى است  
دام راحت دایما بى راحتى است  
هر گله از شكر الله ميكند



(۱) فَمِنْ الْجُزْءِ إِلَى الْكُلِّ انْتَشِقْ  
وَمِنْ الضِّدِّ إِلَى الضِّدِّ اسْتَشِمْ  
(۲) فَالْحُرُوبُ تَأْتِي بِالْصَّلَاحِ الشَّدِيدِ  
طَلَبَ الْحَيَّةَ دَوْمًا لِلدُّودِ  
(۳) فَمَدَامَا هُوَ اطْرَافُ الْجِبَالِ  
طَالِبًا لِلْحَيَّةِ مَا أَنْ تَزِيدَ  
(۴) لِلدُّودِ الْأَدَمِيِّ طَلِبًا  
فَلِدُودٍ مَا لَهُ غَمٌّ وَجَدَ  
(۵) فَهُنَاكَ حَيَّةٌ مَاتَتْ وَجَدَ  
قَلْبُهُ مِنْ شَكْلِهَا الْمُدْهِشِ كَمْ  
(۶) مَاسِكَ الْحَيَّةِ فِي الْبَرْدِ الْكَثِيرِ  
حَيَّةٌ مَيِّتَةٌ زَادَتْ عِظْمُ

يَا كَرِيمُ الرِّيحِ لِلْمُكْلِ اسْتَقِ  
يَا حَكِيمُ الرُّوحِ بِالْمِيلِ اسْتَقِمْ  
مَا سِكَ الْحَيَّةِ بِالْجِدِّ الْأَكِيدِ  
.. وَبِهَا خَالُ الصَّلَاحِ وَالرِّشَادِ ..  
فِي التَّلَوُّجِ دَارَ رَهْنًا لِلْوَبَالِ  
جُتَّةٌ .. كَانَتْ يَوْفِقَ مَا يُرِيدُ ..  
حَيَّةٌ فِي مَسِكَهَا كَمْ رَغْبًا  
هُوَ غَمًّا .. وَبِمَا يُؤْذِيهِ جَدُّ ..  
عَظُمَتْ حَجْمًا يَوْصَفُ لَا يَحْدُ  
مُلَى بِالرَّغَبِ ذَابَ بِالْأَلَمِ  
طَلَبَ الْحَيَّةَ جَدُّ بِالْمَسِيرِ  
وَجَدَ .. جَاءَ بِمَا فِيهِ أَلَمُ ..

(۱) بوی بر از جزء تا کل ای کریم  
(۲) جنگهائی آشتی آرد درست  
(۳) او همی جستی یکی ماری شگرف  
(۴) بهر یاری مار جوید آدمی  
(۵) ازدهائی مرده بد انجا عظیم  
(۶) مارگیر اندر زمستان شدید

بوی بر از ضد تا ضد ای حکیم  
مارگیر از بهر بازی مار جست  
گرد کوهستان و در ایام برف  
غم خورد بهر حریف بی غمی  
که دلش از شکل او پرشد ز بیم  
مار می جست ازدهای مرده دید

مَاسِكَ الْحَيَّةِ حُمَقًا وَافَنَ  
 ۰۰ ضَرَرَ الرُّوحَ لَهُمْ حَبُوءًا مُدَامَ۰  
 فَلِمَ الْمَفْتُونُونَ كَانَ الْمُبْتَئِلُ  
 فُتِنَ وَهُوَ لَدَى الصُّنْعِ أَجَلَ  
 نَفْسُهُ عَنِ صُنْعِهِ السَّامِيِّ غِفْلُ  
 صَارَ فِي قُلِّ زَهِيدٍ وَوَضِيعُ  
 بَاعَ لَمْ يَرَعْ لَهَا السِّعْرَ الْخَطِيرُ  
 نَفْسُهُ خَاطَ عَلَى الصُّوفِ الْحَقِيرُ  
 مِنْهُ حَارُوا ذَهَلُوا بِالصُّنْعَةِ  
 وَلَمْ بِالْحَيَّةِ زَادَ غَرَامُ  
 مَسِكَ ۰۰ اتَّقَنَ مِنْهُ الرُّقِيَّةَ ۰۰  
 وَلِبَهِتَ النَّاسَ بَعْدَ النَّصَبِ

(۱) فَلِأَجْلِ حَيَّةِ الْخَلْقِ زَمَنَ  
 مَسَكَ الْحَيَّةِ ذَا جَهْلِ الْأَنَامِ  
 (۲) أَشْبَهَ الْإِنْسَانَ بِالصُّنْعِ الْجَبَلِ  
 عَجَبًا بِالْحَيَّةِ كَيْفَ الْجَبَلِ  
 (۳) كَمْ غَدَى الْإِنْسَانُ مَسِكِنًا جَهْلُ  
 جَاءَ مِنْ كَثِيرٍ مَزِيدٌ وَرَفِيعُ  
 (۴) نَفْسُهُ الْإِنْسَانُ بِالنَّزْرِ الْيَسِيرُ  
 أَطْلَسَا كَانَ دِمَقْسًا وَحَرِيرُ  
 (۵) أَلْفَ أَلْفِ جَبَلٍ مَعَ حَيَّةِ  
 لَمْ كَانَ هُوَ حَيْرَانَ مُدَامَ  
 (۶) مَاسِكَ الْحَيَّةِ تِلْكَ الْحَيَّةِ  
 سَمَتَ بَغْدَادَ أَتَى لِلْعَجَبِ

مارگیرد اینت نا دانی خلق  
 کوه اندر مار چون حیران شود  
 از فزونی آمد و شد در کمی  
 بود اطلس خویش را بردلق دوخت  
 او چرا حیران شدست و مار دوست  
 سوی بغداد آمد از بهر شگفت

(۱) مارگیر از بهر حیرانی خلق  
 (۲) آدمی کوهست چون مفتون شود  
 (۳) خویشتن نشناخت مسکین آدمی  
 (۴) خویشتن را آدمی ارزان فروخت  
 (۵) صدهزاران مار و که حیران اوست  
 (۶) مارگیر ان ازدهارا برگرفت

- (۱) لَهُ تِلْكَ الْحَيَّةُ مَنْ فِي النَّظَرِ  
لِمَحَلِّ اللَّعِيبِ جُرَتْ لِأَنَّ  
(۲) أَنَا قَدْ جِئْتُ بِالْأَفْعَى اللَّتِي  
وَلَكُمْ فِي صَيْدِهَا الصَّعْبِ الْخَطِيرِ  
(۳) فَمَدَامَا ظَنُّهَا مَاتَتْ وَ قَدْ  
إِذْ لَهَا مَا نَظَرَ حَقًّا وَ لَمْ  
(۴) هِيَ مِنْ قَارِسٍ بَرْدٍ وَ جَلِيدٍ  
حَيَّةٌ كَانَتْ وَ مِثْلُ الْمَيْتِ  
(۵) إِسْمُ هَذَا الْعَالَمِ كَانَ الْجَمَادُ  
لَمْ فِيهِ الْجَامِدُ يَبْدِي الْجَمُودُ  
(۶) إِبْقِ حَتَّى تَطْلُعَ شَمْسُ الْمَعَادِ  
لِتَرَى جِسْمَ الدُّنَا الْمُبْدِي السُّكُونِ
- كَمْ مَوْدِ الْبَيْتِ كَانَتْ بِالْكَبْرِ  
يُعْجَبُ النَّاسُ لَهُ اللَّبُّ افْتَمَنَ  
قَدْ غَدَتْ مَمِيَّةً بِالْمَرَّةِ  
قَدْ وَجَدْتَ الْمَوْتَ وَالرُّعْبَ الْكَثِيرَ  
كَانَتْ الْحَيَّةُ عَكْسَ مَا اعْتَقَدَ  
يَدْرِ فِي الْبَاطِنِ مَا فِيهَا أَلَمْ  
جَمَدَتْ كَالصَّخْرِ أَوْ مِثْلَ الْحَدِيدِ  
ظَهَرَتْ مِمَّا بِهَا مِنْ عِلَّةٍ  
إِذْ هُوَ أَبْدَى جَمُوداً لِأَضْطِهَادِ  
أَيُّهَا الْأُسْتَاذُ دَوْمًا وَالْخُمُودُ  
جَهْرَةً يَظْهَرُ لِلْحَشْرِ الْجَمَادُ  
بِالْجِرَاكِ كَيْفَ يَبْدُو.. وَيَكُونُ..

- (۱) از دهائی چون ستون خانه  
(۲) کازدهائی مرده آورده ام  
(۳) او همی مرده گمان بردش و لیک  
(۴) او ز سرماها و برف افسرده بود  
(۵) عالم افسرده است و نام او جماد  
(۶) باش تا خورشید حشر آید عیان
- میکشیدش از پی دانگانه (۱)  
در شکارش بس جگر خون خورده ام  
زنده بود و او ندیدش نیک نیک  
زنده بود و شکل مرده مینمود  
جامد افسرده بود ای اوستاد  
تا به بینی جنبش جسم جهان



- (۱) إِذْ هُنَا عَادَتْ عَصَا مُوسَى الْكَلِيمِ  
عَنْ جَمِيعِ السَّاكِنِينَ وَالْجَمَادِ  
(۲) أَنْتَ صَمٌّ مِنْ تُرَابٍ إِذْ جَعَلَ  
وَجَبَ التُّرْبِ جَمِيعًا تَعْلَمُ  
(۳) هِيَ مِنْ هَذَا الطَّرِيقِ فِي مَمَاتٍ  
فَهُنَا كُنْ سَكُوتًا وَ هُنَاكَ  
(۴) حَيْثُ مِنْ ذَلِكَ الطَّرِيقِ نَحُونَا  
تَظْهَرُ الْأَفْعَى .. الْأَفَاعَى تَلْقَفُ ..  
(۵) لَحْنُ دَاوُدَ بِهِ كُلُّ جَبَلٍ  
لِلْحَدِيدِ الْجَوْهَرُ كَالشَّمْعِ لِأَنَّ
- حَيَّةٌ تَلْتَقِفُ الْأَفْعَى الْعَظِيمُ  
خُبَرَ الْعَقْلَ لَهُ بَانَ الرِّشَادُ  
رَجُلًا سَوَاكَ ذَا عَقْلٍ أَجَلُ  
مِثْلَكَ وَ السِّرُّ فِيهَا تَفْهَمُ  
وَهِيَ مِنْ ذَلِكَ الطَّرِيقِ فِي حَيَاتٍ  
نَاطِقَاتٍ .. ذَكَرْتُ هَذَا وَ ذَلِكَ ..  
أَرْسَلَ تِلْكَ الْعَصَا كَانَتْ لَنَا  
.. مُقَلَّةٌ فِرْعَوْنَ دَمْعًا تَذْرِفُ ..  
يَظْهَرُ يَرْقُصُ أَيْضًا مِنْ جَذَلٍ (۱)  
فِي يَدِ دَاوُدَ بِالطَّاعَةِ بَانَ

(۱) قال تعالى في سورة الانبياء ( و سخرنا مع داود الجبال يسبحن و الطير و النمل له الحديد ) -

- (۱) چون عصا موسی اینجا مار شد  
(۲) پاره خاکی ترا چون مرد ساخت  
(۳) مرده زین سویند زین سوزنده اند  
(۴) چون از آنسوشان فرستد سوی ما  
(۵) کوهها هم لحن داودی کند
- عقل را از ساکنان اخبار شد  
خاکهارا جملگی باید شناخت  
خامش اینجا وان طرف اگوینده اند  
آن عصا گردد سوی ما اژدها  
جوهر آهن بکف مومی شود

- (۱) وَ شَدِيدُ الرِّيحِ حَمَالًا يَصِيرُ  
 زَاخِرُ الْبَحْرِ لِمُوسَى مِنْ طَرَبٍ  
 (۱) كَامِلُ الْبَدْرِ لَهُ لَمَّا أَشَارَ  
 لِأَهْبِ النَّارِ لِإِبْرَاهِيمَ كَانَ  
 (۳) وَ الثَّرَى قَارُونَ كَالْحَيَّةِ قَدْ  
 وَ مِنْ الْحَنَانَةِ حَنَّ الْعَمُودُ  
 (۴) وَ التَّرَابُ أَحْمَدُ أَهْدَى السَّلَامِ  
 (۵) كُلُّ ذَرَاتِ الدُّنَا تَحْتَ الْبِسْتَارِ
- لُسْلِيمَانِ وَ بِالطَّوْعِ يَسِيرُ  
 نَطَقَ بِالْقَوْلِ مَاجٍ وَ اضْطَرَبَ (۱)  
 أَحْمَدُ مِنْ وَلَعٍ نِصْفَيْنِ صَارَ (۲)  
 رَوْضَةً بِالْأَسِّ وَ النُّسْرَيْنِ بَانَ  
 جَذَبَ جَرَّ لَغُورٍ لَا يَحْدُ (۳)  
 لِنَوَى أَحْمَدَ بِالْقَلْبِ الْوَدُودِ  
 وَ لِيَحْيِيَ الْجَبَلَ أَبْدَى الْكَلَامِ (۴)  
 مَعَكَ تَحْكِي بَلِيلٍ وَ نَهَارِ

(۱) الایة فی سورة سبا ( و سلیمان الريح غدوها شهر و رواحها شهر ) ای مدارها من الصباح الى الزوال و من الزوال الى الصباح سير شهر و قال تعالى فی سورة الشعراء ( فاوحينا الى موسى ان اضرب بعصاك الحجر فانفلق فکان کل فرق كالطود العظيم ) (۲) قال تعالى ( اقتربت الساعة و انشق القمر ) - (۳) قال تعالى فخشعنا به و بداره الارض ) - (۴) لما روى عنه ( ص ) انه قال اني لا عرف حجراً بمكة كان يسلم على و سيدنا يحيى لما فر من اليهود و قربوا لاختذه كان هناك جبل قال له يا يحيى اهرب الى حتى اضعك فی جوفی فلم يعتمد عليه -

- (۱) باد حمال سلیمانی شود  
 بحر با موسی سخندانی شود  
 (۲) ماه با احمد اشارت بین شود  
 نار ابراهیم را نسرین شود  
 (۳) خاک قارون را چو ماری در کشد  
 استن حنانه آمد در رشد  
 (۴) خاک را احمد سلامی می کند  
 کوه یحیی را پیامی می کند  
 (۵) جمله ذرات عالم در نهان  
 باتو میگویند روزان و شبان

- (۱) نَسْمَعُ نَبْصُرُ نَحْنُ كُلُّنَا  
مَعَكُمْ يَا أَجْنَبِيَّيْنَ اللِّسَانُ
- (۲) أَنْتُمْ إِذْ كُنْتُمْ نَحْوَ الْجَمَادِ  
فَمَتَى الْمَحْرَمِ مِنْ رُوحِ الْجَمَادِ
- (۳) مِنْ جَمَادِ عَالَمًا لِلْأَنْفُسِ  
ضَجَّةَ أَجْزَاءِ هَذَا الْعَالَمِ
- (۴) لَكَ تَسْبِيحُ الْجَمَادَاتِ جِهَارُ  
كُلِّ وَسْوَاسِ التَّأْوِيلِ أَبَدِ
- (۵) رُوحَكَ لَمَّا قَنَادِيلًا تُنِيرُ  
فَتَأْوِيلًا عَلِمْتَ لِلنَّظَرِ
- كَلَّمْنَا نَحْنُ بِطَبِيبٍ وَهَنَا  
سَكَتَ مِنَّا .. لَكُمْ ضَاقُ الْبَيَانِ ..
- تَذْهَبُونَ وَ الْفَتَمُ لِلْبِعَادِ  
صَرْتُمْ أَنِّي لَكُمْ يَا تَبِي الرِّشَادِ
- اقْصِدُوا وَ انْضُوا سِتَارَ الْحَدْسِ  
إِسْمَعُوا هَبُوا بِتَلْبِ عَالِمِ
- يَا تَبِي .. عَنْ طَرَفِكَ يُجَابُ السِّتَارُ .. (۱)
- لَكَ لَمْ يَلَقَ .. وَ تَصَفُّوا بِالرَّشَدِ ..
- لَمْ تَجِدْ لَمْ تَبْصُرِ السِّرَّ السَّيْرِ  
.. وَادْعَيْتَ الْحَقَّ عَجَبًا وَ بَطَرُ ..

(۱) و لما كان التأويل مذهب المعتزلة و مذهب اهل السنة الايمان بظواهر النصوص قال سلطان الاولياء مخاطبا اهل الظاهر من المعتزلة و راداً على الكشاف حيث قال في تفسيره عند قوله تعالى ( وان من شئى الا يسبح بحمده ) اى يسبح بلسان الحال و تبعه بعض المفسرين و منهم البيضاوى -

- (۱) ماسمیعیم و بصیریم و خوشیم  
(۲) چون شما سوی جمادی میروید  
(۳) از جمادی عالم جانها روید  
(۴) فاش تسبیح جمادات آیدت  
(۵) چون ندارد جان تو قندیلها
- با شما نامجرمان ما خاموشیم  
محرم جان جمادات چون شوید  
غلغل اجزای عالم بشنوید  
وسوسه تأویلها نایابدت  
بهر بینش کرده تأویلها



- (۱) غَرَضُ التَّسْبِيحِ أَنِّي يَظْهَرُ  
فِي خِيَالِ الْغَيْبِ كَانَ وَ الضَّلَالِ  
(۲) بَلْ لِكُلِّ نَاطِرٍ عِنْدَ النَّظَرِ  
وَ لَهُ الْقَارِئُ لِلتَّسْبِيحِ قَدْ  
(۳) فَمِنْ التَّسْبِيحِ لَمَّا مَنَحَتْ  
فَالدَّلِيلُ لَكَ ذَاكَ كَالْمَقَالِ  
(۴) كَانَ ذَا تَأْوِيلٍ أَهْلُ الْأَعْتَزَالِ  
مَا لَهُ الْوَاقِعَ لَمْ يُدْرِكْ .. نَظَرٌ ..  
(۵) وَ لِأَنَّ مَا خَرَجَ الْإِنْسَانُ عَنْ  
فَعَنِ التَّصْوِيرِ لِلْغَيْبِ غَدَى
- وَ ادِّعَاءُ الرُّوْيَةِ لَوْ يُذَكَّرُ  
.. وَ لَدَى الْعَقْلِ غَرِيبٌ وَ مُحَالٌ ..  
أَهُ فِي تَسْبِيحِهِ ذَاكَ اعْتَبَرُ  
صِيرَ .. وَ الرَّشْدَ فِيهِ أَعَدَّ ..  
لَكَ تَذْكَاراً وَ دَوْمًا نَصَحَتْ (۱)  
هَادِيّاً كَانَ وَ خَصْماً لِلضَّلَالِ  
وَ يَلْ ذَاكَ الشَّخْصَ مَنْ نُورُ الْجَلَالِ  
.. ظَاهِرَ الْأَمْرِ بِهِ أَبْدَى النَّظَرُ ..  
عَالَمِ الْحَيَسِ الَّذِي فِيهِ سَكَنُ  
أَعْجَمِيّاً وَ لَهُ غَابَ الْهُدَى

(۱) ای ان الدال علی الخیر کفاعله فالجمادات تسبح تسبیحاً واقعياً لا تأویلیاً -

- (۱) که غرض تسبیح ظاهر کی بود  
(۲) بلکه هر بیننده را دیدار آن  
(۳) پس چو از تسبیح یادت میدهد  
(۴) این بود تأویل اهل اعتزال  
(۵) چون ز حس بیرون نیامد آدمی
- دعوی دیدن خیال غی بود  
وقت عبرت میکند تسبیح خوان  
آن دلالت همچو گفتن می بود  
وای آن کس کو ندارد نور حال (۱)  
باشد از تصویر غیبی اعجمی

(۱) می گویند مراد معتزله نسبت به تسبیح جمادات آنست که تسبیح حقیقی نیست بلکه تأویلی است زیرا که جمادات حیات ندارند و نطق و تسبیح بدون حیات نمی شود و بتأویل رفتند که جمادات بزبان حال تسبیح مینمایند نه بزبان قال چنانکه در شرح عربی هم ذکر شده است -

- (۱) ذَا الْكَلَامِ مَالَهُ خَتَمَ سَحَبٍ  
وَزَحِيرٍ لَمْ تِلْكَ الْحَيَّةَ  
(۲) وَ بِهَذَا النَّحْوِ ذَاكَ مَنْ سَمَّلَ  
كَتِي هُوَ فِي الشَّارِعِ يُمْدِي اجْتِمَاعٍ  
(۳) فَعَمَلِي الْحَافَّةِ لِلشَّطِّ اجْتِمَاعٍ  
عَمَّتِ الضُّوْضَاءُ مِنْ كُلِّ طَرَفٍ  
(۴) مَا سَاكَ الْحَيَّةُ بَعْدَ التَّعَبِ  
نَادِرَ الصَّيْدِ هُوَ صَادَ بَهَرٍ  
(۵) مِائَةُ الْآفِ الْآفِ اِبْلَهَ  
صَيْدَهُ صَارُوا وَفِي الْحَقِّ غَدَا  
(۶) فَهَمَّ مُنْتَظِرُونَ وَ انْتَظَرُوا
- مَا سَاكَ الْحَيَّةُ فِي الْآفِ تَعَبَ ..  
وَلَهَا نَافِي وَ قَالَ الرُّقِيَّةُ ..  
لِاجْتِمَاعِ الْخَلْقِ بَغْدَادَ وَصَلَ (۱)  
وَ بِذَا لِلْخَلْقِ يَأْتِي الْأِطْلَاعُ  
أَحْدَثَ الْمَرْءُ .. لَهُ الْقَصْدَ أَذَاعُ ..  
بِلَدَةِ بَغْدَادَ .. وَ الْبِرُّ انْعَرَفَ ..  
جَاءَ بِالْأَفْعَى فَيَا لَلْعَجَبِ  
فَعَلَهُ الْلُبُّ بِهِ حَارَ الْبَصَرُ  
حَوْلَهُ قَدْ جُمِعُوا مِنْ سَفِهِ  
مِثْلَهُ لِلْحَيَّةِ تِلْكَ عَدَا (۲)  
هُوَ حَتَّى الْخَلْقِ مِنْ مِنْهُ انْتَشَرَ

(۱) هنگامه ای الجمعیة - کلمه بر چهار راه فی الاصل یعنی علی مفرق اربعة طرق و عبر عنها فی الترجمة بالشارع العام - (۲) خام ریش ای سفيه -

- (۱) این سخن بایان ندارد مارگیر  
(۲) تا ببغداد آمد آن هنگامه خواه  
(۳) بر لب شط مرد هنگامه نهاد  
(۴) مارگیری اژدها آورده است  
(۵) جمع آمد صد هزاران خام ریش  
(۶) منتظر ایشان و هم او منتظر
- می کشید آن مار را با صد زحیر  
تا نهد هنگامه بر چاره راه  
غلغله در شهر بغداد اوفتاد  
بوالعجب نادر شکاری کرده است  
صید او گشته چو او از ابله‌میش  
تا که جمع آیند خلق منتشر

(۱) عِنْدَهُ يَجْتَمِعُ فِي ذَا يَزِيدُ  
وَبِهِ التَّوْزِيعُ كَثْرًا وَالسُّوَالُ  
(۲) مِائَةُ الْآفِ مِهْدَارٌ سَخِيفٌ  
قَدَمًا بِالْكَثْرَةِ فَوْقَ قَدَمٍ  
(۳) أَبَدًا لِلرَّجُلِ بِالْمَرَّةِ  
دَخَلَ الْبَعْضُ بِبَعْضٍ كَالْمَعَادِ  
(۴) مَا سَكَ الْحَيَّةُ لَمَّا رَأَى أَنَّ  
أَهْلَ ذَاكَ الْإِجْتِمَاعِ فَالْزَقَابُ  
(۵) إِنْ ذِي الْأَفْعَى اللَّتِي بِالزَّمْهَرِيرِ  
تَحْتَ أَنْوَاعِ لُثُوبٍ وَ سِتَارِ  
(۶) وَ بِأَرْسَانٍ غِلَظٍ وَارْتِبَاطِ

(۱) نسخه ثانیة - للاحتیاط -

إِجْتِمَاعُ النَّاسِ مِثْلَ مَا يُرِيدُ  
يَحْسُنُ يَزْدَادُ نَفْعًا بِالْمَالِ  
جُمِعَ يَنْظُرُ لِلْأَمْرِ الْمَخِيفِ  
حَلَقًا هُمْ جُمِعُوا مِمَّا أَلَمَ  
مَالُهُ مِنْ خَبَرٍ بِالْمَرَّةِ  
دَخَلَ الْخَاصُّ بِعَامٍ لِلْعِبَادِ  
يَرْفَعُ الثُّوبَ لَهُ عَنْهَا زَمَنُ  
لَهُمْ جَرُّوا وَ بَانُوا بِانْقِلَابِ  
جَمَدَتْ دَوْمًاو كَانَتْ كَالْأَسِيرِ  
خَلِقَ كَانَتْ وَ الْآفِ دِثَارِ  
ذَا الْحَفِظُ شَدَّهَا زَادَ احْتِیَاطُ (۱)

(۱) مردم هنگام افزونتر شود  
(۲) جمع آمد صد هزاران ژاژها  
(۳) مرد را از زن خبری ز ازدحام  
(۴) چون همی حراقه جنبانید او  
(۵) اژدها کز زمهریر افسرده بود  
(۶) بسته بودش بارسنهای غلیظ  
گدیه و توزیع نیکوتر شود  
حلقه کرده پشت پا بر پشت پا  
رفته درهم چون قیامت خاص و عام  
میکشیدند اهل هنگامه گلو (۱)  
زیر صدگونه پلاس و برده بود  
احتیاطی کرده بودش آن حفیظ

(۱) گلو کشیدن کنایه از شور و غوغا کردن-



- (۱) بَيْنَمَا هُمْ فِي وَقُوفٍ وَانْتِظَارٍ  
فَعَلَى الْأَفْعَى اللَّتِي قَيْدَ الْوِثَاقِ  
(۲) هَذِهِ الشَّمْسُ اللَّتِي الْحَرُّ لَهَا  
كُلُّ خِلَاطٍ بَارِدٍ فِي الْحَيَةِ  
(۳) هِيَ قَيْدَ الْمَوْتِ كَانَتْ وَالْحَيَاةِ  
ذَهَبَ الْأَفْعَى الْحِرَاكَ أَظْهَرَتْ  
(۴) مِنْ حِرَاكِ الْحَيَةِ الْمَيِّتَةِ  
بُهْتَهَا الْوَاحِدُ عَادَ بِالْآثَرِ  
(۵) وَمَعَ حَيْرَتِهِمْ كَمْ صَخَبُوا  
(۶) كَسَرَتْ تِلْكَ الْقَيْوَدَ بِالصَّخَبِ  
كُلُّ سَمْتٍ ذَهَبَتْ قَامَ صِيَاخُ
- و اتَّفَاقٍ مِنْهُمْ بِالْاِخْتِيَارِ..  
طَلَعَتْ فِي حَرِّهَا شَمْسُ الْعِرَاقِ  
زَادَ كَثْرًا أَبَدَتْ الْحَرَّ بِهَا  
ذَهَبَ مِنْ عَضُوبِهَا بِالْمَرَّةِ  
وَجَدَتْ بِالصَّبْرِ دَوْمًا وَالسَّبَاتِ (۱)  
وَ إِلَى الزَّحْفِ لِبَهْتِ شَمَرَتْ  
وَ مُهَيِّبِ شَكْلِهَا وَالْجَنَّةِ  
أَلْفَ أَلْفٍ بُهَتْ أَرْبَى بِالْخَطَرِ  
بِالْحِرَاكِ ذَا الْجَمِيعِ هَرَيُوا  
ذَاكَ.. وَالْمَوْتَ أَبَانَتْ وَالْعَطَبَ..  
مِثْلَ ضَرْبِ الْقَضْبِ أَوْ وَقَعَ الرِّمَاحُ.. (۲)

(۱) قال فی النهج از شکفت و لو کان معناها التعجب و الهیبة و لکن اراد بها الصبر و التوقف ای من صبر الحیاتی حتی تجتمع الناس و بتوقیف الحیة فی حرارة الشمس شرعت تتحرك الحیة علی نفسها - (۲) چاق چاق اسم لصوت السلاح اذا ضرب علی الآخر فاستعمل لتصوت بقطع الجبال من شدة اضطراب الناس -

- (۱) در درنگ انتظار و اتفاق  
(۲) آفتاب گرم سیرش گرم کرد  
(۳) مرده بود وزنده گشت اواز شکفت  
(۴) خلق را از جنبش آن مرده مار  
(۵) با تحیر نعرها انگیختند  
(۶) می شکست آن بند زان بانگ بلند
- تافت بر آن مار خورشید عراق  
رفت از اعضای او اخلاط سرد  
ازدها بر خویش جنبیدن گرفت  
گشت شان آن یک تحیر صد هزار  
جملگان از جنبشش بگریختند  
هر طرف میرفت چاقا چاق بند (۱)

(۱) در شرح بحر العلوم ج ۲ صفحه ۴۴ نگاشته شیخ افضل گفته کلمه رفت از روفتن است و چاقا چاق آواز شکستن بندها -

(۱) تُكْسِرُ تِلْكَ الْقِيُودَ وَالسُّتُورَ

مَنْ هِيَ أَبَدَتْ زَيْبِرًا كَالْأَسَدِ

(۲) بِالْفَرَارِ كَمْ مِنَ الْخَلْقِ انْقَتَلَ

كَانَ مِنْ سَقَطَ أَوْ قَتَلَ

(۳) مَا سَأَلَ الْحَيَّةَ مِنْ خَوْفٍ جَمَدَ

أَنْ مِنَ السَّهْلِ الْمُهَيْبِ وَالْجَبَلِ

(۴) ذَلِكَ الْكَبْشُ الَّذِي الْأَعْمَى غَدَا

نَحْوَهُ الْأَحْمَقُ ذَا طَوْعًا ذَهَبَ

(۵) لَقْمَةً وَاحِدَةً ذَا الْأَحْمَقَا

وَعَلَى الْحَجَّاجِ شَرِبَ الدَّمَ كَمْ

(۶) فَسَرِيعًا نَفْسَهَا لَفَتْ عَلَى

وَعِظَامًا مِنْهُ مَا أَنْ أَكَلَتْ

تُخْرِقُ الْأَفْعَى الَّتِي زَادَتْ سُرُورَ

وَلَهَا الْخَلْقُ يَشُوهُ لَا بِحَدِّ

أَلْفِ أَلْفِ عَرْمَةٍ قُلْ بِالْمَثَلِ

بَعْضُهُمْ مِنْ فَوْقِ بَعْضٍ جَعَلَا

.. قَلْبَهُ مَعَ لَيْلِهِ تَوَّأَ فَقَدْ ..

.. أَنَا فِيمَ جِئْتُ فَالْخَطْبُ جَلَلٌ ..

أَيَقُطُّ الذِّئْبَ وَ بِالْفُورِ عَدَى

سَمَتْ عِزْرَائِيلَ عَفْوًا لِلْعَطَبِ

سَوَتْ الْأَفْعَى وَ بَادَ حُرْقَا

سَهْلَ .. وَ الْجُرْمَ هَانَ وَالنَّدَمَ ..

عَمِدَ رَابِطَةً بَيْنَ الْمَلَا

كَسَرَتْ بِالْمَرَّةِ مِنْهَا خَلَّتْ

(۱) بندها بشکست و بیرون شد ز زیر

(۲) در هزیمت بس خلائق کشته شد

(۳) مارگیر از ترس برجا خشک گشت

(۴) گرگ را بیدار کرد آن کورمیش

(۵) ازدها يك لقمه کرد آن گبیج را

(۶) خویش را بر استنی پیچید و بست

ازدهای زشت غران همچو شیر

از فتاده و کشتگان صد پشته شد

که چه آوردم من از کهسار و دشت

رفت نادان سوی عزرائیل خویش

سهل باشد خون خوری حجیج را

استخوان خورده را درهم شکست

- (۱) نَفْسَكَ الْأَفْعَى فَيَا هَذَا مَتَى  
هِيَ عَزْلَاءٌ لِفَقْدِ الْإِلَهِ  
(۲) هِيَ لَوْ آلَةٌ فِرْعَوْنَ تَجِدُ  
أَنْ يَوْفِقَ أَمْرُهَا النَّهْرُ جَرَى  
(۳) عِنْدَ ذَا بُنْيَانَ فِرْعَوْنَ تَشِيدُ  
وَ لِهَاوُونَ وَ مُوسَى بِالِمَاتِ  
(۴) هَذِهِ الْأَفْعَى مِنَ الْفَقْرِ غَدَتْ  
فَالْبَعُوضَ الْمَالَ وَ الْجَاهُ يُعِيدُ  
(۵) وَ يَكُ مِنْ ثَلَجِ الْفِرَاقِ وَ الْجَلِيدِ  
وَ إِلَى شَمْسِ الْعِرَاقِ وَ الْهَجِيرِ
- هِيَ مَاتَتْ أَوْ لَهَا السَّامُ أَتَى  
جَمَدَتْ تَبْدِي ضَعِيفَ الْحَالَةِ  
وَلَهَا الْعِدَّةُ وَ الْبَطْشُ يُعَدُّ  
دَائِمًا مِنْ قَهَرِهَا خَافَ الْوَرَى  
وَعَلَيْهِ الشَّرَفُ ضِعْفًا يُزِيدُ  
مِنْ طَرِيقِ ضَرْبَتْ زَادَتْ صِفَاتُ  
دَوْدَةَ هَانَتْ وَ بِالضَّعْفِ بَدَتْ  
صَقْرًا.. الشَّانُ لَهُ دَوْمًا يُزِيدُ  
إِمْسِكَ الْأَفْعَى لَوْ الْأَمْنُ تُرِيدُ<sup>(۱)</sup>  
إِصْحَاحٌ لَا تَسْحَبْ لَهَا مَا أَنْ تَسِيرُ

(۱) ای امسک حیاتِ نفسک من ثلج الفراق فان الدولة و الشهرة لها کالثلج البارد المضر و لا تسحبها لشمس العراق ای الحرارة الجسمانية المتولد منها الغرور مع القدرة و القوة -

- (۱) نفست از درهاست او کی مرده است  
(۲) گر بیابد آلت فرعون او  
(۳) آنکه او بنیاد فرعونى کند  
(۴) کرمکست این ازدها ازدست فقر  
(۵) ازدهارا دار از برف فراق
- از غم بى آلنى افسرده است  
که بامر او همی رفت آب جو  
راه صد موسى و صد هارون زند  
پشه گردد زمال و جاه صقر  
هین مکش او را بخورشید عراق



- (۱) هَذِهِ الْأَفْعَى لَكَ مَا لَمْ تَبْصُرْ  
فَلَهَا الْقَلَمَةُ أَنْتَ إِنْ تَجِدْ
- (۲) وَأَمْتَهَا وَ مِنْ الْمَوْتِ أَمِنْ  
إِذْ هِيَ لَمْ تَكْ مِنْ أَهْلِ الصَّلَاتِ
- (۳) فَإِذَا مَا لَمَعَ شَمْسِ الشَّهْوَةِ  
مَيَّتُ الْخَفَاشُ ذَا مَنْ هُجِرَا
- (۴) مِثْلَ مَيَّتٍ فِي الْجِهَادِ وَالْقِتَالِ  
(۵) حَيْثُ ذَاكَ الرَّجُلُ الْغَرُّ الْفَقِيرُ
- ذَا الْمُرِيدِ الْحَسَنَ الْحَالَ غَدَى
- (۶) فَإِذَا لَا جَرَمَ كَمْ مِنْ فِتْنٍ  
بَلْ هُوَ مِنْ مِثْلِ مَا قُلْنَا مَاتَ
- فِي خُمُودٍ مَا خَلَّتْ مِمَّا تُسِرُّ  
مِنْ نَجَاتٍ هِيَ.. فَارْصُدْهَا بِجِدٍّ..
- وَأَتْرِكْ الرَّحْمَ لَهَا فِي الْمَحْنِ (۱)  
.. لَا وَلَا الْمُؤْمِنَةَ فِي ذِي الْحَيَاةِ..
- ظَهَرَ جَاءَ لَهَا بِالْقُوَّةِ (۲)  
مِنْكَ طَارَ لَكَ جَرٌّ الْخَطَرَا
- جَرَّهَا فَاللَّهُ يُجْزِيكَ الْوَصَالَ  
جَاءَ بِالْأَفْعَى إِلَى الْحَرِّ الْهَجِيرِ
- .. وَ يَوْفِقُ طَبْعَهُ حَالًا بَدَى ..  
يَا عَزِيزُ جَرٌّ .. جِئْنَا بِالْمَحْنِ..
- صَنَعَ أَيْضًا وَ أَرَبَى بِالشَّتَاتِ

(۱) علی فتحوی اعدی عدوک ففسک اللتی بین جنیبک - (۲) ای تلك حرارة شمس الشهوات النفسانية تظهر على نفسك الجامدة فتجلب بها كالخفاش المتروك المهمل يضرب جناحا للطيران ای فتصیر نفسك بعد عجزها غالبه و قویه -

- (۱) تا فسرده نی بود آن اژدهات  
(۲) مات کن اورا و ایمن شو ز مات  
(۳) کان تف خورشید شهوت پرزند  
(۴) می کشانش در جهاد و در قتال  
(۵) چونکه آن مرد اژدها را آوید  
(۶) لاجرم آن فتنه ها کرد ای عزیز
- لقمه اوئی چو او یابد نجات  
رحم کم کن نیست او ز اهل صلوات  
ان خفاش مرده ریگت پرزند  
مرده وار الله یجزيك الوصال  
در هوای گرم خوش شد آن مرید  
بلکه صدچندان که ما گفتیم نیز

- (۱) أَفَأَنْتَ تَطْمَعُ لَا فِي جَفَاءٍ  
وَالْوَقَارِ أَبَدًا فِيهَا الصَّفَاءُ  
(۲) وَمَتَى مِنْ كُلِّ وَغْدٍ قَدْ دَنَى  
وَجَبَ مُوسَى لِأَنَّ مِنْهُ يَتَمَعُ  
(۳) فَمِنْ الْأَفْعَى لَهُ الْخَلْقُ مَاتَ  
كَانَ مِنْ رَأْيِهِ وَالْفِكْرِ الْحَسَنُ  
أَنْ لَهَا تَرَبُّطٌ فِي قَيْدِ الْوَفَاءِ  
لَمْ يَكْ إِلَّا لِجُهْدٍ وَ عَنَاءِ  
يَصِلُ هَذَا الرَّجَاءُ وَالْمُنَى  
قَتْلُ ذِي الْأَفْعَى بِهِ تَلْقَى الْفَزَعُ  
مِنْ الْوَفْرِ هَزَمُوا خَوْفَ الْمَمَاتِ (۱)  
ذَا .. وَمِمَّا خَصَّهُ رَبُّ الْيَمْنِ ..

### تهدید فرعون لموسى

- (۴) قَالَ فِرْعَوْنُ لِمَ قُلْ يَا كَلِيمُ  
قَدْ قَتَلْتَ وَ رَمَيْتَ فِي الْوَبَالِ  
(۵) فِي الْفَرَارِ الْخَلْقُ مِنْكَ وَقَعُوا  
فِي الْفَرَارِ الْخَلْقُ مِنْ زَلْقِ الْقَدَمِ  
أَنْتَ هَذَا الْخَلْقُ وَالْجَمْعُ الْعَظِيمُ  
وَلَهُ أَلْقَيْتَ فِي وَادِي الضَّلَالِ  
فِي الطَّرِيقِ وَ لَكُمْ هُمْ فِرْعَوُ  
قَتَلُوا جَرُّوا اضْطِهَادًا وَ نَدَمَ

(۱) ای و من رآه (ع) لما امر بقوله (اذعبا الى فرعون انه طغى فقال يا فرعون انى رسول رب العالمين قال فرعون مكذبا له ان كنت جئت بآية فأت بها فالقى عصاه فاذا هى ثعبان مبین - فانهزم و بقی تحت الارجل خمسة و عشرون الفا فهرب فرعون بعد سقوطه عن تخته -

- (۱) تو طمع داری که او را بی جفا  
(۲) هر کسی را این تمنا کی رسد  
(۳) صد هزاران خلق زاندرهای او  
بسته داری در وقار و در وفا  
موسى باید که از درها کشد  
در هزیمت کشته شد از رای او

### تهدید کردن فرعون موسى را

- (۴) گفت فرعونش چرا تو ای کلیم  
(۵) در هزیمت از تو افتادند خلق  
خلق را کشتی و افکندی زبیم  
در هزیمت کشته شد مردم ز زلق

- (۱) فَإِذَا لَا بُدَّ أَنْ الْخَلْقَ لَكَ  
فَبَصِّدِرِ الْمَرَاةِ وَ الرَّجُلِ
- (۲) قَدَدَعَوْتَ النَّاسَ وَالْأَمْرَ انْعَكَسَ  
فَالْخِلَافُ لَكَ فِي ذِي الدَّعْوَةِ
- (۳) وَ أَنَا فِي شَرِكَ خَلْفِي إِذَا  
فِي الْمُكَافَاتِ لَكَ قِدْرًا أَنَا
- (۴) أَنْتَ عَنْ ذَا الْقَلْبِ مِنْكَ إِقْلَعِ  
وَحَدَّكَ تَذْهَبُ حَتَّى غَيْرُ فِي
- (۵) أَنْتَ لَا تَغْتَرِبُ بِمَا كُنْتَ صَنَعْتَ  
(۶) مِائَةً مِنْ مِثْلِ ذَا مَا أَنْ أَتَيْتَ  
ضَحْكَةَ الْغَوَاغَاءِ تَغْدُو وَالْحَقِيرُ
- حَسِبُوا الْخَصْمَ بِلا رَيْبٍ وَشَكٍّ  
حَقْدُكَ كَنْ لِهَذَا الْعَمَلِ (۱)  
وَ عَلَمِكَ وَاقِعُ الْحَالِ التَّبَسُّ  
دَائِمٌ لِلرَّجُلِ وَ الْمَرَاةِ  
أَزْحَفُ لَا أَظْهَرُ مِنِّْي الْأَذَى  
أَطْبِخُ أَوْلِيكَ خَطْبًا وَ عَنَا  
أَنْ لِي تَخْدَعُ بِي لَا تَطْمَعِ (۲)  
لَكَ لَا يَتَّبَعُ فِي الْأَرْضِ شَيْءٌ  
أَنْ بِقَلْبِ الْخَلْقِ تَخْوِيفًا وَضَعْتُ  
بِهِ فِي الْخَلْقِ افْتَضَحَتْ وَاخْتَزَيْتَ  
سَاقِطَ الْقَدْرِ وَ لِلذِّلِّ اسِيرٌ ..

(۱) نسخه ثانیة - حقدك یغلی کفلی المرجل - (۲) نسخه ثانیة - اذکرها -

- (۱) لاجرم مردم ترا دشمن گرفت  
(۲) خلق را میخواندی برعکس شد  
(۳) من هم از شرت اگر پس می خزم  
(۴) دل ازین بر کن که بفریبی مرا  
(۵) تو بدان غره مشو کش ساختی  
(۶) صد چنین آری وهم رسوا شوی
- کین تو در سینه مرد وزن گرفت  
از خلافت مرد وزن را نیست بد  
در مکافات تو دیگی میپزم  
تا بجزفی پس روی گردد ترا  
در دل خلقان هراس انداختی  
خار گردی ضحکه غوغا شوی



(۱) مِنْ ذَوِي التَّلْبِيسِ أَصْحَابِ الْحِيلِ      مِثْلَكَ كَانُوا وَزَادُوا بِالْعَمَلِ  
 آخِرَ الْأَمْرِ مُمْ فِي مِصْرِنَا      فِضْحُوا وَاضْطَهِدُوا فِي أَمْرِنَا

### جواب موسی لفرعون عن التهديد له

(۲) قَالَ مَعَ أَمْرِ إِلَهِي لِلْأَبَدِ      مَالِي شِرْكٌ وَلَا أَخْشَى أَحَدَ  
 دَمِي لَوْ أَمَرَهُ دَوْمًا أَرَأَقَ      مَالِي غَمٌّ وَلَا أَهْوَى الْفِرَاقَ  
 (۳) يَا قَرِينُ إِلَيَّ بِالرُّوحِ أَنَا      شَاكِرٌ رَاضٍ وَمَالِي مِنْ عَنَّا<sup>(۱)</sup>  
 أَنَا مَقْطُوعٌ بِهَذَا الطَّرَفِ      عِنْدَ رَبِّي الْمُنْعِمِ فِي الشَّرَفِ  
 (۴) أَنَا دَانٍ وَضَعِيفٌ وَحَقِيرٌ      فِي الْوَرَى مَالِي مُعِينٌ وَنَصِيرٌ  
 عِنْدَ رَبِّي أَنَا مَحْبُوبٌ لَطِيفٌ      .. قَدْرِي سَامِي وَلِي شَأْنٌ مُنِيفٌ..  
 (۵) ذَلِكَ بِالْقَوْلِ قُلْتُ وَ سِوَاهُ      فِي غَدٍ سَوَاكَ بِالرَّغْمِ الْإِلَهُ  
 سَاقِطَ الْقَدْرِ وَمِنْ سُودِ الْوُجُوهِ      .. وَ بَيِّنْتَ شَفَقَةَ لَسْتَ تَفُوهُ..

(۱) نسخهٔ ثانیه - یا قلیل العقل بالروح انا -

(۱) همچو تو سالوس بسیاران بدند      عاقبت در مصر مارسوا شدند

### جواب موسی فرعون را در تهدید گه می گردش

(۲) گفت با امر حقم اشراك نیست      گر بریزد خونم امرش باك نیست  
 (۳) راضیم من شاكرم من ای حریف      این طرف رسوا و پیش حق شریف  
 (۴) پیش خلقان زار و خوار وریشخند      پیش حق محبوب و مطلوب و پسند  
 (۵) از سخن می گویم این ورنه خدا      از سیه رویان کند فردا ترا

- (۱) فَلَهُ لَاقَتْ وَ لَاقَتْ لِلْعَبِيدِ  
وَاتَلَوْ مِنْ أَدَمَ وَ ابْلِيسَ لَهُ  
(۲) شَرَحُ عِزِّ الْحَقِّ مِثْلُ الْحَقِّ مَا  
إِصْحَحْ يَافِرْعَوْنَ وَاسْكُتْ وَ الْوَرَقَ  
لَهُ جَلَّ عِزَّةٌ دَوْمًا تَزِيدُ.. (۱)  
آيَةً.. يَا مَنْ عَرَاهُ السَّفَهَ..  
لَهُ مِنْ خَتَمٍ وَ عَنْ ذَاكَ سَمَى  
إِقْلِبْ.. اذْكُرْ مَا لَكَ رَاقٍ وَ حَقَّ..

### فی بیان جواب فرعون لموسی

- (۳) قَالَ فِرْعَوْنُ لَهُ فَالْوَرَقَ  
إِنْ حُكِمَ الدَّفْتَرُ خُصَّ بِنَا  
(۴) أَهْلُ هَذَا الْعَالَمِ لِي قَبِلُوا  
مِنْ جَمِيعِ الْخَلْقِ أَنْتَ يَا فُلَانُ  
(۵) وَ يَكْ يَا مُوسَى اغْتَرَدْتَ نَفْسَكَ  
إِصْحَحْ لَا تَغْتَرَّ وَ أَذْهَبْ وَ يَسِيرُ  
كَانَ فِي حُكْمٍ لَنَا يَتَسَقُّ  
هَكَذَا الدِّبْوَانُ طَوَّعَ أَمْرَنَا  
وَ بِمَا أَبْدِيهِ قَهْرًا عَمِلُوا  
أَعْقَلَ خَالَفْتَنِي فِي كُلِّ أَنْ  
أَعْجَبْتِكَ غَابَ عَنْكَ حُسْكَ (۲)  
أَنْظُرْ النَّفْسَ لَكَ أَنْتَ حَقِيرُ

(۱) کلمه آن فی الموضعین بعد الهمزة بمعنی لائق علی فحوی العزة لله و لرسوله و للمؤمنین ای اقرأ علامته تعالی من تذلل آدم بقوله ( ربنا اتنا ظلمنا انفسنا ) و من ابليس بقوله تعالی حکایة عن ابليس ( انا خير منه ) فاستحق اللعنة الى يوم النشور -  
(۲) مر مرا بخريده اند ای اشتراکی العالم بمعنی اطاعونی - (۳) خود را خريدی ای اعجبتك نفسك - قال تعالی فی سورة طه ( قال اجبتنا لتخرجنا من ارضنا بسحرك يا موسى فلنأتيناك بسحر مثله فاجعل بيننا وبينك موعدا لا تنخلقه نحن و لا انت مكاناسوى ) بكسر اوله و ضمه ای وسطا نستوی اليه مسافة الجائی من الطرفين -

- (۱) عزت آن اوست و آن بندگانش  
(۲) شرح حق پایان ندارد همچو حق  
ز آدم و ابليس برمی خوان نشانش  
هین و هان بر بند و بر گردان ورق

### باسخ دادن فرعون موسی را

- (۳) گفت فرعونش ورق در حکم ماست  
(۴) مر مرا بخريده اند اهل جهان  
(۵) موسی خود را خريدی هین برو  
دفتري وديوان حکم اين دم مراست  
از همه عاقلتری تو ای فلان  
خويشتن کم بين بخود غره مشو

- (۱) هَا أَنَا أَجْمَعُ كُلَّ السَّحَرَةِ فِي الدُّنَا حَتَّى تَكُونَ الْمُسْخَرَةُ  
جَهْلَكَ أَظْهَرَ مِنْ أَهْلِ الْبَلَدِ .. وَعَلَيْهِ أُوقِفُ كُلَّ أَحَدٍ ..  
(۲) ذَا يَوْمٍ وَ بِيَوْمَيْنِ أَبَدٍ لَا يَتِمُّ الْفِكْرُ وَالرَّأْيُ الْأَسَدُ  
أَرْبَعِينَ يَوْمًا امْهَلْنِي إِلَى شَهْرٍ تَمُوزٍ إِذَا الْحَرُّ غَلَى

### فی بیان جواب موسی لفرعون

- (۳) قَالَ مُوسَى لَيْسَ لِي مِنْ رُخْصَةٍ أَنَا فِي ذَا لَا وَلَا مِنْ فُرْصَةٍ  
أَنَا عَبْدٌ وَ بِأَمْهَالِي لَكَ لَسْتُ مَأْمُورًا فَأَنْجِزْ رَأْيَكَ  
(۴) هَبْكَ فَرَضًا إِنَّكَ تَغْلِبُنِي مَا لِي مِنْ نَاصِرٍ يَنْصُرُنِي (۱)  
أَنَا عَبْدٌ أَمْرِهِ لَيْسَ لِيَا مَعَ ذَا شُغْلٍ فَلَا تَطْمَعُ بِيَا  
(۵) مَعَكَ مَا دُمْتُ حَيًّا يَقْتَالُ أَنَا بِالشُّغْلِ لِي بِالْناصِرِ أَنَا  
أَنَا عَبْدٌ دَانَ لَهُ مَلِكُ الدُّنَا..

(۱) نسخه ثانیه - و انا لا ناصر ينصرنى -

- (۱) جمع آریم ساحران دهر را تا که جهل تو نمایم شهر را  
(۲) این نخواهد شد بروزی و دوروز مهلتم ده تا جهل روز تموز

### جواب موسی فرعون را

- (۳) گفت موسی این مرا دستور نیست بنده ام مهال تو مأمور نیست  
(۴) گر تو چیری و مرا خود یار نیست بنده فرمانم بدانم کار نیست  
(۵) من زنم با تو بجد تا زنده ام من چه کاره نصرتم من بنده ام



(۱) أَضْرِبُ حَتَّىٰ مِنَ الرَّبِّ الْقَدِيرِ  
وَهُوَ الْقَاضِي يُوفِّقُ حُكْمِهِ  
يَصِلُ حُكْمُ كَمَا شَاءَ يَصِيرُ  
كُلَّ خَصْمٍ فَصَلَ عَنْ خَصْمِهِ

فی بیان جواب فرعون لموسیٰ وفی بیان مجیء الوحی لموسیٰ  
(۲) قَالَ لَا لِأَلْمَهَلَةِ حَقَّتْ بَانَ  
أَنْتَ كَيْلَ الرِّيحِ قَلِيلٌ وَالْحَيْلُ  
(۳) لَهُ أَوْحَى الْحَقُّ بِالْفَوْرِ بَانَ  
(۴) لَا تَخَفْ مِنْهُ وَهَذِي الْأَرْبَعِينَ  
كَفَىٰ هُوَ يَحْتَالُ أَنْوَاعَ الْحَيْلِ  
(۵) كَفَىٰ هُوَ يَجْهَدُ إِنِّي لَا أَنَامُ  
فَالْأَمَامَ لِلطَّرِيقِ قَدْ سَدَدْتُ  
(۶) أَخْرَبُ مِنْ صُنْعِهِمْ كُلَّ الْحَيْلِ  
فَعَلَى النَّقْصِ أَنَا أَضْرِبُهُ

(۱) می زنم تا در رسد حکم خدا  
او کند هر خصم از خصمی جدا

### جواب فرعون موسیٰ ووحی آمدن موسیٰ را

(۲) گفت نی نی مهلتم باید نهاد  
(۳) حق تعالی وحی کردش در زمان  
(۴) این چهل روزش بده مهلت بطوع  
(۵) تا بکوشد او که فی من خفته ام  
(۶) حیلهاشان را همه بر هم زنم  
عشوه ها کم ده تو کم پیمای باد  
مهلتی ده مرو را مهراس زان  
تا سگالد مکر را او نوع نوع  
تیز روگو پیش ره بگرفته ام  
وانچه افزایند من بر کم زنم

- (۱) لَوِ اتَّوَا بِالْمَاءِ فَالْتَارَ اَنَا  
وَ اِذَا مَا هُمْ حَلَوُ الْعَسَلِ  
(۲) يَعْقِدُونَ الْحَبَّ مَا بَيْنَهُمْ  
ذَاكَ مَا لَا يَأْتِي فِي الْوَهْمِ اَنَا  
(۳) لَا تَخَفْ اَنْتَ طَوِيلَ الذَّنْبِ  
إِجْمَعِ الْجُنْدَ وَ الْفَ خِدْعَةَ  
لَهُ اُنْتَبِي..النُّورَ اَهْدِي وَ السَّنَا..  
مَسْكُوا اُنْتَبِيهِ مَرَّ الْحَنْظَلِ  
وَ اَنَا اُخْرِبُ كَلًّا لَهُمْ  
ذَاكَ ضِعْفًا أَفْعَلُ لَا فِي عَنَا  
لَهُ إِمِهْلْ قُلْ بِقَيْدِ النَّصَبِ (۱)  
إِصْطَنِعْ.. وَ اَعْمَلْ بِكُلِّ بَدْعَةٍ..

- فی بیان اعطاء موسی (ع) المهلة لفرعون حتی یجمع السحرة من المداين  
(۴) لَهُ قَالَ وَرَدَّ الْأَمْرُ لَكَ  
لِمَحَلِّي اَنَا صِرْتُ وَ خَلَصْتُ  
(۵) فَمَدَامَا ذَهَبَ فِي عَقِبِهِ  
مِثْلَمَا الْكَلْبُ لِصَيَّادٍ مَشَى  
مُهَلَّةٌ فَامِضْ لِمَا لَمْ يَكَا (۲)  
اَنْتَ مِتِّي وَ مِنْ الْفَخْرِ مَا صِتْ  
مَشَتْ الْأَفْعَى كَذَا فِي طَلَبِهِ  
خَلَقَهُ حُبًّا يَعْلَمُ وَ نَهَى

(۲) دم بضم الدال المهلة الذنب للحيوان و دم دراز کنایه عن الزمان الطویل  
كذا قال فی النهج والاصح ان دم هنا بفتح الدال بمعنى النفس و تكون الترجمة عندئذ -  
لا تخف انت طویل النفس له امنح و له قل یا موسی  
(۲) ای امر الله و هو قوله تعالی ( موعدهم یوم الزینة ) ای یوم عید لهم ( و ان يحشر  
الناس ضحی ) -

- (۲) آب را آرند من آتش کنم  
(۲) مهر پیوندند و من ویران کنم  
(۳) تو مترس و مهلتش ده دم دراز  
نوش خوش گیرند و من ناخوش کنم  
آن چه اندر و هم ناید آن کنم  
گو سپه کرد آر و صد حیلست بساز

مهل دادن موسی (ع) فرعون را تا ساحرن را جمع کند از مدائن

- (۴) گفت امر آمد برو مهلت ترا  
(۵) او همی شد ازدها اندر عقب  
من بجای خود شدم رستی زما  
چون سگ صیاد دانا و محب

- (۱) مِثْلُ كَلْبِ الصَّيْدِ مِنْهُ الذَّنْبُ  
وَهُوَ تَحْتَ الْخَافِرِ صُلْدَ الْحَجَرِ
- (۲) تَبْلَعُ فِي نَفْسٍ مِنْهَا الْحَجَرُ  
فَالْحَدِيدُ عَلَكَتَهُ إِرْبًا
- (۳) وَ عَلَى الْبَرْجِ لَهَا النَّفْسُ تُشِيرُ  
ظَهَرَ فَالرُّومَ وَالْكَرْجُ وَمَنْ
- (۴) كَالْبَعِيرِ الرِّغْوَةَ مِنْ فَمِهَا  
لَوْ عَلَى كُلِّ قَوِيٍّ فِي الْأَنَامِ
- (۵) وَمِنْ التَّحْرِيقِ فِي أَسْنَانِهَا  
رُوحُ أَسَادِ الشَّرَى السُّودِ قَضَتْ
- (۶) حَيْثُ ذَاكَ الْمُجْتَبَى مِنْ أَهْلِهِ  
مَسَّكَ الْخَلْقَ لِتِلْكَ الْحَيَّةِ
- هَزَّ مَعَ صَيَّادِهِ مَا ذَهَبَا  
فَتَسَّتْ رَمْلًا.. بَدَى مِنْهُ الشَّرُّ.. (۱)
- وَالْحَدِيدُ.. لَهَا تَعْفِي الْأَثَرُ..  
عَلَنَّا.. وَ التَّارَ أَبَدَتْ لَهَا..
- مَثَلًا.. فِي الْحَالِ لَوْ مِنْهُ يَسِيرُ..  
عَانَدَ فَرًّا.. وَ لِلْمَقْفَرِ رَكْنٌ..
- تَقْدِفُ الْقَطْرَةُ مِنْ مِعْظَمِهَا  
وَقَعَتْ صَارَتْ جُذَامًا وَ حِمَامًا
- كُسِرَ الْقَلْبُ وَ مِنْ أَشْجَانِهَا  
.. مَا لَهَا مِنْ جَاشٍ أَوْ بَاسٍ نَضَتْ ..
- وَصَلَ رَامٌ خِتَامٌ فِعْلُهُ  
ثَانِيًا صَارَتْ عَصَا بِالْمَرَّةِ (۲)

(۱) ای مثل کلب الصیاد المعلم تحرک ذیلها کانها تنذال لصاحبها - (۲) نسخه  
ثانیه - بالخلقة -

سنگ را می کرد ریک او زیر سم  
خرد می خایید آهن را بدید  
که هزیمت میشد از وی روم و کرج  
قطره زان برهر که می زد شد جذام  
جان شیران سیه می شد ز دست  
حلق او بگرفت و باز او شد عصا

(۱) چون سگ صیاد جنبان کرده دم  
(۲) سنگ و آهن را بدم در می کشید  
(۳) در هوا می کرد خود بالای برج  
(۴) کف می انداخت چون اشتر ز کام  
(۵) زغوغ دندان او دل می شکست  
(۶) چون بقوم خود رسید آن مجتبی



- (۱) فَعَلَيْهَا اَتَسْكَا دَوْمًا وَ قَالَ  
عِنْدَنَا بِالْخَلْقَةِ شَمْسٌ تُبْضِي  
(۲) مَا لَهُمْ لَمْ يَنْظُرُوا وَ اَعْجَبِي  
عَالَمٌ مَمْلُوءٌ فِي شَمْسِ الضُّحَى  
(۳) اُذَنْ سَامِعَةٌ عَيْنٌ تَرَى  
مِنْ رِبَاطِ اللَّهِ لِلْعَيْنِ اَنَا  
(۴) اَنَا مِنْهُمْ حَائِرٌ مِثِّي هُمْ  
لِلرَّبِّيعِ الشُّوْكَ كَانُوا وَ الْعَنَا  
(۵) فِي الْاَمَامِ لَهُمْ كَمْ قَدَحٍ  
قَدْ وَضَعْتَ مَا تَه الصَّافِي الرَّفِيقُ
- وَذَكَاءُ نُورُهَا اَهْدَى الْوَرَى (۱)  
تَاثُهُ حَيْرَانٌ فِي هَذِي الدُّنَا  
.. مَا يَبِي كَانَ لِبَهْتِ بِهِمْ (۲)  
اَنَا كُنْتُ اَلْيَا سَمِينِ وَ اَلْهَنَا  
مِنْ عَتِيقِ الْخَمْرِ بَادِي الْفَرَحِ (۳)  
حَجَرًا حَوْلَ مِنْ هَذَا الرَّفِيقِ

(۱) قال تعالى ( و لهم قلوب لا يفقهون بها و لهم اعین لا يبصرون بها و لهم آذان لا يسمعون بها ... ) (۲) علی فحوی قوله تعالى فی سورة الرعد ( صنوان ) جمع صنو و هی النخلات یجمعها اصل واحد و تتشعب فروعها ( و غیر صنوان منفردة ) تسقی بماء واحد ( ) - (۳) نسخه نایه - من رحیق هائج بالفرح -

- (۱) تکیه بروی کرد و میگفت ای عجب  
(۲) ای عجب چون می نه بینند این سپاه  
(۳) چشم باز و گوش باز و این ذکاء  
(۴) من ز ایشان خیره ایشان هم ز من  
(۵) پیش شان بردم بسی جام رحیق
- پیش ما خورشید و پیش خصم شب  
عالم پر آفتاب چاشتگاه  
خیره ام از چشم بندی خدا  
از بهاری خار ایشان من شمن  
سنگ شد آبش به پیش این رفیق

- (۱) طاقّة وَرِدٍ عَقَدْتُ وَ بِهَا  
 بَدَنٌ صَبْرًا وَ كُلُّ وَرْدَةٍ  
 (۲) ذَا نَصِيبٍ رُوحٍ مِّنْ كَانُوا بِلَا  
 إِذْ هُمْ كَانُوا بِرُوحٍ فَمَتَى  
 (۳) كُلُّ مَنْ نَامَ الْجَدِيرُ عِنْدَنَا  
 كَمَيِّ مَنَامَاتٍ يَرَى فِي الْيَقَظَةِ  
 (۴) خَصَمَ ذَا النُّومِ اللَّطِيفِ وَالْهَنَاءِ  
 وَ لَهُ الْفِكْرَةُ مَا لَمْ تَنَمْ  
 عِنْدَهُمْ جِئْتُ وَ ذَا الشَّهْدِ لَهَا  
 صِيرَتْ مِمَّا بِهَا كَالشُّوْكَةِ  
 رُوحِ اللَّبِّ أَضَاعُوا فِي الْمَلَأِ  
 لَهُمْ يَظْهَرُ أَوْ مِنْهُمْ أَتَى  
 كَانَ يَقْظَانًا قَرِينًا لِلْمَهْنِ (۱)  
 هَذِهِ يَنْظُرُ .. أَلْفَ رَوْضَةٍ (۲)  
 كَانَ فِكْرُ الْخَلْقِ فِي هَذِي الدُّنَا (۳)  
 حَلَقَهُمْ يُرَبِّطُ عَنْ ذِي النَّعَمِ

(۱) ای الالمی بنا ان يكون كل نائم يقظاناً ای عن امور الدنيا غافلاً و لامور  
 الاخرة عاقلاً لان الغافل عن عالم الصورة كالنائم و العاقل بامور الاخرة يقظان بمشاهدته  
 لعالم المثال و عالم البرزخ حتى يرى ما اتينا به حال يقظته منامات ورؤيا اسرار ويكون  
 مظهر الناس نيام فاذا ماتوا انتبهوا - (۲) نسخة ثانية - يسمع الف عظة - (۳)  
 لان الفكر مانع النوم و الاستراحة عن السر في عالم المثال آخذ باعناقهم رابط  
 لخلقهم -

- (۱) دسته گل بستم و بردم به پیش  
 هر گلی چون خار گشت و نوش نیش  
 (۲) آن نصیب جان بی خویشان شود  
 چونکه با خویشان پیدا کی شود  
 (۳) خفته بیدار باید پیش ما  
 تا به بیداری به بیند خوابها  
 (۴) دشمن این خواب خوش شد فکر خلق  
 تا نخسبید فکرش بستست خلق (۱)

(۱) یعنی فکر در معقولات دشمن این خواب خوش است که غفلت از بیکانگان  
 باشد و بحضور نزد حق میرساند -

- (۱) حِیرَة تَكُنُّسُ لِلْفِکْرِ تَلِیقُ  
 ۱. فَلَیْدِ الصَّفْوَةِ سَلَاكِ الطَّرِیقِ..  
 تَأْكُلُ الْحِیرَةَ مَا یُوجَدُ مِنْ  
 ۲. فِکْرٍ أَوْ ذِکْرِ تَجَلَّى أَوْ كَمِنْ..  
 كُلُّ مَنْ بِالصَّنْعَةِ الْأَكْمَلِ كَانَ  
 هُوَ خَلْفَ قَدْرِهِ ذَلَّ وَهَانُ (۲)  
 وَ لَهُ بِالصُّورَةِ السَّبْقُ بَدَى  
 أَكْثَرَ.. الْمَعْنَى لَهُ الْخَلْفُ غَدَى..  
 (۳) رَاجِعُونَ قَالِ فِي ذَا النَّحْوِ كَانَ  
 الرَّجُوعُ مِثْلَمَا نَحْكِي عِیَانُ  
 أَنْ مِنْ الْوَرْدِ الْقَطِيعُ یَرْجِعُ  
 وَ لَبِیتَ لَهُ خُصَّ یَهْرَعُ  
 (۴) مِنْ وَرُودٍ لَهُ لَمَّا ذَا الْقَطِيعُ  
 یَرْجِعُ.. الْأَمْرُ لِرَاعِيهِ یُطِيعُ (۳)  
 ذَلِكَ الْمَاعِزُ مِنْ كِبْشًا غَدَا  
 الْقَطِيعُ الرَّاجِعُ خَلْفًا بَدَى

(۱) لان الحيرة في الله من كمال المعرفة به و لا أحد اشد حيرة في الله من العلماء به - (۲) ای كل من كان اكمل في الصنعة الصورية و المعرفة الدنيوية و تقدم على الناس فهو في المعنى خاف و وراء و في الصورة اسبق ای لهم شرف بين الخاق و تقدم و لكن في الرياضات و العمل انقص و في باب السلوك ادون لانهم لا يغفلون من الكبير و العجب - (۳) نص عبارة النهج - ای لما رجع القطيع من ورود الماء و المرعى يقع من القطيع قدام المواشي الذي كان خلف المواشي ام و الصحيح يقع من القطيع خلف المواشي الذي كان قدام المواشي كما هو نص الاصل - و مثله ايضاً قوله - ای المؤخر في الصورة يتقدم في المعنى - و الصحيح ای المقدم في الصورة يتأخر في المعنى فلاحظه -

- (۱) حیرتی باید که روبد فکر را خورده حیرت فکر را و ذکر را  
 (۲) هر که کاملتر بود او در هنر او بمعنی پس بصورت پیشتر  
 (۳) راجعون گفت و رجوع این سان بود که گله واگردد و خانه رود  
 (۴) چونکه واگردید گله از ورود پس فتد آن بز که پیش آهنگ بود



- (۱) صَارَ كَبْشًا ذَلِكَ الْمَاعِزُ مِنْ  
اضْحَاكِ الرَّجْعِيِّ وَجُوهِ الْعَابِسِينَ
- (۲) فَمَتَى مِنْ لَعِبٍ هَذَا الْفَرِيقُ  
هُوَ بَاعَ الْفَخْرَ وَالْعَارَ اشْتَرَى
- (۳) فَيَبْرِجِلْ كُسِرَتْ هَذَا الطَّرِيقُ  
فَطَرِيقٌ خَفِيَ قَيْدَ الْحَرْجِ
- (۴) ذَا الْفَرِيقُ مِنْ عُلُومٍ جَمَّةٍ  
حَيْثُ ذَاكَ الْعِلْمَ عَنْ هَذَا الطَّرِيقُ
- (۵) حَقٌّ عِلْمٌ لَهُ كَانَ الْأَصْلُ مِنْ  
كُلِّ فَرْعٍ كَانَ لِلْأَصْلِ الدَّلِيلُ
- أَعْرَجَ كَانَ وَ خَلْفًا مُمْتَحِنٌ (۱)  
و بِهِ الْهَزُّ وَ آدَا مُوْنَابِسِينَ ..  
أَعْرَجَ كَانَ لَهُ عَزَّ الطَّرِيقُ  
و لَهُ الْفَخْرُ حِجَابًا قَدْ دَرَى ..  
قَصَدَ الْحَجَّ مِنْ الْفَجِّ الْعَمِيقِ (۲)  
حَسَنًا كَانَ أَتَى حَتَّى الْفَرْجِ  
غَسَلَ الْقَلْبَ صَفَى بِالْمَرَّةِ  
مَا دَرَى بَتًّا وَلَا مِنْهُ يَلِيقُ  
ذَلِكَ الْجَانِبِ بِالْحَقِّ قُرْنٌ (۳)  
و لَهُ الْعَائِدُ كَثُرَ وَ قَلِيلٌ ..

(۱) قال في النهج لانهم لانوا في المشقة فلما رجعوا ضحكوا وجوههم - والصحيح ان هذا التقديم و التأخر الصوري و المعنوي اضحك الوجوه العابسة لظهور مخالفته للحقيقة استهزاء به - (۲) اي ما اختار القوم قصد زيارة الحقيقة و طواف كعبة المحبوب الا لان هناك طريقاً مخفياً حسناً يذهبون به من الحرج الى الفرج قال الله تعالى سيجعل الله بعد عسر يسراً - (۳) اي سلوك ذاك الطريق لازم له علم اصله من ذلك الجانب اي من جانب الحق جل و علا و هو العلم الذاتي الالهي لان كل من وصل اليه وصل الى الله تعالى لان كل فرع دليل لاصله و ما كان من لدن الله فهو عائد الى الله -

- (۱) پيش افتد آن بز لنگ پسین  
(۲) از گدازه کی شدند این قوم لنگ  
(۳) باشکسته می روند این قوم به حج  
(۴) دل ز دانشها بشتند این فریق  
(۵) دانشی باید که اصلش زان سرست
- اضحاک الرجعی وجوه العابسین  
فخر را دادند و بخريدند ننگ  
از حرج راهيست پنهان تا فرج  
زانکه آن دانش نداند این طريق  
زانکه هر فرعی باصلش رهبر است

- (۱) فَمَتَى كُلُّ جَنَاحٍ بِالْقَدِيرِ  
وَلِعِنْدَ لَدُنِ الزَّاكِي السَّيِّئِ  
(۲) فَلِمَ عَلِمْتَ قُلُومَ الْمُرْجِلِ  
صَدْرُهُ مِنْهُ يَصِيرُ الطَّاهِرُ  
(۳) فَإِذَا مِنْ ذَا الطَّرِيقِ لِلْإِمَامِ  
وَلَدَى الرَّجْعَةِ إِسْرِعَ لِلْإِمَامِ  
(۴) يَا ظَرِيفَ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ  
فَطَرِيفَ الثَّمَرِ كَانَ الشَّجَرِ  
(۵) بِالْوُجُودِ الثَّمَرُ هَبْ قَدْ ظَهَرَ  
فَهُوَ الْأَوَّلُ كَانَ بِالْغَرَضِ  
فَوْقَ عَرْضِ الْبَحْرِ لَوْ شَاءَ يَطِيرُ  
يُذْهِبُ السَّالِكَ عِلْمَ لَدُنِّي (۱)  
وَيْكَ عِلْمًا وَجَبَ بِالْعَمَلِ  
يَغْسِلُ بَاطِنَهُ وَ الظَّاهِرُ  
لَا تَسِرْ وَ الْآعْرَجُ كُنْ فِي الْأَنَامِ  
وَ كُنِ السَّابِقَ شَأْنًا وَ مَقَامَ  
مِثْلَهُمْ صِرْ فَلَكَ السَّابِقُ يَكُونُ (۲)  
سَبَقَ وَهُوَ الْآخِرُ بِالْآثَرِ (۳)  
آخِرًا وَ السَّابِقُ كَانَ الشَّجَرِ (۴)  
لَهُ غَرَسُ الشَّجَرِ قَبْلَ عَرْضِ

(۱) ای لا وسیله الی الوصول الی الله الا بالعلم اللدنی - (۱) قال الرسول (ص)  
نحن الآخرون السابقون ای المتأخرون عن الامم السابقون علیهم بالقدر و الشرف - قال  
الجوهری استطرفت الشیئی ای استخدمته - (۳) نسخة ثانية - فی النظر -  
(۴) ای وعلة وجود آدم الغائبة ظهور خاتم الانبیاء (ص) -

- (۱) هر پری بر عرض دریا کی رود  
(۲) پس چرا علمی بیاموزی بمرد  
(۳) پس مجو پیشی ازین سولنگ باش  
(۴) آخرون السابقون باش ای ظریف  
(۵) گرچه میوه آخر آمد در وجود  
تا لدن علم لدنی می برد  
که بیاید سینه را زان پاک کرد  
وقت واگشتن تو پیش آهنگ باش  
بر شجر سابق بود میوه طریف  
اولست او زانکه او مقصود بود

- (۱) مِثْلَ امْلَاكِ السَّمَاءِ يَا رَبَّنَا  
 قُلْ اغْنِنَا نَحْنُ لَا عِلْمَ لَنَا (۱)
- کَیْ بِذَا (عَلَمْتَنَا) مِنْكَ الْيَدَا  
 تَأْخُذُ دَوْمًا وَ تُعْطِي الْمَدَدَا
- (۲) اَنْتَ فِي ذَا الْمَكْتَبِ لَوْ لِلْمِهْجَا  
 مَا دَرَيْتَ لَسْتَ فِيهِ لِهَيْجَا (۲)
- فَجَنَاحٍ اَنْتَ مِنْ نُورِ الْحِجَى  
 مِثْلَ طَهْ .. لِلْسَّمَاءِ عَرَجَا ..
- (۳) ذَلِكَ الْمَخْرُوبُ مَنْ مِنْهُ الْاَثَرُ  
 عَفِيَّ مَا أَحَدٌ فِيهِ عَشْرُ (۳)
- فَلِاجِلِ حِفْظِ كَنْزِ الذَّهَبِ  
 كَانَ .. عَزَّ أَنْ يُرَى بِالطَّلَبِ ..
- (۴) وَمَتَى فِي مَوْضِعٍ قَدْ عَرَفُوا  
 وَضَعُوا كَنْزًا إِلَيْهِ اخْتَلَفُوا
- مِنْ قَبِيلِ ذَا أَتَى أَنْ الْفَرَجُ  
 كَانَ تَحْتَ النَّصَبِ قَيْدَ الْحَرَجِ

(۱) كما قال تعالى في سورة البقرة ( قالوا سبحانه لا علم لنا الا ما علمتنا ) -  
 (۲) ای انت مثل احمد ( ص ) جناح من نور العقل ای انت مثل العلماء اللذين تعلموا  
 من معلم العشق فی الاول و لهذا طاروا من و رطات الجهل الى نور الشهود والعرفان -  
 (۳) ای کذا جسمك الخراب الخالي من الرياء و الفخر هو المملو بذهب اسرار  
 العشق -

- (۱) چون ملایک گوی لا علم لنا  
 تا نگیرد دست تو علمتنا
- (۲) گر در این مکتب ندانی توهجی  
 همچو احمد پری از نور حجی
- (۳) اندران ویران که آن معروف نیست  
 از برای حفظ گنجینه زریست
- (۴) موضع معروف کی بنهند گنج  
 زین قبیل آمد فرج در زیر رنج



- (۱) یُورِدُ الْخَاطِرُ فِي هَذَا الْمَحَلِّ      عَقْدًا جَمَّةً شُدَّتْ لَا تُحَلُّ (۱)  
 لَكِنَّ السَّابِحَ ذُو الْعِزِّ الْأَسَدَ      يَقْطَعُ صَعْبَ الرِّبَاطِ وَالْعَقْدَ  
 (۲) عِشْقُهُ النَّارَ وَ كُلَّ شُبْهَةٍ      تَحْرِقُ تَقْلَعُهَا بِالْمَرَّةِ  
 مِثْلَمَا نُورُ النَّهَارِ بِالنَّفْسِ      يَكْنُسُ كُلَّ خِيَالٍ لِلْغَاسِ  
 (۳) فَمِنَ الْجَانِبِ ذَاكَ لِلْجَوَابِ      أَيْضًا أَطْلَبُ خَاضِعًا يَا ذَا الْبَابِ  
 إِذْ مِنْ الْجَانِبِ ذَاكَ ذَا السُّؤَالِ      لَكَ جَاءَ وَ بِكَ خَصَّ الْمَقَالِ (۲)

(۱) ای الخاطر فی هذا المحل اتی بشبه کثیره خشیه ان یقول احد لا نسلم ان الخزینه یضعونها فی مکان غیر معمور و ظهرت بالانبیاء و الاولیاء و وراثتہم دفائن الانوار و خزائن الاسرار بالمعجزات و الکرامات فاجاب قدس سره بقوله لكن یقطع هذا الرباط المالك لحیة النطق و قوۃ العقل و یحلہ من رجل سابح روحه او فرس روحه بالنیة الصادقة علی فحوی ان لله اولیاء اخفاء مجهولین فی الارض معروفین فی السماء فیکونون بسبب وراثتہم للانبیاء مخازن الاسرار -

(۲) ای اطلب الجواب من ذلك الجانب لان السؤال أنى لك من ذلك الجانب فانه تعالی قال انا عند المنكسرة قلوبهم لاجلی و قال لا تسعنی ارضی و لا سمائی و لكن یسعنی قلب عبدي المؤمن التقی التقی الحديث فان قلت ذاك الجانب این طریقہ فیقول لك مرشداً ( گوشه بی گوشه دل شه رهست ) -

- (۱) خاطر آرد بس شکل اینجا و لیک      بگسلد اشکال را اُستور نیک (۱)  
 (۲) هست عشقش آتش اشکال سوز      هر خیالی را بروبد نور روز  
 (۳) هم از آن سو جو جواب ای مرتضی      کین سؤال آمد از آن سو مر ترا

(۱) در شرح بحر العلوم ج ۲ ص ۴۷ چنین گفته است - اشکال آن است که اکثر اولیا در شهرت کمال بودند و نیز جامع میان علوم ولایت و انظار مکرمه بودند پس منع از شهرت و گزیدن گمنامی و منع از تحصیل علوم ظاهره بانظار چگونه راست آید و جواب این اشکال برای ظهور ترک فرمودند و آن جواب اینست که اولیا هنر و شهرت و جاه را طلب نمی کرده اند و خود را خوار و شکسته میدیدند و خود را همواره منسوب بحق در ظاهر و در باطن میداشتند -

- (۱) قَلْبُ الزَّائِيَةِ بَتًّا فَقَدْ  
بِالطَّرِيقِ الرَّحْبِ شَعٌّ مِنْ قَمَرٍ  
وَجَدَ زَاوِيَةَ اسْمِي تَعْدُ (۱)  
لَا بِشَرْقِيٍّ وَغَرْبِيٍّ زَهْرٌ  
(۲) أَنْتَ مِنْ ذَا السَّمْتِ مِنْ ذَاكَ أَبَدُ  
تَسْأَلُ كَالسَّائِلِ الْعَانِي بِجَدٍ (۲)  
إِصْحِ يَا مَنْ جَبَلَ الْمَعْنَى غَدَا  
لَمْ سَأَلْتُ الصَّوْتَ دَوْمًا وَالصَّادَا  
(۳) وَمِنْ الْجَانِبِ ذَاكَ أَطْلُبِ  
أَيْضًا الْحَاجَةَ فِي هَذَا ارْغَبِ  
فَبَوَّاتِ الْوَجْعِ ضِعْفًا تَقُولِ  
ذِكْرِي يَا رَبِّي لَهُ قَسْرًا تَوَلِّ  
(۴) ذَلِكَ السَّمْتُ إِذَا لَمْ الْأَلَمُ  
بِكَ عِنْدَ الْمَوْتِ تُسَمِّيهِ عِظَمُ  
فَإِذَا مَا لَمْ تَكُ فِي أَلَمٍ  
لَمْ لَمْ تَسْأَلُهُ صِرَتْ الْأَعْجَمِي

(۱) ای القلب الذى بلا زاوية له زاوية طريقها واسع و شعلته من قمر لا شرقى و لا غربى ای منور بنور الله تعالى و مقيم بمرتبة الاعتدال مستفيض من محبوبه كاستفاضة القمر من الشمس فان للقلب زاويتين زاوية من جانب الخلق و زاوية من جانب الحق و هى التى لا زاوية و لاحد لها اوسع من السموات و الارض و العرش و الفرش -  
(۲) ای انت من هذا الجانب يعنى من طرف النفس و من ذاك الجانب ای من طرف العلم و العقل مثل الفقراء یا جبل المعنى لای شی تطلب الصوت والصيت بان تترك قلبك المنور و تسعى فى وجه الكسب و تدور فى الاطراف و انت محل الاسرار و مظهر المعارف و الانوار لای شی لا تنوجه الى خالقك بجميع خصوصك و تترك ما سواه -

- (۱) گوشه بی گوشه دل شه رهى است  
تاب لا شرقى و لا غربى از مہى است  
(۲) تو ازین سو و ازین سو چون گدا  
ای که معنی چه مى جوئى صدا  
(۳) هم از آن سو جو که وقت درد تو  
مى شوى در ذکر یاربى دوتو  
(۴) وقت درد مرگ آن سو مى خمى  
چونکه دردت رفت چونى اعجمى



- (۱) فَبَوَّغْتَ الْمِحْنَةَ أَنْتَ تَصْبِرُ  
فَإِذَا مَا الْمِحْنَةُ وَلَّتْ تَقُولُ  
(۲) ذَا أَتَى مِنْ ذَلِكَ أَنَّ الْمُمْتَحَنَ  
كُلُّ مَنْ قَدْ ظَنَّ بِاللَّهِ الْحَسَنَ  
(۳) وَالْمَلَّذِي فِي الْعَقْلِ وَالظَّنِّ الْحِجَابُ  
رُبَّمَا الْمَسْتَوْرَ كَانَ رُبَّمَا  
(۴) ذَلِكَ الْعَقْلُ الْمَلَّذِي الْجُزْئِيُّ كَانَ  
لَكِنْ الْعَقْلُ الْمَلَّذِي الْكَلِمِيُّ قَدْ  
(۵) بَعْدَ لَكَ الْعَقْلُ وَ أَسْمَى حِرْفَةٍ  
يَا بُنَيَّ أَذْهَبَ ضَعِيفًا مُحْتَقَرًا
- قَائِلًا اللَّهُ يَا نِعْمَ النَّصِيرُ  
أَيْنَ لَا أَيْنَ الطَّرِيقُ وَالْقَفُولُ  
مَا لَهُ بِالْحَقِّ مِنْ ظَنِّ حَسَنٍ (۱)  
فَعَلَيْهِ اتَّكَلَّ مَرَّ الزَّمَنُ  
لَهُ كَانَ مَا أَلَمَّ بِالصَّوَابِ (۲)  
شَقَّ جَبِيًّا وَ ذَابَ بَرْمًا (۳)  
تَارَةً غَالِبَ أُخْرَى الْعَكْسَ بَانَ  
كَانَ فِي أَمْنٍ مِنَ الْمَوْتِ أَبَدًا (۴)  
وَ اشْتَرَى الْحَيَرَةَ أَنْمَى ثَرْوَةً (۵)  
لَا قَوِيًّا حَاكِيًا صَلَدَ الْحَجَرَ

(۱) نسخه ثانیه - ذا اتی من ذلك الممتحن - ما له بالحق ظن حسن - (۲)  
ای و ذاك اللذي له في عقله و ظنه حبيب ای حجاب ای له عقل معاش و ليس له عقل  
معاد بسببه تنقيد بأمور الآخرة ذاك تارة مستور بمحبة الدنيا و تارة يمزق جيبه لكونه ما  
تيقن الله و شك فيه انه الدائم الباقي و لهذا لم يذكره على الدوام ولم يخل من نقصان  
و الخلل - (۳) نسخه ثانیه - و شب برما - (۴) ای صاحب العقل الجزئی يخاف  
من الفقر و الوجع و الموت و صاحب العقل الکلی بخلافه لانه يتدارك امور آخرته ولا  
يلتفت الا الى الله تعالى - (۵) خارا بالفارسية الحجر الصلد -

- (۱) وقت محنت میسوی الله گو  
(۲) این ازان آمد که حق را بی گمان  
(۳) و اینکه در عقل و گمان هستش حبيب  
(۴) عقل جزوی گاه چیره که نگون  
(۵) عقل بفروش و هنر حیرت بخیر
- چونکه محنت رفت گوئی راه گو  
هر که بشناسد بود دائم بر آن  
گاه پوشیدست و گاه بدریده جیب  
عقل کلی ایمن از ریب المنون  
رو بخواری نه بخارا ای پسر



- (۱) فِي الْكَلَامِ نَحْنُ مِنْ أَيْ سَبَبٍ  
وَمِنْ الْقِصَّةِ صِرْنَا قِصَّةً  
(۲) أَنَا مَعْدُومٌ وَ سَوِّتُ لِيَا  
كَيْ بِهَذَا أَجِدُ فِي السَّاجِدِينَ  
(۳) لَيْسَ عِنْدَ رَجُلٍ الْجِدِّ تُعَدُّ  
هِيَ وَصَفَ الْحَالِ تُحْكِي وَالْحُضُورُ  
(۴) فَاسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ  
قَالَ حَرْفُ الذِّكْرِ أَثَارُ النِّفَاقِ  
(۵) لَا مَكَانِيَّ بِهِ نُورُ الْأَلَّةِ  
أَيَّنْ مِنْهُ الْحَالُ وَالْمَاضِي غَدًا

(۱) ان من الحكایه صرنا حکایه لنظهر فی ضمن الحکایه حسب حالنا و نقرر ما هو مکنون فی بالننا علی فحوی ( و مالی لا أعبد اللدی فطرنی و الیه ترجعون ) -  
(۲) الایه فی آخر سورة الشعرا ( و توکل علی العزیز الرحیم اللدی یراک حین تقوم و تقلبک فی الساجدین - (۳) ای المراد منها وصف ل حال و حضور صديق غار الوحداية وارث رسول الله ( ص ) و اعلام الناس احوال النفس الامارة - (۴) الایه فی سورة الانعام و منهم من یستمع الیک و جعلنا علی قلوبهم اکنه ان یفقهوه و فی آذانهم و قروان یروا کل آیه لا یؤمنو بها حتی اذا جاءک یجادلونک یقول اللذین کفروا ان هذا الا اساطیر الاولین -

کز حکایت ما حکایت گشته ایم  
تا تقلب یابم اندر ساجدین  
وصف حالست و حضور یار غار  
حرف قرآن را بد آثار نفاق  
ماضی و مستقبل و حال از کجاست

(۱) ما چه خود را در سخن آغشته ایم  
(۲) من عدم و افسانه کردم در حنین  
(۳) این حکایت نیست پیش مردکار  
(۴) ان اساطیر اولین که گفت عاق  
(۵) لامکانی که در او نور خداست

- (۱) كَانَ مَاضِيهِ مَعَ الْمُسْتَقْبَلِ  
فِكَلاُ الْاِثْنَيْنِ كَانَا الْمُفْرَدَا  
(۲) نَقَرُ فَرْدٌ لَنَا كَانَ الْاَبَا  
وَ كَذَا سَطَحٌ لِزَيْدٍ كَانَ زَيْرٌ  
(۳) فَمِنْ الْاِثْنَيْنِ ذَيْنِ اعْتَمِرَ  
وَاحِدٌ بِالذَّاتِ كَانَ السَّقْفُ لَا  
(۴) لَمْ يَكْ مِثْلًا لِذَاكَ ذَا الْكَلَامِ  
فَعِنِ الْمَعْنَى الْجَدِيدِ وَالْخَطِيرِ
- لَكَ بِالنِّسْبَةِ ذَا وَصْفٍ جَلِيٍّ (۱)  
أَنْتَ خِلْتَ اِثْنَيْنِ كَانَا عَدَدًا  
وَ لَنَا اِبْنًا نَعْدُ نَسْبًا  
فَوْقَ عَمْرٍو زَبْرًا ذَاكَ يَصِيرُ  
نِسْبَةُ الزَّيْرِ أَتَتْ وَ الزَّيْرُ  
أَكْثَرُ قِسْ مَا مَضَى وَاسْتَقْبَلَا  
بَلْ مِثَالُ لَهُ يَوْمِي لِلْمَرَامِ (۲)  
قَصَرَ الْمَعْنَى الْعَتِيقُ وَ الْحَقِيرُ

(۱) و فی نسخه الشطر الاول ( ماضی و مستقبل ای جان از تو است ) ای یا روح الماضی و المستقبل منك ای بالنسبة لك و بالنسبة الى لا مكان كل واحد من الاثنين شيء واحد تحسبه اثنين - (۲) ای الكلام المتقدم فی الايات الثلاثة ایس مثلا بل ذاك مثال فان المثل هو المساوی فی جميع الصفات و المثل لا يشترط فيه المساوات كالعقل فانه لا يماثل غيره و كثيراً ما يمثل بالشمس و ليس بينهما من المناسبات الا شيء واحد و هو ان معنا المحسوسات تنكشف بنور الشمس كما تنكشف المعقولات بالعقل ای فالتمثيل هنا بالماضی و المستقبل بالنسبة لك و الابوة و البنوة و الفوقية و التحتية كلها مثال لاجل التفهيم حاصلها المعانى الجديدة المنزلة من عند الله و الملهم بها قلوب العارفين و الحروف العتيقة قاصرة و عاجزة عن أدائها بكمالها و المعنى الخارج من الحروف فی المثل كالقطرة من بحر اتيت بها لاجل التفهيم -

هر دو يك چیزند تو پنداری كه دوست

بام زیر زید و بر عمرو آن زیر

سقف سوی خویش يك چیزست و بس

قاصر از معنی نو حرف کهن

(۱) ماضی و مستقبلش نسبت به توست

(۲) يك تنی او را پدر ما را پسر

(۳) نسبت زیر و زیر شد زین دو کس

(۴) نیست مثل آن مثالست این سخن

- (۱) حَيْثُ لَا سَاحِلَ لِلنَّهْرِ الشَّفَةِ  
 سُدَّ يَا مِسْكُ وَدَعْ أَنْ تَصِفَهُ (۱)  
 إِنْ بَحَرَ السُّكَّرِ هَذَا يَلَا  
 سَاحِلَ شَأْنُهُ جَلٌّ وَ عَلَا

### فی بیان ارسال فرعون الرسل الى المدائن بطلب السحرة

- (۲) وَحَدَّهُ إِذْ ظَلَّ مُوسَى رَجَعَا  
 لَهُ أَهْلَ الرَّأْيِ وَالشُّورَى دَعَى (۲)  
 (۳) مَعَهُمْ قَالُوا فَتَنْحُنْ عِنْدَنَا  
 سَاحِرُونَ بَهْرُوا خَلَقَ الدُّنَا  
 كُلَّ فَرْدٍ مِنْهُمْ أَلْفَذَّ الْأَمَامَ  
 كَانَ بِالسِّحْرِ الْوَحِيدِ بِالْمَقَامِ  
 (۴) رَأَيْهِمْ صَارَ بِأَنْ صَرَافَ مِصْرَ  
 وَ ضَوَاحِي مِصْرَ كَلَّا يَجْمَعُ  
 (۵) هُوَ فِي ذَاكَ الزَّمَانِ بِعَجَلٍ  
 بِهَمِّ السِّحْرِ لِمُوسَى يَمْنَعُ (۳)  
 كَمْ أَنْاسٍ أَرْسَلَ وَفَقِ الْأَجَلِ  
 وَلِلْمَوَاحِي تِلْكَ تَدْعُو السَّحْرَةَ  
 وَفَقِ مَا مَعَ صَحْبِهِ قَدْ قَرَرَهُ

- (۱) نسخه نایبه - لا ضفة للنهر - (۲) الایة فی سورة الاعراف ( یرید ان یرجکم من ارضکم فما ذا تأمرون قالوا ارجه و اخاه و ارسل فی المدائن حاشرین یاتوک بکل ساحر علیم ) و الارجاء التأخیر - (۳) نسخه نایبه - یقمع -

- (۱) چون لب جو نیست مشکال بیند  
 بی لب و ساحل بدست این بحر قند

### فرستادن فرعون بمدائن بطلب ساحران

- (۲) چونکه موسی باز گشت واوبماند  
 (۳) گفت با هم ساحران داریم ما  
 (۴) اینچنان دیدند کز اطراف مصر  
 (۵) او بسی مردم فرستاد آن زمان  
 اهل رأی و مشورت را پیش خواند  
 هر یکی در سحر فرد و پیشوا  
 جمع آردشان شه و صراف مصر  
 هر نواحی بهر جمع جاودان



- (۱) فَبِكُلِّ طَرَفٍ فِيهِ عَرَفَ  
نَحْوَهُ عَشْرَةُ أَنْفَارٍ عَدُوا  
(۲) سَاحِرَانِ وَجِدَا ذَاكَ الزَّمَنَ  
لَهُمَا السِّحْرُ بِقَلْبِ الْقَمَرِ  
(۳) عَنْهُمَا شَاعَ بَأْنُ الْقَمَرَا  
فَوْقَ كُوبٍ عَلَمًا فِي السَّفَرِ  
(۴) وَبِشَكْلِ الْبُرْدِ كَانَا الْقَمَرَا  
ذَلِكَ لَفَاً وَبَاعَاهُ عَجَلُ  
(۵) إِذْ هُمَا بِالنَّقْدِ سَارَا الْمُشْتَرِي  
وَ عَلَى الْوَجْهِ لَهُ كَمْ ضَرْبَا  
(۶) مِائَةُ أَلْفٍ أَلْفٍ مِثْلُ ذَا  
مُبْدَعَيْنِ فِيهِ كَانَا لَا كَمَنْ
- سَاحِرًا مَشْهُورَ بِالسِّحْرِ وَصَفَ  
كَالْبَرِيدِ سَيْرَ الْأَمْرِ رَعُوا  
شَهْرًا مِنْذُ الصَّبَا صُنْعًا وَ فَنَ (۱)  
دَائِمًا كَانَ عَظِيمُ الْأَثَرِ  
حَلْبًا مِنْهُ الْحَلِيبُ عَصْرًا  
رَكِبَا مَا وَجَدَا مِنْ خَطَرِ  
صُنْعًا وَ الثَّوْبَ حُسْنًا بَهْرًا  
لَهُمَا مَا لَمْ خَوْفٌ وَ وَجَلُ  
حَسَّ . . بِالسِّحْرِ لِبَيْعِ الْقَمَرِ .  
يَدُهُ مِنْ حَيْرَةٍ وَ انْتَدَبَا  
لَهُمَا فِي السِّحْرِ قَدَمًا هَكَذَا  
قَدْ رَوَى عَنْ غَيْرِهِ خِلَؤًا يَفَنُ

(۱) اسم الواحد منهما سابوا و الثاني غادور - فی ولایة الصعید -

- (۱) هر طرف که ساحران نامدار  
(۲) دو جوان بودند ساحر مشهور  
(۳) شیر دوشیده زمه فاش آشکار  
(۴) شکل کرباسی نموده ماهتاب  
(۵) سیم برده مشتری آگه شده  
(۶) صد هزاران همچنین در جادوی
- کرد پیران سوی او ده پیک کار  
سحر ایشان در دل مه مستقر  
در سفرها رفته بر خمی سوار  
آن به پیموده فروشیده شتاب  
دست از حیرت برخها بر زده  
بود منشی و نبودش چون روی

(۱) إِذْ لِذَيْنِ السَّاحِرَيْنِ وَصَلَا  
 أَنَّ سَرِيعاً مِنْكُمَا السُّلْطَانُ رَامَ  
 (۲) إِذْ فَقِيرَانِ عَلَيْهِ وَرَدَا  
 وَعَلَى السُّلْطَانِ وَالْقَصْرِ الْمُنِيفِ  
 (۳) مَعَهُمَا غَيْرَ عَصَى مَا وَجَدَا  
 كَانَتْ الْحَيَّةَ وَالْأَفْعَى الْعَظِيمَ  
 (۴) وَالْمَلِكُ مَعَ كُلِّ الْعَسْكَرِ  
 وَلِذَيْنِ الرَّجَلَيْنِ الْكُلُّ كَانَ  
 (۵) تَلَزَمَ الْحَيَاةُ لِلْسَّحْرِ لِأَنَّ  
 خَصَّةً مِنْ شَرِّ ذَيْنِ السَّاحِرَيْنِ  
 (۶) مُذْ لِذَيْنِ السَّاحِرَيْنِ الْخَبْرَا  
 نَزَلَ خَوْفٌ وَحُبٌّ بِالْأَثَرِ

خَبَرَ السُّلْطَانَ مَعَ مَنْ أَرْسَلَا  
 تُسْعِدَاهُ فَلَهُ أَغْنَى الْمَرَامِ  
 .. وَلَهُ مِنْ غَيْرِ عَوْنٍ قَصْدَا ..  
 مَوْكِبًا جَرَا وَ خَالَاهُ الضَّعِيفُ  
 قَطُّ شَيْئًا وَ هُمَا إِنْ يُرَدَا  
 دَائِمًا .. مِنْ ذَا أَتَى الْخَطْبُ الْجَسِيمُ ..  
 عَجَزُوا حَارُّوا بِهَذَا الْخَطِرِ  
 صَاحِبًا يُبْكِي يُنَادِي بِالْأَمَانِ  
 تَخْلَصَ رُوحُ الْمَلِكِ مَعَ مَنْ  
 .. يَخْمَدُ مَا فِيهِ مِنْ حَقِّدٍ وَرَيْنِ ..  
 ذَا هُمْ قَالُوا وَ مِنْهُمْ ظَهَرَا  
 قَلْبَ كُلِّ مِنْهُمَا أَلْبَبٌ بَهَرُ

کز شما شاهست اکنون چاره خواه  
 بر شه و بر قصر او موکب زدند  
 که همی گردد بامرش ازدها  
 زین دو کس جمله بافغان آمدند  
 تا بود که زین دو ساحر جان بری  
 ترس و مهری در دل هر دو فتاد

(۱) چون بدیشان آمد آن پیغام شاه  
 (۲) از پی آنکه دو درویش آمدند  
 (۳) نیست با ایشان بغیر یک عصا  
 (۴) شاه و لشکر جمله بیچاره شدند  
 (۵) چاره می باید اندر ساحری  
 (۶) آن دو ساحر را چو این پیغام داد

- (۱) فَمِنْ الْجَنَسِيَّةِ لَمَّا نَبَضَ عِرْقُهَا.. وَ الرُّبُطُ بِالْفِطْرِ عَرَضٌ..  
عَجَبًا زَادَا وَ فَوْقَ الرُّكْبَةِ  
(۲) مَكْتَبُ الصُّوفِيِّ لَمَّا الرُّكْبَةُ  
كَانَ يُقْرِئُهُ الدُّرُوسَ الصَّعْبَةَ..  
حَيْرَةً سَحَرٌ.. يُحِيرُ السَّاحِرِينَ..

فی بیان دعوة الساحرين لایبهما من القبر و سؤالهما من روحه

حقیقه موسی (۱)

- (۳) بَعْدَ ذَا قَالَا هَلُمِّيْ اَمْنَا وَ الدَّلِيلَ اَنْتَ كَوْنِيْ مَعَنَا  
وَ لَنَا قَبْرٌ اَيْنَا عَرِفِ اَيْنَ كَانَ الرِّسْمُ مِنْهُ وَصَفِ..  
(۴) مَعَهُمَا لِلْقَبْرِ سَارَتْ بِهِمَا وَ الطَّرِيقَ لَهُ قَدْ دَلَّتَهُمَا  
فَهُمَا صَامَا ثَلَاثًا لِلْمَلِيكَ يَدْعُوَانِ لَهُ مِنْ غَيْرِ شَرِيكَ  
(۵) بَعْدَ ذَا قَالَا بِلُطْفٍ وَ اَدَبٍ يَا اَبَانَا الْمَلِكُ السَّامِيُّ رُتَبُ  
خَبْرًا ارْسَلَ مِنْ خَوْفٍ بِنَا لَاذْ يَبْغِي النِّصْرَ بِالسِّحْرِ لَنَا

(۱) ای انها وضا راس ضراعتها فی مكتب ركبتهما و قالوا علی فحوی اذا تحیرتم فی الامور فاستعینوا من اهل القبور -

- (۱) عرق جنسیت چو جنبیدن گرفت سر بزانو بر نهادند از شگفت  
(۲) چون دبیرستان صوفی زانو است حل مشکل را دو زانو جادو است  
خواندن آن دو ساحر پدر را از گور و پرسیدن از روان پدر حقیقت موسی  
(۳) بعد از آن گفتند ای مادر بیا گور بابا کو تو ما راره نما  
(۴) بردشان بر گور او بنمود راه پس سه روزه داشتند از بهر شاه  
(۵) بعد از آن گفتند ای بابا بما شاه پیغامی فرستاد از وجا (۱)

(۱) وجا بمعنی ترس و اندوه است -



- (۱) أَنْ عَلَيْهِ رَجُلَانِ وَرَدَا  
وَلَدَى الْجَيْشِ أَرَاقًا بِالْأَثَرِ  
(۲) لَهُمَا مَا كَانَ جَيْشٌ وَسِلَاحٌ  
فِي الْعَصَاهِ هَذِي الشُّرُورُ وَالصَّخَبُ  
(۳) أَنْتَ قَدْ رَحْتَ لِدُنْيَا الصَّادِقِينَ  
(۴) فَإِذَا مَا السِّحَرُ ذَاكَ كَانَ الْخَبَرُ  
وَإِذَا لِلَّهِ يَا رُوحَ الْأَبِ  
(۵) أَيْضًا أَعْطِ خَبْرًا حَتَّى إِذَا  
نَضْرِبُ بِالذُّوبِ فَوْقَ الْكِيمِيَاءِ  
ضَيْقًا الْأَمْرَ عَلَيْهِ أَبَدًا  
مَاءَ وَجْهِ لَهْ أَعْيَاهُ الظَّفَرُ  
عِدَّةٌ إِلَّا عَصَى عِنْدَ الْكِفَاحِ  
ظَهَرَتْ وَالْمَلَأُكَ وَالْجَيْشُ اضْطَرَبَ  
هَبَكَ بِالصُّورَةِ فِي التُّرْبِ دَفِينُ  
إَعْطِنَا حَتَّى نَفُوزَ بِالظَّفَرِ  
كَانَ مَنَسُوبًا عَظِيمَ الطَّلَبِ  
نَسْجُدُ مِنَّا النُّفُوسَ بِالْأَذَى (۱)  
ذَهَبًا إِبْرِيزَ نَعْدُوا بِالصَّفَاءِ..

(۱) المراد من الكيمياء موسى و هارون (ع) -

- (۱) که دو مرد او را به تنگ آورده اند  
(۲) نیست با ایشان سلاح و لشکری  
(۳) تو جهان را ستان در رفته  
(۴) آن اگر سحر است ما را ده خبر  
(۵) هم خبر ده تا که ما سجده کنیم  
آب رویش پیش لشکر برده اند  
جز عصا و در عصا شور و شری  
گر چه در صورت بخاکی خفته  
ور خدائی باشد ای جان پدر  
خویشتن بر کیمیائی بر زنیم

فی بیان جواب الساحر المیت لاولاده وحله ما اشکل علیهم

- (۱) لَهُمْ فِي النَّوْمِ قَالَ يَا بَنِيَّ  
أَيْسَ مَقْدُورًا لِذَا الْأَمْرِ الْخَفِيِّ  
أَنْ أَنَا أَضْرِبُ فِيهِ نَفْسًا  
ظَاهِرًا .. غَيْرِي بِهِ مَا نَبَسًا ..
- (۲) مَا لِي مِنْ رُخْصَةٍ أَنْ أَظْهَرَا  
مُطْلَقًا مَا الْغَيْبِ عَنْكُمْ أَضْمَرَا  
لَكِنْ الْإِسْرُ لِعَيْنِي الْبَعِيدِ  
لَمْ يَكُ أَعْرِفُ مَا مِنْهُ يُفِيدُ
- (۳) لَكِنْ الْآيَةُ أَبَدِي لَكُمْ  
لِيَبِينَ ذَا الْخَفَاءِ لَكُمْ (۱)  
نُورَ عَيْنِي إِلَى ذَاكَ الْمَحَلِّ  
إِذْ تَرَوْحَانِ لِأَمْرِ مُمَثَّلِ
- (۴) عَنْ مَحَلِّ نَوْمِهِ فَلَتَعْلَمَا  
بَعْدَ أَنْ ذَاكَ يَقِينًا تَفْهَمَا ..

(۱) نسخه ثانیه - لیبین السر ذا عندکما -

### جواب گفتن ساحر مرده با فرزندان خود

- (۱) گفتشان در خواب کای اولاد من نیست ممکن ظاهران را دم زدن  
(۲) فاش و مطلق گفتنم دستور نیست لیک راز از پیش چشم دور نیست  
(۳) لیک بنمانی نشانی با شما تا شود پیدا شمارا این خفا (۱)  
(۴) نور چشمانم چو آنجا که روید از مقام خفتنش آگه شوید

(۱) مقصود در این ابیات بیان فرق میان سحر و معجزه است باین معنی که سحر با غفلت ساحر باقی نمی ماند بخلاف معجزه که با غفلت رسول باقی میماند برای اینکه سحر امریست تخیلی و پیدا میشود بر چشم یا بر قوای دیگری است چونکه واقعیت ندارد و برخلاف حقیقت نمایان می گردد چنانکه میفرمایند - ( فاذا جبالهم وعصیهم یخیل الیهم من سحرهم انها تسعی ) ولی معجزه خارق عادتست و از طرف حق بر پیغمبر می آید و مانند امور واقعیه است که طاقت بشریت از آن عاجز است برای تفصیل بصفحه ۴۹ - ۵۱ ج ۲ شرح بحر العلوم رجوع شود -

(۱) ذَٰلِكَ الْوَقْتُ الَّذِي فِيهِ يَنَامُ

فَالْعَصَا تِلْكَ أَقْصِدُ الْخَوْفَ دَعِ

(۲) فَلَهَا لَوْ تَسْرُقُ فِي قُدْرَةٍ

وَعِلَاجُ السَّاحِرِ مِنْكَ حَضِرُ

(۳) وَ لَكَ الْقُدْرَةُ إِنْ لَمْ تُوجِدِ

كَانَ مَعِزِّيًّا رَسُولُ ذِي الْجَلَالِ

(۴) وَالدُّنَا مِنْ مِثْلِ فِرْعَوْنَ إِذَا

يُقَلِّبُ اللَّهُ لَهَا حَرْبًا يُشِيرُ

(۵) هَذِهِ الْآيَةُ يَا رُوحَ الْأَبِ

لَكَ فِي الْخَاطِرِ يَا رَبَّ اللَّبَابِ

(۶) إِذِرْ يَا رُوحَ الْأَبِ فَالسَّاحِرُ

سِحْرُهُ وَ الْمَكْرُ مِنْ غَيْرِ دَلِيلِ

ذَا الْحَكِيمُ وَ غَفَى كُلُّ الْأَنَامِ

.. وَ أَتْرَكَ الْوَجِبَةَ حَتَّى لَا يَعِيَ..

سَاحِرًا كَانَ هُوَ بِالْمَرَّةِ

.. وَلَكَ النَّصْرُ عَلَيْهِ وَالظَّفَرُ..

إِصْحَاحُ إِصْحَاحٍ فَهُوَ لِلْأَحَدِيِّ

مُهْتَدِي.. يَذْهَبُ بِالرَّشْدِ الضَّلَالِ..

تَمَّتِلِي شَرْقًا وَ غَرْبًا بِالْأَذَى

.. ذَٰلِكَ الْوَقْتُ أَحْذَرُ الْأَمْرِ خَطِيرُ..

لَكَ أُعْطِيتُ صَحِيحًا فَاكْتُبِ

وَارْعَهَا وَ اللَّهُ أَدْرَى بِالصَّوَابِ

إِنْ يَنْمُ إِنَّا وَ غَابَ الْخَاطِرُ

صَارَ لَا يُجِدِي وَ لَا تَزِرًا قَلِيلِ

(۱) آن زمان که خفته باشد آن حکیم

(۲) گر بدزدی و توانی ساحر است

(۳) ور نه نتوانید هان آن ایزد است

(۴) گر جهان فرعون گیرد شرق و غرب

(۵) این نشان راست دادم جان باب

(۶) جان بابا چون بخسبد ساحری

آن عصا را قصد کن بگذار بيم

چاره ساحر شما را حاضر است

او رسول ذوالجلال و مهتديست

سرنگون آید خدا آن گاه حرب

بر نويس الله اعلم بالصواب

سحر و مكرش را نباشد رهبری



- (۱) لَكِنَّ الْحَيَّوَانُ مَنْ كَانَ الْإِلَٰهَ  
 آيِنَ لِلذِّئْبِ هُنَا كَانَ الرَّجَاءُ  
 (۲) إِنْ سِحْرًا عَمِلَ الْحَقُّ الصَّحِيحُ  
 وَعَلَى الْحَقِّ تَعَالَى غَاطَا  
 (۳) هَذِهِ الْآيَةُ يَا رُوحَ الْآبِ  
 لَوْ يَمُوتَ الْحَقُّ أَيْضًا رَفَعَا  
 فِي الدُّنَا رَاعِيهِ .. وَ الشَّرَّ وَقَاهُ ..  
 وَ الطَّرِيقُ .. لَهُ بِالْحَقِّ التَّجَا ..  
 كَانَ وَالْحَقُّ .. وَ بِالْفَتْكِ صَرِيحٌ (۱)  
 نَطْلُقُ السِّحْرَ .. وَ نَجْرِي شَطْطًا ..  
 حُجَّةً قَاطِعَةً بِالطَّلَبِ  
 لَهُ .. وَ الْخَصَمَ الْمَعَادِي قَمَعَا ..

فی بیان تشبیه القرآن بعضا موسی و تشبیه وفاته النبی (ص) بنوم  
 موسی (ع) و تشبیه قاصد تفسیر القرآن بولدی الساحر المیت اللذین قصدا اخذوا عصا  
 لما وجدا موسی نائما

- (۴) إِنْ لَطَفَ الْحَقِّ جَلَّ الْمُصْطَفَى  
 لَوْ تَمُوتُ أَنْتَ فَالذِّكْرُ أَنَا  
 أَوْعَدَ مِنْ كَرَمٍ فِيهِ ضَفَى (۲)  
 أَحْفَظُ .. لَمْ يَلْقَ مَوْتًا أَوْ عَنَا ..

(۱) ای ان السحر اذا اسند الى الله تعالى كان معناه الاستدراج و المكر و اذا اسند  
 لعباده كان معناه الحيلة و الخداع قال تعالى ( و مكروا والله خير الماكرين ) لان العبد  
 اذا فعل الكفر و المعصية مكر الله تعالى به - (۲) لقوله تعالى انا نحن نزلنا الذكر  
 و انا له لحافظون -

- (۱) ليک حيواني که چوپانش خداست      گرگ را آنجا اميد وره کجاست  
 (۲) جادوئی که حق کند حقست و راست      جادوئی خواندن بران حق را خطاست  
 (۳) جان بابا اين نشان قاطعت      گر بميرد نيز حقش رافعت

تشبیه کردن قرآن را به صای موسی و وفات مصطفی (ص) تشبیه نمودن بخواب موسی (ع)  
 و قاصدان تغییر قرآن را بآن دو ساحر بچه که قصد دغا کردند و موسی خفته بود  
 (۴) مصطفی را وعده کرد الطاف حق      گر بمیری تو نمیرد این سبق

- (۱) اَرْفَعُ مِنْكَ كِتَابَ الْمُعْجَزَاتِ  
وَعَنِ الْقُرْآنِ بَتًّا أَمْنَعُ  
(۲) حَافِظًا فِي الْعَالَمِينَ أَنَا ذَاكَ  
وَبِكَ الطَّاعِنَ كَانَ أَرْفُضُ  
(۳) أَحَدًا لَا يَقْدَرُ فِيهِ يُزِيدُ  
أَنْتَ خَيْرٌ حَافِظًا مِنِّي أَنَا  
(۴) وَأَزِيدُ لَطْفَكَ يَوْمًا فَيَوْمَ  
وَعَلَى الْفِضَةِ حُبًّا وَالذَّهَبِ  
(۵) وَلَكَ الْمِحْرَابُ أَبْنَى الْمَنْبَرِ  
قَهْرِي فِي الْحُبِّ صَارَ قَهْرًا  
(۶) إِسْمَكَ الْأَصْحَابُ مِنْ خَوْفِهِمْ  
لِلصَّلَاةِ لَوْ اتَّوَاهُمْ يَخْتَفُونَ
- أَنَا .. أَعْطِيهِ عَظِيمَ الدَّرَجَاتِ ..  
لَهُ تَحْرِيفٌ وَ نَقْصٌ يَقَعُ  
مِنْ حَدِيثِ لَكَ مَنْ رَأَى وَ شَكَّ (۱)  
وَلِمَنْ تَبْغِضُ أَنْتَ أَبْغِضُ ..  
أَوْ لَهُ يُنْقِصُ مِثْلَ مَا يُرِيدُ  
غَيْرِي لَا تَبْغِي فِي هَذِي الدُّنَا  
.. إِسْمَكَ أَخْلِدُهُ فِي الْكَوْنِ دَوْمَ ..  
أَضْرِبُ السِّكَّةَ أَوْلِيهِ الْقَرَبُ  
أَصْنَعُ .. أَصْدِقُ مِنْكَ الْمَخْبَرُ ..  
يُرِيَّ وَاللُّطْفُ كَانَ بِرُكَا  
لَهُ أَخْفُوا وَ كَذَا كَلِمُهُمْ (۲)  
.. كَيْ لَهُمْ أَعْدَائِكَ لَا يَعْرِفُونَ ..

(۱) و كان (س) يحرس حنى نزلت آية ( والله يعصمك من الناس ) فقال انصرفوا  
فقد عصمنى الله - رواه انصاحكم - (۲) می گویند فی الاصل مخفف گویند -

- (۱) من کتاب معجزات را رافعم  
(۲) من ترا اندر دو عالم حافظم  
(۳) کس نتاند پیش و کم کردن دراو  
(۴) روئت را روز روز افزون کنم  
(۵) منبر و محراب سازم بهر تو  
(۶) نام تواز ترس پنهان می گویند
- پیش و کم کن راز قرآن مانعم  
طاعنان را از حدیث رافضم  
توبه از من حافظی دیگر مجو  
نام تو بر زر و نقره برزنم  
در محبت قهر من شد قهر تو  
چون نماز آرند پنهان می شوند

بِاضْطِرَابٍ وَ أَذَى مَا آمَنُوا  
 .. دِينِكَ فِي ذِكْرِهِ مَا جَهَرُوا..  
 بِالْمَنَارَاتِ وَ حَمْدٍ وَ ثَنًا  
 .. قَلْبَهُ أَمْلَاءُ غَمًّا وَ نَكَدَ..  
 مَلَكُوا سَادُوا عَلَى كُلِّ الْعِبَادِ  
 .. مَا الْوَرَى فِي فَضْلِكَ قَرَّ الْمَلِكُ..  
 وَ لَهُ الِارْفَعَةُ فِي الْكُونِ نُقِيمُ  
 دِينِكَ لَا تَخْشَ دَامَ فِي الْمَلَأِ  
 أَنْتَ وَ الصَّادِقَ كُنْتَ الطَّاهِرَا  
 كُنْتَ بِالْخِرْقَةِ.. بِالزُّهْدِ الْمِثْلِ..  
 يَلْقَفُ الْكُفْرَ جَمِيعًا عِنْدَكَ  
 .. لَقَفَ فِرْعَوْنَ وَ الْجَيْشَ الْعَظِيمَ..

(۱) وَ مِنْ الْكَفَّارِ مَنْ قَدْ لَعِنُوا  
 هُمْ تَحْتَ الْأَرْضِ دَوْمًا سَتَرُوا  
 (۲) أَمْلَأُ الْأَفَاقَ مِنْهُ وَ الدُّنَا  
 عَيْنِي الْعَاقِ أَنَا أَعْمِي أَبَدَ  
 (۳) وَ لَكَ الْخُدَامُ بِالْفَتَكِ الْبِلَادِ  
 دِينِكَ الْقَاصِي وَ الدَّانِي مَلِكُ  
 (۴) لِلْمَعَادِ دِينَكَ نَحْنُ نُدِيمُ  
 أَنْتَ يَا أَحْمَدُ مِنْ نَسَخَ إِلَى  
 (۵) يَا رَسُولَ اللَّهِ لَسْتَ السَّاحِرَا  
 مَعَ مُوسَى الْخَلِّ أَنْتَ وَ الزَّمِيلُ  
 (۶) فَالْعَصَا الْقُرْآنَ قَدْ صَارَ لَكَ  
 مِثْلَمَا الثُّعْبَانُ مِنْ مُوسَى الْكَلِيمِ

دینت پنهان می شود زیر زمین  
 کور گردانم دو چشم عاق را  
 دین تو گیرد ز ماهی تا بماه  
 تو مترس از نسخ دین ای مصطفی  
 صادقی هم خرقه موسیستی  
 کفرها را در کشد چون ازدها

(۱) وز هراس و ترس کفار لعین  
 (۲) من مناره پرکنم آفاق را  
 (۳) چاکرانت شهرها گیرند و جاه  
 (۴) تا قیامت باقیش داریم ما  
 (۵) ای رسول الله تو جادو نیستی  
 (۶) هست قرآن مرا همچون عصا



- (۱) أَنْتَ تَحْتَ التُّرْبِ إِنْ نِمْتَ أَعْلَمَ  
 کالْعَصَا كَانَ.. مَزِيلٌ وَ مُخِيفٌ..
- (۲) مَا لَهُ فَوْقَ عَصَاكَ مَنْ قَصَدَ  
 أَنْتَ يَا سُلْطَانِ نِمِ بَوْرِكَتِ فِي
- (۳) فِي التُّرَابِ الْبَدَنُ مِنْكَ رَقَدَ  
 وَهُوَ لِلْحَرْبِ مَعَ الْأَعْدَاءِ لَكَ
- (۴) إِنْ ذَاكَ الْفَلَسْفِيَّ وَ جَمِيعَ  
 قَوْسِ نُورٍ لَكَ سِوَاهُ الْهَدَفِ
- (۵) هُوَ مِثْلُ مَا بِهِ قَالَ فَعَلَ  
 هَوْنًا وَ لَهُ الْحِظُّ السَّعِيدُ
- كُلُّ مَا قَرَّرْتَ مِنْ ذِي الْكَلِمِ  
 ..لِلْعَدُوِّ حَافِظُ الدِّينِ الْحَنِيفِ..  
 قُدْرَةٌ مِنْ أَنْ يُخْلِيَّ أَيُّ يَدِ  
 نَوْمِكَ يَا خَيْرَ عَبْدٍ وَ صَفِي  
 نُورِكَ فَوْقَ السَّمَوَاتِ صَعَدَ  
 فَوْقَ السَّهْمِ وَصَالَ وَ فَتَكَ  
 مَا يَقُولُ فَمَهُ مَا أَنْ يُذِيعَ  
 بِالسَّهَامِ خَاطَهُ كُلَّ طَرَفِ  
 ..وَعَلَى مَا قَالَ زَادَ بِالْعَمَلِ..  
 لِلْمَعَادِ يَقِظُ حُسْنًا يَزِيدُ

### بقیه قصه موسی (ع)

- (۶) فَإِذَا السَّاحِرُ يَا رُوحَ الْأَبِ  
 ظَهَرَ صَارَ بِغَيْرِ رَوْنَقِ
- (۱) تو اگر در زیر خاکی خفته  
 (۲) قاصدان را بر عصایت دست نی  
 (۳) تن بخفته نور تو بر آسمان  
 (۴) فلسفی و آنچه پوزش میکند  
 (۵) آنچنان کرد و از آن افزون که گفت
- نَامَ مَا أَنْ شَغَلَهُ بِالْعَجَبِ  
 .. مَا لَهُ مَاءٌ وَلَمْ يَتَسَقَّ ..
- چون عصایش دان تو آنچه گفته  
 نو بخسب ای شه مبارک خفتمی  
 بهر پیکاری توزه کرده کمان  
 قوس نورت تیر دوزش میکند (۱)  
 او بخفت و بخت و اقبالش نخفت

### بقیه قصه موسی (ع)

- (۶) جَانٌ أَبَا چُونَكِه سَاحِرِ خَوَابِ شَدَّ  
 کَارِ او بی رونق و بی آب شد (۲)
- (۱) فلسفی و آنچه پوزش میکند یعنی فلسفی و آنچه ازدهانش ظاهر شده است -  
 (۲) این بیت داخل مقوله ساحر مرده است -

- (۱) فَلَهُ الْقَبْرَ مَعًا قَدْ قَبَلًا  
لَا بُتْغَاءَ ذَلِكَ الْحَرْبِ الْعَوَانِ
- (۲) إِذْ هُمَا كَانَا لِذَاكَ الْعَمَلِ  
طَلَبًا مُوسَى عَنِ الْبَيْتِ لَهُ
- (۳) صَدَقَهُ يَوْمَ الْوُرُودِ قَدْ غَدَرَ  
لِلْمُضَوَّاحِي تَحْتَ ظِلِّ نَخْلَةٍ
- (۴) بَعْدَ ذَا دَلَهُمَا الْخَلْقُ عَلَيْهِ  
إِذْ هَبَا فَهُوَ هُنَاكَ الْأَرَبَا
- (۵) لَهُ لَمَّا ذَهَبَا قَدْ نَظَرَا  
هُوَ يَقْظَانُ الدُّنَا عَنْ بَكْرَةٍ
- (۶) لِدَلَالٍ فِيهِ عَيْنِي رَأْسِهِ  
كُلَّ مَا لِلْعَرْشِ وَ الْفَرْشِ بَهْرَ
- و إِلَى مِصْرَ سَرِيعًا رَحَلًا  
.. مَنْ بِهِ فِرْعَوْنُ نَادَى بِالْأَمَانِ..
- وَرَدَا مِصْرَ مَعًا فِي عَجَلٍ (۱)  
فَحَصَا بِالسِّرِّ لَا يَنْتَبِهَ  
بَيْتَهُ مُوسَى وَ عَنْ مِصْرَ ظَهَرَ  
رَقَدَ.. لَكِنْ بِغَيْرِ غَفْلَةٍ..  
أَنْ لِنَحْوِ النِّخْلَةِ تِلْكَ لَدَيْهِ  
.. أَطْلُبَا مِنْهُ يَلْبِي الطُّلُبَا..  
تَحْتَ نَخْلٍ رَاقِدًا كَمْ بَهْرًا  
.. صَاحِي الْبَالِ بِقَيْدِ السَّكْرَةِ..  
رَبَطَ لَكِنْ هُوَ فِي نَفْسِهِ (۲)  
جَعَلَ بِالْقُدْرَةِ تَحْتَ النِّظَرِ

(۱) نسخه ثانیة - از هما للمعمل ذاك الخطير - "ورد مصر بلا مكث يسير -

(۲) نسخه ثانیة - فی حسه -

تا بمصر از بهر آن پیکار رفت  
طالب موسی و خانه او شدند  
موسی اندر زیر نخلی خفته بود  
که برو آن سوی نخلست آن بجو  
خفته کو بود بیدار جهان  
عرش و فرشش جمله در زیر نظر

(۱) هر دو بوسیدند گورش را و تفت  
(۲) چون بمصر از بهر آن کار آمدند  
(۳) اتفاق افتاد کان روز ورود  
(۴) پس نشان دادندشان مردم بدو  
(۵) چون بیامد دید در خرمانیان  
(۶) بهر نازش بسته از دو چشم سر

- (۱) کَمَّ وَ کَمَّ مِمَّنْ هُوَ عَيْنًا يَقْظُ  
عَيْنُ أَهْلِ الْمَاءِ وَالطِّينِ الْمَرْبِ  
(۲) وَ الَّذِي بِالْقَلْبِ يَقْظَانَا يَصِيرُ  
يَفْتَحُ بِالْمُطَفِ أَلْفَ بَصَرِ  
(۳) مِنْ ذَوِي الْقَلْبِ إِذَا أَنْتَ زَمَنْ  
أَطْلُبِ الْقَلْبَ وَ لِلْحَرْبِ اغْدِرِ  
(۴) وَ إِذَا مَا يَقْظَ الْقَلْبُ لَكَ  
فَعِنِ الْخُمْسَةِ وَ الْسِتَّةِ مَا  
(۵) فَالرَّسُولُ قَالَ عَيْنَايَ تَنَامُ  
وَ مَتَى الْقَلْبُ لِي رَهْنَ الْوَسْنِ
- نَاثِمَ الْقَلْبِ غَدَى لَمْ يَتَّعِظْ  
مَا تَرَى غَيْرَ الَّذِي النَّفْسُ تُحِبُّ (۱)  
لَهُ عَيْنُ الرَّأْسِ إِنْ تَرَقَّدَ كَثِيرُ (۲)  
.. عَنْهُ مَا فِي الْغَيْبِ لَمْ يَسْتَتِرْ ..  
لَمْ تَكُنْ .. لَسْتَ لَهُمْ رُوحًا وَفَنَ ..  
.. لَكَ سَيْفُ الْجُهْدِ وَ الصَّبْرِ أَشْهُرُ ..  
حَسَنًا نِمَ .. حَلَّقَ السَّعْدُ بَكَ .. (۳)  
غَابَ مِنْكَ النَّاطِرُ يَا مَنْ سَمَى  
قَلْبِي مَا نَامَ عَنْ بَارِي الْأَنَامِ  
كَانَ .. عَنْ رَبِّ الْوُجُودِ وَ الْيَمْنِ ..

(۱) نسخه ثانیة - هل ترى غير اللذي النفس تحب - (۲) و هذا سر نوم العالم  
خير من عبادة الجاهل - (۳) ای خاطرك ليس غائباً عن الحواس الخمس و ناظرک  
عن الجهات الست و فی نسخه - هفت و شش - ای نظرك ليس غائباً عن سير السموات السبع  
و الجهات الست -

- (۱) ای بسا بیدار چشم و خفته دل  
(۲) وانکه دل بیدار باشد چشم سر  
(۳) گر تو اهل دل نه بیدار باش  
(۴) و در دلت بیدار شد می خسب خوش  
(۵) گفت پیغمبر که خسبد چشم من
- خود چه بیند چشم اهل آب و گل  
گر بخسبد برگشاید صد بصر  
طالب دل باش و در پیکار باش  
نیست غائب ناظر از پنج و شش  
لیک کی خسبد دلم اندر وسن



- (۱) أَفْرِضِ الْحَارِسَ نَامٌ وَ رَقْدٌ  
 يَا فَدَى الرُّوحِ النِّیَامِ ذِي وَمَنْ  
 (۲) یَقِظَةُ الْقَلْبِ انْتَبَهَ يَا مَعْنَوِی  
 لَیْسَ یَحْصِی وَصْفَهَا أَوْ یَسَعُ  
 (۳) فَهَمَّا إِذْ نَظَرَاهُ أَنْ عَلَى  
 حِیلَةٍ کَیِّ لِلْعَصَا تِلْكَ عَجَلٌ  
 (۴) وَ لِهَذَا الْأَخْتِلَاسِ السَّاحِرَانِ  
 أَوَّلًا ثُمَّ بِکُلِّ سُرْعَةٍ  
 (۵) إِذْ هُمَا سَارَا رَوِیدَا لِلْأَمَامِ  
 (۶) بِاهْتِرَازٍ ظَهَرَتْ مِنْهَا الرَّجِیفُ  
 أَنْ کِلَا الْأَثْنِینِ ذَیْنِ یَمِیسَا  
 وَ الْمَلِیکَ الْبَقِیظَ السَّهْدَ قَصْدٌ (۱)  
 لَهُمُ الْقَلْبُ بَصِیرٌ .. فِی الْوَسَنِ ..  
 مِائَةُ الْآفِ الْآفِ مَشْنَوِی  
 أَوْ عَلَى الْمِیسُورِ مِنْهَا یَقَعُ  
 ظَهْرُهُ نَامٌ کَثِیرًا عَمِلًا  
 یَسْرِقَانِ .. یَنْجِحَانِ بِالْأَمَلِ ..  
 دَبْرًا أَنْ خَلَفَ مُوسَى یَغْدُرَانِ  
 یَخْطِفَانِ لِلْعَصَا فِی مَرَّةٍ (۲)  
 فَالْعَصَا تِلْكَ .. کَمَنْ حَسَّ مُدَامًا ..  
 بَهْرَ حَتَّى لَذَا الْأَمْرِ الْمُخِیْفِ  
 لَنْ یُطِیقَا أَنْ یَجْرَا نَفْسًا

(۱) اراد بالحارس العین و بالملیک القلب - (۲) نسخه ثانیة - فی لمحة -

- (۱) شاه بیدارست و حارس خفته گیر  
 (۲) وصف بیداری دل ای معنوی  
 (۳) چون بدیدنش که خفته است اودراز  
 (۴) ساحران قصد عصا کردند زود  
 (۵) اندکی چون بیشتر کردند ساز  
 (۶) آن چنان بر خود بلرزید آن عصا  
 جان فدای خفته‌گان دل بصیر  
 در نگنجد در هزاران مشنوی  
 بهر دزدی عصا کردند ساز  
 کز پشش باید شدن وانکه ربود  
 اندر آمد آن عصا در اهتزاز  
 کان دو بر جا خشک گشتند از وجا

- (۱) بَعْدَ ذَا الثُّعْبَانِ هَوْلًا حَوَّلَتْ  
فِكَلاُ الْإِثْنَيْنِ مِنْهَا انْهَزَمَا  
(۲) فَعَلَى الْوَجْهِ هُمَا كَمْ دُحِرْجَا  
فَوْقَ كُلِّ هَوَّةٍ وَ انْهَزَمَا  
(۳) فَالْيَقِينُ لَهُمَا صَارَ بِأَنْ  
إِذْ هُمَا الْاَحَدُ لِعِلْمِ السَّحَرَةِ  
(۴) بَعْدَ ذَا الْاِطْلَاقِ وَالْحَمَى بِهِمْ  
لِاحْتِضَارِ الرُّوحِ وَ النَّزْعِ وَصَلَ  
(۵) ثُمَّ فِي ذَاكَ الزَّمَانِ ارْسَلَا  
سَمَلُ الْعُدَرِ لِذَاكَ الزَّلِيلِ
- وَ لِحَقْدٍ لَمْ فِيهَا حَمَلَتْ  
أَصْفَرَ الْوَجْهِ وَ ذَابَا بَرْمَا  
مِنْ ضَجِيجٍ بِأَنْ مِنْهَا ارْزَعَا  
فَرَقًا مِمَّا أَلَمَ بِهِمَا  
كَانَ مِنْ نَحْوِ السَّمَاءِ خَلْقًا وَفَنَ (۱)  
قَبْلَ هَذَا عَلِمَا وَ الْمَكْرَةَ (۲)  
أَجْهَزَتْ مِنْ ذَلِكَ الْاَمْرِ اَلْمِهِم  
مِنْهُمْ اَلشُّغْلُ الْخَطِيرُ وَ الْفَشَلُ  
نَحْوَ مُوسَى نَادِمَيْنِ رَجُلَا  
لَهُمَا وَ الْخَطَا بِالْعَمَلِ

(۱) نسخه ثانیه - صنعاً و فن - (۲) نسخه ثانیه - علما قبل غدی کالمسخره -

- (۱) بعد از آن شد اژدها و حمله کرد  
(۲) رو در افتادن گرفتند از نهیب  
(۳) پس یقین شان شد که هست از آسمان  
(۴) بعد از آن اطلاق و تبشان شد شدید  
(۵) پس فرستادند مردی در زمان
- هر دوان بگریختند و روی زرد  
غلط و غلطان منهزم در هر نشیب  
زائکه می دیدند حد ساحران (۱)  
کارشان تا نزع جان کردن رسید  
سوی موسی از برای عذر آن

(۱) در فتوحات نقل شده که چون ساحران سحر خود را در آوردند موسی هراسید چنانکه دو قرآن نیز فرموده - ( فساوجس فی نفسه خيفة موسى قلنا لا تخف انك انت الاهلى ) -

- (۱) أَنْ لَكَ رَمْنَا امْتِحَانًا وَ لَنَا  
 (۲) حَسَدًا مَا كَانَ .. نَحْنُ الْمُجْرِمُونَ ..  
 فَاسْأَلِ الْعَفْوَ لَنَا يَا مَنْ يُعَدُّ  
 (۳) عَنْهُمَا لُطْفًا عَفَى آتَا هُمَا  
 وَعَلَى الْأَرْضِ لِمُوسَى وَضَعَا  
 (۴) قَالَ مُوسَى يَا كِرَامَ عَنْكُمَا  
 فَحَرَامًا صَارَتِ النَّارُ عَلَى  
 (۵) يَا خَلِيلِي كَأَنِّي لَنْ أَرَى  
 أَعْجَمِيَّيْنِ عَنِ الْعُذْرِ أَحْسِبَا  
 (۶) قَبْلًا الْأَرْضَ وَ عَنْهُ ذَهَبَا
- هَلْ يَجِيءُ امْتِحَانٌ لَوْ بِنَا  
 .. لِلْمَلِكِ مَنْ لَهُ الْمَلِكُ يَكُونُ ..  
 خَاصَّ خَاصِّ الْبَابِ لِلرَّبِّ الْآخِذِ  
 حَسَنًا صَحَّ الْمِزَاجُ لَهُمَا  
 مِنْهُمَا الرَّأْسَ مِرَارًا خَضَعَا (۱)  
 قَدْ عَفَوْتُ وَ هَنِيئًا لَكُمَا  
 رَوْحَكُمْ وَ الْبَدَنِ فِي ذَا الْمَلَأِ  
 لَكُمَا حِينًا أَنَا بَيْنَ الْوَرَى  
 كُنْتُمَا مِنْ بَيْتِي لَنْ تَقْرِبَا  
 لِانْتِظَارِ الْفُرْصَةِ قَدْ نَصَبَا (۲)

(۱) نسخهٔ ثانیه - ضرها - نسخهٔ ثانیه - فَمَا الارض احتراماً قبلًا - شاکرین العفو  
 عنه رحلاً - بانتظار لسنوح الفرصة - بقیا والوقت عند الدعوة

- (۱) کا امتحان کردیم و ما را لی رسد  
 (۲) مجرم شاهیم و ما را عفو خواه  
 (۳) عفو کرد او در زمان نیکو شدند  
 (۴) گفت موسی عفو کردم ای کرام  
 (۵) من شما را خود ندیدم ای دو یار  
 (۶) پس زمین را بوسه دادند و شدند
- امتحان تو ادر نبود حسد  
 ای تو خاص الخاص درگاه اله  
 پیش موسی بر زمین سر می زدند  
 گشت بردوزخ تن و جانتان حرام  
 اُعجمی سازید خود را ز اعتذار  
 انتظار وقت فرصت می بدند



فی بیان جمع السحرة من المداين قد ام فرعون ووجدانهم الخلع منه  
وضربهم الید علی صدرهم ای التکفل فی قهر خصمه وقولهم اکتب هذا علینا  
فان فینا الکفایة له

- (۱) وَ اِلٰی فِرْعَوْنَ جَاؤُا السَّحَرَةُ لَهُمْ اَعْطٰی هَدٰیًا غَزَرَہ  
(۲) اَوْعَدَ الْکُلَّ وَ قَبْلًا کَمْ وَهَبَ لَهُمْ خَیْلًا وَ زَادًا وَ ذَهَبَ  
وَ قِمَاشًا وَ اِمَآءَ وَ عَبِیدَ .. کُلَّ اَنْ نِعْمًا فِیْهِمْ یُزِیدُ  
(۳) بَعْدَ ذَا قَالَ لَهُمْ یَا سَابِقُونَ لَوْ یَوَقَّتِ الْاِمْتِحَانِ تَغْلِبُونَ  
(۴) فَعَلِیْکُمْ اَنْتَرُ کَمْ مِنْ عَطَاءَ خَرَقَ سِتْرَ النِّوَالِ وَالسَّخَاةِ  
(۵) ثُمَّ قَالُوا لَهُ بِالْحِظِّ السَّعِیدِ لَکَ یَا سُلْطَانُ ذُو الرَّایِ السَّدِیدِ  
فَعَلِیْهِ تَغْلِبُ مِنْهُ الْعَمَلُ کُلُّهُ یَفْسُدُ یَعْرِوهُ الْفَشَلُ  
(۶) نَحْنُ فِی ذَٰلِقِنَّ اَقْرَانُ الصُّفُوفِ نَخْرِقُ نُجَلِبُ لِلْخَصْمِ الْحَتُوفِ  
(۷) ذِکْرُ مُوسٰی صَارَ قَیْدَ الْخَاطِرِ اَنْ هٰذِی الْقِصَّةُ فِی الْغَایِرِ

جمع آمدن ساحران از مداین پیش فرعون و تشریفها یافتن و دست بر سینه زدن در قهر  
خصم او و گفتن این بر ما نویسی

- (۱) تا بفرعون آمدند آن ساحران  
(۲) وعده ها شان کرد و هم پیشین داد  
(۳) بعد از آن میگفت هین ای سابقان  
(۴) بر فشانم بر شما چندان عطا  
(۵) پس بگفتندش باقبال تو شاه  
(۶) مادر این فن صف دریم و پهلوان  
(۷) ذکر موسی بند خاطرها شد است
- دادشان تشریفهای بس گران  
بردگان و اسبان و نقد و جنس و زاد  
گرفزون آئید اندر امتحان  
که بدرد پرده جود و سخا  
غالب آئیم و شود کارش تباہ  
کس ندارد پای ما اندر جهان  
کاین حکایتهاست که پیشین بدست

- (۱) وَقَعْتَ قَالَ ذِكْرُ مِنْ مُوسَى لِأَنَّ  
نُورَ مُوسَى أَيُّهَا الْمَرْءُ الْحَسَنُ  
(۲) إِنَّ فِرْعَوْنَ وَمُوسَى فِي الْوُجُودِ  
رَاقٍ لِلْخَصْمَيْنِ ذَيْنِ تَطْلُبُ  
(۳) لِلْمَعَادِ ظِلٌّ مِنْ مُوسَى النَّتَاجِ  
آخِرًا صَارَ وَ بِالْغَيْرِيَّةِ  
(۴) ذَا السِّرَاجِ وَ الْفَتِيلِ ذَا يَبِينُ  
لَمْ يَكُ بِالْآخِرِ عَنْ بَكْرَةٍ
- يَسْتَمِرُّ الْوَجْهَ وَلَا يَبْدُو عَلَنُ  
نَقْدُ حَالِ لَكَ يَأْتِي بِالْمَنْ  
لَكَ كَأَنَّا... مِثْلَ نَحْسٍ وَسُوءٍ... (۱)  
فِي الْوُجُودِ لَكَ أَيًّا تَرْغَبُ  
لَيْسَ نُورٌ آخِرُ اصْصَحِ السِّرَاجِ (۲)  
ظَهَرَ... لَمْ يَبْدُ بِالْعَيْنِيَّةِ...  
آخِرًا لَكِنْ لَهُ النُّورُ يَقِينُ  
كَانَ مِنْ نُورٍ لِيَتْلِكَ الْجِهَةِ

(۱) ای الاتی ان تطلب لهدین الخصمین فی نفسک لانهما حسب حالک و تعلم ان المراد من موسی الروح الانسان ومن هارون عقل للمعاد و من العصا القرآن أو الفرقان والایقان والخواطر الرحمانیة التي یعبرون عنها بالوحی الالهامی و من الید البیضاء نور التوحید و من فرعون النفس الامارة و من هامان عقل للمعاش والوساوس الشیطانیة و من السحرة الفسق واعوان النفس من الهوى والشهوة و غیرها وهذه کلها فی الانفسی ما دام سالک طریق اهل الله یصادق فرعون نفسه و یخاصم روح بدنه و عقل معاده لا یقدر علی الوصول لربه وان أردت الحصنة فی الافاقی تعلم ان المراد من موسی الدال علی الباقیات الصالحات من الوعاظ و من هارون اللذی یعاون الناس علی الصلاح و من العصا القرآن لزجر النفاق و من فرعون أصحاب العصیان و من هامان أخوان الشیطان أصحاب الخذلان و من السحرة اهل الدنیا اللذین یزینون للناس العصیان باللذائذ والشهوات - (۲) علی فحوی تلك الرسل فضلنا بعضهم علی بعض و کذا التفضیل باق بین خلفائه (ص) مثلاً یقتبس من نور وجهه نور شمع فالنور واحد والاطراف متعددة ولهذا قال (ابن سفال واین پلیته دیگرسٹ)

- (۱) ذکر موسی بهر او پوششت لیک  
(۲) موسی و فرعون در هستی توست  
(۳) تاقیامت هست از موسی نتاج  
(۴) این سفال و این پلیته دیگر است
- نور موسی نقد توست ای مرد نیک  
باید این دو خصم را در خویش جست  
نور دیگر نیست دیگر شد سراج  
لیک نورش نیست دیگر زان سراسر است



- (۱) فِي الزَّجَاجِ لَوْ نَظَرْتَ لَنْ تَرَى  
 إِذْ غَدَى التَّعْدَادُ وَالزَّوْجِيَّةُ  
 (۲) وَعَلَى النُّورِ إِذَا مَا تَنْظُرُ  
 لَكَ فِي أَعْدَادِ جِسْمٍ مُشْتَهَى  
 (۳) فَمِنْ الْمَنْظَرِ يَا لُبَّ الْوُجُودِ  
 مَعَ مَجُوسٍ وَيَهُودٍ وَمِلَلٍ  
 وَتَضِلُّ فِي الطَّرِيقِ كَالْوَرَى (۱)  
 فِي الزَّجَاجِ وَبِهِ الْغَيْرِيَّةُ  
 تَنْجُو مِنْ زَوْجِيَّةٍ كَمْ تَظْهَرُ  
 .. وَإِلَى الْوَحْدَةِ لُطْفًا تَنْتَهَى ..  
 اخْتِلَافُ الْمُؤْمِنِ حَقًّا يَعُودُ  
 .. خَالَفَتْ لِلْكَلِّ رَأْيًا وَنَحْلَ ..

فی بیان اختلاف بعض الناس فی کیفیت الفیل وشکله

- (۴) لَيْلَةً فِيلٌ بَيِّنَتْ مُظْلِمٌ  
 بِهِ قَدْ جَاءَ الْهُنُودُ مِنْ بَعِيدٍ  
 (۵) كَمْ مِنَ الْخَلْقِ أَتَى لِلرُّؤْيَا  
 طَالِبًا فِي أَنْ يَرَاهُ يَعْرِفُ  
 (۶) حَيْثُ بِالْعَيْنِ هُمْ مَا قَدَرُوا  
 فَوْقَ ذَلِكَ الْفِيلِ هُمْ بِالْمَرَّةِ  
 وَجَدَ مِنْ قَبْلِ ذَا لَمْ يَعْلَمْ  
 عَجَبًا لِلنَّاسِ فِي أَمْرِ جَدِيدٍ (۲)  
 لَهُ حَيْرَانٌ بِبَيْتِكَ الظُّلْمَةُ  
 خَلَقَهُ .. لِلْغَيْرِ بَعْدًا يَصِفُ ..  
 أَنْ يَرَوْهُ وَلَهُ مَا نَظَرُوا  
 كَفَّهُمْ جُرُوءًا بِبَيْتِكَ الظُّلْمَةُ

(۱) نسخه ثانیة - فی الوری - (۲) نسخه ثانیة - فی خلق جدید -

- (۱) گر نظر بر شیشه داری گم شوی  
 (۲) ور نظر بر نور داری وا رهی  
 (۳) از نظر کاهست ای مغز وجود  
 زانکه در شیشه است اعداد ودوی  
 از دوی اعداد جسم مشتبهی  
 اختلاف مؤمن و کبر و جهود

### اختلاف در چگونگی وشکل پیل

- (۴) پیل اندر خانه تاریک بود  
 (۵) از برای دیدنش مردم بسی  
 (۶) دیدنش با چشم چون ممکن نبود  
 عرض آورده بدنش هنود  
 اندرین ظلمت همی شد هر کسی  
 اندران تاریکیش کف می بسود



- (۱) ذَلِكَ الْوَاحِدُ فِي الْخُرُطُومِ قَدْ  
 قَالَ كَالْمِيزَابِ بِالْخَلْقَةِ كَانَ  
 (۲) ذَلِكَ الْوَاحِدُ فَوْقَ الْأُذُنِ  
 مِنْهُ كَالْمِرْوَحَةِ بِالْمَثَلِ  
 (۳) ذَلِكَ الْوَاحِدُ فَوْقَ رِجْلِهِ  
 قَالَ لِي مِثْلَ الْعُمُودِ ظَهَرَا  
 (۴) ذَلِكَ الْوَاحِدُ فَوْقَ ظَهْرِهِ  
 فِي جَوَابٍ مِنْ عَنِ الْفِيلِ سَأَلَ  
 (۵) فَمِنْ الْمَنْظَرِ جَاءَ الْإِخْتِلَافُ  
 ذَا لَهُ لَقَبٌ دَوْمًا أَلْفَا  
 وَقَعَ الْكَفُّ لَهُ لَمَّا قَصَدَ  
 ذَا لِعِلْمٍ بَانَ مِنْهُ وَامْتِحَانُ  
 لَهُ جَرَّ الْكَفُّ كَالْمُتَمَحِّنِ  
 ظَهَرَتْ بِالْخَلْقِ أَوْ كَالْمُنْخَلِ  
 حَيْثُ جَرَّ يَدَهُ عَنْ شِكْلِهِ  
 ضَخْمًا الطُّوْلُ لَهُ قَدْ بَهَرَا  
 وَضَعَ الْكَفُّ لَهُ عَنْ أَمْرِهِ  
 قَالَ كَالْتَخْتِ هُوَ أَحْسَبُ بِالْعَمَلِ  
 بِالْمَقَالِ لَهُمُ وَالْإِنْجِرَافُ  
 ذَا لَهُ بِالْعَكْسِ دَالًا وَصَفَا (۱)

(۱) قال الشيخ عبد الوهاب الشعراوي في كتابه الموازين .. فصل - قوله تعالى ويحذرکم الله نفسه .. یعنی ان تفکروا فيها وکان (ص) يقول کلکم حمقى فی ذات الله و يقول تفکروا فی آلاء الله ولا تفکروا فی ذاته و يقول ان الله احتجب عن العقول کما احتجب عن الابصار وان الملاء الاعلى لیطلبونه کما تطلبونه -

- (۱) آن یکی را کف بخرطوم او فتاد  
 (۲) آن یکی را دست بر گوشش رسید  
 (۳) آن یکی را کف چو برپایش بسود  
 (۴) آن یکی ر پشت او بنهاد دست  
 (۵) از نظر که گفتشان شد مختلف  
 گفت همچون ناودانست این نهاد  
 آن برو چون باد بیزن شد پدید  
 گفت شکل پیل دیدم چون عمود  
 گفت خود این پیل چون تختی بدست  
 آن یکی دالش لقب داد این الف

(۱) یعنی بسبب اختلاف در نظر قولشان ومذاهب مختلف آمد هر کسی فیل را بلقی ملقب ساخت -

- (۱) تَوَّ بِكَفِّ كُلِّ فَرْدٍ مِنْهُمْ  
مَعَ مَقَالٍ لَهُمْ ذَا الْإِخْتِلَافِ  
(۲) إِنَّ عَيْنَ الْحَسِّ ذِي كَفِّ الْيَدِ  
لَيْسَ لِلْكَفِّ عَلَى كُلِّ الْجَسَدِ  
(۳) إِنَّ عَيْنَ الْبَحْرِ غَيْرُ وَالْزَبَدِ  
خَلَّ عَيْنَ الزَّبَدِ إِنْ تَقَدَّرِ  
(۴) فَبَلِّلْ وَ نَهَارِ ذَا الْحِرَاكِ  
عَجَبًا أَنْتَ مُدَامًا لِلزَّبَدِ
- شَمْعَةً كَانَتْ تُضِيُّ لَهُمْ  
خَرَجَ بِالْوَحْدَةِ قَالُوا اعْتِرَافٌ  
لَكَ لَا غَيْرَ حَكَّتْ ذَا اعْتَقَدِ  
مِنْ يَدٍ تَسْتَسْلُ عَوْنًا وَمَدَدٌ  
عَيْنُهُ غَيْرُ بَفَرَقٍ لَا يَحْدُ  
وَبِعَيْنِ الْبَحْرِ لَا غَيْرُ انْظُرِ (۱)  
كَانَ لِلْأَزْبَادِ مِنْ بَحْرِ هُنَاكَ (۲)  
تَنْظُرُ وَالْبَحْرَ لَمْ تَنْظُرْ أَبَدَ

(۱) ای اترك العين التي ترى الغير وخذ العين التي ترى الله تعالى وانظر بنظرالله على ان البحر حضرة الحق جل شأنه ووجه آخر دع الكف ای مرتبة العوام وانظر من عين البحر ای بعين صاحب المجاهدات المرشد - (۲) ای أن حركات الصور المحسوسة التي هي بمنزلة الازباد من بحر الحقيقة ترى الكف جميعه ولا ترى البحر وهذا أمر عجيب من العقل السليم يرى الصور وحركاتها ويغفل عن المصور والمحرك لها -

- (۱) در کف هر يك اگر شمعى بدی  
(۲) چشم حس هم چون کف دستت و بس  
(۳) چشم دریا دیگرست و کف دگر  
(۴) جنبش کفها ز دریا روز و شب
- اختلاف از گفتشان بیرون شدی  
نیست کف را بر همه او دست رس  
کف بهل وز دیده دریا نگر (۱)  
کف همه بینی و دریا نی عجب

(۱) انتقال است از لفظ کف سوی کف دریا و ظاهر آنست مراد از کف دریا این بدن جسمی است و از دریا روح انسانی برای تفصیل و اختلاف اقوال شراح نسبت باین بیت و بیت بعدی ( ای تو در کشتی تن رفته بخواب ) بصفحه ۵۳ و ۵۴ ج ۲ شرح بحر العلوم رجوع شود -



- (۱) نَحْنُ مِثْلُ السُّفْنِ الْبَعْضَ لَنَا  
عَيْنُنَا الْعَمْيَا وَفِي الْمَاءِ الْغَزِيرُ  
(۲) أَنْتَ يَا مَنْ فِي سَفِينِ الْبَدَنِ  
قَدْ نَظَرْتَ الْمَاءَ فِي الْمَاءِ لِمَاءُ  
(۳) فِلِمَاءٍ كَانَ مَاءٌ وَهُوَ مَنْ  
وَلِرُوحٍ كَانَ رُوحٌ وَهُوَ مَنْ  
(۴) آيَنَ مُوسَى كَانَ أَوْ عِيسَى أَجِبْ  
زَرْعَ مَوْجُودَاتِ هَذَا الْكَوْنِ قَدْ
- فَوْقَ بَعْضٍ نَضْرِبُ مِمَّا بِنَا (۱)  
نَسْتَضِيءُ لَمْ نَرِ الْبَحْرَ الْكَبِيرُ  
نَمَتْ مَا اسْتَيْقَظَتْ مَرَّ الزَّمَنِ  
أَنْظُرْ.. اسْقِي الرُّوحَ مِنْ بَحْرِ الصَّفَاءِ..  
لَهُ أَجْرِي وَيَهْ جَادَ وَمَنْ (۲)  
هُ يَدْعُو.. وَيَه لَطْفًا قَرْنُ..  
عِنْدَمَا الشَّمْسُ اللَّتِي حَقًّا تَجِبُ  
سَقَتْ الْمَاءَ.. وَاهْدَتْهُ الرِّشْدُ.. (۲)

(۱) ای نحن فی بحر وجوده نتحرك ومن ماء رحمته نضيئ ولا نقدر على مشاهدته لانا معكرون الاعين فالبحر موجودات على وجه بحر الملكوت زبد وعالم الملكوت صفات الله تعالى فكل ما ظهر في عالم الملك من الحركات والاثار من عالم الملكوت ونحن على الدوام نشاهد الزبد ولا نقدر على مشاهدة البحر - (۲) قالت الحكاء ماء الماء العقل الفعال المتصرف باذن الله تعالى في الماء والعناصر وقالت المشايخ الصوفية الهوية الالهية على فحوى ( فجعلنا من الماء كل شيء حي ) - (۳) ای حين اعطى شمس الحقيقة حقيقة الحقائق ای ذات الله الاعلى لزرع الموجودات والمكونات ماء الحياة الحقيقي -

- (۱) ما چو کشتیها بهم بر میزنیم  
(۲) ای تودر کشتی تن رفته بخواب  
(۳) آب را آبی است کو می راندش  
(۴) موسی و عیسی کجا بد کآفتاب
- تیره چشمیم و در آب روشنیم  
آب را دیدی نگر در آب آب  
روح را روحی است کومی خواندش  
کشت موجودات را می داد آب (۱)

(۱) یعنی این نوع انسان نیامده بود که خداوند متعال عالم را آفریده بود اگرچه عالم که با روح انسان مانند جسد بلا روح میباشد و از وجود نوع انسان کامل گشت چنانکه جسد مرده از نفخ روح کمال حیات یافت - مقصود ازین دو بیت آنست که وجود انسان کامل متأخر از وجود عالم است چنانکه علت غایبه در وجود متأخر میآید.



- (۱) آدَمَ آيَنَ غَدَى قَبِي الْوَقْتِ ذَاكَ  
عِنْدَمَا اللَّهُ الْعَظِيمُ ذَا الْوَتَرِ  
(۲) ذَا الْكَلَامِ الْنَاقِصِ وَالْأَبْتَرِ  
وَالْكَلَامِ الْكَامِلِ مَنْ هُوَ مِنْ  
(۳) لَوْ أَقُولُ لَكَ مِنْكَ الْقَدَمُ  
وَإِذَا مَا لَمْ أَقُلْ مِنْهُ أَبَدًا  
(۴) وَإِذَا مَا لَكَ قُلْتُ فِي مِثَالِ  
فَعَلِي الصُّورَةِ تِلْكَ يَا فَتَى
- آيَنَ حَوَاءَ وَ هَلْ كَانَا هُنَاكَ (۱)  
قَذَفَ فِي الْقَوْسِ وَالسَّهْمِ طَفَرَ  
كَانَ أَيْضًا وَ الْمَرَامَ غَيْرًا (۲)  
ذَلِكَ الْجَانِبِ مِنْ سِرِّ كَيْمَنَ  
زَلَّ أَيْضًا وَ عَرَاكَ النَّدَمَ (۳)  
لَكَ وَيَلَاكَ فَكَمْ تَلْقَى النَّكَدَا  
صُورَةَ عَنْهُ وَ جَسَمَتُ الْمَقَالِ (۴)  
تَلْصُقُ الزَّيْغَ لَكَ مِنْ ذَا أَتَى.. (۵)

(۱) ای بآن اعطی للموجودات وتر الحیات بآن وضعه فی قوس الاکوان ورمی سهام تقدیره حیث تعلقت ارادته العلیة ثم بعد زمان کثیر خلق آدم وحواء واولادهما فجعلهم هدف قوس الکائنات ورمامهم بسهام التقدير وانفذ حکمه کما یشاء - (۲) ای التمثیل لذات الله تعالی تارة بالفیل وتارة بالبحر وتارة بالقوس وتارة بالكف تأتی منه رائحة الجسمانية والله تعالی منزّه عن الجسمانية ولكن المراد من التمثیل التنزیه لا التشبیه وذاك الکلام للذی قاله خالفنا تعریفاً لذاته وتوصیفاً لمزته لیس ناقصاً من ذالك الجانب العالی لطیف وکامل کفوله تعالی وهو السميع البصیر وغيره - (۳) ای لانک تبقى محروماً من معرفة الحق تعالی ان لم اقل لك هذه التمثيلات - (۴) ای فیصدق عليك قوله تعالی ( فاما اللذین فی قلوبهم زیغ فیتبعون ما تشابه منه ابتغاء الفتنة وابتغاء تأویلہ ) للاضلال بالاهواء والاراء فتبقى ( بسته بائمی چون گیاه اندر زمین ) -

- (۱) آدم و حوا کجا به آن زمان  
(۲) این سخن هم ناقص است وابتراست  
(۳) ور بگویم زان بلغزد پای تو  
(۴) ور بگویم در مثال صورتی
- که خدا افکنند این زه در کمان  
وان سخن که نیست ناقص زان سراسر است  
ور نگویم هیچ ازان ای وای تو  
بر همان صورت بچسبی ای فتی

- (۱) کَالْحَشِيشِ الرَّجُلُ فِي الْأَرْضِ مُدَامَ  
رَأْسِكَ حَرَكْتَ مِنْ غَيْرِ يَقِينٍ  
(۲) لَكِنَّ الرَّجُلَ لَكَ مَا وَجَدْتَ  
أَوْ يَقِينًا تَقْلَعُ الرَّجُلَ مُدَامَ  
(۳) كَيْفَ يَا ذَا تَقْلَعُ الرَّجُلَ الْحَيَاتِ  
ذِي الْحَيَاةِ لَكَ مِنْهَا الرُّسْمُ كَمْ  
(۴) فَمِنْ الْحَقِّ الْحَيَاتِ أَنْتَ إِنْ  
ذَلِكَ الْطِينِ وَ مِنْ كُلِّ سَفَلٍ  
(۵) فَرَضِيعُ اللَّبَنِ لَمَّا انْقَطَعَ  
صَارَ أَكَالِ الطَّعَامِ وَ غَدَرُ  
(۶) لِحَلِيبِ الْأَرْضِ أَنْتَ كَالْحُبُوبِ  
لَا سِوَاهُ أَطْلُبُ فِطَامَ النَّفْسِ لَكَ
- قَدْ رَبَطْتَ لَا تَعِي أَيَّ كَلَامٍ  
بِالْهَوَى .. يَعْنِي لَكَ الْأَمْرُ يَبِينُ ..  
كَيْ بِهَا تَفْعَلُ نَقْلًا فَقَدْتَ  
أَنْتَ مِنْ ذَا الطِّينِ بَتًّا وَالرَّغَامَ  
لَكَ مِنْ ذَا الطِّينِ كَأَنْتَ وَالسَّمَاتِ (۱)  
مُشْكَلًا كَانَ بِهِ الصَّعْبُ أَلَمْ  
تَطْلُبْ يَا مُعَوِّزُ صِيرْتَ مِنْ (۲)  
بِالْغَنِيِّ طَرْتُ فِي أَسْمَى مَحَلٍّ  
مَرَّةً عَنْ ظُئْرِهِ بَعْدَ الْوَلَعِ  
ظُئْرُهُ جَاءَ إِلَى أَسْمَى مَقَرٍّ  
صِرْتَ مَرْبُوطًا فَمِنْ قُوْتِ الْقُلُوبِ  
و .. مِنْ الْأَرْضِ تَطِيرُ لِلْفَلَكَ ..

(۲) قال الجوهري لنا الى قلبك رؤية اى حاجة-

(۱) نسخه ثانیة - و الصفات -

(۳) نسخه ثانیة - فلدرد الارض -

سر بجنبنانی ببادی بی یقین  
یا مکر پارا از این گل بر کنی  
این حیات را روش بس مشکست  
بس شوی مستغنی از گل می روی  
لوت خواره شد مر او را می هلد  
جو فطام شیر از قوت القلوب

(۱) بسته پائی چون گیا اندر زمین  
(۲) لیک پایت نیست تا ثقلی کنی  
(۳) چون کنی پا را حیات زین گلست  
(۴) چون حیات از حق بگیری ای روی  
(۵) شیر خواره چون زدایه بگسلد  
(۶) بسته شیر زمینی چون حبوب



- (۱) مِنْ كَلَامِ الْحِكْمَةِ أَنْتَ أَكُلُ  
أَنْتَ يَا مَنْ كُنْتَ لِلنُّورِ بِلَا  
(۲) فَكَمِثِلِ النِّجْمِ مِنْ فَوْقِ السَّمَاءِ  
بَلْ بِلَا كَيْفِيَّةٍ لَا فِي سَمَاءِ  
(۳) مِثْلَمَا نَحْوَ الْوُجُودِ مِنْ عَدَمِ  
إِصْحَاحِ قُلْ كَيْفَ أَتَيْتَ سَاكِرًا  
(۴) طَرُقَ الْإِتْيَانِ ذَا لَمْ تَبْقَ فِي  
غَيْرِ أَنَا طَلَبًا لِلْمِيقَظَةِ  
(۵) أَتْرِكَ الْعَقْلَ وَ بَعْدًا لِإِمْسِكَ  
سُدَّ مِنْكَ السَّمْعَ بَعْدًا وَاسْمَعِ  
(۶) لَا أَقُولُ لَكَ ذَا الرَّمْزِ لِأَنَّ  
فِي الرِّبْعِ أَنْتَ تَمُوزًا أَبَدَ
- (۱) فَهُوَ نُورٌ سَتَرَ لَمْ يَنْجَلِ (۱)  
حُجِبَ مَا قَبِلَ فِي ذَا الْمَلَا  
تَسْرِي تَشَأَى الشَّمْسُ حَسَنًا وَضِيَاءَ  
سَفَرًا تَجْعَلُ وَفْقَ مَا تَشَاءُ  
جِئْتَ خَلَيْتَ لَكَ فِيهِ الْقَدَمُ  
قَدْ أَتَيْتَ.. هَلْ تَكُونُ نَاكِرًا..  
فِكْرِكَ عَنْ وَصِفِهَا لَمْ تَقِفْ  
لَكَ رَمْزًا أَذْكَرُ كَالْعِظَةِ  
عَقْلًا أَسْمَى.. وَعَلَى النِّهَجِ اسْلُوكُ..  
..قَوْلُهُ الْحَقِّ (أَلَسْتُ) (أَرِجَعِي)..  
أَنْتَ بَعْدُ الَّتِي كُنْتَ الْمُتَمَتِّحِنَ  
لَمْ تَرَ.. الصَّمْتُ أَصَحُّ وَاسْدُ.. (۳)

(۱) ای هو نور مستور بالافاظ و الاصوات و انت لائق لاکله لانک طفل ضعیف  
یا هذا لا تقبل النور بلاحجاب لعدم استعدادک - (۳) نسخه ثانیه - لم تر و الصمت  
اسمی و اسد -

- (۱) حرف حکمت خور که شد نور ستیر  
(۲) چون ستاره سیر بر گردون کنی  
(۳) آنچنان کز نیست در هست آمدی  
(۴) راههای آمدن یادت نماند  
(۵) هوش را بگذار وانگه هوش دار  
(۶) نی بگویم زانکه خامی تو هنوز
- ای تو نوری بی حجب را ناپذیر  
بلکه بی گردون سفر بیچون کنی  
هین بگو چون آمدی مست آمدی (۱)  
لیک رمزی بر تو می خواهم خواند  
گوش را بر بند وانگه گوش دار  
در بهاری تو ندیدیستی تموز

(۱) مراد از نیست مرتبت احدیت است که در آن هیچ ممکن را ثبوت نیست و ممکن  
از واجب هم ممتاز نیست و وجودی نیست بجز وجود حق تعالی -



- (۱) يَا كِرَامُ ذِي الدُّنَا كَالشَّجَرَةِ  
 (۲) بَعْدَ لَمْ تَنْضِجْ وَ صَعْبًا لَزِمَا  
 ذَا لِأَنَّ فِي عَدَمِ النَّضِجِ الثَّمَرِ  
 (۳) وَ إِذَا مَا نَضِجَ طَعْمًا حَلَى  
 بَعْدَ ذَا الْأَغْصَانِ بِالرَّخْوِ غَدَا  
 (۴) حَيْثُ مِنْ ذَا الْحِظِّ حُلُوا فَمُهُ  
 فَعَلَى ابْنِ آدَمَ مَلِكِ الدُّنَا  
 (۵) مُحْكَمُ الْمَسْكِ وَ تَأَلِّبُ كَثِيرُ  
 أَنْتَ مَا دُمْتَ الْجَنِينِ شُغْلُكَ  
 (۶) بَقِيَّ أَمْرٍ سَوَى ذَا غَيْرَ أَنْ  
 وَ لَكَ قَالَ بِهِ رُوحُ الْقُدُسِ
- وَ عَلَيَّهَا نَحْنُ مِثْلُ الثَّمَرَةِ  
 عَادِمُ النَّضِجِ الْغُصُونُ مُحْكَمًا  
 لَا يَلِيقُ لِلْقُصُورِ لَوْ حَضَرَ  
 قَبْلَ الْعُضِّ بِطِيبٍ أَكِلًا  
 يُمْسِكُ.. بِاللَّيْنِ وَ الضَّعْفِ بَدَا..  
 صَارَ وَ السَّعْدُ أَتَى مِعْظَمُهُ  
 بَارِدًا عَادَ وَ أَمْرًا هَيِّنًا  
 نِيُ التَّافَهُ بِالطَّعْمِ يَصِيرُ  
 تَشْرَبُ دَوْمًا دَمًا مِنْ أَمِكَ  
 قَوْلُهُ لَا أَقْدَرُ أَبَدِي زَمَنُ  
 لَا أَنَا.. إِلَّا لِهَا مَ وَ الْوَحْيُ يَمَسُ..

- (۱) این جهان هم چون درختست ای کرام  
 (۲) سخت گیرد خامها مرشاخ را  
 (۳) چون به پخت و گشت شیرین لب گزان  
 (۴) چون ازین اقبال شیرین شد دهان  
 (۵) سخت گیری و تعصب خامی است  
 (۶) چیز دیگر مانند اما گفتنش
- ما برو چون میوه های نیم خام  
 زانکه در خامی نشاید کاخ را  
 سست گیرد شاخها را بعد از آن  
 سرد شد بر آدمی ملک جهان  
 تا جنینی کار خون آشامی است  
 با تو روح القدس گوید نی منش (۱)

(۱) مراد از روح القدس عالم ملائکه است چنانکه مراد از عقل اول قلم است و از

نفس کل لوح است و دیگر ملائکه و جبرئیل مراد نیست -

- (۱) لَا وَ لَيْسَ الرُّوحُ أَنْتَ فِي أُذُنٍ  
لَا أَنَا لَا غَيْرِي يَا مَنْ أَنَا  
(۲) مِثْلَمَا أَيْضًا بِوَقْتِ النَّوْمِ أَنْتَ  
مِنْ أَمَامِ نَفْسِكَ أَنْتَ أَمَامِ  
(۳) تَسْمَعُ مِنْ نَفْسِكَ أَنْتَ تَخَالُ  
قَالَ فِي النَّوْمِ خَفِيًّا .. وَالصَّوَابُ ..  
(۴) يَا رَفِيقِي الْحَسَنُ لَسْتَ بِفَرْدٍ  
فَلَكَ بِالسَّعَةِ بَحْرًا عَمِيقَ  
(۵) ذَلِكَ الْفَرْدُ الضَّخِيمُ مَنْ يَعْدُ  
قَلْزَمَ عَبَّ وَ فِيهِ غَرَقَا  
(۶) أَيْنَ لَا أَيْنَ مَحَلُّ الْيَقَظَةِ  
نَفْسًا دَعُ أَبَدًا يَا ذَا الْبَابِ
- ذَاتِكَ أَيْضًا تَقُولُ مِنْ لَدُنْ  
أَنْتَ أَيْضًا .. نَحْنُ لَسْنَا بِشُنَا ..  
نَمَتَ فِيهِ وَعَنِ الدُّنْيَا غَفَلْتَ (۱)  
نَفْسِكَ صُرْتَ تَلِمُ بِالْمَرَامِ  
أَنْ فُلَانٍ مَعَكَ هَذَا الْمَقَالُ  
.. كَانَ مِنْكَ وَ لَكَ هَذَا الْخِطَابُ .. (۲)  
وَاحِدَ أَنْتَ بَلَى أَنْتَ تُعَدُّ  
.. مَا دَرَى فِيكَ سِوَى أَهْلِ الطَّرِيقِ ..  
لَكَ تِسْعِمَاةٌ فَرْدٍ بَعْدَ (۳)  
مِائَةً ضَعْفٍ وَ أَرَبَى سَبَقَا  
لَكَ وَ النَّوْمُ اتَّقِ بِالْعِظَةِ  
.. غَفَلَةٌ .. وَ اللَّهُ أَدْرَى بِالصَّوَابِ

(۱) ای تغفل عن عالم الدنيا و تنیقظ لعالم المعنی فیقع لك حال فتذهب من قدام نفسك لقدامك و فی عالم الدنيا الغیبة من قدام والحضور ایضاً من قدام محال فلا تغتر بعالم الكثرة - (۲) نسخة ثانية - ذاك الخطاب - (۳) نسخة ثانية - ذلك انت الضخيم من يعد - لك تسعمائة انت بعد -

نی من و نی غیر من ای هم تو من  
تو ز پیش خود به پیش خود روی  
با تو اندر خواب گفتند ان نهان  
بلکه گردونی و دریای عمیق  
قلزمست و غرقه گاه صد توست  
دم مزن والله اعلم بالصواب

(۱) نی تو گوئی هم بگوش خویشتن  
(۲) هم چو آن وقتی که خواب اندر روی  
(۳) بشنوی از خویش و پنداری فلان  
(۴) تو یکی تو نیستی ای خوش رفیق  
(۵) آن نوی زفتت که آن نهصد توست  
(۶) خود چه جای حد بیدارست و خواب

- (۱) نَفْسًا دَعَا أَبَدًا حَتَّىٰ لِمَنْ  
تَسْمَعُ مَا بِهِ لَمْ يَأْتِ اللِّسَانُ  
(۲) نَفْسًا دَعَا أَبَدًا حَتَّىٰ زَمَنَ  
تَسْمَعُ مَا بِهِ لَمْ يَأْتِ الْخِطَابُ  
(۳) نَفْسًا دَعَا أَبَدًا حَتَّىٰ النَّفْسُ  
فِي سَفِينٍ نُوحٍ السُّبْحِ أَتْرِكَ  
نَفْسًا جَرَّ دَرَى السِّرِّ عَلَنَ  
لَا وَلَا جَاءَ الْيَرَاعُ وَالْبَيَانُ  
أَنْتَ مِنْ ذِي الشَّمْسِ مَنْ جَلَّتْ بِفَنَ  
لَا وَلَا عَنَ وَصِفِهِ قَالَ الْكِتَابُ  
نَحْوِكَ الرُّوحُ يَجْرُ كَالْقَبَسِ  
.. فِي طَرِيقِ الرُّوحِ لَا الْعَقْلِ اسْمُكَ.. (۱)

بیان دعوة نوح (ع) ابنه و امتناعه بان امضى الى قلة جبل

يعصمني و لا احمل لك منة

- (۴) مِثْلَ كِنْعَانَ الَّذِي السُّبْحِ دَرَى  
قَالَ مَعَ نُوحٍ لِي الْخَصْمُ الْمُمِينُ  
.. وَ أَبَاهُ خَالَفَ بَيْنَ الْوَرَى.. (۲)  
أَنَا لَا أَرْكَبُ أَنَا فِي السَّفِينِ

(۱) ای فی سفینه صحبه و خدمه المرشد اللذی هو علی مشرب سیدنا نوح لثلا تحتاج الی السباحة فی ابهر المعانی و تنكشف لك الاسرار لان التكلم عنها بمجرد العلوم العقلية سوء ادب بل الادب ان تتبع المرشد و تترك اللذی تعلم - (۲) الاية فی سورة هود ( و نادى نوح ابنه و كان فی معزل یا بنی اركب معنا و لا تكن مع الكافرين قال سأوی الی جبل يعصمني من الماء قال لا عاصم الیوم من امر الله الا من رحم و حال بينهما الموج فكان من المفرقين ) -

- (۱) دم مزن تا بشنوی از دم زنان  
(۲) دم مزن تا بشنوی زان آفتاب  
(۳) دم مزن تا دم زند بهر توروح  
آنچه نامد در زبان و در بیان  
آنچه نامد در خطاب و در کتاب  
آشنا بگذار در کشتی نوح

- (۴) همچو کنعان کاشنا می کرد او  
که نخواهم کشتی نوح عدو



- (۱) فَهَلُمَّ أَنْتَ وَاجْلِسْ فِي السَّفِينِ  
كَيْ يَذَا يَا غَافِلٌ تَخْلُصُ مِنْ  
(۲) قَالَ لَا السَّبْحَ تَعَلَّمْتُ أَنَا  
قَدْ شَعَلْتُ فَمَنْ الطُّوفَانِ لَا  
(۳) إِصْحِ هَذَا الْمَوْجُ طُوفَانُ الْبَلَاءِ  
وَبِهِ سَبْحٌ وَرَجُلٌ وَ يَدُ  
(۴) ذَا هُوَ الْقَهْرُ الْعَظِيمُ وَالْخَطَرُ  
غَيْرُ شَمْعِ الْحَقِّ لَا يَبْقَى آخِرُسُ  
(۵) قَالَ لَا رِحْتُ عَلَى سَامِي الْجَبَلِ  
(۶) إِصْحِ لَا تَفْعَلْ يَذَا الْوَقْتُ الْجَبَلِ  
غَيْرَ مَنْ كَانَ الْحَبِيبَ لَهُ لَا
- لَا إِلَيْكَ .. وَمَعَ أَهْلِ الْيَقِينِ ..  
غَرِقَ الطُّوفَانِ .. مَنْ قَدْرًا وَهِنْ ..  
غَيْرَ شَمْعٍ لَكَ شَمْعًا ذَا سَنَا  
.. أَحْذَرْتُ أَخَافُ كَالْمَلَأِ ..  
لَا مَفَرُّ مِنْهُ .. وَ الْأَرْضَ عَلَا ..  
لَا تَقُولُ وَ تَقِلُّ الْعِدْدُ  
قَاتِلُ الشَّمْعِ الَّذِي فِينَا ظَهَرَ  
.. وَ بَيَّنْتَ شَفَةَ لَا تَنْبَسِ .. (۱)  
عَاصِمٌ لِي هُوَ مِنْ كُلِّ وَجَلٍ  
كَانَ كَالْتَيْنِ وَ بِالْوَزْنِ أَقْلُ  
يَهَبُ أَمْنًا لِفَرْدٍ فِي الْمَلَأِ

(۱) ای ینجو منه من و اطلب علی التمسک بالشرع و یهلك باقیهم اسکت یا بنی -

تا نگریدی غرق طوفان ای مهین  
من بجز شمع تو شمع افروختم  
دست و پا و آشنا امروز لاست  
جز که شمع حق نمی باید خمش  
عاصمست ان مرا از هر گزند  
جز حبیب خویش را ندهد امان

(۱) هین بیا در کشتی بابا نشین  
(۲) گفت نی من آشنا آموختم  
(۳) هین مکن کین موج طوفان بلاست  
(۴) باد قهرست و بلای شمع کش  
(۵) گفت نی رفتم بر آن کوه بلند  
(۶) هین مکن که کوه گاه هست این زمان

- (۱) قَالَ إِنِّي قَدْ سَمِعْتُ ذَا أَنَا  
فَطَمَعْتُ أَنَّنِي مِنْ ذَا الْقَبِيلِ  
(۲) قَوْلِكَ بِالنَّصْحِ مَا طَابَ لِيَا  
فِي كِلَا الدَّارَيْنِ مِنْكَ أَبْرَأُ  
(۳) يَا بَنِي أَصْحَرٍ فَمَا يَوْمَ دَلَالٍ  
لَيْسَ لِلَّهِ شَرِيكَ وَ قَرِيبُ  
(۴) فَإِلَى الْحَالِ قَعَلْتُ وَالظَّرِيفُ  
فِيهِذَا الْبَابِ مَا رَاقَ السُّعَالُ  
(۵) هُوَ مُنْذُ الْقَدَمِ لَمْ يَلِدْ  
لَهُ كَفُوَ لَا أَبَّ لَا إِبْنَ لَا  
(۶) فَمِنْ الْأَوْلَادِ أَنِّي يَسْحَبُ  
وَمِنْ الْأَبَاءِ أَنِّي لِلدَّلَالِ
- لَكَ نَصْحًا هَبْهُ كَانَ بَيْنَا  
وَلَكَ أَتَّبَعُ فِي الْخُطْبِ الْجَلِيلِ  
أَبَدًا هَبْكَ تَكُونُ أَبِيَا  
أَنَا وَ الذِّكْرُ لَكَ لَا أَقْرَأُ  
كَانَ هَذَا الْيَوْمُ فَاتْرَكَ ذَا الْجِدَالِ  
.. وَهُوَ فَوْقَ الْخَلْقِ عَيْنٌ وَرَقِيبُ ..  
كَانَ هَذَا الْوَقْتُ وَالْغَنَجُ سُخِيفُ  
.. صَهْ وَ بِالْفَوْرِ إِلَى الْفُلْكِ تَعَالُ (۱)  
لَا وَلَمْ يُولَدْ وَلَا مِنْ أَحَدٍ  
عَمُّ أَوْ خَالَ لَهُ الشَّانُ عَلَا  
غَنَجًا أَوْ أَنَا إِلَيْهِمْ يَرْغَبُ (۲)  
يَسْمَعُ أَوْ لَهُمْ يُبْدِي امْتِثَالُ

(۱) گیرا بالكاف الفارسية بمعنى السعال و نازکی الاولى بمعنى الطريف و الثانية مركبه من نا اللتي اداة النفي بالفارسية و زگی بمعنى الطاهر بالعربية ای السعال یعنی التصويت او التکلم فی هذا لباب ليس بزکی و لم یشر الى ذلك فی النهج - (۲) بابان فی الاصل بالعربية جمع الاب كما یجمع علی آباء -

- (۱) گفت من کی پند تو بشنوده ام  
(۲) خوش نیامد گفت تو هرگز مرا  
(۳) هین ممکن بابا که روز ناز نیست  
(۴) تا کنون کردی و این دم ناز کی است  
(۵) لم یلد لم یولدست اندر قدم  
(۶) ناز فرزندان کجا خواهد کشید
- که طمع کردی که من زین دوده ام (۱)  
من بریم از تو در هر دو سرا  
مر خدا را خویشی و انباز نیست  
اندرین درگاه گیرا ناز کیست (۲)  
نی پدر دارد نه فرزند و نه عم  
ناز بابان کجا خواهد شنید

(۱) یعنی از دودمان پند شنوندگان -  
ناز کدام چیزست که هیچ نیست -



- (۱) لَسْتُ يَا شَيْخَ بِمَوْلُودِ الدَّلَالِ  
لَسْتُ بِالْوَالِدِ فِيكَ الْخِيَلِ  
(۲) لَسْتُ زَوْجًا لَا وَلَا بِالزَّوْجَةِ  
إِثْرُ كِي يَا مَرَأَةَ الْغَنَجِ هُنَا  
(۳) فِيهِذِي الْحَضْرَةَ غَيْرُ الْخُضُوعِ  
وَاضْطِرَارٍ لَيْسَ بِالْمُعْتَبَرِ  
(۴) قَالَ كَمْ مِنْ سَنَةٍ لِي يَا أَبِي  
مَعَ ذَا أَيْضًا تَقُولُ مَا لَكَ  
(۵) كَمْ بِذِي الْأَقْوَالِ مَعَ كُلِّ أَحَدٍ  
كَمْ جَوَابٍ تَأْفِيهِ أَنْتَ سَمِعْتَ  
(۶) ذَا الْكَلَامِ الْبَارِدِ مِنْكَ غَدَرٌ  
سِيمًا فِي الْحَالِ إِذْ فِيهِ أَنَا
- .. مِنْكَ قَلِيلَ خَلٍ عَنْ هَذَا الْمَقَالِ..  
يَا فَتَى قَلِيلَ وَ كُنْ كَالْمَبْلَاءِ (۱)  
لَا وَلَمْ أَنْسَبْ لِأَيِّ شَهْوَةٍ  
.. أَنَا فَرَدْتُ عَنْ ذَافِي غَنَى..  
وَالْعُبُودِيَّةِ دَوْمًا وَالْخُشُوعِ  
.. لَا وَلَا يَمْنَعُ أَيُّ ضَرَرٍ (۲)  
قُلْتَ هَذَا بَيَانٍ طَيِّبٍ  
أَفْبَدَلْتُ بِجَهْلٍ عَقْلَكَ  
قُلْتَ حَتَّى مِنْهُمْ مِنْ غَيْرِ حَدٍ  
.. وَبِتَكَرُّرِكَ لِلْقَوْلِ وَلَعْتُ (۳)  
سَمِعِي مَا لهُ عِنْدِي مِنْ أَثَرٍ  
قَدْ قَوِيَتْ زِدْتُ لُبًّا.. وَسَنَّا..

(۱) گراز بکسر الکاف العجیبة التنجتر و الخیلاء - (۲) نسخه ثانیه - خطر  
(۳) نسخه ثانیه - بارد -

- (۱) نیستم مولود پیرا کم بناز  
(۲) نیستم شوهر نیم من شهوتی  
(۳) جز خضوع و بندگی و اضطرار  
(۴) گفت بابا سالها این گفته  
(۵) چند ازینها گفته با هر کسی  
(۶) این دم سرد تودر گوشم نرفت
- نیستم والد جوان کم کن گراز  
ناز را بگذار اینجا ای سستی  
اندرین حضرت ندارد اعتبار  
باز می گوئی بجهل آشفته  
تا جواب سرد بشنودی بسی  
خاصه اکنون که شدم دانا و زفت



(۱) فَلَهُ قَالَ أَبَوْهُ مَا الضَّرَرُ

مَرَّةً ثَانِيَةً نَصَحَ الْأَبُ

(۲) مِثْلَ ذَا قَالَ هُوَ النَّصِاحَ اللَّطِيفَ

(۳) هُوَ لَا عَنْ نَصَحِ كَنَعَانَ الْأَبُ

أَثَرَ فِي سَمْعِ ذَاكَ الْمُدِيرِ

(۴) بِالْمَقَالِ ذَاهُمَا دَامَا وَقَدْ

رَأْسَ كَنَعَانَ شَدِيداً ضَرْباً

(۵) قَالَ نُوحٌ أَيُّهَا السُّلْطَانُ مَنْ

أَنْتَ أَهْلَكْتَ حِمَارِي سَيْلُكَ

(۶) أَنْتَ لِي أَوْعَدْتَ مَرَاتٍ بِأَنْ

مِنْ أَذَى الطُّوفَانِ يَنْجُو.. وَأَنَا..

لَكَ كَانَ لَوْ سَمِعْتَ وَالْخَطَرُ

.. لَمْ تَصِرْ بَعْدَ غَوِيّاً وَغَيْبِي..

مِثْلَ ذَا قَالَ مَعَ الدَّفْعِ الْعَنِيفِ

رَجَعَ لَا نَفْساً ذَا الطَّلَبِ

..مَنْ بِحُكْمِ الْحَقِّ كَانَ الْمُمْتَرِي..

أَسْرَعَ الْمَوْجُ وَ عَبَّ لَا يَحْدُ (۱)

وَأَلَهُ فَتَتَّ سَوَى إِرْبَا

حِلْمُهُ زَادَ لِلْمُطَفِّ وَ لِمَنْ

أَذْهَبَ حِمْلِي أَرْجُو رَحْمَكَ (۲)

أَهْلَكَ مَعَ مَنْ لَكَ طَوْعاً رَكَنَ

..سَأَلِمُ الْقَلْبَ بِكَ نِطْتُ الْمُنَى..

(۱) قال تعالى في سورة هود و حال بينهما الموج - (۲) نسخة ثانية - خطف حملي -

بشنوی یکبار تو پند پدر

همچنین می گفت او دفع عنیف

نی دمی درگوش ان ادبیر شد

برسر کنعان زد و شد ریز ریز

مر مرا خر مرد و سیلت بردبار

که بیابد اهلت از طوفان رها (۱)

(۱) گفت بابا چه زیان دارد اگر

(۲) همچنین می گفت او پند لطیف

(۳) نی پدر ار نصح کنعان سیر شد

(۴) اندرین گفتن بدند و موج تیز

(۵) نوح گفت ای پادشاه بردبار

(۶) وعده کردی مرا تو بارها

(۱) این بیت مضمون آیه است ( و نادى نوح ربه فقال ربى ان ابنى من اهلى

و ان وعدك الحق و انت احكم الحاكمين ) -

- (۱) قَالَ مِنْ أَهْلِكَ مَا كَانَ وَلَا  
أَفَلَا تَنْظُرُ أَنْتَ أَبْيَضُ  
(۲) حَيْثُ فِي سِنِّكَ دُودٌ وَقَعَا  
(۳) أَيُّهَا الْأُسْتَاذُ فَاقْلَعَهُ لِأَنَّ  
مِنْهُ هَبَّةٌ لَا يُقَا كَانَ لَكَ  
(۴) قَالَ مِمَّا هُوَ غَيْرُ ذِيكَ  
(۵) لَمْ يَكْ غَيْرًا وَأَنْتَ وَحَدَا  
مِثْلَمَا عِشْرِينَ عَدَا مَا الْمَطَرُ  
(۶) كَفَقِيرٍ عَائِلٍ مِنْكَ الْحَيَاتُ  
مُغْتَذِي مِنْكَ بِغَيْرِ وَاسِطَةٍ  
(۷) يَا كِمَالُ لَسْتُ فِيكَ الْمُتَّصِلُ  
بَلْ بِلَا نَوْعٍ وَكَيْفٍ وَاعْتِلَالٍ
- هُوَ مِنْ أَرْحَامِكَ فِي ذَا الْمَلَا  
أَسْوَدٌ.. ذَا الشَّرِّ مِنْهُ يَنْهَضُ.. (۱)  
أَيْسَ سِنًّا لَكَ خَلَّ الطَّمَعَا  
لَا يَصِيرُ مُوجَعًا بَاقِي الْبَدَنُ (۲)  
أَنْتَ إِحْسِبُهُ عَدُوًّا مُهْلِكًا  
قَدْ تَفَرَّتْ مِنْهُ مَنْ مَاتَ بِكَ  
تَدْرِي كَيْفَ أَنَا كُنْتُ مَعَكَ  
مَعَ عَطْشَانِ الْحَشِيشِ وَالْخَضِرِ  
وَالسُّرُورِ لِي وَفِي كُلِّ الْجِهَاتِ  
أَوْ حِجَابٍ لِي مَعَكَ رَابِطُهُ  
لَا وَلَا عَنْكَ أَنَا بِالْمُنْفَصِلِ  
كَانَ لِي يَا رَبِّ.. مَعَكَ الْإِتِّصَالُ..

(۱) قال تعالى انه ليس من اهلك انه عمل غير صالح - (۲) قال تعالى في سورة  
هود فلا تقفوا ما ليس لك به علم اني اعظكم ان تكون من الجاهلين -

- (۱) گفت او از اهل و خویشان نبود  
(۲) چونکه دندان تو کرمش درفتاد  
(۳) تا که باقی تن نگردد زار از او  
(۴) گفت بیزارم ز غیر ذات تو  
(۵) تو همی دانی که چونم با تو من  
(۶) زنده از تو شادم از تو عاظمی  
(۷) متصل نی منفصل نی ای کمال
- خود ندیدی تو سپیدی او کبود  
نیست دندان بر کنش ای استاد  
گر چه بود آن تو شو بیزار از او  
غیر نبود آنکه او شد مات تو  
بیست چندانم که باران در چمن  
مفتنی بی واسطه بی حائلی  
بلکه بی چون و چه گونه واعتلال



- (۱) سَمَكٌ نَحْنُ وَ بَحْرٌ لِلْحَيَاتِ  
 (۲) نَحْنُ مِنْ لُطْفِكَ أَحْيَاءُ وَأَنْتَ  
 لَسْتَ مَعْلُولًا كَمِثْلِ الْعِلَّةِ  
 (۳) قَبْلَ ذَا الطُّوفَانِ أَوْ بَعْدَ أَنَا  
 (۴) مَعَكَ لَا مَعَهُمْ قُلْتَ الْكَلَامُ  
 بِجَدِيدِ الْقَوْلِ وَالْحَالِ الْعَتِيقِ  
 (۵) أَفَلَا الْعَاشِقُ لَيْلًا وَ نَهَارَ  
 مَعَ أَطْلَالٍ زَمَانًا وَ زَمَنَ  
 (۶) فَإِلَى الْأَطْلَالِ بِالظَّاهِرِ قَدْ  
 فَلَمَنْ قَالَ الْمَدِيحَ ذَا لِمَنْ  
 أَنْتَ يَا مَنْ حَسَنْتَ مِنْهُ الصِّفَاتِ  
 لَسْتَ وَسِعَ فِكْرَةَ شَأْنًا فَضَلْتَ  
 كُنْتَ مَقْرُونًا فَرِيدَ الْخَلَّةِ  
 لَكَ خَاطِبْتُ بِمَا عَنْ لَنَا  
 أَنْتَ يَا مَنْ جَادَ لِلْخَلْقِ مُدَامَ  
 .. وَلَهُ النُّورُ هَدَى أَهْلَ الطَّرِيقِ.. (۱)  
 رَدَدَ الْقَوْلَ سِرَارًا وَ جِهَارَ  
 مَعَ أَثَارٍ تَعَفَّتْ وَ دَمَنَ  
 وَجَهَ الْوَجَهَ لَهَا الْقَوْلَ أَعَدَ (۲)  
 .. وَهُوَ بِالْمَدْحَةِ فِي الْمَعْنَى افْتَنَ ..

(۱) ای معطی سماء انسان ماء' جدیداً من حیث اللغات و الحروف و الالفاظ و الواهب فيه حالة لطيفة قديمة دائمة یا حضرة الحق - (۲) قال ابويزيد البسطامي انا اكلم الله منذ ثلاثين سنة و استمع منه و الناس يظنون اني اكلمهم وهذه مرثبة ولاية سيدنا نوح (ع) لان الكائنات في نظره بمثابة الاطلال و الدمن يتكلم معها بحسب الظاهر و فی المعنی يتكلم مع الحق و لهذا قالوا ليس فی الدار غيره ديار -

- (۱) ماهیانیم و تو دریای حیات  
 (۲) تو نه گنجی در کنار فکرتی  
 (۳) پیش از این طوفان و بعد این مرا  
 (۴) با تو می گفتم نه با ایشان سخن  
 (۵) نی که عاشق روز و شب گوید سخن  
 (۶) روی در اطلال کرده ظاهرا  
 زنده ایم از لطفت ای نیکو صفات  
 نی به معلولی قرین چون علتی  
 تو مخاطب بوده در ماجرا  
 ای سخن بخش نو و آن کهن  
 گاه با اطلال و گاهی با دمن  
 او کرا میگوید ان مدحت کرا



(۱) اشْكُرُ الطُّوفَانَ حَالًا إِذْ وَضَعْتَ

حَيْثُ أَطْلَالًا قِبَاحًا وَ لِيَأْمَ

.. لَا نِدَاءَ لَا وَلَا صَوْتَ وَلَا ..

(۲) أَنَا أَطْلَالًا أُرْوَمُ بِالْخِطَابِ

(۳) لِي مِنْ صَوْتٍ لِكَيِّ قَيْدَ الْهِنَا

عَاشِقُ اسْمِكَ مَنْ كَانَ الْقَرَارُ

(۴) وَ لَذَا كُلُّ نَبِيٍّ الْجَبَلِ

(۵) لَكَ مَثْنَى أَشْبَهَ الْأَرْضَ اللَّتِي

دَانِيًا كَانَ فَلِإِفْخَارِ الْمَجَلِ

حَائِلِ الْأَطْلَالِ بِالْبَيْتِ رَفَعْتَ (۱)

هِيَ كَانَتْ لَمْ تُبْنِ أَيَّ كَلَامٍ

.. مِنْ صَدَا قَالَتْ كَعُشَّاقِ الْمَلَأِ (۲)

هِيَ مِثْلَ الْجَبَلِ تَبْدِي الْجَوَابِ

أَسْمَعُ الْأِسْمَ لَكَ مَثْنَى أَنَا

هُوَ لِلرُّوحِ وَ لِلْقَلْبِ الْمَنَارُ

حَبَّ حَتَّى يَسْمَعَ الْأِسْمَ الْأَجَلَ (۳)

حُجِرَتْ لَوْ جَبَلٍ بِالْخِلْقَةِ (۴)

هُورَاقَ لَا لَنَا .. نَحْنُ أَجَلُ ..

(۱) ای لم تظهر منها آثار العشق والمحبة كما يتننى الصوت في مقابلة وادی جبل وجود الحسان-

(۲) ذکر هذا البيت لتنوير المرام وليس من ترجمة الاصل - (۳) كما تعبد النبي (ص) في حراء وموسى في الطور

حتى يسمع اسمك مثني لان من شأن الاطلال و الجبال اذا قوبلت كل ما تقوله بعكس عليك

و يتكرر اللفظ وكذا كل نبي و ولی - (۴) السنكلاخ في الاصل الارض المحجرة

ای الجبل القصير الذي لا تظهر فيه نغمة الصوت مثال لها ولائق للغار ای ان عبيد الدرهم

و الدينار لا يكونون للانبياء و الاولياء في الذكر موافقين فالبعد عنهم واجب -

واسطه اطلال را برداشتی

کز صدا چون کوه وا گوید جواب

عاشقم بر نام جان آرام تو

تا مثنی بشنود نام ترا

موش را شاید نه مارا در مناخ

(۱) شکر طوفان را کنون بگذاشتی

(۲) من چنان اطلال خواهم در خطاب

(۳) تا مثنی بشنوم من نام تو

(۴) هر نپی زان دوست دارد کوه را

(۵) آن آن که پست مثال سنکلاخ

- (۱) فَأَقُولُ أَنَا وَهُوَ بِالصَّدِيقِ  
قَوْلِي وَالنَّفْسُ كَانَا بَلَا  
(۲) مِثْلُ ذَلِكَ الْجَبَلِ الْأَوَّلَى الْبَسِيطُ  
لَيْسَ بِالصَّاحِبِ مِنْكَ لِلْقَدَمِ  
(۳) قَالَ يَا نُوحُ إِذَا رُمْتَ لَكَ  
(۴) أَنَا مِنْ تَحْتِ الثَّرَى قَلْبَكَ لَا  
(۵) لَكَ أَبَدِي حَالَهُ قَالَ أَبَدُ  
بَلْ أَنَا رَاضٍ إِذَا رُمْتَ بِأَنْ  
(۶) فَيُكَلِّ زَمَنِ أَنْتَ لِيَا  
حُكْمُكَ رُوحٌ وَهَلْ رُوحِي أَنَا  
(۷) أَحَدًا لَا أَنْظُرُ لَوْ أَنْظُرُ
- .. لَمْ يَكْ مَا سَلَكَ مِثْلِي الطَّرِيقُ..  
صَوْتُ .. الْكَرْبَ لَقِيتُ وَالْبَلَا..  
أَنْ تُسَوِّيه بِهِ الْخَطْبَ تُحِيطُ  
سَوَاهِ الصَّاحِبِ وَاحْسِبْهُ الْعَدَمُ (۱)  
أَحْشُرُ الْكُلَّ وَآتِي عِنْدَكَ  
أَكْسِرُ مِنْ أَجْلِ كِنَعَانِ بَلَى  
لَسْتُ أَرْضَى تَحْشُرُ مِنْهُمْ أَحَدُ  
تُغْرِقُ أَبْضًا لِي تُولِي الْمِحْنَ  
تُغْرِقُ طِبْتُ بَدَى الْبُشْرِ بِيَا  
أَسْحَبُ مِنْ حُكْمِكَ وَهُوَ الْمُنَى  
هُوَ تَعْلِيلٌ وَأَنْتَ الْمَنْظَرُ

(۱) و فی نسخه لکنهاور ( با عدم یارش کنی ) ای اقرنه بالعدم و ابده -

- (۱) من بگویم او نکردد یار من  
(۲) با زمین آن به که هموارش کنی  
(۳) گفت ای نوح ارتوخواهی جمله را  
(۴) بهر کنعانی دل تو نشکنم  
(۵) گفت نی نی راضیم که تو مرا  
(۶) هر زمانی غرقه می کن من خوشم  
(۷) ننگرم کس را و گر هم بنگرم
- بی صدا مانددم و گفتار من  
نیست همدم با قدم یارش کنی  
حشر گردانم برارم از نری  
لیکت از احوال آگه میکنم  
هم کنی غرقه اگر باید ترا  
حکم تو جان است چون جان میکشم  
او بهانه باشد و تو منظرم

- (۱) عاشق فی الشکر و الصبر انا  
و متی مثل المجوسی اکون  
(۲) عاشق الصنع الالهی غدا  
عاشق المصنوع کان من کفر  
صنعک المحبوب جذاب الهنا  
عشق المصنوع مفتونا بدون  
حسناً بالعز و اللطف بدا  
و علیه اللعنة عفواً اقر ..

فی بیان تطبیق الحدیثین الشریفین الاول الرضا بالكفر کفر و الثاني

من لم یرض بقضای فلیطلب ربا سواى (۱)

- (۳) سائل منی بالامس سؤال  
(۴) احدث ما جرى و النظر  
الرضا بالكفر کفر ذا النبی  
(۵) ثم ایضاً قال فی کل قضا  
سئل اذ کان ذا عشق و حال  
قال ما النکته فی ذا الخبر  
قال و القول له الحب الجلی  
و جب للمسلم کل الرضا

(۱) ای من المعلوم ان جمیع افعال العباد مندرجه تحت مشیئة الله تعالى و قضاءه و الرضا بالقضا واجب لما علمت من الحدیث القدسی من لم یرض بقضای فلیطلب ربا سواى و الحال ان الرضا بالكفر کفر فان رضى عبد بالكفر اللذى هو قضاء الله تعالى کفر و ان لم یرض به فهو تارك للواجب -

- (۱) عاشق صنع توام در شکر و صبر  
(۲) عاشق صنع خدا بافر بود  
عاشق مصنوع کی باشم چو گبر  
عاشق مصنوع او کافر بود

توفیق میان این دو حدیث شریف که الرضا بالكفر کفر و حدیث دیگر که من لم یرض بقضائی فلیطلب ربا سواى

- (۳) دى سؤالی کرد سائل مر مرا  
(۴) گفت نکته الرضا بالكفر کفر  
(۵) باز فرمود او که اندر هر قضا  
زانکه عاشق بود او بر ماجری  
این پیمبر گفت و گفت اوست مهر  
مر سلیمان را رضا باید رضا



- (۱) أَفَلَا قَدْ كَانَ كُفْرًا وَ نِفَاقًا  
 بِقَضَاءِ الْحَقِّ جَلًّا وَالشَّقَاقِ  
 (۲) لِي كَانَ لَوِيهِ أَرْضِي وَ إِنْ  
 أَنَا لَمْ أَرْضَ فَأَيْضًا لَمْ يَهِنْ  
 حِيلَتِي مَا هِيَ بَيْنَ الْخَبَرَيْنِ  
 (۳) فَأَلَمْ قُلْتُ فَذَا الْكُفْرُ الْقَضَا  
 لَمْ يَكُ الْمَقْضَى كَانَ وَالرِّضَا (۱)  
 صَارَ بِالْمَقْضَى آثَارُ الْقَضَا  
 كُنْ فِي ذَا الْكُفْرِ مِثْلَ مَا قَضَى  
 (۴) فَالْقَضَا مَيِّزٌ عَنِ الْمَقْضَى أَنْتَ  
 أَيُّهَا السَّيِّدُ فِي ذَا لَوْ عَلِمْتُ  
 يَرْفَعُ الْإِشْكَالَ فِي الْحَالِ وَلَا  
 .. تَقَعُ فِي شُبْهَةٍ بَيْنَ الْمَلَأِ..

(۱) ای قلت مجبیا للسائل یا سائل هذا الکفر من الرضا بالکفر مقضی القضاء والمقضی من طرف العبد والقضاء من الرب والمقضی محکوم علیه و القضاء حکم نعم هذا الکفر اللذی هو فی العبد آثار القضاء لاجله فهو مقضی لا قضاء و لا عين القضاء بل آثار القضاء فالکفر فی هذا الحدیث لا یکون باعتبار القضاء بل هو باعتبار المقضی -

- (۱) نی قضای حق بود کفر و نفاق  
 (۲) ورنه یم راضی بود آن هم زیان  
 (۳) گفته‌ام این کفر مقضی نی قضاست  
 (۴) پس قضا را خواهی از مقضی بدان  
 گر بدین راضی شوم باشد شقاق  
 پس چه چاره باشدم اندر میان  
 هست آثار قضا این کفر راست (۱)  
 تا شکالت رفع گردد در زمان

(۱) این جواب را شیخ محی الدین در فتوحات ذکر نموده و گفته که قضا عبارتست از ایجاد احکام موافق قدر است نسبت باستعداد اعیان ثابتة اوست بنا براین قضا از صفات فعلیه حق است و رضا بدان مطلقا فرض است اما رضا بمقضی مطلقا فرض نیست بلکه مقضی هر گاه از بدی مقضی علیه مانند کفر و بقیه گناهها مقضی شده بدیهی است رضایت مکلف بدان حرام محض خواهد بود با این وصف رضا بقضا مستلزم رضا بمقضی نه میشود چنانکه مولانا میفرمایند (راضیم در کفر زان رو که قضاست - نی از این رو که نزاع و خبث ماست) -

- (۱) اَنَا بِالْكَفْرِ رَضِيتُ إِذْ غَدَا  
مَا رَضِيتُ بِهِ مِنْ خُبثٍ لَنَا  
(۲) إِصْحَاحٌ إِنَّ الْكَفْرَ مِنْ حَيْثُ الْقَضَا  
كَافِرًا لِلْحَقِّ لَا تَسْمِي هُنَا  
(۳) جَهْلُ الْكَفْرِ الْقَضَا بِالْكَفْرِ عِلْمٌ  
وَحِدَا كَالْجِلْمِ وَ الْخِلْمِ هُمَا  
مِنْ قَضَاءِ الْحَقِّ فِي ذَاكَ بَدَى<sup>(۱)</sup>  
كَانَ فِيهِ وَ نِزَاعٍ بَيْنَنَا  
لَيْسَ كُفْرًا لَوْ بِهِ الْحَقُّ قَضَى<sup>(۲)</sup>  
لَا تَقِفْ وَاعْرِفْهُ أَمْرًا بَيْنًا  
هَلْ كِلَا الْأَثْنَيْنِ ذَيْنِ إِنْ تِلْمٌ  
كَمْ تَرَى مِنْ فَارِقٍ بَيْنَهُمَا..<sup>(۳)</sup>

(۱) ای راض بالكفر من جهة كونه قضاء الهیاباً علمه تعالی فی الازل و حکم به لا يكون غيره و ليس فی هذا القضاء خبائة نفسانية و لست راضياً بالكفر من هذه الجهة اللتى هی نزاعنا و خبثنا لانها اشتهاة نفسانى فنتج ان رضاء الكفر بالقضاء من طرف الحق بالكفر لا يكون كفراً و أما الرضا بالكفر باعتبار كونه مقضياً كفر - (۲) الكفر نفسه من جهة القضاء ليس يكفر بل الكفر فی مرتبة القضاء صفة الجلالة و القهارية و اعيان الكفر مظاهر اسماء قهرية و جلالية فاذا نظرت لجانب القضاء رأيت اعيان الكفر مظهر الجلال و هذه الصفة من اسمائه الحسنی و ليس هو الكفر و القضاء و القدر الذى هو من جهة كونه فی مرتبة الناسوتية بل فعل الحق و ارادته على مقتضى حكمته ليكون مظهر صفته الجلالية و لكن يرضاه لعباده لا تتوقف هنا و لا تدعو الله بالكفر اى لا تقل كافر بل قل ساتر و قهار و خالق الكفر - (۳) الخلم بكسر الخاء المخاط -

- (۱) راضیم در كفر زان رو كه قضاست  
(۲) كفر از روى قضاخود كفر نیست  
(۳) كفر جهلمست و قضای كفر علم  
نى از این رو كه نزاع و خبث ماست  
حق را كافر مخوان اینجا میست  
هر دو يك باشند آخر خلم و حلم (۱)

(۱) باز هم شیخ محی الدین در فتوحات سر این مطلب را بیان کرده اند باینکه افعال قبیحه که از مکلف صادر میشود بنظر ذاتی خود قبیح نیستند بلکه حسن ذاتی دارند که مظهر اسماء و صفات حق اند و قبحی که در آن عارض شده است از مکلف و آورنده آنها آمده است زیرا که در طبیعت خود افعال اعتبار معتبر و ارتکاب مرتکب متصور نشده است و قبحی که در آنها پدیدار شده نسبی است و برای همین نسبت عارضی است که تو به از مکلف قبول میشود و آن قبح برکنار میگردد چنانکه میفرمایند - ( اولئك يبذل الله سيئاتهم حسنات -



(۱) اِنَّ قُبْحَ الْخَطِّ لِلنَّقَاشِ لَمْ

بَلْ عَلَى النَّقَاشِ يَا هَذَا لَزِمَ

(۲) قُوَّةُ النَّقَاشِ قَدْ كَانَتْ بِأَنَّ

وَعَلَى النَّقَشِ الْقَبِيحِ .. كَيْفَمَا ..

(۳) لَوْ فَتَحْتُ أَنَا ذَا الْبَحْثِ بَفَنَ

كَيْ بِهِ يَأْتِي السُّؤَالُ وَالْجَوَابُ

(۴) لَمْضَى بِالْعَشْقِ ذَوْقُ النَّكْتَةِ

بَدَلٍ مِنْي بِنَقَشٍ آخِرٍ

يَكُنِ الْقُبْحُ لَهُ .. مَا فِيهِ لَمْ ..

أَنْ يَرَى الْقُبْحَ الَّذِي فِيهِ يَلْمُ

يَقْدَرُ أَيْضًا عَلَى النَّقَشِ الْحَسَنِ

.. رَأَى سَوَى مِثْلٍ مَا كَانَا هُمَا ..

وَلِصْنَعٍ دَائِبًا مَرَّ الزَّمَنُ

مُسَهِّبًا أَفْضَى الْبَيَانِ وَالْإِخْطَابِ

مِنْ مَنِيَّ بَتًّا وَنَقَشُ الْخِدْمَةِ (۱)

.. أَصْفَقُ إِذَاكَ كَفَّ الْخَاسِرِ ..

### مثل فی بیان ان الحیره مانعة للبحث والفكرة

(۵) مِثْلُ ذَاكَ الرَّجُلِ الْفَرْدِ الشَّعَرُ

نَحْوُ حُلَاقٍ لَهُ الْإِمْرَاتُ قَدْ

لَهُ ذَوَلَوْنَيْنِ فِي الْحَالِ غَدَرُ

وَضَعُ .. لِلْحَلْقِ وَالْمُوسِ أَعْدُ ..

(۱) لان البحث فى العلوم الظاهرة مانع لاسرارالعشق اى لصار نقش الطاعات الالهية

متبدلا وغيرا لها بالاشغال الدنيوية لان البحث فى القضاء والقدر لا يجوز عند المتكلمين

وبدعة عند الفقهاء وقيل وقال عند اهل الحال واللفرق بين اصحاب القيل والقال واصحاب الحال

او رد هذه الحكاية على طريق المثال -

(۱) زشتى خط زشتى نقاش نيست

(۲) قوت نقاش باشد آنکه او

(۳) گر گشایم بحث این را می بساز

(۴) ذوق نکته عشق از من میرود

بلکه از وی زشت را بنمود نیست

هم تواند زشت کردن هم نکو

تا سؤال و تا جواب آید دراز

نقش خدمت نقش دیگر میشود

### مثل اینکه حیرت مانع بحث و فکر نیست

(۵) آن یکی مردی دوموی آمد شتاب

پیش يك آيينه داری مستطاب



- (۱) قَالَ عَنْ لِحْيَتِي ابْعِدْ يَا فَتَى  
فَإِنَّا اخْتَرْتُ عَرُوسًا مِنْ جَدِيدٍ  
(۲) حَلَقَ لِحْيَتَهُ كَلًّا جَعَلَ  
قَالَ أَنْتَ لَهُ فَرَّقَ وَاخْتَرِ  
(۳) ذَا سُؤَالَ وَلَهُ هَذَا الْجَوَابُ  
(۴) بِيَهْمَا أَنِّي دَرَى الْوَاحِدَ ذَا  
حَمَلَ زَيْدٌ عَلَيْهِ الْإِنْتِقَامُ  
(۵) ضَارِبُ الْكَفِّ لَهُ قَالَ أَنَا  
أَوَّلًا قُلْ لِي جَوَابًا ثُمَّ أَنْتَ  
(۶) فَلَكَ الرَّأْسُ ضَرَبْتُ وَالْطَّرَاقُ  
يَمْنَنَا مِنْكَ سُؤَالَ أَسْأَلُ  
(۷) ذَا الطَّرَاقُ يَا كَبِيرُ مِنْ يَدِي
- شَعْرَهَا الْأَبْيَضَ مَا فِيهَا أَتَى  
.. شَعْرِي الْأَبْيَضَ أَذْرِي لَا تُرِيدُ ..  
فِي الْأَمَامِ لَهُ ثُمَّ يَعْجَلُ  
لِي مِهِم حَدَّثَ بِالْأَثَرِ  
ذَلِكَ اخْتَرْتُ رَجُلَ لَدَيْنِ الْخِطَابِ (۱)  
ضَرَبَ بِالْكَفِّ زَيْدًا لِلْأَذَى  
طَلَبَ أَيْضًا .. قَامِعِينَ لِلْمَرَامِ ..  
أَسْأَلُ مِنْكَ سُؤَالَ بَيْنَا  
بَعْدَهُ اضْرِبْنِي انْتِقَامًا لَوْ أَرَدْتُ  
لَهُ جَاءَ إِذْ هُنَا كَانَ الْوِفَاقُ  
وَلَهُ مِنْكَ الْجَوَابُ أَمَلُ  
كَانَ أَوْ مِنْ رَأْسِكَ فَلْتَفِذِ

(۱) ای هذا الشعر الاسود سئوال وذلك الشعر الابيض جواب اختر ذاك لان الرجل المعتدين لا يمسك اغراضهم يعنى من فكره الطاعات لا يكتفى بالعلم الظاهرى ولا يضيع عمره -

که عروس نو گزیدم ای فتی  
گفت تو بگزین مرا کارى فتاد  
که سر اینها ندارد مرد دین  
حمله کرد او هم برای کید را  
پس جوابم گوی و آنکه میزنم  
یك سئوالی دارم اینجا در رفاق  
از قفاگاه تو ای فخر کیا

(۱) گفت از ریشم سپیدی کن جدا  
(۲) ریش او ببرید و کل پیشش نهاد  
(۳) این سئوال و این جوابست آن گزین  
(۴) آن یکی زد سیلی، مرزید را  
(۵) گفت سیلی زن سئوال میکنم  
(۶) بر فقای تو زدم آمد طراق  
(۷) این طراق از دست من بودست یا

- (۱) قَالَ مِمَّا بِي وَكَانَ مِنْ أَلَمٍ  
إِذَا أَنَا لَمْ أَكْ فِي ذِي الْفِكْرَةِ  
(۲) أَنْتَ مَنْ لَيْسَ بِكَ مِنْ أَلَمٍ  
أَصَحَّ مَا كَانَتْ لِمَنْ قَبْدَ الْأَلَمِ  
لَمْ أَجِدْ أَيَّ فَرَاغٍ مُقْتَنِمٍ  
وَبِهِ لَمْ أَفْتِكِرْ بِالْمَرَّةِ  
أَفْتِكِرْ فِي ذَا وَلِي لَا تَلَمْ  
هَذِهِ الْفِكْرَةَ .. مِمَّا فِيهِ لَمْ .. (۱)

فی بیان انه بین الصحابة قليلا ما يوجد حافظ للقرآن الكريم

- (۳) فَقَلِيلًا كَانَ فِي صَحْبِ النَّبِيِّ  
هَبْ كَثِيرًا كَانَ فِي الرُّوحِ لَهُمْ  
(۴) حَيْثُ أَنَّ اللَّبَّ مِنْهُمْ قَدْ مُلِيَ  
فَالْجُلُودُ ضَوِيَتْ وَانْفَلَقَتْ  
(۵) وَقَشُورُ الْجُوزِ وَاللُّوزِ وَمَا  
لَبَّهَا حَيْثُ امْتَلَأَ الْجِلْدُ لَهَا  
مَنْ هُوَ الْحَافِظُ لِلذِّكْرِ السَّنِيِّ  
شَوْقُهُ وَالْحِفْظُ جَلَّ عِنْدَهُمْ  
وَاسْتَوَى وَالنَّاصِجَ صَارَ الطَّرِيَّ (۲)  
وَالْثِمَارَ كَاللَّأَلِي ائْتَلَقَتْ  
كَانَ مِنْ فُسْتَقٍ أَوْ لَبٍ سَمِي  
نَقَصَ أَيْضًا بَدَى اللَّطْفُ بِهَا

(۱) ای صوت الکفر و النفاق أحصل من يدك لانه ليس لصاحب الوجد هذا الفكر ولكن العالم يتدبر ولهذا قال (حکایة) - (۲) درآکند فی الاصل یعنی امتلاء و کفید ای انفلق ای امتلاء عقولهم و ارواحهم بالاسرار الالهية و بلغت الکمال و صارت جلود الالفاظ واللغات رقيقة زائدة الضعف ثم انفلقت وظهرت .

- (۱) گفت از درد این فراغت نیستم  
(۲) تو که بی دردی همی اندیش این  
که درین فکر و تفکر نیستم  
نیست صاحب درد را این فکر هین

در بیان اینکه میان صحابه حافظ کم بود

- (۳) در صحابه کم بدی حافظ کسی  
(۴) زانکه چون مغزش درآ کند و رسید  
(۵) قشر جوز و فستق و بادام هم  
گرچه شوقی بود جانشان را بسی  
پوستها شد بس دقیق و وا کفید  
مغز چون آ کندشان شد پوست کم



- (۱) زَادُ لُبِّ الْعِلْمِ وَالْجِلْدُ تَقْصُ  
حَيْثَ أَنَّ الْعَاشِقَ الْمَعْشُوقُ قَدْ  
(۲) حَيْثَ أَنَّ الْوَصْفَ لِلْمَطْلُوبِ كَانَ  
فَلَهُ الْوَحْيُ وَنُورُ الْبَرْقِ لَهُ  
(۳) حَيْثَ أَوْصَافُ الْقَدِيمِ ظَهَرَتْ  
فَبَسَاطَةُ الْوَصْفِ لِلْحَادِثِ قَدْ  
(۴) كُلِّ مَنْ رُبْعًا مِنَ الْقُرْآنِ كَانَ  
فَمِنْ الْأَصْحَابِ دَوْمًا سَمِعَا
- ..لَهُ مَحْضَ اللَّبِّ عَادَ وَخَلَصَ.. (۱)  
أَحْرَقَ لَمَّا بِهِ الْعِشْقُ اتَّقَدَّ  
ضِدَّ وَصْفِ الطَّالِبِ كَمْ عَنْهُ بَانَ (۲)  
لِلنَّبِيِّ أَحْرَقَ شَبَّ وَلَهُ  
وَتَجَلَّتْ بِضِيَاهَا بَهَرَتْ (۳)  
أَحْرَقَتْ مِمَّا بِهِ مِنْهَا اتَّقَدَّ  
حَافِظًا دَقَّ يَعْلَمُ وَ بَيَانُ (۴)  
جَلَّ فِينَا عَزَّ فِيهِمْ وَرَعَا

(۱) ای لما كان لب العلم زائداً صار جلده ناقصاً لانه كلما ازداد علم المرء منعه عن المباحثة والمناقشة حتى لا يتطرق عليه القيل والقال ولاجل هذا العاشق يحرق حبيبه الصوري ومعشوقه بمرتبة يرفع بها نظره عن الالتفات الى الاغيار والطالب يحرق بنائه الصوري -  
(۲) ای لما كان وصف المطلوبية ضد الطالبة والوصف المنسوب الى المطلوب ضد الطالبة لا جرم كان الوحي الالهي والنور الرباني حارق النبي (ص) ومخلصه من اوصاف البشرية قال تعالى في سورة الرمل (سنلقى عليك قولاً ثقیلاً) (۳) ای لما يتجلى القديم في الاوصاف الحادثة يحرق صوف خرقه وبساط هذا الحادث قال الجنيد اذا قرن المحدث بالقديم لم يبق له اثر - (۴) قال صاحب شرعة الاسلام كان الصحابة يتعلمون عشرة ايام لا يتجاوزونها الى غيرها حتى يعلمون ما فيها من العمل -

- (۱) مغز علم افزود کم شد پوستش  
(۲) وصف مطلوبی چو ضد طالبی است  
(۳) چون تجلی کرد اوصاف قدیم  
(۴) ربع قرآن هر که را محفوظ بود
- زانکه عاشق را بسوزد پوستش  
وحی ونور برق سوزنده نبی است  
بس بسوزد وصف حادث را گلیم  
جل فینا از صحابه می شنود

(۱) برق موصوف و نور سوزان صفت برق است و جمله مرکب تقیدی است که اضافه شده به نبی یعنی وصف مطلوبی که از طرف حق است و وصف طالبی که از سمت بشر است هر دو ضد اند و وحی نبی برق سوزان آن تضاد است و یا اینکه وصف طالبی و وصف مطلوبی با هم متضاد اند در یک محل و طالب عین مطلوب است ازین رو حیرت آمده و وحی برق سوزان این تضاد است -



- (۱) صُورُ الْقُرْآنِ مَعَ مَا مِثْلُ مَا  
غَيْرِ مَقْدُورٍ لِغَيْرِ مَلَكٍ  
(۲) فَيُمِثِّلُ السُّكْرُ ذَا حِفْظِ الْأَدَبِ  
(۳) فَلَدَى اسْتِغْنَائِهِ لَمَّا جَعَلَ  
جَمَعَ الضِّدَّيْنِ مِثْلُ مَا الطَّوِيلُ  
(۴) فَالْعَصَا بِالذَّاتِ لِلْعُمَيَّانِ قَدْ  
وَلِذَا الْعُمَيَّانِ صَنْدُوقًا تَصِيرُ  
(۵) قَالَ ذِي الْعُمَيَّانِ بِالذَّاتِ غَدَتْ  
مِنْ حُرُوفِ الْمَصْحَفِ وَالنَّذِيرِ
- لَهُ مِنْ مَعْنَى عَظِيمٍ كَمْ سَمَى (۱)  
مَوْهَبٍ .. جَلَى سَوَادِ الْحَلَكِ ..  
لَمْ يَكُنْ لَوْ كَانَ فَاعْرِفَهُ الْعَجَبُ (۲)  
ابْتِهَالًا وَبِهِ الْفَقْرَ وَصَلَ  
مَعَ مَا دُورَ سَوَاهِ الْمِثْلِ (۳)  
كَانَتْ الْمَعْشُوقَ بِالشُّوقِ تَعْدُ (۴)  
يَحْفَظُ الْقُرْآنَ كَثْرًا وَيَسِيرُ  
كَالصَّنَادِيقِ الَّتِي الْعُمَرَاءُ تَمَلَّتْ (۵)  
وَمِنْ الْإِي وَاسْمِ السُّورِ

(۱) لانه ورد القرآن بطن ولبطنه بطن الى سبعة أبطن - (۲) لان حبيب العجمي من استيلاء سكره في معاني القرآن كان يقرأ الحمد بالحاء المعجمة و ابو الحسن الخرقاني بالهاء - (۳) اي كذا السكران في شراب معاني القرآن فرعايته للالفاظ والعروف بعد خروجه من عالم الصورة في آن واحد كجمع الضدين و ذلك انه اذا استغرق في معانيه استغنى عن الفاظه لانه في ذلك الحال احتياجه للالفاظ كرد اي مدور و دراز اي طويل وهما ضدان وجمع الضدين معال - (۴) اي كذا الغافل عديم الحصه من اسرار بطون القرآن الفاظه تكون له كالعصا ان تركها ولم يراعها فسدت صلوته و اما المستغرق السكران بحب ربه فهو هائم مجنون في تلقى اسرار كلامه تعالى ولا حرج على المجنون - (۵) اي ان لم يعملوا بموجبه وان عملوا صدق عليهم قوله (ص) حملة القرآن عرفاء أهل الجنة وقوله (ع) حملة القرآن أولياء الله فمن عاداهم عادى الله ومن والاهم فقد والى الله كذا في الجامع الصغير -

- (۱) جمع صورت با چنین معنی ژرف  
(۲) در چنین مستی مراعات ادب  
(۳) اندر استغنا مراعات نیاز  
(۴) خود عصا معشوق عمیان می بود  
(۵) گفت کوران خود صنادیقند بر
- نیست ممکن جز ز سلطان شگرف  
خود نباشد و ر بود باشد عجب  
جمع ضدین است چون گرد و دراز  
کور خود صندوق قرآن می بود (۱)  
از حروف مصحف و ذکر و نذر

(۱) یعنی کور هست از اسرار قرآن و تنها حافظ آن میباشد و مانند صندوقی که در آن قرآن می نهند -

- (۱) ثُمَّ صَنْدُوقٌ مِنَ الْقُرْآنِ قَدْ  
 ذَلِكَ الصَّنْدُوقُ مِنْ دَوْمًا خَلَى  
 (۲) ثُمَّ صَنْدُوقٌ مِنَ الْحِمْلِ فَرَّغَ  
 فَضْلَ الصَّنْدُوقِ بِالْفَارِ امْتَلَى  
 (۳) حَاصِلُ الْقَوْلِ بِأَنَّ الرَّجُلَ  
 صَارَتْ الدَّلَالَةُ عِنْدَ الرَّجُلِ  
 (۴) إِذْ إِلَى مَطْلُوبِكَ كَلًّا وَصَلْتَ  
 طَلَبُ الْعِلْمِ لَكَ الْحَالُ الْقَبِيحُ  
 (۵) إِذْ عَلَى سَطْحِ السَّمَاءِ لُطْفًا وَقَعْتَ  
 طَلَبُ السَّلَامِ بَعْدَ وَالدَّرَجِ
- مِلًّا أَحْسَنَ فِي وَصْفٍ وَعَدَّ  
 مِنْ مَتَاعٍ هُوَ أَدْنَى فِي الْمَلَأَ  
 مُظْلِمٌ وَ النُّورُ فِيهِ مَا بَزَغَ (۱)  
 وَالْأَفَاعِي .. وَضَوَارِي الْجَبَلِ  
 لَوْ إِلَى الْوَصْلِ أَتَى وَاتَّصَلَ (۲)  
 نَزْرَةً بَارِدَةً عَنْهَا يَجَلُ  
 يَا جَمِيلٌ وَيَمَا رَمْتَ اتَّصَلْتَ  
 كَانَ .. وَالتَّرْكُ لَهُ صَارَ الْمَلِيحُ ..  
 وَعَلَى أَفْلَاكِهَا الرَّجُلَ وَضَعْتَ (۳)  
 بَارِدًا كَانَ عَنِ اللَّبِّ خَرَجَ

(۱) أراد بقوله ( بار ) الذي هو بمعنى الحمل الفاظ القرآن ای صندوق مملوء بالفاظ القرآن أحسن من صندوق مملو جوفه بفار الهوى وافاعى الشقاق- (۲) كلمة دلالة ولو كان لفظها مؤنثاً و لكن بعد الوضع وضعوه لكل دلال يدل الطالب على مطلوبه و قوله ( سرد ) معناه البارد واستعمل فى مقام القبيح (۳) لانه ما وراء الكمال الا النقص وما وراء الحق الا الباطل -

- (۱) باز صندوقی پر از قرآن بهست  
 (۲) باز صندوقی که شد خالی ز بار  
 (۳) حاصل اندر وصل چون افتاد مرد  
 (۴) چون بمطلوبت رسیدی ای ملیح  
 (۵) چون شدی بر بامهای آسمان
- زانکه صندوقی بود خالی بد است  
 به ز صندوقی که پرموشت و مار  
 گشت دلاله به بیش مرد سرد  
 شد طلبکاری علم اکنون قبیح  
 سرد باشد جست و جوی نردبان



- (۱) لِسَوَى الْأَحْبَابِ أَوْ تَعْلِيمٍ غَيْرِ  
فَطَرِيقُ الْخَيْرِ إِذَا بَعْدَ خَيْرٍ  
بَارِدًا كَانَ وَ مَرْدُودًا تَفَهُ  
حَاصِلٌ بِالذَّاتِ لَا الْجَدِّ انْتِبَهُ  
(۲) فَلَوِ الْمِرَاتُ بِاللُّطْفِ صَفَتْ  
جَلِيتُ بِالنُّورِ بِالْحُسْنِ صَفَتْ  
فَلَهَا الصَّقْلُ نَدَى جَهْلًا وَ مَا  
زَادَهَا ضَوْءٌ .. لَهَا الْقَدْرُ سَمَى ..  
(۳) عِنْدَ سُلْطَانٍ إِذَا حَقَّ الْقَعُودُ  
فَقَبِيحٌ لَوْ طَلِبْتَ لِلرَّسُولِ  
فِي الْقَبُولِ لَكَ بِاللُّطْفِ يَجُودُ (۱)  
أَوْ إِلَى مَالِكَةَ تَبْغِي الْوُصُولُ

فی بیان مشغولیه عاشق فی حضور المعشوق له یقرئه مرأسله

العشق ومطالعتها ومشغوليته بحكايتها وفي بيان عدم قبول المعشوق لها وقوله  
ان طلب الدليل عند حصول المدلول قبيح والاشتغال بالعلم بعد الوصول  
الى المعلول مذموم

- (۴) ذَلِكَ الْوَاحِدُ مَنْ كَانَ الْحَبِيبُ  
لَهُ مِنْهُ أَجْلَسَ حَتَّى يَطِيبُ  
أَخْرَجَ مَالِكَةَ عِنْدَ الْحَبِيبِ  
قَرَأَ .. مَا حَذَرَ مِنْهُ الرَّقِيبُ ..

(۱) كما حكى الله تعالى عن حسن أدب الرسول (ص) بقوله ( ما زاغ البصر وما طغى )  
ای الى النظر الى عجائب الملكوت والملاء الاعلى فلى الوارث ان يراعى ما رعاہ مورثه  
ولهذا قال ( داستان مشغول شدن عاشق الخ ) -

- (۱) جز برای یاری و تعلیم غیر  
سرد باشد راه خیر از بعد خیر  
(۲) آینه روشن که شد صاف و جلی  
جهل باشد بر نهادن صیقلی  
(۳) پیش سلطان خوش نشسته در قبول  
زشت باشد جستن نامه رسول

داستان مشغول شدن عاشق به عشق نامه خواندن و مطالعه کردن در حضور معشوق مغشوش  
و معشوق آن را ناپسندیده داشتن و گفتن که طلب الدلیل عند حصول المدلول قبیح

والاشتغال بالعلم بعد الوصول الى المعلول مذموم

- (۴) آن یکی را یار پیش خود نشاند  
نامه بیرون کرد و پیش یار خواند



(۱) وَلَكُمْ بَيْتٌ بِتِلْكَ الْمَالِكَةِ  
وَالْمَدِيحِ وَالْتَنَا وَالْإِبْتِهَالِ  
(۲) فَلَهُ قَالَ الْحَبِيبُ لَوْ لِيَا  
تَحْكِي وَقْتُ الْوَصْلِ لِلْعَمْرِ الْعَزِيزِ  
(۳) فِي الْأَمَامِ حَاضِرٌ مِنْكَ أَنَا  
تُظْهِرُ الْآيَةَ لِلْعُشَاقِ لَمْ  
(۴) قَالَ أَنْتَ حَاضِرٌ عِنْدِي هُنَا  
(۵) لِي مِنْكَ لَمْ أَجِدْ مَا قَدْ نَظَرْتُ  
لَيْسَ فِي ذَا النَّفْسِ هَبْنِي الْوَصَالَ  
(۶) أَنَا مِنْ ذِي الْعَيْنِ عَذْبًا وَزُلَالًا  
وَبِذَاكَ الْمَاءِ عَيْنَ الْقَلْبِ لِي

بِالْزَايَا لِلْفِرَاقِ الْمُهْلِكَةِ  
مَا لَهُ كَابَدٌ مِنْ قَبْلِ الْوَصَالِ  
هَذِهِ الْمَالِكَةُ عَنْ بَعْدِيَا  
كَانَ تَضْيِيعًا .. وَلَسْتُ بِالْمُحِيزِ ..  
(۱) تَقْرَأُ مَالِكَةَ أَنْتَ الْعَنَا  
تُكَ هَذِي .. وَكَمَنْ بِالْغَيْرِ لَمْ ..  
لَكِنْ أَسَفْتُ نَصِيبًا حَسَنًا  
أَنَا فِي عَامٍ مَضَى مِنْهُ انْبَهَرْتُ  
أَنْظُرُ فِيهِ وَشَاهَدْتُ الْجَمَالَ  
قَدْ .. شَرِبْتُ الْعِزَّ نَلْتُ وَالْجَلَالَ ..  
صَفْوَةً سَوَّيْتُ كَالنُّورِ الْجَلِيلِ

(۱) کلمه باری فی الاصل تأتی یطلب الادنی دون الاعلی یعنی ان لم تفن و  
تموت بحبی اترك الكلام والغرام و طالع جمالی لان هذه الحالة التي انت فيها ليست  
علامة العشاق -

(۱) بیتها در نامه و مدح و ثنا  
(۲) گفت معشوق این اگر بهر منست  
(۳) من به پیشت حاضر تو نامه خوان  
(۴) گفت اینجا حاضری اما و لیک  
(۵) آنچه می دیدم ز تو پارینه سال  
(۶) من ازین چشمه زلالی خورده ام

زاری و مسکینی و بس لایها  
گاه وصل این عمر ضایع کردن است  
نیست این باری نشان عاشقان  
من نمی یابم نصیب خویش نیک  
نیست این دم گرچه می بینم وصال  
دیدۀ دل ز آب تازه کرده ام

- (۱) أَنْظِرْ الْعَيْنَ وَلَكِنْ مَا بِهَا  
فَكَأَنَّ لُصَّ الطَّرِيقِ لَطَرِيقُ  
(۲) فَلَهُ قَالَ إِذَا لَسْتُ أَنَا  
أَنَا فِي بُلْغَارٍ كُنْتُ وَالْمُرَادُ  
(۳) أَنْتَ لِي الْعَاشِقُ كُنْتُ بِالْآثَرِ  
يَا فَتَى لِلْحَالَةِ فِي الْيَدِ لَمْ  
(۴) فَإِذَا كَلْبِي مَطْلُوبٌ لَكَ  
فِي الزَّمَانِ صِرْتُ جُزْءٌ فَادْهَبِ  
(۵) بَيْتَ مَعْشُوقٍ أَنَا كُنْتُ وَلَمْ  
فَعَلَى أَنْقَدَ لَكَ الْعِشْقُ وَقَعَ
- أَبْدَأُ مَاءً .. أَتَى الْيَبَسُ لَهَا ..  
مَاءٍ ذَوْقِي قُطِعَ .. لَسْتُ الرَّفِيقُ ..  
لَكَ مَعْشُوقًا وَلَا رُوحُ الْمَنَى (۱)  
لَكَ كَانَ فِي قَتَوَزَادِ ابْتِعَادِ  
عَاشِقُ الْحَالَةِ لِي لَيْسَ مَقَرُّ  
تَأْتِ .. مِثْلَ الْعَرَضِ زَالَ وَلَمْ ..  
أَنَا مَا كُنْتُ وَمِنْ مَقْصُودِكَ (۲)  
.. أَوْ بِعِشْقِ الْكَلِّ يَا هَذَا ارْغَبِ ..  
أَكْ مَعْشُوقًا إِذَا مَا الْعِشْقُ لَمْ (۳)  
لَا عَلَى الصُّنْدُوقِ بِالْبَتِّ ارْتَقَعَ

(۱) بلغار وقتو بفتح القاف وضم التاء المشاة الفوفية اسم بلدين بينهما بعد مسافة -  
(۲) ای لست عاشقی بالاصالة بل عاشقی بواسطة ذوق الحال - (۳) كون الذات  
الالهية بيت المعشوق من جهة كونها منبع الحالات ومصدر الاذواق فعشقت يكون للاذواق  
وليس للصندوق وليس الصندوق مثال مجمع ومخزن الذات فاذا ائتلغت الروح بالذی حصل  
بواسطة المحبة من الحالات والكشف وانست به وظهرت غیرة المحبوب فیکون السالك معرض  
العتاب مثلا العالم ان عمل بموجب علمه لاق لمطالعة جمال المحبوب فالحرى ترك الظاهر  
منه بعد تحصيله لیشتغل بمطالعة الجمال بواسطة الرياضات فان العلم نفسه معرض لكسب المال  
والجاء فعلى السالك ترك الكرامات والحالات لانها عرض لاثبات لها والاشتغال بمطالعة  
جمال الله بالتفکر فی آلامه -

- (۱) چشمه می بینم ولیکن آب نی  
(۲) گفت پس من نیستم معشوق تو  
(۳) عاشقی تو بر من و بر حالتی  
(۴) پس نیم کلی مطلوب تو من  
(۵) خانه معشوقه ام معشوق نی
- راه آبم را مگر زد ره زنی  
من ببلغار و مرادت در قتور  
حالت اندر دست نبود ای فتی  
جزو مقصودم ترا اندر زمن  
عشق بر نقدست بر صندوق نی

- (۱) كَانَ مَعشُوقَكَ ذَاكَ مَنْ غَدَى  
هُوَ مِنْكَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ  
(۲) مَنْ لَهُ لَوْ تَجِدُ بِالْمُنْتَظَرِ  
كَانَ أَيْضاً وَهُوَ أَيْضاً لَكَ  
(۳) فَعَلَى الْأَحْوَالِ قَدْ صَارَ الْأَمِيرُ  
عِنْدَ ذَاكَ الْقَمَرِ كَانَ الْقَمَرُ  
(۴) لَوْ إِلَى الْحَالِ يَقُولُ امْتَثِلَا  
وَلَوْ الْأَجْسَامُ أَرْوَاحاً أَرَادَ  
(۵) مَنْ هُوَ الْوَاقِفُ كَانَ الْمُنْتَهَى  
إِذْ هُوَ مُنْتَظَرٌ كَانَ لِحَالِ
- مُطْلَقاً قَرْدَا بِلَا حَدِّ بَدَى  
لَكَ وَهُوَ الْبَاطِنُ وَالظَّاهِرُ  
لَمْ تَكُ لِلْغَيْرِ وَهُوَ لَكَ سِرٌّ  
ظَاهِراً كَانَ جَلِيّاً عِنْدَكَ  
هُوَ لَا الْمَوْقُوفَ لِلْحَالِ يَصِيرُ  
دَائِماً وَالْعَامَ عَبْدَ مَا أَمَرَ (۱)  
وَبِمَا قَالَ سَرِيعاً عَمِلاً (۲)  
يَجْعَلُ سَوَى وَاهْدَاهَا الرِّشَادُ  
لَمْ يَكُ لَا يَصِلُ مَا يَشْتَهَى  
يَفْحَصُ عَنْهُ بِهِ يَبْدَى سُؤَالَ

(۱) نسخه نایه - عبد ذاك القمر كان القمر - دائماً و الحول طوع ما امر -  
(۲) قال فی النهج لما روى ان حضرة مولانا لما عرض عليه بدرالدين التبریزی معرفته  
بالاكسير وقال له اهديك دراهم لتجعلها ثمن نعلك غضب وقال سبحان الله نحن نطلب ان  
نجعل الفضة والذهب تراباً ليامن اصحابنا شرهما وكلام هذا ضد مشربنا فحارو دخل تحت  
ارادته -

- (۱) هست معشوق آنکه او یکتو بود  
(۲) چون بیابی اش نه مانی منتظر  
(۳) میر احوالست فی موقوف حال  
(۴) چون بگوید حال را فرمان کند  
(۵) منتهی نبود که موقوفست او
- مبتدا و منتهات او بود  
هم هویدا او بود هم نیز سر  
بنده آن ماه باشد ماه و سال  
چون بخواهد جسمها را جان کند  
منتظر بنشسته باشد حال جو

(۱) خبر مبتدا ( میر احوالست ) مقدر است و آن ( یابنده معشوق واقعی است ) که عارف  
کامل است و این بیت انتقال است بسوی آن عارفی که بهدف خود رسیده و برایش تجلی حاصل  
شده است -



- (۱) کیمیاء الحال کانت ید من یدہ لو حرک صار النحاس  
(۲) لو اراد الموت حلو السكر حول الترّجس والنسرين ما  
(۳) من هو الموقوف للحال غدی به فازداد و طورا نقصا  
(۴) اصح فالصوفي ابن الوقت كان صافيا صار ومن وقت وحال  
(۵) کل ذي الاحوال قيد عزمه حية من نفخه السامي الملیح
- .. لیس بالواقف فی صنع و فن ..  
به سکرانا و ذاب بالتماس  
صار و الشوک و دامی المشتري  
شاء کان .. عم ارضا و سما ..  
ادميا طورا الحال بدی (۱)  
.. و الى ما فيه طبعاً ملصاً ..  
في المثل غير ان کل زمان (۲)  
فرغ خلصه عشق الوصال  
اوقفت و الراي طوع حکمه  
رجعت اذ کان فيه کالمسیح

(۱) ای علی مقتضی الطبیعة البشرية ان غلبته الاحوال ازداد شوقاً وان رجع الى الطبیعة البشرية نغیر و صار فی النقصان بخلاف المنتهی الحاکم علی الحال فانه بسبب کماله بحب ربه فنی فی الله و لم یبق فيه من البشرية الصورية فأتت الاشياء منقادة لامره لانه وصل لقرب الفرائض و صار آلة للحق تعالی - ولهذا قال ( وما رمیت اذ رمیت ولكن الله رمی ) - (۳) قال فی النهج لما روى عن حسین بن علی ( ع ) انه وقعت فی بینه نار وهو ساجد وما رفع رأسه ولا التفت اليها فلما اطفئت قيل له له لم ترفع رأسک فی هذه الحالة قال الهتنی مشاهدة النار الكبرى عن هذه النار الصغرى -

- (۱) کیمیای حال باشد دست او  
(۲) گر بخواهد مرگ هم شیرین شود  
(۳) آنکه او موقوف حال آدمی است  
(۴) صوفی ابن الوقت باشد در مثال  
(۵) حالها موقوف عزم و رأی او
- دست جنباند شود مس مست او  
خار و نشتر زرگس و نسرين شود  
که بحال افزون و گاهی در کمی است  
لیک صافی فارغست از وقت حال  
زنده از نفخ مسیح آسای او

- (۱) عَاشِقٌ لِلْحَالِ أَنْتَ لَا لِيَا  
 (۲) لِرَجَاءِ الْحَالِ مَنْ كَانَ نَفْسُ  
 نَفْسًا آخَرَ كَانَ الْكَمَلًا  
 (۳) كَانَ دَوْمًا وَالَّذِي الْأِفْلَ كَانَ  
 لَيْسَ مَحْبُوبًا لَدَى الْحَقِّ يَقِينُ  
 (۴) مَنْ زَمَانًا حَسَنًا غَيْرَ حَسَنُ  
 تَارَةً مَاءً وَأُخْرَى النَّارَ كَانَ  
 (۵) هُوَ بُرْجُ قَمَرٍ لَكِنْ قَمَرٌ  
 هُوَ نَقْشُ الصَّنَمِ لَكِنْ خَبِرُ  
 (۶) إِنْ صُوفِي الصِّفَا كَانَ كَمَنْ  
 وَكَمِثْلِ الْأَبِ لِلْوَقْتِ مَسْكُ  
 (۷) وَيَعِشِقُ ذِي الْجَلَالِ غَرَقَا  
 وَمِنْ الْأَوْقَاتِ وَالْأَحْوَالِ قَدْ
- عَاشِقٌ دَوْمًا تَدُورُ حَوْلِيَا  
 نَاقِصًا لِلْحَالِ وَالْوَقْتُ التَّمَسُّ  
 لَيْسَ مَعْبُودُ الْخَلِيلِ الْأَفْلَا  
 زَمَنًا ذَا آخَرَ فِي ذَاكَ بَانَ  
 حَيْثُ قَالَ لَا أَحِبُّ الْأَفْلِينَ  
 آخَرُ مَا قَرَّ حَالًا فِي زَمَنٍ  
 كُلُّهُ أَنْ هُوَ بِالتَّغْيِيرِ بَانَ  
 لَمْ يَكُ وَالنُّورُ فِيهِ مَا سَفَرُ  
 مَا لَهُ عَنْهُ بَانَ مِنْهُ ظَهَرُ  
 هُوَ ابْنُ الْوَقْتِ فِي حَالٍ وَفَنُ  
 مُحْكَمًا فِي طَوْعِهِ كَيْفَ سَلَكَ (۱)  
 ذَلِكَ الصَّافِي فِيهِ احْتَرَقَا  
 فَرَّغَ كَلًّا وَلَيْسَ ابْنُ أَحَدُ

(۱) نسخه ثانیة - انی سلك -

بر امید حال بر من می تنی  
 نیست معبود خلیل آفل بود  
 نیست دلبر لا احب الافلین  
 یک زمانی آب و یک دم آتش است  
 نقش بت باشد ولی آگاه نی  
 این کس نی فارغ از اوقات و حال  
 وقت را همچون پدر بگرفت سخت

(۱) عاشق حالی نه عاشق بر منی  
 (۲) آنکه یک دم کم دمی کامل بود  
 (۳) و آنکه آفل باشد و گه آن و این  
 (۴) آنکه گاهی خوش و گه ناخوش است  
 (۵) برج مه باشد ولیکن ماه نی  
 (۶) مست صافی غرق عشق ذو الجلال  
 (۷) هست صوفی صفا چون ابن وقت

- (۱) غَرِقَ فِي نُورٍ مَنْ لَمْ يُولَدْ  
لَمْ يَلِدْ لَمْ يُولَدْ الْكُفُوُ الْأَحَدُ  
(۲) رُحٌ وَمِثْلُ الْعِشْقِ ذَا عَنهُ أَفْحَصُ  
وَمُدَامًا عَبْدٌ وَقْتُ مُخْتَلِفٍ  
(۳) فَلْيَنْقَشِ مِنْ قَيْمِحٍ أَوْ حَسَنِ  
وَلِمَطْلُوبِكَ وَالْعِشْقِ انْظُرِ  
(۴) فَلِذَا لَا تَنْظُرُ أَنْتَ بِحَقِيرٍ  
يَا شَرِيفُ انْظُرْ إِلَى هِمَّتِكَ  
(۵) فَبِأَيِّ حَالَةٍ أَنْتَ أَطْلُبُ  
أَيُّهَا الظَّالِمِيُّ مِنْ مِنْهُ الشَّفَّةُ  
(۶) إِنْ يَبَسَ الشَّفَّةُ كَانَ الْخَبَرُ  
أَنْ يَقِينًا لَكَ هَذَا لِاضْطِرَابِ
- .. لَا وَلَا كُفُوُ لَهُ مِنْ أَحَدٍ ..  
وَجَبَ لِلْخَالِقِ الْفَرْدِ الصَّمَدِ  
.. بِسِوَاهُ أَبَدًا لَمْ تَخْلَصِ ..  
أَنْتَ صِرْتَ وَبِهَذَا تَتَصِفُ  
كَانَ فِي نَفْسِكَ لَا تَنْظُرُ زَمَنُ  
.. فَهُوَ اللَّبُّ وَخَيْرُ الثَّمَرِ ..  
أَوْ ضَعِيفٍ لَا يَلِيقُ أَنْ تَصِيرَ  
.. فَهِيَ تَنْبِيكَ عَنْ قِيَمَتِكَ ..  
أُطْلِبُ الْمَاءَ وَفِي ذَاكَ آدَابُ  
يَبَسَتْ .. حُرُّ الْهَوَى كَمْ نَشَفَهُ ..  
لَكَ مِنْ مَاءٍ مَعِينٍ بِالْأَثَرِ (۱)  
يَأْتِي مِنْ مَاءٍ نَمِيرٍ وَعِذَابُ

(۱) قال فی النهج وفي نسخة ( که باب آرد یقین این اضطراب ) یعنی هذا لاضطراب یقیناً یأتی بنا الی الماء -

- (۱) غرقه نوری که او لم یولد است  
(۲) روحین عشقی بجو گر زنده  
(۳) منکراندر نقش زشت و خوب خویش  
(۴) منکر آن که تو حقیری یا ضعیف  
(۵) تو بهر حالی که باشی می طلب  
(۶) خشکی لب هست پیغامی ز آب
- لم یلد لم یولد آن ایزد است  
ور نه وقت مختلف را بنده  
بنگرا ندر عشق و در مطلوب خویش  
بنگر اندر همت خود ای شریف  
آب می جو دائماً ای خشک لب  
که بمات آرد یقین این اضطراب



- (۱) إِنَّ ذَاكَ الطَّلَبَ نِعَمَ الْحِرَاكِ  
فِي طَرِيقِ الْحَقِّ هَذَا الطَّلَبُ  
(۲) كُلُّ مَطْلُوبٍ لَكَ هَذَا الطَّلَبُ  
أَيَّةُ دَوْلَتِكَ وَالظَّفَرِ  
(۳) إِنَّ هَذَا الطَّلَبَ كَأَلَدِيكَ كَانَ  
ضَرْبَ صَوْتًا لَهُ هَزُّ الْجَنَاحِ  
(۴) هَبْ لَكَ الْآلَةَ لَمْ تَوْجَدْ فَانْتَ  
فِي طَرِيقِ الرَّبِّ مَا مِنْ حَاجَةٍ  
(۵) كُلُّ مَنْ تَنْظُرُ شُغْلًا يَا وَلَدُ  
صِرْ وَمِنْكَ الرَّأْسُ بِالطَّاعَةِ ضَعُ  
(۶) مِنْ جَوَارِ الطَّالِبِينَ الطَّالِبَا  
مِنْ ظِلَالِ الْغَالِبِينَ بِالظَّفَرِ
- سَعِدَ مَيِّمُونَ يَا تَبِي بِمَنَّاكَ  
يَمْنَعُ ... فِيهِ الرَّدَى وَلَعَطَبُ  
لَهُ مِفْتَاحٌ بِهِ تَلْقَى الْإِرْبُ (۱)  
رَأْيَةُ سَطَوَتِكَ وَالْعَسْكَرِ  
بِالصَّبَاحِ دَائِبًا فِي كُلِّ أَنْ  
أَنْ قَرِيبًا لَكُمْ يَا تَبِي الصَّبَاحُ  
اطْلُبْ أَجْهَدَ مَا اسْتَطَعْتَ مَا قَدَرْتَ  
بِكَ لَوْ سِرْتَ لِأَيِّ آلَةٍ  
طَلَبَ الْخِلْ لَهُ رُوحًا بِجَدِّ  
فِي الْأُمَامِ لَهُ عِشْقًا وَوَلَعُ  
تَغْدُو قَسْرًا وَتَصِيرُ الْغَالِبَا  
تَرْجِعُ ... مِنْهُمْ أَتَى فِيكَ الْآثَرُ

(۱) وفی نسخه (این سپاه دولت وریات تست) سپاه - العسکر -

- (۱) کین طلبکاری مبارک جنبشی است  
(۲) این طلب مفتح مطلوبات تست  
(۳) این طلب همچون خروسی در صبح  
(۴) گرچه آلت نیست تو می طلب  
(۵) هر که بینی طالب کار ای پسر  
(۶) کز جوار طالبان طالب شوی
- این طلب در راه حق مانع کشی است  
این نشان دولت و ریات تست  
می زند نعره که می آید صبح  
نیست آلت حاجت اندر راه رب  
یار او شو پیش او انداز سر  
واز ظلال غالبان غالب شوی

- (۱) وَإِذَا مَا نَمَلَةٌ نَظَتْ بَانَ  
فَلَيْتَ لَكَ النَّظَّةَ مِنْهَا النَّظَرُ  
(۲) أَفَلَا أَنْتَ جَمِيعَ مَا تَجِدُ  
كَانَ فِي الْأَوَّلِ فِكْرًا وَطَلَبًا  
كَسَلِيمَانَ تَصِيرُ فِي الزَّمَنِ (۱)  
أَنْتَ لَا تُلْقِي ضَعِيفًا مُحْتَقَرًا  
لَكَ مِنْ فَنٍّ وَمَالٍ مَا تُعَدُّ  
هَكَذَا قِسْ كُلَّ شَيْءٍ مُكَتَسَبًا..

حکایه ذلك الرجل الذي كان يدعو الله ليلا ونهاراً ان اعطني الرزق

الحلال بلا جد و تعب

- (۳) وَاحِدٌ فِي عَصْرِ دَاوُدَ النَّبِيِّ  
(۴) بِالدَّعَاءِ ذَا دَعَى يَا رَبِّهَا  
(۵) حَيْثُ أَنْتَ لِي خَلَقْتَ كَاهِلًا  
(۶) أَعْلَى ظَهْرِ الْيَعَاظِيرِ اللَّتِي  
تَضَعُ الْجِمْلَ لِخَيْلٍ وَجِمَالَ  
عِنْدَ كُلِّ عَالِمٍ كُلِّ غَيْبٍ  
ثَرْوَةٌ لَا فِي عَنَاءٍ إِقْسِمُ لِيَا  
أَحْمِلُ الضَّرْبَ وَرُخْوًا عَاطِلًا  
جُرِحْتُ مَحْرُومَةً مِنْ قِسْمَةٍ (۲)  
لَا تُطِيقُ سَحَبَ أَحْمَالٍ ثِقَالَ

(۱) ای ان طلبت نملۃ السلیمانیۃ ای مرتبۃ سیدنا سلیمان (ع) مع حقارتها لانها وان كانت فی الصورة حقیرة ولكن طلبها الله عند الله العظیم - (۲) پشت ریش ای مجروح الظهر -

- (۱) گریکی موری سلیمانی بجست  
(۲) هرچه داری تو ز مال و پیشه  
منگرا ندر جستن او سست سست  
نی طلب بود اول و اندیشه (۱)

حکایت آن شخصی که در عهد داود (ع) شب و روز دعا میکرد که روزی مرا

حلال ده بی رنج و تعب

- (۳) آن یکی در عهد داود نبی  
(۴) این دعا میکرد دایم کای خدا  
(۵) چون مرا تو آفریدی کاهلی  
(۶) بر خران پشت ریش بی مراد  
نزد هر دانا و پیش هر غیبی  
نروتنی بی رنج روزی کن مرا  
زخم خو و سست جنبی منبلی  
بار اسب و اشتران نتوان نهاد

(۱) در نسخه لکناهور سه بیت اضافی دارد که ظاهراً از ملحقات است -

- (۱) يَا غَنِيُّ لِي رَخْوًا إِذْ خَلَقْتَ  
 (۲) أَنَا رَخْوَفِي الْوُجُودِ فِي الظَّلَالِ  
 (۳) أَفَلَمْ رَخَوِينَ نَوَامِ الظَّلَالِ  
 (۴) كُلُّ مَنْ كَانَتْ لَهُ رِجْلٌ ذَهَبٌ  
 (۵) سَوِّقَ الرِّزْقَ إِلَى كُلِّ حَزِينٍ  
 (۶) حَيْثُ أَنَّ الْأَرْضَ لَا رِجْلَ لَهَا  
 وَعَلَيْهَا ضِعْفًا الْقَطْرُ هَمَرٌ  
 (۷) حَيْثُ أَنَّ الْإِطْفَلَ رِجْلًا فَقَدَا  
 وَعَلَى الرَّأْسِ لَهُ رِزْقًا تُدْرُ
- مِنْ طَرِيقِ الرِّخْوِ لِي هَلَا رَزَقْتُ (۱)  
 نَمْتُ نَمْتُ فِي ظِلَالِ ذِي النِّوَالِ  
 قِسْمَةٌ أُخْرَى كَتَبْتُ وَنَوَالِ  
 يَسْئَلُ رِزْقًا وَجَدَ بِالطَّلَبِ  
 لَهُ قَلْبًا وَبِلَا جَدٍ ارْزُقِ  
 وَالسَّحَابَ امْطُرْ بِكُلِّ الْأَرْضِينَ  
 جُودُكَ السُّحْبَ يَسُوقُ نَحْوَهَا  
 .. وَبَدَتْ وَرْدًا وَزَهْرًا وَخَضِرُ  
 أُمُّهُ تَأْتِي إِلَيْهِ مَدْدًا (۲)  
 .. وَ لَهُ تُخْلِصُ مِنْ جُوعٍ أَشْرُ

(۱) کاهلی معناه الرخو (۲) لانه ورد فی الحدیث لو توکلتم علی الله حق توکله  
 لرزقکم کما یرزق الطیر تغدو خماصاً وتروح بطاناً -

- (۱) کاهلی چون آفریدی ای ملی  
 (۲) کاهلم من سایه خسبم در وجود  
 (۳) کاهلان و سایه خسبان را مگر  
 (۴) هر کرا پایست جوید روزی  
 (۵) رزق را می ران بسوی آن حزین  
 (۶) چون زمین را پا نباشد جود تو  
 (۷) طفل را چون پا نباشد مادرش
- روزیم ده هم ز راه کاهلی  
 خفتم اندر سایه این فضل وجود  
 روزی بنوشته نوع دگر  
 هر کرا پا نیست کن دلسوزی  
 ابر را باران بسوی هر زمین  
 ابر را راند بسوی او دو تو  
 آید و ریزد وظیفه بر سرش



وَيْلًا جَدًّا وَ أَيْ حِرْقَةً  
 مَا مَسَكْتُ وَ لِي الْجَدُّ ذَهَبُ  
 كَثْرَةً فِي لَيْلَةٍ حَتَّى الْنَهَارُ  
 ضَحِكُوا هَزُوا عَلَى مَا قَدْ جَرَى  
 نَبِيٍّ أَوْ شُغْلٍ بِلَا نَفْعٍ وَقَعَ  
 مَا يَقُولُ كَيْفَ عَفَوًا يُرْزَقُ  
 لَهُ أَعْطَى وَ بِهَذَا نَطَقَا  
 كُلَّ فَرْدٍ لَهُ مِنْ لُطْفٍ وَهَبُ  
 وَ الَّذِي مَا جَدَّ شَيْئًا مَا وَجَدَ  
 وَ رَسُولَ الْحَقِّ فِي هَذَا الْأَوَانِ  
 مَنْ بَطْوَعِ أَمْرِهِ الْمَلِكُ يَكُونُ  
 مَنْ لَهُ لُطْفُ الْإِلَهِ ذُو الْجَلَالِ

(۱) اَطْلُبْ رِزْقًا اَنَا بِالْصَّدَقَةِ  
 جَيْثُ مِنْ جَدِّ اَنَا غَيْرَ اَطْلُبْ  
 (۲) ذَا الدُّعَاءَ قَالَ سِرًّا وَ جِهَارًا  
 (۳) كُلَّ لَيْلٍ لِلْمُضْحَى الْحَى الْوَرَى  
 مِنْهُ مِنْ قَوْلٍ سَخِيفٍ وَ طَمَعٍ  
 (۴) مِنْهُ يَا لِلْعَجَبِ ذَا الْأَحْمَقُ  
 أَوْ هُوَ شَخْصٌ حَشِيشًا خَرَقَا  
 (۵) فَطَرِيقُ الرِّزْقِ كَسَبٌ وَ تَعَبٌ  
 صَنْعَةٌ مَعَ طَلَبٍ مِنْهُ وَجَدَ  
 (۶) فَالْمَلِكُ الْفَرْدُ وَ السُّلْطَانُ كَانَ  
 هُوَ دَاوُدُ النَّبِيُّ ذُو الْفُنُونِ  
 (۷) مَعَ مِثْلِ الْعِزِّ هَذَا وَ الدَّلَالِ

که ندارم من ز کوشش جز طلب  
 روز تا شب شب همه شب تا ضحی  
 بر طمع خامی و بر پیکار او  
 یا کسی دادست بنگ بی هیش  
 هر کسی را پیشه داد و طلب  
 و ادخلوا الایات من ابوابها  
 هست داود نبی ذو فنون  
 که گزیدستش عنایتهای دوست

(۱) روزی خواهم بناگاه بی تعب  
 (۲) مدت بسیار می کرد این دعا  
 (۳) خلق می خندید بر گفتار او  
 (۴) که چه میگویی عجب این سست ریش  
 (۵) راه روزی کسب و رنجست و تعب  
 (اطلبوا الارزاق فی اسبابها)  
 (۶) شاه و سلطان و رسول حق کنون  
 (۷) با چنان عز و نازی کاندر اوست

- (۱) فِي الْوَرَى اخْتَارَ الْحَبِيبَ الْمُعْجِزَاتِ  
مَوْجُ بَحْرِ جُودِهِ لَا فِي زَبَدٍ  
(۲) مَا لِذَاتِ أَحَدٍ مِنْ آدَمَ  
لَهُ صَوْتٌ كَأَن مِثْلَ الْأَرْغَنُونَ  
(۳) مَنْ بِكُلِّ عِظَةٍ مِنْهُ هَلَكٌ  
صَوْتُهُ بِالْحُسْنِ قَدْ أَفْنَى الْمَلَأُ  
(۴) وَ يَبْدَأُ الْوَقْتَ الْغَزَالَ وَالْأَسَدَ  
غَفَلَ ذَا أَنْ نَصِيرَ نَحْوَ ذَا  
(۵) وَالْجِبَالُ وَالطُّيُورُ بِالنَّفْسِ  
وَ كَلَا الْأَثْنَيْنِ وَقْتَ الدَّعْوَةِ
- لَهُ لَا تَحْصِي بَعْدَ وَ الصِّفَاتِ  
مَدَدًا عَبَّ لَنَا بَعْدَ مَدَدٍ  
أَبْدًا لِلْحَالِ فِي ذَا الْعَالَمِ  
غَيْرُ دَاوُدَ.. وَ لَا بَعْدًا يَكُونُ..  
مِائَاتَانِ.. الرُّوحَ وَالْقَلْبَ مَلَكُ..  
.. وَ لَهُ الصِّبْتُ عَلَى النَّجْمِ عَلَى..  
جَمْعًا فِي وَعْظِهِ الْأَسْنَى الْأَسَدَ (۲)  
وَ لَهُ مَا أَبْرَزَ أَيُّ أَذَى  
صَاحِبُوهَ وَ لَهُ الْكُلُّ التَّمَسُّ (۲)  
مَحْرَمٌ مِنْهُ قُرَيْنُ الصُّحْبَةِ

(۱) ای حاله کون هذا الاسد مغفلا عن ذلك الغزال و الغزال أمين من شر الاسد -  
(۲) هم رسايل يعنى مصاحبين له و مسبحين معه قال تعالى فى سورة الانبياء و سخرنا مع داود الجبال يسبحن و الطير و كنا فاعلين اى التسخير و قال فى سباء يا جبال اوبى معه و الطير و الننا له الحديد -

موج بخشایش مدد اندر مدد  
کى بدست آواز هم چون ارغنون  
آدسى راصوت خوبش کرده نيست  
سوى تذکيرش مغفل اين از آن  
هر دو اندر وقت دعوت محرمش

(۱) معجزاتش بى شمار و بى عدد  
(۲) هيچ کس خود را ز آدم تاکنون  
(۳) که بهر وعظى بميراند دويست  
(۴) شير ز آهو جمع کردند آن زمان  
(۵) کوه و مرغان هم رسايل بادمش

- (۱) ذَا وَكُمْ مِنْ مِائَةٍ مِنْ مِثْلِهِ  
نُورُهُ فِي الْوَجْهِ مِنْ غَيْرِ جِهَاتٍ
- (۲) مَعَ جَمِيعِ اللَّطِيفِ وَالتَّمَكُّينِ ذَا  
بَلْ لَهُ فِي الطَّلَبِ وَالْفَحْصِ قَدْ
- (۳) وَبِلَا نَسْجِ الدُّرُوعِ وَالتَّعَبِ  
مَعَ مَا كَانَ لَهُ مِنْ سَطْوَةٍ
- (۴) هَكَذَا مَخْذُولٌ مَطْرُودُ السَّمَاءِ
- (۵) مِثْلُ هَذَا الْمُدِيرِ دَوْمًا عَجَلٌ  
يَمَلَأُ الدَّيْلَ لَهُ نَفْعًا وَرَبْحًا
- مُعْجَزَاتِ بَهَرَتْ مِنْ فَضْلِهِ  
مَعَ جِهَاتِ اِبْدَعِ وَصَفَاوَذَاتِ  
رِزْقُهُ مَا كَانَ فِي الْخَلْقِ كَذَا  
قَيِّدٌ خَصَّصَ فِي جُهْدٍ وَجَدَ  
رِزْقُهُ مَا جَاءَ بَاتَ فِي سَعْبِ (۱)  
وَ عَظِيمِ الْقُدْرَةِ وَالسَّلَاطَةِ  
قَدِرٌ وَغَدٌ وَ وَفَرًا عِدْمًا (۲)  
طَلَبَ لَا بِاتِّجَارٍ وَ عَمَلٍ  
.. يَا تَرَى هَذَا لِذِي لُبٍّ يَصِحُّ ..

(۱) روى ما اكل احد طعاماً خيراً من ان يأكل من عمل يده و ان نبى الله داود كان يأكل من عمل يده كذا فى تنوير المصاييح و كان آدم حراثاً و نوح نجاراً و ادريس خياطاً و ابراهيم و لوط زارعين و صالح تاجراً و داود حداداً و موسى و شعيب و محمد رعاة كذا فى نزهة الناظرين - (۲) اى هكذا مخذول بقى مدبراً خانه كنده دون بفتح الكاف العربية اى دنى غير نظيف مطرود من السماء -

- (۱) اين وصد چندين مرو را معجزات  
نور رویش بی جهات و در جهات
- (۲) با همه تمکین خدا روزی او  
کرده باشد بسته اندر جستجو
- (۳) بی زره بافی و رنجی روزیش  
می نیامد با همه پیروزش
- (۴) اینچنین مخذول و واپس مانده  
خانه كنده دون گردون رانده
- (۵) این چنین مدبر همی خواهد که زود  
بی تجارت پر کند دامن زسود



- (۱) مِثْلُ هَذَا الْإِبْلَةِ لِلْوَسْطِ  
 أَنْ هُوَ سَطْحُ السَّمَاءِ لَا فِي دَرَجٍ  
 (۲) ذَا لَهُ قَالَ يَنْجُو السَّخْرَةَ  
 (۳) وَ الْبَشِيرُ جَاءَ هَزْوَاً ضَحْكَاً  
 أَيْضاً أَمْسَحَ يَا رَئِيسَ الْقَرْيَةِ  
 (۴) وَهُوَ مِنْ سُخْرِيَةِ النَّاسِ وَمِنْ  
 أَبَدًا مَا قَلَّ مِنْهُ الدُّعَاءُ  
 (۵) لَهُ حَتَّى عُرِفَ بِالْبَلَدَةِ  
 يَطْلُبُ الْجَبْنَ مِنْ الظَّرْفِ الْخَلِيِّ  
 (۶) مَثَلًا فِي الطَّمَعِ النَّبِيِّ الْفَقِيرِ  
 وَمِنْ الْأَلْحَاحِ هَذَا وَالطَّلَبُ
- جَاءَ مِنْ حَقِّ بِهِ مَعَ غَلَطٍ  
 يَصْعَدُ مِنْ غَيْرِ عُسْرٍ وَ حَرَجٍ  
 خَذَلَكَ الرِّزْقُ أَتَى بِالْمَرَّةِ  
 آخَرَ قَالَ لَهُ مِنْ لُطْفِكَ  
 أَنْتَ مِمَّا نِلْتَ مِنْ ذِي التُّحَفَةِ  
 هَزَوِهِمْ مِنْ ذَلِكَ الْقَوْلِ الْخَشِنِ  
 وَالْخُضُوعِ لَا وَلَا أَتْنَى الرَّجَاءِ  
 أَنْ يَلَا كَسْبَ وَ أَيْ عَدَّةٍ  
 هُوَ مَعْتَوَهُ .. لَهُ حَقُّ الْوَلِيِّ  
 ذَا غَدًا مَا لَهُ فِي الْخَلْقِ نَصِيرٌ  
 مَا أَتْنَى جَدُّ وَ ضَجَّ وَ طَلَبُ

که بر آید بر فلك بی نردبان  
 که رسیدت روزی و آمد بشیر  
 ز آنچه یابی هدیه ای سالارده  
 کم نمی کرد از دعا و چاپلوس  
 کوز انبان تهی جوید پنیر  
 او ازین خواهش نمی آمد جدا

(۱) این چنین گنجی بیامد در میان  
 (۲) این همه گفتش بتسخرنک بکیر  
 (۳) وان یکی خندید ما را هم بنده  
 (۴) او ازین تشنیع مردم وین فسوس  
 (۵) تا که شد در شهر معروف و شهیر  
 (۶) شد مثل در خام طمعی آن گدا

هذا في بيان هجوم البقرة على بيت الداعي بالالاحاح ودخوله

في البيت قال النبي (ص) ان الله يحب الملحين في الدعاء

- (۱) لَحَّ حَتَّى ذَاتَ يَوْمٍ ذَا الدُّعَاءِ      فِي الضُّحَى قَالَ لَهُ زَادَ الْبُكَاءُ  
وَالْخُضُوعَ بَغْتَةً ثَوْرٌ عَجَلُ      قَصَدَ الْبَيْتَ لَهُ لَمَّا وَصَلَ  
ضَرَبَ فِي قَرْنِهِ الْبَابَ كَسَرَ      لَهُ مِفْتَاحًا وَ قَفْلًا وَ طَفَرَ  
(۲) دَاخِلَ الْبَيْتِ بِلَا أَيْ آدَبٍ      وَ عَلَيْهِ الرَّجُلُ الْحَالُ وَ ثُبُ  
(۳) شَدَّ رِجْلَيْهِ وَ بَعْدًا قَطْعًا      لَهُ حُلُقُومًا وَ أَنَا مَا رَعَى  
أَحَدًا أَوْ لَهُ أَدْنَى مُهَلَّةٍ      يُعْطِي أَوْ أَمْنًا بِدُونِ فِكْرَةٍ  
(۴) حَيْثُ مِنْهُ قَطَعَ الرَّأْسَ ذَهَبَ      نَحْوَ قَصَابٍ سَرِيعًا وَ طَلَبَ  
يَسْلُخُ الْجِلْدَ لَهُ فِي عَجَلٍ      .. مَا رَأَى نَقْصًا بِهَذَا الْعَمَلِ ..

دویدن گاو در خانه دعا کننده بالاحاح قال النبي (ع) ان الله يحب

الملحين في الدعاء

- (۱) تا که روزی ناگهان در چاشتگاه      این دعا میکرد و بازاری و آم  
(۲) گاو گستاخ اندر آن خانه بجست      مرد برجست و قوایمهاش بست  
(۳) پس گلوی گاو بیرید آن زمان      بی توقف بی تأمل بی امان  
(۴) چون سرش بیرید شد سوی قصاب      تا اهاش بر کند در دم شتاب

## فی بیان عذر الناظم و طلبه المدد والاستعانة من الله تعالى

- (۱) أَنْتَ يَا مَنْ قَدْ تَقَاضَيْتَ كَثِيرٌ  
كَالْجَنِينَ الْبَاطِنِ أَجَعَلَ وَالضَّمِيرَ  
إِذْ تَقَاضَيْتَ لَهُ الْإِتِمَامَ أَنْتَ  
.. أَسْأَلُ التَّوْفِيقَ مِنْكَ كَمْ مَنَنْتَ .. (۱)
- (۲) فَلَهُ سَهْلٌ وَوَفَقٌ وَالطَّرِيقُ  
إِهْدِيَا مَنْ أَنْتَ بِاللَّطِيفِ الْحَقِيقِ  
أَوْ تَقَاضِيكَ أَرِزْ عَنِّي عَلَيَّ  
لَا تَضَعْ إِتِمَامَهُ صَعْبٌ لَدَيَّ
- (۳) إِذْ مِنْ الْمَفْلِسِ نَقْدَ الذَّهَبِ  
تَتَقَاضَا فَلَهُ سِرًّا هَبِي  
ذَهَبًا يَا أَيُّهَا الْمَلِكُ الْغَنِيِّ  
.. وَلَهُ أَجَلِي الرُّوحَ بِالنُّورِ السَّنِيِّ ..
- (۴) بِسْوَكَ فِي الْعِشِيِّ وَالسَّحَرِ  
نَظْمٌ أَوْ قَافِيَةٌ أَنِّي قَدَرْتُ  
لِلظُّهُورِ يَأْتِي أَنَا وَالنَّظَرُ  
نَظْمٌ أَوْ قَافِيَةٌ أَنِّي قَدَرْتُ  
.. وَتَمَى الْفِكْرُ لَهُ رَأْيًا نَظَرُ ..

(۱) و لما وصل الرجل الملح بالدعاء الى رزاقه تضرع سيدنا و مولانا فقال  
(ای تقاضاگر) ای یا من اوصل الرزق الصوری بالدعاء و ادخله من باب بيته على حسب  
مراده فلا قاه فحفظه و وعاه اوصل علوم و معارف المنشوی الى بيت قلوبا بطريق الالهام  
و یا متقاضی اجعل علوم المنشوی ايضاً في قلبی مثل الجنين متقاضياً للظهور و الولادة لما  
تتقاضى اختتام و اتمام هذا الكلام الشريف و الرزق المعنوی فكانت لفظة چون في الشطر  
الاول اداة تشبيه و في الشطر الثاني اداة تعليل و لفظة كر بالكاف العجيبة في تقاضاگر  
اداة اسم الفاعل -

### هذرگفتنی نظم کننده و مدد خواستن از ایزد توانا

- (۱) ای تقاضاگر درون همچون جنین  
چون تقاضا میکنی اتمام این
- (۲) سهل گردان ره نما توفیق ده  
یا تقاضا را بهل بر ما منه (۱)
- (۳) چون ز مفلس زر تقاضا میکنی  
زر به بخشش در سر ای شاه غنی
- (۴) بی تو نظم و قافیه شام و سحر  
زهره کی دارد که آید در نظر

(۱) یعنی ای آفریننده تقاضا در درون همچون جنین چونکه تقاضا میکنی اتمام این  
کمال را که عشق است پس آسان گردان و توفیق آن را ده -



- (۱) يَا عَلِيمُ النُّظْمُ وَالتَّجْنِيسُ كَانَ  
(۲) إِذْ لِكُلِّ شَيْءٍ التَّسْبِيحُ أَنْتَ  
كُلُّ ذَاتٍ مَيَّزَتْ أَوْ أَنْهَا  
(۳) كُلُّ فَرْدٍ لَهُ تَسْبِيحٌ بِنَوْعٍ  
وَبِحَالٍ ذَاكَ هَذَا لَا خَبَرَ  
(۴) وَالتَّسْبِيحُ الْجَمَادِ الْأَدْمِي  
وَالْجَمَادُ فِي الْعِبَادَاتِ غَدَا  
(۵) بَلْ هُمْ سَبْعُونَ وَاثْنَانِ الْمَلَلُ  
مَا لَهُ عَنْ مِلَّةٍ أُخْرَى خَبَرَ  
عَبْدَ أَمْرِكَ خَوْفًا وَامْتِحَانًا (۱)  
لَهُ فَقَهَتْ وَفِي ذَاكَ مَنَنْتَ (۲)  
لَمْ تَمَيِّزْ سَبْحَتِكَ وَلَهَا  
آخَرَ سَبَّحَ فِي عِشْقٍ وَطَوْعٍ  
لَهُ عَنْهُ لَا وَلَا عَمَّا ذَكَرَ  
أَنْكَرَ الطَّرْفُ لَهُ عَنْ ذَا عَمِي (۳)  
عَالِمًا أَسْتَادًا أَزْدَادٍ هُدًى  
كُلُّ فَرْدٍ مِنْهُمْ وَفَقَّ النَّحْلُ  
.. وَلَهَا التَّسْبِيحُ شَكٌّ مَا اعْتَبَرَ ..

(۱) ای مربوطه بامرك من جهة الخشية و الخوف عارفة لعظم شأنك مسبحة بدوام  
مجدك - (۲) كما قلت- و ان من شئى الا يسبح بحمده و لكن لا تفقهون تسبيحهم -  
(۳) منكر تسبيح الجماد كالمعتزلة و مقلد بهم مع ذاك الجماد فى العبادة استاذ لما علمته  
فى الدفتر الاول من قصة حنين الجذع و فى هذا الدفتر من قصة الحياتى - نسخة ثانية  
فلتسبيح -

- (۱) نظم و تجنيس و قوافی ای علیم  
(۲) چون مسبح کرده هر چیز را  
(۳) هر یکی تسبیح بر نوعی دگر  
(۴) آدمی منکر ز تسبیح جماد  
(۵) بلکه هفتاد و دو مات هر یکی  
بنده امر تو اندر ترس و بیم  
ذات بی تمیز و با تمیز را  
گوید و از حال آن این بی خبر  
و ان جماد اندر عبارت اوستاد  
بی خبر از یکدگر اندر شکى

- (۱) فَإِذَا مَا النَّاطِقَانِ جَهْلًا  
فَمَتَى النَّاطِقُ أَبَا وَ جِدَارُ  
(۲) إِذَا أُنَا التَّسْبِيحَ لِلنَّاطِقِ أَنْ  
عَلِمَ التَّسْبِيحَ لِلصَّامِتِ مَنْ..  
(۳) كَانَ لِلْمُسْنِي تَسْبِيحٌ يُخَصُّ  
كَانَ لِلْجَبْرِيِّ بِالضِدِّ الْخُلَاصُ  
(۴) فَعِنَ التَّسْبِيحَ لِلْجَبْرِيِّ لَمْ  
هُوَ بِالتَّسْبِيحَ لِلْمُسْنِي حِينَ
- حَالٌ كُلٌّ مِنْهُمَا كَمْ غَفْلًا  
عَرَفَ.. سِرَّهُمَا يَدْرِي جِهَارًا..  
مَا عَلِمْتُ كَيْفَ لِي الْقَلْبُ زَمَانُ  
..أَبْعَدُ مِنْهُ بِصُنْعٍ وَ بِقَنُ..  
لَا عِزَّالٍ مَنْ نُمِي عَنْهُ مَلَصُ (۱)  
لَهُ مِنْهُ وَ بِهِ رَامَ الْمَنَاصُ  
يَدْرِ سُنِّيَّ وَ لَا الْجَبْرِيَّ لَمْ (۲)  
مَا دَرَى مِنْ أَثَرٍ فِيهِ يَبِينُ

(۱) ای نعم للسنی تسبیح خاص بوفق اعتقاده و هو لا جبر و لا تفویض و الامر بین ذلك علی فحوی اعملاوا کل میسر لما خلق له یسبح الله و بنزهه و الجبری ضد ذاک السنی له تسبیح هو نوع آخر فی المناس ای فی الخلاص بان یقول الخالق و الفاعل الله و العبد بمنزلة الجماد - (۲) السنی لاخبر له من تسبیح الجبری لانه مظهر اسمه العدل و الجبری من السنی بلا اثر و لا نصیب لانه مظهر اسمه الجبار ولهذا لم یفهم کل منهما تسبیح غیره .

- (۱) چون دو ناطق را ز حال هم دگر نیست آگه چون بود دیوار و در  
(۲) چون من از تسبیح ناطق غافلم چون بداند سبحة صامت دلم  
(۳) هست سنی را یکی تسبیح خاص هست جبری را ضد آن در مناس  
(۴) سنی از تسبیح جبری بی خبر جبری از تسبیح سنی بی اثر

- (۱) ذَا يَقُولُ هُوَ دَوْمًا كَانَ ضَالًّا  
 مَالَهُ عَنْ حَالِهِ أَذْنَى خَبَرٍ  
 (۲) ذَاكَ قَالَ ذَا مَدَامًا لَا خَبَرَ  
 فِي الْقَضَاءِ اللَّهُ خَلَى وَالْقَدَرُ  
 (۳) كُلُّ فَرْدٍ مِنْهُ أَبْدَى الْجَوْهَرَا  
 (۴) فَمِنْ اللَّطْفِ دَرَى كُلُّ أَحَدٍ  
 عَالِمٌ أَوْ جَاهِلٌ أَوْ مَنْ دَنَى  
 (۵) لِيَكُنِ اللَّطْفُ اللَّذِي فِي الْقَهْرِ قَدْ  
 ضَائِقًا حَيْرَانَ فِي قَيْدِ الْخِيَالِ (۱)  
 هُوَ لَا فِي أَمْرِ قُمْ أَنَا عَثَرَ  
 لَهُ عَنْهُ مَا لَدَيْهِ مَا ظَهَرَ  
 ..لَهُمَا ذِي الْحَرْبِ مَعَ كَرٍّ وَفَرٍّ..  
 مِنْ عَدِيمِ الْجِنْسِ جِنْسًا أَظْهَرَا  
 قَهْرًا الْضِدَّ مِنَ الْضِدِّ وَجَدَ  
 ..هَكَذَا قِسْ كُلَّ ضِدِّ فِي الدُّنَا..  
 سَتَرَ أَوْ قَهْرًا الْحَقُّ أَعَدَّ

(۱) و هو امر الرسول بقوله تعالى ( يا ايها المدثر ) و اصله المتدثر ادغمت التاء في الدال اى الملفف بشيابه عند نزول الوحي عليه ( قم فانذر ) خوف اهل مكة بالنار ان لم يؤمنوا و الامر لقم مستلزم اختيارهم لان اللذى لا اختيار له الانذار له عبث و لا خبر له من ( قم الليل الا قليلا ) و لا خبر له من ( قم باذن الله ) عند النفخة الثانية للاحياء و هذا مشعر بجزاء الافعال التى فعلوها مع الاختيار ان خيراً فخير و ان شراً فشر و يؤل الايات و الاحاديث الواردة يوم القيمة على مقابلة الاعمال بقول و ما امر العبد الا ليعلم عجزه لا غير -

- (۱) اين همه گوید که اوضالست و کم  
 (۲) وان همی گوید که این را چه خبر  
 (۳) گوهر هر يك هویدا میکند  
 (۴) قهر را از لطف داند هر کسی  
 (۵) ليک لطف قهر در پنهان شده  
 بی خبر از حال او در امر قم  
 جنگشان افکند یزدان از قدر  
 جنس از ناجنس پیدا میکند  
 خواه دانا خواه نادان یا خسی  
 یا که قهری در دل لطف آمده



- (۱) فِي ضَمِيرِ اللَّطْفِ قَلَّ مَنْ دَرَى  
مَنْ يَقْلِبُ لَهُ لِلرُّوحِ مَحَاكُ  
(۲) مِنْ كِلَا الْأَمْرَيْنِ كُلُّ مَنْ بَقِيَ  
بِجَنَاحٍ وَاحِدٍ مِنْ وَكْرِهِمْ  
غَيْرُ رَبَّانِي بِالْحَبِّ وَرَى (۱)  
مَيَّزَ فِيهِ بِلَا رَيْبٍ وَ شَكْ  
ظَنَّ ظَنًّا وَ سِوَاهُ مَا لَقِيَ  
هُمْ طَارُوا التَّبَسُّوا فِي أَمْرِهِمْ

فی بیان آنکه علم جناحین و الظن له جناح واحد و مثال العلم و الیقین

- (۳) كَانَ لِلْعِلْمِ جَنَاحَانِ جَنَاحُ  
فَقَدَ الظَّنُّ وَ عِنْدَ الطَّيْرَانِ  
(۴) بِالْجَنَاحِ الْوَاحِدِ الطَّيْرُ هَوَى  
خَطَوَتَيْنِ بَعْدَ هَذَا أَوْ ثَلَاثَ  
(۵) فِي سَقُوطٍ وَ نُهْوضٍ مُسْتَمِرٍّ  
بِجَنَاحٍ وَاحِدٍ نَاطَ الْأَمَلُ  
وَاحِدَ لِمُظَنٍّ مِنْ ذَاكَ الصَّلَاحِ  
أَبْتَرًا صَارَ عَدِيمَ الدَّورَانِ  
مِنْ عَلَى الرَّأْسِ سَرِيعًا إِذْ ضَوَى  
طَارَ لَا أَكْثَرَ قَيْدًا لِأَكْثَرَاتِ  
سَارَ طَيْرُ الظَّنِّ سَرْعَانِ مُصِرٌّ  
لَهُ بِالْوَكْرِ وَ أَبَ بِالْفَشْلِ

(۱) نسخه ثانیة - فی هذا الوری -

- (۱) کم کسی داند مگر ربانی  
(۲) باقیان زین دوگمانی می برند  
کش بود در دل محک جانی  
سوی لانه خود بیک پر می برند

بیان آنکه علم را دوپراست و گمان را یک پراست و مثال علم و یقین

- (۳) علم را دوپراست و گمان را یک پراست  
(۴) مرغ یک پر زود افتد سرنگون  
(۵) آفت و خیزان میرود مرغ گمان  
ناقص آمد ظن پرواز ابتر است (۱)  
باز بر پرد دوگامی یا فزون  
با یکی پر بر امید آشیان

(۱) یعنی علمی که ناشی از گفتار رسول (ص) آن علم را ایمانی است و دوپراست و بسوی عرفان و مشاهده میرساند ولی ظن که ناشی از نظر عقلی است یک پراست و بسوی مطلوب نمیرساند -

- (۱) إِذْ مِنْ الظَّنِّ نَجَى الْعِلْمِ أَدَارَ  
بِحَنَاحَيْنِ يَطِيرُ بَعْدَ أَنْ  
(بَعْدَ ذَا يَمْشِي سَوِيًّا مُسْتَقِيمَ  
(۲) بِحَنَاحَيْنِ يَطِيرُ مِثْلَمَا  
لَا يُظَنُّ لَا يَفْكَرُ لَا يَقَالُ  
(۳) لَهُ كُلُّ الْعَالَمِ لَوْ قَالَ أَنْتَ  
(۴) هُوَ مِنْ قَوْلٍ لَهُ مَا زَادَ حَرَّ  
رُوحَهُ الْمُفْرَدَةَ لَمْ تَزْدُجْ  
(۵) أَوْ لَهُ الْكُلُّ يَقُولُونَ الْأَسْفَ  
جَبَلًا نَفْسَكَ خَلَّتْ بِالْمِثْلِ  
(۶) هُوَ مِنْ طَعْنِهِمْ فِي الظَّنِّ مَا  
هُوَ مِنْ ضِغْنِهِمْ لَمْ يَنْكَسِرْ
- نَحْوَهُ الْوَجْهَ وَ ذَاكَ الظَّيْرُ صَارَ  
بِحَنَاحٍ وَاحِدٍ طَارَ زَمَنَ  
لَا عَلَى الْوَجْهِ مُكَبًّا أَوْ سَقِيمَ (۱)  
طَارَ جَبْرِيلُ بِأَفَاقِ السَّمَاءِ  
لَا بِقِيلٍ بَلْ لِعِشْقٍ وَ لِحَالٍ  
فِي طَرِيقِ الْحَقِّ وَالِدَيْنِ اسْتَقَمَّتْ  
لَا وَ لَا النُّورَ لَهُ زَادَ أَثَرُ  
بِهِمْ .. الصَّفْوَةَ لَهُ لَمْ يَمْتَزِجْ ..  
أَنْتَ فِي قَيْدِ الضَّلَالِ وَالسَّدَفِ  
وَرَقَ التَّيْبَةِ أَنْتَ بَلْ أَقْلَ  
وَقَعَ فِي الْوَهْمِ حَاشَاهُ كَمَا  
قَلْبُهُ .. لَا يَأْبَهُ مَا أَنْ تُصِرَّ (۲)

(۱) قال تعالى في سورة الملك - افمن يمشى مكباً على وجهه اهدى ام من يمشى  
سويّاً على صراط مستقيم ( ) - (۲) و في نسخة ( ازطنشان ) بالطاء المعجمة و في  
نسخة اخرى ازطنشان ) بالطاء المهملة -

شد دو یران مرغ يك پر پر گشود  
بی گمان بی فکرت و بی قال و قیل  
بر ره یزدان و دین معنوی  
جان طاق او نگردد جفتشان  
کوه پنداری و تو برگ کهی  
او نگردد دردمند از ضغنشان

(۱) چون زطن و ارست علمش رونمود  
(۲) با دو پر بر میبرد چون جبرئیل  
(۳) گر همه عالم بگویندش توئی  
(۴) او نگردد گرمتر از گفتشان  
(۵) و هر همی گویند او را گمراهی  
(۶) او نیفتد در گمان از طعنشان

- (۱) بَلْ لَهُ الْبَحرُ الْخِضَمُّ وَ الْجَبَلُ  
أَنْتَ مَعَ مَنْ ضَلَّ قَدْ صَرَتْ الْقَرِينُ  
(۲) ذَرَّةٌ وَاحِدَةٌ زَهْنُ الْخِيَالِ  
مِنْ مَقَالِ الطَّاعِنِينَ .. وَ الثَّنَاءِ ..  
لَوْ أَتَى لِلنُّطْقِ .. قَالَ بِالْخَطْلِ ..  
.. وَ لَكَ الشَّانُ الْحَقِيرُ وَالْمِهِينُ ..  
لَا يَكُونُ لَا وَ لَا يَسَامُ حَالُ  
.. عِنْدَهُ وَ الْقَدْحُ بِالْقَدْرِ سَوَاءُ ..

### فی بیان مرض الادمی بوهم التعظیم من الخلق وبرغبة

حکایت میل الطلاب و حکایت المعلم

- (۳) صَبِيَّةُ الْمَكْتَبِ مِنْ أَسْتَاذِهِمْ  
(۴) شَوْرَهُمْ قَرَّ بِتَعْوِيقِ الْعَمَلِ  
لَهُ يَأْتِي وَ مِنْ الْمَكْتَبِ هُمْ  
(۵) إِذْ لَهُ عِدَّةٌ أَيَّامِ الْمَرَضِ  
(۶) كَيْ مِنْ الْحَبْسِ وَمِنْ ضِيقِ الْعَمَلِ  
(۷) ذَلِكَ الْأَفْطُنُ مِنْهُمْ دَبْرًا  
أَيُّهَا الْأُسْتَاذُ مَا عَنْ وَ مَنْ  
أَلَمَّا حَسَوْا وَ مِنْ إِذَا بِهِمْ  
لَهُ حَتَّى الْأَضْطِرَابِ وَالْوَجَلِ  
يَخْلُصُوا وَ الرَّاحَةُ فِي ذَا لَهُمْ  
مَا أَتَى أَنَا وَ لَا الْأُسْقَمُ عَرَضُ  
نَخْلُصُ كَالصَّخْرِ قَرَّ وَالْجَبَلِ  
أَنْ يَقُولَ لِمَ كُنْتَ الْأَصْفَرَا  
.. لَكَ جَرَّ الْيَوْمِ سَقَمًا وَحَزَنًا ..

- (۱) بلکه گر دریا و کوه آید بگفت  
(۲) هیچ یک ذره نیفتد در خیال  
گویدش با گمراهی گشتی توجفت  
یا بطعن طاعنان رنجور حال

### مثال رنجور شدن آدمی بوهم تعظیم خلق و رفیت مشتریان بوی و حکایت معلم

- (۳) كُودَكَانِ مَكْتَبِيْ اَزْ اَوْسْتَاذِ  
(۴) مَشُورَتِ كَرْدَنْدِ دَرِ تَعْوِيقِ كَارِ  
(۵) چُونِ نَمِ آيِدِ وِرَا رَنْجُورِيْ  
(۶) تَا رَهِيْمِ اَزْ حَبْسِ وَ اَزْ تَنْكِيْ كَارِ  
(۷) آن يَكِيْ زِيَرِ كُنْتَرَايِنْ تَدْبِيرِ كَرْدِ  
رَنْجِ دِيدَنْدِ اَزْ مَلَالِ وَ اِجْتِهَادِ  
تَا مَعْلَمِ دَرِ فِتْنِ دَرِ اضْطِرَارِ  
كِهْ بَغِيَرْدِ چَنْدِ رُوزِ اَوْدُورِيْ  
هَسْتِ اَوْ چُونِ سَنْكِ خَارَا بَرَقَرَارِ  
كِهْ بَغُوِيْدِ اَوْسْتَا چُونِيْ تُو زَرْدِ



- (۱) كَانَ خَيْرًا لَّوْنِكَ لَا فِي مَحَلِّ  
 (۲) مِنْ هَوَاءٍ عَنْ أَوْ حُمَّى قَلِيلٍ  
 صَارَ أَنْتَ يَا أَخِي قُلْ مِثْلَ ذَا  
 (۳) فَلِبَابِ الْمَكْتَبِ إِذْ تُرَدُّ  
 إِلَيْهَا الْأُسْتَاذُ وَالْحَالُ لَكَ  
 (۴) وَكَذَلِكَ الثَّالِثُ وَالرَّابِعُ  
 خَلَفْنَا يَبْدُونَ حُزْنَ وَحَنِينَ  
 (۵) لِثَلَاثِينَ صَبِيٍّ ذَا الْخَبَرِ  
 بِاتِّفَاقٍ لَهُ فِي الْقَلْبِ اسْتَقَرَّ  
 (۶) كُلُّ فَرْدٍ مِنْهُمْ قَالَ انْعَمِ  
 وَلَيْدَمْ حَظُّكَ سَعْدًا مُتَّكِي
- لَهُ مِمَّ الْأَثَرُ هَذَا حَصَلَ  
 فِي خِيَالٍ يَقَعُ أَنْ بِالْعَلِيلِ  
 وَاعْنِي زِدْهُ غَمًّا وَادِي  
 قُلْ يَكُونُ الْخَيْرُ مَاذَا تَجِدُ  
 كَيْفَ كَانَ مَا لَكَ اللَّهُ بِكَ  
 أَيْضًا الْخَامِسُ كُلُّ تَابَعُوا  
 لِسِقَامٍ وَغَمًّا فِيهِ يَبِينُ  
 هُمْ يَقُولُونَ صَحِيحًا مُسْتَقَرَّ (۱)  
 وَجَلَّ مِنْ مَرَضٍ فِيهِ ظَهَرَ  
 يَا ذَكِيَّ عَيْنًا الْعُمَرِ أَسْلِمَ (۲)  
 فَوْقَ لُطْفِ الْحَقِّ ذِي الْوَصْفِ الزَّكِي

(۱) نسخه ثانیة - تبعاً - (۲) کلمة شاباش أداة تحسین و شاد ترجمه عن شادباش -

- (۱) خیر باشد رنگ تو بر جای نیست  
 (۲) آندکی اندر خیالی افتد این  
 (۳) چون در آئی از در مکتب بگو  
 (۴) آن سوم و آن چارم و پنجم چنین  
 (۵) تا چو سی کودک توانر این خبر  
 (۶) هر یکی گفتش که شاباش ای ذکی
- این اثر یا از هوا یا از تبیست  
 تو برادر هم مددکن اینچنین  
 خیر باشد اوستاد احوال تو  
 در پی ما غم نمایند و حنین  
 متفق گویند یابد مستقر  
 باد بخت بر عنایت متکی

(۱) صِبْيَةَ الْمَكْتَبِ كُلِّ أَجْمَعُوا  
 مَا لَهُمْ قَالِ وَ فَرَّدَ مِنْهُمْ  
 (۲) بَعْدَ هَذَا كُلَّهُمْ قَيْدَ الْيَمِينِ  
 (۳) مَا جَرَى رَأْيُ الصَّبِيِّ الْأَلْمَعِيِّ  
 وَ عَلَى كُلِّهِمُ الْعَقْلُ السَّبْقُ  
 (۴) إِنَّ ذَاكَ الْأَخْتِلَافَ فِي النَّظَرِ  
 مِثْلًا بَيْنَ الْمُحَاطِبِ الْغَرِّ  
 (۵) وَلِهَذَا أَحْمَدُ الْمُخْتَارُ قَالَ

هُمْ بِعَهْدِ مُوثِقٍ أَنْ يَصْنَعُوا  
 لَا يَرُدُّ الْقَوْلَ يَزِدِّي بِهِمْ  
 جَعَلَ حَتَّى مِنْهُمْ لَا يُبَيِّنُ  
 ذَا لِكُلِّ صَارَ بِالْمُتَّبِعِ  
 لَهُ حَازَ وَ بِهِ الْكُلُّ التَّحَقُّقُ  
 يُوجَدُ بِالْعَيْنِ فِي عَقْلِ الْبَشَرِ  
 وَقَعَ فِي الشَّكْلِ مِنْهُمْ وَالْصُّورُ  
 فِي اللِّسَانِ اسْتَتَرَ حُسْنَ الرِّجَالِ

### فی بیان تفاوت العقول فی اصل الفطرة و عند المعتزلة متساویة

فی اصل الفطرة والتفاوت عندهم ناشئ من تحصیل العلم

(۶) لِلْعُقُولِ إِدْرٍ بِأَصْلِ الْفِطْرَةِ  
 اخْتِلَافًا وَفَقَ أَهْلِ السَّنَةِ

- |                                    |                            |
|------------------------------------|----------------------------|
| (۱) متفق گشتند در عهد وثیق         | که نکرداند سخن را یک رفیق  |
| (۲) بعد از آن سوگند داد او جمله را | تا که غمازی نگوید ماجری    |
| (۳) رأی آن کودك بجربید از همه      | عقل او در پیش میرفت از همه |
| (۴) آن تفاوت هست در عقل بشر        | که میان شاهدان اندر صور    |
| (۵) زین قبیل فرمود احمد در مقال    | در زبان پنهان بود حسن رجال |

در بیان آنکه عقول متفاوت است در اصل فطرت و نزد معتزله متساویست

و تفاوت نزد ایشان از تحصیل علمست

- (۶) اختلاف عقولها در اصل بود بر وفاق سنیان باید شنود

- (۱) بِخِلَافِ قَوْلِ أَهْلِ الْأَعْتِزَالِ  
 (۲) وَلَهَا تَعْلِيمُهَا وَ التَّجَرِبَةُ  
 كَيَّ بِهَذَا الْوَاحِدِ مِنْ آخِرِ  
 (۳) بَاطِلٌ هَذَا لِأَنَّ الرَّأْيَ مِنْ  
 مَالِهِ تَجَرِبَةٌ فِي مَسَلِكِ  
 (۴) ظَهَرَ فِكْرٌ مِنَ الْبَطْلِ الصَّغِيرِ  
 (۵) فَازْدِيَادُ الْعَقْلِ ذَاكَ الْأَجْدَرُ  
 قَوْلُهُ مِنْ إِزْدِيَادِ بِالْفِكْرِ  
 (۶) فَمَطَاءُ اللَّهِ قُلْ أَحْسَنَ أَوْ
- أَنَّ لَهَا بِالْكُلِّ فِي الْأَصْلِ اعْتِدَالٌ  
 يُنْقِصُ شَأْنًا يُزِيدُ الْمَرْتَبَةَ (۱)  
 اعْلَمْ تَبْدِي بِعَقْلِ وَافِرِ  
 طِفْلِ الْأَمْرِ لَهُ لَمْ يَسْتَبِينَ  
 لَا وَلَا لَمْ بِأَذْنِي مَدْرِكِ  
 ذَا وَمَا شَمَّ لَهُ الشَّيْخُ الْكَبِيرُ  
 أَنَّهُ بِالْفِطْرَةِ وَالْآخِرِ  
 وَمِنْ الْجُهْدِ الْكَثِيرِ وَالسَّهْرِ  
 أَعْرَجَ يَمْشِي سَوِيًّا مَا أَرْتَاوُ

### فی بیان رمی الاطفال المعلم فی الوهم

- (۷) وَالنَّهَارُ طَلَعَ ذِي الصَّبِيَّةِ  
 لَهُمْ كَانَتْ مِنَ الْبَيْتِ آتَوْا  
 كَلَّمَهُمْ عَادُوا وَ تِلْكَ الْفِكْرَةُ  
 وَإِلَى الْمَكْتَبِ كَالْأَمْسِ عَدُوا

(۱) ای و اذا قلت لهم ما هذا التفاوت قالوا ( تجربه و تعلیم ) - (۲) ای

قول المعترلة باطل -

- (۱) بر خلاف قول اهل اعتزال  
 (۲) تجربه و تعلیم بیش و کم کند  
 (۳) باطلست این زانکه رأی کودک  
 (۴) بردمید اندیشه زان طفل خرد  
 (۵) خودفزون آن بد که آن از فطرتست  
 (۶) تو بگو داده خدا بهتر بود  
 که عقول از اصل دارند اعتدال  
 تا یکی را از یکی اعلم کند  
 که ندارد تجربه در مسلکی  
 پیر با صد تجربه بوئی نبرد  
 تا ز افزونی که جهد و فکرست  
 یا که لنگی راه و ارانه رود

### در وهم افکندن کودکان استاد را

- (۷) روز گشت و آمدند آن کودکان  
 بر همین فکرت ز خانه شادمان



- (۱) كُلُّهُمْ فِي الْخَارِجِ قَدْ وَقَفُوا  
 كَيْ لَّهُمْ فِي الْأَوَّلِ الْيُخْلُ الْمِصْرُ  
 (۲) فَهُوَ كَانَ الْمَنْبَعَ لِلرَّأْيِ ذَا  
 دَوْمًا الرَّأْسُ يَجِيءُ لِلْأَمَامِ  
 (۳) أَنْتَ يَا مَنْ قَلَدَ لَا تَطْلُبُ  
 فَهُوَ مِنْ نُورِ السَّمَاءِ الْمَنْبَعِ  
 (۴) ذَاكَ لِلْأُسْتَاذِ جَاءَ وَالسَّلَامُ  
 لَمْ لَوْنٌ وَجْهَكَ أَصْفَرَ السَّقَامُ  
 (۵) فَلَهُ أَسْتَاذُهُ قَالَ اغْدِرِ  
 (۶) تَقْضَ قَوْلَ الصَّبِيِّ غَيْرَ أَنْ  
 دَخَلَ فِي قَلْبِهِ شَيْءٌ قَلِيلُ  
 (۷) جَاءَ طِفْلٌ آخَرَ قَالَ كَذَا

(۱) نسخه ثانیة - فنفی -

- بِانتِظَارٍ رَأَيْتَهُمْ مَا عَرَفُوا  
 ذَاكَ يَأْتِي يَعْرِفُونَ مَا يُسِرُّ  
 وَلِسِدِّ خَلَّلِ الرَّجُلِ كَذَا  
 .. وَلَهَا يَقْضَى الْمُرَادَ وَالْمَرَامُ  
 لَكَ تَقْدِيمًا عَلَيْهِ وَ اذْهَبِ  
 .. مَظْهَرُ الْحَقِّ إِلَيْهِ تَرَجِعُ  
 لَهُ قَالَ الْخَيْرُ كَانَ يَا هُمَامُ  
 بِكَ دَبَّ الْحَقُّ يَشْفِيكَ مُدَامُ  
 وَاجْلِسْ إِنِّي سَأَلِمُ لَا تَهْجِرِ  
 مِنْ غُبَارٍ وَهُمْ أَوْشَكُ وَظَنُ (۱)  
 بَعْتَهُ صَارَ بِهِ شَبَهَ الْعَلِيلِ  
 فِيهِ نَزْرًا زَادَ وَهُمْ وَ اذَى

تا در آید اول آن یار مصر  
 سر امام آید همیشه پای را  
 کو بود منبع ز نور آسمان  
 خیر باشد رنگ و رویت زرد و فام  
 تو برو بنشین مگو یاوه هلا  
 اندکی اندر دلش آگاه زد  
 اندکی آن وهم افزون شد بدین

- (۱) جمله ایستادند بیرون منتظر  
 (۲) زانکه منبع او بود است این رأی را  
 (۳) ای مقلد تو مجو پیشی بر آن  
 (۴) او در آمد گفت اوستارا سلام  
 (۵) گفت اوستا نیست رنجی مر مرا  
 (۶) نفی کرد اما غبار وهم بد  
 (۷) دیگری هم گفت او را اینچنین

(۱) بَقِيَ فِي نَفْسِهِ يُبْدِي الْعَجَبُ  
كَثْرَةً.. أَوْ هُمْ سَقَمًا وَ عَطَبُ..  
وَهُمُّهُ وَ الْفِكْرُ ضَلَّ وَ التَّوَى  
هَكَذَا قَالُوا لَهُ حَتَّى قَوَى

فِي بَيَانِ مَرَضِ فِرْعَوْنَ بِسَبَبِ الْوَهْمِ الْحَاصِلِ لَهُ مِنْ تَعْظِيمِ النَّاسِ  
(۲) سَجَدَ الْخَلْقُ نِسَاءً وَ رِجَالًا  
مَعَ أَطْفَالٍ خُضُوعًا وَ ابْتِهَالًا  
لَهُ جَرَتْ فِكْرُهُ مِنْهَا اضْطَرَبَ  
(۳) قَوْلُ كُلِّ وَاحِدٍ أَنْتَ الْمَلِكُ  
وَ الْإِلَهُ صِيرْتَهُ الْمُنْتَهَكُ  
هَكَذَا بِالْوَهْمِ.. حَتَّى بِالْفُرُورِ..  
(۴) بِالْأُلُوْهِيَّةِ أَبْدَى إِدْعَاءَ  
عَادَ ثُعْبَانًا وَ لَكِنْ مَا شَبَعَ  
(۵) أَقَّةُ الْعَقْلِ الَّذِي الْجَزْئِيُّ كَانَ  
هُوَ كَانَ مَا كَثُرَ فِي الظُّلُمَاتِ  
(۶) لَوْ عَلَى الْأَرْضِ وَلَوْ نِصْفُ ذِرَاعٍ  
فَوْقَهُ الْإِنْسَانُ يَسْرِي مُطْمَئِنِّ

(۱) مانند اندر حال خود بس درشگفت  
همچنین تا وهم او قوت گرفت

### بیمار شدن فرعون هم بهر علت از تعظیم خلق

(۲) سجده خلق از زن و از طفل و مرد  
(۳) گفتن هر يك خداوند و ملك  
(۴) كه بدعوى الهى شد دلیر  
(۵) عقل جزوى افش و هم است وطن  
(۶) بر زمین گر نیم گز راهی بود  
زد دل فرعون را رنجور کرد  
آنچنان کردش زوهمی منتهاك  
اژدها گشت و نمى شد هیچ سیر  
زانكه در ظلمات شد او را وطن  
آدمى بى وهم ایمن میروید



- (۱) لَوْ عَلَى رَأْسِ الْجِدَارِ الْمُرْتَفِعِ  
وَذِرَاعَيْنِ غَدَى لَا شَكَّ أَنْتَ  
تَذْهَبُ بِالْعَرَضِ هَبَّةَ الْمُتَسِعِ  
أَعْوَحَاصِرَتْ.. سَوِيًّا مَا قَدَرْتَ..
- (۲) بَلْ مِنْ الْخَوْفِ الْكَثِيرِ وَالْوَجَعِ  
أَنْظِرِ الْخَوْفَ الْمَلْذِي لِلْوَهْمِ قَدْ  
وَرَجِيفِ الْقَلْبِ فِي الْوَهْمِ تَقَعِ  
عَزِي بِالْفَهْمِ وَالرَّأْيِ الْأَسَدِ

### فی بیان وقوع الاستاذ فی المرض بسبب الوهم

- (۲) ذَلِكَ الْأُسْتَاذُ عَادَ بِالْأَثَرِ  
دَنْفًا كَسْلَانٍ فَوْرًا وَ ثَبَا  
كَثْرَةً مِنْ وَهْمٍ أَوْ خَوْفٍ خَطَرِ  
فَوْقَهُ الْخِرْقَةُ مِنْ ذَا سَحَابِ  
لِي رَخْوٍ لَا يَطِيبُ قُرْبَهَا  
لَا وَ لَمْ تَفَحْصْ لِي السَّقَمَ الْمَلِيَّ (۱)  
قَصْدُهَا تَخْلَصُ مِنْ عَارٍ لِيَا  
سَكَّرَتْ.. فِي ذَاكَ زَادَتْ وَلَهَا..  
مِنْ عَلَى السَّطْحِ إِلَيْهَا مَا رَجَعَتْ
- (۴) غَاضِبًا مِنْ زَوْجِهِ أَنْ حُبَّهَا  
أَنَا فِي ذِي الْحَالَةِ لَمْ تَسْئَلِ  
(۵) هِيَ لَمْ تَوْقِظْنِي عَنْ لَوْنِيَا  
(۶) هِيَ بِالتَّزْيِينِ وَالْحُسْنِ لَهَا  
مَا دَرْتُ أَنِّي كَالطُّسْتِ وَقَعْتُ

(۱) نسخه ثانیة - السقم الجلی -

- (۱) بر سر دیوار عالی گر روی  
(۲) بلکه می آفتی ز لرزد دل بوهم  
گرد و گز عرضش بود کز میشوی  
توس و وهمی را نکو بنگر بفهم

### و نفعیور شدن استاذ بوهم

- (۳) گشت استا سخت سست از وهم و بیم  
(۴) خشمگین با زن که مهر اوست سست  
(۵) خور مرا آگه فکرد از رنگ من  
(۶) او بحسن و جلوه خود مست گشت  
بر جهید و می کشانید او گلیم  
من بدین حالم نپرسید و نجست  
قصده دارد تارهد از تنگ من  
بی خبر کز بام افتادم چو طشت



(۱) جاءَ وَالْبَابَ مِنَ الْبَيْتِ فَتَحَ  
خَلْفَ ذَا الْأَسْتَاذِ سَارَ الصَّبِيَّةُ  
(۲) قَالَتْ الْمَرْأَةُ خَيْرًا مَا الْخَبَرُ  
(۳) ذَاتُكَ الْحَسَنَةُ قَالَ أَنْتِ هَلْ  
أَنْظُرِي مِنْ غَمِي مَنْ بَعْدُوا  
(۴) أَنْتِ مِنْ بَغْضٍ وَحَقْدٍ وَنِفَاقٍ  
(۵) مَا نَظَرْتُ الْمَرْأَةَ قَالَتْ عَجَبٌ  
عَنْكَ مَا فِيكَ سِوَى ظَنٍّ وَوَهْمٍ  
(۶) قَالَ يَا عَاهِرُ أَنْتِ بَعْدَكَ  
مَا نَظَرْتُ لِي هَذَا لَا ضِطْرَابَ  
(۷) عَمِيَّةٌ صَمَاءٌ لَوْ صِرْتَ فَمَا  
وَبِهَذَا الْمَرِضِ وَالْحَزَنِ

غَاضِبًا مِمَّا بِهِ أَنَا سَنَحُ  
إِذْ لَهُمْ كَانَتْ بِهَذَا الْمُنِيَّةُ ..  
فَسَرِيعًا عُدْتُ لَا لَأَقْتُ خَطَرَ  
عَمِيَّةٌ كُنْتُ وَلَوْ نِيَّ وَالْكَسَلَ  
رِقَّةٌ حَنُّوا إِلَيَّ عَمِدُوا  
دَاخِلَ الْبَيْتِ لِحَالِي الْإِحْتِرَاقُ  
يَا كَبِيرُ الْعَيْبِ بِأَلْبَتٍ ذَهَبَ  
مَا بِهِ مَعْنَى وَلَا شَيْءَ لِفَهْمٍ  
فِي الْبَلَجَاجِ حَبْدًا لِي بَعْدَكَ (۱)  
بِي وَلَا أَبْصَرْتُ هَذَا لَا كِتَابَ  
جُرْمُنَا نَحْنُ نَقَاسِي أَلْمَا (۲)  
وَالْعَذَابِ الْمَرِّ مَرَّ الزَّمَنِ

(۱) غرای الفاحشه - (۲) گرم بضم الكاف الفارسیة الغصه والشجن -

کودکان اندر پی آن اوستاد  
که مبدا ذات نیکت را بدی  
از غم بیگانگان اندر حنین  
می نه بینی حال من در احتراق  
وهم و ظن و لاش بی معنیست  
می نه بینی این تغیر و ارتجاج  
ما در این رنجیم و در اندوه و گرم

(۱) آمد و در را به تندی برگشاد  
(۲) گفت زن خیر است چون زود آمدی  
(۳) گفت کوری رنگ و حال من بین  
(۴) تو درون خانه از بغض و نفاق  
(۵) گفت زن ای خواجه عیبی نیست  
(۶) گفت ای غر تو هنوزی در لجاج  
(۷) گرتو کورو کرسدی مارا چه جرم

(۱) لَهُ قَالَتْ يَا كَبِيرُ هَلْ لَكَ  
تَنْظُرَ تَدْرِي بَأْنَ لَا ذَنْبَ لِي  
(۲) قَالَ يَا لَا تَخْلُصِي أَنْتِ وَلَا  
دَائِمًا فِي الْبَغْضِ وَالْحَقْدِ لِيَا  
(۳) فَيَفْرَاشَ نَوْمِي أَنْتِ افْرِشِ  
(۴) رَأْسِي صَارَ ثَقِيلًا زَوْجَتَهُ  
وَيْلَكَ يَا خَصَمَتِي فَلْتَعْجِلِ  
(۵) يَفْرَاشِ النَّوْمَ جَاءَتْ ذِي الْعَجُوزِ  
أَبْدَأْ لَا يُمْكِنُ ذَا وَالضَّمِيرُ  
(۶) لَوْ أَقُولُ التَّهْمَةَ يُعْزِي لِيَا  
لَسْتُ أَدْرِي الْخَبَرَ هَذَا لَا يَنْ  
(۷) يَجْعَلُ الْفَالُ الْقَبِيحُ الْآدَمِيَّ

اَتِي بِالْمَرْءَاتِ حَتَّى مَا يَكَا  
لَوْ أَقُولُ مَا يَكُ مِنْ عِلَلٍ  
تَخْلُصُ مِرْءَاتِكَ عِنْدَ الْبَلَاءِ  
وَالْعِنَادِ ذَهَبَ مِنْكَ الْحَيَا  
لِأَنَامٍ فِي بُكُورٍ وَعَشَى  
أَبْطَأْتُ مِنْ ذَلِكَ بَأْنْتَ صَبِيحَتَهُ  
ذَلِكَ لَأَقْ لَكَ فَلْتَبْتَلِي  
وَلَهُ مَدَّتْ وَقَالَتْ بِرُمُوزٍ  
كَانَ مَمْلُوءًا بِنَارٍ وَسَعِيرٍ  
لَوْ سَكَتُ وَكُتِمْتُ مَا يَبَا  
يَنْتَهِي.. الْكُلُّ إِلَى عَيْبٍ وَشَيْنٍ..  
دَائِمًا مُدْنِفَ هَبْهُ كَالْكَمِيِّ

(۱) گفت ای خواجه بیارم آینه  
(۲) گفت رونه تو رهی نه آینه  
(۳) جامه خواب مرا تو گستران  
(۴) زن توقف کرد و مردش بانگ زد  
(۵) جامه خواب آورد و گسترده آن عجوز  
(۶) گر بگویم متهم دارد مرا  
(۷) فال بد رنجور گرداند همی

تا بدانی که ندارم من گنه  
دائماً در بغض و کین و عنت  
تا بخسبم که سر من شد گران  
کای عدو زوتر ترا این می سزد  
گفت امکان نی و باطن پر ز سوز  
ورنه گویم چون شود ما جری  
آدمی را که نبودستش غمی

- (۱) وَهُوَ لَا غَمُّ بِهِ قَوْلُ النَّبِيِّ  
 لَوْ تَمَارَضْتُمْ زَمَانًا تَمَرَضُوا  
 (۲) لَوْ أَقُولُ لَهُ جِدًّا فَالْخِيَالُ  
 لَقَبِيحِ الْفِعْلِ هِذِي الْمَرَأَةُ  
 (۳) وَمِنْ الْبَيْتِ تُرِيدُ تَطْرُدُ  
 (۴) فَفِرَاشُ النَّوْمِ مَدَّتْ وَ وَقَعَ  
 وَلَدَ آهَ وَ نُوْحَ وَ خَنِينَ  
 (۵) فَهَنَّاكَ الصَّبِيَّةَ فِي الْخَفِيَّةِ  
 (۶) يَقْرَأُونَ الدَّرْسَ أَنْ ذَا بِالْتَّمَامِ  
 قَدْ سَجِنَا فَتَقْبِيحُ ذَا الْبِنَا

(۱) نعی الحدیث لا تمارضوا فتمرضوا -

- (۱) قول پیغمبر قبولش یفرض  
 (۲) گر بگویم او خیالی بر زند  
 (۳) مر مرا از خانه بیرون میکند  
 (۴) جامه خواب افکند و افتاد او ستاد  
 (۵) کودک آنجا نشستند و نهان  
 (۶) کاین همه کردیم و هم زندانیم  
 ان تمارضتم لدينا تمرضوا  
 فعل دارد زن که خلوت میکند  
 بهر فسقی فعل و افسون میکند  
 آه آه و ناله از وی می بزد  
 درس می خواندند با صداندهان  
 بد بنائی بود و ما بد بانیم



فی بیان ایقاع الصبیان مرة ثانية الاستاذ فی الوهم قائلین له یا استاذ

ومن قرائتنا القرآن یزداد وجع رأسک

- (۱) ذَلِكَ الْيَطْفُلُ الذِّكْرِيُّ مِنْ جَدِيدٍ  
أَقْرَأُوا الدَّرْسَ كَثِيرًا وَاجْهَرُوا  
(۲) إِذْ هُمْ قَدْ قَرَأُوا دَوْمًا لَهُمْ  
(۳) صَوْتُنَا الْأُسْتَاذُ يُؤْذِي وَالْصَّدَاعُ  
أَنْ لَاجِلٍ دَائِقٍ فِيهِ يَصِيرُ  
(۴) لَهُمُ الْأُسْتَاذُ قَالَ صَدَقَا  
خَارِجَ الدَّارِ اذْهَبُوا فِي عَجَلٍ
- قَالَ يَا صُحْبِي ذَوِي الْحُسْنِ الْمَزِيدِ  
بِهِ وَالسِّرِّ لَكُمْ لَا تَظْهَرُوا  
قَالَ يَا أَطْفَالَ مَهْلًا مَا لَكُمْ  
يُكْثِرُ هَلْ رَاقَ هَذَا الْإِرْتِيَاعُ  
.. وَلَهُ يَتَجَّهُ الْخَطْبُ الْكَبِيرُ ..  
فَصُدَاعِي اشْتَدَّ زِدْتُ حُرْقًا  
.. مَا لِي مِنْ بَعْدِ ذَا مِنْ عَمَلٍ

فی بیان خلاص الاطفال من المكتب بهذا المکر

- (۵) عَظَّمُوا الْأُسْتَاذَ قَالُوا يَا كَرِيمُ  
أَبْعَدْ عَنْكَ الْعَنَاءَ وَالْمَرَضَ  
يَا شَفَاكَ الْحَقُّ ذُو اللَّطْفِ الْعَمِيمِ (۱)  
.. وَلَكَ أَسْعَدُ فِي كُلِّ غَرَضٍ ..

(۱) نسخه ثانیة - سجدوا منه وقالوا یا کریم -

- دوباره در وهم افکندن استاذ را که ورا از قرآن خواندن ما درد سر افزاید  
(۱) گفت آن زیرک که ای قوم پسند  
(۲) چون همی خواندند گفت ای کودکان  
(۳) درد سر افزاید استارا ز بانگ  
(۴) گفت استا راست میگوید روید
- درس خوانید و کنید آوا بلند  
بانگ ما استاد را دارد زیان  
ارزد این کو درد یابد بهر دانگ  
درد سر افزون شدم بیرون شوید

خلاص یافتن کودکان بدین مکر

- (۵) سجده کردند و بگفتند ای کریم  
دور بادا از تو رنجوری و بیم

- (۱) بَعْدَ ذَٰلِكَ اُخْرِجْ قَدْ طَفَرُوا  
كَالطُّيُورِ خَلَقْتَ نَحْوَ الْفُضَا  
(۲) غَضَبًا صَارَتْ تَقُولُ الْأُمّهَاتُ  
مِمَّ كَانَ الْيَوْمَ يَوْمَ الْعَمَلِ  
(۳) فَلَدَيْهَا اعْتَدَرْتُ يَا أُمًّا  
(۴) لَمْ يَكُ التَّقْصِيرُ فِيهِ مِنْ قَضَاءِ  
مَرِيضٍ اسْتَاذَنَا رَهْنُ الْبَلَاءِ  
(۵) لَهُمْ بِالْعَنْفِ قُلْنَ الْأُمّهَاتُ  
مِائَةً كِذْبٍ تَقُولُونَ لِأَنَّ  
(۶) فِي الصَّبَاحِ نَحْنُ اسْتَاذَكُمْ  
(۷) ذَا لَهَا الْأَطْفَالُ قَالَتْ بِالْجَوَابِ  
وَأَعْلَمِي بِالْكِذْبِ وَالصِّدْقِ لَنَا
- لِلْبُيُوتِ فِي الزُّقَاقِ انْتَشَرُوا  
فِي هَوَى الْحَبِّ لَهَا تُبْدِي الرِّضَا  
لَهُمْ وَيَلْكُمُ هَٰذَا السَّبَاتُ  
أَنْتُمْ إِلْفُ الْهَوَى وَالْفَشَلِ  
قَوْمِي لَيْسَ الذَّنْبُ مِنَّا وَلَنَا  
لِلسَّمَاءِ أَنْ يَجْهَدِ وَعَنَاءُ  
عَادَ وَالْمَكْتَبُ مِنْهُ قَدْ خَلَى  
كُلَّ ذَا مَكْرٍ وَكِذْبٍ وَسَبَاتٍ  
تَشْرَبُوا مِنْ طَمَعٍ قَعْبٍ لَبَنٍ  
نَأْتِي نَدْرِي الْأَصْلَ مِنْ مَكْرِكُمْ  
أَمِضْ بِسْمِ اللَّهِ فِي النَّهْجِ الصَّوَابِ  
أَبَدًا مَا كَانَ مِنْ مَكْرٍ بِنَا

- (۱) همچو مرغان در هوای دانه‌ها  
(۲) روز کارست و شما بالهو جفت  
این گناه از ما و از تقصیر نیست  
گشت رنجور و سقیم و مبتلا  
صد دروغ آرید بهر طمع دوغ  
تا به بینیم اصل این فکر شما  
بر دروغ و صدق ما واقف شوید

- (۱) پس برون جستند سوی خانه‌ها  
(۲) مادران‌شان خشمگین گشتند و گفت  
(۳) عنبر آوردند کای مادر تو ایست  
(۴) از قضای آسمان استاد ما  
(۵) مادران گفتند مکر است و دروغ  
(۶) ما صبح آئیم پیش اوستا  
(۷) کودکان گفتند بسم الله روید



## فی بیان ذهاب الامهات لعیادة الاستاذ

- (۱) فِي الصَّبَاحِ الْأُمَّهَاتُ وَرَدَتْ  
وَهُوَ مِثْلُ الدَّيْفِ الْمُضْنَى الْعَلِيلِ  
(۲) لِكَثِيرٍ مَا عَلَيْهِ مِنْ لَحَافٍ  
مِنْهُ غَطَى وَ عَلَى الرَّأْسِ الْعَصَبُ  
(۳) أَوْهُ دَوْمًا بِضَعْفٍ وَ الْجَمِيعُ  
(۴) أَيُّهَا الْأُسْتَاذُ خَيْرٌ مَا ظَهَرَ  
(۵) مَا عَلِمْنَا قَالَ رَحْمَاكَ أَنَا  
إِصْحَ عَنْهُ لِي أَبْنَاءُ الْقِحَابِ  
(۶) فَيَشْغُلُ الْقِيلَ وَ الْقَالَ أَنَا  
وَلِي فِي الْبَاطِنِ كَانَ كَذَا  
(۷) حَيْثُ بِالْجِدِّ يَكُونُ الْأَدَمِيُّ
- بَيْتَ ذَا الْأُسْتَاذِ مِنْهُ قَعَدَتْ  
نَائِمًا كَانَ مِنَ السَّقَمِ ثَقِيلُ  
عَرَقٌ أَيْضًا وَ وَجْهًا بِالسَّجَافِ  
لَفٍّ وَالْكَفَّ عَلَى الْكَفِّ ضَرْبٌ  
حَوَّلَتْ وَالْوَجْدَمِنْ ذَاكَ تُذَيِّعُ  
قَسَمًا فِي رُوحِكَ هَذَا الْخَبَرُ  
مَا عَلِمْتُ بِهِ أَيْضًا زَمَنًا (۱)  
أَعَلَّمْتَنِي صِرْتُ رَهْنًا لِلْعَذَابِ  
غَافِلًا كُنْتُ أَرَانِي فِي الْهَنَاءِ  
جُهْدٌ أَوْ سَقَمٌ ثَقِيلٌ وَادِي  
شُغِلَ عَنْ عَيْبِهِ ذَاتًا عَمِي

(۱) مادرگران ای اولاد الفواحش -

### رفتن مادران بعیادت استاذ

- (۱) بامدادان آمدند آن مادران  
(۲) هم عرق کرده ز بسیاری لحاف  
(۳) آه آهی میکنند آهسته او  
(۴) خیر باشد اوستا این دردسر  
(۵) گفت من هم بی خبر بودم ازین  
(۶) من بدم غافل بشغل قال و قیل  
(۷) چون بجو مشغول باشد آدمی
- خفته استا همچو بیمار گران  
سر به بسته در کشیده درسجاف (۱)  
جمله گان گشتند هم لاحول گو  
جان تو ما را نبوده زین خبر  
آگه مادران غران کردند همین  
بود در باطن چنین رنج ثقیل  
اوز دید رنج خود باشد عمی

(۱) سجاف پرده است -



- (۱) عَنْ نِسَاءٍ مِصْرَ ذَا مَعَ يُوسُفَ  
فَعِنَ الشُّغْلِ لَهَا فِيهِ الْخَبَرُ  
(۲) كَمْ تَرَى الْمَرْءَ الْعِصَامِيَّ الْبَطْلَ  
(۳) يَدُهُ أَوْ رِجْلُهُ وَهُوَ الْيَدَا  
زَاعِمًا أَنَّ الْيَدَ مِنْهُ الْقَرَارُ  
(۴) هُوَ بَعْدًا نَظَرَ مِنْهُ الْيَدَا  
دَمَهَا سَالَ كَثِيرًا لَا خَبَرَ  
سَمَرًا صَارَ وَ لِلنَّقْلِ اصْطَفِي  
ذَهَلَتْ عَنْ نَفْسِهَا.. اللَّبُّ أَنْبَهَرَ..  
فِي الْوَعْيِ السَّيْفُ لَهُ ضَرْبًا فَصَلَ  
تِلْكَ مَدَّ الْحَرْبَ رَامَ وَ الرَّدَى  
وَجَدَتْ لَمْ تَلَفَ فَصَلًا وَانِكْسَارُ  
ذَهَبَتْ فِي ضَرْبٍ بَيْنَ الْعِدَا  
لَهُ عَنْهَا عِنْدَمَا الْحَرْبُ اسْتَقَرَّ (۱)

فی بیان ان الجسم للروح مثل اللباس و هذه اليد الجسمانية ردن يد الروح  
و كمها لانه لا حركة لهذه اليد بلا روح و هذه الرجل الجسمانية حذاء رجل الروح  
تتحرك بحركة رجل الروح

- (۵) كَيْ يَذَا تَدْرِي بَأَنَّ الْبَدَنَا  
لَا يَسَا أُطْلَبَ وَ سِرٌّ لِلْأَنْفُسِ  
كَالِلِبَاسِ كَانَ قَلَّ ثَمْنَا (۲)  
لِلْبَاسِ أَحَدٌ لَا تَلَحَسُ  
(۱) نسخه ثانیه - عند ما الضرب استقر - (۲) و لباس الرجل كالنعل و الخف -

- (۱) از زنان مصر یوسف شد سمر  
(۲) ای بسا مرد شجاع اندر حراب  
(۳) او همان دست آورد در گیرو دار  
(۴) خود به بیند دست رفته در ضرر  
که ز مشغولی بشد ز ایشان خبر (۱)  
که ببرد دست و پایش را ضراب  
بر گمان آنکه هست او بر قرار  
خون ازو بسیار رفته بی خبر

بیان آنکه روح را تن چون لباس است و این دست آستین دست روح است  
و این پای موزه پای روح است

- (۵) تا بدانی که تن آمد چون لباس  
رو بجو لابس لباسی را ملیس (۲)

(۱) در نسخه لکناهور این بیت پس از بیت مذکور آمده - پاره پاره کرده ساعدهای  
خویش - روح واله که نه پس داند نه پیش - (۲) لباس یعنی لباس والف برای ضرورت است

- (۱) إِنْ تَوْحِيدَ الْإِلَهِ الْأَطْيَبَا  
غَيْرُ رِجْلٍ وَ يَدٍ رِجْلٍ وَ يَدٍ  
(۲) لَوْ رَأَيْتَ الْيَدَ وَ الرِّجْلَ يَنُومُ  
أَدِرَ تِلْكَ الْوَاقِعَ لَا تَدْرِهَا  
(۳) أَنْتَ تِلْكَ مَنْ يَغْيِرُ بَدَنَ  
فَإِذَا ذَا الْجِسْمِ لَا تَحْذَرُ وَلَا  
(۴) فَلَكُمْ لِلرُّوحِ مِنْ غَيْرِ بَدَنٍ  
حَيْثُ أَنَّ الطَّيْرَ مَنْ قَيْدَ الْقَفْصِ  
(۵) أَبَقَ حَتَّى الرُّوحُ مِنْ قَيْدِ الْقَفْصِ  
لَتَرَى سَبْعَةَ أَفْلاكِ السَّمَاءِ
- كَانَ لِلرُّوحِ وَ اسْمِي رُبِّيَا (۲)  
.. هَذِهِ لِلرُّوحِ تِلْكَ لِلْجَسَدِ ..  
أَلِفًا بِالْأُنْسِ رَأَيْتَ الصَّحْبَةَ دَوْمَ (۲)  
بِالْمَجَازِ .. وَ أَطْلَعَ عَنْ سِرِّهَا ..  
بَدَنًا تَلْبَسُ غَالِي الثَّمَنِ (۳)  
مِنْ خُرُوجِ الرُّوحِ مِنْهُ كَالْمَلَأِ  
كَانَ مِنْ أَدْنٍ وَ شُغِلَ فِي الزَّمَنِ  
كَمْ هَوَلًا فِي قَرَارٍ مَعَ غُصَصٍ  
تَخْرُجُ .. لَوْ سَنَتَ مِنْهَا الْقُرْصَ ..  
عِنْدَهَا ذَلَّتْ لَهَا الشَّانَ سَمِي

(۱) ای توحید الله للروح یعنی نفی الشک الخفی و الجلی عنه تعالی فی الظاهر و الباطن و عدم رؤیة غیره احسن و ألطف لان للروح غیر الید و الرجل الظاهرة و ید رجل اخرى حاصله بقوة الذکر و التوحید فکما ان الید و الرجل الظاهرة تقوى بالماکل الجسمانية کذا ید و رجل الروح المقيوية تقوى بالذکر و التوحید - (۲) لان الروح فی عالم المثال تجسدت و تمثلت و بقدرة الحق تعالی تصرفت فکانت الید و الرجل الظاهرة بالنسبة لها مجازاً من جهة زوالها و تبقیتها للجسد و ید و رجل الروح تبقى ببقاء الروح - (۳) ای انت تلك النفس الناطقة التي تمسک بدنًا روحانيًا فلا تخف من خروج الروح خارج الروح والجسم الحيواني فان بدنك و اعضاؤك المحسوسة آلة للروح فلا يلزم من زوال الآلة زوال الذات.

- (۱) روح را توحید الله خوشتر است  
(۲) دست و پا در خواب بینی و ائتلاف  
(۳) آن توئی که بی بدن داری بدن  
(۴) روح دارد بی بدن بس کار و بار  
(۵) باش تا مرغ از قفس آید برون
- غیر ظاهر دست و پای دیگر است  
ان حقیقت دان ندانش از گراف  
پس مترس از جسم و جان بیرون شدن  
مرغ باشد در قفس بس بی قرار (۱)  
تا به بینی هفت چرخ اورا زبون

(۱) این دو بیت در النهج القوی یافت نمیشود و از نسخه لکناهور نقل شده است -



فی بیان حکایت ذلک الفقیر الذی اختلی فی الجبل وفی بیان حلاوة

الانقطاع والعزلة والدخول فی هذه المنقبة اللطيفة وهی انا جلیس

من ذکرنی وانیس من استأنسنى

( ترجمه البيت )

لَوْ مَعَ الْكَلِّ تَكُونُ إِذْ بِلَا  
وَلَوْ الْكَلِّ عُدِمْتَ إِذْ مَعِي  
أَنَا فَالْكَلِّ عُدِمْتَ وَالْمَلَأُ  
فَمَعَ الْكَلِّ تَقُولُ وَتَعِي

- (۱) كَانَ دَرُوِشٌ مُقِيمًا فِي جَبَلٍ مَعَهُ صَارَتْ نَدِيمًا وَسَمِيرًا  
(۲) إِذْ مِنْ الْخَالِقِ حُلُوءُ الْخَمْرِ هَجَرَ أَنْفَاسَهَا عَنْ بَكْرَةٍ  
(۳) فَكَمَا هَانَ عَلَيْنَا الْحَضَرُ  
(۴) هَانَ أَيْضًا وَكَمَا السُّودَدَانَتُ ذَلِكَ السَّيِّدُ تَطْرِيقُ الْحَدِيدِ  
(۵) كُلُّ شَخْصٍ صَنَعُوهُ لِعَمَلٍ
- قَلْبَهُ بِالْعَزَلَةِ الْحَقُّ جَبَلٌ (۱)  
وَلَهُ الصَّاحِبَةُ أَنَّى يَسِيرُ  
لَهُ تَأْتِي الْخَلْقُ ذِي بِالْمَرَّةِ  
تَرَكَ مِنْ رَجُلٍ أَوْ مَرَأَةٍ  
عِنْدَ قَوْمٍ آخَرِينَ السَّفَرُ  
عَاشِقٌ وَالرُّوحُ فِي هَذَا فَتَنَتْ  
عَاشِقًا كَانَ لَهُ الْعَمَرُ يُرِيدُ  
... حُبُّهُ فِي قَلْبِهِ الْقَوَا عَجَلٌ (۲)

(۱) أراد بالدرویش ابوالخیر التبتانی المعروف بشیخ قطاع زنبیل باف وبتیان بفتح التاء وسكون الباء قرية خارج بصری بعشرة فراسخ - (۲) ذهبت الصوفیة أهل الكشف الى ان الجزء الاختیاری المسمى بالكسب عبارة عن طلب الاعیان الثابتة فی الحضرة العلمية حسب ما تقتضیه ذواتها من السعادة والشفاعة او خیر او شر لان العلم تابع للمعلوم قال فی النهج وهذا هو الحق الذی یعرض علیه بالنواجذ -

حکایت آن درویش که در کوه خلوت کرده بود و بیان حلاوة انقطاع و عزلت و داخل

شدن در این منقبت که انا جلیس من ذکرنی وانیس من استأنسنى

و ر بی همه چو با منی با همه

(گر با همه چو بی منی بی همه)

خلوت اورا بود هم خواب و ندیم  
بود از انفاس مرد و زن ملول  
سهل شد هم قوم دیگر را سفر  
عاشقست آن خواجه بر آهنگری  
میل آن را در دلش انداختند

(۱) بود درویشی بکھساری مقیم  
(۲) چون ز خالق میرسد اورا شمول  
(۳) همچنانکه سهل شد مارا حضر  
(۴) همچنانکه عاشقی بر سروری  
(۵) هر کسی را بهرکاری ساختند



(۱) فَمَتَى التَّحَرُّبُكَ مِنْ رَجُلٍ وَ يَدٍ  
وَمَتَى الطَّافِي الزَّهِيدُ وَ الْجَفَاءُ  
(۲) لَوْ تَرَى نَحْوَ السَّمَاءِ مِثْلَكَ  
مِثْلَ طَيْرِ السَّعْدِ حَلَقَ وَ اشْكُرْ  
(۳) وَلَوْ الْمَيْلَ لَكَ لِلْأَرْضِينَ  
قُلْ وَلَا تَجْلِسْ بِأَنْوَحِ أَبَدٍ  
(۴) فَذُو اللَّبِ النَّيَّاحُ يَظْهَرُونَ  
وَ أُولُو الْجَهْلِ هُمْ فِي الْآخِرِ  
(۵) بِابْتِدَاءِ الْعَمَلِ الْآخِرِ أَنْتَ  
كَيَّ يَوْمَ الدِّينِ لَا تَلْقَ النَّدَمَ

يَحْصُلُ لَوْ مَالُهَا مِثْلَ أَبَدٍ  
يَذْهَبُ مِنْ غَيْرِ رِيحٍ وَ هَوَاءٍ  
فَجَنَاحَ الدَّوْلَةِ إِفْتَحَ لَكَ  
وَ عَلَى النَّسْرَيْنِ وَ السَّعْدِ اعْبُرْ  
تَنْظُرُ فَالْأَنْوَحَ كَثْرًا وَ الْحَنِينَ  
.. سَعْدَكَ غَابَ لَكَ النَّجْمُ خَمَدٌ ..  
قَبْلًا الْعُقْبَى ابْتِدَاءً يَنْظُرُونَ  
صَفَعُوا الرُّأْسَ بِكَفٍ خَاسِرٍ  
أَنْظُرْ اعْرِفْ مَا لَهُ بَعْدًا ظَعْنَتْ  
لَكَ .. بَعْدَ الْفَوْتِ مَعَ زَلْقِ الْقَدَمِ ..

فی بیان رؤیة الصائغ عاقبة الامر و کلامه مع طالب استعاره المیزان

على وفق ذلك

(۶) ذَلِكَ الْوَاحِدُ عِنْدَ الصَّائِغِ  
إِعْطِنِي الْمِيزَانَ أَنَا أَزِنُ

حَضَرَ قَالَ .. بِقَلْبٍ فَارِغٍ ..  
ذَهَبًا .. فِيهِ عَلَيَّ تَحْسِنُ ..

(۱) دست و پای میل کی جنبان شود  
(۲) گر به بینی میل خود سوی سما  
(۳) و ر به بینی میل خود سوی زمین  
(۴) عاقلان خود نوحها پیشین کنند  
(۵) ز ابتدای کار آخر را ببین

خار و خس بی آب و بادی کی رود  
بر دولت بر گشا همچون هما  
نوحه می کن هیچ منشین از حنین  
جاهلان آخر بسر بر میزنند  
تا نباشی تو بشیمان يوم دين

دیدن زر گر عاقبت کار را و بر سخن وفق عاقبت گفتنی با مستعیر ترازو  
(۶) آن یکی آمد به پیش زرگری  
که ترازوده که بر سنجم زری

لَمْ أَجِدْ قَالَ جَزَيْتَ حَسَنًا  
 ..عَنْهُ حَدَّ سَرْعَانَ نَجْزِي الْعَمَلِ..  
 أَبَدًا مَكْنَسَةً .. رُحْ عَمِيًّا..  
 حَسْبُكَ .. مَا هُوَ مَحْبُوبٌ إِلَيَّ..  
 وَأَصَمًّا نَفْسِكَ لَا تَجْعَلِ  
 .. وَلِي بِالسُّخْرَةِ لَا تَفْزِزِ..  
 اسْمَعُ حَتَّى بِجَوْرِ وَعَنَا  
 لَكَ مَا فِي خَيْرِكَ كَلَّا يُؤَلِّ  
 لَا تَطِيقُ الرُّوحَ وَالْجِسْمَ ضَوِيَتْ  
 .. عَيْنُكَ النُّورَ لَهَا مُنْخِطَفٌ..  
 وَزَنَّهُ صَعْبٌ دَقِيقٌ بِالصِّفَاتِ  
 وَقَعَ فِي التُّرْبِ ضَاعَ وَذَهَبَ

(۱) قَالَ رُحْ يَا شَيْخُ غِرْبَالًا أَنَا  
 أُعْطِنِي الْمِيزَانَ لَا تُبِدِ الْهَزْلَ  
 (۲) قَالَ فِي الدُّكَانِ مَا كَانَتْ لِيَا  
 قَالَ هَذَا الْهَزْوُ وَالْضَحْكُ عَلَيَّ  
 (۳) أَنَا مِيزَانًا طَلَبْتُ ذَا أَفْضَلَ  
 وَبِكُلِّ طَرَفٍ لَا تَقْفِزِ  
 (۴) قَالَ لَسْتُ بِالْأَصَمِّ وَأَنَا  
 لَا تُخَالُ أَنْ يَلَا أَصِلَ أَقُولُ  
 (۵) ذَا سَمِعْتُ غَيْرَ أَنَّ الشَّيْخَ أَنْتَ  
 يَا فُلَانُ يَدُكَ تَرْتَجِفُ  
 (۶) وَلَكَ ذَا الذَّهَبِ ذَرُّ فَنَاتِ  
 يَدُكَ تَرْعُشُ ضَعْفًا وَالذَّهَبُ

گفت میزان ده بر بن تسخر میست  
 گفت بس بس آن مضاحک را بمان  
 خویشتن را کر مکن هر سو مچه  
 تا نه پنداری که بی معنیستم  
 دست از ضعفی است لرزان ای فلان  
 دست بلرزد پس بریزد زر خرد

(۱) گفت خواجه رو مرا غریبال نیست  
 (۲) گفت جاروبی ندارم در دکان  
 (۳) من ترازویی که میخواهم بده  
 (۴) گفت بشنیدم سخن کر نیستم  
 (۵) این شنیدم لیک پیری نا توان  
 (۶) وان زر تو هم قراضه خورد و مرد



- (۱) فَتَقُولُ بَعْدَ ذَا بِالْمَكْنَسَةِ  
كَيْ يَهْأَ عَلَ قَتَاتِ الذَّهَبِ  
(۲) وَالتُّرَابِ إِذْ كُنْسَتْ وَجَمَعَتْ  
(۳) يَا حَرِيَّ جُدْ بِهِ فِي الْإِبْتِدَاءِ  
لِمَحَلِّ آخِرِ امِضِ الْكَلَامِ  
(۴) حَالًا الْقِصَّةَ لِلشَّيْخِ الْفَرِيدِ  
لَهُ كَانَ النُّوْمُ وَالْأَكْلُ مَدَامَ

أَتِ يَا مَنْ لَكَ رُوحِي مَوْسَةً  
فِي الْغُبَارِ أَجْدُ بِالطَّلَبِ  
قُلْتَ غُرْبَالًا أَرُومَ مَا أَطْلَعْتَ  
قَدْ نَظَرْتُ أَنَا مَا فِي الْإِنْتِهَاءِ  
مَعَكَ تَمَّ جَمِيعًا وَالسَّلَامُ  
مَنْ بِذَاكَ الْجَبَلِ السَّامِيِّ الْبَعِيدِ  
تِمَمَ الْحِصَّةَ أَوْضَحَ وَالْمَرَامَ

فی بیان قصه ذاك الزاهد اللذي نذر ان لا اقطع فاكهة من الشجر  
ولا اهرز شجرة ولا أقول لاحد على طريق الاشارة والرمز اوالتصريح والكتابة  
هز الشجر و اتناول ذاك اللذي رماه الهواء من الشجرة

- (۵) فَبِذَاكَ الْجَبَلِ كَانَ شَجَرٌ  
(۶) قُوْتُ ذَا الدَّرْوِيشِ كَانَ ذَا الثَّمَرِ  
وَكَثْرَتِي لَا تُعَدُّ وَ ثَمَرُ  
وَمَدَامًا أَكَلَهُ فِيهِ انْحَصَرَ

تا بجویم زر خرد را در غبار  
گوئیم غربال خواهم ای حری  
جای دیگر روازینجا والسلام  
کاندران کھسار بودش خواب و خورد

- (۱) بس بگوئی بعد جارویی بیار  
(۲) چون بروی خاک را جمع آوری  
(۳) من ز اول دیدم آخر را تمام  
(۴) کن تمام اکنون حدیث شیخ فرد

بقیه قصه آن زاهد کوهی که نذر کرده بود که میوه کوهی از درخت بار نکند و درخت را  
نیفشاند و کس را نگوید صریح و کنایت که بیفشان آن بخورم که باد افکنده باشد از درخت  
(۵) اندران که بود اشجار و ثمار  
(۶) قوت آن درویش بود از میوها  
بس مرود کوهی آنجا بی شمار  
غیر آن چیزی نخوردی دائما



- (۱) قَالَ ذَاكَ دَرَوِشَ يَا رَبِّي أَنَا  
 (۲) أَنَا لَا أَقِظُ مِنْهَا لِلْأَبَدِ  
 (۳) لَا أَقُولُ يَقِظْ غَيْرَ الثَّمَرِ  
 لَا لِذَاكَ الثَّمَرِ مَنْ نَثَرَا  
 (۴) فَعَلَى النَّذْرِ لَهُ أَبَدِي الْوَفَا  
 (۵) لَهُ جَاءَتْ وَ لِذَا اسْتَشْنَوْا أَمْرَ  
 أَكُمُ اللَّهُ إِذَا شَاءَ اضْرِبُوا  
 (۶) فَبِكُلِّ زَمَنٍ مَيْلًا أَنَا  
 وَ عَلَى الْقَلْبِ أَنَا كُلِّ نَفْسٍ  
 ( كل اصباح لنا شان جديد )  
 (۷) فِي الْحَدِيثِ وَرَدَ الْقَلْبُ بِأَنَّ  
 مَعَكَ أَعْقَدُ عَهْدًا بَيْنَا  
 ثَمَرًا أَيْضًا إِلَى كُلِّ أَحَدٍ  
 مَنْ لَهُ الرِّيحُ عَلَى الْأَرْضِ نَثَرَ (۱)  
 لَهُ غُصْنٌ .. الْجَلْفُ مِنْهُ كَرَّرَا ..  
 مُدَّةٌ حَتَّى أَمْتِحَانَاتِ الْقَضَا  
 بِالْمَقَالِ وَ لَوِ الْعَهْدُ اسْتَقَرَّ  
 فَوْقَهُ ثُمَّ لِذَا الْعَهْدِ اكْتَبُوا (۲)  
 أَمْنَحُ الْقَلْبَ اكْتِثَابًا وَ عَنَا  
 أَضْعُ كَيْمًا جَدِيدًا كَالْقَبَسِ  
 كل شیئی عن مرادی لا یجید (۳)  
 كَانَ كَالرِّيشَةِ فِي كُلِّ زَمَنٍ (۴)

(۱) هذا البيت منقول عن نسخة لکناهور و نسخة النهج ( جز از آن میوه که باد انداختش - من نهچینم از درخت منتعش ) - (۲) ( و لا تقولن لشیئی انی فاعل ذلك غداً الا ان يشاء الله ) نزلت هذه الآية عند ما قال رسول الله ( ص ) لما سأله اهل مكة عن خبر اهل الكهف - اخبر کم به غداً و لم یقل ان شاء الله - (۳) لقوله تعالی فی سورة الرحمن - كل يوم هو فی شأن - (۴) عن ابی موسی الاشعری مثل القلب کمثل الریشة فی الفلات تقلبها الریاح ظهراً لبطن -

- (۱) گفت آن درویش یارب با تو من  
 (۲) خود نهچینم میوه در کل حین  
 (۳) جز از آن میوه که باد اندازدش  
 (۴) مدتی بر نذر خود بودش وفا  
 (۵) زین سبب فرمود استثنا کنید  
 (۶) هر زمان دل را دگر میلی دهم  
 (۷) در حدیث آمد که دل همچون پرست  
 عهد کردم زین نهچینم در زمن  
 نیز غیری را نگویم که بهچین  
 نی از آن میوه که شاخ افرازدش  
 تا در آمد امتحانات قضا  
 گر خدا خواهد به پیمای بر زنید  
 هر نفس بر دل دگر داغی نهم  
 در بیابانی اسیر صرصر است

- (۱) فِي الْفَلَاتِ أَسْرَ رِيحِ الصَّرَصِ  
مِثْلَ مَاءٍ غَلِيٍّ فِي الْمَرْجَلِ  
(۲) لَهُ رَأْيٌ آخِرٌ لَكِنْ صَدَرَ  
(۳) فَلِمَ أَنْتَ بِرَأْيٍ قَلْبِكَ  
(۴) كَيْ تَكُونَ آخِرَ الْأَمْرِ خَجَلٌ  
هُوَ مِنْ تَأْثِيرِ حُكْمٍ وَقَدَرٌ  
(۵) فَمِنْ الطَّيْرِ الَّذِي طَارَ الْعَجَبُ  
(۶) وَجَدَ ذَا عَجَبٍ أَنْ لِلْوَتْدِ  
أَوْ هُوَ مَا قَصَدَ فِيهِ هَوًى  
(۷) عَيْنَهُ وَالسَّمْعُ دَوْمًا فُتِحَا  
وَهُوَ نَحْوُ الْفَخِّ طَارَ بِالْجَنَاحِ
- فِي حَدِيثٍ آخَرَ الْقَلْبَ انْظُرْ  
كُلَّ أَنْ غَيْرَ رَأْيٍ أَوَّلٍ (۱)  
مِنْ مَحَلِّ ذَا وَمِنْهُ مَا ظَهَرَ  
تَأْمَنُ تَعْقِدُ مِنْ ذَا عَهْدَكَ  
كَانَ ذَا أَيْضًا صَرِيحًا وَمِدْلُ  
تَنْطَرُ الْبَيْتِ وَلَا يُجِدِي الْحَذَرُ  
لَمْ يَكْ أَنْ مَا رَأَى الْفَخَّ الْعَطَبُ  
نَظَرُ وَالْفَخُّ سَيَّانٌ قَصَدَ  
وَعَلَيْهِ الْفَخُّ بِالْقَهْرِ التَّوَى  
فِي الْأَمَامِ الْفَخُّ مِنْهُ طَرِحَا  
لَهُ عَفْوًا .. مَا رَأَى مِنْهُ النَّجَاحُ ..

(۱) قازغان فی الاصل المرجل وجمعه المراجل والحديث قلب المؤمن اشد غلبا من القدر فی غلبانها -  
وفی رواية مثل القلب ولهذا فی قلبه كالقدر فی غلبانها فكما ان الماء فی القدر لا يتحرك  
باختياره كذا القلب و لهذا ورد اللهم يا مقلب القلوب والابصار ثبت قلوبنا علی دينك -

- (۱) در حديث ديگري دل دان چنان  
(۲) هر زمان دل را دگر رأبي بود  
(۳) پس چرا ايمن شوی بر رأی دل  
(۴) اين هم از تأثير حکمت و قدر  
(۵) نيست خود از مرغ پيران اين عجب  
(۶) اين عجب که دام بيند هم وتند  
(۷) چشم باز و گوش باز و دام پيش
- کاب جوشان ز آتش اندر قازغان  
نی نه از وی ليک از جامی بود  
عهد بندی تا شوی آخر خجل  
چاه می بينی و نتوانی حذر  
که نيند دام و افتد در عطب  
گر بخواهد ورنه خواهد می فتد  
سوی دامی می پرد با پر خویش



فی بیان رباط فسخ القضاء الالهی بالخفاء وتشبیه اثره بصورة الظاهر

- (۱) تَنْظُرُ فِي الْخِرْقَةِ ابْنُ الدَّوْلَةِ  
(۲) حَاسِرَ الرَّأْسِ يَحِبُّ لِلْفَسَادِ  
مَالَهُ مِنْ مِلْكٍ أَوْ مِنْ أَمْتَةٍ  
(۳) مِلْكُهُ وَالْمَالُ رَاحَ وَالْحَقِيرُ  
فِي مُرَادٍ خَصْمِهِ الْوَعْدُ الدَّنِي  
(۴) زَاهِدًا قَدْ نَظَرَ قَالَ ابْدِلِ  
(۵) لِرِضَاءِ اللَّهِ فِي الْأَدْبَارِ ذَا  
مَا لِي مِنْ يَدَيَّ وَالذَّهْبَا  
(۶) هِمَّةٌ أَعْمَلُ لِأَنَّ مِنْ ذَا أَنَا  
وَلِقَيْدِ الطَّيْنِ ذَالْتَنِ الْكَدْرِ  
(۷) ذَا الدَّعَاءِ هُوَ مِنْ خَاصٍ وَعَامٍ  
مِنْ خَلَاصٍ مِنْ خَلَاصٍ مِنْ خَلَاصٍ
- سَيِّدًا صَارَ أَسِيرَ الذِّلَّةِ  
أُحْرِقَ لَا قِيَّ اضْطِرَارًا وَاضْطِهَارَ  
أَوْ قُمَاشٍ بَاعَ لَا شَيْءَ مَعَهُ  
عَادَ أَسْمًا .. وَالذَّلِيلَ الْمُسْتَحِيرَ ..  
صَارَ وَالْمُدِيرَ مِنْ عَيْشِ هَنِي  
هِمَّةً .. يَا أَيُّهَا الْحَبْرُ الْوَلِيُّ ..  
وَأَقِمْ وَهُوَ لِي شَرُّ الْأَذَى  
وَالْهِنَا خَلَيْتَ .. لِيَّيْ ذَهْبَا ..  
نَاجِيًا اغْدُوا أَعُودَ لِلْهِنَا  
أَكْسِرْ أَطْفَرُ مِنْ لُطْفِ مُدِرْ  
طَلَبَ قَالَ .. فَهَلْ قَبِلَ الْحِمَامُ ..  
.. لِي مِنَ الْأَدْبَارِ هَذَا أَوْ مَنَاصِ

### تشبیه بند قضا بصورت پنهان با اثر پیدا

- (۱) بینی اندر دلق مهتر زاده  
(۲) در هوای نابکاری سوخته  
(۳) خان ومان رفته شده بد نام و خوار  
(۴) زاهدی بیند بگوید ای کیا  
(۵) کاندرین ادبار زشت افتاده ام  
(۶) همتی تا بو که من زین وار هم  
(۷) این دعا میخواهد او ازعام و خاص
- سر برهنه در بلا افتاده  
اقمسه و املاک خود بفروخته  
کام دشمن میرود ادبار وار  
همتی میدار از بهر خدا  
مال و زر و نعمت از کف داده ام  
زین گل تیره بود من بر جهنم  
کالخلاص و الخلاص و الخلاص



(۱) فَالْيَدِ وَ الرَّجُلِ مِنْهُ أُطْلِقَا  
 لَا عَلَى الرَّأْسِ لَهُ كَانَ عَمِيدُ  
 (۲) أَيَّ قَيْدٍ تَطْلُبُ مِنْهُ الْخُلَاصُ  
 (۳) وَ يَكُ مِنْ قَيْدٍ قَضَاءُ مُخْتَفِي  
 (۴) هَبْ هُوَ مَا ظَهَرَ قَيْدُ الْخَفَاءِ  
 فَمَنْ السِّجْنِ وَ مِنْ قَيْدِ الْحَدِيدِ  
 (۵) إِذْ لَذَا الْحَدَادُ بِالطَّرْقِ كَسَرُ  
 (۶) قَلْعَ وَاللِّبْنِ إِنْ كُنَّ الْعَجَبُ  
 كُلُّ حَدَادٍ لَدَى تَكْسِيرِهِ  
 (۷) رُؤْيَاهُ ذَاكَ الرِّبَاطُ ذِي الْعَقْدِ  
 فَوْقَ جَيْدٍ عَقْدَ أَلْقَى النُّظْرَ

وَ يَبْلَا قَيْدَ مَعَا مَا أُوثِقَا  
 لَا وَ كَيْلَ لَهُ يَرْعَى لَا حَدِيدُ  
 أَيَّ حَبْسٍ تَسْتَلُّ مِنْهُ الْمَنَاصُ  
 لَهُ لَمْ يَنْظُرْ سِوَى الرُّوحِ الصَّفِيِّ  
 كَانَ .. بِالْقَهْرِ الشَّدِيدِ وَالْعَنَاءِ ..  
 أَسْوَأَ كَانَ وَ بِالْعُنْفِ يَزِيدُ  
 وَ كَذَا الْحَفَارُ لِلْسِّجْنِ الْحَجَرُ  
 أَنَّ ذَا الْقَيْدِ الثَّقِيلِ الْمُجْتَهِبِ  
 عَجَزَ .. كَمْ جَلٍّ فِي تَقْدِيرِهِ ..  
 أَحْمَدًا رَاقَتْ فَجَبَلًا مِنْ مَسَدٍ  
 .. وَ لَهُ فِي بَاطِنِ الْغَيْبِ نَظْرُ ..

(۱) دست باز و پای باز و بند نی  
 (۲) از کدامین بند می جوئی خلاص  
 (۳) بند تقدیر قضای مختفی  
 (۴) گر چه پیدا نیست آن در ممکن است  
 (۵) زانکه آهنگر مران را بشکند  
 (۶) این عجب این بند پنهان گران  
 (۷) دیدن آن بند احمد را رسد

بی موکل بر سرش نی آهنی  
 وز کدامین حبس می جوئی مناص  
 که نه بیند آن بجز روح صفی  
 بدتر از زندان و بند آهن است  
 حفره گرهم خشت زندان بر کند  
 عاجز از تکسیر آن آهنگران  
 بر گلوئی بسته جیل من مسد

- (۱) فَوْقَ ظَهْرِ زَوْجَةٍ بُوَلَّهَبِ  
 قَالَ يَا تَبَّتْ يَدَا بُوَلَّهَبِ  
 (۲) غَيْرَ عَيْنٍ لَهُ حِمْلًا وَحَطَبٌ  
 كُلُّهُ فِي عَيْنِهِ دَوْمًا ظَهَرَ  
 (۳) مَنْ بَقِيَ عَنْهُ الْجَمِيعُ أَوْلَا  
 حَيْثَ ذَاكَ كَانَ جُنُونًا وَكَانَ
- وَضَعَ بِالْقَهْرِ حِمْلَ حَطَبِ (۱)  
 زَوْجَهُ حَمَالَةً لِلْحَطَبِ  
 أَحَدٌ مَا نَظَرَ مَا يُحْتَجَبُ  
 وَهُوَ عَنَّا غَابَ دَوْمًا وَاسْتَتَرَ  
 ذَا الْمَقَالَ أَنَّهُ لَا يُعْقَلُ (۲)  
 عَقْلًا هُمْ .. وَقَدْ زَادُوا أَفْنَ ..

(۱) وذلك لما دعى قومه انى نذير لكم بين يدي عذاب شديد قال عمه ابولهب تبأ لك الهذا دعوتنا فنزلت الآية تبت يدا ابى لهب وتب ما اغنى ما له وما كسب وامرأته حمالة الحطب ( اى الشوك والسندان وكانت تلقيه فى طريق النبى ) (ص) - (۲) قال فى النهج اى ما عدى الرسول (ص) ووراثه من اهل الحقيقة وأصحاب الشهود اعنى بهم علماء الظاهر يؤلون كون امرأة أبى لهب حمالة الحطب وفى جيدها جبل من مسد لا يتصور ولا يكون لكونها اخت ابى سفيان مشهورة بالعرز والمال وان المراد بالحطب سبب اشتعال النار فانها تحمل حطب الاوزار وحطب النخلة التى تنلهب عليها فى النار وتوقد نار الحرب والخصومة و الرسول(ص) سماه بالحطب لتأذيه منها - وعند اهل الشهود حقيقة - وهذا البيت شروع فى قصة ولد صاحب الدولة فان اهل الظاهر جميعهم اولوا هذا الحال وقالوا اظهار العجز من المذلة والجنون كأنهم هم عقلاء بل اهل الظاهر غافلون لا يعلمون وجهه ولا حقيقته ولا هم مطلعون على حاله - و قال بعر العلوم فى شرحه الفارسى فى تفسير البيت المذكور ( كين زبى هوشى است وايشان هوشمند ) ان تأويلهم قوله ( وامرأته حمالة حطب فى جيدها جبل من مسد ) لان اهل الظاهر عقلاء هذا العالم المحسوس الدنيوى ونظر الحطب والجبل من مسد من عقل ذاك العالم الغير المحسوس الاخرى وعبر عن عقل ذاك العالم المعنوى ( هوش ) بـ عدم العقل ( بى هوش ) من هذا العالم الظاهرى والاظهر ما ذكره فى النهج -

- (۱) دید بر پشت عیال بو لهب  
 تنگ هیزم گفت حمال حطب  
 (۲) حبل و هیزم را جز ان چشمی ندید  
 که بدید آید بر او هر نا بدید  
 (۳) باقیانش جمله تأویلی کنند  
 کین زبى هوشیست وایشان هوشمند (۱)

(۱) يعنى غير از اهل بصيرت چنین تأویلی می کنند که مراد از هیزم سخن چینی است و از حبل گرفتاری بـ تعلقات بـ امور دنیوی است که مانع اند از سعادت مندی آخرت است و این تأویل برای اینکه ایشان هوشمند این عالمنده آن عالم اخروی است -



- (۱) لَكِنْ أَصَحَّ صَارَ مِنْ تَأْثِيرِ ذَلِكَ  
 (۲) فِي الْأَمَامِ عِنْدَهُ أَنْ لِلدُّعَاءِ  
 وَالْقِيُودِ اخْلَاصُ مِنْهَا أَفْرَ  
 (۳) فَالَّذِي نِلَكَ الْعَلَامَاتِ نَظَرُ  
 كَيْفَ لَا يَدْرِي الشَّقِيَّ وَالسَّعِيدَ  
 (۴) يَعْلَمُ يُخْفِي بِأَمْرِ ذِي الْجَلَالِ  
 (۵) ذَلِكَ الْكَلَامُ مَا لَهُ حَدُّ الْفَقِيرِ  
 وَأَسِيرَ الْبَدَنِ مَنْ قَدْ نَذَرَ..
- ظَهَرَهُ طَائِقِينَ أَنَّ بَارِتَبَاكَ  
 هِمَّةُ إِعْمَلْ لِأَنَّ مِنْ ذَا الْعَنَاءِ  
 لِلْمُخْرُوجِ وَلِي الْحَالِ يُقَرُّ  
 دَائِمًا بِالْعَيْنِ بِالسِّرِّ اخْتَبَرَ  
 .. لَا وَلَا يَفْعَلْ كُلُّ مَا يُرِيدُ..  
 لَمْ يَكْ الْكَشْفُ مِنَ الْحَقِّ الْحَلَالِ  
 ذَلِكَ مِنْ جُوعِ غَدِي الْوَاهِي الْحَقِيرِ  
 ..أَنْ مِنْ الْأَشْجَارِ لَمْ يَقْطِفْ ثَمَرُ..

فی بیان اضطراب آن فقیر الی قطاف الکمثری من الشجرة

ووصول تأدیب الحق له علی الفور من غیر مهلة

- (۶) خَمْسَةَ أَيَّامٍ فِيهَا الرِّيحُ مَا  
 اسْقَطَ مِنْهُ كَمَثَرَى ضَرَمًا

- (۱) لیک تأثیر از آن بشتش دو تو  
 (۲) که دعای همتی تا وا رهم  
 (۳) آنکه بیند آن علامتها بدید  
 (۴) داند و پوشد بامر ذو الجلال  
 (۵) این سخن پایان ندارد آن فقیر
- گشته ونالان شده در پیش او (۱)  
 تا ازین بند نهان بیرون جهم  
 چون نداند او شقی را از سعید  
 که نباشد کشف را از حق حلال  
 از مجاعت شد زبون و تن اسیر

مضطرب شدن آن فقیر نذر کرده بکندن امرود از درخت و گوشمال حق رسیدن بی مهلت

- (۶) پنج روز و باد امرودی نریخت  
 ز آتش جوعش صبوری میگریخت

(۱) ظاهر آنست که این بیت مربوط بایات سابقه میباشد (بند تقدیر قضای مختفی)

یعنی از بند تقدیر آن قضای مختفی پشت او دو تو گشته است -



- (۱) شَبَّ بِالْجُوعِ لَهُ الصَّبْرُ نَفَرٌ  
 كَمْ كُمُثَرَاتٍ رَأَى أَيْضاً صَبْرٌ  
 (۲) وَرَدَ الرِّيحُ وَرَأْسَ الْغُصْنِ قَدْ  
 وَعَلَى أَكْلِ الْكُمُثَرَاتِ الْغَلَبُ  
 (۳) قُوَّةَ جَذْبِ الْقَضَاءِ وَالْغَلَبِ  
 صَدَّتِ الزَّاهِدُ أَنْ يُوفِي بِمَا  
 (۴) أَذْهُوَ مِنْ يَانِعِ غُصْنِ الشَّجَرِ  
 (۵) فَالْحَقِيرَ رَجَعَ مِنْ نَذْرِهِ  
 أَيْضاً التَّأْدِيبُ لِلْحَقِّ أَتَى
- فَوْقَ رَأْسِ الْغُصْنِ مِنْ عَالِي الشَّجَرِ  
 نَفْسُهُ صَدَّ وَبِالنَّذْرِ إِذَا كَرَّ  
 جَرَّ لِلْأَسْفَلِ وَالطَّبْعَ أَعَدَّ  
 لَهُ سَوَى وَبِالنَّذْرِ ذَهَبَ  
 مَعَ ضَعْفٍ زَادَ فِيهِ وَسَغَبَ  
 لَهُ مِنْ نَذْرِ مَعَ بَارِي السَّمَاءِ  
 الْمَكْمُثَرُ قَطَفَ دَانِي الشَّرِّ  
 وَبِذَاكَ النَّفْسِ عَنْ أَمْرِهِ  
 فَتَحَ عَيْنَهُ وَالْأَذْنَ لَوَى

- (۱) باز صبری کرد و خود را وا کشید  
 (۲) باد آمد شاخ را سر زیر کرد  
 (۳) جوع و ضعف و قوت جذب قضا  
 (۴) چونکه از امرود بن میوه شکست  
 (۵) هم دران دم گوشمال حق رسید
- باز صبری کرد و خود را وا کشید  
 طبع را بر خوردن آن چیر کرد  
 کرد زاهد را ز نذرش بی وفا  
 گشت اندر نذر و عهد خویش بست  
 چشم او بگشاد و گوشش او کشید (۱)

(۱) در نسخهٔ لکناهور و غیرها بعد از این بیت بازده بیت دیگر آمده که در النهج القوی ذکر نشده است و ظاهراً از ملحقات است بهترین آنها بیت آخری است -  
 جمع ازدزدان بدند اینجا مگر  
 در میان آورده بی مر سیم و زر  
 کلمه مر در فارسی عدد پنجاه را گویند که چون وقت شمار به پنجاه برسد گویند  
 بر رسید و چون باز پنجاه رسد گویند دوبر شده و همچنین مقصود آنکه سیم و زر بشمار  
 بود که از تعداد بیرون بود تا اینکه مر او را گفته شود بنا برین مراد از مر شمارش  
 و حساب است -

## اتهام ذلك الشيخ بالسرقة وقطعهم يده

- (۱) صَدَقَهُ عَشْرُونَ لِصًّا أَوْ يَزِيدُ  
كُلَّ مَا قَدْ سَرَقُوا بَيْنَهُمْ
- (۲) قَبْلًا النَّمَامَ لِلشَّحْنَةِ قَالَ  
لَهُمُ الشَّحْنَةُ جَاءُوا بِعَجَلٍ
- (۳) فِي الْمَحَلِّ ذَلِكَ مِنْ كَلِمَتِهِمْ  
قَطَعُوا وَالْأَيْدِي مِنْهَا الْيَمِينِ
- (۴) وَيُدْ الزَّاهِدِ أَيْضًا غَلَطًا
- (۵) رَامَ أَنْ يَجْعَلَ فِي الْحَيْنِ وَصَلَ  
لِلْعَوَانِ غَضَبًا قَالَ انْظُرْ
- (۶) ذَا هُوَ الشَّيْخُ الْفَلَانِيُّ وَمَنْ  
(۷) لَمْ قَطَعَتْ يَدَهُ ذَلِكَ الْعَوَانُ  
ثُمَّ أَيْضًا جَاءَ نَحْوُ الشَّحْنَةِ
- حَضَرُوا فِي الْجَبَلِ ذَاكَ الْبَعِيدِ  
قَسَمُوا... وَالْأَمْنُ خَالُوا لَهُمْ  
عَنْهُمْ عَرَفَهُمْ وَصَفًا وَحَالٍ  
وَعَلَيْهِمْ وَقَعُوا فَوْقَ الْجَبَلِ  
لِلْمِشَالِ هُمْ مِنْ أَرْجُلِهِمْ  
قَطَعُوا الْغَوَاءَ ابْتَدُوا بِالْحَنِينِ  
قَطَعَتْ وَالرَّجُلُ مِنْهُ سَقَطًا  
فَارِسَ مُخْتَارَ سَارَ بِعَجَلٍ  
أَيُّهَا الْكَلْبُ الْعَقُورُ الْمُجْتَرِي  
كَانَ مِنْ أَبْدَالِ خَلَاقِ الْمِنَنِ  
ثَوْبُهُ خَرَقَ وَالْحُزْنَ أَبَانَ  
وَلَهُ أَوْرَى بِنَارِ الْيَقْظَةِ

## مقتهم کردن آن شیخ را با دزدان و بریدن دستش را

- (۱) بیست از دزدان بدند آنجا و بیش  
(۲) شحنة غماز آگه کرده بود  
(۳) هم بدانجا پای چپ و دست و راست  
(۴) دست زاهد هم بریده شد غلط  
(۵) در زمان آمد سواری بس گزین  
(۶) این فلان شیخ است و ابدال خدا  
(۷) آن عوان بدرید جامه تیز رفت
- پخش میکردند مسروقات خویش  
مردم شحنة در افتادند زود  
جمله ببریدند و غوغائی بخواست  
باش را می خواست هم کردن سقط  
بانگ برزد بر عوان کای سگ بین  
دست او را تو چرا کردی جدا  
پیش شحنة داد آگاهیش تفت



حَاسِرَ الرَّأْسِ اعْتِدَارًا بِاِكْبَا  
 شَاهِدَ وَالْأَمْرَ مَا بَانَ إِلَيَّ  
 يَا زَعِيمَ الطُّهْرِ أَهْلَ الْجَنَّةِ  
 هُوَ مَنْ كَانَ عَلِمْتُ كَلِمًا  
 حُرْمَةً إِيْمَانِهِ الْعَهْدَ خَفَرْتُ  
 بِالْجَزَاءِ لِي فِي ذَا أَدْبَا  
 أَنَّهُ السَّيِّءُ فِي ذَاكَ رَضِيتُ  
 ذَلِكَ الشُّومَ فَيَا بُؤْسًا لِيَا  
 وَجَمِيعَ مَا لَنَا مَعَ جِلْدِنَا  
 وَلِحُكْمِ لَهُ مَا رَأَى يَطِيبُ  
 أَنْتَ لِي حِلٌّ وَمَا مِنْ زَلَلِ

(۱) عِنْدَ ذَا الشَّحْنَةِ جَاءَ حَافِيًا  
 أَنِّ أَنَا لَا أَعْلَمُ اللَّهَ عَلَيَّ  
 (۲) يَا جَوَادُ يَا سَلِيمَ الْفِطْرَةِ  
 (۳) قَالَ أَذْرِي سَبَبَ ذَا الْقَطْعِ مَا  
 (۴) لِي مِنْ ذَنْبٍ أَنَا عَفْوًا كَسَرْتُ  
 فَيَمِينِي عَدْلُهُ قَدْ أَذْهَبَا  
 (۵) أَنَا لِلْعَهْدِ خَفَرْتُ وَدَرَيْتُ  
 عَامِدًا حَتَّى أَتَى مِنْ يَدِيَا  
 (۶) يَدُنَا مَعَ رِجْلِنَا مَعَ لُبِّنَا  
 أَيُّهَا الْوَالِي فِدَاءٌ لِلْحَبِيبِ  
 (۷) قَسَمَتِي هَذِي غَدَتْ فِي الْأَزَلِ

که ندانستم خدا بر من گواه  
 ای کریم و سرور اهل بهشت  
 می شناسم من گناه خویش را  
 پس یمینم برد دادستان او  
 تا رسید آن شومی جرأت بدست  
 بادای والی فدای حکم دوست  
 تو ندانستی ترا نبود وبال

(۱) شحنه آمد پا برهنه عذر خواه  
 (۲) هین محل کن مر مرا این کار زشت  
 (۳) گفت میدانم سبب این نیش را  
 (۴) من شکستم حرمت ایمان او  
 (۵) من شکستم عهد و دانستم بدست  
 (۶) دست ما و پای ما و مغزو و پوست  
 (۷) قسم من بود این ترا کردم حلال



(۱) أَنْتَ لَمْ تَدْرِ وَلَيْسَ مِنْ وَبَالٍ

أَمْرُهُ مَا ضَرَّ مَعَ اللَّهِ الْخِصَامُ

(۲) كَمْ مِنَ الطَّيْرِ الْمَذْيِ طَارَ طَلَبُ

حَلْقِهِ أَيْضًا لَهُ الْحَلْقُ قَطَعَ

(۳) وَلَكُمْ طَيْرٌ مِنَ الْمَغِصِّ وَمِنْ

فِي حَوَالِي السُّطْحِ مَجْبُوسُ الْقَفَصِ

(۴) كَمْ مِنَ الْيَحْيَتَيْنِ فِي الْبَحْرِ الْعَمِيقِ

(۵) وَلَكُمْ مِنْ مَنْ بَأْسْتَارٍ كِثَارُ

لَهُ شَوْمُ الْحَلْقِ وَالْفَرْجِ فَضَحَ

(۶) وَلَكُمْ قَاضٍ جَمِيلُ الْخِلَّةِ

أَصْفَرَ الْوَجْهَ غَدَى رَهْنَ الْعَنَا

لَكَ مَنْ يَدْرِي بِي فِي كُلِّ حَالٍ

كَيْفَ يَنْهَى.. لَا يَقْطَعُ أَوْ حِمَامٌ..

حَبَّةٌ مِنْ فَرْطِ ضَعْفٍ وَسَغَبِ

.. وَمِنْ الْخَمَصِ إِلَى الْمَوْتِ نَزَعُ..

مِعْدَةٌ أَلَحْتُ.. وَأَمْرٌ لَمْ يَبْنِ..

صَارَ.. وَدَّ الْحَبَّ أَنَا مَا فَحَصُ..

(۱) عَادَ مِنْ حَرْصِ عَرَى الْحَلْقِ بَضِيقِ (۱)

سُتِرَ بِالْعِفَّةِ بَانَ جِهَارُ

.. حَالُهُ الْمَسْتُورُ لِلْخَلْقِ اتَّضَحَ..

فَمِنْ الْحَلْقِ لَهُ وَالرُّشُوةِ

.. بَعْدَ أَنْ زَادَ سَمَوًّا كَمْ دَنَى..

(۱) شست فی الاصل السنارة اللتی یصاد بها السمک -

(۱) وانکه او دانست او فرمان رواست

(۲) ای بسا مرغی برنده دانه جو

(۳) ای بسا مرغی ز معده و از مغص

(۴) ای بسا ماهی در آب دور دست

(۵) ای بسا مستور در پرده بده

(۶) ای بسا قاضی حبر نیک خو

با خدا سامان پیچیدن کجاست

که بریده حلق او هم حلق او

بر کنار بام مجبوس قفس

گشته از حرص کلو مأخوذ شست

شومی فرج و گلو رسوا شده

از گلوی ورشوتی او زرد دو

- (۱) بَلْ يَهَارُوتَ وَمَارُوتَ الشَّرَابِ  
 مِنْ عُرُوجِ السَّمَاءِ مَنَعَا  
 (۲) وَلِهَذَا الْأَحْتِرَازَ فَعَلَا  
 إِذْ رَأَى فِي نَفْسِهِ عِنْدَ الصَّلَاةِ  
 (۳) فَكَّرَ فِي السَّبَبِ ذَاكَ الصَّفِي  
 (۴) شَرِبَهُ الْمَاءَ كَثِيرًا قَالَ لَا  
 مِثْلَ هَذَا فَعَلَ اللَّهُ وَهَبَ  
 (۵) كَانَ لِلْمَدِينِ أَقْلُ جَهْدِهِ  
 لَهُ سُلْطَانًا وَقُطْبَ الْعَارِفِينَ  
 (۶) فَلَأَجَلَ الْحَقِّ لَمَّا أَلَيْدَ قَدْ
- ذَاكَ دَبَّ وَغَدَى سَدًّا لِابَابِ  
 .. وَيُيْثِرُ بَابِلَ كَمْ وَقَعَا..  
 بَايَزِيدَ وَتَحَرَّى الْخَلَلَا  
 مِنْ فُتُورٍ لَهُ يَأْتِي بِالسُّبَاتِ  
 عَرَفَ الْعِلَّةَ وَالسِّرَ الْخَفِي  
 أَشْرَبَ الْمَاءَ لِعَامٍ هَبَّ حَلِي  
 قُدْرَةً زَادَتْ لَهُ وَفَقَّ الطَّلَبُ  
 ذَا لَذَا مِنْ لَدُنِ مَنْ عِنْدِهِ  
 لَقَبَ جَاءَ سَمَى دُنْيَا وَدِينِ  
 قُطِعَتْ وَالْبَابُ مِنْ شَكْوَاهُ سَدَّ

(۱) لما اشتهر عنهما وقت حكومتها انه أتت امرأة تشتكى لهما من زوجها فبغلبة شهوة النفس راوداها فخيرتهما بين شرب الشراب او قتل زوجها فاخترارا الشراب فسكرا وقتلا زوجها وعشا فيها - فذهبت عنهما الملكوتية وسد عليهما باب السماء لانهما كانا يعدن الحكومة بين الناس يصعدان كل ليلة السماء وحبا في بئر بابل - النهج -

- (۱) بلکه در هاروت وماروت آن شراب  
 (۲) بایزید از بهر این کرد احتراز  
 (۳) از سبب اندیش کرد آن ذو لباب  
 (۴) گفت تا سالی نخواهم خورد آب  
 (۵) این کمینه جهد او بد بهر دین  
 (۶) چون پریده شد برای خلق دست
- از عروج چرخشان شد سد باب  
 دید در خود کاهلی اندر نماز  
 دید علت خوردن از بسیار آب  
 آنچنان کرد و خدایش داد تاب  
 گشت او سلطان و قطب العارفین  
 مرد زاهد را در شکوی به بست



(۱) ذَاكَ الزَّاهِدَ شَيْخًا أَقْطَعَا  
وَلَهُ الْحَلَقُ بِذِي الْأَفَاتِ كَمْ  
لَهُ سَمَىٰ مَنْ بِهِ قَدْ سَمِعَا  
عَرَّفَ الْحَلَقِيَّ سَمِيَّ فِي الْقَدَمِ

فی بیان کرامات الشیخ الاقطع و بیان نسجه الزنبیل بیده

(۲) فِي الْعَرِيشِ لَهُ يَوْمًا قَصْدًا  
يَضْفُرُ الزَّنْبِيلَ دَوْمًا بِالْيَدَيْنِ  
زَائِرٌ بِالصَّدَقَةِ قَدْ وَجَدَا  
لَهُمَا لَمْ يَرِ مِنْ قَطْعٍ وَشَيْنٍ..

(۳) لَهُ قَالَ يَا عَدُوَّ رُوحِهِ  
فِي عَرِيشِي لِمَ جِئْتَ لِلْإِمَامِ  
مَنْ يَرَى التَّحْسِينَ فِي تَقْيِيحِهِ.. (۱)

(۴) لَمْ رَكُضْتَ لِلْإِمَامِ فِي السِّبَاقِ  
(۵) فَلَهُ أَبْدَى ابْتِسَامًا وَتَعَالَ  
قَدْ تَقَدَّمْتَ كَثِيرًا مَا الْمَرَامِ  
قَالَ مِنْ كَثْرَةِ وَجِدٍ وَاشْتِيَاقِ

(۶) يَا كَبِيرُ لَا تُبْنِ حَتَّى الْإِحْمَامِ  
لَا لِمَنْ مِنْكَ حَبِيبٌ وَقَرِيبٌ  
قَالَ لَكِنْ أَنْتَ لِي فِي كُلِّ حَالٍ  
ذَلِكَ لَا تُبَدِّلُ لِخَاصٍّ لَا لِإِمَامٍ

لَا لِمَنْ كَانَ دَنِيًّا وَغَرِيبٌ

(۱) قَالَ الْجَوْهَرِيُّ الْعَرِيشُ مَا يَسْتَعِظُ بِهِ -

(۱) شیخ الاقطع گشت نامش پیش خلق کرد معروفش بدین آفات خلق (۱)

کرامات شیخ الاقطع و زنبیل بافتن او بدو دست

(۲) در عریش او را یکی زائر بیافت  
(۳) گفت او را ای عدو جان خویش  
(۴) این چرا کردی شتاب اندر سباق  
(۵) پس تبسم کرد و گفت اکنون بیا  
(۶) تا بمیرم من نگو این با کسی  
کو بهر دو دست خود زنبیل بافت  
در عریش آمدی سر کرده پیش (۱)  
گفت از افراط مهر و اشتیاق  
لیک مخفی دار این را ای کیا  
نی قریبی نی حبیبی نی خسی

(۱) در برخی از نسخ بعد از این بیت این بیت یافت میشود: کَر تُو نام اولین خواهی روان  
هین برو بوالخیر بنیانش خوان - شارحی گفته از ملحقات است - (۲) عریش کازۀ که درویشان  
از چوب و گیاه سازند -



- (۱) بَعْدَ هَذَا نَظَرْتُ مِنْ كَوْنِهِ  
 (۲) قَالَ يَا خَالِقُ أَنْتَ الْحِكْمَةُ  
 أَنَا أَخْفِيهِ وَ أَنْتَ تَظْهِرُ  
 (۳) إِلَيْهِمْ إِذْ ذَاكَ كَمْ مِنْ أَحَدٍ  
 (۴) هُمْ عَلَيَّ أَنْكَرُوا أَنَّ فِي الطَّرِيقِ  
 (۵) أَنَا لَا أَطْلُبُ ذِيَاكَ الْفَرِيقِ  
 (۶) رَحْمَةً جَدْنَا فَأَظْهَرْنَا لَكَ  
 (۷) عِنْدَ وَقْتِ الْعَمَلِ أَطْفَاءً لِأَنَّ  
 لَا تُرَدُّ هِيَ مِنْ نَحْوِ السَّمَاءِ  
 (۸) غَيْرَ ذَا التَّكْرِيمِ قَبْلًا وَالنَّارِ
- عِدَّةً أُخْرَى دَرْتُ فِي حَرْفَتِهِ  
 تَعْلَمُ تَدْرِي الْخَفَايَا الْجَمَّةَ  
 طَوَّعَ أَمْرَ لَكَ أَنِّي تَأْمُرُ  
 إِذْ دَهَاكَ ذَلِكَ الْغَمُّ الرَّدَى  
 كُنْتُ كَذَابًا لَكَ بَيْنَ الْفَرِيقِ  
 يَكْفُرُ ظَنًّا يَضِلُّ فِي الطَّرِيقِ  
 نَحْنُ ذَا التَّكْرِيمِ نُعْطِي يَدَكَ  
 ذِي الْمَسَاكِينِ الْمَلْتَمِي سَأَلْتُ بَظْنَ (۱)  
 .. تَحَرَّمُ اللَّطْفَ لَنَا وَالنِّعَمَاءَ  
 كُنْتُ سَلِيَّتِكَ مِنْ ذَاتِي أَنَا

(۱) جناب الدار ای فناها ای ای من محیط السماء او من طرف خلاة السماء -  
 والمعنی الكل واحد -

- (۱) بعد از آن قوم دگر از روزنش  
 (۲) گفت حکمت راتو دانی کردگار  
 (۳) آمد الهامش که یک چندی بدند  
 (۴) که مگر سالوس بود او در طریق  
 (۵) من نخواهم کان رمه کافر شوند  
 (۶) این کرامت را بکردیم آشکار  
 (۷) تا که این بیچارگان بدگمان  
 (۸) من ترا بی این کرامتها ز پیش
- مطلع گشتند بر بر بافیدنش  
 من کنم پنهان تو کردی آشکار  
 کاندین غم بر تو منکر می شدند  
 که خدارسواش کرد اندر فریق  
 در ضلالت بر گمان بد روند  
 که دهیمت دست اندر وقت کار  
 رو نکردند از جناب آسمان  
 خود تسلی داده ام از ذات خویش

(۱) لَكَ ذَاكَ التَّكْرِيمَ اعْطَيْتَ لِأَنَّ

وَالِضْيَا ذَاكَ لِيْذَا فِيكَ وَضَعْتَ

(۲) أَنْتَ بِالتَّكْرِيمِ عِنْدِي جِزْتَ أَنْ

أَوْ لِيَتَفَرِّقَ لِأَجْزَاءِ الْبَدَنِ

(۳) وَهُمْ تَفَرِّقَ لِرَأْسٍ وَقَدَمٍ

وَصَلَّتْكَ جُنَّةٌ زَادَتْ عِظَمَ

هُمْ فِيكَ لَا يَرُونَ سُوءَ ظَنِّ

وَلَكَ الْحَقُّ قَلِيلاً مَا أَضَعْتَ

لَكَ يَأْتِي الْخَوْفُ مِنْ مَوْتِ الْبَدَنِ

تَحْذَرُ عَنْكَ مَضَى مَرَّ الزَّمَنِ

وَلِدَفْعِ الْوَهْمِ عَنْكَ لَوْ أَلَمْ

حَسَنَةً وَاقِيَةً عِنْدَ الْأَزْمِ

فی بیان سبب جرأة سحرة فرعون علی قطع الید والرجل منهم (۱)

(۴) أَفَلَا تَدْبِرُ فِرْعَوْنَ اللَّعِينِ

(۵) فِي الدُّنْيَا مِنْكُمْ أَنَا أَيْدِيَكُمْ

مِنْ خِلَافٍ أَبَدًا لَا أَصْفَحُ

(۶) هُوَ دَوْمًا خَالَهَمْ كَانُوا بِأَنَّ

هَدَدَ مَنْ سَحَرُوا فِي كُلِّ حِينٍ

أَقْطَعُ وَالْأَرْجُلَ أَصْلَابَكُمْ

عَنْكُمْ وَيُؤَيِّدُكُمْ لِمُوسَى تَجْنَحُوا

مِثْلَهُمْ قَبْلًا يَوْسَاسٍ وَظَنَ

(۱) الآية فی سورة الاعراف -

وین چراغ از بهر این بنهادمت

ترسی وز تفریق اجزای بدن

دفع وهم از سرسیدت نیک زفت

(۱) این کرامت بهر ایشان دادمت

(۲) تو از آن بگذشته کز مرگ تن

(۳) وهم تفریق سر و پا از تو رفت

سبب جرأت ساحران فرعون بر قطع دست و پا

کرد تهدید و سیاست بر زمین

پس در آویزم ندارم تان معاف

وهم و تخویفند و یوساس و گمان

(۴) ساحران را نی که فرعون لعین

(۵) که بیرم دست و پاتان از خلاف

(۶) او همی پنداشت کایشان در همان



أَنَّهُمْ تَطَوَّأُوا وَلَيْسُوا كَالْأَوْرَى  
 قَعَدُوا وَالسِّرُّ بَانَ لَهُمْ  
 وَلِسَمَتِ الْحَقُّ أَيْضًا قَفَزُوا  
 مُنْعَمِينَ عِنْدَهُ فِي كُلِّ حَالٍ  
 هَاوَنَ لِلْمَلِكِ بِالْمَرَّةِ  
 أَصْلَ ذَا التَّرَكِيبِ هُمْ عَنْ بُكْرَةٍ  
 مِنْ فُرُوعِ الْوَهْمِ مَا خَافُوا أَبَدَ  
 لَا تَقِفُ فِي النَّوْمِ لَوْ تَتَمَطَّعُ يَدُ  
 لَكَ مِقْرَاضٌ بِنَوْمٍ مَعَ فَزَعٍ  
 عَمْرَكَ أَيْضًا يَطُولُ حَسْبُكَ  
 لَكَ شَقُّوْا عِنْدَمَا عَنَكَ الْكَرَى

(۱) وَبِتَحْذِيرٍ وَوَهْمٍ مَا دَرَى  
 فَوْقَ نُورِ كَوْنِ الْقَلْبِ هُمْ  
 (۲) ظَلَمَهُمْ عَنْ ذَاتِهِمْ قَدْ مِيزُوا  
 مُسْرِعِينَ شَاطِرِينَ بِدَلَالٍ  
 (۳) لَوْ لَهُمْ أَلْفَ أَلْفِ مَرَّةٍ  
 (۴) طَحَنَ ذَاكَ لَهُمْ كَالرَّوْضَةِ  
 إِذْ رَأَوْا أَمْوًا بِهِ مِنْ كُلِّ حَدٍّ  
 (۵) ذِي الدُّنَا نَوْمٌ وَفِي الظَّنِّ أَبَدٌ  
 (۶) مَا لَكَ خَوْفٌ لَوْ الرَّأْسَ قَطَعَ  
 فِي الْمَجْلِ لَهُ قَرٌّ رَأْسُكَ  
 (۷) وَإِذَا فِي النَّوْمِ شَقِيقِينَ تَرَى

(۱) ای اصل هذا التركيب الجسماني وبلوغهم مقعد صدق عند مليك مقتدر ولم يخافوا من فروع الوهم ای من عوارض العقل الجزئی وهی عوارض صور وهمية خیالية جسمانية -

بر دريچه نور دل بنشسته اند  
 چابك وچست وکش و برجسته اند (۱)  
 خورد کوبد اندران گلزارشان  
 از فروع وهم کم ترسيده اند  
 گررود در خواب دستی بلك نيست  
 هم سرت بر جاست هم عمرت دراز  
 تن درستی چون بخيزی نی سقيم

(۱) او نمی دانست کایشان رسته اند  
 (۲) سایه خود را ز خود دانسته اند  
 (۳) هاوون گردون اگر صد بارشان  
 (۴) اصل این ترکیب را چون دیده اند  
 (۵) این جهان خوابست اندر ظن مئیست  
 (۶) گر بخواب اندر سرت ببرید گاز  
 (۷) گر به بینی خواب در خود را دونیم

(۱) یعنی انسان در حقیقت روح است و این بدن سایه است وبقای روح موقوف بدین سایه نه میباشد - کلمه کش بمعنی خوش است -



- (۱) ذَهَبَ قُمْتَ صَحِيحاً لِمَبْدَن  
يُؤَبِّهَ فِيهِ وَلَوْ بِالْمَدِيَةِ  
(۲) ذِي الدُّنَا هَبْهَا نُرَى بِالصُّورَةِ  
فَالنَّبِيُّ قَالَ حِلْمَ النَّائِمِ  
(۳) مِنْ طَرِيقِ لَكَ بِالتَّقْلِيدِ أَنْتَ  
لَهُمْ مِنْ غَيْرِ تَقْلِيدِ النَّظَرِ  
(۴) فِي النَّهَارِ نَائِمٌ أَنْتَ مُدَامَ  
فَرَعِ الظِّلِّ وَلَا أَصْلَ يُرَى
- لَيْسَ نَقْصَانُ بَنُومٍ لَا وَلَنْ  
قَطَعُوهُ أَلْفَ أَلْفِ قِطْعَةٍ  
عِنْدَكَ قَامَتْ وَبِالْمَعْمُورَةِ (۱)  
هِيَ مَا ضَمَّتْهُ غَيْرَ دَائِمِ  
ذَا قَبِلْتَ السَّالِكُونَ الْعَمَرُ بَتَ  
ذَا أَتَى لَمَوْا خَفِيًّا بِالْخَبَرِ (۲)  
لَا تَقُلْ يَقْطَانُ لَسْتُ فِي مَنَامٍ (۲)  
غَيْرُ نُورٍ مَنْ بِهِ النُّورُ انْجَلَى

(۱) نسخه ثانیة - فهمت - عن جابر قال كنت مع النبي (ص) اذ أتى رجل أبيض الوجه فقال يا رسول الله ما الدنيا قال (ص) حلم النائم فقال كم ما بين الدنيا والاخرة قال غمضة عين فقال كم القرار فيها قال قدر التخلف عن القافلة ثم ذهب الرجل فقال (ع) هذا جبريل أتاكم يزهدكم عن الدنيا ويرغبكم في الاخرة - (۲) قوله في الاصل (بي رسول) اي بلا تقليد وعاینوه مشاهدة وغيرهم بقى في مرتبة التقليد - (۴) اي يا من ظن نفسه يقظاناً نهاراً ايضاً انت في النوم لا تقل بأن هذا ليس بنوم فانك نائم بنوم الغفلة وهذه المرتبة في الحقيقة رؤياً تراها في منامك على فحوى الناس نيام فاذا ماتوا انتبهوا عد (ص) الناس نياماً وجعل ما يظهر لهم في الخيال حين نوم الغفلة منافاً فكما ان الصور المرئية محتاجة الى العبور منها الى حقائقها الباطنة كذلك الصور المحسوسة فعلم ان الظل فرع من والاصل لا يكون غير الماهتاب وهو النور فان مجموع العالم بالنسبة الى الحق كالظل للشخص واصل النوع النور الالهى -

- (۱) حاصل اندر خواب نقصان بدن  
(۲) اين جهان را گر بصورت قائم است  
(۳) از ره تقليد تو كردى قبول  
(۴) روز در خوابى مگو كين خواب نيست
- نيست با كى از دو صد پاره شدن  
گفت پيغمبر كه حلم نائم است  
سالكان اين ديده پيدا بى رسول (۱)  
سايه فرع است اصل جز مهتاب نيست

(۱) يعنى عامه مؤمنان از راه تقليد گفته پيغمبر را قبول كردند و ايمان بآن آوردند ولى سالكان اين را بكشف وعيانديدند و بدون تقليد رسول -

- (۱) يَا قَوِيَّ النَّوْمِ وَالْيَقْظَةَ لَكَ  
 أَنْ يَرَى النَّائِمُ فِي النَّوْمِ بِأَنْ  
 (۲) هُوَ ظَنَّ أَنْ أَنَا فِي ذَا النَّفْسِ  
 مَا لَهُ خَبَرٌ بِأَنْ كَانَ بِنَوْمٍ  
 (۳) فَلَوْ الْكَوَّازُ لِلْكَوْزِ كَسَرَ  
 (۴) وَبِكُلِّ خُطْوَةٍ الْأَعْمَى خَظَرَ  
 (۵) فِي الطَّرِيقِ يَرُدُّ الْمَرْءُ الْبَصِيرُ  
 (۶) هُوَ بِالْبَيْتِ يَلْمُ وَالْحَفَرَ  
 أَبَدًا لَا تَرْجُفُ كُلُّ نَفْسٍ
- أَدْرِ أَنْ كَانَا هُمَا مِنْ غَيْرِ يَكْ (۱)  
 نَائِمًا صَارَ غَدَى رَهْنَ الْوَسَنِ  
 نَمْتُ وَالرُّؤْيَا رَأَيْتُ فِي الْغَلَسِ  
 ثَانِيٍّ فِي غَفْلَةٍ دُنْيَاهُ دَوْمٌ..  
 أَنْ يَشَأْ أَيْضًا يُسَوِّيه قَدْرٌ  
 لَهُ خَوْفٌ وَقَعَ أَلْفُ خَظَرٍ..  
 عَلِمَ عَرَضَ الطَّرِيقِ فَالْخَبِيرُ  
 رَجُلُهُ وَالرُّكْبَةُ وَقْتُ الْخَظَرِ (۲)  
 وَجْهَهُ مِنْ كُلِّ غَمٍّ هَلْ عَبَسَ

(۱) ای کما انه يرى النائم كأنه نام في نومه كذا يقظة نومك ای انت في النوم تحسب انك يقظان فنتج ان يقظتك في الدنيا عين النوم والنوم في الظاهر نوم النوم فقير السلاک جمعهم في نوم الغفلة من غرورهم يظنون انهم في اليقظة - (۲) ای ان الصلحاء يشاهدون احوال الاخرة و يعلمون العاقبة ولا يتألمون مما يقع لهم في الدنيا من انواع الابتلاء -

- (۱) خواب بیداریت آن دان ای عضد  
 (۲) او گمان برده که این دم خفته ام  
 (۳) کوزگر گر کوزه را بشکند  
 (۴) کور را هر گام باشد ترس چاه  
 (۵) مرد بینا دید عرض راه را  
 (۶) پا و زانویش نلرزد هر دمی
- که به بیند خفته کو در خواب شد  
 بیخبر زان کوست در خواب دوم (۱)  
 چون بخواهد باز خود قائم کند  
 با هزاران ترس می آید براه  
 پس بداند او مغاک و چاه را  
 رو ترش کی دارد او را هر غمی

(۱) یعنی بیداری و خواب این جهان چنانست که خفته در خواب بیند که اکنون در خواب رفته پس این بیداری که پیش بود خواب بود و این خواب هم در خواب است -



- (۱) فَلَمَّعْتُمْ فِرْعَوْنَ نَحْنُ لَا كَمَنْ  
 (۲) وَقَفُوا نَحْنُ إِذَا خِرْقَتُنَا  
 وَلَنَا الْعَرِي يَفُوقُ نَحْنُ أَنْ  
 (۳) نَحْنُ مِنْ غَيْرِ لِبَاسِ ذَا الْجَبِيبِ  
 (۴) يَا عَدُوَّ اللَّهِ يَا فِرْعَوْنَ مَنْ  
 لَيْسَ مِنْ تَجْرِيدِ جِسْمٍ وَمِزَاجِ  
 هُمْ بِكُلِّ صَخْبٍ لِلْفَوْلِ رَنْ  
 خَرِقَ الْخِيَاطُ مَوْجُودَ لَنَا  
 نَلْبَسُ الْخِرْقَةَ هَذِي وَالْبَدَنُ  
 أَحْسَنَ نَعْتَقُ دَوْمًا يَطِيبُ  
 مَا لَهُ إِلَّا لِهَامُ كَمْ زَادَ أَفَنُ  
 أَحْسَنَ شَيْئٍ وَلَا أَسْمَى ابْتِهَاجُ

فی بیان شکایه البغل للجمل ان انا کثیراً اقع علی وجهی وانت  
 لم تقع الا نادراً وجوابه

- (۵) اِسْتَمِعْ لِلْجَمَلِ قَالَ الْبَغْلُ  
 فِي الصُّعُودِ وَالْهَبُوطِ وَالطَّرِيقِ  
 يَارَ فَيْقِي الْحَسَنُ السَّامِي الْأَجَلُ  
 لَوْ هُوَ الضِّيقُ وَالصَّعْبُ الدَّقِيقُ (۱)

(۲) نسخه ثانیة - هب هو -

- (۱) خیز فرعون که ما آن نیستیم  
 (۲) خرقة ما را بدر دوزنده هست  
 (۳) بی لباس این خوب را اندر کنار  
 (۴) خوشتر از تجرید از تن وز مزاج  
 که بهر بانگی زغولی بیستیم  
 ورنه خود ما را برهنه تن بهست (۱)  
 خوشتر آریم ای عدو نابکار  
 نیست ای فرعون بی الهام و گنج

شکایت کردن اصغر پیش شتر که من بسیار در روی می افتم و تو نمی افتی الا بنادر  
 وجواب گفتن آن

(۵) گفت استر با شتر ای خوش رفیق در فراز و شیب و در راه دقیق

- (۱) تن را بخرقه تشبیه کرده یعنی ای فرعون این خرقة تن را پاره پاره کن و دوزنده  
 این خرقة تن که حقست خواهد دوخت و تن جاوید را مانند تن شهیدان خواهند داد -



- (۱) لَمْ تَقَعِ أَنْتَ عَلَى الرَّأْسِ تَسِيرُ  
فَوْقَ رَأْسِي أَقَعُ دَوْمًا كَمَنْ  
(۲) وَ بِكُلِّ نَفْسٍ دَوْمًا أَنَا  
يَبْسَالِي الْأَرْضُ كَأَنْتَ أَمْ وَحَلْ  
(۳) قُلْ لِي رَحْمَاكَ مَا كَانَ السَّبَبُ  
(۴) كَيْفَ أَحْيَى قَالَ لِي الْعَيْنُ أَنَا  
ثُمَّ أَيْضًا هِيَ مِنْ أَعْلَى الطَّرِيقِ  
(۵) إِذْ مِنْ الْقَلَّةِ مِنْ أَعْلَى الْجَبَلِ  
آخِرَ الْأَمْرِ أَنَا مِنْ أَوَّلِ  
(۶) لِكَثِيرٍ مَا رَأَيْتُ لِلطَّرِيقِ  
عَيْنِي الْحَقَّ لِي أَيْضًا فَتَحَ  
(۷) أَنَا كُلَّ قَدَمٍ مِنْ نَظَرٍ  
مِنْ عِثَارٍ وَ وَقُوعٍ قَدْ خَلَصْتُ
- حَسَنًا لَكِنْ أَنَا عِنْدَ الْمَسِيرِ (۱)  
غَاوِيًا كَانَ .. لَهُ الشَّرْكَ رَسَنٌ ..  
فَوْقَ وَجْهِي أَقَعُ أَلْقَى الْعَنَا  
فِيهِمَا أَمْشِي سَوَاءً بِزَلَلٍ  
كَيْ أَنَا أَعْلَمُ مَعَ هَذَا التَّعَبِ  
فُضِّلْتُ عَيْنَكَ نُورًا وَسَنَا  
تَنْظُرُ مَا الصَّعَبُ كَانَ وَالْدَقِيقُ  
أَنَا أَتِي الصَّعَبَ وَالْأَمْرَ الْجَلِيلَ  
أَنْظُرُ بِالرَّأْيِ وَالْفَكْرِ الْجَلِيلِ  
مِنْ هُبُوطٍ وَعُلُوءٍ مَعَ ضَيْقٍ  
وَيَقِينًا لِي فِي الْقَلْبِ مَنَحٌ  
صَائِبٍ خُلِيتُ بَعْدَ النَّظَرِ  
وَمِنْ الزَّلْقِ الَّذِي فِيكَ مَلَصْتُ

(۱) کنیه البغل ابو قضاة و ابو الحرون و ابو ملعون و يمثلون للمتلون صاحب الاخلاق  
الرديئة بالبغل قال روى عن علي (ع) ان البغال كانت اسرع الدواب تقلا للحطب لنار  
النمرود فدعا عليها الخليل فقطع الله نسلها -

من همی آیم بسر در چون غوی  
خواه در خشکی و خواه اندر نمی  
تا بدانم من که چون باید زیست  
بعد از آن هم از بلندی ناظر است  
آخر عقبه به بینم هوشمند  
دیده ام را و نماید هم اله  
از عثار و از فتادن و رهم

(۱) تو نه آبی بر سر و خوش می روی  
(۲) من همی افتم برو در هر دمی  
(۳) این سبب را بازگو با من که چیست  
(۴) گفت چشم من ز تو روشن تر است  
(۵) چون بر ایمن بر سر کوه بلند  
(۶) من همه بستی و بالائی راه  
(۷) هر قدم من از سر بینش نهم

- (۱) خُطْوَةٌ أَوْ خُطْوَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثَ  
تَنْظُرُ الْجَبَّةَ أَنْتَ مَا نَظَرْتُ  
(يستوى الاعمى لديكم والبصير  
(۲) حَيْثُ فِي الْبَطْنِ الْجَنِينُ مَنَحَا  
فِي الْمِزَاجِ لَهُ أَيْضًا قَدْ أَعَدَّ  
(۳) لَهُ أَهْدَى الْحَقِّ حَتَّى أَرَى بَعِينَ  
(۴) يَجْذِبُ أَجْزَاءَهُ الْمَلَكُ الْأَحَدُ  
يَجْذِبُ أَجْزَاءَ كُلِّ جَسَدٍ  
(۵) مِثْلَمَا الذَّرَّاتُ هُذِي فِي الدُّنَا  
هُوَ أَيْضًا يَقْدَرُ لَا فِي غَدَاةٍ
- تَنْظُرُ أَنْتَ أَمَامًا بِأَكْثَرَاتٍ  
مِنْحَنَةَ الْفَخْرِ .. لِذَا دَوْمًا عَثَرْتُ ..  
فِي الْمَقَامِ وَالنَزَلِ وَالْمَسِيرِ (۱)  
رُوحًا الْحَقُّ وَفِي ذَا سَمَحَا  
جَذَبَ أَجْزَاءَ بِهَا الشَّكْلُ اتَّحَدَ  
سَنَةً مِنْهُ بِهَا رُشْدًا يَبِينُ  
عَلَّمَ الرُّوحَ لِأَجْزَاءِ الْجَسَدِ  
جَذَبَهَا لِمَ مَا دَرَى فَلْتَهْتَدِي  
جَمَعَتْهَا الشَّمْسُ مِنْ زَادَتْ سَنَا (۲)  
يَخْطِفُ أَجْزَاكَ لِتَجْمَعَ سَوَاءُ

(۱) الآية فی سورة هود مثل الفريقین کلاعمی والاصم والبصیر والسمیع ۛل یتوین  
مثلاً افلا تذکرون - وقال تعالی فی سورة فاطر وما یتوین الاعمى والبصیر ولا الظلمات  
ولا النور ولا الظل ولا الحرور وما یتوین الاحیاء والاموات ان الله یسمع من یشاء وما  
انت بمسمع من فی القبور - (۲) ای کما ان جامع هذه الذرات الصورية الشمس کذا  
جامع هذه الذرات البدنیة والاجزاء بواسطة الغذاء وجاذبها شمس ذات الروح او القادر  
القیوم بواسطة او غیر واسطة فکما اعطی الشمس هذه الحالة یعلم خطف اجزاءک بغير غذاء  
ویجمعها کیف یشاء -

- (۱) تو نه بینی پیش خود یکدوسه گام  
(۲) چون جنین را در شکم حق جان دهد  
(۳) تا چهل سالش بجذب جزوها  
(۴) جذب اجزا روح را تعلیم کرد  
(۵) جاذب این ذرها خورشید بود
- دانه بینی و نه بینی رنج دام  
جذب اجزا در مزاج او نهد  
حق حریفش کرده باشد در نما  
چون نداند جذب اجزاشاه فرد  
بی غذا اجزات را تاند ربود (۱)

(۱) جامع این ذرها خورشید واقعی است که حق تعالی باشد -



(۱) أَنْتَ فِي ذَاكَ الزَّمَانِ عِنْدَمَا تَوْقُظُ فَهُوَ الَّذِي شَأْنًا سَمَى  
عَقْلَكَ وَالْحِسَّ مَنْ قَدْ ذَهَبَا عَجَلًا يَدْعُو وَ لَبَّى الطَّلِبَا  
(۲) كَيْ يَذَا تَعْلَمُ عَنْهُ أَبَدًا لَنْ يَغِيْبَا لَهُمَا لَوْ عَمِدَا  
قَالَ عُوْدَا لَبَّتَا طَوْعًا عَجَل .. نَحْوُهُ جَاءَا يَخُوفٍ وَ وَجَلْ

فی بیان اجتماع اجزاء حمار عزیز (ع) بعد موتہ باذنہ تعالیٰ  
و تر کھا کالاول امام عین عزیز (۱)

(۳) يَا عَزِيزُ أَصَحَّ زَمَانًا وَ انْظُرْ لِلْحِمَارِ لَكَ فِيهِ اعْتَبِرْ (۱)  
هَا هُوَ عِنْدَكَ رَثٌ وَ دَثَرٌ نَخَرَ عُظْمًا وَ خَاسَ وَ انْتَمَرُ

(۱) الابه في سورة البقرة ( او كاللذي مر على قرية ( بيت المقدس ) و هي خاوية  
على عروشها ( اي سقوفها ) لما خر بها بخت نصر قال ( اي عزيز و هو راكب على حمار  
ومعه سلة تين و قدح عصير ( اني يحيى هذه الله بعد موتها فأمليه الله مائة عام ثم بعاه قال  
كم لبثت قال يوماً أو بعض يوم قال بل لبثت مائة عام فانظر الى طعامك وشرابك لم يتسنه  
( يتغير و انظر الى حمارك ( فرآه ميتاً و عظامه بيض ) و لنجفلنك آية للناس وانظر الى  
العظام كيف ننشزها ثم نكسوها لحماً فلما تبين له قال اعلم ان الله على كل شيء قدير -

(۲) نسخه ثانیة - للحمار لك فيه اعتبر بكسر الواو من انظر و اعتبر -

(۱) آن زمانی که در آئی توز خواب هوش و حس رفته را خواند شتاب

(۲) تا بدانی کان ازو غائب نشد باز آید چون که فرماید که عد

اجتماع اجزاء خر عزیز (ع) بعد از مردنش باذن الله تعالی و در همان اندام مرگب

شدن پیش چشم عزیز (ع) (۱)

(۳) هین عزیزا در نگر اندر خرسست که پیوسید و بریزیده برست

(۱) قصه زنده گشتن عزیز پس از صد سال از مرگش و زنده شدن خرش و نافاسد شدن  
طعامش در جزء سوم سوره بقره مذکور است و ایمان بآن هم از فرضیات است و علتش چنانکه  
ذکر میکند آنست عزیز از خرابی بیت المقدس پس از آبادیش در تعجب ماند و بنوق و  
شهود طلیمید که پس از مرگ دوباره زنده گردد ازین رو خداوند در خواست وی را قبول فرموده  
و در حالت جوانی بمرد و پس از مرور یک صد سال در همان کالبد زنده گشت و خر او هم  
زنده شد و خوراک او نیز بحالت طراوتی که داشته نزد خود یافت برای آگاهی از معنی  
انفسی آن لازم است که بتفسیر شیخ نجم الدین کبری و تفسیر ابن میثم رجوع کرد -



- (۱) تَجْمَعُ الْأَجْزَاءَ مِنْهُ وَ الْأَمَامَ  
رَأْسَهُ وَ الذَّنْبَ وَ الْأَذْنَانَ  
(۲) لَا يَدُ وَالْجُزْءَ دَوْمًا وَضَعًا  
(۲) لَهُ قَدْ سَوَى اجْتِمَاعًا فَانْظُرْ  
دَائِمًا خَاطَ بِغَيْرِ إِبْرَةٍ  
(۴) وَلَدَى التَّخْصِيطِ لَا خَيْْظَ وَلَا  
(۵) مَا لَهُ دَرَزٌ يَبِينُ عَنْكَ  
كَمَى لَكَ الشُّبْهَةُ فِي يَوْمِ الْحِسَابِ  
(۶) كَمَى يَذَا عِنْدَ الْمَاتِ بِاهْتِمَامٍ  
كَنْ تَرَى الْقُدْرَةَ لِي جَمْعِهَا  
(۷) مِثْلَمَا فِي النَّوْمِ كُلِّ زَمَنِ

(۱) نسخه ثابته - هب تشطی -

- (۱) پیش تو گرد آوریم اجزایش را  
(۲) دست نی و جزو برهم می نهد  
(۳) در نگر در صنعت پاره زنی  
(۴) ریسمان نی سوزنی نی وقت خرز  
(۵) چشم بگشا حشر را پیدا ببین  
(۶) تا به بینی جامعیم را تمام  
(۷) همچنانکه وقت خفتن ایمنی
- آن سر و دم و دو گوش و پاش را  
پاره ها را اجتماع می دهد  
کو همی دوزد کهن بی سوزنی  
همچنان دوزد که پیداست درز  
تا نماید شبهه ات در یوم دین  
تا نترسی وقت مردن ز اهتمام  
از فوات جمله حسهای تنی (۱)

(۱) یعنی وقت خفتن همه حواس بی کار میشوند و با این ترس فقدان این حواس نیست چونکه معلوم است که پس از بیداری باز آیند بنا بر این میباید هنگام ترس از فقدان این بدن نیاید که مسلم است باز گشت میکند -

(۱) تَأْمَنُ أَنْتَ عَلَى كُلِّ الْحَوَاسِ  
لَمْ تَجِدْ هَبْ شَيْئًا وَانْفَسَخَتْ  
لَكَ فِي النَّوْمِ اضْطِرَابًا وَالتَّبَاسُ  
بَعْدَمَا فِيكَ جَمِيعًا رَسَخَتْ..

فی بیان عدم فعل الشیخ الحبر الجزع علی موت اولاده

(۲) قَبْلُ هَذَا كَانَ شَيْخٌ ذُو رِشَادٍ  
كَانَ كَالشَّمْعَةِ نُورًا لِلسَّمَاءِ  
(۳) كَالنَّبِيِّ هُوَ مَا بَيْنَ الْأُمَمِ  
(۴) فَتَحَ الْبَابَ لَهَا قَالَ النَّبِيُّ  
هُوَ بَيْنَ قَوْمِهِ مِثْلَ النَّبِيِّ  
(۵) ذَاتَ يَوْمٍ فِي الصَّبَاحِ لَهُ قَدْ  
(۶) لَمْ قَاسِيَ الْقَلْبِ أَنْتَ نَحْنُ مِنْ  
(۷) مَعَ ظَهْرِ مُنَحْنِي طَاقِينَ أَنْتَ  
أُمَّ عَلَى الْقَلْبِ لَكَ يَا سَيِّدُ  
فَوْقَ وَجْهِ الْأَرْضِ يَهْدِي لِلْعِبَادِ  
نُسِبَتْ بِالرُّوحِ وَاللَّبِّ سَمِي  
رَوْضَةُ دَارِ الْجَنَانِ بِالْعِظَمِ  
ذَلِكَ الشَّيْخُ الْأَمَامِيُّ الْوَلِيُّ  
كَانَ بِالسُّنَّةِ وَالْحُكْمِ الْقَوِيُّ  
قَالَ أَهْلُ بَيْتِهِ يَا ذَا الرُّشْدِ  
مَوْتَ ابْنَائِكَ تَبْكِي وَنَحْنُ  
لَسْتُ تَبْكِي لَا وَلَا أَنَا حَنَنْتُ  
لَيْسَ مِنْ رَحْمٍ وَحُبٍّ تَجِدُ

گرچه میگردد پریشان و خراب

(۱) برحواس خود نلرزی وقت خواب

جزع ناگردن شیخ بزرگوار بر مرگ فرزندان خویش

(۲) بود شیخی رهنمائی پیش از این  
(۳) چون پیمبر در میان امتان  
(۴) گفت پیغمبر که شیخ رفته پیش  
(۵) یک صباحی گفتش اهل بیت او  
(۶) ما ز مرگ و هجر فرزندان تو  
(۷) تو نمی گریی نمی زاری چرا  
آسمانی شمع بر روی زمین  
در گشای روضه دار الجنان  
چون نبی باشد میان قوم خویش (۱)  
سخت دل چونی بگو ای نیک خو  
نوحه می داریم با پشت دو تو  
یا که رحمت نیست بردل ای کیا

- (۱) فَلَمَّا فِيكَ إِذَا أَيُّ أَمَلٍ  
 (۲) لِلرَّجَاءِ بِكَ نَحْنُ يَا أَمَامَ  
 (۳) لَا تُخَلِّ وَبِیَوْمِ الْحَشْرِ إِذَا  
 وَلَمَّا فِي ذَلِكَ الْیَوْمِ الْعَسْرِ  
 (۴) فَبِمِثْلِ الْیَوْمِ ذَاكَ وَالنَّهَارِ  
 نَحْنُ فِي أَكْرَامِكَ نَطْنُ الْأَمَلِ  
 (۵) يَدُنَا فِي ذِيْلِكَ ذَاكَ الزَّمَانِ  
 (۶) مَا أَتَى قَالَ النَّبِيُّ فِي الْمَعَادِ  
 فَمَتَى أَبْقِيَهُمُ الدَّمْعَ هُمْ  
 (۷) أَنَا بِالرُّوحِ شَفِيعٌ لِلْعَصَاةِ  
 (۸) مِنْ عَذَابٍ صَعَبَ جَهْدًا أَنَا

(۱) نسخهٔ ثانیه - یدرفون -

- إِذْ لَكَ فِي الْقَلْبِ رَحْمٌ مَا حَصَلَ  
 أَنْ لَنَا فِي الْعَالَمِ الْفَانِي مُدَامَ  
 زَيْنُوا التَّخْتُ لَنَا الْفِعْلُ نُبْدُ  
 تَشْفَعُ أَنْتَ وَفِيكَ تَنْتَصِرُ  
 الَّذِي مَا فِيهِ أَمْنٌ وَقَرَارُ  
 وَبِكَ تَرْجُو... لَنَا حَسَنَ الْعَمَلِ  
 مَنْ بِهِ لِلْمُجْرِمِ قَطُّ الْأَمَانِ  
 لِلَّذِينَ أَجْرُمُوا أَبَدُوا عِنَادَ  
 يُسَكِبُونَ مِنْ ذُنُوبٍ لَهُمْ  
 كَيْ لَهُمْ أَلْقَى بِذَلِكَ الْحِينِ النِّجَاةَ  
 أَخْلَصَ الْعَاصِينَ مَنْ هُمْ فِي الدُّنَا

پس چه امیدست مان از تو کنون  
 که نبگذاری تو مارا در فنا  
 خود شفیع ما توئی آن روز سخت  
 ما باکرام تو هم امیدوار  
 که نماند هیچ مجرم را امان  
 کی گذارم مجرمان را اشک ریز  
 تا رهانشان ز اشکنجه گران  
 و رهانم از عذاب تقص عهده

(۱) چون ترا رحمی نباشد در درون  
 (۲) ما بامید توایم ای پیشوا  
 (۳) چون بیارانید روز حشر تخت  
 (۴) در چنان روز و شب بی زینهار  
 (۵) دست ما و دامن تست آن زمان  
 (۶) گفت پیغمبر که روز رستخیز  
 (۷) من شفیع عاصیان باشم بجان  
 (۸) عاصیان و اهل کبائر را بجهد



(۱) عَمِلُوا الذَّنْبَ الْكَبِيرَ الصَّالِحُونَ  
 مِنْ شَفَاعَاتِي يَوْمَ الْحِسَابِ  
 (۲) قَوْلُهُمْ كَالْحَكَمِ مَجْرِيًا يُرَى  
 وَزَرَ غَيْرَ لَهُ مَا كُنْتُ أَنَا  
 (۳) يَا شَبَابُ مَنْ بَلَا وَزَرَ يُرَى  
 فِي قَبُولِ الْحَقِّ مِثْلَ الْقَوْسِ قَدْ  
 (۴) مَنْ يَكُونُ الشَّيْخُ مَبْيَضُ الشَّعْرِ  
 يَا عَدِيمَ الْأَمَلِ مَعْنَى الشَّعْرِ  
 (۵) فَوُجُودُ الشَّعْرِ الْأَسْوَدِ ذَلِكَ  
 دَائِمًا حَتَّى لَهُ مِنْ ذَا الْوُجُودِ  
 (۶) فَالْوُجُودَ لَهُ إِذْ مَا وَجَدَا  
 كُلُّهُ كَانَ أَوْ الْبَعْضُ غَدَى

مِنْ رِجَالِ أُمَّتِي هُمْ فَارِغُونَ  
 بَلْ لَهُمْ مِثْلِي شَفَاعَاتِ الْعَذَابِ  
 أَبَدًا مَا حَمَلَ مَنْ وَزَرَ  
 وَازَرَ رَبِّي لِي شَاءَ الشَّيْءُ  
 هُوَ ذَاكَ الشَّيْخُ مَنْ فَاقَ الْوَرَى  
 كَانَ فِي الْكَفِّ بِهِ السَّهْمَ أَعَدَّ (۱)  
 كَانَ مَعْنَاهُ لَدَى أَهْلِ الصُّورِ  
 ذَا بِهِ أَعْرِفَهُ بِفَكْرِ وَنَظَرِ  
 الْوُجُودَ لَهُ أَوْلَاهُ ارْتِبَاكَ  
 شَعْرَةً لَمْ تَبْقَ وَالْفَانِي يَعُودُ  
 هُوَ شَيْخٌ شَعْرُهُ هَبَّ أَسْوَدًا  
 أَسْوَدَ وَالْأَبْيَضَ الْبَعْضُ بَدَى

(۱) ای بمثابة الاله الله تظهر منه آثار الله كما تظهر السهام من القوس لان الشيخ في اللغة من بلغ ستين سنة وعند اهل التحقيق من فنى في الله -

از شفاعتهای من روز گزند  
 من نیم وازر خدایم بر فراشت  
 در قبول حق چو اندر کف کمان  
 معنی این موبدان ای نا امید  
 تا ز هستیش نماند تار مو  
 گرسیه موباشد او یاخود دو موست

(۱) صالحان اتمم خود فارغند  
 (۲) هیچ وازر روز غیری بر نداشت  
 (۳) آنکه بی وزراست شیخ است ای جوان  
 (۴) شیخ که بود پیر یعنی موسی  
 (۵) هست آن موی سیه هستی او  
 (۶) چونکه هستیش نماند پیراوست

- (۱) إِنَّ ذَاكَ الشَّعْرَ الْأَسْوَدَ قَدْ  
لَيْسَ ذَاكَ الشَّعْرَ شَعْرُ الذِّقْنِ  
(۲) هَا هُوَ فِي مَهْدِهِ عِيسَى النَّفِيرِ  
أَنَا رِبْعَانَا شَبَابًا فَأَلْمَرَادُ  
(۳) وَإِذَا مِنْ بَعْضِ أَوْصَافِ الْبَشَرِ  
لَيْسَ بِالشَّيْخِ وَكَهْلًا يَا وَلَدُ  
(۴) لَوْ عَلَيْهِ شَعْرَةٌ سَوْدَاءُ مَنْ  
لَمْ تَكُ فَالشَّيْخُ ذَاكَ لِلْإِلَهِ  
(۵) وَإِذَا مَا كَانَ مَبْيُضَّ الشَّعْرِ  
هُوَ لَا شَيْخٌ وَلَا خَاصُّ الْإِلَهِ  
(۶) لَوْ مِنَ الْوَصْفِ كَرَأْسِ الشَّعْرَةِ  
لَا مِنَ الْعَرْشِ الْإِلَهِيِّ يُعَدُّ
- صَارَ وَصَفَ الْبَشَرِ الشَّرْطُ فَقَدْ  
لَا وَلَا الرَّأْسُ بِهِ الرُّوحُ أَنْسَجَنَ..  
أَظْهَرَ قَالَ فَقَبْلَ أَنْ أُصِيرَ (۱)  
صِرْتُ وَالشَّيْخَ الْمَرْبِيَّ ذَا الرِّشَادِ (۲)  
خَالَصَ هَبْ كَانَ مَبْيُضَّ الشَّعْرِ  
عُدَّهُ الشَّرْطُ جَمِيعًا مَا وَجَدُ  
وَصَفْنَا كَانَتْ وَلِلرُّوحِ دَرَنَ (۳)  
كَمْ غَدَى الْمَقْبُولُ يُهْدِي بِسَنَاهُ  
لَوْ بَقِيَ بِالذَّاتِ مَعَ وَصَفِ الْبَشَرِ  
كَانَ لَا الْمَقْبُولُ وَالْهَادِي سَنَاهُ  
لَهُ يَبْقَى فَهُوَ عَنْ بَكْرَةِ  
هُوَ لِلْإِفَاقِ مَعَزِي يَجِدُ

(۱) الایة فی سورة مریم قالوا کیف نکلّم من کان فی المهد صبیا قال انی عبد الله  
آتانی الله الکتاب وجعلنی نبیا الایة -

- (۱) هست آن موی سیه وصف بشر  
(۲) عیسی اندر مهد بر دارد نفیر  
(۳) گر رهید از بعض اوصاف بشر  
(۴) چون یکی موی سیه کان وصف ماست  
(۵) چون بود مویش سپید او با خود دست  
(۶) در سر موئی ز وصفش باقی است
- نیست آن موی ریش و موی سر  
که جوان ناگشته ما شیخیم و پیر  
شیخ نبود کهل باشد ای پسر  
نیست بر وی شیخ و مقبول خداست  
او نه پیرست و نه خاص ایزدست  
او نه از عرش خدا آفاقی است



## فی بیان عذر الشیخ عن عدم بکائه علی اولاده

- (۱) قَالَ ذَاكَ الشَّيْخُ يَا نِعَمَ الرَّفِيقِ  
 (۲) مَا لِي رَحِمَ وَلَا حُبُّ لَنَا  
 كَلِمَتُهُمْ هَبَ رُوحُ كُلِّ مَنْ كَفَرَ  
 (۳) لِلْكَلابِ الرَّحْمَةُ وَالْكَرَمُ  
 وَمِنْ الْأَحْجَارِ لِلنَّاسِ الْعَنَا  
 (۴) ذَلِكَ الْكَلْبُ الَّذِي قَدْ عَضَنِي  
 لَهُ يَا رَبِّي بَدَلٌ وَافِضِلْ  
 (۵) ذِي الْكِلَابِ اجْعَلْ بَانَ فِي الْفِكْرِ ذَا  
 (۶) لَا تَرَى فِي الْأَرْضِ مِنْ ذَا الصَّالِحِينَ  
 (۷) رَحْمَةً يُبْدُونَ وَالْخَلْقَ إِلَى  
 دَعْوِ الْحَقِّ بَانَ يُعْطِي الْخَلَاصَ
- لَا تَظُنُّوا أَنَّنِي لَسْتُ الشَّفِيقُ  
 رَحْمَةً عَمَّتْ لِكْفَارِ الدُّنَا  
 كَفَرَ النِّعْمَةُ أَنَا مَا شَكَرُ  
 مِنِّي أَنْ لِمَهُ دَوْمًا تُظْلَمُ  
 تَجِدُ بِالضَّرْبِ لَمْ تَلَفُ الْهَنَا  
 أَنَا أَدْعُوا لَهُ ذَا الْخَلْقِ الدِّينِي  
 بِالْخَلَاصِ لَهُ مِنْ ذَا الْمُعْضِلِ  
 أَنْ مِنَ الْمَخْلُوقِ رَجَمًا وَأَذَى  
 جَعَلَ حَتَّى هُمْ لِلْعَالَمِينَ  
 عَتَبَةً خَصَّتْ دَعْوَا خَوْفِ الْبَلَا  
 لَهُمْ كَثْرًا يَمُنُّ بِالْمَنَاصِ

### عذر گفتن شیخ بهر ناگریستی بر فرزندان

- (۱) شیخ گفت اورا مپندار ای رفیق  
 (۲) بر همه کفار ما را رحمتست  
 (۳) بر سگانم رحمت و بخشایش است  
 (۴) آن سگی که میگزرد گویم دعا  
 (۵) این سگان را هم درین اندیشه دار  
 (۶) زان بیاورد اولیا را بر زمین  
 (۷) خلق را خواند سوی درگاه خاص
- که ندارم رحم و مهر دل شفیق  
 گر چه جان جمله کافر نعمتست  
 که چرا از سنگهاشان مالش است  
 که ازین خو و ارهانش ای خدا  
 که نباشد از خلاق سنگسار  
 تا کند شان رحمة للعالمین  
 حق را خواند که وافر کن خلاص



- (۱) فَلَا جِلَّ الْمُنْصَحِ مِنْ ذَا السَّمْتِ قَدْ  
نَظَرَ الْخَلْقَ بِجَهْدٍ وَ يَجِدُ  
وَ إِذَا لَمْ يَفْعَلُوا مَا يَرْتَجِي  
قَالَ رَبِّي بِأَبْكَ لَا تُرْتَجِ  
(۲) لِلْعَوَامِ الرَّحْمَةُ الْجُزْئِيَّةُ  
لِلْمُهَامِ الرَّحْمَةُ الْكُلِّيَّةُ  
(۳) لَهُ تِلْكَ الرَّحْمَةُ الْجُزْئِيَّةُ  
قُرِنَتْ بِالْكُلِّ .. فَلَا مَنِيَّةُ (۱)  
هُوَ .. وَالرَّحْمَةُ لِلْبَحْرِ السُّبُلِ  
أَهْدَتْ الْخَلْقَ عَلَى الْخَيْرِ تُدَلُّ  
(۴) إِيْتِصِلْ بِالْكُلِّ يَا مَنْ رَحِمَا  
رَحْمَةً كَلِّيَّةً أَنْتَ انْظُرِ  
رَحْمَةَ الْجُزْئِيَّةِ كَيْ تَغْنَمَا (۲)  
مِنْهُ تُهْدِيكَ وَ لِلْحَقِّ اغْدِرِ

(۱) قوله فى الاصل ( رحمت جزوش ) اى الرحمة الجزئية له - ان كان الضمير فى له راجعاً للعام المعبر عنه بالترجمة بالعوام يكون معنى البيت كما هو مترجم له وان كان راجعاً الى الهمام فيكون المعنى ان رحمته الجزئية قارنت رحمة الكل ومجيت فى بحر الحقيقة فكانت عين رحمة بحر الحقيقة ولقى صاحبها مرتبة مرشد الكل وهادى السبل وغيره لا يكون هادى السبل و اما اذا كان البيت بمنزلة العلة لما قبله فيكون المعنى ان للعوام والشيوخ الذى هو بمنزلة عوام السيرة رحمة جزئية بشرى وبها يرحم الخلق والكمال الهمام رحمة كلية الهية قارنتها الرحمة الجزئية البشرية واخذت حكمها ولهذا تكون الرحمة هادية لبحر الحق جل وعلا السبل - (۲) اى يا رحمته الجزئية اتصلى بالرحمة الكلية اى يا من انت فى مرتبة العوام اتصل بمن كان فى مرتبة الارشاد وانظر الى رحمته الكلية هادية لرحمة الجزئية واذهب لسير بحر الرحمة فى جانبه اى المرشد - ثم التفت من المخاطب الى الغائب بعد التفاته من الغائب الى المخاطب فقال - تاكه جزوست او نداند راه بحر -

- (۱) جهد بنمايد ازین سو بهر پند چون نشد گوید خدايا در میند  
(۲) رحمت جزوی بود مرعام را رحمت کلی بود همام را  
(۳) رحمت جزوش قربن گشته بکل رحمت دریا بود هادی سبل  
(۴) رحمت جزوی بکل پیوسته شو رحمت کل را تو هادی بین و رو

- (۱) مَا يَكُونُ الْجُزْءُ لِلْبَحْرِ الطَّرِيقَ  
وَلَهُ كُلُّ غَدِيرٍ ظَهْرًا  
(۲) إِذْ طَرِيقَ الْبَحْرِ لَمْ يَدْرِ الْإِذْهَابَ  
وَلِسَمِيتِ الْبَحْرِ بِالْخَلْقِ مَتَى  
(۳) أَوَّلًا يَتَّصِلُ بِالْبَحْرِ بَعْدَ  
بِهِ جَاءَ مِثْلَمَا سَيْلٌ وَ نَهْرٌ  
(۴) وَ لَوْ الْخَلْقَ دَعَى التَّقْلِيدَ كَانَ  
(۵) لَهُ قَالَتْ أَنْتَ مِنْ رَحْمِ بَكَا  
كُنْتُ كَالرَّاعِي عَلَى هَذَا الْقَطِيعِ  
(۶) لَمْ مَا كَانَ بِكَ نَوْحٌ عَلَى  
وَلَهُمْ بِالْقَهْرِ فَصَادَ الْأَجَلُ  
(۷) شَاهِدُ الرَّحْمَةِ إِذْ دَمَعُ الْعُيُونِ  
لَمْ مَا بُلَّانَ أَنَا وَ الْبُكَاءُ
- مَا دَرَى مَا كَانَ مِنْ أَهْلِ الطَّرِيقِ (۱)  
شَبَهَ الْبَحْرِ وَ دَوْمًا زَخْرًا  
لِلطَّرِيقِ أَنْ يَدْرِي وَالْأَيَابِ  
قَدَرَ يَذْهَبُ أَوْ فِيهِمْ أَتَى (۲)  
لِلطَّرِيقِ هُوَ لِلْبَحْرِ بِجَدِّ  
وَصَلَ الْبَحْرَ .. وَفِيهِ الْبَحْرُ مَرَّ (۳)  
لَا يُوْحِي أَيْدٍ لَا فِي عِيَانِ  
لِلْجَمِيعِ عَمَّ مَعَ لُطْفٍ لَكَ  
دَارَ يَحْمِيهِ مِنَ الْخَطْبِ الْفَظِيعِ  
وَلَدِكَ لَمَّا غَدَوْا قَيْدَ الْبَلَاءِ  
ضَرَبَ بِالْمُدَّةِ مَا تَوَّأَ عَجَلُ  
كَانَ فَالْعَيْنُ لَكَ مِنْهَا الْجُفُونُ  
لَمْ مِنْهَا مَا بَدَى لَوْلَا الْجَفَاءُ

(۱) علی فدوی لا يعرف الامل الا الامل - (۲) نسخه ثانیة - ( و منه اتی ) -

هر غدیری را کند اشباه بحر  
سوی دریا خلق را چون آورد  
ره برد تا بحر همچو سیل وجو  
نه از عیان و وحی تأییدی بود  
همچو چوپانی بگردانی رمه  
چونکه فصاد اجل شان زد بنیش  
دید تو بی نم و بی گریه چراست

(۱) تا که جزوست او نداند راه بحر  
(۲) چون نداند راه یم کی ره برد  
(۳) متصل گردد ببحر انگاه او  
(۴) ور کند دعوت بتقلیدی بود  
(۵) گفت پس چون رحم داری بر رمه  
(۶) چون نداری رحم بر فرزند خویش  
(۷) چون گواهی رحم اشك دیده است



- (۱) وَجَهَ الْوَجْهَ وَقَالَ يَا عَجُوزُ  
 (۲) اَنْ يُضَاهِيَ فَصْلَ تَمُوزَ فَلَوْ  
 فَمَتَى عَنْ عَيْنِ قَلْبٍ سِتَرُوا  
 (۳) اَنَا اِذَا اُنْظَرْتُمْ مِثِّي اَمَامَ  
 (۴) اَلطَّمِ وَجْهِي وَلَوْ دَوْرَ الزَّمَانِ  
 هُمْ مَعِيَ كَانُوا وَحَوْلِي لَعَبُوا  
 (۵) قَالِبُكَا كَانَ لِهَجْرِهِ اَوْ فِرَاقِ  
 (۶) نَظَرَ الْخَلْقِ اِلَيْهِمْ فِي الْكُرَى  
 (۷) لَهُمْ اَرْنَوْ عِيَانًا فَاَنَا  
 اسْتَرْتُ اَنْتَرُ لِلْحِسِّ الْوَرَقَ
- أَبْدَأُ فَصْلَ الشَّيْءِ لَا يَجُوزُ  
 كُلُّهُمْ مَا تَوَا وَلَوْ كُلُّ حَيَوَا  
 أَوْهُمْ غَابُوا مُدَامًا حَضَرُوا  
 حَضَرُوا عَيْنًا فَمِنْ أَيِّ مَرَامٍ  
 تَرَ كُورًا قَدْ خَرَجُوا مِنْهُ عِيَانُ  
 .. يَا عَجُوزُ عَنْكَ دَوْمًا غُيِبُوا ..  
 مَعَ أَغْزَائِي وَصَالٍ وَ عِنَاقٍ  
 اَنَا فِي الْيَقْظَةِ لِي لَا كَالْوَرَى (۱)  
 نَفْسًا نَفْسِي فِي هَذِي الدُّنَا  
 جُمْلَةً مِنْ دَوْ حَتَّى .. أَهْوَى الْأَرْقَ .. (۲)

(۱) ای الخلق یرون اولادهم فی النوم لان الناس فی الواقعة یلاقون اهل البرزخ لتجردهم فی منامهم عن الحواس ولهذا كان النوم اخو الموت ولكن انا حال یقظنی کذا اراهم عیاناً لانسلاخی حالة یقظتی عن حجب البشریة - (۲) ای اسقط احکام حواسی ووجودی واکون مثل النائم فأشاهد احوال عالم الباطن لما علمه من سؤال الرسول (ص) فی الجلد الاول فی ترجمة قصة زید وقوله ان لكل شیء حقيقة وما حقيقة ایمانک یا زید قال عزلت نفسی عن الدنيا فاظلمات نهاری واسهرت لیلای فکأنی انظر الی عرش ربی بارزاً وکأنی انظر الی اهل الجنة یتنعمون ویتلذذون والی اهل النار یتعاضدون وفی رواية یعدون فان قیل وكيف تسقط اوراق حسک من شجر بدنک فیقول ( حس اسیر عقل باشد ای فلان )

- (۱) رو بزن کرد و بگفتش ای عجزوز  
 (۲) جمله گر مردند ایشان گر حی اند  
 (۳) من چو بینم شان معین پیش خویش  
 (۴) گرچه بیروند از دور زمان  
 (۵) گریه از هجران بود یا از فراق  
 (۶) خلق اندر خواب می بینندشان  
 (۷) زین جهان خود را دمی پنهان کنم
- خود نباشد فصل دی همچون تموز (۱)  
 غائب و پنهان ز چشم دل کی اند  
 از چه رو اورا کنم همچون تو ریش  
 با مانند و گرد من بازی کنان  
 با عزیزانم وصالست و عناق  
 من به بیداری به بینم هم عیان  
 برگ حس را از درخت افشان کنم

(۱) یعنی شیخ از گفته زن بغضب آمد و متوجه بجواب دادن زن شد (دی) بفتح سرما و مراد (خزان) و (تموز) گرما و مراد بهار است یعنی خشکی اشک چشم من مانند خشکی چشم کسانی نیست که از قسوة قلب بر مرگ فرزندان گریه نه میکنند زیرا خشکی اشک کسان از سرد مهری است مانند فصل دی و خشکی اشک چشم من بسبب گرمی آفتاب عشق حقیقت است -



- (۱) يَا فُلَانُ الْحِسُّ لِلْعَقْلِ اَسِيرٌ  
وَلَدَى الرُّوحِ اَعْرِفِ الْعَقْلَ اَسِيرٌ  
(۲) كَانَ اَيْضًا لِيَدِ الْعَقْلِ الرِّبَاطُ  
كُلُّ شُغْلٍ لَهُ فِي ذَاكَ اِرْتَبَاطٌ  
(۳) كَانَتْ الْاَفْكَارُ كَلًّا وَالْحَوَاسُ  
كَالْجِفَا وَالْخَسُّ وَجَهَ الْمَاءِ كَانَ  
(۶) وَيَدُ الْعَقْلِ لِذَاكَ الْحِسُّ قَدْ  
فِي اَمَامِ الْعَقْلِ صَافِي الْمَاءِ لَاحٌ  
(۵) وَعَلَى النُّهْرِ كَمِ الْخَسُّ وَضَعُ  
وَإِذَا مَا الْخَسُّ سَمْتًا ذَهَبَا  
وَلَدَى الرُّوحِ اَعْرِفِ الْعَقْلَ اَسِيرٌ  
فَتَحَّ الرُّوحُ وَاهْدَى لِلْمِصْرَاطِ  
هَيَاءً عَرَفَهُ مِنْهَا النَّمَطُ  
فَوْقَ صَافِي الْمَاءِ مِنْ دُونِ التِّبَاسِ (۱)  
سَايَرًا .. وَالطَّافِي مِنْهُ اَبَانٌ ..  
اَذْهَبَتْ سَمْتًا وَحَدَّثَهُ يَحْدُ  
وَرَأَى مِنْهُ سُرُورًا وَارْتِيَاخُ  
مِنْ حُبَابٍ وَلَهُ السِّتَرُ وَضَعُ (۲)  
ظَهَرَ الْمَاءَ الَّذِي قَدْ حُجِبَا

(۱) ای فی عالم الباطن الحواس الجسمانية والافكار النفسانية على ماء صافى ارواح  
وعقول الاكوان مثل الشیء الحقیر غطت وجه الماء فاذا ابعدت عنه ظهر ماء معنى العالم  
الذى هو فى البرزخ الجسمى والروحى ورأى الذى قبره روضة من رياض الجنان او حفرة  
من حفر النيران يعنى كما غطت وجه الماء بالاشياء اللتى لا قدر لها كذلك الحواس  
الدنيوية والافكار السفلية غطت الروح والقلب - (۲) ای لما نظف القلب من التعلقات  
الكونية وصل الى القلب صفاء الحب والفيض الالهى -

- (۱) حس اسير عقل باشد ای فلان  
(۲) دست بستمه عقل راجان باز کرد  
(۳) حسها وانديشه بر آب صفا  
(۴) دست عقل آن خس به يك سو می برد  
(۵) خس بس انبه بود بر جوحون حباب  
عقل اسير روح باشد هم بدان (۱)  
کارهای بسته را هم ساز کرد  
همچو خس بگرفته روی آب را  
آب پیدا میشود پیش خرد  
خس چو يك سو رفت پیدا گشت آب

- (۱) وَ يَدِ الْعَقْلِ لَوْ اللَّهُ لَنَا  
 مِنْ هَوَى النَّفْسِ لَنَا الْخَسُ يُزِيدُ  
 (۲) فَيَكُلُ نَفْسِ الْمَاءِ حَجَبُ  
 بَاكِياً صَارَ وَلَكِنَّ الْهَوَى  
 (۳) وَلَوْ التَّقْوَى الْيَدَيْنِ لِلْهَوَى  
 يَدِي الْعَقْلِ مَعاً لُطْفاً فَتَحَ  
 (۴) فَالْحَوَاسُ الْغَالِبَاتُ حِكْمَتُ  
 حَيْثُ إِنَّ الْعَقْلَ مَخْذُوماً لَكَ  
 (۵) جَعَلَ الْحَسَّ يَنُومُ وَهُوَ مَا  
 يُظْهِرُ كُلَّ الَّذِي لِلْغَيْبِ قَدْ  
 (۶) وَلَدَى الْيَقْظَةِ أَيْضاً كَمْ يَرَى  
 وَلَهُ الْأَبْوَابُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ  
 أَبَداً مَا فَتَحَ فِي مَائِنَا  
 رُوحَنَا وَاللَّبُّ بِاللَّهِو تَبِيدُ  
 هُوَ وَالْعَقْلُ لِحْزَنِ وَتَعَبُ (۱)  
 ضَحَكَ دُوماً .. عَلَى الْمَاءِ قَوَى ..  
 رَبَطْتُ فَالْحَقُّ جَلَّ ذُو الْقَوَى  
 .. وَلَهُ التَّوْفِيقُ وَالسَّعْدُ مَنَحُ ..  
 لَكَ بَعْدَ مَا عَلَيْكَ حَكَمَتُ  
 صَارَ وَالْحَاكِمُ .. جَرَّ يَدَكَ ..  
 نَامَ حَتَّى لَهُ مِنْ رُوحٍ سَمَى (۲)  
 نِسْبُ يُوْجَدُ مِنْهُ مَا انْفَقَدُ  
 رُؤْيَا التَّعْبِيرُ عَنْهَا كَمْ دَرَى  
 تَفْتَحُ .. الْأَسْرَارَ أَيْضاً عِلْمَا ..

(۱) و لهذا ورد آياكم و الهوى يصم و يعمي وورد لولا ان الشياطين يجرون على قلوب بنى آدم لنظروا الى ملكوت السماء - (۲) اى صاحب العقل جعل الحواس بلا نوم فى النوم اى يربط حكمهم حتى المعارف الالهية و الاسرار الخفية للغيب تظهر و ترفع رأساً من الروح اى من عالمه -

- (۱) چونكه دست عقل نگشايد خدا  
 (۲) آب را هر دم كند پوشيده او  
 (۳) چونكه تقوى بست دو دست هوا  
 (۴) پس حواس چيره محكوم تو شد  
 (۵) حس را بى خواب خواب اندر كند  
 (۶) هم به بيدارى به بيند خوابها  
 خس فزايد از هوا درآب ما  
 آن هوا خندان و گويان عقل تو  
 حق گشايد هر دو دست عقل را  
 چون خرد سالار و مخدوم تو شد  
 تا كه غيبتها ز جان سر برزند  
 هم ز گردون بر گشايد بابها



فی بیان قرائت قصه الشيخ الضرير ونظره فی وجه المصحف وكونه  
بصیراً وقت القرائه

- (۱) فِي زَمَانِ ذَلِكَ الشَّيْخُ الْفَقِيرُ  
مَصْحَفًا فِي الْبَيْتِ لِلشَّيْخِ الضَّرِيرِ  
(۲) نَظَرَ فِي شَهْرِ تَمُوزَ عَلَيْهِ  
كَانَ ضَيْفًا .. رَحَلَهُ الْقَى لَدَيْهِ ..  
وَبِأَيَّامٍ قِلَالٍ الزَّاهِدَانِ  
ذَانِ خِلَافٍ مَعًا وَالصَّاحِبَانِ  
(۳) عَجِبًا قَالَ هُنَا الْمَصْحَفُ لِمَ  
كَانَ فَلَا أَعْمَى هُوَ أَيْنَ يَلِمُ  
ذَا الْفَقِيرُ الصَّادِقُ فِي الْفِكْرِ ذَا  
دَامَ تَشْوِيشًا أَزِيدَ وَادَى  
أَنْ هُنَا لَيْسَ سِوَاهُ أَحَدٌ  
(۴) فَوَحِيدٌ هُوَ وَالْمَصْحَفُ قَدْ  
عَلِقَ لَسْتُ أَنَا مِنْ فَقَدْ  
(۵) لُبُّهُ أَوْ أَنَا مَسْلُوبُ الْأَدَبِ  
كَيْ أَنَا أَسْأَلُ مِنْهُ وَالْأَحَبُ  
أَسْكُتُ أَصْبِرُ حَتَّى أَعْلَمُ  
(۶) صَبْرٌ حَتَّى دَرَى كَمْ مِنْ حَرَجٍ  
أَنَا بِالصَّبْرِ الْمُرَادِ أَفْهَمُ  
وَجَدَ فَالصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ

قصه خواندن شیخ ضریر مصحف را از روی و بینا شدن وقت قرائت

- (۱) دید در ایام آن شیخ فقیر  
مصحفی در خانه پیر ضریر  
(۲) پیش او مهمان شده وقت تموز  
هر دو زاهد جمع گشتند چند روز  
(۳) گفت اینجا ای عجب مصحف چراست  
چونکه نایبناست این درویش راست  
(۴) اوست تنها مصحفی آویخته  
من نیم گستاخ یا آمیخته  
(۵) تا بپرسم نی خمش صبری کنم  
تا بصیری بر مرادی بر زخم  
(۶) صبر کرد و بود چندین در حرج  
کشف شد فالصبر مفتاح الفرج



فی بیان صبر لقمان لما رای داود (ع) اصطنع حلقاً بهذه النية

بان الصبر عن السؤال يكون سبباً للخلاص من الغم وموجباً للفرح

- (۱) نَحَوُ دَاوُدَ الَّذِي رُوْحاً صَفِي  
ذَهَبَ لُقْمَانُ حُبّاً وَ وَفَا  
فَرَّاهُ مِنْ حَدِيدٍ حَلَقاً  
يَصْنَعُ بِالْحَدِيقِ فَاقَتْ سَبَقاً  
(۲) فَمِنْ الْفُلُودِ كَلّاً وَالْحَدِيدِ  
ذَلِكَ الْمَلِكُ الصَّفِيُّ وَالسَّعِيدِ  
أَفْرَغَ الْبَعْضُ عَلَى الْبَعْضِ وَصَلَ  
.. مَا لَهَا بِالشِّكَ رَاغٌ وَانْفَضَلَ..  
(۳) صَنْعَةَ التَّزْرِيدِ قَبْلاً بِالْقَلِيلِ  
نَظَرَ الْوَسْوَاسُ وَالْبُهْتُ الطَّوِيلِ  
(۴) بَقِي فِيهِ بِأَنْ مِمَّ تَلِيْقُ  
هَذِهِ كَانَ السُّؤَالُ لِي حَقِيقُ  
مِنْهُ أَنْ مَا تَصْنَعُ مِنْ ذِي الْحَلَقِ  
بَعْضُهَا بِالْبَعْضِ لَزَّ وَالتَّصَقُ  
(۵) ثُمَّ مَعَ نَفْسِهِ قَالَ الصَّبْرُ لِي  
أَحْسَنَ كَثْراً لِأَنْ فِي عَجَلِ  
أَهْتَدِي لِلْقَصْدِ إِنْ لَمْ تَسْئَلِ  
أَسْرَعَ الْبَسْرِ إِلَيْكَ يَنْجَلِي  
إِنْ طَيْرَ الصَّبْرِ مِنْ كُلِّ الطُّيُورِ  
أَطِيرَ كَانَ وَ أَدْنَى لِلْأُمُورِ

صبر کردن لقمان چون دید که داود پیغمبر (ص) حلقه‌ای ساخته از سوال کردن

با این نیت که صبر از سوال موجب فرج باشد

- (۱) رفت لقمان سوی داود صفا  
دید کو می کرد ز آهن حلقه‌ها  
(۲) جمله را با هم دگر در می‌فکند  
ز آهن و فولاد آن شاه بلند  
(۳) صنعت زراد او کم دیده بود  
در عجب می ماند و سواسش فزود  
(۴) کین چه شاید بود و بر رسم ازو  
که چه می سازی ز حلقه تو بتو  
(۵) باز با خود گفت صبر اولی تراست  
صبر با مقصود زو تر رهبر است  
(۶) چون نپرسی زو تر کشف شود  
مرغ صبر از جمله پیران تر بود

- (۱) وَ إِذَا مَا تَسْئَلُ الْآبَعَدَ قَدْ  
 (۲) حَوْلَ الصَّعْبِ فَلَقْمَانٌ لِأَنَّ  
 (۳) فَرَّغَ مِنْ صُنْعِهِ أَيْضًا وَ بَعْدَ  
 (۴) عِنْدَ لُقْمَانَ لَهُ قَالَ الْبِلَاسُ  
 لِي فِي صِفِ الْحُرُوبِ وَ لِيَصْدَ  
 (۵) قَالَ لُقْمَانُ وَ أَيْضًا بِالنَّفْسِ  
 هُوَ وَ الدَّافِعُ فِي كُلِّ مَحَلِّ  
 (۶) يَا فَلَانُ الصَّبْرُ بِالْحَقِّ الْقَرِينُ  
 (۷) سُورَةُ وَ الْعَصْرِ اقْرَأْ وَ اعْمِ  
 خَلَقَ كَالصَّبْرِ قَطُّ الْآدَمِي
- صَارَ وَ السَّهْلُ إِذَا الصَّبْرُ انْفَقَدَ  
 صَبَرَ دَاوُدُ فِي ذَاكَ الزَّمَنَ  
 لَيْسَ دِرْعًا لَهَا قَبْلًا أَعَدَّ  
 ذَا جَمِيلٍ يَا فَتَى عِنْدَ الْمِرَاسِ (۱)  
 مَا يَبْهَاهُ مِنْ جُرْحٍ أَوْ ضَرْبٍ مَعَدَّ  
 حَسَنَ الصَّبْرِ الْمَلَاذُ الْمَلْتَمَسُ  
 يُوْجَدُ غَمٌّ وَ حُزْنٌ وَ وَجَلُ  
 صَبْرٍ أَصَحُّ وَ مِنْ الذِّكْرِ الْمُبِينِ  
 مِائَةُ الْأَلْفِ أَلْفٌ كِيمِيَا (۲)  
 كِيمِيَاءُ مَا رَأَى فِي الْعَالَمِ

فی بیان بقیه حکایه الشیخ الضریر وقرائته المصحف

- (۸) ذَاكَ الْاَمْرُ الَّذِي ضَيْفًا غَدَى  
 صَبَرَ الْمُشْكِلَ لِلْحَالِ بَدَى

(۱) لم تترجم کلمه ( حکیم صبر خوفی المصراع الثانی لعدم الاهتمام بها - (۲) قال تعالی وتواصوا بالحق وتواصوا بالصبر -

- (۱) و در به پرسى دیرتر حاصل شود  
 (۲) چونکه لقمان تن بزد هم در زمان  
 (۳) پس زره سازید و در پوشید او  
 (۴) گفت این نیکو لباسست ای فتی  
 (۵) گفت لقمان صبر هم نیکودمی است  
 (۶) صبر را با حق قرین کرد ای فلان  
 (۷) صد هزاران کیمیا حق آفرید  
 سهل از بی صبریت مشکل شود  
 شد تمام از صنعت داود آن  
 پیش لقمان حکیم صبر خو  
 در مصاف جنگ و دفع زخم را  
 که پناه و دافع هر جا غمی است  
 آخر والعصر را آگه بخوان  
 کیمیائی همچو صبر آدم ندید

بقیه حکایات نابینا و مصحف خواندن او

- (۸) مرد مهمان صبر کرد و ناگهان  
 کشف گشتش حال مشکل در زمان



- (۱) صَدَقَهُ وَ اللَّحْنَ بِالذِّكْرِ الْعَظِيمِ  
 طَفَرَ مِنْ نَوْمِهِ الْأَمْرَ الْعَجِيبِ  
 (۲) أَنْ مِنْ الْمُصْحَفِ بِاللَّحْنِ الْفَصِيحِ  
 نَفَدَ الصَّبْرُ لَهُ مِنْهُ سَأَلَ  
 (۳) قَالَ مَعَ عَيْنٍ عَمَتْ يَا لِلْعَجَبِ  
 (۴) دَائِمًا كَيْفَ السُّطُورَ تَنْظُرُ  
 هَلْ وَقَعْتَ فَوْقَهُ فَوْقَ الْحُرُوفِ  
 (۵) قَالَ يَا مَنْ أَنْتَ عَنْ جَهْلِ الْبَدَنِ  
 (۶) عَجَبًا تَدْرِي مِنَ الْحَقِّ أَنَا  
 مُسْتَعَانًا أَنَا كَالرُّوحِ حَرِيصِ  
 (۷) لَمْ أَكُ الْحَافِظَ عَيْنِي أَمْنَحِ  
 (۸) أَقْرَأُ مِنْ غَيْرِ تَعْقِيدٍ وَأَنْ  
 ثَانِيًا أَيْضًا لِكَيْ فِي ذَا أَنَا

جست از خواب آن عجایب را بدید  
 گشت بی صبر و از او آن حال جست  
 چون همی خوانی همی بینی سطور  
 دست را بر حرف آن بنهاد  
 این عجب می داری از صنع خدا  
 بر قرائت من حریصم همچو جان  
 در دو دیده وقت خواندن بی گره  
 که بگیرم مصحفی خوانم عیان

(۱) نیم شب آواز قرآن را شنید  
 (۲) که زمصحف کور می خواند درست  
 (۳) گفت آیا ای عجب با چشم کور  
 (۴) آنچه می خوانی بر آن افتاده  
 (۵) گفت ای گشته ز جهل تن جدا  
 (۶) من ز حق میخواستم کای مستعان  
 (۷) نیستم حافظ مرا نوری بده  
 (۸) باز ده دو دیده ام را آن زمان



- (۱) فَمِنْ الْحَضَرَةِ بِالْفَوْرِ وَصَلَ  
مَنْ بِنَا أَمَلٌ فِي كُلِّ تَعَبٍ  
(۲) مِنْ رَجَاءٍ طَيِّبٍ مَعَ حُسْنِ ظَنٍّ  
نَطْلُبَ لُطْفًا نَقُولُ إِنَّا  
(۳) فَيُكَلِّ زَمَنٍ تَقْصُدُ أَنْ  
أَوْ لِكُلِّ مَصْحَفٍ أَنَا لَزِمُ  
(۴) أَنَا فِي ذَا النَفْسِ مِنْكَ الْبَصَرُ  
تَقْرَأُ يَا جَوْهَرُ بِالِدِقَّةِ  
(۵) هُوَ عَيْنًا فَعَلَ فِي مِثْلِ مَا  
أَفْتَحَ الْمَصْحَفَ كَيْ أَقْرَأُ أَنَا
- لِي نِدَاءٌ أَنْتَ يَا مَرْءَ الْعَمَلِ  
وَبِنَا مِنْهُ التَّجِبِي جَدَّ طَلَبٍ  
مِنْكَ كُلِّ نَفْسٍ حَقٌّ بِأَنْ  
أَنْتَ مَعَ اسْمِي مَقَامٍ عِنْدَنَا<sup>(۱)</sup>  
تَقْرَأُ الْمَصْحَفَ فِي لَحْنٍ وَفَنٍ  
تَقْرَأُ فَلْتَنْدِرْ فِي أَمْرِ حُتَمٍ  
أَرْجِعْ حَتَّى مُدَامًا بِالْأَثَرِ<sup>(۲)</sup>  
مَعَ تَعْظِيمٍ وَأَسْمَى رِقَّةٍ  
قَالَ لِي جَلَّ عِلَاهُ كُلَّمَا  
أَنْجَزَ الْوَعْدَ .. أَرَاهُ بَيْنَنَا ..

(۱) نسخه‌ی ثانیه فی اسمی مقام - (۲) قال فی النهج - انا فی ذاك النفس ارجع لك بصرك حتی تقرأ الجوهر المعظم بتقدير جوهر را والاصح عندی كما ترجم له ان المراد بالجوهر هنا الاعبى المذكور وهو منادی بتقدير حرف النداء لان احد معانی الجوهر بالفارسیة كما فی البرهان القاطع و غیره الرجل الرشید المستعد -

- (۱) آمد از حضرت ندا کای مرد کار  
(۲) حسن ظن است و امید خوش ترا  
(۳) هر زمان که قصد خواندن باشد  
(۴) من دران دم واد هم چشم ترا  
(۵) همچنان کرد او هر آن گاهی که من
- ای بهر رنجی بما امیدوار  
که ترا گوید بهر دم بر ترا  
یا ز مصحفها قرائت بایدت  
تا فرو خوانی معظم جوهر (۱)  
و اگشایم مصحف اندر خواندن

(۱) یعنی ای معظم جوهر بنا برین الف برای خطاب و ندا است و معظم جوهر تعبیر از نایبناست و احتمال دارد که الف برای اشباع است و بنا برین مراد از معظم جوهر معظم الفاظ قرآنت ( از شرح شیخ افضل ) -

(۱) ذَا الْخَيْرِ مَنْ هُوَ لَمْ يَغْفَلِ  
 ذَا الْعِظِيمِ الْمَلِكُ الْفَعَالُ مَا  
 (۲) أَيْضاً الْمَلِكُ الْوَحِيدُ يَمْنَحُ  
 مِثْلَ نُورِ ظُلْمَةِ اللَّيْلِ طَوَى  
 (۳) وَلِذَا نَحْوُ الْوَلِيِّ الْإِعْتِرَاضُ  
 (۴) يُرْسِلُ مِنْ كُلِّ مَا قَدْ مَسَكَ  
 عَيْنًا أَعْطَاكَ مَا بَيْنَ الْحَزَنِ  
 (۵) لِلْأَشْلِ ذَاكَ مَنْ لَا يَدَ لَهُ  
 مَعْدَنُ الْغَمِّ لَهُ قَلْبًا سَكَرَ  
 (۶) لَا نَسَامَ إِعْتِرَاضًا ذَهَبًا  
 عَوْضًا كَثْرًا لِمَا مِنَّا فَقَدْ  
 (۷) إِذْ بِالنَّارِ لِي الْحَرِّقُ وَصَلْ

أَبْدًا فِي صُنْعِهِ عَنْ عَمَلِ  
 شَائِهِ كَانَ بِأَرْضِ وَسَمَا  
 عَيْنِي فِي الْوَقْتِ ذَاكَ يَسْمَحُ  
 .. وَبُنُورِ النُّورِ لِلْحَقِّ قَوَى ..  
 لَا يَجُوزُ فَهُوَ دَوَّامًا أَعْتِيَاضُ  
 وَإِذَا مَا أُحْرِقَ الْبَاغُ لَكَ  
 فَرَحًا أَهْدَاكَ فِي مَرِّ الزَّمَنِ  
 يَدًا أَعْطَى وَحَبَاهُ بِالْوَلَةِ  
 مَنَحَ زَادَ سُورًا وَظَفَرَ  
 نَحْنُ مِنَّا حَيْثُ لُطْفًا وَهَبًا  
 وَلَنَا مَا فَقَدْ ضِعْفًا وَجِدْ  
 أَنَا رَاضٍ لَوْ لِي النَّارُ قَتَلَ

(۱) آن خیرى که نشد غافل ز کار  
 (۲) باز بخشد بینشم آن شاه فرد  
 (۳) زین سبب نبود ولى را اعتراض  
 (۴) گر بسوزد باغت انگورت دهد  
 (۵) آن شل بى دست رادستى دهد  
 (۶) لا نسلم و اعتراض از ما برفت  
 (۷) چونکه بى آتش مرا گرمى رسد

آن گرامى پادشاه کردگار  
 در زمان همچون چراغ شب نورد  
 هرچه بستاند فرستد زاعتیاض  
 در میان مأنى سورت دهد  
 کان غمها را دل مستى دهد  
 چون عوض مى آید از مفقود زفت  
 راضیم گر آتش ما را کشد



(۱) فَبَإِذَا شَمِعَ هُوَ أَمَّا لَكَ  
وَالنِّيَاحَ.. لَوْلَاكَ الشَّمْعُ ذَهَبَ..  
مَنَعَ الضَّوْءَ لِمَ تُبَدِّ البَكا  
..لِلْمَرَامِ تَصِلُ لَا فِي سَبَبِ..

قصه بعض اولياء الله تعالى اللذين رضوا باحكامه ولا يتضرعون

اليه بتبديل حكم ولا يقولون بدل يا ربنا هذا الحكم

(۲) حَالًا أَسْمَعَ قِصَّةَ السَّلَاكِ مَنْ  
(۳) مِنْ ذَوِي الْحَقِّ الْهُدَاةِ الْأَوْلِيَاءِ  
مَنْ يَأْنٍ خِيطَتْ دَوْمًا يَأْنٍ  
(۴) فِرْقَةً ثَانِيَةً لِلْأَوْلِيَاءِ  
(۵) رَبَطَتْ هَذِي الْكِرَامُ مِنْ رِضَا  
هُمْ لَمْ يُبَدُّوا اعْتِرَاضًا فِي زَمَنٍ  
فِرْقَةً أُخْرَى غَدَتْ أَهْلُ الدُّعَاءِ (۱)  
مَزَقَتْ وَاخْتَلَفَتْ حَالًا وَشَانٍ  
أَعْرِفُ مِنْ فَمِهَا وَقْتَ الدُّعَاءِ  
تُبَتَّتْ حَتَّى لَهَا دَفْعُ الْقَضَا

(۱) ای من الاولیاء طائفة هم غیر الطائفة اللذين رضوا بالروح بالقضاء وقالوا کل ما ظهر من المحبوب محبوب بأنهم کذا یخبطون وتارة یمزقون ای تارة یصل منهم للخلق دعاء خیر فینتفعوا و تارة یصل للخلق منهم دعا سوء فیتضرروا ای یتصرفون فی الخلق بتصرف الله تعالى -

(۱) بی چراغی چون دهد او روشنی  
گر چراغت شد چه افغان میکنی

قصه بعض اولیاء خداوند متعال که راضیند باحکام حق و لایه نکنند که این

حکم را بگردان (۱)

(۲) بشنو اکنون قصه آن رهروان  
(۳) ز اولیا اهل دعا خود دیگرند  
(۴) قوم دیگر می شناسم ز اولیا  
(۵) از رضا که هست رام آن کرام  
که ندارند اعتراضی در جهان  
که همی دوزند و گاهی می درند  
که دهان شان بسته باشد از دعا  
جستن دفع قضاشان شد حرام (۲)

(۱) دو شرح بحر العلوم صفحه ۸۲ ج ۳ چنین نوشته است ( شاید مراد ازین قصه قصه آن درویش است که مسئول بهلول است و قصه دقوی و هفت اولیاء الله است ) -  
(۲) یعنی برخی از عرفا دعا را ترک میکنند و قضاء حق را بر میگزینند و از آن لذت میبرند و برکنار کردن مقضی را نمیخواهند -



- (۱) بِالْحَرَامِ صَارَ دَوْمًا فِي الْقَضَا  
بِهِ جَاءَ الْكُفْرَ كَانَ لَوْ هُمْ  
(۲) فَعَلَى الْقَلْبِ لَهَا الْحَقُّ فَتَحَ  
وَاللِّبَاسِ الْأَزْرَقَ مِنْ حَزَنِ  
نَظَرُوا ذَوْقًا يُخْصُ وَالرِّضَا  
طَلَبُوا مِنْهُ خَلَاصًا لَهُمْ  
بَابُ حُسْنِ الظَّنِّ فَازْدَادَتْ فَرَحُ  
أَبَدًا مَا لَبَسَتْ فِي زَمَنِ

### فی بیان سئوال بهلول ذلك الدرویش

- (۳) سَمَلٌ بَهْلُولٌ دَرَوِشًا بِأَنْ  
(۴) لَكَ يَا دَرَوِشُ أَوْقِفْنِي فَقَالَ  
أَبَدِيًّا ذَهَبَ شُغْلُ الدُّنَا  
(۵) تَذَهَبُ الْأَنْهَرُ وَالسَّيْلُ عَلَى  
(۶) مَا لَهُ شَاءَ وَمَوْتَ وَحَيَاةٍ  
قَرِيَّةٍ فِي قَرِيَّةٍ سَارَا كَمَا  
كَيْفَ أَنْتَ وَهَلِ الْحَالُ حَسَنٌ  
كَيْفَ كَانَ مَنْ هُوَ فِي كُلِّ حَالٍ  
وَفَقَ مَا رَامَ لَهُ الْمُلْكُ دَنَى  
قَصْدِهِ وَالْأَنْجُمُ تَسْرِي إِلَى  
قَائِدَاهُ وَهُمَا كُلُّ الْجِهَاتِ  
رَامَهُ حِينًا بِأَرْضٍ وَسَمَا

- (۱) در قضا ذوقی همی بینند خاص  
(۲) حسن ظنی بر دل ایشان کشود  
کفرشان آید طلب کردن خلاص (۱)  
که نپوشند از غمی جامه کبود

### سئوال کردن بهلول آن درویش را

- (۳) گفت بهلول آن یکی درویش را  
(۴) گفت چون باشد کسی که جاودان  
(۵) سیل و جوها بر مراد او روند  
(۶) زندگی و مرگ سرهنگان او  
چونی ای درویش واقف کن مرا  
بر مراد او رود کار جهان  
اخران زان سان که او خواهد شوند  
بر مراد او روانه کو به کو

- (۱) وَ إِلَى كُلِّ مَحَلٍّ إِنْ يُرَدُّ  
و إِلَى كُلِّ مَحَلٍّ لَا يَرُومُ  
(۲) فَعَلَى الْخَطِئِ لَهُ مَنْ فِي الطَّرِيقِ  
بَقِيَ أَيْضاً بِقَيْدِ الشَّرِّكَ  
(۳) أَبَدًا مَا ضَحَكَ سِنَّ بِلَا  
(۴) وَ رِضَاهُ قَالَ ذَا صَحَّ لَكَ  
(۵) مَعَ لُطْفِ ذَا وَ كَمْ مِنْ مِائَةٍ  
ظَاهِرٌ لِيْكَنْ لِيْ أَشْرَحُهُ حَسَنٌ  
(۶) هَكَذَا أَشْرَحُهُ لَوْ أَنَّ الرِّجَالَ  
مُهَلَّةٌ مِنْ سَمْعِهِ لَوْ وَصَلَا  
(۷) فَعَلَى نَحْوِ لَهُ أَشْرَحَ بِالْكَلامِ
- أَرْسَلَ تَعْزِيَةً تُورِي الْكَبِدَ  
أَرْسَلَ تَهْنِئَةً تَجْلِي الْغَمَّومَ  
سَلَكَ مَنْ فِي الطَّرِيقِ لِلْفَرِيقِ  
أَلَهُ كَانَ .. وَ أَسِيرَ الدَّرَكِ ..  
أَمْرٌ مُجْبِرِي الْحُكْمِ فِي كُلِّ أَمَلَا  
يَا مَلِيكَ وَ مِنْ السِّيمَا بِكَ  
مِثْلِهِ يَا صَادِقُ بِالْقَوْلَةِ  
كَثْرًا أَوْضَحَهُ مِنْ لُطْفِ عَلَنَ  
فَاضِلٌ أَوْ هُوَ مَفْضُولٌ بِلَا  
فِيهِمْ مَعْنَاهُ كَلَّا قَبِلَا  
أَنْ يَهِيَ الْعَقْلُ لِخَاصٍ وَ لِعَامٍّ

هر کجا خواهد فرستد تهنیت  
ماندگان از راه هم در دام او  
بی رضا و امر آن فرمان روان  
در فرو سیمای تو پیداست این  
شرح کن این را بیان کن نیک نیک  
چون بگوش او رسد آرد قبول  
که از آن هم بهره یابد عقل عام

(۱) هر کجا خواهد فرستد تعزیت  
(۲) سالکان راه هم برگام او  
(۳) هیچ دندانی نخندد در جهان  
(۴) گفت ای شه راست گفתי همچنین  
(۵) این و صد چندینی ای صادق و لیک  
(۶) آنچنانکه فاضل و مرد فضول  
(۷) آنچنانش شرح کن اندر کلام



- (۱) يَسْتَفِيدُ التَّاطِقُ مَنْ كَمَلَا  
فِي الْخَوَانِ لَهُ أَنْوَاعُ الطَّعَامِ  
(۲) أَنْ بِلَا حِصَّةٍ مِنْهُ أَحَدٌ  
كُلُّ شَخْصٍ بِغَدَاةٍ مُنْفَرِدٍ  
(۳) شَابَهُ الْقُرْآنَ بِالْمَعْنَى الْبُطُونُ  
مَطْعَمًا عَمَّ الْخَوَاصَّ وَالْعَوَامَ  
(۴) قَالَ إِذْ ذَاكَ 'الَا' عِنْدَ الْعَوَامِ  
(۵) وَالْذُّنَا بِالْأَمْرِ لِلْحَقِّ تَطِيعُ  
وَرَقَّ مَا سَقَطَ لَوْ لَا اتَّضَا  
(۶) فَلِئْسَمَتِ الْخَلْقِ لَمْ تَذْهَبْ أَبَدٌ
- مِثْلَ مَنْ يَرْعَى الْخَوَانُ جَعَلًا<sup>(۱)</sup>  
جَمَعَ طَيِّبَةً وَفَقَّ الْمَرَامَ  
لَيْسَ يَبْقَى وَ مِنْهُ يَجِدُ  
مِنْ غَدَا الْآخِرِ شَيْئًا لَمْ يَجِدُ  
لَهُ صَارَتْ سَبْعَةً وَهِيَ تَكُونُ  
أَكَلْتُ فِيهِ فَنُونًا لِلطَّعَامِ<sup>(۲)</sup>  
بِالْيَقِينِ الْحَقِّ أَنْ كُلُّ الْأَنَامِ  
وَمِنْ الْأَشْجَارِ فِي الْكَوْنِ الْوَسِيعِ  
لِلْمَلِكِ السَّعْدِ ذَاكَ وَالْإِرْضَا<sup>(۳)</sup>  
لُقْمَةً حَتَّى لَهَا الْحَقُّ الْآحَدُ

(۱) ای مملوۀ سفرته و مادبته بانواع الاطعمة من العلوم و المعانی و الکلمات التامات  
محتومة علی اصناف البشارات و الاسرار مشتملة علی انواع الحالات - (۲) الحديث ان  
للقرآن بطناً و ان لبطنه بطناً الى سبعة ابطن - (۳) الاية فی سورة الانعام و عنده مفاتيح  
الغيب لا يعلمها الا هو و يعلم ما فی البر و البحر و ما تسقط من ورقة الا يعلمها و لا حبة  
فی ظلمات الارض و لا رطب و لا يابس الا فی کتاب مبین -

- (۱) ناطق کامل چو خوان باشی بود  
(۲) که نماند هیچ مهمان بی نوا  
(۳) همچو قرآن که به معنی هفت پوست  
(۴) گفت این باری یقین شد پیش عام  
(۵) هیچ برگی بر نیفتد از درخت  
(۶) از دهان لقمه نشد سوی گلو
- بر سر خوانش زهر آشی بود (۱)  
هر کسی یابد غذای خود جدا  
خاص را و عام را مطعم دروست  
که جهان در امر یزدانست رام  
بی قضا و حکم آن سلطان بخت  
تا بگوید لقمه را حق که ادخلوا



- (۱) لَا يَقُولُ ادْخُلِيْ ذَاكَ الزَّمَانِ  
مَنْ هُوَ الرَّغْبَةُ وَ الْمَيْلُ الْجِرَاكُ
- (۲) فِي السَّمَوَاتِ وَ فَوْقَ الْأَرْضِينَ  
مِنْ حِرَاكٍ لَا وَ لَا فِي طَيْرَانِ
- (۳) مَنْ عَلَى الْعَبْدِ لِأَوْرَاقِ الشَّجَرِ  
لَا وَلَا يُنْهَى مَتَى لِلْمُنْطِقِ حِينِ
- (۴) فِيهِذَا الْقَدَرِ أَسْمَعُ حَيْثَ أَنْ  
يَسُوِيْ أَمْرٍ إِلَّا إِلَهَ لَا يَدُوْرُ
- (۵) كَانَ لِلْعَبْدِ الرِّضَا فِيهِ طَلَبُ  
لَا لِأَجْرِ وَ ثَوَابٍ بَلْ لِأَنْ
- لَبِنِيْ أَدَمَ فِي كُلِّ مَرَامِ  
لَهُ طَوْعَ الْأَمْرِ لِلْقَادِرِ ذَاكَ (۱)
- ذَرَّةٌ لَا تَقْدَرُ أَنَا تُبَيِّنُ  
بِأَنْ طَيْرٌ .. طَوْعُهُ فِي كُلِّ أَنْ ..
- قَدَرَ كَلًّا وَ عَدًّا مَا أَنْحَصَرَ  
أَذْعَنَ أَوْ لَهُ بِالْحُكْمِ يَدَيْنِ
- صَارَ كُلُّ الْعَمَلِ فِي كُلِّ فَنِ  
إِذْ قَضَاءُ الْحَقِّ فِي كُلِّ الْأُمُورِ
- حُكْمُهُ لَا بِأَضْطِهَادٍ وَ تَعَبِ  
طَبْعُهُ طَابَ رَأَى الْخُلُقِ الْحَسَنِ

(۱) ای الميل و الرغبة من افعال القلب حاکم على جميع الاعضاء و الجوارح فهما في يد القلب كالزمام في يد الفارس و بواسطتهما تذهب الاعضاء انى مكان ارادوها متقادان لامر الله تعالى -

- (۱) ميل و رغبت کان زمام آدمی است  
(۲) در زمینها و آسمانها ذره  
(۳) که شمرد برگ درختان را تمام  
(۴) این قدر بشنو که چون کلی کار  
(۵) چون قضای حق رضای بنده شد  
(۶) بی تکلف نی بی مزد و ثواب
- جنبش آن و مرام آن غنی است  
بر نجنباند نه گردد پره (۱)  
بی نهایت کی شود در نطق رام  
می نگردد جز بامر کردگار  
حکم او را بنده خواهند شد  
بلکه طبع او چنین شد مستطاب

- (۱) فَالْحَيَاتِ طَلِبَ لَكِنْ إِلَى  
لَا لَذَوْقٍ فِي الْحَيَاتِ مُسْتَلَذٍ  
(۲) كُلُّ عَبْدٍ طَاعَةَ أَمْرِ الْقَدِيمِ  
(۳) وَالْحَيَاتِ لَهُ سَيَّانِ الْحَيَاتِ  
(۴) لَا لِخَوْفِ التَّعَبِ لِلْحَقِّ رَامٍ  
كَانَ لِلْحَقِّ وَلَيْسَ خَوْفٌ أَنْ  
(۵) هَكَذَا طَبْعُهُ فِي الْأَصْلِ وَجِدْ  
(۶) زَمَنًا يَضْحَكُ إِذْ يَرْنُو الرِّضَا  
(۷) عَبْدُ الطَّبِيعِ لَهُ وَالْفِطْرَةُ  
لَهُ فِي هَذِهِ الدُّنَا فَهِيَ تُطِيعُ
- ذَاتِهِ مَا طَلِبَ .. مِثْلَ الْمَلَأِ ..  
لَهُ .. كُلُّ مَا سَوَى الْحَقِّ نَبَذَ ..  
لَهُ سَوَى الْمَسْلَكِ الْمَوْتُ الْعَظِيمُ  
لَا إِكْنَزَ رَامٍ لِلْحَقِّ الْمَمَاتِ (۱)  
تَرَكَ كُفْرَ لَهُ أَيْضًا فِي الْأَنَامِ  
يَدْخُلُ فِي النَّارِ أَوْ يَلْقَى الْمَحَنَ  
لَا بِتَرْوِيضٍ وَتَنْقِيبٍ مُجْدٍ (۲)  
عِنْدَهُ كَالسُّكَّرِ مَرُّ الْقَضَا  
هَذِهِ هَلَّا تَكُونُ الْأَمْرَةَ  
حُكْمَهُ مَا يَأْمُرُ لَبَّتْ سَرِيعُ

(۱) علی فحوی قل ان صلاتی ونسکی ومحیای ومماتی لله رب العالمین (۲) علی  
فحوی فطرة الله التي فطر الناس عليها لا تبديل لخلق الله يعني أتى قضاء الله عين مطلوبة  
ومحوه ليس بريضة وسعيه وطلبه بل سنة من الله خاصة به -

- (۱) زندگی خواهد نخواهد بهر خود  
(۲) هر کجا امر قدم را مسلکی است  
(۳) بهر یزدان می زید نی بهر گنج  
(۴) ترك کفرش هم برای حق بود  
(۵) اینچنین آمد ز اصل آن خوی او  
(۶) آنکهان خندد که او بیند رضا  
(۷) بنده کش خوی و خلقت این بود
- نی بی ذوق حیات مستلذ  
زندگی و مردگی بیشش یکی است  
بهر یزدان می مرد نه از خوف ورنج  
نی ز بیم آنکه در آتش رود  
نی ریاضت نی بجست و جوی او  
همچو حلوائی شکر او را قضا  
نی جهان بر آمر و فرمانش بود



- (۱) فَإِذَا لِمَ بِالْدُّعَاءِ يَبْتَهِلُ  
 (۲) مَوْتُهُ مَعَ مَوْتِ ابْنَاهُ لَدَى  
 مِثْلَمَا السُّكْرُ فِي الْحَلَقُومِ قَدْ  
 (۳) نَزَعَ ابْنَاهُ لِذَاكَ ذِي الْوَفَا  
 (۴) فِي أَمَامِ الشَّيْخِ خَمَصَانَ الدُّعَاءِ  
 نَظَرَ مِنْ مُوْهِبِ الْعَدْلِ الرِّضَا  
 (۵) ذَلِكَ التَّشْفِيعُ وَالرَّحْمُ فَلَمْ  
 (۶) لَهُ بِالذَّاتِ فِي ذَاكَ النَّفْسِ  
 شَبٌّ وَالشَّمْعُ لِعِشْقِ الْحَقِّ قَدْ  
 (۷) سَقَرُ أَوْصَافِهِ الْعِشْقُ وَكَانَ  
 مَجْرِقُ أَوْصَافِهِ بِالْمَرَّةِ
- يَا إِلَهِي ذَا الْقَضَا عَنِّي أَمِلْ (۱)  
 طَاعَةِ الْحَقِّ لَهُ عَيْنًا غَدَى  
 دَخَلَ . وَالشَّهْدُ مَمْزُوحٌ بِوَرْدٍ (۲)  
 لِلْقَطَافِ الشَّبَّهَ قَدْ عَرِفَا  
 لِمَ يَقُولُ فِي سَوَى أَنْ لَوْ دَعَى (۳)  
 وَهُوَ شَاءَ لَهُ فِيهِ قَضَى  
 يَصْنَعُ الْعَبْدُ الرَّشِيدُ ذُو الشِّيمِ  
 رَحْمَهُ أَحْرَقَ حَيْثُ كَالْقَبَسِ  
 أَوْقَدَ .. وَالرَّحْمَ بِالْبَيْتِ فَقَدَ ..  
 هُوَ مِنْ وَقْدِ بِهِ فِي كُلِّ أَنْ  
 مَا يُطِيقُ شَعْرَةً فِي شَعْرَةٍ

(۱) نسخه ثانیة - دخل و المسك ممزوج بقند - (۲) ای العبد الموصوف بهذه الصفة لای شیء يتضرع بالدعاء بأن يقول یا ربنا ارجع هذا قضاء وارفعه فلا حاجة الی التضرع لان قضاء الله أنى عين مطلوبه - (۳) قال فی النهج القطائف وهى الكافة قدام الشيخ اللذى لا نصيب له فانه من شدة جوعه يتلذذ بها کذا الشيخ الكامل يتلذذ بموت اولاده کالمتلذذ الجوعان المحتاج بأكل القطاف -

- (۱) پس چرا لابه کند او با دعا  
 (۲) مرگ او و مرگ فرزندان او  
 (۳) نزع فرزندان برآن با وفا  
 (۴) پس چرا گوید دعا الا مگر  
 (۵) آن شفاعت و آن دعانه از رحم خود  
 (۶) رحم خود را او همان دم سوخته است  
 (۷) دوزخ اوصاف او عشق است و او
- که بگردان ای خداوند این قضا  
 بهر حق پیشش چو حلوا در گلو  
 چون قطایف پیش شیخ بینوا  
 در دعا بیند رضای دادگر  
 میکند آن بنده صاحب رشد  
 که چراغ عشق حق افروخته است  
 سوخت مر اوصاف خود را مو بمو



(۱) فَمَتَى كُلُّ طُرُوقِي عِلْمٌ      ذَا الْفُرُوقِي الدَّقُوقِي فِهِمْ  
وَحَدَهُ حَتَّى عَلَى ذِي الدَّوَلَةِ      حَمَل نَالَ عَظِيمَ السَّطَوَةِ

### فی بیان قصه الدقوقی و کراماته

(۲) فَالْدَقُوقِي ذَاكَ مِنْ أَوَّلِ حَالٍ      مَسَكَ دِيَابَجَةً فَاقَتْ جَمَالَ  
ذَا كَرَامَاتٍ تَزِيدُ عَدَدًا      عَاشِقًا صَارَ زَعِيمًا سَيِّدًا  
(۳) وَعَلَى الْأَرْضِ سَرَى مِثْلَ الْقَمَرِ      فِي السَّمَاءِ رَوْحٌ مَنْ كَانَ السَّفَرِ  
رَامَ فِي اللَّيْلِ بِهِ دَوْمًا تُنِيرُ      فِي مَحَلٍّ لَوَاتِي النَّزَرَ الْيَسِيرِ  
(۴) بِهِ ظِلٌّ دُونَ يَوْمَيْنِ الْمَقَامِ      لَهُ فِي الْقَرْيَةِ وَالسَّيْرِ أَدَامَ  
(۵) قَالَ فِي بَيْتٍ إِذَا مَا أَسْكَنْ      أَنَا يَوْمَيْنِ فَهَذَا الْمَسْكَنْ  
عَشَقَهُ شَبَّ بِي زِدْتُ غَرَامَ      بِهِ مِنْ ذَا لَا أَرَاهُ لِي مَقَامَ

(۱) قال الجوهري طرق فلان طروقاً اذا جاء في الليل اي متى فهم كل طروق عالم الطبيعة غير هذا الفاروق بالفهم الثاقب صاحب الشروق وما هو غير الدقوقى اللذى هو فى مشربه حتى اوصل نفسه لهذه الدولة وضرب عليها بذاته - قال فى شرح بحرالعلوم الفارسى ان هذا البيت من الملحقات وليس من المثنوى وقال بعض المراد من قوله فروقى الفروق اللتى هى جمع فرق ويكون المعنى متى كل طروق علم الفروق بين هذا المرشد وغيره سوى الدقوقى ولكن الاصح انه مخفف فاروق كما قاله فى النهج وعليه اكثر الشارحين -

(۱) هر طروقى اين فروقى كى شناخت      چون دقوقى كودراين دولت بتااخت

### قصه دقوقى و كراماتش

(۲) آن دقوقى داشت خوش ديباجه      عاشق وصاحب كرامت خواجه  
(۳) بر زمين مى شد چومه بر آسمان      شب روان را گشته زو روشن روان  
(۴) در مقامى مسكنى كم ساختى      كم دو روز اندر دهى انداختى  
(۵) گفت در يك خانه باشم گر دوروز      عشق آن مسكن كند در من فروز

كَانَ مِنْهُ النَّظَرُ كُلَّ الْجِهَاتِ  
 مَائِلٌ دَوْمًا عَنِ الْخَلْقِ انْفَرَدَ  
 تَرَكَ وَالْمَرَأَةَ كَانَ بِلَا  
 نَافِعًا مُشْفِقَ لَهْفًا مُسْتَعَانُ  
 دَاعِيَ الْحَقِّ دُعَاةَ الْمُسْتَجَابِ  
 وَالْأَبَ وَالْأُمَّ دَوْمًا يَفْضُلُ  
 قَالَ بِالسِّرِّ الْخَفِيِّ وَالْجَلِيِّ  
 وَيُحِبُّ حَافِظَ أَهْدِي الطَّرِيقِ  
 كَلَّكُمْ كُنْتُمْ وَمِنْ أَصْلٍ بِيَا  
 تَقْطَعُونَ مِنْهُ قَهْرًا يَنْفَصِلُ..  
 عَاطِلًا صَارَ بِهِ لَمْ يَنْتَفِعْ  
 بَدَنُ فَالْنَجَسَ عَادَ الدَّرَنُ  
 مَرَّةً أُخْرَى وَظَلَّ مُنْفَصِلُ  
 مَا لَهُ مِثْلُ التُّرَابِ وَالْحَجَرِ

(۱) يَوْمَهُ فِي السَّيْرِ لَيْلًا فِي الصَّلَاةِ  
 (۲) فِي الْمَلِكِ فَتَحَ الْبَازِي قَدْ  
 لَا لِسُوِّ خُلِقَ فَالرَّجُلَا  
 (۳) أَنْ تَرَى الزَّوْجِيَّةَ كَالْمَاءِ كَانَ  
 لِلْوَرَى وَهُوَ الشَّفِيعُ الْمُسْتَطَابُ  
 (۴) لِلْمَلِيحِ وَالْقَبِيحِ الْمُوئِلِ  
 بِحَنَانٍ وَ بِمِيلِ فَالنَّبِيِّ  
 (۵) أَنَا مِثْلُ الْأَبِ بِالْقَلْبِ شَفِيقُ  
 (۶) وَلِهَذَا السَّبَبِ أَجْزَائِيَا  
 فَلِأَمِّ جُزْءٍ بِكُلِّ مُتَّصِلِ  
 (۷) فَإِذَا مَا الْجُزْءُ مِنْ كُلِّ قُطْعِ  
 أَحَدٍ وَالْعُضْوُ لَوْ يُقْطَعُ مِنْ  
 (۸) وَهُوَ بِالْكُلِّ إِذَا لَمْ يَتَّصِلِ  
 مَيِّتًا صَارَ عَنِ الرُّوحِ الْخَبَرِ

چشم اندر شاه باز او همچو باز  
 منفرد از مرد و زن نی از دوئی  
 خوش شفیعی و دعایش مستجاب  
 بهتر از مادر شهری تر از پدر  
 چون پدر هستم شفیق و مهربان  
 جزء را از کل را چرا بر می کنید  
 عضو از تن قطع شد مردار شد  
 مرده باشد نبودش از جان خبر

(۱) روز اندر سیر و شب اندر نماز  
 (۲) منقطع از خلق نی از بد خوئی  
 (۳) مشفق بر خلق نافع همچو آب  
 (۴) نیک و بد را مهربان و مستقر  
 (۵) گفت پیغمبر شمارا ای مہان  
 (۶) زان سبب کہ جملہ اجزای منید  
 (۷) جزو از کل قطع شد بیکار شد  
 (۸) تا نپیوندند بکل یار دگر



- (۱) وَحِرَاكًا لَوْ يُبَيِّنُ فَالسُّنْدُ  
 لَوْ جَدِيدًا يَقْطَعُ عُضْوُ لَكَ  
 (۲) وَلِذَا الْكُلُّ إِذَا الْجُزْءُ انْقَطَعَ  
 لَيْسَ ذَاكَ الْكُلُّ ذَا الْكُلِّ وَمَنْ  
 (۳) قَطَعَهُ وَالْوَصْلُ إِذْ أَوْجَ الْكَمَالُ  
 فِي الْمَقَامِ نَاقِصًا هَذَا الْمَقَالُ  
 ذَا لَهُ مَا كَانَ لَيْسَ الْمُعْتَمَدُ  
 حَرَكٌ أَيْضًا كَمَا كَانَ يَكَا  
 ذَهَبَ جَانِبُهُ الْكُلُّ ارْتَفَعَ (۱)  
 يَنْقُصُ لَوْ فَقَدَ الْجُزْءَ زَمَنُ  
 وَصَلَ مَا جَاءَ أَنَا فِي الْمَقَالِ  
 قِيلَ لَمْ يَقْصُدْ بِهِ غَيْرَ الْمِثَالِ

### عود ثانیاً الی قصه الدقوقی

- (۴) فَعَلَى نَحْوِ الْمِثَالِ يَا أَسَدُ  
 لَهُ مَا كَانَ وَلَوْ سَاقَ الْمَقَالِ  
 يَا فَتَى خَلِّ وَسُقِ لِلْقِصَّةِ  
 (۵) ذَاكَ فِي فَتَوَاهُ مَنْ كَانَ الْإِمَامُ  
 قَصَبَ السَّبْقِ مِنَ الْأَمْلَاقِ قَدْ  
 لَعَلِّي قَالَ وَالْمِثْلُ الْأَسَدُ  
 قَائِلٌ فَرَقًا لِمِثْلٍ وَمِثَالُ  
 لِلدَّقُوقِيِّ وَجَدَ بِالْحُصَّةِ  
 لِلْمُورِي مَنْ هُوَ لِلْمَقْوِي مُدَامُ  
 خَطَفَ مَا وَجَدَ الْغَيْرُ فَقَدْ ..

عضو تو بیریده هم جنبش کند  
 این نه آن کل است کو ناقص شود  
 چیز ناقص گفته شد بهر مثال

(۱) ور بجنبید نیست خود اورا سند  
 (۲) جزو ازین کل گر برد یکسورود  
 (۳) قطع و وصل او نیاید در مقال

### باز گشتن بقصه دقوقی

شیر مثل او نباشد گر چه راند  
 گوی تقوی از فرشته می ربود

(۴) مر علی را بر مثال شیر خواند  
 (۵) آنکه در فتوی امام خلق بود



- (۱) ذَاكَ مَنْ فِي سَيْرِهِ قُرْصَ الْقَمَرِ  
حَفَظَ حَتَّى لَهَ الدِّينُ شَكَرُ
- (۲) مَعَ كَذَا تَقْوَى وَوَرْدِ وَمَقَامِ
- (۳) مَا لَهُ فِي السَّفَرِ قَصْدٌ سَوَى
- (۴) نَفْسًا يَضْرِبُ ذَا قَالَ مُدَامِ
- رَبِّيًا اجْعَلْنِي قَرِينًا لِلْخَوَاصِ
- (۵) رَبِّيًا مَنْ مِنْهُمْ الْقَلْبُ لِيَا
- لَهُمُ الزَّنَارُ مِثِّي فِي الْوَسْطِ
- (۶) وَالَّذِي لَا أَعْرِفُ يَا مَنْ خَلَقَ
- فَأَنَا الْمَحْجُوبُ أَدْعُوكَ عَلَيَّ
- (۷) لَهُ قَالَ الْحَقُّ يَا صَدْرُ وَمَنْ
- لَمْ ذَا الْعِشْقُ لَمْ هَذَا الطَّلَبُ
- غَلَبَ وَالِدِينَ أَيْضًا مَا قَدَرُ  
سَعِيهِ وَالْغِبْطَةَ فِيهِ أَسْرُ  
لِخَوَاصِ الْحَقِّ كَمْ رَامَ مُدَامِ  
أَنْ مَعَ عَبْدٍ يُخْصُ ذَا قَوَى  
فِي الطَّرِيقِ مَا سَرَى بَارِي الْأَنَامِ  
أَكْ لَا تَجْعَلْ لِي عَنْهُمْ مَنَاصِ  
عَرِفَ الْعَبْدُ أَنَا مِمَّا بِيَا  
أَعْتَدُهُمْ مَحْمَايَ عِنْدَ السَّخَطِ  
هُوَ لِلرُّوحِ وَ لِلْحَبِّ فَلَقِ  
مُشْفِقِينَ تَجْعَلُ تُوْمِي إِلَيَّ  
عَظَمَ قَدْرًا لَهُ الْخُلُقُ الْحَسَنُ  
لِلْغِنَى مِثِّي أَبْنِ مَا ذَا السَّبَبُ

هم زدين داری او دین رشک خورد  
طالب خاصان حق بودی مدام  
که دمی با بنده خاصی زدی  
کن قرین خاصگانم ای اله  
بنده و بسته میان و مجمل  
بر من محجوبشان کن مهربان  
این چه عشقست و چه استغناست این

(۱) آنکه اندر سیر مه را مات کرد  
(۲) با چنان تقوی و اوراد و قیام  
(۳) در سفر معظم مرادش آن بدی  
(۴) این همی گفتمی چو می رفتی براه  
(۵) یا رب آنها را که بشناسد دلم  
(۶) وان که نشناسد تو ای یزدان جان  
(۷) حضرتش گفتمی که ای صدر مهین

- (۱) حُبِّي إِذْ تَجِدُ الْغَيْرَ لَكَ  
(۲) كَانَ كَيْفَ قَدْ طَلَبْتَ لِلْبَشَرِ  
أَنْتَ فِي قَلْبِي الطَّرِيقَ لِلطَّلَبِ  
(۳) هَبْنِي فِي سَطِّ الْبَحْرِ قَعَدْتُ  
(۴) أَمَلِي دَاوُدَ حَاكِيتُ أَبَدُ  
نَعْجَةً فِي نَعْجَةِ خِلَايِ الطَّمْعِ  
(۵) كَانَ فِي الْعِشْقِ لَكَ الْحِرْصُ الْفَخَارُ
- لَمْ طَلَبْتَ اللَّهَ لَمَّا مَعَا  
قَالَ رَبِّي مَنْ لَهُ السِّرُّ ظَهَرَ  
وَالْخُضُوعُ فَاتِحٌ وَفَقَّ الْأَدَبُ  
فِيمَاءِ الْكُوزِ أَيْضاً قَدْ عَقَدْتُ  
فَلِي تِسْعٌ وَتِسْعُونَ بَعْدُ (۱)  
قَامَ أَيْضاً لِي لِحِرْصٍ وَوَلَعُ  
وَالْعَلَى فِي غَيْرِكَ الْحِرْصُ الشَّنَارُ

(۱) الایة فی سورة (ص) واذکر عبدنا داود ذا الایدی انه اواب انا سخرنا معه الجبال یسبحن بالعشی والاشراق والطیر محشورة کل له اواب وآتیناه العکمة وفصل الخطاب وهل اُتاک نبأ الخصم اذ تسوروا المحراب اذ دخلوا علی داود ففرع منهم قالوا لا تخف خصمان ( وهما ملکان جاء آ فی صورة خصمین وقع لهما ماذکر علی سبیل الفرض لیتنبه داود علی ما وقع منه وکان له تسع وتسعون امرأة وطلب امرأة شخص لیس له غیرها وتزوجها ودخل بها ) بغی بعضنا علی بعض فاحکم بیننا بالحق ولا تشطط واهدنا الی سواء السراط ان هذا أخی له تسع وتسعون نعجة ( یعیر بها عن المرأة ) ولی نعجة واحدة فقال اکفلنیها وغرنی فی الخطاب قال لقد ظلمک بسؤال نعجتک الی نعاجه وان کثیراً من الخلطاء لیبغی بعضهم علی بعض الا اللذین آمنوا وعملوا الصالحات وقلیل ما هم وظن داود انما فتناه فاستغفر وخر راکعاً وأناب - ای تسعة وتسعون رتبة فاذا رأیت فی خاص من خواص الله رتبة اطمع فیها وحذف مولانا التسع وذكر التسعین لزیادة الشهرة -

- (۱) مهرمن داری چه میجوئی دگر  
(۲) او بگفتی یارب ای دانای راز  
(۳) در میان بحر اگر بنشسته ام  
(۴) همچو داودم نود نعجه مراست  
(۵) حرص اندر عشق تو فخرست وجاه
- چون خدا با تست چه میجوئی بشر  
تو گشودی در دلم راه نیاز  
طمع در آب سبو هم بسته ام  
طمع در نعجه حریفم هم بخاست  
حرص اندر غیر تو تنگ و تباه



تَذْهَبُ مِنْ خَيْثُوَا.. الْوَعْدُ الطَّعَامُ..  
وَفَسَادُ الدِّينِ مَا شَأْنًا دَنَى  
لِلْإِمَامِ الْمَقْصَدِ الْأَسْمَى طَلَبُ  
أَسْفَلٍ.. مِمَّا هُمْ نَالُوا خَلَى..  
فِيهِ كَانَ الْحِرْصُ مِنْ مَجْدٍ يَجَلُ  
كَانَ مِنْ خِزْيٍ وَ مِنْ طَبْعٍ بَرَدُ  
أَنَّ مُوسَى خَلْفَ خَضِرٍ رَكُضًا  
أَبْدَأَ مَا وَجَدَ أَزْدَادَ ظُمًا  
لَا تَقِفُ بِاللَّهِ.. لِلْعُلَمَاءِ جَدُ..  
يَصِلُ الْوَاحِدُ ذَاكَ لَوْ وَرَدَ  
حَدِّ الْحَضْرَةِ كَمْ جَلَّ عُلَا  
.. فِيهِ سِرٌّ سَرَّعَانَ كَيْ تَلْقَى الْفَرِيقَ..

(۱) شَهْوَةُ حِرْصِ الْفُجُولِ لِلْإِمَامِ  
لَهُمُ الْعَارُ يَلِيقُ وَالْخَنَا  
(۲) فَالِرِّجَالِ لَهُمُ الْحِرْصُ ذَهَبُ  
وَسَرَى حِرْصُ الْمَخَانِيثِ إِلَى  
(۳) ذَلِكَ الْوَاحِدُ مَنْ كَانَ الرَّجُلُ  
ذَلِكَ الْآخِرُ فِيهِ الْحِرْصُ قَدْ  
(۴) أِهَ السِّرُّ هُنَا كَمْ غِمَضًا  
(۵) مِثْلَ مُسْتَسْقِيٍّ مِنَ الْمَاءِ الرُّوَا  
فَعَلَى كُلِّ الَّذِي أَنْتَ تَجِدُ  
(۶) إِنْ تُخِلَّ أَنْتَ عَنْ ذَاكَ الْأَجَدَ  
(۷) مِنْهُ أَعْلَى كَانَ ذَا الْبَابِ بِلَا  
أَتْرَكَ الصِّدْرَ آكَ الصِّدْرُ الطَّرِيقُ

وآن حیزان ننگ و بد کیشی بود (۱)  
ور مخنث حرص سوی پس رود  
وان دگر حرص افتضاح و سردی است  
که سوی خضری شود موسی دوان  
بر هر آنچه یافتی بالله منی است  
آن یکی بالاتر از وی در رسد  
صدر بگنار صدر تست راه

(۱) شهوت حرص نران پیشی بود  
(۲) حرص مردان از ره پیشی بود  
(۳) آن یکی حرص از کمال مردی است  
(۴) آه سری هست اینجا بس نهان  
(۵) همچو مستسقی کز آبش سیر نیست  
(۶) چون گذشتی ز آن دگر نو نورسد  
(۷) بی نهایت حضرتست این بارگاه



فی بیان طلب موسی من الخضر (ع) السر مع کمال النبوة والقربة (۱)

- (۱) مِنْ کَلِمٍ الْحَقِّ عِلْمًا يَا کَرِیمُ  
 (۲) اِدْرِ مَا قَالَ مَعَ ذَا الْعِظَمِ  
 اَطْلُبُ الْخَضِرَ وَلِلنَّفْسِ النَّظَرُ  
 (۳) لَمْ يَا مُوسَى لَكَ الْقَوْمُ تَرَکْتَ  
 (۴) خَلَفَ مَقْبُولٍ مَائِكَ مِنْ اَمَلٍ  
 تَسْبِرُ الْأَطْرَافَ کَمْ تَطْوِي السُّبُلُ  
 (۵) مَا تَرُومُ مَعَكَ كَانَ وَأَنْتَ  
 يَا سَمَاءَ الرِّفْعَةِ حَتَّى مَتَى  
 (۶) قَالَ مُوسَى اللُّومَ ذَا لِي قَلِّلُوا  
 وَطَرِيقَ الشَّمْسِ بَتًّا وَالْقَمَرِ
- خُذْ مِنْ عَشِقٍ وَشَوْقٍ فِي الْکَلِمِ  
 لِي وَأَرْسَالِي لِكُلِّ الْأَمِّ  
 لَمْ أَوْجَهَ .. وَبِهِ أَرْجُو الظَّفَرَ ..  
 صِرْتُ حَيْرَانٍ وَبِالْجِدِّ سَلَكْتُ  
 وَرَجَاءُ خَلَصَ کَمْ بِعَجَلٍ  
 وَإِلَى آيِنَ .. لَكَ الشَّانُ يَجَلُ ..  
 بِهِ تَدْرِي وَعَلَيْهِ قَدْ وَقَفْتُ  
 تَسْبِرُ الْأَرْضَ .. وَمَا فَيْكَ آتَى ..  
 نَصَحِي بِالْقَلْبِ وَالسَّمْعِ اقْبَلُوا  
 وَيَكُمُ لَا تَضْرِبُوا تَلْقُوا الْخَطِرُ

(۱) وفيه تنبيه السالك بان لا يستنكف عن طلب العلم -

### سر طلب کردن موسی از خضر (ع) با کمال نبوت و قربت

- (۱) از کلیم حق بیاموز ای کریم  
 (۲) با چنین جاه و چنین پیغمبری  
 (۳) موسیا تو قوم خود را هشته  
 (۴) کیقبادی رسته از خوف و رجا  
 (۵) آن تو با تست و تو واقف برین  
 (۶) گفت موسی این ملامت کم کنید
- هین چه میگوید ز مشتاقی کلیم  
 طالب خضرم ز خود بینی بری  
 در پی نیکو پی سر گشته  
 چند گردی چند جوئی تا کجا  
 آسمانا چند پیمائی زمین  
 آفتاب و ماه را کم ره زنی

- (۱) مُنِيتِي لَا غَيْرُ فِي هَذَا السَّفَرِ  
صَاحِبًا أَغْدُو لِسُلْطَانِ الزَّمَنِ  
( اجعل الغضر لامرى سببا )  
(۲) فِسْنِيًّا كَثْرَةً دَوْمًا أَطِيرُ  
ذِي السِّنِّي فَالْوَفَا مِنْ سِنِينَ  
(۳) فَأَسِيرُ أَنَا يُعْنِي ثَمَنَا  
لَا تَرِ عِشْقَ الْحَبِيبِينَ الْحِسَانَ  
(۴) ذَا الْكَلَامِ لَا يُحْدُ عَمِيَا
- مَجْمَعُ الْبَحْرَيْنِ حَتَّى بِالْأَثَرِ  
.. وَلِي السَّرُّ يَصِيرُ كَالْعَلَنِ ..  
ذَاكَ أَوْ امْضَى وَاجْرَى عَقْبًا ( ۱ )  
أَنَا فِي أَجْنَحَةٍ مَاذَا تَصِيرُ  
أَنَا أَسْرِي دَائِبًا حَتَّى يَمِينُ  
مَا لَهُ أَدْرَا .. وَلَيْسَ حَسَنًا ..  
دُونَ عِشْقِ الْخَبَرِ مَنْ بِالطَّمَعِ دَانَ ( ۲ )  
لِلدَّقُوقِي الْخَبَرَ إِحْكِي لِيَا

### عود الى قصة الدقوقى

- (۵) ذَا الدَّقُوقِي رَحْمَةً اللَّهُ عَلَيْهِ  
(۶) أَنَا فِي عَامٍ وَشَهْرٍ فِي السَّفَرِ  
بِالطَّرِيقِ مَا لِي خَبَرٌ أَبَدُ
- قَالَ سَافَرْتُ مَدَى فِي خَافِقِيهِ  
كُنْتُ مِنْ عِشْقِي وَحُبِّي لِلْمَقَمَرِ  
بِالْإِلَهِ حَرْتُ لُبًّا وَرَشَدُ

( ۱ ) الاية فى سورة الكهف ( واذا قال موسى لفتاه لا ابرح حتى ابلغ مجمع البحرين  
او امضى حقبا ) - ( ۲ ) نسخة ثانية - ( هان ) -

- ( ۱ ) مى روم تا مجمع البحرين من  
( ۲ ) سالها بزم به پر و بالها  
( ۳ ) ميروم يعنى نمى ارزد بدان  
( ۴ ) اين سخن پايان ندارد اى عمو
- تا شوم مصحوب سلطان زمن  
سالها چه بود هزاران سالها  
عشق جانان كم بدان از عشق نان  
داستان آن دقوقى را بگو

### بازگشتن در قصه دقوقى

- ( ۵ ) آن دقوقى رحمة الله عليه  
( ۶ ) سال و مه رفتهم سفر از عشق ماه
- گفت سافرت مدى فى خافقيه  
بيخبر از راه و خيران دراله

- (۱) حَافِيًا مِنْ فَوْقِ شَوْكِ وَحَجَرٍ  
 (۲) وَالْهَاءُ حَيْرَانٌ صِيرَتْ أَنَا  
 لَا تَرِ تَمْشِي عَلَى الْأَرْضِ لِأَنَّ  
 (۳) ذَهَبَ الْعَاشِقُ أَنَّى بِالطَّرِيقِ  
 وَالْقَصِيرَ وَالطَّوِيلَ مِنْ طَرَبٍ  
 (۴) إِنْ ذَاكَ الطَّوْلُ كَانَ وَالْقَصَرُ  
 (۵) سَفَرٌ آخَرُ مِنْ نُطْفَةٍ أَنْتِ  
 لَا يَخْطُو لَا يَنْقِلُ لَا يَأْنِ  
 (۶) إِنْ سِيرَ الرُّوحُ فِي دَوْرٍ وَدِيرَ  
 جِسْمُنَا السَّيْرُ مِنَ الدَّرْسِ حَصَلَ  
 (۷) سَيْرُهُ الْجِسْمِيُّ حَالًا تَرَكَأ
- تَذْهَبُ قَالَ لِي اللَّبُّ انْزَهَرُ  
 هَذِهِ الْأَرْجُلُ أَنْتَ زَمْنَا  
 مِنْ عَلَى الْقَلْبِ بِلَا شِكِّ وَظَنِّ  
 عَلِمَ الْقَلْبُ مَتَى يَذْرِي الْفَرِيقُ  
 سَكَّرَ فَيَمْنُ لَهُ الْقَلْبُ جَذَبَ  
 صِفَةً لِلْجِسْمِ لِلرُّوحِ السَّفَرُ  
 سَفَرًا سَوِيَّتَ لِلْعَقْلِ رَحَلَتْ  
 فِي مَحَلٍّ كَانَ .. أَوْ قَيْدَ زَمَنٍ ..  
 مَا لَهُ كَيْفٌ يَفُوقُ كُلَّ سَيْرٍ  
 لَهُ عِنْدَ الرُّوحِ بِالرُّوحِ اتَّصَلَ  
 وَبِشْكَلٍ الْكَيْفُ سِرًّا سَلَكَ (۱)

(۱) ای یذهب بلا کیف فی شکل الکیف مخفیاً ای جسمه الظاهری فالجسم الکثیف  
 وفی الحقیقة کالروح اللطیف۔

- (۱) پا برهنه می روی بر خار و سنگ  
 (۲) تو مبین این پایهارا بر زمین  
 (۳) از ره و منزل ز کوتاه و دراز  
 (۴) آن دراز و کوتاه اوصاف تن است  
 (۵) تو سفر کردی ز نطفه تا بعقل  
 (۶) سیر جان بیچون بود در دور و دیر  
 (۷) سیر جسمانه رها کرد او کنون
- گفت من حیرانم و بی هوش و دنگ  
 زانکه بر دل میرود عاشق یقین (۱)  
 دل چه داند کوست مست دل نواز  
 رفتن ارواح دیگر رفتنست  
 نی بگامی بود و منزل نی به نقل  
 جسم ما از جان بیاموزید سیر  
 میرود بی چون نهان در شکل چون



- (۱) لَا بِكَيفٍ قَالَ يَوْمًا بِالْمَثَلِ  
صِرْتُ كَالْمُشْتَاكِ شِبْهَ الْمُبْتَلِ (۱)  
كَيْ أَنَا فِي الْخَلْقِ أَنْوَارَ الْحَبِيبِ  
أَنْظُرُ الْقَلْبُ لِي مِنْ ذَا يَطِيبُ  
(۲) كَيْ أَرَى الْقَلْزَمَ جَوْفَ الْقَطْرَةِ  
أَنْظُرُ الشَّمْسَ أَنْطَوْتَ فِي الذَّرَّةِ  
(۳) أَنَا بِالْخُطْوَةِ إِذْ جِئْتُ إِلَى  
سَاحِلٍ فَالْيَوْمَ قَدْ صَارَ بِلا  
زَمَنِ وَقْتَ الْمَسَاءِ ذَا السَّفَرِ  
.. كَانَ .. فَأَنْظُرْ مَا لِي اللَّبَّ بَهَرِ ..

### فی بیان ظهور مثال سبعة شموع فی طرف الساحل

- (۴) مِنْ بَعِيدٍ صَدَقَهُ نُورَ شُمُوعٍ  
سَبْعَةٍ أَبْصَرْتُ حُبًّا وَوُلُوعَ (۲)  
فَبِذَا السَّاحِلِ أَسْرَعْتُ .. لِأَنَّ ..  
أَنْظُرْ مَا هِيَ مِنْ صُنْعٍ وَفَنَ

(۱) کلمه وار فی الاصل أداة تشبیه تلحق آخر المشبه به ای سرت برجل الروح  
على ارض حقیقتی حتی اری فی البشر انوار حبیبی - (۲) ای رأیت فوراً مصابیح  
ارواح الابدال السبعة فی عالم الظلمات قبل ان الاقوی اجسامهم على ساحل بحر الملكوت  
و لعلو مراتب صور مثالیة الشموع الالهیة قال ( نور شعله ) -

- (۱) گفت روزی می شدم مشتاق وار  
تا به بینم در بشر انوار یار  
(۲) تا به بینم قلزمی در قطره  
آفتابی درج اندر ذره  
(۳) چون رسیدم سوی یک ساحل بگام  
بود بیکه گشته روز و وقت شام (۱)

### نمودن مثال هفت شمع سوی ساحل

- (۴) هفت شمع از دور دیدم ناگهان  
اندران ساحل شتاییدم بدان (۲)

(۱) این بیت دلالت میکند بر اینکه قصه مذکورکنار دریا بوده است - (۲) مراد  
از هفت شمع هفت تن که بصورت شمع نمایان شده اند - جمعی از شراح گویند که آنان  
از ابدال بودند چنانکه شیخ محی الدین گفته ابدال هفت تن اند که اقطاب هفت اقلیمند و  
ایشان را باببدال مینامند برای اینستکه قوت تمثیل و تبدیل دارند -

- (۱) شُعْلَةُ النُّورِ بِكُلِّ شَمْعَةٍ  
بِالضِّیاءِ حَتَّىٰ عِنانَ الْفَلَکِ  
(۲) عُدْتُ حَیْرانَ وَ مِیّی حَیْرَتِ  
مَوْجِ بَحْرِ الْحِیرَةِ الْعَقْلِ لَیّا  
(۳) قُلْتُ ما هِذِی الشُّمُوعُ وَالْعَجَبُ  
وَ کِلا الْعِیْنِیْنِ لِلْخَلْقِ اَبَدِ  
(۴) ضَوْءَ الْخَلْقِ لَهُمْ رَأْمُو لَدِی  
(۵) نُورُها زَادَ اِلِرباطِ عَجِبا  
لَهُمُ الْاَعِیْنِ یُهْدِی مِنْ یَشاءِ
- سَطَعَتْ طَائِرَةٌ بِالرَّفْعَةِ  
.. خَرَقَتْ دَوماً سِتارَ الْحَلْکِ ..  
اَيْضاً الْحِیرَةُ مِثْلِی صُیِّرَتْ  
غَمَرٌ مِنْ بُهْتٍ اَوْ سُکْرِ یَبا ..  
کَیْفَ مِنْها الشُّعْلُ تُورِی لَهَبِ  
خَیْطَطا لَمْ تَرَ مِنْها ما اَتَقَدُّ  
ذِی الشُّمُوعِ مِنْ عَلٰی الشَّمْسِ الْهُدٰی  
صَارَ لِلْاَعِیْنِ کِلا حَیْبا  
رَبَطَ .. ما نَظَرُوا ذَاکَ الضِّیاءَ ..

### تکوین تلك الشموع السبعة على مثال شمعة واحدة

- (۶) اَيْضاً السَّبْعَةُ اَبْصَرْتُ اَنَا  
نُورُها خَرَقَ جِیْبَ الْفَلَکِ  
وَاحِداً بِالضَّوْءِ صَارَتْ وَالسَّنا  
.. وَجَلَّ اَیْبَ الدُّجٰی وَالْحَلْکِ ..

بر شده خوش تا عنان آسمان  
موج حیرت عقل را از سر گذشت  
کین دودیده خلق ازینهاد وخته است  
پیش آن شمعى که بر مه مى فرود  
بندشان میکرد یهدى من یشا

- (۱) نور شعله هر یکى شمعى از ان  
(۲) خیره گشتم خیر گى هم خیره گشت  
(۳) کابن چه گونه شمعها افروخته است  
(۴) خلق جویان چراغى گشته بود  
(۵) چشم بندى بد عجب بر دیدها

### شدن آن هفت شمع بر مثال يك شمع

مى شکافد نور او جیب فلک

- (۶) باز مى دیدم که مى شد هفت یک

- (۱) ثُمَّ أَيْضاً مَرَّةً أُخْرَى غَدَتْ  
مُسْكِرِي وَالْحَيْرَةُ اِزْدَادًا كَثِيرُ
- (۲) بَيْنَ هَاتِيكَ الشُّعُوعِ السَّبْعَةِ  
لَا يُطِيقُ وَصْفَهَا مِنْهَا اللِّسَانُ
- (۳) ذَاكَ مَنْ يَقْدَرُ فِي مِدِّ نَظَرٍ  
فَسِينِيَا كَثْرَةَ عَنْهَا اللِّسَانُ
- (۴) ذَاكَ مَنْ فِي نَفْسٍ فَرْدٍ مُدَامَ  
فَسِينِيَا جَمَّةً مَا قَدَرَا
- سَبْعَةَ كَالْأَوَّلِ قَدْ عُدَّتْ (۱)  
مَا عَرَفْتُ السَّرَّ هَبْ نَزْراً يَسِيرُ ..  
إِتِّصَالَاتٍ سَمَتْ بِالرَّفْعَةِ  
وَالْيَرَاعُ .. عَجَزَا عَنْهُ عِيَانُ ..  
وَاحِدٍ يَدْرُكُ مِنْهَا مَا صَدَرَ  
قَصَرَ مِنْ أَنْ لَهُ يُبْدِي الْبَيَانَ  
يُدْرِكُ الْعَقْلُ لَهُ يَدْرِي الْمَرَامُ  
يَسْمَعُ السَّمْعُ لَهُ .. كَمْ قَصُراً ..

(۱) نسخه‌ی ثانیه - کالاول منی بدت - ای ذاک الشمع الالهی بعد تکرر سبعة اشمع ای بعد وصوله لتجلی الذات من التلوث فی القلب تکرروا تنزل لتجلی الصفات و شهد علی هذا قوله (ع) قلب المؤمن اشد تقلباً من القدر فی غلبانها فیهم السالك ان یقلب من تجلی الصفات لتجلی الذات لیزداد نظره بازدياد النور الالهی فيه ولهذا ورد اللهم اجعل فی قلبی نوراً وفی سمعی نوراً وفی بصری نوراً وفی لحمی نوراً وفی شحمی نوراً وفی شمری نوراً وزدنی نوراً فحکمی سیدنا ومولانا عن الدوقی انه قال سکری وحالی فی هذاالخصوص (زفت شد) ای صار عظیماً ولو کنت متحیراً لکن ازدادات حیرتی لانه اذا نظر لحقیقه لقی مرتبة لا نفرق بین أحد من رسله وان نظر لتعینه رأی سبعة انوار -

مستی و حیرانی من زفت شد  
که نیاید بر زبان و گفت ما  
سألها نتوان نمودن از زبان  
سألها نتوان شنیدن آن بکوش

(۱) باز آن یک بار دیگر هفت شد  
(۲) اتصالاتی میان شمعها  
(۳) آنکه یک دیدن کند ادرار  
(۴) آن که یک دم بیندش ادراک و هوش



(۱) حَيْثُ ذَا لَا يَنْتَهِي فَأَذْهَبَ إِلَيْكَ  
 (۲) أَكْثَرَ رُحْتُ أَنَا فِي سُرْعَةٍ  
 مَا تَكُونُ ذِي الشُّمُوعِ بِالضِّيَاءِ  
 (۳) صِرْتُ مَدْهُوشًا وَ سَكْرَانٍ بِلَا  
 (۴) وَجْهِي مِنْ عَجَلٍ فَوْقَ التُّرَابِ  
 مَالِي فِكْرٌ وَ لَا عَقْلٌ يَذَا  
 (۵) ثُمَّ أَيْضًا جِئْتُ لِلصَّحْوِ وَقُمْتُ  
 مَالِي رَأْسٌ وَلَا رِجْلٌ بِلَا

وَالْمَنَا قُلْ أَنَا لَا أَحْصِي عَلَيْكَ  
 كَيْ أَنَا أَنْظَرُهَا بِالرِّقْعَةِ  
 مَا بِهَا مِنْ أَيْ رَبِّ الْكِبْرِيَاءِ  
 لُبِّ الْحَيْرَانِ حَتَّى أَنْ عَلَى  
 سَاعَةٍ أُلْقِيْتُ مَفْقُودَ اللَّبَابِ  
 كُنْتُ لَا أَدْرِي بِمَالِي مِنْ أَذِي  
 أَنَا مِنْ ذَا الْمَحْوِ فِي سَيْرِي قُلْتُ  
 ذِينَ سَافَرْتُ وَ شَاهَدْتُ الْمَلَأَ

### رؤية تلك الشموع في نظر الدقوقي سبعة رجال

(۶) فَالْشُّمُوعُ السَّبْعَةُ صَارَتْ رِجَالٌ  
 نُورُهُمْ رَاحَ لِسَقْفٍ لَوْنُهُ  
 سَبْعَةٌ فِي الْعَيْنِ فَأَقْوَا بِالْجَمَالِ (۱)  
 وَأَفِرَ الزُّرْقَةُ أَعْيَى فَتَنَهُ

(۱) قال الدقوقي لما أتيت لمرتبة الصحو ونزلت لمرتبة البشرية رأيت تلك الشموع السبعة في نظري صارت سبعة رجال وذهب نورهم الى سقف الفلك وفيه اعلام ان من وصل لمرتبة الروحانية وخلص من كثافة البشرية قدر على التمثل باى صورة شاء كاللائكة -

(۱) چونکه پایانی ندارد و الیک  
 (۲) بیشتر رفتن دوان کان شمعها  
 (۳) می شدم بیهوش و مدهوش و خراب  
 (۴) ساعتی بی عقل و بیهوش اندرین  
 (۵) باز با هوش آدمم بر خواستم  
 زانکه لا احصى ثناءً ما عليك (۱)  
 تا چه چیزست از نشان کبریا  
 تا بیفتادم ز تعجیل و شتاب  
 اوفتادم بر سر خاک زمین  
 در روش گوئی نه سر نی پاستم

### نمودن آن شمعها در نظر دقوقي هفت مرد

(۶) هفت شمع اندر نظر شد هفت مرد نورشان می شد بسقف لاژورد

(۱) این مصراع نسخه های متعدد دارد (۱) (روالیک) باواوچنانچه در ترجمه است  
 (۲) (رد الیک) بادل (امراست از رد برد (۳) ره الیک باهاء در این مورد الیک اسم فعل است  
 یعنی چونکه پایان ره این اتحاد نیست برکنارشو - در این بیت باین حدیث اشاره میفرمایند  
 ( لا احصى ثناء عليك انت كما اثنيت على نفسك ) -

- (۱) فَلَدَى الْأَنْوَارِ ذِي نُورِ النَّهَارِ      عَكِرًا صَارَ .. رَدِيًّا كَالْغُبَارِ (۱)  
وَمِنَ التَّصْلِبِ فِيهِ وَالشَّعَاعِ      كُلُّ نُورٍ غَيْرُهُ فَتًا أَضَاعَ

### رجوع تلك الرجال السبعة اشجاراً سبعة مرة اخرى

- (۲) ثُمَّ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ نَظَرَ      صَارَ بِالْخَلْقَةِ فِي شَكْلِ الشَّجَرِ  
قَالَ مِنْ خُضَرِيَّتِهِمْ عَيْنِي غَدَّتْ      حَسَنَةُ الطَّالِعِ بِالسَّعِدِ بَدَّتْ  
(۳) مِنْ كَثِيرِ الْوَرَقِ الْغَضْنُ اسْتَمَرَّ      أَيْضًا الْأَوْرَاقُ مِنْ وَسْعِ الثَّمَرِ (۲)  
(۴) ضَيَّعَتْ دَوْمًا وَكُلُّ شَجَرَةٍ      مَدَّتِ الْغَضْنَ لَهَا مَفْتَحِرَهُ  
مِنْ عَلَى السِّدْرَةِ وَالسِّدْرَةِ مِنْ      مِنْ خَلَاءٍ خَرَجَتْ لُطْفًا وَمَنْ

(۱) والرجال السبعة هم الابدال قال صدرالدين القنوی فی مصطلحات الصوفیة ان البدلاء سبعة رجال يسافر احدهم من موضع ويترك جسداً على صورته فيه بحيث لا يعرف احد انه قد وذلك معنى البدل لا غير وهم على قلب ابراهيم (ع) - (۲) ای الابدال السبعة اغصان ابدان شجر ارواحهم من وفرة اعمالهم الصالحة لم تظهر وسترت عن أعین الناس واوراق اعمالهم واحوالهم ايضاً من وفرة اثمار علومهم ومعارفهم خفيت بحيث حجبت عن اعين الخلق يعنى علومهم وسترت واعمالهم صارت حجاباً لذواتهم -

- (۱) پیش آن انوار نور روز درد      از صلابت نورها را می سترد

### باز شدن آن هفت مرد هفت درخت

- (۲) باز هر يك مرد شد شكل درخت      چشم از سبزی ایشان نيك بنخت  
(۳) زانهمی برگ پیدا نیست شاخ      برگ هم کم گشته از میوه فراخ  
(۴) هر درختی شاخ بر سدره زده      سدره چه بود از خلا بیرون شده



- (۱) فَبَقِعَرِ الْأَرْضِ كُلِّ شَجَرَةٍ  
وَهُوَ دُونَ الثُّورِ وَالْحَوِثِ يَقِينٌ  
(۲) لَغُصُونٍ ضَحِكَتْ مِنْهَا الْعُرُوقُ  
وَعَنِ الْأَشْكَالِ مِنْهُمْ وَالصُّورُ  
(۳) لَوْ يَقْسِرُ يَفْلَقُ ذَاكَ الثَّمَرُ  
عَرَقُهَا أَمْتَدَّ وَابْدَى أَثَرَهُ (۱)  
..فِي الْخَلَاءِ لَيْسَ تَحْتَ الْأَرْضِينَ..  
وَجْهَهَا اخْضَرَّ وَ بِاللُّطْفِ تَرُوقُ (۲)  
عِكْسَ الْعَقْلِ وَ لَا يَدْرِي الْخَبَرَ  
بَرَقَ نُورٍ مِنْهُ كَالْمَاءِ طَفَرَ (۳)

### اختفاء تلك الاشجار عن اعين الناس

- (۴) أَعْجَبُ مِنْ ذَا عَلَيْهِمْ فِي الصَّحَارِ  
كَمْ مِائَاتٍ مِنْ أَلُوفٍ لِلْوَرَى  
(۵) مِنْ ظِلَالٍ فِي رَجَاهِ الرُّوحِ كَمْ  
وَالسُّهُولِ وَ بَلِيلٍ وَ نَهَارِ  
عَبَرُوا وَ الْكُلُّ وَدَّ أَنْ يَرَى  
هُمْ فَدُّوا وَ لِمَا فِيهِمْ أَلَمَ (۴)

(۱) لان كل ولي بمنزلة عروق الشجرة ذهبت سكينته ووقاره تحت الارض وتجاوزوا الثور والحوث قال الله تعالى في سورة ابراهيم (الم تر كيف ضرب مثلا كلمة طيبة ) اي لا اله الا الله ( شجرة طيبة اصلها ثابت وفرعها في السماء تؤتى اكلها كل حين باذن ربها - (۲) اي وعروق تلك الاشجار اي سكينتهم ووقارهم بمنزلة الفروع من الاعمال والاحوال ضاحكة الوجوه وانور وابسط والعقل من هيئتهم (زبر و زبر) اي معكوس لا خبر له من حقيقة التجليات الالهية - (۳) نسخة لکناهور - (ميوه که بر شکافیدی عیان - همچو آب از ميوه جستی نور آن ) والمعنى واحد - (۴) في نسخة النهج - از گلیمی سایان میباختند - وهو غلط والصحيح كما هو منقول هنا عن نسخة لکناهور میباختند -

- (۱) بیخ هر يك رفته در قعر زمین  
(۲) بیخشان از شاخ خندان روی تر  
(۳) میوه که بر شکافیدی بزور  
زیرتر از گاو وماهی شد یقین  
عقل ازان اشکالشان زیر و زبر  
همچو آب از میوه جستی برق نور

### مخفی بودن آن درختان از چشم خلق

- (۴) این عجب تر که بر ایشان میگذشت  
(۵) ز آرزوی سایه جان می باختند  
صد هزاران خلق از صحرا و دشت  
از گلیمی سایه بان می ساختند



ذَلِكَ الْبُظْلَ رَأَوْا .. ظِلَّ السَّمَاءِ ..  
 مَنْ هِيَ الزَّائِفَةُ دَوْمًا تَكُونُ  
 خَتَمَ الْبَابِ لِذَاكَ النُّورِ سَدَّ  
 لِلْمُسْهَى تَنْظُرُ .. قَيْدَ الْخَطَرِ ..  
 هُوَ لَمْ يَنْظُرْ لِمَا فِيهِ أَعَدَّ  
 وَالنَّدَى لَا تَجِدَ فَهُوَ الْكَرِيمُ  
 هَذِهِ الْأَثْمَارُ مِنْ نَضْجِ أَلَمٍ  
 .. جَرَّ بِالْقَهْرِ لَهَا هَذَا الْعَمَى ..  
 جَمَعَ اكْتِظُوا بِحَرْبٍ وَخِصَامٍ  
 كُلُّ أَنْ تَفْسًا بَعْدَ نَفْسٍ  
 كَانَ فِي تِلْكَ الْغُصُونِ أَوْ ثَمَرٍ  
 .. مَا هُوَ الْيَوْمَ مِنَ اللَّطْفِ يَكُونُ ..

(۱) مِنْ بِسَاطٍ صَنَعُوا الظِّلَّ وَمَا  
 مَاءٌ بَصِقَ عَلَى تِلْكَ الْعُمُومِ  
 (۲) فَعَلَى الْأَعْيُنِ قَهْرُ الْحَقِّ قَدْ  
 كَرَى هِيَ لَا تَنْظُرُ لِلْقَمَرِ  
 (۳) يَنْظُرُ الذَّرَّةَ وَالشَّمْسَ أَبَدَ  
 لَكِنْ أَلْيَأْسُ مِنَ اللَّطْفِ الْعَمِيمِ  
 (۴) وَلَكُمْ قَافِلَةٌ ضَاقَتْ وَكَمْ  
 تُثِرَتْ يَا رَبُّ مَا ذَا السَّحَرُ مَا  
 (۵) بَالِي التَّفَاحِ ذَا الْخَلْقِ مُدَامَ  
 (۶) مَعَ ذَا الْخَلْقِ لَهُمْ مِثْلُ الْيَبَسِ  
 قَالَ كُلُّ وَرَقٍ كُلُّ زَهْرٍ  
 أَسَفًا يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ

صد تفو بر دیده‌های پیچ پیچ  
 که نه بیند ماه را بیند سهی  
 لیک از لطف و کرم نو مید نی  
 بخته می‌ریزد چه سحراست ای خدا  
 در هم افتاده به یغما خشک حلق  
 دمبدم یا لیت قومی یعلمون

(۱) سایه آن را نمی دیدند هیچ  
 (۲) ختم کرده قهر حق بر دیده‌ها  
 (۳) ذره را بیند و خورشید نی  
 (۴) کاروانها بی‌نوا وین میوها  
 (۵) سیب پوسیده همی چیدند خلق  
 (۶) گفت هر برگ و شکوفه و ان‌غصون

- (۱) وَرَدَ مِنْ سَمْتِ كُلِّ شَجَرَةٍ  
يَا تَعِيسِي الْحِظِّ فِي الْخَلْقِ اقْصِدُوا  
(۲) وَمِنْ الْغَيْرَةِ صَوْتٌ لِلشَّجَرِ  
(۳) قَدْ رَبَطْنَا الْأَعْيُنَ مِنْهُمْ إِذَا  
إِذْهَبُوا حَتَّىٰ بِهَذَا الشَّجَرِ  
(۴) كُلُّهُمْ قَالُوا فَذَا الْمُسْكِينُ مَنْ  
(۵) مِنْ قَضَاءِ اللَّهِ مَجْنُونًا غَدَى  
مِنْ عُتُوهِ وَارْتِيَا ضِدَامٍ قَدْ  
(۶) هُوَ يَبْقَىٰ مِنْهُمْ قَيْدَ الْعَجَبِ  
مَا هُوَ إِلَّا ضَلَالٌ لِلْخَلْقِ الْحِجَابِ
- صَخَبٌ فِيهِ بَيَانًا مُجْهَرَةً  
سَمَتْنَا وَأَتَوْنَا إِلَيْنَا تَسْعِدُوا  
وَرَدَ بِالْفُورِ كَلًّا لَا وَزَرَ (۱)  
أَحَدٌ قَالَ لَهُمْ لِمَسَمْتِ ذَا  
تَسْعِدُوا تَعْدُوا حَلِيفِي الظَّفَرِ  
سَكَرَ وَالْحُمُقَ ضَمٌّ وَالْأَفْنَ  
مُخٌ ذَا الْمُسْكِينِ مَنْ قُلَّ هُدَى  
رَثٌ مِثْلَ الْبَصْلِ كَلًّا فَسَدَ (۲)  
رَبِيًّا مَا الْحَالُ هَذَا مَا السَّبَبُ  
لَمْ لَمْ مَا سَلَكَوا النَّهْجَ الصَّوَابُ

(۱) الاية فی سورة القيامة ( کلا لا وزر ) ای لا ملجأ ( الی ربک یومئذ المستقر ) -  
(۲) نسخه ثانیة - لبأ فسد - (۳) لان معرفة الاولیاء اصعب من معرفة الانبیاء فالانبیاء الشرط  
فی دعوتهم التحدی والاولیاء الشرط فیهم الاستتار فاذا نسبوا الانبیاء بقولهم ما انتم الا  
بشر مثلنا وبقولهم وما لهذا الرسول یأکل الطعام یمشی فی الاسواق فلا عجب فی نسبتهم  
الجنون الی الاولیاء المستترین -

سوی ما آئید خلق شور بخت  
چشمشان بستیم کلا لا وزر  
تا ازین اشجار مستسعد شوید  
از قضاء الله دیوانه شدست  
وزر ریاضت گشته فاسد چون پیاز  
خلق را این پرده اضلال چیست

(۱) بانگ می آمد ز سوی هر درخت  
(۲) بانگ می آمد ز غیرت از شجر  
(۳) گر کسی میکفتشان زین سو روید  
(۴) جمله می گفتند کین مسکین مست  
(۵) مغز این مسکین ز سودای دراز  
(۶) او عجب می ماند یارب حال چیست

قَدَمًا نَوْعًا فَنَوْعًا ذَا الْأُنَامِ

عَقْلَاءُ الْقَوْمِ مَنْ لِلْفِكْرِ أَهْلُ

أَنْكَرُوا عَاقُوا هُمْ عَنْهُ يَجِدُ

صِرْتُ وَأَبْلَيْسَ لِي جَرَّ الْوَبَالِ

فِي الزَّمَانِ أَمْ خِيَالٍ لِي طَرَى

أَذْهَبُ كَمْ أَكُلُ مِنْهَا الثَّمَرِ

إِذْ لِمَنْ أَنْكَرَ مِنْ جَحْدٍ وَصَدِّ

هُمْ يَفْرُونَ لَهُمْ فِيهِ أَذَى

فِيهِمْ حَتَّى لِنُصْفِ حُصْرَمَهُ

وَإِحْرَصِ وَاشْتِيَاقِ بِهِمْ

أَنْ لَهَا مِنْ دَوْحَةٍ فَذَّ الْوَرَقِ

(۱) مَعَ أَلْفِ رَأْيٍ أَوْ عَقْلٍ مُدَامَ

(۲) نَحْوُ ذَاكَ أَلَسَّمْتُ مَا خَلَوْا فَهَلْ

بِاتِّفَاقٍ مِثْلُ ذَا الْبُسْتَانِ قَدْ

(۳) أَوْ أَنَا الْمَجْنُونُ وَالْحَيْرَانِ حَالِ

(۴) أَفْرُكَ عَيْنِي بِأَنْ رُؤْيَا أَرَى

(۵) مَا هِيَ الرُّؤْيَا عَلَى رَأْسِ الشَّجَرِ

(۶) كَيْفَ لَا أَعْتَقِدُ فِيهِمْ وَبَعْدَ

أَنْظُرُ دَوْمًا عَنِ الْبُسْتَانِ ذَا

(۷) لِاحْتِيَاجَاتِ كِشَارِ مُبْرَمَةٍ

(۸) يَرْبَحُونَ الرُّوحَ مِنْهُمْ سَلَمُوا

ذِي الْمَسَاكِينِ فَكَمْ شَبَّتْ حُرْقُ

يك قدم آن سو نمی آرند نقل

گشته منکر زین چنین باغی و عاق

دیو بر من غالب و چیره شده

خواب بینم یا خیال اندر زمن

میوهاشان میخورم چون نگررم

که همی گیرند زین بستان گران

ز آرزوی نیم غوره جان سپار

میزنند این بینوایان آه سخت

(۱) خلق گوناگون با صد رأی و عقل

(۲) عاقلان و زیرکانش ز اتفاق

(۳) یا منم دیوانه و خیره شده

(۴) چشم می مالم بهر لحظه که من

(۵) خواب چه بود بر درختان می روم

(۶) باز چون من بنگرم در منکران

(۷) با کمال احتیاج و افتقار

(۸) ز اشتیاق و حرص یک برگ درخت



- (۱) هَذِهِ الْخَلْقُ غَدَّتْ مِنْكَ سِرَّهُ  
كَمْ مِثَاتٍ مِنْ أَلُوفٍ لَا تَعْدُ  
(۲) ثُمَّ مَعَ نَفْسِي أَقُولُ يَا عَجَبُ  
مِنْ عَلَى غُصْنٍ خِيَالِي وَضَعْتُ  
(۳) وَ (إِذَا اسْتَيْأَسَ) لِلْمُنْصَحِ (الرُّسُلُ)  
(۴) وَ بِتَخْفِيفٍ لِلْعَنِ كَذَّبُوا  
(۵) تَنْظُرُ فِي الشَّكِّ رُوحَ الْأَنْبِيَاءِ  
(۶) (مُنْكَرِي الْحَقِّ وَ عِبَادِ الْخَنَاءِ)  
دَعَهُمْ أَصْعَدَ فَوْقَ أَسْمَى شَجَرَهُ  
هِيَ مِنْ ذَا الشَّمْرِ وَالشَّجَرَةِ  
.. لَا وَلَا تُحْصِرُ فِي وَصْفٍ وَحْدُ ..  
أَنَا لَا أَغْلُ لِي الْوَهْمُ غَلَبَ  
يَدَيَّ وَالْغُصْنَ وَاللَّبَّ أَضَعْتُ  
أَصْحَ (ظَنُّوا كَذَّبُوا) مِنْ بَعْدِ قُلْ (۱)  
قُلْ كَذَا النَّفْسُ لَكَ تَحْتَجِجُ (۲)  
وَقَعْتُ مِنْ وَحْدَةٍ لِلْأَشْقِيَاءِ (۳)  
جَاءَهُمْ بَعْدَ التَّشَكُّكِ نَصْرُنَا  
نَصْرَةً لِلرُّوحِ دَوْمًا مُثْمَرَةً

(۱) الایة فی آخر سورة یوسف ( حتی اذا استیأس الرسل وظنوا انهم قد کذبوا )  
بالتشدید تکذیباً لا ایمان بعده والتخفیف ای ظن الامم ان الرسل اخلقوا ما وعدوا به  
من النصر ( جاءهم نصرنا ) وهو اللذی اراده حضرة مولانا و اشار الیه بقوله ( این قرائت  
خوان به تخفیف کذب ) - (۲) ای اقرأ هذه القراءة الثانية وهی تخفیف کذبوا  
وارجاع ضمیر ظنوا الی الامم فتكون ترى نفسك بهذه القراءة محتججاً فکما حصل للامم من  
تراخی وعد النصر شک ایضاً حصل للدوقی - (۳) وقع فی الشک والظن روح الانبیاء (ع)  
من اتفاق انکار الاشقیاء کذا الدوقی والداعی لجالب الاولیاء فی اکثر الازمان وقع الشک  
مق اتفاق واصوار المنکسرین -

- (۱) در هزیمت زین درخت واین ثمار  
(۲) باز می گویم عجب من بیخودم  
(۳) هین اذا ما استیأس الرسل بگو  
(۴) این قرائت خوان بتخفیف کذب  
(۵) در گمان افتاد جان انبیا  
(۶) جائهم بعد التشکک نصرنا  
این خلاق صد هزار اندر هزار  
دست بر شاخ خیالی در زد  
تا بظنوا انهم قد کذبوا  
این بود که خویش بیند محتجج (۱)  
ز اتفاق منکری اشقیا  
ترکشان گو بر درخت جان برآ

(۱) با ملاحظه شرح عربی وگزیدن قرائت در تخفیف کلمه ( کذبوا وارجاع ضمیر  
بسوی امم اشکال بر بیت مولانا مرتفع می شود -

- (۱) كُلُّ هَنِيئًا وَأَعْطِ مَنْ كَانَ النَّصِيبُ  
فِي كُلِّ لَحْظَةٍ أَوْ نَفْسٍ  
(۲) قَالَتْ الْخَلْقُ عَجِيبٌ ذَا الصَّخْبِ  
فَمِنْ الْأَشْجَارِ كَلًّا وَالشَّمْرِ  
(۳) نَحْنُ مِنْ ذَا النَّفْسِ مِمَّنْ يُسَبِّ  
أَنْ قَرِيبًا مِنْكُمْ مَدَّ الْخَوَانِ  
(۴) نَفَرُكَ الْعَيْنَ وَلَسْنَا نَنْظُرُ  
كُلَّهُ وَعَرَّ وَقَفَّرَ أَوْ طَرِيقُ  
(۵) عَجَبًا ذَا الْقَالَ وَ الْقِيلُ فَكُمْ  
يَكُ ذَا نَفْعٍ وَ إِنْ كَانَ فَأَيَّنْ  
(۶) دَائِمًا مِنْ مِثْلِهِمْ قُلْتُ أَنَا  
لَمْ مِثْلُ الْخَاتَمِ هَذَا ضَرْبُ
- لَهُ مِنْ ذَا الشَّمْرِ السَّامِي الْعَجِيبُ  
لَكَ تَعْلِيمُ إِسْحَرِ مُؤْنِسُ  
مَا هُوَ مِنْ مِنْهُ سَارَ وَ ذَهَبُ  
خَلَّتِ الصَّحْرَاءُ وَالْأَمْرُ اسْتَتَرَ  
هُوَ الْمَسُودَاءِ حِرْنَا لَمْ يُجِبْ  
مَعَ بُسْتَانٍ يُرَى مِثْلَ الْجِنَانِ  
نَحْنُ بُسْتَانًا وَرَوْضًا يَزْهَرُ  
صَعْبٌ أَعْيَى طِيَّهُ كُلِّ فَرِيقُ  
طَالَ فِينَا مَعَ هَذَا كَيْفَ لَمْ  
هُوَ مَوْجُودٌ وَ هَلْ تَرَوْهُ عَيْنٌ  
عَجَبًا فَالْصَّنْعُ مِنْ رَبِّ الدُّنَا  
فَوْقَهُمُ وَالنُّورُ عَنْهُمْ قَدْ ذَهَبُ

هر دم و هر لحظه سحرآموزیست  
چونکه صحرای درخت و برتهی است  
که بنزدیک شما باغ است و خوان  
یا بیابانیست یا مشکل رهی است  
چون نه بیهوده و نه خود هست کو  
این چنین مهری چرا زو صنع رب

(۱) می خور و می ده بدان کسر روزیست  
(۲) خلق گویان ای عجب این بانگ چیست  
(۳) گنج گشتیم از دم سودایمان  
(۴) چشم می مالیم کانه باغ نیست  
(۵) ای عجب چندین دراز این گفتگو  
(۶) من همی گویم چو ایشان ای عجب

- (۱) لِشِقَاقِ ذَا بَقِي رَهْنِ الْعَجَبِ  
 (۲) كَانَ مِنْ ذَا الْعَجَبِ حَتَّى الْعَجَبِ  
 لِنَرِي مِنْ بَعْدِ سُلْطَانِ الْعِظَمِ  
 (۳) يَا دَقُوقِي اَعْجَلِ ذَهَابًا وَاصْحِ لَا  
 حَيْثُ أَنْ السَّمْعَ عَزَّ وَ نَدَرَ  
 أَحْمَدَ دَوْمًا وَ أَيْضًا بُولَهَبِ  
 ذَلِكَ فَرَقٌ عَظِيمٌ بِالرَّتَبِ  
 مَا يُرِيدُ يَفْعَلُ وَهُوَ الْحَكَمُ  
 تَتَكَلَّمُ كَمْ تَقُولُ لِلْمَلَأِ  
 .. فَالْمَقَالَ لَكَ عَارٍ مِنْ ثَمَرِ..

### صيرورة الشجرة الواحدة سبعة اشجار

- (۴) أَيْضًا السَّبْعَةُ تِلْكَ الْمُبْهَرَةُ  
 قَالَ أَسْرَعْتُ مُدَامًا أَكْثَرًا  
 (۵) فَبِكُلِّ نَفْسٍ دَوْمًا تَصِيرُ  
 أَنَا مِنْ حَيْرَتِي فِي أَيِّ حَالٍ  
 (۶) بَعْدَ هَذَا أَنَا أَبْصَرْتُ الشَّجَرَةَ  
 رَجَعْتُ بِالْكُلِّ فَرَدَ الشَّجَرَةَ  
 أَنَا لِي الْحِظُّ سَعِيدًا صِيرًا  
 سَبْعَةً أَوْ فَرْدًا اللَّبُّ تُحِيرُ (۱)  
 صِرْتُ مِنْ هَذَا التَّعَالِي وَالْجَلَالِ  
 لِصَلَاةِ الْجَمْعِ صَفًا مُعْتَبَرِ

(۱) ای رآهم کل من جمع بین الفرق والجمع من حيث التعین متعدبین و من حيث الحقیقة متحدین وشاهدهم فی نفس واحد ولهذه المشاهدة لم یخل من التلوین ولم یتمکن فی مرتبة الذات فتقررت له الحیرة فیخبر عن حیرته فیقول انا ای نوع صرت من الحیرة -

- (۱) زین تنازعها محمد در عجب  
 (۲) زین عجب تا آن عجب فرقی است ژرف  
 (۳) ای دقوقی نیز تر دو هین خموش  
 در تعجب نیز مانده بولهب  
 تا چه خواهد کرد سلطان شکرف  
 چند گونی چند چون قحطست گوش

### یک درخت شدن آن هفت درخت

- (۴) گفت راندم بیشتر من نیک بخت  
 (۵) هفت می شد فرد می شد هر دمی  
 (۶) بعد از آن دیدم درختان در نماز  
 باز شد آن هفت جمله یک درخت  
 من چه سان می گشتم از حیرت همی  
 صف کشیده چون جماعت کرده ساز



- (۱) رَبِّبَ مِثْلَ الْإِمَامِ شَجَرَهُ  
وَقَفَتْ مَا بَقِيَ مِنْهُ غَدَى  
(۲) فَمِنْ الْأَشْجَارِ تِلْكَ ذَا الْقِيَامِ  
(۳) عَجَبًا جَرَّ كَثِيرًا وَانْبَهَرَتْ  
قَوْلَهُ (وَالنَّجْمُ) دَوْمًا (وَالشَّجَرُ)  
(۴) هَذِهِ الْأَشْجَارُ لَا رُكْبَةَ لَهَا  
مَا هُوَ التَّرْتِيبُ هَذَا لِلصَّلَاةِ  
(۵) وَرَدَ الْإِلَهَامُ لِلَّهِ أَيَا  
أَنْتَ مِنْ صُنْعِ لَنَا فِي عَجَبِ
- فَرْدَةً قُدَامَهُ كَالْبَرَّةِ  
خَلْفَهَا الْقَائِمِ .. بِالْفِعْلِ اقْتَدَى.. (۱)  
وَالرُّكُوعُ وَالسُّجُودُ لِي مُدَامَ  
فِي الزَّمَانِ ذَاكَ بِالْفَوْرِ ذَكَّرْتُ (۲)  
يَسْجُدَانِ مِثْلَمَا الذِّكْرُ ذَكَرَ  
ظَهَرَ.. أَوْ أَعْضَاءُ مِنْ مِثْلِ الْمَلَأِ..  
..هَلْ دَرَى مِنْ مِثْلِهَا الصَّحْبُ الثَّقَاةُ..  
مَنْ هُوَ الشَّعْلَةُ كَانَ وَالضِّيَاءُ  
بَعْدَكَ بَاقٍ كَمَنْ فِيهِ غَيْبٌ

### صيرورة تلك الاشجار السبعة سبعة رجال

- (۶) ثُمَّ بَعْدَ زَمَنِ طَالَ رِجَالُ  
رَجَعَتْ فِي الْقَعْدَةِ لِلَّهِ جَلَّ
- سَبْعَةَ الْأَشْجَارِ تِلْكَ بِالْمِثَالِ  
كُلُّهَا.. الْحَقُّ لَهَا أَهْدَى وَدَلَّ..

(۱) ای ان صفة الحیاءة مقدمة كالامام مثل العلم والقدرة و الارادة والسمع والبصر والكلام شبه المقتدی لان الحیاءة صفها تصحیح له الاتصاف - (۲) الایة فی سورة الرحمن ( الرحمن علم القرآن خلق الانسان علمه البیان الشمس والقمر بحسبان ) یجریان ) والنجم والشجر یسجدان ( النجم ما لا ساق له من النبات والشجر ما له ساق ) -

- (۱) يك درخت از پیش مانند امام  
(۲) آن قیام وان رکوع وان سجود  
(۳) یاد کردم قول حق را آن زمان  
(۴) این درختان را نه زانو نی میان  
(۵) آمد الهام خدا کای بافروز
- دیگران اندر پس او در قیام  
از درختان بس شکفتم می نمود  
گفت النجم و شجر را یسجدان  
این چه ترتیب نمازست آن چنان  
می عجب داری ز کار ما هنوز

### هفت مرد شدن آن هفت درخت

- (۶) بعد دیری گشت آنها هفت مرد  
جمله در قعده پی یزدان فرد

- (۱) أَفْرَكَ الْعَيْنَ مُدَامًا وَأَقُولُ  
عَجَبًا مَنْ هُمْ كَانُوا فِي الدُّنَا  
(۲) مِنْ طَرِيقِي إِذْ لَهُمْ صِرْتُ الْقَرِيبُ  
(۳) أَنَا سَلَمْتُ جَوَابًا لِسَلَامِ  
(۴) وَالْعَلَى ذَاكَ الدَّقُوقِي الْحَسَنُ  
مَا دَرَوْا بِي عِرْفُونِي قَبْلَ أَنْ  
(۵) مِنْ ضَمِيرِي الْكُلُّ بِالْفَوْرِ اخْتَبِرُ  
(۶) مُؤَمِّيًا بِالْعَيْنِ كَمْ قَالُوا الْجَوَابُ  
(۷) لِمَ كَانَ فَوْقَ ذِي أَيْضًا لَكَ  
وَبِحَبِّ اللَّهِ حَارَ بِالْيَمِينِ
- ذِي الْأَسْوَدِ السَّبْعَةِ الْغَرُّ الْفَحُولُ  
مَا لَهُمْ هَلَا لَهُمْ أَرْنُو أَنَا  
فَعَلَيْهِمْ لِاحْتِرَامِ وَلِطِيبِ  
ذَاكَ قَالُوا لِي يَا تَاجَ الْكِرَامِ  
قُلْتُ كَيْفَ وَهُمْ كُلُّ زَمَنٍ  
يَنْظُرُوا لِي يَعْلَمُونَ أَنَا مَنْ  
مَنْ أَنَا وَالْبَعْضُ لِلْبَعْضِ نَظَرُ  
ضَا حَكِيمٍ يَا عَزِيزُ فَالْحِجَابُ (۱)  
فَعَلَى الْقَلْبِ الَّذِي عِشْقًا ذَكَى (۲)  
وَالْيَسَارِ السِّرُّ كَيْفَ لَا يَمِينُ

(۱) وفي نسخة ( باسخم دادند کای جان عزیز ) ای آجا بونی قائلین یا من روحه  
عزیزه او یا من هو الروح العزيز وفي نسخة للمصراع الثاني ( چون پوشیدست اینها بر تو نیز )  
لای شبیه كانت مستورة عنك ايضاً هذه - (۲) وفي نسخة لکنهاور ( هر دلی کو  
در تحیر با خداست - نی شود پوشیده راز چپ و راست ) کل قلب کان فی التحیر مع الله  
لا یستر علیه سر الیمین والشمال -

- (۱) چشم می مالم که آن هفت ارسلان  
(۲) چون بنزدیکی رسیدم من ز راه  
(۳) قوم گفتندم جواب آن سلام  
(۴) گفتم آخر چون مرا بشناختند  
(۵) از ضمیر من بدانستند زود  
(۶) باسخم دادند چندان کای عزیز  
(۷) هر دلی کو در تحیر با خداست
- تا کیانند و چه دارند از جهان  
کردم ایشان را سلام از انتباه  
آن دقوقی مفخر و تاج کرام  
پیش ازین بر من نظر انداختند  
یکدیگر را بنگریدند از فرود  
چون پوشیدست اینها بر تو نیز  
کی شود پوشیده راز چپ و راست



- (۱) قُلْتُ إِنَّ الْوَاقِعَ هَبْ كِشْفًا  
كَيْفَ هُمْ لِلْحَرْفِ رَسْمًا عَرَفُوا  
(۲) ذَا الْكَلَامِ مِثِّي إِذْ لِلْخَطَابِ  
(۳) (لِي قَالَتْ عَجَلًا) لَوْ لِلْوَلِيِّ  
لَا تَخْلَهُ أَبَدًا وَادِرٍ بَانَ  
(۴) بَعْدَ ذَا قَالُوا لَنَا فِيكَ الْمُنَى  
(۵) فَلَهُمْ قَالَ نَعَمْ لَكِنْ لِيَا  
(۶) مُشْكِلَاتٍ كُنِي بِزَاكِي الصُّحْبَةِ  
(۷) مِنْ تُرَابٍ قَدْ نَمَى حُلُو الْعَنْبِ  
مَعَ تُرَابٍ كِيدِرٍ بِالْخُلُوةِ
- لَهُمْ وَالسِّرُّ حَقًّا عُرِفَا (۱)  
وَعَلَى الْأِسْمِ لِي قَدْ وَقَفُوا  
وَصَلَ هَذِي السَّلَاطِينُ الْجَوَابِ  
غَيْبَ اسْمٍ لَوْصِفَ جَاهِلِي  
هُوَ لَا سِتْغَرِاقٍ .. الرُّوحَ أَمْتَحَنَ ..  
نَقْتِدِي يَا خَلْنَا الزَّاكِي بِنَا  
أَنَا مِنْ دَوْرٍ زَمَانٍ قَسِيَا (۱)  
ذِي تُحَلُّ فَيَسَامِي الصُّحْبَةِ  
حَبَّةً مَمْلُوءَةً لُبًّا يُحِبُّ (۳)  
رَضِيتُ مِنْ كَرَمٍ وَالْإِلْفَةِ

(۱) ای ولو كانوا هؤلاء مطلعین علی حقائق الموجودات و ماهیة الكائنات لا عجب لكن بأی وجه عرفوا الاسم و عرفوا من اسماء الحروف الرسم و قالوا یا دقوقي یا مفخر و تاج الكرام و فی نسخة لکناهور ( بشکفید ) بمعنی تطلعوا و فی الشطر الثاني ( واقفید ) بمعنی ( وقفوا ) - (۲) وهذا ادب من يكلف للخلافة والامامة ان لا يترك الصحبة ولا يقبل الامامة علی الفور حتی يخلص من قيد الكون والمكان و يحل مشكلات الدور والزمان - (۳) فی الاصل ( خاک دژم ) ای تراب معکر حقیر -

چون ز اسم و حرف رسمی واقفند  
آن شهان در حال گفتندم جواب  
آن ز استغراق دان نه از جاهلی  
اقتدا کردن بتو ای پاک دوست  
مشکلاتی دارم از دور زمن  
که بصحبت روید انگوری ز خاک  
خلوتی و صحبتی کرد از کرم

(۱) گفتم ارسوی حقائق بشکفند  
(۲) این سخن چون آمد از من در خطاب  
(۳) گفت اگر اسمی شود غیب از ولی  
(۴) بعد از آن گفتند ما را آرزوست  
(۵) گفت آری لیک یک ساعت که من  
(۶) تا شود آن حل بصحبت های پاک  
(۷) دانه پر مغز با خاک دژم



- (۱) فِي التُّرَابِ نَفْسَهَا بِالْمَرَّةِ  
 مَا بَقِيَ لَوْنٌ وَرِيحٌ وَاحِمِرَارٌ  
 (۲) بَعْدَ ذَلِكَ الْمَحْوِ فَالْقَبْضُ لَهَا  
 فَتَحَّتْ وَانْبَسَطَتْ وَالْمَرْكَبُ  
 (۳) فَأَمَامَ أَصْلِهِ لَمَّا غَدَى  
 ذَهَبَتْ صُورَتُهُ الْجَلْوَةَ صَارَ  
 (۴) هَكَذَا الرَّأْسَ هُمْ هَزُّوا بِأَنَّ  
 وَمِنْ الرَّأْسِ الَّذِي هَزُّوا كَذَا  
 (۵) سَاعَةً مَعَ ذَا الْفَرِيقِ الْمُجْتَبَى  
 (۶) صِرْتُ فَالتَّلَوِينُ كُلُّ قَامٍ مِنْ  
 وَنَجَى مِنْ كُلِّ تَلَوِينٍ نَجَى
- قَدْ مَحَتْ حَتَّى لَهَا عَنْ بَكْرَةٍ  
 وَأَصْفِرَارٌ .. لَا وَلَا أَيُّ شِعَارٍ ..  
 أَبْدَأُ مَا بَقِيَ مِمَّا بِهَا (۱)  
 سَوَّيْتُ فِيهَا سَرِيعًا ذَهَبًا  
 مِنْ وَجُودٍ مَا لَهُ الْفَانِي بَرَى  
 هُوَ لِلْمَعْنَى بَدَى الْمَعْنَى جِهَارٌ  
 أَصَحَّ فَلَا مَرُّ لَكَ مَرُّ الزَّمَنِ  
 نَهَضَ فِي الْقَلْبِ حَرٌّ وَلِذَا  
 عَنِي بِنْتُ كَمَنْ قَدْ رَاقِبَا  
 سَاعَةً بِالسَّاعَةِ مَنْ لَمْ يَمِنْ  
 .. وَسَيَّلَ الرُّوحُ يَهْدِي وَالْحَجَى ..

(۱) ای اذا انمحي السالك بصحبة المرشد ولم يبق له من البشرية انقباض فتح جناح عقله وانبسط على هؤلاء حبه الله تعالى ووصل الى البقاء المعنوی بعد سفره من عالم الصورة ..

- (۱) تا نماندش رنگ و بوی و سرخ و زرد  
 بر گشاد و بسط شد مرکب براند  
 رفت صورت جلوه معنیش شد  
 تف دل زان سرچنین کردن بخاست (۱)  
 چو مراقب گشتم و از خود جدا  
 رست از تلوین که از ساعت برست
- (۱) خویشتن در خاک کلمی محو کرد  
 (۲) از پس آن محو قبض او نماند  
 (۳) پیش اصل خویش چون بیخویش شد  
 (۴) سرچنین کردند هین فرمان تراست  
 (۵) ساعتی با آن گروه مجتبی  
 (۶) جمله تلوینها از ساعت خاسته است

- (۱) فَإِذَا مِنْ سَاعَةٍ أَنْتَ خَرَجْتَ  
 مَا بَقِيَ كَيْفَ لِمَنْ لَا كَيْفَ لَهُ  
 (۲) إِنْ أَهْلَ السَّاعَةِ مِنْهُمْ  
 أَبَدًا عِلْمٌ لِأَنَّ مَا مِنْ طَرِيقٍ  
 (۳) غَيْرُ تَحْيِيرٍ فَكُلُّ أَحَدٍ  
 (۴) رَبَطُوا فِي عَالَمِ الْفَحْصِ وَإِنْ  
 تَرَكَ مِنْ هَوَسٍ اسْتَطْبِلَ سِوَاهُ  
 (۵) فِي الزَّمَانِ السَّائِسُونَ الشَّاطِرُونَ  
 (۶) كُلُّ اسْتَطْبِلَ عَلَيْهِ نُصْبًا  
 بِسَوَى إِذْنٍ مِنَ الرَّائِضِ حِينَ
- سَاعَةً فِي عَالَمِ الْمَعْنَى نَهَجْتَ  
 مَحْرَمًا صِرْتَ .. لِإِعْشَقٍ وَوَلَهُ ..  
 غَيْرُ أَهْلِ السَّاعَةِ مَا لَهُمْ  
 نَحْوَ ذَلِكَ الْجَانِبِ عِنْدَ الْفَرِيقِ  
 عِنْدَ اسْتَطْبِلَ لَهُ مُنْفَرِدٍ (۱)  
 هُوَ اسْتَطْبِلًا بِهِ حِينًا قَرْنٍ  
 قَصَدَ وَالرَّأْسَ مَدَّ فِي فَنَاهُ  
 مَسْكُوا ذَيْلَ الزَّمَانِ يَسْحَبُونَ  
 رَائِضٌ يُجْرِي لَهُ مَا وَجَبَا (۲)  
 رَائِضٌ لَا يَقْدَرُ الْخَلْفُ يُبَيِّنُ

(۱) روى عن ابن مسعود انه قال ما منكم من احد الا وقد وكل به قرينه من الجن وقرينه من الملائكة قالوا واياك يا رسول الله قال واياى الا ان الله اعاننى عليه فاسلم فلا يأمرنى الا بخير - (۲) اى على كل مرتبة من عالم الغيب نصب راضى يرضيه و يضبطه قال تعالى فى سورة والطارق ان كل نفس لما عليها حافظ و بغير اذن ودستور لا يقدر راضى وتارك على شىء الا باجازة واحد من اللذين هو فى حكمهم وعم مسلطون عليه من الملائكة ولا يقدر على الخلاص من تلك المرتبة اللتى يصلها -

- (۱) چو ز ساعت ساعتی بیرون شوی  
 (۲) ساعت از بی ساعتی آگاه نیست  
 (۳) هر نفر را بر طویله خاص او  
 (۴) از هوس گر از طویله بگسلد  
 (۵) در زمان آخر چیان چست و خوش  
 (۶) منتصب بر هر طویله راضی
- چون نماند محرم بیچون شوی  
 زانکه آن سو جز تحیر راه نیست  
 بسته اند اندر جهان جستجو  
 در طویله دیگران سر در کند  
 گوشه افسار را گیرند و کش  
 جز بدستوری نیاید راضی (۱)

(۱) یعنی بر هر انسان يك حافظ است که او را بر وفق مرتبة که دارد نگاهبان است و نمیکندارد بمرتبة دیگری تجاوز کنند چنانکه در خبر نبوی آمده کل میسر لما خلق و بیت مذکور باین آیه اشاره دارد (وان کل نفس لما عليها حافظ) -



- (۱) أَنْتَ يَا عَيَّارُ لَوْ لِلْحَافِظِينَ  
فَاخْتِيَارًا لَكَ لَا فِي اخْتِيَارِ  
(۲) فَاخْتِيَارًا تَعْمَلُ أَنْتَ وَيَدُ  
يَدِكَ افْتَحَ لِمَهْ فِي السِّجْنِ لِمَهْ  
(۳) وَ يَانْكَارِ لِمَنْ قَدْ حَفِظَا  
إِسْمَ تَهْدِيدَاتِ نَفْسَا نِيَّةِ
- مَا نَظَرْتَ وَ الْكَرَامِ الْكَاتِبِينَ  
أَنْظُرْ أَعْرِفْ مَا لَكَ فِيهِ افْتِدَارُ  
لَكَ مَعَ رَجُلٍ وَ عَوْنٍ وَ مَدَدُ  
.. كُنْتَ فِي قَيْدِ أُمُورٍ مُبْرَمَةٍ ..  
وَجْهَكَ وَجْهَتَ لَنْ تَتَعْظَا  
تُبْدِي مِنْ مَكْرٍ وَ شَيْطَانِيَّةِ (۱)

### تقدم الدقوقي للامام لامامة اولئك القوم

- (۴) ذَا الْكَلَامِ مَا لَهُ خَتَمٌ ارْكِضْ  
(۵) وَ تَقَدَّمْ يَا فَرِيدَ عَصِرِهِ  
(۶) كَمَى بِكَ تَزْهُو الدُّنَا يَا مُقْتَدِي  
لِلْإِمَامِ الْمُقْتَدِي عَيْنٌ تُنِيرُ
- يَا دَقُّوقِي وَاصِحِ وَاسْبِرْ وَانْهَضِ  
رُكْعَتَيْنِ ادْخُضْ فِي أَجْرِهِ  
فِي الصَّلَاةِ عَيْنُهُ ضَائَتْ هُدًى  
وَجَبَّ يَهْدِي بِهَا الْجَمْعُ الْكَثِيرُ

(۱) ای جملت وجهک فی الانکار لحافظ و موکل و معقب لک و انکرته و سمیت تهدیدات نفسک و قباحتها و ام تذکر قوله تعالی فی سورة الرعد ( له معقبات من بین یدیه و من خلفه ) و هناك تعلم فی الخقیقة ان المسانع لك الحفظة لاما تتخیله من تهدیدات النفس -

- (۱) حافظان را گر نه بینی ای عیار  
(۲) اختیاری میکنی و دست و پا  
(۳) روی در انکار حافظ برده
- اختیارات را بین بی اختیار  
برگشادستی چرا چسبی چرا  
نام تهدیدات نفست کرده

### پیش رفتن دقوقي بامامت آن قوم

- (۴) این سخن پایان ندارد تیز رو  
(۵) ای یگانه هین دوگانه برگذار  
(۶) ای امام چشم روشن در صلا
- هین نماز آمد دقوقي پیش شو  
تامزین گردد از تو روزگار  
چشم روشن باید اندر پیشوا



- (۱) يَا كَبِيرُ يُكْرَهُ فِي الشَّرْعِ أَنْ  
 (۲) هَبْهُ كَانَ الْحَافِظَ وَالشَّاطِرَا  
 فَلَا إِمَامَ النَّيِّرُ الْعَيْنُ السَّفِيهَ  
 (۳) حَيْثُ لِلْأَعْمَى احْتِرَازٌ عَنْ قَدَرٍ  
 ذَا لِأَنَّ الْعَيْنَ أَصْلَ لِحَذَرٍ  
 (۴) أَبَدًا لَا يَقْدَرُ الْأَعْمَى يَرَى  
 لَا يَكُونُ أَبَدًا أَعْمَى الْبَصَرُ  
 (۵) إِنْ أَعْمَى الظَّاهِرَ فِيمَا ظَهَرَ  
 إِنْ أَعْمَى الْبَاطِنَ فِيمَا اسْتَتَرَ  
 (۶) إِنْ هَذَا النَّجِسِ الظَّاهِرِ زَالَ  
 إِنْ ذَاكَ النَّجِسِ الْبَاطِنِ زَادَ  
 (۷) وَبَغَيْرِ الْمَاءِ لِلْعَيْنِ أَحَدٌ  
 يُغْسَلُ حَيْثُ عَيْنَانَا ظَهَرَا
- يُجْعَلُ الْأَعْمَى الْإِمَامَ الْمُؤْتَمَنُ  
 وَ الْفَقِيهَ الْوَرَعَ وَ الذَّاكِرَا  
 هَبْ غَدَى خَيْرٌ مِنَ الْأَعْمَى النَّبِيهَ  
 لَا يَكُونُ لَا وَلَا يَذَرِي الْمَذَرَ  
 وَاجْتِنَابِ مَا بِهِ يَأْتِي الضَّرَرُ  
 فِي الْعُبُورِ النَّجَسِ مِثْلُ الْوَرَى  
 مُؤْمِنٌ هَبْهُ الْحَكِيمُ ذَا النَّظَرِ  
 لِلْمَنْجَسَاتِ عَمَى مِنْهُ الْبَصَرُ  
 لِلْمَنْجَسَاتِ عَمَى مِنْهُ النَّظَرُ  
 بَقَّةً بِالْمَاءِ وَالطَّهَرِ اسْتَحَالَ  
 وَلَهُ التَّلَوِيثُ دَامَ وَالْفَسَادُ  
 مَا لَهُ مِنْ قُدْرَةٍ أَنَا أَبَدُ  
 نَجَسِ الْبَاطِنِ أَبَدِي أَثَرَا

در امامت پیش کردن کور را  
 چشم روشن به اگر باشد سقیم  
 چشم باشد اصل پرهیز و حذر  
 هیچ مؤمن را مبادا چشم کور  
 کور باطن در نجاسات سر است  
 وان نجاست باطن افزون می شود  
 چون نجاسات بواطن شد عیان

(۱) در شریعت هست مکروه ای کیا  
 (۲) گرچه حافظ باشد و چست و فقیه  
 (۳) کور را پرهیز نبود از قدر  
 (۴) او پلیدی را نه بیند در عبور  
 (۵) کور ظاهر در نجاست ظاهر است  
 (۶) آن نجاست ظاهر از آبی رود  
 (۷) جز بآب چشم نتوان شستن آن

(۱) حَيْثُ أَنَّ اللَّهَ لِلْكَافِرِ قَالَ  
 ذَاكَ فِيهِ إِعْتَبَرٌ فِي الْبَاطِنِ  
 (۲) ظَاهِرُ الْكَافِرِ فِي هَذَا النَّجَسِ  
 لَهُ ذَاكَ النَّجَسُ كَانَ يَدِينُ  
 (۳) رِيحُ هَذَا النَّجَسِ مَا أَنْ سَرَى  
 وَمِنْ الرِّيِّ إِلَى الشَّامِ سَرَى  
 (۴) بَلْ لَهُ الرِّيْحُ السَّمَوَاتِ وَرَدَ  
 (۵) مَلَأَ مَا قُلْتُ قَدَرُ فَهَمِّكُمْ  
 (۶) مَاءُ الْفَهْمِ حَكِي حَاكِي الْبَدَنِ  
 كَسِرَ الْكُوزَ فَمِنْهُ الْمَاءُ قَدْ  
 (۷) فَلِهَذَا الْكُوزِ صُنْعًا وَجِدَتْ  
 وَبِهِ لَمْ يَبْقَ مَاءٌ لَا وَلَا

نَجَسًا فِي الظَّاهِرِ لَيْسَ بِحَالٍ  
 .. لَهُ كَانَ وَيَخْلُقُ كَامِنٌ ..  
 لَمْ يَلُوثْ هُوَ غَيْرُ الْمَلْتَمَسِ  
 وَبِاخْلَاقٍ خَفَتْ فِيهِ تَبِينُ  
 كَانَ عِشْرِينَ خُطَى لَا أَكْثَرًا  
 ذَاكَ الرِّيْحُ وَأَبْدَى كَدْرًا  
 وَدِمَاحَ الْحُورِ وَالرَّضْوَانِ قَدْ  
 مِتْ فِي حَسْرَةٍ فَهَمٌ قَدْ ذَكَّى  
 بِالْوُجُودِ لَهُ كُوزًا لَوْ زَمَنْ  
 أَهْرَقَ .. مَا وَجَدَ بَتًّا فَقَدْ ..  
 خَمْسَةَ أَبْخَاشٍ عَظْمًا بَعْدَتْ (۱)  
 ثَلَاثَ الْجَوْفِ لَهُ بَتًّا خَلَى

(۱) ای الحواس الظاهرة الخمس -

آن نجاست نیست بر ظاهر ورا  
 آن نجاست هست در اخلاق و دین  
 وان نجاست بویش از ری تا بشام  
 بر دماغ حور و رضوان پر شود  
 مردم اندر حسرت فهم درست  
 چون سبو بشکست ریزد آب او  
 اندرونی آب ماند خود نه برف

(۱) چون نجس خوانده است کافر را خدا  
 (۲) ظاهر کافر ملوث نیست زین  
 (۳) این نجاست بویش آمد بیست گام  
 (۴) بلکه بویش آسمانها بر رود  
 (۵) آنچه میگویم بقدر فهم تست  
 (۶) فهم آبست و وجود تن سبو  
 (۷) این سبو را پنج سوراخست ژرف

- (١) أَمَرَ غَضُوا عَنْ هَوَىٰ أَبْصَارِكُمْ  
 قَدْ سَمِعْتَ أَيْضًا الظُّفَرَ أَبَدَ  
 (٢) نَطَقَكَ مِنْ فَمِكَ الْفَهْمَ لَكَ  
 (٣) أَكَلَ فَهْمَكَ ابْخَاشَ آخَرَ  
 مَاءَ فَهْمٍ أَضْمَرَ فِيكَ مُدَامَ  
 (٤) فَمِنْ الْبَحْرِ إِذَا لَا عَنْ بَدَلِ  
 ذَلِكَ الْبَحْرِ الْخِضْمُ السَّبَسْبَا  
 (٥) لَيْسَ مِنْ وَقْتٍ وَلَوْلَاهُ الْمَقَالُ  
 مَدْخِلِ الْأَعْوَاضِ وَالْأَبْدَالِ لَكَ  
 .. مَا أَتَىٰ فِي الذِّكْرِ مِنْ إِنْذَارٍ كُمْ (١) ..  
 لَمْ تَضَعْ .. لَمْ تَمَثِّلْ أَمْرًا وَرَدَ ..  
 أَذْهَبَ السَّمْعُ إِذَا الرَّمْلَ حَكَى (٢)  
 لَكَ كَأَنْتَ هَكَذَا أَعْرِفُهَا أَثَرُ (٣)  
 تَسَحَّبُ .. تَهْرِيقُهُ فَوْقَ الرِّغَامِ ..  
 أَنْتَ مَاءَ الْبَحْرِ أَخْلَيْتَ أَجَلَ (٤)  
 تَجْمَلُ .. الظَّامِي لَهُ لَنْ يَذْهَبَا ..  
 كُنْتُ أَبْدَيْتُ ذَكَرْتُ شَرْحَ حَالِ  
 .. وَأَزَلْتُ بِالْيَقِينِ كُلَّ شَكٍّ ..

(١) و في نسخة غضوا غضة - الاية في سورة النور ( قل للمؤمنين يغضوا من ابصارهم ويحفظوا فوجهم ذلك ازكى لهم ان الله خبير بما يصنعون ) (٢) اى فعلى السالك اجتناب الكلام الحرام وكلام العوام و اهل السوق اى فعليكم بعدم استماع كلمات الخلق فانهم ان مدحوكم ضيعوا عليكم فهم امور الآخرة - (٣) لانهم قالوا من اراد حفظ قلبه فعليه بغلق ابواب الحواس لسد طريق الوسواس فيكون مجموعاً بالاحتباس حتى يصبر بكمال الفهم من الاكياس و لهذا اختار اهل الحال من الانبياء والاولياء والاخيار الغلوة عن الاغيار ليحصل لهم الاستيناس بواسطة حبس الحواس بالاعمال الصالحة - (٤) اى فكيف بك ان ضيعت ماء فهمك عن ابخاش حواسك متصلاً من غير انقطاع هل يبقى لك من ماء فهمك قطرة -

هم شنيدى راست نهادى تو سم  
 گوش چون ريگست فهمت را خودد  
 مى کشاند آب فهم مضمرت  
 بى عوض آن بحر را هامون کنى  
 مدخل اعواض را و ابدال را

(١) امر غضوا عن هوى ابصاركم  
 (٢) از دهانت نطق فهمت را برد  
 (٣) همچنين سوراخهاى ديگرت  
 (٤) گر ز دريا آب را بيرون کنى  
 (٥) بى گهست گر من بگويم حال را



- (۱) أَنْ ذِي الْأَعْوَاضِ وَالْأَبْدَالِ مِنْ  
(۲) بَعْدَ أَنْ تُصَرَفَ كُلًّا كَمْ مِثْلَاتُ  
شَرِبُوا مِنْهُ وَمِنْهُ السُّحْبُ  
(۳) أَيْضًا الْبَحْرُ لِذِي الْأَعْوَاضِ قَدْ  
(۴) عَلِمَ هَذَا شَرَعْنَا الْقِصَصَا  
بِاطْنِ هَذَا الْكِتَابِ فَقَدْ  
(۵) يَا ضِيَاءَ الْحَقِّ وَضَاءَ النَّجَارِ  
لَمْ يَلِدْ مِنْ مِثْلِكَ سَامِي الْفَلَكَ  
(۶) أَنْتَ بِالنَّادِرِ فِي قَلْبٍ وَرُوحٍ
- أَيْنَ لِلْبَحْرِ أَتَتْ إِمَّا تَبِنَ  
أَلْفَ حَيَوَانٍ وَ نَبَتٍ فِي الْحَيَاتِ  
تَأْخُذُ مِنْ جَوْفِهِ مَا تَسْكُبُ  
سَحْبُ مِنْ أَيْنَ أَصْحَابُ الرَّشْدِ (۱)  
عَاجِلِينَ وَ لِهَذَا الْمَخْلَصَا (۲)  
لَنْ يَنَالَ مَا لَهُ قَدْ قَصْدَا  
وَحُسَامُ الدِّينِ مَضَاءَ الْغَرَارِ  
لَا وَلَا الْأَرْكَانَ مَلَكًا كَالْمَلَكِ  
جِئْتَ يَا مَنْ خَجَلَ قَلْبٌ وَرُوحُ

(۱) ای سحبت عوضها من عروق الارض ومجارى الانهر فان الله تعالى يخلق لكل شىء بدل ما يتحلل به فيسحبه فهو فى الحقيقة من عطاء الحق جل و علا ويعلم هذا اهل الرشاد فان كنت منهم افهم من المحسوس المعقول فانه متى سحبت القوى الحيوانية والحواس الجسمانية ماء الفهم و الكياسة فاطلب بدلها من الله تعالى فهو ماء جديد - (۲) ای ذكرنا قصصاً متوالية من قصة الدقوقى والابدال السبعة بالعجلة ولكن بقى جوف هذا الكتاب بلا مخلف - ای غير تام - لان المراد من جميعها التخلق باخلاق الله بواسطة اضمحلال البشرية -

- (۱) كان عوضها وان بدلها بحر را  
(۲) صد هزاران جانور زين مى خورند  
(۳) باز دريا آن عوضها مى كشد  
(۴) قصه ها آغاز كرديم از شتاب  
(۵) ای ضياء الحق حسام الدين راد  
(۶) تو بنادر آمدی در جان و دل
- از كجا آید ز بعد خرجها  
ابر ها هم از برونش می برند  
از كجا دانند اصحاب رشد  
ماند بی مخلص درون این كتاب  
كه فلك وار كان چوتو شاهى نژاد  
ای دل و جان از قدوم تو خجل

- (۱) مِنْ قُدُومٍ لَهُ كَمْ قُلْتُ أَنَا  
لَا قِتْضَاءَ كَانَ قَصْدِي بِهِمْ  
(۲) فَالدُّعَاءُ بَيْتَهُ قَدْ عَرِفَا  
(۳) أَنْتَ فَالْحَقُّ لِأَنَّ يَسْتَرَّ مَنْ  
يَعْدُو أَهْلًا لِلْمَدِيحِ ذَا الْمَثَلِ  
(۴) وَلَوْ الْمَدْحُ لَكَ مِنْكَ خَجَلُ  
(۵) كَسْرَةً يَقْبَلُهَا الْحَقُّ الْمَعْفَا  
(۶) قَطْرَتَيْنِ كُلُّ طَيْرٍ وَ سَمَكُ  
إِسْمَهُ الطَّيِّبُ أَجْمَلْتُ أَنَا  
(۷) كَيْ عَلَيْهِ أَهْ حَقْدٍ مَنْ حَسَدُ
- مَدَحَ قَوْمٍ مَا مَضَى زِدْتُ نَمَّا (۳)  
أَنْتَ لَوْلَاكَ تَرَكْتُ لَهُمْ  
بِاسْمٍ مَنْ شِئْتَ الثَّنَاءُ وَصِفَا  
مَدَحَ فِي الْخَلْقِ عَمَّنْ هُوَ لَنْ  
وَالْحِكَايَاتِ اللَّتِي قُلْنَا جَعَلُ  
كَانَ أَيْضًا غَيْرَ أَنْ جُهِدَ الْمَقْلُ (۲)  
يَحْسَبُ مِنْ عَيْنِي الْأَعْمَى الْكَفَافُ (۳)  
عَلِمَ إِلَّا بِهِمَا ذَا أَنْ مَنْ سَمَكَ  
لَهُ بِالْمَدْحِ الْجَزِيلِ وَالْثَنَا  
لَا يَهْبُ كَيْ عَلَيْهِ مِنْ حَسَدُ

(۳) نسخه ثانیة - من ماضی - (۲) روی عن ابی هريرة انه قال یا رسول الله (ص)  
ای الصدقة افضل قال جهد المقل ای قلیل البضاعة - (۱) ای یقبل الله تعالی کسرة  
خبز و يجعلها معافاً سالمة ولا یضیعها بأن يجعل قطرتی نور عین الاعمی کفأفاً ای کافیة  
لانه لا یملک غیرها و هی کافیة منه فی البذل و نهایةً بذله و هذا جهد المقل -

- (۱) چند کردم مدح قوم ما ماضی  
(۲) خانه خود را شناسد خود دعا  
(۳) بهر کتمان مدیح از نا محل  
(۴) گرچه آن مدح از تو آمد هم خجل  
(۵) حق پذیرد کسره را دارد معاف  
(۶) مرغ و ماهی داند این ابهام را  
(۷) تا برو آه حسودان کم وزد
- قصدم من زینها تو بودی زاقْتضا  
تو بنام هر که خواهی کن ثنا  
حق نهادست این حکایات و مثل  
لیک پذیرد خدا جهد المقل  
کز دو دیده کور دو قطره کفاف  
که ستودم مجمل این خوش نام را  
تا خیالش را بدنندان کم گزد

- (۱) لَهُ مَا عَصَّ خَيْالاً وَ الْخِيَالُ  
وَجَدَ فَالْفَارُ أَنَّى فِي وَثَاقٍ  
(۲) لِاحْتِيَالٍ لَهُ قَدْ كَانَ الْخِيَالُ  
(۳) لَمْ يَكُ الْمَدْحُ لَكَ بِالرَّفْعَةِ  
أَنَا قَدْ قُلْتُ الدَّقُوقِي ذَهَبًا  
لَهُ آيِنُ الْحَاسِدُ كَانَ بِحَالٍ (۱)  
بِبَغَاءٍ نَامَ أَوْ مِنْ ذَاكَ رَاقٍ  
ذَاكَ شَعْرُ الْحَاجِبِ مِنْهُ الْهِلَالُ  
خَارِجًا عَنْ خَمْسَةِ أَوْ سَبْعَةِ (۳)  
لِلْأَمَامِ اكْتُبْ أَجَابَ الطُّلُبَا

### تقدم الدقوقی للامام لا مامة اولئك القوم

- (۴) فِي تَحِيَّاتِ سَلَامٍ الصَّالِحِينَ  
(۵) فَالْتَحِيَّاتِ وَكُلُّ مِدْحَةٍ  
وَبَطَّشَتْ وَاحِدِ الْقُلَلَاتِ قَدْ  
مَدَحُ كُلِّ الْأَنْبِيَاءِ صَارَ الْعَجِيبِينَ  
خَلِطْتُ وَاتَّصَفْتُ بِالْوَحْدَةِ  
أَفْرِغْتَ وَالْمَاءُ فِي الطُّشْتِ اتَّحَدَ

(۱) قال فی النهج ومتی نام الفار فی وثاق ای حجرة الدرة فان خیاله محفوظ من ان یأتی علی خیال العسود فان خیال العسود فاسد ولا یأتی الیه الاکل فاسد -  
(۲) لما علمته من قصة رجل زعم شعرة حاجبه هلالا فی عهد عمر فی اوائل المجلد الثاني -  
(۳) ای قلت مدحك خارجاً عن الحواس الخمسة والافلاك السبعة حتی لا یعلمه اهل الانکار والعسد -

- (۱) خود خیالش را کجایابد حسود  
(۲) آن خیال او بود از احتیال  
(۳) مدح او گویم برون از پنج وهفت  
در وثاق موش طوطی کی غنود  
موی ابروی و بست آن نی هلال  
بر نویس اکنون دقوقی پیش رفت

### پیش رفتن دقوقی بامامت آن قوم

- (۴) در تحیات و سلام الصالحین  
(۵) مدحها شد جمله کی آمیخته  
مدح جمله انبیا آمد عجین  
کوزه هادر یک لکن در ریخته



- (۱) إِذْ غَدَى الْمَمْدُوحُ فَرْدًا لَا يَزِيدُ  
(۲) حَيْثُ أَنَّ كُلَّ مَدْحٍ يَرْجِعُ  
وَعَلَى الْأَشْخَاصِ كُلِّ وَالصُّورِ  
(۳) فَمَتَى الْمَدْحُ لِغَيْرِ الْمُسْتَحِقِّ  
غَيْرَ أَنْ قَالُوا عَلَى الظَّنِّ لَئِنْ  
(۴) مِثْلَ نُورٍ شَعٍّ فَوْقَ الْحَائِطِ  
فَلَيْدَا الْأَذْيَانُ فَرْدًا لَا تَزِيدُ  
نَحْوَ نُورِ الْحَقِّ فَهُوَ الْمَطْلَعُ  
ظَهَرَ عَارِيَّةً أَنِّي ظَهَرَ  
هُمْ قَالُوا أَوْ إِلَى مَنْ لَمْ يَلِقْ  
هُمْ ضَلُّوا وَلَهُمْ جَرُّوا الْأَذْيَانُ  
ذَلِكَ الْحَائِطُ مِثْلَ الرَّابِطِ

(۱) قال الشيخ عبد الوهاب الشعراوي في موازينه ما بقى احد من الخلق الا قال بالاتحاد لا سيما العلماء بالله المذنب علموا الامر على ما هو عليه لكن منهم من قال به عن امر الهى ومنهم من قال به بما اعطاه الوقت والحال ومنهم من قال به ولا يعلم انه قال به فهم مختلفون فى الاحوال وقد احوال الاتحاد اصحاب النظر العقلى لان عندهم تصوير الذاتان ذاتاً واحدة وهذا محال فى العقل واما اصحاب الكشف فانما قالوا به لانهم يرون ذاتاً واحدة لا ذاتين ويجعلون الاختلاف فى النسبة وهى عدمية وفيها وقع الاختلاف فان الذات الواحدة تقبل الضدين من نسبتين مختلفتين كما قال الله تعالى فأجره وحتى يسمع كلام الله - (۲) نسخة ثانية - حبوا الاذى - (۳) قال فى النهج ويمكن (رابطى) من ربط بالتاء المشناة التحتانية قال الجوهري الربط بسكون الياء الملائمة اذا كانت قطعة واحدة ولم تكن لفقتين فعلى هذا النور الالهى اذا طلع على حائط السور الجسمانية والتف حائط الصور الجسمانية بالربط كالتفافه بالملائمة كانه حائط الصور الجسمانية رأى صاحب ربط مزين بالانوار الالهية -

- (۱) زانکه خود ممدوح جز يك بيش نيست  
(۲) زانکه هر مدحى بنور حق رود  
(۳) مدحها جز مستحق را کى کنند  
(۴) همچو نوري تافته بر حائطى  
کيشهازين روى جز يك کيش نيست  
بر صور و اشخاص عاربت بود  
ليك بر پنداشت گمره مى شوند  
حابط آن انوار را چون رابطى

(۱) در نسخه النهج (زانکه هر ممدوح بنور حق رود) وصحيح همان است که در نسخه لکنهور است چنانچه از شرح النهى مذکور هویدا است -

(١) فَإِذَا لَا بُدَّ أَنْ الظِّلَّ إِنَّ  
ضَيَّعَ فِي ظَنِّهِ الضَّالَّ الْقَمَرَ  
(٢) أَوْ كَمَا فِي الْبَيْتِ عَكْسُ الْقَمَرِ  
رَأْسَهُ فِي الْبَيْتِ خَلَى وَلِذَاكَ  
(٣) هُوَ فِي الْوَاقِعِ مَدَّاحَ الْقَمَرِ  
لَهُ عَكْسُ الْقَمَرِ وَالْوَجْهَ قَدْ  
(٤) مَدَّحَهُ كَانَ لِذَاكَ الْقَمَرِ  
صَارَ كَقَرَأَ حَيْثُ أَنْ مَا جَرَى  
(٥) فَالْجَرِيَّ ذَاكَ مِنْ فَرِطِ الشَّقَا  
حَيْثُ أَنَّ الْقَمَرَ فَوْقَ السَّمَاءِ

رَجَعَ لِلْأَصْلِ بِالْأَصْلِ قُرْنُ (١)  
خَالِيًا مِنْ كُلِّ مَدْحٍ قَدْ ذَكَرَ  
ظَهَرَ الضَّالُّ بِغَيْرِ خَبَرٍ  
مَدَحَ وَالْقَمَرُ خَالَ هُنَاكَ  
كَانَ لَا غَيْرَ هَبِ الْجَهْلُ أَقْرَ  
وَجْهَهُ نَحْوَهُ خَالَ مَا قَصَدَ (٢)  
لَا سِوَاهُ فِي عَمِيقِ النَّظَرِ  
غَلَطًا صَارَ بِعَكْسٍ مَا دَرَى  
غَاوِيًا عَادَ وَغِرًّا أَحْمَقًا  
كَانَ تَحْتًا خَالَهُ .. عَيْنًا عَمَى.. (١)

(١) لان الضال رأى القمر بواسطة وجود الظل المجازى فكان يمدح الظل فلما خرب  
حائط الوجود رجعت الظلال والاثار لاصلها وغيب القمر الحقيقي وفرغ من المدح والثناء - ولرؤية  
نور الحق فى الاشخاص والصور مثال آخر ( يا ز چاهى عكس ماهى وانمود )  
(٢) اى كذا الناظر ازبنة الدنيا اذا عشقها ومدحها وما نظر لاصلها فى الحقيقة لا  
يعلم ان عشق الصانع لازم له - (٣) نسخة ثانية - قلباً عمى -

(١) لا جرم چون سایه سوى اصل راند  
(٢) یا ز چاهى عکس ماهی وانمود  
(٣) در حقیقت مداح ماهست او  
(٤) مدح او مه راست نی آن عکس را  
(٥) کز شقاوت گشت گمره آن دلیر  
ضاله مه گم کرد وز استایش بماند  
سر بچه در کرد وان را می ستود  
گرچه جهل او بعکسش کرد رو  
کفر شد آن چون غلط شد ماجرا  
مه بیالابود او پنداشت زیر

- (۱) فَالْوَرَى مِنْ حُبِّ ذِي الْأَصْنَامِ قَدْ  
وَإِذَا مَا الشَّهْوَةُ مِنْهُ سَحَبَ  
(۲) حَيْثُ أَنَّ الشَّهْوَةَ مِنْهُ سَحَبَ  
فَمِنْ الْوَاقِعِ قَدْ صَارَ الْيَعِيدُ  
(۳) مَعَ خِيَالٍ مِثْلِكَ مِثْلَ الْجَنَاحِ  
تَجِدُ أَنْتَ وَفَوْقَ الْوَاقِعِ  
(۴) حَيْثُ أَنْتَ الشَّهْوَةُ مِنْكَ سَحَبَتْ  
أَعْرَجَ ذَاكَ الْخِيَالُ هَرَبًا  
(۵) فَالْجَنَاحُ أَحْفَظُ وَ مِثْلَ الشَّهْوَةِ  
يَذْهَبُ فِيكَ جَنَاحُ مِيلِكَا  
(۶) زَعِمَ الْخَلْقُ يَفْعَلُ الْعِشْرَةَ  
مَا دَرَوْا أَنَّ الْجَنَاحَ أَهْمُ
- حَيْرُوا كَثُرَ أَلَهُمْ ضَاعَ الرَّشْدُ (۱)  
نَادِمًا عَادَ رَهِينًا لِلْغَضَبِ  
بِالْخِيَالِ الْمِيلِ بِالظَّنِّ طَلَبُ  
وَعَنِ الْإِيمَانِ وَاللَّطْفِ الشَّرِيدُ  
(۲) كَانَ حَتَّى فِي الْجَنَاحِ ذَا النِّجَاحِ  
تَقَعُ تَغْدُو سَعِيدُ الطَّالِعِ  
سَقَطَ مِنْكَ الْجَنَاحُ وَ ذَهَبَتْ  
مِنْكَ .. وَالدُّوْقُ لَكَ طَارَ هَبًا..  
هَذِهِ خَايَ لِكَيِّ بِالْمَرَّةِ  
لِلْجَنَانِ تَخْلُصُ مِمَّا يَكَا  
هُمْ يَأْتُونَ وَ طَيْبِ السَّكْرَةِ  
يَقْلَعُونَ مِنْ خِيَالٍ بِهِمْ (۳)

(۱) المراد من الاصنام المحاييب وما تحسنه النفس الامارة من القباحات - (۲) ای  
میلک و محبتک یا اسیر الخیال یکون جناحاً حتی بذاک الجناح ترج علی الحقیقه باعتبار  
ان المجاز فنطرة الحقیقه وهذا المجاز یکون حقیقه بشرط اجتناب الوصل والمعاقه والتقبیل  
و فی نسخه النهج ( تا بدان بر حقیقت بر شود ) - (۳) ای لا بطیرون الی الجانب الالهی -

- (۱) زین بتان خلقان پریشان می شوند  
(۲) زانکه شهوت با خیالی رانده است  
(۳) با خیالی میل تو چون پر بود  
(۴) چون براندی شهوتی پرت بر ریخت  
(۵) پر نگهدار و چنین شهوت مرآن  
(۶) خلق پندارند عشرت میکنند
- شهوت رانده بشیمان می شوند (۱)  
وز حقیقت دورتر و امانده است  
تا بدان پر بر حقیقت بر شود (۲)  
لنگ گشتی وان خیال از تو گریخت  
تا پر میل برد سوی جنان  
بر خیالی پر خورد بر میکنند

(۱) در این بیت و بیت بعد مراد از شهوت خواهشست که معنی حقیقی شهوتست یعنی  
کسی که صورت را دوست دارد ممکن است دوستی او چنین باشد که صورت را بپرستد -  
(۲) چنانکه خداوند میفرماید ( ما نعبدهم الا ليقربوا الى الله زلفی ) پس عبادت این صور  
از اختیار خودست -



- (۱) اَنَا مَدْيُونٌ لِشَرْحِ النُّكْتَةِ  
 اَنَا حَالًا مُعْسِرٌ مِنْ ذَا سَكَتٍ
- هَذِهِ فَاسْمَحْ لِي فِي مُهَلَةٍ (۲)  
 .. بِكَلَامٍ بَعْدَ هَذَا مَا نَبَسْتُ ..

### اقتداء ذلك القوم بامامة الدقوقي

- (۲) فَالْدَقُّوْقِي ذَاكَ جَاءَ لِلْإِمَامِ  
 كَانَ مِثْلَ الْأَطْلَسِ ذَا الْقَوْمِ كَانَ
- (۳) فَالْمَلُوكُ تِلْكَ صَفًا اقْتَدَوْا  
 خَلَفَ ذَاكَ الْمُقْتَدِي السَّامِي اهْتَدَوْا
- (۴) فِيهِ بِالتَّكْبِيرِ لَمَّا قُرِنُوا  
 مِثْلَ قُرْبَانٍ هُمْ مَا قَطَنُوا (۳)
- (۵) خَرَجُوا مِنْ هَذِهِ الدُّنْيَا أَعْلَمَ  
 مَعْنِي التَّكْبِيرِ حَقًّا وَافَهُم
- يَا إِمَامَ نَحْنُ قُرْبَانًا نَصِيرُ  
 فِي الْإِمَامِ لَكَ مَعَ حُبِّ كَثِيرُ

(۱) تن زدم ای سکت - (۲) قال الجوهری الاطلس بمعنی المحو والخلق ای  
 البالی المحو - ولكن الدقوقي عين اعيان الزمان بمثابة الطراز معلم وممتاز - (۱) ای  
 كما ذهب القربان من عالم الدنيا بقول بسم الله الله اكبر الى عالم العقبى كذا هؤلاء بالخشوع  
 والحضور نسوا ما سوى الله لانه ورد اذا صليت صلاة فصل صلوة مودع قال السهر وردى فى  
 العوارف فالمصلی سائر الى الله بقلبه مودع دنياه وهواه وكل شىء سواه ويمكن ان يكون  
 القربان بمعنی التقى النقى لان الاتقياء يتقربون الى الله ولهذا قال ( معنى تكبير اينست  
 ای اميم ) -

(۱) وام دار شرح ابن نكته شدم مهلتم ده معسرم زين تن زدم

### اقتدا کردن آن قوم بامامت دقوقي

- (۲) پیش در شد آن دقوقي در نماز  
 (۳) اقتدا کردن آن شاهان قطار
- (۴) چونکه با تکبیرها مقرون شدند  
 (۵) معنی تکبیر اینست ای امیم
- قوم همچون اطلس آمد او طراز  
 در پی آن مقتدای نامدار  
 همچو قربان از جهان بیرون شدند  
 کای خدا ما پیش تو قربان شدیم

(١) فَبُوقِيتِ الذَّبْحُ تَكْبِيرًا عَلَنَ  
تَفْعَلُ فِي ذَبْحِ نَفْسٍ تَسْتَحِقُّ  
(٢) وَكَاسْمَاعِيلَ قَدْ كَانَ الْبَدَنُ  
فَعَلَى الْجِسْمِ النَّبِيلُ الرُّوحُ قَدْ  
(٣) وَيَسْمُ اللَّهُ مِنْ حِرْصٍ وَ مِنْ  
قِتْلِ الْجِسْمِ فَبَسْمِلٍ فِي الصَّلَاةِ  
(٤) كَالْمَعَادِ فِي أَمَامِ الْحَقِّ جَلَّ  
(٥) لِلْحِسَابِ وَ الْمُنَاجَاتِ أَتَوْ  
مِثْلَ مَنْ هُمْ مُسْتَقِيمُونَ وَقُوفُ  
(٦) لَهُمُ الْحَقُّ مُدَامًا قَالَ مَا  
لَكُمْ الْمُهَلَّةَ هَذِي قَدْ مَنَحَتْ

قُلْتُ أَيْضًا مِثْلَ هَذَا حَقٌّ أَنْ  
قَتَلَ الذَّبْحَ لَهَا لَمْ يَفْتَرِقْ  
كَالْخَلِيلِ الرُّوحُ كَانَ بِالْفِطْنِ  
فَعَلَّ تَكْبِيرًا الذَّبْحُ قَصْدُ (١)  
شَهْوَةٍ مِمَّا بِهِ سُوءُ قُرْنِ (٢)  
عِنْدَ ذَبْحِ الْبَدَنِ تَلْقَى النِّجَاةُ  
هُمْ قَدْ صَفَوْا صُفُوفًا مِنْ وَجَلْ  
فِي حُضُورِ الْحَقِّ قَامُوا كَمْ بَكُوا  
فِي الْمَعَادِ أَدْبَا صَفُوفًا صُفُوفُ  
جِئْتُمْ فِيهِ لِي مِنْ بَعْدِ مَا  
وَ بِطُولِ الْعُمْرِ فِي الدُّنْيَا سَمَحَتْ

(١) ای کانه کبرت الروح على قطع حلقوم الشهوات الجسمانية فأجابه بدن المصلى  
یا هذا افعل ما تؤمر ستجدني انشاء الله من الصابرين (٢) ای البدن من الشهوات والحرص  
صار مقتولا في الصلاة بيسم الله بسم الله فانه ذبح وطهر فان المذبوح بالذبح المعنوي في الصلاة  
والطاهر بها من الاهواء كالقربان شبه تكبيرة الافتتاح في الصلوة بالبسملة. وقت الذبح فان  
المبسمل عليه طاهر وقربان واللذی لا یبسمل علیه نجس -

همچنین در ذبح نفس کشتنی  
کرد جان تکبیر بر جسم نبیل  
شد به بسم الله بسم در نماز  
در حساب و در مناجات آمده  
بر مثال راست خیز رستخیز  
اندرین مهلت که دادم من ترا

(١) وقت ذبح الله اکبر میکنی  
(٢) تن چو اسماعیل و جان همچون خلیل  
(٣) گشته کشته تن ز شهوتها و آرزو  
(٤) چون قیامت پیش حق صفها زده  
(٥) ایستاده پیش یزدان اشک ریز  
(٦) حق همی گوید چه آوردی مرا



- (۱) عَمَرَكَ يَا ذَا ابْنٍ بِالْمَرَّةِ  
 (۲) آيِنَ أَفْنَيْتَ وَعَلِقَ عَيْنِكَ  
 لِلْحَوَاسِ الْخَمْسِ آيِنَ بِالْعَمَلِ  
 (۳) عَيْنَكَ وَالسَّمْعَ وَالْفِكَرَ وَمَا  
 قَدْ صَرَفْتَ كُلِّهَا مَاذَا اشْتَرَيْتَ  
 (۴) لَكَ كَالْمَسْحَاةِ وَالْمِعْوَلِ قَدْ  
 أَنَا جُدْتُ لَكَ فِي هَذَا مَتَى  
 (۵) مِثْلُ ذِي الْأَخْبَارِ مَنْ بِالْأَلَمِ  
 تَأْتِي مَعَ كَمْ مِنْ مِائَاتٍ وَالْوَفِ  
 (۶) هَذِهِ الْأَقْوَالُ لِلْمَعْبِدِ الرَّجُوعِ  
 صَارَ طَائِقِينَ لِمَا مِنْهُ الْخَجَلُ
- آيِنَ أَنَهَيْتَ وَ قُوتَ الْقُوَّةِ  
 آيِنَ أَذْهَبْتَ .. وَكُلَّ عَمَرَكَ.. (۱)  
 كُنْتُ صَفَيْتَ أَجْنَبِي بِعَجَلٍ  
 كَانَ مِنْ جَوْهَرِ عَرْشِ كَمْ سَمَى (۲)  
 أَنْتَ مِنْ نَفْعٍ وَفَرَشَ مَا دَرَيْتَ  
 جُدْتُ مِنْ لُطْفٍ بِرَجُلٍ وَبِيَدِ  
 هُنَّ كُنَّ .. أَوْ لَهَا الْخَلْقُ أَتَى..  
 مِلَّتْ مِنْ عِنْدِ بَارِي النِّعَمِ  
 مِثْلُهَا .. وَالْخَلْقُ قَدْ صَفَتْ وَقُوفُ..  
 جَلَبَتْ عِنْدَ الْقِيَامِ فِي الرُّكُوعِ  
 أَخَذَ .. زَادَ الرَّجِيفُ وَالْوَجَلُ..

(۱) کجا پالوده - یعنی این صفیت حولسک و صرفتها - (۲) ای العین والاذن وجوهر العرش وهی القوی الروحانیة العالیة کالحیة و العلم و القدرة والارادة المندرجات فی الروح الانسانیة صرفتها و ای شئی - اشتریت من فرش الارض -

- (۱) عمر خود را در چه پایان برده  
 (۲) گوهر دیده کجا فرسوده  
 (۳) چشم و گوش و هوش و گوهرهای عرش  
 (۴) دست و پادامت چون بیل و کلند  
 (۵) همچنین پیغامهای درد و کین  
 (۶) در قیام این گفتهها دارد رجوع
- قوت قوت در چه فانی کرده  
 پنج حس را در کجا پالوده  
 خرج کردی چه خریدی تو ز فرش  
 من ببخشیدم ز خود آن کی شدند  
 صد هزاران آید از حضرت چنین  
 وز خجالت شد دو تا اندر رکوع



(١) لِلْقِيَامِ قُوَّةً مِنْ خَجَلٍ  
 مِنْ حَيَاةٍ فِي الرُّكُوعِ كَمْ ذَكَرَ  
 (٢) ثُمَّ أَيْضاً يَصِلُ الْأَمْرُ بِأَنْ  
 قَوْلُهُ الْحَقِّ وَمَا مِنْكَ سَمَلٌ  
 (٣) مِنْ رُكُوعٍ رَفَعَ الرَّأْسَ الْخَجَلِ  
 وَجْهَهُ ذَاكَ الَّذِي نَبِيَّ الْعَمَلِ  
 (٤) ثُمَّ أَيْضاً يَصِلُ الْأَمْرُ بِأَنْ  
 (٥) خَبِراً قُلْ مَا هُوَ كَانَ الْعَمَلِ  
 مَرَّةً أُخْرَى لَهُ الرَّأْسُ رَفَعَ  
 (٦) مِنْ عَلَى الْوَجْهِ وَأَيْضاً لَهُ قَالَ  
 فَأَنَا أَحْوَالُكَ بِالْمَرَّةِ  
 (٧) قُوَّةَ الرِّجْلِ لَهُ عَنْ بَكْرَةِ

لَهُ لَمْ تَبْقَ وَفَرَطِ الْوَجَلِ  
 لَهُ تَسْبِيحاً وَبِالذَّنْبِ أَقْرَ  
 مِنْ رُكُوعٍ إِرْفَعَ الرَّأْسَ وَعَنْ  
 قُلْ جَوَاباً لَهُ طَوْعاً بِعَجَلِ  
 ذَاكَ أَيْضاً وَعَلَى الْأَرْضِ وَجَلِ  
 فَعَلَّ الْقُلَى أَقْرَ بِالزَّلَلِ  
 عَنْ سُجُودِ رَأْسِكَ أَرْفَعَ وَحَسَنِ  
 لَكَ ذَاكَ الْعَبْدُ مَنْ رَهْنِ الْخَجَلِ  
 وَكَمِثْلِ الْحَيَّةِ أَيْضاً وَقَعَ  
 إِرْفَعَ الرَّأْسَ وَأَفْصَحَ بِالْمَقَالِ  
 أَفْحَصُ الشَّعْرَةَ بَعْدَ الشَّعْرَةِ (١)  
 ذَهَبَتْ حَيْثُ خُطَابُ الْهَيْبَةِ

(١) وفي نسخة النهج (که بخواهم کرد از تو جست وجو) - ای لانی اطلب ان افتش

حالك وعملك منك -

در رکوع از شرم تسبیحی بخواند  
 از رکوع و پاسخ حق بر شمر  
 باز اندر روفتد آن خام کار  
 از سجود و واده از کرده خبر  
 اندر افتد باز در رو همچو مار  
 که بخواهم جست از تو مو بمو  
 که خطاب هیبتی بر جان زدش

(١) قوت ایستادن از خجالت نماند  
 (٢) باز فرمان میرسد بردار سر  
 (٣) سر برآرد از رکوع آن شرمسار  
 (٤) باز فرمان میرسد بردار سر  
 (٥) سر برآرد او دگر ره شرمسار  
 (٦) باز گوید سر برآر و باز گو  
 (٧) قوت پای ایستادن نبودش

- (۱) مِنْهُ فَوْقَ رُوحِهِ صَعْبًا ضَرَبَ  
وَجَدَ وَالْقَعْدَةَ اخْتَارَ قَعْدَ  
(۲) لَهُ قَالَ قُلْ جَلِيًّا فَلَكَا  
وَمَنْحَتْ رَأْسَ مَالٍ لَكَ أَيْنَ  
(۳) لِيْلَيْدِ الْيَمْنَى لَهُ الْوَجْهَ لَوَى  
(۴) وَالْكَرَامِ تِلْكَ يَعْنِي إِشْفَعُوا  
ذَا اللَّئِيمِ مَنْ لَهُ الْخِرْقَةُ وَالْ
- وَمِنْ الْحِمْلِ الثَّقِيلِ ذَا الْكَرْبِ  
عِنْدَ ذَاكَ الْحَضْرَةُ الْحَقُّ الْأَحَدُ (۱)  
نِعْمَةً أَعْطَيْتُ أَيْنَ شُكْرُكَ  
نَفْعُهُ أَصَحُّ .. وَأَفْقَ دِينًا بِدِينٍ ..  
نَحْوَ رُوحِ الْأَنْبِيَاءِ ذِي الْقُوَى  
يَا سَلَاطِينَ وَلِقْمَهُرِ امْنَعُوا  
رَجُلٌ صَعْبًا رَكْسًا قَيْدَ الْوَحْلِ

فی بیان اشاره السلام یوم القيمة من هیبة محاسبة الحق تعالی طرف

یده الیمنی وطلب الاستعانة والشفاعة من الانبیاء علیهم السلام

- (۵) فَلَهُ قَالَ النَّبِيُّونَ ذَهَبَ  
فَهْنَاكَ الْحِیْلَةُ يَا ذَا الْعِلَاجِ  
عَنَّاكَ يَوْمَ الْحِیْلَةِ حَانَ الْغَلَبُ  
مُحْكَمًا كَانَ .. وَمِنْ غَيْرِ رِتَاجٍ ..

(۱) ای بعد ذاک حامل الحمل الثقیل من ثقله یقعد فی القعدة و حضرة الحق یقول له قل الکلام بالبیان۔ دست افزار بالزاء المعجمة بعدها الراء المهملة بمعنی تحت الیدواراد بها الاعمال الصالحة وزفت فی الاصل ایضاً بمعنی ضخیم و اراد به القوة والاحکام ای یقول الانبیاء یوم العلاج ذهب وهو یوم الدنیا والعلاج هناك کان محکماً وقویاً بالاعمال الصالحات ألم یأتک من قبلنا اغنم خمساً قبل خمس شهابک قبل هر مک وصحتک قبل سقمک وغناک قبل فقرک وفراغک قبل شغلک و حیاتک قبل موتک۔

- (۱) پس نشیند قعده زان بار گران  
(۲) نعمتت دادم بگو شکرت چه بود  
(۳) رو بدست راست آرد در سلام  
(۴) یعنی ای شاهان شفاعت کین لئیم
- حضرتش گوید سخن گو با بیان  
دادمت سرمایه هین بنمای سود  
سوی جان انبیاء و آن کرام (۱)  
سخت در گل ماندش پای و گلیم

بیان اشارتهای سلام سوی دست راست از هیبت محاسبة حق و از انبیاء (ع) استعانت

وشفاعات خواستن

- (۵) انبیا گوید روزه چاره رفت چاره آنجا بود و دست افزار زفت (۲)

(۱) شراح گویند مراد از انبیاء دین بیت بجز ذات مقدسه محمد است زیرا که شفاعت برای او محقق است برخی گویند این گفتار پیش از وقوع حساب است و شفاعت پس از وقوع خواهد بود و ذات شریفه محمد داخل انبیاء است۔ (۲) دست افزار یعنی آلات کار۔



- (۱) يَا تَعِيسَ الطَّالِعِ الطَّيْرُ بِلَا  
(۲) تَرَكْنَا قُلَّ لَا تُرَقِّ مِنَّا الدَّمَا  
فِي عَنَاءٍ رُوحِهِ قَالُوا أَسْكُتِ  
(۳) إِصْحِ يَا ذَا وَالْجَوَابَ لَكَ قُلْ  
نَحْنُ مَنْ يَا سَيِّدُ عَنَا الْيَدَا  
(۴) مَا بِذَا السَّمْتِ وَلَا ذَاكَ وَجَدَ  
رُوحُ ذَا الْمِسْكِينِ بِالْحُزَنِ إِرْبُ  
(۵) ذَلِكَ الْمَا كِرُ مَا يُوسَّ الْأَمَلُ  
(۶) بِالدُّعَاءِ رَفَعَ رَبِّي الرِّجَا  
غَيْرَكَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ أَنْتَ
- وَقَتِ أَنْتَ لَنْ تَنَالَ الْأَمَلَا  
لِلْمَسَارِ الْوَجْهَ الْوَلَى نَدَمَا  
لَهُ لَا تَنْبَسُ بِبِنْتِ شَفَا  
مَعَ بَارِي الْخَلْقِ فَلَا مَرَّ يَجَلُ  
إِرْفَعُ اذْهَبْ مِنْهُ إِبْغِي الْمَدَا  
مِنْ مَفَرٍّ لَهُ مَا قَالَ وَجَدَ  
مَاءً قُطِعَ بِأَدِّ الْغَضَبِ  
عَادَ مِنْ ذَاكَ الْيَدَيْنِ بِعَجَلِ  
قُطِعَ مِيَّيَ وَ مَالِي مُلْتَجَا  
.. كَمْ عَلَى الْعَاصِينَ بِالْعَفْوِ مَنَنْتَ ..

(۱) هكذا فی نسخه لکناهور و فی نسخه النهج ( از همه نومید شد مسکین کیا )  
وقال ( مسکین کیا ) ای الرجل المسکین -

- (۱) مرغ بی هنگام ای بد بخت رو  
(۲) رو بگرداند بسوی دست چپ  
(۳) هین جواب خویش گو با کردگار  
(۴) نی ازین سو نی ازین سو چاره شد  
(۵) از همه نومید گردد آن دغا  
(۶) کز همه نومید گشتم ای خدا
- ترك ما گو خون ما اندر مشو  
در تبار و خویش گویندش که خب  
ما کبیم ای خواجه دست از ما بدار  
جان آن بیچاره دل صد پاره شد  
بس بر آرد هردو دست اندر دعا  
اول و آخر توئی و منتهی



- (۱) فِي الصَّلَاةِ ذِي الْإِشَارَاتِ الَّتِي  
كَتَبْنَا بِهَا تَدْرِي يَقِينًا أَنْ تَصِيرَ  
(۲) فَمِنْ الْبَيْضَةِ وَبِكَ لِلصَّلَاةِ  
رَأْسُكَ كَالطَّيْرِ لَا تُنْقَرُ وَمَا  
لَطَفْتَ أَنْظُرْ .. بِكُلِّ فِطْنَةٍ ..  
ذَلِكَ الْيَوْمَ وَمَا فِيهِ نَصِيرُ  
إِخْرِجِ الْفَرْخَ بِحَذَقٍ وَالتَّفَاتِ (۱)  
لَكَ مِنْ تَعْظِيمٍ أَوْ طَوْعٍ سَمِي

فی بیان استماع الدقوقی فی الصلاة من الفلك بکاء و تصویت  
الخلق لما تقرر غرق الفلك

- (۳) ذَا الدَّقُوقِي لَهْمٌ وَفَقِ الْمَرَامِ  
(۴) لِلصَّلَاةِ خَلْفَهُ أَصْطَفَوْا قِيَامِ  
عِنْدَ ذَاكَ السَّاحِلِ صَارَ الْأِمَامُ  
ذَا الْفَرِيقِ أَنْظُرْ لَذَا الصَّحْبِ الْكِرَامِ

(۱) اشاره الى اوصاف واحوال الصلاة الباطنية لان المراد من البيضة الافعال والاركان  
المخصوصة ومن فرخها الخضوع والخشوع اى جىء من الصلاة بالخشوع ولهذا قال فى الشطر  
الثانى لا تنقر رأسك على الارض كالطير الذى لا تعظيم ولا ترتيب له اى ادعى بالسكينة  
والوقار -

- (۱) در نماز این خوش اشارتها بيمين  
(۲) بچه بیرون آر از بیضه نماز  
تا بدانی کین بخواهد شد یقین  
سرمرزن چون مرغ بی تعظیم و ساز (۱)

شنیدن دقوقی در نماز افغان اهل گشتی را در حال غرق شدن

- (۳) آن دقوقی در امامت کرد ساز  
(۴) وان جماعت در پی او در قیام  
اندران ساحل درآمد در نماز  
اینت زیبا قوم و بگزیده امام

(۲) در خبر از ابوهریره نقل شده است ( نهانی خلیلی عن ثلثة ان اقفی اقفاء الکلب  
وان افترش افتراش الثعلب وان انقر نقر الديك ) یعنی اقم مانند سگ وپهن شوم چهار  
زانو مانند روباه و بزمن جبهه خود را در سجود مانند تك زدن خروس - ضمناً باید دانست كه اخبار  
منقوله از ابی هریره نزد علمای رجال امامیه سندیت ندارد -

- (۱) وَالْأَمَامِ الصَّفْوِ نَحْوَ الْبَحْرِ قَدْ  
إِذِ بَسَمَتِ الْبَحْرِ صَوْتًا بِالْأَمَانِ  
(۲) وَسَطِ الْمَوْجِ سَفِينًا قَدْ نَظَرَ  
(۳) فَظِلَامُ الْغَيْمِ وَاللَّيْلُ الْبَهِيمِ  
ذِي الثَّلَاثِ الظُّلُمَاتِ مَعَ فَرَقِ  
(۴) صَرَّ صُرُّ الرِّيحِ كَعِزْرَائِيلَ قَدْ  
(۵) الْيَمِينِ وَ الشِّمَالِ قَذْفًا  
و لِيَخَوْفِ هَزَلُو بِالْوَيْلِ كَمْ  
(۶) فَعَلَى الْأَرُوسِ مِنْهُمْ بِالصِّيَاحِ  
مِنْهُمْ الْكَافِرُ وَ الْمَلْحَدُ صَارَ  
(۷) فِي الزَّمَانِ ذَاكَ هُمْ أَلْفُ خُشُوعٍ  
عَقَدُوا بِالرُّوحِ وَالْقَلْبِ النُّذُورَ
- ضَرَبَ الطَّرْفَ إِتِّفَاقًا لَا يَعْمَدُ  
سَمِعَ نَادَى وَ الْحَى بِالْحَنَانِ  
فِي الْقَضَاءِ وَ الْبَلَاءِ رَهْنِ الْخَطَرِ  
وَ هَيَاجِ الْبَحْرِ بِالْمَوْجِ الْعَظِيمِ  
كَانَ مِنْ دَوَارٍ أَوْ خَوْفِ الْغَرَقِ  
نَهَضَ الْمَوْجُ اضْطِرَّابًا كُلَّ حَذِّ  
وَ يَذَا أَهْلَ السَّفِينِ رَجَفًا  
صَحِبُوا مِمَّا بِهِمْ قَهْرًا أَلَمَ  
ضَرَبُوا الْأَيْدِيَ ضَجُّوا بِالصِّيَاحِ  
مُخْلِصًا لِلَّهِ بِالْبَتِّ جِهَارًا (۱)  
فَعَلُوا لِلَّهِ زَادُوا بِالْخُضُوعِ  
وَ الْعَهْدِ أَوْ نَجَوْ مِنْ ذِي الشُّرُورِ..

(۱) قال الله تعالى في سورة العنكبوت ( فاذا ركبوا في الفلك يدعو الله مخلصين له الدين فلما نجاهم الى البر اذا هم بشركون )

- (۱) ناگهان چشمش سوی دریا افتاد  
(۲) در میان موج دید او کشتی  
(۳) هم شب وهم ابر وهم موج عظیم  
(۴) تند بادی همچو عزرائیل خاست  
(۵) اهل کشتی از مهابت کاسته  
(۶) دستها در نوحه بر سر می زدند  
(۷) با خدا با صد تضرع آن زمان
- چون شنید از سوی دریا داد داد  
در قضا و در بلا و زشتی  
این سه تاریکی و از غرقاب بیم  
موجها آشوفت اندر چپ و راست  
نعره و وایلهای بر خاسته  
کافر و ملحد همه مخلص شدند  
عهدها و نذرهای کرده بجان

- (۱) فِي السُّجُودِ رَأْسَهُمْ عَرَوْا وَهُمْ  
 فِي الزَّمَانِ الْغَائِبِ مِمَّا بِهِمْ  
 (۲) بِالْعُبُودِيَّةِ قَالُوا مَا لَنَا  
 فِي الزَّمَانِ ذَاكَ هُمْ أَلْفَ حَيَاةٍ  
 (۳) فَعِنِ الْكُلِّ الرَّجَاءُ لِي انْقَطَعَ  
 مِنْ أَخْلَائِي وَمِنْ أُمِّ وَابٍ  
 (۴) زَاهِدٌ مَعَ فَاسِقٍ ذَاكَ النَّفْسُ  
 مِثْلَمَا صَارَ الشَّقِيُّ الْمُتَّقِي  
 (۵) بِالْدُّعَاءِ وَبِتَأْوِيهِ كَثِيرٍ  
 بِدُخَانٍ أَسْوَدَ فَوْقَ الْفَلَكَ  
 (۶) فَبِذَلِكَ النَّفْسِ ابْلِيسُ عَلَى  
 صَاحٍ يَا مَنْ عَبَدُوا الْكَلْبَ لَكُمْ  
 مَا رَأَى الْقِبْلَةَ قَطُّ وَجْهَهُمْ  
 مِنْ رَزَايَا لِخَطِيئَاتٍ تُلِمُّ  
 أَبَدًا فَائِدَةٌ جَلَّتْ عَنَّا  
 نَظَرُوا فِيهَا تَرَوْقُ بِالصِّفَاتِ  
 مَرَّةً مِمَّنْ بِي زَادَ وَلَعُ  
 لِي أَوْ خَالَ وَعَمُّ مَا اقْتَرَبَ  
 وَرِعَا عَادَ كَمِ التَّقْوَى التَّمَسُّ  
 عِنْدَ سَحَبِ الرُّوحِ وَالصَّفْوِ النَّقِيِّ  
 وَأَنْبِيَاءٍ لَهُمُ الطُّودُ يُشِيرُ  
 مِنْهُمْ جَاءَ وَزَادَ بِالْحَلَكِ  
 كُلِّ فَرْدٍ مِنْهُمْ بَيْنَ الْمَلَأِ  
 عِلَّتَانِ حَلَّتَا دَوْمًا بِكُمْ

رویشان قبله ندید از پیچ پیچ  
 آن زمان دیده درو صد زندگی است (۱)  
 دوستان و خال و عم بابا و مام  
 همچو در هنگام جان کندن شقی  
 بر فلک زایشان شده دود سیاه  
 بانگ زد کای سگ پرستان علتین (۲)

(۱) سر برهنه در سجود آنها که هیچ  
 (۲) گفته نی بی فایده از بندگی است  
 (۳) از همه امید ببریده تمام  
 (۴) زاهد و فاسق شد آن دم متقی  
 (۵) در دعا ایشان و در زاری و آه  
 (۶) دیو آن دم از عداوت بین بین

(۱) در بعض نسخ ( گفته که بی فایده است این زندگی ) و ظاهر آنست که از  
 سهو ناسخ بوده است یعنی اهل کشتی در اضطراب می گفتند که لایه و تضرع ما در این  
 وقت بیهوده است ولی این توجیه صحیح نیست زیرا که مردمان کشتی بدعای دقوی امید  
 نجات داشتند - (۲) مضاف الیه هر دو کلمه بین بین محذوف است یعنی بین این و بین آن  
 و جمله تماماً کنایت از مضطرب و متحیر شدن است -



- (۱) يَا ذَوِي الْأِنْكَارِ يَا أَهْلَ التَّفَاقُ  
ذَا وَ بِالْعُقْبَى يَكُونُ ثَانِيَا ..  
(۲) عَيْنُكُمْ بَعْدَ الْخَلَاصِ تَدْمَعُ  
فَلِأَجْلِ الشَّهْوَةِ إِبْلِيسَ يَخْصُ  
(۳) وَ عَلَى خَاطِرِكُمْ مَا مَرَّ أَنْ  
أَخَذَ فِي يَدِكُمْ عِنْدَ الْخَطَرِ  
(۴) فَمِنْ إِبْلِيسَ أَتَى هَذَا التِّدَاءَ  
وَسَوَى السَّمْعِ الْجَمِيلِ ذَا الْكَلَامِ  
(۵) فَلَمَّا قَالَ الصَّحِيحَ الْمُصْطَفَى  
مَلِكُ الْأَمْلاِكِ قُطِبَ الدَّائِرَةُ  
(۶) كُلُّ مَا الْجَاهِلُ قَدْ رَامَ النَّظَرَ  
أَلَمَّا مَعَ مَوْتِ ادْرَوْا لَا تَفْأَقُ (۱)  
كُلُّ فَرْدٍ بَعْدَ هَذَا عَاصِيَا ..  
بُرْهَةً وَ الْقَلْبُ مِنْكُمْ يَفْزَعُ (۲)  
صِرْتُمْ وَ الْوَرَعُ عَنْكُمْ مَلْصُ  
لَكُمْ اللَّهُ يَوْمَ مُمْتَحَنٍ  
وَلَكُمْ خَلَصَ مِنْ سُوءِ الْقَدَرِ  
كُلُّهُ دَوْمًا بِصُبْحٍ وَ مِساءِ  
أَبْدًا لَا يَسْمَعُ يَدْرِي الْمَرَامِ  
مَعْدُنُ الْمَعْرِفَةِ بِحَرِّ الصَّفَا  
.. مَنْ بِهِ الْأَرْكَانُ دَوْمًا دَائِرُهُ ..  
لَهُ ذُو الْعَقْلِ لِعُقْبَاهُ نَظَرُ

(۱) جسک بالفتح التعب والمشقة وكلمة مرگ وجسک دعاء لسانی بقولونه عند الغضب  
على أحد ويدعون له بالموت - (۲) ای بعد الخلاص من الفرق أدمع عينكم لاجل  
الشهوة والذوق لا تدمع لانكم لاجل الشهوة تكونوا لشیطان خاص -

- (۱) مرگ وجسک ای اهل انکار ونفاق  
(۲) چشمتان تر باشد از بعد خلاص  
(۳) یادتان ناید که روزی در خطر  
(۴) این همی آمد ندا از دیو لیک  
(۵) راست فرموده است ما را مصطفی  
(۶) گمانچه جاهل دید خواهد عاقبت  
عاقبت خواهد بدن این اتفاق (۱)  
که شوبد از بهر شهوت دیو خاص  
دستتان بگرفت یزدان از قدر  
این سخن را نشود جز گوش نیک  
قطب و شاهنشاه و دریای صفا  
عاقلان بینند ز اول مرتبت

(۱) مقصود در این بیت اول و دوم آنست بر فرضی هم که از غرق شدن نجات  
یابید گناه خود باقیست و توبه نخواهید کرد -

- (۱) أَوَّلَ الْأَمْرِ لَهُ الْأَعْمَالُ هَبْ  
فَلَهَا الْعَاقِلُ بَدَأَ نَاطِرًا  
(۲) سَتَرَ الْأَوَّلَ مِنْهَا الْآخِرًا  
(۳) عَاقِلٌ مَعَ جَاهِلٍ إِنْ لَمْ تَرَ  
يَا عَنُودُ الْحَزْمُ صَعَبٌ فَمَتَى  
(۴) مَا هُوَ الْحَزْمُ الَّذِي جَرَّ إِلَيْنَا  
نَفْسًا فِي نَفْسٍ أَجْرَى النَّظَرِ  
أَوَّلًا غَيْبًا وَ سِرًّا بِالرَّتَبِ  
كَانَ وَ الْجَاهِلُ هَذَا آخِرًا  
فِي الْعِيَانِ الْكُلِّ كَانَ نَاطِرًا (۱)  
وَقَعَةُ الْغَيْبِ الَّتِي مُسْتَتِرَةٌ  
خَطِيفُ السَّيْلِ لَهُ أَنَّى أَتَى  
هُوَ سُوءُ الظَّنِّ كَثْرًا فِي الدُّنَا  
فِي الْبَلَاءِ الصَّعْبِ عَنَى لِلْحَذَرِ

### فی بیان تصورات الرجل الحازم

- (۵) فَلَهُ التَّصَوُّيرَ إِدْرِ بِالْمَثَلِ  
وَ لَهُ قَدْ خَطَفَ لِلْمَأْسَدَةِ  
أَسَدٌ لِلرَّجُلِ تَوًّا وَصَلْ  
بِهِ سَارَ .. الْحَتَفَ فِيهَا أَوْرَدَهُ ..

(۱) فی الحدیث الشریف الکیس هو العاقل المحتاط فی امور دنیاه بأن یقهر نفسه قبل الموت ویطیع وینقاد لما امره الله به ویحاسبها قبل ان یحاسب ویتوب و یتستغفر لما بعد الموت والجاهل الفاجر من اتبع نفسه هواها فیقول مولانا للجاهل ( کر نه بینی واقعه غیب ای عنود ) -

- (۱) کارها ز آغاز گر غیبت و سر  
(۲) اولش پوشیده باشد و آخر آن  
(۳) گر نه بینی واقعه غیب ای عنود  
(۴) خزم چه بود بد گمانی در جهان  
عاقل اول دید و آخر آن مصر  
عاقل و جاهل به بیند در عیان  
خزم را سیلاب کی اندر ربود  
دم بدم بیند بلای ناگهان

### در بیان تصورات مرد حازم

- (۵) آن چنانکه ناگهان شیری رسید  
مرد را بر بود و در بیشه کشید

- (۱) هُوَ مَا يَفْتِكِرُ فِي الْمَأْسَدَةِ  
أَيُّهَا الْأُسْتَاذُ لِلدِّينِ افْتِكِرْ  
(۲) فَاِلَى الْأَجَامِ كَمْ نَحْنُ الْأَسَدُ  
وَلَنَا الرُّوحُ مَدَى الْعُمْرِ اشْتَغَلْ  
(۳) هَكَذَا الْخَلْقُ مِنَ الْفَقْرِ الْحَذَرُ  
تَحْتَ مَاءٍ مَالِحٍ لِلْخَلْقِ قَدْ  
(۴) لَوْ هُمْ مِنْ خَالِقِ الْفَقْرِ غَدَوْا  
كُلُّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ كَثَرٍ كَشَفَ  
(۵) كُلُّهُمْ مِنْ حَذَرِ الْغَمِّ هَوَّوْا  
لِلْوُجُودِ هُمْ خَفَوْا فِي الْعَدَمِ  
تِلْكَ أَنْظُرْ مَذِيبَهَا قَدْ أَوْرَدَهُ  
مِثْلَ ذَا أَنْتَ بِمَا جَرَّ اعْتَبِرْ  
لِلْمَقْضَا جَرَّ لَنَا الْمَوْتَ أَعَدَّ  
بِالصَّنَاعَاتِ كَثِيرًا وَ الْعَمَلِ  
أَظْهَرَ دَوْمًا لَهُ خَافَ الْخَطَرَ  
رَكْسَ الْفَقْرِ لَهُ عَمْدًا أَعَدَّ  
خَائِفِينَ وَ إِلَى الْحَقِّ اهْتَدَوْا  
لَهُمْ جُودًا .. عَلَى السِّرِّ وَقَفَ ..  
فِي صَمِيمِ الْغَمِّ وَالْجَهْدِ هَوَّوْا  
وَقَعُّوْا .. جَرُّوْا لِمَا خَافُوا النَّدَمَ ..

### فی بیان دعاء و شفاعت الدقوقی فی خلاص تلك السفينة

- (۶) فَالِدَقُّوْقِيْ إِذَا مَا الْمَحْشَرَا  
ذَاكَ وَالْغَوَاةَ مِنْهُ نَظَرَا

- (۱) او چه اندیشد در آن بیشه ببین  
(۲) میکشد شیر قضا در بیشه ها  
(۳) آنچنان کز فقر میترسند خلق  
(۴) گر بترسیدی از آن فقر آفرین  
(۵) جمله شان از خوف غم در عین غم  
تو همان اندیش ای استاد دین  
جان ما مشغول کار و پیشها  
زیر آب شور رفته تا بحلق  
گنجهاشان کشف گشتی در زمین  
در پی هستی فتناده در عدم

### دعا و شفاعت دقوقی در خلاص آن گشتی

- (۶) چون دقوقی آن قیامت را بدید  
رحم او جوشید و اشک او دوید



(۱) رَحْمَةً جَاشَ لَهُ الدَّمْعُ أَنَّهُمْ  
غَضُّ عَنْ فِعْلِهِمْ خُذْ بِالْيَدِ  
(۲) ذُو الْوِسَامِ الْحَسَنِ أَيْضاً بِهِمْ  
يَسْلَامُ أَنْتَ مَنْ بَحْرًا وَبَرَّ  
(۳) يَا كَرِيمُ يَا رَحِيمُ سَرْمَدِي  
(۴) مِنْ مُسِيءِ الظَّنِّ يَا مَنْ مِنْ كَرَمٍ  
وَهَبْ لَا بَدَلًا رَامَ وَلَا  
(۵) فَالْعَطَاءُ وَهَبْ مِنْ قَبْلِ أَنْ  
حِينَمَا الْكُفْرَانِ مِنَّا وَالْخَطَا  
(۶) عَنْ ذُنُوبٍ صَدَرَتْ مِنَّا عِظَامُ  
(۷) تُقَدَّرُ بِالسِّرِّ تَعْفُو مِنْ طَمَعٍ  
نُحْرِقُ دَوْمًا وَأَيْضًا ذَا الدُّعَاءِ

(۱) گفت یارب منکر اندر فعلشان  
(۲) خوش سلامتشان به ساحل باز بر  
(۳) ای کریم و ای رحیم سرمدی  
(۴) ای بداده رایگان صد چشم و گوش  
(۵) بیش از استحقاق بخشیده عطا  
(۶) ای عظیم از ما گناهان عظیم  
(۷) ما ز حرص و آرز خود را سوختیم

قَالَ رَبِّي رَحْمَةً مِنْكَ انْظُرْ  
لَهُمْ يَا مَلِكُ رَبُّ السُّودِ  
إِنَّ السَّاحِلَ وَفَقَ مَيْلِهِمْ  
مَلِكُ فِي يَدِهِ دَوْمًا أَمْرُ  
إِعْفِ عَنْ هَذَا الْقَيْحِ وَالرَّدِي  
مِائَةً سَمِعَ وَعَيْنٍ وَ نِعَمَ  
رَشَوَةً عَنْ ذَاكَ حَاشَا قَبِيلًا  
نَجِدَ اسْتِحْقَاقَ أَرْبِي بِالْمَنْنِ  
نَظَرَ كَثْرًا لَنَا زَادَ الْعَطَا  
يَا عَظِيمُ أَنْتَ أَنْتَ فِي الْمَقَامِ  
نَحْنُ مَعَ حَرِصٍ بِهِ زِدْنَا وَلَعُ  
مِنْكَ عَلِمْنَا لَنَا زَادَ الرَّجَاءُ

دستشان گیر ای شه نیکو نشان  
ای رسیده دست تو در بحر و بر  
در گذار از بد سگالان این بدی  
نی ز رشوت بخش کرده عقل و هوش  
دیده از ما جمله کفران و خطا  
تو توانی عفو کردن در حریم (۱)  
وین دعا را هم ز تو آموختیم

- (۱) حُرْمَةُ تَعْلِيمِنَا مِنْكَ الدُّعَاءُ  
(۲) تُشْعِلُ أَيْضاً بِمِثْلِ ذَا عَلَى  
فِي الزَّمَانِ ذَاكَ مِثْلَ الْأُمّهَاتِ  
(۳) سَأَلَ مِنْ عَيْنِيهِ دَمْعٌ وَالدُّعَاءُ  
(۴) لِلسَّمَاءِ وَصَلَ ذَاكَ الدُّعَاءُ  
ذَا دُعَاءُ آخَرَ عُدَّ وَمَا  
(۵) فَالدُّعَاءُ ذَلِكَ اللَّهُ صَنَعَ  
وَالدُّعَاءُ ذَاكَ ذِيَاكَ الْقَبُولُ
- أَنْ بِمِثْلِ الظُّلْمَةِ هَذِي الضِّيَاءُ  
لَفِظِهِ رَاحَ الدُّعَاءُ فِي الْمَلَأُ  
بِالْوَفَاءِ لِبَنِيهَا الْمُسْفِقَاتِ  
ذَاكَ مَنْ لَا بِاخْتِيَارٍ وَقَعَا (۱)  
مَنْ هُوَ لَا بِاخْتِيَارٍ طَلَعَا (۲)  
مِنْهُ كَانَ .. قَوْلَ خَلَاقِ السَّمَاءِ ..  
إِذْ هُوَ الْفَانِي كَانَ مِنْ وَلَعٍ (۳)  
كَانَ لِلْحَقِّ .. إِلَيَّ الْحَقِّ يَقُولُ ..

(۱) فان قيل ومثل هذا الدعاء في الصلاة مفسد لها فأجاب بقوله (آن دعای بی خود آن خود دیگر است) (۲) ای الدعاء المذكور لم يصدر من الدقوقي فليس منه بل هو قول الله فليس مفسداً للصلاة وان نظرت الى الحقيقة (آن دعا حق میکند چون او فناست) - (۳) ای فاذا كان العبد فانياً ذاك الدعاء وتلك الاجابة من الله تعالى لانه قال في حديثه القدسي (ما زال عبيد يتقرب الى بالنوافل حتى احبه فاذا احبته كنت سمعه اللذي يسمع به و بصره اللذي يبصر و يده اللتي يبطش بها و رجله اللتي يمشي بها قال الشيخ الاكبر ولا بد من اثبات عين العبد في الفناء في الله و حينئذ يصح ان يكون الحق سمعه و بصره و لسانه و يده فعم قواه و جوارحه بهويته على المعنى اللذي يليق به وهذا نتيجة قرب النوافل -

- (۱) حرمت آنکه دعا آموختی  
(۲) همچنين ميرفت بر لفظش دعا  
(۳) اشك ميرفت از دو چشمش وان دعا  
(۴) آن دعای بی خود آن خود دیگر است  
(۵) آن دعا حق میکند چون او فناست
- در چنین ظلمت چراغ افروختی  
آن زمان چون مادران با وفا  
بیخود ازوی می بر آمد بر سما  
آن دعا زو نیست لغت داور است  
آن دعا وان اجابت از خداست

(۱) مَا غَدَى الْوَاسِطَةَ الْمَخْلُوقَ قَطْ  
لَا وَلَا يَعْلَمُ رُوحٌ وَ بَدَنٌ  
(۲) فَعِبَادَ اللَّهِ كُلُّ بِالرَّحِيمِ  
(۳) هُمْ رَحِيمُونَ نَصِيرُونَ بِلَا  
مُشْفِقُونَ مُسْتَعَانُونَ الْحَزَنُ  
(۴) إِصْحِرْ ذَا الْقَوْمِ أَطْلُبْ يَا مُبْتَلَا  
(۵) خَلَصَ مِنْ نَفْسِ الشَّهْمِ الْبَطْلُ  
(۶) زَعَمُوا مِنْ جَدِّهِمْ كَانَ وَأَنْ  
وَاحْتِرَازِ سَدَدَ فَوْقَ الْغَرَضِ  
(۷) يُطْلِقُ لِلصَّيْدِ كُلِّ ثَعْلَبٍ  
وَيَعْجَبُ وَغُرُورِ ذَا الْغَلَبِ

لَهُ فِي الْبَيْنِ وَلَا مَعَهُ ارْتَبَطُ  
بِالْخُضُوعِ ذَاكَ عَرِيٍّ مِنْ زَمَنٍ  
وَالْحَلِيمِ خَلَقَ الْحَقُّ الْعَظِيمِ  
عَوْضٍ يَبْغُونَ مِنْ مِثْلِ الْمَلَا  
يَحْمِلُونَ فِي الشُّجُونِ وَالْمِحَنِ  
أَصْحِرْ وَانْغَمِ وَدْهَمِ قَبْلَ الْبَلَا  
ذَاكَ الْفُلُكُ وَمَنْ فِي الْفُلُكِ حَلْ  
لَهُمُ السَّاعِدِ مِنْ حَذَقٍ يَفَنُ (۱)  
صَائِبَ سَهْمٍ بِهِ تَمَّ الْغَرَضُ  
رِجْلَهُ فِي غَيْرِ ذَا لَمْ يَغْلِبِ (۲)  
عَلِمُوا بِالْبَيْتِ كَانَ لِلذَّنْبِ

(۱) ای ان اهل الفلك راو سبب نجاتهم استجابة دعائهم اتفاقاً - (۲) ای الثعالب  
فی الصيد یخلصون ارجلهم لانهم یعلمون ان ارجلهم اذ لم تک مطلقة لا یقدرون علی الحرب  
غیر ان الثعالب یعلمون ذاک الخلاص من اذناهم من جهة الاهتزاز او حالة کونهم مغرورین-

(۱) واسطه مخلوق نی اندر میان  
(۲) بندگان حق رحیم و بردبار  
(۳) مهربان بی رشوة ان یاری کنان  
(۴) هین بجو این قوم را ای مبتلا  
(۵) دست کشتی از دم آن پهلوان  
(۶) که مگر بازوی ایشان در حنر  
(۷) پا رهاوند رو بهان را در شکار  
نی خبر زان لابه کردن جسم و جان  
خوی حق دارند در اصلاح کار  
مشفقان و مستعان غمخوارگان  
هین غنیمت دارشان پیش بلا  
واهل کشتی را بجهد خود گمان  
در هدف انداخت تیری از هنر  
وان زدم دانند روباهان غرار (۱)



هَمْ دَوْمًا يَلْعَبُونَ بِالذَّنْبِ  
 رَجُلُكَ أَحْفَظُ بَتَّةً أَوْ مَدِيرِ (۱)  
 يَا سَفِيهَ أَيُّ نَوْعِ مُطْلَبٍ  
 ذَا الْكِرَامِ مِنْ مِثَالِ مَنْ عَنَا  
 رَفَعَتْ مِمَّا لَهَا أَعْرِفَ بِالْمَثَلِ  
 نَلْعَبُ يُمْنَى وَ يُسْرَى مِنْ طَرْبِ  
 بِالذَّلِيلِ نَأْتِي بِالْمَكْرِ أَفْتَرَنَ  
 حَيْرَ زَيْدٍ وَ بَكْرٍ إِضْطَرَبِ  
 بِالْأُلُوْهِيَّةِ أَبْدَيْنَا وَلَعُ  
 ذَا الْإِنَّا نَحْنُ جَهْلًا لَا نَرَى  
 أَنْتَ فِي الْحَفْرَةِ وَالْبَيْتِ الدَّجِي  
 ..لِصْلَاحِ نَفْسِكَ يَا ذَا انْزِعِ..

(۱) وَلِعِشْقٍ لَمْ فِيهِمْ وَ طَرْبِ  
 (۲) وَيَمْلِكُ يَا ثَعْلَبُ مِنْ حَجَرِ  
 لَكَ لَوْلَمْ تُوجِدِ الرَّجُلَ الذَّنْبِ  
 (۳) نَحْنُ مِثْلُ الثَّعْلَبِ الرَّجُلُ لَنَا  
 (۴) وَانْتِقَامِ يُخْلِصُونَ وَالْحَيْلِ  
 ذَنْبًا كَانَ لَنَا مَعَ ذَا الذَّنْبِ  
 (۵) فَتَنْهَزُ الذَّنْبِ نَحْنُ يَا  
 نَدَابُ فِي ذَاكَ حَتَّى مِنْ عَجَبِ  
 (۶) حَيْرَةَ الْخَلْقِ طَلَبْنَا مِنْ طَمَعِ  
 (۷) كُنَى يَخْدَعُ نَمْلِكَ قَلْبَ الْوَرَى  
 (۸) وَسَطَ الْحَفْرَةِ صَرْنَا يَا غَيْبِي  
 يَدُكَ عَنْ سُبُلَةِ الْغَيْرِ أَرْفَعِ

(۱) چشم شوخ بمعنی السفيه -

می رهاند جان مارا در کمین  
 پا چون بود دم چه سودای چشم شوخ  
 می رهاندمان ز صدگون انتقام  
 عشقها بازیم بادم چپ و راست  
 تا که حیران ماند از مازید و بکر  
 دست طمع اندر الوهیت زدیم  
 این نمی بینیم ما کاندرا گویم  
 دست وادار از سبال دیگران

(۱) عشقها با دم خود سازند کین  
 (۲) روبها پارا نگه دار از کلوخ  
 (۳) ما چو روباهان و پای ما کرام  
 (۴) حيله باريك ما چون دم ماست  
 (۵) دم بجنبانيم زاستدلال و مکر  
 (۶) طالب حیرانی خلقان شدیم  
 (۷) تا بافسون مالک دلها شویم  
 (۸) در گوی و در چهی یا قلبتان

- (۱) إِذْ لُبِسْتَانِ بِطِيبٍ وَ سُرُورٍ  
 بَعْدَ ذَيْلِ الْخَلْقِ إِمْسِكَ وَ اسْحَبِ  
 (۲) يَا سَجِينِ الْخُمْسَةِ وَ الْأَرْبَعَةِ  
 لِمَحَلِّ لَطْفِ الرُّوحِ اسْحَبِ  
 (۳) أَنْتَ يَا مَنْ لِلْجِمَارِ خَدَمًا  
 رَبِّمَا التَّقْبِيلَ أَنْتَ تَجِدُ  
 (۴) فَالْعُبُودِيَّةَ لِلْحُبِّ لِأَنَّ  
 حُبُّكَ لِلْمُسَاطَةِ مِنْ آيِنِ قَامِ  
 (۵) فَلِحُبِّ أَنْ يَقُولُوهُمْ مَا  
 وَتَرَأَ فِي عُنُقِ الرُّوحِ لَكَ  
 (۶) وَيَا تَعَلَّبَ هَذَا الذَّنْبَا  
 قَلْبِكَ دَوْمًا عَلَى مَنْ لِلْقُلُوبِ
- تَصِلُ تَغْنِمُ لِلرُّوحِ الْحَبُورُ  
 لَهُمْ نَحْوَهُ لِلْخَيْرِ اظْلُبِ  
 وَ أَسِيرَ السِّتَةِ الْمَتَسِعَةِ  
 مِثْلَكَ لِلْغَيْرِ فِي هَذَا آدَبِ (۱)  
 لِلْجِمَارِ الدُّبُرُ قَدْ لَزِمَا  
 فَبِمَا أَذْهَبَ نَحْوَهُ لَا تَجِدُ  
 لَكَ لَمْ تَعْطِ يَدًا أَيْ زَمَنَ  
 وَ يَمْ كَانَ لَكَ هَذَا الْغَرَامُ (۲)  
 تَصْنَعُ أَنْتَ رَبَطْتَ بَرَمَا (۳)  
 .. وَلَكَ الْمَوْتُ الزُّوَامُ مَسْكَ..  
 لِلْخِدَاعِ دَعُ وَ أَوْقِفْ طَلْبَا  
 مَلَكُوَانِي حَبِّهِمْ تَجْلَى الْكَرُوبُ

(۱) ای یا مقیم العناصر الاربعة و الحواص الخمسة و الجهات الستة فی العالم السفلی من غیر خلاص من الصفات البشریة اسحب روح غیرک ایضاً الی هذا المحل اللطیف و هذا الخطاب علی نحو الاستهزاء - نغز بفتح النون و سکون الفین بمعنی اللطیف ای المحل النظیف - (۲) نسخه ثانیة - للملکة - (۳) زهی بکسر الزاء المعجمة الاولى للمتحمین والثانیة اسم الوتر -

- (۱) چون ببستانی رسی زیبا و خوش  
 (۲) ای مقیم حبس چار و پنج و شش  
 (۳) ای چو خر بنده حریف کون خر  
 (۴) چون نداددت بندگی دوست دست  
 (۵) در هوای آنکه گویندت زهی  
 (۶) رویها این دم حیل را بهل
- بعد ازان دامن خلتان گبر و کش  
 نغز جانی دیگران را هم بکش  
 بوسه گاهی یافتی ما را ببر  
 میل شاهی از کجایت خاستست  
 بسته در گردن جانت زهی  
 وقف کن دل بر خداوندان دل



- (١) فِي لَوْ إِذَا الْأَسَدِ الضَّارِي الْكَبَابِ  
لَا يَقِلُّ .. لَوْ تَجِدُ بِالْطَّلَابِ ..  
أَيُّهَا الثَّغْلَبُ لَا تَرْكُضْ إِلَى  
جِيْفَةٍ .. نَتْنًا تَكُونُ فِي الْمَلَأِ ..  
(٢) أَنْتَ يَا قَلْبُ مِنَ الْحَقِّ تَصِيرُ  
لَهُ مَنظُورًا وَبِالْقَدْرِ خَطِيرُ (١)  
حِينَمَا كَالْجُزْءِ نَحْوَ كَيْلِهِ  
سِرَتْ .. وَالْفَرْعُ أَتَى مِنْ أَصْلِهِ ..  
(٣) لَكَ قَالَ الْحَقُّ دَوْمًا فَالْنَظَرُ  
كَانَ فَوْقَ الْقَلْبِ مِثْلًا لَا الصُّورُ (٢)  
وَعَلَى الصُّورَةِ فِي إِنْ يَقِينُ  
لَمْ يَقَعْ فَالصُّورَةُ مَاءٌ وَطِينُ  
(٤) أَنْتَ قُلْتَ دَائِمًا أَيْضًا أَنَا  
لِي قَلْبٌ وَجَدِيرٌ بِالنَّارِ (٣)  
مَا دَرَيْتَ الْقَلْبُ فَوْقَ الْعَرْشِ لَا  
فِي السُّفُولِ جَلٌّ شَأْنًا وَعَلَا

(١) ای بآن تذهب علی الطريق المستقیم علی جادة الشرع القويم فتصل الی الله تعالی فان الوصول الی الله نور وذلك النور جزء من النور الالهی (٢) اشارة الی قوله (ص) ان الله لا ينظر الی صورکم ولا الی اعمالکم بل ينظر الی قلوبکم ونياتکم - وعن ابن ماجه عن ابی هريرة یا هذا اذا لم تخلص من حبس الماء والطین فلا يحصل لك وصول الجزء لکله - ولا تصل الی الله تعالی - (٣) القلب باصطلاح اهل القلوب ليس القلب الصنوبری الشكل اللذی هو قطعة لحم بل قال الشیخ صدرالدين القنوی فی اصطلاحاته القلب جوهر نورانی مجرد بتوسط بین الروح و النفس وهو اللذی تتحقق به الانسانية و یسمیه الحکیم النفس الناطقة و الروح باطنه و ظاهره المتوسط بینہ و بین الجسد کما مثله فی القرآن بالزجاجة و الکوکب الدری والروح بالمصباح فی قوله تعالی مثل نوره کمشكاة فیها مصباح المصباح فی زجاجة الزجاجه کأنها کوکب دری یوقد من شجرة مبارکه زیتونة لا شرقية ولا غربية والشجرة هی النفس و المشكاة البدن وهو الوسط فی الوجود ومراتب التنزلات بمثابة اللوح المحفوظ فی العالم - ولهذا قال ابو یزید مشیراً الی هذا القلب وما حوله لو وضع فی زوايا قلب العارف ما أحس بها -

- (١) در بناه شیر کم ناید کباب  
(٢) تو دلا منظور حق آنکه شوی  
(٣) حق همی گوید نظرمان بردل است  
(٤) تو همی کوئی مرا دل نیز هست  
رو بها تو سوی جیفه کم شتاب  
که چو جزوی سوی کل خود روی  
نیست بر صورت که از آب و گلست  
دل فراز عرش باشد نی به پست



(۱) فَبِطِينٍ عَكْبَرٍ اَيْضًا وَجَدَ  
غَيْرَ اَنْ الْمَاءَ هَذَا لَا يَلِيقُ  
(۲) اِذْ هُوَ لَوْ كَانَ مَاءً غَلْبًا  
فَاِذَا لَا تَحْسِبِ الْقَلْبَ لَكَ  
(۳) ذَلِكَ الْقَلْبَ الَّذِي بَدَرَ السَّمَاءَ  
ذَاكَ قَلْبٌ كَانَ لِلْاَبْدَالِ اَوْ  
(۴) طَهَّرَ بَتًّا مِنْ الطِّينِ صَفَى  
(۵) هَجَرَ الطِّينِ وَ لِلْبَحْرِ غَدْرَ  
(۶) اِنْتَبَهَ يَا اِذَا فِيهِ الطِّينِ اَنْسَجَنَ  
اَنْتَ بَحْرَ الرَّحْمَةِ الصَّفْوِ الْعَذْبِ  
(۷) فَيَقُولُ الْبَحْرُ بِالذَّاتِ اَنَا  
لَكِنْ اَنْتَ تَبْدِخُ اَنْبِي اَنَا

دَائِمًا مَاءً لَهُ الصَّفْوُ فَقَدْ  
لِلتَّوَضُّعِ .. وَهُوَ بِالْتَّرِكِ حَقِيقُ ..  
فَوْقَهُ الطِّينُ .. وَفِيهِ نَضْبًا ..  
قَلْبًا اَيْضًا .. وَافَقَ مِمَّا يَكَا .. (۱)  
نُورُهُ بَزَّ السَّمَوَاتِ سَمَى  
لِلنَّمِيْمِ .. بِهِ الْحَقُّ رَأَوْ .. (۲)  
جَاءَ فِي الْكُثْرِ لَهُ الْقَدْرُ صَفَى  
عَافَ سِجْنَ الطِّينِ بَحْرِيًّا ظَهَرَ  
مَائِنًا .. صَارَ اَسِيرًا لِلْمَحْنِ ..  
جَذَبْنَا قَرَرٌ مِنَ الطِّينِ اللَّزْبِ  
لَكَ حَبًّا اَسْحَبَ الْوَيِّ الْعَنَا  
عُدْتُ مَاءً طَيِّبًا وَفَقَ الْمُنَى

(۱) نسخه ثانیة - عما یکا - (۲) ای القلب اللذی ورد فی حقہ قلب المؤمن

عرش الرحمن -

لیک زان آبت نشاید آب دست  
بس دل خود را مگو کاین هم دل است  
آن دل ابدال یا پیغمبر است  
در فزونی آمده وافی شده  
رسته از زندان گل بحری شده  
بحر رحمت جذب کن مارا ز طین  
لیک می لافی که من آب خوشم

(۱) در گل تیره یقین هم آب هست  
(۲) زانکه گر آبت مغلوب گلست  
(۳) آن دلی کز آسمانها برتر است  
(۴) پاک گشته آن ز گل صافی شده  
(۵) ترک گل کرده سوی بحر آمده  
(۶) آب ما محبوس گل مانده ست هین  
(۷) بحر گوید من ترا در خود کشم

(١) لَكَ هَذَا الْبَذَخُ بِالْحَرَمَانِ قَدْ  
 (٢) وَبِي ادْخُلْ طَلَبَ الْمَاءِ يَطِينُ  
 مَسَكَ الطِّينُ لِرَجُلٍ الْمَاءِ قَدْ  
 (٣) مَنْ يَدِ الطِّينِ إِذَا مَا خَلَصَا  
 بَقِيَ الطِّينُ وَحِيداً وَانْتَقَلَ  
 (٤) مَنْ هُوَ لِلْمَاءِ مِنْ طِينٍ سَحَبَ  
 هُوَ جَذَبَ النُّقْلَ مِنْكَ وَالشَّرَابَ  
 (٥) قِسْ عَلَى ذَلِكَ كُلِّ شَهْوَةٍ  
 (٦) كَانَ أَوْ خُبِرَ فِكُلِّ وَاحِدٍ  
 اسْكُرَ إِذَا مَا وَجَدْتَ فَالْخُمَارَ  
 (٧) ذَا خُمَارِ الْغَمِّ دَلٌّ أَنْ فَقَدْتَ

جَاءَ فَاتَرَكَ ذَلِكَ الْفِكْرَ ابْدُ  
 يَدْخُلُ فِي الْبَحْرِ وَالْمَوْجِ الرِّزِينَ  
 مَنَعَ يَسْجَبُهُ مِنْهُ يَجِدُ  
 رَجُلَهُ لِلْبَحْرِ كَلَّأَ مَلَصَا  
 هُوَ .. لِلْبَحْرِ الَّذِي رَامَ وَصَلَ ..  
 وَلِاسْمَتِ الْبَحْرِ وَالسَّعْدِ جَلَبَ (١)  
 .. اللَّطِيفُ الْحَلَوُ وَالصَّفْوُ اللَّبَابُ ..  
 فِي الدُّنَا مِنْ رِفْعَةٍ أَوْ ثَرْوَةٍ (٢)  
 .. لَكَ مِنْ هَذِي .. يَنْجُو سَائِدُ .. (٣)  
 بِكَ ابْدِي وَ لَكَ الرَّأْسُ أَدَارُ  
 لَكَ سُكْرًا قَبْلَ ذَا مِنْهُ وَ جَدْتَ

(١) فی الاصل ما هو السحب للماء من الطین - (٢) نسخة ثانية - او من قوة -  
 (٣) نسخة ثانية - زائد -

(١) لاف تو مجرور می دارد ترا  
 (٢) آب گل خواهد که در دریا رود  
 (٣) گر رهاند پای خود از دست گل  
 (٤) آن کشیدن چیست از گل آب را  
 (٥) همچنان هر شهوتی اندر جهان  
 (٦) هر یکی زانها ترامستی کند  
 (٧) این خمار غم دلیل آن شدست  
 ترک آن پنداشت کن در من درآ  
 گل گرفته پای او را می کشد  
 گل بماند خشک و او شد منتقل  
 جذب تو نقل و شراب ناب را  
 خواه مال و خواه جاه و خواه نان  
 چون نیابی آن خمارت می زند  
 که بدان مقنود مستی ات بدست (١)

(١) نسخه لکناهور (که بدان مقنود مستی ات بدست) ان بذاك المقنود كان سكرك قبيحا -



- (۱) غَيْرَ مَا فِيهَا لَكَ قَدْ وَجِبَا  
 لَا تَسْوَلَا وَلَا تَعْدُوا الْأَمِيرَ  
 (۲) رَأَى سَكَ كِبَرًا رَفَعَتْ هَا أَنَا  
 (۳) غَيْرِي لَا أَسْأَلُ كَالْمَاءِ قَدْ  
 قَالَ لَا أَسْأَلُ إِنِّي هَا أَنَا  
 (۴) قَدْ ظَنَنْتَ الْقَلْبَ أَنَّ هَذَا الَّذِي  
 فَإِذَا لَا شَكَّ عَنْ أَهْلِ الْقُلُوبِ  
 (۵) أَفْتَرَضِي أَنْتَ ذَاكَ الْقَلْبُ أَنَّ  
 لِلْحَلِيبِ عَاشِقًا وَالْعَسَلِ  
 (۶) إِنَّ لُطْفًا فِي الْحَلِيبِ وَالْعَسَلِ  
 كُلُّ مَسْرُورٍ مِنَ الْقَلْبِ السُّرُورُ
- لَا تَرْمِ حَتَّى عَلَيْكَ الْغَلْبَا (۱)  
 لَكَ .. وَالْعَبْدَ تَصِيرُ وَالْأَسِيرَ ..  
 صَاحِبُ الْقَلْبِ وَصَلَتْ لِلْمَهْنَا  
 رَفَعَ فِي الطَّيْنِ رَأْسًا وَ مَدَدَ  
 مَاءَ الْعَذْبِ وَمَا لِي مِنْ عَنَا  
 لَوْثَ بِالطَّيْنِ وَالْوَصْفِ الْبَذِي  
 يَدَكَ تَرْفَعُ لِلْجَهْلِ تَوْبُ  
 يَفْعُدُوا هَذَا الْقَلْبَ مَنْ كَانَ بِفَنٍ  
 .. وَلِرَأْسٍ رَاكِسًا فِي الْوَحْلِ ..  
 كَانَ عَكْسُ الْقَلْبِ مِنْهُ قَدْ حَصَلَ  
 ذَاكَ جَاءَ لَهُ كَلًّا وَالْحَبُورُ

(۱) کما ورد قد افلح من سلم ورزق کفافاً وافقعه الله بما آتاه وورد من أحب دنیا  
 اضر بآخرته ومن أحب آخرته اضر بدنیاه -

- (۱) جز باندازه ضرورت زین مکیر  
 (۲) سرکشیدی تو که من صاحب دلم  
 (۳) آن چنانکه آب در گل سرکشد  
 (۴) دل تو این آلوده را پنداشتی  
 (۵) خود روا داری که آن دل باشد این  
 (۶) لطف شیر وانگین عکس دل است
- تا نکرد غالب و بر تو امیر  
 حاجت گیری ندارم واصلم  
 که منم آب و چرا جویم مدد  
 لا جرم دل ز اهل دل برداشتی  
 که بود در عشق شیر وانگین  
 هر خوشی را آن خوش از دل حاصل است



- (۱) فَإِذَا صَحَّ بِأَنَّ الْقَلْبَ كَانَ  
عَرَضًا وَالْإِظْلُ لِلْقَلْبِ مَتَى  
(۲) ذَلِكَ الْقَلْبُ الَّذِي مَالًا وَجَاهًا  
أَوْ بِهَذَا الطَّيْنِ وَالْمَاءِ الْكَدِرِ  
(۳) أَوْ خَيَالَاتٍ لَهُ جِنَحَ الظُّلَامِ  
(۴) لَيْسَ بِالْقَلْبِ سِوَى ذَلِكَ مَنْ  
هَلْ يَكُونُ الْقَلْبُ لِلَّهِ الْقَدِيرِ
- جَوْهَرًا وَالعَالَمُ بِالْبَيْتِ بِأَنَّ  
يَطْلُبُ الْقَلْبُ .. وَهَلْ مِنْهُ أَتَى ..  
عَشِقَ مَا طَلِبَ شَيْئًا سِوَاهُ  
عَلِقَ فِي حُبِّهِ دَوْمًا غَمْرُ  
يَعْبُدُ يَبْغِي الْمَقَالَ وَالْكَلَامُ  
كَانَ بَحْرَ النُّورِ مِنْ لُطْفٍ وَمَنْ  
مَنْظَرًا حِينًا هُوَ الْأَعْمَى يَصِيرُ (۱)

(۱) ای القلب لا يكون غير بحر النور الالهی القلب هل يكون منظور الحق وبعدها يكون اعمی و الضدان لا يجتمعان لانه ان كان مکدراً بما سوى الله لا يكون مرء آناً لجمال الله -

- (۱) پس بود دل جوهر و عالم عرض  
(۲) آن دل کو عاشق مال است و جاه  
(۳) یا خیالاتی که در ظلمات او  
(۴) دل نباشد غیر آن دریای نور
- سایه دل چون بود دل را غرض  
یا زبون این گل و آب سیاه  
می پرستدشان برای گفتگو  
دل نظرگاه خدا وان گاه کور (۱)

(۱) برای ربط این ابیات به ابیات سابقه توجیهاتی گفتند (۱) دل در این بیت بدل است از دل در آن بیت سابق ( خود روا داری که آن دل باشد این ) و دو بیت دیگر جمله معترض است میان بدل و مبدل منه (۲) از قبیل اقامت ظاهر مقام مضمیر است و چنین میشود که غیر از آن دل دریای نور این دل می باشد که عاشق مال و جاه است (۳) ( آن دلی که عاشق مالست و جاه ) مبتداست و خبر آن محذوفست ( دل نیست ) بدلات بیت سوم ( آن دلی که طالب مالست و جاه ) و دل نباشد غیر آن دریای نور و بنظر مؤلف النهج و نگارنده این ترجمه این توجیه بمقصود نزدیکتر است ترجمه نیز بر وفق آن شده است -

- (۱) لَنْ يُرَى فِي أَلْفِ أَلْفٍ إِلَّا نَامٌ  
يُوجَدُ فِي وَاحِدٍ لُطْفًا وَمَنْ  
(۲) فَحَتَاتِ الْقَلْبِ خِلٌ وَاطْلُبْ  
كَيْ لَكَ ذَاكَ الْحَتَاتِ كَالْجَبَلِ  
(۳) خُطَّةَ هَذَا الْوُجُودِ قَدْ احَاطَ  
وَلَا إِحْسَانٍ وَ جُودٍ لِلذَّهَبِ  
(۴) مِنْ سَلَامِ الْحَقِّ جَلَّ كَمْ سَلَامٌ  
(۵) لِاخْتِيَارِ نَثَرِ كُلِّ الَّذِي  
طَاهِرًا صَفْوًا مُعَدًّا فَالنَّشَارُ  
(۶) ذَيْلِكَ ذَاكَ الْحُضُورُ وَالطَّلَبُ
- ذَلِكَ الْقَلْبُ وَمِنْ خَاصِ وَعَامِ (۱)  
مَنْ هُوَ ذَاكَ أَجِبْ يَا ذَا وَمَنْ  
لَكَ قَلْبًا .. مِثْلَمَا عَقْلًا يَجِبْ ..  
مِنْهُ يَغْدُو .. تَعِشِقُ الْحَقَّ الْأَجَل ..  
ذَلِكَ الْقَلْبُ .. وَزَادَ بِإِنْسَاط ..  
نَثَرَ دَوْمًا .. بِهِ اللَّبُّ ذَهَب ..  
فَوْقَ أَهْلِ الْعَالَمِ الرَّحْبِ مُدَامَ  
ذَيْلُهُ كَانَ مِنْ الْوَصْفِ الْبَيْدِ  
ذَاكَ لِلْقَلْبِ لَهُ يَأْتِي مِرَارَ  
إِصْحَاحٍ فِي ذَيْلِكَ مَنْ جَلَّ رُتَبَ

(۱) فان قيل انا نجد قلوباً متعددة في زمان واحد كاجتماع مولانا و حسام الدين و شمس الدين و سلطان ولد و امثالهم فأجابوا ان قلب الكامل القابل لوحدة الذات في كل آن واحد و تعدد قلوب اشخاص كثيرة باعتبار الاضافة فان الاحول يرى الواحد اثنين والحال انه واحد فاذا صادفته عناية الهية و زال حوله ايقن ان قلوب اهل القلب على قلب واحد و التفرقة و الاختلاف من الحجاب -

- (۱) نى دل اندر صد هزاران خاص و عام  
(۲) ریزه دل را بهل دل را بجو  
(۳) دل محیط است اندرین خطه وجود  
(۴) از سلام حق سلامتھا نثار  
(۵) هر که را دامن درستست و معد  
(۶) دامن تو آن نیازست و حضور
- در یکمی باشد کدامست آن کدام  
تا شود آن ریزه چون کوهی ازو  
زر همی افشاند از احسان وجود  
میکند بر اهل عالم ز اختیار  
آن نثار دل بدان کس میرسد  
همین منه در دامن آن سنگ فجور



- (۱) لَا تُخَلِّ حَجَرَ الْفَسَقِ لِأَنَّ  
وَلِأَنَّ تَدْرِي مِنَ الْقَدْرِ الزُّوْفُ  
(۲) ذِيْلَكَ أَنْتَ كَمِثْلِ الصَّبِيَّةِ  
(۳) قَدْ مَلَأَتْ فِي الدُّنَا ذَاكَ الْخِيَالُ  
حَيْثُ مَا كَانَ يَتَبَرَّ غَمَّكَ  
(۴) وَلَدَى الْأَطْفَالِ أَنَّى الْحَجَرُ  
لَوْ هُمْ مَا مَسَكُوا الذَّيْلَ لَهُمْ  
(۵) شَيْخًا الْعَقْلُ أَنَّى لَا الشَّعْرُ  
فِيهِذَا الطَّالِعِ وَالْأَمَلِ
- لَا تُخْرِقْ ذِيْلَكَ السَّامِي الْحَسَنُ (۱)  
وَعَلَى السِّرِّ لَكَ يَا تَبِي الْوُقُوفُ  
حَجَرًا.. مِنْ تَبَرَّ أَوْ مِنْ فِضَّةٍ..  
مِنْكَ لِلْفِضَّةِ وَالتَّبَرِّ بِحَالٍ  
ضَاعَفَ خَرَقَ ذِيْلَ صِدْقِكَ  
حَجَرًا لَا غَيْرَ مِنْهُمْ يَظْهَرُ  
فِي يَدِ الْعَقْلِ وَصَدُّوا جَهْلَهُمْ  
ذَلِكَ الْأَبْيَضُ وَالْمَنْشَرُ (۲)  
أَبْدَأَ لِلشَّعْرِ مَا مِنْ مَدْخِلِ

(۱) ای ان ذیلك الدعاء وحضور القلب و الاحجار هی الفسق و الفجور ای حتی لا  
یكون هواك مذهبا لحضور قلبك و حتی تعلم النقد و هو جواهر الاسرار اللمتی بشرها صاحب  
القلب من الزیوف ای الزیوف اسباب الدنیا من الذهب و الفضة و من نقوشها الصورية و تميزها  
فانه یقول - ( سنگ پر کردی تو دامن از جهان ) (۲) ای الشیخوخة ات عقالا ولم  
تأت شیبا یعنی من بلغ مرتبة الرجال كان شیخا و صاحب عقل الكل و من لم یبلغ مرتبة  
الرجال لم یکن شیخا فی الحقیقة ولو شاب و بلغ من السن ما بلغ لان العقول متفاوتة فی  
اصل الفطرة و ازديادها فی الدنیا علی وفق زیادتهما فی الازل -

- (۱) تا ندرد دامن آں سنگها  
(۲) سنگ پر کردی تو دامن از جهان  
(۳) آن خیال سیم و زر چون زر نبود  
(۴) کی نماید کود کان را سنگ سنگ  
(۵) پیر عقل آمد نه آن موی سیمید
- تا بدانی نقد را از زنگها  
هم ز سنگ سیم و زر چون کوکان  
دامن صدقت درید و غم فزود  
تا نگیرد عقل دامنشان بچنگ  
مو نمی گنجد در این بخت و امید



فی بیان انکار تلك الجماعة على شفاعة الدقوقي و طيرانهم من محلهم  
و غیوبتہم و تحیر الدقوقي بأنهم ذهبوا على الهواء ام ذهبوا فی الارض

- (۱) فَالْسَفِينُ ذَاكَ لَمَّا أَنْ نَجَى  
وَصَلَاةُ الْجَمْعِ ذَاكَ بِالتَّمَامِ  
(۲) بَعْضُهُمْ فَجَفَجَةً لِلْبَعْضِ قَالَ  
(۳) قَالَهُ مِنَّا فَكُلُّ وَاحِدٍ  
لَمْ أَكْ لَا بِالْخَفَا لَا بِالْعَلَنِ  
(۴) كُلُّهُمْ لِلْآخِرِ سِرًّا ذَكَرَ  
(۵) وَاحِدٌ قَالَ الدُّعَاءُ ذَا لَنَا  
وَفُضُولِيَا بِهِ مِنَّا الْإِمَامِ  
(۶) وَاحِدٌ آخَرُ يَا رَبَّ الْيَقِينِ
- سَالِمًا بِالْبَتِّ وَفَقَ مَا رَجَى  
حَصَلَتْ وَالْأَمْنِ وَافَوْا وَالسَّلَامُ  
يَا أَبُ هَذَا الْفُضُولُ مَنْ بِحَالٍ  
مِنْهُمْ قَالَ أَنَا بِالْوَارِدِ  
ذَا الدُّعَاءُ قَائِلًا أَيَّ زَمَنٍ  
وَهُوَ فِي خَلْفِ الدَّقُوقِيِّ اسْتَتَرَ  
لَمْ يَكْ كَلَّا وَ لَيْسَ فِعْلَنَا  
مِنْ عَنَّا نَاجَى وَلَمْ بِالْمَرَامِ  
قَالَ أَيضًا لِي كَذَا هَذَا يُبَيِّنُ

انکار کردن آن جماعت و شفاعت دقوقی و پریدن ایشان و ناپدید شدن در پرده غیب

و حیران شدن دقوقی که بر هوا رفتند یا در زمین

- (۱) چون رهید آن کشتی و آمد بکام  
(۲) فجججی افتادشان با همدگر  
(۳) گفت هر يك من نکردستم کنون  
(۴) هر یکی با آن دگر گفتند سر  
(۵) گفت مانا کین امام ما ز درد  
(۶) گفت آن دیگر که ای بار یقین
- شد نماز آن جماعت هم تمام  
کین فضولی کیست از ما ای پدر  
این دعا نی از درون نی از برون  
از پس پشت دقوقی مستتر  
بو الفضولانه مناجاتی بکرد  
مر مرا هم می نماید این چنین

(۱) اَنْ فَضُولِيَا غَدِي مِنْ اِنْقِبَاضِ  
(۲) فَعَلَ اِذْ اَنَا مِنْنِي النَّظْرَا  
مَا تَقُولُ الْاَصْفِيَاءُ ذُو الْكَرَمِ  
(۳) لَمْ اَرِ الْوَاحِدَ مِنْهُمْ فِي الْمَقَامِ  
(۴) لَمْ اَرِ مِنْهُمْ شِمَالًا وَيَمِينِ  
اَحَدٌ عَيْنِي الْحَدِيدِيَّةُ مَا  
(۵) خِلْتَهُمْ كَانُوا الدَّرَارِي ذُوِبَتْ  
لَنْ تَرَى مِنْ اَثَرٍ لِلرَّجُلِ لَا  
(۶) فِي قِبَابِ الْحَقِّ جَلَّ غَيْبًا  
(۷) ذَا الْفَرِيقِ صِرْتُ حَيْرَانًا اَنَا  
(۸) لَهُمْ غَطَى وَعَنْ عَيْنَيْهِ قَدْ  
مِثْلَمَا فِي الْمَاءِ لِلنَّهْرِ السَّمَكَ

وَعَلَى الْمُخْتَارِ بِالْكُلِّ اعْتِرَاضُ  
مَرَّةً اَلْقَيْتُ خَلْفِي كَيْ اُرَى  
تِلْكَ مَا تَبْغِي وَمَا فِيهَا اَلَمْ  
عَنْ مَقَامٍ لَهُمْ غَابُوا تَمَامُ  
لَا وَلَا تُحْتَا وَفَوْقًا لِي يَمِينِ  
غَلَبَتْ ذَا الْقَوْمِ سَلَاكَ السَّمَاءِ  
مَاءُ الرُّوحِ اللَّطِيفِ اِنْقَلَبَتْ  
مِنْ غُبَارٍ لَهُمْ الصَّخْرَا عَلَا  
جَمْعُهُمْ فِي اَيِّ حَقْلٍ ذَهَبَا  
كَيْفَ لُطْفِ الْحَقِّ عَنْ اَعْيُنِنَا  
سُتِرُوا كَلَّا يَوْصِفُ لَا يُحَدِّثُ  
غَمْسَ وَالنَّجْمُ غَابَ فِي الْفَلَكَ

(۱) او فضولی بوده است از انقباض  
(۲) چون نگه کردم سپس تا بنگرم  
(۳) يك ز ایشان را ندیدم در مقام  
(۴) نی به چپ نی راست نه بالا نه زیر  
(۵) درها بودند گوئی آب گشت  
(۶) در قباب حق شدند آندم همه  
(۷) در تحیر مانده ام کین قوم را  
(۸) آنچنان پنهان شدند از چشم او

کرد بر مختار مطلق اعتراض  
که چه میگویند آن اهل کرم  
رفته بودند از مقام خود تمام  
چشم تیز من نشد بر قوم چیر  
نی نشان پای و نی گردی بدشت  
در کدامین روضه رفتند آن رمه  
چون بپوشانید حق بر چشم ما  
مثل غوطه ماهیان در آب جو



(۱) فَسِينِيَا بَقِي فِي حَسْرَةٍ  
وَدُمُوعٍ سَكَبَ شَوْقًا لَهُمْ  
(۲) أَنْتَ قُلْتَ رَجُلُ الْحَقِّ مَتَى  
مَعَ ذِكْرِ اللَّهِ ذِكْرَ الْبَشَرِ  
(۳) فَهَذَا مِنْ ذَا الْحِمَارِ يَا فَلَانُ  
(۴) بَشْرًا لَا رُوحًا الشَّغْلُ الْخَرَابُ  
وَالْفَتَى النَّيِّ بِأَنْ مِثْلَ الْبَشَرِ  
(۵) أَنْتَ مَا أَبْلِسُ اللَّعِينُ نَظَرًا  
قُلْتَ مِنْ نَارِ أَنَا آدَمُ مِنْ  
(۶) فَمِنْ أِبْلِيسِيَّةٍ فِيكَ نَفْسُ  
آخِرِ الْأُمْرِ مَتَى الصُّورَةُ أَنْتَ  
(۷) يَا دَقُوقِي بَعَيْنَيْنِ هُمَا  
إِصْحَحْ وَاطْلُبْهُمْ يَجِدِ وَالْأَمَلُ

لَهُمُ الْأَعْمَارُ كَمْ مِنْ زَفَرَةٍ  
.. عَلَيْهِ يَنْظُرُ أَنَا وَجْهَهُمْ ..  
زَمَنًا فِي النَّظَرِ وَيَا أَتَى  
يُورِدُ حَاشَاءَ مِنْ هَذَا بَرِي  
نَاَمْ إِنْ أَنْتَ تَرَاهُمْ فِي الْعِيَانِ  
لَكَ مِنْ ذَا صَارَ يَا وَاهِي اللَّبَابِ  
وَالْعَوَامِ خِلَتَهُمْ عِنْدَ النَّظَرِ  
قَدْ نَظَرْتَ وَبِجْهَلٍ كَثُرَا  
طِينِ الشَّانِ الرَّفِيعِ بِي قُرْنِ  
أَرِ بِطِ الْعَيْنِ وَلَا تَغْدُوا الْأَخْسَ  
تَتْرُكُ كَمْ مَرَّةٍ فِيهَا نَظَرْتَ  
مِثْلَ نَهْرٍ فَاضٍ دَمْعًا لَهُمَا  
لَكَ لَا تَقْطَعُ فَمَنْ جَدَّ وَصَلَ

عمرها در شوق ایشان اشک راند  
کی در آرد با خدا ذکر بشر  
که بشر دیدی تو ایشان را نه جان (۱)  
که بشر دیدی مر ایشان را چو عام  
گفت من از آتشم آدم ز طین  
چند بینی صورت آخر چند چند  
هین مبر امید ایشان را بجو

(۱) سالها در حسرت ایشان بماند  
(۲) تو بگویی مرد حق اندر نظر  
(۳) خر ازین می خسپد اینجا ای فلان  
(۴) کار ازین ویران شدست ای مرد خام  
(۵) تو همان دیدی که ابلیس لعین  
(۶) چشم ابلیسانه را یک دم ببند  
(۷) ای دقوکی بادو چشم همچو جو

(۱) در حاشیه نسخه لکناهور نگاشته - خر می خسپد یعنی کار غفلت دیدن از اولیاء  
الله کار خست که چنین اعتراض بر ایشان کند -



- (۱) اِصْحِرْ وَاطْلُبْ اِنْ رُكْنَ الدَّوْلَةَ  
 كُلُّ فَتْحٍ كَانَ فِي الْقَلْبِ غَدَى  
 (۲) فَاِرْغَا بِالْبَيْتِ مِنْ شُغْلِ الدُّنَا  
 اَيْنَ لَا اَيْنَ كَمِثْلِ الْفَاخْتَةِ  
 (۳) فَبِهَذَا حَسَنًا يَا مُحْتَجِبُ  
 (۴) رَبَطَ مِنْ اَعْتِلَالٍ كُلُّ مَنْ  
 ذَا الدُّعَاءِ لَهُ حَتَّى ذَا الْجَلَالِ
- طَلَبَ بِالسَّبَبِ وَالْعِلَّةِ  
 فِي رِبَاطٍ دَاخِلِ الْقَبْضِ بَدَى  
 كُنْ وَقُلْ بِالرُّوحِ يَا هَذَا اَنَا (۱)  
 دَائِمًا فِي غَيْرِ وَقْتٍ صَائِنَهُ  
 اَنْظِرِ الْحَقَّ الدُّعَا فِي اسْتَجِبِ  
 قَلْبُهُ نَظَفَ مِنْ لُطْفٍ وَمَنْ  
 يَصِلُ .. وَالْقَصْدَ يَلْقَى بِالْمَثَالِ..

ايضاً في بيان حکايت ذاك طالب الرزق الحلال بلا كسب ولا تعب  
 في عهد داود (ع) و استجابة دعائه

- (۵) قَدْ تَذَكَّرْتُ الْحَدِيثَ لِلْفَقِيرِ  
 اَنَّهُ فِي اللَّيْلِ كَانَ وَالنَّهَارِ  
 ذَاكَ مَنْ مَرَّ لَهُ الشَّرْحُ الْيَسِيرُ  
 يَصْرُخُ دَوْمًا بِنُوحٍ وَاَنْكِسَارِ

(۱) ای و من جميع شغل الدنيا کن فارغاً و قل بالروح مثل الفاخته این و این و اطلبه  
 فی اطراف الدنيا - کوو کوو بضم الکاف العربية استفهام علی طریق الخطاب العام بمعنی  
 این این -

- (۱) هین بجو که رکن دولت جستن است  
 (۲) از همه کار جهان پرداخته  
 (۳) نیک بنگر اندرین ای محتجب  
 (۴) هر که را دل پاک شد از اعتلال
- هر گشادی در دل اندر بستن است  
 کوو کو می گو بجان چون فاخته  
 که دعا را بست حق بر استجب  
 آن دعایش میرود تا ذوالجلال

باز شرح کردن حکايت آن طالب روزی حلال بی کسب و رنج در عهد داود (ع)  
 و استجابة شدن دعای او

- (۵) بادم آمد آن حکايت کان فقير  
 روز و شب میکرد افغان و فقير

(۱) وَمِنْ اللَّهِ لَهُ الرِّزْقُ الْحَلَالُ  
 (۲) لَا يَشْغُلُ تَبَدُّلَ مَنْ حَالِهِ  
 لَكِنَّ التَّأْخِيرُ جَاءَ وَظَهَرَ  
 (۳) فَلَهُ أَيْضًا تَقُولُ أَيْنَ أَنْتِ  
 مِنْ سَحَابِ الْفَضْلِ لِلْحَقِّ إِذَا  
 (۴) صَاحِبُ الثَّوْرِ لَهُ قَدْ نَظَرَا  
 ثَوْرِي فِي ظُلْمَةٍ صَارَ رَهِينُ  
 (۵) إِصْحَحْ قُلْ مِمَّ لِيَ الثَّوْرُ قَتَلْتِ  
 (۶) وَأَجِبْ يَا لَصُّ قَالَ فَأَنَا  
 مِنْ عَطَاءِ الْحَقِّ فِي نَوْحِي الْخَطِيرِ  
 (۷) فَالِدُّعَا ذَاكَ الْقَدِيمِي لِيَا  
 فَذَبَحْتُ الثَّوْرَ ذَاكَ وَالْجَوَابُ

سَمَلٌ مِنْ غَيْرِ صَيْدٍ وَانْتَقَالَ  
 نَحْنُ أَوْضَحْنَا وَعَنْ أَمَالِهِ  
 خَمْسَةَ أَضْعَافٍ مَا مِنْهُ غَيْرُ  
 تَهَرَّبُ.. مَا النَّفْعُ لَوْ جِدَا طَلَبْتِ..  
 صَبَّتِ الْحِكْمَةُ.. أَنْ صَحَّ الْأَنْزَى..  
 لَهُ قَالَ أَنْتِ يَا مَنْ فِي الثَّوْرِ  
 قَتَلْتِهِ مَا لِي نَصِيرٌ وَمُعِينُ  
 وَيَا أَبْلَهَ أَنْصِفْ لَوْ عَدَلْتِ  
 قَدْ طَلَبْتِ الرِّزْقَ مِنْ غَيْرِ عَنَا  
 وَالْخُضُوعَ الْقَبْلَةَ أَزْدَانَتْ كَثِيرُ  
 مُسْتَجَابًا عَادَ كَانَ رِزْقِيَا  
 لَكَ هَذَا لَوْ لِي تَبْدِي الْخِطَابُ

(۱) از خدا میخواست روزی حلال  
 (۲) بیش ازین گفتیم بعض حال او  
 (۳) هم بگوئیش کجا خواهد گریخت  
 (۴) صاحب گاوش بدید و گفت هین  
 (۵) هین چرا کشتی بگو گاو مرا  
 (۶) گفت من روزی ز حق میخواستم  
 (۷) آن دعای کهنه ام شد مستجاب

بی شکار و رنج و کسب و انتقال  
 لیک تعویق آمد و شد پنج تو  
 چون ز ابر فضل حق حکمت بریخت  
 ای بظلمت گاو من کشته رهین  
 ابلهی طرار انصاف اندر آ  
 قبله را از لابه می آراستم  
 روزی من بود کشتم نک جواب



(۱) جَاشَ فِيهِ الْغَضَبُ تَوًّا نَهَضَ  
وَعَلَى وَجْهِهِ كَمْ مِنْ لَظْمَةٍ  
بِالتَّلَايِبِ لَهُ حَقْدًا قَبْضُ  
ضَرْبٍ بِالصَّبْرِ لَا فِي هَيْبَةٍ

### فی بیان ذهاب کل من الخصمین عند داود (ع)

(۲) جَرَّهُ قَسْرًا لِدَاوُدَ النَّبِيِّ  
(۳) حُجَّةً تَافِهَةً مِنْكَ اَتْرَكَ  
وَأَتِ بِالْعَقْلِ لِرَأْسِ وَبَدَنِ  
(۴) لَمْ قُلْتَ ذَا الْكَلَامِ وَالِدُعَاءِ  
وَعَلَى اللَّحْمَةِ وَالرَّأْسِ لِيَا  
(۵) فَلَهُ قَالَ مَعَ الْحَقِّ أَنَا  
وَأَنْتُمْ فِي ذَا الْخُضُوعِ مِنْ دَمٍ  
(۶) فَيَقِينَا أَنَا أَدْرِي الْمُسْتَجَابَ  
كَانَ مَرْدُودًا لَكَ بِالْحَجَرِ  
أَنْ هَلُمَّ أَيُّهَا الْغَرُّ الْغَنِيِّ  
أَيُّهَا الْمُحْتَالَ لِلرُّشْدِ اسْلُكْ  
وَمَعَ نَفْسِكَ جِيءَ يَا ذَا زَمَنِ  
مَا هُوَ يَا مَا كَرُّ كُنْ فِي حَيَاءٍ  
وَيْكَ لَا تَضْحَكْ وَلَا تَهْزَأْ يَبَا  
كَمْ دُعَاءٍ لِي إِخْوَفِ وَعَنَا  
قَدْ شَرِبْتُ رَاضِيًا بِالْأَلَمِ  
لِي الدُّعَاءُ صَارَ فَيَا مَنْ بِالْإِخْطَابِ  
إِضْرِبِ الرَّأْسَ وَصَهْ لَا تَهْذِرِ

چند مشتى زد برويش ناشكفت

(۱) او بخشم آمد گريبانش گرفت

### روفتن هر دو خصم پيش داود نبی (ع)

(۲) می کشیدش تا بدادود نبی  
(۳) حجت بارد رها کن ای دعا  
(۴) این چه می گویی دعا چه بد میخند  
(۵) گفت من با حق دعاها کرده ام  
(۶) من یقین دانم دعا شد مستجاب  
که بیا ای ظالم گبیج و غبی  
عقل در تن آور و با خویش آ  
بر سر وریش من و خویش ای لوند  
اندرین لابه بسی خون خورده ام  
سر بزن بر سنگ ای منکر خطاب



- (۱) قَالَ مِثْنِي اجْتَمِعُوا يَا مُسْلِمُونَ  
ضَعَطْ هَذَا الْغِرَّ وَالْقَوْلَ الْهَذَرَ  
(۲) وَلَوْ أَنَّ الْعَالَمَ كُلًّا كَذَا  
بِهِ جَاءَ وَاحِدٌ لَا غَيْرَهُمْ  
(۳) هَكَذَا لَوْ كَانَ فَالْعَمِيَانِ مَنْ  
كُلٌّ فَرِدٍ مِنْهُمْ الْحَبْرُ الْأَمِيرُ  
(۴) هُمْ فِي يَوْمٍ وَلَيْلٍ بِالثَّنَا  
إِعْطَانَا مِنْ فَضْلِكَ الرِّزْقَ الْكَثِيرَ  
(۵) أَنْتَ مَا لَمْ تُعْطِ لَمْ يُعْطِ يَقِينُ  
يَا مُجِلَّ الْعَقْدِ لِلْعُقْدَةِ ذِي  
(۶) مَكْسَبِ الْعَمِيَانِ قَدْ كَانَ الْخُضُوعُ  
مَعَ ذَا لَمْ تَلَفْ غَيْرَ كَسْرَةٍ
- وَانْظُرُوا فِي دِقَّةِ لَوْ تَنْصِفُونَ  
لَهُ .. فِي مَالِ أَبِي الْحَقِّ أَقَرُّ ..  
كَانَ لَا فِي كَسْبِ أَوْ آيِ آذَى  
أَخَذُوا الْأَمْلاكَ مِنْ حَقْدِ لَهُمْ  
هُمْ قَيْدَ الْفَقْرِ فِي مَرِّ الزَّمَنِ  
رَجَعَ لَا يَسْتَلُّ الشَّيْءَ الْيَسِيرَ  
خَاضِعُونَ قَائِلِينَ رَبَّنَا  
كَلَّمْنَا الْمَعْدَمَ كَانَ وَالضَّرِيرَ  
أَحَدٌ فَالْكُلِّ مَنَاعٌ ضَنِينَ  
حُلَّ أَنْتَ وَارْفَعَ الْحَالَ الْبَدِيَّ  
بِالدُّعَاءِ وَرَجَاهَا سَدُّ جُوعٍ  
مِنْ رَغِيفٍ فِي الْعَطَا بِالْمَرَّةِ

ژاژ به بینید و فشار این مهین  
یک دعا املاک بردندی بکین  
محتمم گشته بدنندی و امیر  
لابه گویان که توده مان ای خدا  
ای کشاینده تو بکشا بند این  
جز لب نانی نیابند از عطا

- (۱) گفت کرد آئید هین ای مسلمین  
(۲) گر چنین بودی هم عالم بدین  
(۳) گر چنین بودی گدایان ضریر  
(۴) روز و شب اندر دعا اندر ثنا  
(۵) تا تو ندهی هیچکس ندهد یقین  
(۶) مکسب کوران بود لابه دعا

صَادِقًا بِالْقَوْلِ قَلْبًا وَلِسَانًا  
 .. كَاذِبٌ بِالْقَوْلِ عِلْمًا وَعَمَلًا ..  
 ذَا الدُّعَاءِ مَا يَجِدُ طَلِبًا  
 ذَا وَافَتِي بِهِ .. أَوْ أَنَا أَحَبُّ ..  
 مَا بِهِ وَصَى وَمَا بِالْمَرْبَةِ  
 .. بِالدُّعَاءِ أَحَدٌ مَا مَلِكًا ..  
 وَيَكُ ذَا الشَّرْعِ الْجَدِيدُ فَاجِبُ  
 عَجَلًا لِلْمَجْبَسِ يَا مُفْتَرِي  
 وَجْهَ وَالْقَلْبُ شَبُّ ضَرْمَا  
 غَيْرُكَ فِي الْخُطْبِ هَذَا مَا دَرَى  
 قَدْ قَذَفْتَ وَكَذَا أَلْفَ رَجَاءِ  
 أَنَا مَا قُلْتَ الدُّعَاءُ ذَا أَوْ بَطَرُ  
 قَدْ رَأَيْتُ بَهَرْتُ أَوْ وَقَعَةٍ

وین فروشنده دعاها ظلم جوست  
 کی کشد آن را شریعت خود بسلك  
 یا ز جنس این شود ملك ترا  
 گاو را تو بازده یا حبس رو  
 واقعه ما را نداند غیر تو  
 صد امید اندر دلم افراختی  
 همچو یوسف دیده‌ام بس خوابها

(۱) قَالَتْ الْخَلْقُ فَذَا الْمُسْلِمُ كَانَ  
 ذَاكَ مَنْ بَاعَ الدُّعَاءَ الظُّلْمَ سَمَلًا  
 (۲) وَمَتَى لِلْمَلِكِ كَانَ السَّبِيحَا  
 وَمَتَى فِي سُلُوكِهِ الشَّرْعُ سَحَبُ  
 (۳) فَالْعَطَا صَارَ وَبَيْعًا وَهَبَةً  
 جِنْسَ ذَا كَانَ غَدَى الْمَلِكِ لَكَا  
 (۴) فَيَايَ دَفْتَرِ يَا ذَا كُتِبَ  
 أَرْجِعِ الثَّوَرَ لَهُ أَوْ فَاغْدِرِ  
 (۵) هُوَ دَوْمًا وَجْهَهُ نَحْوَ السَّمَاءِ  
 قَائِلًا رَحْمَاكَ يَا بَارِي الْوَرَى  
 (۶) فِي قَلْبِي أَنْتَ ذِيَاكَ الدُّعَاءُ  
 (۷) أَنْتَ فِي قَلْبِي خَلَيْتَ هَذَرَ  
 أَنَا مِثْلُ يُوسُفَ كَمْ رُؤْيَا

(۱) خلق گفتند این مسلمان راست گوست  
 (۲) این دعا کی باشد از اسباب ملك  
 (۳) بیع و بخشش یا وصیت یا عطا  
 (۴) در کدامین دفترست این شرع نو  
 (۵) او بسوی آسمان میکرد رو  
 (۶) در دل من آن دعا انداختی  
 (۷) من نمی‌کردم گزافه آن دعا



- (۱) يُوْسُفُ الشَّمْسَ رَأَى وَالْقَمَرَ  
وَالنُّجُومَ كَالْعَمِيدِ فِي الْوَرَى (۱)  
فَوْقَ رُؤْيَا لَهُ كَمْ صَحَّتْ سَنَدٌ  
هُوَ لَمْ يَطْلُبْ وَمَا رَامَ وَجَدَ  
مِنْ عُبُودِيَّةٍ أَوْ لَوْمٍ أَحَدَ  
وَعَلَى رُؤْيَاهُ لَا غَيْرَ اعْتَمَدَ  
... وَلَهُ الظُّلْمَةُ لِلْمَشِكِّ جَلَّتْ ..  
سَمِعَهُ فَوْرًا نِدَاءُ اللَّهِ جَلَّ  
ذَاتَ يَوْمٍ كَيْ جَزَاءَ لِلْعَمَلِ (۲)
- (۲) سَجَدَتْ عِنْدَهُ طَوْعًا فَأَعْتَمَدَ  
غَيْرَ ذَا فِي الْبَيْتِ وَالسِّجْنِ أَبَدَ  
(۳) لِاعْتِمَادِهِ لَهُ غَمًّا مَا وَجَدَ  
(۴) لِمَزِيدٍ وَ لِنَقْصَانٍ يَعْدُ  
إِذْ هِيَ كَالشَّمْعِ قَبْلَ اسْتَعْلَتْ  
(۵) يُوْسُفًا فِي الْبَيْتِ إِذْ اتَّقَوْا وَصَلَ  
(۶) أَنْتَ سُلْطَانًا تَصِيرُ يَا بَطْلَ

(۱) اشاره الى الاية في سورة يوسف ( اذ قال يوسف لاييه يا أبت اني رأيت احد عشر كوكباً والقمر رأيتهم لى ساجدين - (۲) اى يا شجاع تكون سلطاناً يوماً فى مصر حتى تضرب هذا الجفاء على وجوههم كما قال الله تعالى فى الاية فلما دخلوا عليه قالوا يا ايها العزيز مسنا واهلنا الضر وجئنا ببضاعة مزجاة فاوف الينا الكيل وتصديق علينا ان الله يجزى المتصدقين وقال هل علمتم ما فعلتم بيوسف -

- (۱) دید يوسف آفتاب و اختران  
(۲) اعتمادش بود بر خواب درست  
(۳) ز اعتماد آن نبودش هیچ غم  
(۴) اعتمادی داشت او بر خواب خویش  
(۵) چون در افکندند يوسف را بچاه  
(۶) که توروzy شه شوی ای پهلوان
- پیش او سجده کنان چون چاکران  
درچه وزندان جز آن را می نجست  
از غلامی وز ملام بیش و کم  
که چوشمعی می فروزیدش ز پیش  
بانگ آمد سمع او را از آله  
تا بمالی این جفا بر روی شان



غَيْرَ أَنْ قَاتِلَ هَذَا الْبَدَاءَ  
لَكِنَّ الْقَلْبَ لَهُ بِالْأَثَرِ  
وَالْيَدَ وَالرَّاحَةَ نُورُ الرِّشَادِ  
صَارَ مِنْ هَذَا الْبَدَاءِ السَّامِي الْأَنِيقِ  
مِثْلَ نَارِ الْخَلِيلِ بِالسَّلَامِ  
لَهُ بِالْقُوَّةِ تِلْكَ حَوْلًا  
ذَوْقُ ذِيَاكَ الْبَدَاءِ فِي السَّمَاءِ  
قَلْبَ كُلِّ مُؤْمِنٍ صِدْقِ صَفِيِّ  
وَمِنْ الْحَقِّ الْجَلِيلِ الْأَنْقِبَاضِ  
لَا يَجِيءُ وَتَفُوزُ بِالرَّشَدِ

(۱) تَضَرَّبُ فِي وَجْهِهِمْ هَذَا الْجَفَاءُ  
لَا يَمِينُ أَبَدًا فِي النَّظَرِ  
(۲) عَرِفَ مِنْ ذَا الْبَدَاءِ الْإِعْتِمَادُ  
(۳) وَسَطَ الرُّوحِ أَتَى الْيَثْرَ الْعَمِيقُ  
رَوْضَةَ نَادِي أَنْسٍ وَغَرَامِ  
(۴) بَعْدَ ذَا كُلِّ جَفَاءٍ وَصَلَا  
(۵) فَرَحًا مِنْ عِنْدِهِ جَرَّ كَمَا  
لَا لَسْتُ لِلْمَعَادِ كَانَ فِي  
(۶) كَتَبَ لَهُمْ عِنْدَ الْبَلَاءِ الْأَعْتِرَاضِ  
لَهُمْ بِالْأَمْرِ وَالنَّهْيِ أَبَدَ

لیک دل بشناخت قائل از اثر (۱)  
در میان جان فتادش زان ندی  
گلشن و بزمی چو آتش بر خلیل  
او بدان قوت بشادی میکشید  
در دل هر مؤمنی تا حشر هست  
نی ز امر و نهی حق شان انقباض (۲)

(۱) قائل این بانگ ناید در نظر  
(۲) قوتی و راحتی و مسندی  
(۳) چاه بر وی شد بدان بانگ جلیل  
(۴) هر جفا که بعد از آتش میرسید  
(۵) همچنانکه ذوق او بانگ آلت  
(۶) تا نباشد در بلاشان اعتراض

(۱) ظاهر آنست که این وحی از حق بوده که ملک او را از حق پیغام رسانید  
و یا کلام حق بوده که یوسف شنید از وراء حجاب و حجاب هم در اینجا تعین یوسف  
بود و این کلام از ذات خود شنید نه از خارج- صفحه ۱۸۰ ج ۳ شرح بحر العلوم  
(۲) مراد از بلاء تکلیفی که مورد اختیار امر و نهی باشد چنانکه در مصراع دوم  
هم بآن تصریح نموده است-

- (۱) لَقَمَةُ الْحُكْمِ اللَّتِي مَرَّ وَصَابُ  
تَضَعُ أَكْلُهَا يَلْقَى الْعَذَابُ (۱)
- (۲) كُلُّ مَنْ رُؤْيَا يَوْمٍ فِي الْأَزَلِ  
سُكَّرَ بِالْوَرْدِ مَمْزُوجٍ لَهَا
- (۳) سَحَبَ ذَا الْعِدْلِ مِثْلَ الْجَمَلِ  
فِي سَبِيلِ الطَّاعَةِ حَتَّى الْأَبَدِ
- (۴) لَا وَلَا ظَنٌّ وَوَهْمٌ وَفُتُورٌ  
دَوَّرَ فِيهِ شَهِدَتْ أَنْ سُكَّرَهُ
- (۵) جَمَلَ بِالْقُوَّةِ كَالْأَسَدِ  
رَغَوُلًا تَصْدِيقُهُ تِلْكَ تَدُورُ
- (۶) أَكَلَهُ صَارَ قَلِيلًا بِأَمَلٍ  
وَجَدَ بِالْقَسْرِ أَلْفَ فَاوَقَةٍ
- دَائِمٌ وَالْقَلْبُ يُورِي حَرَهُ  
تَحْتَ ثِقَلِ الْجَمَلِ وَأَفَى الْعَدَدِ
- لِوَصَالِ التَّائِقَةِ لَوْ كَالْجَبَلِ  
شَعْرَةً عَدَّ لِحُبِّ التَّائِقَةِ

(۱) ای اللذی لا یكون معتمداً علی الخطاب الرحمانی اللذی هو کالسكر المطبوخ  
بالورد لا یقبل من انکاره الحكم الالهی بالسمع والطاعة سمعنا و عصینا وبتناول مشتهیاتہ  
النفسانیة -

- (۱) لقمه حکمی که تلخی می نهد  
گلشکر آن را گوارش می دهد
- (۲) هر که خوابی دید از روز آلت  
مست باشد در ره طاعات مست (۱)
- (۳) میکشد چون اشتر مست این جوال  
بی فتور و بی گمان و بی ملال
- (۴) کفک تصدیقش بگرد پوز او  
شد گواه مستی و دلسوز او (۲)
- (۵) اشتر از قوت چو شیر نر شده  
زیر بار نقل اندک خور شده
- (۶) ز آرزوی ناقه صد فاقه برو  
می نماید کوه بیشش تار مو

(۱) ظاهراً مراد از خواب در این بیت راحت و خوشی است - (۲) کفک کف  
شیر و شیر و آب و مانند آن و پوز پیرامون دهان است -

- (۱) فِي أَلَسْتُ مَنْ كَهْدِي الرُّؤْيَةِ  
 (۲) لَمْ يَكُ الْعَبْدَ الْمَرِيدَ وَإِذَا  
 مِائَةَ قَلْبٍ بِتَرْدِيدٍ شَكْرَ  
 (۳) فِي طَرِيقِ الدِّينِ رَجُلًا لِلْإِمَامِ  
 وَضَعَ مَعَ أَلْفٍ تَرْدِيدَ وَمَا  
 (۴) أَنَا مَدْيُونٌ لِشَرْحِ ذَا الْكَلَامِ  
 عَجَلًا تَبْغِي أَلَمْ نَشْرَحْ زَمَنَ  
 (۵) حَيْثُ ذَا الْمَعْنَى لَهُ الشَّرْحُ غَدَى  
 فَلَسَمْتُ مُدْعَى الثَّوَرِ اسْحَبِ  
 (۶) وَلِهَذَا الْجُرْمُ لِي الْمَحْتَالُ قَالَ  
 فِقْيَاسٌ خَصٌّ وَأَبْلِسِي كَانَ  
 مَا رَأَى فِي ذِي الدُّنَا بِالْمَرَّةِ  
 صَارَ فَهُوَ الْعَمَرُ وَافِي بِالْأَذَى  
 بَرْهَةً عَامًّا بِنِعْمَاهُ كَفَرُ  
 أَوْ وَرَاءِ لَا يَوْزَنُ وَنِظَامُ  
 مِنْ يَقِينٍ لَهُ .. مِثْلُ مَنْ عَمَى ..  
 هُوَ رَهْنُ لَكَ لَوْ أَنَّكَ الْمَرَامُ (۱)  
 اِسْمَعِ اعْرِفْ سِرَّهَا السَّامِي الْحَسَنُ  
 مَا لَهُ حَدٌّ وَبِالْوَسْعِ بَدَى  
 مَرَكَبَ التَّقْرِيرِ فِي هَذَا ارْغَبِ  
 إِنِّي الْأَعْمَى وَدَوَّمَا أَنْضَالَ  
 ذَا الْقِيَاسِ .. وَ لَهُ الْمَكْرُ أَبَانَ ..

(۱) ای اسمعه من قول ( أ لم نشرح لك صدرك ووضعنا عنك وزرك اللذي انقض  
 ظهرك ورفعنا لك ذكرك فان مع العسر يسراً ان مع العسر يسرا -

- (۱) در ألسنت آنکو چنین خوابی ندید  
 (۲) ور بشد اندر تردد صد دله  
 (۳) پای پیش و پای پس در راه دین  
 (۴) وام دارم شرح اینم نک گرو  
 (۵) چون ندارد شرح این معنی کران  
 (۶) گفت کورم خواند زین جرم آن دغا  
 اندرین دنیا نشد بنده و مرید (۱)  
 یک زمان شکرستش و سالی گله  
 می نهید با صد تردد بی یقین  
 و رشتابست از أ لم نشرح شنو  
 خر بسوی مدعی گاوران  
 پس بلیسانه قیاست ای خدا

(۱) مرید بفتح میم بمعنی باغی و متبرّد -



- (۱) وَ كَمِثْلِ الْعَمَى إِنِّي بِالدُّعَاءِ  
وَلِغَيْرِ الْخَالِقِ إِنِّي السُّؤَالُ  
(۲) ذَلِكَ الْوَاحِدُ بِالْأَعْمَى لِيَا  
أَنَا مِنْ رُوحٍ وَ إِخْلَاصِي الْكَثِيرُ  
(۳) فَعَمَى الْعِشْقِ الْعَمَى كَانَ لِيَا  
(۴) وَهُوَ يَعْمَى وَ يُصَمُّ فَأَنَا  
مُقْتَضَى الْعِشْقِ غَدَى هَذَا الْكَلَامُ  
(۵) فَبَصِيرٌ أَنْتَ فِي الْعُمَيَانِ لِي  
لَكَ دَرْتُ يَا مَدَارَ الْعَاشِقِينَ  
(۶) مِثْلَمَا فِي يُوسُفَ الصَّدِيقِ أَنْتَ  
(۷) وَلَهُ الْمَسْنَدُ صَارَ فَأَنَا  
وَالدُّعَاءُ ذَلِكَ الَّذِي لَا حَدَّ لَهُ
- قَدْ أَتَيْتُ أَنَا أَوْ قُلْتُ الثَّنَاءُ  
أَنَا أَبَدَيْتُ وَأَمَلْتُ النُّوَالَ  
عَدَّ فِي الْعُمَيَانِ وَهُوَ مَا يَبَا  
وَدُعَائِي مَا رَأَى النَّزَرَ الْيَسِيرُ  
يَا مَلِيحُ .. الْحَبُّ قَدْ أَلْحَى بِمَا .. (۱)  
عَنْ سِوَى الْخَالِقِ أَعْمَى فِي الدُّنَا  
قُلْ لَهُ حَتَّى يُلِمَّ بِالْمَرَامِ  
لَا تَضَعُ دَوْرَ النُّوَالِ الْأَزَلِيَّ  
.. وَمَطَافِ الْأَصْفِيَاءِ الْمُتَقِينَ ..  
قَدْ أَرَيْتَ وَ بِهِ لُطْفًا مَنَنْتَ  
لُطْفَكَ أَيْضًا أَرَانِي وَالسَّنَا  
مِثِّي لَمْ يَكُ لِعَبَا وَ سَفَهَ

(۱) وفي نسخة .. (مقتضای عشق) باشد این نگو بالكاف العربية ومعناها بالفارسية الحسن ای هذا يكون مقتضى العشق فهى حسنة ای هذه الحالة من العشق الطيف -

- (۱) من دعا کورانه کی میکرده ام  
(۲) آن یکی کورم ز کوران بشمرید  
(۳) کوری عشق است این کوری من  
(۴) کورم از غیر خدا بینا بدو  
(۵) تو که بینامی ز کورانم مدار  
(۶) آنچنانکه یوسف صديق را  
(۷) مر مرا لطف تو هم خوابی نمود
- جز بخالق گریه کی آورده ام  
او نیاز و جان و اخلاصم ندید  
حب یعمی و یصم است ای حسن  
مقتضای عشق این باشد بگو  
دایرم برگرد لطفت ای مدار  
خواب بنمودی و گشتش متکا  
آن دعای بی حدم بازی نبود

قُولِي الْبَاطِلَ عَدُّوْا وَالْخُنَا  
 غَيْرُ عَلَامٍ بِسِرِّ وَالْعُيُوبِ  
 قَالَ وَجْهَ وَجْهَكَ مِنِّي أَبَدَ  
 عَمِي وَجْهَتْ .. مَا الدَّاءُ بِكَ ..  
 تَفَخَّرَ بِالْعِشْقِ تُبْدِي الْغَلَطَا  
 مَاتَ مِنْ جُوعٍ وَبِالْخُلُقِ الْبَذِي  
 لِسَمَا وَجْهَتْ صَعْبُ مَا بِكَ  
 ذَلِكَ الْمُسْلِمُ مِنْ حُزْنٍ وَجَدَ  
 قَالَ رَبِّي الْعَبْدُ هَذَا فِي الْفَزَعِ  
 سَيِّءِ السَّرِّ لِي اكْتُمَ فِي الدُّنَا

(۱) مَا دَرِي الْخَلْقُ بِأَسْرَارِي أَنَا  
 (۲) حَقُّهُمْ ذَاكَ وَمَنْ سِرِّ الْعُيُوبِ  
 (۳) كَانَ سَتَاراً دَرِي الْخَصْمِ الْأَلَدِ  
 وَقِيلَ الْحَقُّ لِمَ الْوَجْهَ لَكَ  
 (۴) بِالرِّيَاءِ تَأْتِي تَلْقَى الْغَلَطَا  
 (۵) لَكَ بِالْقُرْبِ أَيْ بِالْقَلْبِ الَّذِي  
 قُلْ بِأَيِّ وَجْهِ الْوَجْهَ لَكَ  
 (۶) قَامَتِ الضُّوْضَاءُ مِنْ ذَا فِي الْبَلَدِ  
 مِنْ عَلَى الْأَرْضِ لَهُ الْوَجْهَ وَضَعُ  
 (۷) لَهُ لَا تَفْضَحْ وَلَوْ كُنْتُ أَنَا

ژاژ می دانند گفتار مرا  
 غیر علام سر و ستار عیب (۱)  
 رو چه سوی آسمان کردی عمو  
 لاف عشق و لاف قربت می زنی  
 روی سوی آسمانها کرده  
 آن مسلمان می نهدر و بر زمین  
 گر بدم هم سر من پیدا مکن

(۱) می ندانند خلق اسرار مرا  
 (۲) حقیقتانست و که داند راز غیب  
 (۳) خصم گفتش رو بن کن حق بگو  
 (۴) شید می آری غلط می افکنی  
 (۵) با کدامین روی چون دل مرده  
 (۶) غلغله در شهر افتاده ازین  
 (۷) کای خدا این بنده را رسوا مکن

(۱) در بعضی نسخ - حق شناسست آن که داند سر غیب - یعنی آن که داند سر غیب  
 سوای حق او حق شناسست و کسی که حق شناس نیست او چه داند سر غیب و بیشترین  
 خلق حق شناس نیستند پس معذور اند -

- (۱) أَنْتَ تَدْرِي وَاللَّيَالِي الطُّوَالُ  
 (۲) لَكَ ابْدَيْتُ وَعِنْدَ الْخَلْقِ هَبْ  
 مَا لَهَا قَدْرٌ هِيَ مِثْلُ السِّرَاجِ  
 أَنْ أَنَا أَلْفَ خُضُوعٍ وَابْتِهَالٍ  
 تِلْكَ بِالذَّاتِ كَمَا حَقًّا وَجَبْ  
 عِنْدَكَ دَوْمًا بِنُورٍ وَانْبِلَاجٍ

فی بیان استماع داود (ع) کلام کل من الخصمین و سئوال واقع الحال من المدعی

- (۳) حَيْثُ دَاوُدُ النَّبِيُّ بِالْأَثَرِ  
 مَا هُوَ الْحَالُ وَمَا بَيْنَكُمَا  
 (۴) مُدْعِيهِ يَا نَبِيَّ اللَّهِ قَالَ  
 (۵) ثَوْرِي فِي بَيْتِهِ جَاءَ ذَبْحُ  
 لَهُ ذَبْحُ ثَوْرِي أَمْرُهُ يُبَيِّنُ  
 (۶) قَالَ دَاوُدُ لَهُ رَبُّ الْكَرَمِ  
 خَرَجَ قَالَ أَعْلِمَانِي مَا الْخَبَرُ  
 وَقَعَ مِمَّ الْخِصَامُ لَكُمَا  
 مِنْكَ عَدْلٌ يَرْفَعُ هَذَا الْجِدَالَ  
 ثَوْرِي فَاسْأَلْهُ مِمَّ قَدْ صَلَحَ  
 مَا جَرَى الْحَالُ لِيذَا الْفِعْلِ الْمُهِينِ  
 لِمَ أَنْتَ مِلَّكَ هَذَا الْمُحْتَرَمِ

- (۱) تو همی دانی و شبهای دراز  
 (۲) پیش خلق آن اگر خود قدر نیست  
 که همی خواندم ترا با صد نیاز  
 بیش توهم چون چراغ روشنی است

شنیدن داود (ع) سخنان هر دو خصم و سئوال کردن از مدعی

- (۳) چونکه داود نبی آمد برون  
 (۴) مدعی گفت ای نبی الله داد  
 (۵) کشت گاوم را بپرسش که چرا  
 (۶) گفت داودش بگو ای بوالکرم  
 گفت هین چو نیست این احوال چون  
 گاو من در خانه او در فقاد  
 گاو من کشت او بیان کن ماجری  
 چون تلف کردی تو ملک محترم



إِنِّتِ بِالْحُجَّةِ وَالرَّأْيِ الْمُنِيفِ  
يَنْقُضِي وَالْمَشْكِلُ مِنْهُ يُحَلُّ  
سَبْعَةَ أَعوَامٍ ادْعُو بِابْتِهَالٍ  
رَبِّي رِزْقًا بِهِ لَا أَتَعَبُ  
عَرَفُوا مِيتِي الرِّجَالُ وَالنِّسَاءُ  
وَعَلَى غَمِّي الْجَمِيعُ وَقَفُوا..  
كَيْ لَكَ لَا فِي عَذَابٍ وَضُرٍّ  
أَيْضًا الْخَلْقَ وَقُلْ حَقًّا بِأَنْ  
صَاحِبُ الْمَرْقَعَةِ الْفَانِي الْأَسِيرُ  
صَدَقَ فِي بَيْتِي الرِّزْقُ الْحَلَالُ  
أَظْلَمْتُ بَلْ فَرَحًا مِنْي الْقُنُوتُ

(۱) قَدْ أَضَعْتُ لَا تَقُلْ قَوْلًا سَخِيفَ  
كَيْ بِهِ ذَا الْإِدْعَاءُ وَالْعَمَلُ  
(۲) قَالَ يَا دَاوُدُ كُنْتَ فِي سُؤَالٍ  
(۳) يَوْمِي وَاللَّيْلِ دَوْمًا أَطْلُبُ  
(۴) أَبْدَأُ صَفْوًا حَلَالًا ذَا الْبُكَاءِ  
وَلَهُ الْأَطْفَالُ أَيْضًا وَصَفْوًا  
(۵) أَنْتَ سَلِ مِنْ تَرُومٍ ذَا الْخَبَرِ  
(۶) يَظْهَرُ سَلِ عَنْهُ سِرًّا وَعَلَنُ  
مَا بِهِ قَالَ لَكُمْ هَذَا الْفَقِيرُ  
(۷) بَعْدَ كُلِّ ذَا الدُّعَا وَالْإِبْتِهَالِ  
(۸) ثَوْرًا أَبْصَرْتُ وَعَيْنِي لَا لِقُوتُ

تا بیکسو گردد این دعوی و کار  
روز و شب اندر دعا و در سؤال  
روزی خواهم حلال و بی عنا  
کودکان این ماجرا را و اصفند  
تا بگویند بی شکنجه و بی ضرر  
که چه میگفت این گدای ژنده دل  
کار اندر خانه دیدم ناگهان  
شادی آنکه قبول آمد قنوت

(۱) همین پراکنده مگو حجت بیار  
(۲) گفت ای داود بودم هفت سال  
(۳) این همی جستم ز بزدان کای خدا  
(۴) مرد و زن بر ناله من واقفند  
(۵) تو پیرس ازهر که خواهی این خبر  
(۶) هم هویدا پرس و هم پنهان ز خلق  
(۷) بعد ازین جمله دعا و این فغان  
(۸) چشم من تاریک شد نی بهر قوت

(۱) قَبِلَ الثَّوْرَ ذَبَحْتُ كَرِيًّا أَنَا  
شَكَرَهَا أُعْطِيَ كَثِيرًا وَاللُّبَّاءُ  
أَنْ دُعَائِي عَالِمُ الْغَيْبِ الْعَظِيمِ  
سَمِعَ أَنْعَمَ بِاللُّطْفِ الْعَمِيمِ

### فی بیان حکم داود (ع) علی ذابح البقرة

(۲) قَالَ دَاوُدُ لَهُ اغْسِلْ ذَا الْكَلَامِ  
حُجَّةً شَرْعِيَّةً قُلْ لِلْمَرَامِ  
(۳) لَكَ فِي ذَا الْإِدْعَاءِ أَنْتَ هَلْ  
سَائِعًا تَدْرِي أَنَا فِي ذَا الْعَمَلِ  
عَدَمَ الْحُجَّةِ وَاهِي السُّنَّةِ  
أَمْ لَهَا الْوَارِثُ صِرْتَ مَا زِلْتَ  
كَيْفَ أَنْتَ رِيْعَهَا لَا عَنْ ثَمَنٍ  
تَأْخُذُ الْحَارِثَ هَلْ كُنْتَ زَمَنٍ  
(۴) هِبَةٌ هَذِي لَكَ أَمْ إِنْ شَرَيْتَ  
أَنْتَ لَمْ تَزِرْ فَيَا عَمِي اسْتَبِينَ  
كَيْفَ أَنْتَ رِيْعَهَا لَا عَنْ ثَمَنٍ  
تَأْخُذُ الْحَارِثَ هَلْ كُنْتَ زَمَنٍ  
(۵) وَكَمْثِلِ الْكَسْبِ إِذْ الزَّرْعُ إِنْ  
أَنْتَ لَمْ تَزِرْ فَيَا عَمِي اسْتَبِينَ  
(۶) لَمْ يَكُ الدَّخْلُ لَكَ مَا تَزِرْ  
تَحْصِدُ مِلْكُكَ ذَاكَ أَجْمَعُ  
يَسْؤَى هَذَا فَذَا الظُّلْمُ عَلَيْكَ  
ثَابِتٌ مُجْرِيٌّ .. وَالْأَمْرُ إِلَيْكَ..

(۱) کستم آن را تا دهم در شکر آن که دعای من شنود آن غیب دان

### حکم داود (ع) بر کشنده گاو

(۲) گفت داود این سخنها را بشو  
حجت شرعی در این دعوی بگو  
(۳) تو روا داری که من بی حجتی  
بنهم اندر شهر باطل سنتی  
(۴) بخشش این بودت خریدی وارثی  
ریع را چون می ستانی حارثی  
(۵) کسب را هم چون زراعت دان، و  
تا نکاری دخل نبود آن تو  
(۶) آنچه کاری بدروی آن آن تست  
ور نه این بیداد بر تو شد درست

- (۱) اِمِضْ وَاعْطِ الْمُسْلِمَ الْمَالَ وَلَا  
وَأَطْلِبْ قَرْضًا وَسَلَامَةً وَلَا  
(۲) قَالَ يَا سُلْطَانُ أَنْتَ لِي تَقُولُ  
تَقُلِ الْأَعْوَجَ وَأَذْهَبَ عَجَلًا  
تَسْأَلُ الْبَاطِلَ.. مَا بَيْنَ الْمَلَأِ..  
عَيْنَ مَا دَوْمًا ذُو الظُّلَمِ تَقُولُ

### فی بیان تضرع ذلك الشخص الفقير من حکم داود (ع)

- (۳) سَجَدَ إِذْ ذَاكَ قَالَ يَا خَيْرَ  
رَحْمَةٍ فِي قَلْبِ دَاوُدَ الْقَبَسِ  
(۴) أَيُّهَا الْمُحْسِنُ لِي فِي قَلْبِيَا  
(۵) فَعَلَى قَلْبِهِ ضَعَهُ فِي الْخَفَاءِ  
زَادَ حَتَّى مِنْ مَحَلِّ قَلَمًا  
(۶) قَالَ رَبِّ الثَّوَرِ إِصْحَ الْيَوْمَ دَعِ  
بِاحْتِرَاقِ الْقَلْبِ تَدْرِي بِالضَّمِيرِ  
ذَاكَ إِقْدِفْ.. وَلَهُ اعْطِ ذَا النَّفْسِ..  
مَا قَدَفْتَ وَوَرَى دَوْمًا يَبَا  
ذَا الْمَقَالُ لَهُ تَمَّ وَالْبُكَاءُ  
قَلْبَ دَاوُدَ وَجَاشَ جَزَعًا  
هَذِهِ الدَّعْوَى لِي الْمَهْلَةُ ضَعِ

رو بجو وام و بده باطل مجو

که همی گویند اصحاب ستم

(۱) رو بده مال مسلمان کژمگو

(۲) گفت ای شه تو همین می گوئیم

### تضرع کردن آن شخص از حکم داود (ع)

- (۳) سجده کرد و گفت ای دانای سوز  
(۴) بر دلش نه آنچه تو اندر دلم  
(۵) این بگفت و گریه شد در های های  
(۶) گفت هین امروز ای خواهان گاو  
در دل داود انداز آن فروز  
اندر افکنندی براز ای مفضل (۱)  
تادل داود بیرون شد ز جای  
مهلتم ده این دعاوی را مکو

(۱) در شرح بحر العلوم گفته یعنی در دل داود حکم شرعی بنه مطابق آنچه که در کشف من عیان است -



- (۱) کُنِي اَنَا اَذْهَبُ نَحْوَ الْخَلْوَةِ  
اَسْتَلُّ مِنْ عَالِمِ السِّرِّ الْخَيْرِ  
(۲) عَادَةً اَدْرِى اَنَا ذَا الْاِلْتِفَاتِ  
(۳) مِنْ صَفَا كُوَّةِ رُوْحِي فِتَحَتْ  
فَلْيِ الْوَحْيِ بِغَيْرِ وَاِسْطَه  
(۴) اَبْدَا مِنْ كُوَّةِ رُوْحِي هَمِي  
ذَلِكَ الْوَحْيِ مَعَ النُّورِ السَّنِي  
(۵) ذَلِكَ الْبَيْتُ الَّذِي مِنْ كُوَّةِ  
سَقَرٍ يَا عَبْدَ اَصْلُ الدِّينِ كَانَ
- فِي الصَّلَاةِ الْحَالُ ذَا بِالْمَرَّةِ  
لَا رَى الْأَمْرَ بِذَا كَيْفَ يَصِيرُ  
هُوَ مَعْنَى قُرَّةَ عَيْنِي الصَّلَاةُ (۱)  
فِي الصَّلَاةِ وَالْغُيُوبُ اتَّضَحَتْ  
وَصَلَ دَوْمًا وَدُونِ رَابِطَه  
مَطَرُ النُّورِ مَعَ وَحْيِ السَّمَاءِ (۲)  
وَقَعَ فِي بَيْتِي مِنْ مَعْدِنِي  
خَلِي كَانَ قَرِينَ الظُّلْمَةِ  
كُوَّةُ تُهْدِي لَكَ النُّورَ عِيَانُ

(۱) اشاره الى قول النبي (ص) حبيب الى من دنياكم النساء والطيب وجعلت قرة عيني في الصلاة اي تنور عيني في الصلاة وبشاهدة المحبوب تفر عين المحب لان الصلاة سبب لنور الباطن - و لهذا قال (ص) وقت أمره بتسوية الصفوف .. والله ما خفي على ركوعكم ولا خشوعكم واني لاراكم ورائي كما أراكم بين يدي - (۲) اي حقيقتي التي هي عيني الثابتة حاكمة على وجودي الخارجي فكل فيض يأتي للعبد من جهة معدنه الذي هو بعينه الثابتة فان العبد اذا شرع في الصلاة بكمال التوجه فيأتي الله بروحه من الغيب الى الحضور لتلقى مرتبة الشهود قال تعالى في حديثه القدسي قسمت الصلوة بيني و عبي نصفين ولعبي ما سأل -

- (۱) تاروم من سوی خلوت در نماز  
(۲) خوی دارم در نماز این التفات  
(۳) روزن جانم گشادست از صفا  
(۴) نامه و باران نور از روزنم  
(۵) دوزخ است آن خانه کان بی روزنست
- برسم این احوال از دانای راز  
معنی قرة عینی فی الصلاة  
میرسد بی واسطه نام خدا  
می فتد در خانه ام از معدنم  
اصل دین ای بنده روزن گردنست

وَيْكَ قُدُومًا هَلَمْ وَأَذْهَبَ  
لَكَ قُدُومًا وَلِلنُّورِ أَذْهَبَ  
أَنَّ نَوْرَ الشَّمْسِ مَنْ جَلَى الدُّنَا  
فِي حِجَابٍ.. وَهِيَ لِلشَّمْسِ تُنِيرُ..  
مِثْلَكَ الْحَيَوَانِ فِيهِ يَا تَرَى  
أَدَمَ.. مَا قَالَهُ الذِّكْرُ السَّنِي..  
دَائِمًا فِي بَاطِنِ النُّورِ الْعَمِيقِ  
لَنْ أَرَى عَنْ نُورٍ.. الْعُمْرَ اتَّحَدَ..  
وَالصَّلَاةِ وَاتِّبَاعِ الصَّفْوَةِ  
لِلْمُورَى.. وَالسَّيْرِ فِي نَهْجِ الْفَرِيقِ..  
كُنِّي بِهِ الْعَالَمُ فِيهِ مَنَّهُجًا (۱)  
خُدْعَةً يَا بَاطِلُ.. الْقَصْدُ بَدَى..

(۱) فَيُكَلِّ غَابَةً لَا تُضْرِبُ  
وَلِحَفْرِ الْكُوَّةِ أَصْحَ وَأُضْرِبُ  
(۲) أَوْ بَانَ لَا تُدْرِى أَنْتَ مِنْ عَنَا  
عَكْسُ شَمْسٍ نَزَّهَتْ مِنْ أَنْ تُصِيرَ  
(۳) أَنْتَ ذَاكَ النُّورَ تُدْرِى مَنْ دَرَى  
مَا هُوَ الْمَعْنَى لِكِرْمَنَا بَنِي  
(۴) أَنَا مِثْلُ الشَّمْسِ شَعَتْ وَالْفَرِيقُ  
أَنَا فِعْلُ الْفَرَقِ فِي رُوحِي أَبَدُ  
(۵) فِدْهَابِي أَنَا نَحْوُ الْخُلُوةِ  
مَا هُوَ إِلَّا لِتَعْلِيمِ الطَّرِيقِ  
(۶) أَضَعُ هَذَا الْكَلَامَ أَعْوَجَا  
مُسْتَقِيمًا يَجِدُ الْحَرْبُ غَدَى

(۱) ای اسند هذه الكلمات لنفسی حتی یستقیم هذا العالم علی فحوى ( و مالی لا اعبد  
اللذی فطرنی و الیه ترجعون -

تیشه زن در کندن روزن هلا  
عکس خورشید برونست از حجاب  
پس چه کرمانا بود بر آدم  
من ندانم کرد خویش از نور فرق  
بهر تعلیمست ره مر خلق را  
حرب خدعه این بودای پهلوان

(۱) تیشه در هر بیشه کم زن بپا  
(۲) یا نمیدانی که نور آفتاب  
(۳) نور این دانی که حیوان دیدهم  
(۴) من چو خورشیدم درون نور غرق  
(۵) رفتنم سوی نماز و آن خلا  
(۶) کثر نهم تا راست گردد این جهان

- (۱) لَيْسَ لِي إِذْنٌ وَإِلَّا أَنْكَفَتَا  
وَمِنَ الْبَحْرِ غِبَارٌ أَلَسِرَ قَدْ  
(۲) قَالَ دَاوُدُ عَلَى هَذَا النِّسْقِ  
(۳) وَاحِدٌ مِنْهُ التَّلَايِبُ سَجَبٌ  
أَنَا فِي الْوَحْدَةِ مِنْهُ الْمُطْلَقَةُ  
(۴) فَأَلَى نَفْسِهِ عَادَ وَالْكَلَامُ  
سَدٌّ سَارٌ لِمَجَلِّ الْخَلْوَةِ  
أَبْدًا .. وَأَنْصَبٌ وَالْحَدَّ شَأَى ..  
نَارٌ وَالسَّافِلُ بِالْعَالِيِ اتَّحَدَ (۱)  
رَامَ عَقْلُ الْخَلْقِ يَمْقَى الْمُحْتَرَقُ  
قَالَ يَا دَاوُدُ مَهْلًا فِي غَضَبٍ  
مَا لِي شَكٌّ وَلِي مُؤْتَلَقُهُ  
قَصْرٌ وَالشَّفَةُ وَفَقِ الْمَرَامُ  
.. وَاقْتِفَاءُ الْأَوْلِيَاءِ الصَّفْوَةِ ..

فی بیان ذهاب داود (ع) فی الخلوة حتی یظهر ما هو الحق

- (۵) أَغْلَقَ الْبَابَ وَبَعْدُ يَعْجَلُ  
(۶) لِلدُّعَاءِ الْمُسْتَجَابِ فَأَرَاهُ  
وَالَّذِي لَأَقَ جَزَاءُ الْإِنْتِقَامِ  
سَارٌ مِنْ مِحْرَابِهِ الزَّاكِي الْأَجَلُ  
مَا أَرَاهُ الْحَقُّ عَيْنًا لَا سِوَاهُ  
عَلِمَ .. وَأَنْكَشَفَ مِنْهُ الْمَرَامُ ..

(۱) هذه الترجمة بناء على أن اليا في كلمتي (ريختي) و (انگيختي) حكاية الماضي واما اذا كانا للخطاب كأنه يقول مخاطباً لروحه لا أذن لي في افشاء السر من جانب الحق والا فصبي السر واثيري غباراً من بحر الحقيقة بناء على قاعدة التجريد في الخطاب-

- (۱) نیست دستوری وگر نه ریختی  
(۲) همچنین میگفت داود این نسق  
(۳) پس گریبانش کشید از پس یکی  
(۴) با خود آمدگفت را کوتاه کرد  
کرد از دریای راز انگيختی  
خواست گشتن عقل خلقان محترق  
که ندارم در یکی اش من شکی  
لب به بست و عزم خلوتگاه کرد

در خلوت رفتن داود تا آنچه حقیقت پیدا شود

- (۵) در فرو بست و برفت آنکه شتاب  
(۶) حق نمودش آنچه بنمودش تمام  
سوی محراب و دعای مستجاب  
گشت واقف بر سزای انتقام



- (۱) بَعْدَ يَوْمٍ جَاءَ كُلُّ الْخَصَمَاءِ  
عِنْدَ دَاوُدَ النَّبِيِّ ذِي الشَّنَاءِ  
(۲) عَقَدُوا صَفًّا كَذَلِكَ مَا جَرَى  
بَعْدَهُ قَالُوا وَبِالْكُلِّ دَرَى  
وَسَرِيعًا صَارَ ذَاكَ الْمُدْعَى  
طَاعِنًا كَثْرًا عَلَى مَنْ يَدْعِي

فی بیان حکم داود (ع) علی صاحب البقرة بأن خل عنها وتشنیع  
صاحب البقرة علی داود

- (۳) قَالَ دَاوُدُ لَهُ اسْكُتْ وَاذْهَبِ  
وَلِهَذَا الْمُسْلِمِ فِي ذَا هَبِي  
(۴) يَا شَبَابُ إِذْ عَلِمْتَكَ اللَّهُ جَلَّ  
سَتَرَ اسْكُتْ وَلْتَدْعُ هَذَا الْعَمَلُ  
(۵) وَارْعَ حَقَّ سِتْرِهِ الْكَثِيرِ فَقَالَ  
وَيَلِي مَا الْحُكْمُ ذَا بَعْدَ الْجِدَالِ  
أَيَّ عَدْلٍ ذَا لِي قَهْرًا تُرِيدُ  
تَضَعُ فِي ذَلِكَ شَرْعًا جَدِيدَ  
(۶) عَدْلَكَ أَبْصَرْتُ لَهُ الْخَدَّ سَمَى  
ضَوْعُهُ عَمَّ الْبَسِيطِ وَالسَّمَا  
(۷) فِي الْكِلَابِ الْعَمِيِّ مِثْلُ الظُّلْمِ ذَا  
مَا أَتَى بِالْجَوْرِ هَذَا وَالْأَذَى

- (۱) روز دیگر جمله خصمان آمدند  
پیش داود پیغمبر صف زدند  
(۲) همنچنان آن ماجراها باز رفت  
زودزود آن مدعی تشنیع زفت

حکم گردن داود (ع) بر صاحب گاو که از سر گاو بر خیز و تشنیع صاحب گاو

- (۳) گفت داودش خمش کن رو بهل  
این مسلمان را ز گاوت کن بجل  
(۴) چون خدا پوشید بر تو ای جوان  
رو خمش کن حق ستاری بدان  
(۵) گفت و او یلا چه حکمست این چه داد  
از پی من شرع نو خواهی نهاد  
(۶) رفته است آوازه عدلت چنان  
که معطر شد زمین و آسمان  
(۷) بر سگان کور این استم نرفت  
زین تعدی سنگ که بشکافت تفت

(۱) حَجَرُ الطُّودِ تَشْطَى عَجَلًا هَكَذَا التَّشْنِيعَ قَالَ فِي الْمَلَأِ  
 أَنْ هَلُمُّوا الظُّلْمَ جَازَ حَدَّهُ وَهَلُمُّوا لَسْتُ أَحْصِي عَدَّهُ

فی بیان حکم داود (ع) علی صاحب البقرة بان اعط جميع مالک  
 لهذا الفقير

(۲) بَعْدَ هَذَا قَالَ دَاوُدُ لَهُ يَا عَنُودُ مَنْ عَرَاهُ السَّفَهَ  
 (۳) عَجَلًا إِمْنَحْهُ كُلَّ مَا لَكَ يَسُوءِي ذَا عَادَ صَعْبًا شُغْلًا  
 لَكَ قُلْتُ ذَا لِكَيِّ مِنْ ذَا الْعِنَادِ لَا يَبِينُ الظُّلْمَ جَهْرًا وَالْفَسَادَ  
 (۴) فَعَلَى الرَّأْسِ لَهُ خَلَى التُّرَابُ وَ لَوْ جِدَ شَقَقَ مِنْهُ الثِّيَابُ  
 أَنْ يَكُلَ نَفْسٍ ظُلْمًا تَزِيدُ .. أَنَا مُسْكِينٌ فَمِئِي مَا تُرِيدُ ..  
 (۵) نَفْسًا أُخَرَ فِي التَّشْنِيعِ ذَا جَرَّ مَقْهُورًا وَكُمْ أَبْدَى أَذَى  
 ثُمَّ أَيْضًا لَهُ دَاوُدُ دَعَى عِنْدَهُ وَالنُّصْحَ مِنْهُ مَا رَعَى  
 (۶) قَالَ يَا مَنْ هُوَ أَعْمَى الْحِظِّ كَانَ حَيْثُ لَا حِظٌّ لَكَ يَبْدُو عَيَانُ  
 ظُلْمَكَ جَاءَ يَسِيرًا فَيَسِيرُ لَظْهُورِ وَإِلَى النُّحْسِ تَسِيرُ

(۱) همچنین تشنیع میزد بر ملا کالصله هنگام ظلمست الصلا

حکم کردن داود بر صاحب گاو که جمله مال خود را بوی بده

(۲) بعد از آن داود گفتش کای عنود  
 (۳) ورنه کارت سخت گردد گفتمت  
 (۴) خاک بر سر کرد و جامه بر درید  
 (۵) یک دمی دیگر بدین تشنیع راند  
 (۶) گفت چون بخت نبود ای بخت کور  
 جمله مال خویش اورا بخش زود  
 تا نکردد ظاهر از وی استمت  
 که بهر دم میکنی ظلمی مزید  
 باز داودش به پیش خویش خواند  
 ظلمت آمد اندک اندک در ظهور

(۱) قَدْ تَغَوَّطْتَ وَ بَعْدًا تَطْلُبُ  
 لِحِمَارٍ مِثْلِكَ الْتَبَنُ الزَّهِيدُ  
 (۲) يَا حَرُونَ اذْهَبْ سَرِيعًا زَوْجَكَ  
 (۳) فَعَلَى صَدْرِهِ دَوْمًا ضَرْبًا  
 رَاكِضًا مِنْ جَهْلِهِ كُلِّ مَكَانٍ  
 (۴) اَيْضًا الْخَلْقُ اتَوْهُ لَا اِيْمِيْنَ  
 (۵) عَنْ خَفِيِّ الْعَمَلِ مِنْهُ وَمَا  
 اَحَدٌ اِذْ هُوَ كَالْخَسِّ الْخَفِيرِ  
 (۶) مَيِّزَ الظَّالِمِ مِنْ ظُلْمًا  
 وَلَهَا الرُّأْسَ بَتَاتًا قَطْعًا  
 (۷) يَسُوِيْ ذَا الظَّالِمِ ذَاكَ وَمَنْ  
 يَرْدَعُ وَالْخَصْمُ لِلْمَظْلُوْمِ كَانَ

اَنْكَ تَصْدِيْرًا لِّصَدْرِ تَذَهَبُ  
 وَالْحَشِيْشُ الْيَابِسُ عَنْكَ يَزِيْدُ  
 لَهُ عَبْدَانِ وَكُلُّ وَلَدِكَ  
 بِالْيَدَيْنِ الْحَجَرِ وَاضْطَرَبَا  
 فَوْقًا اَوْ تَحْتَ يَنَادِي بِالْاَمَانِ  
 لَهُ اِذْ كَانُوْا جَمِيْعًا غَافِلِيْنَ  
 مَيِّزَ الْمَظْلُوْمِ مِنْ ظُلْمًا  
 لِهَوَاهُ السُّخْرَةِ دَوْمًا يَصِيْرُ  
 مَنْ لَهُ النَّفْسُ الظُّلُوْمُ عَلِمَا  
 بِالْيَدَيْنِ وَلَهُ الْحَقُّ رَعَى  
 هُوَ كَانَ النَّفْسَ فِي الْبَاطِنِ لَنْ  
 مِنْ جُنُوْنٍ بِهٖ حَلٌّ كُلُّ اَنْ

(۱) لاحظ نسخه لکناهور -

ای دروغ از چون تو خر خاشاک و کاه  
 بندگان او شدند ای تند خو  
 می دويد از جهل خود بالا و پست  
 کز ضمير کار او غافل بدند  
 که بود سخره هوا هم چون خسی  
 کوسر نفس ظلوم خود برد  
 خصم هر مظلوم باشد از جنون

(۱) ريده آنگاه صدر و پيشگاه  
 (۲) رو که فرزندان تو با جفت تو  
 (۳) سنگ بر سينه همی زد با دو دست  
 (۴) خلق هم اندر ملامت آمدند  
 (۵) ظالم از مظلوم کی داند کسی  
 (۶) ظالم از مظلوم آن کس پی برد  
 (۷) ورنه آن ظالم که نفس است از درون



- (۱) هَاهُوَ الْكَلْبُ عَلَى الْمُسْكِينِ كَمْ  
يَقْدِرُ أَنْ يَضَعَ جُرْحًا عَلَى  
(۲) ذَا الْحَيَاةِ اعْرِفْهُ بِطَبْعِ الْأَسَدِ  
هُوَ مِنْ جِيرَانِهِ الْصَيْدَ أَبَدَ  
(۳) وَالْعَوَامُ قَاتِلُوا الْمَظْلُومَ هُمْ  
مِنْ كَمِينٍ كَالْكِلَابِ طَفَرُوا  
(۴) وَجَهَ الْوَجْهَ لِدَاوُدَ الْفَرِيقُ  
(۵) يَا نَبِيَّ اللَّهِ وَالصَّفْوُ لَكَ  
تَظْلِمُ مِنْ دُونِ أَمْرِ وَسَبَبُ
- حَمَلٌ حَتَّىٰ لِيَخْبَثَ فِيهِ لَمْ  
ذَلِكَ الْمُسْكِينِ .. يُولِيهِ الْبَلَاءُ ..  
لَا يَطْبَعُ الْكَلْبُ ذِي الْخُلُقِ الرَّدِّي  
لَمْ يَصُدْ .. هَبْ سَغْبًا فِيهِ وَجَدْ ..  
عَابِدُوا الظَّالِمَ لَوْ بَانَ لَهُمْ  
نَحْوُ دَاوُدَ عَلَيْهِ جَسَرُوا  
ذَلِكَ قَالَ مَنْ عَلَيْنَا بِالشَّقِيقِ  
لَا يَلِيقُ الظَّالِمُ جَهْرًا فَاتْرُكَا  
مَنْ هُوَ الذَّنْبُ الْيَسِيرَ مَا أَرْتَكَبُ

فی بیان عزم داود (ع) علی دعوة الخلق لتلك الصحراء  
وابراز السر الخفی و قطع جمیع الحجج

(۶) قَالَ يَا أَحِبَّاءَ مَهْلًا فَالزَّمَانُ وَصَلَ أَنْ يَظْهَرَ السِّرُّ عِيَانُ

- (۱) سگ هماره حمله بر مسکین کند  
(۲) شرم شیران است نی سگ را بدان  
(۳) عامه مظلوم کش ظالم پرست  
(۴) روی در داود کردند آن فریق  
(۵) این نشاید از تو کین ظلم است فاش
- تا تواند زخم بر مسکین زند  
کو نکیرد صید از همسایگان  
از کمین سکسان سوی داود جست  
کای نمی مجتبی بر ما شفیق  
قهر کردی بیگناهی را بلاش (۱)

عزم کردن داود (ع) بخواندن خلق بدان صحرا که راز را فاش کند و حجتها را  
همه قطع کند

(۶) گفت ای یاران زمان آن رسید

کان سر مکتوم او گردد بدید

نَذْهَبُ خَارِجَ هَذِي الْبَلَدَةِ  
 .. وَلَهُ الْحَالُ الْغَرِيبُ نِصْفُ ..  
 جَمَّةُ الْأَغْصَانِ دَوْمًا نِضْرَهُ  
 رَسَخَتْ كُثْرًا وَفِي أَدْوَارِهَا  
 يَأْتِي حَقًّا مِثِّي هَذَا أَعْلَمُ  
 تِلْكَ مَنْ كَانَتْ مُدَامًا مُزْهِرَهُ  
 عِنْدَهَا سَيِّدَهُ الشَّهْمَ الْأَجَلُ  
 سَتَرَ هَذَا وَلَمْ يَدِرْ أَحَدُ  
 ذَلِكَ الدِّيُوثُ لَمْ يَشْكُرْ زَمَنُ  
 يَوْمًا الْوَلَدَ لَهُ مَا اخْتَبَرَا  
 أَيَّ عَيْدٍ بِهِمْ لَمْ يَعْلَمُ  
 ذَكَرَ ضَيْعَهُمُ بِالْمَرَّةِ  
 .. وَ كَمِثْلِ الْحَجَرِ قَلْبًا قَسِي ..

(۱) کُشُکُم قُومُوا لِأَنَّ بِالْعِدَّةِ  
 کَیْ عَلَى السِّرِّ الْخَفِيِّ نَقَفُ  
 (۲) فِی الْفَلَاةِ تِلْكَ تُلْفَى شَجَرَهُ  
 (۳) فَلَهَا الْخِیمَةُ مَعَ مِسْمَارِهَا  
 وَلِیَ مِنْ عِرْقِهَا رِیْحُ الدَّمِ  
 (۴) فَالدَّمُ صَارَ بِعِرْقِ الشَّجَرَةِ  
 إِنْ ذَا الْمَنْحُوسِ حَظًّا قَدْ قَتَلَ  
 (۵) فَلِهَذَا الْیَوْمَ حِلْمُ اللَّهِ قَدْ  
 آخِرُ الْأَمْرِ کَذَا کَانَ لِأَنَّ  
 (۶) فَلِزَوْجِ السَّیِّدِ مَا نَظَرَا  
 لَا یَنْوَرُوزِ وَلَا فِی مَوْسِمِ  
 (۷) وَالْعَدِیمِینَ وَلَا فِی لَقْمَةِ  
 کُلِّ حَقٍّ سَابِقٍ مِنْهُمْ نَسِیَ

تا بران سر نهان واقف شویم  
 شاخهاش انبه و بسیار چفت  
 بوی خون می آیدم از بیخ او  
 خواجه را گشت است این منحوس بخت  
 آخر از نا شکری آن قلیبان  
 نی بنوروز و نه موسهای عید  
 باد ناورد او ز حقهای نخست

(۱) جمله برخیزید تا بیرون رویم  
 (۲) در فلان صحرا درختی هست زفت  
 (۳) سخت راسخ خیمگاه و میخ او  
 (۴) خون شدست اندر بن آن خوش درخت  
 (۵) تا کنون حلم خدا پوشید آن  
 (۶) که عیال خواجه را روزی ندید  
 (۷) بی نوایان را بیک لقمه نجست

- (۱) فَلْيُتَوْرَ وَاحِدٍ لِّلْحَالِ كَمْ  
 (۲) ضَرَبَ بِالْأَرْضِ وَهُوَ لِّلْحِجَابِ  
 يَسْوِي ذَا اللّٰهُ مِنْهُ الذَّنْبَ قَدْ  
 (۳) كَافِرٌ مَّعَ فَاسِقٍ فِي الزَّمَنِ  
 هُمْ عَفْوًا خَرَقُوا وَالظُّلْمَ قَدْ  
 (۴) قَيَّدَ سِتْرٍ وَأَمَامَ الْخَلْقِ كَمْ  
 (۵) أَنْ هَلُمُّوا وَانْظُرُونِي كَمْ قُرُونٍ  
 فَلْيُتَوْرَ سَقَرٍ مِنْ ذَا الْوَرَى  
 وَلَدَ سَيِّدِهِ مِمَّا أَلَمْ  
 رَفَعَ عَنْ ذَنْبِهِ حَبَّ الْعَذَابِ  
 سَتَرَ وَالصَّفْحَ عَنْ ذَاكَ أَعَدَّ  
 ذَا الْمَخُوفِ سِتْرَهُمْ بِالْعَلَنِ  
 كَانَ فِي الْأَسْرَارِ لِلرُّوحِ أَبَدٌ  
 وَضَعَ الظَّالِمَ مِنْ جَهْلِ أَلَمْ  
 لِي فَتَوْرَ سَقَرٍ فَيْكُمْ أَكُونُ  
 انْظُرُوا فِي ظُلْمِهِ الْكُلَّ دَرَى

فی بیان اعطاء ید ورجل ولسان الظالم الشهادة ایضاً علی سر الظالم  
 (۶) وَ كَمَا أَنْ هُنَا فِي الضَّرِّ  
 شَهِدَتْ كَلًّا عَلَيَّ مَا فِي الضَّمِيرِ  
 يَدُكَ مَعَ رَجْلِكَ وَالْبَصِيرِ (۱)  
 لَكَ مِنْ سِرٍّ وَمِنْ شَرٍّ خَطِيرٍ

(۱) الایة فی سورة یاسین ( الیوم نختم علی افواههم وتکلمنا یدیههم وتشهد أرجلهم بما كانوا یکسبون ) -

- (۱) تاکنون از بهر يك گاو این لعین  
 (۲) او بخود برداشت پرده از گناه  
 (۳) کافر و فاسق در این دور گزند  
 (۴) ظلم مستور است در اسرار جان  
 (۵) که به بینیدم که دارم شاخها  
 می زند فرزند او را بر زمین  
 ورنه می پوشید جرمش را آله  
 پرده خود را بخود بر می درند  
 می نهند ظالم به پیش مردمان  
 گاو دوزخ را به بیند از ملا

گواهی دادن دست و پا و زبان ظالم بر سر ظالم هم درد دنیا  
 (۶) پس هم اینجا دست و پایت در گزند بر ضمیر تو گواهی میدهد



- (۱) إِذْ عَلَيْنِكَ وَكَيْلَ مِنْكَ الضَّمِيرُ  
 (۲) بِهِ أَنْتَ لَا تَدَعُهُ خَلْفَكَ  
 وَيُقَالُ شَعْرَةً فِي شَعْرَةٍ  
 (۳) فَالْجَفَا وَالظُّلْمُ لَمَّا أَنْ يَكَا  
 قَالَ لِي إِبْدِي جَمِيعًا وَاطْهِّرْ  
 (۴) حَيْثُ أَنْ شَاهِدَ السِّرِّ الْمَجَامُ  
 (۵) وَاتَّقَادِ الْغَضَبِ فَالْفَرْدُ ذَاكَ  
 كَتَبَ لَوَاءَ السِّرِّ فِي صَحْرَا الظُّهُورِ  
 (۶) فَإِذَا تَوَكَّيْلٌ غَيْرِ مَا ذُكِرَ  
 عِنْدَ يَوْمِ الْحَشْرِ لِلنَّشْرِ يُبَيِّنُ  
 (۷) أَنْتَ مَنْ كَانَ أَتَى فِي عَشْرَةٍ  
 لَنْ تَرَى مِنْ حَاجَةٍ فِي ذَلِكَ

(۱) نسخه نایه - فالشخص ذاك -

که بگو تو اعتقادات و امگیر  
 می کند ظاهر سرت را موبو  
 که هویدا کن مرا ای دست و پا  
 خاصه وقت جوش خشم و انتقام  
 تالوای راز بر صحرا زند  
 هم تواند آفرید از بهر نشر  
 گوهرت پیدا است حاجت نیست این

(۱) چون موکل میشود بر تو ضمیر  
 (۲) خاصه در هنگام خشم و گفتگو  
 (۳) چون موکل میشود ظلم و جفا  
 (۴) چون همی گیرد گواه سر لکام  
 (۵) پس همان کس که موکل میکند  
 (۶) پس موکلهای دیگر روز حشر  
 (۷) ای بده دست آمده در ظلم و کین

- (۱) مَا لَكَ مِنْ حَاجَةٍ لِّلشُّهُرَةِ  
بِالضَّمِيرِ السَّقَرِيِّ فِيكَ هُمْ  
(۲) نَفْسَكَ يَا ظَالِمَ كُلِّ نَفْسٍ  
تُظْهِرُ أَنْظِرْنِي أَنَا هَذِي أَنَا  
(۳) أَنَا جُزْءُ النَّارِ نَحْوِ كَلِمَا  
(۴) كَيْ لِسَمَتِ الْحَضْرَةِ أَمْضِي كَمَا  
حَقًّا الْعُمَرُ لِأَجْلِ الثَّوْرِ قَدْ  
(۵) هُوَ مِنْهُ أَخَذَ أَلْفَ جَمَلٍ  
يَا أَبِي النَّفْسِ كَذَا عَنْهَا انْقَطَعَ  
(۶) وَإِلَى اللَّهِ يَوْمَ مَا ضَرَعَ  
(۷) رَبِّي خَصْمِي سُرٌّ وَأَنَا

بر ضمیر آتشینت واقفند  
که بینیدم منم ز اصحاب نار  
من نه نورم که سوی حضرت شوم  
بهر گاهی کرد چندین التباس  
نفست اینست ای پدر از وی بیر  
یاری نامد از او روزی بدرد  
گرمش کردم زبان تو سود کن

(۱) نیست حاجت شهره گشتن در کوند  
(۲) نفس تو هر دم برآرد صد شرار  
(۳) جزو نارم سوی کل خود روم  
(۴) همچنین که ظالم حق ناشناس  
(۵) او ازین صد گاو برد و صد شتر  
(۶) نیز روزی با خدا زاری نکرد  
(۷) کای خدا خصم مرا خشنود کن

- (۱) أَنْتَ نَفَعًا لَهُ صَيْرَ لَوْ أَنَا  
فَعَلَى الْعَاقِلَةِ تَأْتِي الدِّيَّةُ  
أَنْتَ كُنْتَ لَا سِوَاكَ الْعَاقِلَةُ  
(۲) بِالْتِمَاسِ عَفْوِ الدَّرِ الْيَتِيمِ  
حَجْرًا يَا حُرُّ بِالرُّوحِ فُذًّا  
قَدْ قَتَلْتَ خَطَاً لَا قِيَّ الْفَنَاءُ  
وَلِرُوحِي فِي أَلَسْتُ .. السَّامِيَّةِ  
وَهِيَ مِنْكَ اللَّطْفَ دَرَمًا أَمَلَهُ (۱)  
لَيْسَ تَعْطِي النَّفْسَ لِلْخَلْقِ الذَّمِيمِ  
هُوَ عَدْلُ النَّفْسِ مَنْ زَادَتْ أَدَى

### فی بیان ذهاب الخلق للخارج جانب تلك الشجرة

- (۳) وَإِذَا مَا النَّاسُ نَحْوَ الشَّجَرَةِ  
قَالَ مِنْهُ مُحْكَمًا شُدُّو الْيَدَا  
(۴) كَيْ أَنَا الذَّنْبَ مَعَ لَهُ جُرْمِهِ  
كَيْ لَوَاءَ الْعَدْلِ فِي الصَّحْرَا أَنَا  
خَرَجُوا فِي وَفْقِ مَا قَدْ قَرَّرَهُ  
خَلْفَهُ لَا تَسْعِدُوهُ أَبَدًا  
أُظْهِرُ أَعْلَمُهُ عَنْ إِثْمِهِ  
أَضْرِبُ أَوْلِيهِ غَمًّا وَ عَنَّا

(۱) ای ان قتلست خطا فالدیة علی العاقلة و فی تنویر الابصار العاقلة اهل الدیوان  
لمن هو منهم فتجب کل دية و جبت بنفس القتل فتؤخذ من عطایاهم وان لم یکن من اهل  
الدیوان فعاقلته فی قبیلته وقال فی شرحه الدر المختار و أقاربه و کل من یتناصر هو به -

- (۱) گر خطا کشتم دیت بر عاقله است  
(۲) سنگ می نهدد باستغفار در  
عاقله جانم تو بودی در ألسنت (۱)  
این بود ز انصاف نفس ای جان حر

### بیرون رفتن خلق بسوی آن درخت

- (۳) چون برون رفتند سوی آن درخت  
(۴) تا گناه و جرم او پیدا کنم  
گفت دستش را ز پس بندید سخت  
تا لوای عدل بر صحرا زخم

(۱) عاقله هم قوم و هم کسب است در شرع چنین است که اگر قتل بخطا واقع  
شود دیت آن بر قوم و اهل کسب قاتل است و بر قاتل نیست بجز کفاره و عتق رقبه و صیام  
شهرین متابعین و عاقله ای جان من جز شما احدی نیست پس دية قتل او بده و مرا  
رسوا مکن -



(۱) قَالَ يَا كَلْبُ لَهُ الْجَدُّ قَتَلْتُ  
 (۲) قَدْ قَتَلْتُ السَّيِّدَ فِي مَالِهِ  
 (۳) كَشَفَ وَالْمَرَأَةَ هَذِي لَكَ  
 (۴) قَدْ جَفَتِ سَيِّدَهَا فَاخْتَبِرِ  
 هِيَ أَوْ أَنْتِ جَمِيعاً مِلْكُ مَنْ  
 (۵) أَنْتَ عَبْدٌ كَسْبُكَ وَالْعَمَلُ  
 تَطْلُبُ شَرْعاً خُذِ الشَّرْعَ وَسِرْ  
 (۶) قَدْ قَتَلْتُ السَّيِّدَ ظُلماً وَكَمْ  
 وَهُنَاكَ السَّيِّدُ أَيْضاً أَمَانُ  
 (۷) فِي التُّرَابِ الْمُدِّيَةِ مِنْ خَشْيَةٍ  
 (۸) مِنْ خِيَالٍ مُدْهِشٍ ذَا الرُّأْسِ كَانَ  
 مَعَهُ فَلْتَحْفِرُوا الْأَرْضَ كَذَا

أَنْتَ عَبْدٌ سَيِّدًا مِنْ ذَا رَجَعْتُ  
 رَحْتَ وَاللَّهُ كَذَا عَنْ حَالِهِ  
 أُمَّةً كَانَتْ لَهُ حَتَّى يَبْكَ  
 كُلُّ مَا قَدْ وَلَدْتُ مِنْ ذَكَرٍ  
 وَارِثًا كَانَ لَهُ .. أَيَّ زَمَنٍ ..  
 مِلْكُهُ مَا مِنْكَ كَيْلًا يَحْصُلُ  
 هَلْ فَعَلْتَ حَسَنًا جَهْرًا وَسِرًّا  
 صَاحٍ مِنْ جَوْرِ كَثِيرٍ بِهِ لَمْ  
 تَطْلُبْ لَمْ تُعْطِهِ ذَاكَ بَانَ  
 قَدْ دَفَنْتَ رَاجِفًا بِالسَّرْعَةِ  
 فِي التُّرَابِ الْمُدِّيَةِ فِي ذَا الْمَكَانِ  
 .. لِيَرَى مِنْ نَفْسِهِ سِرَّ الْأَذَى ..

(۱) گفت ای سگ جد این را کشته  
 (۲) خواجه را کشتی و بردی مال او  
 (۳) آن زنت او را کنیزک بوده است  
 (۴) هرچه را زائید ماده یا که نر  
 (۵) تو غلامی کسب و کارت ملک اوست  
 (۶) خواجه را کشتی بآستم زار زار  
 (۷) کارد از اشتاب کردی زیر خاک  
 (۸) نک سرش با کارد در زیر زمین

تو غلام خواجه زین رو کشته  
 کرد یزدان آشکار حال او  
 با همین خواجه جفا بنموده است  
 ملک وارث باشد اینها سر بسر  
 شرع جستی شرع بستان رونکوست  
 هم در آنجا خواجه گویان زینهار  
 از خیالی که بدیدی سهمناک  
 باز کاوید این زمین را همچنین

- (۱) وَعَلَى الْمُدَيَّةِ إِسْمُ الْكَلْبِ ذَا  
 (۲) فَعَلَ فِعْلاً شَنِيعاً وَضَرَّ  
 فَعَلُوا وَالْأَرْضَ لَمَّا حَفَرُوا  
 (۳) فِي الزَّمَانِ الْخَلْقُ ضَجُّوا بِصَخَبٍ  
 وَ لَهُ مِنْ وَسْطِ زَنَارِهِ  
 كَتَبَ أَيْضاً هُوَ كَانَ كَذَا  
 هُمْ أَيْضاً مِثْلَ مَا كَانَ أَمْرٌ  
 مُدَيَّةٌ وَالرَّأْسَ مَعَهَا نَظَرُوا  
 كُلُّ فَرْدٍ مِنْهُمْ أَبْدَى الْعَجَبِ  
 قَدْ حَارَ نَاطِراً اسْرَارَهُ..

### فی بیان قصاص داود القاتل بعد الزامه بالحجة

- (۴) بَعْدَ ذَا يَا طَالِبَ الْعَدْلِ احْضِرْ  
 مَعَ سَوَادِ وَجْهِكَ بَيْنَ الْوَرِيِّ  
 (۵) فَبَدَى الْمُدَيَّةِ أَيْضاً أَمْرًا  
 مَكْرَهُ يُخْلِصُ مِنْ عِلْمِ الْإِلَهِ  
 (۶) هَبْ مُوَاسَاتٍ عِدَادٍ مَنَحًا  
 فَإِذَا مَا جَاوَزَ الْحَدَّ فَضَحْ  
 قَالَ خُذْ عَدْلًا لَكَ إِنْ تَخْتَرِ  
 مِثْلَمَا فِي الشَّرْعِ رُمْتَ قَدْ جَرَى  
 أَنْ يُقْصَّ وَ مَتَى إِذْ مَكْرًا  
 أَبَدًا أَوْ لَهُ يُنْجِي مِنْ أَذَاهُ  
 لَكَ حِلْمٌ الْحَقِّ كَثْرًا صَفْحًا  
 أَخَذَ بِالْقَهْرِ مَا لُطْفًا مَنَحَ

کرد بر خواجه چنین فعل ضرر  
 در زمین آن کارد با سر یافتند  
 هریکی ز نار ببرید از میان

(۱) نام این سگ هم نوشته کارد بر  
 (۲) هم چنان کردند چون بشکافتند  
 (۳) ولوله در خلق افتاد آن زمان

### قصاص داود خونی را بعد از الزام حجت برو

داد خود بستان بدین روی سیاه  
 کی کند مکرش ز علم حق خلاص  
 چونکه از حد بگذرد رسوا کند

(۴) بعد از آن گفتش بیا ای داد خواه  
 (۵) هم بدان تیغش بفرمود او قصاص  
 (۶) حلم حق گرچه موااساها کند

(١) حَيْثُ أَنْ الدَّمُ مَا نَامَ فَفِي  
وَبِمِيلِ الْفَحْصِ وَالتَّنْقِيبِ جَدُ  
(٢) اِقْتِضَاءُ عَدِلِ رَبِّ الْعِزَّةِ  
(٣) يَرْفَعُ رَأْسًا بِأَنْ أَيْنَ فُلَانُ  
مِثْلَمَا الزَّرْعُ مِنَ الطِّينِ الْكَثِيرِ  
(٤) إِنْ غَلِيَ الدَّمُ كَانَ لِلطَّلَبِ  
وَحِرَاكِ الْقَلْبِ مِنْ بَحْثِ الْخَبَرِ  
(٥) حَيْثُ سِرُّ فَعِلِهِ قَدْ ظَهَرَ  
(٦) وَجَمِيعُ الْخَلْقِ جَاءُوا حَاسِرِينَ

كُلِّ قَلْبٍ كَانَ فِي نَحْوِ خَفِي  
وَالْكَشْفِ الْمَشْكِلِ الصَّعْبِ اجْتَهْدُ  
مِنْ ضَمِيرِ ذَا وَذَا عَنْ بَكْرَةِ  
كَيْفَ مِنْهُ الْحَالُ مَاذَا لَهُ كَانَ  
فَارَ دَوْمًا قَسْ بِهِ حَالِ الضَّمِيرِ  
ذَاكَ وَالتَّفْتِيشِ وَفَقَ مَا طَلَبِ  
كَانَ عَمَّا غَيْرِ أَوْ حَالًا حَضَرَ  
مُعْجَزُ دَاوُدَ ضِعْفًا بَهْرًا  
وَعَلَى الْأَرْضِ هُوَ وَهُمْ سَا جِدِينَ

میل جست و جوی و کشف مشکلی  
سر برآورد از ضمیر آن و این  
همچنان که جوشد از گلزار و گشت  
خارش دلها و بحث ما جری  
معجزه داود شد فاش و دوتو  
سر بسجده بر زمینها میزدند

(١) خون نخسید در فتد در هر دلی  
(٢) اقتضای داوری رب دین  
(٣) کان فلان چون شد چه شد حالش چه گشت  
(٤) جوشش خون باشد آن واجستها  
(٥) چونکه پیدا گشت سر کار او  
(٦) خلق جمله سر برهنه آمدند

(١) در حاشیه نسخه لکناهور راجع بکلمه گشت در این مصراع چنین آمده گشت  
بکاف فارسی یعنی خشک شدن و محو گشتن و باین معنی در کلام قدما بسیار جا آمده است  
یعنی چنانچه در فصل بهار از گلزارها گلها ریخته و محو شده باز جوشد جوشی خون  
از ضمائر و گشت نیز بمعنی سیر ای خیال گشتن و سیر نمودن از گلزار میجوشد - و بظاهر  
توجیه اول که گشت بمعنی خشک شدن باشد بدوق نزدیکتر می آید -



- (۱) نَحْنُ كُنَّا الْعَمَى بِالْأَصْلِ لَكَا  
 (۲) قَدْ نَظَرْنَا الْحِجْرَ مَعَكَ الْكَلَامَ  
 (۳) بِي تَقْضِي فَاتَّخِذْنِي أَنْتَ مَنْ  
 مَعَ أَحْجَارٍ (ثَلَاثٍ) وَمِائَاتٍ  
 (۴) وَلَكَ الْأَحْجَارُ صَارَتْ أَلْفَ أَلْفٍ  
 فَرَّقَتْ وَالْفَرْدُ مِنْهَا قَتَلًا  
 (۵) وَالْحَدِيدَ اللَّيِّنَ فِي يَدِكَ  
 (۶) صَنْعَةُ الدَّرْعِ الْجِبَالِ مَعَكَ  
 مَعَكَ كَالْقَارِيَةِ تَقْرَى الزُّبُورَ
- مِائَةٌ أَعْجُوبَةٍ خُصَّتْ بِكَ  
 قَالَ فِي غَزْوِ طَالُوتَ الْمَرَامِ (۱)  
 كُنْتُ بِالْمِقْلَاعِ جَاءَ فِي الزَّمَنِ  
 مِنْ أُلُوفٍ بَدَّدَ كَلًّا شَتَاتٍ (۲)  
 قِطْعَةً وَالْخَصْمَ صَفًّا بَعْدَ صَفٍّ  
 خَصَمَهُ .. أَرَبْتُ وَجَلَّتْ عَمَلًا..  
 صَارَ مِثْلَ الشَّمْعِ إِذْ خُصَّتْ بِكَ  
 أَوْبَتْ شَاكِرَةً مِنْ لَطِيفِكَ (۳)  
 .. وَهِيَ كَالطُّورِ بِكَ أَنْدَكْتُ سُرُورًا..

(۱) قال تعالى في سورة البقرة ( وقتل داود جالوت ) قيل كان (ايشا) في عسكر طالوت مع ستة من بنيه وكان داود سابعهم وكان صغيراً يرعى الغنم فأوحى الله الى نبينهم انه اللذى يقتل جالوت وطلب من ابيه فجاء وقد كلمته فى الطريق ثلاثة احجار وقالت له انك بنا تقتل جالوت فحملها فى مغلطاته ورماه بها فقتله - (۲) الصحيح مع احجار ثلاثة - (۳) قال فى النهج اى وصارت لك الجبال رسائل لطيفة جمع رسالة بمعنى تعطيك مدداً باتفاقها معك باللسان حالة كونها شكورة مادحة لك - قال تعالى ( يا جبال اوبى معه ) فامتثلت امره وقرأت معك مثل المقرئ زبوراً - هذا بناء على ان رسائل بالراء المهملة - ولكن فى نسخة لکنهاور بالزاء المعجمة ( كوهها با تو ز سائل شد شكور ) اى الجبال معك صارت شاكرة كالسائل وبناء على هذا الاصح ان يقال (كوهها با تو چو سائل شد شكور ) -

از تو ما صد گون عجایب دیده ایم  
 کز برای غزو طالوتم مکیر  
 صد هزاران مرد را بر هم زدی  
 هر یکی مر خصم را خونخوار شد  
 چون زره سازی ترا معلوم شد  
 با تو میخوانند چون مقرئ زبور

(۱) ما همه کوران اصلی بوده ایم  
 (۲) سنک با تو در سخن آمد شهیر  
 (۳) توبه سه سنک و فلاخن آمدی  
 (۴) سنگهایت صد هزاران پاره شد  
 (۵) آهن اندر دست تو چون موم شد  
 (۶) کوهها با تو رسائل سد شکور

- (۱) مائة الاف عین للقلوب  
 (۲) شهدت والا حکم من ذي جميع  
 فالحيات تهب وهي الا بد  
 (۳) روح كل المعجزات والشنا  
 ان الى المیت روحاً ابدي  
 (۴) قتل الظالم و العالَم قد  
 كل فرد من جديد صار عبء  
 فتحت من نفس فيك الغيوب  
 ان ذي خالدة ريفاً و ريع  
 حبة دامت مع الحي الاحد  
 ذي ولا غير تكون في الدنيا  
 تهب يرجع حياً سرمدی  
 عاد حياً و غدی حلف الرشد  
 لاله ومع الحق انحد

فی بیان ان النفس هی محل ذاک القاتل المدعی قتل البقرة وان قاتل

البقرة هو العقل والمراد من داود الحق تعالی او الشيخ اللذی هو نائبه واللذی بقوة الحق وبنجده یقبل ان یكون غنیاً بالرزق المعنوی بلا کسب ولا حساب

- (۵) نفسک اقتل و بذاً احي عالماً  
 قتلت سیدها و الحاکما

- (۱) صد هزاران چشم دل بگشاده شد  
 (۲) وان قوی تر زان همه کین دائمست  
 (۳) جان جمله معجزات اینست خود  
 (۴) کشته شد ظالم جهانی زنده شد  
 واز دم تو غیب را آماده شد  
 زندگی بخشی که سرمد قائمست  
 که به بخشد مرده را جان ابد  
 هر یکی از نو خدا را بنده شد

بیان آنکه نفس آدمی بجای آن خونی است که مدعی گاو کشته بود و آن گاو کشته

قتلت و داود حقست یا شیخ که نائب حقست که بقوت و یاری او تواند ظالم

را کشتن و توانگر شدن بر وی بی کسب و بی حساب

- (۵) نفس خود را کش جهان را زنده کن  
 خواجه کشتست او را بنده کن (۱)

(۱) در شرح بحر العلوم در این عنوان چنین نگاشته - اینجا نباید فهمید که مراد در قصه سابق از گاو تن و از کشته گاو عقل و از مدعی گاو نفس و از شیخ داود یا ذات حق است زیرا که با این دانستن روش سخن مختل میگردد و قصه برای محض مثال است که از آن حصه گرفته شود -

(١) فَلَهَا اسْتَعِيدَ فَذَاكَ الْمُدْعَى  
نَفْسَهَا السَّيِّدَ سَوَتْ وَالْكَثِيرَ  
(٢) ذَلِكَ الْقَاتِلُ لِلْمُورِ غَدَى  
ذَلِكَ الْقَاتِلُ لَا تَنْكَرُ عَلَيْهِ  
(٣) هَا هُوَ الْعَقْلُ أُسِرَ وَ مَدَامَ  
يَسْتَلُ رِزْقًا بِلَا كِدِّ الطَّبَقِ  
(٤) ذَلِكَ الرِّزْقُ بِلَا كِدِّ عَلَى  
كَانَ مَوْقُوفًا عَلَى أَنْ يَمْتَلَأَ  
(٥) قَالَتْ النَّفْسُ لِمَ تُورِي قَتَلَتْ  
(٦) كَانَ نَقْشَ الْبَدَنِ ابْنُ السَّيِّدِ  
بَقِيَ وَالنَّفْسُ تِلْكَ الْقَاتِلَةُ

تُورِ النَّفْسُ لَكَ النَّصْحَ اسْمَعِ  
وَبِذَا خَالَتْ لَهَا الشَّيْءَانِ الْخَطِيرَ  
عَقْلُكَ فَاذْهَبْ وَإِمَا قَدْ بَدَى  
لَا وَلَا تَغْمَزْ بَعَيْنَيْكَ إِلَيْهِ ..  
يَسْتَلُ الْحَقُّ وَيُلْحِي لِلْمَرَامِ (١)  
مِلًّا نَعْمَى بِمَا رَاقَ وَرَقَ  
أَيَّ شَيْءٍ كَانَ مَوْقُوفًا بَلَى (١)  
ذَلِكَ الثَّوْرَ الَّذِي أَصْلُ الْبَلَا  
حَيْثُ تُورِ النَّفْسُ يَا ذَا لَوْ عَقَلَتْ  
مَنْ هُوَ الْعَقْلُ بِغَيْرِ مَدَدٍ  
سَيِّدًا صَارَتْ إِمَامَ الْقَافِلَةِ

(١) يصح ان تقرأ كلمة ( بر طبق ) بالياء الفارسية كما في الترجمة و بالياء العربية ايضاً بمعنى ان النعمة على الطبق - (٢) اي كذا عقل المعاد اذا لم يرفع الحالة الجسمانية لم تحصل له الارزاق المعنوية و لهذا شرع في بيان مشاجرة العقل مع النفس -

خوبشترن را خواجه كردست و مهين  
بر كشنده گاو تن منكر مشو  
روزی بی رنج و نعمت بر طبق  
آنكه بكشد گاو را كاصل بدی است  
چونكه گاو نفس باشد نقش تن  
نفس خونی خواجه گشت و پیشوا

(١) مدعی گاو نفس تست هین  
(٢) آن كشنده گاو عقل تست رو  
(٣) عقل اسیرست و همی خواهد ز حق  
(٤) روزی بی رنج او موقوف چیست  
(٥) نفس گوید چون کشی تو گاو من  
(٦) خواجه زاده عقل مانده بی نوا



(١) أَوْ تَدْرِي الزُّزُقُ مِنْ غَيْرِ تَعَبٍ  
 مَا هُوَ فِي الْأَرْضِ هَذِي وَالسَّمَاءِ  
 (٢) غَيْرَ أَنْ قَدْ كَانَ مَوْقُوفًا عَلَى  
 حَافِرِ الْأَرْضِ لِمَالِ الْكَنْزِ فِي  
 (٣) أَنَا فِي الْبَارِحَةِ نَزَرَ الطَّعَامُ  
 بِيَدِ فَهَمِكَ أُعْطِيتُ الزَّمَامُ  
 (٤) أَكَلِي نَزَرَ الطَّعَامِ الْبَارِحَةِ  
 كُلُّ مَا يَأْتِي إِلَى هَذَا الْوَرَى  
 (٥) فَعَلَى الْأَسْبَابِ لَا غَيْرَ لِمَهْ  
 لَوْ مِنَ الْحُلُوفِ الْعُيُونِ ذِي الْفِطْنِ

لَا وَلَا كَسْبٍ وَلَا أَيْ نَصَبٍ  
 هُوَ رِزْقُ الرُّوحِ قُوَّةُ الْأَنْبِيَاءِ  
 قَتَلِكَ الثَّوْرَ وَصَدَّ ذَا الْبَلَاءِ (١)  
 قَتَلِكَ الثَّوْرَ.. فَذَا أَعْرَفَ وَأَصْطَفِي..  
 قَدْ أَكَلْتُ وَسِوَاهُ بِالتَّمَامِ  
 لِلْمَعَانِي وَحَظَوْتُ بِالْمَرَامِ (٢)  
 قِصَّةٌ لِلنَّقْلِ كَانَتْ صَالِحَةً (٣)  
 هُوَ مِنْ بَيْتِ خَفِيٍّ لَا يُرَى  
 نَحْنُ قَصْرْنَا الْعُيُونِ الْمُظْلِمَةَ  
 غَمَزَةً نَحْنُ تَعَلَّمْنَا زَمَنَ

(١) فی نسخه لکنهاور المصراع الثانی کذا ( گنج قتل گاودان ای کنج کاو )  
 (٢) کأنه يقول اكلت البارحة طعاماً سد على باب المعاني والا بينت لك اسرار  
 الغيبة المذكورة بالتمام - (٣) ای قولى لك اكلت البارحة نزرأ من الاطعمة الجسمانية  
 لم يكن حقيقة بل كان حكاية ولا تأثير للطعام الصورى فى سد باب الارزاق المعنوية -

(١) روزی بی رنج می دانی که چیست  
 (٢) لیک موقوفست بر قربان کاو  
 (٣) دوش چیزی خورده ام و نه تمام  
 (٤) دوش چیزی خورده ام افسانه است  
 (٥) چشم بر اسباب از چه دوختیم  
 قوت ارواح است و ارزاق نبی است  
 گنج اندر گاودان ای کنج کاو  
 دادمی در دست تو فهم لگام  
 هر چه می آید ز پنهان خانه است  
 گرزخوش چشمان کرشم آموختیم (١)

(١) در بعض نسخ گرزخوشیه است چنانچه ترجمه شده و در بعضی دیگر (که زخوش چشمان  
 بدون شرط ولی نتیجه یکی است یعنی اگر از پیروی انبیا کرشم خرق اسباب آموختیم پس چرا  
 بر اسباب نظر بردوختیم و گفتیم که چیزی خورده ایم -

- (۱) فَعَلَى الْأَسْبَابِ اسْبَابٌ أُخْرَ  
لَا تَخْلِي وَعَلَى تِلْكَ النَّظَرُ  
(۲) فَلَقَطْعَ هَذِهِ الْأَسْبَابِ لَا  
وَرَدُّوا وَالْمُعْجَزَاتِ لَهُمْ  
(۳) خَرَقُوا الْبَحْرَ هُمْ لَا فِي سَبَبِ  
(۴) وَجَدُوا الْقُوَّةَ مِنَ الْبَرِّ الدَّقِيقِ  
إِنْ صُوفَ الْمَاعِزِ الذَّيْلَ سَحَبِ  
(۵) جُمْلَةُ الْقُرْآنِ فِي قَطْعِ السَّبَبِ  
(۶) وَبِعِزِّ الْفَقِيرِ الطَّيْرِ مَنْ  
رَمِيَهُ الْأَحْجَارَ إِنْثَيْنَ أَوْ ثَلَاثَ
- أَبْدَأَ فِي السَّبَبِ مِنْكَ النَّظَرُ  
لَكَ أَلْقَى .. فَلَهُ كَانَ الْأَثَرُ ..  
غَيْرِهَا ذِي الْأَنْبِيَاءِ فِي الْمَلَأُ  
ضَرَبُوا فِي فَرْقِ كَيَوَانَ هُمْ  
وَبَلَا زَرْعٍ وَلَا أَيْ تَعَبِ  
حَوْلَ الرَّمْلِ لَهُمْ بَيْنَ الْفَرِيقِ  
مِنْ عَلَى الْأَبْرِيسِمِ زَادَ رُتَبِ  
جَاءَ وَهُوَ فِي هَالِكٍ بُولَهَبِ (۱)  
لِأَبَائِيلَ عَزِي خَلْقًا وَفَنَ  
لِخَمِيسِ الْحَبَشِ لَا يَا كَثْرَاتِ

(۱) ای مشعر بالتوکل کما فی قوله تعالى ( ومن يتوکل علی الله فهو حسبه ) ( وما من دابة فی الارض الا علی الله رزقها ) ( وعلی الله فلیتوکل المؤمنون ) و اراد بالفقیر کل نبی او ولی و اراد بأبی لهب صاحب شعله النفس و لهب الجسم (۲) کما قال تعالی ( الم تر کیف فعل ربک بأصحاب الفیل ) -

- (۱) هست بر اسباب اسبابی دگر  
(۲) انبیا در قطع اسباب آمدند  
(۳) بی سبب مر ببحر را بشکافتند  
(۴) ریگها هم آرد شد از سعی شان  
(۵) جمله قرآن هست در قطع سبب  
(۶) مرغ بابیلی دوسه سنگ افکند
- در سبب منکر دران افکن نظر  
معجزات خویش بر کیوان زدند  
بی زراعت چاش گندم یافتمند  
پشم بز برابرشم آمد کشان  
عز درویش و هلاک بولهب  
لشکر زفت حبش را بشکند

- (۱) كَسَرَ مَعَ عَظَمِهِ الْفِيلَ الْأَشَدَّ  
حَجَرَ طَيْرٌ صَغِيرٌ يَضْرِبُ  
(۲) ذَنْبَ الثَّوْرِ الْقَتِيلِ اضْرِبْ عَلَى  
لَيْصِرِ الْحَالِ حَيًّا فِي الْكَفَنِ  
(۳) مَنْ لَهُ الْخَلْقُ يَقْهَرُ قُطْعًا  
دَمَهُ مِمَّنْ أَرَأَوْهُ طَلَبَ  
(۴) هَكَذَا الْقُرْآنُ بَدَأَ لِيخْتَامَ  
(۵) كَشَفْ ذَا مَا كَانَ بِالْعَقْلِ الْكَثِيرِ  
(۶) كَيْ لَكَ الْإِسْرُ يُبَيِّنُ الْفَلَسَفِيَّ  
(۷) كَانَ عَقْلُ الْعَقْلِ عَقْلٌ عَقْلُكَ  
مَعْدَةُ الْحَيَّوَانِ يَا ذَا طَلَبْتَ
- تَقَبَّ بِالْمَرَّةِ مِنْهُ الْجَسَدُ  
لِلْعُلُوِّ حَيْثُ شَاءَ يَذْهَبُ (۱)  
ذَلِكَ الْمَقْتُولِ قَدَمًا مَنْ بَلَا  
وَيَعُودُ الرُّوحُ مِنْهُ لِلْبَدَنِ  
مَنْ مَحَلَّ لَهُ نَطَّ جَزَعًا  
.. وَ يَأْخُذُ ثَارِهِ مِنْهُمْ رَغْبَ ..  
رَفَضَ الْأَسْبَابَ طُرًّا وَالسَّلَامَ  
فَكَرَهُ فَلَمْتَعَبِدِ اللَّهَ الْقَدِيرَ  
قَيْدَ مَعْقُولَاتِ الْقَرْمِ الصَّفِيِّ  
لُبُّ الْقَشْرِ غَدَى الْعَقْلُ لَكَ  
دَوْمًا الْقَشْرُ وَفِيهِ رَغَبَتْ

(۱) كما قال تعالى ( فقلنا اضربوه ببعضها ) ا فضربوه بلسانه او عجب ذنبها فحیی  
وقال قتلنی فلان وفلان لابنی عمه ومات -

- (۱) بیل را سوراخ سوراخ افکند  
(۲) دم گاو کشته بر مقتول زن  
(۳) حلق ببریده جهد از جای خویش  
(۴) همچنین زاغاز قرآن تا تمام  
(۵) کشف این نه از عقل کارافزا شود  
(۶) بند معقولات آمد فلسفی  
(۷) عقل عقلت مغز و عقل تست پوست
- سنگ مرغی کو بیلا پر زند  
تا شود زنده همان دم در کفن  
خون خود جوید ز خون بالای خویش  
رفض اسباب است و علت والسلام  
بندگی کن تا ترا پیدا شود  
شهبوار عقل عقل آمد صفی  
معدده حیوان همیشه پوست پوست

(۱) بالیدن صاف کرن و مراد از خون بالای خونریز -



- (۱) طَائِبُ اللَّبِّ مِنَ الْقَشْرِ الْمَلَالِ  
(۲) وَالْحَلَالُ اللَّبُّ قَدْ طَابَ لِأَنَّ  
مِائَةَ بَرَهَانٍ يُعْطِي وَتَمَيُّ  
(۳) وَيَكْ عَقْلُ الْكُلِّ كَمْ مِنْ دَفْتَرِ  
بَتَّةً وَالْعَقْلُ لِلْعَقْلِ سَمِي  
(۴) بِالشُّمُوسِ امْتَلَأَتْ مِنْ أَسْوَدِ  
فَارِغٍ فِي الرُّوحِ وَالْقَلْبِ بَدَى  
(۵) ذَلِكَ الْأَبْيَضُ وَالْأَسْوَدُ إِنْ  
كُلُّهُ مِنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ اللَّتِي
- مِائَةُ مَرَّةً أَبَدَى فَالْحَلَالُ  
كَانَ قَشْرُ الْعَقْلِ فِي عِلْمٍ وَفَن  
قَدَمًا مِنْ غَيْرِ إِيْقَانٍ أَتَى  
سَوْدَ الْعَقْلِ لِضَعْفِ النَّظَرِ  
مَلِكِ الْأَفَاقِ طُرًّا وَالسَّمَاءِ  
هُوَ أَوْ أَبْيَضُ أَوْ وَصَفٍ رَدِي  
لَهُ نُورُ الْقَمَرِ الشَّمْسِ هَدَى  
وَجَدَ قَدْرًا فَحَقِّقْ وَاسْتَبِينْ (۲)  
زَهَرَتْ كَالْكَوْكَبِ بِالطَّلَعِ

(۱) ای الحبر والورق او من النسبة لهما بالمطالعة والانتفاع بهما - (۲) ای  
الكتب المؤلفة التي ظهر قدرها عند العلماء والعرفاء ان وجدت قدراً فهو من ليلة القدر  
ای من عقل الكل المخفی فی العالم کاخفاء ليلة القدر فی السنة -

- (۱) مغز جوئی از پوست دارد صد ملال  
(۲) چونکه قشر عقل صد برهان دهد  
(۳) عقل دفترها کند یکسر سیاه  
(۴) از سیاهی و ز سپیدی فارغست  
(۵) این سپید و این سیاه از قدر یافت
- مغز نغز آن را حلال آمد حلال  
عقل کل کی گام بی ایقان نهید  
عقل عقل آفاق دارد پر ز ماه  
نور ماهش بر دل و جان بازگست (۱)  
زان شب قدر است کاختروار تافت

(۱) مراد از سیاه و سپید علوم عقلیه و استدلالیه و از قدر که شب قدر باشد عقل

(١) قِيمَةُ الْهِمَيَانِ كَانَتْ بِالذَّهَبِ  
 ذَهَبُ الْإِبْتَرِ كَانَ فِي الْعِيَارِ  
 (٢) هَكَذَا بِالرُّوحِ قَدْرُ الْبَدَنِ  
 كَانَ قَدْرُ الرُّوحِ مِنْ شُعْلَةٍ مِنْ  
 (٣) وَ لَوْ الرُّوحُ بِغَيْرِ شُعْلَةٍ  
 قَالَ لِلْكَفَّارِ أَنْتُمْ مَيِّتُونَ  
 (٤) إِصْحِ وَاذْكُرْ كَلِمَاتِ رَائِمَةٍ  
 تَحْفِرُ نَهْرًا لِقَرْنٍ بَعْدَنَا  
 (٥) هَبْ بِكُلِّ قَرْنٍ لَطْفًا وَجِدًا  
 لَكِنَّ الْقَوْلَ لِمَنْ قَدْ سَلَفُوا

وَ لَوْ الْهِمَيَانُ ذَا عَنَّهُ الذَّهَبُ  
 .. مَا لَهُ قَدْرٌ وَلَا أَيُّ اعْتِبَارٍ ..  
 .. بِسِوَاهَا مَا لَهُ مِنْ ثَمَنِ ..  
 هُمْ حَبِيبُوا الرُّوحِ فِي عِلْمِهِ وَفَنَ  
 حَيَّةٌ كَانَتْ فَهَلْ فِي قَوْلِهِ  
 .. ذَا لِأَنَّ بِالشُّعْلَةِ لَا يَهْتَدُونَ ..  
 تُنْعِشُ الرُّوحَ فَهَذِي النَّاطِقَةُ (٢)  
 يَصِلُ الْمَاءُ .. بِهِ يَلْقَى الْهَنَاءُ ..  
 نَاطِقٌ لِلرُّشْدِ دَلٌّ وَهَدًى (٢)  
 قَاصِرًا كَانَ فَهُمْ قَدْ وَقَفُوا

(١) كَأَنَّهُ قَدَسَ سِرَّهُ خَاطِبَ نَفْسِهِ قَائِلًا أَصْحَحْ وَاتْرَكَ التَّفَكُّرَ وَقَالَ الْكَلِمَاتُ الصَّالِحَةُ  
 لِأَنَّ هَذِهِ الْقُوَّةَ النَّاطِقَةَ تَحْفِرُ نَهْرًا وَتَجْعَلُ مَحَلًّا لَجَرِيَانِ الْمَاءِ حَتَّى لِلْقَرْنِ الَّذِي بَعْدَنَا  
 يَصِلُ مَاءُ الْعُرْفَانِ - (٢) أَيْ نَعَمْ وَلَوْ كَانَ فِي كُلِّ قَرْنٍ قَائِلٌ كَمَا قَالَ (ص) لِكُلِّ قَرْنٍ  
 مِنْ أُمَّتِي سَابِقُونَ - أَيْ بِالْهُدَايَةِ وَالْإِرْشَادِ لَكِنْ قَوْلُ السَّالِفِينَ يَكُونُ مَعْفِيًا - وَلِهَذَا خَاطِبُ  
 الْحَقِّ تَعَالَى نَبِيَّهُ فِي سُورَةِ هُودٍ بِقَوْلِهِ (وَكَلا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا يُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ) -

(١) قِيمَتِ هِمیان و کیسه از زر است  
 (٢) همچنانکه قدر تن از جان بود  
 (٣) گر بدی جان زنده بی پرتو کنون  
 (٤) هین بگو کین ناطقه جو می کند  
 (٥) گرچه هر قرنی سخن آوری بود  
 بی زرآن همیان و کیسه ابراست  
 قدر جان از پرتو جانان بود  
 هیچ گفتمی کافران را میتون  
 تا بقرنی بعد ما آبی رسد  
 لیک گفت سالفان یاری بود

- (۱) أَفَلَا الْآنَجِيلُ وَالتَّوْرَةُ كَانَ  
(۲) شَاهِدَ صَدِيقٍ عَلَى الْقُرْآنِ جَدُّ  
أَوْ لَهُ تَحَسَّبُ مِنْ جَنَاتٍ عَدَنُ  
(۳) يَأْتِي بِالتَّفَاحِ بَلْ رِزْقُ لَكَ  
فِيهِ مِنْ رِزْقٍ يَغِيرُ تَعَبِ  
(۴) زَرْعٍ أَوْ حَرْثٍ فَتَنْفَعُ الْخُبْزُ قَدْ  
مِنْ عَطَاءِ اللَّهِ كَانَ النِّعَمَ ذَاكَ  
(۵) لَا وَلَا وَاسِطَةِ الذُّوقِ أُسْتَرَّ  
كَالْخَوَانِ الْخُبْزُ مِنْ غَيْرِ خَوَانِ  
(۶) إِنَّ رِزْقَ الرُّوحِ حِينًا لَا يَجْدُ  
بَلْ يَعْدِلُ الشَّيْخُ مِنْ دَاوُدَ كَا
- وَالزُّبُورُ يَا شَكُورُ فِي الْبَيَانِ (۱)  
وَاطْلُبْ رِزْقًا بَلَا أَنْ تَجْتَهِدَ  
لَكَ جِبْرِيلُ لِلطُّفِّ وَ لِمَنْ  
يَأْتِي مِنْ رَبِّ الْجِنَانِ حَسْبُكَ (۲)  
قِيمَ الْبُسْتَانِ لَا فِي نَصَبِ  
وُجَدَ فِي ذَلِكَ الْخُبْزِ أَبَدُ  
لَكَ أُعْطِيَ لَيْسَ لِلْقَشْرِ اشْتِرَاكَ  
إِنَّ نَقَشَ الْخُبْزِ إِدْرِ فِي النَّظَرِ  
لِلدُّوْلِ الثَّمَرِ وَ النَّفْعِ كَانَ  
أَنْتَ مَا دُمْتَ بِجُهْدٍ وَ يَجْدُ  
كَانَ فَهُوَ أَنْجَزَ مَقْصُودُكَ

(۱) قال تعالى في آخر سورة الاعلى ( ان هذا لفي الصحف الاولى صحف ابراهيم و موسى ) و هي عشر صحف لابراهيم و التوراة لموسى - (۲) لما ورد في الحديث الشريف آيت عند ربى يطعمنى و يسقنى -

- (۱) نى كه هم تورا و انجيل و زبور  
(۲) روزى بى رنج جوى و بى حسيب  
(۳) بلكه رزقى از خداوند بهشت  
(۴) زانكه نفع نان در آن نان داد اوست  
(۵) ذوق پنهان نقش نان چون سفره اُيست  
(۶) رزق جاني كى برى باسمى و چست
- شد گواه صدق قرآن اى شكور  
كر بهشت آورد جبريل سبب  
بى صداغ باغبان بى رنج كشت  
بدهدت آن نفع بى تو سيط پوست  
نان بى سفره ولى را بهرئيست  
جز بعدل شيخ كو داود تست



(١) فَمَعَ الشَّيْخُ إِذَا النَّفْسُ تَرَى  
فِيهِ مِنْ أَسْفَلِ السِّنِّ تُصْبِرُ  
(٢) صَاحِبُ الثَّوْرِ ذَاكَ الْوَقْتُ قَدْ  
(٣) نَفَسًا وَالْعَقْلُ حِينَ غَلَبَا  
زَمَنَ الصَّيْدِ إِذَا الشَّيْخُ النَّصِيرُ  
(٤) كَانَتْ النَّفْسُ كَمِثْلِ الْحَيَّةِ  
إِنَّ وَجْهَ الشَّيْخِ كَالزُّمُرِ  
(٥) صَاحِبُ الثَّوْرِ إِذَا أَنْتَ تُرِيدُ  
كَالْحَمِيرِ انْخُسْهُ بِالشَّيْخِ اجْتَهِدْ  
(٦) مِنْ وَلِيِّ اللَّهِ لَمَّا تَقْرُبُ  
مَنْ يَطُولُ مِائَةً ذَرْعٍ غَدَى  
(٧) مَدْعَى الثَّوْرَاتِ النَّفْسَ الْفَصِيحَ

خَطَوَكَ هَبْ حَرْهَا ضِعْفًا وَرَى  
لَكَ بِالطَّوْعِ وَتَعْدُو كَالْأَسِيرِ  
سَكَنَ لَمَّا لِدَاوُدَ وَجَدَ  
لَكَ كَلْبَ النَّفْسِ.. نَالَ الطَّلِبَا..  
لَكَ كَانَ وَ عَلَيْكَ كَالْأَمِيرِ  
مَعَ أَلْفِ صَنْعَةٍ أَوْ فَرِيهِ  
يَقْلَعُ الْعَيْنَ لَهَا مَعَ أَدَدٍ (١)  
تَجْعَلُ الْمَغْلُوبَ فِي ذُلِّ شَدِيدٍ  
مِنْ طَرِيقِ الْبَاطِنِ الرَّشْدَ تَجِدُ  
فَلَهَا ذَاكَ اللَّسَانَ الْمَرْهَبُ  
كَمْ قَصِيرًا رَجَعَ.. ضَاعَ سُدَى.. (٢)  
إِدْعَى أَوْرَدَ مِنْ غَيْرِ الصَّحِيحِ

(١) کلمه الزمرد تقرأ بتشديدین مع ثلاث ضمات علی الزاء و المیم و الدال

(٢) ذرع فی البيت بمعنى الذراع -

از بن دندان شود اورام تو  
کز دم داود او آگاه شد  
بر سگ نفست که باشد شیخ یار  
روی شیخ او را زمرد دیده کن  
چون خران سیخش کن از سوی درون  
آن زبان صد گرش کوته شود  
صد هزاران حجت آرد نا صحیح

(١) نفس چون با شیخ بیند گام تو  
(٢) صاحب این گاو رام آنگاه شد  
(٣) عقل گاهی غالب آید در شکار  
(٤) نفس از درهاست با صد زور و فن  
(٥) گر تو صاحب گاو را خواهی زبون  
(٦) چون بنزدیک ولی الله شود  
(٧) مدعی گاو نفس آمد فصیح

غَرَّتِ النَّفْسُ سِوَى الْمَلِكِ الْأَسَدِ  
تَقْدَرُ أَنْ .. تَقْطَعَ جَلَّ عَلَا ..  
تَمْسِكُ النَّفْسُ وَلَكِنْ فِي الْخُفَا  
وَضَعَتْ فِي الْكَمِّ شَبْتٌ لَهَا  
أَبْدًا لَا تَعْتَمِدُ فِي مَوْقِفٍ  
لَا وَلَا فِي السَّرِّ أَيْ زَمَنِ  
وَيَقْعُرُ لَهُ بِالْمَكْرِ رَمَتْ  
حَسَنًا بِالطَّوْعِ لِلْحَقِّ رَغْبٌ  
نُسِبَتْ تَغْلِبُهُ بِالْكِرَةِ  
عَقْلًا ضَيْفٌ غَرِيبٌ عِنْدَهَا  
أَسَدًا غَضْبَانٌ بِالشَّرِّ بَدَى  
تَذْهَبُ وَالْكَلُّ يَلْقَى مَوْعِدَهُ  
صَدَقَتْهُمْ مَعَ خَوْفٍ وَارْتِبَاكٍ

(۱) مائة ألف دليل فالبلد  
فطريق الملك اليقظان لا  
(۲) في اليمين السبعة والمصحف  
خنجرًا والسيف مضاء الشبا  
(۳) فعلى تزويرها والمصحف  
لا ولا تصحب لها في العنان  
(۴) للوضوء بك للحوض اتت  
(۵) كان نورانيا العقل طلب  
كيف يا ذا النفس من الظلمة  
(۶) حيث ان النفس في البيت لها  
فعلى الباب له الكلب غدى  
(۷) ابق حتى الاسد نحو الماسده  
والكلاب العمي ذي طرا هناك

ره تناند زد شه آگاه را  
خنجر و شمشیر اندر آستین  
خویش با او همسر وهم سر ممکن  
واندر اندازد ترا در قعر او  
نفس ظلمانی براو چون غالب است  
بر در خود سگ بود شیر مهیب  
وین سگان کور آنجا بگردند

(۱) شهر را بفریبد الا شاه را  
(۲) نفس را تسبیح و مصحف در یمین  
(۳) مصحف و سالوس او باور ممکن  
(۴) سوی حوضت او برد بهر وضو  
(۵) عقل نورانی و نیکو طالب است  
(۶) زانکه او در خانه عقل تو غریب  
(۷) باش تا شیران سوی بیشه روند

- (۱) فَعَوَّامُ الْبَلَدِ هُمْ جَهِلُوا  
وَبُوحَى الْقَلْبِ لَا غَيْرَ أَبَدَ  
(۲) كُلُّ مَنْ كَانَ لَهَا الْجِنْسَ الصَّدِيقُ  
غَيْرَ دَاوُدَ الْمَلِكِ الشَّيْخِ لَكَ  
(۳) إِذْ هُوَ يُدَلَّ جِنْسُ الْبَدَنِ  
كُلُّ مَنْ أَجْلَسَهُ الْحَقُّ الْجَلِيلُ  
(۴) كُلُّ ذَا الْخَلْقِ انْتَمَى لِلْعِلَّةِ  
وَيَقِينًا عِلَّةٌ لِلْعِلَّةِ  
(۵) كُلُّ وَغْدٍ يَدْعِي فِي الْعَلَنِ  
كُلُّ مَنْ لَهُ إِدْرَاكَ عَقْدَ
- خُدَعَةَ النَّفْسِ وَ عَنْهَا غَفَلُوا  
هِيَ لَا تَقْهَرُ أَوْ تَلْقَى الرَّشَدَ  
صَارَ دَوْمًا وَلَهَا عَدُّ الرِّفِيقِ (۱)  
كَانَ فَهُوَ عَالِمُ السِّرِّ بِكَ  
مَا بَقِيَ فِي السِّرِّ أَوْ فِي الْعَلَنِ ..  
فِي مَقَامِ الْقَلْبِ سِوَاهُ الدَّلِيلِ  
مِنْ كَمِينٍ لَهُمْ بِالْجَمَلَةِ  
عَوْنَهَا كَانَتْ بِكُلِّ فِعْلَةٍ  
أَنَّهُ دَاوُدَ ذَاكَ الزَّمَنِ  
بَيْعَةً مَعَهُ وَ مَدَّ لَهُ يَدَ

(۱) لما علمت ان اهل الظاهر اعانوا مدعى البقرة الذى هو فى المثل كالنفس الامارة  
الاحضرة داود فانه اعان ذابحها الذى هو فى المثل كعقل الكل مخالفاً لجملة الناس  
الذين هم فى مقام القوى وهذا هو الشيخ داود الزمان يخالف النفس واهاليها ويظهر  
مساويها ويبعدها عن التصرف فى الحواس والقوى فتتفق النفس ذلك الوقت مع العقل بعد  
موتها الاضطرارى فتلقى بموافقتها للعقل مرتبة الا ان حزب الله هم الغالبون -

- (۱) مكر نفس و تن نداند عام شهر  
(۲) هر كه جنس اوست يار او شود  
(۳) كو مبدل گشت و جنس تن نمايد  
(۴) خلق جمله علتى اند از كمين  
(۵) هر خسى دعوى داودى كند
- او نكردد جز بوحى القلب قهر (۱)  
جز مكر داود كو شيخت بود  
هر كه را حق در مقام دل نشاند  
يار علت ميشود علت يقين  
هر كه بى تمميز كف دروى زند



- (۱) فَمِنْ الصَّيَادِ لَحَنَ الطَّيْرَ قَدْ  
ذَلِكَ السَّمَتِ سَرَى بِالصَّدَقَةِ  
(۲) فَالْغَوِيُّ النَّقْدَ مِنْ قَلْبِ أَبَدٍ  
إِصْحَ وَاهْرَبَ مِنْهُ هَبَهُ الْمَعْنَوِي  
(۳) عِنْدَهُ التَّاجِي وَ الْمَرْبُوطَ كَانَ  
فَهُوَ لَوْ كَانَ الْيَقِينِ يَدْعِي  
(۴) مِثْلَ ذَا هَبَهُ الذَّكِي الْمَطْلَقَا  
إِذْهُوَ الْأَدْرَاكَ ذَا قَدْ جَهْلًا  
(۵) إِصْحَ وَاهْرَبَ مِنْهُ مِثْلَ مَا الْغَزَالِ  
نَحْوَهُ يَا أَيُّهَا الْحَبْرُ الْبَطْلُ  
سَمِعَ الطَّيْرَ الْبَلِيدُ الْمُضْطَهَدُ  
.. وَقَعَ فِي الشَّرْكِ لِلْغَفْلَةِ ..  
مَا دَرَى مَا لَهُ فِي ذَا مِنْ رَشَدٍ  
كَانَ فِي ظَاهِرِهِ فَهُوَ الْغَوِي  
وَاحِدًا.. بَانَ يَسِرُّ وَ عِيَان ..  
ظَلَّ فِي شَكٍّ وَ لَيْسَ الْأَلْمَعِي  
.. زَعَمُوا أَنَّ شِبْهَهُ مَا خَلَقَا ..  
عَدَهُ الْأَحْمَقُ دَوْمًا غَفْلًا  
هَرَبَ مِنْ أَسَدٍ خَلَّى النِّزَالَ  
أَبَدًا لَا تَرْكُضُ أَتْرَكَ ذَا الْعَمَلِ

### فی بیان فرار عیسی (ع) لاعلی الجبل من الحمقى

- (۶) هَرَبَ ابْنُ مَرْيَمَ عِيسَى إِلَى  
قُلْتِ أَنَّ الْأَسَدَ رَامَ الدِّمَا  
جَبَلٍ بِالسَّرْعَةِ بَيْنَ الْأَمَلَا  
لَهُ يُهْرِيقُ فَمِنْهُ أَنْهَزَمَا

- (۱) از صیادی بشنود آواز طیر  
(۲) نقد را از قلب نشناسد غوی است  
(۳) رسته و بر بسته پیش او یکی است  
(۴) اینچنین کس گر ذکی مطلق است  
(۵) هین از او بگریز چون آهو ز شیر  
مرغ ابله میکند آن سوی سیر  
هین از او بگریز اگر چه معنویست  
گریقین دعوی کند او درشکی است  
چونش این تمیز نبود احمقی است  
سوی او مشتاب ای دانا دلیر

### گریختن عیسی (ع) به فراز گوه از احمقان

- (۶) عیسی مریم بکوهی میگریخت  
شیر گوئی خون او خواست ریخت

(۱) ذَلِكَ الْوَاحِدُ عَدُوًّا رَكُضًا  
 قَالَ خَيْرًا خَلَقَكَ مَا مِنْ أَحَدٍ  
 (۲) وَمَعَ الرَّكْضِ لَهُ دَوْمًا رَكُضٌ  
 وَهُوَ مِنْ رَكِضِهِ وَالْجَرِيُّ الشَّدِيدُ  
 (۳) وَكَعْدُو فَرَسَيْنِ أَوْ فَرَسٍ  
 أَنْ يَقُولَ بَعْدَ أَنْ جَدَّ كَثِيرٌ  
 (۴) لِرِضَاءِ الْحَقِّ قَفَّ لَمَحَ الْبَصَرِ  
 (۵) مُشْكِلٌ مِمَّ لَذَا أَلَسْتَ رَكُضْتَ  
 خَلَقَكَ لَا لَأَسْدُ ضَارِي وَلَا  
 (۶) قَالَ مِمَّنْ أَحْمَقُ كَانَ أَنَا  
 أَخْلَصُ رُوحِي قَدَعْنِي لَا تَصِيرُ

خَلَفَهُ .. لَمْ يَدْرِ مِنْهُ .. الْغَرَضُ ..  
 لَمْ كَالطَّيْرِ هَرَبَتْ مَا وَرَدَ  
 ذَا الْقَرِينِ كَتَى لَهُ يَدْرِي الْغَرَضُ  
 لَهُ مَا قَالَ جَوَابَ مَا يُرِيدُ  
 خَلَفَهُ سَارَ وَ كَمْ مِنْهُ التَّمَسُّ  
 لَهُ نَادَى قَالَ يَا نَعَمْ الْبَشِيرُ  
 فَلَيْ فِي رَكِضِكَ .. لَا فِي خَبَرِ ..  
 يَا كَرِيمُ بِالْجَوَابِ لَوْ أَفْضَتْ  
 خَصْمٌ أَوْ خَوْفٌ لَكَ مِنْ ذَا الْمَلَأِ  
 قَدْ هَرَبْتُ أَذْهَبُ فَمِنْ قَيْدِ الْعَنَا  
 لِي قَيْدًا وَ لَكَ أَغْدُو الْأَسِيرُ

در پیت کس نیست چه گریزی چو طیر  
 کز شتاب خود جواب او نگفت (۱)  
 پس بجو و جهد عیسی را بخواند  
 که مرا اندر گریزت مشکلی است  
 نی پیت شیر و نه خوف خصم و بیم  
 می رهانم خویش را بندم مشو

(۱) آن یکی در پی دوید و گفت خیر  
 (۲) با شتاب او آنچنان می تاخت چفت  
 (۳) يك دو میدان در پی عیسی براند  
 (۴) کز پی مرضات حق یک لحظه ایست  
 (۵) از که این سو می گریزی ای کریم  
 (۶) گفت از احمق گریزانم برو

(۱) چفت - چسبان در حاشیه نسخه لکناهور نوشته چفت بضم چیم فارسی دو معنی دارد اول تنگ و چسبان و آن را چسب نیز خوانند دوم چوبی باشد که در زیر عمارت اشکسته نهند تا نیفتد -

أَوَلَيْسَتْ أَنْتَ وَالرُّوحُ الْمَلِيحُ  
بِالصَّحِيحِ عَادَ بِالثَّوْرِ أَلَمْ  
أَنْتَ ذَا السُّلْطَانِ مَنْ بَارِي السَّمَاءِ  
رُقِيَّةَ الْغَيْبِ الَّذِي جَلَّ عَلا  
رُقِيَّةَ تَقْرَأُ بِالْفُورِ طَفَرَ  
صَيْدَهُ .. حَاشَاكَ عَنْهُ تَخْتَلِفُ ..  
قَالَ أَنْتَ لَسْتَ فِي هَذِهِ الدُّنَا  
.. يَا جَمِيلُ الطَّاعَةِ يَا مُفْضِلُ ..  
لَكَ يَا مَنْ رُوحَهُ الطُّهْرُ سَمِي  
مِمَّ كَانَ وَ لِمَ هَذَا الْكَدَرُ  
فِي الدُّنَا مَا كَانَ .. لَمْ يُؤْمِنْ بِكَ ..

(۱) أَخْرَجَ الْأَمْرَ لَهُ قَالَ الْمَسِيحُ  
مَنْ بِكَ الْأَعْمَى الضَّرِيرُ وَالْأَصَمُ  
(۲) فَلَهُ قَالَ قَالَ نَعَمْ قَالَ أَمَا  
جَعَلَ فِي خَلْقِهِ الْمَأْوَى إِلَى  
(۳) لَوْ عَلَى الْمَيِّتِ ذَلِكَ مَنْ دَثُرَ  
بَغْتَةً كَالْأَسَدِ إِذْ يَخْتَطِفُ  
(۴) فَلَهُ قَالَ قَالَ نَعَمْ ذَلِكَ أَنَا  
مَنْ مِنَ الطَّيِّبِينَ الطُّيُورَ تَعْمَلُ  
(۵) فَلَهُ قَالَ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَمَا  
كُلَّ مَا رَمْتِ عَمِلْتَ فَالْحَذَرُ  
(۶) مَعَ ذَا الْبَرْهَانِ مَنْ عَبْدًا لَكَ

که شود کور و کر از تو مستوی  
که فسون غیب را مأویستی  
بر جهد چون شیر صید آورده  
نی ز گل مرغان کنی ای خوبرو  
هر چه خواهی میکنی از کیست باک  
که نباشد مر ترا از بندگان

(۱) گفت آخر آن مسیحا نه تو می  
(۲) گفت آری گفت آن شه نیستی  
(۳) چون بخوانی آن فسون بر مرده  
(۴) گفت آری آن منم گفتا که تو  
(۵) گفت آری گفت پس ای روح باک  
(۶) با چنین برهان که باشد در جهان



(۱) قَالَ عِيسَى فَبِذَاتِ الْحَقِّ مَنْ  
 أَبَدَتْ لِلْبَدَنِ وَالرُّوحَ قَدْ  
 (۲) وَبِحَقِّ حُرْمَةِ الذَّاتِ وَمَا  
 مَنْ لَهَا جَبِيهٌ بِالْعَشْقِ الْفَلَكَ  
 (۳) إِنْ تِلْكَ الرُّقِيَّةَ مَنْ قَدْ غَدَتْ  
 مُدْعَى الْأَعْمَى الْبَصِيرِ وَالْأَصَمِّ  
 (۴) مُدْعَى الطُّودِ الرَّزِينِ وَالْجَبَلِ  
 خَرَّقَ خِرْقَتَهُ لِلْسُرَّةِ  
 (۵) مُدْعَى الْجُمُانِ لِلْمَيِّتِ أَنَا  
 مُدْعَى الرَّأْسِ لِلْأَشْيِ بِفَنٍ  
 (۶) قَدْ قَرَأْتُ ذَامَعَ الْآفِ الْآفِ  
 فَوْقَ قَلْبِ الْأَحْمَقِ مِنْهُ الْعِلَاجُ

طَهَّرَتْ وَهِيَ بِصُنْعِ وَبِفَنٍ  
 خَلَقَتْ وَالْحَيِّ كَانَتْ وَالْأَحَدُ  
 مِنْ صِفَاتِ لَهُ مِنْ شَأْنِ سَمَى  
 خَرَّقَ وَالرُّوحَ هَامَ وَالْمَلَكُ  
 إِسْمُهُ الْأَعْظَمُ وَالرُّوحَ هَدَتْ  
 قَدْ قَرَأْتُ ذَهَبَ عَنْهُ السَّقَمِ  
 قَدْ قَرَأْتُ أَنْدَكَ بَتَا بِالْقَلَمِ  
 وَتَشْطَى قِطْعًا بِالْمَرَّةِ  
 قَدْ قَرَأْتُ عَادَ حَيًّا فِي الدُّنَا  
 قَدْ قَرَأْتُ رَجَعَ الشَّيْءَ الْحَسَنُ  
 حُبِّ.. أَفْضَيْتَ لَهُ ذِكْرًا وَوَصَفَ..  
 مَا أَتَى حِينًا وَلَا صَحَّ الْمِزَاجُ (۱)

(۱) لما روى عن عيسى (ع) انه قال ما عجزت عن احياء الموتى كما عجزت عن اصلاح الاحمق -

مبدع تن خالق جان در سبق  
 کو بود گردون گریبان چاک او  
 بر کر و بر کور خواندم شد حسن  
 خرقة را بدرید بر خود تا بناف  
 بر سر لاشی بخواندم گشت شی  
 صد هزاران بار و درمانی نشد

(۱) گفت عیسی که بذات پاک حق  
 (۲) حرمت ذات و صفات پاک او  
 (۳) کان فسون واسم اعظم را که من  
 (۴) بر که سنگین بخواندم شد شکاف  
 (۵) بر تن مرده بخواندم گشت حی  
 (۶) خواندم این را بر دل احمق به ود

- (۱) صَخْرَةً صَمَاءَ صَارَ مَا أَعَادَ  
صَارَ رَمَلًا وَ بِهِ الزَّرْعُ أَبَدَ  
(۲) قَالَ مَا الْحِكْمَةُ كَانَتْ أَنْ هُنَاكَ  
(۳) وَ هُنَا مَا أَثَرُ ذَاكَ الْمَرَضِ  
فَلِمَ مَا كَانَ فِي هَذَا الدَّوَاءِ  
(۴) قَالَ دَاءُ الْأَحْمَقِ وَالْأَبْلَى  
كَانَ دَاءُ الْعُمِيِّ مِنْهُ الْإِبْتِلَاءُ  
(۵) فَأَبْتِلَاءُ اللَّهِ دَاءٌ وَ جَلَبَ  
كَانَ دَاءٌ وَلَهُ جَرٌّ الْغَضَبِ  
(۶) مَنْ هُوَ الْمَكْوِيُّ مِنْهُ عَلَمًا
- خُلِقَهُ .. وَ النَّصْحُ مَعَهُ مَا أَفَادَ ..  
مَا نَمَى مَا انْتَفَعَ فِيهِ أَحَدٌ  
أَثَرُ اسْمِ الْحَقِّ . أَبْدَى الْإِرْتِبَاكَ ..  
هُوَ هَذَا الْمَرَضُ الْكُلُّ عَرَضُ  
وَ إِذَا صَارَ بِهِ لَمْ الشِّفَاءُ  
هُوَ قَهْرُ اللَّهِ جَلَّ أَنْتَبِهْ (۱)  
لَيْسَ قَهْرُ وَلَهُ عَزَّ الدَّوَاءُ  
رَحِمًا الْحَقُّ الَّذِي فِيهِ ذَهَبُ  
.. لَا دَوَاءَ لَهُ فِي قَيْدِ الْعَطَبِ .. (۲)  
فَوْقَهُ فَهُوَ عَلَيْهِ خَتَمًا

(۱) ای قال سیدنا عیسیٰ المسائل مرض الاحق قهر الله تعالى وقهره تعالى لا علاج له و مرض العمی لیس قهره تعالى بل ابتلاؤه و امتحانه لما ورد اشد الناس بلاء النبیون ثم الصالحون قال الله هنالك المؤمنون وقال ویلونا هم بالعسنت والسیئات - وفی الامراض والاولیاء اربع فوائد تطهیر من الذنوب وتذکیر بالآخره و منع عن المعاصی و اخلاص فی الدعاء - (۲) ترجم ( زخم ) اللذی هو بمعنی الجرح بالغضب وهو المراد -

- (۱) سنگ خارا گشت وزان خو برنگشت  
(۲) گفت حکمت چیست کانجا اسم حق  
(۳) آن همان رنجست وین رنجی چرا  
(۴) گفت رنج احمق قهر خداست  
(۵) ابتلا رنجی است کان رحم آورد  
(۶) آنچه داغ اوست مهر او کرده است
- ریگ شد کز وی نروید هیچ کشت  
سود کرد اینجا نبود آن را سبق  
او نشد این را وان را شد روا  
رنج کوری نیست قهر آن ابتلاست  
احقمی رنجی است کان زخم آورد  
چاره بر وی نیارد برد دست

- (۱) مَا لَهُ مِنْ حِيلَةٍ لَا تَرْغَبِ  
مِثْلَمَا قَدْ هَرَبَ عِيسَى فَكُمْ
- (۲) فَرُوَيْدًا وَرُوَيْدًا ذَا الْهَوَاءِ
- (۳) دِينَكَ يَسْرُقُ مِنْكَ حَرَكًا  
مِثْلَمَا مَنْ هُوَ تَحْتَ الدُّبُرِ
- (۴) أَبَدًا مَا كَانَ مِنْ عِيسَى الْهَرَبِ  
وَلِتَعْلِمَ هُوَ مِنْ ضَرَرِ
- (۵) وَلَوْ الْإِفَاقَ كَانَ الزَّمِيرُ  
أَيَّ غَمٍّ كَانَ لِلشَّمْسِ اللَّتِي
- زَمَنَّا فِيهِ مِنْ الْحَقِّ أَهْرَبِ  
صَحْبَةُ الْحَقِّ أَرَاقتْ كُلَّ دَمٍ  
سَرَقَ الْمَاءَ كَذَا قُلْ بِالسَّوَاءِ  
يَسْرُقُ الْبَرْدُ هُوَ أُعْطِيَ لَكَ  
حَجَرًا يَجْعَلُ قِسْ وَاعْتَبِرِ  
ذَاكَ مَنْ خَوْفٍ وَلَكِنْ لِلْأَدَبِ  
أَمِنًا كَانَ حَلِيفَ الظَّفَرِ  
مَلَأَ بِالْبَرْدِ وَالثَّلْجِ الْكَثِيرِ  
كَمْ غَدَتِ مَشْرِقَةً بِالطَّلَعِ

فی بیان قصه اهل سبا و بیان حمقهم و بیان عدم تأثیر نصیحه  
الانبیاء فیهم

- (۶) قَدْ ذَكَرْتُ قِصَّةَ أَهْلِ سَبَا  
أَنْ صَبَّاهُمْ لَهُمْ صَارَ الْوَبَا

- (۱) زاحمقان بگریز چون عیسی گریخت  
(۲) اندک اندک ابر را دزد هوا  
(۳) گرمیت را دزد و سردی دهد  
(۴) آن گریز عیسی نزیم بود  
(۵) زمهریر ار پر کند آفاق را
- صحبت احق بسی خونها بریخت  
دین چنین دزد هم احق از شما  
همچو آن کو زیر کون سنگی نهد  
ایمن است او آن بی تعلیم بود  
چه غم آن خورشید با اشراق را

- قصه اهل سبا و حماقت ایشان و اثر ناگرددن نصیحت انبیا بر احمقان  
(۶) یادم آمد قصه اهل سبا  
کز دم احق صباشان شد وبا



- (١) بُكَرَةٌ مِنْ نَفْسِ الْحَقِّ سَبَا  
 إِسْمُهَا بِالرَّفْعَةِ لِلصَّبِيَّةِ  
 (٢) وَلَكُمْ مِنْ قِصَّةِ ذِي الصَّبِيَّةِ  
 وَلَكُمْ نَصْحٌ وَسِرٌّ فِي الْقَصَصِ  
 (٣) هَذَا فِي الْقَصَصِ قَالُوا كَثِيرٌ  
 (٤) فِي الْخَرَابَاتِ سَبَا فِي الْقَدَمِ  
 حَجْمُهَا كَانَ كَحَجْمِ السُّكَّرِ  
 (٥) وَلَكُمْ فِي عِظَمِ كَانَتْ وَكُمْ  
 أُحْكِمَتْ فِي صُنْعِهَا بِالشِّدَّةِ  
 (٦) سَاكِنُو عَشْرَةِ بُلْدَانٍ بِهَا  
 نَقَرٌ مَعَ نَفَرَيْنِ لَا تَزِيدُ
- تِلْكَ كَانَتْ بَلَدَةٌ كَمْ ذَهَبًا  
 تَسْمَعُ مِنْهَا مَلِيحَ الْقِصَّةِ  
 تَنْقُلُ مِنْهَا تَرُوقُ الْحِصَّةِ  
 لَهُمْ يَدْرَجُ .. جَلَى الْمَغْصَصِ ..  
 أَنْتَ دَوْمًا أَطْلُبُ الْكَثْرَ الْخَطِيرِ  
 بَلَدَةٌ كَانَتْ سَمَتْ بِالْعِظَمِ  
 لَا يَزِيدُ الرُّوحَ دَوْمًا مُبْهَجَةً  
 هِيَ فِي طُولٍ وَفِي وَسْعٍ أَلَمْ  
 وَلَهَا الْحَجْمُ كَحَجْمِ الْبَصَلَةِ  
 جَمَعُوا لِيَكُنْ تِلْكَ كُلُّهَا (١)  
 وَجْهَهَا لَا تَغْسِلُ قُبْحًا يَزِيدُ

(١) المراد بالعشرة الحواس الخمسة الظاهرة والخمسة الباطنة و من سه تن ای ثلاثة نفر وتفسیره فی البيت الاتی (آن یکی بس دورین و دیده کور) -

- (١) آن سبا مانند بشهری بس کلان  
 (٢) کودکان افسانها می آورند  
 (٣) هزارها گویند در افسانه‌ها  
 (٤) بود شهری بس عظیم و مه ولی  
 (٥) بس عظیم و بس فراخ و بس دراز  
 (٦) مردم ده شهر مجموع اندرو
- در فسانه بشنوی از کودکان  
 درج در افسان‌شان بس سروپند  
 گنج می جو در همه ویرانها  
 قدر او چون قدر سکره بیش نی  
 سخت زفت و زفت اندازه پیاز (١)  
 لیک جمله سه تن و ناشسته رو

(١) سکره ظرف گلی مانند کاسه کوچک یعنی سبا اگرچه شهر عظیم بود لیکن در حقیقت تنگ بود و میباید عبرت گرفت که این وسعت از اندازه سکره بیش نیست -

- (۱) وَبِهَا الْخَلْقُ كَثِيرًا مَا انْحَصَرَ  
 كُلُّهُمْ نِيُونَ لَمْ يَطْهَوْ وَ قَدْ  
 (۲) إِنَّ رُوحًا مَا لَهَا نَحْوَ الْحَبِيبِ  
 لَوْ غَدَتْ الْآفَ الْآفَ بِالْعَدَدِ  
 (۳) ذَلِكَ الْوَاحِدُ مِنْهَا بِالنَّظَرِ  
 عَنْ سُلَيْمَانَ عَمَى بِالْمَرَّةِ  
 (۴) ذَلِكَ الْآخِرُ مِنْهُ السَّمْعُ كَمْ  
 وَجَدَ الْكَنْزَ وَمَا مِنْ حَبَّةٍ  
 (۵) ذَلِكَ الْآخِرُ عُرْيَانٌ وَعُورٌ  
 لَكِنَّ الذَّيْلَ مِنَ الثَّوْبِ لَهُ  
 غَيْرَ أَنَّ النَّفَرَيْنِ وَالنَّفَرَ (۱)  
 أَكَلُوا مَا طَبِخَ مِنْ غَيْرِ حَدٍّ  
 بِالذَّهَابِ عَجَلًا أَيْ نَصِيبٌ  
 هِيَ نِصْفُ الْبَدَنِ حَجْمًا تُعَدُّ  
 لِلْمَبْعِيدِ نَظَرَ أَعْمَى الْبَصَرَ  
 نَظَرَ دَوْمًا لِرَجُلٍ النَّمْلَةِ  
 سَمِعَ كَثْرًا بِهِ زَادَ الصَّمَمُ  
 مِنْ شَعِيرٍ ذَهَبًا أَوْ ذَرَّةٍ (۲)  
 مِيتَةً يَطْلُبُ فِي مَرِّ الْعُصُورِ (۳)  
 طَالَ جِدًّا .. زَادَ فِيهِ الْبَلَاءُ ..

(۱) ای جسمانیة الدنیویة كالشهوة والغضب والهزيمة والنامية والغاذية وغيرها والقوى الروحانية كالقوى العلمية والعملية والقلبية والشوقية والحبية وغيرها لكن تلك الجملة عبارة عن ثلاثة نفر نیین ای ناقصین بالاعمال الاخریة آکلین ما حضر لا عن عوض و متلفین معصول الحواس للعشق ای مائلین الی الدنیا غیر ملتفتین الی الاخرة ولهذا كانوا ( ناشسته روی ) ای لم تغسل وجوههم فان قيل لای شیء كانوا هكذا فيقول ( جان ناکرده بجانن تاختن ) - (۲) ای له خزينة و ليس معه مقدار وزن شعيرة ذهباً و اراد به الامل - (۳) اراد بطول الذيل له حب المال والجاه و طول الامل -

- (۱) اندرو نوع خلایق بی شمار  
 (۲) جان نا کرده بجانان تاختن  
 (۳) آن یکی بس دور بین و دیده کور  
 (۴) وان دگر بس تیز گوش و سخت کر  
 (۵) وان دگر عور و برهنه لاشه تاز  
 لیک آن جمله سه خام پخته خوار (۱)  
 گر هزاران است باشد نیم تن  
 از سلیمان کور و دیده پای مور (۲)  
 گنج در وی نیست یک جو سنگ زر  
 لیک دامنهای جامه آن دراز



يَصِلُ دَوْمًا فَمَنْ هُمْ يَا تَرَى  
بِالْجَوَابِ لَهُ يَا هَذَا نَعَمْ  
مَا هُمْ قَالُوهُ .. سِرًّا وَعَانُ..  
قَالَ أَخْشَى الْعُمَرِ مِنْ هَذَا أَنَا  
.. يَقْطَعُونَ وَهَوَالِي كُلِّ الْمُنَى..  
قَرَّبُوا مِنَّا أَنْهَضُوا وَيَلَكُمْ  
ضَرْبُ أَوْقِيدٍ .. وَمَا يَجِدِي الْفَرْعُ..  
هَذِهِ الْمَشْعَلَةُ مِنْهَا الْقَدَمُ  
يَا أَحِبَّاءَ هُنَا لَا تَقْفُوا  
فَهُمْ بِالطَّمَعِ الدَّيْلَ لِيَا  
لَمْ أَكُ الْمَأْمُونِ أَعْيَانِي الْمَدَدُ  
قَدْ أَتَوْا .. كَمْ حَرَقُوا الْبِلَدَ لَهُمْ..  
وَقَعُوا مِنْ بَعْدِ كُلِّ شِدَّةٍ

من همی بینم که چه قومند و چند  
که چه میگویند پیدا و نهان  
که ببرند از درازی دامنم  
خیز بگریزم پیش از زخم و بند  
میشود نزدیکتر باران هله  
از طمع برند و من ناایمنم  
در هزیمت دردهی اندر شدند

(۱) قَالَ ذَا الْأَعْمَى أَنَا جَيْشًا أَرَى  
(۲) وَلَكُمْ عِدَّتُهُمْ قَالَ الْأَصَمُ  
أَسْمَعُ الصَّوْتَ لَهُمْ مَرَّ الزَّمَنُ  
(۳) ذَلِكَ الْعُرْيَانُ حُزْنًا وَعَنَا  
هُمْ مِنْ طُولِ لِدْيَلِي فِي الدُّنَا  
(۴) ذَلِكَ الْأَعْمَى لَهُمْ قَالَ هُمْ  
نَهَرَبُ مِنْ قَبْلِ أَنْ فِينَا يَقَعُ  
(۵) وَالْأَصَمُ لَهُمْ قَالَ نَعَمْ  
تَنْقُلُ مِنَّا سَرِيعًا فَاعْرِفُوا  
(۶) ذَلِكَ الْعُرْيَانُ قَالَ وَيَلِيَا  
يَقْطَعُونَ وَأَنَا مِنْهُمْ أَبَدُ  
(۷) تَرَكُوا الْبَلَدَةَ فِي الْخَارِجِ هُمْ  
فِي الْفَرَارِ لَهُمْ فِي قَرْيَةٍ

(۱) گفت کور اینک سپاهی می رسند  
(۲) گفت کر آری شنیدم بانگشان  
(۳) آن برهنه گفت ترسان زین منم  
(۴) کور گفت اینک بنزدیک آمدند  
(۵) کر همی گوید که آری مشعله  
(۶) آن برهنه گفت آوه دامنم  
(۷) شهر را هشتند بیرون آمدند



- (۱) وَبَيْتَكَ الْقَرْيَةَ طَيْرًا سَمِينًا  
ذَرَّةً مِنْ لَحْمِ الْمَضْنَى السَّقِيمِ  
(۲) ذَلِكَ الطَّيْرُ غَدَى مَيْتًا دَثْرًا  
نَحَفَتْ مِنْهُ الْعِظَامُ بِالسَّقَمِ  
(۳) أَكَلُوا مِنْهُ مُدَامًا كَالْأَسَدِ  
مِنْهُمْ مَنْ أَكَلِهِ بِالشَّبْعِ قَدْ  
(۴) أَكَلَ مِنْهُ (الثَّلَاثُ) كُلَّهُمْ  
عَظُمُوا حَجْمًا كَأَفْيَالِ (ثَلَاثِ)  
(۵) هَكَذَا بِالسَّمَنِ صَارُوا بِأَنَّ  
لَهُ مِنْ عَظْمٍ جَسِيمٍ ذِي الدُّنَا

(۱) ای ان دنیا جیفه و طلابها کلاب و لذا قال تلك الثلاثة وهم العرص على الدنيا و صاحب طول الامل و محب المال و الجاه کذا اكلوا من ذلك الميت القديد كما اكل السبع من الصيد و کل واحد من الثلاثة من اكلهم له صار كالفيل شعبان متمتعاً به و من ذوقهم اشتغلوا به و غفلوا عن طاعة الله تعالى -

- (۱) اندران ده مرغ فربه یافتند  
(۲) مرغ مرده خشک در زخم کلاغ  
(۳) زان همی خوردند چون از صید شیر  
(۴) هر سه زان خوردند و بس فربه شدند  
(۵) آنچنان کز فربهی هر یک جوان

(۱) مرغ فربه - مال و شکوه دنیا است - نژند استخوان دست - در نسخه لکناهور و غیرها چهار بیت اضافی است که در نسخه النهج نیست - (۲) کلاغ بضم زاغ سیاهی زشتی - پناغ به بای فارسی یا عربی مفتوحه و ن و غین بعد الف رشته و تار عنکبوت را گویند

وَجَدُوا لَكِنْ عَلَيْهِ لَا تَبِينَ  
كَانَ.. هَبَّ بِالْجَشَّةِ عُدَّ الضَّخِيمِ..  
وَهُوَ مِنْ ضَرْبِ الْغُرَابِ وَالْكَدَرِ  
مِثْلَ خَيْطِ دَقٍّ أَوْ لُبِّ الْقَلَمِ  
أَكَلَ مِنْ صَيْدِهِ كُلُّ أَحَدٍ  
صَارَ مِثْلَ الْفِيلِ بَلْ مِنْهُ أَشَدُّ  
وَلَكُمْ قَدْ سَمِنَ الْجِسْمُ لَهُمْ  
صِيرُوا... مَا لَهُمْ أَذْنَى اكْتِرَاتٍ..  
كَالشَّبَابِ كُلُّ فَرْدٍ وَالْبَدَنِ  
عِنْدَهُ ضَاقَتْ لَهَا الْحَجْمُ دُنَى

- لیک ذره گوشت بر وی نی نژند  
(۲) استخوانها زار گشته چون پناغ  
هر یکی از خوردندش چون پیل سیر  
چون سه پیل و بس بزرگ و مه شدند  
در ننگجیدی ز زفتی در جهان

- (۱) مَعَ هَذَا الْكَبِيرِ السَّامِيِّ وَمَعَ  
فَمِنْ الْفُرْجَةِ لِلْبَابِ هُمْ  
(۲) فَطَرِيقُ الْمَوْتِ لِلْخَلْقِ طَرِيقُ  
لَمْ يَبْنَ لِلنَّظَرِ فَهُوَ طَرِيقُ  
(۳) أَنْظِرِ الْخَلْقَ قَطَاراً فَقَطَاراً  
ذَهَبُوا الْبَعْضُ بِبَعْضٍ مُقْتَفِي  
(۴) وَعَلَى الْبَابِ لَهُ مَا أَنْ تُجِدَ  
أَبَدًا لَا تَظْهَرُ عِنْدَ النَّظَرِ
- سَبْعَةَ أَعْضَاءَ لَمْ تَشْكُوا الْوَجَعَ  
سُرْعَةً نَطُّوا .. مَضَى مَا لَهُمْ ..  
سُتِرَ مَا ظَهَرَ مِنْ ذَا الْفَرِيقِ  
لَا مَحَلَّ لَهُ .. بِالْتَرِكِ حَقِيقُ ..  
هُمْ مِنْ فُرْجَةِ ذَا الْبَابِ جِهَاراً  
وَهُوَ لَا يَظْهَرُ دَوماً مُخْتَفِي  
فَلِذِي الْفُرْجَةِ أَنَا لَمْ تَجِدَ  
وَبِهِ كَمْ فِي زَفَافٍ قَدْ عَبَّرَ

فی بیان شرح ذلك الاعمى الناظر للبعید وذاك الاصم اللذى یسمع  
کثیراً و ذاك العریان اللذى هو کان طویل الذیل أى الحریص و طویل الامل  
و محب المال و الجاه

- (۵) لَوْ طَلَبْتَ الْأَمَلَ أَعْلَمَ مَوْتَنَا  
أَبَدًا مَا يَسْمَعُ وَالنَّقْلَ لَهُ  
(۶) ذَلِكَ الْحَرَصُ الَّذِي الْأَعْمَى غَدَى  
نَظَرَ الْعَيْبَ مَحَلًّا فَمَحَلَّ
- سَمِعَ الْمَوْتَ لَهُ فِي ذِي الدُّنَا  
مَا رَأَى .. الْعُمَرُ غَدَى قَيْدَ الْبَلَاءِ ..  
شَعْرَةً فِي شَعْرَةٍ مَا أَنْ بَدَى  
لِلْمُورَى قَالَ .. وَعَنْهُ مَا نَقَلَ ..

- (۱) با چنین کبری و هفت اندام زفت  
(۲) راه مرگ خلق نا پیدا رهست  
(۳) نک پیایی کاروانها مقتفی  
(۴) بر درار جوئی نیایی آن شکاف
- از شکاف در برون جستند تفت  
در نظر ناید که آن بیجارهی است  
ز بن شکافی در که هست آن مختفی  
سخت نا پیدا درو چندین زفاف (۱)

شرح آن گور دورین و آن گر تیز شنو و آن برهنه دراز دامن

- (۵) گر امل را دان که مرگ ما شنید  
(۶) حرص نا بیناست بیند مو بمو
- مرگ خود نشنید و نقل خود ندید  
عیب خلقان را بگوید کو بکو

لَمْ تَرَ الْعَيْبَ لَهُ فِي مَرَّةٍ  
 .. نَقَبَ عَنْهُ وَبِالْقَدَحِ رَغَبٌ ..  
 يَقْطَعُونَ الذَّيْلَ مِنْهُ لَهُمْ  
 قَطْعُوا الذَّيْلَ .. وَأَوَّلُوهُ الْحَزْنَ ..  
 خَائِفٌ مِنْ خَوْفِهِ لَا يَنْبِسُ  
 مَا لَهُ خَوْفٌ وَحِلْفٌ لِلْأَمَانِ  
 مِنْ أَسَى الدُّنْيَا .. بَلِيلٌ وَصَبَاحٌ ..  
 مَنْ لَهُ أَلْفُ نِيَّاحٍ فِي الْأَمَامِ  
 نَفْسُهَا مِنْ خَوْفِهَا بَيْنَ الْمَلَأِ  
 مَا لَهُ مِنْ ذَهَبٍ .. بِالْفَقْرِ دَانٌ ..  
 مَا لَهُ مِنْ صَنْعَةٍ تَسْمَى وَفَنٌ  
 مِلًّا دَوْمًا لَهُ الْقَلْبُ ارْتَجَفَ

(۱) عَيْنُهُ الْعَمِيَاءُ قَدَرَ الذَّرَّةَ  
 مَعَ أَنْ عَيْبَ الْوَرَى دَوْمًا طَلِبُ  
 (۲) ذَلِكَ الْعَرِيَانُ خَافَ أَنْ هُمْ  
 وَمَتَى لِلرَّجُلِ الْعَارِي زَمَنُ  
 (۳) رَجُلُ الدُّنْيَا عَدِيمٌ مُفْلِسُ  
 وَمِنْ السَّرَاقِ فِي الْوَاقِعِ كَانَ  
 (۴) هُوَ عَرِيَانًا أَتَى عَرِيَانٌ رَاحَ  
 (۵) قَلْبُهُ صَارَ دَمًا وَقْتَ الْحِمَامِ  
 رُوحَهُ قَدْ ضَحَكَتْ دَوْمًا عَلَى  
 (۶) وَالْغَنِيِّ عِلِمَ ذَلِكَ الزَّمَانُ  
 وَالذَّكِيِّ عِلِمَ أَيْضًا بِأَنْ  
 (۷) مِثْلَمَا الْجَانِبُ لِلطِّفْلِ الْخَزَفِ

می نبیند گر چه هست او عیب جو  
 دامن مرد برهنه کی درند  
 هیچ او را نیست از دزدانش باك  
 وز غم دنیا جگر خون میشود  
 خنده آید جانش را از ترس خویش  
 هم ذکی داند که او بد بی هنر  
 کو بر او لرزان بود چون رب مال

(۱) عیب خود يك ذره چشمم کور او  
 (۲) عور می ترسد که دامانش برند  
 (۳) مرد دنیا مفلست و ترسناك  
 (۴) او برهنه آمد و عریان رود  
 (۵) وقت مرگش که بود صد نوحه پیش  
 (۶) آن زمان داند غنی کش نیست زر  
 (۷) چون کنار کودکی پر از سفال



- (۱) صَاحِبُ الْمَالِ اعْتَبِرْ لَوْ مِنْهُ حِينٌ  
وَلَوْ الْقِطْعَةُ مِنْهُ تَمْنَحُ
- (۲) وَلَوْ الْعِلْمُ إِلَى الْبَطْلِ الدُّنَا
- (۳) ضَحْكُهُ وَالنَّوْحُ مِنْهُ وَالْبُكَاءُ  
نَظَرُ الْعَارِيَةِ مِلْكَاءُ عَلَى
- (۴) رَجَفَ قَدْ نَظَرَ رُؤْيَا بَانَ  
لَهُ وَالْخَوْفُ أَتَى أَنْ جَوْلَقَا
- (۵) حَيْثُ عِزْرَائِيلُ مِنْ ذَلِكَ السُّبَاتِ  
فَعَلَى الْخَوْفِ الْكَثِيرِ وَالْحَذَرِ
- (۶) هَكَذَا كَانَ رَجِيفُ الْعَالَمِينَ
- (۷) فِي الدُّنَا قَدْ عَرَفُوا لِلْعَالَمِينَ  
قَالَ فِي الْقُرْآنِ هُمْ لَا يَعْلَمُونَ
- قِطْعَةً تَأْخُذُ يَبْكِي بَحْنِينَ  
صَاحِبُكَ عَادَ وَفِيهَا يَفْرَحُ  
مَا غَدَى مَا وَجَدَ أَيُّ اعْتِبَارِ  
وَمِنْ الْمَحْتَشَمِ مَنْ مِلْكَاءُ  
ذَلِكَ الْمَالِ الْكَذُوبُ فِي الْمَلَأِ  
لَهُ مَا وَمِنْ الْمَصْرِ الْحَزَنُ  
يَسْرِقُ مِنْهُ فَيَبْقَى مُمْلِقًا  
أَيَقْظَ وَالْمَالُ كُلًّا مِنْهُ فَاتٌ  
مِنْهُ دَوْمًا سَخَرَ أَبْدَى الْكَدَرِ  
مَنْ هُمْ بِالْعِلْمِ وَالْعَقْلِ الرَّزِينِ  
صَاحِبِي الْفَنِّ أَوْلَاءِ الْعَاقِلِينَ  
وَعَنِ الْآخِرَى جَمِيعًا غَافِلُونَ (۱)

(۱) قال تعالى في سورة الروم ( يعلمون ظاهراً من الحياة الدنيا ) ای معانیها من التجارة والزراعة والنبات والغرس وغير ذلك ( وهم عن الآخرة هم غافلون ) -

- (۱) گر ستانی پاره گریبان شود
- (۲) چون نباشد طفل را دانش دنار
- (۳) محتشم چون عاریت را ملک دید
- (۴) خواب می بیند که او را هست مال
- (۵) چون ز خوابش بر جهانند گوش کش
- (۶) همچنان لرزانی این عالمان
- (۷) از پی این عالمان ذو فنون
- پاره گر بازش دهی خندان شود  
گریه و خندش ندارد اعتبار  
بس بران مال دروغین می طپید  
ترسد از دزدی که بر باید جوال  
بس ز ترس خویش تسخر آیدش  
که بودشان عقل و علم این جهان  
گفت ایزد در نبی لا يعلمون

أَحَدٍ كَمَ مِنْ عُلُومٍ كَثْرَةً  
 لِي هُمْ قَدْ أَبْطَلُوا وَهُوَ غَفْلٌ  
 .. مَنْ لَهُ النِّفْعُ الَّذِي صَحَّ يَعِيدُ ..  
 فَوْقًا التَّعْطِيلُ لِي دَوْمًا رَأَوْ  
 غَرِقَتْ لِلخَلْقِ وَالرُّشْدِ فَقَدْ  
 أَنَا لِي ذَيْلٌ طَوِيلٌ بِالْجَلَالِ  
 أَخْلَصَ لَا أَجِدُ مِنْهُمْ عَنَا  
 عِلْمَ لَكِنْ قَلِيلًا لَا يَلِمُ  
 .. عِلْمُهُ مَا يُجِدِي فِي تِلْكَ الْعُلُومِ ..  
 جَوْهَرِ الذَّاتِ الْعَزِيزِ الْعَبْقَرِيِّ  
 .. مَا دَرَى فِيهِ .. بَسْرٍ وَجِهَارٍ ..  
 عِلْمَ لَا تَعْلَمُ أَنْتَ تَجُوزُ

(۱) كُلُّ فَرْدٍ خَائِفٌ مِنْ سِرْقَةٍ  
 (۲) قَدْ رَأَى فِي نَفْسِهِ قَالَ الْعَمَلُ  
 نَفْسَهُ لَمْ يَعْلَمْ الْوَقْتُ الْمُفِيدُ  
 (۳) قَالَ مِنْ شُغْلِي لِي الْخَلْقُ أَتَوَا  
 وَهُوَ مِنْهُ الرُّوحُ بِالتَّعْطِيلِ قَدْ  
 (۴) ذَلِكَ الْعُرْيَانُ قَدْ خَافَ وَقَالَ  
 كَيْفَ ذَيْلِي مِنْ يَدِ الْخَلْقِ أَنَا  
 (۵) لِلْعُلُومِ مِائَةٌ أَلْفٍ عِلْمٌ  
 هُوَ بِالرُّوحِ لَهُ هَذَا الظُّلُومُ  
 (۶) هُوَ يَدْرِي ذَاتَ كُلِّ جَوْهَرِي  
 لَهُ دَوْمًا غَفْلٌ مِثْلَ الْحِمَارِ  
 (۷) أَنْتَ مَنْ دَوْمًا يَجُوزُ لَا يَجُوزُ

خویشتن را علم ندارد بسی  
 خود نداند روزگار سودمند  
 غرق بیکاریست جانیش تا بحلق  
 چون رهانم دامن از چنگالشان  
 جان خود را می نداند آن ظلوم  
 در بیان جوهر خود چون خری  
 خود ندانی که بجزوی یا عجوز (۱)

(۱) هر یکی ترسان ز دزدی کسی  
 (۲) گوید او که روزگارم می برند  
 (۳) گفت از کارم برآوردند خلق  
 (۴) عور ترسان که منم دامن کشان  
 (۵) صد هزاران فضل داند از علوم  
 (۶) داند او خاصیت هر جوهری  
 (۷) که همی دانم بجزو ولا بجزو



- (۱) اَمْ عَجُوزٌ تَعْلَمُ مَا لَا يَلِيْقُ  
نَفْسَكَ اَنْظُرْ حَسَنًا اَنْتَ تَلِيْقُ  
(۲) قِيَمَةٌ كُلِّ مَتَاعٍ تَعْلَمُ  
(۳) اَحْمَقُ اَنْتَ النَّحُوسُ وَالسُّعُوْدُ  
اَنْتَ لَمْ تَنْظُرْ هَلِ السَّعْدُ لَكَ  
(۴) رُوْحُ كُلِّ عِلْمٍ اِدْرِ ذِي وَلَا  
اَنْ يَوْمَ الدِّيْنِ تَدْرِی مَنْ اَنَا  
(۵) فَاُصُوْلُ الدِّيْنِ تِلْكَ تَعْلَمُ  
(۶) تَنْظُرُ فِيْ اَصْلِكَ فَهُوَ الْحَسَنُ  
ذِيْ اُصُوْلٍ نَفْسِكَ اَسْمَى الْاَسَدُ
- (۱) اَمْ يَلِيْقُ .. وَ بِهِ تَدْرِی حَقِيْقُ ..  
زَمَنًا اَوْ لَا تَلِيْقُ ( لِلطَّرِيْقِ )  
مَا هِيَ قِيَمَتُكَ لَا تَعْلَمُ  
تَعْلَمُ دَوْمًا وَلَكِنْ .. فِي الْوُجُوْدِ ..  
اَوْ تَكُوْنُ الْقَدِرَ .. مِمَّا يَكُا ..  
غَيْرَهَا ( كَانَ بِاَقْطَارِ الْمَلَا )  
.. مَنْ اَكُوْنُ الْحَزْنَ اَمْ هُنَا  
اَنْتَ لِيَكْنَ .. الْحِجْبِي لَوْ تَفْهَمُ ..  
مِنْ اُصُوْلٍ لَّكَ .. تَقْرَاهُ بِفَن ..  
يَا كَبِيْرُ اَصْلِكَ تَدْرِی بِجَدِّ (۲)

(۱) اراد بهذا التركيب دين المجازز وهو تقليد التصديق فان من وصل لمرتبة التحقيق فهو عند اهل الله مقبول ومن بقي في رتبة يجوز ولا يجوز فهو كالعجوز بقي في مرتبة تقليد التصديق لا تعلم نفسك عند الله لا شيئاً او غير لائق يا من حصل الفقه للتصدر على الناس وبقي في مرتبة يجوز ولا يجوز - (۲) أفرد الاصل في الشطر الثاني وجمعه في الشطر الاول وافرده ايضاً في البيت الذي قبله نظراً الى اصل الاصول الواحد القائم بكل شيء فانه الهادي القادر العريد ونظر الى العين الثابتة ومرتبة عقل الكل المجمل في لوح القضاء مفصلاً فهو من حيث المراتب اصول ومن حيث الجمع اصل واحد - (۳) ترجم لكلمة (اصوليت) في الاصل في المصراع الاول بالقول (من اصول لك تقراه بفن) ومراده منه علم الكلام او اصول الفقه -

تو روایا نا روایی بین تو نیک  
قیمت خود را ندانی احمقیست  
ننگری سعدی تو یا ناشسته  
که بدانی من کیم در يوم دين  
بنگر اندر اصل خود کوهست نیک  
که بدانی اصل خود ای مردمه

(۱) این رواوان نا روادانی و لیک  
(۲) قیمت هر کاله میدانی که چیست  
(۳) سعدیها و نحسها دانسته  
(۴) جان جمله علمها اینست این  
(۵) آن اصول دين بدانستی تو لیک  
(۶) از اصوليت اصول خویش به



## فی بیان وصف سرور اهل سبا وعدم شکرهم

- (۱) أَصْلَهُمْ أَهْلُ سَبَا مِنْ ذَا الْقَبِيحِ      كَانُوا أَنْ هُمْ نَفَرُوا (الْعَمْرَأَةُ فَسِيحٌ)
- (۲) مَنْ ذَوِي الْوَصْلِ فَكَمْ مِنْ مَزْرَعَةٍ      وَ جَنَانٍ وَ ضِيَاعٍ مُمِرَّةٍ
- لَهُمْ أُعْطِيَ يَمِينًا وَ شِمَالًا      لِفَرَاغِ الْبَالِ مِنْهُمْ وَ الْخِيَالِ
- (۳) لِكَثِيرِ الثَّمَرِ مِمَّا يَقَعُ      مِنْهُ فَوْقَ الْأَرْضِ كَالْوَدْقِ تَبَعُ
- كَمْ عَلَى مَنْ مَرَّ قَدْ ضَاقَ الطَّرِيقُ      وَ بِهِ حَارُوا فَرِيقًا فَفَرِيقُ
- (۴) ذَا نِثَارِ الثَّمَرِ سَدَّ الطَّرِيقُ      لِإِزْدِيَادِ الثَّمَرِ صَارَ بِضِيقِ
- (۵) كُلُّ مَنْ مَرَّ وَ حَارَ عَجَبًا      حَامِلِ السَّلَةِ إِمَّا ذَهَبًا
- بَيْنَ أَشْجَارِهِمْ مِنْ ذَا الثَّمَرِ      مُلِئَتْ سَلَتُهُ لَا عَنْ خَبَرِ
- لَا وَلَا مِنْ نَائِثِ ذَلِكَ الثَّمَرِ      طَلَبَ شَيْئًا .. وَلَا مِنْهُ نَظَرُ..

(۱) الایة فی سورة سبا - لقد كان لسبا فی مساکنکم آية جنتان عن یمن و شمال کلوا  
من رزق ربکم و اشکروا الله بلدة طيبة و رب غفور فاعرضوا -

## قصه خرمی اهل سبا و عدم شکرانه آنان

- (۱) اصلشان بد بود زان اهل سبا      می رمیدندی ز اصحاب لقا
- (۲) دادشان چندین ضیاع و باغ و راغ      از چپ و از راست از بهر فراغ
- (۳) بسکه می افتاد و از پری ثمار      تنگ می شد معبره بر ره گذار
- (۴) آن نثار میوه ره را می گرفت      از پری میوه رهرو در شکفت
- (۵) سله بر سر بر درختستانشان      پر شدی ناخواست از میوه فشان

(۱) نَشَرَ الرِّيحُ لَهُمْ ذَاكَ الشَّمْرَ  
 كَمْ غَدَى الْمَمْلُوءُ مِنْ ذَاكَ الشَّمْرِ  
 (۲) فَالْعَنَاقِيدُ الْكِبَارُ مِنْ عِلٍ  
 وَعَلَى رَأْسٍ وَوَجْهِ مَنْ عَبَّرَ  
 (۳) مُوقِدُ الْحَمَامِ وَالْمَرْءُ الْفَقِيرُ  
 لِلنِّظَاقِ الذَّهَبِيِّ فِي الْوَسْطِ  
 (۴) تَحْتَ رِجْلِ لَهُ خُبْرًا بِالْأَدَامِ  
 مِنْ غَدَاةٍ كَثُرَ ذُئْبُ الْفَلَاةِ  
 (۵) صَارَتْ الْبَلَدَةُ وَالْقَرْيَةُ مِنْ  
 فِي أَمَانٍ وَمِنْ الذُّئْبِ الْكَبِيرِ  
 (۶) لَوْ أَقُولُ أَنَا مِنْ شَرْحِ النِّعَمِ  
 هِيَ يَوْمًا بَعْدَ يَوْمٍ بِازْدِيَادِ

لَا سِوَاهُ حَضَنُ كُلِّ مَنْ عَبَّرَ  
 .. وَهُوَ لَمْ يَطْلُبْهُ عَنْهُ مَا اخْتَبَرَ ..  
 قَدْ تَدَلَّتْ كَثْرَةُ لِلْأَسْفَلِ  
 ضَرَبَتْ .. وَالشَّمْرُ مِنْهَا انْتَشَرَ ..  
 مِنْ كَثِيرِ الذَّهَبِ حَالًا يَصِيرُ  
 مِنْهُ لَا عَنْ طَلَبِ نَوًا رَبَطُ  
 عُجْنِ الْكَلْبِ يَخْلِي وَمَدَامُ  
 كَانَ قَيْدَ التُّخْمَةِ .. حَبَّ الْمَبَاتِ ..  
 حَمَلَهُ الذُّئْبُ وَمِنْ لَصِ كَمِنْ  
 لَنْ يَخَافَ التَّيْسُ أَيْضًا مَا يَسِيرُ  
 تِلْكَ لِلْقَوْمِ وَأَفْضِي بِالْقَلَمِ  
 لَكَ كَأَنْتَ .. وَمَضَى عَنَّا الْمُرَادُ ..

(۱) باد آن میوه فشاندی نی کسی  
 (۲) خوشهای زفت تازیر آمده  
 (۳) مرد گلخن تاب از پری زر  
 (۴) سگ کلیچه کوفتی در زیر پا  
 (۵) گشت ایمن شهروده ازدزد و گرگ  
 (۶) گر بگویم شرح نعمتهای قوم

پر شده زان میوه دامنهای بسی  
 بر سر و روی رونده می زده  
 بسته بودی در میان زرین کمر  
 تخمه بودی گرگ صحرا از نوا  
 بز نرسیدی هم از گرگ سترگ  
 که زیادت میشد آن یوما فیوم

(۱) وَغَدَتْ مَانِعَةَ الْقَوْلِ الْمُهِمَّ  
قَدَّمُوا.. طَوْعًا لِمَا الذِّكْرُ أَمَرُ..  
انبیاء الله امر فاستقم  
والكلام قصر واخوف الخطر..

### فی بیان مجیء الرسل لنصیحة اهل سبا

(۲) فَالنَّبِيُّونَ هُنَا اثْنَا عَشَرَ  
كُلُّهُمْ مِنْ بَعْدِ أَنْ قَدْ جَاءُواهُمْ  
(۳) أَنْ نَعَمْ فَالِنِعْمَةُ زَادَتْ فَأَيْنَ  
مَرْكَبُ الشُّكْرِ إِذَا مَا رَقَدَا  
(۴) وَجَبَ فِي الْعَقْلِ شُكْرُ الْمُنْعِمِ  
(۵) يَفْتَحُ لِلْأَبَدِ هَذَا الْكَرَمِ  
(۶) يَهْبُ الرُّأْسَ وَشُكْرًا سُجْدَةً  
هَكَذَا يُعْطَى وَشُكْرًا بَدَلًا  
مَعَ نَبِيِّ وَاحِدٍ وَالْكَفَرَةِ  
أَرْشَدُوا الْحَقَّ أَبَانُوا لَهُمْ  
مَنْ يُؤَدِّي الشُّكْرَ.. لَمْ يُنْظَرْ بِعَيْنٍ..  
حَرَكُوهُ وَلَهُ أَعْطُوا الْمَدَدَا  
بِسَوِيٍّ ذَلِكَ بَابُ النِّقَمِ  
أَنْظَرُوا مَنْ بِهِ جَاءَ فَالْتَمَمِ  
يَطْلُبُ وَالرَّجُلُ يُعْطَى قُعْدَةً  
مَرَّةً يَرْضَى .. وَيَعْفُو مَفْضِلًا..

(۱) مانع آید از سخنهای مهم  
انبیاء بردند امر ماستقم

### آمدن پیغمبران حق بنصیحت اهل سبا

(۲) سیزده پیغمبر آنجا آمدند  
(۳) که هلا نعمت فزون شد شکرگو  
(۴) شکر منعم واجب آید در خرد  
(۵) هین کرم بینید واین خود کس کند  
(۶) سر ببخشد شکر خواهد سجده  
گمراهانرا جمله رهبر می شدند  
مرکب شکر از بخشید حرکوا  
ور نه بگشاید در خشم ابد  
کز چنین نعمت بشکری بس کند  
با ببخشد شکر خواهد قعده



- (۱) يَطْلُبُ شُكْرًا لَهُمْ أَهْلُ سَبَا  
 بِهِ إِبْلِيسُ وَمِنْ شُكْرِ وَمِنْ  
 (۲) نَحْنُ لَا نَطْلُبُ بَاغًا وَنِعْمَ  
 ذَكَرُوا أَنَّ شُكْرُنَا قَدْ ذَهَبَا  
 نِعْمَةً صَارَ لَنَا الْقَلْبُ خَشِنٌ  
 نَحْنُ أَسْبَابَ الْفَرَاغِ مِنْ كَرَمٍ

### جواب القوم للانبياء وجواب الانبياء (ع) لهم

- (۳) لَا تُرِيدُ الْأَنْبِيَاءُ قَالُوا الْمَرَضَ  
 آفَةً فِيهِ وَفَهُمُ الْحَقِّ قَدْ  
 (۴) كُلُّ تِلْكَ النِّعَمِ مِنْهُ تَصِيرُ  
 وَمَتَى كَانَ الطَّعَامُ فِي الْمَرَضِ  
 (۵) يَا مُصِرٌّ فَلَكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ  
 كُلُّهَا الْمَنْفُورَةَ صَارَتْ كَدَرٌ  
 (۶) فَلَيْتَ لَكَ النِّعَمِ الْخَصَمَ الْأَلَدَ  
 كَانَ فِي الْقَلْبِ وَلِلشُّكْرِ رَفَضُ  
 مَنَعَتْ وَالشُّكْرُ رَدَّتْهُ بِجَدٍ  
 عِلَّةٌ.. جَرَتْ لَهُ الْمَوْتُ الْخَطِيرُ..  
 لِلْمَرِيضِ الْقُوَّةُ .. وَهِيَ الْغَرَضُ..  
 فِي أَمَامِ عَيْنِكَ بِالْمَرَّةِ  
 بَانَ صَافِيهَا تَرَى فِيهِ الضَّرَرَ  
 جِئْتَ كُلَّ مَا عَلَيْهِ أَنْتَ يَدٌ

- (۱) قوم گفتند شکر ما را برد غول  
 (۲) ما نمیخواهیم نعمتها و باغ  
 ما شدیم از شکر واز نعمت ملول  
 ما نمیخواهیم اسباب فراغ

### جواب قوم انبياء را وجواب انبياء (ع) ایشان را

- (۳) انبياء گفتند در دل علتی است  
 (۴) نعمت از وی جمله کی علت شود  
 (۵) چند خوش پیش تو آمد ای مصر  
 (۶) نو عدو آن خوشیها آمدی  
 که از آن از حق شناسی افتی است  
 طعمه در بیمار کی قوت شود  
 جمله نا خوش گشت و صاف او کدر  
 گشت ناخوش هر چه بروی کفزدی

- (۱) تَضَعُ عَادَ الْقَبِيحِ كُلُّ مَنْ  
فَيَعْنِيكَ الْحَقِيرَ وَالذَّمِيمَ  
(۲) كُلُّ مَنْ كَانَ غَرِيباً مَعَكَ  
(۳) هُوَ مِنْ تَأْثِيرِ ذِيَاكَ الْمَرَضِ  
سَمُهُ فِي كُلِّ أَعْضَاءِ الْبَدَنِ  
(۴) وَجَبَ الدَّفْعُ لِذِيَاكَ الْمَرَضِ  
(۵) حَدَّثَنَا بَانَ وَكُلُّ مَا وَرَدَ  
كَدَرًا لَوْ وَصَلَ مَاءُ الْحَيَاتِ  
(۶) ذَلِكَ الْوَصْفُ الْبَدْيِيُّ كِيمِيَاءُ  
فَالْحَيَاتِ لَكَ بِالْعُقْبَى الْمَمَاتِ  
(۷) كَمْ غَدَاءٍ مِنْ بِهِ الْقَلْبُ يَصِيرُ  
لَوْ أَتَى فِي جِسْمِكَ النَّتْنُ غَدَى
- بَكَ لَمْ وَغَدَى الْخِلُّ الْحَسَنُ  
صَارَ مَا صَحَّ لَكَ خِلْتُ السَّقِيمَ  
كَانَ وَالْخَاصَّ الشَّرِيفَ عِنْدَكَ  
كَانَ أَيْضاً وَمِنْ الْقَلْبِ نَهَضَ (۱)  
سَارِياً كَانَ .. عَلَى مَرِّ الزَّمَنِ  
عَجَلاً فَالْقَنْدَمَةُ إِنْ عَرَضَ  
لَكَ مِنْ صَفْوٍ فَبِالْفَوْرِ يَرُدُّ  
لَكَ صَارَ النَّارَ طَبْعاً وَالْمَمَاتِ  
مَوْتِكَ وَالسَّقْمُ فِيكَ وَالْعَنَاءُ (۲)  
بَدَلْتُ مِنْهُ وَلَنْ تَلْقَى النِّجَاةَ  
حَيّاً الْعُمَرُ يَرَى الْخَيْرَ الْكَثِيرَ  
وَالْكَثِيفَ وَلَكَ جَرُّ الرَّدَى

(۱) لانه ورد ان في جسد ابن آدم مضغة اذا صلحت صلح الجسد واذا فسدت فسد الجسد ألا وهي القلب (۲) أراد بالصفة الموت المعنوي الذي يحصل بالعار والغيرة الجاهلية عاقبة الامر تذهب بحياة قلبك وتكون سبباً لهلاك روحك -

شد حقیر و خوار در دیدار تو  
پیش تو او بس مه است و محترم  
زهر او در جمله اعضا ساری است  
که شکر با آن حدث خواهد نمود  
آب حیوان گر رسد آتش شود  
مرگ گردد زان حیات عاقبت  
چون بیامد در تن تو گنده شد

(۱) هر که او شد آشنا و یار تو  
(۲) هر که او بیگانه باشد با تو هم  
(۳) این هم از تأثیر آن بیماری است  
(۴) دفع آن علت بیايد کرد زود  
(۵) هر خوشی کاید بتو ناخوش شود  
(۶) کیمیای مرگ و جسکست آن صفت  
(۷) بس غذائی که زوی دل زنده شد

(۱) کَمْ عَزِيزٍ مَنْ يَفْجِعُ وَ دَلَالٍ  
 إِذْ لَكَ صَيْدًا غَدَى صَارَ الْحَقِيرُ  
 (۲) بِالصَّفَا وَالْحَبِّ لَمَّا الْعَقْلُ قَدْ  
 فَبِكُلِّ نَفْسٍ زَادَ الْوُدَادُ  
 (۳) وَإِذَا مَا النَّفْسُ أَبَدَتْ مَعْرِفَهُ  
 فَيَقِينًا إِدْرِ فِي كُلِّ نَفْسٍ  
 (۴) حَيْثُ مِنْهُ النَّفْسُ دَوَّرَ الْعِلَّةُ  
 (۵) تَفْسِدُ الْمَعْرِفَةُ إِنْ لَمْ تُرَدِّ  
 فَمَعَ الْعَاقِلِ وَالْعَقْلِ الْوُدَادُ  
 (۶) مِنْ سُمُومِ النَّفْسِ إِذْ أَنْتَ الْعَلِيلُ  
 (۷) أَلَّةٌ لِلْمَرَضِ كَانَ إِذَا  
 حَجَرًا عَادَ وَ لَوْ حَبَّ الْجَنَانُ

لَهُ صَارَ وَ غَدَى قَيْدَ الْجَلَالِ  
 عِنْدَكَ.. مَا لَهُ مِنْ قَدْرِ يَسِيرٍ..  
 عَرَفَ الْعَقْلُ وَ بِالْجِنْسِ اتَّحَدَ  
 لَهْمَا.. وَ الْبُعْدُ وَلَى وَ التَّضَادُ..  
 مَعَ كُلِّ نَفْسٍ انْحَطَّتْ صِفَةُ  
 نَفْسِكَ كَانَتْ أَقْلٌ وَ أَخْسُ  
 قَدْ غَدَتْ دَائِرَةً بِالسَّرْعَةِ  
 خِلَاكَ فِي الْغَدِ يَجْفُوكَ يَجِدُ  
 إِتَّخَذَ تَلْقَى وَ فَاقًا وَ اتَّحَادُ  
 كُلِّ مَا تَمْسِكُ كَثْرًا أَوْ قَلِيلُ  
 تَمْسِكُ الْجَوْهَرَ بِالْكَفِّ كَذَا  
 تَمْسِكُ صَارَ لَكَ الْحَرْبُ الْعَوَانُ

(۱) بس عزیزی که بناز آشکار شد  
 (۲) آشنای عقل با عقل از صفا  
 (۳) آشنای نفس با هر نفس پست  
 (۴) زانکه نفسش گردد علت می تند  
 (۵) گر نخواهی دوست را فردا نفیر  
 (۶) از سموم نفس چون با علتی  
 (۷) گر بگیری گوهری سنگی شود

چون شکارت شد بر تو خوار شد  
 چون شود هر دم فروز باشد ولا  
 تو یقین می دان که هر دم کمترست  
 معرفت را زود فاسد میکنند  
 دوستی با عاقل و با عقل گیر  
 هر چه گیری تو مرض را آلتی  
 ور بگیری مهر دل جنگی شود



- (۱) وَ لَطِيفَ النُّكْتَةِ الْبَكْرِ إِذَا  
بَعْدَ أَنْ تَدْرُكَهَا الطَّبِيعُ الْكَثِيفُ  
(۲) أَنْ أَنَا كَمْ أَسْمَعُ عَنْهَا لِأَنَّ  
لَمْ يَرِدْ يَا عَضُدَ شَيْئًا سِوَى  
(۳) نَحْنُ سَلَمْنَا بِأَنْ شَيْءٌ جَدِيدُ  
فِي غَدٍ أَيْضًا كَذَا أَنْتَ تَصِيرُ  
(۴) إِدْفَعِ الْعِلَّةَ فَالْعِلَّةُ إِنْ  
عِنْدَكَ كُلُّ حَدِيثٍ قَدْ مَأْ  
(۵) كَيْ لَكَ ذَلِكَ الْقَدِيمُ يُخْرِجُ  
يَفْلِقُ مِنْ حُفْرَةٍ ذَلِكَ الْقَدِيمُ  
(۶) نَحْنُ أَسُونُ تَلَامِيذُ الْإِلَهِ  
إِنَّ بَحْرَ الْقَلْزَمِ الطَّامِي.. فَرَقَ..
- تَمَسَّكَ عَادَتْ لَكَ شَرُّ الْأَذَى  
وَجَدْتَ رَاحَ لَهَا الذَّوْقُ اللَّطِيفُ  
رَثَّةٌ صَارَتْ لَهَا الذَّوْقُ الْحَسَنُ  
تِلْكَ قُلُوبُ مَا الرُّوحُ حَبٌّ وَ هَوَى  
قِيلَ وَ الذَّوْقُ لَهُ لُطْفًا يُرِيدُ  
مِنْهُ شُبْعَانًا.. وَ فِي الذَّوْقِ حَقِيرٌ..  
قُطِعَتْ بِالْبَتِّ فَيْكَ لَمْ تَبْنِ  
بِالْجَدِيدِ الْغَضِّ دَوْمًا عَلِمَا  
وَرَقًا غَضًّا جَدِيدًا يُبْهِجُ  
مِائَةً عَنُقُودِ حَفٍّ بِالشَّمِيمِ  
مِنْهُ عَلِمْنَا الْفَلَاحَ لَا سِوَاهُ  
قَدْ رَأَى مِنْهُ جِئْنَا فَانْفَرَقَ

- (۱) و در بگیری نکته بکر و لطیف  
(۲) که من این را بس شنیدم کهنه شد  
(۳) چیز دیگر تازه و نو گفته گیر  
(۴) دفع علت کن چو علت خوشد  
(۵) تا که آن کهنه برآرد برگ نو  
(۶) ما طیبیانیم و شاگردان حق
- بعد در کت گشت بی ذوق و کیف  
چیز دیگر گو بجز آن ای عضد  
باز فردا زان شوی سیر و نفیر  
هر حدیث کهنه پیمشت نو شود (۱)  
بشکفتد آن کهنه صد خوشه زگو  
بحر قلزم دید ما را فانفلق

- (۱) هَذِهِ الْأُسُونِ لِلطَّبْعِ هُمْ  
مِنْ طَرِيقِ النَّبْضِ لِلْقَلْبِ رَأَوْ  
(۲) نَحْنُ لِلْقَلْبِ بَعِيرٍ وَاسِطُهُ  
فَمِنْ التَّشْخِصِ اسْمِي مَنْظَرٍ  
(۳) فَأَطِبَاءُ الْفِعَالِ وَالْمَقَالِ  
(۴) لَمَعَ نُورُ الْجَلَالِ وَالسَّنَا  
مِثْلُ ذَا الْفِعْلِ لَكَ دَوْمًا نَفَعُ  
(۵) مِثْلُ ذَا الْقَوْلِ يَجِيءُ لِلْأَمَامِ  
(۶) بِكَ يَأْتِي وَغَدَى الْبَوْلُ الدَّلِيلُ  
(۷) عِنْدَنَا كَانَ الدَّلِيلُ نَحْنُ لَا  
وَأَنَا الْأَجْرَةُ كَثْرًا تَصِلُ
- أَخْرُونَ .. الْفَرْقُ بَانَ لَهُمْ ..  
هُمْ .. بِالْقَارُورَةِ الْحَمَى دَرَوْا ..  
حَسَنًا نَنْظُرُ لَا فِي رَابِطِهِ  
نَحْنُ كُنَّا وَأَجَلَ مُخِيرٍ  
نَحْنُ إِلَهُمْنَا لِلْمُطَفِّ وَنَوَالِ  
تَدْرِي بِالنُّورِ .. وَلَا غَيْرَ الضَّنَا ..  
مِثْلُ ذَا الْفِعْلِ الطَّرِيقُ قَدْ قَطَعَ  
لَكَ مِثْلُ الْقَوْلِ ذَاكَ لِلْمَسَامِ  
لِلْأَطِبَاءِ هَذِهِ الْوَحْيُ الْجَلِيلُ  
نَسْأَلُ مِنْ أُجْرَةٍ فِي ذَا الْعَمَلِ  
مِنْ يَدِ الْحَقِّ .. عَلَيْنَا يُفْضَلُ ..

- (۱) آن طبیبان طبیعت دیگرند  
(۲) ما بدل بی واسطه خوش بنگریم  
(۳) ما طبیبان فعالیم و مقال  
(۴) کین چنین فعلی ترا نافع بود  
(۵) اینچنین قولی ترا پیش آورد  
(۶) آن طبیبان را بود بولی دلیل  
(۷) دست مزدی ما نخواهیم از کسی
- که بدل از راه نبضی بنگرند  
کز فراست ما بهالی منظریم  
ملهم ما پرتو نور جلال  
وان چنان فعلی زره قاطع بود  
وان چنان قولی ترا نیش آورد  
وین دلیل ما بود وحی جلیل  
دست مزد ما رسد از حق بسی

(۱) اِصْحُوا وَاتُّوا نَحْنُ نُبْرِي بِعَجَلٍ  
وَالدُّوَا مِتَّا لِفَرْدٍ بَعْدَ فَرْدٍ  
عِلَّةُ النَّاسُورِ مَعَ كُلِّ الْعِلَلِ  
نَحْنُ نَعْطِي .. لَا يَا فِرَارِ وَعَدُ ..

### فی بیان طلب اهل سبا المعجزة من الانبياء

(۲) فَلَهُمْ أَهْلُ سَبَا قَالُوا أَيَا  
فَلْيَعْلَمْ الطَّبَّ اَيْنَ الشَّاهِدِ  
(۳) أَنْتُمْ إِذْ كُنْتُمْ قَيْدَ الْعَنَا  
مِثْلَنَا تَرْعُونَ فِي ذِي الْقَرْيَةِ  
(۴) إِذْ يَفْخَرُ الْمَاءُ وَالطِّينُ مُدَامَ  
فَمَتَى عَنَقَاءَ قَلْبِ الْخَلْقِ حِينَ  
(۵) إِنَّ حُبَّ السُّودِّ وَالْجَاهِ قَدْ  
(۶) نَفَسَهُمْ عَدُوا النَّبِيِّينَ فَلَا  
كَذِبًا أَوْ دَعْوَى فِي السَّمْعِ نَضَعُ

مَعَشَرَ مَنْ يَدْعِي ذَا بِالرِّيَا  
لَكُمْ أَمْ اَيْنَ نَفْعَ عَائِدُ  
قَيْدَ أَكُلِ مَعَ شَرْبِ فِي الدُّنَا  
كُنْتُمْ .. الدَّعْوَى لَكُمْ كَالْفَرِيَةِ ..  
ذَا وَقَعْتُمْ أَنْتُمْ مِثْلَ الْأَنَامِ  
أَنْتُمْ صِدْقُكُمْ سَمَوْتُمْ بِدِينِ  
سَاقَهُمْ أَنْ هُمْ عَلَى كَيْدِ وَعَمْدِ  
نَطْلِبُ مِنْ مِثْلِ هَذَا فِي الْمَلَا  
ذَا الْمَقَالَ بَعْدَ فِي الْمُدْقِ نَقَعُ

(۱) هین صلا بیماری نا سور را داروی ما یک یک رنجور را

### معجزة خواستنی قوم سبا از انبیا

(۲) قوم گفتند ای گروه مدعی  
(۳) چون شما بسته همین خواب و خورید  
(۴) چون شما در دام این آب و گلید  
(۵) حب جاه و سروری دارد بران  
(۶) ما نخواهیم این چنین لاف و دروغ

کو گواه علم طب و نافع  
همچو ما باشید و در ده می چرید  
کی شما صبار سیمرغ دلید  
که شمارد خویش از پیغمبران  
کردن اندر گوش و افتادن بدوغ



- (۱) فَأَجَابَ الْأَنْبِيَاُ أَنْ ذَا غَدَى  
فِيهِ أَصْلُ حِجَابِ الرُّؤْيَةِ  
(۲) قَدْ سَمِعْتُمْ أَنْتُمْ فِي ذَا الْوَرَى  
(۳) مَا نَظَرْتُمْ فِي الْيَدِ مِنَّا امْتِحَانُ  
دَائِرِ الْأَعْيُنِ لَمَاعًا حَسَنُ  
(۴) قَالَ أَيْنَ الشَّاهِدُ كَانَ الْمَقَالُ  
(۵) لَا يَرَى الْجَوْهَرَ مِنْ جِنْسِ الْعَمَى  
قَدْ أَتَتْ لِلْمَقُولِ كَمْ قَالَتْ جِهَارُ  
(۶) أَنْتَ يَا شَمْسُ تَقُولُ الشَّاهِدُ  
لَكَ يَا أَعْمَى تَقُولُ فِي الْوَرَى  
أَثَرُ الْعِلَّةِ تِلْكَ مَا بَدَى  
وَالْعَمَى كَانَتْ وَكُلَّ غَفْلَةٍ  
مَا ادَّعَيْنَا غَيْرَ أَنَّ الْجَوْهَرَ  
لِلْوَرَى ذَا الْجَوْهَرُ نَحْنُ عِيَانُ  
قَدْ أَدْرَنَاهُ مُدَامًا كُلُّ مَنْ  
لَهُ ذَا الشَّاهِدُ أَنْ مَنْ كُلِّ حَالٍ  
شَمْسُ النُّورِ لَهَا جَلَى السَّمَاءِ  
قُمْ وَخَلِّي الْجَدَلَ .. بَانَ النَّهَارُ ..  
أَيْنَ لَا أَيْنَ .. فَأَنَّى الْجَا حِدُ ..  
فَمِنَ الْحَقِّ اطْلُبْ عَيْنًا تَرَى

مايه كوری حجاب رؤیتست  
می نه بینید این گهر در دست ما  
ماش گردانیم گرد چشمها  
کو نمی بیند گهر جنس عمامت  
که برآمد روز بر چه کم ستیز  
گویدت ای کور از حق دیده خواه

(۱) انبیا گفتند کین زین علت است  
(۲) دعوی ما را شنیدیت و شما  
(۳) امتحانست این گهر مر خلق را  
(۴) هر که گوید کو گوا گفتش گواست  
(۵) آفتابی در سخن آمد که خیز  
(۶) تو بگوئی آفتابا کو گواه

## فی بیان اتهام القوم الانبیاء و اتیانهم الحجة علیهم

- (۱) بِالْجَوَابِ الْقَوْمُ ذَا قَالُوا افْتِرَاءً  
وَمَتَى التَّائِبَ مِنْ زَيْدٍ وَبَكَرٍ  
(۲) كُلُّ مَنْ أَرْسَلَهُ السُّلْطَانُ كَانَ  
أَيْنَ كَانَ الْمَاءُ وَالطِّينُ وَآيْنُ  
(۳) هَلْ أَكَلْنَا الْمُخَّ دَوْمًا لِلْجِمَارِ  
أَبَدًا نَدْرِي الْبَعُوضُ الْوَدَّ مِنْ  
(۴) آيْنُ كَانَ الْوَرْدُ آيْنُ اللَّهِ آيْنُ  
مَا هِيَ الذَّرَّةُ مِنْ شَمْسِ السَّمَاءِ  
(۵) مَا هِيَ النِّسْبَةُ ذِي مَا الْإِتِّصَالُ  
كَيْ يَعْقِلَ وَدُمَاغٍ يَذْهَبُ
- كُلُّهُ وَالْكَذِبُ كَانَ وَالرِّيَاءُ  
جَعَلَ الْحَقُّ تَعَالَى الْكُلُّ مَكْرُ  
جَنَسُهُ فِيمَا بِهِ لِلخَلْقِ بَانَ  
خَالِقُ الْأَفْلَاقِ.. هَلْ شَيْنٌ كَزَيْنُ..  
كَيْ نَكُونُ مِثْلَكُمْ نَحْنُ جِهَارُ  
سِرِّ طَيْرِ السَّعْدِ.. بِالرُّوحِ قُرْنُ..  
طَيْرُ سَعْدٍ مِنْ بَعُوضٍ.. زَادَ شَيْنُ..  
..قَدَرُهَا جَلَّ لَهَا الشَّانُ سَمَى..  
ذَا يَكُونُ مَا هُوَ هَذَا الْمَقَالُ  
..لِلنَّبِيِّينَ كَهَذَا يُنْسَبُ..

### متهم داشتن قوم انبیاء را و حجت آوردن

- (۱) قوم گفتند این همه زرقست و مکر  
(۲) هر رسول شاه باشد جنس او  
(۳) مغز خر خوردیم تا ما چون شما  
(۴) کو هما کو پشه کو گل کو خدا  
(۵) این چه نسبت این چه پیوندی بود
- کی خدا نائب کند از زید و بکر  
آب و گل کو خالق افلاک کو  
پشه را داریم همراه  
ز آفتاب چرخ چه بود ذره را  
تا که در عقل و دماغی در رود

فی بیان حکایه الارانب انهم ارسلوا للفیل ارنبا و قالوا قل للفیل

انا رسول قمر السماء ارسلنی الیک لاقول احذر من ماء هذه العین واجتنبه

کما قالوا فی کتاب کلبله

- (۱) مائل هذا حديث الأرنب  
 أن رسول القمر ود القمر  
 (۲) فالوحوش كلها في معضله  
 فوق عين ماؤها صفو زلال  
 (۳) كلهم قد حرموا خافوا نأوا  
 ولعجز بهم الحيلة قد  
 (۴) أرنب ضخم على رأس جبل  
 (۵) ليلة الغرة كانت للهلال  
 ليلة البدر دليلي ذا تجد  
 بأن في الخلق بقول .. معجب ..  
 أنا كنت ولي النور سفر  
 وقعت من خوف سرب الفيلة  
 (كلهم خاف وما أبدى مقال  
 هم عن ذي العين بالامر ارتأوا  
 دبروا قالوا الأصح والأسد  
 صاح للأفيلة يدعو عجل  
 ملك الأفيال بالفور تعال<sup>(۱)</sup>  
 باطن العين يصدق ويجد

(۱) کذا ورد هذا البيت من الاصل فی نسخة النهج مکرراً تقریباً لانه عين البيت السادس فی الصفحة التالية ۵۰۴ والاصح ذكره فی محل البيت السادس المذكور كما هو فی نسخة لکناهور وغيرها -

حکایت خرگوشی که خرگوشان پیش پیل فرستادند که بگو من رسول ماه آسمانم

پیش تو که ازین چشمه آب حذر کن چنانکه در کتاب کلبله گفته است

- (۱) این بدان ماند که خرگوشی بگفت  
 (۲) کز رمه پیلان بران چشمه زلال  
 (۳) جمله مخروم و زخوف از چشمه دور  
 (۴) از سر که بانگ زد خرگوش زال  
 (۵) که بیا رابع عشر ای شاه پیل  
 من رسول ماعم و با ماه جفت  
 جمله نخجیران بدند اندر وبال  
 حیلۀ کردند چون کم بود زور  
 سوی پیلان در شب غره هلال  
 تا درون چشمه یابی زین دلیل



أَنَا لَا غَيْرَ وَمَا مِنْ مُعْصِلَةٍ  
لَا وَلَا زَجْرٍ وَآيٍ نَصَبٍ  
إِعْلَمُوا... مَا الْحَقُّ لَطْفًا حَلَلَهُ ..  
وَاحِدًا كُونُوا.. كَذَا فِي شَرِبَهَا..  
.. بِالْجَزَاءِ لَكُمْ الظُّلْمَ أُرِيدُ..  
قَدْ رَمَيْتُ مَا لِي مِنْ فَرْقِي  
كَيْ يَضْرِبَ سَيْفِي لَا تُقَهَّرُوا  
أَنْ يَهْذِي الْعَيْنُ رَهْنًا لِلْأَذَى  
إِذْ رَأَاهُ الْمَاءُ فِي الْعَيْنِ طَلَبٌ  
فَهَلُمَّ احْضُرْ بِتِلْكَ اللَّيْلَةِ  
لَكَ مِنْ ذَا .. شَكِّكَ فِيهِ تُزِيلُ..  
الْجَدِيدُ ذَهَبَ الْوَقْتُ حَضَرَ  
وَبِتِلْكَ الْعَيْنِ مَاءٌ قَصْدًا

(۱) فَرَسُولُ يَا مَلِيكَ الْفَيْلَةِ  
لِلرَّسُولِ لَا وَلَا مِنْ غَضَبٍ  
(۲) قَالَ هَذَا الْقَمَرُ يَا فَيْلَةَ  
مَلِكُنَا الْعَيْنُ لَذَا فِي جَنْبِهَا  
(۳) يَسُوِي ذَا لَكُمْ عُمِيًّا أُعِيدُ  
قُلْتُ مَا قَالَ لَكُمْ مِنْ عُنْقِي  
(۴) تَرَكَ هَذِي الْعَيْنُ قَوْلُوا وَاغْدُرُوا  
(۵) تَأْمَنُوا مِنْ فَتْكِي آيَةُ ذَا  
قَمَرُ التَّمِّ مِنَ الْفَيْلِ اضْطَرَبَ  
(۶) أَيُّهَا السُّلْطَانُ لِلْأَفَيْلَةِ  
لِتَرَى فِي بَاطِنِ الْعَيْنِ الدَّلِيلَ  
(۷) وَمُدِّ اسْبُوعَانِ مِنْ عَمْرِ الْقَمَرِ  
ذَلِكَ الْفَيْلُ الْمَلِيكَ وَرَدَا

بر رسولان بند و زجر و نیش نیست  
چشمه آن ماست زین یکسو شوید  
گفتم از گردن برون انداختم  
تا ز زخم تیغ من ایمن شوید  
مضطرب گردد ز پیل آب خواه  
تا درون چشمه بایی آن دلیل  
شاه پیل آمد ز چشمه می چرید

(۱) شاه پیلان من رسولم بیش نیست  
(۲) ماه می گوید که ای پیلان روید  
(۳) ورنه من تان کور گردانم ستم  
(۴) ترک ابن چشمه بگوئید و روید  
(۵) نك نشان آنست کاندر چشمه ماه  
(۶) آن فلان شب حاضر آ ای شاه پیل  
(۷) چون دو هفته از مه نو بگذرید

- (۱) حَيْثُ تِلْكَ اللَّيْلَةُ الْفِيلَ ذَهَبَ  
صارَ فِي الْمَاءِ اضْطِرَابٌ وَالْقَمَرُ  
(۲) صَدَقَ الْفِيلُ الْمَلِيكَ بِالْخِطَابِ  
(۳) بَاطِنُ الْعَيْنِ وَلَسْنَا الْأَقِيلَةَ  
أَنْ لَنَا مِنْ اضْطِرَابِ الْقَمَرِ  
(۴) فَالْنَّبِيُّونَ لَهُمْ قَالُوا أَسَفُ  
يَا سَفِيهُونَ لَكُمْ قَدْ أَحْكَمَا  
وَلَهُ الْخُرْطُومُ فِي الْمَاءِ ضَرْبٌ  
لَهُ فِي الْمَاءِ اضْطِرَابٌ قَدْ ظَهَرَ  
مِنْهُ إِذْ لِلْقَمَرِ بَانَ اضْطِرَابٌ  
يَا فَرِيقُ نَقَصْتُ بِالْمَنْزِلَةِ  
تَحْصُلُ الْهَيْبَةُ أَوْ نَخْشَى الْخَطَرَ  
نَصَحْنَا الرُّوحِيَّ مَنْ جَلَى السَّدْفُ  
أَكْثَرَ الْقَيْدِ.. وَزِدْتُمْ بَرْمًا..

فی بیان جواب الانبیاء (ع) طعن اهل سبا وجواب المثل اللذی ضربوه  
(۵) نَأْسَفُ كَثْرًا دَوَاءَ السَّقَمِ  
عَادَ سَمُّ الرُّوحِ وَالْقَهْرُ سَحَبٌ  
لَكُمْ .. وَ الْبَرُّ مِنْ ذَا الْأَلَمِ (۱) ..  
لَكُمْ الرُّوحُ .. وَارْبَى بِالنَّصَبِ ..

(۱) آهنج بمد الالف وفتح الهاء والجیم و معناه المجز و هو عود فی طرفیه ابر  
یوضع علی طرفی المنسوج لاجل سحبه وحفظه عرض الثوب فلما ركب مع جان اهنجان صار  
وصفاً ترکیباً معناه صاحب الروح وتان فی الموضعین بمعنی انتم ای با حیف الدواء والعلاج  
فی مرضکم صار لکم سم القهر وساحب الروح -

- (۱) چونکه زد خرطوم پیل آن شب در آب  
(۲) پیل باور کرد از وی آن خطاب  
(۳) ما نه زان پیلان گولیم ای گروه  
(۴) انبیا گفتند آوه بند مان  
مضطرب شد آب و مه کرد اضطراب  
چون درون چشمه مه کرد اضطراب  
که اضطراب ماه آرد مان شکوه (۱)  
سخت تر کرد ای سفیهان بندتان

### جواب گفتن انبیا (ع) طعن ایشان را و مثل آوردن

- (۵) ای دریغا که دوا و رنج تان  
(۱) پس از بیان قصه پیل و خرگوش گروه کفار میگویند که ما نه آن پیلان  
ساده لوح هستیم که از اضطراب ماه بیم و ترس داریم -



- (۱) فَبَيْتِكَ الْعَيْنِ ذَا الْمَصْبَاحِ قَدْ  
 حَيْثُ أَنَّ اللَّهَ سَتَرَ الْغَضَبِ  
 (۲) مِنْكُمْ نَطْلُبُ أَيَّ سُودَدِ  
 (۳) قَدْ سَمَى سَطْحَ السَّمَاءِ أَيَّ عَظَمِ  
 سِيمَا الْفُلُكِ الَّذِي الْعُمْرَامَتَلَا  
 (۴) أَسَفٌ مِتًّا عَلَى الْعَيْنِ اللَّتِي  
 مَنِّ بِهَا الشَّمْسُ تُرَى كَالذَّرَّةِ  
 (۵) هَا هُوَ آدَمُ مَعْدُومُ الْمِثِيلِ  
 عَيْنُ إِبْلِيسَ بِهِ مَا نَظَرْتُ  
 (۶) عَيْنُهُ الْمَجْنُونَةُ تِلْكَ الرَّبِيعِ  
 حُرِّكَتْ مِنْ ذَلِكَ السَّمْتِ لِأَنَّ  
 (۷) وَلَكُمْ مِنْ دَوْلَةٍ جَاءَتْ زَمَانُ  
 مَالَهُ مِنْ دَوْلَةٍ عَنْهُ الطَّرِيقُ

- (۱) ظلمت افزود این چراغ آن چشم را  
 (۲) چه رمیزی جست خواهم از شما  
 (۳) چه شرف یابد ز کشتی بحر در  
 (۴) ای دریغ آن دیده کور و کبود  
 (۵) ز آدمی کو بود بی مثل و ندید  
 (۶) چشم دیوانه بهارش دی نمود  
 (۷) ای بسا دولت کاید گاه گاه

- كَثَرَ الظُّلْمَةَ .. وَالْعَمَى أَمْدُ ..  
 قَدْ أَحَالَ وَرَضَى بِالْعَطَبِ  
 وَلَنَا السُّودَدُ حَتَّى الْأَبَدِ  
 رَامَ بَحْرَ الدَّرِّ مِنْ فُلُكِ الْآلَمِ  
 بِالنَّجَاسَاتِ وَهَانَ فِي الْمَلَأِ  
 زَرْقَةً عَمِيَاءَ قَيَّدَ الظُّلْمَةَ  
 .. وَلَهَا النُّورُ انْمَحَى بِالْمَرَّةِ ..  
 مَا لَهُ بِالْخَلْقِ شِبْهُهُ وَبَدِيلُ  
 غَيْرَ طِينٍ مِنْهُ فِي ذَاكَ دَرَّتْ  
 نَظَرْتُ مِنْهُ الْخَرِيفَ .. وَالْوَضِيعَ ..  
 بَيْتُهَا فِيهِ .. وَبِالْوَهْنِ اقْتَرَنَ ..  
 فَرَمَانًا عِنْدَ مَنْ بِالذَّاتِ كَانَ  
 تُرْجِعُ .. إِذْ كَانَ مِنْهَا لَا يَلِيقُ ..

- چون خدا بگماشت پرده خشم را  
 که ریاستمان فرونست از شما  
 خاصه کشتی ز سرگین گشت پر  
 آفتابی اندرو ذره نمود  
 دیده ابلیس جز طینی ندید  
 زان طرف جنبید کورا خانه بود  
 پیش بی دولت بگردد او ز راه



جاءَ مِنْ مَنْحُوسٍ الْقَدَرِ غِفْلٌ

ذَا لَمَّا الْحَرَمَانُ أُعْطِيَ.. وَالشَّطَطُ..

سَوْءُ حُكْمٍ لِلْقَضَا الْجَارِي بِنَا

قِيْلَةً لَعْنَتُكُمْ مَعَ عَمِيكُمْ

لَكُمْ لَأَقْ شَرِيكاً وَ الْمَدْرَ

لَا يَلِيْقُ.. سِرَّهُ فِيهِ يَلُوحُ..

طَيْرِ سَعْدٍ وَلَهُ عُدَّ الْمَشِيْلُ

لِلْمَلِيْكِ السِّرُّ يَأْتِيهِ زَمَنٌ

كَانَ وَاللَّائِقُ كَثْرًا عِنْدَكُمْ

كَانَ.. مِنْ ذَالَا يَرُوقُ لِنَدَاهُ..

(۱) وَلَكُمْ مَعْشُوقٍ الْوَصْفِ جُهْلٌ

(۲) خَسِرَ الْعِشْقَ وَلِلْعَيْنِ الْغَلَطُ

وَالَّذِي قَدْ قَلَبَ الْقَلْبَ لَنَا

(۳) حَيْثُ كَانَ الصَّنَمُ الصَّلْدُ لَكُمْ

(۴) ظُلَّةً صَارَا لَكُمْ لَمَّا الْحَجَرُ

وَيْكُمْ لِلْحَقِّ لَمْ عَقْلَ وَرُوحَ

ذَا الْبَعْوُضُ الْمَيِّتُ صَارَ زَمِيْلُ

(۵) فَالْبَعْوُضُ الْحَيُّ لَمْ مَارَاقَ أَنْ

(۶) أَوْ لِأَنَّ الْمَيِّتَ مَنْحُوتَكُمْ

وَالْبَعْوُضُ الْحَيُّ مَنْحُوتَ الْإِلَهِ

(۱) اشاره الى الظلة المذكورة في سورة الشعراء (كذب اصحاب الايكة المرسلين)

وهي غيضة شجر قرب مدين اذ قال لهم شعيب ألا تتقون الى قوله تعالى ( فكذبوهم فأخذهم عذاب يوم الظلة ) وهي سحابة اظلتهم بعد حر شديد أصابهم فأمطرت عليهم ناراً فاحرقوا - كذا في تفسير الجلالين -

بیش بد بختی نداند عشق باخت

وین مقلب قلب را سوء القضاست (۱)

لعنت و کوری شما را ظله شد

چون نشاید عقل و جان هم راز حق

چون نشاید زنده هم راز ملیک

پشه زنده تراشیده خداست

(۱) ای بسا معشوق کاید ناشناخت،

(۲) این غلط ده دیده را حرمان ماست

(۳) چون بت سنگین شما را قبله شد

(۴) چون بشاید سنگتان انباز حق

(۵) پشه مرده هما را شد شریک

(۶) یا مگر مرده تراشیده شماست

(۱) یعنی محرومی ما دیده را در غلط می اندازد ( وین مقلب ) یعنی قضای حق قلب را مقلب است -

- (۱) عاشِقُوا الصَّنْعَةَ وَالنَّفْسَ لَكُمْ  
 رَأَى رَأْسَ الْحَيَّةِ مِنْهَا الذَّنْبُ  
 (۲) لَا بِذَلِكَ الذَّنْبِ مِنْ دَوْلَةٍ  
 لَا بِذَلِكَ الرَّأْسِ أَيُّ رَاحَةٍ  
 (۳) ذَنْبُ الْحَيَّةِ ذَاكَ لِلْأَبَدِ  
 وَكِلَا ذَيْنِ الْخَلِيلَيْنِ هُمَا  
 (۴) هَكَذَا قَالَ الْحَكِيمُ الْغَزَنَوِيُّ  
 فِي (الْإِلَهِيِّ نَامَةِ) لَوْ فِي سَمْعِكَ  
 (۵) فَبِحُكْمِ الْقَدَرِ أَنْتَ أَحْذَرُ  
 قَدْ أَتَى شَخْصُ الْجِمَارِ وَالْجَسَدِ
- أَنْتُمْ.. لَا غَيْرَ مِنْ خَبَثِ بَكْمُ.. (۱)  
 ..وَالِى الْجِنْسِ لَهُ الْجِنْسُ ذَهَبُ..  
 تَوْجَدُ حِينًا وَلَا مِنْ نِعْمَةٍ  
 تَوْجَدُ حِينًا وَأَيُّ لَذَّةٍ  
 دَارَ حَوْلَ الرَّأْسِ بِالْجِنْسِ اتَّحَدَ  
 وَفَقًا رَاقًا لِكُلِّ مِنْهُمَا  
 ..وَالطَّبِيبُ الصَّيْقَلِيُّ الْمَعْنَوِيُّ..  
 حَسَنًا تَسْمَعُ مَا أَحْكَى لَكَ  
 أَنْ فَضُولِيًّا تَقُولُ قِصْرُ  
 لَا إِثْقًا لِلْأُذُنِ مِنْهُ بَعْدَ

(۱) ورد فی المثل لابق لذنب الحیة رأس الحیة لان عادة الحیة اذا نامت وضعت رأسها عند ذنبها بخلاف الانسان الكامل فانه لا ينزل رأسه الى رجليه بل يضع كل شیء موضعه فأنتم یا اهل سبا مثل ذنب الحیة اتخذتم المال و الجاه الدنیوی رأس مال و ترکتم الدولة الابدیة لاق بكم ان تضعوا رأس غناکم عند مال دنیاکم قال الله تعالی الخبیثات للخبیثین و قال لا یحیی المکر السیئ الا بأهله -

- (۱) عاشق خویشند و صنعت کرد خویش  
 (۲) نی در آن دم دولتی و نعمتی  
 (۳) گرد سرگردان بود آن دم مار  
 (۴) آنچنان گوید حکیم غزنوی  
 (۵) کم فضولی کن تو در حکم قدر
- دم ماران را سر مار است کیش  
 نی در آن سر را حق و لذتی  
 لایق اند و درخورند آن هردو یار  
 در الهی نامه گر خوش بشنوی  
 درخور آمد شخص خربا گوش خر



(۱) كُلُّ عَضْوٍ نَاسِبٍ مِنْهُ الْجَدَنَ  
 (۲) وَصَفَ كُلَّ رُوحٍ .. الْحَقُّ خَلَقَ ..  
 إِذْ يَلَا شَكَّ مَعَ الرُّوحِ لَهُ  
 (۳) كُلُّ وَصَفٍ لِقَبِيحٍ وَحَسَنٍ  
 كُلُّ حَرْفٍ مِّنْ لَهُ الْحَقُّ كَتَبَ  
 (۴) مَا تَرَى فِي الْخَلْقِ مِنْ قَلْبٍ وَعَيْنٍ  
 مِثْلَمَا بِالطَّوْعِ قَدْ دَارَ الْقَلَمُ  
 (۵) إِصْبَعًا لَطْفٍ وَقَهْرٍ فِي الْوَسْطِ  
 كَانَ مِنْ ذَا الْأَصْبَعِ .. وَالْأَثْمَلَهُ  
 (۶) مَرْحَبًا يَا قَلَمُ فِيكَ أَنْظِرِ  
 أَنْتَ بَيْنَ إِصْبَعِي مَنْ كُنْتَ مَنْ  
 (۷) كُلُّ قَصْدٍ مَعَ عَزَمٍ فِيكَ كَانَ  
 وَلَكَ الْمَفْرُقُ فَوْقَ أَرْبَعِ

كُلُّ وَصَفٍ نَاسِبِ الرُّوحِ يَفْنُ  
 نَاسِبِ الرُّوحِ .. وَعَنْهُ مَا افْتَرَقَ  
 نَحْتِ .. مِنْهُ آتَاهُ الشَّبَهُ ..  
 نَاسِبِ .. بِالْخِلْقَةِ مَرُّ الزَّمَنِ ..  
 نَاسِبِ .. حِكْمَتَهُ فِيمَا وَجِبَ ..  
 يَا حَسِينَ هُوَ بَيْنَ الْأَصْبَعَيْنِ  
 فِي يَدِ كَاتِبِهِ .. كَيْفًا وَكَمْ ..  
 قَلَمُ الْقَلْبِ بِقَبْضٍ وَبَسْطٍ  
 كُلُّ مَا شَاءَ يَحْقُ فَعَلَهُ ..  
 إِنْ تَكْ أَجْلَالِيَا أَحَدًا اغْدِرِ  
 لَكَ صُنْعًا قَلْبَ فِي كُلِّ فَنٍ  
 هُوَ مِنْ ذَا الْأَصْبَعِ فِي كُلِّ أَنْ  
 طَرِيقَ لَا غَيْرَ ذَا لِمَجْمَعِ

شد مناسب وصفها با جانها  
 بی گمان با جان که حق بتراشدش  
 شد مناسب حرفها که حق نوشت  
 چون قلم در دست کاتب ای حسین  
 کلام دل با قبض و بسطی زین بنان  
 که میان اصبعین کیستی  
 فرق تو بر چار راه مجمعست (۱)

(۱) شد مناسب عضوها و ابدانها  
 (۲) وصف هر جانی مناسب باشدش  
 (۳) شد مناسب وصفها در خوب و زشت  
 (۴) دیده و دل هست بین الاصبغین  
 (۵) اصبع لطفست و قهر و در میان  
 (۶) ای قلم بنگر گر اجالایستی  
 (۷) جمله قبض و جنبشت زین اصبعست

(۱) فرق در این بیت بمعنی سر و مفروق است زیرا که در این ابیات تشبیه دل بقلم است و رفتار قلم نیست مگر بر سر و مراد از چار راه ملک و ملکوت و جبروت و لاهوتست و مراد از مجمع حقیقت انسان است و مراد از دل دل عارف میباشد -



(۱) هِذِهِ الْأَحْرُفُ مِنْ حَالِائِكَا  
عِزْمِكَ وَالْفَسْخُ أَيْضاً كَانَ مِنْ  
(۲) مِنْ طَرِيقِ مَا لَكَ غَيْرُ الْخُضُوعِ  
وَبِذَا التَّقْلِيْبِ كُلِّ قَلَمٍ  
(۳) عَلِمَ ذَا الْقَلَمِ لَكِنْ عَلَى  
فَعْلَى مِقْدَارِهِ بَانَ الْمَلِيحُ  
(۴) كُلُّ مَا قَدْ عَلَقُوا بِالْأَرْبِ  
هُمْ حَتَّى الْأَزَلِ بِالْحِيلِ

فَمِنَ النَّسْخِ لَهُ .. فِي ذَاتِكَا ..  
عِزْمِهِ وَالْفَسْخُ .. بِالتَّسْخِيرِ دَنْ ..  
وَالدُّعَا وَالذَّلَّ .. أَنْوَاعِ الْخُشُوعِ ..  
مَا لَهُ مِنْ خَبَرٍ لَمْ يَعْلَمْ  
قَدْرِهِ مَا زَادَ عَنْ ذَلِكَ .. بَلَى ..  
لَهُ لَا غَيْرَهُ وَالدَّانِي الْقَبِيحُ  
بُكَرَةً وَالْفِيلَ .. رَغَمَ الْأَدَبِ ..  
خَلِطُوا كَثُراً .. وَسُوءَ الْعَمَلِ ..

فی بیان انه لایلیق لاحد ان یأتی بمثل علی الخصوص فی باب الله تعالی  
(۵) وَمَتَى الْأُمَثَالُ ذِي لَأَقْتِ لَكُمْ  
کَتَبْتُ لَهَا تَرْمُونَ لِلْبَابِ اللَّتِي

(۱) کلمه رسد فی الاصل بقوله (کی رسد) معناها فی المقام متی یلیق -

(۱) این حروف حالات از نسخ اوست  
(۲) جز نیاز و جز تضرع راه نیست  
(۳) این قلم داند ولی بر قدر خود  
(۴) آنچه در خرگوش و بیل آویختند  
عزم و فسخت هم زعزم و فسخ اوست  
زین تقلب هر قلم آگاه نیست  
قدر خود پیدا کند در نیک و بد  
تا ازل را با حیل آمیختند (۱)

بیان آنکه هر کس را نرسد مثل آوردن خاصه در درگاه الهی

(۵) کی رسد تان این مثلها ساختن  
سوی آن درگاه پاک انداختن (۲)

(۱) این بیت مقوله رسل است در پاسخ مثل آوردن منکران -

(۱) لَاقَ لِلْحَضْرَةِ إِيْمَانُ الْمَثَلِ  
بِالْخَفَا وَ الْجَهْرِ بِالْبَتِ فِيهِمْ  
(۲) أَنْتَ سِرٌّ أَيْ شَيْءٌ تَعْلَمُ  
كَيْ يَصْدُغُ وَ يَخْدِرُ وَ عِذَارُ  
(۳) فَالْعَصَا مُوسَى الْعَصَا قَدْ نَظَرَا  
كَانَتْ الثُّعْبَانِ سِرٌّ شَفِيَّةً  
(۴) مِثْلُ ذَا السُّلْطَانِ لَمَّا مَا دَرَى  
أَنْتَ سِرٌّ الْفَخْ هَذَا وَالْحَبُوبُ  
(۵) عَيْنُ مُوسَى غَلَطًا فِي الْمَثَلِ  
وَالْفُضُولِ مَدْخَلًا لِلْمَوَاقِعِ  
(۶) فَالْمِثَالُ ذَلِكَ مِنْكَ جَعَلَا  
بِالْجَوَابِ الْجُزْءَ مِنْ جُزْءٍ لَكَ

ذَلِكَ مَنْ فِي عِلْمٍ كُلِّ مَا حَصَلَ  
آيَةً كَانَ لَهُ الرَّمْزُ عِلْمٌ  
وَيْكَ يَا اقْرَعُ مَا ذَا تَفْهَمُ (۱)  
مَثَلًا تَأْتِي .. لَهُ تَحْتَ السِّمَارِ..  
وَهِيَ مَا كَانَتْ عَصَا مَا اخْتَبَرَا  
فَتَحَّ أَنْبَاءٌ عَنْ مَعْرِفَتِهِ  
سِرٌّ ذَلِكَ الْعُودِ عَنْهُ قَصْرَا  
كَيْفَ تَدْرِي .. فَهُوَ رُوحُ الْقُلُوبِ..  
إِذْ غَدَتْ فَالْفَارَةُ بِالزَّلَالِ  
كَيْفَ قَدْ سَوَتْ بِحُكْمٍ قَاطِعِ..  
مِثْلُ ثُعْبَانٍ لِكَيْ بَيْنَ الْمَلَا  
يَقْلَعُ يُظْهِرُ مَا كُنَّ بِكَ

(۱) کلمه (کل) فی الاصل ترجمت علی ظاهرها بالفارسیة بمعنی الاقرع و يمكن ان تكون عربیة بمعنی تحمیل وکل علی مولاه -

که بعلم سر و جهر او آیت است  
یا بزلف و یا برخ آری مثل  
اژدها بد سر او لب می کشود  
تو چه دانی سر این دام و حبوب  
چون کند موشی فضولی مدخل  
تا بیاسخ جزو جزوت بر کند

(۱) آن مثل آوردن آن حضرتست  
(۲) تو چه دانی سر چیزی تا تو کل  
(۳) موسی آن را که عصا دید و نبود  
(۴) چون جنان شاهی نداند سر چوب  
(۵) چون غلط شد چشم موسی در مثل  
(۶) آن مثال را چو اژدها کند

- (۱) ذَا الْمِثَالِ بِهِ إِبْلِيسُ الْمَلِيعِ  
(۲) يَغْدُو مَلْعُونًا إِلَى يَوْمِ الْمَعَادِ  
جَاءَ حَتَّى هُوَ مَعَ تَخْتٍ وَتَاجٍ  
(۳) ذَا الْمِثَالِ مِثْلُ يَوْمٍ وَغُرَابٍ  
وَلِشُومٍ لَمْ دَوْمًا بِهِمَا  
جَاءَ حَتَّى بِهِ لِلْحَقِّ الْمَبِينِ  
ذَا الْمِثَالِ بِهِ قَارُونُ عِنَادٍ  
دُفِنَ فِي الْأَرْضِ مِنْ هَذَا اللَّجَاجِ  
لَكَ كَانَ بِهِمَا حَانَ الْخُرَابِ  
وَنُحُوسِ أَلْفِ بَيْتٍ هُدَمَا

### فی بیان ضرب قوم نوح المثل فی زمان اصطناعه السفینه

- (۴) فِي فَلَاةٍ قَفْرَةٍ نُوحٌ صَنَعَ  
لَهُ قَالُوا هَارِئِينَ بِعَجَلٍ  
(۵) فِي فَلَاةٍ قَفْرَةٍ لَيْسَ بِهَا  
يَصْنَعُ فَلَكًا فَمَنْ ذَا الْأَبْلَهُ  
(۶) ذَلِكَ الْوَاحِدُ قَالَ ذَا السِّفِينِ  
ذَلِكَ الْوَاحِدُ قَالَ فَالْجَنَاحِ  
فُلُكًا الْخَلْقَ عَلَى هَذَا اِطْلَعُ  
مِنْ غُرُورٍ بِهِمْ أَلْفَ مِثْلٍ  
مَاءٍ بِئْسَ لَا وَلَا نَهْرٌ لَهَا  
كَانَ كَيْفَ الْعَقْلُ قَدْ ضَاعَ لَهُ  
إِجْرٍ فِي الْمَاءِ .. وَفَوْقَ الْأَرْضِينَ ..  
أَيْضًا اصْنَعْ لَهُ .. فِي هَذَا النِّجَاحِ ..

(۱) کما قال تعالى فی سورة نوح قال ربی انی دعوت قومی لیلا و نهاراً فلم یزدهم دعاء هم الا فرارا - الایة -

- (۱) این مثال آورد ابلیس لعین  
(۲) این مثال آورد قارون از لجاج  
(۳) این مثال را چو زاغ و بوم دان  
تا شود ملعون حق تا يوم دين  
تا فرو شد در زمین با تخت و تاج  
که ازیشان پست شد صد خاندان

### مثل زدن قوم نوح در زمان کشتی ساختن

- (۴) نوح اندر بادیه کشتی بساخت  
(۵) در بیابانی که آب چاه نیست  
(۶) آن یکی می گفت این کشتی بتاز  
صد مثل گو از پی تسخر بتاخت  
می کند کشتی چه نادان ابلیهی است  
وان یکی می گفت پرش هم بساز



(۱) هُوَ قَالَ دَائِمًا هَذِي أَنَا وَفَقَ أَمْرَ اللَّهِ .. سَوَيْتُ هُنَا ..  
هَذِهِ بِالْهَزْوِ أَوْ بِالسُّخْرَةِ أَبَدًا لَا تَنْقُصُ بِالْمَرَّةِ  
فِي بَيَانِ ذَلِكَ اللَّصِ الَّذِي كَانَ يَحْفَرُ وَسَلَّوَهُ مَا تَفْعَلُ نَصْفَ اللَّيْلِ  
فِي اسْفَلِ هَذَا الْحَائِطِ قَالَ اضْرِبْ طَبْلًا

(۲) اِسْتَمِعْ ذَا الْمَثَلِ لَيْلًا وَرَدَّ لُصٌّ .. الْمَكْرَ لَهُ كَثْرًا أَعْدَدَ ..  
اسْفَلَ الْحَائِطِ إِذْ ذَاكَ حَفَرَ حَفْرَةً لَوْ يَدْخُلُ فِيهَا قَدَرٌ  
(۳) فَخَفِيفُ النَّوْمِ مَضْنَى وَسَقِيمٌ سَمِعَ طَقْطَقَةً خَفَّتْ يَدَيْهِ  
(۴) مِنْهُ فَوْقَ السَّطْحِ عُدُوًّا ذَهَبًا وَعَلَيْهِ الرَّأْسَ دَلَى غَضِبًا  
لَهُ قَالَ يَا أَبِي أَيُّ عَمَلٍ أَنْتَ فِيهِ .. مَا لَكَ مِنْهُ حُصْلٌ  
(۵) كَانَ خَيْرًا فَبَيْنَصِفِ اللَّيْلَ مَا تَعْمَلُ مَنْ أَنْتَ قُلْ .. كَيْ أَعْلَمَا ..  
قَالَ يَا سَيِّدُ فَالطَّبْلُ أَنَا أَضْرِبُ .. مِنْهُ أَعِيشُ فِي الدُّنَا ..  
(۶) فَبَيَّأَ عَمَلٍ أَنْتَ فَقَالَ أَضْرِبِ الطَّبْلَ أَنَا فِي كُلِّ حَالٍ  
قَالَ صَوْتُ الطَّبْلِ يَا رَبَّ السَّبِيلِ أَتَيْنَ كَانَ أَنَا لَمْ أَسْمَعْهُ قُلْ

(۱) اوهمی گفتم این بفرمان خداست این بچربکها نخواهد کشت کاست (۱)

حکایات آن دزد که حفر میکرد برسیدنش چه میکنی نیم شب در زیر بن دیوار  
گفت دهل می زنم

(۲) این مثل بشنو که شب دزدی عنید در بن دیوار حفره می برید  
(۳) نیم بیداری که اورنجور بود طق طق آهسته اشرا او می شنود  
(۴) رفت بر بام و فرود آویخت سر گفت اورا در چه کاری ای پدر  
(۵) خیر باشد نیم شب چه میکنی تو بگو گفتا دهل زن ای سنی  
(۶) در چه کاری گفت می گویم دهل گفت کو بانگ دهل ای بو سبل

(۱) قَالَ مَهْلًا تَسْمَعُ يَا سَيِّدِي

صَخْبُ وَاحْشَرْتَا وَآوَيْلْتَا

(۲) .. فَأَلَنَبِيُّونَ لَهُمُ قَالُوا.. الْكَذِبُ

سِرٌّ ذَاكَ الْاِعْوجَاجِ اَنْتُمْ

اَنْتَ ذَا الصَّوْتِ وَلَكِنْ فِي غَدٍ

.. لَا يَرُدُّ اَبَدًا مَا فُوتَا ..

كَانَ ذَاكَ اَعْوَجًا كُلًّا نَسِبُ

بِهِ اَيْضًا اَبَدًا لَمْ تَعْلَمُوا

فی بیان جواب ذاک المثل اللدی قاله المنکرون لانبیائهم من رساله  
الارنب واعطائه الخبر للقیل من قمر السماء

(۳) سِرٌّ ذَاكَ الْاَرْنَبِ اِذْرَوْا بِالْمَثَلِ

مَنْ اِلَى اَنْفُسِكُمْ كَانَ الرَّسُولُ

(۴) وَبِذَا النِّفْسُ الْمَتَّى اِزْدَادَتْ حَمَقٌ

حَرَمٌ بِالْقَهْرِ مِنْ مَاءِ الْحَيَاتِ

(۵) فِي الْمِثَالِ اَنْتُمْ الْمَعْنَى لَنَا

قُلْتُمْ الْكُفْرَ لَكُمْ ذَا النِّشْطَرِ

اِنَّهُ اِبْلِيسُ الْفُضُولِي الْاَذَلُ

.. وَ لَهَا فِيهِ الْوُصُولُ وَالْقَبُولُ ..

.. وَغَدَتْ قَيْدَ الْجَنُونِ وَالْخَرَقِ ..

مَنْ بِهِ الْخَضِرَارُ تَوَى .. وَافَى التَّجَاتِ ..

قَدْ عَكَسْتُمْ مَا بِكُمْ خِلْتُمْ بِنَا

سَوْفَ يَأْتِي .. فَاسْتَعِدُّوا وَاحْضَرُوا ..

نعره یا حسرتا وا ویلتا

سر آن کثرا تو هم نشناخته

(۱) گفت فردا بشنوی این بانگ را

(۲) آن دروغست و کث و بر ساخته

جواب آن مثل که منکران گفتند از رسالت خرگوش پیغام پیل را از ماه آسمان

که به پیش نفس تو آمد رسول

ز آب حیوانی که از وی خضر خورد

کفر گفتمی مستعد شو نیش را

(۳) سر آن خرگوش دان دیو فضول

(۴) تا که نفس کول را مجروم کرد

(۵) باز گونه کرده معنیش را



- (۱) اضْطْرَابَ الْقَمَرِ قُلْتُمْ بِأَنَّ  
خَوْفَ الْأَفِيلَةِ الْأَرْبَ ذَاكَ  
(۲) بِحَدِيثِ الْأَرْبِ وَالْفِيلِ وَالْ-  
خَشْيَةِ الْأَفِيلَةِ لَمَّا الْقَمَرُ  
(۳) وَيَلَكُمْ يَا عَمِّي يَا نِيُونَ مَنْ  
أَيْنَ ذَا مِنْ قَمَرٍ خَاصٍّ وَعَامٍّ
- فِي الزَّلَالِ كَانَ مَعَ عِلْمٍ وَفَن  
.. وَغَدَتْ مِنْهُ بَدْهَشٍ وَارْتِبَاكَ  
مَاءَ جِئْتُمْ وَلَهَا قُلْتُمْ مَثَلُ  
قَدْ غَدَى مُضْطَرِبًا .. لَا قَى الْكَدَرِ ..  
لَبُكُمْ غَابَ انْظُرُوا الْعَقَبَى حَسَنَ (۱)  
لَهُ مَغْلُوبٌ .. بِهِ جُنَّ وَهَامٌ ..

(۱) ای قال الانبياء لاهل سبأ علی وجه التبکیت یا عمی یا من انتم نیون ناقصون غیر تامین آخر الامر ای شیء یشبه اضطراب هذا القمر بقمر الحقيقة اللذی صار مغلوبه الخاص والعام لانکم اردتم بقمر السماء رب العزة وبالماء الزلال الخاص والعام ولم تتفکروا ان وجه المشابهة بین المثل والممثل له لازمة فنتج ان القائم بحرکة عکس وجود قمر السماء ماء وجود الخاص والعام فکان عکس وجود قمر السماء قائماً بالخاص والعام بناء علی قولکم فاعتقاد قیام عکس ذات قمر الحقيقة متصرف فی الخاص والعام فکیف یشبه عکس هذا القمر عکس قمر الحقيقة فان عکس قمر السماء تصرف فی الماء وعکس قمر الحقيقة الظهورات الالهية متصرفة فی الخاص والعام فکانت قضیتکم معکوسة والا ( چه مه وچه آفتاب و چه ملک ) -

- (۱) اضطراب ماه گفتمی و زلال که بترسانید بیلان را شغال  
(۲) قصه خرگوش و پیل آری و آب خشیت بیلان زمه در اضطراب  
(۳) این چه مانند آخر ای کوران خام بامهی که شد زبونش خاص و عام (۱)

(۱) یعنی این رسالت رسل از حق است و چون شما تشبیه کرده اید این رسالت را برسات خرگوش از ماه پس حق را مانند ماه دانستید و این لغزش بزرگ و کوری فاحشی است که ماه را مانند خداوند دربرستش میدانید و در حقیقت رسل کوری آنها را بیان فرمودند -



- (۱) مَنْ يَكُونُ النِّجْمَ مَنْ كَانَ الْقَمَرَ .. هَبْهُ مَا غَابَ وَدَوَّماً قَدْ سَفَرَ  
مَنْ تَكُونُ الشَّمْسُ مَا كَانَ الْفَلَكَ مَا الْعُقُولُ مَا النُّفُوسُ مَا الْمَلَكُ
- (۲) شَمْسُ شَمْسِ الشَّمْسِ لَا أُدْرِي أَنَا فَعَسَىٰ فِي النَّوْمِ كُنْتُ .. لَا أَرَىٰ ..  
كَيْفَ هَذَا الْقَوْلَ قُلْتُ بِالشُّنَا (۱) لَيْيَ عَنْ ذَاكَ شَيْئاً مَا دَرَىٰ  
يَا قَبِيحِي الْخُلَّةِ وَالْفِطْرَةِ .. وَغَدَتْ رَهْنُ الْخُطُوبِ وَالْأَزْمِ ..
- (۳) مِائَةُ الْآفِ الْآفِ بِلَدَةٍ غَضَبُ الْأَمْلَاحِ بِالْبَتِّ هَدَمَ  
وَعَلَىٰ النَّفْسِ لَهُ الطَّوْدُ الْأَشْمُ (۴) شُقُقَ الْآفِ شَقِيٍّ وَأَنْثَلَمَ (۲)  
مِنْ كَسُوفٍ لَهُ ذِي الشَّمْسِ غَدَتْ فِي حِجَابٍ إِذْ سَنَاهُ فَقَدَتْ

(۱) فان قوم سبا شبهوه تعالی بالقمَر والله تعالی لا مثل له بكسر الميم وقوم سبا من جهلهم لم یفرقوا بین المثل والمثال فان المثل هو المساوی فی جمیع الصفات والمثال لا یشرط فیہ المساوات ولهذا قال و یضرب الله الامثال فان الله ضرب المثل لنوره بقوله « الله نور السموات والارض مثل نوره كمشکوة » و اى مماثلة بین نوره ونور الزجاجة والمشکوة والزیت ولا یلم توصیفه الا الانبیاء وخلفاؤهم - (۲) و فی نسخة وقع الشطر الثانی (آفتابی چون خراسی در طواف) خراس بكسر الخاء المعجمة الطاحون اللتی یدورها الحيوان یعنی الشمس فی الدوران والطواف مثل الخراس حول اساطین الرسل یتصرفون فی دورها وطوافها فاطلق حکم الخليفة علی المستخلف -

- (۴) چه مه و چه آفتاب و چه فلك چه عقول و چه نفوس و چه ملك  
(۲) آفتاب آفتاب آفتاب این چه میگویم مگر هستم بخواب  
(۳) صد هزاران شهر را خشم شهان سر نگون کردست ای بد گوهران  
(۴) کوه برخود می شکافد صد شکاف آفتابی در کسوفش در شفاف

(۱) یعنی آفتاب الوهیت نور می بخشد بآفتاب نبوت و آفتاب ولایت و بنا براین آفتاب آفتاب آفتاب ذات حقست -

- (۱) غَضِبَ الْآبَدَالِ لِلْحَقِّ السَّحَابُ  
غَضِبَ حَلَّ قُلُوبَ الْأَوْلِيَاءِ  
(۲) أَيُّهَا الْأَمْوَاتُ مِنْ غَيْرِ حُنُوطٍ  
(۳) أَنْظَرُوا مَا الْفِيلُ بِالذَّاتِ فَطَيْرٌ  
هَذِهِ الْأَفْيَالُ كَلًّا وَالْعِظَامُ  
(۴) فَأَبَايِلُ هِيَ أَضْعَفُ مِنْ  
(۵) أَهْلَكْتَ وَالصَّلَاحَ لَمْ تَقْبَلْ فَمَنْ  
سَمِعَ أَوْ حَرْبَ فِرْعَوْنَ الْغُلَّيْنِ  
(۶) كَسَرَ أَرْوَاحَهَا فِي الْمَاءِ قَدْ  
ذَرَّةٌ قَطَّعَ بَعْدَ ذَرَّةٍ  
(۷) مَنْ هُوَ أَحْوَالُ تَمُودَ مَا عَلِمَ
- أَيَّسَ الْأَكْوَانَ جَرَّ لِلْخَرَابِ  
صَفْوَةُ الْحَقِّ وَإِخْوَانِ الصَّفَاءِ  
فِي مَحَلِّ سُلْطَةِ بُلْدَانِ لُوطٍ  
وَاحِدًا وَاثْنَانِ طَارُوا لَيْسَ غَيْرُ  
هَرَسُوا جَرُّ الدَّمَارِ وَالْجِھَامِ  
كُلِّ طَيْرٍ كُنَّ لِلْفِيلِ الْخَشِنِ  
لَمْ يَكْ طُوفَانُ نُوحٍ فِي الزَّمَنِ  
مَعَ أَجْنَادِهِ وَالرُّوحِ الْأَمِينِ  
قَذَفَ الْمَاءَ لَهُمْ جَذًّا وَقَدْ  
لَهُمْ بَدَدَهُمْ بِالْمَرَّةِ  
أَوْ بَانَ الصَّرَصَرُ الْجَاسِي الْمَلِمَ

خشم دلها کرد عالمها خراب  
در سیاستگاه شهرستان لوط  
کوفتند آن پیلگان را استخوان  
پیل را بدرید و نپذیرد رفو  
یا مصافی لشکر فرعون و روح  
ذره ذره آبشان بر می گسیخت  
وانکه صرصر عادیان را می ربود

(۱) خشم مردان خشک گرداند سحاب  
(۲) بنگرید ای مردگان بی حنوط  
(۳) پیل خود چه بود که سه مرغ بران  
(۴) اضعف مرغان ابابیل است و او  
(۵) کیست کو نشنید آن طوفان نوح  
(۶) روحشان بشکست و اندر آب ریخت  
(۷) کیست کو نشنید احوال نمود

(۱) خَطَفَ اقْوَامَ عَادٍ فَالْنَّظَرَ  
 مَنْ هُمْ فِي الْحَرْبِ كَانُوا الْفَيْلَهُ  
 (۲) كُلُّ امْثَالِ الْفِيُولِ الْمَعْلَمَةِ  
 تَحْتَ حَقْدِ الْقَلْبِ دَوْمًا فِي رُجُومٍ  
 (۳) اَبْدًا مِنْ ظُلْمَةٍ فِي ظُلْمَةٍ  
 (۴) مَا رَاَوْ اِسْمَ الْقَبِيحِ وَالْحَسَنِ  
 نَظَرُوا لَمْ تَنْظُرُوا اَنْتُمْ لِانْ  
 (۵) كُلُّ مَا رَاَوْنَ هُمْ اَنْتُمْ كَانَ  
 يَفْشَحُ الْمَوْتَ لَكُمْ اَعْيَنَكُمْ  
 (۶) اَفَرَضِ الْعَالَمِ فِي شَمْسٍ وَ نُوْرٍ  
 (۷) اِذْ اِلَى الظُّلْمَةِ تَاْتِي مَا لَكَ  
 وَمِنْ النُّوْرِ الْكَرِيْمِ لِلْقَمَرِ

فَوْقَ اَفْيَالٍ كَذَا افْتَحَ فِي الْخَطَرِ  
 قَاتِلَيْنَ .. كَاشِفِينَ الْمَعْصِلَةَ ..  
 مَنْ ذَكَرْنَا وَالْمُلُوكَ الظُّلْمَةَ  
 .. حَظَّهَا النَّحْسُ يَكُونُ فِي النُّجُومِ ..  
 رَكَضُوا مِنْ عَوْنٍ اَوْ مِنْ رَحْمَةٍ  
 مَا سَمِعْتُمْ ذَا الْوَرَى كَلَّا عَلَن  
 كُنْتُمْ فِي غَفْلَةٍ مَرَّ الزَّمَنُ  
 لَنْ تَرَوْنَ اَبْدًا اِلَكْنَ حَسَنَ  
 .. وَ يَبِينُ لِلْوَرَى فِطْرَتَكُمْ ..  
 مِلًّا كَالْعَمِيِّ اَوْ اَهْلِ الْقُبُورِ  
 قِسْمَةُ النُّوْرِ الْعَظِيمِ ذَا لَكَ  
 اُرْتَبَجَتْ كُوَّتَكَ قَيْدَ الْكَدَرِ

(۱) چشم بازی در چنان پیلان گشا  
 (۲) آن چنان پیلان و شاهان ظلوم  
 (۳) تا ابد از ظلمتی در ظلمتی  
 (۴) نام نیک و بد مگر نشنیده اید  
 (۵) دیده را نا دیده می آرید و لیک  
 (۶) گردو عالم پر بود خورشید و نور  
 (۷) بی نصیب آئی از آن نور عظیم

که بدن دی پیل کش اندر و غی  
 زیر خشم دل همیشه در رجوم  
 می دوند و نیست عونی و رحمتی  
 جمله دیدند و شما نادیده اید  
 چشم تان را وا گشاید مرگ نیک  
 چون روی در ظلمتی مانند کور  
 بسته روزن باشی از ماه کریم



بِأُطْنِ بِئْرِ عَمِيقٍ مَا رَأَيْتَ  
 وَسِعَتْ تَزْهَرُ مِنْ حَسَنِ بَفْنٍ  
 كَسَيْتَ وَصْفًا لَهَا طَابَ الْأَذَى  
 تَنْظُرُ وَالْخَيْرُ أَنَا تَصْطَفِي  
 وَصَلَ سَمْعُ الْمَلَكِ اللَّهُ جَعَلَ  
 .. وَلِمَا قَالُوا لَهُ مَا نَزَعَا ..  
 كُلُّ إِنْ فَوْقَ مَا حَقًّا فِرْضُ  
 كَثْرَةً وَاللَّهُ أَدْرَى بِالرَّشَادِ  
 صَدِّقُوا رُوحًا سَبَاهَا مِنْ سَبِي  
 يُؤْمِنُواكُمْ مِنْ مَخَازِي الْقَارِعَةِ  
 قَبْلَ أَنْ يَلْقَوْكُمْ بِالسَّاهِرَةِ  
 أَكْرِمُواهُمْ هُمْ مَفَاتِيحُ الرِّجَا  
 أَتْرَكَ فَلَسَمْعُ وَكُنْ فِي أَدَبِ  
 هِنْدُويَا كُنْ لَذَا التَّرِكَ الرِّزِينِ

(۱) أَنْتَ مِنْ قَصْرِ رَفِيعٍ قَدْ أَتَيْتَ  
 أَيُّ ذَنْبٍ كَانَ إِلَّا كَوَانٍ مِنْ  
 (۲) فَمِنْ الذِّئْبِيَّةِ الرُّوحُ إِذَا  
 حَسَنًا كَيْفَ لَوْجِهِ يُوسِفِ  
 (۳) لَحْنُ دَاوُدَ بِصَخِرٍ وَجَبَلِ  
 قَلْبِهِ كَالْحَجَرِ مَا سَمِعَا  
 (۴) فَعَلَى الْأَنْصَافِ وَالْعَقْلِ أَفْضُ  
 قَوْلُهُ التَّرْحِيبُ مِنْكَ وَالسُّدَادُ  
 صَدِّقُوا رُسُلًا كِرَامًا يَا سَبَا  
 صَدِّقُواهُمْ هُمْ شُمُوسُ طَالِعِهِ  
 صَدِّقُواهُمْ هُمْ بَدُورُ زَاهِرِهِ  
 صَدِّقُواهُمْ مَصَابِيحُ الدُّجَى  
 (۵) فَارِسِيًّا أَذْكَرُ وَالْعَرَبِيَّ  
 أَنْتَ يَا مَنْ كُونِ مَاءٍ وَطِينِ

چه گنه دارد جهانهای فراخ  
 چون به بیند روی یوسف را نکو  
 گوش آن سنگین دلش گم شنید  
 هر زمان والله اعلم بالرشاد  
 هندوی آن ترک باش ای آب و گل

(۱) تو درون چاه رفتستی ز کاخ  
 (۲) جان که اندر وصف گرگی ماند او  
 (۳) لحن داودی بسنگ و که رسید  
 (۴) آفرین بر عقل و بر انصاف باد  
 (۵) پارسی گویم هین تازی بهل

(۱) اِصْحُوا تَصْدِيقَ السَّلَاطِينِ اسْمَعُوا  
فَلِذَا التَّصْدِيقِ أَفْلَاكُ السَّمَاءِ

وَاقْبَلُوا فِي رُوحِكُمْ هَذَا وَعُوا  
قَبِلْتُ مِنْ ذَا الْوَرَى رُوحاً سَمِئاً..

### فی بیان معنی الحزم و مثال الرجل الحازم

(۲) اَنْتُمْ اِمَّا لِحَالِ الْاَوَّلِينَ  
مَعَ حَزْمٍ تَذْهَبُونَ طَائِرِينَ  
(۳) مَا هُوَ الْحَزْمُ بِتَدْيِيرِنِ اَنْ  
وَمِنْ الْاِثْنَيْنِ هَذَيْنِ تُرِيدُ  
(۴) ذَلِكَ الْوَاحِدُ فِي هَذَا الطَّرِيقِ  
هِيَ لَا مَاءً وَرَمَلٌ لِلْمَقْدَمِ  
(۵) ذَلِكَ الْوَاحِدُ كِذْبًا وَزَلَلٌ  
فِي كُلِّ لَيْلَةٍ عَيْنًا جَرَتْ  
(۶) فَبِذَاكَ الْحَزْمُ اَنْ تَحْمِلَ مَاءً  
تَخْلَصُ تَبْقَى عَلَى نَهْجِ الصَّوَابِ

تَنْظُرُوا اَوْ لَا لِسَمْتِ الْاٰخِرِينَ  
فَبِذَا لَا غَيْرِهِ الرَّأْيُ الرَّصِينُ  
اِحْتِيَاظًا تَعْمَلُ مَعَ حُسْنِ ظَنِّ..  
مَنْ عَنِ التَّدْيِيرِ وَالْخَبِطِ بَعِيدُ  
سَبْعَةَ اَيَّامٍ قَالَ كَمْ بِضِيقِ  
مُحْرِقٍ.. وَالْمَاءُ كَالْتَارِ اضْطَرَمَّ..  
قَالَ هَذَا خِلَهِ وَبِكَ عَجَلُ..  
تَنْظُرُ الْاُرْوَادُ فِي هَذَا دَرَتْ  
كَيْ يَه مِنْ اَيِّ خَوْفٍ وَجَفَاءِ  
.. مَا لَكَ مِنْ سُوءِ ظَنِّ وَارْتِيَابِ..

(۱) هین گواهیهای شاهان بشنوید

بگرویدند آسمانها بگروید

### معنی حزم و مثال مرد حازم

(۲) یا بحال اولیتان بنگرید  
(۳) حزم چه بود درد و تدبیر و احتیاط  
(۴) آن یکی گوید درین ره هفت روز  
(۵) آن دگر گوید دروغست این بران  
(۶) حزم آن باشد که برگیری تو آب

یا سوی آخر بحزمی بنگرید  
از دو آن گیری که درست از خباط  
نیست آب و هست ریگ پای سوز  
که بهر شب چشمه بینی روان  
تا رهی از ترس و باشی در صواب

- (۱) فِي الطَّرِيقِ الْمَاءُ إِنْ كَانَ أَهْرَقَ  
 (۲) أَهَ الْعَدْلَ اعْمَلُوا أَبْنَاءَ مَنْ  
 وَافَعَلُوا الْحَزْمَ إِلَى يَوْمِ الْمَعَادِ  
 (۳) فَعَدُّوْ ذَاكَ صَعْبٌ سَحْبًا  
 فِيهِ لِلْسَّجِنِ مِنَ الْخُلْدِ حَنْقُ  
 (۴) (شَاه) شَطْرَنْجِ الْجَنَانِ قَدْ أَمَاتَ  
 أَخْرَجَ وَالْهَزْوِ الْإِلَافَاتِ قَدْ  
 (۵) وَلَكُمْ مِنْ مَرَّةٍ فِي الْمَعْرَكَةِ  
 وَلَهُ بَعْدَ جِدَالٍ بِعَجَلٍ  
 (۶) هَكَذَا بِالْمَكْرِ إِبْلِيسُ فَعَلَّ  
 أَبَدًا يَا غَيْرَهُ لَا تَنْظُرُوا
- ذَا وَإِنْ لَمْ يَكْ لِلْمَرْءِ الشَّقِيُّ  
 قَدْ غَدَى الْمُسْتَخْلَفَ وَالْمُؤْتَمَنَ  
 ..وَأَتَرَ كَوَا التَّرْدِيدَ بَتًّا وَالْعِنَادَ..  
 مِنْ أَيْبِكُمْ إِنْتِقَامًا ذَهَبًا  
 وَ غَدَى رَهْنَ بُكَاءٍ وَفَرَقَ  
 ذَاكَ مِنْ جَنَّتِهِ ..دَانِي السَّمَاءِ  
 جَعَلَ ..الْأَرْضِ بِالْمَكْرِ طَرْدَ  
 مُحْكَمًا بِالشَّدَةِ قَدْ مَسَكَةَ  
 ضَرَبَ فِي الْأَرْضِ مُضْفَرًا خَجَلَ  
 مَعَ أَيْبِكُمْ ذَالِكَ الْقَرَمِ الْبَطْلُ  
 مِنْهُ سَمْتًا ضَعْفَ وَلِتَحْذَرُوا

(۱) نسخه ثانیة - ملک شطرنج الجنان قد جعل -

- (۱) گر بود در راه آب این را بریز  
 (۲) ای خلیفه زادگان دادی کنید  
 (۳) آن عدوی کز پدرتان کین کشید  
 (۴) آن شه شطرنج دل را مات کرد  
 (۵) چند جابندش گرفت اندر نبرد  
 (۶) اینچنین کردست با آن پهلوان
- ور نباشد وای برد مرد ستمیز  
 حزم بهر روز میعاد کنید  
 سوی زندانش ز علین کشید  
 از بهشتش سخره آفات کرد  
 تا بکشتی در فکندش روی زرد  
 سست سستش منکرید ای دیگران



- (۱) قَالَ حَسُودٌ ذَلِكَ رَبُّ الْخَنَاءِ  
بِالدَّهَاءِ التَّجَاعِ وَالْعِزِّ .. وَمَا  
(۲) لَهُمَا سِوَى هُنَاكَ عَارِيَيْنِ  
فَسِينِيًّا كَثْرَةً أَدَمَ كَانَ  
(۳) مِنْ دُمُوعِ عَيْنَيْهِ النَّبْتُ نَمَى  
(۴) كَتَبَ النَّفْيُ لَهُ أَنْتَ الْحَيْلُ  
أَنْ كَيْمُثِلَ الْمَلِكِ هَذَا الذَّقْنُ  
(۵) عَايِدِي الطِّينِ أَحْذَرُوا مِنْ شَرِّهِ  
(۶) إِضْرِبُوا فِي رَأْسِهِ فَهُوَ لَكُمْ  
حِينَئِذَا أَنْتُمْ لَهُ لَمْ تَنْظُرُوا
- مِنْ أَيْبِنَا خَطَفَ مَعَ أَمِنَا  
وَجَدَ فِي الْبَيْتِ فِي اسْمِي سَمَاءُ ..  
وَذَلِيلَيْنِ مُدَامًا بَاكِيَيْنِ  
بَاكِيًا مِنْهُ لَهُ الْقَدَرُ الْمَهَانُ  
أَنْ لَمْ فِي دَفْتَرِ بَارِي السَّمَاءِ  
خُذْ قِيَاسًا لَهُ مَعَ سُوءِ الْعَمَلِ  
نَتَفَّ مِنْهُ .. وَفِي الْأَرْضِ أَنْسَجْنَ ..  
سَيْفٌ لَا حَوْلَ لِصَدِّ مَكْرِهِ  
مِنْ كَمِينٍ يَنْظُرُ يَلْحِي بِكُمْ  
إِصْحُوا .. وَالْخَصَمَ الْمُبِينِ ذَا أَحْذَرُوا ..

- (۱) مادر و بابای مارا آن حسود  
(۲) کردشان آنجا برهنه زار و خوار  
(۳) که ز اشک چشم او روئید نبت  
(۴) تو قیاسی گیر طراریش را  
(۵) الحذر ای گل پرستان از شرش  
(۶) کو همی بیند شمارا از کمین
- تاج و پیرایه بچالاکى ربود  
سالها بگریست آدم زار زار  
که چرا اندر جریده لاست ثبت (۱)  
که چنان سرور کند او ریش را  
تیغ لا حولی زنید اندر سرش  
که شما او را نه می بینید هین

(۱) شاید مراد از (لا) عدم امتثال باشد و جریده بمعنی دفتر و اینجا مراد اعیان ثابت اند بر وفق استعداد خود که ثبوت دارند بیش از وجود در علم الهی ثبوت دارند و مصراع دوم تعلیل مصراع اول است و خلاصه آنست که اشک او برای این جاری است که چرا در دفتر اعیان ثابتة مرا این عدم امتثال بود و استعداد پذیرفتن نداشتم و ممکن است که مراد از لا لاء نهی است که در آیه لا تقربا هذه الشجرة آمده است یعنی چرا نهی لا تقربا در جریده او ثبت شد برای توضیح بصفحه ۳/ج ۲ شرح بحر العلوم رجوع شود -

- (۱) فَالْحُبُوبَ الصَّائِدَ دَوْمًا نَثَرَ  
 (۲) أَيْنَمَا الْحَبُّ رَأَيْتَ فَالْحَذَرَ  
 (۳) غَفْلَةً لَا يَرْبُطُ ذَاكَ لِأَنَّهُ  
 فِي الْفَلَاتِ الْحَبُّ بِالْصِدْقِ كُلُّ  
 (۴) فَبِذَلِكَ الْحَبِّ أَيْضًا قَنَعَا  
 كُلُّ فَخٍ لَهُ رِيشًا وَجَنَاحٌ
- ظَهَرَ الْحَبُّ لَكَ الْمَكْرُ اسْتَمْتَرُ  
 كَيْ لَكَ الْفَخُّ الْجَنَاحُ بِالْأَثَرِ  
 كُلُّ طَيْرٍ تَرَكَ الْحَبُّ زَمَنَ  
 .. وَنَجَى مِنْ خُدْعَةِ الْفَخِّ الْأَذَلِ ..  
 وَمِنْ الْفَخِّ نَجَى مَا انْخَدَعَا  
 أَبَدًا مَا رَبَطَ وَافَى النِّجَاحُ

فی بیان وخامه شغل ذلك الطير الذي ترك الحزم من الحرص والهوى

- (۵) ثُمَّ طَيْرٌ قَعَدَ فَوْقَ جِدَارٍ  
 (۶) طَرَفَهُ دَوْمًا إِلَى الصَّحْرَا نَظَرَ  
 مَرَّةً أُخْرَى إِلَى فَخٍ وَحَبٍّ  
 (۷) لَهُ ذَاكَ النَّظَرُ مَعَ ذَا النَّظَرِ  
 وَعَلَى الْفَوْرِ لَهُ مِنْ عَقْلِهِ
- وَلِسَمْتُ الْحَبِّ وَالْفَخِّ أَدَارَ  
 مَرَّةً أَلْقَى لِحْرَصٍ فِيهِ قُرْ  
 نَظَرَ .. التَّرْدِيدَ فِي ذَاكَ حَبٍّ ..  
 فِي الْجِدَالِ وَقَعَ .. جَرَّ الْخَطَرِ ..  
 خَالِيًا سَوَى أُسِيرُ جَهْلِهِ

- (۱) دائما صیاد ریزد دانه  
 (۲) هر کجا دانه به بینی الحذر  
 (۳) زانکه هر مرغی که ترک دانه کرد  
 (۴) هم بدان قانع شد و از دام جست
- دانه پیدا باشد و پنهان دغا  
 تا نه بندد دام بر تو بال و پر  
 دانه از صحرای بی تزویر خورد  
 هیچ دامی پر و بالش را نه بست

وخامت کار آن مرغ که ترک حزم کرد از حرص و هوا

- (۵) باز مرغی فوق دیواری نشست  
 (۶) يك نظر او سوی صحرا میکند  
 (۷) این نظر با آن نظر چالیش کرد
- دیده سوی دانه و دامی به بست  
 يك نظر حرصش بدانه میکشد  
 ناگهانی از خرد خالیش کرد (۱)

(۱) چالیش جنگ و نزاع و مراد از نظر اول سوی دانه است و از نظر ثانی سوی صحراست و ضمیر چالیش راجع بسوی مرغ است



(۱) ثُمَّ طَيْرَ ذَلِكَ التَّرْدِيدَ قَدْ  
 (۲) قَلَعَ الصَّحْرَاءَ رَامَ فَالْجَنَاحَ  
 وَبَخِ رَاقَ لَهُ حَتَّى الْإِمَامَ  
 (۳) كُلُّ مَنْ كَانَ الْإِمَامَ الْمُقْتَدَى  
 فِي مَقَامِ الْأَمْنِ وَالْحَرِيَّةِ  
 (۴) إِذْ مَلِكَ الْحَازِمِينَ قَلْبَهُ  
 وَالْمَقَامَ لَهُ فِي الْبُسْتَانِ كَانَ  
 (۵) فَمِنْ الْحَزْمِ رَضَى وَالْحَزْمُ مِنْهُ  
 هَكَذَا التَّنْدِيرَ وَالْعَزْمَ أَعْمَلَ  
 (۶) فَيَفْخَحِ الْجِرْصَ كَمْ مِنْ مَرَّةٍ  
 (۷) حَلَقَكَ لِلْقَطْعِ أَعْطَيْتَ لَكَ  
 أَنْعَمَ أَيْضاً وَعِثْقاً قَدْ مَنَحَ

تَرَكَ وَالنَّظَرَ ذَاكَ أَبَدُ  
 لَهُ وَالْقَدْ يَفْوزِ وَنَجَاحُ  
 صَارَ لِلْأَحْرَارِ عَزَّ بِالْمَقَامِ  
 لَهُ سَوَى .. وَبِهِ الْعُمَرُ اهْتَدَى  
 جَلَسَ .. وَافَى خُلُوصَ النِّيَّةِ ..  
 جَاءَ .. عَبْدَ الرُّوحِ صَارَ لُبَّهُ ..  
 وَمَعَ الرِّضْوَانِ فِي أَسْمَى الْجَنَانِ  
 رَضِيَ أَيْضاً فَيَا هَذَا انْتَبَهَ  
 .. وَاتْرَكَ التُّرْبَ وَفِي الرُّوضِ انْزِلَ ..  
 قَدْ وَقَعْتَ .. مَا لَكَ مِنْ كَرَّةٍ ..  
 ذَلِكَ التَّوَابُ نِعَمَ الْمُشْتَكَى  
 قَبِلَ التَّوْبَةَ أَعْطَاكَ الْفَرَحَ

(۱) باز مرغی کان تردد را گذاشت  
 (۲) شاد بر و بال او بخا له  
 (۳) هر که او را مقتدی سازد برست  
 (۴) زانکه شاه حازمان آمد دلش  
 (۵) حزم از او راضی و او راضی ز حزم  
 (۶) بارها در دام حرص افتاده  
 (۷) باز آن توای لطف آزاد کرد

زان نظر بر کند و بر صحرا گماشت  
 تا امام جمله آزادان شد او  
 در مقام امن و آزادی نشست  
 با گلستان و چمن شد منزلش  
 آنچنین کن گر کنی تدبیر و عزم  
 خلق خود را در بریدن داده  
 توبه پذیرفت و شمارا شاد کرد



- (۱) إِذْ أَتَيْتُ أَنَا فِي زَوْجٍ إِلَى  
 (۲) يَأْتِي نَحْنُ الْعَمَلُ ذَا بِالْأَثَرِ  
 لَهُ زَوْجٌ آخَرٌ أَيْضًا حَضَرَ  
 (۳) فَإِذَا مَا التَّاهِبُ الزَّوْجَةَ قَدْ  
 (۴) تَأْتِي تَبْغِي زَوْجَهَا لِلْفَخْرِ ذَا  
 وَبِعَيْنِ التَّوْبَةِ وَاهِي التُّرَابِ  
 (۵) أَيْضًا التَّوَابُ تِلْكَ الْعُقْدَةُ  
 إِنْتَبِهْ قَالَ وَفِرَّ الْوُجْهَ لَكَ  
 (۶) ثُمَّ لِلنِّسْيَانِ إِذْ جَاءَ الْفِرَاشُ  
 (۷) جَرَّ نَحْوَ النَّارِ قَلِيلٌ يَا فِرَاشُ  
 فِي جَنَاحٍ لَكَ بِالنَّارِ احْتَرَقَ
- جَنَبِي الزَّوْجُ لَهُ طَبَقًا بَلَى  
 قَدْ قَرْنَا فَلَوْ الزَّوْجُ حَضَرَ  
 .. وَبِوَفْقِ الْعَمَلِ كَانَ الْأَثَرُ ..  
 خَطَفَ مِنْ زَوْجِهَا الزَّوْجَةَ بَعْدَ  
 ثَانِيًا جِئْتُمْ .. لَكُمْ رُمْتُمْ أَذَى ..  
 قَدْ نَشَرْتُمْ .. وَطَلَبْتُمْ لِلْعَذَابِ ..  
 لَكُمْ حَلٌّ .. وَجَلَى الشِّدَّةَ ..  
 لَا تُدِرْ لِاسْمَتِ ذَا دَعِ زَلَمَكَ  
 رُوحَكُمْ .. قَيْدًا بِيْتِهَاجٍ وَابْتِشَاشِ ..  
 لَكَ نِسْيَانًا وَشَكَا .. لِانْتِعَاشِ ..  
 مَرَّةً أَنْظِرْ وَدَعِ مِنْكَ التَّرَقُّ

آید آن جفتش دوانه لا جرم  
 چون رسد جفتی رسد جفتی دگر  
 جفت می آید پی او شوی جوی  
 خاک اندر دیده توبت زدیت  
 گفت هین بگریز رو این سو منه  
 جانتان را جانب آتش کشید  
 در پره سوزیده تو بنگر یکی

(۱) چونکه جفتی را بر خود آورم  
 (۲) جفت کردیم این عمل را با اثر  
 (۳) چون رباید غارتی از جفت شوی  
 (۴) بار دیگر سوی این دام آمدیت  
 (۵) بازتان تو اب بکشد آن گره  
 (۶) باز چون بروانه نسیان رسید  
 (۷) کم کن ای بروانه نسیان و شکی

- (۱) إِذْ خَلَصْتَ شُكْرُكَ كَانَ بِأَنْ  
تَدْنُوا لِلْفَخْرِ .. كَمَا تَدْنُوا أَلَمَلَا ..  
وَأَنَّكَ كَانَ الْمُرَادُ وَالْمَرَامُ ..  
وَبَلَا خَوْفٍ عَدُوٍّ وَعَنَاءٍ  
نِعْمَةِ الْحَقِّ يَلِيقُ عُمْرُكَ  
قُلْتَ مِنْ فَخْرٍ دَهَانِي بِالْكَرْبِ  
أَتِي بِالْإِحْسَانِ أَنْوَاعَ الثَّنَا  
أَسْأَلُكَ مِنْ بَعْدِ ذَا النُّهْجِ الصَّوَابِ
- (۲) مَا تَقُولُ الشُّكْرَ أَنْتَ بِالْكَلامِ  
هُوَ يَعْطِيكَ بِلَا فَخْرٍ غَدَاءُ  
(۳) شُكْرُ تِلْكَ النِّعْمَةِ اعْتَقَاكَ  
(۴) تَذَكَّرُ كَمْ فِي سَقَامٍ وَتَعَبٍ  
(۵) رَبِّي خَلَصَنِي لِكَيْ بَعْدَ أَنَا  
أَضَعُ فِي عَيْنِ إِبْلِيسَ التُّرَابِ

فی بیان حکایت نذر الکلاپ فی کل شتاء بانه لما یاتی الصیف

نبنی بیتاً لاجل الشتاء

- (۶) يَجْمَعُ الْكَلْبُ الْعِظَامَ فِي الشِّتَاءِ  
(۷) لَهُ سَوَى قَالَ قَدْ لَاقَ بِأَنْ  
لَهُ وَالْبَرْدِ صَغِيرًا مِنْ عَنَاءٍ  
لِي مِنْ صَخْرٍ عَلَى قَدْرِ الْبَدَنِ

- (۱) چون رهیدی شکر آن باشد که هیچ  
(۲) تا ترا چون شکر گوئی بخشد او  
(۳) شکر آن نعمت که تان ازاد کرد  
(۴) چند اندر رنجها و در بلا  
(۵) تا چنین خدمت کنم احسان کنم
- سوی آن دانه نداری پیچ پیچ  
روزی بی دام و بی خوف عدو  
نعمت حق را ببايد ياد کرد  
گفتی از دام رها کن ای خدا  
خاک اندر دیده شیطان کنم

حکایت نذر گردن سگان هر زمان تابستان چون آید خانه سازیم بهر زمستان

- (۶) سگ زمستان جمع کرد استخوانش  
(۷) کو بگوید کاین قدر تن که منم
- زخم سرما خرد گرداند چنانش  
خانه از سنگ باید کردند



- (۱) اصْنَعُ الْبَيْتَ إِذَا الصَّيْفُ وَرَدَ  
عَرَضَتْ مِنْهُ الْعِظَامُ جِلْدُهُ  
(۲) إِذْ رَأَى نَفْسَهُ قَدْ زَادَ بِحُجْمٍ  
قَالَ يَا سَيِّدُ مَا بَيْتٌ لِيَا  
(۳) وَكَبِيرًا عَادَ فِي الظِّلِّ سَحَبٌ  
زَادَ فِي غَنَجٍ مَشَى عَدَّ الْغَنَى  
(۴) لَهُ قَالَ الْقَلْبُ يَا عَمِّي اصْنَعِ  
قُلْ لِي الْبَيْتَ مَتَى لِي يَسْعَ  
(۵) فِعِظَامُ حِرْصِكَ عِنْدَ الْآلَمِ  
(۶) تَصْغُرُ قُلْتُ أَنَا مِنْ تَوْبَةٍ  
لِيَكُونُ فِي الشِّتَاءِ الْعَتَبَةُ  
(۷) حَيْثُ مِنْكَ الْوَجَعُ رَاحَ وَصَارَ  
مِنْكَ فِكْرُ الْبَيْتِ مِثْلَ الْكَلْبِ قَدْ
- لَا نَبْسَاطٍ وَجَدَ الضَّغْطُ فَقَدْ  
يُنَشِّرُ طَيْبًا يَزِيدُ قَدَهُ  
.. كَبِيرٌ جَدًّا بِعَظْمٍ وَبِلَحْمٍ..  
يَسْعُ فَالْعِظَامُ أَرْبَى بِيَا  
رِجْلَهُ شَبَعَانِ غِرًّا وَعَجَبُ  
نَفْسَهُ .. رَاقَ لَهُ الطَّبْعُ الدِّنْيَى ..  
لَكَ بَيْتًا قَالَ وَيَلَاكَ انْزِعِ  
.. مَنْ لِي جِسْمِي الضَّخْمُ بَيْتًا يَصْنَعُ ..  
وَاضْطِهَادِ الطِّيِّ مِنْ ضَغْطِ آلَمِ  
اصْنَعُ بَيْتًا .. بِكُلِّ رَغْبَةٍ ..  
.. لِي بِهِ تُعْتَقَ مِنِّي الرِّقَبَةُ ..  
لَكَ ذَا الْحِرْصِ ضَخِيمًا ذَا الْعِتَابِ  
ذَهَبَ .. فِي الصَّيْفِ وَاللُّبِّ فَقَدْ ..

استخوانها پهن گردد پوست شاد  
در کدامین خانه گنجم ای کیا  
کاهلی سیری غری خود رایه  
گوید او در خانه کی گنجم بگو  
در هم آید خورد گردد در نورد  
در زمستان باشدم استانه  
همچو سگ سودای خانه از تو رفت

(۱) چونکه تابستان بیاید از گشاد  
(۲) گوید او چون زفت دیده خویش را  
(۳) زفت گردد پا کشد در سایه  
(۴) گویدش دل خانه ساز ای عمو  
(۵) استخوان حرص تو در وقت درد  
(۶) گویشی از توبه بسازم خانه  
(۷) چون بشد درد و شدت آن حرص زفت



- (۱) فَمِنْ النِّعْمَةِ شُكْرُ النِّعْمَةِ  
وَلِسَمِيتِ النِّعْمَةِ أَنْتِ ذَهَبُ
- (۲) إِصْحَحْ شُكْرَ النِّعْمَةِ الرُّوحُ بِهَا  
قَدْ أَتَى فَيْكَ إِلَى رُبْعِ الْحَبِيبِ
- (۳) بِانْتِبَاهِ جَاءَ شُكْرُ النِّعْمَةِ  
لَكَ جَاءَتْ فَاصْطِدِ النِّعْمَةَ فِي
- (۴) شُكْرُكَ النِّعْمَةَ سَوَّاكَ الْأَمِيرُ  
كَتَبْتُ بِأَلْفِ نِعْمَةٍ أَنْتَ الْفَقِيرُ
- (۵) مِنْ طَعَامِ الْحَقِّ وَالنَّقْلِ تَصِيرُ  
دَقَّةُ الْأَبْوَابِ تَعْدُو النُّهْمَةَ
- (۶) بِالْجَوَابِ الْقَوْمُ قَالُوا حَسْبُنَا  
لَوْ يَكُونُ أَحَدٌ فِي الْقَرْيَةِ
- كَانَ أَحْلَى الْأَطْفِ بِالسِّمَةِ  
لَمَحَّةٌ مِنْ فَرَسِ الشُّكْرِ رَكْبُ  
وَهِيَ كَالْجِلْدِ لَذَا الشُّكْرِ لَهَا  
.. وَالْوَصَالِ مِنْ عَلَمِ رَغَمِ الرِّقِيبِ ..  
لَكِنَّ النِّعْمَةَ كَمْ بِالْغَفْلَةِ  
فَخَ شُكْرُ الْمَلِكِ الْفَرْدِ الصَّفِيِّ  
وَالْقَنُوعِ تَطْلُبُ الْخَيْرَ الْكَثِيرُ  
تَوَثَّرُ .. وَالْمَلِكُ صَفْوًا تَصِيرُ ..  
إِكْلًا شَبْعَانِ ذَا لُطْفٍ كَثِيرُ  
تَذْهَبُ مِنْكَ تَزِيدُ النِّعْمَةَ  
أَيُّهَا النَّصَّاحُ مَا قُلْتُمْ لَنَا  
هَذِهِ .. يَصْغِي لِتِلْكَ الْقَوْلَةِ ..

- (۱) شکر نعمت خوشتر از نعمت بود  
(۲) شکر جان نعمت و نعمت چو پوست  
(۳) نعمت آید غفلت و شکر انتباه  
(۴) نعمت شکرت کند پر چشم و میر  
(۵) سیر نوشی از طعام و نقل حق  
(۶) قوم گفتند ای نصوحان بس بود  
شکر باره کی سوی نعمت رود (۱)  
زانکه شکر آرد ترا تا کوی دوست  
صید نعمت کن بدام شکر شاه  
تا کنی صد نعمت ایثار فقیر (۲)  
تا رود از تو شکم خواری و دق  
آنچه گفتید از درین ده کس بود

- (۱) قَفَلًا الْحَقُّ لَنَا فَوْقَ الْقُلُوبِ  
أَحَدٌ لَا يَعْلَمُ السَّبْقَ عَلَيَّ  
(۲) رَسْمُنَا هَذَا لَهُ الرِّسَامُ ذَاكَ  
لَا وَلَا التَّغْيِيرَ فِي قَالٍ وَقِيلَ  
(۳) مِائَةٌ عَامٍ تَقُولُ لِلْحَجَرِ  
مِائَةٌ عَامٍ تَقُولُ لِلْعَتِيقِ  
(۴) أَوْ تَقُولُ لِلتُّرَابِ بِالصِّفَاتِ  
أَوْ تَقُولُ الدَّرُّ كُنْ وَالْعَسَلُ  
(۵) يَا تَرَى الْأَوْصَافَ هَذِي وَجَدْتُ  
وَمَتَى يَا سَيِّدُ الْمَاءِ الْعَسَلُ  
(۶) خَالِقِ الْأَفْلَاقِ كَلَّا مَعَ مَنْ  
وَهُوَ مَاءٌ وَتُرَابًا مَعَ مَنْ
- وَضَعَ .. زِدْنَا خَطَايَا وَذُنُوبَ  
قُفِّلَ رَبِّ الْعِزَّةِ بَارِي الْمَلَا  
فَعَلَ .. مَا وَجَدَ مِنْهُ انْفِكَالُ ..  
يَجِدُذَا .. وَلَهُ عَزَّ الْبَدِيلُ ..  
كُنْ كَمِثْلِ التَّيْرِ أَوْ مِثْلِ الدَّرِّ  
بِالْجَدِيدِ كُنْ وَرِيَانًا أُنِيقُ  
كُنْ كَمَا أَوْعِطَ لِلْمَخْلُوقِ الْحَيَاتِ  
أَيُّهَا الْمَاءُ .. تَجِلَّ عَمَلًا ..  
حَالَةً أُخْرَى وَبِالْغَيْرِ بَدَتْ  
حَوْلَ أَوْ بَدَلٍ مِنْهُ الْعَمَلُ  
فَلَمَّا كَانَ ذَا لَطْفٍ بِفَنٍ  
لَهُمَا يُنْمِي بَرًا جُودًا وَمَنْ

کس نداند برد بر خالق سبق  
این نخواهد شد بگفت و گو دگر  
کهنه را صد سال کوئی باش نو  
آب را گوئی غسل شو یا که شیر  
آب کی گردد غسل ای ارجمند  
خالق آب و تراب و خاکیان

(۱) قفل بر دلهای ما بنهاد حق  
(۲) نقش ما این کرد آن تصویر گر  
(۳) سنگ را صد سال کوئی لعل شو  
(۴) خاک را گوئی صفات آب گیر  
(۵) هیچ این اوصاف دیگرگون شود  
(۶) خالق افلاک با افلاکیان

- (۱) لِلْسَّمَاءِ الدَّورَانَ وَالصَّفَا  
 (۲) وَالنِّمَاءِ فَالَسَّمَا أَنَّى الْكَدَرُ  
 (۳) صَفْوَةَ مَاءٍ وَطِينٍ يَشْتَرِي  
 قِسْمَةً قَدْ وَهَبَ أَنَّى الْجَبَلِ  
 (۴) فَالَنِّيْمُونَ لَهُمْ قَالُوا نَعَمْ  
 رَأْسَهُ لَا يَقْدُرُ عَنْهَا أَحَدُ  
 (۵) بَرٍّ الْأَوْصَافِ وَالْكُلِّ عَرَضُ  
 (۶) يَجْعَلُ الْمَرَضِيَّ تَبْرًا لِلْحَجَرِ  
 لِلنَّحَاسِ لَوْ تَقُولُ الذَّهَبُ  
 وَهَبَ وَالْمَاءَ وَالطِّينَ الْجُفَا  
 تَقْدُرُ تَنْتَخِبُ أَنَّى قَدْرُ  
 فَلِكُلِّ وَاحِدٍ فِي قَدْرِ  
 صَارَ كَالْتِبَنَةِ .. وَزَنًا وَعَمَلُ ..  
 بَرٍّ أَوْصَافًا أَرَبْتَ بِالْعَظْمِ  
 يَسْحَبُ دَامَتْ كَمَا شَاءَ أَبَدُ  
 يُمَكِّنُ الْمَبْغُوضُ وَفَقًّا لِلْمَعْرُضِ  
 لَوْ تَقُولُ كُنْ مَجُونٌ وَهَذَرُ  
 كُنْ طَرِيقَ لَكَ مِنْهُ ذَهَبًا (۱)

(۱) ای تقول للحجر کن ذهباً فذلك هذا لا فائدة منه لان صفته ذاتية الخلقة اما قولك للنحاس کن ذهباً هذا ممکن ولوکان کل من الذهب والنحاس معدناً علی حدة لکنه واحد بالنوع صفته عارضیه یصل المرتبة الذهبية بالاشیاء الوصلة لها بالتدریج -

- (۱) آسمان را داد دوران و صفا  
 (۲) کی تواند آسمان دردی گزید  
 (۳) قسمتی برده است هر يك را رهی  
 (۴) انبیا گهتند کاری آفرید  
 (۵) آفرید او وصفهائی عارضی  
 (۶) سنگ را گوئی که زر شوی بدهد است  
 آب و گل را تیره زوئی و نما  
 کی تواند آب و گل صفوت خرید  
 کی کهی گردد بجهدی چون کهی  
 وصفهائی که تتان زان سر کشید  
 که کسی مبعوض میگردد رضی (۱)  
 مس را گوئی که زر شوراه هست (۲)

(۱) یعنی بعض اوصاف عارضیتی هستند که ممکن الزوال اند - (۲) سبب زر شدن مس که کیمیاست بدست ما نهاده این حال قلب قابلی است که اصلاح آن بدست رسل ممکن است -



- (۱) لَوْ تَقُولُ لِلْحَصَى الطِّينَ اسْتَحِيلَ  
لَوْ تَقُولُ لِلْمُرَابِ الطِّينَ صِرَ  
(۲) وَلَكُمْ أَمْرَاضٍ أُعْطِيَ الْحَيْلُ  
هِيَ مِثْلُ الْفَطِيسِ وَالْعَرَجِ  
(۳) وَلَكُمْ أَمْرَاضٍ أُعْطِيَ وَالِدَوَاءُ  
وَلَهَا الرِّعْشَةُ عُدٌّ وَالصَّدَاعُ  
(۴) هَذِهِ الْأَدْوِيَّةُ لِلْإِثْلَافِ  
هَذِهِ الْأَوْجَاعُ وَالْأَدْوِيَّةُ  
(۵) بَلْ إِنْ كُلَّ مَرَضٍ كَانَ دَوَاءً
- عَجَزَ .. أَنْ عَنْ يَرَى عَنْهُ بِدِيلُ .. (۱)  
جَازَ .. أَنْ يَرْجِعَ مِثْلَ مَا أَمَرَ  
عَجَزَتْ عَنْهَا وَأَعْيَى الْعَمَلُ  
وَالْعَمَى .. ذَاتِيَّةٌ بِالْحَرْجِ ..  
قَرَبَ مِنْهَا وَرَاقَتْ لِلْبَقَاءِ  
مَثَلًا وَلِتَقِيسِ الْغَيْرِ اتِّبَاعُ (۲)  
صَنَعَ لَمْ تَكْ هُزُواً وَجُزَافُ  
.. حِكْمَةٌ فِي وَضْعِهَا مُجَرِّيَّةٌ ..  
إِذَا بَجَدَ تَطَلَّبَ لِلْيَدِ جَاءَ

(۱) و ذلك لان الرمال و الحصى اجزاء حجرية فتكون الحجرية لها صفة ذاتية واما الاجزاء الترابية قابلة لجذب الماء و تقبل ان تكون بالصورة طيناً اى كذا الانسان قال تعالى فى حق من كفر كانت صفاته ذاتية كالحجر و الرمل ( سواء عليهم اأُنذرتهم ام لم تنذرهم لا يؤمنون ) لان صفات الكفر فيهم ذاتية كما انه قال فى حق من كان له الكفر صفة عارضية ( انما تنذر من اتبع الذكر وخشى الرحمن بالغيب فبشره بمغفرة واجر كريم ) وقال (ص) الشقى شقى فى بطن امه و السعيد سعيد فى بطن امه - (۲) نسخة ثانية - (ولها اللقوة عدو الصداع) بناء على أن اللقوة بمعنى الرعشة عربية كما فى البرهان الفاطمى -

- (۱) ريگ را گوئی که گل شو عاجز است  
(۲) رنجها دادست کان را چاره نیست  
(۳) رنجها داده است کانرا چاره است  
(۴) این دواها ساخت بهر ائتلاف  
(۵) بلکه اغلب رنجها را چاره هست
- خاک را گوئی که گل شو جائز است  
آن بمثل لنگی و فطس و عمی است (۱)  
آن بمثل لقوه و درد سر است  
نیست این درد و دواها از گزاف (۲)  
چون بجد جوئی بیاید آن بدست

(۱) فطس پهن شدن بینی - (۲) مراد از دواها شریعت آوردن و ارسال رسل

میباشد -

## تکرار اولئك المنكرين حججهم الجبرية

- (۱) بِالْجَوَابِ الْقَوْمُ قَالُوا الدَّاءُ ذَا  
مِنْ دَوَاءٍ مَا لَهُ دَامَ أَذَى
- (۲) فِسِينِيًّا كَثْرَةً مِنْ ذَا الْمَقَالِ  
قَلْتُمْ وَ النَّصْحَ لِكِنْ بِالْمَثَالِ
- أَصْعَبَ ذَا السَّدِّ كُلِّ لَحْظَةٍ  
عَادَ .. خَلَوْا مَا لَكُمْ مِنْ عِظَةِ ..
- (۳) لَوْ يَكُونُ الْمَرَضُ ذَا الدَّوَاءِ  
قَابِلًا يُرْجَى لَهُ حِينًا شِفَاءً
- أَخِرَ الْأَمْرِ وَلَوْ كَالذَّرَةِ  
عَنْهُ زَالَتْ ضَعْفَ بِالْقُدْرَةِ
- (۴) لَوْ تَصِيرُ السَّدَّةُ لِلْمَكِيدِ  
لَا يَجِيءُ الْمَاءُ مَرًّا إِلَّا بَدِ
- فَإِذَا مَا الْبَحْرَ كَلًّا شَرِبَا  
لِمَحِلِّ آخِرٍ قَدْ ذَهَبَا

## ایضاً جواب الانبياء (ع) للجبرية

- (۵) بِالْجَوَابِ الْأَنْبِيَاءُ الْيَأْسُ قَبِيحٌ  
لَهُمْ قَالُوا وَ كَمْ رَحِبَ فَيْسِيحٌ
- كَرُمَ الْحَقِّ وَ إِحْسَانُ لَهُ  
مَا لَهُ حَدٌّ فَعُورًا وَ انْتَبَهُوْا

## مکرر کردن آن منکران حجتهای جبریه را

- (۱) قوم گفتند ای گروه این رنج را  
نیست زان رنجی که بپذیرد دوا
- (۲) سالها گفتند زین افسون و پند  
سخت تر می گشت زان هر لحظه بند
- (۳) گردوا را این مرض قابل بدی  
آخر از وی ذره زایل شدی
- (۴) سده چون شد آب ناید در جگر  
گر خورد دریا رود جای دگر

## باز جواب انبیاء (ع) جبریان را

- (۵) انبیا گفتند نومیدی بدست  
فضل و رحمتهای باری بیحدست

(۱) مِنْ نَوَالِ الْمُحْسِنِ هَذَا الْأَجَلَ

وَعَلَى السِّمِطِ لِهَذِي الرَّحْمَةِ

(۲) وَلَكُمْ مِنْ عَمَلٍ فِي الْأَوَّلِ

لَهُ كَانَ السَّهْلَ عَادَ صَعْبُهُ

(۳) كَانَ بَعْدَ الْيَأْسِ كَمْ مِنْ أَمَلٍ

(۴) مِنْ شُمُوسٍ تَفْرُضُ مِثْلَ الْحَجَرِ

وَعَلَى سَمْعٍ وَقَلْبٍ تَضْرِبُونَ

(۵) فِي الْقَبُولِ مَا لَنَا أَيُّ عَمَلٍ

(۶) مَعَ تَسْلِيمٍ هُوَ يَا أَمْرُنَا

(۷) نَفْسَنَا الرُّوحَ لِأَجْلِ أَمْرِهِ

لَوْ لَنَا يَا أَمْرُ رَمْلًا وَحَجَرًا

لَا يَلِيقُ الْيَأْسُ أَوْ قَطْعُ الْأَمَلِ

يَدَكُمْ خَلُّوا وَسِيرِ التَّعَمَّةِ

كَانَ صَعْبًا بَعْدَ حَلِّ الْمَشْكِلِ

ذَهَبَ .. هَانَ كَثِيرًا خَطْبُهُ ..

وَلَكُمْ بَعْدَ الظَّلَامِ تَنْجَلِي

صِرْتُمْ الْقَاسِينَ .. لِلرُّوحِ الْعَبْرَ ..

لِلْمَهْوَى الْأَقْفَالِ فِي ذَا تَرْغَبُونَ

شَغَلْنَا تَبْلِيغُ أَمْرِ الْحَقِّ حَلِّ

بِالْعَبُودِيَّةِ ذِي لَيْسَتْ لَنَا

نَمْسِكُ .. فِي نَفْعِهِ مَعَ ضَرِّهِ ..

نَزَعَ نَزَعَ وَفَقَ مَا أَمْرُ

دست در فترک این رحمت زنید

بعد از آن بگشاده شد سختی گذشت

از پس ظلمت بسی خورشیدهاست

قفلها بر گوش و بر دل بر زدید

کار ما تسلیم و فرمان کرد نیست

نیست ما را از خود این گوبندگی

گر بر یکی گوید او کاریم ما

(۱) از چنین محسن شاید نا امید

(۲) ای بسا کاری که اول صعب گشت

(۳) بعد نو میدی بسی امیدهاست

(۴) خود گرفتیم که شما سنگین شدید

(۵) هیچ ما را با قبولی کار نیست

(۶) او بفرموده است مان این بندگی

(۷) جان برای امر او داریم ما



- (۱) لَيْسَ غَيْرُ الْحَقِّ وَالرَّبِّ الْعَلِيِّ  
مَعَ قَبُولِ الْخَلْقِ وَالرَّدِّ لَهَا
- (۲) أَجْرَةٌ تَبْلِيغِ مَا أُرْسِلَ فِيهِ  
مِنْهُ صِرْنَا الْخَصَمَ وَجْهًا وَالْقَبِيحَ
- (۳) فَعَلَى ذَا الْبَابِ نَحْنُ كَالْفَرِيقِ
- (۴) نَقِفُ كُلَّ مَحَلٍّ مِنْ ظَهَرٍ  
إِذْهُوَ فِي السِّجْنِ مِنْ بَعْدِ الْحَبِيبِ
- (۵) مَعَنَا الْحَبُّ الَّذِي رُمْنَا حَضَرَ
- (۶) رَوْحُنَا فِي الْقَلْبِ مِنَّا رَوْضَةٌ  
مِنْ طَرِيقِ الْمَذْبُورِ وَ الْهِرَمِ
- (۷) دَائِمًا غَضُوبٌ نَحْنُ وَ شَبَابُ
- مِنْ صَدِيقٍ كَانَ مَعَ رُوحِ النَّبِيِّ  
مَا لَهُ شُغْلٌ وَلَا يَتَّبِعُ بِهَا  
مِنْ رِسَالَاتِهِ.. وَالصَّعْبُ الْكَرِيمُ..  
عِنْدَ هَذَا الْخَلْقِ لِلْحَبِّ الْمَلِيحِ  
مَا مَلَلْنَا كَيْ لِبُعْدٍ فِي الطَّرِيقِ  
بِالْمَلَالِ قَلْبُهُ اكْتَنَظَ كَدْرُ  
.. بِالْوَصَالِ مَا لَهُ أَيْ نَصِيبُ ..  
لِنِشَارِ الرَّحْمَةِ مِنْهُ شَكَرُ  
وَزَهْوُ وَوُرُودُ غَضَّةٍ  
أَمْ يَكُ.. الْفِرْدَوْسَ تَحْكِي لَا إِرْمُ..  
وَ جَدِيدُونَ ضُحُو كُونِ عَذَابِ

با قبول ورد خلقش کار نیست  
زشت و دشمن روشدیم از بهر دوست  
تا ز بعد راه هر جا بیستیم  
کز فراق یار در محبس بود  
در نثار رحمتش جان شاکر است  
پیری و پژمردگی را راه نیست  
تازه و شیرین و خندان و ظریف

(۱) غیر حق جان نبی را یار نیست  
(۲) مزد تبلیغ رسالاتش از اوست  
(۳) ما درین درگاه ملولان نیستیم  
(۴) دل فرو بسته ملول آن کس بود  
(۵) دلبر و مطلوب با ما حاضر است  
(۶) در دل ما لاله زار و گلشنی است  
(۷) دایما تر و جوانیم و لطیف

وَاحِدًا .. لَا قُلُّ أَوْ كَثْرٌ لَنَا ..  
 كَانَ مُنْفَكًّا .. لَهُ الْجِسْمُ مَقَرٌّ ..  
 قَرَّ فِي الْأَجْسَامِ وَالرُّوحَ هَجَرَ  
 كَانَ فِي الرُّوحِ وَأَنْتَى هُوَ قَرٌّ  
 مِنْ سِنِيِّ عِنْدَ أَهْلِ الرِّفْعَةِ  
 وَاحِدًا الْيَوْمَ .. بِلَا كَيْفٍ وَكَمْ ..  
 وَاحِدًا الْيَوْمَ غَدَى عِنْدَهُمْ  
 رَجَعَتْ مِنْ عَدَمٍ لَا فِي زَمَنٍ  
 يَوْمٌ أَوْ لَيْلٌ وَلَا أَنَا يَلِمُ  
 وَمُشَيِّبٌ وَانْجِرَافٌ وَاعْتِلَالٌ  
 غَيْبَةٌ .. عَنْ جِسْمِنَا كَيْفًا وَكَمْ  
 لِلْأَلْهِ السُّكْرِ مِثْلُ مَا نُحِبُّ

(۱) سَاعَةً وَالْعَامُ كَانَا عِنْدَنَا  
 حَيْثُ مِثْنَا الطُّوْلُ بَتًّا وَالْقِصْرُ  
 (۲) ذَلِكَ الطُّوْلُ وَذِيَاكَ الْقِصْرُ  
 أَيْنَ ذَاكَ الطُّوْلُ ذِيَاكَ الْقِصْرُ  
 (۳) فَثَلَاثُ مِائَةٍ مَعَ تِسْعَةٍ  
 صَاحِبِي الْكَهْفِ بِلَا حُزْنٍ وَغَمٍ  
 (۴) ذَلِكَ الْوَقْتُ الْمَدِيدُ لَهُمْ  
 إِذْ بِهِ الْأَرْوَاحُ أَيْضًا لِلْمَبْدَنِ  
 (۵) فَإِذَا مَعَ شَهْرٍ أَوْ عَامٍ عُدِمَ  
 فَمَتَى شَبَعٌ يَكُونُ وَمَلَالٌ  
 (۶) إِذْ لَنَا كَانَتْ بَيْسْتَانِ الْعَدَمِ  
 فَلَنَا مِنْ قَدَحٍ لُطْفٍ نُسَبِّ

که دراز و کوتاه از ما منفکیست  
 و آن دراز و کوتاه اندر جان کجاست  
 پیششان یک روز بی اندوه و لطف  
 که به تن باز آمد ارواح از عدم  
 کی بود سیری و بیری و ملال  
 مستی از سقراق لطف ایزد است

(۱) پیش ما صد سال و یک ساعت یکی است  
 (۲) آن دراز و کوتاهی در جسمهاست  
 (۳) سیصد و نه سال آن اصحاب کهف  
 (۴) و انگهی ننمودشان یک روز هم  
 (۵) چون نباشد روز و شب با ماه و سال  
 (۶) در گلستان عدم چون بیخودیست

- (۱) كُلُّ مَنْ مَّا شَرِبَ مِنْ ذَا الْقَدَحِ  
وَمَتَى يَقْدَرُ بِالْوَهْمِ الْجَعْلُ  
(۲) لَيْسَ مَوْهُومًا لَوْ الْمَوْهُومَ كَانَ  
(۳) عِدَمَ بِالْوَهْمِ كَيْفَ النَّارُ حِينَ  
هَلْ رَأَيْتَ زَمَنًا وَجْهًا مَائِجَ  
(۴) يَا كِبَارُ اصْحَوْا احْذَرُوا أَنْ تَقْطَعُوا  
مِثْلَ هَذِي اللَّقْمَةِ حَتَّى الْقَمِ  
(۵) طُرُقٌ صَعْبَةٌ الْغَايَةِ كَمْ  
وَعَلَى الْأَهْلِ لَنَا مِنْهَا الطَّرِيقُ
- لَمْ يَدَقْ لَمْ يَدْرِ فِي هَذَا الْفَرْحِ  
يَأْتِي بِالْأَنْفَاسِ لِلْمُورِدِ الْأَجَلِ  
ذَاكَ كَالْمَوْهُومَاتِ فِي كُلِّ زَمَانٍ (۱)  
تَأْتِي بِالْجَنَّةِ بِاللُّطْفِ تَبِينُ  
لَمَعَ بِالْحُسْنِ مِنْ وَجْهِ قَبِيحٍ (۲)  
لَكُمْ الْحُلُقُومَ عَنْهُ تَمْنَعُوا  
وَصَلَتْ .. فَالْفَرْصَةَ فِيهَا اِغْنَمِي  
نَحْنُ أَذْهَبْنَا .. اُنْجَلَتْ عَنْهَا الْأُزْمُ  
نَحْنُ سَهَّلْنَا .. وَبِالطِّيِّ الْحَقِيقُ

(۱) ای لو کان موهوماً وادركه العقل الجزئی مثل الموهومات السائرة لكان معدوماً  
والحال ان شاربه و ساقیه باق و فینا موجود لسیقه لطلابہ - (۲) و فی نسخه بدل  
روی زشت خوک زشت معناه هل یأتی و یولد من الخنزیر القبیح وجه حسن و فی  
نسخه بدل تابد بالتاء المثناة الفوقیة والنون المفتوحة (تاند) ای هل یقدر -

- (۱) لم یدق لم یدر هر کس کو نخورد  
(۲) نیست موهوم ار بدی موهوم آن  
(۳) دوزخ اندر وهم چون آرد بهشت  
(۴) هین گلوئی خود مبرید ای مهان  
(۵) راههای صعب پایان برده ایم
- کی بوهم آرد جعل انفس ورد  
همچو موهومان شدی معدوم آن  
هیچ تابد روی خوب از روی زشت  
این چنین لقمه رسیدم تادهان  
ره بر اهل خویش آسان کرده ایم



## تکرار القوم الاعتراض علی الانبیاء (ع)

- (۱) لَّهُمَّ الْقَوْمُ أَجَابُوا أَنْتُمْ  
نَحْسُنَا وَالضَّدَّ أَنْتُمْ وَلَنَا  
(۲) رُوحُنَا مِنْ كُلِّ فِكْرٍ خَالِيَةٍ  
وَبِغَمٍ وَاضْطِهَادٍ وَعَنَا  
(۳) كَانَ ذَوْقٌ وَاجْتِمَاعٌ وَاتِّفَاقٌ  
(۴) بَانَ فِينَا فَلِنُقِلَ الشُّكْرُ  
وَالْمَلَالُ مِنْكُمْ طَيْرَ الْحَمَامِ  
أَيْنَمَا كَانَ حَدِيثٌ وَسَمَرٌ  
(۵) أَيْنَمَا صَوَّتَ مِنَ الْوَحْشَةِ بَانَ  
(۶) أَيْنَمَا كَانَ مَحَلٌّ فِي الدُّنَا  
أَيْنَمَا كَانَ مَحَلٌّ فَالنَّكَالُ
- هَبَّكُمْ السَّعْدَ لَكُمْ قَدْ كُنْتُمْ  
قَدْ رُدِدْتُمْ بِكُمْ نَلْقَى الْعَنَا  
كَانَتْ .. الْأَلَامُ عَنَا غَادِيَةٍ ..  
أَنْتُمْ الْقَيِّمُونَ فِي الدُّنَا  
مِنْ قَبِيحٍ فَالِكُمْ أَلْفَ افْتِرَاقٍ  
نَحْنُ كُنَّا الْبَيْغَا بِالْكَدَرِ  
قَدْ رَجَعْنَا الْفِكْرَ بِالْمَوْتِ أَدَامَ  
فِيهِ بَسْطَ لِعَنَا وَكَدَرُ  
فَهُوَ الْمُسْتَنْكَرُ .. الْجَافِي الْمُهَانَ ..  
فَهُوَ الْفَالُ الْقَبِيحُ ذُو الْخَنَا  
وَمَحَلُّ الْأَخْذِ وَالْمَسْخِ لِحَالِ

## مکرر کردن قوم اعتراض را بر انبیا (ع)

- (۱) قوم گفتند ار شما سعد خودید  
(۲) جان ما فارغ بد از اندیشه‌ها  
(۳) ذوق و جمعیت که بود و اتفاق  
(۴) طوطی نقل شکر بودیم ما  
(۵) هر کجا افسانه غم گسترست  
(۶) هر کجا اندر جهان فال بدی است
- نحس مایید و ضدید و مرتدید  
در غم افکندید ما را و عنا  
شد ز فال زشتان صد افتراق (۱)  
مرغ مرگ اندیش گشتیم از شما  
هر کجا آوازه مستنکریست  
هر کجا مسخ نکالی مؤخذیست

(۱) چنانچه گفتار کافران با رسل در سوره یس آمده (قالوا انا تطیرنا بکم لئن لم تنتهوا لنرجمنکم ولیمسکم منا عذاب الیم) -

(۱) فِي الْمِثَالِ لَكُمْ وَالْقِصَّةِ وَ يَفَالِ لَكُمْ .. وَالْحِصَّةِ ..  
لَكُمْ بِالْغَمِّ وَالْحَزَنِ مُدَامَ بَانَ ذَوْقُ وَاشْتِهَاءٍ .. وَمَرَامَ ..

### ایضا جواب الانبیاء (ع) لهم

(۲) فَالَنَّبِيُّونَ لَهُمْ قَالُوا أَجَلَ مَدَدًا مِنْ وَسْطِ الرُّوحِ لَكُمْ  
(۳) فِي مَحَلِّ خَطِرٍ أَنْتَ إِذَا وَمِنْ الْجَانِبِ لِلرَّأْسِ أَنْتَ  
(۴) وَ مُجِبٌ أَيْقَظُ أَنْ يَعَجَلَ  
(۵) بَلَعَمَكَ الْحَيَّةُ أَنْتَ تَقُولُ تَضْرِبُ فَالْفَالِ مَا كَانَ أَظْفَرِ  
فَقَبِيحُ الْفَالِ .. عَنْ سُوءِ الْعَمَلِ ..  
يَمْسِكُ .. أَخْبَرَ عَمَّا عِنْدَكُمْ ..  
نُمتَ .. دَوْمًا تَرْقُبُ فِيهِ الْأَذَى ..  
لَكَ أَفْعَى .. أَلْعَيْنُ مِنْكَ مَا رَأَتْ ..  
أُظْفَرُ أَنْجُو بِسُوءِ هَذَا الْعَمَلِ  
لِمَ ذَا الْفَالِ الْقَبِيحِ مِنْ ذُھُولِ  
فِي الْعِيَانِ السَّاطِعِ وَيَكْ أَنْظِرِ

(۱) در مثال و قصه و فال شماس است در غم انگیزی شمارا مشتهاست

### باز جواب گفتنی انبیاء (ع)

(۲) انبیا گفتند فال زشت و بد  
(۳) گر تو جائی خفته باشی با خطر  
(۴) مهربانی مرا ترا آگاه کرد  
(۵) تو بگویی فال بد چون میزنی  
از میان جان تان دارد مدد (۱)  
اژدها در قصد تو آید بسر  
که بچه زودار نه اژدرهاست خورد  
فال چه بر چه به بین در روشنی

(۱) یعنی هر زشت و بد که می آید از شئامت حال شماس چنانکه قصه در سوره یونس ذکر شده است ( قالوا طائركم معكم الا انما طائركم عند الله ولكن اكثرهم لا يعلمون ) -

لَكَ أَجْنَى .. وَعَلَى النَّهْجِ الصَّحِيحِ ..  
 .. مَنْ لَهُ الْكَوْنُ بِمَنْ فِيهِ يَطِيعُ ..  
 مَوْقِظًا .. قَدْ كُشِفَ عَنْهُ الْغِطَاءُ  
 مَا رَأَوْهُ قَالَ قَوْلًا بَيْنًا  
 أَنْتَ لَا تَأْكُلُ تَزِيدُ سَقَمًا  
 لَكَ وَالشَّرُّ وَأَرْبَى بِالنَّدَمِ  
 لِي فَالَا سَمِيمًا .. لَا تَذْهَبُ ..  
 .. وَلِمَنْ يَنْفَعُكَ عَمْدًا تَضُرُّ ..  
 أَنْتَ فِي ذَا الْيَوْمِ دَعِ شُغْلًا بَعْدَ  
 نَجْمٍ لَوْ تَعْلَمُ قَوْلًا وَفَنَ  
 قَالَ تَشْرِيهِ لَهُ تَدْرِي الْمَلِيحُ  
 أَبَدًا مَا ظَهَرْتَ لِمَ فِي الْغِلَافِ  
 نَجْمٍ قَدْ أَقْطَا حَدْسًا وَظَنَ

(۱) فَأَنَا مِنْ وَسْطِ الْفَالِ الْقَبِيحِ  
 أَذْهَبُ فَيْكَ إِلَى الْبَابِ الرَّفِيعِ  
 (۲) فَالْنَبِيِّ لَمْ كَانَ مِنْ خَفَاءِ  
 حَيْثُ عَنْ كُلِّ الَّذِي أَهْلُ الدُّنَا  
 (۳) لَوْ طَبِيبَ لَكَ قَالَ الْحَصْرُ مَا  
 مِثْلُ هَذَا الْمَرَضِ جَرَّ الْأَلَمِ  
 (۴) أَتَقُولُ لِمَ أَنْتَ تَضْرِبُ  
 فَإِذَا لِلْمَنَاصِحِ الْإِثْمَ تَجْرُ  
 (۵) لَوْ لَكَ مَنْ نَجَّمَ قَالَ أَبَدَ  
 (۶) مِائَةً مَرَّةً الْكِذْبَ لِمَنْ  
 مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ لَوْ صَحِيحُ  
 (۷) فَلَمَّا هَذَا النُّجُومُ بِالْإِخْلَافِ  
 (۸) مِنْكَ تَبْقَى ذَا الطَّبِيبِ مَعَ مَنْ

می رهانم میبرم سوی سرا  
 کو بدید آنچه ندید اهل جهان  
 که چنین رنجی برآرد شور و شر  
 پس تو ناصح را مؤثم میکنی  
 آنچنان کاری مکن اندر مپیچ  
 يك دو باره راست آید می خری  
 صحبتش چون ماند از تو در غلاف  
 میکنند آگاه و ما خود از عیان

(۱) از میان فال بد من خود ترا  
 (۲) چون نبی آگه کننده است از نهان  
 (۳) گر طیبی گویدت غوره مخور  
 (۴) تو بگوئی فال بد چون میزنی  
 (۵) ورنه منجم گویدت امروز هیچ  
 (۶) صد ره از بینی دروغ اختری  
 (۷) این نجوم ما نشد هرگز خلاف  
 (۸) این طیب و این منجم از گمان



(۱) نَحْنُ أَيْقَظُنَا وَلَكِنْ بِالْعِيَانِ  
 نَنْظُرُ وَالنَّارَ نَحْوَ الْمُنْكَرِينَ  
 (۲) أَنْتَ قُلْتَ دَائِمًا مِنْ ذَا الْمَقَالِ  
 كَانَ وَالْخُسْرَانُ وَيَا ذَا الْمَقَالِ  
 (۳) أَنْتَ يَا مَنْ لَسْتَ نَصَحَ النَّاصِحِينَ  
 أَيْنَمَا رِحْتَ يَكُونُ مَعَكَ  
 (۴) تَذْهَبُ وَهُوَ مِنَ السَّطْحِ لَهَا  
 (۵) لَهُ قُلْتَ أَسْكُتْ وَدَعْ عَنِّي الْحَزْنَ  
 وَقَعَ هَذَا الْكَلَامُ .. وَمَضَى  
 (۶) فَإِذَا مَا الْقَمَمِ فَوْقَ الرِّقَبَةِ  
 كُلِّ مَا أَنْتَ سُرُورًا وَطَرْبَ  
 (۷) فَلَهُ إِذْ ذَاكَ قُلْتَ يَا فُلَانُ  
 كَيْفَ بِالنُّوحِ الْكَثِيرِ وَالصَّخَبِ

فَمِنْ الْحَاشِيَةِ نَحْنُ الدُّخَانُ  
 تَمْخِضُ الْحَمَلَةُ .. مِنْ حَقْدِ كَمِينِ  
 سَاكِتًا كُنْ أَبَدًا فِينَا الْمَلَالُ  
 وَ يَشُومُ الْفَالِ جَاءَ وَالْوَبَالُ  
 تَسْمَعُ الْفَالِ الْقَبِيحَ وَالْمَهِينِ  
 قُلْ بِهِ الْأَفْعَى عَلَى الظَّهِيرِ لَكَ  
 نَظَرَ أَيْقَظَكَ عَنْ أَمْرِهَا  
 لَكَ قَالَ أَذْهَبْ وَكُنْ صَفْوًا حَسَنَ  
 حُكْمُهُ فِي مِثْلِ مَا الْحَقُّ قَضَى  
 خَلَّتِ الْأَفْعَى لَكَ بِالطَّلَبَةِ  
 قَدْ وَجَدْتَ مَرَّ طَعْمًا وَذَهَبَ  
 إِذَا الْمِقْدَارِ ذَا الْأَيْقَظُ كَانَ  
 لَمْ تَخْرِقْ جَيْمَكَ بُيُودِي الْعَجَبِ

حمله می آرد بسوی منکران  
 که زبان ماست فال شوم فال  
 فال بد با تست هر جا میروی  
 او ز بامی بیندش آگه کند (۱)  
 گوید او خوش باش خود رفت این سخن  
 تلخ گردد جمله شادی کردنت  
 چون نه بدریدی گریبان در فغان

(۱) دود می بینیم و آتش از کران  
 (۲) تو همی گوئی خموش کن زین مقال  
 (۳) ای که نصیحت ناصحان را نشنوی  
 (۴) افعی بر پشت تو بر میرود  
 (۵) گوئیش خاموش غمگینم مکن  
 (۶) چون زنده افعی دهان بر گردنت  
 (۷) پس بدو گوئی همین بود ای فلان

(۱) تمثیل دیگر است که انبیا از احوال آخرت چنان است که کسی مار دیده و  
 شما را می ترسانند و در پاسخ آن می گوئی خاموش باش و ما را غمگین مکن - سپس انبیا  
 گویند خوش باش کار ما تمام شد که شما را بند دادیم -

مِنْ عَلَوٍ أَنْتَ حَتَّى لِي يُرَى  
 مِنْ عَذَابٍ أَنْجُو فِي الْعُمَرِ الْقَسِيحِ  
 تُظْهِرُ قُلْتَ .. يَهْزِلُ وَ بَطَرُ ..  
 لَكَ بِالنُّصْحِ فَعَلْتَ حَسَنًا  
 لَكَ أَنْجِي .. وَ يَمْتَقِرُ تَقْتَرِنُ ..  
 مَا رَعَيْتَ الْحَقَّ هَانَ عِنْدَكَ  
 لَهُ صَيَّرْتَ وَ بِالنُّعْمَى كَفَرْتَ  
 .. مَنْ هُمُ التَّزْوِيرَ حَبُوءًا وَ الرِّبَا ..  
 لَوْ عَمِلْتَ مَعَهُمُ الْفِعْلَ الْمَلِيحِ  
 إَعْمَلْ .. إِمْنَحْهَا أَنْثَاءً وَ أَنْطَوَاءً ..  
 .. ضَرَرًا جَرًُّ وَ أَوْلَاهَا الْمَحَنَ

(۱) اَوْ عَلَيَّ تَضْرِبُ فِي حَجَرٍ  
 ذَاكَ بِالْجِدِّ الْكَثِيرِ ذَا الْقَبِيحِ  
 (۲) هُوَ قَالَ حَيْثُ أَنْتَ لِي الضَّرَرُ  
 (۳) لِي سَرَرْتَ جَيِّدًا قَالَ أَنَا  
 كَرِي أَنَا مِنْ ذَلِكَ الْقَيْدِ الْخَشِنِ  
 (۴) وَلِذَاكَ اللَّطْفِ مِنْ لَوْمٍ بَكَأَ  
 رَأْسَ مَالِ الظُّلْمِ وَالطُّغْيَانِ أَنْتَ  
 (۵) ذَلِكَ خُلِقَ اللَّئَامُ الْآدِنِيَا  
 عَمِلُوا مَعَكَ الْجَفَاءَ وَالْقَبِيحِ  
 (۶) أَنْتَ مِنْ ذَا الصَّبْرِ لِلنَّفْسِ انْجِنَا  
 لَأَمَّتْ كَثْرًا لَهَا الْفِعْلُ الْحَسَنُ

تا مرا آن جدی نمودی این بدی  
 تو بگوئی نیک شادم کرده (۱)  
 تا رهانم من ترا زین خشک بند  
 مایه ایندا و طغیان ساختی  
 بد کنند با تو چو نیکوئی کنی  
 که لئیمست و نسازد نیکویش

(۱) یا ز بالايم تو سنگی می زدی  
 (۲) او بگوید زانکه می آزرده  
 (۳) گفت من کردم جوان مردی به بند  
 (۴) از لئیمی حق آن نشاختی  
 (۵) این بود خوی لئیمان دنی  
 (۶) نفس را زین صبر کن منحنیش

(۱) یعنی ناصح می گوید برای این نکرد که می گوئی آزرده شدم و توجواب ناصح را بطنزن  
 گوئی خوب شادم کردی و در هلاک انداختی -

- (۱) مَعَ كَرِيمٍ تَوَلَّكَ الْإِحْسَانُ كَانَ  
وَقِبَالَ كُلِّ فَرْدٍ بِالْمِائَاتِ  
(۲) مَعَ لَيْثِيمٍ لَوْ يَقْهَرُ وَ جَفَاءً  
(۳) فَالْجَفَاءُ الْكَافِرُونَ فِي النِّعَمِ  
صَرَحُوا يَا رَبَّنَا .. مِنْ رَحْمَةٍ

لَا قَهَ ذَاكَ .. وَ فِيهِ اللَّطْفُ بَأَن  
لَكَ سَبْعًا عَوْضَ .. رَاقٍ صِفَاتٍ  
تَأْتِي عَبْدًا صَارَ زَادَ بِالْوَفَاءِ  
زَرَعُوا فِي النَّارِ أَيْضًا مِنْ أَلَمٍ  
لَكَ أَخْرَجْنَا فَمَا مِنْ قُوَّةٍ ..

حکمة خلق النار فی ذلك العالم وخلق السجین فی هذا العالم لتکون

معبد المنکرین بآن اتنا طوعا او کرها

- (۴) حَيْثُ مَنْ كَانَ لَيْثِمًا فِي الْجَفَاءِ  
نَظَرَ الظَّالِمَ بِالذَّاتِ غَدَى  
(۵) مَسْجِدُ طَاعَاتِهِمْ كَانَ سَقَرٌ  
(۶) لَيْسَ إِلَّا الشِّرْكَ فَالْصَّوْمَعَةُ  
فِيهِ الْحَقُّ الْعَظِيمُ كَمْ ذَكَرَ

صَافِيًا صَارَ لِأَن لَوْ لِلْوَفَاءِ  
.. وَبِهِ الْخُبْتُ الَّذِي أَنْسَرَّ بَدَى ..  
قَيَّدَ رَجُلِ الطَّيْرِ مِنْ دَوْمًا نَفَرٌ  
مَحْبَسُ اللَّصِّ وَ أَهْلُ التَّبِعَةِ  
.. حَيْثُ لَمْ يَلْفَ سِوَاهُ مِنْ مَفَرٍ ..

- (۱) با کریمی گر کنی احسان سزد  
(۲) بالثیمی چون کنی قهر و جفا  
(۳) کافران کارند در نعمت جفا

هر یکی را او عوض هفصد دهد  
بنده گردد ترا بس باوفا  
باز در دوزخ نداشان ربنا

حکمت در آفریدن دوزخ در آن جهان و زندان در این جهان تا معبد منکران  
گردد که اتنا طوعاً او کرها

- (۴) که لثیمان در جفا صافی شوند  
(۵) مسجد طاعات ایشان دوزخ است  
(۶) هست زندان صومعه دزد لثیم

چون وفا بینند خود جانی شوند  
بای بند مرغ بیگانه فخر است  
کاندران ذاکر شود حق عظیم



- (۱) حَيْثُ كَانَ الْقَصْدُ مِنْ خَلْقِ الْبَشَرِ  
مَعْبُدٌ مَنْ جَرَّ عَنْهَا الرِّقَبَةَ
- (۲) كَانَ لِلْإِنْسَانِ فِي كُلِّ عَمَلٍ  
(۳) هَذِهِ الْخِدْمَةُ إِقْرَأْ حَسَنًا  
فِي الدُّنْيَا غَيْرُ الْعِبَادَاتِ أَبَدٍ
- (۴) فِي الْكِتَابِ هَبْكَ ذَا الْفَنِّ وَلَا  
لَهُ صِيرْتَ الْوَسَادِ امْكُنَا
- (۵) لَمْ يَكْ ذَاكَ وَعِلْمًا وَرَشَادَ  
(۶) لَوْ صَنَعْتَ السِّيفَ مِسْمَارًا انْتَخَبْتَ  
(۷) هَبْ مِنَ الْإِنْسَانِ عِلْمًا وَرَشَدَ  
لَهُ كَانَ مَعْبُدٌ خُصٌّ بِهِ
- الْعِبَادَاتِ إِذَا صَارَتْ سَقَرٌ  
.. لَا وَلَا قَبْلُ تِلْكَ الْعَتَبَةُ ..  
قُوَّةٌ لَكِنْ غَدَى الْقَصْدُ الْأَجَلَ  
مَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ أَنَا  
لَيْسَ مَطْلُوبًا .. وَلَوْ حَسَنًا وَجَدَ  
غَيْرَهُ رَامَ بَلَى لَوْ فِي الْمَلَأَ  
لَكِنْ الْمَقْصُودُ مِنْهُ فِي الدُّنْيَا  
قَصْدٌ مِنْهُ وَنَفْعًا لِلْعِبَادِ  
لَكَ إِذَا بَارَأ .. عَنِ النَّصْرِ هَرَبْتُ ..  
قَصْدٌ بِالذَّاتِ لَكِنْ كُلُّ فَرْدٍ  
لَمْ يَكْ لِلْآخِرِ بِالشَّبَهِ

شد عبادتگاه گردن کش سقر  
لیک زو مقصود این خدمت بدست  
جز عبادت نیست مقصود از جهان  
گر تو اش بالاش کنی هم میشود  
علم بود و دانش و ارشاد و سود  
بر گزیدی بر ظفر ادبیر را  
لیک هر یک آدمی را معبدیست

(۱) چون عبادت بود مقصود از بشر  
(۲) آدمی را هست او هر کار دست  
(۳) ماخلاق الجن والانس این را بخوان  
(۴) گرچه مقصود از کتاب آن فن بود  
(۵) لیک از او مقصود این بالاش نبود  
(۶) گر تو میخی ساختی شمشیر را  
(۷) گرچه مقصود از بشر علم و هدایت

- (۱) مَعْبُدٌ مَرَّةً سَمَىٰ اَكْرَمَتَهُ  
مَعْبُدٌ مَرَّةً دَنَىٰ اَسْقَمَتَهُ
- (۲) فَالْمَلَأَمَ اضْرِبْ لِكَيِّ رَأْسَاهُمْ  
لِلْمَكْرَامِ اعْطِ لِكَيِّ جُودَاهُمْ
- (۳) وَلِذَا الْحَقُّ مَعَادَ الْمُسْجِدَيْنِ  
سَقَرًا سَوَىٰ لَيْلِكَ وَالْجَحِيمِ
- (۴) فَبَيَّنَّتِ الْمَقْدَسَ الْبَابَ الصَّغِيرَ  
(۵) يُخْضِعُونَ الرَّأْسَ إِذْ كَانُوا هُمْ  
لَهُمُ الْبَابُ الصَّغِيرُ ذَا سَقَرٍ
- يُخْضِعُونَ .. اَلَّذِلُّ يَبْدُو بِهِمْ ..  
يُكْرِمُونَ اَلْبَدْلَ يَحُلُّو لَهُمْ ..  
خَلَقَ فِي الْعَالَمِ شَيْئًا وَزَيْنَ  
وَلَيْلِكَ الْجُودَ وَالْمَنَ الْجَسِيمَ  
صَنَعَ مُوسَىٰ لِكَيِّ قَوْمَ الزَّحِيرِ (۱)  
عَمِي جَبَّارِينَ مِمَّا بِهِمْ  
وَخُضُوعٌ وَخُشُوعٌ وَعَبْرٌ

(۱) هكذا قال بعض المفسرين فى تفسير قوله تعالى ( ادخلوا الباب سجداً )

- (۱) مَعْبُدٌ مَرَّةً كَرِيمٌ اَكْرَمَتَهُ  
مَعْبُدٌ مَرَّةً لَّئِيمٌ اَسْقَمَتَهُ
- (۲) مَر لَّئِيمَانِ رَا بَزْنَ تَا سَر نَهْنَد  
مَر كَرِيمَانِ رَا بَدَه تَا بَر دَهْنَد
- (۳) لَا جَرَمَ حَقِّ هَر دُو مَسْجِدِ آفَرِيد  
دُو زَخِ آنَهَارَا وَاينَهَارَا مَزِيد (۱)
- (۴) سَاخَتِ مُوسَىٰ قَدَسِ دَر بَابِ صَغِيرِ  
تَا فَرُودِ آرَنَدِ سَر قَوْمِ زَحِيرِ
- (۵) زَانَكِه جَبَّارَانِ بَدَنَدِ وَ سَر فَرَاذِ  
دُو زَخِ آنِ بَابِ صَغِيرِ اسْتِ وَ نِيَاذِ

(۱) يعنى مقصود از آفریدن بشر علم و هدايت سوى خداوند است ولى هر يك جاى عبادت دارد و متفرع بر بيت سابق اين خواهد شد ( لا جرم حق هم دو مسجد آفريد ) بنا بر اين سميدان در تجليات جنائيه حق را ياد كنند و شقيان در تجليات جهنميه حق را هم ياد مى كنند و اين عبادت و ذكر طبيعى است نه تكليفى و مشاهده در تجليات جنت اعلى و اتم است از مشاهده در تجليات جهنم بجهت اختلاف استعدادى كه دارند -

فی بیان سبب تسخیر الله الجبارین لصورة الملوك كما اصطنع

موسى (ع) باباً صغيراً على ربض وسور القدس لاجل ركوع جبارین بنی اسرائیل وقت مجيئهم داخل الباب كما قال تعالى فى سورة البقرة واذ قلنا للملائكة الایة (۱)

- |  |  |
|--|--|
| (۱) هَكَذَا الْحَقُّ بِلَحْمٍ وَعِظَامٍ          | لِلْمَسْلُطِينَ الْمُضِلِّينَ الْعِظَامُ   |
| (۲) صَنَعَ الْبَابَ الصَّغِيرَ كَمَا بَدَأَ      | مِنْهُمْ أَهْلَ الدُّنْيَا رَهَنَ الْأَذَى |
| يَسْجُدُونَ لَهُمْ إِذْ مِنْ عَدَاءٍ             | تَرَكُوا سُجْدَةَ رَبِّ الْكِبَرِيَاءِ     |
| (۳) فَهُوَ لِلْمُسْرِقِينَ قَدْ سَوَى الْمَحَلِّ | لَهُمُ الْمِحْرَابَ .. وَالرُّوحَ أَذَلَّ  |
| إِسْمُ ذَا الْمِحْرَابِ قَدْ صَارَ الْأَمِيرَ    | صَاحِبَ الدَّوْلَةِ وَالْمَلِكَ الْكَبِيرَ |
| (۴) لَا تَلِيَقُونَ لِمَلِكِ الْحَضَرَةِ         | أَنْتُمْ الْأَطْهَارُ حُلُو الْفِطْرَةِ    |
| قَصَبٌ لِلْمُسْكِرِ الرُّطْبِ امْتِلَاءُ         | قَصَبٌ مِنْ سُكَّرٍ أَنْتُمْ خَلَاءُ       |

(۲) (واذ قلنا لهم ) بعد خروجهم من التبه ( ادخلوا هذه القرية ) بيت المقدس ( فكلوا منها حيث شئتم رغداً ) واسعاً لا حجر فيه ( وادخلوا الباب ) اى بابها ( سجدوا وقولوا حطة ) اى ان تحط خطايانا ( لتغفر لكم خطاياكم وسنزيد المحسنين ) -

بیان آن که حق تعالی صورت ملوک را سبب تسخیر کردن جباران که تسخیر حق نیند ساخت است چنان که موسی (ع) باب صغیر ساخت بر ربض قدس جهت رکوع جباران بنی اسرائیل که در وقت آمدن فروتنی کنند که ( وادخلوا الباب سجداً و قولوا حطة )

- |                                |                            |
|--------------------------------|----------------------------|
| (۱) آن چنان که ز گوشت واستخوان | از شهان باب صغیری ساخت هان |
| (۲) اهل دنیا سجده ایشان کنند   | چونکه سجده کبریارا دشمنند  |
| (۳) ساخت سرگین دانگی محرابشان  | نام آن محراب میر و پهلوان  |
| (۴) لایق آن حضرت پاکی نبید     | نیشکر پاکان شما خالی نبید  |



- (۱) قَالَ كِلَابُ تِلْكَ ذِي الْوَعْدِ لَهَا  
لَكِنْ الْعَارُ الْكَثِيرُ لِلْأَسَدِ
- (۲) فَلَا مِيرَ الْهَرَّةُ كَأَنْتَ عَلَى  
كَانَ مَنْ ذَا الْفَارِ حَتَّى يَحْذَرُ
- (۳) مِنْ كِلَابِ الْحَقِّ كَانَ خَوْفُ ذِي
- (۴) مِنْ شُمُوسِ الْحَقِّ كَانَ فَالِكِبَارِ  
رَبِّي الْأَعْلَا وَ لَاقَ الْبَلَهَ ذِي
- (۵) وَمَتَى الْفَارُ الْأَسْوَدُ لِلْوَعَى  
خَافَتْ الْغِزْلَانُ صَافُو السَّيْرَةِ
- (۶) أَيُّهَا الْمَحَاسُ لِلْقَدْرِ الْجَرِيِّ  
أَنْتَ أَكْثَبُهُ وَلِيَّ النِّعْمَةِ
- رَاقَ أَنْ تَخْضَعَ مِنْ خُبْثِ يَهَا  
أَنْ يَكُونَ تَابِعًا مِنْهُمْ أَحَدُ  
كُلِّ مَنْ بِالْخَلْقِ فَارًا فِي الْمَلَأِ  
مِنْ لُيُوثِ الْغَابِ إِمَّا تَزُرُّ  
وَمَتَى الْخَوْفُ لِذِي الْخَلْقِ الْبَدِي  
.. تِلْكَ مِنْهَا الْوَرْدُ سِرًّا وَ جَهَارًا  
رَبِّي الْأَدْنَى .. لَهَا الذِّكْرُ أَنْبَذِ  
خَافَ .. هَبْ فِي غِيَةِ الْعُمَرِ طَغَى  
مَنْ عَمِيقُ مَسِيكُمَا فِي السَّرَةِ  
فِي أَمَامِ لَا حَسْرَةَ الْكَاسِ اغْدِرِ  
لَكَ وَالرَّبَّ .. كَثِيرَ الرَّحْمَةِ ..

(۱) أَبدل لفظ الشحنة بالامير لان المقصود منه القدرة -

- (۱) آن سگان را این خسان خاضع شوند  
شیر را عارست کو را بگروند
- (۲) گربه باشد شحنة هر موش خو  
موش که بود تاز شیران ترسد او
- (۳) خوف ایشان از کلاب حق بود  
خوفشان کی ز آفتاب حق بود
- (۴) ربی الاعلاست ورد آن مهان  
رب ادنی درخور این ابلهان
- (۵) موش کی ترسد ز شیران مصاف  
بلکه آن آهویگان مشک ناف
- (۶) رو به پیش کاسه لیس ای دیگ لیس  
تش خداوند و ولی نعمت نویس

- (۱) اُسْكُتْ .. اِقْنَعْ وَیَكْ فِی هَذَا الْقَلِيلِ ..  
 غَاضِبًا یَعْدُو الْأَمِيرُ وَدَرِی  
 (۲) حَاصِلُ هَذَا الْكَلَامِ يَا كَرِيمُ  
 كَفَى لَكَ هُمْ یُخَضِعُونَ الرِّقَبَةَ  
 (۳) وَلِهَذَا كَانَ أَهْلُ الْمِحْنَةِ  
 (۴) مَا كَرِینَ الطَّاعِي كَانَ الْأَمِيرُ  
 كَانَ ذَاكَ الشَّاكِرُ الْخَبِيرُ الْبَصِيرُ  
 (۵) فَمَتَى الشُّكْرُ بِمُلْكٍ وَنَعَمُ  
 یَنْبُتُ الشُّكْرُ .. وَلَا غَیْرَ فَمَا
- لَوْ أَقُولُ أَنَا عَنْ شَرْحِ طَوِيلِ  
 أَيْضًا الْحَالَةُ هَذِي .. فِی الْوَرَى ..  
 اِعْمَلِ السَّيِّءَ مَعَ كُلِّ لَثِيمٍ  
 .. وَیُقِیمُونَ بِتِلْكَ الْعَتَبَةِ ..  
 شَاكِرِينَ كَانَ أَهْلُ النِّعْمَةِ  
 ذُو الْقَبَائِ الدَّهْبِيِّ وَالْحَقِيرُ  
 ذُو الْعِبَائِ الدَّارِیسِ الْمُضْنِ الْفَقِيرُ  
 یَنْبُتُ بَلْ بِالْبَلَاءِ وَالسَّقَمِ  
 تَجِدُ شُكْرًا فَمِنْ سَقَمِ نَمَى

### قصه عشق الصوفی علی سفره خالیه

- (۶) نَظَرَ الصُّوفِيُّ يَوْمًا سَفَرَةً  
 مِنْ سُرُورِ دَارِ طَيْشًا وَنَزَقَ
- فَوْقَ مِسْمَارٍ تَدَلَّتْ بُكْرَةً  
 مَزَقَ أَثْوَابَهُ الدَّلَقُ خَرَقَ

- (۱) بس کن ارشاحی بگویم دور دست  
 (۲) حاصل این آمد که بد کن ای کریم  
 (۳) این سبب بد کاهل محنت شاگرد  
 (۴) هست طاعی بگلر زرین قبا  
 (۵) شکر کی روید ز املاک و نعم
- خشم گیرد میر و هم داند که هست  
 با لثیمان تا نهد گردن لثیم  
 اهل نعمت طاغیند و ما کردند  
 هست شاگرد خسته صاحب عبا  
 شکر می روید ز بلوی و سقم

### قصه عشق صوفی بر سفره تنی

- (۶) صوفی بر میخ روزی سفره دید  
 چرخ میزد جامه هارا می درید



- (۱) صَرَخَ دُو نِعْمَةٍ مِّنْ قَدَا  
بَتَّةً وَالْدَّاءُ ذَا كَانَ الدَّوَاءُ  
(۲) حَيْثُ فِيهِ السُّقْمُ زَادَ وَالْحَرِيقُ  
(۳) وَ بِصَوْتٍ كَخُكْخِيٍّ وَ صَخْبٍ  
مُدَّةً سَكْرَى حَيَارَى وَقَعُوا  
(۴) ثُمَّ لِلصُّوفِيِّ ذَا رَبِّ الْفُضُولِ  
سُفْرَةٌ قَدْ عَلِقَتْ لَيْسَ بِهَا  
(۵) قَالَ رُحْ رُحْ أَنْتَ نَقَشَ مَا وَجَدَ  
(۶) لَمْ تَكِ الْعَاشِقُ عَشَقُ الْخُبْزِ لَا  
كُلُّ مَنْ قَدْ صَدَقَ قَيْدَ الْوُجُودِ

- (۱) بانگ می زد نک نوای بی نوا  
(۲) چونکه درد و سوز او بسیار شد  
(۳) کخکخی و های و هوئی میزدند  
(۴) بوالفضولی گفت صوفی را که چیست  
(۵) گفت رورو نقش بی معنیستی  
(۶) عشق نان بی نان غذای عاشق است
- قحطها را و دردها را نک دوا  
هر که صوفی بود با او یار شد  
تا که چندین مست و بیخود می شدند (۱)  
سفره آویخته و زنان تهی است  
تو بجو هستی که عاشق نیستی  
بند هستی نیست هر کو صادقست

(۱) شیخ افضل گفته کخ کخ آواز خنده صوفی است و اصل کلمه کخ کخ در وقت نفرت از زبان می آید در صحیح بخاری آمده که خرمای صدقه آورده شده نزد پیغمبر (ص) و امام حسن هنگام کودکی یک دانه برگرفت و در دهان خود گذارده پیغمبر کخ کخ فرمودند و از دهن امام حسن بیرون آوردند و بعد فرمودند ( لا یأکل آل محمد هذا ) -



- (۱) لَيْسَ لِلْعَاشِقِ شُغْلٌ بِالْوُجُودِ  
 كَأَنَّ لِلْعَاشِقِ نَفْعٌ لَيْسَ لَهُ  
 (۲) مِنْ جَنَاحٍ مَا لَهُمْ دَوْرَ الدُّنَا  
 مِنْ يَدٍ مَا لَهُمْ حَازُوا الْقَصَبَ  
 (۳) فَالْفَقِيرُ ذَاكَ مَنْ رِيحاً حَسَنَ  
 قُطِعَتْ مِنْهُ الْيَدُ وَهُوَ أَبَدَ  
 (۴) ضَرَبَ الْعَاشِقُ بَيْنَ الْعَدَمِ  
 وَهُمْ نَفْساً وَ لَوْناً كَالْعَدَمِ  
 (۵) وَمَتَى الْيَطْفُلُ الرِّضِيعُ لِلطَّعَامِ  
 كَانَ لِلْجِنِّ الْغَدَاءُ الرَّائِحَةُ
- .. لاَ وَلَا النَّفْعَ لَهُمْ مِنْهُ يَعُودُ ..  
 رَأْسُ مَالٍ .. هُوَ عِشْقٌ وَ وَلَهُ ..  
 بُكَرَةً دَارُوا يَطِيبُ وَ هُنَا  
 لِلْسَّبَاقِ وَ لَهُمْ حَقُّ الْغَلَبِ  
 شَمَّ لِلْمَعْنَى وَ بِالرُّوحِ أَفْتَتَنَ  
 ضَفَرَ الزَّنْبِيلِ مِنْ لُطْفٍ وَ جَدَ  
 لَهُمُ الْقَسْطَاطُ مِنْذُ الْقِدَمِ  
 وَاحِداً كَانُوا .. بَلَا كَيْفٍ وَ كَمْ ..  
 عَرَفَ الدُّوقَ .. دَرَى مِنْهُ الْمَرَامَ  
 مِنْ طَعَامٍ أَوْ أَدَامَ فَائِحَهُ

(۱) نسخه ثانیة - نثنة اخرى و اخرى فاتحة -

- (۱) عاشقان را کار نبود با وجود  
 (۲) بال نی و گرد عالم می پرند  
 (۳) آن فقیری کو ز معنی بوی یافت  
 (۴) عاشقون اندر عدم خیمه زدند  
 (۵) شیر خواره کی شناسد ذوق لوت
- عاشقان را هست بی سرمایه سود  
 دست نی و گوز میدان می برند  
 دست بپریده همی زنبیل بافت  
 چون عدم یک رنگ و نفس واحدند (۱)  
 مر پری را بوی باشد لوت و یوت (۲)

(۱) انتقال بسوی عاشق حقیقی که عاشق ذات حق است و مراد از جود وجود امکان متوهم که در توهم می افتد که این وجود مغایر وجود حق است بمغایرت ذاتی -  
 (۲) یعنی در فناء الله خیمه زدند و چون فنائی الله شدند همه نفس را نفس واحد بینند و ذات حق را موجود یابند و بس ذوات خود را مانند عدم یاتند در حق و چنانکه اعدام تمایز ندارند ایشان نیز چنان هستند لوت بضم لام طعام لذیذ و پوت بضم پای فارسی از توابع است

- (۱) وَ مَتَى الْإِنْسَانُ مِمَّ الْجِنَّ شَمَّ  
حَيْثُ أَنَّ الْخَلْقَ مِنْهُ قَدْ غَدَى  
(۲) ذَلِكَ الْجِنَّ يَتْلِكَ الرَّائِحَةَ  
أَنْتَ ذَاكَ لَمْ تَجِدْ مِنْ أَلْفِ رَطْلٍ  
(۳) ذَاكَ مَاءُ النَّيْلِ لِلْقَبْطِ الدِّمَا  
(۴) بَانَ مَاءَ فَلَا سِرَائِيلَ مَنْ  
وَلِفِرْعَوْنَ وَ مَنْ عَوْنًا غَدَى  
شَمَّ مِنْ خُلْقٍ لَهُ فِيهِ أَلَمٌ  
ضِدَّ خُلْقٍ لَهُ بِالْعَكْسِ يَدَى  
يَجِدُ ذَوْقًا كَطِيبٍ فَأَيْحَهُ  
لِطَعَامٍ طَيِّبٍ.. فِي الْمِسْكِ حَلٌّ..  
بَانَ لِلْسِبْطِ وَ مَنْ عِلْمًا سَمَى  
نُسِبَ الْبَحْرُ الطَّرِيقُ.. وَالْحَسَنُ..  
لَهُ كَانَ مَغْرَقًا.. جَرَّ الرَّدَى..

فی بیان خصوصیت یعقوب و ذوقه من وجه یوسف کاس شراب

- الحق تعالی واستشمامه ریح الرحمن من ریح یوسف و حرمان اخوة یوسف و غیرهم منها  
(۵) فَبَوَّجَهُ يُوسُفَ الصِّدِّيقِ مَا  
نَظَرَ يَعْقُوبُ مِنْ حُسْنِ سَمِي  
أَنَا الْأَخْوَانُ أَوْ مِنْهَا حَصَلَ  
خُصَّ فِيهِ وَ مَتَى ذَاكَ وَصَلَ

- (۱) آدمی کی بوبرد از بوی او  
(۲) یابد از بوی آن پری بوی کش  
(۳) پیش قبطی خون بود آن آب نیل  
(۴) جاده باشد بحر ز اسرائیلیان  
چونکه خوی اوست ضد خوی او  
تو نیابی آن ز صد من لوت خوش  
آب باشد پیش سبطی جمیل  
غرقه که باشد ز فرعون و عوان

مخصوص بودن یعقوب (ع) بچشیدن جام حق از روی یوسف و گشیدن بوی حق

از بوی یوسف و حرمان برادران و غیرهم از این هر دو

- (۵) آنچه یعقوب از رخ یوسف بدید  
خاص آن بد آن باخوان کی رسید

- (۱) ذَا لِعِشْقٍ رُوحَهُ فِي الْبَيْتِ قَدْ  
ذَاكَ مِنْ حَقْدٍ لَهُ الْبَيْتُ حَفَرٌ  
(۲) فَلَهُ السُّفْرَةُ مِنْ خُبْرٍ خَلَتْ  
عِنْدَ يَعْقُوبَ لِأَنِّ الْمُسْتَهْيِ  
(۳) فَيُلَوِّجُهُ الْحُورُ وَجْهَهُ مَا غُسِلَ  
.. وَلِذَا قَالَ الرَّسُولُ ذُو الْحُضُورِ ..  
(۴) فَغَذَا الْأَرْوَاحَ كَانَ وَالطَّعَامَ  
(۵) كَانَ لِلْأَرْوَاحِ قُوتًا وَغَدَاءَ  
فِيهِ جُوعٌ يُوسَفَ مِنْ ذَا وَصَلْ  
(۶) ذَاكَ مَنْ كَانَ قَمِيصَ يُّوسُفَ  
أَبْدًا مَا شَمَّ رِيحَ الثُّوبِ مِنْ
- وَقَعَ .. بِالْحُزْنِ وَالْوَجْدِ اتَّقَدَّ ..  
.. وَبِهِ الْقَاهُ حِلْفًا لِلْخَطَرِ ..  
عِنْدَ إِخْوَانٍ وَلَكِنْ إِمْتَلَتْ  
لَهُ كَانَ .. مَا لَهُ مِنْ شَبِّهِ ..  
أَبْدًا مَا نَظَرَ .. عَنْهُ فُصِّلَ .. (۱)  
لَا صَلَاةَ لَكَ إِلَّا بِالطَّهْوَرِ  
عِشْقُ الْجُوعِ لِهَذَا فِي الْأَنَامِ  
ذَاكَ يَعْقُوبُ الْزَكِيُّ ذُو الصَّفَاءِ  
لَهُ رِيحُ الْخُبْرِ مِنْ نَائِي الْمَحَلِّ  
أَخَذَ يَرْكُضُ .. لَيْسَ يَصْطَفِي ..  
يُوسَفَ .. وَالْبَسْرُ مِنْهُ لَمْ يَبْنِ ..

(۱) ای کذا العشق سبب الطهارة فکما ان الطهارة سبب قبول الصلاة الموجبة لدخول الجنة ورؤية الحور فيها کذا العشق مطهر و محرق لجميع اوساخ الافکار الفاسدة و موصل لشهادة رب العالمين -

- (۱) این ز عشق خویش در چه می کند  
(۲) سفره او پیش این از نان تهی است  
(۳) روی ناشسته نه بیند روی حور  
(۴) عشق باشد لوت و یوت جانها  
(۵) جوع یوسف بود مر یعقوب را  
(۶) آن که بستد پیرهن را می شتافت
- وان بکین از بهر او چه میکنند  
پیش یعقوب است پر کومشتهی است  
لا صلوة گفته الا بالطهور  
جوع ازین رویست فوت جانها  
بوی نانش میرسد از دور جا  
بوی پیراهان یوسف می نیافت



(۱) وَالَّذِي قَدْ كَانَ عَنْهُ بِالْبَعِيدِ  
إِذْ غَدَى يَعْقُوبَ فَأَلْرِيحَ اسْتَشَمَّ  
(۲) فَلَكُمْ مِنْ عَالِمٍ بِالْعِلْمِ مَا  
ذَاكَ كَانَ حَافِظَ الْعِلْمِ الْحَسِيبُ  
(۳) فِيهِ الْمُسْتَمِعُ شَمًّا يَجِدُ  
(۴) لِمَعْوَامٍ جَانَسَ ذَاكَ لِأَنَّ  
مُسْتَعَارًا هُوَ مِثْلُ الْجَارِيَةِ  
(۱) فَلَدَى النِّخَاسِ تِلْكَ الْجَارِيَةِ  
بَقِيَتْ فِي كِفِّهِ لِلْمُشْتَرِي  
(۵) فَمَعْطَاءُ الرِّزْقِ بِالْحَقِّ انْحَصَرَ  
وَلِكُلِّ أَحَدٍ مَا مِنْ طَرِيقٍ

مِائَةً فَرَسَخٍ مَكْفُوفًا قَعِيدُ  
أَهْ .. فِيمَا بِهِ مِنْ لُطْفِ أَلَمٍ ..  
لَهُ مِنْ حَظٍّ كَأَنَّ لَنْ يَعْلَمَا (۱)  
بِهِ مَا كَانَ .. لَهُ الْجَهْلُ النَّصِيبُ ..  
هَبْ غَدَى الْمُسْتَمِعُ كَانَ يَجِدُ  
فِي الْيَدِ الثَّوْبَ لَهُ .. الضَّافِي الْحَسَنُ ..  
فِي يَدِ النِّخَاسِ كَانَتْ عَارِيَةِ  
مَا لَهَا نَفْعٌ وَ لَيْسَتْ بَاقِيَةِ  
بُرْهَةِ .. ثُمَّ مَضَتْ بِالْأَثَرِ ..  
قِسْمَةً مِنْهُ .. يَوْفِقُ مَا أَمَرَ ..  
نَحْوَ سَمْتٍ آخَرَ .. وَهُوَ حَقِيقٌ ..

(۱) ای ایس عاشقاً للعلم بل تعلمه للرياء والسمة كيهوذا ذاك العالم حافظ للعلم  
ولیس حبیباً له ولم یعلم ان حقیقة العلم العمل -

چونکه بد یعقوب می بوئید او  
حافظ علمست آن کس نی حسیب  
گرچه باشد مستمع از جنس عام  
چون بدست آن نخاسی جاریه است  
در کف او از برای مشتریست  
هر یکی را سوی دیگر راه نی

(۱) وان که صد فرسنگ زان سو بود او  
(۲) ای بسا عالم زدانش بی نصیب  
(۳) مستمع از وی همی یابد مشام  
(۴) زانکه بیراهن بدستش عاریه است  
(۵) جاریه پیش نخاسی سرسریست  
(۶) قسمت حق است روزی خواه نی

(۱) حسیب بمعنی بزرگوار و این بیت اشاره بعهدت معروف (رب حامل فقه غیر فقیه) میباشد

(۱) فِخْيَالٍ وَاحِدٌ حُلُوٌّ يَصِيرُ  
وَخِيَالٌ وَاحِدٌ شَاهُ الطَّرِيقِ  
(۲) ذَلِكَ اللَّهُ الَّذِي الْبُسْتَانُ كَانَ  
وَهُوَ أَيْضاً مِنْ خِيَالٍ لِسَقَرِ  
(۳) فَطَرِيقِ الرُّوضِ وَالبَاغَاتِ لَهُ  
مَرْكَزُ النَّارِ وَمَأْوَى الشَّعْلِ  
(۴) إِنْ عَيْنَ الْقَلْبِ أَنَا فِي الْمَجَالِ  
طَرَقَ مِنْ أَيْ رُكْنٍ وَمَحَلِ  
(۵) لَوْ رَأَى مَطْلَعَهُ بِالْأَحْيَالِ  
سَاءَ مِنْهُ الْفِعْلُ سَدَّ لِلْأَبْدِ  
(۶) وَمَتَى الْجَاسُوسُ قَدْ خَلَى هُنَا  
لَوْ غَدَى لِلْبَابِ سَدُّ الْعَدَمِ

عِنْدَ ذَاكَ الْبَاغِ وَالرُّوضِ النَّصِيرِ  
قَطَعَ .. مِنْ ذَاكَ لِلْمُرْشِدِ يُعِيقُ ..  
مِنْ خِيَالٍ صَنَعَ .. الرُّوضِ أَبَانَ  
خَلَقَ فِيهَا الْعَذَابَ قَدْ أَقْرَ  
مَنْ دَرَى .. مَنْ عَلِمَ مَا جَعَلَهُ  
.. مَا لَهُ مِنْ عَمَلٍ فِي الْأَزَلِ  
لَهُ لَا يَعْلَمُ لِلرُّوحِ الْخِيَالِ  
.. لِيَصْدَّ الْجَرِي مِنْهُ وَالْعَمَلِ ..  
فَطَرِيقُ كُلِّ وَهْمٍ وَخِيَالِ  
وَلِرُكْنِ الرُّوحِ أَنَا مَا قَصْدُ  
قَدَمًا .. أَوْ مِنْهُ بِالْفِكْرِ دَنَى ..  
وَيَاكَ مِرْصَادًا .. وَمُنْذُ الْقَدَمِ ..

يك خیال زشت راه این زده  
واز خیالی دوزخ و جامی گداخت (۱)  
پس که داند راه کلخنهای او  
کز کدامین رکن جان آید خیال  
بند کردی راه هر ناخوش خیال  
که بود مرصاد در بند عدم

(۱) یک خیال نیک باغ آن شده  
(۲) آن خدای کز خیالی باغ ساخت  
(۳) پس که داند راه گلشنهای او  
(۴) دیده بان را دل نه بیند در مجال  
(۵) گر بدیدی مطلعش را ز احتیال  
(۶) کی رسد جاسوس را آنجا قدم

(۱) لفظ آن خدای مبتدأست و موصوفست و بیت ثانی خبر آن است و لفظ پس که مرادف حرف فاست زائد است و برای اینکه مبتدا متضمن معنی شرط است -



- (۱) ذِيلَ فَضْلٍ لَهُ إِمْسِكَ مُحْكَمًا  
يا رَفِيقُ الْمَسْكِ لِلْأَعْمَى كَذَا
- (۲) ذِيلُهُ الْحُكْمُ لَهُ مَعَ أَمْرِهِ  
كَانَتْ التَّقْوَى لَهُ الرُّوحُ وَمَا
- (۳) ذَلِكَ الْوَاحِدُ فِي رَوْضٍ كَثِيرٍ  
ذَلِكَ الْوَاحِدُ كَانَ جَنْبَهُ
- (۴) بَقِي ذَا عَجَبًا مِمَّ أَتَى  
بَقِي ذَا عَجَبًا فِي حَبْسٍ مَنْ
- مِثْلَ أَعْمَى .. لَوْ لَذِيلٍ لَزِمَا ..  
.. مُحْكَمٌ كَيْ يَنْجُو مِنْ شَرِّ الْأَذَى ..  
حَسَنُ الْحِظِّ الَّذِي فِي .. عُمْرِهِ  
.. غَيْرَهَا يَدْرِي بِأَرْضٍ وَسَمَا  
وَطُيُورٍ عِنْدَ نَهْرٍ .. بِخَيْرٍ ..  
بِعَذَابٍ .. لَا يَنَالُ قُرْبَهُ ..  
لَهُ هَذَا الذَّوْقُ لَطْفًا وَمَتًى  
كَانَ هَذَا .. مِمَّ جَاءَتْ ذِي الْمَحْنِ

(۱) قال تعالى في سورة الواقعة ( وكنتم أزواجاً فاصحاب اليمين ما اصحاب اليمين واصحاب المشأمة ما اصحاب المشأمة والسابقون السابقون ) وهم الانبياء اى يأتون الى الدنيا ويتمتعون كل من الآخر -

- (۱) دامن فضلش بكف کن کوروار  
(۲) دامن او امر و فرمان ويست  
(۳) آن یکی در مرغزار و جوی آب  
(۴) او عجب مانده که ذوق آن زچيست
- قبض اعمی این بود ای شهریار (۱)  
نیک بختی که تفی جان ويست  
وان یکی پهلوی او اندر عذاب  
واین عجب مانده که این در حبس کیست

(۱) قبض در بیع آنست که چیزی در دست بیاید و از این لازم می آید که تخلیه با هرگونه تصرف قبض نباشد و شاید مراد از دست آمدن آن باشد که در قدرت او آید و از محض نهادن قابض نمیکردد بر خلاف بینا هنگامی که مبيع پیش وی نهاده اند قابض میگردد -



- (۱) اِصْحَ لِمَ فِي الْيَبَسِ اَنْتَ هُنَا      كَمْ عُمُونَ .. لِسُرُورٍ وَ هُنَا ..  
 اِصْحَ لِمَ مُصْفَرًّا الْوَجْهَ .. مُدَامَ      وَ هُنَا اَلْفَ دَوَاءٍ .. لِلْسَّقَامِ ..  
 صَاحِبِي اِصْحَ وَ هَلُمَّ فِي الرِّيَاضِ      وَالزُّهُورِ وَ عَلَيَّ صَافِي الْغِيَاضِ  
 قَالَ يَا رُوحِي دَعْنِي لَا اُطِيقُ      اَلَا اَتِي .. فَلْيَ قَيْدٌ وَ ثِقٌ ..

حکایت الامیر و غلامه اللذی کان حریصاً علی الصلوة وله انس کثیر

#### بعضیم المناجات

- (۳) فَأَمِيرٌ كَانَ فِي وَقْتِ السَّحَرِ      مَعُوزَ الْحَمَامِ .. مِنْ جُهْدِ حَضَرٍ  
 صَاحَ يَا سُنْقَرُ ارْفَعْ رَأْسَكَ      وَ تَقِظْ .. قُمْ بِمَا أَمْرُكَ ..  
 قُمْ وَمِنْ (التُّونِ) خُذْ طِينًا وَ طَاسَ      مَعَ مَنَدِيلٍ .. وَ مَا لِي مِنْ لِبَاسٍ ..  
 كَيِّ إِلَى الْحَمَامِ امْضِي مَعَا      اَنْتَ يَا مَنْ لِاضْطِرَارٍ مُلْكَا

(۱) هین چرا خشکی که اینجا چشمهاست      هین چرا زردی که اینجا صدواست

(۲) همنشینا هین درا اندر چمن      گوید ای جان من نیارم آمدن

حکایت امیر و غلامش که نماز باره بود و انس داشته بود در نماز به مناجات عظیم

- (۳) میر شد محتاج گرمابه سحر      بانگ زد سنقر هلا بردار سر  
 (۴) طاس و مندیل و گل از التون بگیر      تا بگرمابه رویم ای ناگزیر (۱)

(۱) التون بفتح سکون لام و تام مثناة فوقی کنیزک زر خرید و نام حرم طغانشاه

است چنانچه در شرح الشروح شیخ افضل ذکر شده است -

- (۱) سُنُقَرُ قَامَ وَفِي ذَاكَ الزَّمَنُ  
مَعَهُ مُقْتَرِنًا أَنَّى ذَهَبَ  
(۲) فِي الطَّرِيقِ مَسْجِدٌ كَانَ الْأَذَنُ  
وَلِسْمَعِ سُنُقَرٍ بَيْنَ الْمَلَأِ  
(۳) بِالصَّلَاةِ سُنُقَرٌ كَانَ وَلِغِ  
قَالَ .. إِذْ ذَاكَ بِالْطَّفِ وَأَدَبِ ..  
(۴) عِنْدَ ذَا الدُّكَانِ أَنْتَ زَمَنًا  
فَرَضِي فِيهِ أُودِي (لَمْ يَكُنْ)  
(۵) خَارِجَ الْمَسْجِدِ إِذْ جَاءَ الْإِمَامُ  
مِنْ صَلَاةٍ وَدَعَاءٍ سُنُقَرُ  
(۶) دَاخِلَ الْمَسْجِدِ قَدْ ظَلَّ الْأَمِيرُ  
(۷) قَالَ لَمْ لَا تَخْرُجْ يَا سُنُقَرُ

مَسَكَ طَاسًا وَ مِنْدِيلًا حَسَنَ  
.. ذَهَبَ طَوْعًا مُجِيبًا لِلطَّلَبِ  
لِلصَّلَاةِ بَانَ فِي ذَاكَ الْأَوَانِ  
صَخْبٌ مِنْهُ وَصَوْتُ وَصَلَا  
كَثْرَةً .. كَالْعَايِدِ الصَّفْوِ الْوَرَعِ  
يَا أَمِيرِي يَا مَنْ الْعَبْدَ أَحَبَ  
رَحْمَةً إصْبِرْ لِكَيِّ يَا ذَا أَنَا  
أَقْرَأُ .. هَلْ أَنْتَ فِي هَذَا تَمَنَّ ..  
مَعَهُ الْقَوْمُ .. لَهُمْ تَمَّ الْمَرَامُ ..  
بَقِيَ حَتَّى الضُّحَى لَا يَظْهَرُ  
بِإِنْتَظَارِ سُنُقَرِ الطَّرْفِ يُدِيرُ  
قَالَ لِي لَا يَتْرُكْ لَا أَقْدَرُ

برگرفت ورفت با او دو بدو  
آمد اندر گوش سنقر در ملا  
گفت ای میر من ای بنده نواز  
تاگذارم فرض و خوانم لم یکن  
از نماز و از دعا فارغ شدند  
میر سنقر را زمانی چشم داشت  
گفت می نگذارم ای ذوفنون

- (۱) سنقر آن دم طاس و منديل نكو  
(۲) مسجدی برره بد و بانگ صلا  
(۳) بود سنقر سخت مولع در نماز  
(۴) تو برین دكان زمانی صبر كن  
(۵) چون امام و قوم بیرون آمدند  
(۶) سنقر آنجا ماند تا نزدیک چاشت  
(۷) گفت ای سنقر چرا نائی برون



- (۱) يَا كَثِيرَ الْفَنِّ إِصْبِرْ يَا مُضِيَّ  
 لَا وَلَا بِالْغَافِلِ فِي أَذْنِي  
 (۲) قَالَ أَمِيرُ سَمْعَ مَرَاتٍ صَبْرٌ  
 زَمَنًا حَتَّى هُوَ بِالْأَنْتِظَارِ  
 (۳) فَجَوَابُ سَمْعَرٍ كَانَ بِأَنْ  
 (۴) يَتْرُكُ كَيْ أَخْرَجَ قَالَ أَحَدُ  
 مَنْ لَكَ خَلْفَ عَنِّي مَنْ لَكَ  
 (۵) قَالَ ذَاكَ مَنْ يَقْهَرُ قَيْدًا  
 هُوَ لِي فِي الدَّخْلِ أَيْضًا أَنَا  
 (۶) ذَاكَ مَنْ لِدَاخِلٍ قَهْرًا مَنَعَ  
 فَلِي لِلْخَارِجِ أَيْضًا مَنَعَ
- سَوْفَ آتِيكَ فَلَسْتُ بِالْبَطِيءِ  
 قَوْلَكَ .. أَمِهْلَنِي قَلِيلَ الزَّمَنِ ..  
 وَلَهُ نَادَى .. كَثِيرًا وَانْتَظَر ..  
 عَجَزَ .. كَثْرًا وَأَبْدَى إِلَّا نِكَسَارَ  
 يَا كَبِيرٌ هُوَ حَتَّى الْحَالِ لَنْ  
 مَا بَقِيَ فِي الْمَسْجِدِ .. مِمَّنْ وَرَدَ ..  
 اقْعَدَ .. لَمْ أَدْرِ مَا كَانَ بِكَ ..  
 لَكَ فِي الْخَارِجِ .. عَنِّي أَبْعَدًا ..  
 قَيْدَ .. أَبْعَدَنِي عَنْكَ هُنَا ..  
 أَنْ تَجِيءَ .. وَ لَكَ الْوَصْلَ قَطَعَ  
 أَنْ أَجِيءَ وَلِي الْوَصْلَ قَطَعَ (۱)

(۱) نسخه ثانیة - فهو لی للمخارج قد منعا - ان آجیء واصلی قطعاً -

- (۱) صبر کن نک آدمم ای روشنی  
 (۲) هفت نوبت صبر کرد و بانگ کرد  
 (۳) پاسخ این بود می نگذارم  
 (۴) گفت آخر مسجد اندر کس نماند  
 (۵) گفت آنکه بسته است از برون  
 (۶) آنکه نگذارد ترا کائی درون
- نیستم غافل که در گوش منی  
 تا که عاجز گشت از تیباش مرد (۱)  
 تا برون آیم هنوز ای محترم  
 کیت و امی داد اینجا کیت نشاند  
 بسته است او هم مرا از اندرون  
 می نگذارد مرا کایم برون

(۱) تیبیا بکسر تای فوقیه و سکون تحتیه و بای موحده سخن را دفع کردن و انتظار کردن و بعضی نی بنون جدا خواندند یعنی نفی وجدا باش و بنا بر این دو لفظ میشوند -



- (۱) ذَاكَ مَنْ رَجَلُكَ فِي ذَا السَّمْتِ قَدْ  
هُوَ فِي ذَا السَّمْتِ أَيْضاً عَقْدَا  
(۲) لَا يَخْلِي الْبَحْرُ لِلْخَارِجِ أَنْ  
يَدَعَ مَنْ لِلتُّرَابِ نِسْبَا  
(۳) إِنْ أَصَلَ الْحَوْتَ مِنْ مَاءٍ وَمِنْ  
وَهُنَا الْحِيلَةُ وَالتَّدْبِيرُ قَدْ  
(۴) هَا هُوَ الْقَفْلُ عَظِيمٌ مَا فَتَحَ  
فِي تَسْلِيمٍ لَهُ أَضْرِبَ وَالرِّضَا  
(۵) لَوْ مَفَاتِيحاً فَرَادَى وَثْنَا  
فَيَغْيِرُ الْكِبْرِيَاءُ مَا لَهَا
- مَنْعَ أَنْ تَضَعَ بِالْقَهْرِ صَدَّ  
رَجُلُ هَذَا الْعَبْدِ .. قَهْرًا قَيْدًا ..  
تَذْهَبُ الْأَسْمَاكَ كَلَا لَا وَلَنْ  
يَدْخُلَ .. الْكُلَّ لِأَصْلِ ذَهَبًا ..  
طِينِ الْحَيَوَانُ .. بِالْأَصْلِ قُرْنُ ..  
بَطَلَتْ تَكْبُرُ عَنْ صَدْرٍ وَرَدَّ  
لَهُ غَيْرُ اللَّهِ جَلَّ ذُو الْمَنَحِ  
يَدُكَ .. وَأَصْبَرَ عَلَى مِرِّ الْقَضَا  
لَكَ صَارَتْ كُلُّ ذَرَاتِ الدُّنَا  
أَبْدًا مِنْ فَاتِحٍ .. يَدْرِي بِهَا ..

او بدین سو بست پای این رهی  
خاکیان را بحر نگذارد درون  
حیله و تدبیر اینجا باطل است  
دست در تسلیم زن و اندر رضا  
این گشایش نیست جز از کبریا

(۱) آنکه نگذارد که زین سو پانهی  
(۲) ماهیان را بحر نگذارد برون  
(۳) اصل ماهی ز آب و حیوان از گل است  
(۴) قفل زفت است و گشاینده خدا  
(۵) ذره ذره گر شود مفتاحها

مراد از ماهی که عین او مستعد و جویای ذات الهیه است و بحر کنایه از ذات حق است و خاکی آنست که فطرۃ استعداد قرب ندارد و مراد مولانا آنست ماهیانی که در مرتبه معلومیت و اعیانیت عاشق بودند از ذات حق نمیگذارند و آنهایی که در مرتبه معلومیت و اعیانیت خالی از عشق و استعداد بودند از لذائم جسمانی هم نمیگذارند و اصل ماهی آب است که کنایت از حقیقت جامعه است برای اسماء و صفات بر وفق استعداد خود -

- (۱) إِذْ نَسِيتَ لَكَ تَدْبِيرًا .. تَرِيدُ ..  
 تَجِدُ مِنْ شَيْخِكَ الْحَظَّ السَّعِيدَ ..  
 (۲) ذَاكَ لَمَّا أَنْ نَسِيتَ نَفْسَكَ ..  
 ذَكَرُوكَ الْعَبْدَ عُدْتَ وَلَكَا ..  
 (۳) اَعْتَقُوا أَنْتَ رُمْتَ أَنْ تَصِيرَ ..  
 حُرًّا الْقَلْبُ لَكَ الْحَيُّ الْمُنِيرُ ..  
 فَكُنِ الْعَبْدَ كُنِ الْعَبْدَ يَجِدُ ..  
 وَكُنِ الْعَبْدَ كَمَا شِئْتَ تَجِدُ ..

فی بیان یأس الانبیاء من عدم قبولهم لدعوتهم لقوله تعالى

حتى اذا استیأس الرسل

- (۴) مَعَهُمْ قَالَ النَّبِيُّونَ فَكَمْ ..  
 تَنْصَحُ أَوْ نَعِظُ فِيمَا أَلَمْ ..  
 (۵) ذَا وَذَاكَ وَ لَكُمْ نَحْنُ الْحَدِيدُ ..  
 بَارِدًا لِلْمَغْيِ بِالضَّرْبِ الشَّدِيدِ ..  
 نَضْرِبُ حَتَّى مَتَى فِي الْقَفِصِ ..  
 تَنْفُخُ فَاصْحُوا .. وَهَلْ مِنْ مَخْلُصٍ ..  
 (۶) فَحِرَاكَ الْخَلْقِ كَانَ بِالْقَضَا ..  
 وَ يَوْعِدُ .. بِهِ لِلْعَبْدِ قَضَى ..  
 حِدَّةُ الْإِسْنِ وَمَا مِنْ قُوَّةٍ ..  
 فِيهِ مِنْ حَرٍّ وَرَى فِي الْمِعْدَةِ ..

- (۱) چون فراموش شود تدبیر خویش  
 (۲) چون فراموش خودی یادت کنند  
 (۳) گر تو خواهی حری ودل زندگی  
 یابی آن بخت جوان از پیر خویش  
 بنده گشتی و آنکه آزادت کنند  
 بندگی کن بنده کی کن بندگی

نومید شدن انبیاء (ع) از قبول و نپذیرفتن منکران قوله تعالى اذا استیأس الرسل

- (۴) انبیا گفتند در خاطر که چند  
 (۵) چند کویم آهن سردی زغی  
 (۶) جنبش خلق از قضا و عده است  
 میدهم این را و آن را وعظ و بند  
 در دمیدن در قفس هین تا بکی  
 تیزی دندان ز سوز معده است



- (۱) نَفْسُ الْأُولَى غَدَتْ سَاقَتْ عَلَى  
فَمِنْ الرَّأْسِ تَصِيرُ السَّمَكَةُ  
(۲) لَكِنْ اذِرْ ذَاكَ أَيْضاً وَالْجِمَارُ  
حَيْثُ قَالَ الْحَقُّ بَلَغَ وَجَبَا  
(۳) أَنْتَ لَا تَعْلَمُ مِنْ هَذَيْنِ مَا  
(۴) مَنْ تَكُونُ فَإِذَا فَوْقَ السَّفِينِ  
لَكَ ذَاكَ الشُّغْلُ رَهْنُ الْإِتِّكَالِ
- نَفْسِ الثَّانِيَةِ .. فِي ذَا الْمَلَأِ ..  
نَتَنَّةَ لَا الذَّنْبِ .. إِعْرِفْ مَسْلَكَةَ .. (۱)  
مِثْلَ سَهْمٍ سَقَى .. بِغَيْرِ إِنْتِظَارٍ  
تَذْهَبُ قَوْرًا تَلْبِي الطَّلَبَا  
كُنْتُ فَاجْهَدْ وَيَاكَ حَتَّى تَعْلَمَا  
تَضَعُ الْجِمْلَ .. فَمَا الْأَمْرُ يَبِينُ ..  
تَدْعُ .. خَيْرًا يَكُونُ أَوْ وَبَالَ ..

(۱) النفس الاولى هي نفس الكل لانها مؤثرة في النفوس الجزئية سحبت على النفس الثانية كناية عن الاحوال المنتقشة في النفس الكلية وعقل الكل من المقدرات الالهية و ظهورها في النفس الانسانية لان الجزء مغلوب الكل و تآثر هذه النفس من تلك النفس لان السمكة تنتن من رأسها لا من ذنبها كذا الشقاوة من آثار المنتقش في اللوح فنتج ان الضلالة والهداية من جانب الله تعالى بتأثيره -  
فمن الرأس يصير لا الذنب  
نتنأ الحوت اذا وافي العطش

- (۱) نفس اول راند بر نفس دوم  
(۲) ليك هم می دان و خر میران چو تیر  
(۳) تو نمی دانی کزین دو کیستی  
(۴) چون نهی بر پشت کشتی بار را
- ماهی از سرگنده باشد نی زدم  
چونکه بلغ گفت حق شد ناگزیر  
جهد کن چندانکه بینی چیستی  
بر توکل می کنی آن کار را

(۱) گنده بفتح گاف فارسی بمعنی پوسیده و متغیر - مراد از نفس اول عین ثابتة و از نفس دوم عین خارجی که ظل عین ثابتة است و در اوصاف و احوال تابع ذی ظل و روح است - بیت سابق بیان نا امیدی انبیا از قبول دعوت از نظر قضا و حکم حق بود و این بیت از نظر اعیان ثابتة منکران است و خلاصه آنست که منکران بر وفق اعیان ثابتة خود استمداد قبول دعوت نداشتند پس اعیان ثابتة ایشان از اول فاسد شده اند و از اول کار بکندگی کفر و آشکار موصوف گشته اند چنانچه ماهی که متغیر و فاسد میگردد از جانب سر گنده میگردد نه از طرف دم -



أَنْتَ فِي ذَا السَّفَرِ .. قَيْدَ الْحَزَنِ ..  
 .. هَكَذَا قِسْ كُلَّ أَعْمَالِ الدُّنَا ..  
 مَنْ أَنَا .. السِّرُّ لِي لَمْ أَفْهَمْ ..  
 أَرَكُضُ وَالْبَحْرُ بِالْحِمْلِ الرِّزِينَ  
 أَمْ بِهِ الْمَيِّتَ كُنْتُ وَالْغَرِيقُ  
 الْحُزْنَ أَغْدُو فِيهِ أَمْ هُنَا  
 وَرَجَاءُ يَا بَسِ وَاهِي كَمَنْ  
 .. أَوْ بِهِ أَعْلَمْ كَيْفَ لِي الْمَصِيرُ ..  
 لَكَ نَفْعٌ .. لَا وَلَا فِيكَ اضْطِرَارُ ..  
 كَانَ فِي الْغَيْبِ .. بَشِيرٌ وَبَزِيرُ ..  
 كَالْزُجَاجِ قَلْبُهُ .. بِالْكَسْرِ كَانَ ..  
 ضَرَرٌ .. مِنْ كُلِّ شَيْءٍ قَدْ خَلَى ..

(۱) أَنْتَ لَا تَعْلَمُ مِنْ ذَيْنِ فَمَنْ  
 أَغْرِيقًا كُنْتَ أَمْ حَلَفَ الْهِنَا  
 (۲) لَوْ تَقُولُ أَنَا مَا لَمْ أَعْلَمْ  
 أَنَا لَا أَطْلُبُ أَنْ نَجْوَا السَّفِينُ  
 (۳) هَلْ أَكُونُ النَّاجِي فِي ذَا الطَّرِيقِ  
 فَلَمِّي اكشِفْ مَا بِهِ كُنْتُ أَنَا  
 (۴) أَنَا فِي هَذَا الطَّرِيقِ مَعَ ظَنِّ  
 فِيهِ مِنْ قَبْلِي .. سَارُوا لَا أُسِيرُ ..  
 (۵) أَبَدًا لَا يَأْتِي مِنْ ذَا الْإِتْجَارِ  
 حَيْثُ أَنَّ السِّرَّ لِلْوَجْهَيْنِ ذَيْنِ  
 (۶) تَاجِرٌ فِي طَبْعِهِ كَانَ الْجَبَانُ  
 مَا لَهُ فِي الطَّلَبِ نَفْعٌ وَلَا

غرقه اندر سفر یا ناجمی  
 من نخواهم تاخت بر کشتی ویم  
 کشف گردان کز کدامین فرقه ام  
 بر امید خشک همچون دیگران  
 زانکه در غیبت سر این دو رو  
 در طلب نی سود دارد نی زبان

(۱) تو نمی دانی که از هر دو کتی  
 (۲) گر بگوئی تا ندانم من کیم  
 (۳) من درین ره ناجیم یا غرقه ام  
 (۴) من نخواهم رفت این ره با کمان  
 (۵) هیچ بازرگانی ناید ز تو  
 (۶) تاجر ترسنده طبع و شیشه جان

- (۱) بَلْ مِنَ الْمُجْرُومِ كَانَ وَالذَّلِيلِ  
يَجِدُ النُّورَ الَّذِي كَانَ الشُّعْلَ  
(۲) حَيْثُ كُلُّ الشُّغْلِ كَانَ وَالْعَمَلِ  
كَانَ شُغْلَ الدِّينِ مِنْ كُلِّ عَمَلٍ  
(۳) فَيَقْرَعُ الْبَابَ دُسْتُورٌ هُنَا  
خَلَّ قَرَعَ الْبَابَ عَنْكَ بِالذِّهَابِ  
ضَرَّاءُ.. وَأَفَى غَدَى الْعُمْرِ عَلِيلٌ..  
أَكَلَ كَالنُّورِ شَبٌّ وَاشْتَعَلَ  
قَائِمًا فَوْقَ عَسَى ذِي وَ لَعَلَّ  
أَفْضَلَ.. اسْمَى رَجَاءً وَأَمَلٌ..  
لَمْ يَرِدْ غَيْرُ الرِّجَاءِ وَالْمُنَى  
اجْتَهَدَ.. وَاللَّهُ أَدْرَى بِالصَّوَابِ

### فی بیان ان ایمان مقلد للخوف والرجاء

- (۴) فَلِكُلِّ صَنَعَةٍ قَوْلٌ لَعَلَّ  
هَبْ كَمِثْلِ الْمَغْزِلِ بِالْعَقَبَةِ  
(۵) فَهُوَ لِدُكَّانٍ فِي وَقْتِ الصَّبَاحِ  
بِرَجَاءِ الرِّزْقِ يَمْضِي وَ لَعَلَّ  
وَالرَّجَاءُ الدَّاعِي كَانَ وَالْأَمَلُ  
لِذَوِي الصَّنْعَةِ تَعْدُو الرُّقْبَةَ  
يَذْهَبُ.. يَقْصِدُ كَسْبًا وَنَجَاحٌ..  
مَا لَهُ فِي غَيْرِ هَذَيْنِ أَمَلٌ

- (۱) بل زیان دارد که مجرور است و خوار  
(۲) چونکه بر بوکست جمله کارها  
(۳) نیست دستوری درینجا قرع باب  
نور او یابد که باشد شعله خوار  
کار دین اولی گزین یابی رها  
جز امید الله اعلم بالصواب

### بیان که ایمان مقلد خوف است و رجاء

- (۴) داعی هر پیشه امیدست و بوك  
(۵) بامدادان چون سوی دکان رود  
گرچه گردنشان ز کوشش شد چودوك  
بر امید بوك و روزی می رود

كَيْفَ تَمْضِي.. نَحْوَدُ كَانَ لَكَ..  
 بِقَوِيَّ الْأَعْتِقَادِ وَالْخَيْرِ  
 بِاِكْتِسَابِ الْقُوَّةِ لَا فِي كَسَلٍ  
 وَبَبَذْلِ الْجِدِّ مِنْكَ وَالتَّعَبِ  
 فِي الْأَمَامِ غَيْرَ أَنْ كُلَّ زَمَانٍ  
 أَنَا فِي الْجِدِّ وَوَافِي الْعَمَلِ  
 فَأَنَا مِنْ ذَاكَ كُنْتُ فِي حَذَرٍ  
 يَا مُسَيَّءَ الظَّنِّ دَوْمًا مَسْكَاً  
 ..وَأَلَاكَ أَبْدَى كَثِيرِ الْخَطَرِ..  
 أَنْتَ لَمْ تَنْظُرُوا تَدْرِي الرُّشْدَ  
 تَنْظُرُ فِي أَيِّ نَفْعٍ وَنِمْاءٍ

(۱) إِذْ رَجَاءُ الرِّزْقِ مَا كَانَ بِكَ  
 خَوْفُ حَرَمَانٍ بِكَ كَيْفَ تَصِيرُ  
 (۲) خَوْفُ حَرَمَانٍ لَكَ فِي الْأَزَلِ  
 لِمَهُ لَمْ يَجْعَلْكَ رَخْوًا بِالطَّلَبِ  
 (۳) فَنَعَمْ قُلْتُ لِي الْحَرَمَانُ كَانَ  
 (۴) أَكْثَرَ ذَا الْخَوْفِ كَانَ أَمَلِي  
 أَزِيدُ فِي الرِّخْوِ لِي كَثُرَ الْخَطَرُ  
 (۵) فَلِمَهُ فِي عَمَلِ الدِّينِ لَكَ  
 ذِيْلَكَ الْخَوْفُ لِهَذَا الضَّرَرِ  
 (۶) أَوَّلِ أَهْلِ سَوْقِنَا هَذَا أَبَدٍ  
 لَا وَلَا لِلْأَنْبِيَاءِ وَالْأَوْلِيَاءِ

خوف حرمان هست تو چونی قوی  
 چون نکردت سست اندر جستجوست  
 هست اندر کاهلی این خوف بیش  
 دارم اندر کاهلی افزون خطر  
 دامنست میگیرد این خوف زیان  
 در چه سودند انبیا و اولیا (۱)

(۱) بوی روزی نبودت چون میروی  
 (۲) خوف حرمان ازل در کسب لوت  
 (۳) گوئی آری خوف حرمان هست پیش  
 (۴) هست در کوشش امیدم بیشتر  
 (۵) پس چرا در کار دین ای بدگمان  
 (۶) یا ندیدی کاهل این بازار ما

(۱) ربط این بیت به بیت سابق چنین است که در بیت سابق ارشاد فرمودند بآنکه در امر دین چرا بر امید کار نمیکنی اکنون میفرمایند که ترا شاید امید سود نباشد و این اشتباه است زیرا که اهل بازار دین ما ندیدی که چه قدر سود گرفتند -



- (۱) فَمِنْ أَلَدُكَانِ ذَا إِذْ ذَهَبُوا  
أَظْهَرَ وَجْهًا لَهُمْ فِي أَيِّ سُوْقٍ  
(۲) فَالْحَدِيدُ لَهُمُ الْخِلْجَالُ صَارَ  
وَكَذَلِكَ الْبَحْرُ حَمَالًا بَدَى  
(۳) وَالْحَدِيدُ لَهُمْ كَالشَّمْعِ لَأَنَّ
- قُلْ فَأَيُّ مَعْدِنٍ يُطَلَّبُ  
أَخَذُوا نَفْعًا .. لَهُ الْوَصْفُ يَرُوقُ ..  
طَائِعًا .. فِي كِفْهِمْ أَنَّى يُدَارُ ..  
لَهُمْ .. أَنَّى تَشَاءُ طَوْعًا غَدَى ..  
وَالْهَوَاءُ الْعَبْدَ وَالْمَحْكُومَ كَانَ

فی بیان الحدیث الذی قاله الرسول (ص) ان الله اولیاء اخفیاء

- (۴) وَفَرِيقٌ آخَرٌ قَبَدَ الْخِفَاءَ  
وَمَتَّى بَيْنَ الْوَرَى بِالشُّهْرَةِ  
(۵) ذَا جَمِيعًا هُمْ عَيْنُ أَحَدٍ  
(۶) لَمْ تَقَعْ أَيْضًا لَهُمْ فِي الْحَرَمِ  
مَعَ ذَا مَا سَمِعَ الْأَبْدَالُ حِينَ
- كَثْرَةً فِي الْأَرْضِ .. بَانُوا فِي السَّمَاءِ ..  
هُمْ بَانُوا .. اسْتَتَرُوا بِالْمَرَّةِ ..  
فَوْقَ مَا كَانَ لَهُمْ مِنْ سُودٍ  
كَمْ كَرَامَاتٍ وَكَمْ مِنْ عِظَمِ  
إِسْمِهِمْ .. سِرَّهُمْ كَيْفَ يَبِينُ ..

- (۱) زین دکان رفتن چه کان شان رونمود  
(۲) آهن آن را رام چون خلیخال شد  
(۳) آهن آن را رام همچون موم شد
- اندرین بازار چون بستند سود  
بحر این را رام چون حمال شد  
باد آن را بنده و محکوم شد

بیان آنکه رسول (ص) فرمود ان الله اولیاء اخفیاء

- (۴) قوم دیگر سخت پنهان می روند  
(۵) این همه دارند و چشم هیچ کس  
(۶) هم کرامتشان هم ایشان در حرم
- شهره خلیقان ظاهر کی شوند  
بر نیفتد بر کیاشان هیچ نقش  
نامشان را نشنود ابدال هم

- (۱) أَقْلًا تَدْرِي بِمَا لِلَّهِ مِنْ  
وَهْيٍ تَدْعُوكَ هَلُمَّ نَحْوِيَا  
(۲) فِجَاهَاتِ الْعَالَمِ أَلَسْتَ جَمِيعُ  
وَبِكُلِّ طَرَفٍ أَنْتَ نَظَرْتَ  
(۳) لَوْ كَرِيمٌ لَكَ فِي النَّارِ تَعَالٍ  
وَأَتِ لِلنَّارِ وَإِيَّاكَ تَقُولُ  
مَوْهَبَاتٍ وَ عَطَايَا لَمْ تَبَيِّنْ  
.. كُلُّ هَذَا الْعَالَمِ فِي طَوْعِيَا ..  
مِنْ عَطَاهُ وَمِنْ اللَّطِيفِ الْبَدِيعِ  
كَانَ إِعْلَامًا لَهُ مِنْهُ انْبَهَرْتَ  
قَالَ سُرْعَانَ أَجِبْ لِي بِالْمَقَالِ  
أَحْذَرُ تُحْرِقُنِي عِنْدَ الدُّخُولِ

فی بیان حکایت رمی انس (ض) المندیل اللذی اعطاه الرسول (ص) له

فی التنور المملو بالنار ولم يحترق

- (۴) أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ بَانَ  
وَرَدَ ضَيْفٌ عَلَيْهِ .. مُؤْتَمَنٌ ..

- (۱) یا نمی دانی کرمهای خدا  
(۲) شش جهت عالم همه اکرام اوست  
(۳) چون کریمی گویدت آتش در  
کو ترا می خواند آن سو که بیا (۱)  
هر طرف را بنگری اعلام اوست  
اندرآ زود و مگو سوزد مرا

حکایت مندیل در تنور پر آتش انداختن انس (ض) و ناسوختن آن

- (۴) از انس فریاد مالک آمده است  
که به مهمانی او شخصی شده است

(۱) در نسخه لکناهور ( این دو بیت زیر بر نسخه النهج اضافه دارد و محتمل است که از ملحقات باشد ) کو ز آتش نرگس و نسرين کند - و ز میانش غنچهها سر برزند - در حقیقت آتش از هیبت چو ماست - کاذرد ستار خوان انبیاست - و لفظ ما در این بیت دوم مخفف ماء است که بمعنی آب باشد یا اینکه ضمیر متکلم مع الفیر باشد بصفحه ۱۴۴ جزء شرح بحر العلوم رجوع شود -

(۱) قَالَ مِنْ بَعْدِ الطَّعَامِ قَدْ نَظَرَ

(۲) أَصْفَرَ ذَا دَرَنْ كَثْرَ فَقَالَ

(۳) فِي الْوَطِيسِ نَفْسًا ذَاتُ الْأَدَبِ

(۴) قَذَفَتْ بِالْفُورِ مَنَدِيلَ الْخَوَانِ

حَائِرًا مُنْتَظِرًا مِنْهُ الدُّخَانِ

(۵) سَاعَةً مَرَّتْ وَمِنْ هَذَا الْوَطِيسِ

طَاهِرًا أَيْضًا مِنْ كُلِّ دَرَنْ

(۶) لَهُ قَالَ الْقَوْمُ يَا مَنْ هُوَ كَانَ

لِمَهُ لَمْ يَحْرِقْ وَأَيْضًا بِاللَّطِيفِ

(۷) قَالَ مِنْ كَثْرَةِ مَا خَيْرُ الْأَنَامِ

ذَا الْيَدَيْنِ وَالْفَمِ مِنْهُ مَسَحَ

أَنْسٌ مَنَدِيلَهُ الْعَارِي كَدَرَ

أَيُّهَا الْخَادِمَةُ إِلَيْهِ حَالُ

فِي وَطِيسٍ شَبَّ نَارًا وَلَهَبُ

وَالضِّيَوفُ الْكُلُّ مِنْ ذَا الْفِعْلِ كَانَ

يَظْهَرُ وَالنَّتْنُ فِي ذَاكَ الزَّمَانِ

بِهِ جَاءَتْ وَهُوَ.. كَالْعَلِقِ النَّفِيسِ..

عَارِيًّا.. بِالطَّيِّبِ وَاللَّطِيفِ اقْتَرَنَ

صَفْوَةُ الْأَصْحَابِ بِالْعِزَّةِ بَانَ

عَادَ ذَا طِيبٍ وَوَهَّاجًا نَظِيفُ

أَحْمَدُ كَانَ بِمَنَدِيلِ الطَّعَامِ

.. فَلَهُ الْحَقُّ بِذِ الْلُطْفِ مَنَحُ..

دید آنس دستار خود را زرد فام

اندر افکن در تنورش یک دمه

آن زمان دستار خوان را هوشمند

انتظار دود کندوری بداند

باک و اسپید و از آن اوساخ دور

چون نسوزید و منقی گشت نیز

بس بمالید اندرین دستار خوان

(۱) او حکایت کرد که بعد طعام

(۲) چرکن و آلوده گفت ای خادمه

(۳) در تنور پر ز آتش درفکند

(۴) جمله مهمانان در آن حیران شدند

(۵) بعد یک ساعت برآورد از تنور

(۶) قوم گفتند ای صحابی عزیز

(۷) گفت زانکه مصطفی دست و دهان



- (۱) أَيُّهَا الْقَلْبُ الَّذِي خَفْتَ الْعَذَابَ  
مَعَ مِثْلِ ذِي الْيَدِ مُقْتَرِبًا  
(۲) لِلْجَمَادِ إِذْ كَمِثِلِ ذَا الشَّرَفِ  
وَيْكَ رُوحَ الْعَاشِقِ أَيُّ فَتُوحِ  
(۳) إِذْ تُرَابِ الْكَعْبَةِ وَالْحَجَرِ  
صِرْ بِجَدِّكَ يَا رُوحُ التُّرَابِ  
(۴) بَعْدَ يَا خَادِمَةَ قَالُوا أَبَدُ  
(۵) كَيْفَ أَنْتَ لَهُ بِالْقَوْلِ سَرِيعِ  
(۶) مِثْلُ مَنَدِيلِ الْخَوَانِ ذَا الثَّمِينِ  
(۷) قَدْ رَمَيْتَ مَا هُوَ الْمَنَدِيلُ كَانَ  
(۸) لِي الْيَقِي نَفْسَكَ الْقَيْتُ أَنَا  
مِنْ عِبَادِ اللَّهِ كَمْ فِيهِمْ أَمَلُ
- وَخَشِيتَ النَّارَ فِي يَوْمِ الْحِسَابِ  
كُنْ .. وَبِالْعَمْرِ لَهَا مُصْطَحِبًا ..  
مَنْحَتِ وَالْمُطَفَّ أَهْدَتْ وَالتَّرَفِ  
يَهَبُ .. أَيُّ سَنَا فِيهَا يَلُوحِ  
قَبْلَهُ سَوَى وَأَعْطَى ظَفَرًا  
لِلْمَوْلِيِّنَ .. أَطْعَمَهُمْ فِي الْحِرَابِ ..  
لَا تَقُولِي الْحَالَ مِنْكَ لِأَحَدِ  
قَدْ رَمَيْتَ هَبَكَ بِالسِّرِّ الْبَدِيعِ  
كَيْفَ يَا سَيِّدَةَ فِي النَّارِ حِينَ  
لَوْ بَعَيْنِ النَّارِ لِي قَالَ زَمَانِ  
لِاعْتِقَادِي الْكَامِلِ بِالْأَمْنِ  
لِي مَعَ حُسْنِ رَجَاءٍ بِالْعَمَلِ

با چنان دست و لبی کن اقترب  
جان عاشق را چها خواهد گشاد  
خاک مردان باش ای جان در نبرد  
تو نگوئی حال خود با این همه  
گیرم او بر دست در اسرار پی  
چون فکندی اندر آتش ای سنی  
در رو اندر عین آتش بی ندم  
از عباد الله دارم بس امید

(۱) ای دل ترسنده از نار و عذاب  
(۲) چون جمادی را چنین تشریف داد  
(۳) مرگلوخ کعبه را چون قبله کرد  
(۴) بعد از آن گفتند با آن خادمه  
(۵) چون فکندی زود آن از گفتوی  
(۶) این چنین دستار خوان قیمتی  
(۷) میزری چه بود اگر او گویدم  
(۸) اندر افتم از کمال اعتمید

- (۱) قَعَالَى إِلَّا كَسِيرٌ ذَا مَنْ نَدَرَا  
نَفْسَكَ اضْرِبْ يَا أَخِي مُبْتَدِرَا  
دُونَ صِدْقِ الْمَرَاةِ صِدْقُ الرَّحْلِ  
أَبْدًا مَا كَانَ .. بَلْ عَنْهُ يُجَلْ ..  
(۲) ذَلِكَ الْقَلْبُ الَّذِي لِلرَّجُلِ  
دُونَ قَلْبِ الْمَرَاةِ بِالْعَمَلِ  
لَوْ غَدَى فَهُوَ مِنَ الْكَرْشِ أَقَلْ  
.. مَا لَهُ مِنْ ثَمَرٍ هَانَ وَذَلْ ..

فی بیان امداد الرسول (ص) لسریة العرب من العطش وقلة الماء

و تقریر الهلاک لهم والجمال والناس تدلت ألسنتها من قلة الماء

- (۳) ذَاكَ الْوَادِي الَّذِي فِيهِ الْعَرَبُ  
نَزَلَ مِنْهُمْ فَرِيقٌ وَالْقَرَبُ  
لَهُمْ جَفَتْ لِقْحَطِ الْمَطَرِ  
وَعَدَى رَهْنُ الظَّمَا وَالْخَطَرِ ..  
(۴) قَيْرَوَانٌ وَسَطُ الصَّحْرَا بَقِيَ  
يَدْعُو بِالْمَوْتِ لَهُ مِمَّا لَقِيَ  
(۵) بَغْتَةً ذَاكَ مُغِيثُ الْعَالَمِينَ  
أَحْمَدُ الْمُخْتَارِ نَوْرُ الثَّقَلَيْنِ  
(۶) مِنْ بَعِيدٍ ظَهَرَ عَوْنًا نَظَرُ  
فَوْقَ حَرِّ الرَّمْلِ فِي صَعْبِ الطَّرِيقِ  
قَيْرَوَانًا زَادَ عَدَاً وَكِبَرُ  
الْعَظِيمِ الرَّحْبِ .. فِي عُسْرِ وَضِيقِ ..

(۱) ای برادر خود بر این اکسیر زن کم نیاید صدق مرد از صد زن

(۲) آن دل مردی که از زن کم بود آن دلی باشد که کم زاشکم بود

قصه فریاد رسیدن حضرت رسول (ص) گاروان حرب را که از تشنگی و بی آبی

دور مانده بودند و دل بر مرگ نهاده شتران و خلق زبان بیرون انداخته

(۳) اندرون وادی گروهی از عرب خشک شد از قحط بارانی قرب

(۴) در میان آن بیابان مانده کاروانی مرگ خود بر خوانده

(۵) ناگهان آن مغیث هر دو کون مصطفی پیدا شد از ره بهر عون

(۶) دید آنجا کاروانی بس بزرگ بر تنف ریک و ره صعب و بزرگ



دَلَعْتُ وَ الْخَلْقُ مِمَّا غَالَهُمْ  
 مُنْكَفِينَ .. الْبَعْضُ بَعْضًا عَرَفَ ..  
 نَحْوَ هَذِي الْكُتُبِ بِالسَّرْعَةِ  
 قَرَبَةً قَدْ وَضَعَ فِي عَجَلٍ  
 بِهِ إِيْتُونِي بِحُكْمٍ وَ اَذِي  
 تِلْكَ بَعْدَ سَاعَةٍ لِلْمَطْلَبِ  
 كَانَ عَبْدٌ أَسْوَدٌ يَأْتِي عَجَلٍ  
 مِلَأَتْ .. كَالْتَحْفَةِ كَانَتْ بَعْدَ ..  
 نَحْوَ هَذَا الطَّرَفِ رَامَ انْتِظَرِ  
 هُوَ قَالَ لَهُ ذَاكَ بِالسَّنَا  
 وَ لَهُ الْخَلْقُ كَمِثْلِ السُّكَّرِ

(۱) مِنْ ظَمًا أَلْسَنَهَا الْغَيْرُ لَهُمْ  
 وَقَعُوا فَوْقَ الْحَصَى كُلِّ طَرَفٍ  
 (۲) رَحْمَةً قَالَ لَهُمْ كَمْ مَرَّةً  
 (۳) إِذْهَبُوا فَالْعَبْدُ فَوْقَ جَمَلٍ  
 (۴) يَقْصِدُ سَيِّدَهُ الْجَمَالَ ذَا  
 (۵) أَتَتْ الطُّلَابُ نَحْوَ الْكُتُبِ  
 (۶) نَظَرُوا مَا قَالَهُ فَوْقَ جَمَلٍ  
 وَ لَهُ رَاوِيَّةٌ بِالْمَاءِ قَدْ  
 (۷) فَلَهُ قَالُوا لَكَ فَخِرَ الْبَشَرِ  
 (۸) قَالَ لَا أَعْرِفُهُ مَنْ ذَا أَنَا  
 مَنْ غَدَى الْوَجْهَ لَهُ كَالْقَمَرِ

خلق اندر ریگ هر سو ریخته  
 چند باری سوی آن کتبان دوید  
 سوی میر خود بزودی می برد  
 سوی من آرید با فرمان مر  
 بعد يك ساعت بدیدند آن چنان  
 راویه پرآب چون هدیه بری  
 این طرف فخر البشر خیر الوری  
 گفت او آن ماه روی و قند خو

(۱) اشتراک شان را زبان آویخته  
 (۲) رحمش آمد گفت هین زوتر روید  
 (۳) که سیاهی بر شتر مشک آورد  
 (۴) آن شتربان سیه را با شتر  
 (۵) سوی کتبان آمدند آن طالبان  
 (۶) بنده میشد سیه با اشتری  
 (۷) پس بدو گفتند می خواند ترا  
 (۸) گفت من نشناسم او را کیست او



وَجَدَتْ فِيهِ .. وَكَمْ هُمْ وَصْفُوهُ ..  
 سَاحِرٍ .. السَّحَرُ لَهُ فَمَا هَوَى ..  
 نَصَفَ شَبْرٍ أَنَا مِنْهُ بِالطَّلَبِ  
 سَحْبُوهُ وَهُوَ فِي لَهْفٍ  
 إِذْ لَهُ قَدْ سَحَبُوا مِثْلَ الْأَسِيرِ  
 مَاءً أَيْضًا مَا تُرِيدُونَ أَحْمِلُوا  
 أَنَهْلَ وَالْعِيرَ مَعَ كُلِّ أَحَدٍ  
 مَلَتْوَا غَيْثَ السَّمَاءِ مِنْ غَيْرَتِهِ  
 أَحَدٌ قَدْ نَظَرَ كَمْ هَاوِيَهُ  
 فَرْدَةً هَلْ أَحَدٌ فِي مَرَّةٍ  
 مَلَأَتْ وَالْقَلْبُ مِنْ ذَا مَا اضْطَرَبَ

(۱) فَبِأَنْوَاعٍ عِدَادٍ عَرَفُوهُ  
 قَالَ لَا مَا أَشْبَهَ ذَاكَ سِوَى  
 (۲) فَفَرِيقًا هُوَ بِالسَّحَرِ غَابَ  
 (۳) لَا أَجِيءُ فَلِذَاكَ الطَّرَفِ  
 (۴) وَصِيَا حِرٍ وَبِتَشْنِيعٍ كَثِيرٍ  
 فِي أَمَامِ الْمُصْطَفَى قَالَ أَنَهَلُوا  
 (۵) فَمِنْ الْقُرْبَةِ تِلْكَ الْكُلِّ قَدْ  
 (۶) شَرِبُوا الرَّأْوِيَةَ مِنْ قُرْبَتِهِ  
 (۷) حَسَدًا شَبَّ فَهَلْ مِنْ رَأْوِيَةٍ  
 (۸) بَرَدَ مِنْهَا اللَّطْفُ مِنْ قُرْبَةٍ  
 نَظَرَ كَمْ رَأْوِيَاتٍ وَقُرْبٍ

گفت مانا او مگر آن ساحراست (۱)  
 من نیایم جانب او نیم شبیر  
 او فغان برداشت در تشنیع و تف  
 گفت نوشید آب و بردارید نیز  
 اشتران و هر کسی زان آب خورد  
 ابر گردون خیره ماند از مشك او  
 سرد گردد سوز چندین هاویه  
 گشت چندین مشك پر بی اضطراب

(۱) نوعها تعریف کردندش که هست  
 (۲) که گروهی را زبون کرد او بسحر  
 (۳) کش کشانش آوردند آن طرف  
 (۴) چون کشیدندش به پیش آن عزیز  
 (۵) جمله را زان مشك او سیر آب کرد  
 (۶) راویه پر کرد و مشك از مشك او  
 (۷) این کسی دید است کز يك رازیه  
 (۸) این کسی دید است کز يك مشك آب

(۱) مانا بمعنی نظیر و مثل و مانند آمده است و بمعنی همانا و گویی و پنداری  
 نیز گفته اند ( برهان قاطع ) -

مِنْهُ لِلْوَجْهِ .. وَسِرًّا وَجْهًا ..  
 يَصِلُ مِنْ أَصْلِ طَائِمِي بِحَرِّهِ  
 رَجَعَ الْمَاءُ هَوَاءً بِالْأَثَرِ  
 عَادَ .. وَالطَّلَّ السَّقِيطَ مِنْ نَدَاهُ ..  
 خَارِجًا كَانَ وَ مِنْ مَحْضِ الْعَدَمِ  
 .. وَ يَدُونِ سَبَبٍ قَدْ اثْبَتَا ..  
 مِنْذُ كُنْتَ الْطِفْلَ عَنْهَا مَا غَدَرْتَ  
 قَدْ لَصَقْتَ لَمْ تَمِلْ عَنْ غَيْكََا  
 سَبَبَ أَنْتَ غَفَلْتَ .. بِالطَّلَبِ ..  
 صِرْتَ .. دَوْمًا عَنْ سِوَاهَا غَا فِلَا ..  
 رَأْسِكَ كَمْ تَضْرِبُ .. بَيْنَ الْمَلَا ..  
 قُلْتَ .. ضَيَّعْتَ النُّهْيَ بِالْمَرَّةِ ..

(۱) صَارَتْ الْقَرْبَةُ بِالذَّاتِ الْإِسْتَارَ  
 مَوْجَ فَضْلِ اللَّهِ طَوْعَ أَمْرِهِ  
 (۲) فَمِنْ الْعَالِي الشَّدِيدِ مَا صَدَرَ  
 وَالْهَوَاءُ ذَاكَ بِالْبَرْدِ الْمِيَاهُ  
 (۳) بَلْ يَغْيِرُ سَبَبٍ عَنْ ذِي الْحِكْمِ  
 كَوْنِ الْمَاءِ وَ مِنْهُ اثْبَتَا  
 (۴) فَإِلَى الْأَسْبَابِ أَنْتَ إِذْ نَظَرْتَ  
 فَعَلَى الْأَسْبَابِ مِنْ جَهْلٍ يَكَا  
 (۵) قِمْنَ الْأَسْبَابِ عَمَّنْ لِلْسَبَبِ  
 وَلِذِي الْإِسْتَارِ مِنْ ذَا مَاثِلَا  
 (۶) وَإِذَا الْأَسْبَابُ وَلَتْ فَعَالِي  
 رَبَّنَا يَا رَبَّنَا كَمْ مَرَّةً

می رسید از امر او از بحر اصل  
 و آن هوا گردد ز سردی آبها  
 آب رویانید تکوین از عدم  
 بر سبب از جهل بر چسبیده  
 سوی این رو پوشها زان مائلی  
 ربنا و ربناها میکنی

(۱) مشک خود روپوش بود و موج فضل  
 (۲) آب از جوشش همی گردد هوا  
 (۳) بلکه بی اسباب و بیرون زین حکم  
 (۴) تو ز طفلی چون سببها دیده  
 (۵) با سببها از مسبب غافل  
 (۶) چون سببها رفت بر سر میزنی



كَيْفَ صَنَعِي تَذَكُّرُ يَا لَلْعَجَبِ  
 لَكَ دَوْمًا أَنْظُرْ رَغْمَ الْأَذَى  
 مَا أَنْظَرْتُ .. لَنْ أَرَى شَيْئًا سِوَاكَ ..  
 قَالَ يَا مَنْ أَنْتَ دَوْمًا فِعْلُكَ  
 .. قَوْلُهُ وَالْفِعْلُ مَوْهُونٌ سَخِيفٌ ..  
 أَرْحَمُ .. وَالْجُرْمُ لُطْفًا أَغْفِرُ ..  
 وَعَلَى الرَّحْمَةِ دَرْتُ وَالنَّجَاحُ  
 وَلَكَ بِالْجُودِ مِنِّي أَغْمُرُ  
 قَدْ دَعَوْتُ لَكَ كُنْتُ الْمُلْتَمَسُ  
 حَيْرَةً وَأَفْتُ وَقَالَتْ ذَاهَاهُ  
 خَلَقْتَ الْبَحْرَ .. الْخِضْمُ بِالْمِنْ ..  
 لِلْوُجُوهِ قَدْ جَعَلْتَ بِالْعَطَاءِ  
 ظَمِئُوا فِي الْقَقْرِ ذَا جُودًا وَمَنْ ..

(۱) لَكَ قَالَ الرَّبُّ رُحْ نَحْوِ السَّبَبِ  
 (۲) قَالَ إِذْ ذَاكَ أَنَا مِنْ بَعْدِ ذَا  
 وَلِنَحْوِ السَّبَبِ وَالْمَكْرِ ذَاكَ  
 (۳) لَهُ لَوْ (رُدُّوا لَعَادُوا) شَغْلُكَ  
 كَانَ فِي التَّوْبَةِ وَالْعَهْدِ الضَّعِيفِ  
 (۴) لَكِنْ إِنِّي ذَاكَ لَا أَنْظُرُ  
 رَحْمَتِي وَاسِعَةً كَأَنْتَ جَنَاحُ  
 (۵) فَلَقَبِحْ عَهْدَكَ لَا أَنْظُرُ  
 حَيْثُ أَنْتَ لِي فِي هَذَا النَّفْسِ  
 (۶) مِنْ عَجِيبٍ فِعْلِهِ ذِي الْقَافِلَةِ  
 مَا هُوَ يَا أَحْمَدُ هَذَا وَمَنْ  
 (۷) فَصَغِيرَ الْقَرَبَةِ أَنْتَ الْغِطَاءُ  
 عَرَبًا أَغْرَقْتَ مَعَ كَرْدٍ .. وَمَنْ

چون ز صنعم یاد کردی ای عجب  
 ننگرم سوی سبب وان دمدمه  
 ای تو اندر توبه و میثاق سست  
 رحمتم پرست بر رحمت تنم  
 از کرم این دم چو می خوانی مرا  
 یا محمد چیست این ای بحر خو  
 غرقه کردی هم عرب هم کرد را

(۱) رب میگوید برو سوی سبب  
 (۲) گفت زین پس من ترا بینم همه  
 (۳) گویدش (ردوا لعادوا) کار تست  
 (۴) لیک من آن ننگرم رحمت کنم  
 (۵) ننگرم عهد بدت بدهم عطا  
 (۶) قافله حیران شد اندر کار او  
 (۷) کرده رو پوش مشک خرد را



فی بیان ملاّ قربه ذاك الغلام الاسود من جانب الغیب بالمعجزة

وجعله (ص) الغلام الاسود ابيض باذنه تعالى

- (۱) يَا غُلَامُ الْقُرْبَةُ الْحَالُ لَكَ  
اُنْظُرْ.. اَعْرِفْ مَا جَرَى مِنْ أَمْرِكَ..  
كَيْ لِهَذَا مِنْ قَبِيحٍ وَ حَسَنٍ  
لَا تَكُونُ شَاكِيًا مَرَّالِزْ مَنْ  
(۲) ذَلِكَ الْأَسْوَدُ مِنْ بُرْهَانِهِ  
حَارَ وَالْكُوكَبُ مِنْ إِيْمَانِهِ  
(۳) ظَهَرَ مِنْ لَا مَكَانٍ فَنَنْظُرْ  
فِي الْهَوَاءِ الْعَيْنُ تَهْمِي كَالْمَطَرِ  
وَلَهُ الْقُرْبَةُ قَدْ صَارَتْ سِتَارَ  
وَجْهِ ذَاكَ الْفَيْضِ.. سِرًّا وَ جَهَارًا..  
(۴) وَبِذَلِكَ النَّظَرَ الْأَسْتَارَ قَدْ  
خَرَقَتْ حَتَّى.. عَنِ الْحِسِّ ابْتَعَدَ..  
وَمَعِينِ الْعَيْنِ مِنَ الْغَيْبِ جَلِ  
تَنْتَمِي بِالرَّفْعَةِ لُطْفًا وَصَلِ  
(۵) وَالْغُلَامُ لَهُ فِي ذَاكَ النَّفْسِ  
مَلَأَ الْعَيْنَيْنِ مَاءً مُلْتَمَسِ  
وَلَهُ السَّيِّدُ بَتًّا وَالْمَقَامَ  
نَسِيَ عَادَ.. صَرِيحًا بِالْغَرَامِ..

مشك آن غلام از غیب پر آب گردن بمعجزه و آن غلام سیاه را سپید رو گردن

باذن الله تعالى

- (۱) ای غلام اکنون تو پر بین مشك خود  
تا نگردي در شكایت نيك و بد  
(۲) آن سیه حیران شد از برهان او  
میدمید از لا مكان ایمان او  
(۳) چشمه دید از هوا ریزان شده  
مشك او رو پوش فیض او شده  
(۴) زان نظر رو پوشها هم بردريد  
تا معین چشمه غیبی رسید  
(۵) چشمها پر آب کرد آن دم غلام  
شد فراموشش ز خواجه وز مقام

(۱) يَدُهُ وَالرَّجُلُ فِي رَحْبِ الطَّرِيقِ

فَمِنْ الْعِشْقِ .. إِلَالَهُ الزَّلْزَلَهُ

(۲) ثُمَّ لِلْمَصْلَحَةِ أَيْضًا سَحَبَ

وَإِلَى شُغْلِكَ رَحْ يَا مُسْتَفِيدَ

(۳) لَيْسَ وَقْتُ الْحِيرَةِ ذَا فِي الْأَمَامِ

ذَا الزَّمَانِ فِي الطَّرِيقِ الشَّاطِرَا

(۴) فَالْيَدَيْنِ لَهُ فَوْقَ وَجْهِهِ

لَهُمَا دَوْمًا كَمِثْلِ مَنْ عَشِقَ

(۵) أَحْمَدَ ذَاكَ الزَّمَانِ قَدْ أَمَرَ

(۶) لَهُ فَالزَّيْجِيُّ ذَاكَ ابْنُ الْحَبَشِ

لَيْلَهُ .. الْعَايِسُ ذُو الْمَوْنِ الدَّجِي

(۷) يَوْسُفِيًّا عَادَ غَنَجًا وَدَلَالِ

بَقِيَتْ .. وَالسَّيْرَ فِيهِ لَا تَطِيقُ ..

قَدَفَ فِي رُوحِهِ .. وَالْوَلَوْلَهُ ..

جَنْبَهُ مَعَ نَفْسِكَ إِنْ بِالطَّلَبِ

.. وَابْتَغِي أَمْرًا لَهُ قَبْلًا تُرِيدُ ..

لَكَ تَأْتِي الْحِيرَةُ فَأَيْتِ الْمَرَامِ

مُسْرِعًا .. لَا تَبْقَ فِيهِ الْحَائِرَا ..

أَحْمَدَ .. خَلَى لِفَرْطِ شَوْقِهِ ..

قَبْلَ .. بِالرُّوحِ وَالْقَلْبِ عَلِقَ ..

يَدَهُ الطَّيِّبَةَ .. الْعَيْنَ أَقَرَّ ..

أَبْيَضَ عَادَ .. لَهُ الْقَلْبُ انْتَعَشَ

صَارَ مِثْلَ الْيَوْمِ وَالْبَدْرِ الْمِضِيِّ

قَالَ رُحَ لِلْقُرْيَةِ حَالًا وَحَالِ

زلزله افکند در جانش آله  
که بخویش آ باز رو ای مستفید (۱)  
این زمان درره در آچالاک وچست  
بوسهای عاشقانه بس بداد  
آن زمان مالید و کرد او فرخش  
همچو بدر وروز روشن شد شبش  
گفتش اکنون رو بده واگوی حال

(۱) دست و پایش ماند از رفتن براه  
(۲) باز بهر مصلحت بازش کشید  
(۳) وقت حیرت نیست حیرت پیش تست  
(۴) دستهای مصطفی بر رو نهاد  
(۵) مصطفی دست مبارک بر رخس  
(۶) شد سپید آن زنگی و زاده حبش  
(۷) یوسفی شد در جمال و در دلال



دَائِمًا يَفْقَدُ رَجُلًا وَيَدَا  
ضَيْعَ .. مَعَ مَا أَتَى مِنْ أَجَلِهِ ..  
مِنْ حَوَالِي الْفَقِيرِ وَإِنْ قَدْ أَتَى  
.. يَحْذَرُ إِذْ ذَاكَ فَوْتُ الْمَوْعِدِ ..  
بَقِيَ حَيْرَانَ لَا يَدْرِي الْخَيْرَ  
طَلَبَ مِنْ عِنْدِهِ بِالْمَرَّةِ  
ذِي لَنَا .. الْأَوْصَافُ كُلُّهَا حَاوِيَهُ ..  
أَيْنَ وَلِيَّ .. لَمْ مَنِّي لَا يَمِينُ ..  
لِي يَأْتِي بَلْ عَلَى الْبَدْرِ يَزِيدُ  
ضَرْبَ مَنْ وَجْهِهِ مِنْ ذَا اتَّقَدُ ..  
أَهُوَ ضَاعَ وَ نَامَ زَمْنَا  
وَلَهُ خَرَقَ قَهْرًا وَ قَتَلَ

(۱) قُلْ لَهُمْ وَهُوَ كَسْكْرَانٍ غَدَى  
فِي الرُّوَّاحِ يَدُهُ مِنْ رَجُلِهِ  
(۲) بَعْدَ ذَا مَعَ قَرِيبَتَيْنِ امْتَلَمْنَا  
عَجَلًا سَرْعَانَ نَحْوَ السَّيِّدِ  
(۳) فَلَهُ السَّيِّدُ مِنْ بَعْدِ نَظَرِ  
وَمَنْ الْحَيْرَةِ أَهْلُ الْقَرْيَةِ  
(۴) فَلَمَّا ذَا الْجَمَلِ وَالرَّأُوِيَةِ  
وَالْغَلَامُ ذَاكَ زَنْجِي الْجَبِينِ  
(۵) ذَلِكَ الْوَاحِدُ بَدْرٌ مِنْ بَعِيدِ  
فَعَلَى نَوْرِ النَّهَارِ النُّورَ قَدْ  
(۶) أَيْنَ لَا أَيْنَ مَضَى لِلْعَبْدِ لَنَا  
أَمْ لَهُ بِالصَّدَقَةِ الذُّئْبُ وَ صُلِ

بای می شناخت در رفتن ز دست  
سوی خواجه از نواحی کاروان  
از تحیر اهل آن ده را بخواند  
بس کجا شد بنده زنگی جبین  
می زند بر نور روز از روش نور  
یا بدو گرگی رسید و کشته شد

(۱) او همی شد بی سر و بی بای و مست  
(۲) پس بیامد با دو مشک پر روان  
(۳) خواجه از دورش بدید و خیره ماند  
(۴) راویه ما اشتر ما هست این  
(۵) این یکی بدریست می آید ز دور  
(۶) کو غلام ما مگر سرگشته شد



(۱) فِی الْأَمَامِ إِذْ أَتَى قَالَ فَمَنْ  
 (۲) قَدْ تَوَلَّدَتْ فَأَيْنَ عَبْدِيَا  
 لَوْ قَتَلْتَهُ أَظْهَرَ لَا تَسْلُ  
 (۳) قَالَ لَوْ كُنْتُ قَتَلْتُ لَهُ لَكَ  
 أَنَا فِي هَذَا الدَّمِ بِالرَّجُلِ لِي  
 (۴) أَيْنَ عَبْدِي رَاحَ قَالَ ذَا أَنَا  
 (۵) إِصْحَ مَا ذَا قُلْتُ أَيْنَ عَبْدِيَا  
 (۶) إِصْحَ لَا تَنْجُو لَهُ قَالَ أَنَا  
 مَعَ ذَاكَ الْعَبْدِ فَرَدًّا بَعْدَ فَرْدٍ  
 (۷) مِنْ زَمَانٍ أَنْتَ لِي فِيهِ اشْتَرَيْتَ  
 (۸) كُلَّهُ حَتَّىٰ بِذَاكَ فِي الْوُجُودِ  
 بَانَ مِنْ شَبْدِيزِي الصُّبْحِ الْيَقْقُ

أَنْتَ تَرْكَبِي أَيْ جَبَّ أُمِّ فِي الْيَمَنِ  
 مَا فَعَلْتَ فَالْصَّحِيحَ قُلْ لِيَا  
 حَيْلَهُ . لَا تُبْدِ مَكْرًا وَدَغْلًا  
 كَيْفَ أَتَيْ كَيْفَ مِمَّنْ قَدْ مَلَكَ  
 أَتَيْ . لَا أَحْذَرُ سُوءَ الْعَمَلِ .  
 يَدُ فَضْلِ اللَّهِ أَعْطَنِي السَّنَا  
 فَبَغَيْرِ الصِّدْقِ لِي مِنْ عِنْدِيَا  
 كُلِّ سِرٍّ لَكَ كَانَ فِي الدُّنَا  
 بِالْتَّمَامِ أَوْضَحُ أَحْصِي بَعْدَ  
 أَنَا لِلْحَالِ أَقُولُ مَا دَرَيْتَ  
 تَعْلَمُ أَنِّي هُوَ هَبْ بِالسَّعُودِ  
 وَلِي السَّعْدُ تَجَلَّى وَائْتَلَقَ . (۱)

(۱) ( شبدیز من ) معناه لیلی المظلم لان کلمه شب اللیل و دیز بمعنی اللون الاسود او اللون الترابی ولذلك كانوا یسمون الفرس الاسود لخسرو ( شبدیز ) و ابقیت کلمه شبدیز فی الترجمة علی حالها لان شبدیز کسری او خسرو کان معروفاً عند العرب و ذکره الثعالبی فی المضاف والمنسوب -

از یمن زادی و یا ترکیستی  
 گر بکشتی و انما حیلست مجو  
 چون بیای خود درین خون آمدم  
 کرد دست فضل یزدان روشنم  
 هین نخواهی رست از من جز براست  
 جمله وا گویم یکا یک من تمام  
 تا با کنون باز گویم ماجرا  
 گرچه از شبدیز من صبحی گشود

(۱) چون بیاید پیش گفتش کیستی  
 (۲) کو غلامم را چه کردی راست گو  
 (۳) گفت اگر کشتم بتو چون آمدم  
 (۴) کو غلام من بگفت اینک منم  
 (۵) هی چه میگوئی غلام من کیجاست  
 (۶) گفت اسرار ترا با آن غلام  
 (۷) زان زمانی که خریدی تو مرا  
 (۸) تا بدانی که همانم در وجود

- (۱) هُوَ صَارَ لَهُ لَوْنٌ آخَرُ  
فَمِنْ الْأَرْكَانِ كُلِّ وَالتُّرَابِ  
(۲) عَارِفُوا الْأَجْسَامَ بِالْفَوْرِ لَمَّا  
شَارِبُوا الْمَاءَ شَاوُوا بِالرُّتَبَةِ  
(۳) عَارِفُوا الْأَرْوَاحَ مِنْ كُلِّ عَدَدٍ  
فِي خِصْمٍ مَا لَهُ كَيْفِيَّةٌ  
(۴) فَكُنِ الرُّوحَ وَالرُّوحَ اعْلَمْ  
لِلْحَبِيبِ نَاطِرًا صِرَ بِالْمِرَاسِ
- لَكِنَّ الرُّوحَ النَّظِيفَ الظَّاهِرَ (۱)  
فَرَّغَ وَاللَّوْنِ صَفَوُ وَ أَبَابِ  
ضَمِعُوا .. وَالصُّورَةَ رَامُوا بِنَا .. (۲)  
تَرَكَوْا لِلْكَوْزِ هُمْ وَالْقَرَبَةِ  
فَارِغُونَ غَرَقُوا مَرَّ الْأَبَدِ  
لَا وَلَا كَيْفَ .. وَلَا كَيْمِيَّةً ..  
مِنْ طَرِيقِ الرُّوحِ . وَالْحَبِّ أَفْهَمِ  
لَا تَصِرْ ابْنُ الدَّلِيلِ وَالْقِيَاسِ

(۱) و لعلو شأنها ستر الله وإمر نبيه أن لا يفشيها لليهود ويقول لهم قال لى ربي ( قل الروح من امر ربي ) ولا يمكن التعبير عنها و اللون مخصوص بالاجساد المركبة من العناصر - (۲) قال الغلام العارفون للجسم هم القاطنون فى مرتبة الصور على الفور يضيعون لانهم لا يخلون عن التبدل والتغير او تقول العارفون للجسم عجلة يغيبون ماء الحقيقة كاهل العير لانهم مقيدون بالحالات الجسمانية لا قدرة لهم على النظر الى الماء النازل من عين الغيب والشاربون لماء الهيات المعنوى الناظرون للفيض الالهى يتركون القرية والخاوية والكوز ولا ينظرون للاجسام التى هى محل ماء الروح - (۳) اى كن مصاحباً لارباب المشاهدات لتعلم الروح ولا تكن فى مرتبة اهل القياس لانهم اخوان الشياطين لان للانسان مراتب ثلاثة صفة حيوانية وصفة شيطانية وصفة ملكوتية -

فارغ از رنگست واز ارکان خاک  
آب نو شان ترك مشك وخم کنند  
غرقه دریای بیچونند و چند  
یار بینش شو نه فرزند قیاس

(۱) رنگ دیگر شد ولیکن جان پاک  
(۲) تن شناسان زود ما را گم کنند  
(۳) جان شناسان از عددها فارغند  
(۴) جان شو و از راه جان جان را شناس



(۱) فَلِرَأْسِ السِّلَکِ عَقْلٌ وَمَلَكٌ

وَلِأَجْلِ الْحِکْمَةِ فِي صُورَتَيْنِ

(۲) ذَا لَإِنَّ الْمَلَكَ وَالْعَقْلَ قَدْ

تَبِعَ الْوَاحِدَ لِلثَّانِي أَصْطَحَبَ

(۳) إِنَّ هَذَا الْمَلَكَ لَمَّا الْجَنَاحَ

إِنَّ ذَا الْعَقْلَ الْجَنَاحَ تَرَكََا

(۴) كُلُّ فَرْدٍ مِنْهُمَا مِنْ غَيْرِ شَكٍّ

كُلُّ فَرْدٍ مِنْهُمَا الْوَجْهَ الْجَمِيلَ

(۵) فَكِلَا الْاِثْنَيْنِ عَقْلٌ وَمَلَكٌ

وَکِلَا الْاِثْنَيْنِ مِنْ آدَمَ قَدْ

وَاحِدًا عَدَا .. وَبِالْوَفْقِ سَلَكٌ ..

ظَهَرَ .. اِثْنَانِ هُمَا فِي النَّاطِرَيْنِ ..

وَجِدَا الْاِثْنَانِ بِالْجَوْهَرِ فَرْدٌ

لَهُ مِثْلُ الرَّأْسِ کَانَا وَالذَّنْبُ

مَسَاكَ كَالطَّيْرِ طَارَ .. لِلنَّجَاحِ ..

بَتَّةً وَالرُّوْتَقَ قَدْ مَسَا

كَانَ عَوْنُ الْآخِرِ .. مَا أَنَّ سَلَكٌ

وَجَدَ لِلْآخِرِ کَانَ الزَّمِيلُ

أَوْجَدَ الْحَقَّ بِالْأَرِيبِ وَشَكَّ

سَجَدَا وَالْعَوْنُ کَانَا وَالْمَدَدُ

بهر حکمت بر دو صورت گشته اند (۱)

در پی هم همچو دنبال و سراند

وین خرد بگذاشت پر و فر گرفت

هر دو خوشرو پشت همدیگر شدند

هر دو آدم را معین و ساجدی

(۱) چون ملک با عقل یک سر رشته اند

(۲) آن ملک با عقل چون یک گوهر اند

(۳) آن ملک چون مرغ بال و پر گرفت

(۴) لا جرم هر دو مناصر آمدند

(۵) هم ملک هم عقل حق را واجدی

(۱) در کلمات شیخ محی الدین آمده ( و کانت الملائكة بعض قوی آدم ) - مراد

بظاهر آنست که حقیقت ملکیت که هست در انسان عقل شده و ظاهر گشته لیک بر دو نحو

تعیین گرفت یکی در عالم ملائکه و دیگر در عالم انسان -



- (۱) إِنَّ إِبْلِيسَ مَعَ النَّفْسِ اتَّحَدَ  
وَمَعَ آدَمَ فِي الْأَوَّلِ قَدْ  
(۲) ذَاكَ مَنْ آدَمَ بِالْخَلْقِ الْبَدَنِ  
وَالَّذِي آدَمَ نُورًا مُتَّقَدِّ  
(۳) ذَاكَ الْإِثْنَانِ عَيْنَ لَهْمَا  
ذَاكَ الْإِثْنَانِ عَيْنَ لَهْمَا  
(۴) ذَا الْبَيَانِ الْحَالِ ظَلَّ كَالْجِمَارِ  
حَيْثُ مَا لَاقَ لِأَنَّ بَيْنَ الْيَهُودِ  
(۵) وَمَتَى لِلشَّيْعَةِ مَدَحَ عُمَرَ  
وَمَتَى عِنْدَ الْأَصَمِّ تَقْدَرُ  
(۶) لَيْكُنْ إِمَّا أَحَدٌ فِي زَاوِيَةٍ  
مَا ذَكَرْتُ مِنْ ضَجِيجٍ وَصَخَبٍ
- بِابْتِدَاءٍ .. وَإِلَى مَرِّ الْأَبَدِ ..  
أَضْمَرَا دَوْمًا عَدَاءً وَحَسَدًا  
نَظَرَ فَرًّا إِلَيْهِ مَا رَكَنَ  
نَظَرَ خَرًّا لَدَيْهِ وَسَجَدَ  
نُورَتْ مِنْهُ .. بِأَنْوَارِ السَّمَاءِ  
غَيْرَ طِينٍ لَنْ تَرَى .. زَادَتْ عَمَى  
رَكَسَ فِي الشَّلَجِ أَعْيَاهُ الْفِرَارُ  
يُقْرَأُ إِلَّا نَجِيلٌ .. أَوْ أَهْلُ الْجُحُودِ ..  
تَقْدَرُ تَذَكُّرٌ .. هَبْ جَلَّ أَثَرُ ..  
تَضْرِبُ بِالْبَرَبِطِ أَوْ تَزْمُرُ  
قَرِيَةً كَانَ .. وَرُوحَ سَامِيَةٍ ..  
كَافِيًا كَانَ وَ لِلْقَلْبِ جَذْبُ

بوده آدم را عدو و حاسدی  
وان که نور مؤمن دید او خمید  
وین دورا دیده ندیده غیر طین  
چون شاید بر جهود انجیل خواند  
کی توان بر ربط زدن در پیش کر  
های هوئی که بر آوردم بس است

(۱) نفس و شیطان بوده ز اول واحدی  
(۲) آنکه آدم را بدن دید او رمید  
(۳) آن دو دیده روشنان بودند ازین  
(۴) این بیان اکنون چو خر در گل بماند  
(۵) کی توان با شیعه گفتن از عمر  
(۶) لیک گردرده بگوشه یک کس است



- (۱) يَدُكَ وَالرَّجُلُ يَا عَبْدُ لَكَ  
فَلَايَ زَمَنٍ رَجُلًا وَ يَدُ  
(۲) وَإِذَا لَمْ تَكُ بِالْشَّرْحِ حَقِيقُ  
قُوَّةِ التَّاطِقَةِ فَيَمِّنُ نَطَقُ  
(۳) كُلُّ مَا قَدْ نَبَتَ يَنُمُو لِمَنْ  
يَجِدُ الْمُحْتَاجُ مَا كَانَ يَجِدُ  
(۴) فَإِذَا اللَّهُ السَّمَوَاتِ بَرَا  
(۵) أَيْنَمَا الدَّاءُ يَكُونُ فَالدُّوَاءُ  
أَيْنَمَا الْفَقْرُ عَدَى كَانَ الْغِنَى  
(۶) فَقَلِيلًا أَطْلُبِ الْمَاءَ أَطْلُبِ  
كَمِي بَذَا مِنْ تَحْتِكَ أَوْ فَوْقَكَ  
(۷) فَالْطَّفِيلُ اللَّيْقُ الْخُلُقُومُ إِنْ
- شَهِدَا .. قَالَا بِمَا كَانَ بِكَ ..  
تَضَعُ لِلْمُنْكَرِ .. مِنْ دُونِ حَدِّ ..  
لَا وَلَا لِقَوْلٍ عَنْ ذَاكَ تَلِيقُ  
نَظَرْتُكَ وَغَفَّتْ .. بَعْدَ الْأَرْقِ ..  
هُوَ مُحْتَاجٌ لِكَيِّ لُطْفًا وَمَنْ ..  
فَحَصَّ عَنْهُ .. فَمَنْ جَدَّ يَجِدُ ..  
فَلِرَفْعِ الْحَاجَةِ .. مِنْ ذَا الْوَرَى ..  
عِنْدَهُ كَانَ .. وَخَصَّ بِالشِّفَاءِ ..  
عِنْدَهُ .. مَا بَعْدَ مِنْهُ دَنَى ..  
عَطَشًا .. لِلدَّحْرِ وَالنَّارِ أَذْهَبِ ..  
يَنْبَعُ الْمَاءُ وَتُرْوِي حَرَّكَ (۱)  
هُوَ لَمْ يُولَدْ مَتَى .. يَا ذَا اسْتَيْنِ (۲)

(۱) نسخه ثانیة - کی بذا من فوقك مع تحتك - (۲) نسخه ثانیة - فالرضیع اللبک انحلقوم ان -

- (۱) دست و پا شاهد شونت ای رهی  
(۲) ور نباشی مستحق شرح و گفت  
(۳) هرچه روئید از پی محتاج رست  
(۴) حق تعالی گر سموات آفرید  
(۵) هر کجا دردی دوا آنجا رود  
(۶) آب کم جو تشنگی آور بدست  
(۷) تا نراید طفلک نازک گلو
- منکری را چند دست و پا نهی  
ناطقه ناطق ترا دید و بخفت  
تا بیاید طالبی چیزی که جست  
از برای رفع حاجات آفرید  
هر کجا فقری نوا آنجا رود  
تا بجوشد آبت از بالا و پست  
کی روان گردد ز پستان شیر او



- (۱) يَنْزِلُ الدَّرُّ مِنَ النَّدِيِّ اذْهَبِ  
 كَثْرَةً حَتَّى يَهِيَ الظَّامِي تَصِيرُ  
 (۲) بَعْدَ ذَا مِنْ صَوْتِ زُبُورِ الْهَوَاءِ  
 يَا كَبِيرُ تَسْمَعُ .. الْمَاءَ النَّمِيرُ ..  
 (۳) عَنْ حَشِيشٍ لَمْ تَقُلْ حَاجَتُكَ  
 (۴) نَحْوَهُ تَسْحَبُ أَنْتَ الْأُذُنَا  
 نَحْوَ زَرْعٍ يَابِسٍ حَتَّى يَجِدَ  
 (۵) جُرَّ زَرْعِ الرُّوحِ مَنْ فِيهِ اسْتَتَرَ  
 كَانَ مَاءُ الرَّحْمَةِ .. لُطْفًا وَ رِي  
 (۶) كَيْ سَقَاهُمْ رَبُّهُمْ يَأْتِي الْخِطَابُ
- لِلْعُلُوِّ لَهُ وَ السَّفَلِ اتَّعَبِ  
 وَ رَهَيْنَ النَّارِ وَالْحَرِّ الْهَجِيرِ  
 صَوْتِ مَاءِ النَّهْرِ .. زَادَ بِالصَّفَاءِ (۱)  
 .. تَشْرَبُ الطَّاهِرُ بِالرُّوحِ تَصِيرُ ..  
 تَمْسِكُ الْمَاءَ وَ وُسْعَ جَهْدِكَ  
 تَلْوِي لِلْمَاءِ تَجَرُّ .. زَمْنَا ..  
 نَضْرَةً .. وَالثَّمَرِ مِنْهُ تَجِدُ ..  
 أَلْفَ أَلْفِ جَوْهَرٍ عَزَّ أَثَرُ  
 مَنْ هُوَ الْمَمْلُوءُ مَاءَ الْكُوْثَرِ  
 زِدْ ظَمًا وَاللَّهُ أَدْرَى بِالصَّوَابِ

(۱) ای من صورت زنبور الهواء اطلب صوت الماء لتشربه یا کبیر ای استمع صوت الرعد اللندی هو مثل الزنبور بالنسبة لعظم الملائكة او من زنبور الهواء و هو السحاب المجتمع ای لتحصل على ماء التجليات وتستعد لها وتستمع صوت ماء الوصلة من كلامه صوت نهر القربة على فعوى هو اللندی يرسل الرياح بشراً بین یدی رحمته -

- (۱) رو بدین بالا و پستیها برو  
 (۲) بعد از آن از بانگ زنبور هوا  
 (۳) حاجت تو کم نباشد از حشیش  
 (۴) گوش گیری آب را تو میکشی  
 (۵) زرع جان را کش جواهر مضمهر است  
 (۶) تا سقاهم ربهم آید خطاب
- تا شوی تشنه و حرارت را گرو  
 بنگ آب جو نیوشی ای کیا (۱)  
 آب را گیری سوی او می کشیش  
 سوی زرع خشک تا یابد خوشی  
 ابر رحمت پر ز آب کوثر است  
 تشنه باش الله اعلم بالصواب

## فی بیان اتیان الامرأة الکافرة بالطفل الرضيع الى النبی (ص)

و نطقه کیمسی (ع) بمعجزات الرسول

- (۱) مرأة کافرة من قرية وردت نحو النبي تمتحن  
(۲) حضرت عند النبي في خمار  
(۳) عمره قال الصبي فعليك  
(۴) يا رسول الله أم ذا الصبي  
من لك في السمع قال إشهد  
(۵) من لك يا أيها الطفل الصغير  
لك قد صار اللسان بالصغر  
(۶) قال فالحق لي قد علما  
ذا الكلام لي أنا مع جبرئيل
- عُرِفَتْ أَيْضاً بِكُلِّ سُرْعَةٍ  
لَهُ .. مِنْهُ تَعَلَّمَ سِرّاً كَيْمَنَ ..  
جَنَّبَهَا طِفْلاً لَهَا شَهْرَيْنَ صَارَ  
سَلَامَ اللَّهِ وَقَدْ جِئْنَا إِلَيْكَ  
غَضَباً قَالَتْ لَهُ اسْكُتْ يَا غَيْبِي  
أَنْتَ فِي هَذَا فَصَهُ لَا تَعِدْ  
عَلَّمَ ذَلِكَ حَتَّى كَجَرِيرٍ  
تَنْطِقُ .. عَمَّا يَرُوقُ فِي الْكِبَرِ ..  
ثُمَّ بَعْدَ جَبْرَائِيلَ فَهَمَّا  
فِي الْبَيَانِ صِرْتُ الْفَأْ وَرَسِيلَ

## آمدن زنی کافره با طفل شیرخواره نزدیک مصطفی (ص) و ناطق شدن طفل

چون کیمسی بمعجزات رسول (ص)

- (۱) هم از آن ده يك زنی از کافران  
(۲) پیمش پیغمبر در آمد با خمار  
(۳) گفت کودک سلم الله عليك  
(۴) مادرش از خشم گفتش هین خموش  
(۵) این کیت آموخت ای طفل صغیر  
(۶) گفت حق آموخت آن که جبرئیل
- سوی پیغمبر دوان شد ز امتحان  
کودکی دو ماهه زن را در کنار  
یا رسول الله قد جئنا انیک  
کیت افکند این شهادت را بگوش  
که زبانت گشت در طفلی جریر  
در بیان با جبرئیل من رسیل

(۱) قَالَتْ أَتَيْنَ هُوَ ذَا قَالَ عَلَى  
(۲) أَنْظِرِي فَوْقًا عَلَى الرَّأْسِ لَكَ  
وَلِي مَعَ مِائَةِ أَلْفٍ دَلِيلِ  
(۳) لَهُ قَالَتْ تَنْظُرُ أَنْتَ بَلِي  
(۴) شَعْ فَوْقَ رَأْسِكَ وَصَفَ الرَّسُولُ  
رَحْمَةً بِالْمَرْءِ أَنْقَذَنِي  
(۵) فَالرَّسُولُ أَيُّهَا الْبَطْلُ الرِّضِيعُ  
(۶) كُنْ لَنَا قَالَ لَدَى الْحَقِّ الْعَزِيزِ  
وَلَدَى صَمِّ الْمَخَانِيثِ الطَّغَامِ  
(۷) فَمِنْ الْعَزَى وَحَقِّ مَنْ لَكَ  
أَنَا بِالْكُلِّ بَرِيءٌ وَنَظِيفٌ

رَأْسِكَ لَمْ تُرِهِ أَنْتَ بَلِي  
جَبْرِئِيلُ قَائِمٌ .. يَا وَيْلَكِي ..  
بَانَ .. وَفَقُ الْأَمْرُ لِلْحَقِّ الْجَلِيلِ ..  
قَالَ مِثْلُ الْبَدْرِ عَمْرَأُ كَمَلًا  
مِنْ عَلَوِي عَلمَ مِنْ ذَا السُّفُوفِ  
.. وَ مِنْ الْغَفْلَةِ ذِي أَيْقَظَنِي ..  
لَهُ قَالَ مَا اسْمُكَ قُلْ وَالْمُطِيعُ  
إِسْمِي الْمُرْتَسِمُ عَبْدُ الْعَزِيزِ  
ذِي غَدَوَاتِ الْعَبْدِ لِلْعَزَى مُدَامَ  
إِصْطَفَى الْإِرْسَالِ فِيهِ خَصَصَا  
وَمَلُولٌ مِنْهُ بِالْخُلُقِ شَرِيفُ

(۱) گفت که گفتا که بالای سرت  
(۲) ایستاده بر سر تو جبرئیل  
(۳) گفت می بینی تو گفتا که بلی  
(۴) می پیاموزد مرا وصف رسول  
(۵) پس رسولش گفت ای طفل رضیع  
(۶) گفت نامم پیش حق عبدالعزیز  
(۷) من ز عزى پاك و بيزار و برى

می نه بینی کن بیلا منظرت  
مر مرا کشته بصد گونه دلیل  
بر سرت تابان چو بدر کاملی  
زان علوم می رهند زین سفول  
چیست نامت بازگو و شو مطیع  
عبد عزى پیش این يك مشيت حيز  
حق آنکه دادت آن پیغمبری



مِثْلَ بَدْرِ التَّمِّ فِي خَيْرِ الْبَيَانِ  
كَانَ صُدْرَ الْفَضْلِ وَالْخُلُقِ الْحَسَنِ  
وَصَلَ بَعْدَ حَنُوطِ مَلْتَمَسِ  
شَمِّ .. وَازْدَادَ غَرَامًا وَوَلَّهُ ..  
أَنْ عَلَى رَائِحَةِ هَذَا الْحَنُوطِ  
مَا بِهِ غَيْرُ السُّرُورِ وَ الْهِنَا  
عَرَفَ الْجَامِدَ وَ النَّامِي ثَنَاهُ  
لَهُ .. لَبَّى مُسْرِعًا مَا طَلِبَا ..  
حَافِظًا مِنْ كُلِّ مَنْ رَامَ إِذَا  
حَرَسَ أَيْضًا وَ مَا شَاءَ مَلَكُ

(۱) قَصَبِي عُمَرَهُ الشَّهْرَيْنِ كَانَ  
قَالَ دَرَسَ الْبَالِغِ الْعَالِمِ مَنْ  
(۲) وَ مِنْ الْجَنَّةِ فِي ذَاكَ النَّفْسِ  
وَ دِمَاحُ الْيُطْفَلِ مَعَ أُمِّهِ لَهُ  
(۳) فَمَعًا قَالَا هُمَا خَوْفُ السَّقُوطِ  
كَانَ رَهْنُ الرُّوحِ أَوْلَى .. وَلَنَا ..  
(۴) ذَلِكَ الْوَاحِدُ مَنْ كَانَ الْإِلَهِ  
مِائَةً مَرَّةً صِدْقًا ضَرْبًا  
(۵) ذَلِكَ الْوَاحِدُ مَنْ كَانَ الْإِلَهِ  
قَلَهُ بِالطُّوعِ طَيْرٌ وَ سَمَكٌ

درس بالغ گفته چون اصحاب صدر  
تا دماغ طفل و مادر بو کشید  
جان سپردن به بر این بوی حنوط  
جامد و نامیش صد صدق زند  
مرغ و ماهی مرو را حارس بود

(۱) کودکی دو ماهه همچون ماه بدر  
(۲) پس حنوط آن دم زجنت در رسید  
(۳) هر دو می گفتند از خوف سقوط  
(۴) آن کسی را کش معرف حق بود  
(۵) آن کسی را کش خدا حافظ بود



فی بیان خطف العقاب خف النبى (ص) و ذهابه فی الهواء و سقوط  
حیه سوداء منه

- |  |  |
|--|--|
| (۱) وَ بَدَا الْحَالِ هُمَا صَوْتُ الصَّلَاةِ    | سَمِعَ أَحْمَدٌ مِنْ أَسْمَى الْجِهَاتِ      |
| (۲) طَلَبَ الْمَاءَ الْوُضُوءَ جَدِّدًا          | أَهْ بِالْمَاءِ الَّذِي كَمْ بَرْدًا         |
| (۳) يَدَهُ وَالْوَجْهَ وَالرَّجْلَيْنِ قَدْ      | غَسَلَ وَاللَّبْسَ لِلْخُفِّ قَصْدًا         |
| خَاطَفُ الْخُفِّ لَهُ الْخُفُّ خَطَفٌ            | .. بَعْدَ هَذَا السِّرِّ بَانَ وَانْكَشَفَ.. |
| (۴) فَلَمَّحُوا الْخُفَّ ذَا الْحُلُو الْخِطَابِ | يَدَهُ مَدَّ لَهُ الْخُفُّ الْعُقَابُ        |
| (۵) خَطَفَ مِنْ يَدِهِ فِيهِ ذَهَبٌ              | كَالْهَوَاءِ فِي الْهَوَا ثُمَّ انْقَلَبَ    |
| أَسْوَدٌ سَالِحٌ مِنْهُ وَقَعَا                  | .. لَهُ بَانَ سِرٌّ مَا قَدْ صَنَعَا..       |
| (۶) حِيَّةٌ سَوْدَاءٌ مِنْ ذَا الْخُفِّ قَدْ     | وَقَعَتْ مِنْ ذَلِكَ اللَّطِيفِ الْمَعْدُ    |
| (۷) فَالْعُقَابُ التَّاصِحَ صَارَ رَجَعُ         | بَعْدَ بِالْخُفِّ وَ قَالَ يَوَاعُ           |

ربودن عقاب موزه رسول (ص) را و بردن در هوا و نگون کردن و از موزه مار  
سیاه رو افتادن

- |                                     |                               |
|-------------------------------------|-------------------------------|
| (۱) اندرین بودند کاواز صلا          | مصطفی بشنید از بانگ علا       |
| (۲) خواست آبی و وضو را تازه کرد     | دست و رو را شست از آن آب سرد  |
| (۳) هر دو پا را شست و بموزه کرد رای | موزه را بر بود يك موزه ربای   |
| (۴) دست سوی موزه برد آن خوش خطاب    | موزه را بر بود از دستش عقاب   |
| (۵) موزه را اندر هوا برد او چو باد  | پس نگون کرد و از آن ماری فتاد |
| (۶) در فتاد از موزه يك ماری سیاه    | زان عنایت شد عقابش نيك خواه   |
| (۷) پس عقاب آن موزه را آورد باز     | گفت هین بستان و رو سوی نماز   |

- (۱) خُذْهُ وَامْضِ لِلْمَصَلَاةِ لِاضْطِرَارٍ  
 اَنَا كَسَرَ الْغَضْنَ مِنْ سَامِي الْأَدَبِ
- (۲) وَيَلْ ذَاكَ مَنْ لِسُوهُ الْأَدَبِ  
 وَ عَلَى وَفْقِ الْهَوَى الْفَتَوَى يَقُولُ
- (۳) فَالْرَسُولُ شُكْرُهُ أَبْدَى وَقَالَ  
 (۴) وَالْوَفَاءُ كَانَ ذَا الْخُفِّ خَطَفَتْ
- غَمِّي أَذْهَبَتْ عَنِّي وَ اَنَا  
 (۵) هَبْ بِكُلِّ غَيْبٍ اللَّهُ لَنَا
- فِيَيْلِكَ اللَّحْظَةِ الْقَلْبَ اشْتَغَلَ  
 قَدَّرَتْ كَتَّ الْأَدَبَ وَالْأَفْكَسَارُ  
 أَمْسِكَ.. وَالضَّعْفَ الْقَى وَالنَّصَبَ..  
 قَدَمًا يَنْقُلُ لَا عَنْ سَبَبِ  
 ..لَا لِإِزَامٍ يَكُونُ ذَا الْفُضُولِ  
 ذَا جَفَا نَحْنُ رَأَيْنَا وَ مَلَالِ  
 وَ الْحُضُورُ ذَهَبَ مِنِّي انْجَرَفَتْ  
 صِرْتُ فِي الْغَمِّ الْكَثِيرِ وَالْعَنَا  
 عَلَّمَ .. أَوْقَفَ عَنْ سِرِّ الدُّنَا ..  
 هُوَ فِي نَفْسِهِ .. وَالسِّتْرُ انْسَدَلَ..

- (۱) از ضرورت کردم این گستاخی  
 (۲) وای کو گستاخ پائی می نهد  
 (۳) پس رسولش شکر کرد و گفت ما  
 (۴) موزه بر بودی و من درهم شدم  
 (۵) گر چه هر غیبی خدا ما را نمود
- من ز ادب دارم شکسته شاخی (۱)  
 بی ضرورت کش هوی فتوی دهد  
 این جفا دیدیم و بود این خود وفا  
 تو غم بردی و من درهم شدم  
 دل در آن لحظه بخود مشغول بود (۲)

(۱) شکسته شاخی کنایه از نگون ساری است زیرا که شاخ شکسته نگون سار می باشد - (۲) برخی از شراح گفتند یعنی من درین وقت در بشریت بودم ازین روی مرا غفلت آمد و بعضی گفتند معنی بیت چنین است که دل بخود مشغول بود که نفس دل را مشاهده می کرد و ذات با احدیه و جمیع اسماء و صفات در دل است و بسبب استغراق درین مشاهدت توجه بسوی بعضی اکوان نبود -



- (۱) قَالَ حَاشَا غَفَلَةً تَبْدُو بِكَا  
رُؤْيِي لِلْغَيْبِ ذَاكَ عَكْسُكَ  
(۲) كَانَ أَيْضاً رُؤْيِي لِلْحَيَّةِ  
عَكْسُكَ يَا مُصْطَفَى الْعَكْسِ الْمُنِيرِ  
(۳) وَكَذَا الْعَكْسُ الدِّجِيُّ الْمَظْلَمُ  
عَكْسُ عَبْدِ اللَّهِ نُورِيّاً غَدَا  
(۴) عَكْسُ كُلِّ أَحَدٍ يَا رُوحُ أَنْتَ  
كُلِّ جِنْسٍ تَطْلُبُ فِي جَنْبِهِ  
(۵) عَكْسُ ذَاكَ إِلَّا جَنْبِي الْعَمِّي كَانَ  
كُلُّهُ لِلْحَقِّ دَلٌّ وَهَذِي  
بِالذَّاتِ مَذْمُومٌ مُهَانٌ  
إِعْلَمُ أَنْظُرْ أَثَرًا فِيهِ أَرَدْتَ  
إِجْلِسْ اعْرِفْ حَالَهُ فِي قُرْبِهِ

فی بیان وجه اخذ العبرة من هذه الحکایة ومعرفة الیقین ان

مع العمر یسراً

- (۶) هَذِهِ الْقِصَّةُ يَا رُوحُ غَدَتْ  
لَكَ خَيْرَ عِبْرَةٍ فِيمَا بَدَتْ

- (۱) گفت دور از تو که غفلت از تورست دیدنم آن غیب را هم عکس تست  
(۲) مار در موزه که بینم در هوا نیست از من عکس تست ای مصطفی  
(۳) عکس نورانی همه روشن بود عکس ظلمانی همه گلخن بود  
(۴) عکس عبدالله همه نوری بود عکس بیگانه همه کوری بود  
(۵) عکس هر کس را بدان ای جان بین پهلوی جنسی که خواهی می نشین

وجه هجرت گرفتن از این حکایات و یقین دانستن (ان مع العمر یسراً)

- (۶) عبرت است این قصه ای جان مرا تا شوی راضی تو در حکم خدا

- (۱) کَتِي بِحُكْمِ اللَّهِ تَرْضَىٰ كَتِي تَصِيرُ  
إِذْ تَرَىٰ وَاقِعَةً بِالصَّدْفَةِ  
(۲) فَمِنْ الْخَوْفِ بِهَا الْغَيْرُ يَصِيرُ  
تَضَحُّكَ أَنْتَ بِنَفْعٍ وَ ضَرَرٍ  
(۳) حَيْثُ أَنَّ الْوَرْدَ لَوْ مِنْهُ الْوَرَقُ  
أَبَدًا مَا تَرَكَ الضَّحْكَ وَ لَمْ  
(۴) فَأَنَا مِنْ شَوْكَةٍ قَالَ بَعْمُ  
فَمِنْ الشَّوْكِ أَنَا بِالضَّحْكِ لِي  
(۵) بِالْقَضَاءِ كُلِّ مَا ضَاعَ لَكَ  
(مَا التَّصَوُّفُ قَالَ وَجَدَانُ الْفَرَحُ
- الْمَعِيَا حَسَنَ الظَّنِّ كَثِيرُ  
حَدَّثْتُ .. مِمَّا لَكَ مِنْ فِطْنَةٍ  
أَصْفَرَ اللَّوْنِ وَ كَالْوَرْدِ النَّضِيرُ  
.. مَا لَكَ قَطُّ اكْتِشَابَ وَ كَدْرُ ..  
تَقْلَعُ فَرْدًا فَرْدًا .. مَا التَّصَقُّ ..  
يَنْشَنِي عَنْ فَرَحٍ فِيهِ أَلَمٌ  
لِمَهْ أَنَا أَقْعُ الْقَى الْأَلَمِ  
قَدْ أَتَيْتُ .. صِرْتُ رَهْنَ الْجَدَلِ .. (۱)  
فَيَقِينًا أَنَّهُ أَدِرْ أَبْتَا عَا  
فِي الْفَوَادِ عِنْدَ إِيْيَانِ التَّرَحِّ (

قد اتیت مالی فیہ اذی

- چون به بینی واقعہ بد ناگهان  
تو چو گل خندان کہ سود و زیان  
خندہ نگذارد نکردد منشی  
خندہ را من خود زخار آورده ام (۱)  
تو یقین دان کہ خریدت از بلا

(۱) فمن الشوك انا بالضحك فا

- (۱) تا کہ زبرک باشی و نیکی و گمان  
(۲) دیگران کردند زرد از بیم آن  
(۳) زانکہ از گل گرفتو برگش میکنی  
(۴) گوید از خاری چرا اُفتم بغم  
(۵) هر چه از تو یلوه گردد از قضا

(۱) ربط این بیت به بیت پیش بدین وجه است کہ در بیت سابق گفته کہ از  
برکندن برگ از گل خندہ را نمیگذارد و در این بیت تقریر آن می کند کہ از کندن برگ از گل  
اگر چه خار نمودار میشود لیکن گل می گوید کہ از خار چرا دل برکنم زیرا کہ این خندہ  
کہ میکنم از خار است -

- (۱) مِنْ بَلَاءٍ وَ لَهُ إِدْرِ الْعِقَابُ  
مَنْ لِيذِي الْخُلُقِ الْجَمِيلِ خَطْفًا  
(۲) كَيِّ مِنَ الْحَيَّةِ يُنَجِّي رِجْلَهُ  
(گفت لا تأسوا علی ما فاتکم)  
(۳) فَالْبَلَاءُ ذَاكَ الْبَلِيَّاتِ الْعِظَامُ  
مَنْعَ كَمْ مِنْ مَضْرَآتٍ كِبَارُ
- الْعِقَابُ ذَاكَ فِتْنَانُ اللَّبَابُ  
ذَلِكَ الْخُفُّ كَمَا قَدْ سَلَفَا  
يَا صَفِي عَقْلٍ عِثَارُ مَا لَهُ  
إِنْ أَتَى السَّرْحَانُ وَارْدِي شَاتَكُمُ (۱)  
دَفَعَ وَالضَّرَرَ ذَاكَ .. الْمَرَامُ ..  
حِكْمَةُ لِلْخَالِقِ جَلَّ اقْتِدَارُ ..

استدعاء شخص من موسیٰ ان يعلمه لسان البهائم

- (۴) فَلِمُوسَىٰ رَجُلٌ فَذٌ شَبَابُ  
(۵) وَ الْإِسَانُ كَيِّ بِصَوْتِ الْحَيَوَانِ  
(۶) أَجِدُ فِي دِينِي فَأَلَا لِسْنَهُ
- قَالَ لِلْحَيَوَانِ عَلَّمْنِي الْإِخْطَابُ  
وَ السِّبَاعِ الْعِبْرَةَ لِي فِي زَمَانِ  
لِبَنِي آدَمَ حَوْلَ الطَّنْظَنَةِ

(۱) الاية في سورة الحديد ما اصاب من مصيبة في الارض و لا في انفسكم الا في كتاب من قبل ان نبرها ان ذلك على الله يسير لكيلا تاسوا على ما فاتكم ولا تفرحوا بما آتاكم والله لا يحب كل مختال فخور -

- (۱) آن عقابش را عقابی دان که او  
(۲) تا رهاوند پاش را از زخم مار  
(۳) کان بلا دفع بلاهای بزرگ
- در ربود آن موزه را زان نیک خو (۱)  
ای خنک عتلی که باشد بی عثار  
وان زیان منع زیانهای سترگ

استدعا نمودن شخصی از موسیٰ (ع) آموختن زبان بهائم را

- (۴) گفت موسیٰ را یکی مرد جوان  
(۵) تا بود کز بانگ حیوانات و دد  
(۶) چون زبانهای بنی آدم همه
- که بیاموزم زبان جانوران  
عبرتی حاصل کنم در دین خود  
در پی آبست و نان و دمدمه

(۱) آن عقاب و رنج و بلا که برایش از ربودن موزه رخ داد همان عقابی دان که موزه را برپود برای دفع بلا پس رنج این بلا رنج بلای عظیم را دفع کرد -



وَجَعَّ آخِرٌ .. كَثُرَ أَوْ أَقَلَّ ..  
 مِنْ تَدَايِيرِ لَهُمْ وَفَقَّ الْأُمُورِ  
 فِكْرَكَ إِخْلِي .. وَدَعَهُ مُلْتَمَسٌ ..  
 لَهُ وَ الْآخِرِ وَافِي الْخَلَلِ  
 عِبْرَةٌ مَعَ يَقْظَةٍ مَا أَنْ تُحِبَّ  
 وَ حُرُوفٍ لَا تَرْمُ مِنْ مَعْرِفَةٍ  
 صَارَ وَ الْحِرْصَ رَأَى فِي صُنْعِهِ  
 أَكْثَرَ حِرْصًا .. عَلَى الْأَمْرِ الْعَسِيرِ ..  
 لَمَعَ .. جَلَى مِنْ اللَّيْلِ الْحَلَكِ ..  
 وَجَدَ الشَّيْئَةَ .. قَدْرًا زَكَى ..  
 لَا يَلِيقُ اللَّطْفَ مِنْكَ يَا جَوَادَ  
 أَنْتَ لَوْ تَمْنَعُنِي فَالْيَأْسُ كَانَ

(۱) کُلُّهَا وَ الْمَاءِ وَ الْخُبْزِ لَعَلَّ  
 كَانَ لِلْحَيَوَانِ فِي وَقْتِ الْعُبُورِ  
 (۲) قَالَ مُوسَى لَهُ مِنْ هَذَا الْهُوسِ  
 فَلَكُمْ مِنْ خَطَرٍ فِي الْأَوَّلِ  
 (۳) فَمِنْ اللَّهِ الْعَظِيمِ إِطْلُبْ  
 مِنْ كِتَابٍ وَ مَقَالٍ وَ شَفَه  
 (۴) فَلَا أَحَرَ الرَّجُلِ مِنْ مَنَعِهِ  
 وَ كَذَا الْإِنْسَانِ بِالْمَنْعِ يَصِيرُ  
 (۵) قَالَ يَا مُوسَى فَلَمَّا النُّورَ لَكَ  
 كُلُّ شَيْءٍ كَانَ شَيْئًا فَبِكَ  
 (۶) فَلْيَا الْجَرْمَانِ عَنْ هَذَا الْمُرَادِ  
 (۷) نَائِبُ الْحَقِّ تَعَالَى ذَا الزَّمَانِ

باشد از تدبیر هنگام گذر  
 کاین خطر دارد بسی درپیش و پس  
 نه از کتاب و از مقال و حرف و لب  
 گرمتر گردد همی از منع مرد  
 هر چه چیزی بود چیز از تو بیافت  
 لایق لطفت نباشد ای جواد  
 یأس باشد گر مرا مانع توئی

(۱) بوی که حیوانات را درد دگر  
 (۲) گفت موسی رو گذر کن زین هوس  
 (۳) عبرت و بیداری از یزدان طلب  
 (۴) گرمتر شد مرد زان منعش که کرد  
 (۵) گفت ای موسی چو نور تو یثافت  
 (۶) مر مرا محروم کردن زین مراد  
 (۷) این زمان قائم مقام حق توئی

- (۱) قَالَ مُوسَى رَبِّيَ الْمَرْءَ السَّلِيمَ  
 (۲) سَخِرَةً سَوَىٰ فِكْمَ جَاءَ الضَّرَرَ  
 وَ إِذَا مَا لَمْ أُعْلِمَهُ الْحُضُورَ  
 (۳) قَالَ يَا مُوسَى لَهُ عِلْمٌ فَمَا  
 (۴) عَنْ دُعَاءِ أَبَدًا قَالَ النَّدَمَ  
 (۵) خَرَقَ وَ أَلْيَدَ عَضَّ كُلُّ فَرْدٍ  
 أَنْ يَكُونَ الْعَجْزُ لِلصَّفْوِ النَّقِيِّ  
 (۶) وَ لِهَذَا الْفَقْرُ فَحْزِي لِلْأَبَدِ  
 لَمْ تَصِلْ .. لِلْفِسْقِ كَانَ وَاقِيَا  
 (۷) وَلِذَا كَانَ الْغِنَى وَ الْغِنَى  
 حَيْثُ أَنَّ الصَّبْرَ عِنْدَ الْقُدْرَةِ

- (۱) گفت موسی ربی المرء السلیم  
 (۲) گر بیا موزم زیانکارش شود  
 (۳) گفت ای موسی بیاموزش که ما  
 (۴) گفت یارب او پشیمانی خورد  
 (۵) نیست قدرت هر کسی را سازوار  
 (۶) فقر زین رو فخر آمد جاودان  
 (۷) زان غنی و زان غنی مردود شد
- سخره کردستش مگر دیو رجیم  
 و ر نیاموزم دلش بد میشود  
 و نگریدیم از کرم هرگز دعا  
 دست خاید جامه ها را بر درد  
 عجز مهتر مایه پرهیز کار  
 که بتقوی ماند دست نارسان  
 که ز قدرت صبرها پدرو شد (۱)

(۱) پدرو بر وزن فرسود بمعنی ملامت باشد و بمعنی وداع نیز آمده است -

( برهان قاطع )

- (۱) فَيَعْجِزُ وَ يَفْقِرُ كُمْ وَ جَدَّ  
مِنْ بَلَاءِ النَّفْسِ مَنْ بِالْحِرْصِ قَدْ  
(۲) فَمِنْ الْغَمِّ أَتَتْ كُلُّ مَنِي  
وَ يَمْلِكُ الْعَادَةِ لِابْلِيسَ صَارَ  
(۳) أَكَلُ الطِّينِ لَهُ الطِّينُ الْأَمَلُ  
لَهُ هَضْمُ السُّكَّرِ بِالْوَرْدِ قَدْ  
أَمِنَّا الْإِنْسَانَ وَ الشَّرَّ فَقَدْ  
مَلَأَتْ وَ الْغَمِّ أَنْوَاعَ النِّكَدِ  
لِلْفُضُولِيِّ الَّذِي حَبَّ الْعَنَا  
صَيْدًا أَوْلَتْهُ وَ بَالًا وَ دَمَارَ  
كَانَ ذَاكَ الْعَاجِزُ الْوَاهِي الْعَمَلُ  
مُزَجَّجَ مَا حَصَلَ .. هَبْهُ وَ جَدَّ

آتیان الوحي الى موسى من الحق تعالى بأن علمه الشیخی اللذی

يستدعيه او علمه البعض منه

- (۴) لَهُ قَالَ اللَّهُ اِمْنَحْهُ يَلِيقُ  
وَ الْيَدَ تِلْكَ لَهُ افْتَحَ بِاخْتِيَارِ  
(۵) لِلْعَبُودِيَّةِ كَانَ الْأَخْتِيَارِ  
يَسْؤَى ذَا فَبَقْهَرِ وَ اضْطَرَارِ  
هُوَ .. فِيمَا طَلَبَ كَانَ حَقِيقُ  
كَيْفَمَا شَاءَتْ وَمَا مِنْ اضْطَرَارِ  
مِلْحًا الشَّانَ لَهَا زَادَ اعْتِبَارِ  
دَارَ هَذَا الْفَلَكَ لَا بِاخْتِيَارِ

- (۱) آدمی را عاجز و فقر آمد امان  
(۲) از غم آید آرزوهای فضول  
(۳) آرزوی گل بود گل خواره را  
از بلای نفس پر حرص و غمان  
که بدان خو کرده است آن صیدغول  
گل شکر نگوارد آن بیچاره را

وحي آمدن از حق تعالى بموسی که بياموزش چیزی که استندهای کند

با بعضی از آن

- (۴) گفت بزدان که بده بایست او  
(۵) اختیار آمد عبادت را نمک  
برگشا در اختیار ان دست او  
ورنه میگیرد بناخواه این فلك



(۱) كَانَ مِنْهُ الدَّورَانِ لَا يَأْجُرُ  
 حَيْثُ أَنَّ الْأَخْتِيَارَ فِي الْحِسَابِ  
 (۲) هَذِهِ الْأَشْيَاءُ كُلُّ سَبَّحَتْ  
 مِنْ غَدَى الْجَبْرِ فَالتَّسْبِيحُ لَهُ  
 (۳) فِي الْيَدِ مِنْهُ ضَعِ السَّيْفَ أَقْلَعَ  
 فَهُوَ إِمَّا الْغَازِي يَغْدُو الْمُفِيقُ  
 (۴) حَيْثُ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ صَارَ  
 نَصْفُهُ الزُّنْبُورُ صَارَ لِلْعَسَلِ  
 (۵) وَ كَمِثِلِ النَّحْلِ مَنْ أَمَّنْ كَانَ  
 وَ كَمِثِلِ الْحَيَّةِ مَنْ كَفَرُوا  
 (۶) حَيْثُ أَنَّ الْمُؤْمِنَ سَامِي النَّبَاتِ  
 صَارَ وَ الرِّيقُ لَهُ كَانَ الْحَيَاتِ

لَا ثَوَابَ إِلَّا وَلَا جُزْمَ وَ زَجَرَ  
 كَانَ مَقْبُولًا لِزَجْرِ أَوْ ثَوَابِ  
 دَائِمًا .. بِالذَّاتِ طَبْعًا صَرَّحَتْ ..  
 لَيْسَ ذَا نَفْعٍ لَهُ .. جَرَّ الْبَلَاءَ ..  
 لَهُ مِنْ عَجَزٍ بِهِ .. حَتَّى يَعْبَى ..  
 أَوْ يَكُونُ الْمَصَّ قَطَاعَ الطَّرِيقِ  
 لِاخْتِيَارٍ فِيهِ لَا عَنْ إِضْطِرَارٍ  
 نَصْفُهُ الْحَيَّةُ صَارَ بِالْمَثَلِ  
 مَعْدَنًا لِلْعَسَلِ بِاللُّطْفِ بَانَ  
 مَعْدَنُ السَّمِّ هُمْ .. مَا ظَهَرُوا ..  
 أَكَلَ حَتَّى كُنَّحِلِ بِالصِّفَاتِ  
 .. وَالشِّفَاءَ وَ بِهِ وَافَى النَّجَاتِ ..

کاختیار آمد هنر وقت حساب  
 نیست آن تسبیح جبری سودمند  
 تا که غازی گردد او یا راهزن  
 نیم زنبور عسل شد نیم مار  
 کافران خود کان زهری همچو مار  
 تا چو نحلی گشت ریق او حیات

(۱) گردش او را نه آجر و نه عقاب  
 (۲) جمله اشیاء خود مسبح آمدند  
 (۳) تیغ در دستش نه از عجزش بکن  
 (۴) زانکه کرناشد آدم ز اختیار  
 (۵) مؤمنان کان عسل زنبور وار  
 (۶) زانکه مؤمن خورد بگزیده نبات

- (۱) اَيْضًا الْكَافِرُ جَلَابًا شَرِبَ  
مِنْ غَدَاهُ السَّمَّ اَيْضًا كَانَ فِيهِ  
(۲) اَهْلُ اِلْهَامِ اِلَّا لَهُ وَ الثَّنَا  
اَهْلُ تَسْوِيلِ الْهَوَى سَمَّ الْمَمَاتِ  
(۳) اِنَّ ذَا التَّصْدِيقِ كَلًّا وَ الثَّنَا  
لَا خْتِيَارَ وَ اِحْفَظْ وَ اِنْتِبَاهَ  
(۴) جُمْلَةُ الْفَسَاقِ اِذْ فِي السِّجْنِ هُمْ  
كُلُّهُمْ بِالْمُتَّقِينَ الزَّاهِدِينَ  
(۵) حَيْثُ اَنَّ الْقُدْرَةَ وَ الْجِدَّ قَدْ  
اِصْحَحَ حَتَّى الْاَجَلُ لَا يَسْتَرِدُّ  
(۶) رَأْسُ مَالٍ نَفْعِكَ قُدْرَتُكَ
- مِنْ صَدِيدٍ وَ غَدَى الْجُلُو الْعَذِبُ (۱)  
ظَاهِرًا.. وَ الْجِنْسُ لِلْجِنْسِ شَمِيهٌ..  
صَيَّرُوا عَيْنَ الْحَيَاتِ وَ اِلَهَنَا  
صَيَّرُوا بِالذَّاتِ هَانُوا وَ الصِّفَاتِ  
وَ الْمَدِيحِ كَانَ فِي هَذِي الدُّنَا  
.. تَذَكَّرْ لَا يَقْصُدُ شَيْءٌ سِوَاهُ..  
جَعَلُوا وَ اَمْتَنَعُوا عَمَّا لَهُمْ  
صَيَّرُوا لِلَّهِ دَوْمًا عَابِدِينَ  
ذَهَبًا فَالْعَمَلُ بُتًا كَسَدَ  
رَأْسَ مَالٍ لَهُ لِمَوْتِ اِسْتَعِذْ  
اِصْحَحْ وَ قَتِ الْقُدْرَةَ اِحْفَظْ لَكَ

(۱) قال تعالى في سورة ابراهيم واستفتحوا وخاب كل جبار عنيد من ورائه جهنم يدخلها  
و يسقى من ماء صديد ) - و هو ما يسيل من جوف اهل النار مع القيح و الدم -

- (۱) باز کافر خورد شربت از صديد  
(۲) اهل الهام خدا عين الحيات  
(۳) در جهان اين مدح و شاباش و زهى  
(۴) جمله زندان چونکه در زندان روند  
(۵) چونکه قدرت رفت کاسد شد عمل  
(۶) قدرتت سرمايه سودت هين
- هم ز قوتش زهر شد در وى پديد  
اهل تسويل هوى سم الممات  
زاختيارست و حفاظ و آگهى  
متمنى و زاهد و حق خواه شدند  
هين که تا سرمايه نستانند اجل  
وقت قدرت را نگهدار و بين

- (۱) وَامِينِ الطَّرْفِ لَكَ ابْنُ آدَمَ  
 رَاكِبًا كَانَ عِنَانَ الْاِخْتِيَارِ  
 (۲) بَعْدَ هَذَا لَهُ مُوسَى مِنْ وِدَادٍ  
 (۳) أَصْفَرَ وَجْهَكَ سَوَى فَاثَرُكَ  
 مَنَحَ دَرَسًا مِنَ الْمَكْرِ اغْدِرْ  
 مِنْ عَلَى سَابِجٍ كَرَمْنَا اعْلَمْ  
 فِي يَدِ إِدْرَاكِهِ دَوْمًا يُدَارِ  
 نَصَحَ دَوْمًا لَكَ قَالَ الْمَرَادُ  
 وَبِكَ هَذَا الْهُوسَ الْبَلِسُ لَكَ  
 وَبِكَ سَرْعَانِ .. مِنْ الْحَقِّ احْدِرْ

### فی بیان قناعت ذلک الطالب

بتعلیم لسان الدیک والدجاج والاوز والبط و لسان الکلب من موسی (ع)  
 و اجابة موسی له

- (۴) قَالَ نَطَقَ الْكَلْبُ عَلِمَنِي مَنْ  
 مَعَ نَطَقِ الطَّيْرِ لِلْبَيْتِ وَ مَنْ  
 (۵) قَالَ مُوسَى اصْبَحَ عَلِمْتَ أَنْتَ قَدْ  
 (۶) مِنْ كِلَا الْاِثْنَيْنِ ذَيْنِ الْاِمْتِحَانِ  
 فِي الصَّبَاحِ وَقَفَ مُنْتَظِرًا  
 كَانَ فِي الْبَابِ مُدَى الْعُمَرِ سَكَنَ  
 ذَا جَنَاحٍ كَانَ عَلِمَنِي زَمَنَ  
 ظَهَرَ عِنْدَكَ نَطَقَ كُلِّ فَرْدٍ  
 كَانَ فِي اسِكْفَةِ الْبَابِ زَمَانِ  
 يَسْمَعُ النُّطْقَ لَهَا أَوْ ظَهَرَا

- (۱) آدمی بر خنک کرمناسوار  
 (۲) باز موسی داد پند اورا بمهر  
 (۳) ترک ابن سودا بگو واز حق بترس  
 در کف درکش عنان اختیار  
 که مرادت زرد خواهد کرد چهر  
 دیو دادست برای مکر درس

قانع شدن آن طالب بتعلیم زبان مرغ خانگی و سگ و اجابت کردن

موسی (ع) اورا

- (۴) گفت باری نطق سگ کو بردرست  
 (۵) گفت موسی هین تودانی در رسید  
 (۶) بامدادان از برای امتحان  
 نطق مرغ خانگی کاهل پرست  
 نطق این هر دو شود بر تو پدید  
 ایستاده منتظر بر آستان



- (۱) أَنْتِ الْخَادِمَةُ بِالسَّفَرَةِ  
وَقَعْتَ قِطْعَةً خُبْزٍ بَأْتِ  
(۲) خَطَفَ الدِّيكُ لَهَا مِثْلَ الرِّهَانِ  
(۳) رُحْ عَلَيْنَا جِئْتَ بِالظُّلْمِ قَدَرْتَ  
وَ أَنَا مِنْ أَكْلِي الْحَبِّ زَمَنْ  
(۴) فَلَبِزَ وَ شَعِيرَ وَ حُبُوبَ  
تَأْكُلُ لَكِنْ أَنَا لَا أَقْدُرُ  
(۵) تَأْكُلُ ذِي قِطْعَةِ الْخُبْزِ اللَّتِي  
أَنْتِ ذَا النَّمْرِ الْقَلِيلَ لِلْكِلَابِ  
وَلَهَا قَدْ تَفَضْتُ بِالْمَرَّةِ  
أَثَرَ زَادٍ لِلْمَلِيلِ فَأَتِ  
لَهُ قَالَ الْكَلْبُ فِي ذَاكَ الزَّمَانِ  
تَأْكُلُ لِلْحِنْطَةِ الْحَبَّةَ أَنْتِ  
عَاجِزٌ فِي بَيْتِي ذَا وَ الْوَطَنِ  
غَيْرَهَا تَقْدِرُ أَنْتِ يَا طَرُوبَ  
أَكُلُ مَا مِنْكَ يَا ذَا يُؤْثَرُ  
هِيَ كَانَتْ رِزْقَنَا بِالْقِسْمَةِ  
تَخْطِفُ أَيْضاً فَذَا شَيْءٌ عَجَابُ

### جواب الديك للكلب

- (۶) بَعْدَ ذَا الدِّيكِ لَهُ قَالَ أَسْكُتِ  
فَلَمْ يَكُنْ عَنْ ذَلِكَ اللَّهُ الْعَوِضُ  
لَا تَكِ الْمُغْتَمُّ مِنْ ذِي الْقِسْمَةِ  
يَمْنَحُ جُوداً تَفُوزُ بِالْغَرَضِ

- (۱) خادمه سفره بیافشاند و فتاد  
(۲) در ربود آن را خروسی چون گرو  
(۳) دانه گندم تو توانی خورد و من  
(۴) گندم و جو را و باقی حبوب  
(۵) این لب نانی که قسم ماست آن  
پاره نانی بیات آثار زاد  
گفت سگ کرده تو بر ماظلم رو  
عاجزم از دانه خوردن در وطن  
می توان خورد و من نه ای طروب  
میربائی این قدر را از سگان

### جواب خروس سگ را

- (۶) بس خروسش گفت تن زن غم مخور  
که خدا بدهد عوض زین به دگر

- (۱) إِنَّ هَذَا الْفَرَسَ لِلْمَسِيدِ  
تَأْكُلُ شَبْعًا فَقَلِيلٌ حُزْنُكَ  
(۲) لِلِكَلَابِ الْعِيدُ مَوْتُ الْفَرَسِ  
(۳) لَا يَكْسِبُ وَ عَنَّا لَمَّا اسْتَمَعَ  
وَلَدَى الْكَلْبِ بِهَذَا الدِّيكِ صَارَ  
(۴) ثَانِي يَوْمٍ كَذَا الدِّيكِ خَطَفَ  
وَعَلَيْهِ الْكَلْبُ إِذْ ذَاكَ الشَّفَهَ  
(۵) قَالَ يَا مَكَارُ كَمْ كِذْبًا تَقُولُ  
(۶) قُلْتَ أَنْتَ سَقَطًا تِلْكَ الْفَرَسُ  
أَنْتَ عَنْ نَجْمِ السَّمَاءِ أَعْمَى الْبَصَرِ  
(۷) لَهُ قَالَ ذَلِكَ الدِّيكُ الْخَبِيرُ
- سَقَطَ يَهْلِكُ أَنْتَ فِي غَدٍ ..  
أَنْتَ فِي ذَلِكَ وَافٍ رِزْقًا ..  
وَافِرُ الرِّزْقِ وَلَمْ يَلْتَمِسْ  
بَاعَ تِلْكَ الْفَرَسَ الْمَرْءُ فَزَعُ  
أَصْفَرَ الْوَجْهَ بِخَوْفٍ وَ انْكِسَارِ  
قِطْعَةً خُبِرَ كِمِثْلٍ مَا سَلَفَ  
فَتَحَّ يَا دِيكَ مَعْدُومُ الْإِصْفَهَ  
ظَالِمٌ أَنْتَ بِلَا نُورٍ جَهُولُ  
تَعْدُو أَيْنَ ذَاكَ عَزَّ مُلْتَمِسُ  
قُلْتَ أَيْنَ الْإِصْدَقِ مِنْكَ وَالظَّفَرُ  
فِي مَجَلٍّ آخَرَ يَنْأَى يَسِيرُ ..

- (۱) اسباب این خواجه سقط خواهد شدن  
(۲) مر سگان را عید باشد مرگ اسب  
(۳) اسب را بفروخت چون بشنید مرد  
(۴) روز دیگر همچنان نان را ربود  
(۵) کای خروس عشوه ده چندین دروغ  
(۶) اسب کش گفתי سقط گردد کجاست  
(۷) گفت او را آن خروس باخبر
- روز فردا سیرخور کم کن حزن  
روزی وافر بود بی جهد و کسب  
پیش سگ شد آن خروس که روی زرد  
آن خروس و سگ بر او لب بر گشود  
ظالمی و کاذبی و بی فروغ  
کور اختر گوی و محرومی کجاست (۱)  
که سقط شد اسب او جای دگر

(۱) یعنی حال تو بحال کوری مانند که با اینکه زمین و آسمان را نمی بیند دعوی دیدن ستارگان می کند -

- (۱) سَقَطًا صَارَتْ لَهُ تِلْكَ الْفَرَسُ  
وَنَجَى مِنْ ضَرَرِ ذَاكَ الضَّرَرِ  
(۲) لَكِنْ اِدْرِ بَعْلَهُ يَغْدُو السَّقَطُ  
(۳) لِلْكِلَابِ ذِي غَدَتِ ذَاكَ الْحَرِيصُ  
وَجَدَ مِنْ ضَرَرٍ خَافَ وَ غَمَ  
(۴) وَ يَوْمَ ثَالِثٍ لِيَدِيكَ قَالَ  
بَا أَمِيرَ الْكَاذِبِينَ فِي الْوَرَى  
(۵) قَالَ هَبْهُ الْبَغْلُ بَاعَ بِعَجَلٍ  
(۶) يَجِدُ الْعَبْدَ لَهُ يَلْقَى الْجَمَامَ  
نَثَرَتْ أَرْحَامُهُ الْخُبْزَ الْكَثِيرَ  
(۷) سَمِعَ هَذَا وَ ذَاكَ الْعَبْدَ بَاعَ
- هُوَ بَاعَ الْفَرَسَ النَّفْعَ التَّمَسَّ  
أَوْقَعَ فِي غَيْرِهِ خَافَ الْخَطَرَ  
فِي غَدِ ذِي النِّعْمَةِ كَلًّا فَقَطَّ  
عَجَلًا ذَا الْبَغْلِ بَاعَ وَالْمَحِيصُ  
فِي الزَّمَانِ ذَاكَ بِالنَّفْعِ أَلَمْ  
ذَلِكَ الْكَلْبُ يَبْغُضُ وَمَلَالُ  
كَذْبُهُ بِالطَّبْلِ وَ الزَّمْرِ سَرَى  
غَيْرَ أَنْ فِي غَدٍ شَرُّ الْعَمَلِ  
وَ إِذَا مَالَهُ مَاتَ ذَا الْغَلَامِ  
فِي أَمَامِ أَفْكَلْبِ وَالْعَانِي الْفَقِيرُ  
وَ نَجَى مِنْ ضَرَرٍ بَانَ التِّمَاعُ

آن زیان انداخت او بر دیگران  
مرسگان را باشد آن نعمت فقط  
یافت از غم وز زیان آن دم محیص  
ای امیر کاذبان با طبل و کوس  
لیک فردایش غلام آید مصاب  
بر سگ و خواهنده ریزند اقربا  
رست از خسران ورخ را بر فروخت

(۱) اسب را بفروخت جست او از زیان  
(۲) لیک فردا استرش گردد سقط  
(۳) زود استر را فروشید آن حریص  
(۴) روز نالت گفت سگ با آن خروس  
(۵) گفت ار بفروخت استر را شتاب  
(۶) چون غلام او بمیرد نانها  
(۷) این شنید و آن غلامش را فروخت



- (۱) فَوْقَ خَدَّيْهِ وَ شُكْرًا وَ فَرَحًا  
لَهُ كَمْ أَظْهَرَ دَوْمًا أَنْ نَجَحَ  
وَنَجَى مِنْهَا بِتَعْلِيمٍ وَ فَنَ  
(۲) مُذْ لِسَانِ الدِّيكِ وَ الْكَلْبِ أَنَا  
قَدْ تَعَلَّمْتُ حَظُوتَ بِالْهَنَاءِ  
وَ رَبَطْتُ الْعَيْنَ مِنْ سُوءِ الْقَصَا  
قُدْرَةً لِي وَ بِهَا الْحَقُّ قَضَى

فی بیان خجل الدیک عند الکلب بسبب کذبہ بالمواعید الثلاثة

- (۳) فَأَلَى كَمْ أَنتَ مِنْ كِذْبٍ وَ مَكْرٍ  
تَذَكَّرُ مِنْ عِشَاكَ دَوْمًا وَ كَرَّ  
(۴) لَكَ غَيْرُ الْكِذْبِ مَا طَارَ مَدَامَ  
قَالَ حَاشَانِي وَ جِنْسِي فِي الْأَنَامِ  
أَوْ عَلَيْنَا الرِّيبَ وَ الشَّكَّ يَبِينُ  
أَنْ يَكْذِبَ نَحْنُ نَعْدُوا مُوَهَّنِينَ  
(۵) نَحْنُ يَا هَذَا الْفَرِيقُ لِلْمَدْيُونِ  
مِثْلَ مَنْ أَدَّنَ صِدْقًا بِالسُّلُوكِ (۱)  
رُقْبَاءُ الشَّمْسِ أَيْضًا نَطْلُبُ  
وَقْتًا النَّاسَ إِلَيْهِ نَنْدُبُ

(۱) قالوا و اعظم ما في الديك من العجائب معرفة اوقات الليل فيقسط أصواته عليها  
تفسيطاً لا يكاد يغادر منه شيئاً سواه طال ام قصر -

- (۱) شکرهای می کرد و شادیها که من  
رستم از سه واقعه اندر زمن  
(۲) تازبان مرغ و سگ آمو ختم  
دیده سوء القضا را دو ختم

خجل گشتن خروس پیش سگ بسبب دروغ شدن سه وعده

- (۳) چند چند آخر دروغ و مکر تو  
خود نبرد جز دروغ از و کرتو  
(۴) گفت حاشا از من و از جنس من  
که بکردی از دروغ ممتحن  
(۵) ما خروسان چون مؤذن راستگو  
هم رقیب آفتاب و وقت جو

(۱) در غیر از نسخه النهج پیش از این بیت بیت زیر آمده : -  
( روز دیگر آن سگ محروم گفت  
کای خروس ژاژ خاکو طاق و جفت )

- (۱) فَمِنْ الْبَاطِنِ لِلشَّمْسِ الْحَرَسُ  
 نَحْنُ كُنَّا .. وَلَهَا مِثْلُ الْعَسَسِ ..  
 لَوْ عَلَيْنَا الطُّسْتُ مَنَكُوسَاتُضَعُ  
 .. فَلِرُؤْيَا الشَّمْسِ عَنَا مَا مَنَعُ ..  
 (۲) حَارِسُو شَمْسِ النَّهَارِ الْأَوَّلِيَاءُ  
 هُمْ عَلَى أَسْرَارِ خَلْقِ السَّمَاءِ  
 (۳) وَقَفُوا فَلْأَصْلَ مِنْهُ لِلْأَذَانِ  
 فِي الصَّلَاةِ بَرَاءَ اللَّهِ اِمْتِنَانُ (۱)  
 بِهِ لِلْإِنْسَانِ جَادٌ تُحَفَّةُ  
 فِي السَّفِينِ لِلْمَصَلَاةِ رَاقَّةُ  
 (۴) لَوْ يَغْيِرُ وَقْتُ السَّهْوِ لَنَا  
 فِي الْأَذَانِ وَقَعَ فِي ذِي الدُّنَا  
 (۵) سَبَبُ الْقَتْلِ لَنَا صَارَ لِأَنْ  
 قَوْلُنَا مِنْ غَيْرِ تَعْيِينِ الزَّمَنِ  
 بِالْفَلَاحِ حَيِّعِلُوا مِنْهُ الدِّمَاءُ  
 قَدْ أَبَاحَ .. وَ قَتَلْنَا بَرْمَا ..

(۱) ای اصلنا لاجل صوت الصلاة ای الاذان اهدانا الله للادمی فی الجهاز ای التهیأ  
 للصلوة علی فحوی لا تسبوا الدبک فانه يدعو الی الصلوة کذا الاولیاء اهداهم الله للناس  
 لیتدارکو احوال و اوقات الطاعات فهم بمثابة التحفة من الله لعباده (لاحظ الشرح الفارسی) -

- (۱) پاسبان آفتابم از درون  
 گر کنی بالای ما طشتی نگون  
 (۲) پاسبان آفتابند اولیا  
 در بشر واقف ز اسرار خدا  
 (۳) اصل ما را حق پی بانگ نماز  
 داد هدیه آدمی را درجهاز (۱)  
 (۴) گر بتا هنگام سهواز ما رود  
 در اذان آن مقتل ما میشود  
 (۵) گفت ناهنگام حی علی الفلاح  
 خون ما را میکند خوار و مباح

(۱) جهاز دو معنی دارد اول مال را گویند که بعروس میدهند و مقصود در این  
 مورد چنین میشود که اصل ما را عطا فرموده در جهاز وی برای بانگ نماز هنگام که  
 آدم بر زمین آمد ودوم بمعنی کشتی است چنانچه ترجمه شده است و مقصود در این بیت  
 آنست که اصل ما را در کشتی فرستاد و بنوح هدیه فرمود برای بانگ نماز زیرا که  
 نوح از هر نوع یک جفت در کشتی نشاند پس جفت خروس را نیز نشاند و مؤمنان کشتی  
 وقت فجر را از آواز خروس می شناختند -



- (١) فَالَّذِي الْمَعْصُومَ كَانَ مِنْ غَلَطٍ  
 (٢) عَبْدُهُ ذَلِكَ عِنْدَ الْمُشْتَرِي  
 (٣) كَثْرَةً مِنْهُ هُوَ قَدْ هَرَبَا  
 حَسَنًا أَنْ أَهْرَقَ مِنْهُ الدِّمَاءُ  
 (٤) ضَرَّرَ فَرَّدَ لِأَلْفِ ضَرَرٍ  
 جِسْمُنَا مَعَ مَا لَنَا أَرْوَاحُنَا  
 (٥) فَالْإِسْيَاسَاتُ لَدَى الْأَمْلَاحِ أَنْ  
 تَهْبُ الْمَالَ وَ تَشْرِي رَأْسًا  
 (٦) لِمَهْ فِي هَذَا الْقَضَاءِ الْأَعْجَمِيِّ  
 مَا لَكَ مِنْ عَادِلٍ هَرَبَتْ .. مَا ..
- ذَلِكَ دِيكَ الْوَحْيِ لِلرُّوحِ فَقَطْ (١)  
 مَا تَصَارَ الْمُشْتَرِي فِي ضَرَرٍ  
 مَا لَهُ لَكِنْ إِذَا أَفْهَمَ طَلَبَا  
 .. بِالْجَزَاءِ بَعْدَ مَا تَنَدَّمَا ..  
 دَفَعَ .. صَدَّ عَظِيمَ الْخَطَرِ ..  
 نَفْدِي .. فَلَا أَرْوَاحَ قَدْ عَزَّتْ لَنَا ..  
 تَبَسَّطَ .. بِالْعَدْلِ فِي ذَا تَقْتَرَنَ ..  
 .. وَ يَتَدَبَّرُ تَنْجِي نَفْسًا ..  
 صَرَّتْ بِالْبَيْتِ كَانَ لَمْ تَعْلَمَ  
 .. جَدْتَ فِيهِ وَفَقَ أَحْكَامِ السَّمَاءِ ..

(١) و هذا فيه رد على العلوية من الفرق الضالة اللذين قالوا اتى جبريل بالرسالة  
 لعلى فغلط و بلغها لمحمد (ص) و فيه ان الانبياء و الاولياء معصومون عن الغلط ثم رجع  
 للقصة فقال ( آن غلامش مرده پيش مشترى ) ..

- (١) آنكه معصوم آمد و پاك از غلط  
 (٢) آن غلامش مرد پيش مشترى  
 (٣) او گريزانيد مالش را و ليك  
 (٤) يك زيان دفع زيانها مى شدى  
 (٥) پيش شاهان در سياست گسترى  
 (٦) اعجمى چون كشته اندر قضا
- آن خروس جان و حى آمد فقط  
 شد زيان مشترى آن يكسرى  
 خون خود را ريخت اندرياب نيك  
 جسم و مال ماست جانها را فدى  
 مى دهى تو مال و سر را مى خرى  
 ميگريزاني ز داور مال را



## إخبار الديك عن موت السيد

- (۱) غَيْرُ أَنْ هُوَ حَقًّا وَ يَقِينُ      فِي غَدٍ يَهْلِكُ نُوحًا وَ حَنِينُ  
يُظْهِرُ وَاِرْتَهُ إِذْ ذَا طَلَبُ      يَذْبَحُ ثَوْرًا بِهِ يَبْغِي الْقَرَبُ  
(۲) قِيمَ الْبَيْتِ لَهُ الْمَوْتُ يُرِيدُ      يَذْهَبُ فِي غَدِ الْقَوْتُ يَزِيدُ  
(۳) وَفَقَ مَا تَأْمَلُ كَثْرًا وَالْحَتَاتُ      لِلْخَوَانِ وَ مِنْ الْخُبْزِ الْفَتَاتُ  
فِي الْمَحَلَّاتِ لَهَا خَاصٌّ وَ عَامُ      ..يَجِدُ قَصْدَكَ تَبْغِي وَالْمَرَامُ..  
(۴) لَحْمُ ثَوْرٍ هُوَ لِلْقُرْبَانِ قَدْ      عَزِيَّ مَعَ قِطْعِ حُبْزٍ تَعَدُ  
رَائِقَاتٍ لِلِكِلَابِ وَ لِمَنْ      سَمَلُوا تَنْشُرُ فِي مَرِّ الزَّمَنِ  
(۵) إِنْ مَوْتُ الْفَرَسِ وَ الْبَغْلِ كَانَ      وَ الْغَلَامُ اِدْرِ إِذَا الْمَرْءُ الْمَهَانُ  
وَ الْبَلِيدِ التَّافِهِ سُوءَ الْقَضَا      ..وَبِذَا ابْدَى السُّرُورَ وَ الرِّضَا..

## خبر کردن خروس از مرگ خواجه

- (۱) ليك فردا خواهد او مردن يقين      گاو خواهد کشت وارت در حنين  
(۲) صاحب خانه بخواهد مرد و رفت      روز فردا نك اميدت لوت زفت  
(۳) پاره‌های نان و لالنگ و طعام      در ميان کوی يابد خاص و عام (۱)  
(۴) گاو قربانی و نانهای تنك      برسگان و سائلان ريزد سبك (۲)  
(۵) مرگ اسب واستر و مرگ غلام      بد قضا دان بهر اين مغرور و خام

(۱) لالنگ بمعنی زله و خورده طعام که در سفره باقی میماند و خورده های نان را نیز گویند که بصدقه دهند - (۲) معنی کلمه تنك با کاف عربی در برهان قاطع و شرح بحر العلوم و شرح سبزواری اگر چه ذکر نشده است ولی مراد نازك و نرم و مانند آن باشد -

(۱) مِنْ عَنَاءِ الْمَالِ مِنْ خَوْفِ الضَّرَرِ

أَهْرَقَ الْمَالَ لَهُ قَدْ كَثُرًا

(۲) ذِي الرِّيَاضَاتِ لِمَهْ لِلْفُقَرَاءِ

(۳) كَانَ لِلْأَرْوَاحِ فَالسَّالِكُ إِنْ

لَهُ كَيْفَ الْبَدَنِ سَوَى السَّقِيمِ

(۴) فَهُوَ لَوْ لَمْ يَنْظُرِ الرُّوحَ الْبَدَلَ

(۵) أَيْ وَقْتُ حَرَكٍ مِنْهُ الْيَدَا

فَهُوَ اللَّهُ هُوَ اللَّهُ وَ مَا

(۶) أَوْ وَلِيُّ الْحَقِّ خُلِقَ الْحَقُّ قَدْ

(۷) وَالضِّيَاءُ الْمُطْلَقُ فَهُوَ الْغَنِيُّ

وَالْفَقِيرُ وَ مَتَى قَالَ الْفَقِيرُ

لَهُ قَرٌّ وَ الدَّمُ مِنْهُ هَدَرٌ

وَوَيْهِ نَالُ الرَّدَى وَ الْخَطَرُ ..

حَيْثُ لِلْجِسْمِ الْبَلَاءُ هَذَا الْبَقَاءُ

هُوَ لَمْ يَنْظُرْ بَقَاءَهُ لَمْ يَمَيَّنْ

هَالِكًا .. يُذَعِّنُ لِلْمَخْطَبِ الْجَسِيمِ ..

لَهُ أُعْطِيَ فَيَا بَشَارِ الْعَمَلِ

مَنْ بَلَاءُ فَائِدَةٍ أُعْطِيَ الْيَدَا

غَيْرُهُ اللَّهُ هُوَ .. بَارِي السَّمَاءِ ..

مَسَكٌ .. صَيْرَ نُورًا مُتَقَدِّدًا ..

وَحَدَّهُ الْغَيْرُ الْحَقِيرُ وَ الدُّنْيَا

خُذْ بِغَيْرِ عَوْضٍ .. هَبْهُ الْيَسِيرُ ..

مال افزون کرد و خون خویش ریخت

کان بلا بر تن بقای جانهاست

چون کند تن را سقیم و هالکی

تا نه بیند داده را جانش بدل

آن خداست آن خداست آن خدا

نور گشت و تابش مطلق گرفت

کی فقیری بی عوض گوید که گیر

(۱) از زبان مال و درد آن گریخت

(۲) این ریاضتهای درویشان چراست

(۳) تا بقای خود نبیند سالکی

(۴) دست کی جنبد بایشار عمل

(۵) آن که بدهد بی امید و سودها

(۶) یا ولی حق که خوی حق گرفت

(۷) کو غنی است و جز او جمله فقیر

- (۱) قُلُوْا اِنَّ الْبَطْلَ اَنَا مَا نَظَرَ  
فَمَتَى مِنْ يَدِهِ الْبَصَلَةُ مَنْ  
(۲) كُلُّ ذِي الْاَسْوَاقِ مِنْ هَذَا الْغَرَضِ  
(۳) جَلَسُوا اَلْفَ مَتَاعٍ حَسَنِ  
(۴) هُمْ عَلٰى الْاَعْوَاضِ دَارُوْا فَسَلَامٌ  
اَبَدًا يَا رَجُلَ الدِّينِ .. زَكٰى  
(۵) فَسَلَامًا وَاَحَدًا اَمْ اَسْمَعِ  
اَبَدًا مَا بَانَ مِنْ خَاصٍ وَعَامٍ  
(۶) فَسَلَامٌ الْحَقِّ جَلَّ لَا سِوَاهُ  
خَلْفَهُ بَيْتًا فَبَيْتًا وَ مَحَلَّ  
(۷) مِنْ فَمِ الْاِنْسَانِ مَنْ حَلُوْا الْمَشَامِ  
كَانَ وَالطِّيبَ صَفُوْا فِي الْاَنَامِ
- مِنْهُ تَفَاحًا يَرُوْقُ فِي النَّظَرِ  
نَتَمَّتْ خَلَىٰ بِلَا نَفْعِ زَمَنٍ  
فِي الدِّكَ كَاكِنٍ عَلٰى رِبْحِ الْعَوْضِ  
عَرَضُوا فِي بَاطِنِ الْقَلْبِ الدِّيَّ  
وَاحِدٌ لَّنْ تَسْمَعُ مِنْ ذِي الْاَنَامِ  
اٰخِرًا لَا يَمْسُكُ رَدْنًا لَكَ  
خَلِيٍّ فِي ذَا الْوَرَىٰ مِنْ طَمَعِ  
لِيْ هَذَا يَا اُخِيْ اَصْحِ وَالسَّلَامِ  
مَا قَدَّرْتَ اَطْلُبْهُ كَمْ زَادَتْ نَاهُ  
وَ مَحَلًّا اِبْتَغِيْ عَزَّ وَجَلَّ  
فَبَلَاغِ الْحَقِّ اَيْضًا وَ السَّلَامِ  
لَهُ كَلَّا قَدْ سَمِعْتُ مِنْ غَرَامِ

او پيازگنده را ندهد زدست

بر دكانها شسته بر بوى عوض  
واندرون دل عوضها مى‌تنند  
كه نگيرد آخرت آن آستين  
يك سلامى اى برادر والسلام  
خانه خانه جا بجا و كو بكو  
هم پيام حق شنيدم هم سلام

(۱) تا نه بيند كودكى كه سيب هست

(۲) اين همه بازارها بهر اين غرض  
(۳) صد متاع خوب عرضه مى‌كنند  
(۴) يك سلامى نشنوى اى مرد دين  
(۵) بى طمع نشنیده‌ام از خاص و عام  
(۶) جز سلام حق تو هين آن را بجو  
(۷) از دهان آدمى خوش مشام



- (۱) وَ سَلَامٌ مِّن بَقِي أَيْضاً عَلَى  
أَسْمَعُ بِالْقَلْبِ بِالرُّوحِ لِيَا  
(۲) وَلِذَا مِنْهُ السَّلَامُ بِالسَّلَامِ  
حَيْثُ أَنَّ النَّارَ فِي أَرْحَامِهِ  
(۳) مَيِّتٌ فِي نَفْسِهِ بِالرَّبِّ صَارَ  
لَهُ مِنْ ذَا قَدْ غَدَتْ فِي شَفَقَتِهِ  
(۴) فَالْحَيَاةَ كَانَ مَوْتُ الْبَدَنِ  
كُنْ فِي الْجِسْمِ الْحَيَاتِ وَالْبَقَاءُ  
(۵) وَضَعَ الْأَذْنَ لِذَا الْمَرْءِ الْخَبِيثِ
- أَمَلِ ذِيَاكَ دَوْمًا فِي الْمَلَأِ  
أَطِيبَ كَانَ وَ كَالسُّكْرِ بِيَا  
كَانَ لِلْحَقِّ .. وَعَزَّ بِالْمَقَامِ ..  
أَوْقَدَ .. أَرْبَى عَلَى الْإِمَةِ .. (۱)  
حَيًّا الْأَسْرَارُ لِلْحَقِّ جِهَارًا  
.. مِنْهُ دَوْمًا يَنْزِلُ الْوَحْيُ عَلَيْهِ ..  
بِالْإِيَّاضَاتِ وَ كُلُّ الْمَحْنِ  
هِيَ لِلرُّوحِ .. بِهَا يَلْقَى الصِّفَاءُ  
.. سَمِعَ مِنْ دِيكِهِ ذَاكَ الْحَدِيثِ ..

(۱) ای لان نار التوحید اشعلها فی اقرباء وجوده ای فی اعضائه حتی فنی فی الله و بقى بالله و قد افهم الله ملائکته و انبیائه و اولیائه ما هو فی علمه القديم فتلقوه علی حسب قوة تجردهم و لهذا سمی ما اوحی الی جبرئیل فنزل به و حیامتلوّا تورا و انجیلا و زبوراً و قرآنًا و صحفًا و ما اوحی الی الرسول وجیاً غیر متلو حدیثاً و ما وقع فی قلوب الاولیاء الهاماً و حکمة و علماً لدنیا و فیضاً و فتحاً و کشفاً و ما كانت للذی دماغه حسن رائحة الحق الا لکونه ( مردن تن در ریاضت زندگی است ) -

- (۱) وین سلام باقیان بر بوی آن  
(۲) زان سلام او سلام حق شده است  
(۳) مرده است از خود شده زنده بر رب  
(۴) مردن تن در ریاضت زندگیست  
(۵) گوش بنهاده بدان مرد خبیث
- من همی نوشم بدل خوشتر ز جان  
کآتش اندر دودمان خود زده است  
زان بود اسرار حقش در دو لب  
رنج این تن روح را پایندگیست  
می شنود او از خرو سش این حدیث

## فی بیان اسراع ذاك الشخص نحو موسى (ع) بالتزیه

و الامان لما سمع من الديك خبر موقه

- (۱) هُوَ لَمَّا سَمِعَ هَذَا رَكُضَ  
مُسْرِعًا مِنْ بَابِ مُوسَى مَا عَرَضَ
- (۲) لَهُ يُبْدِي وَجْهَهُ فِي التُّرْبِ كَمْ  
مَرَّغَ مِمَّا بِهِ خَوْفًا أَلَمْ
- (۳) قَائِلًا رَحْمَاكَ فِيَّ يَا كَلِيمَ  
حَيْثُ اسْتَاذًا غَدَوْتَ فَأَمْلِصَ
- (۴) مِنْ أَذَى الْبَيْتِ وَ نُطَّ فَالضَّرَرُ  
إِلْقِ فَوْقَ الْمُسْلِمِينَ وَ الْخَطَرُ
- وَ اجْعَلِ الصُّرَّةَ مَعَ أَكْيَاسِكَ  
تَمَلَّأْ ضَعْفَيْنِ .. وَفِرْ مَا لَكَ ..
- (۵) ذَا الْقَضَاءِ أَنَا فِي جَوْفِ اللَّيْلِ  
قَدْ رَأَيْتُ .. بَانَ لِي مَا لَمْ يَمِنْ ..
- وَ لَكَ الْيَوْمَ عِيَانًا فِي الْمِرَاتِ  
ظَهَرَ . بَانَ لَكَ السَّيِّئَاتِ ..

## دویدن آن شخص به سوی موسی (ع) بزهار چون از خروس

خبر مردن خود شنید

- (۱) چون شنید اینها دوان شد تیز و تفت  
بر در موسی کلیم الله رفت
- (۲) رو همی مالید در خاک او ز بیم  
که مرا فریاد رس زین ای کلیم
- (۳) گفت رو بفروش خود را و بره  
چونکه استا گشته برجه ز چه (۱)
- (۴) بر مسلمانان زیان انداز تو  
کیسه و همی آنها را کن دو تو
- (۵) من درون خشت دیدم این قضا  
که در آینه عیان شد مر ترا

(۱) یعنی موسی (ع) بطعن گفت او را که چنانچه اسب و غلام خود را بفروختی همچنان خود را بفروش و از زیان خلاص شو چون استاد گشته در مکر و فریب پس باستادی خود را از چاه هلاک بیرون بیاور -



(۱) مَا يَكُونُ الْآخِرُ فِي الْأَوَّلِ  
 مَنْ مِنَ الْعِلْمِ خَلَى الْأَوَّلَ قَدْ  
 (۲) ثُمَّ أَيْضًا ضَرَعَ يَا حَسَنًا  
 رَأْسِي لَا تَضْرِبِ الْوَجْهَ لِيَا  
 (۳) مَا لِي مَا لَاقَ مِنِّي صَدْرًا  
 إعْطِنِي حَسَنَ الْجَزَا عَمَّا لِيَا  
 (۴) قَالَ سَهْمٌ وَ مِنَ الْقَوْسِ طَفَرٌ  
 (۵) لَا يَعُودُ غَيْرُ أَنِّي أَسْئَلُ  
 أَنْ مَعَ الْإِيمَانِ فِي ذَاكَ الزَّمَانِ  
 (۶) حَيْثُ بِالْإِيمَانِ رِحْتُ الْحَيُّ أَنْتَ  
 (۷) حَالُ رَبِّ الدَّارِ فِي ذَاكَ النَّفْسِ  
 لِاضْطِرَابِ شَبِّ بِالطَّسْتِ اتُّوا

(۱) عاقل اول بیند آخر را بدل  
 (۲) باز زادی کرد کای نیکو خصال  
 (۳) از من آن آمد که بودم ناسزا  
 (۴) گفت تیری جست از شست ای پسر  
 (۵) لیک در خواهم ز نیکو داوری  
 (۶) چونکه ایمان برده باشی زنده  
 (۷) هم در آن دم حال بر خواجه بگشت

نَظَرَ الْعَاقِلُ بِالْقَلْبِ الْجَلِيَّ  
 نَظَرَ فِي الْآخِرِ الرُّشْدَ فَقَدْ  
 بِالْإِخْصَالِ قَالَ يَا رَبَّ الثَّنَا  
 لَا تُطْلِخْ.. وَاسْتُرِ الْعَيْبَ بِمَا..  
 أَنْتَ.. مِنْ لُطْفِكَ لَكَ كَمْ كَثُرًا..  
 لَا يَلْقَى.. وَ اكْشِفِ الضَّرَّ بِمَا..  
 يَا بُنَيَّ وَ إِلَى الرَّأْسِ إِنْ غَدَرَ  
 مِنْ مَلِيكَ عَادِلٍ كَمْ يُفْضَلُ  
 تَذَهَّبُ!.. تَسْعُدُ مِنْهُ بِالْإِيمَانِ..  
 حَيْثُ بِالْإِيمَانِ رِحْتُ قَدْ خَلَدْتُ  
 غَيْرَ وَ الْقَلْبُ مِنْهُ كَالْقَبَسِ  
 مِنْهُ لِلْمَقْيَءِ.. لِمَا مِنْهُ رَأُوا..

اندر آخر بیند از دانش مقل  
 مر مرا بر سر مزین بر رو معال  
 ناسزایم را تو ده حسن العجزا  
 نیست سنت کاید آن و پس بسر  
 تا که ایمان آن زمان با خود بری  
 چونکه با ایمان روی پاینده  
 تا دلش شورید آوردند طشت



كَانَ لَا مِنْ سُوءِ هَضْمِ الطَّعَامِ  
لَكَ مِنْ نَفْعِ بَذَالِ الْقِيءِ .. أَحْجَمًا ..  
بَيْتِهِ وَ السَّاقِ .. لَمَّا حُمِلًا ..  
نُصِّحَ مُوسَى مَا سَمِعْتَ فَلَاذِي  
كَانَ فُولَازًا ضَرَبْتَ .. فَأَعْرِفَ ..  
مَالَهُ مِنْهُ الشَّبَابُ زَادَ مِضَاءً  
لَاقَ .. وَفَقَ الدَّرَكِ وَالْفِكْرِ بِكَ ..

(١) فَاثْقَالُ الْمَوْتِ هَذَا وَالْجَمَامِ  
أَيُّهَا الَّتِي التَّعَبَسَ الْحَظُّ مَا  
(٢) ذَهَبَتْ أَرْبَعَةٌ فِيهِ إِلَى  
(٣) فَوْقَ ظَهْرِ السَّاقِ خَلَى فَإِذَا  
لَكَ رُمْتَ النَّفْسَ فَوْقَ الْمَرْهَفِ  
(٤) فَمِنْ الرُّوحِ لَكَ السِّيفُ الْحَيَاءُ  
يَا أَخِي هَذَا لَكَ لَاقَ لَكَ



قی چه سودت دارد ای پخته غلام  
ساق می مالید او بر پشت ساق  
خویشتن بر تیغ فولادی زنی  
آن تست این ای برادر آن تو

(١) شورش مرگ است فی هیضه طعام  
(٢) چارکس بردند تا سوی وثاق  
(٣) بند موسی نشنوی شوخی کنی  
(٤) شرم ناید تیغ را از جان تو

دعاء موسی (ع) لذا الشخص ان يذهب من الدنيا مع الايمان

- (١) اَلْمَنَاجَاتِ بِذَلِكَ السَّحْرِ  
وَلَهُ الْاِيْمَانُ لَا تَأْخُذُ وَكُنْ
- (٢) فَعَلَ سَهْوًا وَ سُوءَ الْاَدَبِ  
(٣) لَهُ قُلْتُ الْعِلْمُ هَذَا لَا يَلِيْقُ
- دَفَعَ الْقَوْلَ لِي ظَنُّ الضَّعِيفِ
- (٤) فَعَلَى الْاَفْعَى لَهُ خَلَى الْيَدَا  
يَدُهُ الْاَفْعَى تُسَوِّي .. وَالْجَمَادُ ..
- (٥) لَا قَ سِرُّ الْغَيْبِ تَعْلِيْمًا لِمَنْ  
كَانَ مَقْدُورًا عَنِ الْقَوْلِ يُطَبِّقُ
- (٦) غَيْرُ طَيْرِ الْمَاءِ لِلْبَحْرِ الْعَمِيقِ
- جَاءَ مُوسَى اَنْ لَهُ رَبِّي اَغْفِرْ  
مَحْسِنًا فِي عَفْوِكَ وَ اَنْعِمْ وَ مَنْ  
وَ غُلُوًّا مَا دَرَى بِالْفَضَبِ  
لَكَ لَسْتَ اَنْتَ فِيهِ بِالْحَقِيقِ ..  
وَأَتَى فِي رَأْيِهِ الْوَاهِي السَّخِيفِ ..  
ذَلِكَ مَنْ كَانَ الْعَصَا لَوْ قَصْدًا  
.. حَوْلَ الْحَيَوَانِ وَفَقَى مَا ارَادَ ..  
لَهُ دَرَزَ الشَّفَةِ كُلَّ زَمَنْ  
كَتَمَهُ قَبْلًا .. كَسَلَاكَ الطَّرِيقِ ..  
لَا يَلِيْقُ .. فَافْهَمِ الْمَعْنَى الدَّقِيقِ ..

دعا کردن موسی (ع) آن شخص را تا با ایمان رود

- (١) موسی آمد در مناجات آن سحر  
(٢) پادشاهی کن برو بخشاکه او  
(٣) گفتمش این علم نی در خوردتست  
(٤) دست را بر اژدها آن کس زند  
(٥) سرغیب آن را سزد آموختن  
(٦) درخور دریانشد جز مرغ آب
- کای خدا ایمان از او مستان مبر  
سهو کرد و خیره رویی و غلو  
دفع پندارید قولم را وسست  
که عصا را دستش اژدرها کند  
که تواند لب ز گفتن دوختن  
فهم کن والله اعلم بالصواب

(۱) بِالصَّوَابِ اللَّهُ أَدْرَى قَدْ عَدَا هُوَ لِلْبَحْرِ وَ بَطْأ مَا غَدَى  
و غَرِيقًا عَادَ خُذَ مِنْهُ الْيَدَا يَا وَدُودَ مِنْكَ زِدْهُ مَدَدَا

### أجابه الحق تعالى لموسى (ع)

(۲) فَلَهُ قَالَ نَعَمْ عَنْهُ أَنَا قَدْ عَفَوْتُ أَنْتَ لَوْ ذَا الزَّمَنَّا  
(۳) شِئْتَ أَحِبِّهِ وَلَوْ شِئْتَ أَنَا كُلُّ أَمْوَاتِ التُّرَابِ فِي الدُّنَا  
(۴) لَكَ أَحِبِّي الْحَالُ مُوسَى ذِي الدُّنَا قَالَ لِلْمَوْتِ تَسِيرُ وَالْفَنَاءِ  
لَهُمْ أَبْعَثْ لِلدُّنَا تِلْكَ فَقَدْ سَفَرَتْ دَامَتْ بِعَمْرِ لَا يَحْدُ  
(۵) فَمَحَلُّ لِفَنَاءِ ذَا لِأَنَّ لَمْ يَكْ دُنْيَا الْقَرَارِ فِي زَمَنٍ  
و رَجُوعُ الْمُسْتَعَارِ .. وَجَبَا .. فَإِذَا لَا تَفْعَ فِيهِ ذَهَبَا ..  
(۶) فَعَلَيْهِمْ رَحْمَةٌ رَبِّي أَنْشُرَ هُمْ حَالًا قَبْلَ يَوْمِ الْمَحْشَرِ  
مِنْكَ فِي بَيْتِ الْخَفَاءِ مُنْتَظِرُونَ مِنْلَمَّا قُلْتَ لَدُنْيَا مُحَضَّرُونَ

(۱) او بدریاریافت و مرغابی نبود گشت غرقه دستگیرش یادود

### أجابته کردن حق تعالی موسی (ع)

(۲) گفت بخشیدم باو ایمان نعم ورتوخواهی این زمان زندش کنم  
(۳) بلکه جمله مردگان خاک را این زمان زنده کنم بهر ترا  
(۴) گفت موسی این جهان مردن است آن جهان انگیز کانبجا روشن است  
(۵) این فنا جا چون جهان بود نیست باز گشت عاریت پس سود نیست  
(۶) رحمتی افشان بر ایشان هم کنون در نهانخانه لدنیا محضرون



- (۱) کَيِّ بِذَا تَدْرِي بَأَن كَانَ الضَّرَرُ  
هُوَ نَفْعُ الرُّوحِ إِذْ فِيهِ الْخَلَاصُ  
(۲) فَالرِّيَاضَاتُ إِذَا بِالرُّوحِ لَكَ  
حَيْثُ لِلْخِدْمَةِ سَلِمَتِ الْبَدَنُ  
(۳) وَالرِّيَاضَاتُ لَكَ لَا بِاخْتِيَارِ  
(۴) وَاعْطِ يَا ذَا الْإِصْدَقِ شُكْرًا إِذْ لَكَ  
ذِي الرِّيَاضَاتِ لَهُ اشْكُرْ فَهُوَ مِنْ
- لَكَ فِي جِسْمٍ وَ مَالٍ لَوْ صَدَرَ  
مِنْ وَ بَالِ لَكَ تَلَمَّحِي وَالْمَنَاصُ  
إِشْتَرِ وَ اعْلَمْ بَأَن مِنْ غَيْرِ شَكِّ  
رُوحَكَ تَخْلُصُ مِنْ سِجْنِ الْمَحْنِ  
لَوَاتَتْ فَالرَّأْسَ ضَعَهُ بِانْكِسَارِ  
حَقِّكَ أَطْعَى بِلَا جَهْدٍ بِكَ  
أَمْرٍ كُنْ جَرَّكَ أَنْتَ لَمْ تُدِنْ

فی بیان حکایة تلك المرأة التي ولدها لا يعيش فبكت و تضرعت

للحق واتی جواب منه بان عدم حیاة ولدها بمشابة الرياضة و الجهاد لها

- (۵) إِنَّ تِلْكَ الْمَرْأَةَ مَنْ وَلَدَتْ  
لَهُ دَوْمًا عَنْ شُهُورٍ سِتَّةٍ  
وَلَدًا فِي كُلِّ عَامٍ فَقَدَتْ  
لَا يَزِيدُ عُمُرُهُ فِي مَرَّةٍ

- (۱) تا بدانی که زیان جسم و مال  
(۲) پس ریاضت را بجان شو مشتری  
(۳) و ریاضت آیدت بی اختیار  
(۴) چون حقت داد آن ریاضت شکر کن
- سود جان باشد رهاند از وبال  
چون سپردی تن بجان خدمت بری  
سر بنه شکرانه ده ای کامکار  
تو نکردی او کشیدت ز امر کن

حکایت آن زن که فرزندش نمی زیست و بنالید بحق جواب آهد که این

موضع ریاضت و بجای جهاد و مجاهده آنست

- (۵) آن زنی هر سال زائیده ی پسر  
پیش او شش ماه نبودی عمرور

- (۱) عَمْرَهُ إِمَّا شَهْرًا أَرْبَعَةً  
يَهْلِكُ الْمَرْأَةُ حَنْتَ بِإِتِهَالٍ
- (۲) تِسْعَةَ أَشْهُرٍ حَمَلِي وَالتَّرَحُّ  
نِعْمَتِي أَسْرَعُ مِنْ قَوْسٍ قَزَحُ
- (۳) لِرِجَالِ اللَّهِ مِمَّا مِنْ وَحَمُ  
(۴) هَذِهِ الشَّكْوَى أَبَاتُ فِي التَّبَوُّزِ  
ذَهَبُوا وَالنَّارُ فِي الرُّوحِ لِيَا
- (۵) حَزَنْتُ حَتَّى لَهَا فِي لَيْلَةٍ  
بِالْبَقَاءِ وَ الْهَنَا وَ الْخُضْرَةِ
- (۶) قُلْتُ بُسْتَانًا أَنَا لِلنِّعْمَةِ  
فَهِيَ الْأَصْلُ لِكُلِّ نِعْمَةٍ
- أَوْ أَقْلُ بِخَطُوبٍ مُوجِعَةٍ  
وَخُضُوعٍ رَبِّي يَا ذَا الْجَلَالِ
- لِي شَهْرَانِ وَ شَهْرٌ لِي الْفَرَحُ  
تَذَهَّبُ هَلْ ذَا لِعَيْرِي قَدْ سَمَحَ
- الْمَنْذِيرُ الْمَرْأَةُ تِلْكَ جَزَعُ  
لِي عِشْرُونَ صَبِيًّا كَالْبُدُورِ
- أُضْرِمْتَ مِنْ حَزَنِ لَمْ يَبَا  
قَدْ رَأَتْ أَنْ سَعِدْتُ فِي جَنَّتِ
- وَ الصَّفَا زَادَتْ بِغَيْرِ ضَنْةٍ  
مَنْ عَرَّتْ بِالْخَلْقِ عَنْ كَيْفِيَّةٍ
- مَجْمَعِ الْبَاغَاتِ.. أَسْمَى نُزْهَةٍ..

ناله کرد آن زن کافغان ای اله  
نعمتم زوتر رو از قوس قزح  
این شکایت آن زن از درد نذیر  
آتشی در جان او افتاد تفت  
باقی سبزی خوشی بی ضننتی  
کاصل نعمتهاست و مجمع باغها

(۱) یا سه مه یا چار مه گشتی تباہ  
(۲) نه مهم بارست و سه ماهم فرح  
(۳) پیش مردان خدا کردی نفیر  
(۴) بیست فرزندان چنین در گور رفت  
(۵) تا شبی بنمود او را جنتی  
(۶) باغ گفتم نعمت بی کیف را

- (۱) وَ سَوَىٰ ذَٰلِكَ (لَا عَيْنَ رَأَتْ)  
 إِذْ لِنُورِ الْغَيْبِ قَالَ اللَّهُ جَلَّ  
 (۲) لَمْ يَكْ ذَٰلِكَ مِثْلًا بَلْ مِثَالُ  
 كَانَ حَيْرَانًا لَهُ رِيحًا يَشْمُ  
 (۳) حَاصِلُ الْقَوْلِ فَتِلْكَ الْمَرَأَةُ  
 خَرَجَتْ عَنْ يَدِ الْمُسْكِينَةِ  
 (۴) غَيَّرَتْ قَصْرًا رَأَتْ فِيهِ كُتُبُ  
 مِلْكُهَا لَاقَ لَهَا وَهِيَ الْحَبِيبُ  
 (۵) بَعْدَ ذَٰلِكَ قَالُوا فَهَذِي النِّعْمَةُ  
 حَقٌّ مَنْ فِي رُوحِهِ صِدْقًا لَعِبَ
- مَا مَحَلُّ الْكَرَمَةِ مَا أَنْ زَهَتْ (۱)  
 أَنَّهُ الْمِشْكَاةُ كَانَ بِالْمَثَلِ  
 ذَٰلِكَ حَتَّى الَّذِي مَنْ ذَا بِحَالِ  
 .. يَعْرِفُ الْمِشْكَاةَ بِالْبَاغِ يُلْمُ..  
 نَظَرَتْ ذَٰكَ عَرَّتْهَا السَّكْرَةُ  
 بِالتَّجَلِّيِ ذَٰكَ مِنْهَا الطَّيْنَةُ..  
 إِسْمُهَا مِنْهُ دَرَتْ أَنْ قَدْ حُسِبَ  
 الَّذِي رَاقَ لَهُ الْوَصْفُ يَطِيبُ  
 وَ النَّوَالُ الْغَدِيقُ وَ الرَّحْمَةُ  
 غَيْرُهُ بِالْجِدِّ مِنْهُ مَا طَلِبُ

(۱) قال تعالى في حديثه القدسي اعددت لعبادي الصالحين ما لا عين رأت و لا أذن سمعت و لا خطر على قلب بشر و بناء على هذا تكون ثمار الجنة غير مكيفة و معرفتها في هذه المرتبة للعوام و الخواص ما لا عين رأت الحديث و لهذا الخفاء قال في الشطر الثاني قلت باغ ای کرم لان الله تعالى قال لنور الغيب ( چراغ ) و هو نور الفتيلة الرطبة بالزيت قال تعالى في سورة النور ( الله نور السموات و الارض مثل نوره كمشكاة ) -

- (۱) ورنه لا عين رأت چه جای باغ  
 (۲) مثل نبود آن مثال آن بود  
 (۳) حاصل آن زن دید آن را مست شد  
 (۴) دید در قصری نبشته نام خویش  
 (۵) بعد از آن گفتند کاین نعمت رواست
- گفت نور غیب را یزدان چراغ  
 تا برد بو آنکه او حیوان بود  
 زان تجلی آن ضعیف از دست شد  
 آن خود دانستش آن محبوب کیش  
 کو بجانبازی بجز صادق نخواست



- (۱) تَلَزَمُ الْخِدْمَةَ كَثْرًا وَالْقِيَامَ  
 كَثْرًا تَأْكُلُ مِنْ هَذَا الطَّعَامِ  
 كُنْتَ فَاللَّهُ الْمَصَابَ وَالشَّجَى  
 رَبِّي قَالَتْ فَلِي هَذَا الْأَذَى  
 وَالدَّمُ أَهْرَقَ مِنِّي ضِعْفًا يَجِدُ  
 كَثْرَةً أَمَا أَتَتْ تَبْغِي الْمَقَامَ (۱)  
 عِنْدَ ذَا قَالَتْ فَمِثِّي قَدْ أُضِيعَ (۲)  
 عَيْنِي الْغَيْبِ .. فَمَا بَيْنَ الْمَلَأِ ..  
 مَا بَدَى قَصْدٌ وَمِنْ أَتْفٍ لَكَ  
 رَوْحَكَ مِنْ شَرِّ حُمَى وَأَذَى  
 كَثْرَةً سَأَلَ الدَّمُ حَتَّى بَدَا

(۱) و صدق عليها قوله تعالى في سورة الطور ( والذين آمنوا واتبعتهم ذريتهم ) -  
 (۲) ای قالت من سرورها مبتله الى الله تعالى یا رب اولادی غابوا عنی و لم یغیبوا  
 عنک علی فحوی ما عندکم بنفد و ما عندالله باق لانت اللذی بلا عینی الغیب (کتابه عن عینی  
 البصيرة) هو لم یکن انسان العین (یعنی کاملاً)

- (۱) خدمت بسیار می بایست کرد  
 (۲) چون تو کاهل بودی اندر النجا  
 (۳) گفت یا رب تا بصد سال وفزون  
 (۴) اندر آن باغ او چو آمد پیش پیش  
 (۵) گفت از من گم شد از تو گم نشد  
 (۶) تو نکردی قصد و ازینمی دوید  
 مرتر انا بر خوری زین چاشت خورد  
 آن مصیبتها عوض داد خدا  
 این چنینیم ده بریز از من تو خون  
 دید در وی جمله فرزندان خویش  
 بی دو چشم غیب کس مردم نشد  
 خون افزون تا ز تب جانت رهید

- (۱) تَخْلُصُ اللَّبَّ لِكُلِّ ثَمَرٍ  
قَشِراً أَدِرَ الْبَدَنَ اللَّبُّ الصَّدِيقُ  
(۲) آخِرُ الْأَمْرِ لَهُ لُبٌّ لَطِيفٌ  
نَفْساً إِنْ كُنْتَ مِنْ ذَلِكَ النَّفْسِ  
أَحْسَنُ مِنْ قَشِيرِهِ .. بِالْأَثَرِ ..  
لَهُ كَانَ .. مَنْ بِهِ حَارَ الْفَرِيقُ ..  
وَجَدَا بَنُ آدَمَ .. الصَّفْوُ الظَّرِيفُ ..  
أُطْلِبَ اللَّبُّ .. فَنِعَمَ الْمُتَلَمِّسُ ..

### فی مجیی حمزه (رض) الی الحرب حاسراً

- (۳) حَمْزَةٌ عَمَّ الْبَنِيَّ الْمُصْطَفَى  
فِي الشَّبَابِ وَرَدَ الْهَيْجَا مُدَامَ  
(۴) آخِرَ الْعُمُرِ إِذَا الصَّفَّ دَخَلَ  
(۵) كَاشِفاً عَنِ صَدْرِهِ عَارِي الْبَدَنِ  
(۶) قَذَفَ سَارَ أَمَاماً فَأَمَامَ  
يَا هِزْبَ الْحَرْبِ يَا عَمَّ الرَّسُولِ  
... مَنْ لَهُ الْحَقُّ عَلَى الْخَلْقِ أَصْطَفَى ...  
دَارِعاً يَبْغِي قِتَالاً وَخِصَامَ  
حَاسِراً سَكْرَانٍ لِلْحَرْبِ نَزَلَ  
نَفْسَهُ فِي الصَّفِّ لِلْسَيْفِ بَقِنَ  
لَهُ قَالَ الْخَلْقُ يَا خَيْرَ هُمَامَ  
كَاسِرَ الصَّفِّ وَيَا مَلِكَ الْفُجُولِ

- (۱) مغز هر میوه به است از پوستش  
(۲) مغز نغزی دارد آخر آدمی  
پوست دان تن را و مغز آن دوستش  
یک دمی آن را طلب گرزان دمی

### در آمدن حمزه (رض) در حرب بی زره

- (۳) در جوانی حمزه عم مصطفی  
(۴) اندر آخر حمزه چون در صف شدی  
(۵) سینه باز و تن برهنه پیش پیش  
(۶) خلق پرسیدند کای عم رسول  
بی زره میشد مدام اندر و غی  
بی زره سرمست در غزو آمدی  
در فکندی در صف شمشیر خویش  
ای هژبر صف شکن شاه فحول

قَدْ قَرَأْتَ آيَةَ الذِّكْرِ الْحَسَنِ  
..هَكَذَا تَرْمِي عَلَى الْمَعْرَكَةِ..

أَنْتَ إِذْ كُنْتَ عَظِيمَ السَّطْوَةِ  
وَ رِبَاطِ الْجَاشِ مَا جِئْتَ أَبَدَ  
مُلْتَوَى النَّبْعَةِ مَبْرِيًّا ضَعِيفَ  
حَاسِرًا تُخْرِقُ بِالْعِزِّ الْجُسُورَ  
وَمَتَى كُنَّ السُّيُوفُ وَ السِّهَامُ  
مَنْ هُمْ قَدْ أَشْفَقُوا قَيْدَ الْحَرْقِ  
نَصَحُوا مِنْهُ غَدَا فِي حِيرَةٍ

(۱) أَفَلَا مِنْ خَيْرِ اللَّهِ زَمَنٌ  
لَكُمْ الْأَيْدِي فِي التَّهْلُكَةِ

(۲) فَشَبَابًا مُحْكَمًا بِالقُوَّةِ  
حَاسِرًا لِلصِّفِّ مَعَ ذَلِكَ الْأَدَدِ

(۳) شَابًا إِذْ صِرْتَ مَحْنِيًّا نَحِيفَ  
حُجْبًا مِنْ لَا أَبَالِي وَ سَتُورَ

(۴) لَيْسَ لِلصِّفِّ لِمَنْ شَابَ أَحْتِرَامُ  
(۵) ذَاتَ تَمْيِيزٍ عَلَى هَذَا النَّسَقِ

مَالَهُمْ خُبْرٌ بِهِ مِنْ غَيْرَةٍ

### جواب حمزة (رض)

أَحْسَبُ الْمَوْتَ وَدَاعَ ذِي الدُّنَا  
أَوْ أَمَامَ الْيَصِيلِ عَفْوًا يَذْهَبُ  
فَلِهَذَا الْبَلَدِ الْفَانِي الرَّدَى

(۶) فِي الشَّبَابِ حَمْزَةٌ قَالَ أَنَا

(۷) وَمَتَى بِالْمَوْتِ شَخْصٌ يَرْغَبُ

(۸) عَارِيًّا لَكِنْ لِنُورِ أَحْمَدِ

تهلکه خواندی ز پیغام خدا  
تو نمی رفتی سوی صف بی زره  
پردهای لا ابالی میزنی  
کی بود تمییز تیغ و تیر را  
پند می دادند او را از عبر

(۱) نِی تولا تلقوا بایدیکم الی

(۲) چون جوان بودی وزفت و سخت زه

(۳) چون شدی پیر و ضعیف و منحنی

(۴) تیغ حرمت می ندارد پیر را

(۵) زین نسق غم خوارگان بی خبر

### جواب حمزه (رض)

مرگ میدیدم وداع این جهان  
پیش اژدها برهنه کی شود  
نیستم این شهر فانی را زبون

(۶) گفت حمزه چونکه بودم من جوان

(۷) سوی مردن کس برغبت کی رود

(۸) لیک از نور محمد من کنون



(۱) لَسْتُ بِالْمُحْتَاجِ حَالًا أَنْظُرُ  
لِلْإِلَهِ فِي مَحَلِّ الْعَسْكَرِ  
(۲) خِيْمَةٌ فِي خِيْمَةٍ مَدَّتْ رَوَاقُ  
أَشْكُرُ مَنْ لِي مِنْ هَذَا السُّبَاتِ  
(۳) وَالَّذِي الْمَوْتُ يَرَاهُ التَّهْلُكَةَ  
نَهَى لَا تَلْقُوا أَلَيْدَ مِنْهُ مَسَكُ  
(۴) وَالَّذِي الْمَوْتُ لَهُ عَبْنًا غَدَا  
سَارِعُوا مِنْهُ لَهُ جَاءَ الْخِطَابُ  
(۵) أَيُّهَا الرَّائُونَ لِلْمَوْتِ الْحَذَرُ  
(۶) الصَّلَا يَا نَاطِرِي اللَّطْفَ أَفْرَحُوا  
(۷) يُوسُفُ الصِّدِّيقُ كُلُّ مَنْ نَظَرَ  
ذَنْبَهُ الْعَابِثَ كُلُّ مَنْ نَظَرَ

خَارِجَ الْحِجْسِ بِنُورٍ يَبْهَرُ  
لِلْمَلِكِ الْعَسْكَرِ الْكَثْرَ الْجَرَى  
طَنَبُ فِي طَنَبٍ شَدَّ وَثَاقُ  
أَيَقُظَ .. أَنَهَلَنِي مَاءَ الْحَيَاتِ ..  
نَصَبَ عَيْنِيهِ يُجِلِّي الْمَعْرَكَةَ  
وَعَنِ الْحَرْبِ وَجَرَّاهَا سَلَكُ  
فَتَحَ بَابِ .. الْوَصْلِ كَالشَّمْسِ بَدَا ..  
.. سَلَكَ فِي مَوْتِهِ النَّهْجَ الصَّوَابِ ..  
إِبْعِدُوا فَالظُّفَرُ مِنْكُمْ غَدَرُ  
الْبَلَا يَا نَاطِرِي الْقَهْرَ أَتْرَحُوا  
رُوحَهُ فَدَى لَهُ .. نَالَ الظُّفَرَ ..  
عَنْ هُدَاهُ بَعْدَ الرُّشْدِ هَجَرَ

- (۱) از برون حس ز لشکرگاه شاه  
(۲) خیمه در خیمه طناب اندر طناب  
(۳) وان که مردن پیش چشمش تهلکه است  
(۴) وان که مردن پیش او شد فتح باب  
(۵) الحذر ای مرگ بینان بارعوا  
(۶) الصلا ای لطف بینان افرحوا  
(۷) هر که یوسف دید جان کردش فدا

(۱) بارعوا برتر شوید و اجتناب کنید از مرگ - (۲) الصلا آوازی است که  
وقت احضار طعام میکنند یعنی آواز ضیافت -

مَعَهُ بِاللَّوْنِ وَ الْوَصْفِ اتَّحَدَ  
وَلَدِي مَنْ أَلْفَ الْإِلْفِ الْحَبِيبِ  
رَأَقَتِ الْمِرْءَاتُ زَادَتْ بِالْجَلَالِ  
مِثْلَهُ بِاللَّوْنِ وَ الْوَصْفِ بَدَتْ  
تُرْكُنْ خَوْفَكَ ذَا وَالْإِنْكَسَارِ  
ذَلِكَ وَ السَّرْفِ فِيهِ .. إَعْلَمِ ..  
كَانَ فَالْرُوحُ لَكَ كُلُّ مَقَامٍ  
.. سُوءٌ مِنْهَا وَ عَنْهَا مَا افْتَرَقَ ..  
لَكَ كَانَ أَوْ لَكَ صَفْوًا مَلِيحُ  
أَوْ قَبِيحًا مِنْكَ .. فِي كُلِّ زَمَنٍ ..  
لَا سِوَاكَ الشُّوْكَةِ هَذِي زَرَعَتْ  
لَهُ أَنْتَ النَّاسِجُ .. فِيهِ الْخَيْرُ ..

(۱) مَوْتَ كُلِّ أَحَدٍ اذْرِيَا وَلَدِ  
فَلَدِي مَنْ خَاصَمَ الْخَصَمَ الرَّقِيبَ  
(۲) فَلَدِي التُّرْكِيَّ لَوْنًا وَ جَمَالَ  
وَلَدِي الزَّيْجِيَّ صَدَاءَ غَدَتْ  
(۳) يَا مِنْ الْمَوْتِ تُخَافُ لِلْفَرَارِ  
كَانَ مِنْ نَفْسِكَ يَا رُوحُ أَفْهَمِ  
(۴) قُبِحَ وَجْهِ لَكَ لَا وَجْهَ الْحَمَامِ  
كَانَ مِثْلَ الدُّوْحَةِ الْمَوْتُ الْوَرَقِ  
(۵) نَبَتَ مِنْكَ جَمِيعًا لَوْ قَبِيحُ  
كُلِّ مَا تُضْمِرُهُ كَانَ حَسَنُ  
(۶) فَإِذَا يَا الشُّوْكَةَ تُجْرَحُ أَنْتِ  
وَيَقْرَأُ أَنْ تَبْنَ أَوْ فِي حَرِيرِ

پیش دشمن دشمن و بردوست دوست  
پیش زنگی آینه هم زنگی است  
ترست از خویشی ای جان هوشدار  
جان تو همچون درخت و مرگ برگ  
ناخوش و خوش هر ضمیرت از خودت (۱)  
ور حریری و قر دری خود رشته ای

(۱) مرگ هر يك ای پسر هم رنگ اوست  
(۲) پیش ترك آینه را خوش رنگی است  
(۳) آن که می ترسی ز مرگ اندر فرار  
(۴) روی زشت تست نی رخسار مرگ  
(۵) از تو رستست ار نکویت ار بدت  
(۶) گریختاری خسته ای خود گشته ای

(۱) در حدیث آمده است ( انما هی اعمالکم ترد الیکم ) - برای تفصیل بصفحه

(۱) لَيْكِنِ الْفِعْلُ شَبِيهَا لِلْجَزَاءِ  
 أَبَدًا لَمْ تَكْ كُلَّ خِدْمَةٍ  
 (۲) فِي زَمَانٍ أُجْرُ ذِي الْأَحْرِ الْعَمَلُ  
 عَرَضُ زَالٍ وَ هَذَا الْجَوْهَرُ  
 (۳) قُوَّةُ ذَاكَ وَ غَمٌّ وَ عَرَقُ  
 وَ اللَّجَيْنِ وَ النَّضَارُ كُلُّهُ  
 (۴) مِنْ مَحَلٍّ لَوْ أَتَتْكَ التُّهْمَةُ  
 (۵) لَهُ جَاءَتْ قُلْتَ أَنْ دَوْمًا أَنَا  
 (۶) مَا وَضَعْتَ أَبَدًا فَوْقَ أَحَدٍ  
 أَنْتَ أَذْنَبْتَ زَرَعْتَ بِالْأَثَرِ  
 (۷) ذَا الزَّيْنَا قَدْ فَعَلَ صَارَ جَزَاءُ  
 قَالَ إِنِّي مَا ضَرَبْتُ أَحَدًا

لَمْ يَكْ.. بِالْأَثَرِ لَيْسَا سَوَاءً..  
 لِلْعَطَا شَبِيهَا.. وَ لَوْ فِي مُدَّةٍ..  
 لَهُ لَمْ يَشَبَهُ لِأَنَّ ذَا بِالْمَثَلِ  
 قَرَّ.. وَ الْفَرْقُ كَثِيرًا يَظْهَرُ..  
 كُلُّهُ التَّعَمُّهُ هَذَا وَ الطَّبَقُ  
 .. فَالْجَزَا هَذَا وَ ذَاكَ فِعْلُهُ..  
 قَدْ دَعَى الْمَظْلُومُ مِنْكَ الْمِحْنَةَ  
 حُرُّ التُّهْمَةِ فِي هَذِي الدُّنَا  
 فَبِشْكَلٍ آخَرَ ذَنْبًا أَشَدَّ  
 حَبَّةَ الْحَبَّةِ لَيْسَتْ كَالشَّمْرِ  
 مِائَةَ جَلْدَةٍ وَ الْحَدُّ عِلَاقَةُ  
 أَنَا بِالْعُودِ.. لَهُ لَنْ أَجْدَا..

(۱) لیاک نبود فعل همرننگ جزا  
 (۲) مزد مزدوران نمی ماند بکار  
 (۳) آن همه سختی و زوراست و عرق  
 (۴) گر ترا آید ز جایی تهمتی  
 (۵) تو همی گوئی که من آزاده‌ام  
 (۶) تو گناهی کرده‌ای شکل دگر  
 (۷) او زنا کرد و جزا صد چوب بود

هیچ خدمت نیست همرننگ عطا  
 کان عرض وین جوهرست و پایدار  
 وین همه سیم و زراست و طبق  
 کرد مظلومت دعا در محنتی  
 بر کسی من تهمتی ننهادام  
 دانه کشتی دانه کی ماند به بر  
 گوید او من کی زدم کس را بعود



لِلْعَصَا وَ مَتَى قُلْ يَا حَكِيمٌ  
 .. لَّهُمَا الْفَرْقُ كَارْضٍ وَ سَمَاءٌ ..  
 لِلْعَصَا تِلْكَ تَرْمِي .. فِيهِ حَلٌّ ..  
 صَارَ أَوَّلًا الْحَيَّةَ لَمَّا أُرِيقَ  
 لَكَ مِنْ تِلْكَ الْعَصَا يَا ذَا الْأَدَبِ  
 أَوْ زَمَانًا قَصَبُ الْكُفْرِ قَدْ  
 أَوْ رُكُوعًا زَرَعَ الْمَرْءُ يَعُودُ  
 وَالرُّكُوعُ .. وَ لَهُ يَبْدُو الشُّهُودُ ..  
 لَهُ طَيْرَ الْجَنَّةِ مِنْ كَرَمِهِ  
 .. وَ مِنَ الْحَبِّ بِمَا فِيهِ فَلَقُ ..  
 يَشْبَهُ الطَّيْرَ وَلَا أَنَا حَكِي  
 لَمْ تَكُ الْمَاءَ كَلَأَشْيٍ بَدَتْ

(۱) فَمَتَى الْحَيَّةُ حَاكَتْ يَا كَلِيمُ  
 زَمَانًا قَدْ أَشْبَهَ الدَّاءُ الدَّوَاءَ  
 (۲) فَالْمَنَى أَنْتَ لَمَّا فِي مَحَلِّ  
 (۳) حَوْلَ الشَّخْصِ السَّنِيِّ فَالْزَفِيقُ  
 مَاءُكَ ذَلِكَ مِمَّ ذَا الْعَجَبِ  
 (۴) هَلْ زَمَانًا أَشْبَهَ الْمَاءَ الْوَلَدَ  
 (۵) أَشْبَهَ الْكُفْرَ مِثْلَ مَا سُجُودُ  
 جَنَّةٍ فِي الْعَالَمِ ذَاكَ السُّجُودُ  
 (۶) حَيْثُ حَمْدُ الْحَقِّ طَارَ مِنْ فِيهِ  
 صَيْرَ بِالْمَرَّةِ رَبُّ الْفَلَقِ  
 (۷) لَمْ يَكُ التَّسْبِيحُ وَالْحَمْدُ لَكَا  
 هَبْ هَوَاءَ نُظْفَةُ الطَّيْرِ غَدَتْ

درد کی ماند دوا را ای حکیم  
 چون بیفکندی شده شخص سنی  
 زان عصا چونست این اعجاب تو  
 هیچ ماند نی شکر مرقند را  
 شد سجود او در آن عالم بهشت  
 مرغ جنت ساختش رب الفلق  
 گر چه نطفه مرغ بادست و هوا

(۱) مار کی ماند عصا را ای کلیم  
 (۲) تو بجای آن عصا آب منی  
 (۳) یار شد یا مار شد آن آب تو  
 (۴) هیچ ماند آب آن فرزند را  
 (۵) چون سجودی یار کوعی مرد کشت  
 (۶) چونکه پرید از دهانش حمد حق  
 (۷) حمد و تسبیح نماند مرغ را

- (۱) إِذْ بُدِيَ مِنْ يَدِكَ بَذْلُ الزَّكَاةِ  
رَجَعَتْ هَذِي أَلَيْدٌ فِي الْعَالَمِ
- (۲) نَهْرُ مَاءِ الْخُلْدِ مَاءَ صَبْرِكَ
- (۳) وَدُكَّ وَالْحَبِّ ذَوْقُ الطَّاعَةِ  
سُكَرَكَ وَالشُّوقُ نَهْرُ الْخُمْرِ أَنْتَ
- (۴) هَذِهِ الْأَسْبَابُ مَا كَانَتْ أَبَدُ  
مَا دَرَى كَيْفَ لَهَا قَدْ زَرَعَا
- (۵) هَذِهِ الْأَسْبَابُ لَمَّا أَنْ غَدَتْ  
أَيْضًا الْأَنْهَرُ تِلْكَ الْأَرْبَعَةُ
- (۶) فَيُكَلِّ طَرْفٍ أَنْتَ تُرِيدُ  
وَإِلَيْكَ الْصِفَّةُ كَيْفَ غَدَتْ
- (۷) فَالْمَنَى لَكَ إِذْ فِي أَمْرِكَ
- وَالْعَطَا النَّخْلَ الطَّرِيَّ وَالنَّبَاتُ  
ذَاكَ .. مِنْ لُطْفِ الْإِلَهِ الْعَالِمِ ..  
صَارَ نَهْرُ لَبَنِ الْخُلْدِ حَكِي  
عَادَ نَهْرَ الْعَسَلِ .. فِي السَّاعَةِ ..  
أَنْظُرْ .. اعْرِفْ قَدْرَ مَا فِيهِ ظَفَرْتُ ..  
شَبَهَ الْأَثَارِ تِلْكَ وَ أَحَدُ  
فِي مَحَلِّ تِلْكَ .. مِمَّ وَضَعَا ..  
طَوَّعَ أَمْرٍ لَكَ مَا شِئْتَ بَدَتْ  
بِانْقِيَادٍ لَكَ جَاءَتْ مُزْمِعَهُ  
كُنْتَ مُجْرِيهَا قَرِيبًا وَ بَعِيدُ  
هَكَذَا تَفْعَلُهَا أَنِّي بَدْتُ  
كَانَ مِنْهُ النَّسْلُ يَأْتِي طَوَّعًا

گشت این دست آن طرف نخل و نبات  
جوی شیر خلد مهر تست وود  
مستی و شوق تو جوی خمر بین  
کس نداند چو نش جای آن نشاند  
چار جو هم مر ترا فرمان نمود  
آن صفت چونی چنانش میکنی  
نسل آن در امر تو آید چست

(۱) چون زدستت رست ایشار وزکاة  
(۲) آب صبرت جوی آب خلد شد  
(۳) ذوق طاعت گشت جوی انگبین  
(۴) این سببها آن اثرها را نماند  
(۵) این سببها چون بفرمان تو بود  
(۶) هر طرف خواهی روانش میکنی  
(۷) چون منی تو که در فرمان تست

- (۱) عَجَلًا يَرْكُضُ فِي الْأَمْرِ لَكَ  
مَنْ لَهُ صَيَّرَ مَرْهُونًا زَمَنَ  
(۲) إِنَّ تِلْكَ الْصِّفَةَ فِي ذِي الدُّنَا  
هَذِهِ الْأَنْهَرُ أَيْضًا جَارِيَهُ  
(۳) هَذِهِ الْأَشْجَارُ تُجْرِي أَمْرًا  
(۴) مُلِئَتْ بِالثَّمَرِ لَمَّا هُنَا  
فَهِنَاكَ لَكَ دَانَتْ أَمْرًا  
(۵) فَعَلَى الْمَظْلُومِ لَمَّا مِنْ يَدِكَ  
صَارَ ذَاكَ فِي السَّعِيرِ الشَّجَرَةِ  
(۶) إِذْ لِحِقْدِ بَكَ نَارًا فِي الْقُلُوبِ  
رَأْسَ مَالِ النَّارِ صُرْتَ وَالْحَطْبُ
- إِنَّكَ إِنِّي كُنْتُ جُزْئَكَ  
وَيَسْجِنُ الرَّحِمِ الدَّاجِي أَنَسَجَنُ..  
قَيْدَ أَمْرٍ لَكَ كَانَتْ زَمَنًا  
طَوَعَ أَمْرٍ لَكَ دَوْمًا سَارِيَهُ  
إِذْ مِنَ الْأَوْصَافِ قَدْ رَاقَتْ لَكَ  
ذِي الصِّفَاتِ لَكَ دَانَتْ زَمَنًا  
قَدْ أَطَاعَتْ وَالْجَزَا ذَاكَ لَكَ  
وَصَلَ الظُّلْمُ لَهُ أَوْ .. أَدِدْكَ..  
تُنِيتِ الزُّقُومَ .. قُوتَ الْكَفَرَةِ..  
كُنْتُ أَضْرَيْتَ صُنُوفًا وَضُرُوبَ  
لِلسَّعِيرِ وَ بَكَ زَادَ الْعَطْبُ

- (۱) می دود در امر تو فرزند تو  
(۲) آن صفت در امر تو بود این جهان  
(۳) آن درختان مر ترا فرمان ببرند  
(۴) چون بامر تست اینجا این صفات  
(۵) چون ز دست زخم بر مظلوم رست  
(۶) چون ز خشم آتش تو در دلها زدی
- که منم جزوت که کردی اش گرو  
هم در امر تست این جوها روان  
کان درختان از صفات بابرند (۱)  
پس بامر تست آنجا آن جزات  
آن درختی گشت ازو زقوم رست  
مایه نار جهنم آمدی



- (۱) نَارُكَ لَمَّا هُنَا لِلنَّاسِ قَدْ  
 (۲) أَحْرَقَ النَّاسَ لَكَ النَّارُ لِأَنَّ  
 وَلِدَ مِنْهَا عَلَى النَّاسِ الْحَرِيقُ  
 (۳) قَالَ كَلَامٌ ذَلِكَ مَنْ كَالْحَيَّةِ  
 لَكَ عَادَ الْحَيَّةِ وَ الْعَقْرَبَا  
 (۴) قَدْ جَعَلْتَ الْأَوْلِيَاءَ بِانْتِظَارٍ  
 (۵) لَكَ صَارَ صَاحِبًا وَعَدُ غَدٍ  
 اِنْتِظَارُ حَشْرِكَ جَاءَ فَأَه  
 (۶) فَبِذَا الْيَوْمِ الطَّوِيلِ بِانْتِظَارٍ  
 وَلَطَى الشَّمْسِ وَفِي نَفْسٍ لَكَ  
 (۷) أَنْ لَكَ أَهْلَ السَّمَاءِ بِانْتِظَارٍ  
 بَذَرَ وَعْدِي فِي غَدٍ نَهَجَ الطَّرِيقُ  
 أَحْرَقْتُ مَا وُلِدَ مِنْهَا أَبَدٌ  
 تَقْصِدُ النَّاسَ فَتِلْكَ النَّارُ مَنْ  
 ضَرَبَتْ.. سَارَتْ عَلَى ذَاكَ الطَّرِيقُ..  
 لَكَ وَ الْعَقْرَبِ وَافِي الشَّرِّ  
 يَدُكَ جَرَّ.. وَ الْحَيَّ طَلَبَا..  
 فَانْتَظَارُ الْحَشْرِ.. لَيْلًا وَ نَهَارًا..  
 مِنْكَ أَوْ بَعْدَ غَدٍ لِلْأَبَدِ  
 لَكَ.. مَنْ يُنْجِيكَ يَا ذَا مَنْ أَذَاهُ..  
 فِي الْحِسَابِ تَمَكُّثُ رَهْنِ الْبَوَارِ  
 ذُوْبَتَ مِنْ حَرِّ شَبَّتْ بِكَ  
 قَدْ جَعَلْتَ وَ زَرَعْتَ لِلْمَقَرَّارِ  
 أَسْلُكَ.. مُقْتَفِيًا فِيهِ الْفَرِيقُ..

آنچه از وی زاد مرد افروز بود  
 نارکز وی زاد بر مردم زند  
 مار و کژدم گشت و میگیرد دست  
 انتظار رستخیزت گشت یار  
 انتظار حشرت آمد وای تو  
 در حساب و آفتاب جان گداز  
 تخم فردا را روم می کاشتی

(۱) آتشت اینجا چو آدم سوز بود  
 (۲) آتش تو قصد مردم می کند  
 (۳) آن سخنهاى چو مار و کژدمست  
 (۴) اولیا را داشتی در انتظار  
 (۵) وعده فردا و پس فردای تو  
 (۶) منتظر مانی درین روز دراز  
 (۷) کاسمان را منتظر می داشتی

- (۱) حَقُّدَكَ وَ الْغَضَبُ بَذَرُ السَّعِيرِ  
 كُنْ بِهِ فَهُوَ غَدَا الْفَخَّ لَكَ  
 (۲) قَتْلُ هَذِي النَّارِ بِالنُّورِ انْحَصَرَ  
 قُلْنَ يَا مُؤْمِنُ جَزْنَا بِسُرُورٍ  
 (۳) لَوْ بِالنُّورِ لَكَ الْحِلْمُ صَنَعَتْ  
 نَارَكَ الْحَيَّةُ كَانَتْ فِي الرَّمَادِ  
 (۴) اِصْحَ كَانَتْ بِاصْطِنَاعٍ فِي غَطَاءِ  
 (۵) غَيْرُ نُورِ الدِّينِ مَا لَمْ تَنْظُرِ  
 حَيْثُ اَنَّ النَّارَ ذِي مَنْ سَتَرَتْ  
 (۶) مَاءُ النُّورِ لَكَ اَعْلَمْ وَالزَّقِ  
 اِذْ وَجَدْتَ الْمَاءَ فَالنَّارُ اَبَدٌ
- اِصْحَ وَ اقْتُلْ ذَا السَّعِيرِ بِالْخَيْرِ  
 نِصْبَ .. يَصْطَادُكَ اللهُ بِكَ ..  
 .. وَلِهَذَا الدَّرَكَاتِ لِسَقَرِ ..  
 نُورُكَ اَطْفَى نَارَنَا نَحْنُ الشُّكُورُ  
 .. قَقِيحٌ هُوَ وَالرُّشْدَ اَضَعْتَ ..  
 سَتَرْتَ مَا وَجَدْتَ فِي ذَا انْخِمَادِ  
 لَكَ اِذْ لِلنَّارِ مَا جَرَّ انْطِلَاءِ  
 لَكَ نُورَ الدِّينِ دَوْمًا اِحْدِرِ  
 فَيَوْمَ هِيَ كَلَّا ظَهَرَتْ  
 اَنْتَ فَوْقَ الْمَاءِ اَيْضًا وَالصِّقِ  
 لَا تَخَفْ .. فَالْمَاءُ صَارَ وَالْبَرْدُ ..

- (۱) خشم تو تخم سعیر دوزخست  
 (۲) کشتن این نار نبود جز بنور  
 (۳) گر تو بی نوری کنی حلمی بدست  
 (۴) آن تکلف باشد و روپوش هین  
 (۵) تا نه بینی نور دین ایمن مباش  
 (۶) نور آبی دان و هم بر آب چفس
- هین بکش این دوزخ را کین فتح است  
 (نورک اطفی نارنا نحن الشکور) (۱)  
 آتشت زنده است و در خاکسترست  
 نار را نکشد بغیر نور دین  
 کاتشی پنهان بود یک روز فاش  
 چونکه داری آب از آتش مترس

(۱) غَلَبَ الْمَاءُ عَلَى النَّارِ لَهَا

كَانَ نَسْلَ الْمَاءِ مَعَ أَبْنَائِهِ

(۲) لَطِئُورِ الْمَاءِ تِلْكَ إِذْهَبِ

كَيْ لَكَ تَسْحَبُ فِي مَاءِ الْحَيَاتِ

(۳) إِنَّ طَيْرَ الْمَاءِ مَعَ طَيْرِ التُّرَابِ

حُسْبَا الضِّدِّينَ دَوْمًا مِثْلَ مَاءٍ

(۴) كُلُّ فَرْدٍ مِنْهُمَا مَعَ أَصْلِهِ

فَاحْتِطِ الْوَاحِدُ شِبْهَ الْآخِرِ

(۵) مِثْلَمَا الْوَسْوسَةُ قَدْ وَحِدَتْ

مِثْلَهُ مَعْقُولَةٌ لَيْكِنْ هُمَا

(۶) فَيَكْلَا الْإِثْنَيْنِ فِي سُوقِ الضَّمِيرِ

أَخَمَدَ مِنْ حَنْقٍ إِذْ خُلِقَهَا

يَحْرِقُ .. يَفْرَحُ فِي بَلَوَائِهِ ..

عِدَّةَ أَيَّامٍ بِالْمَاءِ ارْغَبِ

.. قَبْلَ أَنْ تُحْرِقَكَ نَارُ الْمَمَاتِ ..

وَاحِدًا كَانَا وَ لَيْكِنْ فِي الْمَاءِ

مَعَ دُهْنٍ .. لَنْ يَكُونَا يَسَوَاءً ..

سَوْقَ .. جُزْءَ غَدَى مِنْ كَيْلِهِ ..

مِنْهُمَا كَانَ .. لِكُلِّ نَاضِرٍ ..

مَعَ وَحْيٍ لِأَلَسْتُ أَنْ غَدْتُ

خَوْلِفَا الْفَرْقُ كَثِيرٌ لَهَا

إِصْحَ دَلَالَيْنِ كَانَا يَا أَمِيرَ

می بسوزد نسل و فرزندان او

تا ترا در آب حیوانی کشند

لیک ضدانند و آب و روغند

احتیاطی کن بهم مانده اند

هر دو معقولند لیکن فرق هست

رختها را می ستانند ای امیر

(۱) آب آتش را کشد آتش بخو

(۲) سوی آن مرغابیان روز چند

(۳) مرغ خاکی مرغ آبی هم تنند

(۴) هر یکی بر اصل خود رانده اند

(۵) همچنان که وسوسه و وحی ألس

(۶) هر دو دلالان بازار ضمیر



- (۱) مَدَحًا الْأَمْتَعَةَ الصَّرَافَ لَوْ  
كُنْتَ لِلْقَلْبِ وَمِثْلَ مَنْ دَرَوْ
- تَعْرِفُ الْفِكْرَةَ كَالنَّخَاسِ قُلْ  
فَرَقَ سِرَّ الْفِكْرَتَيْنِ .. الرُّوحَ دُلْ .. (۱)
- (۲) وَيَذِينَ الْفِكْرَتَيْنِ لَوْ زَمَنْ  
قُلْ لَهُ لَا خُدْعَةَ لَا تَرَكِضَ
- أَنْتَ لَمْ تَعْلَمْ لَوْهَمَ وَلِظَنْ  
لَا وَلَا تَعْجَلْ .. لِهَذَا الْغَرَضِ ..

### اعمال الحيلة لدفع الغبن في البيع والشراء

- (۳) قَالَ ذِيَاكَ الصَّحَابِيُّ لِلنَّبِيِّ  
فِي الْبُيُوعِ أَنَا غَرٌّ وَغِيٌّ
- (۴) وَقَرِينُ الْغَبْنِ مَكْرُ كُلِّ مَنْ  
يَشْتَرِي أَوْ بَاعَ .. فِي مَرِّ الزَّمَنِ ..
- لِي كَالسَّحْرِ وَعَنْ رَحْبِ الطَّرِيقِ  
لِي يُشْنِي مَا لِحَقْتُ بِالْفَرِيقِ

(۱) نسخه ثانیه - تنقد الفكرة -

- (۱) گر تو صراف دلی فکرت شناس  
فرق کن سرّ دو فکرت چون نخاس
- (۲) ور ندانی این دو فکرت از گمان  
لاخلابه گوی و مشتاب و مران (۱)

### حيلة دفع مغبون شدن در بيع و شری

- (۳) آن یکی یاری پیمبر را بگفت  
که منم در بیعها با غبن جفت
- (۴) مکر هر کس کو فروشد یا خرد  
همچو سحرست وز راهم می برد

(۱) اشاره بحديث نبوی قال رجل للنبي (ص) اني اخدع في البيوع فقال اذا بت فقل  
لا خلافة ولی الخيار ( خلافة بمعنی خدعه و فریب آمده است و بکسر خاء میباشد -

- (۱) قَالَ فِي بَيْعٍ بِهِ تَخْشَى الْغَرَارَ  
 (۲) اِشْتَرِطَ يَا ذَا تَأْنِيكَ يَقِينُ  
 (۳) كَانَ تَعْجِيبُكَ عِنْدَ الْكَلْبِ اِنْ  
 شَمَّهَا فِي الْاَوَّلِ بَعْدَ اَكْلِ  
 (۴) هُوَ بِالْاَثْفِ يَشُمُّ نَحْنُ فِي  
 (۵) مِثْلَهُ اَيْضاً نَشُمُّ ذِي الْبَسِيطِ  
 بِالتَّائِي وَجَدَتْ فِي مَدَّةِ  
 (۶) غَيْرَ ذَا فِي امْرِهْ كُنْ فَيَكُونُ  
 مِائَةَ اَلْفِ بَسِيطٍ وَ فَلَكَ  
 (۷) قَلِيلًا وَقَلِيلًا ذَا الْهُمَامِ  
 اَرْبَعِينَ سَنَةً مَرَّتْ يَصِيرُ

فِيهِ يَوْمَيْنِ وَ يَوْمًا اِخْتِيَارَ  
 كَانَ لِلرَّحْمَنِ لَا يَلِيسَ اللَّعِينُ  
 تَقْذِيفَ اللَّقْمَةِ مِنْ خُبْزِ نَتْنِ  
 هَكَذَا يَا مُعْتَنِي دَوْمًا فَعَلَّ  
 عَقَلْنَا الْمُنْتَقِدَ.. الزَّاكِي الصَّفِي..  
 مَعَ اَفْلَاكِ هِيَ الْكُونُ تُحْبِطُ  
 طَبَقَ اَيَّامِ عِدَادِ سِتَّةِ  
 قَادِرًا كَانَ ضَرْوبًا وَ فُنُونِ  
 يُخْرِجُ مِنْ دُونِ تَرْدِيدِ وَ شَكِ  
 خَلَقَ الْاِنْسَانَ حَتَّى فِي تَمَامِ  
 رَجُلًا بِالْخَلْقَةِ تَمَّ الْمُدِيرُ

شرط کن سه روز خود را اختیار  
 هست تعجیل ز شیطان لعین  
 بو کند وانگه خورد ای مغنی  
 هم بیوئیمش بعقل منتقد  
 تا به شش روز این زمین و چرخها  
 صد زمین و چرخ آوردی برون  
 تا چهل سالش کند مرد تمام

(۱) گفت در بیعی که ترسی از غرار  
 (۲) که تأنی هست از رحمان یقین  
 (۳) پیش سگ چون لقمه نان افکنی  
 (۴) او به بینی بو کند ما با خرد  
 (۵) با تأنی گشت موجود از خدا  
 (۶) ورنه قادر بود کوکن فیکون  
 (۷) آدمی را اندک اندک آن همام

- (۱) وَ لَوْ الْقَادِرَ كَانَ فِي نَفْسٍ  
أَنْ يُطِيرَ مِائَةَ شَخْصٍ الْمَسِيحُ  
(۲) قَادِرٌ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى بِلا  
(۳) خَالِقُ عِيسَى الْمَسِيحِ أَقْلًا  
يَخْلُقُ صَفًّا فَصَفًّا مَا فَعَلَ  
(۴) فَالْتَأَنِّي ذَا لَتَعْلِيمٍ لَكَ  
بِالْتَأَنِّي تَأْتِي مِنْ غَيْرِ انْكِسَارٍ  
(۵) هَا هُوَ النَّهْرُ الصَّغِيرُ مَنْ جَرَى  
(۶) لَا وَ لَا نَتْنَا سُعُودٌ وَسُرُورٌ  
ذَالْتَأَنِّي الْبَيْضَةُ وَ الدَّوْلَةُ

(۱) نسخه ثانیة - یخلق ضعفاً وضعفاً -

از عدم پیران کند پنجاه کس  
بی توقف بر جهاندار مرده را  
بی توقف مردم آرد تو بتو  
که طلب آهسته باید بی شکست  
نی نجس گردد نه گنده میشود  
این تائنی بیضه دولت چون طیور

(۱) گر چه قادر بود کاندرا يك نفس  
(۲) عیسی قادر بود کز يك دعا  
(۳) خالق عیسی نه بتواند که او  
(۴) این تائنی از پی تعلیم تست  
(۵) جو یکی کوچک که دایم میرود  
(۶) زین تائنی زاید اقبال و سرور



- (۱) يَا عَنِيدُ فَمَتَى الطَّيْرُ غَدَا  
هَبْ مِنْ الْبَيْضَةِ دَوْمًا ظَهَرَا
- (۲) اِبْقَ حَتَّى أَنْ لَكَ أَجْزَائُكَ  
لَكَ فِي الْعُقْبَى طُيُورًا تَلِدُ
- (۳) بَيْضَةُ الْحَيَّةِ هَبْ فِي شَبِّهِ  
(۴) فَالطَّرِيقُ بَعْدَ وَ الْمَنْزِلَةُ  
بَذْرَةُ التَّفَاحَةِ ضَاهَتْ وَ كَمْ
- (۵) وَ كَذَا الْأَوْرَاقُ كُلُّ فِي الشَّجَرِ  
لَكِنْ الْأَثْمَارُ مِنْهَا كُلُّ فَرْدُ
- (۶) هَكَذَا الْأَوْرَاقُ لِلْأَبْدَانِ قَدْ  
غَيْرَ أَنْ كَانَتْ يَرِيعُ مُنْفَرِدُ
- شَبَّهَا لِبَيْضَةِ فِيهَا بَدَى  
مَا لَهُ شَبُّ بِهَا .. أَنَّى يُرَى ..  
تَعْدُوا كَالْبَيْضِ .. تُرَى أَعْمَالُكَ ..  
.. يَظْهَرُ مَا لَكَ زَجْرًا يُوجَدُ ..  
بَيْضَةُ الْعُصْفُورِ يَا ذَا أَنْتَبِهْ  
وَ كَذَلِكَ بَذْرَةُ الْإِسْفَرَجَلَةِ  
يَا عَزِيزُ الْفَرْقُ أَيْضًا قَدْ أَلَمَّ  
وَحَدَّتْ لَوْنًا وَ صُنْعًا فِي النَّظَرِ  
كَانَ نَوْعًا آخَرَ .. رَسْمًا وَحَدَّ ..  
أَشْبَهَ الْبَعْضُ لِبَعْضٍ وَ اتَّحَدَ  
.. كُلُّ رُوحٍ حَيَّتٍ مِمَّا تُعَدُّ ..

- (۱) مرغ کی ماند به بیضه ای عنید  
(۲) باش تا اجزای تو چون بیضها  
(۳) بیضه مار ار چه ماند در شبهه  
(۴) دانه آبی بدانه سیب نیز  
(۵) برکها هم رنگ باشد در نظر  
(۶) برگهای جسمها مانده اند
- گر چه از بیضه همی آید پدید  
مرغها زایند اندر انتها  
بیضه کنجشك را درست ره  
گر چه ماند فرقا نیز ای عزیز  
میوه ها هر يك بود نوعی دیگر  
ليك هر جانی بریعی زنده اند

- (۱) بِالسَّوَاءِ الْخَلْقُ فِي السُّوقِ هُمْ  
كَانَ ذَا ذَوْقٍ وَ ذَاكَ الْآخِرُ  
(۲) هَكَذَا فِي الْمَوْتِ كُنَّا بِاتِّحَادٍ  
نُصَفْنَا الْخَاسِرُ قَيْدَ الدِّلَّةِ  
ذَهَبُوا الْوَاحِدُ ذَاكَ مِنْهُمْ  
مُعَوِّزٌ .. كِيدَرُ مِنْهُ الْخَاطِرُ ..  
نَذْهَبُ مِنْ دُونِ خُلْفٍ وَ تَضَادٍ  
نُصَفْنَا الرَّايِحُ قَيْدَ الدَّوْلَةِ

### فی بیان وجدان بلال (رض) الوفاة بالسرور

- (۳) إِذْ بَلَّالٌ ضَعُفَ مِثْلَ الْهَلَالِ  
(۴) زَوْجُهُ صَاحَتِ يَوْجِدٍ وَاحْرَبَ  
(۵) وَ يَكُ فُؤَادِي أَنَا لِلْحَالِ الْحَرَبِ  
أَنْتِ أَيْنَ تَعْلَمِينَ الْمَوْتَ مَا  
بَانَ لَوْنُ الْمَوْتِ فِي وَجْهِ بَلَّالٍ  
فَبَلَّالٌ قَالَ لَا لَا وَاطْرَبَ  
فِي الْحَيَاةِ قَدْ وَجَدْتُ وَالْكَرْبِ  
فِيهِ مِنْ عَيْشٍ وَطِيبٍ كَمْ سَمَى

- (۱) خلق در بازار یکسان میروند  
(۲) همچنان در موت یکسان میرویم  
آن یکی در ذوق و دیگر دردمند  
نیم در خسران و نیمی خسرویم

### وفاة یافتن بلال (رض) با شادی

- (۳) چون بلال از ضعف شد همچون هلال  
(۴) جفت او دیدش بگفتا و احرب  
(۵) تا کنون اندر حرب بودم ز زیست  
رنگ مرگ افتاد بر روی بلال  
پس بلالش گفت نی نی و اطرب  
تو چه دانی مرگ چون عیش است چیست

- (۱) قَالَ ذَا دَوْمًا وَ مِنْهُ أَخَذُ قَدْ  
نَرَجِسُ مِنْهُ وَ آسُ وَ شَقِيقُ  
(۲) فَسَنَا الْوَجْهِ وَ عَيْنَاهُ اللَّتِي  
(۳) صَدَقَتْ مِنْهُ الْمَقَالَ كُلُّ مَنْ  
قَدْ رَأَاهُ الْأَسْوَدَ فَلَا سَوْدًا  
(۴) مَنْ هُوَ الْإِنْسَانُ لَمْ يَنْظُرْ غَدَا  
مَنْ هُوَ الْإِنْسَانُ لِلْعَيْنِ الْمِرَاتُ  
(۵) مَنْ هُوَ الْإِنْسَانُ لِلْعَيْنِ لَكَ  
غَيْرُ إِنْسَانٍ لِعَيْنٍ بِالْأَنْظَرِ
- كَانَ فِي عَيْنٍ احْتِرَاقٍ وَ يَوْقَدْ  
نُورٌ ۰۰ ضَوْعٌ بِالْمِسْكِ الْعَبِيقُ ۰۰  
مِلَّتْ بِالنُّورِ ۰۰ نُورِ الْوَحْدَةِ ۰۰  
أَسْوَدَ الْقَلْبِ غَدَى قَيْدَ الْحَزَنِ  
بُؤْبُؤُ الْعَيْنِ لِمَه دَوْمًا غَدَا<sup>(۱)</sup>  
أَسْوَدَ الْوَجْهِ ۰۰ الطَّرِيقُ مَا اهْتَدَى ۰۰  
كَانَ لِلْبَدْرِ ۰۰ يَذَاتِ وَصِفَاتُ ۰۰  
فِي الدُّنَا يَرُؤُ وَ يَدْرِ مَا يَكَا  
زَادَ ۰۰ مَا عَنْكَ اخْتَفَى مِنْهُ ظَهَرَ ۰۰

---

(۱) لاحظ الشرح الفارسی

- (۱) این همی گفت و رخس درعین گفت  
(۲) تاب رو و چشم بر انوار او  
(۳) هر سیه دل خود سیه دیدی و را  
(۴) مردم نادیده باشد روسیاه  
(۵) خود که بیند مردم دیده ترا
- نرگس و گلبرگ و لاله می شکفت  
می گواهی داد بر گفتار او  
مردم دیده سیه آمد چرا (۱)  
مردم دیده بود مرآت ماه  
در جهان جز مردم دیده فرا

---

(۱) یعنی مردم دیده که در او این نورست او را چه گونه باید سیاه گفت همچنین  
بلال که مملو باین نورست چه گونه سیاه باشد بصفحه ۱۶۰ ج ۱ شرح بحر العلوم و صفحه  
۲۲۶ اسرار الحکم سبزواری رجوع نمایند -



- (۱) إِذْ لَهُ فِي الْخُلُقِ لَمْ يَنْظُرَ أَحَدٌ  
فَإِذَا مَنْ غَيْرُ ذَا الْإِنْسَانِ قَدْ  
فَإِذَا كُلِّ سِوَاهُ هُمْ أَتَوْا
- (۲) فِي صِفَاتِ الْبُؤْبُوءِ لِلْعَيْنِ مَنْ  
(۳) زَوْجُهُ قَالَتْ أَيَا سَامِي الْخِصَالِ  
(۴) زَوْجُهُ قَالَتْ لَهُ عَنَّا غَرِيبٌ  
(۵) عَنْ قَبِيلٍ وَ أَحِبَّاءٍ فَقَالَ  
رُوحِي اللَّيْلَةَ مِنْ ذِي الْغُرْبَةِ  
(۶) لَهُ قَالَتْ وَجْهَكَ أَيْنَ نَرَى  
قَالَ فِي حَلَقَةٍ مِنْ خُصُوصِ الْإِلَهِ  
(۷) حَلَقَةٍ مِنْ يِهِ خُصُوصًا فَبَكََا
- يَسُوءُ إِنْسَانٍ عَيْنِيهِ أَبَدٌ  
وَصَلَ مِنْ لَوْنِهِ .. اللَّطْفَ وَجَدَ ..  
قَيْدَ تَقْلِيدِ وَشَيْئًا مَا رَأَوْ  
عَظَمَ بِالصَّنْعَةِ جَلَّ يَفَنُ  
أَفِرَاقُ قَالَ لَا لَا ذَا الْوِصَالِ  
هَذِهِ اللَّيْلَةَ وَالْهَفِي تَغِيبُ  
وَيْكَ لَا لَا .. بَلْ يَعْكُسُ ذَا الْمَقَالِ ..  
يَذْهَبُ لِلْوَطَنِ وَ الْقَرْيَةِ  
نَحْنُ .. لَوْرُمَنَاهُ فِي هَذَا الْوَرَى ..  
(مَقْعَدُ صِدْقٍ لِي زَادَ ثَنَاهُ)  
وَصِلَتْ لَوْ تَنْظُرُ الْأَعْلَى لَكََا

پس بغیر او که در رنگش رسید  
در صفات مردم دیده بلند  
گفت نی نی الوصالست این فصال  
از تبار و خویش غائب می شوی  
میرسد خود از غریبی در وطن  
گفت اندر حلقه خاص خدا  
گر نظر بالا کنی نه سوی پست

(۱) چون بغیر مردم دیدش ندید  
(۲) پس جز او جمله مقلد آمدند  
(۳) گفت جفتش الفراق ای خوشخصال  
(۴) گفت جفت امشب غریبی می روی  
(۵) گفت نی نی بلکه امشب جان من  
(۶) گفت رویت را کجا بینیم ما  
(۷) حلقه خاصش بتو پیوسته است

- (۱) لَا إِلَى الْأَسْفَلِ فِي ذِي الْحَلَقَةِ  
يَلْمَعُ النُّورُ لِرَبِّ الْعِزَّةِ  
مِثْلَمَا فِي حَلَقَةِ الْخَاتَمِ قَدْ  
لَمَعَ الْفَصُّ السِّمِينُ وَاتَّقَدَ  
(۲) زَوْجُهُ قَالَتْ فَذَا الْبَيْتُ أَسْفَ  
خُرِبَ .. النُّورُ لَهُ عَادَ السَّدْفُ ..  
فَلَهَا قَالَ انْظُرِي لِلْقَمَرِ  
لِلْسَحَابِ أَبَدًا لَا تَنْظُرِ

### حکمة عودالبدن خراباً بالموت

- (۳) أَنَا مِثْلَ آدَمَ حَبَسَ الْمَحَنَ  
كُنْتُ فِي الْأَرْضِ .. رَهِينًا لِلْأَحْنِ ..  
حَالًا النَّسْلُ لِرُوحِي فِي الْمَلَأِ  
مِنْهُ كُلُّ الشَّرْقِ وَالْغَرْبِ امْتَلَى (۱)  
(۴) أَنَا كُنْتُ السَّائِلَ فِي الْبَيْتِ ذَا  
مَنْ هُوَ كَالْبَيْرِ ضَيْقًا وَأَذَى  
مَلِكًا عُدْتُ وَ لِلْمَلِكِ يَلِيقُ  
قَصْرُ .. الْقَصْرِ بِهِ الْمَلِكُ حَقِيقُ ..

(۱) ای كنت مثل آدم بدء نزوله الى الارض حبس الكرب حتى ملا نسله وجه الارض شرقها و غربها و انا الحال ايضاً محبوس الغصص و المعن و كثرت اولادى المعنوية اللتى هى آثار روى اللتى تراكمت على من تجلياته الالهية حتى امتلا بها الشرق و الغرب و وصلت الى مقصودى -

- (۱) اندرين حلقه ز رب العالمين نور مى تابد چو در حلقه نكین  
(۲) گفت ویران گشته این خانه دریغ گفت اندر مه نگر متگر بمیغ

### حکمت ویران گشتن تن بمرگ

- (۳) من چو آدم بودم اول حبس كرب پر شدا كنون نسل جانم شرق و غرب  
(۴) من كذا بودم درین خانه چو چاه شاه گشتم قصر باید بهن شاه

- (۱) لِّلْسُلَاطِينِ الْقُبُورِ كَمْ تَلِيْقُ  
أَنْ يَكُونَ الْقَبْرُ مَأْوَى وَمَكَانُ
- (۲) لِلنَّبِيِّينَ غَدَتُ هَذِي الدُّنَا  
كَالسُلَاطِينِ هُمْ فِي لَا مَكَانُ
- (۳) ذِي الدُّنَا لِلْمَيِّتِينَ بِالْجَلَالِ
- (۴) هِيَ لِلْأَضْيَاقِ لَوْ لَا أَنْ تَضِيقُ  
وَلِمَهْ مَنْ عَمَرَ فِيهَا أَنْحَنِ
- (۵) فَبَوَقَتِ النَّوْمَ لَمَّا عُتِقَتْ  
كَيْفَ مِنْ ذَاكَ الْمَكَانِ فِي سُورُ
- مَأْنَسًا لِلْمَيِّتِ الْبَيْتُ حَقِيقُ  
هُوَ كَافِيهِ .. فَمَتَهُ الْقَدْرُهُانُ ..
- أَبَدًا ضَيِّقَةً زَادَتْ عَنَا  
ذَهَبُوا .. مَا طَلَبُوا فِي الْحَالِ كَانَ ..
- ظَهَرَتْ كَثْرًا وَبِالْمَعْنَى الْإِمَالُ (۱)
- مِمَّ هَذَا الْوَيْلُ فِيهَا وَالْحَرِيقُ  
ظَهَرًا .. إِنْ قَامَ لَهُ الْقَدُّ انْتَشَى ..
- أَنْظِرِ الرُّوحَ الَّتِي قَدْ أَطْلَقَتْ  
قَدَّغَدَتْ دَوْمًا .. وَزُلْفَى وَحُبُورًا ..

(۱) و فی نسخه تنگ بر بالباء الموحدة التحتية بمعنی هی لیست فی المعنی مبنیة علی الوسع بل جعلها الله تعالی لاهل المعنی سجنًا لما ورد الدنيا جنة الکافر و سجن المؤمن و انما مثل المؤمن حین تخرج نفسه کمثل رجل کان فی سجن فأخرج منه فجعل یتقلب فی الارض و ینفسح فیها -

مردہ را خانہ مکان گوری بس است

چون شہان رفتند اندر لامکان

ظاہرش زفت و بمعنی تنگ تر

چون دو تاشدہر کہ در وی بیش زیست

زان مکان بنگر کہ جان چون شاد شد

(۱) قصرها خود مرشہانرا مأنس است

(۲) انبیا را تنگ آمد این جہان

(۳) مردگان را این جہان بنمود فر

(۴) گر نبودی تنگ این افغان زچیسست

(۵) در زمان خواب چون آزاد شد



- (۱) خَلَصَ الظَّالِمُ مِنْ ظُلْمِ الدُّنَا      ذَلِكَ الْمَرْءُ الَّذِي قَدْ سُجِنَا  
 (۲) طَفَرَ مِنْ فِكْرَةِ الْحَبْسِ الْبَسِيطِ      وَالسَّمَاءِ ذِي لَأْنٍ لَيْسَ يُحِيطُ  
 وَصَفَهَا حَدَّ فِكْمٍ وَقَتَ الْمُنَاخِ      ضَيِّقَتْ .. سَاكِئُهَا زَادَ صُرَاخُ .. (۱)  
 (۳) صَارَ ذَاكَ الْوُسْعُ لِلْعَيْنِ الرِّبَاطِ      ضَيِّقَ كَثْرًا .. حَكَى سَمَّ الْخِيَاطِ ..  
 ضَحْكُهُ كَانَ الْبُكَاءَ فَخْرُهُ      كُلُّهُ عَيْبٌ .. وَشَرُّ خَيْرِهِ ..

(۱) ای المناخ للجمال استعاره للانسان و کنی به عن مناخ البدن بالموت و ذهاب الانسان لعالم البقاء و اراد بالمناخ النوم فان عالم النوم اوسع من هذا العالم -

- (۱) ظالم از ظلم طبیعت باز رست      مرد زندانی ز فکر حبس جست  
 (۲) این زمین و آسمان از بس فراخ      سخت تنگ آمد بهنگام مناخ  
 (۳) چشم بند آمد فراخ و سخت تنگ      خنده او گریه فخرش جمله تنگ



## فی بیان تشبیه دنیا بالحمام بالظاهر بالسعة وفى المعنى

الضيق و تشبیه النوم بالموت الذى به الخلاص من هذا الضيق

- |   |   |
|---|---|
| (۱) مِثْلَ حَمَامٍ ضَرَى ضَيْقًا يَكَا<br>وَرَيْتَ مِنْ حَرِّهِ ۰۰ الْحَمَامُ هَبْ ۰۰     | تَجِدُ مِنْ حَرِّهِ الرُّوحَ لَكَا<br>۰۰ كَانَ ذَا عَرَضٍ وَطُولٍ وَشُعَبْ ۰۰           |
| (۲) فَإِلَى الْخَارِجِ مَا لَمْ تَذْهَبِ<br>فَإِذَا فِي سِعَةِ الْبَيْتِ لَكَا            | قَلْبُكَ لَمْ يَسْتَرْحَ مِنْ نَصَبِ<br>أَيُّ نَقْعٍ ۰۰ وَالْعَنَا لَمْ يَكَا ۰۰        |
| (۳) أَوْ يَقْفَرُ سَبَسَبِ رَحْبِ الطَّرِيقِ<br>(۴) ذَلِكَ الْقَفْرُ الْوَسِيعُ الضَّيْقُ | يَا غَوِيُّ تَلَبَّسْ خُفًّا يَضِيقُ<br>عَادَ ۰۰ وَالسَّجَنَ الدَّجِيَّ الْمُغْلَقَا ۰۰ |
| (۵) صَارَتِ الصَّحْرَاءُ تِلْكَ كُلِّ مَنْ<br>هُوَ فِي الصَّحْرَاءِ تِلْكَ كَالشَّقِيقِ   | قَدْ رَأَاكَ مِنْ بَعِيدٍ قَالَ أَنْ<br>فُتِّحَ نُوَارُهُ غَضًّا أُنِيقُ                |

تشبیه دنیا بگرمابه ظاهر فراخست و بمعنی تنگ و تشبیه خراب بمرگ که

خلاص است از این تنگی

- |                                 |                                |
|---------------------------------|--------------------------------|
| (۱) همچو گرمابه که تفسیده بود   | تنگ آئی جائت پخسیده بود (۱)    |
| (۲) تا برون نائی نه بگشاید دلت  | پس چه سود آمد فراخی منزلت      |
| (۳) یا که کفش تنگ پوشی ای غوی   | در بیابان فراخی میروی          |
| (۴) آن بیابان فراخی تنگ گشت     | بر توزندان آمد آن صحراء و دشت  |
| (۵) هر که دید او مرا از دور گفت | کو در آن صحراء چو لاله تر شکفت |

(۱) تفسیده تپش کرده شده و پخسیده تافته شده از غم و غصه

- (۱) هُوَ لَا يَدْرِي بِأَنْ كَاظَمَهُ  
 أَنْتَ فِي الدَّخْلِ رُوحُ مَظْلَمِهِ  
 لَكَ ضَجَّتْ وَ يَبْئِسْتَانِ أَيْقُ  
 كُنْتَ فِي الْخَارِجِ مَعَ وَرْدِ عَيْقُ  
 (۲) نَوْمُكَ إِخْرَاجُكَ الْخُفَّ وَمَنْ  
 تَتْرُكُ الرُّوحُ لَكَ الْعَيْقُ تَجِدُ  
 (۳) يَا فُلَانُ النَّوْمُ مِنْكَ الْأَوْلِيَاءُ  
 (۴) فِي الدُّنَا الرُّوْيَا رَأَوْ فِيهَا هُمْ  
 وَهُمْ فِي الْعَدَمِ سَارُوا وَمَا  
 (۵) كَانَ بَيْتًا ضَيْقًا وَالرُّوحُ فِيهِ  
 فَلَهُ قَدْ خَرَبَ حَتَّى يَصِيرُ  
 أَنْتَ فِي الدَّخْلِ رُوحُ مَظْلَمِهِ  
 كُنْتَ فِي الْخَارِجِ مَعَ وَرْدِ عَيْقُ  
 زَمْنَا كَانَ لِأَنَّ قَيْدَ الْبَدَنِ  
 مِنْهُ.. قَدَّرَ الْوُسْعُ فِيهِ لَكَ جِدُ..  
 مِثْلَ صَحْبِ الْكَهْفِ تِلْكَ الْأَصْفِيَاءُ  
 حَيْثُ لَا نَوْمَ هُنَاكَ لَهُمْ  
 لَهُ مِنْ بَابٍ .. بِأَرْضٍ وَ سَمَا..  
 أَكْنَعُ مُعْجُجٌ .. بِالْحَمْلِ شَيْبُهُ..  
 قَصْرَ سُلْطَانٍ .. لَهُ الْحَقُّ نَصِيرُ..

- (۱) او نمیداند که تو چون ظالمان  
 (۲) خواب توان کفش بیرون کردن است  
 (۳) اولیا را خواب ملکست ای فلان  
 (۴) خواب می بیند و اینجا خواب نی  
 (۵) خانه تنگ و درون جان چنگلوك  
 از برون در گلشنی جان در فغان  
 که زمانی جانت آزاد از تن است  
 همچو آن اصحاب کهف اندر جهان  
 در عدم در می دوند و باب نی  
 کرد ویران تا کند قصر ملوك (۱)

(۱) چنگلوك بفتح جیم فارسی و سکون نون و کاف فارسی و لام مضموم  
 و واو حیوان یا انسان که دست و پایش ناراست باشد و هنگام نشستن هر دو دست را  
 بر زانو نهد -



- (۱) أَكْنَعُ فِي الرَّحِمِ مِثْلَ الْجَنِينِ  
تَسْعَةُ أَشْهُرٍ هَذَا الْإِنْتِقَالُ
- (۲) لَوْ عَلَى أُمِّي وَضَعُ الْحَمْلِ لَمْ  
أَنَا فِي ذَا السَّجْنِ مَا بَيْنَ الْمَحْنِ
- (۳) أُمُّ طَبِيعِي مِنْ عَنَاءٍ فِي مَوْتِهَا  
تَحْمِلُ دَوْمًا لِأَنَّ فِي ذَا الْحَمْلِ
- (۴) كَيْ يَصْحَرَاءُ زَهَتْ خَضْرَاءُ الْحَلَلِ  
إِصْحِرْ وَافْتَحْ رَحِمًا هَذَا الْحَمْلِ
- (۵) أَلَمْ أَلِمْ الْوَضْعَ عَلَى الْحَامِلَةِ  
فَهُوَ كَسْرُ الْبَابِ لِلْسَّجْنِ غَدًا
- أَنَا .. حَانَتْ مُدَّةُ الْحَمْلِ يَقِينُ ..  
لِي مُهِمُّ .. وَلِي أَعْيَى الْخِيَالِ ..
- يَكُ فِي قَيْدِ عَنَاءٍ وَ أَلَمْ  
كَالْجَنِينِ أَمَكْتُ مَرَّةً الزَّمَنُ (۱)
- .. وَشَدِيدِ الْأَلَمِ فِي وَضْعِهَا ..  
يَخْلُصُ مِنْ غَنَمٍ يَسْمُو مَحَلَّ (۲)
- يَرْتَعُ فِي رَغْدِ هَذَا الْحَمْلِ  
قَوِي جَدًّا .. يَكُ نَاطِ الْأَمَلِ ..
- هَبْهُ صَعْبًا كَانَ كَالنَّازِلَةِ  
لِلْجَنِينِ .. وَ يَهْ الْفَتْحُ بَدَا ..

(۱) آذر بالذال المعجمة اسم النار و بالنزاء المعجمة اسم الشهر التاسع بالفارسية و اراد به هنا الشدة و المحنة و الالام (۲) أتى به على طريق التشبيه و قصد به اللذى يريد الخلاص من اوصاف الطبيعة البشرية لان لا يسحب ألم الموت و يكون خروج روحه شيئاً لخروج الحمل من بطن الغنمة و ينجو من ظلمات بدنه -

نه مهه گشتم شد این نقلاں مهم

من درین زندان میان آذم

میکند زه تا رهد بره زمیش

هین رحم بگشا که گشت این بره گبز

بر جنین اشکستن زندان بود

(۱) چنگلو کم چون چنین اندر رحم

(۲) گر نباشد درد ره بر مادرم

(۳) مادر طبعم ز درد مرک خویش

(۴) تا چرد ان بره در صحرای سبز

(۵) درد زه گر رنج آبستن بود

- (۱) بَكَتِ الْحَامِلَةُ أَيْنَ الْمَنَاصِ  
 ۰۰ لِي بِالْوَضْعِ ۰۰ الْجَنِينُ بِالْخَلَّاصِ<sup>(۱)</sup>  
 (۲) ضَاحِكًا بَانَ فَكُلُّ الْأُمّهَاتِ  
 حَيَوَانٌ وَ جَمَادٌ وَ نَبَاتٌ  
 (۳) تَحْتَ هَذَا الْفَلَكَ فَرْدًا فَقَرْدٌ  
 كُلُّهَا عَمَّا لَهُ الْغَيْرُ أَعْدٌ  
 مِنْ عَنَاءٍ غَافِلَاتٍ غَيْرَ مَنْ  
 كَامِلًا كَانَ نَبِيهَا ذَا فِطْنٍ  
 (۴) مَا بَيَّتِ الْغَيْرُ مَرَاتٍ عَلِمَ  
 ذَلِكَ الْكُوسَجُ عَنْهُ وَ فِهِمُ  
 فَمَتَى كَانَ طَوِيلُ اللَّحِيَّةِ  
 عَلِمَ عَنْ يَتِيهِ فِي مَرَّةٍ

فی بیان ذاک الذی کلما کان غفلة و غما و ظلمة و رخاوة

جملة من البدن الذی هو ارضی و سفلی لی و لك

- (۵) صَاحِبُ الْقَلْبِ الَّذِي لَا عَلِمَ  
 لَكَ مَا مِنْ حَالِ الْعَمْرِ فِهِمُ  
 أَنْتَ يَا عَمِّي عَنْ حَالِ لَكَ  
 مَا فِهِمْتَ.. لَسْتَ تَدْرِي مَا يَكَا..

(۱) یعنی أم الطبيعة و لو کالت حالة النوع متألمة و لكن لخلص جنین الروح من رحم البدن و الوصول الى ارض الحقيقة حظ عظیم و صفاء کثیر -

- (۱) حامله گریان ز زه کاین المناص و آن جنین خندان که پیش آمد خلاص  
 (۲) هر چه زیر چرخ هستند امهات از جماد و از بهیمه و از نبات  
 (۳) هر یکی از درد غیری غافلند جز کسانی که نبیه و کاملند  
 (۴) آنچه کوسه داند از خانه کسان بلمه از خانه خودش کی داند آن

بیان آن که هر چه فهم و غفلت و گاهلی و تاریکیست همه از تن است که ارضی

است و سفلی لی و لك

- (۵) آنچه صاحب دل بداند حال تو تو ز حال خود ندانی ای عمو

- (۱) أَتَتِ الْعَفْلَةَ مِنْ جَرَا الْبَدَنِ  
صَارَ لَا بُدَّ وَمِنْ غَيْرِ جَدَلٍ
- (۲) فَإِذَا مَا الْأَرْضُ مِنْ جَوِّ الْفَلَكَ
- (۳) لَا وَلَا لَيْلٍ فَنِيَّ أَيِّ مَحَلٍّ  
كَانَ لِلْأَرْضِ وَ لَيْسَ لِلْقَمَرِ
- (۴) فَالْدُخَانُ الْمُوَصَّلُ لِلْحَطَبِ  
غَيْرُهُ لَيْسَ مِنَ النَّارِ الَّتِي
- (۵) فِي الْخَطَا وَالْغَلَطِ الْوَهْمُ وَقَعَ
- فَإِذَا مَا الْبَدَنِ الرُّوحَ زَمَنَ  
نَظَرَ الْأَسْرَارَ فِي أَيِّ مَحَلٍّ  
نَهَضَتْ لَمْ يَبْقَ ظِلٌّ لِي وَ لَكَ  
لَيْلٌ أَوْ ظِلٌّ وَ مَا ظِلًّا أَحَلَّ  
هُوَ وَالْأَفْلَاكُ فِي الْأَرْضِ ظَهَرَ..
- كَانَ أَيْضًا مَالَهُ مِنْ سَبَبِ (۱)  
لَمَعَتْ.. بَانَتْ بُزَاهِي الطَّلَعَةِ ..  
لَكِنْ الْعَقْلُ لَهُ الشَّانُ ارْتَفَعَ

(۱) ای کذا الخطا و العصیان کالدخان لم یکن من جسمانیة النار التي هی كالروح المستنجمة ای المشتعلة التي يستضيئ منها البدن بل من كثافة البدن فالتارك للدنيا و هوسها وواصل النورانية له الايمان الكامل-

- (۱) غفلت از تن بود چون تن روح شد
- (۲) چون زمین برخاست از جو فلك
- (۳) هر کجا سایهست و شب یا سائگه
- (۴) دود پیوسته هم از هیزم بود
- (۵) وهم افتد در خطا و در غلط
- بیند او اسرار را بی هیچ بد  
نی شب و نی سایه باشد لی و لك  
از زمین باشد نه از افلاك و مه (۱)  
نه ز آتشیهای مستنجم بود (۲)  
عقل باشد در أصابتها فقط

(۱) در نسخه لکنهور مصراع دوم چنین است ( نی شب و نی سایه مانند نی دلك )  
با دال و لام و كاف و دلك و دلوك بمعنی زوال آفتاب است - (۲) استنجام طلب  
روشنی کردن و روشن شدن -



- (۱) فِي الْأَصَابَاتِ وَ لَا غَيْرَ يَصِيرُ  
كَانَ لِلْجَسْمِ فَحَسَبُ الرُّوحِ مِنْ  
(۲) حُمَرَةُ الْوَجْهِ لُطْفَيَانِ الدَّمِ  
(۳) وَ يُتَحَرِّكُ لَهَا الْعُمَرُ اتَّفَقَ  
حَصَلَ مِنْ قُوَّةٍ لِلْبَلْغَمِ  
(۴) وَهُوَ فِي الْوَاقِعِ لَا غَيْرُ بَرَأَ  
لَكِنْ أَهْلُ الْقَشْرِ غَيْرَ الْعِلَّةِ  
(۵) ذَلِكَ اللَّبَّ الَّذِي مَنْ لِقُشُورُ  
فَمِنْ الْعِلَّةِ دَوْمًا وَ الطَّيِّبُ
- كُلُّ مَا مِنْ ثَقِيلٍ أَوْ سَقِيمٍ كَثِيرٍ  
خِفَّةً طَارَتْ جَمِيعًا لَمْ تَهِنْ  
صُفْرَةُ الْوَجْهِ مِنَ الصُّفْرَةِ أَعْلَمَ  
وَ يَبَاضُ الْوَجْهِ كُلًّا وَ الْيَقَقُ  
وَ مِنَ السَّوْدَاءِ وَجْهُ الْأَذْهَمِ  
هَذِهِ الْأَثَارُ مِثْلَ مَا دَرَى (۱)  
أَبَدًا مَا نَظَرُوا مِنْ غَفَلَةٍ  
أَجْنِيًا لَمْ يَكُ قَيْدَ الْعُتُورِ  
مِنْ مَفَرٍّ مَالَهُ مُضْنَى كَثِيبٍ

(۱) ای کذا العقل ليس له خلاص من العلل و الاسباب كله قال ما لم يولد مرتين  
لا ينجو من قيد العلل و الاسباب -

- (۱) هر گرانی و کسل خود از تن است  
(۲) روی سرخ از کثرت خونها بود  
(۳) رو سفید از قوت بلغم بود  
(۴) در حقیقت خالق آثار اوست  
(۵) مغز کو از پوستها آواره نیست
- جان ز خفت جمله در پریدن است  
روی زرد از جنبش صفرا بود  
باشد از سودا که روی ادهم بود  
لیک جز علت نبیند اهل پوست  
از طیب و علت او را چاره نیست

- (۱) فَإِذَا مَا وُلِدَ ابْنُ آدَمَ  
مِنْ عَلَى مِفْرَقِ كُلِّ الْعِلَلِ  
مَرَّةً أُخْرَى بِهَذَا الْعَالَمِ  
وَضَعَ رِجْلَيْهِ .. لَا فِي وَجَلِ ..
- (۲) لَا تَصِيرُ الْعِلَّةُ الْأُولَى أَبَدَ  
وَمِنْ الْعِلَّةِ مَنْ جُزْءٌ غَدَتْ  
لَهُ دِينًا .. لَا وَلَا تُبْدِي الرَّشْدَ .. (۱)  
لَمْ يَصِلْهُ ضَرُّ أَنِّي بَدَتْ  
مَعَ عَرُوسِ الْيَصْدِيقِ مِثْلَ التَّتِيقِ
- (۳) طَارَ كَالشَّمْسِ بِسَامِي الْأُفُقِ  
(۴) كَانَتْ الصُّورَةُ بَلْ فَوْقَ الْأُفُقِ  
لَهُ كَالْأَرْوَاحِ صَارَ وَالْعُقُولِ  
كَانَ وَالْأَفْلَاقِ فَهِيَ لَمْ تَرُقْ  
لَا مَكَانَ لَهُ .. لَا يُرْجَى وَصُولُ ..

(۱) لان الفلاسفة قالوا لوجود كل شئى علة و ايضا لوجود تلك العلة علة و هلم جراحتى ينتهوا الى واجب الوجود فقال بعضهم هى العقل الاول و قال بعضهم هى علة العلل و قال اهل السنة و الموحدون هو الفاعل المختار فمن تثبت بالعلل و الاسباب و لم ينظر الى المسبب الخالق و لو كان يدعى انه من اهل السنة و الموحدين فهو ممن اختار مذهب العلة الاولى فاذا تولد المرة الثانية و نجي من حبس البدن و وصل الى عالم المعنى وضع رجل روحه على مفروق رأس الاسباب و العلل و لا تكون العلة الاولى له مذهبا فاذا كان حاله كذا ( مى پرد چون آفتاب اندر افق ) -

- (۱) چون دوم بار آدمی زاده بزاد  
پای خود بر فرق علّتها نهاد (۱)  
(۲) علّت اولی نباشد دین او  
علّت جزوی ندارد کین او (۲)  
(۳) مى پرد چون آفتاب اندر افق  
با عروس صدق و صفوت در تتق (۳)  
(۴) بلکه بیرون از افق واز چرخها  
بی مکان باشد چو ارواح و نهی

(۱) زادن اول برون آمدن از شکم مادر و زادن ثانی بیرون آمدن از شکم طبیعت و در این بیت اشاره است بآنچه منقول است از پیغمبر اکرم (لن یلج ملکوت السموات من لم یولد مرتین) - (۲) علت اولی ذات حق را گویند و علت اخری عقل فعال - (۳) تتق بفتح تین پرده و آنچه پیش تخت عروس وقت جلوس باشد

(۱) بَلْ لَنَا كُنَّ الْعُقُولُ بِالْإِظْلَالِ لَهُ فَوْقَ رَجُلِهِ فِي كُلِّ حَالٍ

كَالْإِظْلَالِ تَقَعُ تَتَبَعُهُ

أَيْنَمَا بَانَ لَهَا مَطْلَعُهُ (۱)

(۲) كُلُّ مَنْ قَدْ عَلِمَ النَّصَّ بِدِينٍ.. فَهُوَ الْمُجْتَهِدُ كَانَ يَقِينٌ

وَيُهْدِي الصُّورَةَ مَا افْتَكَّرَا لِقِيَاسٍ وَ لَهُ مَا نَظَرَا (۲)

(۳) وَإِذَا فِي صُورَةٍ مَا وَجَدَا نَصًّا.. التَّصْرِيحَ فِيهِ قَدًّا..

فَهُنَاكَ بِالْقِيَاسِ أَظْهَرَا عِبْرَةً.. بِالطَّبَعِ عَنْهُ تَقَرَّا..

(۱) فان رسول الله (ص) لما بعث معاذاً الى اليمن قال بهم تقضى قال بكتاب الله قال

فان لم تجد قال بسنة رسول الله قال فان لم تجد قال اجتهد برأى فقال (ص) الحمد لله

الحديث - فاذا تابع الكامل و انقفع منه ظهرت له بغة جذبة من جذبات الرحمن فلا يحتاج

الى مرشد - (۲) اى اذا قال قائل كيف تكون عقولنا ظلا لكامل و نحن نعلم بعقولنا

بقوة الفهم و الرأى و الامور الدينية و نقيسها فاجابه بقوله يا هذا عقلك بالنسبة لصاحب

عقل الكل بمنزلة القياس و عقله بمنزلة النص -

(۱) بل عقول ماست سايه اى عمو مى فتد چون سايه در پاهاى او

(۲) مجتهد هر كه كه باشد نص شناس اندران صورت نينديشد قياس

(۳) چون نيابد نص اندر صورتى از قياس آنجا نمايد عبرتى



## فی بیان تشبیه النص المطلق مع القیاس (۱)

- (۱) وَحِیُّ رُوحِ الْقُدِّسِ النَّصُّ یَقِینُ      اِدْرِهِ .. فَهُوَ مِنَ الْحَقِّ الْمُبِینِ ..  
وَقِیَاسُ الْعَقْلِ جُزْئِیًّا غَدَا      تَحْتَ هَذَا كَانَ شَأْنًا لَوْ بَدَا  
(۲) أَخَذَ الْعَقْلُ مِنَ الرُّوحِ السَّنَا      وَالْقَوَى وَالدَّرَكِ أَنْوَاعَ الْهِنَا (۲)  
وَمَتَى الرُّوحُ لَهُ تَحْتَ النَّظَرِ      صَارَ أَوْ فِي أَثَرٍ مِنْهُ أَقَرَّ  
(۳) لَكِنْ الرُّوحُ عَلَى الْعَقْلِ الْأَثَرُ      تَضَعُ بِالْأَثَرِ هَذَا قَدَرُ  
یَصْنَعُ الْعَقْلُ لَهُ التَّدْبِيرَ لَا      غَیْرَهُ الرُّوحُ .. حَبَاهُ ذَالْعَلَا ..  
(۴) أَنْتَ يَا مَنْ مِثْلَ نُوحٍ حَسِيبَا      نَفْسُهُ لَوْ أَنَّ صِدْقًا ضَرَبَا (۳)  
فَوْقَكَ الرُّوحُ فَأَيْنَ الْبَحْرِ أَيْنَ      فَلَکْ طُوفَانٌ نُوحٍ لَكَ أَيْنَ

(۱) اراد بالتشبيه التمثيل و النسبة - (۲) ای الروح الاضافی المنور متى يكون تحت نظر العقل الجزئی و كيف يتابعه ای لا تتابع علماء الباطن اللذين أمانوا انفسهم من الامارة الى اللوامة الى المطمئنة الى الراضية الى المرضية و وصلوا لمرتبة الروح علماء الظاهر - (۳) ای یا مدعی ابن العلامة التوحیدية و البراهین الروحیة اللتی خلصتک و توابعک من طوفان الحوادث بواسطه ارشادک -

### تشبیه نص مطلق با قیاس

- (۱) نص وحی روح قدسی دان یقین      وان قیاس عقل جزوی تحت این (۱)  
(۲) عقل از جان گشت با ادراک و فر      روح او را کی شود زیر نظر  
(۳) لیک جان در عقل تأثیری کند      زان اثر آن عقل تدبیری کند  
(۴) نوح وار از صدقی زد در توروح      کویم و کوکشتی و طوفان نوح

(۱) ظاهر آنست که مراد از وحی کشف است نه وحی رسل و از روح قدس روح و قلب عارف است و از قیاس عقل جزوی که مطلق دلیل بفکر خود از عقل قائم میکند -

- (۱) آثَرُ الرُّوحِ لَهُ الْعَقْلُ يَرَى  
 إِنْ نُورَ الشَّمْسِ عَنْ قُرْصِ لَهَا  
 (۲) وَلِذَا السَّالِكُ فِي قُرْصِ قَنَعِ  
 (۳) نَحْوِ قُرْصِ يُقَدِّفُ دَوْمًا لِأَنَّ  
 رَامَهُ الْعَقْلُ يَلِيلٍ وَ نَهَارِ  
 (۴) وَالَّذِي الْقُرْصُ لَهُ كَانَ الْمَحَلَّ  
 فَبِذَاكَ الْبَحْرِ قَدْ صَارَ الْغَرِيقُ  
 (۵) لَا الْغُرُوبُ لَهُ أَنَا لَا السَّحَابُ  
 مِنْ فِرَاقِ ضَارِبِ الصَّدْرِ خَلَصَ
- رُوحًا الْعَمَرُ وَلَكِنْ مَا دَرَى  
 كَمْ بَعِيدًا كَانَ عَنْهُ مَا انْتَهَى (۱)  
 كَيْ يَنْوُرَ لَهُ شَبٌّ وَارْتَقَعَ  
 كَانَ هَذَا النُّورُ فِي السَّافِلِ مَنْ  
 لَا يَدُومُ أَفْلٌ قَيَّدَ احْتِقَارِ  
 وَ إِلَيْهِ رَاحَ فِيهِ الْعَمَرُ حَلَّ  
 أَبَدَ الدَّهْرِ لَهُ الْقُرْصُ يَلِيقُ (۲)  
 قَطَعَ مِنْهُ الطَّرِيقَ لِلذَّهَابِ  
 ذَاكَ .. زَادَ كُلُّ إِنْ مَا نَقَصَ ..

(۱) ای لاجل قناعته بقرص خبز وصل لقرص الشمس او تقول حتی من نوره صار  
 جانب قرص الشمس متروکاً ای بمجرد قناعته بقرص خبز وصل لقرص الشمس و علتہ  
 ( زانکه این نوری که اندر سافلتست ) - (۲) باش فی الاصل بمعنی شدن ای الصیرورة  
 و الذهاب و الانتقال و الزوال و بمعنی التصیر و التوقف ایضاً -

- (۱) عقل اثر را روح پندارد و لیک  
 (۲) زان بقرصی سالکی خورشید شد  
 (۳) زانکه این نوری که اندر سافل است  
 (۴) وانکه اندر قرص دارد باش و جا  
 (۵) نی سحابش ره زند خود نی غروب
- نور خوراز قرص خور دواست نیک  
 تا ز نورش سوی قرص افکند شد  
 نیست دائم روز و شب او آفل است  
 غرقه آن بحر باشد دائماً  
 وارheid او از فراق سینه کوب

- (۱) فَمِنْ الْأَمْلَاجِ كَانَ مِثْلَ ذَا  
 (۲) بُدِّلَ لَوْ مِنْ تُرَابٍ قَدْ خُلِقَ  
 أَنْ شُعَاعُ خُلِدَ مِنْهُ زَمَنٌ  
 (۳) وَلَوْ أَنَّ النُّورَ لِلشَّمْسِ ضَرَبَ  
 أَحْرَقَتْ بِالْمَرَّةِ حَتَّى الشَّمَرِ  
 (۴) كَانَ شُغْلُ السَّمَكِ دَوْمًا بِأَنْ  
 وَمَتَى الْحَيَّاتُ مَعَهُ مِنْ طَرِيقٍ  
 (۵) لَكِنَّ الْحَيَّاتُ كَانَتْ فِي الْجَبَلِ  
 وَبِهَذَا الْبَحْرِ أَسْمَاكَ تُبَيِّنُ  
 أَصْلُهُ أَوْ بَعْدَ جُهْدٍ وَ أَدَى  
 فَالْتَرَايِي زَمَانًا لَمْ يُطِيقْ  
 فَوْقَهُ يَضْرِبُ مِنْ لُطْفٍ وَمَنْ  
 فَوْقَ وَجْهِ الْأَرْضِ دَوْمًا مَازَهَبَ (۱)  
 لَمْ يَنْ حِينًا.. وَلَا تُبْدِي الزُّهْرَ..  
 سَكَنَ الْمَاءِ وَ فِي الْبَحْرِ قَطَنُ  
 وَجَدَتْ .. أَنَا لَهُ كَانَتْ تُطِيقُ..  
 مِلَّتْ فِي فَنِّ مَكْرِ وَ حِيلِ  
 نَفْسَهَا .. غَاصَتْ بِهِ مَرَّ السِّنِينَ..

(۱) لانهم قالوا مشاهدة الابرار بين التجلى والاشتار ومن هم من الترايين لاطاقة لهم على مشاهدة انوار شمس الحقيقة و لهذا يحجبون تارة بحجاب البشرية -

- (۱) اینچنین کس اصلش از املاک بود  
 (۲) زانکه خاکی را نباشد تاب آن  
 (۳) گر زند بر خاک دائم تاب خور  
 (۴) دائم اندر آب کار ماهی است  
 (۵) لیک در که مارهای پر فن اند  
 یا مبدل گشت گر از خاک بود  
 که زند بر وی شعاعش چاودان  
 آن چنان سوزد که ناید زو ثمر  
 مار را با او کجا همراهی است  
 اندرین یم ماعیهها می کنند



(۱) مَكْرُهُمْ هَبْ فَتَنَ الْخَلْقَ لَا تَمْ  
 (۲) فَضَحَ فِي الْبَحْرِ ذَا كَمْ مِنْ سَمَكٍ  
 يَجْعَلُ الْحَيَّاتِ بِالسَّحْرِ الْحَلَالَ  
 (۳) سَمَكُ الْقَعْرِ لِبَحْرِ بِالْجَلَالَ  
 (۴) لَهُمْ عِلْمٌ فَالْصَّعْبُ الْمُحَالَ  
 وَهُنَاكَ النَّحْسُ مِنْهُمْ وَ الْحَسَنُ  
 (۵) لِلْمَعَادِ لَوْ أَقُولُ ذَا الْكَلَامِ  
 مَا أَتَى مِنْ ذَا لَهُ وَصَفَ وَحَدَّ

لَهُمْ أَيْضاً مِنْ الْبَحْرِ الْخِضَمِ  
 مَا هُوَ بِالْفَيْنِ عَزَّ وَ سَمَكُ  
 سَمَكاً.. زَادَ سَمَوّاً وَ جَلَالَ..  
 زَخَرَ بَحْرُهُمُ السَّحَرِ الْحَلَالَ  
 ذَهَبَ مِنْ نُورِهِمْ صِيرَ حَالَ  
 حَالَةً عَادَ.. وَ بِالسَّعْدِ اقْتَرَنَ..  
 يَذْهَبُ أَلْفُ مَعَادٍ وَ الْخِتَامُ  
 أَبَدًا.. مَا زَادَ تِكْرَاراً وَعَدَ..

آداب المريدين و المستمعين عند فيض الحكمة من لسان الشيخ  
 (۶) فَعَلَى مَنْ مَلَّ ذَا التِّكْرَارِ كَانَ عِنْدِي تِكْرَارُهُ كُلُّ زَمَانٍ

- |                                 |                                  |
|---------------------------------|----------------------------------|
| (۱) مکرشان گر خلق را شیدا کند   | هم ز دریا تا سه شان رسوا کند (۱) |
| (۲) و اندرین یم ماهیان پر فنند  | مار را از سحر ماهی میکنند (۲)    |
| (۳) ماهیان قعر دریای جلال       | بحرشان آموخته سحر حلال           |
| (۴) پس مجال از تاب ایشان حال شد | نحس آنجا رفت و نیکو فال شد       |
| (۵) تا قیامت گر بگویم زین کلام  | صد قیامت بگذرد وین ناتمام        |

آداب المريدين و المستمعين عند فيض الحكمة من لسان الشيخ

(۶) بر ملولان این مکرر کردنست نزد من عمری مکرر بردنست

- (۱) تاسه بمعنی مقدم است بر زدریا یعنی ببقارای ایشان از دریا رسوا میکند ایشان را -  
 (۲) در نسخه لکناهور - ماهیان تو سنند -

(۱) أَشْبَهَ تَكَرَّارَ عُمَرِ حَسَنِ  
يَحْسُنُ الشَّمْعُ وَيَعْلُو وَالتُّرَابُ  
(۲) عَادَ لَوْ تَقْرُضُ أَلْفَ طَالِبٍ  
فَالرُّسُولُ لَمْ يَبْلُغْ أَبَدًا  
(۳) قَائِلُوا ذَا السِّرِّهِمْ مِنَ اللَّضْمِيرِ  
(۴) عِنْدَهُمْ فِي عَادَةِ اسْرَافِيلَ هُمْ  
طَلَبُوا الْخِدْمَةَ مِنْ أَهْلِ الدُّنَا  
(۵) فَإِذَا مَا أَنْتَ فِي آدَابِهِمْ  
مِنْ رِسَالَاتٍ لَهُمْ كَيْفَ الثَّمَرِ  
(۶) وَمَتَى مَا تُتِمَّنُوا فِيهِ هُمْ  
لَا تُصِيرُ الرَّاكِعَ وَالسَّاجِدَا

فَمِنْ التَّكَرَّارِ لِلدَّرَقِ السَّنِي  
مِنْ شُعَاعِ كَرَرِ التَّبَرِّ اللَّبَابِ (۱)  
وَمَلُولٍ وَاحِدٌ فِي الْجَانِبِ  
مَا يَهْ أُرْسِلُ مِمَّا وَجَدَا  
رُسُلٌ مُسْتَمِعًا رَامُوا يَصِيرُ  
نَخْوَةً مَعَ كِبَرِ الْعُمَرِ لَهُمْ  
كَالسَّلاطِينِ وَ أَصْحَابِ الْهِنَا  
لِلْمَحَلِّ لَمْ تَجِ مِنْ بَابِهِمْ  
تَا كُلُّ أَوْ تَجِدُ مِنْهَا الظَّفَرُ  
أَوْصَلُوا لَوْ كُنْتَ أَنْتَ لَهُمْ  
.. شَاكِراً مَا خَوْلَتْكَ حَامِدًا..

(۱) نسخه ثانیة - المذاب -

خاك از تاب مكرر زرشود  
از رسالت باز می ماند رسول  
مستمع خواهند اسرافیل خو  
چاگری خواهند از اهل جهان  
از رسالت شان چه گونه برخوری  
تا نباشی پیش شان راکع دو تو

(۱) شمع از برق مكرر برشود  
(۲) گرهزاران طالبند و يك ملول  
(۳) این رسولان ضمیران رازگو  
(۴) نخوتی دارند و کبری چون شهان  
(۵) تا ادبهاشان بجا که نادری  
(۶) کی رساند آن امانت را بتو

- (۱) وَمَتَىٰ كَانَ لَهُمْ كُلُّ آدَبٍ  
إِذْ مِنْ أَلْيَوانٍ ذِي الشَّانِ الرَّفِيعِ  
(۲) مَا هُمْ أَلْسُوَالُ كُلِّ خِدْمَةٍ  
(۳) قَبِلُوا لَكِنْ بَجْدٍ فِي الضَّمِيرِ  
لِلْمَلِكِ أَنْشُرْ عَلَيْنَا الصَّدَقَةَ  
(۴) يَا رَسُولَ السَّمَاءِ الْفَرَسَا  
فِي الْمَلُوكِينَ لِلطَّفِ وَكَرَمِ  
(۵) سَعِدَ التُّرْكِيُّ ذَاكَ وَهْنِي  
مِنْ عَلَى الْخَنْدِقِ لِلنَّارِ الْفَرَسِ  
(۶) وَيَنْحَوِ قَدْ أَهَاجَ الْفَرَسَا
- صَارَ مَقْبُولًا.. وَحَلُوا مُطْلَبًا..  
وَرَدُّوْا.. وَالْمَعْقِلَ السَّامِي الْمُنِيعَ..  
مِنْكَ يَا مَنْ زَوَّرَ فِي مِنَّةِ  
هَبْ بِكَ الرَّغْبَةَ كَلَّالًا تَصِيرُ (۱)  
وَلَهَا لَا تُمِسَّكَ أَظْهَرَ أَتَقَهُ  
نَطَطَ أَجْرُكُمْ سَمَتَ مُلْتَمَسًا  
أَبْدًا لَا تَنْظُرُ .. اسْعِفْ بِالنِّعَمِ..  
مَنْ هُوَ خَلَى الْعِنَادَ فِي الدُّنَا  
لَهُ جُهْدًا نَطَطَ النُّورَ التَّمَسُّ  
أَنْ لَا أُوجِ الْفَلَكَ مُلْتَمَسًا

(۱) ای الامانة المعنوية لاتحصرها في المريدین الاهلین بل ایضاً اثرها علی المتکاسلین  
لان الله تعالی اعطاک المعارف لتبذلها فان صدقة سلطان الحقیقة صدقة عامة -

- (۱) هر ادب شان کی همی آید پسند  
(۲) نی گدایانند کز هر خدمتی  
(۳) لیک بای رغبتیها ای ضمیر  
(۴) اسپ خود را ای رسول آسمان  
(۵) فرخ آن ترکی که استیزه نهد  
(۶) گرم گرداند فرس را آن چنان
- کامدند ایشان ز ایوان بلند  
از تو دارند ای مزور همتی  
صدقه سلطان بیفشان وامگیر  
در ملولان منگر و اندر جهان  
اسپش اندر خندق آتش جهد  
که کند آهنگ اوج آسمان



- (۱) صَارَ وَالْعَيْنَ لَهُ عَنْ غَيْرِهِ  
وَ كَيْمِيلُ النَّارِ كَانَ الْأَخْضَرُ  
(۲) وَإِذَا مَا النَّدَمُ عَابَ عَلَيْهِ  
(۳) أَضْرَمَ النَّارَ وَ لَا يَنْمُو الْعَدَمُ  
نَظَرَ الْحَرَّ لَهُ وَ الْوَهْجَا  
خَاطَ بِالْغَيْرَةِ كُلُّ عُمَرِهِ  
أَحْرَقَ وَ الْيَاسَ دَوْمًا ضَرَى  
أَوَّلًا فِي النَّدَمِ السَّارِي إِلَيْهِ  
نَفْسُهُ مِنْ عَدَمٍ لَوْ ذُو الْقَدَمِ  
وَوَرَى فِي الْقَدَمِ مَا أَجْبَا..

- فی بیان فهم کل حیوان رائحه عدوه و حذر منه و بیان الخسارة  
لمن هو عدو اللذى لا يمكن الحذر منه و لا الفرار منه و لا امکان من مقابلته  
(۴) تَعْرِفُ صَوْتًا وَ رِيحًا لِلْأَسَدِ  
(۵) غَيْرَ مَا قَدْ نَدَرَ الْخَصْمَ لَهُ  
بِعَلَامَاتٍ وَ مَا مِنْ أَثَرٍ  
فَرَسٌ هَبَّ هِيَ حَيَوَانًا تُعَدُّ  
كُلُّ حَيَوَانٍ دَرَى يَنْتَبِهُ  
لَهُ مِنْهُ .. دَائِمًا فِي حَذَرٍ..

- (۱) چشم را از غیر و غیرى دوحته  
(۲) گر پشیمانی برو عیبی کند  
(۳) خون پشیمانی نزوید از عدم  
همچو آتش خشک و تر را سوخته  
آتش اول در پشیمانی زند  
چون به بیند گرمی صاحب قدم

شناختن هر حیوانی بوی هدوی خویش را و حذر کردن و خسارت آن کسی  
که هدو کسی بود که از او حذر ممکن نی و فرار ممکن نی و مقابله ممکن نی

- (۴) اسب داند بانگ و بوی شیر را  
(۵) بل عدو خویش را هر جانور  
گر چه حیوانست الا نادرا  
خود بداند از نشان و از اثر

عَجَزَ الْخَفَّاشُ أَنَا أَن يَطِيرُ  
مِثْلَ شَحَاذِ النَّخِيلِ وَالْجَرِيدِ  
أَكْثَرَ مِنْ غَيْرِهِ ذَلَّ وَهَانَ  
وَالضِّياءُ صَارَ الْعَدُوَّ وَالرَّقِيبُ  
.. لَوْ لَهَا أَبْدَى جَلَادًا وَكِفَاحٌ..  
يَجْلِبُ الْهَجَرَ إِلَيْهَا وَالشِّقَاءُ  
تُلَوِي لِلْخَفَّاشِ لَا يَلْقَى أَذَى  
كَانَ مِنْهَا وَ سُمُوًّا بِالْجَلَالِ  
مِنْ كَمَالٍ مَانِعًا كَانَ لَهَا  
خُذْ عَلَى قَدْرِكَ حَتَّى لَوْ تَخِيبُ  
لَهُ .. كَالْخَفَّاشِ عَقْلًا لَا تَصِيرُ..

(۱) فِي النَّهَارِ الْوَاضِحِ الزَّاهِي الْمُنِيرِ  
يَخْرُجُ فِي الدَّلِيلِ يَبْغِي مَا يُرِيدُ  
(۲) وَلِذَا الْخَفَّاشُ بِالْحَرَمَانِ كَانَ  
إِذْهُوَ لِلشَّمْسِ ذِي الْحُسْنِ الْعَجِيبِ  
(۳) فَهُوَ لَا يَحْمِلُ ضَرْبًا وَجِرَاحَ  
لَا وَ لَا مِنْهُ الثُّبُورَ وَالْدُعَاءُ  
(۴) هَذِهِ الشَّمْسُ الْقَقَا مِنْهَا إِذَا  
(۵) غَايَةُ لُطْفٍ وَ مِنْ وَ كَمَالِ  
وَمَتَى الْخَفَّاشُ لَوْ لَا مَا يَبْهَا  
(۶) قَعْدُوا لَوْ أَخَذْتَ وَ رَقِيبُ  
مِنْهُ حِينًا أَمَكْنَ تَعْدُو الْأَسِيرُ

شب برون آید چو دزدان جرید (۱)

که عدو آفتاب فاش بود

نی بنفرین تاندش مهجور کرد

از برای غصه و قهر خفاش

ورنه خفاش کجا مانع شود

تا بود ممکن که گردانی اسیر

(۱) روز خفاش نیارد بر پرید

(۲) از همه محرومتر خفاش بود

(۳) نی تواند در مصافش زخم خورد

(۴) آفتابی کو بگرداند قفاش

(۵) غایه لطف و کمال او بود

(۶) دشمنی گیری بحد خویش گیر

- (۱) فَلَوْ الْقَطْرَةُ لِلْبَحْرِ الْكَبِيرِ  
أَبَدَتِ الْحَرْبَ وَ نَادَتْ بِالنَّفِيرِ  
بَلَهَةً عُدْتُ وَ مِنْهَا الدَّقْدَا
- (۲) مَكْرُهُ سُبُلَتُهُ لَمْ يَغْدِرِ  
كَيْفَ دَوَّرَ حُجْرَةَ الْقَمَرِ
- (۳) يُخْرِقُ سُوءَ الْعِتَابِ ذَا أَنَا  
مَعَ عَدُوِّ الشَّمْسِ قُلْتُ وَالسَّيِّئِ  
يَا عَدُوَّ شَمْسٍ شَمْسٍ كَمْ سَمَى
- (۴) يَا عَدُوَّ الشَّمْسِ مَنْ مِنْ لُطْفِهَا  
نُورُهَا دَانَتْ لَهَا شَمْسُ السَّمَاءِ  
تَرْجُفُ الشَّمْسُ وَ كُلُّ نَجْمِهَا
- (۵) لَسْتُ لِلشَّمْسِ عَدُوًّا نَلْسَكَا  
أَنْتَ عَادَيْتِ .. قَتَلْتَ حِسْكَ  
أَيُّ غَمٍّ كَانَ لِلنَّارِ الْحَطَبُ
- (۶) عَجَبًا هَلْ تَنْقُصُ النَّارُ إِذَا  
تُحَرِّقُ أَنْتَ بِهَا تَلْقَى أَذَى  
أَوْ لِقَهْرٍ وَ اضْطِهَادٍ وَ حَزَنٍ  
لَمْ فِيكَ هِيَ تَغْتَمُ زَمَنٌ

- (۱) قطره با قلزم که استیزه کند  
چنبره حجره فمر چون بر درد (۱)
- (۲) حیل او از سبالش نگذرد  
ای باعدو آفتاب این بد عتاب
- (۳) ای عدو آفتاب آفتاب  
می بلرزد آفتاب و اخترش
- (۴) ای عدو آفتابی کز فروش  
چه غم آتش که تو هیزم شدی
- (۵) تو عدو او نه خصم خودی  
یا ز درد و غصهات پر غم شود



- (۱) رَحْمَهُ لَيْسَ كَرَحْمِ آدَمِ      قَائِمٌ بِالْغَيْرِ غَيْرَ دَائِمِ  
فَمِزَاجُ الرَّحْمِ فِي آدَمَ كَانَ      مِنْ أَسَى أَوْ حَزَنٍ فِي الرُّوحِ بَانَ  
(۲) رَحْمَةُ الْمَخْلُوقِ بِالْغَصَةِ قَدْ      وَصَفُوهَا رَحْمَةُ الْحَقِّ الْأَحَدِ  
(۳) نَظَفْتُ مِنْ غَمٍ أَوْ هَمٍّ أَعْلَمِ      يَا أَيُّ الرَّحْمَةِ هِذِي وَافْهَمِ (۱)  
مَالَهَا كَيْفِيَّةً فِي الْوَهْمِ لَمْ      يَأْتِ غَيْرُ أَثَرٍ فِيهِ أَلَمْ

فی بیان الفرق بین العلم بالشیء بالمثال و التقليد و بین العلم

بالشیء بالماهية

- (۴) ثَمَرُ رَحْمَتِهِ فِي ذَا الْوَرَى      ظَهَرَتْ آثَارُهُ الْكُلُّ دَرَى  
لَكِنَّ الْمَاهِيَةَ أَنَّى دَرَى      غَيْرُهُ مِنْ أَحَدٍ فِي ذَا الْوَرَى

(۱) ای اعلمها بلاکيف لا یأتی فی الوهم منها غیرالاثر لان رحمة المخلوق واحسانه من آثار رحمة الله فتستدل بالاثر على المؤثر او تقول رحمة الله بلاکيف لان کيفيتها مجهولة لكن للانبياء و الاولياء معلومة بالذوق و الوجدان و للعلماء بالاستدلال و البرهان

- (۱) رحمتش نی رحمت آدم بود      که مزاج رحم آدم غم بود  
(۲) رحمة مخلوق باشد غصه ناک      رحمت حق از غم و غصه است پاک  
(۳) رحمت بی چون چنین دان ای پدر      ناید اندر وهم از وی جز اثر

فرق میان دانستن چیزی بمثال و تقلید و دانستن ماهیت آن چیز

- (۴) ظاهرست آثار میوه رحمتش      لیک کی داند جز او ماهیتش

- (۱) كُلُّ مَا هَيَّاتِ أَوْصَافِ الْكَمَالِ  
 (۲) أَحَدٌ مَا عَلِمَ الْطِفْلُ أَبَدَ  
 يَسْوَى فِي أَنْ تَقُولَ الْطُمْتُ قَدْ  
 (۳) وَمَتَى مَا هَيَّاتِ ذَوِّقِ الْجُمَاعِ  
 (۴) أَشْبَهَتْ مَا هَيَّاتِ الْحَلْوَى بَلَى  
 مِثْلَهَا الْعَاقِلُ سَوَى حَيْثُ أَنْتَ  
 (۵) كَيْ بِهَذَا الْطِفْلُ ذَاكَ بِالْمِثَالِ  
 (۶) فَإِذَا لَوْ قُلْتَ أَدْرِي فَالْبَعِيدُ  
 (۷) إِنْ تَقُلْ لَمْ أَدْرِ لَوْ أَنَّ أَحَدَ  
 بِرَسُولِ الْحَقِّ ذَاكَ وَهُوَ مَنْ
- يَسْوَى الْأَثَارِ أَنَا وَالْمِثَالِ  
 مَا دَرَى الْطُمْتُ وَلَا الْمَعْنَى قَصْدُ  
 مَا ثَلَّ الْحَلْوَى وَكَالْتَقْنِدِ يَعْدُ  
 عِنْدَ أَهْلِ اللَّيْلِ كَانَتْ يَا مَطَاعُ  
 مَعَكَ بِالنِّسْبَةِ مِنْ طَعْمِ حَلَى  
 كُنْتَ كَالْطِفْلِ وَفِي هَذَا فَطَنْتَ  
 بَدْرِي بِالْمَاهِيَةِ مَعَ عَيْنِ حَالِ  
 لَمْ يَكُ أَنَا وَلَا قَهْرُ يَزِيدُ  
 قَالَ هَلْ تَعْرِفُ نُوحًا مَنْ يَعْدُ  
 كَانَ نُورَ الرُّوحِ صَفْوًا مُؤْتَمَنُ

- (۱) جمع ماهیات اوصاف کمال  
 (۲) طفل ماهیت نداند ظمت را  
 (۳) کسی بود ماهیت ذوق جماع  
 (۴) لیک نسبت کرد از روی خوشی  
 (۵) تا بداند کودک آن را از مثال  
 (۶) پس اگر کوئی بدانم دور نیست  
 (۷) گر کسی گوید که دانی نوح را
- کس نداند جز بآثار و مثال  
 جز که کوئی هست چون حلوا ترا  
 مثل ماهیات حلوائی مطاع  
 با تو آن عاقل که تو کودک وشی  
 گر نداند ماهیت با عین حال  
 و بر کوئی کو ندانم زور نیست  
 آن رسول حق و نور روح را

- (۱) إِنْ تَقُلْ كَيْفَ أَنَا ذَاكَ الْقَمَرُ  
فَهُوَ مِنْ شَمْسِ النَّهَارِ وَالْقَمَرُ  
(۲) كُلِّ طِفْلٍ حَدَثٍ فِي الْمَكْتَبِ  
(۳) قَامَ فِي مِحْرَابِهِ الْأِسْمَ قَرَأَ  
(۴) قَصَّ مَاضِيهِ فَصِيحًا أَنْتَ لَهُ  
وَ لَوْ الْمَاهِيَّةُ لَمْ تَنْكَشِفْ  
(۵) وَ إِذَا قُلْتَ فَمَنْ نُوحٌ أَنَا  
مِثْلَهُ يَدْرُونَ فِيهِ يَا فَتَى  
(۶) نَمَلَةٌ عُرْجًا أَنَا الْفِيلَ مَتَى  
(۷) لِّلْبَعُوضِ الْعِلْمُ فِيهِ ذَا الْكَلَامِ
- لَسْتُ أُدْرِي مَالِي عَنْهُ الْخَيْرَ  
أَشْهُرُ ذِكْرًا وَ أَسْمَى بِالْأَثَرِ  
كُلِّ حَبْرٍ وَ إِمَامٍ طَيِّبٍ  
مِنْهُ فِي الذِّكْرِ صَرِيحًا مَا جَرَى  
صَادِقًا تَعْلَمُ لِلْوَصْفِ شَبَهَ  
لَكَ عَنْ نُوحٍ عَلَيْهَا لَمْ تَقِفْ  
مَا دَرَيْتُ .. الْأَنْبِيَاءُ الْأَمْنَا ..  
.. مِنْهُمْ التَّوَصُّيفُ رَاقٍ لَوْ أَتَى ..  
أَعْرِفُ اسْرَافِيلَ أَنَا مَا أَتَى  
صَدَقَ أَيْضًا لِيَذْيَاكَ الْمَرَامُ

- (۱) گر بگوئی چون ندانم کان قمر  
(۲) کودکان خرد در کتابها  
(۳) نام او خوانند در قرآن صریح  
(۴) راست گودانش تواز روی وصف  
(۵) ور بگوئی من چه دانم نوح را  
(۶) مور لنگم من چه دانم فیل را  
(۷) این سخن هم راست است از روی آن
- هست از خورشید و مه مشهورتر  
وان امامان جمله در محرابها  
قصه اش گویند از ماضی فصیح  
گر چه ماهیت نشد از نوح کشف (۱)  
همچو اوئی داند او را یافتی  
پشه کی داند اسرافیل را  
که بماهیت ندانیش ای فلان

(۱) در بعضی نسخ ( راست گو دانش از روی وصف ) یعنی اگر تو گوئی که آن  
نوح را مانند قمر میدانم پس راست میگوئی میدانی او را از روی وصف و بنا بر نسخه  
روی ایراد میکنند که بیت مذکور تعقید مییابد بصفحه ۱۶۶ ج ۲ شرح بحر العلوم رجوع  
نمائید -



- (۱) فَمِنْ الْمَاهِيَةِ الْإِدْرَاكُ إِنْ كَانَ ذَا حَالٍ الْعَوَامِ مُطْلَقًا
- (۲) فَمِنْ الْمَاهِيَةِ مَعَ كُلِّ مَا عِنْدَ عَيْنِ الْكَامِلِينَ بِالْعِيَانِ
- (۳) فَمِنْ الْفَهْمِ لِسِرِّ الْحَقِّ أَنْتَ إِذْ عَنِ اسْتِبْصَارِكَ مَعَ فَهْمِكَ
- (۴) حَيْثُ ذَاكَ لَمْ يَكْ عَنْ مَحْرَمِيهِ إِنْ ذَاتَ الْخَلْقِ مَعَ وَصْفِهِمْ
- عَجَزَ يَا عَمِّي .. أَعْلَمَ وَأَسْتَيْنَ ..
- لَا تَقُلْ .. فَالْخَبِطُ مِنْهُ لِحَقًا ..
- كَانَ سِرٌّ سِرُّهَا شَانًا سَمَى
- ظَهَرَ الْمَسْتُورُ بِالْمَرَّةِ بَانَ (۱)
- مَعَ ذَاتِ لَهُ .. أَبْعَدُ مَا قَدَّرْتُ ..
- كَمْ بَعِيدَ هُوَدَعُ لَنْ يُدْرَكَ
- خَافِيًا .. يَظْهَرُ مِمَّنْ يَصْطَفِيهِ ..
- مَا هِيَ بِالْقَدْرِ تَخْفَى لَهُمْ

(۱) البراد من الماهیات الاعیان الثابتة و من سر سرها الاسماء الالهية فلما كان سر الاعیان الالهية فكان سرها ذات الله ظهرت فی طبقات اسمائه فصارت كالصور للاسماء و الاشياء ظلال الاعیان الثابتة فالعالمون بسر سر الماهیات من الاولیاء يستدلون بالآثار علی المؤثر فينظرون الاسماء اللتی هی سر الاعیان الثابتة و من سر الاسماء الی الذات فیرون فی مرءآت الشیئی بواسطة الاسرار اسرار الحقیقة و یعرفونها و یقولون ما رأیت شیئا الا و رأیت الله قبله او بعده و من الاولیاء من یبقی مع الحق بعد الفناء و یتصفون باوصاف الله و یعرفون الآثار بالمؤثر بعد تجلیه تعالی علیهم باسمائه و صفاته فیقولون عرفنا الاشياء بالله -

- (۱) عجز ادراك ماهیات عمو
- (۲) زانکه ماهیات و سر سر آن
- (۳) در وجود از سر حق و ذات او
- (۴) چونکه آن مخفی نماند از محرمان
- حالت عامه بود مطلق مگو
- پیش چشم کاملان باشد عیان (۱)
- دورتر از فهم و استبصار تو
- ذات وصفی چیست کان مانند نهان

- (١) لَكِنَّ الْعَقْلَ يَقُولُ الْبَحْثُ ذَا  
لَا يَتَأَوَّلُ مَحَالٍ بِالْيَسِيرِ  
(٢) وَلَكَ الْقُطْبُ يَقُولُ بِالْأَثَرِ  
مَا هُوَ كَانَ يَفُوقُ حَالَكَا  
(٣) وَاقِعَاتُ لَكَ حَالًا فُتِحَتْ  
(٤) وَلَكَ كَانَتْ مَحَالًا مِنْ سُجُونٍ  
رَفَعَ مِنْ كَرَمٍ فَالْتِيَهُ لَا
- مُشْكِلًا كَانَ عَمِيقًا ذَا أَذَى  
إِسْتَمِعْ مِنْهُ.. لَهُ خَلِي الْمَسِيرِ.. (١)  
يَا ضَعِيفَ الْحَالِ يَا وَاهِي النَّظَرِ  
لَمْ تَنْلُهُ فَالْمَحَالُ ذَا لَكَ  
أَفَلَا فِي الْأَوَّلِ مَا وَضَحْتَ (٢)  
عَشْرَةَ إِذْ خَلَصَ عَنْكَ الشُّجُونُ  
تَجْعَلِ الْحَبْسَ لِيُظْلَمَ وَ بَلَا

(١) ای يقول العقل الجزئي بحثاً هذا و هو سر الحق و ذات الحق ای ظهور السر و الذات علی الانبياء و الاولياء بعيد و مشکل او عمیق اسمعه قليلا - و کلمه گو فی الاصل بفتح الکاف العربیة بمعنى المشکل و الكبير او بفتح الکاف الفارسیة بمعنى الحفرة و الهوة - (٢) ای لما خلصک للطف منه من عشرة سجون و هی الحواس الخمس الظاهرة والحواس الخمس الباطنة لا تجعل التیه علیه حبس الظلم کبني اسرائيل فانهم لما تکبروا حبسوا بصحراء القدس کذا انت يا سالک لما تنجو من الحواس و تصل روحک لتيه الارواح و تجعل تیه العقل عليك حبساً ای لا تصف نفسك بالظلم حتی لا تمنع من سير حقائق الماهیات و مدنیة الذات و الصفات کما منعت بنو اسرائيل من درائن الحقائق و الاسرار -

- (١) عقل بخشی گوید این دورست و گو  
(٢) قطب گوید مر ترا ای سست حال  
(٣) واقعاتی که کنونت بر گشود  
(٤) چون رهانیدت زده زندان کرم
- بی ز تاویل محالی کم شنو  
آنچه فوق حال تست آید محال  
نی که اول هم محالت می نمود  
تیه را بر خود مکن حبس از ستم

## فی بیان الجمع و التوفیق بین النفی و الاثبات لشیء واحد

النسبة واختلاف الجهة (۱)

- (۱) نَفِيْ ذَاكَ الشَّيْءِ مِنْ فَرْدًا يُعَدُّ  
لَاخْتِلَافِ الْجِهَةِ النَّسْبَةِ قَدْ  
(۲) فَمِنْ النَّسْبَةِ كَانَ مَا رَمَيْتُ  
ذَلِكَ نَفِيْ وَ اثْبَاتِ اَتَى  
(۳) اَنْتَ تِلْكَ قَدْ رَمَيْتَ اِذْ غَدْتُ  
مَا رَمَيْتَ اَنْتَ اِذْ لِلْقُوَّةِ  
(۴) قُوَّةِ ابْنِ آدَمَ حَدَّثَ يَحْدُ
- مَعَ اِثْبَاتِ لَهُ جَازَ اَبَدُ  
كَانَتْ الْاِثْنَيْنِ فِي وَصْفٍ وَحَدُ  
اِذْ رَمَيْتُ بِالصَّحِيحِ لَوَدَرَيْتُ  
وَ هُمَا الْاِثْنَانِ رَمِيًّا اُثْمَتَا  
فِي الْيَدِ مِنْكَ كَذَا مِنْكَ بَدَتْ  
اُظْهَرَ الْحَقُّ بِأَسْمَى سَطْوَةٍ  
مِنْ تُرَابٍ قَبْضَةٍ اَنَّى تُعَدُّ

(۱) فانه يكون في شيء واحد تناقض نفی واثبات بالحکم مما نحن في صددہ کمعرفة نوح من وجه و عدم معرفته من وجه و کذا معرفة الماهیات من وجه و عدم معرفتها من وجه و لاجل اجتماع الضدين يقول ( نفی آن يك چیز و اثباتش رواست ) -

### جمع و تقریق میان نفی و اثبات يك چیز از روی نسبت و اختلاف جهت

- (۱) نفی آن يك چیز و اثباتش رواست  
(۲) ما رمیت اذ رمیت از نسبت است  
(۳) آن تو افکندی که بر دست تو بود  
(۴) زور آدم زاده را حدی بود
- چون جهت شدمختلف نسبت دو تاست  
نفی اثباتست و هر دو مثبت است (۱)  
تو نیفکندی که قوت حق نمود  
مشت خاک اشکست لشکر کی شود

(۱) یعنی اثبات رمی است برای اینکه ازمشت پیغمبر (س) رمی واقع شده و نفی آن برای آنست که تأثیر این رمی و شکست لشکر از حق است و تفسیر این آیه چنین است که نفی از پیغمبر برای اینکه فاعل در حقیقت بوده و اثبات نسبت بآیت است -



- (۱) يَانِكْسَارِ الْجَيْشِ فَالْقَبْضَةُ لَكَ  
كَانَ مِنَّا وَ لَذَيْنِ التَّسْبِيتَيْنِ  
(۲) غَيْرَ أَنْ مِنْ حَقِّهِمْ قَدْ سَتَرُوا  
(۳) فَهُوَ لَمَّا (يَعْرِفُ) قَالَ فَقَالَ  
(۴) غَيْرُ بَارِيهِمْ فَمَا بِالْإِمْتِحَانِ
- قَبْضَةُ وَ الرَّمْيُ لَا رَيْبَ وَ شَكُّ  
رَاقِ إِثْبَاتٍ وَ نَفْيٍ لَهُ زَيْنُ (۱)  
ذَا وَ لَا نَعْلَمُ عَمْدًا أَجْهَرُوا (۲)  
فِي مَحَلٍّ آخَرَ هَذَا الْمَقَالَ  
أَحَدٌ يَعْرِفُهُمْ كُلُّ زَمَانٍ

(۱) ای و هذا نتیجه قرب الفرائض ان یرمی الحق بک فلاق للرسول ان یقال فی حق حقیقتہ ما رمیت اذ رمیت و لكن الله رمی فان قلت فما تقول فی سورة البقرة والانعام ( یرفونہ کما یرفون ابنائهم ) ای بشعته فی کتبهم فقال قدس روحه ( یرفون الانبیاء اضدادهم ) - (۲) ای یرفون اضداد الانبیاء الانبیاء مثل ما لا یشتبه علیهم اولادهم و الحال ان الکفار مع معرفتہم له (ص) لم يؤمنوا فاجتمع عدم المعرفة مع المعرفة فتعارض مع الحديث القدسی ( اولیائی تحت قبائی لا یرفہم غیری ) فقال ( همچو فرزندان خود ) (۳) و لما كان للانبياء جهة نبوة و رسالة و جهة ولاية فجبهة ولايتهم داخله تحت حکم قوله فی الحديث القدسی ( لا یرفہم غیری ) و جهة نبوتهم و رسالتهم داخله تحت حکم قوله ( یرفونہ ) الآیة و کذا خلفائوه (ص) من جهة فنائهم فی الله لا یرفہم غیری و من جهة تبلیغهم عن رسالتهم یرفونہم الکفار و المنافقون و لكن لم یعطوا نور المعرفة و لهذا ما عرفوا قدر النبی و لا الوارث الولی حق المعرفة -

- (۱) مشت مشت توست افکندن زماست  
زین دو نسبت نفی و اثباتش رواست  
( یرفون الانبیاء اضدادهم )  
مثل ما لا یشتبه اولادهم  
(۲) لیک از رشک و حسد پنهان کنند  
خوشتن را بر ندانم میزنند  
(۳) پس چو یرف گفت چون جای دگر  
گفت لا یرفہم غیری فذر  
(۴) ( انهم ) تحت قبائی کامنون  
جز که یزدانشان نداند آزمون

(۱) أَيْضاً الْمَفْتُوحَ ذَا لِلْأَيَّةِ      خُذْ وَ قِسْ فِيهِ اخْتِلَافَ النِّسْبَةِ  
وَ كَذَا نُوحٌ بِهِ تَدْرِي وَ لَا      تَدْرِي فِيهِ لَا خِلَافَ حَصَلاً (۱)

### مسئله فناء و بقاء الدرویش کامل (۲)

(۲) قَائِلٌ قَالَ الْفَقِيرُ فِي الدُّنَا      لَيْسَ مَوْجُوداً أَبَدَ وَ فَنَى  
وَ الْفَقِيرَ إِنْ يَكُ ذَاكَ الْفَقِيرُ      لَمْ يَكْ عَزَّ مِثِلاً وَ نَظِيرُ  
(۳) مِنْ بَقَاءِ ذَاتِهِ مَعْنَى وَجَدَ      وَ يَوْصَفُ (هُوَ) إِذْ كُلاً فَقَدْ  
(۴) وَصَفَهُ الْمَعْدُومُ فَإِنْ يَأْتِلُ      كَانَ مِثْلَ شُعْلَةِ الشَّمْعِ اشْتَعَلَ  
فِي قِبَالِ الشَّمْسِ لَمْ يُوجَدْ وَجَدَ      فِي الْحِسَابِ .. هَكَذَا اعْرِفْهُ يَجِدُ  
(۵) ذَاتُهُ مَوْجُودَةٌ حَتَّى بِأَنْ      فَوْقَهَا الْقُطْنُ إِذَا تَجَعَلَ زَمَنُ

(۱) ای تعلم نوح من وجه النقل و العقل و لا تعلم من وجه الحقيقة و الماهية الا بنور المعرفة - (۲) ای قال قائل و هو شیخ عارف باسرار الطريقة لمن غفل عن اسرار الطريقة لا فقیر فی العالم لان الفقیر من حیث الحقيقة لا یملک و لا یملک و ان کان من حیث الظاهر موجوداً نیس فقیراً فی الحقيقة -

(۱) هم بنسبت گیر این مفتوح را      که بدانی و ندانی نوح را

### مسئله فنا و بقای درویش کامل

(۲) گفت قائل در جهان درویش نیست      و بود درویش او درویش نیست  
(۳) هست از روی بقای ذات او      نیست گشته وصف او در وصف هو  
(۴) چون زبانه شمع پیش آفتاب      نیست باشد هست باشد در حساب  
(۵) هست باشد ذات او تا تو اگر      بر نهی پنبه بسوزد زان شر

(۱) يُحْرِقُ بِالْبَتِّ مِنْ ذَلِكَ الشَّرُّ

كَانَتْ الْمَعْدُومَةُ حَيْثُ السَّنَا

(۲) أَنْتَ لَوْ فِي مَاتِي مِنْ عَسَلٍ

(۳) فِيهِ طَعْمُ الْخَلِّ مِنْهُ تَفَقُّدُ

(۴) زَائِدًا أَوْ قِيَّةً ظَبْيُ صُرْعٍ

فِي وُجُودِ السَّبْعِ مِنْهُ الْوُجُودُ

(۵) ذَا قِيَاسِ التَّاقِصِينَ بِالْمَثَلِ

غَلِيَانُ الْعِشْقِ هَذَا وَ الْغَلَبُ

(۶) إِنْ نَبْضَ الْعَاشِقِ لَا فِي آدَبٍ

يَضَعُ فِي كَفَّةِ الْمِيزَانِ مِنْ

.. مِنْ وُجُودِهِ لَمْ يَبْقَ الْأَثَرُ ..

مَا حَبَّتْكَ الشَّمْسُ أَوَّلَتْهَا الْفَنَاءُ

تَهْرِقُ أَوْ قِيَّةً خَلِّ عَجَلٍ

إِنْ تَذُقُهُ .. إِنْ تَزِنُهُ تَجِدُ ..

فِي أَمَامِ السَّبْعِ مِنْهُ فِزَعُ

سُتِرَ بِالْمَرَّةِ لَيْسَ يَعُودُ (۱)

كَانَ فِي مَعْرِفَةِ الرَّبِّ الْأَجَلُ

لَا ضِيَاعُ الْحُرْمَةِ تَرُكُ الْآدَبُ

نَبْضَ وَ النَّفْسَ مِنْهُ بِالْغَلَبِ

مَلِكٍ فِيهِ لَهُ الْقَدَرُ يَزِنُ

(۱) ای لا بقدر العاشق علی معرفة معشوقه من کل الوجوه -

کرده باشد آفتاب او را فنا

چون درافکندی درووی گشت حل

هست او قیه فزون چون بر کشی

هستیش در هست او روپوش شد

جوشش عشق است نه از ترک ادب

خویش را در کفه شه می نهد

(۱) نیست باشد روشنی ندهد ترا

(۲) درد و صد من شهد یک او قیه خل

(۳) نیست باشد طعم خل چون می چشی

(۴) پیش شیری آهوئی بی هوش شد

(۵) این قیاس ناقصان در کار رب

(۶) نبض عاشق بی ادب بر می جهد



- (۱) بِالْأَقَلِّ أَدَبًا مِنْهُ أَحَدٌ  
فِي الْخَفَاءِ لَيْسَ مِنْهُ أَدَبًا
- (۲) أَيْضًا الْيُضَدِّينَ ذِينَ ذَا أَدَبٍ
- (۳) لَهُمَا بِالتَّسْبِيَةِ الْوُفُقَ اخْتَرِ  
ظَاهِرَ الْحَالِ لِدَعْوَاهُ بِأَنْ
- (۴) وَإِذَا مَا الْبَاطِنَ أَنْتَ نَظَرْتُ  
هُوَ وَالِدَعْوَى يَتْلِكَ الْقُدْرَةَ
- (۵) مَاتَ زَيْدٌ هَبَكَ زَيْدٌ فَاعِلًا
- (۶) لَيْسَ بِالْفَاعِلِ فِي النُّحُوغْدَا
- فِي الدُّنَا مَا كَانَ وَالرُّشْدَ فَقَدْ  
أَحَدٌ أَكْثَرَ جَلَّ رُتْبًا
- مَعَ عَارِي الْأَدَبِ يَا مُنْتَخَبٌ<sup>(۱)</sup>
- كَانَ عَارِي الْأَدَبِ إِنْ تَنْظُرِ  
عَشْقُهُ أَزْدَادَ بِهِ الْعُمَرُ اقْتَرَنَ
- أَيْنَ لَا أَيْنَ عَلَى الدَّعْوَى عَثَرْتُ  
لِأَمْلِيكَ قَدْ فَنَى بِالْمَرَّةِ
- كَانَ لَكِنْ صَارَ مَيِّتًا عَاطِلًا<sup>(۲)</sup>
- فَاعِلًا لَوْلَاهُ مَفْعُولًا بَدَأَ

- (۱) لان قليل الادب بحسب الظاهر ضد المؤدب و مناقضه و بحسب الباطن موافقه -
- (۲) ای فی الحقیقه هو لم يفعل الموت بل الموت عطله عن الحیاة و الفاعل هو الله تعالی ای کذا حرکات و سکونات و کلمات العاشق -

- (۱) بی ادب تر نیست زو کس درجهان
- (۲) هم بنسبت دان وفاق ای منتخب
- (۳) بی ادب باشد چو ظاهر بنگری
- (۴) چون بباطن بنگری دعوی کجاست
- (۵) مات زید زید اگر فاعل بود
- (۶) او ز روی لفظ نحوی فاعلست
- با ادب تر نیست کس زو در نهان
- این دو ضد با ادب با بی ادب
- که بود دعوی عشقش هم سری
- او ودعوی پیش آن سلطان فناست
- لیک فاعل نیست کو عاطل بود
- و ر نه او مفعول و موتش قاتل است

(۱) مَوْتُهُ قَتَالَهُ وَ الْفَاعِلُ      أَيْنَ كَانَ هُوَ طَوْرًا عَاطِلًا  
صَارَ حَتَّى كُلِّ مَنْ كَانَ يُعَدُّ      فَاعِلًا بِالْمَرَّةِ عَنْهُ ابْتَعَدَ (۱)

فی بیان قصه و کیل صدر جهان اللذی اتهم ومن خوفه علی روحه

هرب من بخارا ثم عشقه ارجعه الى بخارا و سحبه اليها لان امر الدنيا سهل علی العاشق  
(۲) فِي بُخَارَا السَّيِّدُ صَدْرُ جَهَانَ      نَائِبُ كَانَ لَهُ .. مَرَّ الزَّمَانُ ..

بِاتِّهَامٍ لَهُ عِنْدَ صَدْرِهِ      اخْتَفَى .. يَخْشَى وَخِيمَ امْرِهِ ..  
(۳) مُدَّةَ عَشْرِ سِنِينَ حَائِرًا      بَقِيَ فِي كَيْلٍ صُقْعٍ سَائِرًا

فِي خُرَاسَانَ زَمَانًا فِي الْجِبَالِ      زَمْنَا أَوْ فِي الصَّحَارِيِّ وَ التَّلَالِ  
(۴) بَعْدَ أَعْوَامٍ بَدَأَ الشَّوْقُ مَضَتْ      عَشْرَةٌ وَ الصَّبْرُ مِنْهُ قَدْ نَضَتْ

عَادَ مَبْتُوَلُ الْوِصَالِ وَ التَّلَاقِ      مَا لَهُ طَاقَةُ أَيَّامِ الْفِرَاقِ

(۱) ای صارت جميع الافعال منه بعيدة ولقى مرتبة المحو و الفناء فكان زيد بالنسبة لقواعد الاعراب فاعلا و بالنسبة للحقيقة مفعولا والعاشق بالنسبة للظاهر قليل ادب و بالنسبة للمعشوق عینه لان الحركات العشقية والافعال الشوقية ظهرت من المعشوق فی العاشق لكون العاشق فانيا فی المعشوق و المعشوق باق و لهذا قال ( قصه و کیل صدر جهان ) -

(۱) فاعلی چه کو چنان مقهور شد      فاعلیها جمله از وی دور شد

قصه و کیل صدر جهان که متهم شد و از بخارا گریخت از بیم جان باز

عشقی کشید که کار جهان سهل باشد عاشقان را

(۲) در بخارا بنده صدر جهان      متهم شد گشت از صدرش نهان

(۳) مدت ده سال سرگردان بگشت      که خراسان که قهستان که دشت

(۴) از پس ده سال او از اشتیاق      گشت بی طاقت ز ایام فراق

- (۱) وَمَتَى الصَّبْرُ الْكَثِيرُ قَدَرَا  
 (۲) ذِي الْأَرَاضِي بِالْفِرَاقِ الْمَالِحَةِ  
 (۳) حَوَّلَتْ بَانَتْ يَنْتَنَ وَاصْفِرَارَ  
 وَحَيَاةَ عَادَ نَتْنًا وَوَبَاءَ  
 (۴) لِرِمَادٍ ذَرِيٍّ بِالْمَرَّةِ  
 صَارَ بَيْتَ الْمَرِضِ أَصْفَرَّ فَرَّقَ  
 (۵) وَالنُّهَى الدَّرَاكُ مِنْ مُرِّ الْفِرَاقِ  
 (۶) قَوْسُهُ الْمَكْسُورَ صَارَ فَسَقَّرَ  
 وَغَدَتْ مُحَرَّقَةً الصَّقِصَافُ قَدْ
- يُقْعِدُ الْبُعْدَ وَ يَلْقَى ظَفَرَا  
 رَجَعَتْ مِنْهُ الْمِيَاهُ كَالِحَةً  
 وَالْهَوَا مِنْ فِيهِ لِلرُّوحِ انْتِصَارَ  
 هَكَذَا التَّارُ اللَّيْثِي شَبَّتْ ضِيَاءَ  
 رَجَعَتْ وَ الْبَاغُ مِثْلَ الْجَنَّةِ  
 فِي الْهَلَاكِ سَقَطَ مِنْهُ الْوَرَقُ  
 لِلْأَحْبَاءِ كَرَامٍ فِي السِّبَاقِ  
 بِالْفِرَاقِ الْمُرِّ كَمْ شَبَّتْ شَرَّرَ  
 رَجَفَ كَثْرًا مِنَ الْوَجْدِ اتَّقَدَّ

- (۱) گفت تاب فرستم زین پس نماند  
 (۲) از فراق این خاکها شوره شود  
 (۳) باد جان افزا و خم گردد وبا  
 (۴) باغ چون جنت شود دارالمرض  
 (۵) عقل درآک از فراق دوستان  
 (۶) دوزخ از فرقت چنان سوزان شده است
- صبر کی تاند خلاعت را نشاند (۱)  
 آب زرد و کنده و تیره شود  
 آتشی خاکستری گردد هبا  
 زرد و ریزان برک او اندر حرص (۲)  
 همچو تیر انداز اشکسته کمان  
 بید از فرقت چنان لرزان شده است

(۱) یعنی صبر جدا شدن را نمی تواند نشاند - خلاعت کننده شدن از عشق

(۲) حرص فساد در بدن و در عقل و مریض و مشرف بر هلاک



- (۱) أَنَا عَنْ ذَاكَ الْفِرَاقِ كَالشَّرِّ  
 (۲) وَاحِدٌ مِنْ مِائَةِ أَلْفِ النَّفْسِ  
 لَهُ قَلِيلٌ حُسْبٌ قُلْ دَوْمًا يَجِدْ  
 (۳) كُلُّ مَا مِنْهُ سُرْتُ فِي الدُّنَا  
 (۴) إِفْتِكِرْ ذَاكَ الزَّمَانَ فَجَمِيعُ  
 كَمِّ بِهِ سُرُوا وَ بِالْعُقْبَى طَفَرُ  
 (۵) مِنْكَ أَيْضًا يَطْفُرُ أَنْتَ عَلَيْهِ  
 قَبْلَ أَنْ يَطْفُرَ عَنْكَ فَاطْفُرُ
- لِلْمَعَادِ مَا أَقُولُ بِالْأَثَرِ  
 لَكَ عَنْ شَرْحِ الْحَرِيقِ وَالْقَبَسِ  
 رَبِّي سَلِمَ رَبِّي سَلِمَ لِلْأَبَدِ  
 فَالْفِرَاقَ لَكَ عَنْهُ وَالْعَنَا  
 مَا سُرْتُ بِهِ صَفْوًا كَالرَّيِّحِ  
 عَنْهُمْ كَالرَّيِّحِ فِي الْبَيْدَا تَقَرَّ  
 لَا تُضَعِّ قَلْبًا وَلَا تَجْتَحِ إِلَيْهِ  
 أَنْتَ عَنْهُ .. وَ لَهُ الْعُمَرُ أَهْجِر ..

- (۱) گر بگویم از فراق چون شرر  
 (۲) پس ز شرح سوز او کم زن نفس  
 (۳) هر چه از وی شاد گردی در جهان  
 (۴) ز آنچه گشتی شاد بس کس شاد شد  
 (۵) از تو هم بجهد تو دل بروی منه
- تا قیامت یک بود از صد هزار  
 ربی سلم ربی سلم گوی و بس  
 از فراق او بیندیش آن زمان  
 آخر از وی جست وهم چون باد شد  
 بیش ازین کو بجهد از تو توبچه

## فی بیان قصه ظهور روح القدس بصورة انسان فی وقت عری

و اغتسال مریم والتجائها لربها تعالی (۱)

- (۱) قَبْلَ فَوْتِ الْمَلِكِ مِثْلَ مَرْيَمَ قُلْ لَإِذَا النُّقُشِ الزَّهْيِدِ الْمَعْدَمِ  
فَاعُوذُ أَنَا بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ .. أَنْ هُوَ يُنَجِّنِي مِنْكَ وَيُفَكُّ ..  
(۲) صُورَةَ مَرْيَمَ لِلرُّوحِ الْحَيَاتِ كَمْ أَزَادَتْ نَظَرَتْ رَأَتْ صِفَاتِ  
وَاللَّذِي فِي الْخَلْوَةِ الرُّوحُ يُزِيدُ يَخْطِفُ الْقَلْبَ .. وَ يَبْغِي مَا يَرِيدُ  
(۳) فِي إِمَامِ مَرْيَمَ الرُّوحِ الْأَمِينِ ذَاكَ فَوْقَ الْأَرْضِ .. صِدْقًا وَ يَقِينُ ..  
ظَهَرَ كَالشَّمْسِ حُسْنًا وَ الْقَمَرِ .. يَسْنَاهُ الْعَيْنَ وَاللَّبَّ غَمْرُ ..

(۱) الاية و اذكر فی الكتاب مریم اذ انتبنت من أهلها مكاناً شرقياً فاتخذت من دونهم حجاباً فارسلنا اليها روحنا فتمثل لها بشراً سوياً قالت انى اعوذ بالرحمن منك ما كنت بغياً ان كنت تقياً ) اى تمثل لها كما يتمثل نور التوحيد لحروف لا اله الا الله لا تتفاد الخلق و اللذى يدل على ان عيسى من نور الكلمة قوله ( و كلمته القاها الى مریم و روح منه ) اى نور من القائه فلما تمثل لكلمته بالبشر انكرتها مریم و لم تعرفها فاستعاذت بالله منه فقالت ( انى اعوذ بالرحمن منك ان كنت تقياً ) -

پیدا شدن روح القدس بصورت آدمی بر مریم بوقت برهنگی و غسل

کردن و پناه کردن مریم بحق تعالی

- (۱) همچو مریم گوی پیش از فوت ملک نقش را که اعوذ بالرحمن منك (۱)  
(۲) دید مریم صورتی بس جانفزا جانفزائی دلربائی در خلا  
(۳) پیش او بر رست از روی زمین چون مه و خورشید آن روح الامین

(۱) مراد از ملك عوالمی که انسان جامع است - ( شرح بحر العلوم ) سبزواری در صفحه ۲۲۸ ملك را بضم و بفتح هم توجیه نموده .

لَهُ بَانَ .. وَ يَهَارُ الْبَابُ ..  
 ظَهَرَتْ فَاقَتْ يُحْسِنُ لَا يُحَدِّ  
 الرَّجِيفُ الرُّعْبُ فِي أَحْشَائِهَا  
 وَالْفَسَادُ خَشِيتُ .. وَالْهَائِيَّةُ ..  
 جَهْرَةً هَامَ وَ حَارَ وَ لَهَا  
 يَدُهُ كَالنِّسْوَةِ بُهْتًا قُطِعَ  
 نَبَتَ وَرْدٍ مِنَ الطِّينِ نَمَى  
 رَأْسُهُ تَوًّا وَ مِنْهَا قَدْ طَلَعَ  
 ذَهَلَتْ دَوْمًا وَ قَالَتْ بِالدُّهُولِ  
 .. وَ يَه مِنْ نَافِثِ الشَّرِّ اعْوِذْ ..  
 عَوَّدَتْ عِنْدَ الْفَرَارِ وَ الْخِصَامِ  
 رَحَلَهَا مِنْهُ لَهُ تَدْرِى النِّصِيرَ

(۱) فَمِنْ الْأَرْضِ جَمِيلٌ لَا نِقَابَ  
 مِثْلَمَا الشَّمْسُ مِنَ الْمَشْرِقِ قَدْ  
 (۲) مَرِيَمَ عَرَسَ فِي أَعْضَائِهَا  
 خَيْمَ إِذْ هِيَ كَانَتْ عَارِيَةً  
 (۳) صُورَةً لَوْ يُوسُفُ يَرْنُو لَهَا  
 وَ لَشَوْقٍ هَاجَ فِيهِ وَ وَلَعَ  
 (۴) فِيهِ الْأَمَامِ نَبَتَ مِنْهَا كَمَا  
 كَخَيَالٍ وَ مِنَ الْقَلْبِ رَفَعَ  
 (۵) مَرِيَمَ مِنْ ذَلِكَ الْأَمْرِ الْمَهُولِ  
 أَثْبَ بِالْخَالِقِ جَلَّ الْوُدَّ  
 (۶) حَيْثُ ذِي الطَّاهِرَةِ جَبِيًّا مُدَامَ  
 تَرَجِعُ الْأَسْبَابَ لِلْغَيْبِ تُسِيرُ

همچنان کز شرق روید آفتاب

کو برهنه بود و ترسید از فساد

دست از حیرت بریدی چون زنان

چون خیالی کو بر آرد سر زدل

گفت بجهم در پناه ایزدی

در هزیمت رخت بردن سوی غیب

(۱) از زمین بر رست خوبی بی نقاب

(۲) لرزه بر اعضای مریم اوفتاد

(۳) صورتی که یوسف ار دیدی عیان

(۴) همچو گل پیشش بروئید او ز گل

(۵) گشت مریم بیخود و در بیخودی

(۶) زانکه عادت کرده بود آن پاکجیب



- (۱) إِذْ غَدَتُ نَاطِرَةَ مُلْكِ الدُّنَا  
شَدَّتْ بِالْحَزَمِ وَالْعَزَمِ الْمُنِيعِ
- (۲) لِيَكُونَ حِصْنُهَا وَقْتُ الرَّدَى
- (۳) مِنْ طَرِيقٍ لَمْ تَجِدْ حِصْنًا أَشَدَّ  
وَلَهَا اخْتَارَتْ بِقُرْبِ الْقَلْعَةِ
- (۴) لَهُ تِلْكَ الْغَمَزَاتِ إِذْ رَأَتْ
- (۵) مِنْ يَهَا إِلَّا كِبَادُ خِيطَتِ بِالسَّهَامِ  
حَلَقَةً فِي الْأُذُنِ صَارَ لَهُ
- لَا قَرَارَ لَهُ رَهْنًا لِقُنَا  
عِنْدَ تِلْكَ الْحَضْرَةِ الْقَصْرِ الرَّفِيعِ
- أَنْ لَوْ الْخَصْمُ لَهَا قَدْ قَصَدَا  
مِنْ لَوَاذِ الْحَقِّ لَمْ تَنْظُرْ أَبَدَ
- تِلْكَ بَيْتًا كَمْ سَمَى بِالرَّفْعَةِ  
مَنْ هِيَ اللَّبَّ بِحُسْنِ أُحْرِقَتْ
- وَمَلِيكَ الدُّسْتِ وَالْجَيْشِ اللَّهُامُ  
.. بِهِ أَمْلَاكَ النُّهَى كَمْ وَلِيَهُوَا ..

- (۱) چون جهان را دید ملکی بی قرار
- (۲) تا بگاه مرگ حصنی باشدش
- (۳) از پناه حق حصاری به ندید
- (۴) چون بدید آن غمزهای عقل سوز
- (۵) شاه و لشکر حلقه در گوشش شده
- حازمانه ساخت زان حضرت حصار
- که نباید خصم راه مقصدش
- یورتگه نزدیک آن دژ برگزید (۱)
- که ازو می شد جگرها تیر دوز
- خسروان هوش بیهوشش شده

(۱) یورتگه بضم باء تحتیه و کاف فارسی جای چوکی و برخی تفسیر بجای بودن و خانه کرده اند و در بعضی نسخ برتکه ست و شاید مخفف یورتکه است که برای وزن شعر خوانده میشود در شرح بحر العلوم صفحه ۱۷۰ ج ۲ و در شرح سبزواری صفحه ۲۴۰ چنین ذکر شده است یورتکه بیاء مثناة تحت و راء مهمله و تاء مثناة فوق منزلی که نزدیک آن دژ که اختیار کرد - در فرهنگ برهان القاطع این کلمه هم ذکر نشده است -

- (۱) کَمْ مِائَتِ أَلْفِ سُلْطَانٍ يَرْقُ  
 (۲) مِنْ مِائَتِ أَلْفِ بَدْرِ الزُّهْرَةِ  
 ذَهَبَتْ مِنْهَا فَعَقَلُ كُلُّهُ  
 (۳) مَا أَقُولُ أَنَا قَدْ خَاطَ لِيَا  
 لَهُ يَا لَبَيْتَ مَحَلَّ النَّفْسِ  
 (۴) قَدْ خَانَ النَّارِ كُنْتُ وَ الدَّلِيلُ  
 بَعْدَ عَمَّا بِهِ قَدْ ذَكَرُوا  
 (۵) قَدْ لِيلُ الشَّمْسِ مَا كَانَ أَبَدَ  
 (۶) مَا يَكُونُ الظِّلُّ حَتَّى بِالْذَّلِيلِ
- مَلِكٌ قَهْرًا وَ كَمْ أُعْطِيَ يَدُ  
 لَا تَجُرُّ نَفْسًا فَالْقُدْرَةُ  
 لَوْ رَنَاهَا طَفَرَتْ مِنْ وَلَهُ  
 وَ مَحَلَّ النَّفْسِ الْجَارِي يَا  
 أَحْرَقَ .. لَمْ أَلْفَ مِنْ مُلْتَمِسٍ..  
 أَنَا رُحْ فَأَلَمَلِكُ ذَاكَ الْجَلِيلُ (۱)  
 بَاطِلٌ مَا هُمْ عَنْهُ عَبَرُوا  
 غَيْرُ نُورِ الشَّمْسِ مَنْ فَاقَتْ يَمَجِّدُ  
 يَغْدُو لِلشَّمْسِ كَفَاهُ ذَا الدَّلِيلُ

(۱) فنزل روحه نفسه منزلة الكلام القلبي اعلاما انه من فيض الله و اثره بناء على ان الانسان عبارة عن المعنى الدال على وجود ذات وكمال قدرة الله تعالى كما يدل الدخان على وجود النار و بعيد عن السلطان و باطل ما عبر و الملاحدة و الكفار في حقه سبحانه و تعالى -

- (۱) صد هزاران شاه مملو کش برق  
 (۲) زهره نی بر زهره را تادم زند  
 (۳) من چه گویم چون مرا بر دوختست  
 (۴) دود آن نارم دلیم من برو  
 (۵) خود نباشد آفتابی را دلیل  
 (۶) سایه که بود تا دلیل او بود
- صد هزاران بدر را داده بدق  
 عقل کلش چون ببیند کم زند  
 دمگم را دمگه او سوخته است  
 دوراز آن شه باطل ما عبروا  
 جز که نور آفتاب مستطیل  
 این بسستش که ذلیل او بود

- (۱) أَنْ لَهَا صَارَ بِمَا دَلَّ صَدَقَ  
 (۲) كُلُّ إِدْرَاكِ عَلَى ظَهْرِ حِمَارٍ  
 كُلُّ إِدْرَاكِ هُوَ كَالسَّهْمِ قَدْ  
 (۳) فَإِذَا مَا يَهْرُبُ مِنْ أَحَدٍ  
 وَ إِذَا مَا يَهْرَبُوا جِنًّا هُمْ  
 (۴) كُلُّ إِدْرَاكِ بِجَرِيٍّ لَا سُكُونٍ  
 وَقْتُ مَيْدَانٍ وَمَا وَقْتُ الْقَدْخِ  
 (۵) ذَلِكَ الْوَاحِدُ وَهُمْ حَلَقًا  
 ذَلِكَ الْوَاحِدُ مِثْلَ السَّهْمِ قَدْ  
 (۶) ذَلِكَ الْوَاحِدُ كَالْفُلْكِ اسْتَمَدَّ
- ذَا الْجَلَالُ فَهُوَ بِالذَّاتِ سَبَقَ  
 أَعْرَجَ .. جَدَّ بَلِيلٍ وَ نَهَارَ ..  
 رَكِبَ الرِّيحَ وَ طَارَ لَا يَحْدُ  
 لُغْبَارِ الْمَلِكِ لَمْ يَجِدَ  
 مَسَكَ رَأْسَ الطَّرِيقِ لَهُمْ  
 لَهُ حَيْثُ الْوَقْتُ فِي الْحَالِ يَكُونُ  
 وَالْهُوَى وَالْأَنْسَ أَنْوَاعُ الْفَرَحِ  
 مِثْلَ صُقْرِ وَ الطُّيُورِ سَيَقَا  
 صُوبَ وَ الْمَغْفَرِ بِالْحَدِّ قَدْ  
 بِالْإِشْرَاعِ الْوَاحِدُ ذَاكَ أَبَدَ

جمله ادراکات پس او سابقست

اوسوار باد پیران چون خدنگ

ور گریزند او بگیرد پیش ره

وقت میدانست وقت جام نی

وان یکی چون تیر مغفر میدرد

وان دگر اندر تراجع هر زمان

(۱) این جلالت در دلالت صادقست

(۲) جمله ادراکات پر خرهاى لنگ

(۳) گر گریزد کس نیابد گرد شه

(۴) جمله ادراکات را آرام نی

(۵) آن یکی وهمی چو بازی می برد

(۶) وان دگر چون کشتی با بادبان



- (۱) كَانَ فِي التَّرِيدِ إِمَّا مِنْ بَعِيدٍ  
لَهُمْ صَيْدٌ يَبِينُ كَمْ تَزِيدُ  
(۲) حَمَلَةٌ كُلُّ الطُّيُورِ ذِي إِذَا  
لَمْ يَبِينْ حَارُّوا وَضَلُّوا فِي أَدَى (۱)  
لَجَّثُوا زَادُوا اكْتِثَابًا وَ عَذَابُ  
شَبَّهَ الْبُومِ إِلَى كُلِّ خَرَابِ  
(۳) بِانْتِظَارٍ مَكْثُوا أَعْيُنُهُمْ  
أُغْمِضَتْ وَاحِدَةً أُخْرَى لَهُمْ  
فَتَحَتْ حَتَّى يَفْجَحَ وَدَلَالُ  
ذَلِكَ الصَّيْدُ يَبِينُ بِالْمَالِ  
(۴) إِذْ هُوَ يُبْطِئُ قَالُوا مِنْ مَلَالٍ  
عَجَبُ ذَا الصَّيْدِ كَانَ أَمْ خِيَالِ  
(۵) فَالْصَّلَاحُ هُمْ حَتَّى سَاعَةٍ  
يَجِدُونَ قُوَّةً مِنْ رَاحَةٍ (۲)

(۱) ای لما يظهر لهم شيء من النور الالهي يطلبونه بالقلب والروح - (۲) و  
ذاک ان الارواح تسعد من ظهور التجليات الالهية و لعدم تحمل وجود البشر يحصل للنفوس  
فتور و للارواح الحيوانية سامة فتقطع عنهم التجليات لاجل راحة النفوس و الارواح  
الحيوانية فان صبروا و بقوا بين التجلي و الاستتار يقطعون مراتب بالتدریج فعلى هذا كان  
الاستتار على السالك عين الحكمة مثلا ( گر نبودی شب همه خلقان ز آرز ) -

- (۱) چون شکاری می نمایندشان ز دور  
جمله حمله می فرازند آن طیور (۱)  
(۲) چونکه ناپیدا شود حیران شوند  
همچو جفدان سوی هر ویران شدند  
(۳) منتظر چشمی بهم یک چشم باز  
تا که پیدا گردد آن صیدی بناز  
(۴) چون بماند دیر گویند از ملال  
صید بود آن عجب یا خود خیال  
(۵) مصلحت آنست تا یک ساعتی  
قوتی گیرند و زور از راحتی

(۱) سبزواری صفحه ۲۴۰ - جمله اول بجیم و جمله دوم بحاء مهمله یعنی مثلا نور خدا می خواهد  
روح آدمی برسد حس مشترك او بنور صوری میدود و متخیله بشد یا و ترکیب کند و خیال  
آن را ثبت کند الخ -

- (۱) فَإِذَا مَا اللَّيْلُ كَانَ فَلَا نَامُ  
 (۲) مِنْ حِرَاكِ وَاهْتِزَازِ بِهِمْ  
 وَكَثِيرِ الْهُوسِ الْكُلِّ الْبَدَنِ  
 (۳) يَظْهَرُ اللَّيْلُ كُكْنِ الرَّحْمَةِ  
 (۴) يَخْلُصُونَ فَلَوْ الْقَبْضُ لَكَ  
 (۵) تُحْرِقُ فَهُوَ الصَّلَاحُ لَكَ بَانَ  
 لَكَ خَرَجٌ لَزِمَ لِلخُرْجِ دَخَلَ  
 (۶) إِنْ فَصَلَ الصَّيْفُ لَوَدَامَ اللَّهَبُ  
 (۷) أَحْرَقَتْ مِنْبَتَهُ عَنْ بَكْرَةٍ  
 لَا يَعُودُ مِنْهُ رَيَّانًا أُنِيقُ
- كُلُّهُمْ مِنْ طَمَعٍ فِيهِمْ مُدَامُ  
 أَحْرَقُوا النَّفْسَ وَ مِنْ حِرْصِ هُمْ  
 لَهُ قَدْ أَعْطَى حَرِيقًا وَ حَزَنُ  
 كَيْ هُمْ مِنْ حِرْصِهِمْ فِي سَاعَةٍ  
 جَاءَ يَا سَالِكَ إِحْذَرْ قَلْبَكَ  
 إِذْ بِذَاكَ الْبَسِطُ وَالْبَدِيلُ زَمَانُ  
 وَاعْتِبَارٌ.. وَفَقَهُ.. قَلَّ وَذَلَّ..  
 بَانَ فِي الْبُسْتَانِ لِلشَّمْسِ وَشَبَّ  
 بَنَتْهُ حَتَّى لَهُ فِي مَرَّةٍ  
 ذَلِكَ الْيَاسُ وَ الرَّثُ الْعَيْقُ

(۱) خویشتن را سوختندی ز اهتزاز

هر کسی دادی بدن را سوختن

تا دهند از حرص خود يك ساعتی

آن صلاح تست آتش دل مشو

خرج را دخی بیاید ز اعتداد

سوزش خورشید در بستان شدی

که دگر تازه نگشتی آن کهن

(۱) گر نبودی شب همه خلقان ز آزار

(۲) از هوس و از حرص سود اندوختن

(۳) شب پدید آید چو گنج رحمتی

(۴) چونکه قبضی آیدت ای راهرو

(۵) زانکه درخرجی در آن بسط و گشاد

(۶) گر هماره فصل تابستان بدی

(۷) منبتش را سوختی از بیخ و بن

- (١) فَالِشَّيْءُ ذَاكَ هَبْ كَانَ الْعُبُوسُ  
وَهَبِ الصِّفَ ضُحُوكًا أَنْقَا  
(٢) فَإِذَا مَا جَاءَكَ الْقَبْضُ انْظُرْ  
(٣) وَالْجَبِينِ لَا تُعَقِّدْ فَلَكُمْ  
نَزَلَ فِي الْكَيْدِ الْغَمُّ الْفَرَحُ  
(٤) كَالْحِمَارِ الْعَيْنُ لِلْطِفْلِ غَدَتْ  
فِي حِسَابِ الْآخِرِ عَيْنُ اللَّيْلِ  
(٥) ذَاكَ فِي الْإِسْطَبِلِ قَدْ كَانَ الْعَلْفُ  
مِنْ يَدِ الْقَصَابِ خَافَ وَنَظَرَ  
(٦) إِنَّ هَذَا الْعَلْفَ مَرٌّ لِأَنَّ  
وَلِأَجْلِ لَحْمِنَا الْمِيزَانَ قَدْ..
- وَجْهًا الْمَشْفِقَ صَارَ بِالنُّفُوسِ  
كَانَ بِالظَّاهِرِ لِيَكُنْ أَحْرَقًا  
فِيهِ بَسْطًا وَكُنِ الْغَضَّ الطَّرِيَّ  
ضَحِكَ الْأَطْفَالِ ذُو اللَّبِّ يَغْمُ  
نَزَلَ فِي الرِّثَّةِ .. الْفَرْقُ اتَّضَحَ..  
تَنْظُرُ الْإِسْطَبِلَ حَسْبَ مَا اهْتَدَتْ  
بَقِيَتْ تَنْظُرُ .. مَا عَنْهَا يَغِيبُ..  
نَظَرَ فِي الْآخِرِ هَذَا الْعَلْفُ  
.. وَبِهِ حَارَ مُدَامًا وَافْتَكَرَ.. (١)  
بِهِ ذَا الْقَصَابِ قَدْ جَادَ وَمَنْ  
وَضَعَ .. يَوْمَ الْحِسَابِ وَاعْدَ..

(١) أراد به القصاب المجازي و هو ملك الموت و لكن في الحقيقة المعطى هو الله تعالى -

- (١) گرتش رویست آن دی مشفقست  
(٢) چونکه قبض آید تودر وی بسط بین  
(٣) کودکان خندان و دانایان ترش  
(٤) چشم کودک همچو خر در آخرست  
(٥) او در آخر چرب می بیند علف  
(٦) این علف تلخست کاین قصاب داد
- صیف خندانست اما محرقست  
تازه باش و چین میفکن بر جبین  
غم جگر را باشد و شادی ز شش  
چشم عاقل در حساب آخرست  
وین ز قصاب آخرش بیند تلف  
بهر لحم ما ترازویی نهاد



- (۱) رُحٌ مِنَ الْحِكْمَةِ يَا ذَا الْعَلَفَا  
لَا لِأَجَلٍ غَرَضٌ بَلْ لِلْعَطَاءِ  
(۲) قَدْ فَهِمْتَ الْخُبْرَ يَا عَبْدُ وَلَمْ  
لَكَ قَدْ قَالَ كُلُّوْا مِنْ رِزْقِهِ  
(۳) إِنَّ رِزْقَ الْحَقِّ فِي الْمَرْتَبَةِ  
(۴) أَبَدًا مَا مَسَكَ حُلُقُومُكَ  
فَقَمَّ آخِرُ فُكٍّ مِنْ أَكْلِ  
(۵) فَمِنْ الدَّرِّ لَا يَلِيسَ الْبَدَنُ  
(۶) تَأْكُلُ مِنْ نِعَمِ شَرْحِ الْخُبْرِ  
كُلُّهُ أَسْمَعُ لِلْحَكِيمِ الْغَزَنَوِيِّ
- كُلْ فَيَتْلِكَ اللَّهُ لِلْأَكْلِ أَصْطَفَى  
خَالِصًا لَا فِي حِسَابٍ وَجَزَاءِ  
تَقْهَمُ الْحِكْمَةَ مِمَّ الْحَقِّ كَمْ  
.. لَا وَلَا الْكَسْبُ لَكَ فِي وَفْقِهِ..  
حِكْمَةٌ كَانَ وَ فِي الْعَاقِبَةِ  
فَالْقَمُّ هَذَا إِذَا سُدَّ لَكَ  
لَقَمَ الْأَسْرَارِ وَ الْحَقِّ وَصَلَ  
لَكَ إِنْ تَقِطُمَ فَكَمْ لُطْفًا وَمَنْ  
نِصْفَ نَبِيٍّ قُلْتُهُ مِثْلَ التَّتَرِّ (۱)  
بِالْتَّمَامِ.. وَأَسْأَلُكَ النَّهْجَ الْقَوِيَّ..

(۱) ای غلیان مثل غلیان التاتار للحم فالهم لا يدعونه ان ينضج لانهم وجدو فی عدم انضاجه منفعة متعلقة بهم و کذا انا لم اکشف سر الارزاق المعنوية وجعلته بین الافشاء و الکتتم و شرحتها بعد الاعتدال فلم تبلغ الکمال ان اردت تمامها اسمعها من الحکیم سنائی الغزنوی فی الہی نامہ -

- (۱) روز حکمت خور علف کان را خدا  
(۲) فهم نان کردی نه حکمت ای رهی  
(۳) رزق حق حکمت بود در مرتبت  
(۴) این دهان بستی دهانی باز شد  
(۵) گرز شیر دیو تن را و ابری  
(۶) ترک جوشی شرح کردم نیم خام
- بی غرض دادست از محض عطا  
زانچه حق گفتست کلو من رزقه  
کان گلو گیرت نباشد عاقبت  
کو خورنده لقمهای راز شد  
در مظالم او بسی نعمت خوری  
از حکیم غزنوی بشنو تمام (۱)

(۱) ترک جوش کنایه از پختن نیم خام است چه ترکان گوشت را نیم خام گذارند و مهرا نمی سازند و میگویند که هرگاه گوشت مهرا شود قوت نمی ماند - ( حاشیه نسخه لکنه‌ور ) -

- (۱) فِي إِلَهِي نَامَةِ الشَّرْحِ الْمَتِينِ  
وَحَكِيمُ الْغَيْبِ ذَاكَ الْمُشْتَهَرُ
- (۲) أَنْ كُلِ الْغَنَمَ وَدَعْ خُبْرَ الَّذِي  
أَكَلَ الْغَنَمَ اللَّيْبُ الْطِفْلُ قَدْ
- (۳) إِنَّ قَنْدَ الْفَرَحِ مَا أَنْ حَلَى  
كَانَ هَذَا الْفَرَحُ جُرْحًا وَدَاءُ
- (۴) إِنْ رَأَيْتَ الْغَنَمَ لِلصَّدْرِ اسْحَبِ  
مِنْ عَلَى الرُّبُوبَةِ أَنْظِرْ لِدَمَشَقِ
- قَالَ عَنْ هَذَا إِمَامُ الْعَارِفِينَ  
.. وَالسَّنَائِي الَّذِي جَلَّ أَثَرُ..  
عَمَهُ زَادَ .. وَلَهُ الزَّادَ انْبَذَ..  
أَكَلَ السُّكَّرَ .. وَالْغَنَمَ فَقَدْ..  
تَمُرُ بُسْتَانِ غَمٍّ وَ بَلَا  
مَرَهْمًا ذَا الْغَنَمِ كَانَ وَ دَوَاءُ  
لَهُ بِالْعِشْقِ وَ بِالْغَمِّ ارْغَبِ  
كَيْ لَهَا تَعْرِفَ كَمْ قَدِيرٍ وَ سَبَقِ (۲)

(۱) ورد فی المثل لمن يستحق دمشق الشام يقال له انظر فی دمشق من رأس الربوة لتعلمها فان دمشق لما ترى من الربوة و هو جبل صغير مشرف علیها ترى حسنة ای کذا انت یا سالك انظر لجانب الاخرة من عالی ربوة الطاعات لان غمک و ابتلاک فی الدنيا مبدل بعالی الدرجات -

- (۱) در الهی نامه گوید شرح این  
آن حکیم غیب و فخر العارفین
- (۳) غم خور و نان غم افزایان مخور  
زانکه عاقل غم خورد کودک شکر
- (۲) قند شادی میوه باغ غمست  
این فرح زخمست وان غم مرهمست
- (۴) غم چو بینی در کنارش کش بعشق  
از سر ربوه نظر کن در دمشق

نَظَرَ حَقًّا وَ لِلْعُقْبَى ذَهَبُ  
نَظَرَ الْعَاشِقُ دَوْمًا وَ وَجَدَ  
..أَمْسَ مَعَ حَمَالٍ اخْتَارَ الْجَزَعَ..  
أَسْحَبُ كَالْأَسَدِ ..أَهْوَى الْعَنَا ..

نَظَرُوا زَادَ الْخِصَامَ لَهُمْ  
مِنْ سِوَاهُ ..وَلَهُ أَبْدَى شَغَفَ ..

أَجْرَةٌ مِنْ مَالِهِ نَقْدٌ وَ دَيْنٌ  
ذَا وَذَا أَعْطَاكَ جُهْدًا دِرْهَمًا

إِنْ تَنَّم تَغْنَمَ بِهِ سَامِي الْجَلَالِ

نَعِشَكَ قَدْ رَكُضَ كَثْرًا مُدَامَ  
لَكَ صَارَ .. رَافِعًا لِلْكَرْبَةِ ..

(۱) فَالْليْسِبُ الْخَمَرُ دَوْمًا فِي الْعِنَبِ  
وَ مِنْ الْمَعْدُومِ وَ اللَّاشِيءِ قَدْ

(۲) كُلَّ حَمَالٍ لَهُ الْحَرْبُ وَقَعَ  
أَنْتَ لَا تَسْحَبُ لَهُ الْجِمْلَ أَنَا

(۳) حَيْثُ مِنْ ذَاكَ الْعَنَا التَّفَعُّهُمْ  
كُلُّ فَرْدٍ مِنْهُمْ الْجِمْلَ خَطَفَ

(۴) أَجْرَةُ الْحَقِّ الْقَدِيرِ أَيْنَ أَيْنَ  
لَكَ أَعْطَى الْأَجَرَ كَنْزًا مُنْعَمًا

(۵) كَنْزُ تَبِيرٍ مَعَكَ تَحْتَ الرِّمَالِ

(۶) لَيْسَ ذَاكَ الْمَالُ بِالْإِرْثِ أَمَامَ  
مُؤْنِسِ الْقَبْرِ نَدِيمِ الْغُرْبَةِ

عاشق از معدوم شی بیند همی

تومکش تا من کشم حملش چو شیر

حمل را هر يك ز دیگر می ربود

این دهد گنجی است مزد آن تسو

با تو باشد آن نباشد مرده ریگ

مؤنس گور و غریبی می شود

(۱) عاقل از انگور می بیند همی

(۲) جنگ می کردند حمالان پریر

(۳) زانکه زان رنجش همی دیدند سود

(۴) مزد حق کو مزد آن بی مایه کو

(۵) گنج زری که چو خسی زیر ریگ

(۶) پیش پیش آن جنازت می دود



مُتٌ .. وَ بِالنُّورِ أَرْلَ عَنْكَ الْغَلَسُ ..  
 سَيِّدًا تَعْدُو شَرِيفَ الْمَحْتَدِ  
 وَجْهَهُ الصَّبْرُ يُحْسِنُ كَمَ بَهْرَ  
 نَظَرَ الزُّلْفَيْنِ .. نَالَ مَا أَرَادَ ..  
 كَانَ فِي ذَا الْإِضْدَ عَيْنًا بِالصِّفَاتِ  
 لَكَ فِي كَيْفِ الْيَدِ انْظُرْ قَدْ دَرَيْتَ  
 وَرَدَ بَسْطُ .. وَمَا قُلْتَ يَبِينُ ..  
 دَائِمًا أَوْ بَسْطُهَا دَوْمًا بَدَا  
 .. لَيْسَ يَأْتِي لَهُ بِالْكَفِّ الْغَرَضُ ..  
 عَمَلٌ مَعَ مَكْسَبِ كُلِّ زَمَانٍ  
 كَأَجْنَحَيْنِ لِطَيْرٍ لَهْمَا  
 لَهْمَا كَانَا .. بِأَمْرِ قَدْ حُتِمَ ..

(۱) فَلْيَتَوَمَّ الْمَوْتَ فِي هَذَا النَّفْسِ  
 كَيْ مَعَ الْعِشْقِ الْقَدِيمِ السَّرْمَدِيَّ  
 (۲) خَلْفَ سِتْرِ الْأَجْتِهَادِ قَدْ نَظَرَ  
 أَحْمَرَ كَأَجْلَنَارٍ لِلْمَرَادِ  
 (۳) وَلَدَى الْمُجْتَهِدِ الْغَمِّ الْعِمْرَاتِ  
 (۴) ضِدَّهُ يُبْدِي لَذَا الْوَصْفَيْنِ أَنْتَ  
 أَنْ بَعْدَ الْقَبْضِ لِلْكَفِّ يَبِينُ  
 (۵) فَإِذَا مَا الْقَبْضُ لِلْكَفِّ غَدَا  
 (۶) كَانَ مِثْلَ الْمُبْتَلَى قَيْدَ الْمَرَضِ  
 وَمِنْ الْوَصْفَيْنِ ذَيْنِ بِامْتِحَانٍ  
 يَهْمَا قَدْ وَجَدَ مُنْتَظِمًا  
 لَزِمَا الْحَالَيْنِ ذَانِ وَالْمِهْمَ

تا شوی با عشق سرمد خواجه تاش  
 روی خود گلنار و زلفین مراد  
 کاندیرین ضد می نماید روی ضد  
 بعد قبض مشت بسط آید یقین  
 یا همه بسط او بود چون مبتلا  
 چون پر مرغ این دو حال اورا مهم

(۱) بهر روز مرگ این دم مرده باش  
 (۲) صبر می بیند ز پرده اجتهاد  
 (۳) غم چو آئینه است پیش مجتهد  
 (۴) این دو وصف از پنجه دستت ببین  
 (۵) پنجه را اگر قبض باشد دایما  
 (۶) زین دو وصفش کار و مکسب منتظم

## قول روح القدس لمريم (ع) انارسل الحق لاتضطربني

و لا تسترى عني

- |  |   |
|--|---|
| (۱) حَيْثُ أَنْ مَرِيماً دَامَتْ زَمَنْ      | .. بِاضْطِرَابٍ وَغَدَتْ قَيْدَ الْمَحْنِ.. |
| (۲) كَاضْطِرَابِ السَّمَكِ فَوْقَ الْبَسِيطِ | فَعَلَيْهَا مَظْهَرُ الْجُودِ الْمَحِيطِ    |
| صَوْتِ أَيْيِ أَمِينِ الْحَضْرَةِ            | لَا تَكُونِي مَنِّي فِي نَفَرَةٍ            |
| (۳) رَأْسِكِ مِنْ أَمْنَاءِ الْحَضْرَةِ      | لَا تَجْرِي لَأَوْلَا فِي مَرَّةٍ           |
| (۴) مِنْ كَذَاهُمْ مَحْرُومُونَ ظَهَرُوا     | فَمَدَاماً كَانَ هَذَا يَذْكُرُ             |
| وَ ثِبَاعاً تَصْعَدُ مِنْ شَفِئِهِ           | شُعْلَةُ نُورٍ.. زَكَى فِي صِفَتِهِ..       |
| (۵) مِنْ عَلَى رَأْسِ السَّمَاءِ لِلْعَدَمِ  | مِنْ وَجُودِي تَهْرِيْبٍ فِي الْعَدَمِ      |
| (۶) أَنَا سُلْطَانٌ وَ فِيهِ دُوْعَلَمٌ      | أَنَا أَصْلِي وَ مَقَرِّي فِي الْعَدَمِ     |
| هَبْكَ نَقْشُ الْفَارِسِ الْفَرْدِ أَنَا     | عِنْدَ ذِي السَّيِّدَةِ .. ذَاتِ الْغَنَا.. |

گفتن روح القدس مريم (ع) من رسول حقم آشتفته و نهان از من درمست

- |                                   |                                 |
|-----------------------------------|---------------------------------|
| (۱) چونکه مريم مضطرب شد يك زمان   | همچنين كه بر زمين آن ماهيان     |
| (۲) بانگ بر وی زد نمودار كرم      | كه امين حضرتم از من مرم         |
| (۳) از سر افرازان عزت سر مكش      | ازچنين خوش محرمان خود در مكش    |
| (۴) اين همی گفت و ذباله نور پاك   | از لبش می شد پياپی بر سماك      |
| (۵) از وجودم می گریزی در عدم      | در عدم من شاهم و صاحب علم       |
| (۶) خود بنو بنگاه من در نیستی است | يكسوارة نقش من پيش مستی است (۱) |

(۱) بنگاه بمعنی محل و مكان و در شرح سبزواری صفحه (۲۴۰) ذكر شده است -

- (۱) مَرِّمٌ فَلْتَمَعْنِي مِنْكَ النَّظَرُ  
فَالِهَلَالُ أَنَا فِي الْقَلْبِ الْخَيَالُ  
(۲) فَإِذَا مِنْ قَلْبِكَ جَاءَ الْخَيَالُ  
كَانَ فِي أَيِّ مَحَلٍّ تَهْرَيْبُ  
(۳) هُوَ غَيْرُ ذَا الْخَيَالِ الْبَاطِلِ  
(۴) كَاذِبٍ مِنْ نُورِ رَبِّي وَالسَّنا  
أَنْ حَوَالِي يَوْمِي لَيْلٍ دَجِيٍّ  
(۵) لَا تَقُولِي بِنْتُ عِمْرَانَ أَنَا  
أَصَحُّ مِنْ لَا حَوْلَ فِي ذَاكَ الطَّرْفِ  
(۶) أَصْلِي وَالْقُوْتُ لَا حَوْلَ أَزْ
- فَأَنَا نَقْشٌ عَجِيبٌ كَمْ بَهْرُ  
أَنَا أَيْضاً .. بَهْرٌ مِثِّي الْمِثَالُ .. (۱)  
وَيْهِ حَلٌّ فَمَعَكَ بِالْمَالِ  
.. لَكَ قَدْ صَارَ الْبَقَاءُ وَ قَرِيبُ ..  
عَارِضِيٍّ مِثْلُ صُبْحِ آفِلِ  
مِثْلُ صُبْحِ صَادِقِ أَبْدُو أَنَا  
لَا يَدُورُ .. الْعُمَرَوُضَاءُ جَلِيٍّ ..  
لِي لَا حَوْلَ .. فَمَا هَذَا الْعَنَا ..  
قَدْ وَقَعْتُ .. وَ يِهِ نِلْتُ الشَّرْفَ ..  
نُورٌ لَا حَوْلَ اللَّذِي جَلَّ سَنَا

(۱) انا هلال بحسب الظاهر و خیال من حيث خفائی عن الابصار و من کمال الطافتی  
ادخل القلوب و اصل الیها -

- (۱) مریم بنگر که نقش مشکلم  
(۲) چون خیالی در دلت آمد نشست  
(۳) جز خیالی عارضی باطلی  
(۴) من چو صبح صادقم از نور رب  
(۵) هین مگولا حول عمران زاده‌ام  
(۶) مرا اصل و غذا لا حول بود
- هم هاللم هم خیال اندر دلم  
هر کجا که می گریزی با تو است  
که بود چون صبح کاذب آفلی  
که نگردد کرد روزم هیچ شب  
که ز لا حول آن طرف افتاده‌ام  
نور لا حولی که پیش از قول بود



(۱) مَنْ هُوَ قَدْ سَبَقَ الْقَوْلَ أَبَدَ  
 أَنَا نَقَشُ الْإِلْتِجَاءَ فِي الْقَدَمِ  
 (۲) لَكَ كَانَ الْخَلَصَ أَنْتِ أَعُوذُ  
 (۳) لَمْ تَكُ مِنْ أَفَةِ أَقْبَحَ مِنْ  
 فِي حُضُورِ الْحَبِّ أَنْتَ وَجِهَلْتُ  
 (۴) فَالْحَبِيبَ أَنْتَ أَغْيَاراً أَبَدَ  
 (۵) تَجْعَلُ وَالْغَمَّ مِثْلَ النَّخْلِ ذَا  
 نَحْنُ إِذْ صِرْنَا اللَّصُوصَ الْمَشْنَقَةَ  
 (۶) مِثْلَ ذَا الْعَبَاقِ يَالْمِسْكَ الْعَيْبَرُ  
 نَحْنُ إِذْ كُنَّا بِلَا عَقْلٍ لَنَا  
 (۷) مِثْلُ هَذَا اللَّطِيفِ مَنْ كَالْنِيلِ سَارَ

تَلَجَّيْنِ مَنِّي بِالْحَقِّ الْآحَدَ  
 أَنَا ذَاتُ الْمَلَجَاءِ .. مَنْ بِالْأَزْمِ ..  
 قُلْتُ مَنِّي وَأَنَا نَقَشُ أَعُوذُ  
 عَدَمِ الْعِلْمِ يَمَنْ فِيهِ فُتْنُ  
 لِطَرِيقِ الْعِشْقِ وَالرَّسْمِ غَفَلْتُ  
 تَزَعُمُ لِلْفَرَحِ إِسْمُ النِّكَدِ  
 مَنْ هُوَ اللَّطْفُ لَنَا صَدَّ الْأَذَى  
 نَحْلُهُ كَانَ لَنَا وَ الْمَوْثِقَةُ  
 مَنْ هُوَ الصَّدْعُ لِمَنْ فِينَا الْأَمِيرُ  
 صَارَ زَنْجِيراً بِهِ نَلْنَا الْعَنَا (۱)  
 نَحْنُ إِذْ كُنَّا كَفِرَعُونَ شَنَارَ

(۱) نسخه ثانیة - و عاد غلنا -

من نگاریده پناهم در سبق  
 تو اعوذ آری ز من خود اعوذ  
 تو بر باری وندانی عشق ساخت  
 شادای را نام بنهادی غمی  
 چونکه ما دزدیم نخلش دارماست  
 چونکه بی عقلیم آن زنجیر ماست  
 چونکه فرعونیم بر ما خون شود

(۱) تو همی گیری پناه از من بحق  
 (۲) آن پناهم من که مخلصات بود  
 (۳) آفتی نبود بتر از ناشناخت  
 (۴) یار را اغیار پنداری همی  
 (۵) این چنین نخلی که لطف یار ماست  
 (۶) اینچنین مشکین که زلف میرماست  
 (۷) اینچنین لطفی چو نیلی میرود

(۱) کَالْدَمِ صَارَ الدَّمُ قَالَ أَنَا

وَأَنَا يُوسُفُ مِنْكَ يَا عَنُودُ

(۲) أَنْتَ لَمْ تَنْظُرْ إِلَى ذَاكَ الْحَبِيبِ

إِذْ لَهُ الْبُضْدُ تَصِيرُ هُوَ صَارَ

(۳) لَحْمُهُ مَعَ شَحْمِهِ مَا غَيْرًا

قُبْحَهُ أَبَدِي وَلَا غَيْرَ.. أَفْقُ..

لَا يُثِقُ لَا تُهْرِقُ اصْحِرْ .. زَمْنَا..

صِرْتُ ذُبَابًا عَائِثًا .. أَبَدِي الْجُحُودُ

مَنْ سَمَى بِالْحِلْمِ بِالْخَلْقِ يَطِيبُ

حَيَّةَ رَقْطَاءَ تَسْعَى بِالْدمَارِ

هُوَ ذَاكَ غَيْرَ أَنَّ الْمَنْظَرَ

.. لَا يُثِقُ كَثْرًا وَأَنْتَ لَمْ تَلِقْ..

فی بیان عزم ذلك الوکیل علی الرجوع الی بخارا من سبب عشقه

کالرجل الذی لایبالی

دَعْ وَذَا الْمَحْرُوقُ ضَارِي الشُّعْلِ

وَقَعَ فِي مَجْمَرٍ كَمْ يُتَقَدُّ

مُسْرِعًا وَجْهَهُ.. لَهُ أَهْرَبُ ذَا الزَّمَانِ..

(۴) فَلِشَّمْعٍ مَرِيَمَ الْمُشْتَعِلِ

(۵) فَبِلَا صَبْرٍ غَدَى كَثْرًا وَقَدْ

وَجْهَكَ يَا قَلْبُ مِنْ صَدْرِ جَهَانَ

یوسفم کرک از توام ای پرستیز

چونکه با او ضد شدی گردد چومار

او چنان بد جز که از منظر نشد

(۱) خون همی گوید من آنم هینم یز

(۲) تو نمی بینی که یار بردبار

(۳) لحم او و شحم او دیگر نشد

عزم کردن آن وکیل از عشق که رجوع کند بخارا لایبالی وار

که بخارا میرود آن سوخته

رو سوی صدر جهان کن می گریز

(۴) شمع مریم را بهل آفروخته

(۵) سخت بی صبر و در تشدان تیز

- (۱) ذِي بُخَارِي مَنَّبَعُ الْعِلْمِ فَمَنْ لَهُ ذَاكَ الْعِلْمُ فِي صُنْعٍ وَ فَنَ (۱)
- (۲) فَبُخَارِيٌّ هُوَ إِنْ تَدْخُلَ كَيِّ يَهَذَا بُخَارِيٌّ فِي الْوَرَى
- (۳) فِي بُخَارَا قَلْبِهِ جَزْرٌ وَ مَدَّ لَيْسَ يُعْطِي مِنْ طَرِيقِي لِسَوَى
- (۴) يَا سَعِيداً عَاشَ مَنْ دَوماً وَجَدَ وَ دَمِماً عَاشَ مَنْ مِنْهُ الرِّفْتُ
- (۵) فَرَقَةُ صَدْرِ جِهَانٍ وَ النَّوَى سَلَبْتُ أَرْكَانَهُ كُلًّا إِرْبُ
- فِي بُخَارِي عِنْدَ شَيْخٍ مُفْضِلٍ بِاحْتِقَارٍ لَا تُوجِهَ نَظَرًا مَنْ هُوَ مُشْكَلُهُ السَّامِي الْأَسَدُ ضِعَّةٌ مَعَ ذِلَّةٍ تُقْنِي الْقَوَى.. نَفْسُهُ الْخَاضِعَةُ الْكِبَرُ فَقَدْ نَفْسُهُ أَرْدَى .. وَهَانَ كَالْخَبَثِ.. مَدَّ غَدَّتْ فِي رُوحِهِ مِنْهُ الْقَوَى قَطَّعَتْ .. زَادَتْهُ نَاراً وَ كُرْبُ..

(۱) أراد بلفظ بخارا عقل المعاد و من الوكيل القلب الانساني فانه بيت الله وخليفته في التصرف بالبدن يعني كل من له قلب كان له العلم و الشهود و التصرف في مملكة الوجود -

- (۱) این بخارا منبع دانش بود پس بخارائیسست هر کانش بود
- (۲) پیش شیخی در بخارا اندری تا بخواری در بخارا ننگری
- (۳) جز بخواری در بخارای دلش راه ندهد جزر و مد مشککش
- (۴) ای خنک آن را که ذلت نفسه وای آن کس را که یردی رفسه (۱)
- (۵) فرقت صدر جهان در جان او پاره پاره کرد بود ارکان او

(۱) رفس بمعنى لگد کوبیدن و سخت گام زدن و در بعضی نسخ با ثاء سه نقطه آمده است که بمعنی فحش و جماع باشد ولی صحیح که با سین باشد -



(۱) قَالَ أَيْضًا أَنَّهُضُ أَمِضِي هُنَاكَ

(۲) فِي طَرِيقِ آخَرَ اعْتَقِدْ

فِي أَمَامِ ذَلِكَ الصَّدْرِ الْحَسَنِ

(۳) فَأَقُولُ أَنَا رُوحِي فِي الْأَمَامِ

إِحْيَاهَا أَوْ رَأْسَنَا اقْطَعْ كَالْغَنَمِ

(۴) لَوْ أَنَا يَا قَمَرَ الْحُسَيْنِ الْقَتِيلِ

فَضَلَ عِنْدِي مَحَلًّا آخَرًا

(۵) أَنَا مِنْ الْأَفِ أَلِفٍ .. مَرَّةٍ ..

يَسْوَكَ لَنْ أَرَى عَيْشِي أَبَدَ

(۶) (غِنِّ لِي يَا مَنِّي لَحْنَ النُّشُورِ

(أَبْلَعِي يَا أَرْضُ دَمْعِي قَدْ كَفَى

عُدْتُ يَا عَيْدِي إِلَيْنَا مَرْحَبًا

كَافِرًا لَوْ عُدْتُ شَكًّا وَ ارْتِبَاكَ

و هُنَاكَ أَرْجِعْ لَا أَحَدُ

مَنْ يَفْكِرُ الْخَيْرِ كَانَ وَالْمِنْ

لَكَ خَلَيْتُ يَطِيبُ وَ سَلَامٌ

..مِنِّي الدُّلْ لَكَ مِنْكَ الْعِظَمُ..

أَعْدُو قُدَامَكَ وَالْمَيْتَ الدَّلِيلَ

مَلِكَ الْأَحْيَاءِ كُنْتُ الْقَاهِرَا

أَكْثَرَ جَرَبَتْ بَعْدَ فِكْرَةٍ

زَمَنًا يَخْلُو وَ يَخْلُو مِنْ نَكَدَ

إِبْرَكِي يَا نَاقَتِي تَمَّ السُّرُورُ (۱)

إِشْرَبِي يَا نَفْسُ وُدًّا قَدْ صَفَى (۲)

نَعَمْ مَا رَوَّحَتْ يَا رِيحَ الصَّبَا (۳)

کافر ارگشتم دگر ره بگروم

پیش آن صدر نکو اندیش او

زنده کن یا سر ببر ما را چو میش

به که شاه زندگان جای دگر

بی تو شیرین می نبینم عیش خویش

(۱) گفت برخیزم همانجا واروم

(۲) واروم آنجا بیفتم پیش او

(۳) گویم افکندم به پیش جان خویش

(۴) کشته و مرده به پیش ای قمر

(۵) آزمودم من هزاران پار پیش

(۱) لحن النشور نغمه‌ای که احیاء موتی کند - ابر کی یعنی بنشین -

(بقیه باورقی در صفحه ۶۸۵)

- (۱) قَالَ يَا أَحِبَابُ سِرْتُ فَأَلْوِدَاعُ  
 نَحْوَ ذَلِكَ السَّيِّدِ الصَّدْرِ الْمُطَاعُ  
 (۲) أَنَا فِي كُلِّ زَمَانٍ وَ نَفْسُ  
 أَحْرَقُ أَضْرَى كَمَشْبُوبِ الْقَبَسِ  
 نَحْوَ ذَلِكَ السَّمِيتِ امِضِي يَوْلَعُ  
 هَانَ عِدي كُلِّ شَيْءٍ قَدْ وَقَعَ  
 (۳) هَبْ لَهُ الْقَلْبَ عَلَى كَالْحَجَرِ  
 صَيَّرَ الْقَاسِيَّ صَدْدًا وَ الْخَطَرَ  
 رُوحِي دَوْمًا بُخَارًا قَصْدًا  
 وَ يَهَا حَبَّ الْعَنَا وَ النُّكْدَا  
 (۴) مَسْكَنٌ مَحْبُوبِي وَ الْبَلَدُ  
 لِمَلِيكِي وَ هُوَ الْمُعْتَمَدُ  
 فِي أَمَامِ الْعَاشِقِ حُبُّ الْوَطَنِ  
 كَانَ وَ الْإِيمَانِ فِي مَرِّ الزَّمَنِ

- (۱) گفت ای یاران روان گشتم وداع  
 سوی آن صدری که میرست و مطاع  
 (۲) دمبدم در سوز بریان می شوم  
 هر چه بادا باد آنجا میروم  
 (۳) گر چه دل چون سنگ خارامی کند  
 جان من عزم بخارامی کند  
 (۴) مسکن یار است و شهر شاه من  
 پیش عاشق این بود حب الوطن

(۲) مفعول ابلعی مقد راست ای ابلعی ماءك و یا ابلعی دمعك و جمله (دمعی قد کفی) بجای تعلیل است یعنی فرو برای زمین آب خود را برای اینکه اشک مرا ترا کافی است - و شراب من ای نفس در قلب دوستی را بطوریکه ترا فرا گیرد (۳) یعنی باز گشتی ای عید من بسوی من خوش آمدی و نیکو چیزی است که خوشبو ساختی مرا ای باد صبا -

## فی بیان سؤال المعشوق من عاشقه الغریب السیاح فی زمان

غربتک ای بلدة الطف و اعمر و اکثر ناساً و اعظم نعمة و افرح منظرآ

- (۱) قَالَ لِلْعَاشِقِ مَعْشُوقُ فَأَنْتَ يَا فَتَى بِالْغُرْبَةِ كَمْ قَدْ نَظَرْتُ  
(۲) مِنْ بِلَادٍ جَمَّةٍ أَيْ بَلَدٍ أَطِيبُ مِنْهَا وَ لِلرُّوحِ أَجْدُ مَنْ يَهْ حَلَّ الْخَلِيلُ وَ الْحَبِيبُ  
(۳) أَيْنَمَا سُلْطَانُنَا مِنْهُ الْبَسَاطُ  
(۴) كَانَ فَالْصَّحْرَاءُ وَ سَعَا أَيْنَمَا يُوجَدُ الْجَنَّةُ وَ الْوَرْدُ زَهَرُ  
هَيْهَ قَعَرِ الْمِيرِ بَانَ بِالْكَدَرِ

پرسیدن معشوق از عاشق غریب خود که از شهرها کدام شهر خوشتر یافتی

و انبوه تر و محترم تر و پر نعمت تر و دلگشای

- (۱) گفت معشوقی بعاشق کای فتی تو بغربت دیده ای بس شهرها  
(۲) پس کدامین شهر از آنها خوشتر است گفت آن شهری که در وی دلبرست  
(۳) هر کجا باشد شه ما را بساط هست صحرا گر بود سم الخياط  
(۴) هر کجا یوسف رخی باشد چو ماه جنت است ار چه که باشد قعر چاه



فی بیان منع الاحباء الوکیل عن رجوعه الی بخارا و بیان تهدیده

و تخویفه و بیان جواب الوکیل لهم انی بلا خوف ولا ابالی

- (۱) ناصحٌ قَالَ لَهُ يَا مَنْ يَلَا  
خَبِرَ كَانَ الْمَالُ غَفْلًا  
فَلَمَّا الْعُقْبَى افْتَكِرَ لَوْ كُنْتَ مِنْ  
ذِي الْبُلْبَابِ آخِرَ الْأَمْرِ اسْتَبْنِ  
(۲) فَالْأَمَامَ انْظُرْ بِعَقْلِ وَالْوَرَاءِ  
لَكَ وَالرُّوحَ لِجَهْلٍ وَادِّعَاءِ  
كَالْفَرَّاشِ لَكَ لَا تُحْرِقَ تَصِيرُ  
أَنْتَ مَجْنُونًا إِذَا أَنَا تَسِيرُ  
(۳) لِبُخَارَا الْمَحْبَسَ وَ السَّلْسَلَةَ  
لَا تُقِ أَنْتَ .. وَ سَامِي الْمُعِضَّةِ ..  
(۴) فَهُوَ مِنْكَ لِحَقْدٍ لِلْحَدِيدِ  
عَلَّكَ وَ الْغَضَبُ فِيهِ يَزِيدُ  
وَ مُدَامًا هُوَ فِي عَشْرِينَ عَيْنَ  
لَكَ رَامَ .. التَّبَرَّ أَهْدَى وَاللَّجِينَ ..  
(۵) فَلَمَّا مَدَيْتَهُ قَدْ سَنَنَّا  
هُوَ كَلَبُ الْقَحْطِ أَنْتَ فِي الدُّنَا

منع کردن دوستان او را از رجوع کردن ببخارا و تهدید کردن

و پاسخ لا ابالی گفتن او

- (۱) گفت او را ناصحی کای بیخبر  
عاقبت اندیش اگر داری هنر  
(۲) در نگر پس را بعقل و پیش را  
همچو پروانه مسوزان خویش را  
(۳) چون بخارا میروی دیوانه  
لائق زنجیر و زندان خانه  
(۴) او ز تو آهن همی خاید ز خشم  
او همی جوید ترا با پشت چشم  
(۵) میکند او تیز از بهر تو کارد  
او سگ قحط است و توانبان آرد

- (۱) کَجْرَابٍ مِنْ دَقِيقٍ فَالْمُنَاصِّ  
وَالطَّرِيقَ كَيْفَ نَحْوِ الْمَحْبِسِ  
(۲) لَوْ عَلَيَّكَ عَشْرَةَ نَوَعٍ وَكِيلٍ  
(۳) تَطْفُرُ عَنْهُمْ فَلَوْلَا مِنْ أَحَدٍ  
(۴) مِنْ أَمَامٍ وَ وَرَاءِ لَكَ قَدْ  
لَهُ سَوَاهُ ذَلِيلًا وَ إِسِيرٍ  
(۵) كُلُّ مَنْ كَانَ ذَلِيلًا فَوَكِيلٍ  
يَسْوِي ذَاكَ بِكَلْبٍ طَبِيعِهِ  
(۶) فَعَلَى الرُّوحِ لَهُ قَدْ قَعْدَا  
رَبَطَ أَيْضًا عَلَى شَخْصِيَّتِهِ
- إِذْ وَجَدْتَ اللَّهَ أَعْطَاكَ الْخَلَاصَ  
بِاخْتِيَارٍ مِنْكَ لِذُرُوحِ تُسَيِّ  
وَكُلَّ فَالْعَقْلُ وَ الرَّأْيُ النَّبِيلُ  
لَمْ يُوَكِّلْ بِكَ مِمَّ كُلُّ حَدِّ  
سُدَّ فَالْعِشْقُ الْخَفِيُّ الْمُتَقَدِّ  
ذَا الْوَكِيلُ مَا رَأَى ذَاكَ النَّذِيرُ  
بِهِ مَسْتَوْرٌ .. لَهُ الْفِعْلُ يُحِيلُ ..  
مِمَّ قَدْ قِيدَ وَفَقَ وَسِعِهِ  
غَيْضُ مَلِكِ الْعِشْقِ جَرَّ النُّكْدَا  
وَسَوَادِ الْوَجْهِ .. مَعَ إِنْئِيَّتِهِ ..

- (۱) چون رهیدی و خدایت راه داد  
(۲) بر تو گرده گون موکل آمدی  
(۳) چون موکل نیست بر تو هیچ کس  
(۴) عشق پنهان کرده بود او را اسیر  
(۵) هر ذلیلی را موکل مخفی است  
(۶) خشم شاه عشق بر جانش نشست
- سوی زندان میروی چون فتاد  
عقل بایستی کز ایشان گم زدی  
از چه بسته گشت بر تو پیش و پس  
آن موکل را نمی دید آن نذیر  
ورنه او در بندسگ طبعی ز چیست  
بر عوانی و سیه روئیش بست

ذَاكَ فَالْتَوَحُّ لِي مَعَ صَخِي  
 أَنَا مِنْهُمْ قَدْ وَجَدْتُ ذَا الْعَنَاءِ  
 هَبْهُ قَدْ كَانَ وَحِيداً فِي النَّظَرِ  
 هُوَ فِيهِ أَنَّ حُزْناً وَ وَرَى  
 مِنْ عَلَى رَأْسِهِ ذَرَى بِا كِتَابِ  
 يَجِدُ الْأَمْنَ .. وَ يَبْغِي مَا يُرِيدُ ..  
 فَالْأَمِيرَ نَفْسِكَ الشَّهْمَ الْأَجَلَ  
 أَنْتَ يَا أَعْمَى وَ يَا غُرَّ ذَلِيلِ  
 نُسْبَا لِلْكَذِبِ مَا رَامَا النَّجَاحَ  
 لِلْوَبَالِ وَ لَكَ الرُّوحَ سَلَبِ

(۱) يَضْرِبُ ذَاكَ بِأَنِ اصْحِرْ اضْرِبْ  
 ذَا مِنْ الشَّحْنَةِ مَنْ هُمْ فِي الْخَفَاءِ  
 (۲) كُلِّ مَنْ تَنْظُرُ يَمْضِي فِي ضَرَرٍ  
 (۳) فَمَعَ الشَّحْنَةِ يَمْضِي لَوْ دَرَى  
 (۴) عِنْدَ سُلْطَانِ السَّلَاطِينِ التُّرَابِ  
 كَيْ مِنْ الشَّيْطَانِ ذِي الْبَاسِ الْعَنِيدِ  
 (۵) أَنْتَ مَنْ عَنْ نَمْلَةٍ كُنْتَ الْأَقْلَ  
 تَنْظُرُ إِذْ لَمْ تَرَ ذَاكَ الْوَكِيلِ  
 (۶) عُذَّتْ مَغْرُوراً لِقَدِّ وَ جَنَاحِ  
 ذَا الْجَنَاحِ لَكَ وَالْقَدِّ سَخَبِ

زان عوانان نهان افغان من  
 گر چه تنها با عوانان می رود  
 پیش آن سلطان سلطانان شدی  
 تا امان دیدی ز دیو سهمناک  
 زان ندیدی آن موکل را تو کور  
 پَر و بالی کو نشد سوی وبال

(۱) میزند او را که هین او را بزَن  
 (۲) هر که بینی در زیانی می رود  
 (۳) گر از او واقف بدی افغان زدی  
 (۴) ریختی بر سر به پیش شاه خاك  
 (۵) میزدی خویش را ای کم ز هور  
 (۶) غره گشتی زین دروغین پَر و بال



- (۱) مَنْ خَفِيفًا مَسَكَ مِنْهُ الْجَنَاحُ  
عَمِلَ إِذْ لُوَتْ بِالطَّيْنِ قَدْ  
(۲) أَنْتَ تَهْدِيْدَكَ بِالْقَتْلِ لِيَا  
(۳) أَشْرَبَ الْعُشَّاقُ فِي كُلِّ زَمَنٍ  
لَيْسَ مَوْتُ الْعَاشِقِينَ بِالْعَدَدِ  
(۴) هُوَ مِنْ رُوحِ الْهَدْيِ قَدْ وَجَدَا  
(۵) هُوَ ذَيْنِ الْيَمَاتَيْنِ كُلِّ آنِ  
عَشْرَةُ أَمْثَالِهَا الذِّكْرَ الْمَجِيدِ  
(۶) لَوْ أَرَأَقَ دَمِي ذَاكَ الْحَبِيبِ  
حَافِيًا أَرْكُضُ بِالرَّجْلِ إِلَيْهِ
- فَطَرِيقًا لِلْعُلُوِّ وَ الْفَلَاحِ  
وَجَدَ الثَّقَلَ وَ لِسْفِلِ قَصْدِ  
دَعْ أَنَا الظُّمْآنُ أَهْوَى دَمِيَا  
لَهُمْ مَوْتُ سِوَى الْمَوْتِ يَفَنُ  
وَاحِدًا بِالنَّوْعِ كَمْ زَادَ بَعْدُ  
مَاتِي رُوحَ وَ وَدَّ لَوْ فَدَى  
فِي أَزَاءِ كُلِّ رُوحٍ فِي الْجَنَانِ  
إِقْرَأْ إِعْرِفْ مَا لَهُ الْحَقُّ يَزِيدُ  
حَسَنُ الْوَجْهِ وَ مَنْ ذِكْرًا يَطِيبُ  
أَنْشُرُ الرُّوحَ لِعِشْقِ بِي عَلَيْهِ

- (۱) پر سبک دارد ره بالا کند  
(۲) تو ممکن تهدیدم از کشتن که من  
(۳) عاشقان را هر زمانی مردنی است  
(۴) او دو صد جان دارد از جان هدی  
(۵) هر یکی جان را ستاند ده بها  
(۶) گر بریزد خون من آن دوست در
- چون کل الوشد گرانیها کند  
تشنه زارم بخون خویشتن  
مردن عشاق خود يك نوع نیست  
وان دو صد را می کند هر دم فدا  
از نبی خوان عشرة امثاله  
پای کوبان جان بر افشانم بر او

- (۱) اَنَا جَرَبْتُ مَمَاتِي فِي الْحَيَاتِ  
فَخُلُودٌ وَ سُورٌ وَ نَعِيمٌ  
( اُقْتُلُونِي اُقْتُلُونِي يَا ثِقَاتُ  
يَا مُنِيرَ الْخُدِّ يَا رُوحَ الْبَقَا  
( لِي حَبِيبٌ حَبُّهُ يَشْوِي الْحَشَا  
(۲) فَارِسِيًّا قُلْ وَ لَوْ بِالْعَرَبِيِّ  
(۳) وَجَدَ أَلْفَ لِسَانٍ آخِرٍ  
إِنْ يَطْرُقَ فَلَا لُسْنَ كُلًّا تَحِيرُ  
(۴) فَالْكَلَامَ أَخْتِمُ إِذْ لِلْخَطَابِ  
عِلْمٌ لَا غَيْرَهُ كُنْ أَذُنًا
- إِنْ نَجَوْتُ أَنَا مِنْ هَذِي الْحَيَاتِ  
دَائِمُ الرِّفْعَةِ فِي مُلْكٍ عَقِيمٍ  
إِنَّ فِي قَتْلِي حَيَاةً فِي حَيَاتِ  
اجْتَذِبْ رُوحِي وَجِدْ لِي بِاللِّقَا  
لَوْ يَشَاءُ يَمْشِي عَلَيَّ عَيْنِي مَشَى  
الْطَفُ فَالْعِشْقُ ضَارِي اللَّهَبِ  
رِيحُ ذِيَاكَ الْحَبِيبِ الْبَاهِرِ  
.. تَخْرُسُ لَا تَذْكُرُ عَنْهُ الْيَسِيرُ ..  
قَدْ أَتَى الْمَحْبُوبُ وَاللَّهُ الصَّوَابُ  
وَاسْتَمِعْ مَا لَكَ قَالَ حَسَنًا

چون رهم زین زندگی پایندگی است

عشق را خود صد زبانی دیگرست

این زبانه جمله حیران میشود

گوش شو والله اعلم بالصواب

(۱) آزمودم مرگ من درزندگی است

(۲) پارسی کو گر چه تازی خوشتر است

(۳) بوی آن دلبر چو پُران میشود

(۴) بس کنم دلبر در آمد در خطاب

- (۱) حَيْثُ أَنَّ الْعَاشِقَ تَابَ أَحْذَرُ  
مِنْ عَلَى الْمُشْنَقَةِ الدَّرْسَ دَرَسَ  
(۲) وَهَبَ الْعَاشِقُ هَذَا قَدْ ذَهَبَ  
(۳) لَا وَلَا أُسْتَاذَ إِذْ حَسَنَ الْحَبِيبَ  
لَهُمُ الدَّفْتَرُ مَعَ دَرَسِ الْكِتَابِ  
(۴) سَاكِتُونَ هُمْ وَ مِنْ تِكْرَارِهِمْ  
(۵) دَائِمًا لِلْعَرْشِ مَعَ دَسْتِ الْحَبِيبِ  
دَوْرَانِ مُبْهَرٍ وَ الزَّلْزَلَةَ
- فَهُوَ ( كَالْعِيَارِ ) بِالطَّبْعِ انْظُرِ (۱)  
.. وَ مِنْ الدَّرْسِ خَلَى كُلَّ نَفْسٍ ..  
لِبُخَارَا فَهُوَ دَرَسًا مَا طَلَبَ  
دَرَسَ الْعَشَاقَ .. بِالْعِشْقِ الْعَجِيبِ ..  
وَجْهَهُ مِنْ رَاقٍ لِلْعَيْنِ وَ طَابَ  
تَصِلُ النُّعْرَةُ .. فِي أُسْرَائِهِمْ ..  
لَهُمُ الدَّرْسُ لَهُمْ طَوْرًا غَرِيبَ  
وَ اضْطِرَابٌ مُعْجَبٌ لَا السُّلْسَلَةُ (۲)

(۱) ای لما ان العاشق رجع عن عشقه و ستره الان خف منه و لا تظن ان العاشق يرجع عن معشوقه بل هو تاب على ان لا يتوب فانه كالعیاران ( جمع فارسی ) و بالعریة یجمع علی معایر بمعنی المعایب و فی اصطلاح القوم العیار هو العاشق الواقف علی رأس طریق المحالة یفعل درس المحبة کمنصور علی رأس المشقة لانه لا یحتاج الی درس العلوم الظاهرة فلا تسأله عنها - (۲) ای درسهم حركة و اضطراب و سماع و زلزلة لا کتاب الزیادات و سلسله الفتاوی و سلسله الانساب و المشایخ و الاساتید و بلا باب الوصول لما ذکر من السلسله و الدور و لهذا قال ( سلسله این قوم جعد مشکبار ) -

- (۱) چونکه عاشق توبه کردا کفون بترس  
(۲) کر چه این عاشق بخارا می رود  
(۳) عاشقان را شد مدرس حسن دوست  
(۴) خامشانه و نعره تکرارشان  
(۵) درسشان آشوب و چرخ و زلزله
- کوچه عیاران کند بردار درس  
نی بدرس و نی باستا می رود  
دفتر و درس و سبق شان روی اوست  
میروند تا عرش و تخت یارشان  
نی زیاداتست و باب و سلسله



(۱) وَ الزِّيَادَاتُ وَ بَابُ السَّلْسَلَةِ      عِنْدَ ذَا الْقَوْمِ السَّمِيِّ الْمَنْزِلَةُ  
 ذَلِكَ الْجَعْدُ الَّذِي مِثْلَ الْمَطَرِ      نَشَرَ الْمِسْكَ وَ أَرَبَى بِالْأَثَرِ  
 دَوْرُ الْمَسْئَلَةِ هِذِي بَلَى      دَوْرَ مَحْبُوبٍ .. بِهِ الْقَلْبُ ابْتَلَى (۱)

(۱) ای لیست دور العلماء والفقهاء اللذی عرفوه بقولهم توقف الشيء على مايتوقف عليه كتوقف الالف على الباء و لا كدور الفرضيين المذكور في باب الغرقى و المهدوم عليهم بين ورثتهم حين لم يعلم موت الاب و اينه ايها كان مقدماً حتى تقسم التركة بين اولاد الاب و اولاد ابنه فيتردد الفقيه عند عرض المسئلة عليه بل دور مسئلة المحبوب الحقيقي على ان فاعل الموجودات من حيث الحقيقة رب العالمين فان طريق الوصول اتى الله دورى و مستطيل قال الشيخ الاكبر في فصوص الحكم اعلم ان صاحب الطريق المستطيل مائل عن مقصوده خارج عن طريق الاعتدال لانه لا يرى الحق في الظاهر بل يتوهم ان مطلوبه خارج عن هذه المظاهر فيتحرك بالحركة المستطيلة الموصلة اليه ومقصوده معه و هو لا يشعر و اما صاحب الحركة الدورية فلا بداية في سيره و لا نهاية فانه يشاهد الحق في كل المظاهر الروحانية و الجسمانية دنويا كان او أخرويا كما جاء في المحدثين لو دلتم بحبل لسقطتم على الله فاخبر ان الله في باطن الارض اى عالم الاجساد كما انه في باطن السماء اى عالم الارواح والله بكل شيء محيط -

(۱) سلسله اين قوم جعد مشکبار      مسئله دورست لكن دور يار (۱)

(۱) زيادات نام كتاب است در علم فقه از مصنفات امام محمد در مذهب حنفى و باب و سلسه نیز از اسامى كتب است مثله كيسى يکى از مسائل فقه است که شخصى كيسه زر ناشمرده و بى مهر وقت گرفتن ادعاء کرد که زر بسيار بوده و گواه ندارد در اين صورت بر کسى که ودیعت را نگاه داشته ضمان است و اگر شمرده یا مهر کرده تحويل داده قسم لازم میشود - برای آگاهی تام تشریح عربی مذکور بالا رجوع شود

(١) لَوْ عَنِ الْمَسْئَلَةِ لِلْكَيْسِ قَدْ  
لَهُ كَنْزُ الْحَقِّ فِي الْأَكْيَاسِ مَا  
(٢) فَإِذَا مَا نَفْسُ الْخَلْعِ زَمَنَ  
تَزَعَمَ هَذَا قَبِيحاً أَبَدَا  
سَلَّ شَخْصٌ فَأَنْتَ قُلْ بِجَدِّ  
.. لَهُ مِنْ وَسْعٍ عَلَى الْوُسْعِ سَمَى (١)  
وَالْمُبَارَاتِ أَتَى إِيَّاكَ أَنْ  
فِيهِ ذِكْرُ بُخَارَا وَرَدَا (٢)

( ١ ) قال فسی النقایة و ان طر السارق صرة خارجة او طر من الكم و اخذ الدراهم يقطع و ان ادخل يده فى الكم و اخذ الدراهم قطع لانه اخذ المال من المحرز قال فى الدر المختار على تنوير الابصار ( و ان ) نقب ثم ناول آخر من خارج الدار و يسمى اللص الظريف ( او طر ) اى شق ( صرة خارجة من ) نفس ( الكم ) فلو داخله قطع ( او سرق من الابل بغيراً او حملاً لا يقطع ) لان السائق و القائد و الراعى لم يقصد و الحفظ ( و ان شق الحمل فسرق منه او سرق جوالقاً فيه متاعاً و ربه يحفظه او نائماً عليه او بقره او ادخل يده فى صندوق الغير او جيبه او كفه فأخذ المال قطع ) فیا هذا ان سئلت عن مسألة الكيس من عاشق يجيبك من الفقه الاكبر الذى علمه فيقول لك علوم الله و اسراره لا تسعها الاكياس ولا يوجب على اللص القطع اى مال الله ليس بمربوط و لا فى الاكياس محروز بل كل من اخذه فله الحظ الوافر - ( ٢ ) اى ان وقع نفس الخلع بين العاشق و المعشوق مشعراً بالمباراة - قال فى تنوير الابصار الخلع هو ازالة ملك النكاح المتوقفة على قبولها بلفظ الخلع او ما فى معناه فان قالت طلقنى ثلاثاً بالف فطلقها واحدة فعليها ثلث الالف قال شارحه فيدخل فيه لفظ المبارات فانه مسقط و قال هو من الكنايات فيعتبز فيه ما نعتبر فيها و قال و لا بأس به عند الحاجة و هذا لا تنظره غير معقول قبيحاً لانه يذهب بين العاشق و المعشوق فيقع ذكر بخارى اى يقع بينهما كلمات توجب الفراق و الخلع و المبارات مترادفان مثل بلدة بخارى لانها منبع العلوم او حقيقة محل ظهور المرشد فذكرها بعد الوصول للمعشوق و معاينته لا حاجة فيه كما ان الوكيل قدام صدر جهان ذكره بخارى ايقاع للخلع و الندم و المبارات مؤذن بالفراق فعليك ان لا تراه قبيحاً لانه ما وقع الا لمصلحة الوصال قال الفقهاء و لا بأس به عند الحاجة -

(١) مسئله کيس ار پيرسد کس ترا      گو ننگنجد گنج حق در کيسها  
(٢) کردم خلع و مبارا می رود      بد مبین ذکر بخارا می رود

- (۱) کُلُّ شَيْءٍ ذِكْرُهُ خَاصِيَّةٌ وَهَبَ ذَاكَ لِأَنَّ مَاهِيَّةَ (۱)  
 (۲) وَجَدْتَ بِالطَّبْعِ كُلُّ صِفَةٍ تَبْلُغُ الْوَجْهَ لَكَ حَيْثُ تَضَعُ  
 (۳) مِنْ بُخَارًا غُصَّةَ الْعِلْمِ فَقَدْ  
 (۴) عَقَدَ الْعَيْنَ لَهُ فِي الْخَلْوَةِ مِنْ طَرِيقٍ بِالْعُلُومِ مَا طَلَبَ  
 (۵) مَعَ جَمَالٍ لِلْحَبِيبِ مَنْ غَدَى فَمِنْ الْأَخْبَارِ وَالْعِلْمِ وَجَدَ
- وَهَبَ ذَاكَ لِأَنَّ مَاهِيَّةَ (۱)  
 فِي بُخَارًا أَنْتَ كَمْ مَعْرِفَةٍ  
 لِبُخَارًا تَقَرَّغُ مِنْ ذَا .. تَدْعُ ..  
 وَ عَلَى الرُّؤْيَا لِلشَّمْسِ أَبَدَ (۲)  
 كُلُّ مَنْ قَدْ وَجَدَ بِالرُّؤْيَا  
 قُوَّتًا أَوْ يَبْغِي مَقَامًا وَ رُتَبَ  
 وَاحِدًا بِالْقَدَحِ وَ اتَّحَدَا (۳)  
 غُصَّةً .. مَا وَجَدَ وَدَّ فَقَدْ ..

(۱) جواب لمن قال ما الفائدة في ذكره بخاری التي هي محل العلم و المرشد عند ذكر المعشوق فجاز لان كل صفة تمسك ماهية كالعطاء فانه صفة ذات الله من له العطاء و ماهيته فان ذكرت المعطى بملاحظة العطاء حصلت لك كثرة فان اعطاك تجد خاصيته لا تشبه صفة خاصيته اخرى كالغفور و الكريم - (۲) ای لم تمسك غصة بخاری العلم بل احوال نظر و بصر بصيرته على الرؤیة لشمس الجمال و رغب بمشاهدته و فی نسخة ان بخاری ای انظر لذاک بخاری العلم فانه لم یمسك غصة العلوم بل احوال بصر بصيرته على شمس الجمال - (۳) لان طلب الدلیل بعد الوصول للمدلول قبیح و القشر لا یبادل اللب -

- (۱) ذکر هر چیزی دهد خاصیتی  
 (۲) در بخارا در هنرها بالغی  
 (۳) از بخارا غصه دانش نداشت  
 (۴) هر که در خلوت به بینش یافت راه  
 (۵) با جمال جان چو شد همکاسه
- زانکه دارد هر صفت ماهیتی  
 چون بخارا رو نهی زان فارغی  
 چشم بر خورشید بینش می گماشت  
 روز دانشها نجوید دستگاه  
 باشد ز اخبار و دانش تاسه



(۱) فَعَلَى الْعِلْمِ مُدَامًا غَلَبَتْ

وَلِذَا الدُّنْيَا مُدَامًا لِلْعَوَامِ

(۲) حَيْثُ ذِي الدُّنْيَا هُمْ دَوْمًا رَأَوْ

رُؤْيَاهُ .. وَ الْحِسَّ دَوْمًا طَلَبَتْ ..

طَلَبَتْ هُمْ نَظَرُوا فِيهَا الْمَرَامِ

عَيْنًا الْعُقْبَى لَهُمْ دَيْنًا دَرَوْا

### فی بیان وضع وجه ذاک العبد العاشق جانب بخاری

(۳) ذَلِكَ الْعَاشِقُ مَنْ مِنْهُ الدِّمَا

قَلْبُهُ كَمْ خَفِقَ الْوَجْهَ عَجَلْ

(۴) فَحَصَى صَحْرًا بُخَارًا كَالْحَرِيرِ

(۵) مِثْلَ شَيْءٍ جَفَّفَ الْمَاءَ قِبَالَ

مِثْلَ بُسْتَانٍ مِنَ الضَّحْكِ كَمَنْ

نَشَرَ الدَّمْعَ وَ حَرًّا وَ ظَمًا

لِبُخَارِي وَجَّهَ اَزْدَادَ وَجَلْ

عِنْدَهُ الْمَاءُ لِحَبِیحُونَ یَصِیرْ

عَيْنِهِ الصَّحْرَاءُ تِلْكَ وَالرِّمَالُ

قَطَفَ الْأَوْرَادَ وَ اسْتَلْقَى یَفْنَ

(۱) دید بر دانش بود غالب فرا

(۲) زانکه دنیا را همی بینید عین

وان جهانی را همی داند دین

### رو نهادن آن بنده عاشق سوی بخاری

(۳) رو نهاد آن عاشق خونابه ریز

(۴) ریگک هامون پیش او همچون حریر

(۵) آن بیابان پیش او چون گلستان

دل طپان سوی بخارا گرم و تیز

آب جیحون پیش او چون آب گیر

میفتاد از خنده او چو گلستان (۱)

(۱) گلستان در مصراع دوم مرکب از دو لفظ است لفظ گل بکسر کاف فارسی و لفظ ستان یعنی بر پشت خوابیده و ممکن است که در مصراع دوم نیز بضم کاف فارسی و بمعنی بستاننده گل باشد -

- (۱) فِي سَمَرَقَنْدَ كَمْ الْقَنْدُ حَلِي  
سُكَّرًا وَافَتْ وَصَارَ الْمَذْهَبُ  
(۲) يَا بُخَارِي الْعَقْلَ كَمْ أَنْتِ لِيَا  
(۳) اخْتَطَفْتَ الْبَدْرَ لِي دَوْمًا أَنَا  
صِرْتُ مِنْ ذَا أَنَا فِي صَفِّ النِّعَالِ  
(۴) لِبُخَارَا تِلْكَ إِذْ كَانَ السَّوَادُ  
(۵) فِي سَوَادِ الْغَمِّ بَانَ فَانْصَرَعَ  
جَزَعًا مُمْتَدِّ مِنْهُ الْعَقْلُ قَدْ  
(۶) فَعَلَى رَأْسِهِ وَ الْوَجْهِ أَبَدَ  
هُمَّ عَنْ مَاءٍ لَوْرِدِ حُبِّهِ  
(۷) فِي الْخَفَاءِ هُوَ بُسْتَانًا نَظَرَ
- مِنْ بُخَارَا الشَّقَّةُ مِنْهُ بَلَى  
لَهُ ذَاكَ .. وَلِفِرْضٍ وَجَبَا ..  
زِدْتِ لِيَكُنْ أَنْتِ مِثْلَ دِينِيَا  
أَطْلُبُ مِثْلَ الْهَلَالِ بِالضَّنَا  
أَطْلُبُ الصَّدْرَ بَعِزٍّ وَ جَلَالِ  
نَظَرَ مِنْهُ الْبَيَاضُ لِلْمُرَادِ  
سَاعَةً مِنْ غَيْرِ لُبٍّ وَ وَقَعُ  
طَارَ فِي بُسْتَانِ سِرٍّ لَا يُحَدِّ  
مَاءَ وَرِدِ هُمْ رَشُوا مِنْ كَمَدِ  
غَفَلُوا وَ الْعِظَمِ مِنْ قُرْبِهِ  
غَارَةُ الْعِشْقِ لَهُ مِنْهُ الْأَثَرُ

از بخارا یافت وان شد مذهبش

ليک از من عقل و دين بر بوده

صدر می جویم درین صف نعال

در سواد غم بیاضی شد پدید

عقل او پرید در بستان راز

از گلاب عشق او غافل بدند

غارت عشقش ز خود بیریده بود

(۱) در سمرقندست قند اما لبش

(۲) ای بخارا عقل افزا بوده

(۳) بدر میجویم از آنم چون هلال

(۴) چون سواد آن بخارا را بدید

(۵) ساعتی افتاد بیهوش و دراز

(۶) بر سر و رویش کلابی می زدند

(۷) او گلستان نهانی دیده بود

- (۱) قَطَعْتَ عَنْ رُوحِهِ فِي الشَّمْسِ أَنْتَ  
 جَامِدٌ ذَا النَّفْسِ أَذْهَبَ مَا وَجَدْتَ  
 هَبَكَ كُنْتَ الْقَصَبَ بِالسُّكَّرِ  
 لَمْ تَكُ الْمَقْرُونُ عَارِي الْأَثَرِ  
 (۲) فَمَتَاعُ عَقْلِكَ مَعَكَ عَقَلْتُ  
 عَنْ جُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا قَدْ غَفَلْتُ  
 (۳) ذَا الْكَلَامِ مَا لَهُ حَدٌّ أَذْهَبَ  
 مُسْرِعاً حَتَّى الشَّبَابِ ذَا الْأَيِّ  
 لُبْخَاراً جَاءَ مَسْرُورَ الْجَنَانِ  
 بَلَدٌ مَعشُوقِهِ دَارُ الْأَمَانِ

فی بیان مجیء العاشق لبخاری بلا خوف ولا خشية بنحو لا ابالی

و تحذیر الاحباء من الظهور فی بخاری

- (۴) مِثْلُ ذَا السُّكَّرَانِ مَنْ فَوْقَ الْأَثَرِ  
 طَارَ خَالَ الْقَمَرِ مِنْهُ يَصِيرُ  
 مَائِكَ الْجَنْبِ لَهُ قَالَ امْسِكِ  
 لِي.. فَمَا لِي غَيْرُكَ مَنْ مَسَّكَ.. (۱)  
 (۵) كُلُّ مَنْ كَانَ لَهُ قَدْ نَظَرَا  
 فِي بُخَارَا قَالَ قُمْ مُبْتَدِرَا

(۱) ای القمر المعشوق لما رآه سكراناً طائراً كأنه يمسه من جانبه و يقول له امسكني حين وصوله لحضوره -

- (۱) تو فسرده در خور این دم نه  
 باشکر مقرون نه گر چه نئی  
 (۲) رخت عقلت با تو است و عاقلی  
 وز جنود لم تروها غافلی  
 (۳) این سخن پایان ندارد تیزران  
 تا رود سوی بخارا آن جوان

در آمدن عاشق لا ابالی در بخاری و تحذیر کردن دوستان او را

از پیدا شدن

- (۴) همچو آن مستی که پرد بر اثر  
 مه کنارش گیرد و گوید که گیر  
 (۵) هر که دیدش در بخارا گفت خیز  
 پیش از پیدا شدن منشین گریز



- (۱) هَارِبًا لَا تُجْلِسُ السُّلْطَانُ قَدْ  
 سَلَّ مِنْ غَضَبٍ عَنْكَ بِجَدِّ  
 كَيِّ مِنَ الرُّوحِ لَكَ عَشْرَ سِنِينَ  
 يَسْحَبُ حَقْدًا بِهِ الْعُمَرُ كَيْمِينَ  
 (۲) فَحِذَارًا وَ حِذَارًا فِي وَسْطِ  
 دِمِكَ لَا تَتَّكِي دَوْمًا غَلْطِ  
 (۳) مِنْ عَلَى الْقَوْلِ لَكَ وَالْحِيلِ  
 شَحْنَةَ صَدْرِ جِهَانِ وَالْوَلِيِّ  
 وَالسَّيْخِي أَنْتَ كُنْتَ الْمُعْتَمَدِ  
 سَيِّدًا أَسْتَادًا الْحَبَرَ السَّنَدِ  
 (۴) قَدْ غَدَرْتَ وَ زَجَرْتَ وَ فَرَرْتَ  
 وَ خَلَصْتَ كَيْفَ مِنْ بَعْدِ كَرَرْتَ  
 (۵) مَعَ أَلْفِ حَبْلَةٍ مِنْ ذَا الْبَلَاءِ  
 قَدْ هَرَبْتَ وَ لَكَ الْبَالُ خَلَى  
 مَنْ هُنَا جَرَّكَ قَهْرًا بَعَجَلِ  
 بَلَّهِ وَ أَفَاكَ دَوْمًا أَمْ أَجَلِ

- (۱) که ترا می جوید آن شه خشمگین  
 تا کشد از جان توده ساله کین  
 (۲) الله الله در میان خون خویش  
 تسکینه کم کن بر دم و افسون خویش  
 (۳) شحنه صدر جهان بودی و راد  
 معتمد بودی مهندس اوستاد (۱)  
 (۴) غدر کردی و زجر را بگریختی  
 رسته بودی باز چون آویختی  
 (۵) از بلا بگریختی با صد حیل  
 ابلهی آوردت اینجا یا أجل

(۱) مهندس اندازه کننده در قاموس ذکر شده که مهندس مشتق از هندازست معرب اندازه - سپس زای معجمه زا بسین بدل کردند زیوا نه در لغت عرب زای معجمه پس از دال نیامده است -

- (۱) أَنْتَ مَنْ عَقْلِكَ كَانَ مِنْ عَطَا  
رَدَّ لَا يَرْضَىٰ وَفَاقَ غَلَطًا  
فَالْقَضَا لِلْعَقْلِ وَ الْعَاقِلِ قَدْ  
صَيَّرَ الْأَحْمَقَ غِرًّا مُبْتَعَدًا  
(۲) أَرَنْبُ نَحْسٍ يَكُونُ لِلْأَسَدِ  
طَالِبًا عَقْلٌ وَ قَهْمٌ وَ رَشَدٌ  
أَيْنَ لَا أَيْنَ لَهُ مِنْهُ ذَهَبٌ..  
قَالَ إِنْ جَاءَ الْقَضَا ضَاقَ الْقَضَا  
(۳) كَمْ مِائَاتٍ مِثْلَ ذِي مَكْرٍ الْقَضَا  
طُرُقٍ أَوْ مَخْلَصٍ فِيهَا النُّجَاةُ  
(۴) اللَّيْمِينَ وَ الشِّمَالِ كَمْ مِائَاتٍ  
بِالْقَضَا تُرْبَطُ فَالْثُعْبَانُ كَانَ  
.. ذَاكَ وَالْأَمْرَ الْمَحَالَّ قَدْ طَلَبَ..  
..أَيْنَ لَا أَيْنَ يَرَى مِنْهُ الْأَمَانَ..

- (۱) ای که عقلت بر عطاره دق کند  
عقل و عاقل را قضا احمق کند (۱)  
(۲) نحس خرگوشی که باشد شیرجو  
زیرکی و عقل و چالاکیست کو  
(۳) هست صد چندین فسونهای قضا  
گفت از حاء القضا ضاق القضا  
(۴) صدره ومخلص بود از چپ و راست  
از قضا بسته شود کو ازدهاست

(۱) دق بمعنی طعن و طنز است -

## فی بیان قول العاشق للعذال الملیمین المهددین

- (۱) قَالَ مُسْتَسْقِي أَنَا مَائِي سَحَبٌ  
(۲) وَ أَرَادَ قَتْلِي أَيْضًا فَهَلْ  
لَوْ لَهُ آلَافَ أَلْفَ مَرَّةٍ  
(۳) لَوْ هُوَ وَرَمَ بَطْنِي وَ يَدِي  
(۴) لَا يَزُولُ عَنِّي لَوْ يَسْأَلُونَ  
قُلْتُ إِذْ ذَاكَ فَيَا لَيْتَ لِيَا  
(۵) قُلْ لِظُرْفِ بَطْنِي فَلَتَنْخَرِقَ  
لَوْ أَمُوتُ أَنَا فَالْمَوْتُ لِيَا  
(۶) أَنَا مَاءَ النَّهْرِ فِي كُلِّ مَحَلٍّ  
يَأْتِي أَنْ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ الْبَدَلُ
- لِي هَبْ أَدْرِ لِي الْمَاءَ طَلَبُ  
وَجَدَ الْمُسْتَسْقِي مِنْ مَاءٍ وَجَلُ  
هَدَمَ أَوْ خَرَبَ بِالْمَرَّةِ  
إِنَّ عِشْقَ الْمَاءِ مَرَّ الْأَبَدِ  
زَمَنًا مِثِّي أحوال الْبُطُونِ  
كَانَ بَحْرٌ جَارِيًا فِي بَطْنِيَا  
أَنْتَ مِنْ مَوْجِ لِمَاءٍ مُنْدَفِقِ  
مُسْتَطَابٌ وَ الْهِنَا لَمْ يَأِ  
أَنْظُرْ فَالْحَسَدُ مِثِّي عَجَلُ  
عَنْهُ أَجْرِي مِثْلُهُ أَيْغِي الْأَمَلُ

### جواب گفتن عاشق عاذلان را و تهدید کنندگان را

- (۱) گفت من مستسقیم آبم کشد  
(۲) هیچ مستسقی نه بگریزد ز آب  
(۳) گر بیاماسد مرادست و شکم  
(۴) گویم آنکه که بپرند از بطون  
(۵) خیک اشکم گوید از موج آب  
(۶) من بهر جایی که بینم آب جو
- گر چه هم میدانم که هم آبم کشد  
گر دوصد بارش کند مات و خراب  
عشق آب از من نخواهد گشت کم  
کاشکی بحرم روان بودی درون  
گر بمیرم هست مرگم مستطاب  
رشکم آمد بودمی من جای او



- (۱) فَالْيَدُ كَالْدِفِّ وَ الْبَطْنُ كَطَبْلٍ  
أَضْرِبُ كَالْوَرْدِ لِلْمَاءِ أَنَا  
(۲) لَوْ أَرَأَقَ دَمِي الرُّوحُ الْأَمِينُ  
قَطْرَةً أَشْرَبُ بَعْدَ قَطْرَةٍ  
(۳) أَنَا مِثْلَ الْأَرْضِ أَوْ مِثْلَ الْجَنِينِ  
عَاشِقًا مَا دُمْتُ شُغْلِي ذَا أَنَا  
(۴) مَا دَجَى اللَّيْلُ وَ مَا جَنَّ الظَّلَامُ  
كَالْحَصَى لِلدَّمَامِ لَيْلًا وَ نَهَارًا  
(۵) أَنَا نَدْمَانٌ لِأَن مَكْرًا جَعَلْتُ  
عَنْ مُرَادٍ لَهُ كَانَ بِالْغَضَبِ  
(۶) قُلْ لَهُ فَالْغَضَبُ سَوِّقَ عَلَى  
عِيدِ قُرْبَانٍ هُوَ السَّامِيُّ مَحَلَّ
- أَنَا طَبْلُ الْعَشِيقِ أَنِّي هُوَ حَلِّ  
.. بِهِ أُحْيِي مِثْلُهُ رَهْنُ الْهِنَا ..  
أَنَا مِثْلَ الْأَرْضِ أَوْ مِثْلَ الْجَنِينِ  
دَمِي لَا أَرْتَوِي بِالْمَرَّةِ  
دَمِي أَشْرَبُ بِالْقَتْلِ إِدِينُ  
أَمَلِي الْقَتْلُ دَمِي كُلُّ الْمَنَى  
أَنَا مِثْلَ الْمَرْجَلِ أَغْلِي مُدَامُ  
أَشْرَبُ .. الْقَتْلُ لِي حِلُّ جَبَار ..  
وَ غَضِبْتُ الْأَمْرَ مِنْهُ مَا امْتَشَلْتُ  
قَدْ فَرَرْتُ مَا رَعَيْتُ لِي الْأَدَبُ  
رُوحِي السُّكْرَى يَكْ لَا يَا بَطْلِي  
وَلَهُ الْعَاشِقُ تَوَرُّ وَ حَمَلُ

- (۱) دست چون دَف و شکم همچون دهل  
(۲) گر بریزد خونم آن روح الامین  
(۴) چون زمین و چون جنین خون خوارام  
(۳) شب همی جوشم در آتش همچو دیگ  
(۵) من پشیمانم که مکر انگیزختم  
(۶) گوهران بر جان مستم خشم خویش
- طبل عشق آب میکوبم چو گل  
جرعه جرعه خون خورم همچون زمین  
تا که عاشق گشته ام این کاره ام  
روزتا شب خون خورم مانند ریگ  
از مراد خشم او بگریختم  
عید قربان اوست عاشق گاو و میش

- (۱) فَإِذَا مَا التَّوْرُ نَامَ أَوْ أَكَلَ  
 (۲) سَمِنَ أَعْرِفْنِي لِمُوسَى الْبَقْرَةَ  
 جَزَوْ جُزُوي حَشَرَ.. كُلِّ عَاشِقٍ..  
 (۳) إِدِرْ قُرْبَانًا لِمُوسَى الْبَقْرَةَ  
 فَأَقْلُ جُزَيْهَا عَادَ الْحَيَاتُ  
 (۴) يَنْهَضُ الْمَيِّتُ ذَاكَ مِنْ مَحَلِّ  
 فِي خَطَابٍ بَعْضُهَا فِي بَعْضِهَا  
 (۵) مِنْ جَمَادِمَتْ صُرْتُ نَامِيَا  
 مِتُّ وَالْحَيَوَانَ رُمْتُ بِالْآثَرِ
- فَهُوَ لِلذَّبْحِ وَ لِلْعَيْدِ الْأَجَلِ  
 وَلِي تُعْطِيَ حَيَاةً نَضْرَهُ  
 .. غَيْرَ هَيَّابٍ وَ صَبٍّ وَامِقٍ..  
 صَيَّرْتُ تُحْيِي الْعِظَامَ الدَّيْرَةَ  
 لِلَّذِي مَاتَ وَ صَارَ كَالرُّفَاتِ  
 لَهُ مِنْ قَهَرٍ بِهَا فِيهِ حَصَلَ  
 أَصْرُبُوا طَوْعًا وَ أَمْرًا بِهَا  
 ثُمَّ مِنْ بَعْدِ النُّمُو .. ثَانِيَا..  
 صُرْتُ حَيَوَانًا .. نُمُوِي قَدْ دَثَرُ.. (۲)

(۱) ای کما ان حیاة المقتول کانت موقوفة علی ذبح البقرة کذا فی النظر الروح  
 المیة حیاتها موقوفة علی ذبح بقرة النفس الامارة - (۲) ای کنت فی مرتبة المعدن  
 من الجماد ذاک الزمان بواسطه الربیع نمت و صرت نامیا فی مرتبة النبات و ضربت نفسی  
 علی الحيوان فاکلنی و محیت فی وجوده و لقیث مرتبة الحیات بعد مماتی من النماء -

- (۱) گاو اگر خسبد و گر چیزى خورد  
 بهر عید و ذبح او می پرورد  
 (۲) گاو موسی دان مرا جان داده  
 جزو جزوم حشر هر آزاده  
 (۳) گاو موسی بود قربان گشته  
 کمترین جزوش حیاتی گشته  
 (۴) بر جهد آن گشته ز آسایش زجا  
 در خطاب اضر بوه بعضها  
 (۵) از جمادی مردم و نامی شدم  
 وز نما مردم بحیوان سرزدم (۱)

(۱) برای آگاهی از شرح فارسی و عرفانی ابیات مذکور بصفحه ۲۱۳ و ۲۲۴ شرح  
 ملاحادی سبزواری نیز رجوع نمائید -

(۱) وَ مِنْ الْحَيَوَانِ مِتُّ الْأَدَمِيَّ  
فَإِذَا مِمَّ أَخَافُ وَ مَتَى  
(۲) حَمَلَةً أُخْرَى أَمُوتُ وَ الْبَشَرَ  
لِي مِنْ الْأَمْلاَكِ رَأْسًا وَ جَنَاحَ  
(۳) وَلِي حَقٌّ يَأْنُ نَهَرَ الْمَلِكُ  
كُلَّ شَيْءٍ هَالِكٍ إِلَّا وَجْهَهُ  
(۴) مَرَّةً أُخْرَى أَمُوتُ وَ الْمَلِكُ  
وَ اللَّذِي فِي الْوَهْمِ أَنَا لَا يَكُونُ

صِرْتُ .. وَ الْخَبَرَ الْبَصِيرَ الْحَازِمِيَّ ..  
لِي نَقْصٌ أَنَا بِأَلَمُوتِ أَتَى (۱)  
أَتْرُكُ حَتَّى بِهَذَا بِالْأَثَرِ  
أَرْفَعُ .. أَحْيِي بِفُوزٍ وَ نَجَاحٍ ..  
أَطْفُرُ .. أَجْزِي السَّمَاءَ وَ السَّمَكَ ..  
.. فَإِلَيْهِ الْكُلُّ مِنْهُ وَ لَهُ ..  
أَتْرُكُ .. أَطْلُبُ مَا فَوْقَ الْفَلَكَ ..  
لَا وَلَا لَمْ أَنَا ذَاكَ أَكُونُ (۲)

(۱) ای زمان کونی من اجزاء حیوان مت بالذبح و النضاج و صرت آدمی ای انساناً  
بعد ای خوف علی متی اکون ناقصاً من الموت و المحو و القنلاننی کنت فی الاصل  
جماداً فمت و بهذا الموت عرجت لمرتبة النماء ثم مت منه و عرجت لمرتبة الحیوان ثم مت  
بالذبح و الهلاك و عرجت بواسطة التعدی فلقیت فی جسم الانسان مرتبة الانسان فمتی  
انقص اذا مت فی وجه الله تعالی بل اصل لمرتبة الملك - (۲) قربان شوم ای افنی  
نفسی من الملكية و ذاك اللذی لا یأتی فی الوهم اکون ای اصل فی الاستفراق لمرتبة  
انسی بها ما سوى الله و ابقى ببقاء الله -

(۱) مردم از حیوانی و آدم شدم  
(۲) حمله دیگر بمیرم از بشر  
(۳) وز ملک هم بایدم جستن ز جو  
(۴) بار دیگر از ملک قربان شوم  
پس چه ترسم کی ز مردن کم شدم  
تا بر آرام از ملایک بال و پر  
کل شیء هالک الا وجهه  
آنچه اندر وهم ناید آن شوم



- (۱) فَإِذَا لِلْعَدَمِ عُدْتُ الْعَدَمَ  
وَأَصِقًا إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ  
(۲) مَوْتًا أَدِرْ مَا عَلَيْهِ اتَّفَقَتْ  
إِنَّ مَاءَ الْحَيَوَانِ فِي الظَّلَامِ  
(۳) وَيَا كَالْتَيْلُوفِ أَنْتَ أَبَدًا  
مِثْلَ مُسْتَسْقِي لِمَاءِ النَّهْرِ قَدْ  
(۴) مَوْتُهُ بِالمَاءِ لِمَاءِ الطَّلَابِ  
(۵) أَيُّهَا الْعَاشِقُ مَنْ قَلْبًا جَمَدَ  
هُوَ بِالرُّوحِ مِنَ الْأَحْبَابِ قَدْ
- قَالَ كَلَّا رَغْنٌ .. أَوْ زِيرٌ بِمَ ..  
.. وَلَهُ مِنْهُ إِلَيْهِ مَا يَكُونُ .. (۱)  
أُمَّةٌ فِي وَصْفِهِ مَا افْتَرَقَتْ  
.. لَا سِوَاهُ كَانَ مَوْجُودًا مُدَامَ ..  
طَرَفَ النَّهْرِ اتَّقِ أَنْ تَبْعُدَا  
حَرَصَ .. مِنْهُ أَقَامَ مَا ابْتَعَدَ ..  
أَكْثَرَ وَاللَّهُ أَدْرَى بِالصَّوَابِ  
لَا يَسُ الْخِدْعَةَ مِنْ خَوْفٍ وَجَدَ (۲)  
نَقَرَ .. خَافَهُمْ مِمَّا أَعَدَ ..

(۱) ای اکون عدماً اضافياً و هو الفناء من جهة الوجود العارضی و العدم کالارغنون و هو آلة طرب اوجدها افلاطون يقول لی انا الیه راجعون یعنی تقول لی الحقائق اللتی هی بالاضافة العالم الظاهر و عدم باصوات حسان انا لله و انا الیه راجعون -  
(۲) نسخه ثانیه - الخزیه -

- (۱) پس عدم کردم عدم چون ارغنون  
(۲) مرگ دان کان اتفاق امتست  
(۳) همچو نیلوفر بروزین طرف جو  
(۴) مرگ او آبست و او جوای آب  
(۵) ای فسرده عاشق ننگین نمد
- کویدم کانا الیه راجعون  
کاب حیوانی درون ظلمتست  
همچو مستسقی حریص و آب جو  
می خورد و الله اعلم بالصواب  
گوز بیم جان ز جانان می رمد (۱)

(۱) در بعضی نسخ ننگین نمد آمده است شارحی گفته مراد از نمد سست و تنگی صفت تن است یعنی تن نمدی است که از تنگ بافته شده -

- (۱) أَنْتَ يَا عَارَ النِّسَاءِ انْظُرِي إِلَى  
كَمْ مَاتَ مِنْ أُلُوفٍ تَشْرُونَ  
(۲) قَدْ رَأَيْتَ النَّهْرَ فِي النَّهْرِ أَهْرَقَ  
وَمَتَى الْمَاءُ مِنَ النَّهْرِ الْفَرَارِ  
(۳) وَصَفَّهُ فِيهِ فَتَى الدَّائِثِ الْبَقَاءِ  
بِالْقَبِيحِ لَمْ يَكْ آناً وَ لَمْ  
(۴) فَعَلَى النَّخْلِ لَهُ الرُّوحَ لِيَا  
إِنِّي مِنْهُ فَرَرْتُ .. فَأَنَا ..
- سَيْفِ عَشِقٍ لَهُ سُلٌّ فِي الْمَلَأِ  
لَهُ أَرْوَاحاً .. وَ فِيهِ بَشَرُونَ ..  
دَرَمَاءُ الْقُلَّةِ .. وَالْكُوبِ اغْرِقِ  
رَامَ .. فِي النَّهْرِ لَهُ كَانَ الْقَرَارُ ..  
وَجَدَتْ مِنْهُ لَذَا مِنْهُ الْإِلْقَاءُ  
يَكُ بِالتَّاقِصِ .. لَا كَيْفَ وَ كَمْ ..  
أَنَا عَمَلْتُ أَبْنَتَ عُدْرِيَا (۱)  
.. تَأْتِبُ طَابَ لِي فِيهِ الْعَنَا ..

(۱) و فی نسخه غدردان را که ازو بگریختم بالغین المعجزة ای لغدره اللنی هربت منه یعنی لکونی کافراً لنعمة صدر جهان خیانتی و اختیاری للفرار منه قباحة و للاعتذار له بغلبة جذبة للحبة اذهبت خوف الموت والافناء و علقت نفسی علی نخل وصلة الحبيب اعتذار لاجل الفرار من لقائه -

- (۱) سوی تیغ عشقش ای تنگ زنان  
صد هزاران جان نگر دستک زنان  
(۲) جوی دیدی کوزه اندر جوی ریز  
آب را از جوی کی باشد گریز  
(۳) وصف او فانی شد و ذاتش بقا  
زین سپس فی کم شود فی بدلقا  
(۴) خویش را بر نخل او آویختم  
عذر آن را که ازو بگریختم

فی بیان وصول ذاك العاشق لمعشوقه لما غسل يده من روحه

ای فرغ منها

- (۱) وَ كَمِثِلِ الْكُرَّةِ سَارَ عَلَى  
سَمَتِ ذَاكَ الصَّدْرِ مُبْتَلِ الْعُيُونِ  
(۲) وَ بِوَجْهِ فَايَعِ كَالزَّعْفَرَانِ  
سَارَ ذَاكَ الْمَخْطُفِ الْقَلْبِ الْأَمَانِ  
(۳) سَارَ فِي كَفِّهِ سَيْفٌ وَ كَفَنٌ  
إِذْ هُوَ عَاشِقُهُ السُّكْرَانِ كَانَ  
(۴) جُمْلَةُ الْخَلْقِ الرُّؤْسِ فِي الْهَوَاءِ  
(۵) أَنْ هُوَ يُحْرِقُهُ أَوْ يَشْنِقُ  
يَفْعَلُ فِيهِ كَمَا كَانَ الزَّمَانُ  
(۶) كَالْفَرَّاشِ الشَّرِّ نُورًا نَظَرَ
- وَجْهِهِ وَالرَّاسِ سَجَادًا إِلَى  
مَوْقَدِ الْقَلْبِ بِنِيرَانِ الشُّجُونِ  
خِضْلِ الْأَرْدَانِ خَفَاقِ الْجَنَانِ  
يَمِضِي نَحْوَ السَّيِّدِ صَدْرِ جِهَانِ  
يَعِشِقُ الْمَوْتَ يَحْنُ لِلْمَحْنِ  
بِهِ وَ الْمَوْتُ لَهُ طَابَ وَ هَانَ  
وَضَعُوا .. خَافُوا لِبُغْضِ وَ جَفَاءِ ..  
حَالًا الْأَبْلَهُ هَذَا الْأَحْمَقُ  
فَعَلَ بِالسَّيِّئِ الْحِطِّ الْمُهَانَ  
نَفْسُهُ مِنْ حُمَقٍ أَوْرى بِالْشَّرِّ

رسیدن آن عاشق به معشوق خورش چون دست از جان خود بپشت

- (۱) همچو گوئی سجده کن بر رو و سر  
(۲) بارخ چون زعفران اشک روان  
(۳) هم کفن هم تیغ اندر دست او  
(۴) جمله خلقان منتظر سر در هوا  
(۵) این زمان این احمق یک لخت را  
(۶) همچو پروانه شر را نور دید
- جانب آن صدر شد با چشم تر  
رفت آن بیدل سوی صدر جهان  
چونکه بود او عاشق سرمست او  
کش بسوزد یا بر آویزد و را  
آن نماید که زمان بدبخت را  
احمقانه در فتاد از جان برید



(۱) غَيْرَ أَنَّ الْعِشْقَ لَيْسَ شَمْعُهُ

فَضِيَاءٌ فِي ضِيَاءٍ فِي ضِيَاءٍ

(۲) هُوَ مِنْ شَمْعٍ إِلَى النَّارِ انْتَمَى

يُظْهِرُ النَّارَ وَيَطِيبُ وَ هَذَا

مِثْلَ ذَاكَ الشَّمْعِ فَأَقَ طَبْعُهُ

هُوَ وَاللُّطْفُ الْعَمِيمُ وَالصَّفَاءُ

عَكْسُهُ كَانَ لَهُ الشَّانَ سَمَى

كُلُّهُ لَا يُخَمِّدُ مِنْهُ السَّنَا

فی بیان وصف ذاك المسجد المهلك للضيف وفي وصف ذاك العاشق

من بنحو لا ابالی طالب الموت اللذی صار ضیفا فيه

(۳) يَا جَمِيلَ السِّيرَةِ الْقِصَّةُ ذِي

مَسْجِدٍ فِي جَانِبِ الرِّيِّ يُعَدُّ

(۱) لَيْلَةً مِنْ خَوْفِهِ فِي اللَّيْلَةِ

(۵) لِكَثِيرٍ مَا يَهْ عَارِي غَرِيبٍ

(۶) كَالنَّجُومِ نَفْسَكَ مِنْ ذِي اعْلَمَ

اِسْتَمِعْ وَ الْحِصَّةَ مِنْهَا خُذِ

اَحَدُ لَمْ يُلَفَّ لَوْ فِيهِ رَقْدٌ

هَذِهِ مَا هَلَكَ بِالْمَرَّةِ

ذَهَبَ فِي الصُّبْحِ فِي الْقَبْرِ يَغِيبُ

حَسَنًا وَالصُّبْحُ جَاءَ فَافْهَمِ

روشن اندر روشن اندر روشنیست

می نماید آتش و جمله خوشی است

(۱) لیک شمع عشق چون آن شمع نیست

(۲) او بعکس شمعهای آتشی است

صرفه آن مسجد که مهمان گش بود و آن عاشق مرگ جوی لا ابالی

که در آن مسجد مهمان شد

مسجدی بد بر کنار شهر ری

که نه فرزندش شدی آن شب یتیم

صبح دم چون اختران در گور رفت

صبح آمد خواب را کوتاه کن

(۳) يك حكايت گوش کن ای نيك پی

(۴) هيچ كس در وی نخفتی شب ز بیم

(۵) بس كه اندر وی غریبی عور رفت

(۶) خويشتن را نيك از این آگاه كن

- (۱) وَالْكَرَى قِصْرَ لَكَ كُلُّ أَحَدٍ  
يَقْتُلُونَ الضَّيْفَ فِي سَيْفٍ مُقَلٍّ
- (۲) هُوَ سِحْرٌ وَطِلْسَمٌ وَرَصْدٌ
- (۳) ذَلِكَ الْآخِرُ قَالَ ضَعْ عَلَى
- (۴) أَنْ هَنَا يَا ضَيْفُ لَا تَأْتِ الْيَّامُ
- يَسْوَى ذَلِكَ يَأْتِي فَالْكَمِينُ
- (۵) ذَلِكَ الْآخِرُ قَالَ فَضَعُوا
- غَافِلًا أَنْتُمْ إِذَا جَاءَ الطَّرِيقُ
- قَالَ فِيهِ كَمْ شَيَاطِينٍ بَجْدٍ
- ذَلِكَ الْآخِرُ قَالَ فِيهِ بَلْ
- لِعَدُوِّ الرُّوحِ وَ الْجِسْمِ مُعَدٌ
- بَابِهِ نَقْشًا جَلِيلًا فِي الْمَلَأِ
- دَعْ هُنَا لَوْ لَكَ رُوحٌ وَالْجِئَامُ
- كَانَ فِيهِ وَ لَكَ يَأْتِي الْيَقِينُ
- قُفْلًا اللَّيْلَ مَدَامًا وَ اَمْنَعُوا
- لَهُ لَا تَعْطُونَ هَبْ فِيهِ حَقِيقُ

اندران مهمان کشان باتیغ کند

کین رصد باشد عدو جان و جسم

بر درش کای میهمان اینجا مباحث

ورنه مرگ اینجا کمین بگشایدت

غافل کاید شما ره کم دهدید

(۱) هر کسی گفتی که پربانند تند

(۲) وان دگر گفتی که سحرست و طلسم

(۳) وان دگر گفتی که برنه نقش قاش

(۴) شب مخسب اینجا اگر جان بایدت

(۵) وان یکی گفتی که شب قفل نهید

## مجيء الضيف الى ذاك المسجد المهلك للضيف

- (۱) قَبِوْقِتِ اللَّيْلِ ذَا الضُّيْفِ الْغَرِيبِ      جاءَ وَهُوَ سَامِعُ الصَّوْتِ الْعَجِيبِ
- (۲) ذَاكَ كَانَ فَلِأَجْلِ الْإِمْتِحَانِ      قَدْ أَتَى مُمْتَحِنًا مَا فِيهِ بَأْسٌ
- حَيْثُ كُلُّ الرَّجُلِ كَانَ الْأَجَلُ      رُوحُهُ لَا يَحْذَرُ الْأَمْرَ الْجَلَلَ
- (۳) قَالَ كِرْشُ مَعَ رَأْسِ هَبْ لِيَا      نَقَصَا هَبْ إِنْ كَثُرَ رُوحِيَا (۱)
- (۴) حَيَّةٌ قَدْ نَقَصَ قُلُّ لِلْبَدَنِ      إِمِضْ وَالصُّورَةَ يَا ذَانِ فَمَنْ
- أَنَا إِذْ أَبْقَى أَنَا النَّقِشَ أَبَدَ      لَيْسَ بِالْمُعْوِزِ لَيْسَ الْمُعْتَمَدُ
- (۵) إِذْ نَفَخْتُ كُنْتُ مِنْ لُطْفِ الْإِلَهِ      أَنَا نَفَخَ الْحَقُّ أَيْضًا لَا سِوَاهُ
- صِرْتُ لَمَّا الرُّوحُ عَنْ نَائِي الْبَدَنِ      تُفْصَلُ .. أَبْقَى يَفِيضُ ذِي الْمَنَنِ ..

(۱) اشكنبه ای کرش و اراد بالراس والكرش الروح ای افرض نقصان الروح الحيواني فان نقصانها لا يطرأ على نقصان ايماني -

## آمدن مهمان در آن مسجد مهمان گش

- (۱) آن یکی مهمان در آمد وقت شب      کوشنیده بود آن صیت عجب
- (۲) از برای آزمون می آزمود      زانکه پس مردانه و جان باز بود
- (۳) گفت کم گیرم سر و اشکنبه      رفته گیر از گنج جان يك خبه
- (۴) صورت تن گو برو من کیستم      نقش کم ناید چو من باقیستم
- (۵) چون نفخت بودم از لطف خدا      نفخ حق باشم ز نای تن جدا (۱)

(۱) اشاره بآیه درسوره حجر - فاذا سويته ونفخت فيه من روحي فقعوا له ساجدين-



- (۱) صَوْتُ نَفْحٍ لَهُ حَتَّىٰ ذَا الطَّرَفِ  
 لَمْ تَقَعْ حَتَّىٰ لِضَيْقٍ ذَا الصَّدْفِ  
 (۲) يَتْرُكُ الْجَوْهَرَ ذَاكَ إِذْ ذَكَرَ  
 فَتَمَنُّوا الْمَوْتَ مِنْ دُونِ حَدَرٍ  
 أَنْتُمْ يَا صَادِقُونَ إِذْ أَنَا  
 أَصْدُقُ الرُّوحَ لِي أَفِدِي هُنَا (۱)

فی بیان لوم اهل المسجد الضیف العاشق علی نومہ هناك

و تهدیدهم له

- (۳) لَهُ قَالَ الْقَوْمُ إِصْحَ لَا تَنْمَ  
 كَيْ لَكَ لَا يَهْرُسُ إِمَّا أَلَمْ  
 (۴) مَلِكُ الْمَوْتِ كَكَسْبٍ فَعَرِيبُ  
 أَنْتَ لَا تَدْرِي بِحَالِ مَا يَطِيبُ  
 أَنْ جَمِيعُ مَنْ هُنَا نَامُوا الزَّوَالَ  
 وَجَدُوا وَالْوَزَرَ لَا قُوا وَالْوَبَالَ  
 (۵) لَيْسَ هَذَا إِتِّفَاقًا كَمْ مِرَارٍ  
 قَدْ رَأَيْنَا نَحْنُ هَذَا بِاعْتِبَارٍ

(۱) الایة فی سورة الجمعة ( قل یا ایها اللذین هادوا ان زعمتم انکم اولیاء من دون الله فتمنوا الموت ان کتم صادقین -

- (۱) تا نیفتد بانگ نفخش این طرف  
 تا رهد آن گوهر از تنگین صدف  
 (۲) چون تمنوا الموت گفت ای صادقین  
 صادق جان را بر افشانم برین

علامت گردن اهل مسجد همان عاشق را از شب خفتن در آنجا و تهدید

گردن مرد را

- (۳) قوم گفتندش که هین اینجا مخسب  
 تا نکوبد جان ستانت همچو کسب (۱)  
 (۴) که غریبی و نمیدانی ز حال  
 که در اینجا هر که خفت آمد زوال  
 (۵) اتفاقی نیست ما این بارها  
 دیده ایم و جمله اصحاب نهی

(۱) کسب بضم کنجاره یعنی ثقل روغن کنجد و کلمه جانستان کنایه از عزرائیل است -

(۱) مَعَ كُلِّ ذِي النُّهْيِ ذَا الْمَسْجِدِ

وَيْهِ حَلٌّ يَنْصِفُ اللَّيْلَ قَدْ

(۲) فَمِنْ الْوَاحِدِ حَتَّى الْمِائَةِ

لَا يَتَّقِلِيدُ بِأَنْ مِنْ أَحَدٍ

(۳) ذَا الرَّسُولِ قَالَ يَا ذَا الدِّينِ مَا

ذَلِكَ النَّصْحُ غَدَى ضِدُّ الْغُلُولِ

(۴) إِنَّ هَذَا النَّصْحَ صَدَقَ فِي الْوَدَادِ

(۵) أَنْتَ كَالْجَلْدِ لِكَلْبٍ مِنْ وَدَادِ

لَكَ تُبْدِيهِ فَعَنْ عَقْلٍ وَ عَدْلٍ

مَنْ لَهُ فِي لَيْلَةٍ لَوْ قَصَدَا

جَاءَهُ الْمَوْتُ بِسَمٍ لَا يُرَدُّ

كَانَ مَعْلُومًا لَنَا بِالرُّؤْيَةِ

قَدْ سَمِعْنَاهُ .. صَحِيحُ السَّنَدِ ..

كَانَ نَصْحًا وَهُوَ بِالنُّصْحِ سَمِي

عِنْدَ أَهْلِ اللُّغَةِ فِيهِ تَقْوَلُ (۱)

فِي الْغُلُولِ الْخَائِنُ قَيْدَ الْفَسَادِ

كَانَ ذَا النَّصْحِ بِلَا غَدْرِ مُرَادِ

أَبَدًا لَا تُنْمِنِي إِنْ كُنْتَ أَهْلُ

(۱) الغلول الخيانة في المغمم قال الجوهري يقال غل فلان المغاوزه اي دخلها وتوسطها

و غل في المغمم غلولا اي خان -

نیم شب مرگ هلاهل آمدش

نه بتقلید از کسی بشنیده ایم

آن نصیحت در لغت ضد غلول

در غلولی خائن و سگ پوستی

می نمائیمت مگر از عقل و داد

(۱) هر که آن مسجد شبی مسکن شدش

(۲) از یکی ما تا بصد این دیده ایم

(۳) گفت الدین النصیحه آن رسول

(۴) این نصیحت راستی در دوستی

(۵) بی خیانت این نصیحت از و داد

## جواب العاشق للناصحين واللائمين

- (۱) قَالَ يَا نَصَاحُ لَمْ أَتَدَمْ أَنَا  
 (۲) أَنَا كَسَلَانٌ وَضَرْبًا أَكُلُ  
 لَا تَرُمُ عَافِيَةً مِنْ كَاسِلٍ  
 (۳) كَاسِلٌ لَا مِثْلَ مَنْ كَانَ الْوَرِقُ  
 كَاسِلٌ لَسْتُ أَبَالِي وَالْحِمَامُ  
 (۴) كَاسِلٌ لَا مِثْلَ مَنْ بِالْكَفِّ قَدْ  
 كَاسِلٌ وَثَابَ مِنْ ذَا الْجَسْرِ قَدْ  
 (۵) أَنَا لَسْتُ الْكَاسِلَ مَنْ ضَرْبًا  
 بَلْ مِنَ الْكَوْنِ وَ مِمَّنْ يَنْتَمِي  
 (۶) صَارَ لِي الْمَوْتُ لَدَيْدٌ نُفْلًا  
 مِثْلَمَا الطَّيْرُ السَّجِينُ الْقَفْصَا
- قَدْ شَيْعْتُ أَنَا مِنْ هَذِي الدُّنَا  
 أَطْلُبُ الضَّرْبَ فَأَنْتَ الْأَجْمَلُ  
 فِي الطَّرِيقِ فَهُوَ غَيْرُ وَاصِلِ  
 طَلَبَ بِالتَّبَرُّهَامِ وَ عَلِقَ  
 مَنِيِّي مَالِي سِوَاهُ مِنْ مَرَامِ  
 حَصَلَ الدَّرْهَمُ وَالْمَالُ أَعَدَّ  
 عَبَرَ كُلًّا عَنِ الدُّنْيَا ابْتَعَدَ  
 فَوْقَ دُكَّانِ السُّؤَالِ طَلِبَا  
 هُوَ لِلْكَوْنِ يَطِيرُ وَالسَّمِيَّ  
 كَانَ مِنْ ذِي الدَّارِ كَمْ طَابَ لِيَا  
 تَرَكَ طَارَ وَ مِنْهُ خَلَصَا

## جواب گفتن عاشق ناصحان و ملامت گویان را

- (۱) گفت او ای ناصحان من بی ندم  
 (۲) منبلی ام زخم خوار و زخم خواه  
 (۳) منبلی ام نی کو بود خود بر گنج جو  
 (۴) منبلی نی کو بکف پول آورد  
 (۵) آن نه کو بر هر دکانی بر زند  
 (۶) مرگ شیرین گشت و نغمه زین سرا
- از جهان زندگی سیر آمدم  
 عافیت کم جوی از منبل براه  
 منبلی ام لا ابالی مرگ جو  
 منبلی چستی کزین پل بگذرد  
 بل جهد از کون و کانی پرزند  
 چون قفص هشتن بریدن مرغ را



(۱) إِنَّ ذَاكَ الْقَفْصَ مَنْ كَانَ فِي

نَظَرَ الطَّيْرُ لَهُ مِثْلَ الشَّجَرِ

(۲) فَمِنْ الْخَارِجِ كَمْ مِنْ ذِي الطُّيُورِ

دَائِمًا مِنْ لَا أَبَالِي الْقَفْصَا

(۳) ذَلِكَ الطَّيْرُ السَّجِينُ فِي الْقَفْصِ

مَا بَقِيَ أَكُلُ وَلَا شُرْبُ لَهُ

(۴) رَأْسُهُ مِنْ كُلِّ ثَقْبٍ يُخْرِجُ

(۵) يَقْلَعُ فَالْقَلْبُ وَالرُّوحُ إِذَا

وَلَهُ ذَا الْقَفْصِ الْبَابَ فَتَحَ

(۶) لَا كِمِثْلِ الطَّيْرِ ذَاكَ فِي الْقَفْصِ

مِنْ عَلَى أَطْرَافِهِ كَالْحَلَقَةِ

عَيْنِ ذَا الْبُسْتَانِ أَوْ ذَا الرَّقْرِفِ

وَالْبَسَاتِينِ وَ أَنْوَاعِ الْخَضِرِ

حَوْلَ هَذَا الْقَفْصِ رَهْنُ السُّرُورِ

قَرَأُوا وَ الْكُلُّ طِيبًا رَقْصًا

مِنْ سُرُورٍ بِهِ مِنْ غَمٍّ خَلَصَ

لَا وَ لَا صَبْرٌ دَهَادُ الْوَلَهْ

كَيْ لِقَيْدِ الرَّجُلِ وَهُوَ الْمُزْجِعُ

لِلْخُرُوجِ طَلَبَ دَوْمًا كَذَا

مَا يَكُونُ الطَّيْرُ هَذَا بِالْفَرَحِ

كَانَ لِلْأَحْزَانِ رَهْنًا لِلْفُصْصِ

هُرُّ دَارَتْ وَ قَيْدُ الرِّبْقَةِ

مرغ می بیند گلستان و شجر

خوش همی خوانند ز آزادی قصص

نی خورش ماندست نی صبر و قرار

تا بود کین بند از پا بر کند

آن قفس را در گشائی چون بود

کرد بر گردش بحلقه کربگان

(۱) آن قفس که هست عین باغ در

(۲) جوق مرغان از برون کرد قفس

(۳) مرغ را اندر قفس زان سبزه زار

(۴) سر زهر سوراخ بیرون می کند

(۵) چون دل و جانیش چنین بیرون بود

(۶) نی چنان مرغ قفس در اندهان

- (۱) فَمَتَىٰ ذَا الْخَوْفِ فِيهِ وَالْحَزَنُ      كَانَ أَوْ مِنْ قَفْصٍ حَلٍّ زَمَنُ  
(۲) لِلْخُرُوجِ يَأْمُلُ أَلْفَ قَفْصٍ      هُوَ دَوْمًا طَلَبَ اكْتِظَ غُصَصُ  
وَجَدَ دَوْمًا      وَمِنْ هَذَا الْقَفْصِ      مَنْ غَدَى الْأَضْيَقَ نَطًّا وَخَلَصَ (۱)

فی بیان آن جالینوس و الحکماء اللذین هم بمشرب جالینوس عشقهم

- مقصود علی هذه الدنيا لان معرفة جالینوس تأتي مناسبة لعمل الدنيا  
و لم تناسب عمل الآخرة و ليست هی معرفة منخبة مطلوبة حتی  
تروج فی ذلك السوق فلا جرم یری نفسه مع العوام مساویاً و الامر  
یؤمئذ لله وحده و لم تبق لجالینوس و اتباعه فی ذلك اليوم اماره  
(۳) مِثْلَ ذَا قَدْ قَالَ جَالِینُوسُ مَنْ      مَا هَرَّأَ كَانَ یَعْلَمُ وَ یَفْنُ  
(۴) مِنْ هَوَىٰ هَذِي الدُّنَا مِمَّ الْمُنَىٰ      لَهُ كَانَتْ وَ السُّرُورُ وَ الْهِنَا  
لِي نِصْفُ الرُّوحِ تَبْقَىٰ وَ الدُّنَا      أَنْظُرْ مِنْ دُبُرٍ بَغْلٍ أَنَا

(۱) و فی نسخه ( او همی خواهد کزین ناخوش حصص ) ای یطلب ذلك الطیر  
بدل الحصص اللتی همی غیر مرضیة فی اطراف هذا القفص مائة قفص لیصان من الهوی و الحصص-

- (۱) کی بود او را در این خوف و حزن      آرزویی از قفس بیرون شدن  
(۲) او همی خواهد کزین تنگین قفس      صد قفس باشد بگرد این قفس

عشق جالینوس برین حیاة دنیا بود که هنر او اینجا هم بکار می آید هنری  
نه ورزیده است که در آن بازار بکار آید لاجرم آنجا خود را با هوا می یکسان  
می بیند و الامر یؤمئذ له امیری او نمی ماند

- (۳) آن چنانکه گفت جالینوس را      از هوای این جهان و از مراد  
(۴) راضیم کز من بماند نیم جان      که ز کون استری بینم جهان

(۱) فَقَطَّارًا حَوْلَهُ مِنْ هُرَيْرٍ

طَيْرُهُ الْأَيْسَ صَارَ عَنْ مَطَارٍ

(۲) أَوْ هُوَ غَيْرُ الدُّنَا هِذِي الْعَدَمِ

(۳) يَرِ دَوْمًا كَالْجَنِينِ فَالْكَرَمِ

(۴) رَاجِعًا لِلْبَطْنِ فَالْلُطْفِ جَعَلَ

(۵) لَهُ ظَهَرَ الْأَمِّ سَوَى أَنْ إِذَا

فِيهِ وَابْلَغَةِ لِي يَا لَلْمَجَبِ

(۶) أَوْ بِذَاكَ الْبَلَدِ النَّتَنِ الْوَحْمِ

(۷) أَنْظُرْ أُولِي كَسَمِ الْإِبْرَةِ

أَنْ أَنَا مِنْ خَارِجٍ لِلرَّحِمِ

نَظَرَ قَدْ جُمِعَتْ لِلضَّرْرِ

مَالَهُ فِي غَيْرِ ذِي الدُّنْيَا قَرَارِ

قَدَرَأَى وَالْمَحْشَرِ الْمَخْفِيِّ لَمْ

سَحِبَ وَهُوَ مِنَ السَّحَبِ انْهَزَمَ

وَجْهَهُ لِلْمَصْدَرِ وَهُوَ الْمَحَلِّ

أَنَا مِنْ ذَا الْبَلَدِ مَنْ لَا أَدَى

هَلْ أَرَى ذَاكَ الْمَقَامَ وَالطَّلَبِ

يُوجَدُ بَابٌ وَ مِنْهُ فِي الرَّحِمِ

مِنْ طَرِيقٍ لِي يُرَى فِي مَرَّةٍ

أَنْظُرْ أَرْنُو لَيْتَكَ الظَّلَمِ

مرغش آیس گشته بودست از مطار

در عدم نادیده او حشری نهان

می گریزد او سپس سوی شکم

او مقر در پشت مادر میکند

ای عجب بینم بدیده این مقام

کی نظاره کرده می اندر رحم

که ز بیرون رحم دیده شدی

(۱) گربه می بیند بگرد خود قطار

(۲) یا عدم دیده است غیر این جهان

(۳) چون جنین کش می کشد بیرون کرم

(۴) لطف رویش سوی مصدر میکند

(۵) کذا گر بیرون نهم زین شهر و کام

(۶) یا دری بودی درین شهر و خم

(۷) یا چو چشمه سوزنی را هم بدی



- (۱) فَالْجَنِّينُ ذَاكَ عَنْ ذَا الْعَالَمِ  
مِثْلَ جَالِينُوسَ غَيْرَ الْمَحْرَمِ
- (۲) هُوَ لَا يَدْرِي الرُّطُوبَاتِ الَّتِي  
مَدَدًا كَانَتْ أَتَتْ مِنْ عَالَمِ
- (۳) مِثْلَمَا الْأَرْكَانُ هَذِي الْأَرْبَعَةُ  
مِائَةُ عُونَ لَهَا مِنْ بَلَدِ
- (۴) فَإِذَا فِي الْقَفْصِ قَدْ وَجَدَا  
فَمِنْ الْبُسْتَانِ وَالْعَرَصَةِ ذَا
- (۵) تَنْظُرُ رُوحُ النَّبِيِّينَ الْخَضِرُ  
وَالْفَرَاغِ بَتَّةً مِنْ ذَا الْقَفْصِ
- (۶) فَلِجَالِينُوسَ وَ الْعَالَمِ هُمْ  
وَ كَمِثْلِ الْقَمَرِ فِي الْفَلَكَ
- غَافِلٌ أَيْضًا .. لِجَهْلٍ دَائِمٍ ..  
لَهُ كَانَ وَ بِهِ لَمْ يَعْلَمِ  
قَدْ غَدَتْ فِي الرِّحْمِ بِالْمَرَّةِ  
خَارِجَ الْبَطْنِ بِأَمْرِ لَا زِمِ  
فِي الدُّنَا .. فَمِنْ بَدَتْ مُجْتَمِعَةً ..  
لَا مَكَانَ قَدْ أَتَى بِالْمَدَدِ  
مَاءٌ أَوْ حَبًّا وَ وَافَى عِدْدَا  
لَمَعَ وَ الْقَوْتُ صَارَ وَالْغَدَا  
وَالْبَسَاتِينِ لَدَى وَقْتِ السَّقَرِ  
لَا تَرَى فِيهِ الْعَنَاءَ وَالْفُصْصَ  
تَرَكَوْا قَدْ فَرَّغُوا مِمَّا لَهُمْ  
بَزَّغُوا .. شَقُّوْا سِتَارَ الْحَدِّكِ ..

همچو جالینوس او نامحرمی

آن مدد از عالم بیرونی است

صد مدد دارد ز شهر لا مکان

آن ز باغ و عرصه در تافتست

زین قفس در وقت نقلان و فراغ

همچو ماه اندر فلکها بازغند

(۱) آن جنین هم غافلست از عالمی

(۲) او نداند آن رطوباتی که هست

(۳) آن چنان که چار عنصر در جهان

(۴) آب و دانه در قفس گریافته است

(۵) جانهای انبیا بینند باغ

(۶) پس ز جالینوس و عالم فارغند

(۱) لَوْ لَجَّالِیْنُوسَ كَانَ ذَا الْكَلَامِ  
 فَلَجَّالِیْنُوسَ مَا كَانَ الْجَوَابُ  
 (۲) ذَا جَوَابُ ذَلِكَ الْوَاحِدِ مَنْ  
 حَيْثُ أَنَّ الْقَلْبَ بِالنُّورِ التَّصَقُّ  
 (۳) إِنَّ طَيْرَ رُوحِهِ الْفَارَ غَدَا  
 عَرَجُوا مِنْ هُرِّ قَدْ سَمِعَا  
 (۴) وَلِذَا السَّبَبِ الرُّوحُ الْوَطَنُ  
 هُوَ فِي ذَا الثَّقْبِ لِلدُّنْيَا وَمَنْ  
 (۵) فَمِذَا الثَّقْبِ أَيْضًا قَدْ بَنَى  
 وَ يَوْفَقُ الثَّقْبِ عِلْمًا وَضَعَا  
 (۶) لَهُ تِلْكَ الْحَرْفُ مِنْ كَثَرَةِ  
 لَوْ يَمِذَا الثَّقْبِ جَاءَتْ بِالْعَمَلِ

اِفْتِرَاءً مَا لَهُ فِيهِ مَرَامُ  
 لِي وَلَا هَذَا الْخِطَابُ وَالْعِتَابُ  
 قَالَ فِي ذَا الْقَوْلِ اِبْدَاهُ زَمَنُ  
 لَهُ مَا كَانَ مِنَ الْمَعْنَى اِفْتَرَقَ  
 يَطْلُبُ الثَّقْبَ إِذَا كَانَ نِدَا  
 وَلَهُ .. جَرُوا وَمِنْهُمْ جَزَعَا..  
 وَالْفَرَارَ لَهُ حَبٌّ وَافْتَتَنَ  
 كَانَ مِثْلَ الْفَارِ وَاِزَاهُ يَفَنُ  
 لَهُ بُيَانًا عَلَى وَفَقِ الْمُنَى  
 وَ إِلَيْهِ الْعُمَرُ حُبًّا نَزَعَا  
 جَاءَ فِيهَا وَ دَرَاهَا بَكْرَةً  
 كُلُّهَا اخْتَارَ بِهَا نَالَ الْأَمْلَ

پس جوابم بهر جالینوس نیست

که نبودستش دلی با نور جفت

چون شنید از گریگان او عرجوا

اندین سوراخ دنیا موش وار

درخور سوراخ دانائی گرفت

اندین سوراخ کار آید گزید

(۱) ورز جالینوس این قول افتریست

(۲) این جواب آن کس آمد کین بگفت

(۳) مرغ جایش موش شد سوراخ جو

(۴) زان سبب جانش وطن دید و فرار

(۵) هم درین سوراخ بنائی گرفت

(۶) پیشهائی که مر او را درمزید

- (۱) حَيْثُ أَنَّ الْقَلْبَ دَوْمًا قَلْعًا  
فَالطَّرِيقُ لِلنَّجَاةِ سُدٌّ أَنْ  
(۲) فَلَوْ أَنَّ الْعَنْكَبُوتَ الطَّبَعَ قَدْ  
فَمَتَى كَانَ الْبُصَاقُ ضَرْبًا  
(۳) دَرَّةُ ذَا الظَّفَرِ مِنْهَا فِي الْقَفْصِ  
كَانَ إِسْمُ ظُفْرِهَا السَّرْسَامُ مَعَ  
(۴) يَرْكُضُ زَاوِيَةً فِي زَاوِيَةٍ  
قَدْ غَدَى الْمَوْتُ كَقَاضٍ وَالْعَلِيلُ  
(۵) حَيْثُ أَنَّ الشَّاهِدَ ذَا الرِّاحِلِ  
لَكَ يَدْعُو دَائِمًا لِلْمَحْكَمَةِ  
(۶) مُهَلَّةٌ تَطْلُبُ مِنْهُ لِلْهَرَبِ  
وَسَوَى ذَلِكَ قَالَ قُمْ .. فَمَا..
- أَنْ خُرُوجًا يُبْدِي مِمَّا وَقَعَا  
يَجِدُ الْمَخْلَصَ مِنْ قَيْدِ الْبَدَنِ  
كَانَ لِلْعَنْقَاءِ وَافِيًا وَ الْمَدَدُ  
لَهُ فُسْطَاطًا إِلَيْهِ ذَهَبًا  
جَعَلَتْ أَبَدَتْ سُجُونًا وَ غَصَصَ  
قَفْصِ دَوْمًا وَ سُقْمًا وَ وَجَعَ  
لِلدَّوَاءِ طَالِبًا لِلْعَافِيَةِ  
شَاهِدٌ حَالِكَ كَثَرًا وَ الدَّلِيلُ  
جَاءَ لِلْقَاضِي لِأَنَّ ذَا عَاجِلًا  
وَعَلَيْكَ يَنْقُدُ مَا أُبْرِمَهُ  
فَلَوْ أَعْطَاكَ تَجِدُ مِنْكَ الطَّلَبُ  
.. مُهَلَّةٌ عِنْدِي لَكَ لَنْ تَعْلَمَا..

بسته شد راه رهیدن از بدن

از لعابی خیمه کی افراستی

نام چنگش در دو سرسام و غصص

مرگ چون قاضی ورنجوری گوا

که همی خواهد ترا تا حکم گاه

گر پذیرت شد و گرنه گفت خیر

(۱) زانکه دل بر کند از بیرون شدن

(۲) عنکبوت ار طبع عنقا داشتی

(۳) گربه کرده چنگ خود اندر قفص

(۴) گوشه گوشه می دود سوی دوا

(۵) چون پیاده قاضی آمد این گواه

(۶) مهلتی خواهی تو از وی در گریز



- (۱) طَلَبُ الْمُهَلَّةِ قَدْ كَانَ الدَّوَاءَ  
 ذَاكَ فَوْقَ خَرْقَةٍ لِلْبَدَنِ  
 (۲) آخِرَ الْأَمْرِ يَجِيءُ غَضِبًا  
 فَلَكُمْ مِنْ مَرَّةٍ مِنْ مُهَلَّةٍ  
 (۳) يَا كَثِيرَ الْحَسَدِ الْعُذْرَ اطْلُبِ  
 قَبْلَ أَنْ مِنْ مِثْلِ ذَا الْيَوْمِ لَكَ  
 (۴) وَالَّذِي فِي الظُّلْمَةِ مِنْهُ الْفَرَسُ  
 مِنْهُ نُورٌ قَلْبِهِ بِالْمَرَّةِ  
 (۵) فَمِنْ الشَّاهِدِ مَعَ مَقْصِدِهِ  
 حَيْثُ أَنَّ الشَّاهِدَ ذَاكَ دَعَا  
 (۶) خَلِيٍّ عَنْ هَذَا وَ سَوَّقَ يَعْجَلُ  
 هُوَ تِلْكَ اللَّيْلَةَ فِي الْمَسْجِدِ
- وَالْعِلَاجَاتِ بِهِ تَلْقَى الشِّفَاءَ  
 رُقْعًا تَضْرِبُ وَفَقَ الْمِحْنَ  
 فِي صَبَاحٍ قَائِلًا وَاعْجَبَا  
 آخِرَ الْأَمْرِ اسْتَجِبِ بِالْفِعْلَةِ  
 لَكَ مِنْ مَلِكٍ شَدِيدِ الطَّلَبِ  
 يَصُلُ وَ الْخَطَرُ يَرْبُوكَا  
 سَوَّقَ سَارَ حَبِثًا فِي الْغَلَسِ  
 قَلَعَ كَانَ قَوِيَّ الْعَمَرَةِ  
 يَهْرَبُ يَحْذَرُ مِنْ مَوْعِدِهِ  
 لِلْقَضَا مَا طَلِبَ إِلَّا أَذَاهُ  
 سَمَتَ ذَاكَ الْمَرْءَ مِنْ ضَيْفًا نَزَلَ  
 .. وَ لَهُ الْوَاقِعَ صِفَ لَا تُزِدْ..

که زنی بر خرقه تن پارها  
 چند باشد مهلت آخر شرم دار  
 پیش از آن که آن چنان روزی رسد  
 بر کند زان نور دل یکبارگی  
 کان گوا سوی قضا میخواندش  
 کو بمسجد آمد آن شب میهمان

(۱) جستن مهلت دوا و چارها  
 (۲) عاقبت آید صباحی خشم و از  
 (۳) عذر خود از شه بخواه ای پر حسد  
 (۴) وان که در ظلمت براند بارگی  
 (۵) میگریزد از گوا و مقصدش  
 (۶) وین گذر کن جانب آن شخص و ران

## لوم اهل المسجد للضيف

- (۱) لَهُ قَالَ الْقَوْمُ رَحْ ذَا الْجَلْدَا  
كَيْ يَذَا ثَوْبَكَ وَ الرُّوحُ لَكَ  
(۲) مِنْ بَعِيدٍ لَكَ سَهْلًا يَظْهَرُ  
فَالطَّرِيقُ آخِرُ الْأَمْرِ يَصِيرُ  
(۳) فَلَكُمْ مِنْ رَجُلٍ قَدْ صَلَبًا  
وَ يَوَقْتُ الْإِلْتِوَاءِ وَ الْخَطَرُ  
(۴) قَبْلَ وَقْتِ الْخَطَرِ سَهْلًا غَدَا  
مِنْ خِيَالٍ لِلْقَيْحِ وَ الْحَسَنِ  
(۵) فَإِذَا مَا بَاطِنَ الْحَرْبِ دَخَلَ  
فَوْقَ ذَلِكَ الْمَرْءِ صَعْبًا وَ خَطَرَ
- لَكَ لَا تُبْدِي وَ تَرْجُوا الْمَدَا  
لَا يَصِيرُ الرَّهْنُ يَدْنُو حَتْفَكَ  
وَيْكَ فَانْظُرْ حَسَنًا مَا تَقْدَرُ  
كَثْرَةً صَعْبًا بِهِ عَزَّ الْمَسِيرُ  
نَفْسُهُ مِنْ أَوَّلِ مَا رَعِبَا  
مَلَجَاءً رَامَ .. وَ مِنْهُ مَا حَضَرَ ..  
فِي قُلُوبِ النَّاسِ دَوْمًا مَا بَدَى  
.. وَ لَهُمْ زَانٌ عَلَى مَرَّ الزَّمَنِ ..  
فِي الزَّمَانِ لَكَ عَادَ ذَا الْعَمَلِ  
وَ عَلَى النَّفْعِ لَهُ فَاغْضِرْ

### «لوم کردن اهل مسجد میهمان را»

- (۱) قوم گفتندش مکن جلدی برو  
(۲) آن ز دور آسان نماید بر نگر  
(۳) بس کسا کاویخت خود را از نخست  
(۴) پیشتر از واقعه آسان بود  
(۵) چون در آید اندرون کارزار
- تا نگرده جامه و جانت گرو  
که باخر سخت باشد رهگذر  
وقت پیچاپیچ دست آویز جست (۱)  
در دل مردم خیال نیک و بد  
آن زمان گردد بر آن کس کارزار

(۱) دست آویز بر وزن رستاخیز آنچه را همراه آوردند و آن را وسیله دهند و بمعنی در آویختن و دست درچیزی زدن و آن را پشت و پناه خود ساختن و تکیه بر آن کردن ( برهان قاطع ) -

- (۱) حَيْثُ لَسْتَ الْأَسَدَ الرَّجُلَ لَكَ  
إِصْحَاحٌ إِنَّ الْأَجَلَ الذِّئْبُ الْغَنَمِ  
(۲) وَمِنْ الْأَبْدَالِ إِنْ كُنْتَ الْغَنَمِ  
آمِنًا إِيَّتِي فَإِنْ ذِئْبَكَ  
(۳) مَنْ مِنَ الْأَبْدَالِ كَانَ مَنْ يَصِيرُ  
حَوْلَ الْخَمَرِ لَهُ خَلًّا مُدَامَ  
(۴) لَكِنْ أَنْتَ سَاكِرًا كُنْتَ وَقَدْ  
أَسَدًا فَاصْحَحْ زَمَانًا وَافِقَ  
(۵) فَلَا إِلَهَ إِلَّا قَالَ فِي أَهْلِ التَّفَاقُقِ  
بِأَسْهَمٍ مَا بَيْنَهُمْ بِأَسْ شَدِيدٍ  
(۶) فَهُمْ مَا بَيْنَهُمْ مِثْلُ الرِّجَالِ

- كان اجل گر گشت و جان تست ميش  
ايمن آكه گر گك تو سرزير شد  
خمرش از تبديل يزدان خل شود  
شير پندارى تو خود را هيمن مران (۱)  
بأسهم ما بينهم بأس شديد (۲)  
در غرا چون عورتان خانه اند

- (۱) چون نه شيرى هيمن منه توپاى پيش  
(۲) ورز ابدالى و ميشت شير شد  
(۳) كيست ابدال آن كه او مبدل شود  
(۴) نيك مست شير گيرى و از كمان  
(۵) گفت حق ز اهل نفاق ناسديد  
(۶) در بيان هم دگر مردانه اند

(۱) شير گير بمعنى نيم مست و مست - (۲) اشاره بآيه كريمه (بأسهم بينهم شديد تحسبهم جميعا و قلوبهم شى ذلك بانهم قوم لا يعقلون) -



فَالْنَّيِّ قَائِدُ الْغَيْبِ الْأَجَلُ  
 يَا فَتَى لَمْ تَأْتِ أَيُّ جُرْأَةٍ  
 سَكَّرُوا الرِّغْوَةَ بَانَتْ لَهُمْ  
 هُمْ كَالرِّغْوَةِ وَالْعَارِ هَوُوا  
 وَيَوْقَتِ الْكَرِّ وَالْحَرْبِ الْجَلِيلِ  
 وَ يَوْقَتِ الْفِكْرَةِ لِلْعَمَلِ  
 لَهُ يُخْلِي الْقُرْبَةَ بِالْمَرَّةِ  
 أَعْجَبُ كَيْفَ يَفِرُّ مِنْ جُفَاءٍ  
 لَكَ كَالِدَعْوَى الْجُفَاءِ قَدْ بَدَأَ  
 عُدْمَ مِنْكَ ادِّعَاكَ فَاِسُدَّ  
 شَاهِدًا مِنْكَ فَخَلِّي الْغَضْبَا  
 لَكَ كَنْزًا .. كُلٌّ مِنْ جَدِّ يَجِدُ ..

(۱) کَنَسَاءُ الْبَيْتِ کَانُوا بِالْمَثَلِ  
 قَالَ مِنْ قَبْلِ الْوَعْيِ بِالْمَرَّةِ  
 (۲) فَيَوْقَتِ صُحْبَةَ الْحَرْبِ هُمْ  
 وَ يَوْقَتِ الْغَلِي لِلْحَرْبِ هَوُوا  
 (۳) هُمْ وَقْتُ الْغَزْوِ كَالسِّيفِ الطَّوِيلِ  
 (۴) سَيْفُهُ كَانَ كَمِثْلِ الْبَصْلِ  
 طَلِبَ الضَّرْبَ فَوَخَزُ ابْرَةٍ  
 (۵) أَنَا مِمَّنْ طَلِبَ الْعُمُرُ الصَّفَاءِ  
 (۶) عِنْدَ وَقْتِ الصَّقْلِ فَالْعِشْقُ غَدَا  
 لَكَ كَالشَّاهِدِ لَمَّا الشَّاهِدُ  
 (۷) فَلَوْ أَنَّ الْقَاضِيَ ذَا طَلِبَا  
 قُبْلَةَ لِلْحَيَّةِ اعْطِ كَيَّ تَجِدُ

لاشجاعت یافتی قبل الحروب  
 وقت جوش و جنگ چون کف می‌فتند  
 وقت کر و فر تیغش چون پیاز  
 پس بیک سوزن تهی شد خیک و او  
 کو رمد در وقت صیقل از جفا  
 چون گواهی نیست شد دعوی تباه  
 بوسه ده بر مار تا یابی تو گنج

(۱) گفت پیغمبر سپهدار غیوب  
 (۲) وقت لاف غز و مستان کف زنند  
 (۳) وقت ذکر غز و شمشیر دراز  
 (۴) وقت اندیشه دل اوزخم جو  
 (۵) من عجب دارم ز جوای صفا  
 (۶) عشق چون دعوی جفا دیدن گواه  
 (۷) چون گواهی خواهد این قاضی مرنج

(۱) ذَا الْجَفَاءِ لَيْسَ مَعَكَ يَا وَلَدُ  
 (۲) وَجَدَ فَوْقَ الْبَسَاطِ لَوْ ضَرَبَ  
 فَعَلَى ذَاكَ الْبَسَاطِ مَا ضَرَبَ  
 (۳) وَإِذَا مَا الْفَرَسِ قَدْ ضَرَبَا  
 هُوَ فَوْقَ الْفَرَسِ لَمْ يَضْرِبْ  
 (۴) كَيْ مِنْ السَّكْسَكِ تَنْجُو وَالْحَسَنُ  
 لَهُ تَخْتَارُ لِأَنَّ خُمْرًا يَصِيرُ  
 (۵) لَكَ قَالَ أَنْتَ كَمْ هَذَا الْيَتِيمِ  
 (۶) كَيْفَ لَمْ تَخْشَ مِنْ اللَّهِ فَقَالَ  
 فَلَهُ أَنِّي ضَرَبْتُ بَلْ أَنَا  
 (۷) قَدْ ضَرَبْتُ أُمُّكَ أَنَا لَكَ  
 مَوْتَ ذَاكَ الْخُلُقِ مَوْتَ الْفَسَادِ

بَلْ مَعَ الْوَصْفِ الْقَبِيحِ فَبِكَ قَدْ  
 ذَلِكَ الْمَرْءُ الْعَصَا.. هَبْ فِي غَضَبٍ..  
 وَ الْغُبَارَ ضَرَبَ أَبْدَى النَّصَبِ  
 حَاقِدٌ وَ الْعَدُو مِنْهَا طَلَبَا  
 بَلْ عَلَى سَكْسَكِهَا وَالْخَبَبِ  
 تَمْشِي مَاءُ الْعِنَبِ السِّجْنِ زَمَنُ  
 وَ لَهُ التَّبْدِيلُ يَأْتِي بِالْمَسِيرِ  
 وَالصَّغِيرَ تَضْرِبُ الْقَهْرَ الْعَظِيمَ  
 لَهُ يَا رُوحَ الْحَبِيبِ بِالْجَمَالِ  
 فَوْقَ شَيْطَانٍ وَ فِيهِ كَمْنَا  
 لَوْ تَقُولُ كَمْ يَطِيبُ مَوْتُكَ  
 طَلَبْتَ لَا مَوْتَكَ.. أَنْتَ الْمُرَادُ..

بلکه با وصف بدی اندر تو در  
 بر نمد او را نزد بر گرد زد  
 آن نزد بر اسب زد بر سکش  
 شیر زندان کنی تا می شود  
 چون فترسیدی ز قهر ایزدی  
 من بران دیوی زدم کو اندروست  
 مر که آن خو خواهد و مر که فساد

(۱) آن جفا با تو نباشد ای پسر  
 (۲) بر نمد چوبی که آن را مرد زد  
 (۳) گر بزدم اسب را آن کینه کش  
 (۴) تا ز سکش وارهد خوش پی شود  
 (۵) گفت چندان آن یتیم را زدی  
 (۶) گفت او را کی زدم ای جان دوست  
 (۷) مادر ار گوید ترا مر که تو باد



- (۱) ذَا الْفَرِيقِ التَّارِكُونَ لِلْأَدَبِ  
لِلرَّجُولِيَّةِ مَاءٌ وَ الرِّجَالُ  
(۲) قَعِنَ الْحَرْبِ لَهُمْ عُدَّاهُمْ  
وَ مَخَانِثَ وَ مَأْفُونِينَ هُمْ  
(۳) فَقَلِيلًا اِسْمَعِ الْقَوْلَ الْهَذَرَ  
وَ بِصِفِّ الْحَرْبِ مَعَ امْتِثَالِ ذِي  
(۴) حَيْثُ زَادُوَكُمْ خَبَالًا قَدْ ذَكَرَ  
لَكَ عَنْ صَحْبٍ ضِعَافٍ حَوْلِ  
(۵) لَوْ هُمْ مَعَكُمْ يَكُونُوا الرُّفَقَاءَ  
صَيَّرُوا كَالْتَّبَنِ لَا لُبَّ لَهُمْ
- مِنْهُ قُرُّوا وَ بِهِ خَافُوا النَّصَبُ  
أَهْرَقُوا هَانُوا صِفَاتًا وَ خِلَالُ  
أَرْجَعُوهُمْ وَ وَهَتْ أحوَالُهُمْ  
دَائِمًا ظَلَمُوا.. وَلَا سِعْرَ لَهُمْ..  
وَ الَّذِي صَوَّتَ كِبَرًا رَافَضَ  
لَا تُرْحَ وَ أَتْرَكَ لَهَا الْوَصْفَ الْبَدِيَّ  
الْإِلَهَ وَرَقَ الْوَجْهِ كَدَّرَ  
.. عَنْهُمْ إِعْرَاضَ عِنْدَ أَمْرِ مُشْكِلٍ.. (۱)  
فَالْغَزَاةَ وَ الْجُنُودَ الْأَقْوِيَاءَ  
جُبْنَاءَ بِالتَّفَاقِ مِثْلَهُمْ

(۱) الاية في سورة التوبة في حق المنافقين ( لو خرجوا بينكم ما زادواكم الا خبلا و لا وضعوا خلالكم يفتونكم الفتنة و فيكم سماعون لهم والله عليهم بالظالمين ) -

- (۱) آن گروهی که ادب بگریختند  
(۲) عاذلشان از غی و راندند  
(۳) لاف و غرّه و ژاژ خارا کم شنو  
(۴) زانکه زادو کم خبالا گفت حق  
(۵) که گر ایشان با شما همراه شوند
- آب مردی و آب مردان ریختند  
تا چنین حیز و مخنث ماندند  
با چنینها در صف هیجا مرو  
کز رفاق سست بر گردان ورق  
غازیان بی مغز همچون که شوند



- (۱) مَعَكُمْ بِالصِّفِّ سَوَوْا نَفْسَهُمْ  
يَهْرَبُونَ وَلِقَلْبِ الصِّفِّ قَدْ  
(۲) فَقَلِيلُ الْجَنْدِ مِنْ غَيْرِ النَّفَرِ  
أَحْسَنُ مِنْ أَنْ مَعَ أَهْلِ التَّفَاقِ  
(۳) إِنَّ لَوْزاً قَلَّ مَنخُولاً يَرُوقُ  
(۴) لَوْ غَدَى الْمَخْلُوطُ بِالْمَرِّ فَهَبْ  
وَحِداً شَيْئَةً نَقَصَهُمَا  
(۵) فَالْمَجُوسِيُّ لَهُ الْقَلْبُ أَبَدٌ  
عَاشَ عَنْ حَالٍ لِذَاكَ الْعَالَمِ
- وَاحِداً وَ الشِّدَّةِ مِنْ بَعْدِهِمْ  
كَسَرُوا.. جَاءُوا بِرُغْبٍ لَا يَحْدُ..  
ذَا.. وَمَنْ كَانَ سَدِيداً بِالنَّظَرِ..  
تُحْشَرُونَ وَ تَرُونَ الْأَفْترَاقَ  
طَعْمُهُ اللَّوْزُ الْكَثِيرَ وَ يَفُوقُ  
صُورَةً مُرّاً وَ حُلُوّاً مُنْتَخَباً  
كَانَ إِذْ لَمْ يَتَّحِدْ قَلْبُهُمَا (۱)  
خَائِفاً كَانَ لِأَنَّ بِالشِّكِّ قَدْ  
كَانَ فِي شِكِّ وَ وَهْمٍ دَائِمٍ.

(۱) ای کذا مغلوب النفس و لو کان فی الصورة شیخا فهو اسوء حالا من الشیطان.

- (۱) خویشان را با شما هم صف کنند  
(۲) پس سپاهی اندکی بی این نفر  
(۳) هست بادام کم خوش پیخته  
(۴) تلخ و شیرین گریبورت یکشی ند  
(۵) کبر ترسان دل بود کو از گمان
- بس گریزند و دل صف بشکنند  
به که با اهل نفاق آید حشر  
به ز بسیاری به تلخ آمیخته  
نقص از آن افتاد که همدل نی اند  
می زید در شک ز حال آن جهان

- (۱) فِي الطَّرِيقِ يَذْهَبُ وَ الْمَنْزِلَا  
 فِي الطَّرِيقِ قَلْبُهُ أَعْمَى يَلَا  
 (۲) فَالطَّرِيقَ حَيْثُ مَنْ رَامَ السَّفَرَ  
 لَهُ بِالتَّرْدِيدِ كَثْرًا وَ الْأَلَمَ  
 (۳) كُلُّ مَنْ قَالَ لَهُ لَيْسَتْ ذَا  
 هُوَ مِنْ خَوْفٍ لَهُ ذَاكَ الْمَكَانَ  
 (۴) وَ الطَّرِيقَ لَوْ بِهِ حِينًا عَلِمَ  
 مِنْ ضَجِيجٍ يَدْخُلُ فِي سَمْعِهِ  
 (۵) فَإِذَا مَعَ مَنْ هُمْ مِثْلَ الْجِمَالِ  
 إِذْ بَوَقْتِ الضِّيقِ وَ الْخَوْفِ هُمْ  
 (۶) فَكَثِيرًا مَا هُمْ قَرُّوا لَكَ  
 هَبَكَ سِحْرَ بَابِلَ هُمْ أَظْهَرُوا
- مَا دَرَى وَ الْخَطَوَ يُلْقِي عَجَلًا  
 عِلْمِ الْوَاقِعِ طَرًّا جَهْلًا  
 مَا دَرَى كَيْفَ يَسِيرُ لَا حَذَرَ  
 سَارَ مَعَ قَلْبٍ وَرَى نَارًا وَ دَمَ  
 مِنْ طَرِيقٍ لَمْ يَكُ قَيْدَ الْأَذَى  
 يَقِفُ يَحْذَرُ أَنْ يَسْرِى زَمَانُ  
 قَلْبُهُ الْيَقْظَانُ أَنَّى مَا يُلِمُ  
 بِالطَّرِيقِ عَالِمٌ مَعَ نَفْعِهِ  
 بِالْقُلُوبِ لَا تُرَافِقُ أَيُّ حَالٍ  
 آفِلُونَ .. الْجُبْنُ بَانَ بِهِمْ ..  
 تَرَكُّوْا .. مُنْفِرَدًا مُرْتَبِكًا ..  
 بِادِعَاءٍ مِنْهُمْ وَ افْتَحَرُّوا

- (۱) میرود در ره نداند منزلی  
 (۲) چون نداند ره مسافر چون رود  
 (۳) هر که گوید های این سوره نیست  
 (۴) و در بداند ره دل با هوش او  
 (۵) پس مشو همراه این اشتر دلان  
 (۶) بس گریزند و ترا تنها هلند
- گام ترسان می نهد اعمی دلی  
 با تردها و دل پر خون شود  
 او کند از بیم آنجا وقف و ایست  
 کی رود هر های و هو در گوش او  
 زانکه وقت ضیق و بیم اند آفلان  
 گرچه اندر لاف سحر با بلند

- (۱) فَمِنْ الْأَرْعَنِ أَنْتَ الْحَرْبُ لَا  
وَمِنْ الطَّائُوسِ صَيْدًا وَ عَمَلُ  
(۲) طَبْعُكَ الطَّائُوسُ وَالْوَسْوَاسَ قَدْ  
نَفْسًا يَضْرِبُ حَتَّى مِنْ مَقَامِ  
تَطْلُبِ الرَّاحَةَ حَبِّ فِي الْمَلَأِ  
وَيْكَ لَا تَطْلُبُ وَلَا تَلْوِي الْأَمْلَ  
جَرِّ فَيْكَ وَهُوَ قَهْرًا وَ أَدَدَ  
لَكَ بَتًّا يَقْلَعُ يُؤَلِّي الْحِمَامَ

### فی بیان قول الشیطان لقریش هلموا الحرب احمد (ص)

فانی اعاونکم و ادعو قبیلتی لمعاونتکم و فی هر به عند ملاقات الصفین (۱)

- (۳) مِثْلَمَا الشَّيْطَانُ فِي الْعَسْكَرِ صَارَ  
(۴) إِنِّي جَارٌ لَكُمْ لَمَّا قُرَيْشُ  
وَأَحَدًا مِنْ مِائَةِ قَالَ جِهَارُ  
حَضَرُوا مِنْ قَوْلِهِ جَيْشُ فَجَيْشُ  
لِلْقِتَالِ وَرَدًا اصْطَفَا مَعَا ..  
وَالِي الْهَيْجَاءِ كُلُّ هَرَعًا ..

(۱) قال تعالى في سورة الانفال ( فزین لهم الشیطان اعمالهم و قال لا غالب لكم اليوم من الناس و انی جار لكم فلما ترائت الفتنان نکس علی عقبیه و قال انی بری منکم انی اری ما لا ترون انی اخاف الله والله شدید العقاب ) و کن أتاسم فی سورة سراقه بن مالک سید تلك الناحية - فلما رأى الملائكة بعد التقاء الفتنين نکس هارباً -

- (۱) تو زرعنایان بجو هین کارزار  
(۲) طبع طاوسیست وسواست کند  
توز طاوسان مجو صید و شکار  
دم زند تا از مقامت بر کند

گفتن شیطان قریش را که بجنگ احمد (ص) آید که من یارها گتم و قبیلہ خود را  
بیاری خزانم و گریختن او در وقت ملاقات صفین

- (۳) همچو شیطان در سپه شد صد یکم  
(۴) چون قریش از گفت او حاضر شدند  
خواند افسون کاننی جار لکم  
هر دو لشکر در ملاقات آمدند



- (۱) فَمِنْ الْأَمْلَکِ .. یُسْرِی وَ یَمِینِ  
نَظَرَ الشَّیْطَانُ صَفْوَاً عَسْکَرَا
- (۲) ذِی جُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا الصَّفَ قَدْ  
رُوحُهُ مِنْ خَوْفِهَا دَوْماً غَدَتْ
- (۳) جَرَّ خَلْفَا رِجْلَهُ نَكْصَاً وَ قَالَ  
مُعْجَبَاً أَنْظُرْ أَخْشِی اللَّهُ عَوْنُ
- (۴) لَهُ قَالَ الْحَارِثُ مَنْ كَسْرَا  
فَلِمَهُ أَنْتَ لِي فِي مِثْلِ ذَا
- (۵) قَالَ حَالَا أَرْنُوا حَرْبَاً وَ كَرْبَاً
- فِي حَوَالِي طَرِيقِ الْمُؤْمِنِينَ  
لَجِبَا جَرَّارَ رُعْبَا أَبْهَرَا
- ضَرَبَتْ.. جَلَّتْ سِلَاحَاً وَ عُدَّة..  
بَيْتَ نَارٍ بِالشُّجُونِ اتَّقَدَتْ
- عَسْكَرَا جَرَّارَ كَمْ زَادَ جَلَالُ  
مَالِي إِمْضُوا أَرِي مَا لَا تَرَوْنَ
- قَهْ بِالشَّكْلِ.. وَ زَادَ إِفْتِرَا ..  
لَمْ تَقُلْ .. كُنْتُ لِي شَرًّا أَذِي..
- قَالَ لَا تَرْنُو جَعَاشِيشَ الْعَرَبِ

- (۱) دید شیطان از ملایک اسپهی  
(۲) ان جنود لم تروها صف زده  
(۳) پای خود واپس کشیده میگرفت  
(۴) گفت حارث ای سراقه شکل همین  
(۵) گفت این دم من همی بینم حرب
- سوی صف مؤمنان اندر رهی  
گشت جان او ز بیم آتشکده  
که همه بینم سپاهی بس شگفت  
وی چرا تو می شگفتی اینچنین (۱)  
گفت نی بینی جعاشیش عرب

(۱) تعبیر سراقه برای اینکه شیطان بصورت سراقه آمده بود و کافران او را سراقه میدانستند و در برخی از کتابها آمده که ابوجهل گفته ( یا سراقه الفرار قبل الحرب ) و ممکن است که گفتارهای مذکور میان حارث و شیطان واقع شده باشد -

مَا نَظَرْتَ غَيْرَ ذَٰلِكَ عَدَا  
 فِي الزَّمَانِ ذَا قِتَالٍ وَجِدَالٍ  
 بِهِ قُيِّدْتُ.. أُسِيرًا لِقِنَا..  
 تَأْتِي مَعِ فَتَحٍ وَتَبْدُو قُدْرَةَ  
 كُنْتُ.. فِي الْبَارِحَةِ.. الْقَرَمُ الْهُمَامُ  
 كَالْمَخَانِيثِ وَ لَا شَيْئًا تَصِيرُ  
 اتَّبَعْنَا وَ أَتَيْنَا مَعَكُمْ  
 نَحْنُ صِرْنَا.. وَ لَنَا حَانَ الْعَطَبُ..  
 قَةَ هَذَا مِنْ عِتَابٍ قَدْ جَرَى  
 يَدُهُ مِنْ يَدِهِ بُغْضًا سَحَبَ  
 وَجَعُ كَثُرَ وَ ضَغْطُ وَ أَلَمُ

(۱) أَنْتَ يَا مَنْ كُتِلَ عَارًا بَدَا  
 فِي الزَّمَانِ ذَاكَ دَعْوَى وَ جَلَالٍ  
 (۲) قُلْتَ فِي الْبَارِحَةِ دَوْمًا أَنَا  
 كَيِّ لَكُمْ فِي كُلِّ آنِ نُصْرَةَ  
 (۳) يَا أَمِينُ قَائِدُ الْجَيْشِ الْهُمَامُ  
 فِي الزَّمَانِ ذَا مَهِينًا وَ حَقِيرَ  
 (۴) نَحْنُ حَتَّى النَّفْسِ ذَاكَ لَكَ  
 لِلْوَيْطِيسِ أَنْتَ رِحْتَ وَ الْحَطَبُ  
 (۵) وَ مُذَ الْحَارِثُ قَالَ مَعَ سُرا  
 (۶) ذَا اللَّعِينِ جَاشَ حَقْدًا وَ غَضَبَ  
 إِذْ لَهُ مِنْ قَوْلِهِ فِي الْقَلْبِ لَمْ

آن زمان لاف بود این وقت جنگ  
 که بودتان فتح و نصرت دمبدم  
 وین زمان نامرد و ناچیز و مهین (۱)  
 تو بتون رفتی و ما هیزم شدیم  
 از عتابش خشمگین شد این لعین  
 چون زگفت اوش درد دل رسید

(۱) می نه بینی غیر این لیک ای توننگ  
 (۲) دی همی گفتمی که پابند آن شدم  
 (۳) دی زعیم الجیش بودی ای لعین  
 (۴) تا بخوردیم آن دم تو و آمدیم  
 (۵) چونکه حارث با سراقه گفت این  
 (۶) دست خود خشمین ز دست او کشید

ثُمَّ قَرَّ مِنْ شَدِيدِ مَكْرِهِ  
إِذْ هَوَّكُمْ عَالَمٍ فِي ذَا الطَّرِيقِ  
قَالَ .. لَا أَدْفَعُ شَيْئًا عَنْكُمْ..

إِذْ عَلَيهِ هَجَمَ رُعْبُ الظَّفَرِ  
بَدَنُ قَرٍّ وَ لَكِنْ لُهُمَا

مَلَكٌ وَ الْعَقْلُ بِالْعِدِّ هُمَا  
ظَهَرَا اثْنَيْنِ لَنَا بِالصُّورَةِ

مَانِعُ الْعَقْلِ عَدُوُّ رُوحَا

يَحْمِلُ كَالضَّبِّ يَبْغِي الْمُلْتَمَسَ  
تَارِكًا مَا لَهُ كَانَ طَالِبًا

(۱) ضَرَبَ الشَّيْطَانُ فَوْقَ صَدْرِهِ

(۲) ذِي الْمَسَاكِينِ الدَّمُ مِنْهَا أَرِيقُ  
خَرَّبَ إِنِّي بَرِيئٌ مِنْكُمْ

(۳) لَهُ دَقُّ الصَّدْرِ الْقَاهُ وَ قَرٍّ

(۴) فَكَلَا الشَّيْطَانِ وَالنَّفْسُ هُمَا

(۵) بَانَتِ الصُّورَةُ ثَنَتَيْنِ كَمَا

وَاحِدًا كَانَا لِأَجْلِ الْحِكْمَةِ

(۶) لَكَ خَصْمٌ مِثْلُ ذَا فِي سِرِّكَ

(۷) كَانَ .. وَ الدِّينَ .. فَفِي جَرِّ نَفْسٍ  
ثُمَّ لِلثَّقْبِ يَفِرُّ هَارِبًا

خون آن بیچارگان زین مکر ریخت

پس بگفت انی بریئی منکم

پس گریزان شد چو هیبت تاختش

در دو صورت خویش را بنموده اند

بهر حکمتهاش دو صورت شدند

مانع عقلست و خصم جان خویش

پس بسوراخی گریزد در فرار

(۱) سینه اش را کوفت شیطان و گریخت

(۲) چونکه ویران کرد چندین عالم او

(۳) کوفت اندر سینه اش و انداختش

(۴) نفس و شیطان هر دو یک تن بوده اند

(۵) چون فرشته و عقل کایشان یک بدند

(۶) دشمنی داری چنین در سر خویش

(۷) یک نفس حمله کند چون سوسمار



..بَهْرَبَ صُنْعاً صُنُوفَ وَضُرُوبَ..

لِيَفِرَّ لَوْ رَأَى مَا يُزْعِجُ

عَنْ نَفُوسِ النَّاسِ ثُمَّ انْهَزَمَا

سُمِّيَ فِيهِ .. يَهِ الذِّكْرُ وَرَدَ ..

كَخُنُوسِ الْقُنْفُذِ لَيْسَ أَقْلُ

وَ الْإِيَابُ لَهُ مِنْ بَابٍ لِابَابٍ

لَهُ بِالْخَتَّاسِ فِي الذِّكْرِ انْعَرَفَ

مَائِلٌ وَ الشَّيْبَةُ مِنْهُ يَصِيرُ

يَخْتَفِي مِنْ خَوْفِ صَيَادٍ عَبَسَ

وَجَدَ الْفُرْصَةَ مِنْهُ لِلْأَذَى

لَهُ جَرَّ الْحَيَّةُ مِنْهُ الْغَلَبُ

(۱) هُوَ حَالاً لَهُ فِي الْقَلْبِ تَقُوبٌ

رَأْسُهُ مِنْ كُلِّ ثَقْبٍ يُخْرِجُ

(۲) فَاسْمُ إِبْلِيسَ لِهَذَا كَيْتَمَا

لِلشُّقُوبِ ذِي غَدَا الْخَتَّاسِ .. قَدْ ..

(۳) إِذْ لَهُ كَانَ الْخُنُوسُ بِالمَثَلِ

مِثْلَ رَأْسِ الْقُنْفُذِ كَانَ الدِّهَابُ

(۴) وَلِذَاكَ اللَّهُ ذَا إِبْلِيسَ وَصَفَ

حَيْثُ رَأْسَ الْقُنْفُذِ ذَاكَ الْحَقِيرُ

(۵) رَأْسُ ذَاكَ الْقُنْفُذِ كُلُّ نَفْسٍ

(۶) مِثْلَ هَذَا فَعَلَ حَتَّى إِذَا

أَخْرَجَ الرَّأْسَ بِذَا الْمَكْرِ الْعَطْبُ

سر زهر سوراخ می آرد برون

واندر آن سوراخ رفتن شد خنوس

چون سر قنفذ ورا آمد شدست

کوسر آن خارپشتک را بماند

دمبدم از بیم صیاد درشت

زینچنین مکرری شود مارش زبون

(۱) دردل او سوراخها دارد کنون

(۲) نام پنهان گشتن دیو از نفوس

(۳) که نفوسش چون خنوس قنفذ است

(۴) که خدا آن دیو را خناس خواند

(۵) می نهان گردد سر آن خارپشت

(۶) تا چو فرصت یافت سر آرد برون

نَقَطَعُ مِنْ بَاطِنٍ .. فَبِكَ عَمِيقُ ..  
 مِنْ يَدٍ تَعْلُوكَ .. أَوْ مِنْكَ تَلِيقُ ..  
 شَهْوَةٌ كَانَتْ غَدَى الْقَلْبِ زَمَنُ  
 وَ سَحِينِ الْجَزَعِ .. وَ الْعَاهَةِ ..  
 فَاسِدًا حَتَّى الْعَوَانُ لِلْعَذَابِ  
 مِنْ حَدِيثٍ صَحَّ ذَا النَّصْحِ الْإِنِيقُ  
 مِنْ بَجَنَبِيكَ غَدَتْ دَوْمًا لَكَ  
 لِلْعَدُوِّ ذَا وَجَدٍ بِالْحَرْبِ  
 وَاللَّجَاجِ فَبِذَا تَلْقَى الرَّشَادُ  
 وَ الْإِخْصَامِ ذَا الْعَذَابِ السَّرْمِدي  
 لَوْ يُسَوِّي الْمَوْتَ سَهْلًا وَ الْعَطْبُ  
 صَيْرَ مِنْ مِثْلِ ذَا بِالْقُدْرَةِ

(۱) وَجَدَتْ لَوْلَا أَنْ النَّفْسُ الطَّرِيقُ  
 فَمَتَى كَانَ لِقَاطِعِ الطَّرِيقُ  
 (۲) لِقِتْضَاءِ الشَّحْنَةِ ذِي وَهْيَ مَنْ  
 قَيْدَ أَسْرِ الطَّمْعِ وَ الْآفَةِ  
 (۳) مِنْ عَوَانِ السِّرِّ ذَا صِرَتِ الْخَرَابِ  
 (۴) وَ لِقَهْرِ لَكَ قَدْ وَافَى طَرِيقُ  
 اسْتَمِعْ أَعْدَى عَدُوِّ نَفْسِكَ  
 (۵) وَ يَكْ لَا تَسْمَعُ صَرَخًا وَ صَخَبَ  
 فَكَأَبْلِيسَ يَكُونُ فِي الْعِنَادِ  
 (۶) فَعَلَيْكَ لِلدُّنَا وَ الْعِدَدِ  
 (۷) صَيْرَ سَهْلًا هُوَ أَيُّ عَجَبِ  
 هُوَ مِنْ سِحْرِ لَهُ كَمْ مِائَةٍ

رهزنان را بر تو کی دستی بدی  
 دل اسیر حرص و آزو آفتست  
 تا عوانان را بقهر تست راه  
 بین جنیکم لکم اعدی عدو  
 کو چو ابلیس است در رنج و ستیز  
 آن عذاب سرمدی را سهل کرد  
 او ز سحر خویش صد چندان کند

(۱) گر نه نفس از اندرون راهت زدی  
 (۲) زان عوان مقتضی که شهوتست  
 (۳) زان عوان بتر شدی دزد و تباه  
 (۴) در خبر بشنو تو این پند نکو  
 (۵) طمطراق این عدو مشنو گرین  
 (۶) بر تو او از بهر دنیا و نبرد  
 (۷) چه عجب گر مرگ را آسان کند



- (۱) فَلَكُمْ بِالصَّنْعَةِ السِّحْرِ جَعَلَ  
ثُمَّ أَيْضاً جَعَلَ ذَلِكَ الْجَبَلَ  
(۲) عَمَلُ السِّحْرِ كَذَا مِنْهُ النَّفْسُ  
فِي كُلِّ نَفْسٍ مِنْهُ قَلْبٌ  
(۳) سَاعَةً مِثْلَ الْحِمَارِ الْأَدَمِيِّ  
يُظْهِرُ كَالْأَدَمِيِّ ذِي الْيُوسَامِ  
(۴) مِثْلُ ذَا السَّاحِرِ فِيكَ أَنْتَ سِرٌّ  
(۵) فَبِذَاكَ الْعَالَمِ مَنْ وَجِدَا  
عِنْدَهُمْ سِحْرٌ وَ لِّلْسِحْرِ هُمْ
- تَبَنَّى بِالْعِظَمِ مِثْلَ الْجَبَلِ  
خَفَّةً كَالْتَبَنَةِ أَوْ بِالْأَقْلِ  
يَنْفَخُ .. مَا لَهُ كَانَ الْمُتَمَسِّ (۱)  
مَا هُوَ الْوَاقِعَ وَالْمَعْنَى غَلَبَ  
يُظْهِرُ أُخْرَى الْحِمَارِ الْأَعْجَمِيِّ  
.. قَلْبَ الْوَاقِعِ مِنْهُ بِالْمَرَامِ ..  
( إِنَّ فِي الْيُوسَايَ سِحْرًا مُسْتَمَرًّا )  
سَاحِرُونَ وَجِدُوا .. زَادُوا هُدًى ..  
مَنْحُوا السِّحْرَ .. الْحَلَالُ لَهُمْ ..

(۱) ای فعل السحر هذا هو انه ینفخ نفساً قال الجوهری و النفس و احد الانفاس و اراد به النفث لانه شبيه بالنفخ و هو اقل من التفل و قد نفث الراقي ینفث و النفثات فی العقد السواحر و الحية تنفث السم اذ انكرت قال فی الجلالین فی قوله تعالی ( و من شر النفاثات ) السواحر تنفث ( فی العقد ) اللتی تعقدها فی الخیط ینفخ فیها بشیء تقوله من غیر ریق -

- (۱) سحر کاهی را بصنعت که کند  
(۲) کار سحر اینست کو دم میزند  
(۳) آدمی را خر نماید ساعتی  
(۴) اینچنین ساحر درون تست سر  
(۵) اندران عالم که هست این سحرها
- باز کوهی را چو کاهی می تند  
هر نفس قلب حقائق می کند  
آدمی سازد خری را و آیتی  
( آن فی الیوسای سحرأ مستمر )  
ساحران هستند جادوی گشای



- (۱) فَبِذَاكَ الْبَرِّ مَنْ قَدْ نَبَتَا  
أَيْضاً التَّرْيَاقُ فِيهِ يَا وَلَدَ  
(۲) فَلَكَ التَّرْيَاقُ قَالَ إِطْلُبِ  
فَمِنَ السَّمِّ إِلَيْكَ أَقْرَبُ  
(۳) لَكَ قَالَتْ هُوَ سِحْرٌ وَ الْخَرَابُ  
لَكَ قَالَ أَنَا سِحْرٌ أَدْفَعُ  
(۴) فَالْنَّبِيُّ قَالَ إِنَّ فِي الْبَيَانِ  
قَوْلُ ذَلِكَ الْبَطِلِ الْقَرْمِ الْحَسَنُ
- فِيهِ ذَا السَّمِّ النَّقِيعُ وَ أَتَى  
نَبَتَ .. ضَمَّ ضَلَالاً وَ رَشَدَ ..  
جُنَّةً مِّنِّي وَ بِي الْعُمَرَاءُ غَبِ  
أَنَا مِنْهُ أَنْفَعُ .. لَوْ تَقَرَّبَ ..  
لَكَ كَانَ .. وَ يَه تَلْقَى الْعَذَابُ ..  
بِسِحْرَهَا عَنْكَ .. فَلْيُأْذِنُوا أَنْفَعُ ..  
مَا هُوَ السِّحْرُ وَ قَوْلُ الْحَقِّ كَانَ  
.. مَنْ يُحِبُّ نُطْقِهِ اللَّبُّ افْتَتَنَ ..

### تکرار العذال نصیحتهم لضعیف المسجد

- (۵) إِصْحَ يَا رَبَّ السَّخَاءِ وَأَسْأَلُكَ  
أَنْتَ مِنْ هَذَا الْخُصُوصِ الْمَسْجِدِ  
أَنْ تَكُونَ الصَّخْرَ صُلْباً وَ أَثْرَكَ  
وَ لَنَا لَا تَتَّهِمُ فِيمَا بَدَى

- (۱) اندران صحرا که هست این زهر تر  
(۲) گویدت تریاق از من جو سپر  
(۳) گفت او سحرست و ویرانی تو  
(۴) گفت پیغمبر که ان فی البیان  
نیز روئیدست تریاق ای پسر  
که ز زهرم من بتو نزدیک تر  
گفت من سحرست و دفع سحر او  
سحر او حق گفت آن خوش پهلوان

### مکرر کردن عاذلان پند را به مهمان مسجد

- (۵) هین مکن جلدی بروای بوالکرم  
مسجد و ما را مکن زین متهم

- (۱) قَالَعِدُوْ قَالَ حِقْدًا مِنْ عَدَاءِ  
 (۲) يُوقِدْ وَغَدُ دَنِيُّ أَنْ خَنَقَ  
 بِإِدْعَاءِ الْمَسْجِدِ وَهُوَ غَدَا  
 (۳) وَ يَهْدَا عِلَّةَ الْقَتْلِ يَضَعُ  
 إِسْمُهُ الْمَشْتُوْمُ بِالتَّقْبِيحِ عُلْمُ  
 (۴) فَعَلَيْنَا التُّهْمَةَ لَا تَضَعُ  
 حَيْثُ مِنْ مَكْرِ الْعَدُوِّ مَا لَنَا  
 (۵) إِصْحَ وَأَمْضِ لَا تُبْنِ مِنْكَ الْجِلْدُ  
 يِدْرَاعِ نَجْمَةَ كَيَوَانَ لَا  
 (۶) حَيْثُ كَمْ مِنْ مِثْلِكَ مِمَّنْ هُمْ  
 وَ لِحَاهُمْ نَتَفَوْا مَعَ حَسْرَةٍ

فِي غَدٍ نَارًا عَلَيْنَا مِنْ شِقَاءِ  
 ظَالِمٍ ذَاكَ الْغَرِيبَ مِنْ حَقِّ  
 سَالِمًا ظُلْمًا لَهُ جَرَّ الرَّدَى  
 هُوَ فَوْقَ الْمَسْجِدِ إِذْ قَدْ وَقَعَ  
 وَ يَدَا يَنْجُو هُوَ مِمَّا يُلْمُ  
 يَا قَوِيَّ الرُّوحِ وَالْقَلْبِ الْوَعِيَّ  
 مِنْ أَمَانٍ.. فَأَمْضِ رَحْمَاكَ بِنَا..  
 بَيْنَنَا وَ الْحَبَّ لَا تَطْبُخُ أَبَدُ  
 يُقَدِّرُ تُكْتَالُ.. كَمْ زَادَتْ عَلَا..  
 طَلِبُوا بِالْفَالِ حَظًّا لَهُمْ  
 شَعْرَةً فِي شَعْرَةٍ عَنْ بَكْرَةٍ

- (۱) که بگوید دشمنی از دشمنی  
 (۲) که بتاسانید او را ظالمی  
 (۳) تا بهانه قتل بر مسجد نهد  
 (۴) تهمتی بر ما منه ای سخت جان  
 (۵) هین برو جلدی مکن سودا میز  
 (۶) چون تو بسیار آن بلافیده ز بخت

آتشی در ما زند فردا دنی  
 بر بهانه مسجد او بد سالمی (۱)  
 چونکه بدنام است مسجد او جهد  
 که نه ایم ایمن ز مکر دشمنان  
 که نتان پیمود کیوان را بگز  
 ریش خود بر کنده و یک لخت لخت

(۱) تاسانیدن نکو فشردن و خفه کردن یعنی دشمنان تو نفس تو است که در طرفین

تو واقع -

(۱) إِصْحِرْ رُحَّ وَالْقَيْلَ وَالْقَالَ لَكَ قَصْرٌ أَحْذَرُ أَنْ لَجَّهْلٍ تَفْسَكُ  
 فِي الْوَبَالِ تَقْذِفُ مَعَنَا بِلَا تَفْعُ امْضِ سَالِمًا مِنْ ذَا الْبَلَاءِ

فی بیان قول المسافر لهم الجواب ومجيئه لهم بالمثل ان حارس  
 الزرع الذى يدفع صوت الدف والطبل اراد ان يدفع الجمل من الزرع  
 وكان هذا الجمل حاملا لثقارية السلطان محمود و يضربون عليها  
 و هي على ظهره (۱)

(۲) قَالَ يَا أَحْبَابِي لَسْتُ أَنَا مِنْ شَيَاطِينِ تَرَوْنَ فِي الدُّنَا  
 مَنْ بِلَا حَوْلٍ ضَعِيفًا عَصِيًّا يَغْدُو أَوْ أَخْشَى خَطِيرِ الْكَرْبِ  
 (۳) فَصَبِي حَرَسَ الزَّرْعَ ضَرْبُ فِي طَبِيلٍ وَ الطُّيُورُ بِالصَّخْبِ  
 (۴) دَفَعَ حَتَّى مِنْ الزَّرْعِ الطُّيُورُ بِالطَّبِيلِ تَفَرَّتْ خَافَتْ تَدُورُ  
 فَوْقَهُ وَالزَّرْعُ صَارَ فِي أَمَانٍ مِنْ قِبَاحِ الطَّيْرِ مَا لَاقَى هَوَانٍ

(۱) ای فهل يهاب ذلك الجمل صوت دف الصبي و يتمتع من اكل الزرع كذا لاتي  
 الى المسجد الجامع لا يهاب كلام اهل المحلة -

(۱) هين برو کوتاه کن این قیل و قال خویش و ما را در میفکن در وبال

جواب گفتن مهمان ایشان را و مثل آوردن بدفع کردن حارس گشت

بیانگه دف از گشت اشتری را که کوس محمودی را بر پشت او زدندی (۱)

(۲) گفت ای یاران از آن دیوان نیم که ز لاهولی ضعیف آید پیم  
 (۳) کودکی کو حارس کشتی بدی طبلکی در دفع مرغان میزدی  
 (۴) تا رسیدی مرغ زان طبلک ز کشت کشت از مرغان بدی خوف کشت

(۱) و فی نسخه کوس محمودی را بر می داشت و روز و شب بر پشتش کوس

می زدند -



- (۱) حَيْثُ أَنَّ الْمَلِكَ مَحْمُودَ مَنْ  
 (۲) ضَرَبَ مَعَ قَيْلَقٍ نَجْمَ الْأَيْثَرِ  
 (۳) وَ هُنَاكَ جَمَلٌ طَبْلًا حَمَلٌ  
 (۴) فِي أَمَامِ الْجَيْشِ لَيْلًا وَ نَهَارَ  
 فَوْقَهُ عِنْدَ الرِّجْوَعِ وَ الطَّلَبِ  
 (۵) وَ يَذَاكَ الزَّرْعَ قَدْ جَاءَ الْجَمَلُ  
 ضَرَبَ فَوْقَ الطَّبِيلِ كَيْ يَذَا  
 (۶) عَاقِلٌ قَالَ لَهُ لَا تُضْرِبْ  
 مِنْ بُخَاتِي الطَّبِيلَ بِالطَّبِيلِ الْكَبِيرِ  
 (۷) مَا هِيَ طَقْطَقُهُ أَنْتَ الصَّبِيَّ  
 قَدَرِ عِشْرِينَ مِثْلَ طَبْلِكَ

جَادَ فُسْطَاطًا عَظِيمًا ذَا الزَّمَنِ  
 أَشْبَهَ جَرَّارَ ذَا فَوْزِ خَطِيرِ  
 كَانَ بُخْتِيًّا كَيْدِيكَ فِي الْمَثَلِ  
 صَوْتُ ذَاكَ الطَّبِيلِ إِمَّا الْجَيْشُ سَارَ  
 لِلرَّحِيلِ ضَرَبُوا بَانَ الصَّخَبِ  
 ذَاكَ فِي الْحَالِ الصَّبِيِّ يَعْجَلُ  
 يَحْفَظُ الْبَرَّ لَهُ يُشْفِي الْأَذَى  
 بِالطَّبِيلِ فَهُوَ مَرَّ الْحُثْبِ  
 خُلِقَهُ اعْتَادَ مُقَامًا وَ مَسِيرَ  
 عِنْدَ ذَا الْبُخْتِيَّ وَ الْعَزَمِ الْقَوِيَّ  
 لِلْمَلِكِ الطَّبِيلِ جَرَّ مَا شَكَى..

بر گذر زد آن طرف خیمه عظیم  
 آن به و فیروز و صفدر ملک گیر  
 بختی بد شبر و همچون خروس  
 میزدندی در رجوع و در طلب  
 کودک آن طبلک بزد در حفظ بر  
 بختی طبل است و با آتش خو  
 که کشد او طبل سلطان بیست کفل (۱)

(۱) چونکه سلطان شاه محمود کریم  
 (۲) با سپاهی همچو استاره آئیر  
 (۳) آشتی بد کو بدی حمال کوس  
 (۴) بازنگ کوس و طبل بروی روز و شب  
 (۵) اندران مزرع درآمد آن شتر  
 (۶) عاقلی گفتش مزین طبلک که او  
 (۷) پیش او چه بود تبوراک تو طفل

(۱) تبوراک نام دو چوب است که بر باغها و کشتهای بر یکدیگر زنند تا مرغان  
 از باغ و کشت گریزند -

- (۱) عاشقاً کُنتُ اَنَا قَرَبَانَ لَا  
و مَحَلُّ نَوْبَةِ طَبْلِ الْبَلَاءِ
- (۲) رُوحِي الطَّقْطَقَةُ التَّهْدِيدُ ذَا  
هِيَ مِنْ كَيْلِ الَّذِي كَانَ كَذَا  
قَدْ رَأَتْهُ الْأَعْيُنُ هِذِي.. الْبَلَاءِ..
- (۳) يَا أَوْدَاءُ فَلَسْتُ اَنَا مِنْ  
تِلْكَ فِيمَا هِيَ بَانَتْ لَمْ أَيْنَ  
كَيْ اَنَا فِي ذَا الطَّرِيقِ أَقْفُ  
مِنْ خَيَالٍ.. وَ مَرَامِي أَصْرِفُ..
- (۴) اَنَا مِمَّنْ هُوَ لِاسْمَاعِيلَ قَدْ  
عَزَيْتَ فِرْقَتُهُ الْخَوْفُ فَقَدْ  
بَلَّ كِاسْمَاعِيلَ كُنتُ الْحَرْفِي  
رَأْسِي أَفْدِيهِ لِلْخَلِّ الصَّفِيِّ

(۱) تبوراک بفتح التاء لوحان یربط احدهما علی الاخر لاجل الطقطقة و تنفیر الطیور و کفل بمعنی المقدار ای ایها الطفل ما تكون طبلتک قدام ذلک الجمل فانه مثل عشرين مقدار طبلک و طقطقتک لانه یحمل طبل السلطان و الاستفهام للانکار شبه الصبی حارس - الزرع بالعاذل و نصیحتہ بالطبل و شبه نفسه بالجمل اللحن السكران و قال منی یدخل صوت طبل الطفل فی اذن الجمل السكران کذا انا متى یدخل فی اذنی صوت العذال اللذی هو مشابه لصوت طبل الطفل -

- (۱) عاشقم من کشته قربان لا  
جان من نوبت گه طبل بلا
- (۲) خود تبوراک است این تهدیدها  
پیش آنچه دیده است این دیدها
- (۳) ای حریفان من از آنها نیستم  
کز خیالاتی درین ره بیستم
- (۴) من چو اسماعیلیانم بی حذر  
بل چو اسماعیل آزادم ز سر (۱)

(۱) اسماعیلیان فرقه‌ای هستند که غالباً آنها را فدائیان میخوانند و خود را درمهالک

(۱) فَمِنْ الشَّهْوَةِ بَتًّا وَ الرِّيَا  
 قُلْ تَعَالَوْا .. فَسَمِعْتُ وَ أَنَا..  
 (۲) كُلُّ مَنْ قَدْ نَظَرَ أَلْفَ عِوَضٍ  
 (۳) لَهُ فَدَى الرُّوحِ وَ الْكُلِّ لَذا  
 كَيْ إِذَا مَا النَّفْعُ فِيهَا يَقَعُ  
 (۴) يَانتَظِرُ جَلَسَ صَافِي الذَّهَبِ  
 لَوْ أَنَا هُوَ بِالْبَدْلِ يَصِيرُ  
 (۵) فَإِذَا مَا التَّاجِرُ رِبْحًا كَثِيرَ  
 عَشْقُهُ الْبَارِدَ فِي رِبْحِ الْمَتَاعِ  
 (۶) فَلِذَا مَعَ ذَاكَ فِي حَرٍّ وَ وَجَدَ  
 لَمْ يَرَ أَكْثَرَ رِبْحًا وَ مَزِيدَ

قَدْ فَرَّغْتَ قَالَ لِلرُّوحِ يَا  
 ..مُعْرِضٌ عَنْ كُلِّ مَا فِي ذِي الدُّنَا..  
 بِالْعَطَا فَهُوَ سَرِيعًا لِلْغَرَضِ  
 عَزَلُوا الْأَسْوَاقَ فِي قَيْدِ الْأَذَى  
 مَا لَهَا تَبْدُلُ نَفْعًا تَرَفُّعُ  
 فِي الْأَنَابِيرِ مِنَ النَّفْعِ الطَّلَبِ  
 رَاغِبًا .. يُعْطِي الْكَثِيرَ وَ الْبَسِيرَ..  
 فِي الْمَتَاعِ وَجَدَ مَنْ ذَا يَصِيرُ  
 لَهُ لَمَّا لَمْ يَجِدْ فِيهِ انْتِفَاعُ  
 بَقِيَ إِذْ مِنْ مَتَاعٍ قَدْ أَعَدَ  
 ..مَنْ لَهُ يَأْمُلُ دَوْمًا وَ يُرِيدُ..

(۱) قل تعالوا گفت جانم را بیا

بالعطية من تيقن بالخلف)

زود در بازد عطا را زین غرض

تا چو سود افتاد مال خود دهند

تا که سود آید ببذل آید مصر

سرد گردد عشقش از کالای خویش

کالاهای خویش را ربح و مزید

(۱) فارغم از طمطراق و از ریا

( گفت پیغمبر که جاء فی السلف

(۲) هر که بیند مر عطا را صد عوض

(۳) جمله در بازار از آن گشتند بند

(۴) زر در انبانها نشسته منتظر

(۵) چون به بیند کالاه در ربح پیش

(۶) گرم زان ماندست با آن کو ندید



وَالْفُنُونِ حَيْثُ مِنْهَا بِالشَّرَفِ  
 مَا هُوَ الْأَحْسَنُ مِنْ رُوحٍ تُجَدُّ  
 أَحْسَنُ مِنْهَا .. عَلَيْهِ لَمْ تُزِدْ ..  
 لِعِبَّةٍ مَيْتَةٍ الْيَطْفُلُ الصَّغِيرُ  
 هَكَذَا كَانَتْ لَهُ إِمَّا بَدَتْ  
 حَبَّهَا دَوْمًا لَهَا الرُّوحَ وَجَدَ  
 لِعِبَّةٍ مَا دُمْتَ طِفْلاً بِامْتِحَانِ  
 كُنْتَ مُحْتَاجًا بِهَا اللَّبَّ أَنْعَقَدَ  
 لِلْفَرَارِ إِنْ تَجَدَّ ذَوْقُ الْوِصَالِ  
 كُلِّ تَخْيِيلٍ وَ تَصْوِيرٍ .. أَفْنِ ..  
 أَذْكَرُ لَا فِي نِفَاقٍ زَمْنَا  
 لَا قَوْلَ اللَّهِ أَدْرَى بِالْوِفَاقِ

(۱) هَكَذَا قُلْ بِالْعُلُومِ وَالْحِرَفِ  
 (۲) لَمْ يَرَّ أَكْثَرَ مِنْهَا مَا فَقَدَ  
 دَوْمًا الرُّوحَ عَزِيزًا إِنْ وَجَدَ  
 (۳) صَارَ إِسْمُ الرُّوحِ مَوْهُونًا حَقِيرُ  
 حَبَّهَا وَ الرُّوحَ لِلْيَطْفُلِ غَدَتْ  
 هُوَ مَا لَمْ يَبْلُغِ الْعَقْلَ فَقَدَ  
 (۴) إِنْ ذَا التَّصْوِيرِ ذَا التَّخْيِيلِ كَانَ  
 فَلِهَذَا اللَّعِبَةِ أَنْتَ أَبَدُ  
 (۵) وَ مِنَ الْيَطْفَلِيَّةِ الرُّوحُ الْمَجَالُ  
 وَجَدْتَ تَقَرُّغٌ مِنْ حِسٍّ وَ مِنْ  
 (۶) لَسْتُ أَلْقَى مُحَرَّمًا حَتَّى أَنَا  
 فَسَكَتُ الْحَالَ هَبْنِي بِاشْتِيَاقِ

چون ندید افزون ازنها در شرف  
 چون به آمد نام جان شد چیزلینز (۱)  
 تا نگشت او در بزرگی طفل را  
 تا تو طفلی پس بدانت حاجت  
 فارغ از حسن است و تصویر و خیال  
 تن زدم والله اعلم بالوفاق

(۱) همچنین علم و هنرهای حرف  
 (۲) تا به از جان نیست جان باشد عزیز  
 (۳) لعبت مرده بود جان طفل را  
 (۴) این تصور وین تخیل لعبتت  
 (۵) چون ز طفلی رست جان شد در وصال  
 (۶) نیست محرم تا بگویم بی نفاق

- (۱) ثَلَجًا الْمَالُ غَدًا وَ الْبَدَنُ  
.. مِنْهُمَا .. فِي قَوْلِ اللَّهِ اشْتَرَى
- (۲) وَ الثَّلُوجُ لَكَ مِنْ هَذَا السَّبَبِ  
حَيْثُ فِي الشَّكِّ بَقِيَتْ وَ الْيَقِينُ
- (۳) وَ عَجِبْ ذَلِكَ الظَّنُّ لَكَ  
لَا يَطِيرُ سَمَتْ بُسْتَانِ الْيَقِينِ
- (۴) كُلُّ مَنْ ظَنَّ يَقِينًا يَا وَلَدَ  
رَامَ يَزْدَادُ جَنَاحَيْنِ وَ قَدْ
- لَهُ وَ الْقُوَّةَ وَافَى .. وَ النَّجَاحَ ..  
طَلِبَ .. خَلَّى مَقَامَ الْأَسْفَلِينَ ..

(۱) الآية فی سورة التوبة ان الله اشترى من المؤمنين انفسهم و اموالهم بان لهم الجنة يجاهدون فی مبیل الله فیقتلون ( ای النفس الامارة ) و تقتلون ای تقتل النفس الجذبات الالهية - (۲) ای الدنيا عندك اولی من الآخرة لاجل انك لا یقین لك قال تعالى فی سورة الاعلى ( بل تؤثرون الحیوة الدنيا و الآخرة خیر و ابقى -

- (۱) مال و تن برفاند ریزان فنا  
حق خریدارش که الله اشتری
- (۲) برفها زان نزد تو اولیست  
که توئی در شک یقینی نیست
- (۳) وین عجب ظنیست در تو ای مهین  
که نمی پرد به بستان یقین
- (۴) هر گمان تشنه یقین است ای پسر  
میزند اندر تراید بال و پر (۱)
- (۵) چون رسد در علم پس برپا شود  
مریقین را علم او پویا شود

(۱) یا بمعنی طاقت و قوت و قدرت را نیز گویند ( برهان قاطع )

- (۱) حَيْثُ أَنَّ فِي طَرِيقِ الْمُفْتَتَنِ  
(۲) فَاقَ وَ الْعِلْمَ الْيَقِينُ طَلِبًا  
(۳) الْإِعْيَانِ وَ لِرُؤْيَا وَ شُهُودَ  
بَعْدَ كُلَّا بَعْدَهَا لَوْ تَعْلَمُونَ  
(۴) لِلشُّهُودِ الْعِلْمَ جَرَّ يَا عَلِيمَ  
(۵) تَنْظُرُ لَا فِي تَانٍ مِنْ يَقِينٍ  
(۶) مِثْلَمَا يُوَلَّدُ مِنْ ظَنٍّ خِيَالٍ  
أَنْظُرَا عَرَفَ فِيمَا عِلْمُ الْيَقِينِ
- عَنْ يَقِينٍ نَقَصَ الْعِلْمَ وَ ظَنٍّ (۱)  
إِدْرِ دَوْمًا وَ الْيَقِينُ ذَهَبًا  
سُورَةَ (أَلْهَكُم) أَقْرَأُ يَا عُنُودَ  
.. تَعْرِفُ مَا لِلْيَقِينِ مِنْ شُئُونٍ .. (۲)  
لَوْ لَكَ كَانَ الْيَقِينُ فَالْجَحِيمِ  
يُولَدُ مِنْكَ الشُّهُودُ وَ يَبِينُ  
سُورَةَ أَلْهَكُم هَذَا الْمَقَالَ  
يَنْشِي عَيْنَ الْيَقِينِ وَ يَبِينُ

(۱) لان اليقين في اللغة العلم اللذي لا شك معه و عند اهل الحقيقة رؤية العيان بقوة الايمان لا بالحجة و البرهان و قيل مشاهدة الغيوب بصفاء القلوب و هو على ثلاثة اوجه علم اليقين و هو ما يحصل عن الفكر و النظر و عين اليقين و هو ما يحصل عن- العيان و حق اليقين و هو اجتماعهما - (۲) اي اقرأ لهذا التفاوت في اليقين في سورة الهكم من بعد كلا بعد لو تعلمون ( كلا سوف تعلمون ثم كلا سوف تعلمون كلا لو تعلمون علم اليقين لترون الجحيم ثم لترونها عين اليقين ثم لتسئلن يومئذ عن النعيم ) -

- (۱) زانکه هست اندر طریق مفتتن  
(۲) علم جویای یقین باشد بدان  
(۳) اندر الهکم بجو این را کثون  
(۴) می کشد دانش به بینش ای علیم  
(۵) دید زاید از یقین بی امتیال  
(۶) اندر (الهکم) بیان این ببین
- علم کمتر از یقین و فوق ظن (۱)  
وان یقین جویای دیدست و عیان  
از پس کلا پس لو تعلمون  
گر یقین بودی بدیدندی جحیم  
آنچنان کز ظن می زاید خیال  
که شود علم یقین عین یقین

(۱) مفتتن یعنی مفتون شده و اینجا مقصود راه مطلوب و نیکوست -



(۱) فَالْيَقِينَ أَنَا وَالظَّنُّ أَوْقُ

(۲) أَبَدًا لَا يَلْتَوِي الْحَلْوَى لَهُ

يِي بَانَ صِرْتُ عَيْنًا بِاصْرَهُ

(۳) إِذْ أُرُوحُ أَنَا لِلْبَيْتِ أَضَعُ

رِجْلِي لَا أَرْجِفُ كَالْعَمِي لَا

(۴) فَالَّذِي الْحَقُّ مَعَ الْوَرْدِ ذَكَرَ

مَعَ قَلْبِي ذَكَرَ وَهُوَ جَعَلَ

(۵) كُلُّ مَا قَدْ ضَرَبَ الْحَقُّ عَلَى

كُلِّ مَا النَّرْجِسُ مِنْهُ وَ الشَّقِيقُ

(۶) ذَاكَ مَنْ قَدْ كَانَ قَلْبَ الْقَصَبِ

ذَاكَ مَنْ مِنْهُ التُّرَابِيُّ وَجَدَ

رَأْسِي بِاللَّوْمِ فِيمَا لَا يَرُوقُ

فَمَيَّ إِذْ أَكَلْتُ .. وَالْوَلَهُ ..

أَبَدَ الدَّهْرِ إِلَيْهِ نَاطِرَهُ

رِجْلِي فِي مَرَحٍ لَا فِي فَرْعٍ

أَذْهَبَ .. الشَّانُ لِي زَادَ عُلَا ..

وَهُوَ أَضْحَكَ دَوْمًا وَ أَسْرَ

مَاءَ كَالْوَرْدِ فِي الضَّحِكِ أَجَلَ

خُوطَةٍ وَ الْقَدَّ مِنْهَا عَدَلًا

أَكَلَ ضَوْعَ بِالْمِسْكِ الْعَبِيقِ

جَعَلَ وَالرُّوحَ حُلُوَ الْمَشْرَبِ

شَبَهَ رَسْمِ (چِگَل) مَعَهُ اتَّحَدَ

وز ملامت بر نمی گردد سرم

چشم روشن گشتم و بینای او

پا نه لرزانم نه کورانه روم

بر دل من گفت صد چندانش کرد

وانچه از وی تر گس و نسرين بخورد

وانچه خاکی یافت زونقش (چگل) (۱)

(۱) از گمان و از یقین بالاترم

(۲) چون دهانم خورد از حلوائی او

(۳) پانهم گستاخ چون خانه روم

(۴) آنچه گل را گفت حق خندانش کرد

(۵) آنچه زد بر سرو قدش راست کرد

(۶) آنچه نی را کرد شیرین جان و دل

(۱) چگل بکسر اول و ثانی و سکون لام شهرست در ترکستان که مردم آنجا

بغایت خوشرو میباشند و در تیراندازی هم نظیر ندارند ( برهان قاطع ) -

- (۱) ذَاكَ مَنْ طَرَّارًا الْحَاجِبَ قَدًّا  
جَعَلَ وَ الْوَجْهَ بِاللُّطْفِ كَوْرَدَ
- (۲) وَ كَمِثِلِ الْجُنَّارِ صَنَعَا  
فِي الْإِسَانِ لِلْبَيَانِ وَضَعَا
- (۳) مِائَةَ سِحْرِ وَ مَنْ لِلْمَعْدِنِ  
مَنْحَ فَأَلْبَابُ مِنْ بَيْتِ الدَّرُوعِ
- غَمَزَاتُ الْآعِينِ تِلْكَ اللَّتِي  
رَمَتِ النَّبْلَ بَدَتِ بِالْمَرَّةِ
- (۴) فَعَلَى قَلْبِي سَهْمًا صَوَّبَتْ  
وَالِي السَّودَاءِ طَبْعِي نَسَبَتْ
- عَاشِقًا لِلشُّكْرِ سَوَّيْتَنِي وَ قَدْ  
جَعَلْتَنِي سُكْرًا لِكْتَ وَ قَدْ
- (۵) عَاشِقُ ذَاكَ الَّذِي مَنْ كُلِّ آن  
شَانَهُ .. الْكُلُّ لَهُ ذَلَّ وَ دَانَ
- رُوحُ ذِي الرُّوحِ مَعَ الْعُقْلِ أَبَدَ  
عَبْدُ مَرْجَانٍ لَهُ فَرْدٍ بَعْدَ

- (۱) آنچه ابرو را چنان طرار ساخت  
چهره را کلگونه و کلنار ساخت
- (۲) مرزبان را داد صد افسون گری  
وان که کان را داد زر جعفری (۱)
- (۳) چون در زرادخانه باز شد  
غمزه‌های چشم تیر انداز شد
- (۴) بر دلمزد تیر و سودائیش کرد  
عاشق شکر و شکر خائیش کرد
- (۵) عاشق آنم که هر آن آن اوست  
عقل و جان جاندار یکمرجان اوست

(۱) زر جعفری را خالص و در پاکی مثل شد بعضی منسوبش بجعفر طائی کرده‌اند که کیمیاگر بوده و جمعی منسوبش بجعفر برمکی نموده‌اند که او در ایام فرمانداری خود دستور داد که زرهای خالص و صافی کنند و سکه بر آنها زنند -

- (۱) مَا تَقَوَّلْتُ وَ لَوْ كُنتُ هُنَا  
قَدْ تَقَوَّلْتُ فَكَلِمَاءُ أَنَا
- لَيْسَ فِي إِخْمَادِي النَّارِ اضْطِرَابُ  
لَا وَلَا أَلْقَى أَرْتِبَاكَ وَأَرْتِيَابُ
- (۲) فَلِمَهُ أَسْرُقُ وَ هُوَ الْمَخْزَنُ  
حَفَظَ بِالْقَلْبِ صَلْدًا أَلِمَ أَنَا
- (۳) لَا أَكُونُ وَ هُوَ ظَهْرِي كُلُّ مَنْ  
ظَهَرُهُ بِالشَّمْسِ ذُو حَرٍّ لِمَنْ
- كَانَ صَلْدًا الْوَجْهَ لَا خَوْفٌ وَلَا  
مِنْ حَيَاءٍ .. لَهُ فِي هَذَا الْمَلَأِ ..
- (۴) مِثْلَ وَجْهِ الشَّمْسِ مِنْ غَيْرِ حَذَرٍ  
وَجْهُهُ صَارَ الْعَدُوَّ لَوْ سَفَرُ
- (۵) مَحْرِقًا وَالْإِسْتَرَّ بِالنُّورِ هَتَكَ  
فِي الدُّنَا كُلُّ نَبِيٍّ قَدْ مَلَكَ
- وَجْهُهُ قَدْ كَانَ صَلْدًا وَهُوَ فَرْدٌ  
بَدَدَ جَيْشُ السَّلَاطِينِ يَجْدُ

- (۱) من نه لافم در بلافم هچمواب  
نیست در آتش کشی ام اضطراب
- (۲) چون بدزدم چون حفوظ مخزن اوست  
چون نباشم سخت رو پشت من اوست
- (۳) هر که از خورشید باشد پشت گرم  
سخت رو باشد نه بیم او را نه شرم
- (۴) همچو روی آفتاب بی حذر  
گشت روشن خصم سوز و پرده در
- (۵) هر پیمبر سخت رو بد در جهان  
یک سواره کوفت بر جیش شهان



- (۱) لَمْ يَدُورْ وَجْهَهُ مِنْ حَذِرٍ  
لَا وَلَا مِنْ حَزَنٍ فِي خَطَرٍ
- (۲) حَجَرٌ بِالْوَجْهِ صَلْدٌ وَالْحَدِيدُ  
وَحْدَهُ قَرْدًا عَلَى الْكُونِ يَجْدُ
- (۳) فَمِنْ اللَّبَّانِ ذَالِطَيْنِ الْيَبَسِ  
أَجْرًا فِي صَنْعَةِ اللَّبَّانِ قَدْ
- (۴) وَ لَوْ لَا غَنَامٌ عَنْ حَدِّ الْحِسَابِ  
وَيُصْنَعُ اللَّهُ جَلٌّ وَ قَدَرٌ
- خَرَجَتْ زَادَتْ لِجَمْعٍ فِي كِتَابِ  
عَمَدًا صَبْرًا قَرْدًا مُلْتَمَسًا
- صَارَ صَلْدًا مُحْكَمًا ذَاكَ الْحَجَرُ  
خَافَ أَوْ يَابَهُ مِنْ عِدَّتِهَا

- (۱) رو نگردانید از ترس و غمی  
يك تنه تنها بزد بر عالمی
- (۲) سنگ باشد سخت رو و چشم شوخ  
می ترسد از جهان پر كلوخ
- (۳) كان كلوخ از خشت زن يك لخت شد  
سنگ از صنع خدائی سخت شد
- (۴) گوسفندان گر بروند از حساب  
زانپوهیشان کی بترسد آن قصاب

- (۱) چشم شوخ فی الاصل بمعنی حدید النظر

- (۱) کُلُّكُمْ رَاعِي النَّبِيِّ الرَّاعِيَا  
 (۲) هُوَ كَانَ قِمْنَ الْحَرْبِ الْحَذَرِ  
 لَكِنِ الْحَافِظُ مِنْ حَرٍّ وَ بَرْدٍ  
 (۳) وَ عَلَى السَّرْبِ لِقَهْرٍ لَهُ يَصِيحُ  
 (۴) كَانَ فَوْقَ كُلِّهَا الْحِظُّ الْجَدِيدُ  
 كُلُّ آيٍ لَوْ لَكَ غَمًّا أُحِيلُ  
 (۵) يَا بُكَاءَ وَالْغَمِّ آتِيكَ لِأَنَّ  
 هُمْ كَانُوا السَّيِّئِينَ أَكْتُمُ  
 أَشْبَهَ وَ الْخَلْقُ سِرْبٌ سَاعِيَا (۱)  
 لَمْ يَرِ الرَّاعِي لِسِرْبٍ وَ الْخَطَرُ  
 لَهُ وَ الرَّاحَةُ وَ الْأَمْنُ أَعَدَّ  
 إِدْرِ مِنْ حُبٍّ لَهُ حُلُوٌّ مِلْحُ  
 قَالَ فِي سَمْعِي كَلَامًا وَ يُعَيِّدُ  
 أَنْتَ لَا تَغْتَمُ وَلَوْ نَزَرًا قَلِيلُ  
 أَحْفَظْ عَنْ أَعْيُنٍ سَأَتْ كَمَنْ  
 أَعْلَمُ مِنْكَ الَّذِي لَا تَعْلَمُ ..

(۱) وفق الحديث الشريف المروى في الجامع الصغير كلکم داع و کلکم مسئول عن رعيته فالرجل راع في امله وهو مسئول عن رعيته والمرأة راعية في بيت زوجها و هي مسئولة عن رعيتهما و الخادم راع في ما خدم به و هو مسئول عن رعيته

- (۱) کلکم راع نبی چون راعی است  
 (۲) از رمه چوپان نترسد در نبرد  
 (۳) گرزند بانگی ز قهر او بر رمه  
 (۴) هر زمان گوید بگوشم بخت نو  
 (۵) من ترا غمگین و گریان زان کنم  
 خلق مانند رمه او ساعی است  
 لیک حافظشان بود از گرم و سرد  
 دان ز مهرست ان که دارد بر همه  
 که ترا غمگین کنم غمگین مشو  
 تا کت از چشم بدان پنهان کنم

- (۱) اَرْجِعْ بِالْغَمِّ مُرًّا خُلُقْكَ  
(۲) اَعِيْنُ سَأَتْتُ تُرْدُ اَفْلا  
اَنْتَ لِي عَبْدٌ وَ مَرْمِيْ رَأْيَا  
(۳) حِيْلَةً تَفْتَكِرُ حَتَّى لِيَا  
(۴) يَسْوَائِي الْوَجْعُ مِنْكَ طَلَبَ  
مَعَ اِهْ بَارِدٍ مِنْكَ لَنَا  
(۵) اَنَا اَيْضًا اَقْدُرُ لَا بِاِنْتِظَارِ  
لِوَصَالِي وَ السَّبِيْلِ اُظْهِرُ  
(۶) كَيْ مِنْ الدَّوَارِ دَوَارِ الزَّمَنِ  
فَوْقَ رَأْسِ كَنْزِ وَصْلِي تَضَعُ
- كَيْ يَهْذَا اَبَدًا عَنْ وَجْهِكَ  
اَنْتَ صَيَّادِي وَ طَلَّابِي بَلَى  
اَبَدًا لَا تَسْتَلِ الْخُلْفَ لِيَا  
تَصِلُ فِي طَلْبِي مَعَ بُعْدَا  
سَبَبًا فِي لَيْلَةٍ اَمْسِ الصَّخْبِ  
قَدْ سَمِعْتُ مَا عَرَاكَ مِنْ عَنَا  
لَكَ اَنْ اُعْطِيَ طَرِيقًا لِلْفَرَارِ  
لَكَ حَتَّى اَنْتَ نَحْوِي تَغْدُرُ  
تَخْلُصُ الرَّجُلَ لَكَ لَا فِي حَزَنِ  
رَحْمَتِي اَلَا كَثُرَ مِنْ ذَا تَسْعُ

- (۱) تلخ گردانم ز غمها خوی تو  
(۲) نی توصیادی و جویای منی  
(۳) حيله اندیشی که در من درسی  
(۴) چاره می جوید بی من درد تو  
(۵) من توانم هم که بی این انتظار  
(۶) تا ازین گرداب دوران وارهی
- تا بگردد چشم بد از روی تو  
بنده و افکنده رأی سنی  
در فراق و جستن من بی کسی  
می شنودم دوش آه سرد تو  
ره دهم بنماییت راه گذار  
بر سر کنج وصالم پانهی



- (١) لَكِنَّ اللَّذَّةُ كَانَتْ وَ الْحِلَاةُ  
 قَدَرٌ شُقَّةٌ وَعَثَاءُ السَّفَرِ  
 (٢) ذَلِكَ الْوَفْتُ مِنَ الْبَلَدَةِ لَكَ  
 تَأْكُلُ إِمَّا يَضْغِطُ الْغُرْبَةَ  
 لِيُوصَالِي مَنْ بِهِ تَأْتِي الْحَيَاةُ  
 وَالْعَنَاءُ فِيهِ وَ أَنْوَاعُ الْخَطَرِ  
 وَ الْأَحْبَاءُ وَ مَنْ مَعَكَ سَلَكُ  
 صِرَتْ قَيْدَ التَّعَبِ وَ الْكُرْبَةِ

- (١) لیک شیرینی و لذات مقر  
 (٢) آنکه از شهر وزخویشان برخوری  
 هست بر اندازه رنج سقر  
 کز غریبی رنج و محنتها بری



فی بیان تمثیل فرار المؤمن من البلاء بسبب اضطرابه وعدم صبره وعدم قرار الحزم مع  
سائر الحوائج فی فلیان القدر و فورانه خارج القدر و یصیر علی رأس القدر حتی یشرج منه

(۱) أَنْظِرِ الْحِمَصَ فِي الْقَدْرِ وَضِعْ كَيْفَ نَطَّ وَ أَلَى الْأَعْلَى رُفِعْ  
فَعَلَيْهِ النَّارُ جَاءَتْ بِالْغَلَبِ إِذْهُوَ قَدْ قَلَّ صَبْرًا وَاضْطَرَبَ

(۲) عِنْدَ وَقْتِ الْغَلِي فِي كُلِّ زَمَنَ فَوْقَ رَأْسِ الْقَدْرِ فِي أَلْفِ شَجَنَ

(۳) يَخْرُجُ الْحِمَصُ فِي نَوْحِ بَانَ لَمْ لِي فِي النَّارِ أَوْ رَبَّتْ عَلَنَ

... وَ بِمَاءِ كَمْ غَلَى ثُرُكُسْنِي ضَرَبَتْ أَنْ لَا' وَقَالَتْ مَنْصِفَهُ

(۴) رَبُّهُ الْبَيْتِ عَلَيْهِ الْمَغْرَفَةُ طَيِّبًا أَغْلَى وَمَنْ أَوْقَدَا

لَكَ نَارًا لَا تَنْطُ مُجْتَهِدًا كُنْتَ مَكْرُوهًا وَ تَعْصِي أَمْرِيَا

(۵) أَنَا لَا أَغْلِيكَ مِنْ حَيْثُ لِيَا بَلْ لِأَنْ تَمْسِكَ ذَوْقًا تَنْضُجْ

تَسْتَوِي وَ النَّيُّ مِنْكَ يَخْرُجُ

تمثیل گریختن مؤمن و بی صبری او در بلاء با اضطراب و بی قراری

نخود و دیگر حوائج در جوش دیگ و بر سر دیگ تا بیرون جهد از دیگ

(۱) بنگر اندر نخودی در دیگ چون می جهد بالا چو شد ز آتش زبون

(۲) هر زمان نخود بر آید وقت جوش بر سر دیگ و بر آید صد خروش

(۳) که چرا آتش بمن در میزنی چون خریدی چون نکویم می کنی

(۴) میزند کفگیر کدبانو که نی خوش بجوش و بر مژه ز آتش کنی

(۵) زان نجوشانم که مکروه منی بلکه تا گیری تو ذوق و چاشنی

(۱) کَمَى غَدَاءُ تَغْدُو بِالرُّوحِ الْحَسَنِ

(۲) وَالْبَلَاءُ لَمْ يَكُ الْمَاءَ الْمَنِيرُ

قَدْ شَرِبْتَ فَلَا جِلَّ النَّارِ ذِي

(۳) سَبَقَتْ رَحْمَتُهُ الْقَهْرَ لَذَا

(۴) مِنْ ذَوَى الرَّحْمَةِ إِذْ لَمْ يَنْبُتْ

حَيْثُ لَمْ يَنْبُتْ فَمَا كَانَ يُذِيبُ

(۵) لَوْ لَكَ مِنْ ذَاكَ مَنْ قَدْ عَمِلَا

لَمْ يَكُ إِلَّا لِأَنَّ مَا تَقْدَرُ

تَخْلُطُ ذَا الْإِمْتِحَانِ لِلْحَزَنِ

أَنْتَ فِي الْبُسْتَانِ مُخَضَّرًا نَضِيرُ

شَرِبْ ذَلِكَ الْمَاءَ فَالضَّجَرُ أَزِيدُ (۱)

يَغْدُو أَهْلُ الْإِمْتِحَانِ وَالْآذَى

لَحْمٌ أَوْ جِلْدٌ بَغِيرِ لَذَّةِ

أَوْ يُبِيدُ أَبَدًا عِشْقُ الْحَبِيبِ

لِلتَّقَاضِي كُلِّ قَهْرٍ وَصَلَا

لِرُؤُوسِ الْمَالِ تَكْكَ تُؤَثِّرُ

---

(۱) نسخه دوم، فالضجر خد

(۱) تا غذا گردی بیامیزی بجان

(۲) آب می خوردی به بستان سبزوتر

(۳) رحمتش سابق بدست از قهر زان

(۴) زانکه بی لذت نروید لحم و پوست

(۵) زان تقاضا گر بیابد قهرها

بهر خواری نیستت این امتحان

بهر این آتش بدست این ابخور

تا ز زحمت گردد اهل امتحان

چون نروید چه گدازد عشق دوست

تا کنی ایشار آن سرمایه ها



- (۱) بَعْدُ يَأْتِي اللَّطْفَ لِلْعُذْرِ بِمَا  
إِذْ فَعَلْتَ الْغَسْلَ وَ النَّهْرَ طَفَرْتُ  
(۲) لَكَ يَا حِمَصُ قَالَتْ فِي الرَّبِيعِ  
ضَيْفَكَ صَارَ الْبَلَاءُ فَحَسَنَ  
(۳) لِيَعُودَ الضَّيْفُ بِالْفِكْرِ لَكَ  
(۴) مَعَ إِثَارِ لَكَ حَتَّى مَحَلْ  
مُنْعَمٌ مِنْكَ وَ كُلِّ النِّعَمِ  
(۵) فَأَخْلِيلُ أَنَا أَنْتَ الْإِبْنُ لِي  
رَأْسُكَ ضَعْ فَلَكَ الذَّبْحَ رَأَيْتَ
- كَانَ فِيهِ وَ بِكَ قَدْ نَجَمَا  
بِالثَّقَاضِي لَكَ بِالصَّبْرِ ظَفَرْتُ  
قَدْ رَعَيْتَ صِرْتَ فِي رَيْفٍ وَ رِيعُ  
ضَيْفَكَ أَحْفَظْ وَ أَرَعُهُمُ الزَّمَنُ  
ثُمَّ لِلْسُلْطَانِ يَحْكِي بِذَلِكَ  
نِعْمَةً حَصَلَتْهَا يَأْتِي عَجَلُ  
حَسَدَتِكَ عُمَرَاهَا مِنْ كَرَمِ  
فِي أَمَامِ الْمُدَّةِ فِي عَجَلِ  
فِي مَنَامِي وَ لَكَ الْقَتْلَ ارْتَأَيْتَ (۱)

(۱) الاية في سورة الصافات يا بني اني ارى في المنام اني اذبحك فانظر ماذا ترى  
قال يا ابت افعل ما تؤمر ستجدني انشاءالله من الصابرين فلما اسلما ( اي انقاد لامر الله ) و  
تله للجبين ( اي صرعه عليه ) و كان ذلك بمنى و أمر السكين على حلقه فلم تعمل شيئا  
بمانع من القدرة الالهية ) و نا ديناه ان يا ابراهيم قد صدقت الرؤيا انا كذلك نجزي  
المحسنين .

- (۱) باز لطف آید برای عذراو  
(۲) بانخود گوید چریدی در بهار  
(۳) تا که مهمان باز کرده شکر ساز  
(۴) تا بجای نعمت منعم رسد  
(۵) من خلیل تو پسر پیش بچک
- که بکردی غسل و بر جستی زجو  
رنج مهمان تو شد نیکوش دار  
پیش شه گوید ز ایشار تو باز  
جمله نعمتها برد بر تو حسد  
سر بنه انی ارانی اذبحک (۱)

- (۱) عِنْدَ قَهْرٍ لِي مِنْكَ الرَّأْسُ ضَعُ  
كَيْ لَكَ الْحَلْقُومَ حَالاً أَقْطَعُ  
(۲) أَقْطَعُ الرَّأْسَ وَلَكِنْ مِنْهُ مَنْ  
هُوَ مِنْ قَطْعٍ وَمِنْ قَتْلِ بَرِي  
(۳) لَكِنْ الْمَقْصُودُ كَلًّا لِلْأَزَلِ  
كَانَ تَسْلِيمٌ لَكَ أَطْمَبُ أَبَدًا  
(۴) اِغْلِي يَا حِمِصُ فِي الْبَلَوِ لِحَدِّ  
(۵) هَبْكَ مَسْرُورًا وَفِي الْبُسْتَانِ ذَاكَ  
وَرْدَةُ بُسْتَانِ رُوحٍ وَبَصَرِ..
- ثَابِتَ الْقَلْبِ بِأُذُنِي جَزَعُ  
مِثْلَ إِسْمَاعِيلَ.. فَهُوَ الْأَنْفَعُ..  
كَانَ هَذَا الرَّأْسُ ذَاكَ الرَّأْسُ مَنْ  
بِالْحَيَاتِ وَالْبَقَا كَانَ الْحَرِي  
أَيُّهَا الْمُسْلِمُ وَالْحَقُّ الْأَجَلُ  
لَكَ.. تَسْلِيمًا تَقُوزُ رَشْدًا..  
لَا وَجُودَ لَكَ لَا ذَاتُ تُعَدُّ  
قَدْ ضَحِكْتَ أَنْتَ مِنْ لُطْفِ عِرَاكَ  
أَنْتَ لِلْقُوزِ حَلِيفُ وَالظَّفَرِ..

تا ببرم خلقت اسماعیل وار

کز بریده گشتن و کشتن بریست

ای مسلمان بسایدت تسلیم جست

تا نه هستی و نه خود ماند ترا

تو کل بستان جان و دیده

(۱) سر به پیش قهر نه دل بر قرار

(۲) سر ببرم لیک این سر آن سریست

(۳) لیک مقصود ازل تسلیم تست

(۴) ای نخود می جوش اندر آب تلا

(۵) اندر ان بستان اگر خندیده

- (۱) هَبْ عَنِ الْبُسْتَانِ مَعَ مَاءٍ وَ طِينٍ  
لُقْمَةً عُدْتُ وَ فِي الْحَيِّ دَخَلْتُ
- (۲) قُوَّةٌ كُنْ وَ غَدَاءٌ وَ فِكْرٌ
- (۳) أَسَدًا فِي الْأُجَمِّ وَ اللَّهُ أَنْتَ  
فِي صِفَاتٍ لَهُ سَرَعَانِ أَذْهَبِ
- (۴) فَمِنْ الشَّمْسِ آتَيْتَ وَ الْقَلَكُ  
ثُمَّ صِرْتَ الصَّافِي حَتَّى الْقَلَكُ
- (۵) فَعَلَى صُورَةٍ حَرٍّ وَ مَطَرٍ  
فِي صِفَاتِ الْمُسْتَطَابِ لِلْسَّحَابِ
- (۶) كُنْتَ جُزْءٌ صِرْتَ نَفْسًا وَ فِكْرٌ
- قَدْ بَعُدْتَ .. الْقَشْرُ فَيْكَ لَا يَبِينُ ..  
وَ إِلَى مَرْتَبَةٍ أَعْيَتْ وَصَلَتْ ..  
لَبَنًا كُنْتَ فَكُنْ قَيْدَ الظَّفَرِ  
مِنْ صِفَاتٍ لَهُ فِي الْيَدِ نَبَتْ  
وَ بِهِ أَفَنَ غَيْرُهُ لَا تَطْلُبِ  
وَالسَّحَابِ وَ هِيَ الْأَسْبَابُ لَكَ  
قَدْ سَمَوْتَ وَ لَكَ الشَّانُ سَمَكُ  
جِئْتَ حَالًا تَذْهَبُ لَا فِي خَطَرٍ  
وَ لِشَمْسٍ وَ نُجُومٍ بِالْحِسَابِ  
وَ كَلَامًا وَ أَجْتِهَادًا وَ نَظَرٍ

- (۱) گرچه از باغ و آب و گل شدی  
(۲) شو غذا و قوه و اندیشه‌ها  
(۳) از صفاتش رسته و الله نخست  
(۴) ز ابر و خورشید و ز گردون آمدی  
(۵) آمدی در صورت باران و تاب  
(۶) جزو شمس و ابر و انجم‌ها بدی
- لقمه گشتی و اندر احیا آمدی  
شیر بودی شیر شو در بیشها  
در صفاتش باز و چالاک و چست  
پس شدی صاف و دگر گون بر شدی  
میروی اندر صفات مستطاب  
نفس و فعل و قول و فکرها شدی



- (۱) صَارَ مِنْ قُوَّةِ النَّبَاتِ الْحَيَوَانَ  
 (۲) اَفْتُلُونِي يَا ثِقَاةُ اِذْ لَنَا  
 هَكَذَا نَفْعٌ فِصْدُقٌ مَاوَرَدُ  
 (۳) صَارَ قُوَّةُ الْمَلِكِ قَوْلٌ وَ فِعْلٌ  
 كَيْ يَهَذَا يَعْزُجُ نَحْوَ الْفَلَكِ  
 (۴) هَكَذَا الطَّعْمَةُ تِلْكَ لِلْبَشَرِ  
 مِنْ جَمَادٍ رُفِعَتْ وَالرُّوحَ قَدْ  
 (۵) ذَا الْكَلَامُ وَ جَبَتْ تَرْجَمَةُ  
 فِي مَقَامٍ غَيْرِ هَذَا تُذَكَّرُ
- فِي حَيَاةٍ صَدَقَ مِنْ ذَالْبَيَانِ  
 كَانَ مِنْ بَعْدِ الْمَمَاتِ وَالْفَنَاءِ  
 اِنَّ فِي قَتْلِي حَيَاةً مُعْتَمَدَ  
 مَعَ صِدْقٍ لَهُ لِحَقِّ مُدَلِّ  
 .. قِسْ عَلَيْهِ كُلَّ مَنْ صَدَقَ اسْلَكَ ..  
 لَوْ غَدَتْ قُوَّتًا لَهَا حَقُّ الظَّفَرِ  
 صِيَّرَتْ .. وَالْمَلِكُ وَاَزَتْ يَجْدُ .. (۱)  
 وَسِعَتْ فِيهَا شُؤْنُ جَمَّةٍ  
 .. وَ لَهَا السِّرُّ الْعَمِيقُ يَظْهَرُ ..

(۱) ای کذا المرید بنجو من جواب المرشد انبارد من جماده فتكون مرارة كلام المرشد علاجاً لمرارة سئى افعال المرید فان اردت الخلاص من مرارة أفعالك السيئة جاهد فی الله كما أشار لك مرشدك و لهذا قال بعد ( تو ز تلخی چونکه دل پر خون شدى )

- (۱) هستی حیوان شد از مرگ نبات راست آمد افتلونی یا ثقات  
 (۲) چون چنین بردست ما را بعد مات راست آمد ان فی قتلی حیات  
 (۳) قول و فعل و صدق شد قوت ملک تا بدین معراج شد سوی فلک  
 (۴) همچنان کان طعمه شد قوت بشر از جمادی بر شد و شد جانور  
 (۵) این سخن را ترجمه پهناوری گفته آید در مقام داوری

- (۱) یَصِلُ الرَّكْبُ مُدَامًا لِلْفَلَکِ  
 (۲) وَ یَعُودُ ثَانِیًا فَاذْهَبْ حَسَنُ  
 (۳) لَا کِمِثْلِ اللَّصِ مُرًّا بِاضْطِرَارٍ  
 لَّكَ قُلْتَ کَیْ لَكَ مِنْ کُلِّ مَرٍّ  
 (۴) عِنَبٌ جُمِدٌ مَاءٌ بَرْدًا  
 مَعَ بَرْدٍ أَخْرَجَ مِنْهُ أَزَالَ  
 (۵) مِنْ مَرَارَاتٍ إِذَا الْقَلْبُ لَکَا  
 مِنْ مَرَارَاتٍ إِذَا کَلَّا تَصِیْرُ  
 (۶) فَارْغًا صِرْتَ إِذَا مَا الْخَلَّ قَدْ  
 فِي الزَّمَانِ ذَاکُ حُلُوءًا کَالْعَسَلِ  
 کَیْ هُوَ یَتَجَرُّ فِیْمَا مَلَکُ  
 بِاخْتِیَارٍ طَیِّبًا حُلُوءًا یَفَنُ  
 ذَا الْحَدِیثِ الْمَرَّ مِنْ ذَاکَ مِرَارُ  
 اغْسِلْ لَمْ یَبْقَ فِیْکَ مَا یُضَرُّ  
 لَهُ نَجَی وَ الْجُمُودَ أَبَدًا  
 مَا یِهِ مِنْ سَقَمٍ أَوْ دَاءِ عِضَالٍ  
 صَارَ مَمْلُوءًا دَمًا زِدْتَ بُکَا (۱)  
 خَارِجًا .. مِنْ فَرَحٍ بُشْرًا تَطِیْرُ  
 أَهْرَقُوا فِیْکَ وَ صِرْتَ لِلْأَبَدِ  
 .. لَكَ ذَوْقُ الْمَلَاءِ الْأَعْلَى وَصَلْ ..

- (۱) کاروان دائم ز گردون میرسد  
 (۲) پس برو شیرین و خوش با اختیار  
 (۳) زان حدیث تلخ می گویم ترا  
 (۴) ز آب سرد انگور افسرده زهد  
 (۵) تو ز تلخی چونکه دل پر خون شوی  
 (۶) فارغ آئی گر بتو ریزند خل  
 تا تجارت می کند وامی رود  
 نی به تلخی و کراهت دزد وار  
 تا ز تلخیها فرو شویم ترا  
 سردی و افسردگی بیرون نهد  
 پس ز تلخیها همه بیرون روی  
 آن زمان شیرین شوی همچون عسل

تمثیل صبر المؤمن الابتلاء لما یكون واقفاً علی منفعة سر الابتلاء و حقیقتہ

- (۱) لَيْسَ كَلْبُ الصَّيْدِ مَنْ كَانَ يَلَا  
طَوْقُ النِّيِّ الْغَلِيظُ فِي الْمَلَا (۱)  
لَيْسَ غَيْرَ مَنْ هُوَ لَا ذَوْقَ لَهُ  
مَا لَهُ فِي الْقَلْبِ عِشْقٌ وَوَلَهُ  
(۲) ذَلِكَ الْجِمَصُ يَا سَيِّدَةَ  
قَالَ لَمَّا هَكَذَا لِي الْعِدَّةُ  
(۳) طَيِّبًا اِغْلَى فَكُونِي عَوْنِيَا  
صِدْقًا أَنْتِ فَيَذَا لَغَلِي لِيَا  
مِثْلَ مِعْمَارٍ وَبِالْمَعْرِفَةِ  
أَضِرُّ بِي.. كَمْ لَكَ مِنْ مَعْرِفَةٍ..  
(۴) أَنْتِ بِالضَرْبِ فَكَالْفِيلِ أَنَا  
فَوْقَ رَأْسِي الرِّضْخَ خَلِّي وَالْعَنَا  
وَأَوْسَمِينِي كَيْ أَنَا فِي النَّوْمِ لَا  
لِلْفَجِّ الْخَشَنَ النِّيِّ غَيْرَ عَدَمِ الذَّوْقِ وَ هَذَا مِنْ قَبْلِ السَّيِّدَةِ ( كِدْبَانُو )  
(۵) كَيْ أَنَا أُعْطِيَ لِرُوحِي الْغَلِيَانُ  
أَنْظُرُ الْهِنْدَ وَ بُسْتَانًا حَلِي  
كَيْ لَذَاكَ الْيَحْضُنُ حِينًا وَالْحَنَانُ

(۱) الكلب اللذي لا طوق له ليس منسوباً للصيد لان الطوق يضعونه في رقبتة للحفاظ و الرعاية اى كذا الله تعالى يضع في رقبة عبده القبول و هو طوق العبادة والريضة و ليس للفج الخشن النني غير عدم الذوق و هذا من قبل السيدة ( كدبانو )

تمثیل صابر شدن حق من چون بر سر منفعت بلا واقف میشود

- (۱) سگ شکاری نیست اورا طوق نیست  
خام و ناجوشیده جز بی ذوق نیست  
(۲) آن نخود گفت ار چنین است ای ستی  
خوش بجوشم یاریم ده راستی  
(۳) تو دزین جوشش چو معماری منی  
کفچلیزم زن که بس خوش میزنی (۱)  
(۴) همچو پیلم بر سرم زن زخم و داغ  
تا نه بینم خواب هندوستان و باغ  
(۵) تا که خود را در دهم در جوش من  
تا رهی بایم در آن آغوش من

(۱) کمچلیز چمچه بزرگ سوراخ دار را گویند و آن نیز کفگیر خوانند - در بیت سابق ( میزند کفگیر کدبانو که نی ) در بسیاری از نسخ ( میزند کفلیز ) آمده و کفلیز کفچه را گویند که سوراخ سوراخ باشد و حلوائیان بآن کف از روی شیرہ گیرند و کفچار نیز گویند



- (۱) مِنْ طَرِيقِ أَجْدُ فَأَلْمَرُ صَارَ بِالْعِنَى الطَّاعِي وَ الشَّرْ أَثَارُ  
 مِثْلَ فِيلٍ فِي الْمَنَامِ قَدْ نَظَرُ لَهُ فِي الْهِنْدِ رِيَاضًا وَ خُضْرُ  
 (۲) فَإِذَا الْفِيلُ إِلَى الْهِنْدِ نَظَرُ فِي الْمَنَامِ الْحَرْبَ أَبَدِي وَالْكَدَرُ  
 وَلَهُ الْفَيْالَ لَمْ يَسْمَعْ إِذَا أَمَرَ زَادَ شِقَاقًا وَ أَذَى

فی بیان عذر ربه البیت للحمص و حکمت مسکها له فی الغلیان

- (۳) لَهُ تِلْكَ السِّتُ قَالَتْ فَأَنَا مِثْلَكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا زَمَنًا  
 (۴) كُنْتُ جُزْءَ الْأَرْضِ لَمَّا أَنْ شَرِبْتُ أَنَا نَارِي الْجِهَادِ وَرَغِبْتُ  
 صِرْتُ مَقْبُولًا وَ فُزْتُ بِالْقَبُولِ وَ إِيَّيْ حَقَّ الشُّهُودُ وَالْوُضُولُ

(۱) زانکه انسان در غنی طاغی شود همچو پیل خواب بین یاغی شود

(۲) پیل چون در خواب بیند هند را پیلان را نشنود آرد دغا

عذر گفتن گدبانو بنخود و حکمت در جوش داشتن گدبانو بنخود را

(۳) آن سستی گوید در آ که پیش ازین من چو تو بودم ز اجزای زمین

(۴) چون پیوشیدم جهاد آذری پس پذیرا گشتم و اندر خوری (۱)

(۱) در دو نسخه لکنار و بحر العلوم این مصراع چنین آمده است (چون پیوشیدم جهاد بازای معجمه آذری) و در تفسیر آن هم چنین نگاشته شده است جهاد گویند آنست که همراه مرده کنند و با همراه عروس آورند و اینجا مراد اولست و اینکه جهاد آتش را پوشیدم که در آتش دیک و معده جوشیدم صفحه ۱۴۱ ج ۳ شرح بحر العلوم -

(۱) فَرَمَانًا قَدْ غَلَبْتُ فِي الزَّمَنِ

(۲) فَمِنْ الْغَلِيْبِيْنَ ذِيْنَ لِلْجَوَاسِ

(۳) بَعْدَ اُسْتَاذًا لَكَ صِرْتُ كَذَا

وَلِذَا مِنْهُ رَكُضَتْ لِتَصِيْرُ

(۴) مَعْنَوِيَّاتٍ فُرُوْحًا اِذَا ظَهَرَتْ

ثَانِيًا اِغْلِيْ وَ خُلِقَ الْحَيَوَانُ

(۵) كَيْ يَدْ اِلَّا تَزَلُّقُ مِنْ ذِي النِّكَاتِ

(۶) اِذَا مِنْ اَلْقُرْءَانِ كَمْ لَا قَى الضَّلَالِ

وَيَهْذُ الرِّسَنِ كَمْ مِنْ فَرِيقِ

وَ زَمَانًا بَعْدُ فِي قِدْرِ الْبَدَنِ

قُوَّةَ الرُّوْحِ غَدَوْتُ بِالْمِرَاسِ

فِي الْجَمَادِ لَكَ قُلْتُ اَنَا ذَا

مَحْضَ عِلْمٍ وَ صِفَاتٍ كَمْ تُنِيرُ

مَرَّةً ثَانِيَةً مَا اَنْ قَدَرْتُ

جُزْ .. مِنْ الْحَقِّ اَطْلُبُ كُلَّ اَمَانِ ..

لِاِنْتِهَاءِ تَصِلُ تَلْقَى النِّجَاةَ

مَعَشَرُ وَ الْوِزْرَ وَاْفَى وَالْوَبَالَ

وَقَعَ فِي الْبَيْرِ اَعْيَاهُ الطَّرِيقُ

(۱) مدتی جوشیده‌ام اندر زمن

(۲) زین دو جوش قوت حسها شدم

(۳) در جمادی گفتمی زان میهدوی

(۴) چون شدی تو روح پس باردگر

(۵) از خدا میخواه تا زین نکتها

(۶) زانکه از قرآن بسی کمره شدند

مدتی دیگر درون دیگ تن

روح گشتم پس ترا استاشدم

تا شوی علم و صفات معنوی

جوش دیگر کن ز حیوانی گذر

در نه لغزی و رسی در منتهی

زان رسن قومی درون چه شدند

(۱) يَا عُنُودَ أَبَدًا لِرَّسَنِ  
لَمْ يَكُ ذَنْبُ يَهْدِي الْمَحْنِ  
حَيْثُ أَنْتَ مَا لَكَ ذَوْقُ الصُّعُودِ  
لِلْعُلُوكُنْتَ فِي قَيْدِ الْوُجُودِ

فی بیان تتمه قصه مسافر ذاك السجد و بیان ثباته و صدقه

(۲) فَغَرِيبُ الْبَلَدِ ذَاكَ وَ مَنْ  
عَالِي الْهِمَّةِ كَانَ فِي الزَّمَنِ  
قَالَ هَذَا اللَّيْلَةَ فِي الْمَسْجِدِ  
ذَا أَنَا فَهُوَ أَسْمَى مَقْصِدِي  
(۳) أَيُّهَا الْمَسْجِدُ لَوْ كُنْتُ لِيَا  
كَرْبَلَاءَ أَنْتَ رُوحٌ عِنْدِيَا  
(۴) كَعْبَةٌ قَاضِيَةٌ حَاجَاتِيَا  
إِصْحَ يَا بَيْتُ غَدَى مُخْتَارِيَا  
وَلِي دَعَا كَيْ يَلْعَبَ الرَّسَنِ  
مِثْلَ مَنْصُورٍ صَلَيبَ الْمَحْنِ  
(۵) أَعْدَوْ لَوْ كُنْتُمْ بِنُصْحِ جَبْرِئِيلَ  
لَا أُرِيدُ الْغُوثَ فِي نَارِ الْخَلِيلِ

بقیه قصه مهمان آن مسجد و ثبات و صدق او

(۱) مر رسن را نیست جرمی ای عنود  
چون ترا سودای سر بالا نبود  
(۲) آن غریب شهر سر بالا طلب  
گفت می خسم بدین مسجد بشب  
(۳) مسجد را گر کرنای من شوی  
کعبه حاجت روای من شوی  
(۴) هین مرا نگذار ای بگریده دار  
تا رسن بازی کنم منصور وار  
(۵) گر شدیت اندر نصیحت جبرئیل  
من نخواهم غوث در آتش خلیل



- (۱) جَبْرِئِيلُ اِذْهَبْ فَإِنْ اُحْرِقَ اَنَا  
مِثْلَ عُوْدِ الْعَنْبَرِ اِمَّا اُحْتَرَقَ  
(۲) جَبْرِئِيلُ هَبْكَ عَوْنًا وَ مَدَدَ  
(۳) يَا اُخِيَّ فَعَلَى النَّارِ اَنَا  
اَنَا لَسْتُ الرُّوْحَ تِلْكَ مَنْ يَحْيِي  
(۴) اِنَّ رُوْحَ الْحَيَّوَانِ بِالْعَلْفِ  
(۵) لَهُ مِثْلَ الْحَطَبِ لَوْ لَا الْحَطَبُ  
عَامِرًا مَعْمُورًا الدَّهْرَ اَبَدَ
- اَحْسَنَ كُنْتُ لِي زَادَ الْهَنَا  
اُظْهِرُ بِالْحَرَقِ تَفَحَّأَوْ عَبَقَ  
تَحْفَظُ كَالَاخِ كُنْتُ بَلَّ اَشَدَّ  
كُنْتُ مَعْتَادًا لَهَا اَهْوَى السَّنَا  
يُكْثِرُ اٰخَرَ بِالنَّقْصِ يَبِيْنُ  
يَنْمُو نَارِي هُوَ جَاءَ التَّلَفُ  
عَادَ كَانَ الْمُثْمِرَ السَّامِي الرُّتَبُ (۱)  
صَارَ حِلْفًا لِلْخُلُودِ وَ الرَّشْدُ

(۱) ای و لو لم يكن ذلك العلف الانساني حطبا لاثمر ثمره و بقي حتى الابد ولكن  
بنفسه عامراً و معموراً بل عارته و بقاءه تأبى الزوال او تقول لو لم يكن غذاء الروح  
الحيوانية حطبا دائماً على البقاء لكانت روحاً باقية مثمرة الى الان ولكانت عامرة و معمورة

- (۱) جبرئیل رو که من افروخته  
(۲) جبرئیل گرچه یاری می کنی  
(۳) ای برادر من بر آذر چایکم  
(۴) جان حیوانی فزاید از علف  
(۵) گر نه گشتی هیزم و مثمر شدی
- بهترم چون عود عنبر سوخته  
چون برادر پاس داری می کنی  
من نه آن جانم که گردهم بیش و کم (۱)  
آتش بود او چو هیزم شد تلف  
تا ابد معمور هم عامر شدی

(۱) هذه الترجمة بناء على ان كلمة ( برادر ) بالذال المهملة و بمعنى الاخ و كلمة  
( چون ) اداة التشبيه و بناء على ان كلمة ( برادر ) بالذال المعجمة فتكون كلمة ( بر )  
اداة استعلاء و كلمة ( آذر ) بمعنى النار و كلمة ( چون ) اداة استفهام والترجمة :  
جبرئیل هبک عوناً و مدد  
کیف لی تحفظ من نار تعد

- (۱) إِدْرِ أَنَّ النَّارَ ذِي رِيحِ السَّمُومِ  
شُعْلَةُ النَّارِ تُكُونُ بِالْغُمُومِ  
(۲) هِيَ لَيْسَتْ عَيْنَ تِلْكَ وَ يَقِينُ  
فِي الْأَثَرِ عَيْنُهَا دَوْمًا يَبِينُ  
وَالسَّنا وَالظِّلُّ فَوْقَ الْأَرْضَيْنِ  
كَانَ مِنْهَا .. وَ لَنَا صَارَ قَرِينُ ..  
(۳) فَإِذَا لَا جَرَمَ الظِّلُّ أَبَدَ  
لَيْسَ يَبْقَى لِاضْطِرَابٍ قَدْ وَجَدَ  
(۴) وَ سَرِيعًا يَرْجِعَ لِلْمَعْدِنِ  
ثَانِيًا قَدْكَ مَرَّ الزَّمَنِ  
فِي نِظَامٍ وَاحِدٍ قَرَّ الْقَصِيرُ  
ظِلُّكَ فِي نَفْسٍ بَانَ يَصِيرُ  
(۵) نَفْسًا آخَرَ بِالْعَكْسِ طَوِيلُ  
حَيْثُ فِي الظِّلِّ الثَّبَاتِ يَسْتَحِيلُ  
أَحَدٌ يَلْقَى الْعُكُوسَ وَالْظِلَالَ  
رَجَعَتْ لِلْأَمْهَاتِ بِالْمِثَالِ

- (۱) باد سوزانست این آتش بدان  
پرتو آتش بود نی عین آن  
(۲) عین آتش در اثر آمد یقین (۱)  
پرتو و سایه ویست اندر زمین  
(۳) لاجرم پرتو نیابد اضطراب  
سوی معدن باز میگردد شتاب  
(۴) قامت تو بر قرار آمد بساز  
سایه ات کوتاه دمی یکدم دراز  
(۵) زانکه در پرتو نیابد کس ثبات  
عکسها و انگشت سوی امهات

(۱) یعنی عین آتش در فلک است و سطح محدب آتش که مماس سطح مقعر فلک باشد

جای آتش است و بنا بر این ظرفیت فلک برای آتش مسلم است .

(۱) اُصِحْ مِنْكَ الْقَمَّ سُدَّ الْفِتْنَةُ شَفَّتِيهَا فَتَحَتْ وَ الْمِحْتَةُ

### فی بیان ذکر خیال قاصرین الفهم القبیحین

(۲) قَبْلَ أَنْ تَخْلَصَ هَذِي الْقِصَّةُ يَعْرِفُ الْمَعْنَى لَهَا وَ الْحِصَّةُ

مِنْ ذَوِي الدَّوْمِ وَأَصْحَابِ الْحَسَدِ نَتْنُ رِيحٍ وَصَلَ الْقَوْلُ نَفَذَ

(۳) أَنَا لَا أَغْضَبُ مِنْ هَذَا بَلَى إِنَّ هَذَا الرَّفْسَ مَا أَنْ حَصَلَا

عَصَبَ خَاطِرِ ذِي الْقَلْبِ السَّلِيمِ قَطَعَ أَوْرَى بِهَا حَقْدًا عَظِيمَ

(۴) فَحَكِيمٌ غَزَنَهُ ذَاكَ الْبَيَانُ حَسَنًا قَالَ لِمَنْ كَانُوا لِمَعَانِ

لَهُمْ .. فِيهِ أَنْطَوَى النَّهْجُ الْقَوِيُّ .. حِجَبُوا أَبْدَى مِثَالًا مَعْنَوِي ..

(۵) لَوْ مِنَ الْقُرْآنِ غَيْرَ الْقَالِ مَا نَظَرَ مِمَّا بِهِ زَادَ عَمَى

ذَا عَجِيبًا لَمْ يَكُ مِمَّنْ هُمْ دُو ضَلَالِ الرُّشْدِ غَابَ لَهُمْ

(۱) هین دهان بر بند فتنه لب گشاد خشک آر الله اعلم بالرشاد

### ذکر خیال قاصر فهمان بد اندیشان

(۲) بیش ازین کان قصه تا مخلص رسد دود گندی آمد از اهل حسد

(۳) من نمی رنجم ازین لیاں لگد خاطر ساده دلان را پی کند

(۴) خوش بیان کرد آن حکیم غزنوی بهر محجوبان مثال معنوی

(۵) که ز قرآن گر نه بینند غیر قال این عجب نبود ز اصحاب ضلال



- (۱) مِنْ شُعَاعِ الشَّمْسِ مَنْ بِالنُّورِ قَدْ  
مِلْتُ فَالْعَيْنُ لِلْأَعْمَى أَبَدٌ  
غَيْرَ حَرٍّ لَمْ تَجِدْ مِنْهَا الضِّيَاءَ  
(۲) مَنْ أَرَى ضَبْعُ كَالْمَرَأَةِ  
نَقَدْتُ طَاعِنَةً بِالصَّدَقَةِ  
(۳) رَأْسُهَا أَبَدْتُ بِأَنَّ ذَاكَ الْكَلَامَ  
يَعْنِي أَنَّ الْمَثْنَوِيَّ بِالْمَرَامِ  
كُلُّهُ التَّقْلِيدَ كَانَ وَالْقَصَصَ  
لِلنَّبِيِّينَ خَلَّتْ مِنْهُ الْحِصَصُ..  
(۴) قِصَّةٌ مَا فِيهِ بَحْثٌ مُعْتَبَرٌ  
لَا وَلَا الْأَسْرَارُ جَلَّتْ فِي النَّظَرِ  
كَثْرَتِي لِذَلِكَ السَّمْتِ مِنْهَا الْأَوَّلِيَاءُ  
فَرَسًا تُرَكِّصُ.. وَالزُّلْفَى تَشَاءُ

- (۱) کز شعاع آفتاب پر ز نور  
غیر گرمی می نیابد چشم کور  
(۲) خربطی ناگاه از خرخانه  
سر برون آورد چون طعانه (۱)  
(۳) کاین سخن پست است یعنی مثنوی  
قصه پیغمبر است و پی روی  
(۴) نیست ذکر و بحث و اسرار بلند  
که دوانند اولیا زانسو سمند

(۱) خربط در برهان قاطع و غیره بمعنی فا آمده و بمعنی احمق مستعمل است ولی ترجمه بیت مذکور بر وفق تفسیر صحاح جوهری والنهج القوی شده که بمعنی گفتار باشد زیرا که در النهج چنین گفته (خربطی) الحمار البطی (خری کند رو) اللنی هو (کحضاجر) (گفتار) قال الجوهری الضبع سمیت بذلك لعظم بطنها کانه یقول علی الفود: طعان احمق عظیم البطن اخرج رأسه من بینه مثل المرأة قاطلا (کاین سخن پست است یعنی مثنوی)

- (۱) مِنْ مَقَامَاتٍ بِهَا التَّبَيُّلُ قَدْ  
 (۲) شَرَحُ وَجَدٍ فِيهِ عَنْ كُلِّ مَقَامٍ  
 مَا بِهِ كَرِي مِنْهُ ذُو الْقَلْبِ يَطْبُرُ  
 (۳) إِذْ كِتَابُ اللَّهِ جَاءَ مِثْلَ ذَا  
 (۴) أَنْ أُسَاطِيرُ هُوَ مَعَ قَصَصِ  
 عَمِقتْ أَوْ أَيْ تَحْقِيقِ رَفِيعُ  
 (۵) نَشَأَ الْأَطْفَالِ كُلِّ يَفْهَمُونَ  
 غَيْرَ أَمْرٍ كَانَ مَقْبُولًا مَلِيحُ  
 (۶) فِيهِ ذِكْرُ يُوسُفَ مَعَ جَعْدِهِ  
 ذِكْرُ يَعْقُوبَ وَمَا كَثُرَ وَقَعَ
- وَجَدَ.. حَتَّى الْفَنَاءِ فِي الْأَحَدِ..  
 شَمَخَ أَوْ مَنَزَلَ جَلَّ غَرَامُ  
 بِجَنَاحٍ وَ إِلَى الْحَقِّ يَصِيرُ  
 طَعَنَ الْكَفَّارَ فِيهِ هَكَذَا  
 قَدِمَتْ لَيْسَ بِهَا مِنْ حِصَصِ  
 قَدَرُهُ دَانِ لَهُ الشَّأْنُ وَضِعُ..  
 لَهُ مَا فِيهِ.. إِذَا هُمْ يَقْرَأُونَ..  
 أَوْ هُوَ الْمَرْدُودَ كَانَ وَالْقَبِيحُ  
 مَنْ تَلَوَّى كَثْرَةً.. مِنْ وَجْدِهِ..  
 مِنْ بُكَاهُ مَعَ زُلَيْخَاوَالْوَلَعُ

پایه پایه تا ملاقات خدا  
 که به پرزد و بر پرد صاحب‌دلی  
 این چنین طعنه زدند آن کافران  
 نیست تحقیقی و تعمیقی بلند  
 نیست جز امر پسند و ناپسند  
 ذکر یعقوب و زلیخا پر غمش

(۱) از مقامات تبیل تا فنا  
 (۲) شرح وجد هر مقام و منزلی  
 (۳) چون کتاب الله بیابد هم بران  
 (۴) که اساطیر است و افسانه نثرند  
 (۵) کودکان خرد فهمش می‌کنند  
 (۶) ذکر یوسف ذکر زلف پر خمش

(۱) در نسخه لکناهور و نسخهای متداول چند بیت اضافه دارد بر نسخه النج القوی  
 که ترجمه نشده است ممکن است از ملحقات باشد.

- (۱) ظاهراً كانَ وَ كُلُّ ذِي الْوَرَى  
 فِيهِمْ مَعْنَاهُ اِيَكُنْ يَا تَرَى  
 اَيْنَ لَا اَيْنَ اللِّسَانُ مِنْهُ مَنْ  
 بِهِ حَارَ اللَّبُّ وَ الْقَلْبُ افْتَشَنَ  
 (۲) قَالَ لَوْ سَهلاً لَكَ هَذَا يَبِينُ  
 سُورَةَ قُلْ مِثْلُهُ اَنْتَ يَحِينُ  
 (۳) سَهْلَةً جِنْسُكُمْ مَعَ اِنْسِكُمْ  
 اَهْلُ كُلِّ الْعَمَلِ مِنْ جِنْسِكُمْ  
 قُلْ لَهُمْ فِي آيَةِ مُفْرَدَةٍ  
 اَسْهَلُ مِنْ ذَا اَحْضُرُوا فِي عِدَّةٍ

### فی بیان تفسیر الحديث للنبی (ص) الخ (۱)

- (۴) اِدْرِ الْقُرْآنَ حَرْفٌ فِيهِ بَانَ  
 تَحْتَ هَذَا الْبَيِّنِ الْبَاطِنُ كَانَ  
 (۵) ظاهراً كَثُراً وَ تَحْتَ الْبَاطِنِ  
 ذَاكَ اَيْضاً يُوجَدُ مِنْ بَاطِنِ  
 ثَالِثٍ فِيهِ الْعُقُولُ وَالْفِكَرُ  
 كُلُّهَا حَارَتْ وَ اَعْيَاهَا الظُّفَرُ

(۱) ای له ظاهر و اراد به اللغات والالفاظ و بطن و هی المعانی واسطة و بطن ای  
 ثلاثة ابطن يعلمها الانبياء و الاولياء والرابع و ما فوقة لا يعلمه الا الله تعالى .

### تفسیر خبر مصطفی (ص) ان القرآن ظهراً و بطناً و ان لبطنه بطناً الى سبعة ابطن

- (۱) ظاهرست و هر کسی پی می برد  
 کو بیان که کم شود در وی خرد  
 (۲) گفت اگر آسان نماید این بتو  
 این چنین آسان یکی سوره بگو  
 (۳) جنتیان و انسیان و اهل کار  
 گو یکی آیت ازین آسان بیار  
 (۴) حرف قرآن را بدان که ظاهرست  
 زیر ظاهر باطنی بس قاهرست  
 (۵) زیر ان باطن یکی باطن سوم  
 که درو گردد خردها جمله کم



(۱) وَ مِنَ الْقُرْآنِ بَطْنًا رَابِعًا

مَا سِوَى اللَّهِ الَّذِي عَزَّ النَّظِيرُ

(۲) فَمِنَ الْقُرْآنِ أَنْتَ مَا ظَهَرَ

(۳) آدَمَ طِينًا وَ لَا غَيْرَ بَعْدَ

مِثْلَ شَخْصِ آدَمِيٍّ سِتَرَتْ

(۴) عَمَّهُ وَ الْخَالَ أَلْفَ مَرَّةٍ

لَمْ يَرَ الْحَالَ لَهُ عَنْ بَاطِنِهِ

فِي بَيَانِ أَنْ ذَهَابَ الْأَنْبِيَاءُ وَالْأَوْلِيَاءُ إِلَى الْجِبَالِ وَالْغَارَاتِ لَمْ يَكْ لَا خَفَاءَ

أَنْفُسَهُمْ وَلَا جِلَّ الْخَوْفِ وَ التَّشْوِيشِ مِنَ الْخَلْقِ بَلْ لَاحِظٌ أَرْشَادَ الْخَلْقِ وَ التَّحْرِيزِ عَلَى  
الْانْقِطَاعِ مِنَ الدُّنْيَا بِقَدْرِ الْإِمْكَانِ

(۵) مَنْ يَقُولُ الْأَوْلِيَاءُ فِي الْجَبَلِ

نَزَلُوا حَتَّى هُمْ فِي ذَا الْعَمَلِ

(۱) بطن چهارم از نبی خود کس ندید

(۲) تو ز قرآن ای پسر ظاهر مبین

(۳) ظاهر قرآن چو شخص آدمی است

(۴) مرد را صد سال عم و خال او

بیان آن که رفتی انبیا و اولیا در کوهها و فارها جبه پنهان کردن خویش نیست و

جبه خوف تشویش خلق نیست بلکه جبه ارشاد خلق است و تعریض بر انقطاع از دنیا

بقدر امکان

(۵) آن که گوید اولیا در کوه بودند

تا ز چشم مردمان پنهان شوند

- (۱) عَنْ عِيُونِ الْخَلْقِ يَخْفُونَ أَجَلَ  
قَدْ سَمَى جَرُّوا بِذَلِكَ الْقَدَمَا  
(۲) فَإِذَا مِمَّ هُمْ كَانُوا الْجَبَلِ  
فَهُمْ مِنْ أَلْفِ بَحْرِ وَجَبَلِ  
(۳) مَا لَهُمْ مِنْ حَاجَةٍ نَحْوِ الْهَرَبِ  
نَحْوَهُمْ حَتَّى أَبَادَ مِنْ تَعَبِ  
(۴) ذَلِكَ الْجِنِّيُّ هَبْ بِالظَّاهِرِ  
فَمِنْ الْجِنِّيِّ ابْنُ آدَمَ  
(۵) فَلَدَى الْعَاقِلِ ذَا الْجِنِّيِّ مَنْ  
مِائَةَ مَرَّةٍ أَخْفَى هُوَ كَانَ
- فِي الْوَرَى الْقَدْرُ لَهُمْ أَلْفَ جَبَلٍ  
مِنْ عَلَى سَابِعِ أَفْلَاكِ السَّمَاءِ  
طَلَبُوا ثُمَّ اخْتَفَوْا فِي ذَا الْعَمَلِ  
وَقَعُوا فِي ذَلِكَ السَّمْتِ الْأَجَلِ  
إِنَّ مُهَرَ الْفَلَكَ جَدَّ طَلَبِ  
مِائَةَ نَعْلٍ وَ مِنْهُ مَا اقْتَرَبَ  
كَانَ مَخْفِيًّا يُطِي سَاتِرِ  
كَانَ أَخْفَى مِنْهُ فِي ذَا الْعَالَمِ  
أَضْمَرَ ابْنُ آدَمَ رَبُّ الْفِطْنِ  
وَعَنِ الْجِنِّيِّ كَمْ بِالْفَرْقِ بَانَ ..

- (۱) پیش خلق ایشان فراز صد که اند  
(۲) پس چرا پنهان شو و که جو بود  
(۳) حاجتش نبود بسوی که گریخت  
(۴) گر بظاهر آن پری پنهان بود  
(۵) نزد عاقل آن پری که مضمَر است
- گام خود بر چرخ هفتم می نهند  
کوز صد دریا و که زان سو بود  
کز پیش کره فلک صد نعل ریخت (۱)  
آدمی پنهان تر از پریان بود  
آدمی صد بار خود پنهان تر است

(۱) یعنی کسیکه این صفت دارد او را حاجت گریختن سوی کوه برای پنهان کردن خویش نیست زیرا که برای او فلک بسیار دوید که برسد حتی اینکه کره فلک از بسیاری دویدن خود صد نعل ریخت یعنی عاجز شد و نرسید.

(۱) فَلَدَى الْعَاقِلِ لَمَّا الْأَدَمِيُّ  
كَانَ مَخْفِيًا كَذَا فِي الْعَالَمِ  
كَيْفَ كَانَ آدَمُ مَنْ هُوَ فِي  
عَالَمِ الْغَيْبِ وَفِيَّ وَصْفِيَّ

فی بیان تشبیه صوره الاولیاء و تشبیه صوره کلام الانبیاء بصوره عصا

موسی و صوره رقیه عیسی (۱)

(۲) كَعَصَى مُوسَى الْكَلِيمِ الْأَدَمِيِّ  
وَ كَمِثْلِ الرُّقِيَةِ وَ الْكَلَامِ  
(۳) لِلْمَسِيحِ الْأَدَمِيِّ فَلَعَدْلُ  
صَارَ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ فِي الْعَالَمِينَ  
وَ لِيَتَزَيَّنَ بِكَفِّ الْحَقِّ جَلَّ (۲)  
دَائِمًا يُوجَدُ بَيْنَ الْأَصْبَعِينَ

(۱) فان موسى قبل الوحي كان يعلمها عصاه و لم يطلع على باطنها فلما اوحى اليه  
اطلع على باطنها كذلك صوره الادمي كصوره رقيه عيسى لا تظهر منها الا صوره الالفاظ  
و الحروف و لكن في المعنى يحى بها الموتى بأذن الله تعالى و لهذا قال ( آدمي همچون  
عصای موسی است ) (۲) لقوله (ع) ان قلوب بنی آدم كلها بين أصبعين من اصابع الرحمن  
وللمراد بالاصبعين داعية الايمان و داعية الكفر فلايميل ابن آدم لاحدهما حتى تظهر الداعية  
لخلق الله و تقديره لها فان كانت خيرا رضى بها و اثناب عليها و ان كانت كفراً و شراً  
لم يرض بها و عذب عليها و هو الله تعالى مقلب القلوب والابصار -

(۱) آدمی نزدیک عاقل چون خفی است چون بود آدم که در جنب اوصفی است

تشبیه صورت اولیا و تشبیه صورت کلام اولیا بصورت عصای موسی و صورت فسون عیسی

(۲) آدمی همچون عصای موسی است آدمی همچون فسون عیسی است

(۳) در کف حق بهر داد و بهر زین قلب مؤمن هست بین الاصبغین



قَهْرُهَا الْكَوْنُ يَصِيرُ بِالتَّمَامِ  
تَفْتَحُ لَا تَعْجُزُ أَنْ نُلْهِمَا  
لَا تَرِ حَرْفًا وَصَوْتًا مَا بَدَى  
أَنْظُرْ أَدِرْ تُهَرَّبُ مِنْهُ الْأَزَمُ  
لَهْجَاتٍ .. وَهَنْتَ كَالْمَسْخَرَةِ ..  
طَفَرَ حَيًّا .. وَ فِي الْجَنْبِ قَعْدُ ..  
لَهُ سَهْلٌ لِلْخُضْمِ الْأَخْضِرِ (۱)  
قَدْ نَظَرْتَ أَنْتَ فُسْطَاطًا مَدِيدُ  
وَأَنْظُرِ الْعَسْكَرَ وَالْجَيْشَ اللَّهُامُ  
أَنْتَ قَلْعَاتِ رُؤَيْدًا بِالنِّظَارِ  
تَنْظُرُ .. قَامَ وَجَلَّ عَمَلًا ..

(۱) فَعَصَى ظَاهِرُهَا إِنْ كُنْ أَمَامَ  
لُقْمَةٍ وَاحِدَةٍ لَمَّا الْقَمَا  
(۲) أَنْتَ مِنْ رُقِيَّةٍ عَيْسَى أَبَدَا  
ذَلِكَ الْمَوْتَ الَّذِي مِنْهُ انْهَزَمَ  
(۳) أَنْتَ مِنْ رُقِيَّةٍ عَيْسَى لَا تَرَهُ  
ذَلِكَ أَنْظُرْ أَنْ لَهُ الْمَيِّتُ قَدْ  
(۴) أَنْتَ وَجَدَانِ الْعَصَا لَا تَنْظُرِ  
(۵) ذَلِكَ أَنْظُرْ كَيْفَ شَقَّ مِنْ بَعِيدِ  
أَسْوَدًا ضَعُ قَدَمًا نَحْوَ الْأَمَامِ  
(۶) مِنْ بَعِيدٍ لَنْ تَرَى غَيْرَ غُبَارِ  
لِلْأَمَامِ فِي الْغُبَارِ الرَّجُلَا

(۱) نسخه ثانیة - و لبحر أخضر -

کون يك لقمه كه بگشايد كلو  
آن بين كزوى گريزان گشت موت  
آن نگر كه مرده برجست و نشست  
آن بين كه بحر أخضر را شكافت  
يك قدم در پيش نه بنگر سپاه  
أندكى پيش آ بين در كرد مرد

(۱) ظاهرش چوبى وليكن پيش او  
(۲) تو مبین ز آفسون عيسى حرف و صوت  
(۳) تو مبین ز آفسونش أن لهجات پست  
(۴) تو مبین مر ان عصا را سهل يافت  
(۵) تو ز دورى دیده چتر سپاه  
(۶) تو : دورى می ندیدی غير گرد

- (۱) فَالْغُبَارُ مِنْهُ جَلَى الْأَعْيُنَا وَ الرُّجُولِيَّةُ مِنْهُ بِالنَّارِ  
 (۲) تَقْلَعُ الْأَجْبَالَ مِنْ قَاصِي الصَّحَارِ إِذْ أَتَى مُوسَى لَهُ الطُّورُ جِهَارُ  
 مِنْ قُدُومِ صَارَ رَقَاصًا وَلَعًا بِالتَّجَلَّى أُنْدَكَ وَجَدًا وَانْقَلَعَ..

تفسیر قوله تعالى يا جبال اوبى معه و الطير (۱)

- (۳) وَجْهَ دَاوُدَ مِنَ النُّورِ لَهُ شَعَّتِ الْأَجْبَالُ فِيهَا الْوَاهُ  
 (۴) هَاجَ نَاحَتْ خَلْقَهُ مِنْ ذَا الْجَبَلِ مَعَ دَاوُدَ قَرِينًا بِالْعَمَلِ  
 صَارَ وَالْإِثْنَانِ مِنْ عِشْقِ الْمَلِكِ سَكْرًا هَاجَا بِقَلْبِ مَنْهَمِكَ  
 (۵) يَا جِبَالَ أَوْبَى الْأَمْرُ وَرَدَ فِكْلًا الْإِثْنَيْنِ بِاللَّحْنِ اتَّخَذَ  
 وَكِيلًا الْإِثْنَيْنِ فِي طَرْزِ الْغِنَا وَاحِدًا صَارَا.. وَفَرْدَا فِي الْهِنَا..

- (۱) دیده‌ها را گرداو روشن کند کوه‌ها را مردی او بر کند  
 (۲) چون بر آمد موسی از اقصای دشت کوه طور از مقدمش رقاص گشت

تفسیر قوله تعالى يا جبال اوبى معه و الطير

- (۳) روی داود از فرش تابان شده کوه‌ها اندر پیش نالان شده  
 (۴) کوه با داود گشته هم‌رهی هر دو مطرب مست در عشق شهی  
 (۵) یا جبال اوبی امر آمده هر دو هم آواز و هم پرده شده

(۱) اول الایة و لقد آتینا دواد منا فضلا یا جبال اوبی (ای ارجمی) معه و ان من شیء الا یسیح بحمده الیه بصعد الکلم الطیب.

- (۱) يَا غَرِيبٌ مُفْرَدٌ عَنْ صَاحِبِكَ  
شُعْلَةٌ نَارِ الْهَوَى قَدْ ضَرَبَتْ  
(۲) نَدْمَاءٌ تَطْلُبُ وَ الْمُطْرِبِينَ  
فَلَكَ الْأَجْبَالُ لُطْفًا ذَالِقِدِيمِ  
(۳) مُطْرِبِينَ وَ مُغْنِينَ لَهَا  
لِتَكُونَ فِي الْأَمَامِ مِنْ فَرَحِ  
(۴) كَيْ يَذَا تَعْلَمُ مِنْ دُونِ شَفِهِ  
إِذْ لِمِثْلِ الْجَبَلِ جَازِ الْأَيْنِ  
(۵) نَعْمَةُ أَجْزَاءِ صَافِي الْجَسَدِ  
أُذُنَ الْحِسِّ لَهُ قَدْ وَصَلَتْ
- لَا أَنْسَا تَجِدُ مِنْ قَلْبِكَ  
رُوحَكَ فِي حَيٍّ قَدْ لِهَبَتْ  
لَكَ قَالُوا وَ يَكُونُوا صَاحِبِينَ  
أُورِدَ تَعْدُو السَّمِيرَ وَ النَّدِيمِ  
جَعَلَ قَالَتْ بِمَا شَاءَتْ بِهَا  
بِكَ خَمْرًا تَشْرَبُ مَلَأَ الْقَدَحِ  
وَ يَلَا أَسْنَانَ .. قَيْدَ الْمَعْرِفَةِ ..  
لِلْوَلِيِّ كَمْ أَنْيْنِ لَا يَبِينُ  
ذَاكَ كُلِّ لَيْلَةٍ لِلْأَبْدِ  
وَ لَهَا يَسْمَعُ فِيهِ أَتَصَلَّتْ

- (۱) ای غریب و فرد بی مونس شده  
(۲) مطربان خواهی و قوال و ندیم  
(۳) مطربی و قوال و سرنائی کنند  
(۴) تا بدانی ناله چون که رواست  
(۵) نغمه اجزای آن صافی جسد
- آتش شوق از دلت شعله زده  
کوهها را پشت آرد آن قدیم  
که به پیشت باده پیمائی کنند (۱)  
بی لب و دندان ولی را ناله است  
هر شبی در گوش حشش میرسد



(۱) مَنْ لَهُ جَالَسَ لَمْ يَسْمَعْ سَمْعَ  
 يَا صَفَى رُوحُ لَهُ تِلْكَ النِّعَمُ  
 (۲) مِائَةً قَالَ وَ قِيلَ يَنْظُرُ  
 مَنْ لَهُ جَالَسَ مِنْهَا الرَّائِحَةَ  
 (۳) لَكَ فِي الْقَلْبِ مِائَةٌ مِنْ سُؤَالِ  
 (۴) تَصِلُ مِنْ لَا مَكَانٍ لِمَقَامِ  
 وَ لَهَا الْأَذَانُ لَمْ تَسْمَعْ وَ إِنْ  
 (۵) يَا أَصَمُّ تَقْرُضُ تِلْكَ النِّعَمَ  
 فَالْمِثَالُ لَهُ لَمَّا قَدْ نَظَرْتُ

هُوَ مَنْ شَوْقٍ عَرَاهُ وَ وَلَعُ  
 صَدَقَ فِي غَيْبِهِ .. قَالَ نَعَمْ ..  
 لَهُ فِي النَّفْسِ دَرَى مَا يَذْكُرُ  
 أَبَدًا مَا شَمَّ وَ هِيَ فَائِحَةٌ  
 وَ جَوَابِ شَائِخَاتٍ بِإِخْلَالِ  
 لَكَ كَلَّا تَسْمَعُ تَدْرِي الْمَرَامِ  
 مِنْكَ تُدْنِيهَا الْقَلِيلُ لَمْ يَبْنَ  
 أَنْتَ لَمْ تَسْمَعْ وَ عَنْهَا فِي صَمِّ  
 لِمَهُ مَا صَدَقَتْ فِيهِ وَ ظَفَرْتُ

ای خنک جان کو بغیش بگرو

همنشینی او نبرده هیچ بو

میرسد از لامکان تا منزلت

گر بنزدیک تو آرد گوش را

چون مثالش دیده چون نگروی

(۱) همنشینان نشنوند او بشنود

(۲) بنگرد در نفس خود صد گفتگو

(۳) صد سؤال و صد جواب اندر دلت

(۴) بشنوی تو نشنود زان گوشها

(۵) گیرم ای کر خود تو آن را نشنوی

## فی بیان جواب الطاعن فی المثنوی من قصور الفهم

- (۱) أَيُّهَا الطَّاعِنُ أَنْتَ الْكَلْبُ مَنْ نَبَحَ الْقُرْآنَ مِنْ طَعْنٍ وَهَنْ  
(۲) تُخْرِجُ ذَا لَيْسَ ذِيَاكَ الْأَسَدُ مَنْ هُوَ الرُّوحَ لَكَ مِنْهُ أَبَدُ  
تُخْلِصُ أَوْ مِنْ يَدِ الْقَهْرِ لَهُ يَخْلُصَ إِيْمَانُكَ يَا أَبْلَهُ  
(۳) لِلْمَعَادِ صَوْتُ الْقُرْآنِ أَنْ يَا فَرِيقَ الْجَهْلِ فَدَى مِنْ أَفْنِ  
(۴) قَدْ ظَنَنْتُمْ أَنَا قَدْ كُنْتُ الْقَصَصُ وَ بُدُورَ الْكُفْرِ دَوْمًا وَالْغُصَصُ

### جواب طاعنه زننده بر مثنوی از قصور

- (۱) ای سگ طاعن تو عوعو میکنی طعن قرآن را برون شو میکنی (۱)  
(۲) این نه آن شیر است کز وی جان بری یا ز پنجه قهر او ایمان بری  
(۳) تا قیامت میزند قرآن ندا کای گروه جهل را گشته فدا  
(۴) مر مرا افسانه می پنداشتید تخم کفر و کفری می کاشتید

(۱) یعنی ای سگ طاعن بمثنوی تو طعن بر مثنوی میزنی و این طعن را برای قرآن گریزگاه میکنی که این طعن قرآن نیست در صورتیکه این طعن بر قرآنست زیرا که مثنوی متشمل است بر تفسیر آیات قرآن میباشد برای مزید اطلاع بصفحه ۲۵ شرح سبزوادی و ص ۱۹۳ ج ۳ شرح بحر العلوم نیز رجوع نمائید.

- (۱) قَدْ زَرَعْتُمْ أَنْتُمْ الطَّعْنَ أَبَدَ  
 صِرْتُمْ الْفَانِينَ عُدْتُمْ وَالْقَصَصَ  
 (۲) فَكَلَامُ الْحَقِّ بِالذَّاتِ أَنَا  
 أَنَا قُوَّةُ الرُّوحِ لِلرُّوحِ كَمَا  
 (۳) فَعَلَيْكُمْ نُورُ شَمْسِي وَ السَّنَا  
 (۴) لَسْتُ بِالنَّائِي عَنِ الشَّمْسِ أَنْظِرْ  
 هَا أَنَا الْيُنْبُوعُ بِي مَاءُ الْحَيَاةِ  
 ذَا نَظَرْتُمْ أَنَّ جَمِيعاً لِلنَّكَدِ  
 وَ أَنَا الْخَالِدُ مِنْ ذَمِّ خَلَصَ  
 قَائِمٌ رَاقٍ لِي .. سَامِي الثَّنَا  
 أَنَا يَا قُوَّةُ الزَّكَاةِ مَنْ سَمَى (۱)  
 وَقَعَ مِنْ كَرَمِ لَكِنْ أَنَا  
 لِي مُدَاماً أَنْتَ مَدَّ الْأَعْصِرِ  
 ذَاكَ أَنْجِي الْعَاشِقِينَ مِنْ مَمَاتِ

(۱) خود بیدی آنچه طعنه می زدید

(۲) من کلام حقم و قائم بذات

(۳) نور خورشیدم فتاده بر شما

(۴) نك منم ينبوع آن آب حیاة

(۱) ای و ان قلت ما معنى قولهم ان كلام الله قائم بالذات ای بذات الله تعالى قلت انهم ما ارادوا

بالمعنى المقابل للفظ لانه عرض و انما ارادوا ان كلام الله ليس بذات اخرى غير ذات الله و انما هو صفة قائمة بذات الله لاتنفك عن ذاته اصلا كالقوة الناطقة فى ذات الانسان لاتفارق ذات الانسان اصلا و لهذا يحكى مولانا عن القرآن و يقول انا قوت و غذا روح الروح ای روح الروح الحيوانية و النفخة الربانية يقات و يتغذى بى من كان فى مرتبة الروح العارى من الاخلاق الذميمة.. و انا قوت مزكى ای جوهر نظيف لاغيره -



(۱) أَنْتُمْ لَوْ لَمْ تُثْبِرُوا الطَّعْنَ ذَا      مِنْكُمْ الْقِرَانُ لَمْ تَرْمَوْكُنْ ذَا  
لَأَرَأَى اللَّهُ فَوْقَ قَبْرِكُمْ      جُرْعَةً مِنْهُ تَكُونُ ذُخْرَكُمْ  
(۲) أَفَلَا نُصَحَّا وَ قَوْلًا لِلْحَكِيمِ      ذَلِكَ اخُذْ لِلطَّعْنِ السَّقِيمِ  
لَسْتُ أَتْنِي الْقَلْبَ لِلْغَيْرِ وَلَا      أَسْمَعُ طَعْنًا وَ قَدْحًا فِي الْمَلَأِ  
فی بیان ضرب الحکیم المثل فی تنفیر مهر الفرس من شرب الماء  
بسبب تصفیر السائس

(۳) يَا لِخُطَابٍ مَا هُوَ قَالَ الْفَرَسُ      أَبَدًا وَالْمُهْرُ فِي كُلِّ نَفْسٍ  
(۴) يَشْرَبَانِ الْمَاءَ ذَاكَ النَّفَرُ      كُلُّ أَنْ هُوَ دَوْمًا يَصْفُرُ  
(۵) لِلْخِيُولِ أَنْ أَلَا أَصْحُوا وَ أَشْرَبُوا      مَاءَ التَّصْفِيرِ ذَاكَ يَذْهَبُ  
مِنْهُمْ لِلْمُهْرِ وَ الْمُهْرُ حَذَرُ      يَتْرُكُ الْمَاءَ .. يَرَى فِيهِ الْخَطَرُ

(۱) گر چنان کرد از تان ننگیختی      جرعه بر گورتان حق ریختی  
(۲) نی بگیرم گفت و پند آن حکیم      دل نه گردانم بهر طعنی سقیم

مثل زدن در رمیدن گره اسب از آب خوردن بسبب شخولیدن سائیس

(۳) آنکه فرمودست او اندر خطاب      کره و مادر همی خوردند آب  
(۴) می شخولیدن هر دم آن نفر      بهر اسپان که هلازین آب خور  
(۵) آن شخولیدن بکره می رسید      سر همی بر داشت وز خود می رمید

(۱) در نسخه لکناهور این بیت چنین است ( گر چنان کند آرتان ننگیختی جرعه بر گورتان حق ریختی) و یا این وصف گر چنان کند مقوله قرآن است که اگر آزو طمع شادی طاعنان بوی ناخوش طعن نمی انگیخت پس از مرگ هم شفیع میشدید و جرعه از آن آب حیات بر گورتان ریخته می شد یعنی تن مرده شده که مانند گور است زنده می گشت.

(۱) اُمُّهُ قَدْ سَلَّتْ مِنْهُ اَيَا

(۲) تَتَفَرُّ اَنْتَ عَنِ السَّقْيِ اَجَابَ

ذَالْفَرِيقُ يَصْفُرُ دَوْمًا اَنَا

(۳) بَعْدَ قَلْبِي رَجَفَ مِنْهُ الْمَحَلُّ

(۴) بِالْإِصْبَاحِ قَالَتِ الْأُمُّ فَمَا

مِثْلَ ذَا فِي الْأَرْضِ مِمَّنْ فِي الْعَمَلِ

(۵) يَا عَزِيزُ أَصْلَحْ وَجِدْ الْعَمَلُ

فَهُمْ سَرْعَانَ مِمَّا بِهِمْ

(۶) حَيْثُ ضَاقَ الْوَقْتُ وَالْمَاءُ الْغَزِيرُ

مُهْرٌ لَمْ فِي كُلِّ آتٍ قُلْ لِيَا

ذَلِكَ الْمُهْرُ وَقَالَ بِالْجَوَابِ

بِاتِّفَاقٍ صَوْتِهِمْ أَخْشَى الْعَنَا

تَرَكَ الْخَوْفَ لِي دَوْمًا وَصَلَّ

بَقِيَ الدُّنْيَا وَمَا تَبْدُو آسَمَا

هُمْ زَادُوا وَجَدَلًا فِي مَحَلِّ

لَكَ تَمُّ مَا اسْتَطَعْتَ عَجَلًا

يَنْتَفُونَ الدَّقْنَ كَلَّا لَهُمْ

ذَهَبَ مِنْ قَبْلِ أَنْ أَنْتَ تَصِيرُ

(۱) مادرش پرسید کای کره چرا

(۲) گفت کره می شخولند آن گروه

(۳) پس دلم میلرزد از جا می رود

(۴) گفت مادر تا جهان بودست این

(۵) هین تو کار خویش کن ای ارجمند

(۶) وقت تنگ و میرود آب فراخ

می رمی هر ساعتی زین استقا

ز اتفاق بانگ شان دارم شکوه

ز اتفاق نعره خوفم می رسد

کار افزایان بدند اندر زمین

زود کایشان ریش خود بر میکنند

پیش از آن که هجر گردی شاخ

ذَاقْنَا تِيَّ وَ فِي مَرِّ الْأَبْدِ  
 اسْحَبِ الْمَاءَ لِأَنَّ فِيكَ النَّبَاتَ  
 نَحْنُ مِنْ نَهْرٍ لِنُطِيقَ الْأَوْلِيَاءَ  
 أَتِ يَا غَافِلُ مِنْ شَبِّ ظَمَا  
 لَكَ لَمْ تَنْظُرْ .. بِهِ لَنْ تَعْلَمَا ..  
 وَ بِهَا النَّهْرُ .. وَ لَوْ فِي مَرَّةٍ ..  
 أَنَّ يَهَذَا النَّهْرَ مَاءٌ قَدْ جَرَى  
 يَعْقِدُ الشُّغْلَ بِهِ كُلَّ زَمَنٍ  
 مَاءٌ فِكْرُكَ حَتَّى تَمْتَحِنَ (۱)  
 إِذْ رَأَيْتَ ثَقُلْتَ لَوْ نُقِلْتَ  
 مِنْهُ فَرَّ الْقَلْبُ إِذْ ذَاكَ يَجِدُ

(۱) اَرَبَا مِنْ هَجْرِهِ وَيَكُ الْبَلَدُ  
 هُوَ مَمْلُوءًا غَدَى مَاءَ الْحَيَاةِ  
 (۲) دَائِمًا يَنْمُو.. وَ تَزْدَادُ صَفَاءً..  
 نَشْرَبُ مَاءً إِلَى الْخَضِرِ أَنْتَمِي  
 (۳) وَ لَوْ أَنَّ الْمَاءَ مِنْ فَنِّ الْعَمَى  
 فَلَسَمْتَ النَّهْرَ جِئْ بِالْجَرَّةِ  
 (۴) إِضْرِبْ إِذْ أَنْتَ سَمِعْتَ فِي الْوَرَى  
 لَزِمَ التَّقْلِيدُ لِلْأَعْمَى وَ أَنَّ  
 (۵) أَسْفَلَ النَّهْرِ ادْخِلِ الْقُرْبَةَ مِنْ  
 (۶) وَ تَرَى قُرْبَتَكَ قَدْ ثَقُلْتَ  
 مُسْتَدِلًّا صِرْتَ تَقْلِيدًا جَمَدُ

(۱) ای قربه قلبك املاها من ماء الحيات ای ماء معنی نطق الاولیاء اللذی هو بمثابة ماء الحياة و تعمق لترى قربه قلبك من ماء الحياة اللذی هو ماء المعانی و الاسرار مملوا و ثقلا ای تشاهد آثار كلماتهم -

آب کش تا بر دمد از تو نبات  
 می خوریم ای تشنه غافل بیا  
 سوی جو آور سبدر جوی زن  
 کور را تقلید باید کار بست  
 تا گران باشی تو مشک خویش را  
 رست از تقلید خشک آنگاه دل

(۱) شهر کلریزی است پر آب حیات  
 (۲) آب خضر از جوی نطق اولیا  
 (۳) گر نه بینی آب کورانه بفن  
 (۴) چون شنیدی کاندین جو آب هست  
 (۵) جو فرو بر مشک آب اندیش را  
 (۶) چون گران دیدی شوی تو مستدل



(۱) فَلَمَاءَ النَّهْرِ هَبْ كَانَ عِيَانُ  
 إِذْ رَأَى الْقَلَّةَ مِنْهُ تُقَلَّتْ  
 (۲) أَنْ مِنَ النَّهْرِ آتَى فِي الْقَلَّةِ  
 وَ مِنَ الْمَاءِ الْكَثِيرِ الْحَالَ قَدْ  
 (۳) حَيْثُ لِي كُلُّ هَوَاءٍ خَطْفًا  
 (۴) وَ الْهَوَاءُ لِي لَمْ يَخِطِفْ أَجَلَ  
 حَيْثُ هُمْ مِنْ ثِقَلٍ أَوْ مِنْ قُوَّةٍ  
 (۵) رَجُلُ الشَّرِّ آتَى مِثْلَ السَّفِينِ  
 مِنْ هَوَاءٍ أَعْوَجَ لَأَفَى حَذَرٍ  
 (۶) مِنْ هَوَاءٍ أَعْوَجَ لِلْعَاقِلِ  
 فَمَدَامَا مِنْ ذَوِي الْمَرْسَى الرِّزِينِ

مَا رَأَى الْأَعْمَى وَلَكِنْ لَهُ بَأْنُ  
 .. بَعْدَ أَنْ خَفَّتْ إِذَا مَا نُقِلَتْ ..  
 مَاءُ إِذْ دَوْمًا غَدَى فِي خِفَّةٍ  
 تُقَلَّتْ لَا تُنْقَلُ إِلَّا بِكَدٍ  
 قَبْلَ ذَا وَ الْحَالَ لِي الثَّقَلُ ضَفَى  
 خَطَفَ الْحَقْمَى أَنَا مِنْ ذَا أَجَلٍ  
 مَا لَهُمْ .. مِنْهُ خَلَوْا بِالْمَرَّةِ ..  
 مَا لَهُ مَرْسَى وَلِخَوْفٍ قَرِينِ  
 هَوَ مَا جَاءَ وَمَا وَافَى مَقَرٍ  
 كَانَ مَرْسَى الْعَقْلِ خَيْرٌ كُافِلِ  
 أَسْئَلُ الْمَرْسَى هُمْ نِعَمَ الْمُعِينِ

لیک داند چون سبو گردد کران  
 کاین سبک بود و گران شد ز آب زفت  
 باد می نر بایدم ثقلم فزود  
 زانکه نبودشان کرانی و قوی  
 آن ز باد کثر نیاید بی حذر  
 لنگری در ویزه کن از عاقلان

(۱) گر نه بیند کور آب جو عیان  
 (۲) گر ز جو اندر سبو آبی برفت  
 (۳) زانکه هر بادی مرادر می ربود  
 (۴) مر سفیهان را رباید هر هوا  
 (۵) کشتی بی لنگر آمد مرد شر  
 (۶) لنگر عقلست عاقل را امان

- (۱) هُوَ إِذْ مِنْ مَّخْزَنِ دُرٍّ يَتِيمٍ      فِي عُبَابِ الْجُودِ وَاللُّطْفِ الْعَمِيمِ  
 (۲) خَطَفَ الْأَمْدَادَ لِلْعَقْلِ فَمِنْ      مِثْلِ ذِي الْأَمْدَادِ ذَا الْقَلْبِ أَمِنْ  
 وَامْتَلَى فَنَاءً مِنَ الْقَلْبِ طَفَرُ      أَيْضاً الْعَقْلَ أَضَاءَتْ وَالْبَصَرُ  
 (۳) إِذْ مِنَ الْقَلْبِ عَلَى ذِي الْعَيْنِ قَدْ      جَلَسَ النُّورُ إِذَا الْقَلْبُ انْفَقَدَ  
 وَ مَضَى فَالْعَيْنُ مِنْكَ عَاطِلَةٌ      .. مَا لَهَا نُورٌ يُضِيُّ بِاطْلَةٍ..  
 (۴) لَوْ إِلَى الْأَنْوَارِ لِلْعَقْلِ وَصَلَ      زَمَنًا ذَا الْقَلْبِ بِالشَّمْسِ اتَّصَلَ  
 فَإِلَى الْعَيْنَيْنِ أَيْضاً بِالنَّصِيبِ      جَادَ مِنْهَا .. وَ بِهَا الرُّؤْيَا تُصِيبُ  
 (۵) فَإِذَا إِعْلَمَ بِأَنَّ الْمَاءَ مَنْ      مِنْ سَمَاءٍ نَزَلَ الذِّكْرُ الْحَسَنُ  
 بَارَكَ فِيهِ هُوَ صِدْقُ الْبَيَانِ      مَعَ وَحْيِ الْقَلْبِ كَانَ فِي الْجَنَانِ

- (۱) او مدهای خرد چون در ربود      از خزینه در آن دریای جود  
 (۲) زین چنین امداد دل پر فن شود      بجهد از دل چشم هم روشن شود  
 (۳) زانکه نور از دل برین دیده نشست      تا چو دل شد دیده تو عاطل است  
 (۴) دل چو برانوار عقلی پر بزد      زان نصیبی هم بدو دیده دهد  
 (۵) پس بدان کآب مبارک ز آسمان      وحی دلها باشد و صدق بیان

- (۱) نَحْنُ مِثْلُ الْمُهِرِ ذَاكَ نَشْرَبُ  
 لَهُ نَحْوُ ذَلِكَ الْوَسْوَاسِ مَنْ  
 طَعَنَ لَا نَنْظُرُ أَيَّ زَمَنٍ  
 لَهُمْ اسْلُوكُ وَانْجُودُوا كَالْفَرِيقِ  
 (۲) إِنْ تَبِعْتَ الْأَنْبِيَاءَ فَالْطَّرِيقُ  
 طَعَنَ كُلَّ الْخَلْقِ عُدَّ كَالْهَوَاءِ  
 (۳) تَابِعُوا الْحَقَّ الَّذِينَ سَلَكَوا  
 فَمَتَى السَّمْعُ عَلَى صَوْتِ الْكَلَابِ  
 مَاءَ نَهْرٍ فَاضٍ أَيْضًا تَذْهَبُ  
 طَعَنَ لَا نَنْظُرُ أَيَّ زَمَنٍ  
 لَهُمْ اسْلُوكُ وَانْجُودُوا كَالْفَرِيقِ  
 مَا بِهِ نَفْعٌ يَطِيرُ كَالْهَبَاءِ  
 فِي الطَّرِيقِ وَ سِوَاهُ تَرَكَوا  
 وَضَعُوا أَوْ لَهُمْ أَبَدُوا خِطَابُ

فی بیان بقیة قصه ضیف المسجد اللذی یموت

فیه الضیف المسافر

- (۴) بَعْدَ قَلْبٍ عَنْ ذَلِكَ الْمَرْءِ الْأَسَدِ  
 أَنْ بِذَلِكَ الْمَسْجِدِ مَا ظَهَرَ  
 تَارِكُ الدُّنْيَا النَّظِيفِ وَالْأَسَدِ  
 لَهُ مِنْهُ أَيُّ فِعْلٍ صَدْرًا

(۱) ما جو آن کره هم آب جو خوریم

(۲) پیرو پیغمبرانی ره سپر

(۳) آن خداوندان که ره طی کرده اند

بقید قصه مهمان مسجد مهمان گش

(۴) باز گو کان پاک باز شیر مرد

اندر آن مسجد چه بنمود و چه کرد



- (۱) رَقَدَ فِي الْمَسْجِدِ آيَنَ الرُّقَادِ      رَجُلٌ فِي بَحْرِ عَشَقٍ وَ سُهَادِ  
غَرِقَ دَوْمًا قَفِي النَّهْرِ مَتَى      نَامَ .. وَهُوَ الْغَرِقُ مِنْهُ أَتَى  
(۲) إِنْ نَوْمَ الْعَاشِقِينَ بِالْمَثَلِ      تَحْتَ دَوَارٍ مِنَ النِّعَمِ اتَّصَلَ  
أَشْيَه نَوْمَ الطُّيُورِ وَ السَّمَكَ      دَائِمًا فِي الْبَحْرِ أَوْ دَوْرِ الْفَلَكَ  
(۳) فَيَنْصَفِ اللَّيْلَ لَحْنٌ وَ صَلَا      مُوحِشٌ يَا مُسْتَفِيدَ عَجَلَا  
(۴) أَنَا أَتِي أَنَا أَتِي مَنْ عَلَى      رَأْسِكَ ذَا لَحْنٍ مِنْهُ وَ صَلَا  
خَمْسَةَ مَرَّاتٍ وَ الْقَلْبَ إِرْبَ      قَطَعَ مِنْهُ وَ شَبَّ وَ اضْطَرَبَ

- (۱) خفت در مسجد خود اورا خواب کو      مرد غرقه گشته چون خسبد بجو  
(۲) خواب مرغ و ماهیان باشد همی      عاشقان را زیر غرقاب غمی (۱)  
(۳) نیم شب آواز با هولی شنید      کآیم آیم بر سرت ای مستفید  
(۴) پنج کرت اینچنین آواز سخت      می رسیده دل همی شد لخت لخت

(۱) ای چنانکه مرغ در هوا و ماهیان در دریا خواب نمی خواهند عاشق نیز در غرقاب

## فی بیان تفسیر آیه و اجلب علیهم بخیلک و رجلک (۱)

- (۱) أَنْتَ إِذْ لِلدِّينِ عَزْماً بِالْعَمَلِ      تَبْتَغِي بِالْجِدِّ فَأَبْلِسُ عَجَلُ  
(۲) لَكَ فِي الْبَاطِنِ صَاحَ أَنْ دَعِ      ذَالطَّرِيقِ وَ لَهُ لَا تَنْزَعِ  
(۳) فَعِنَ الْأَحْبَابِ تَنَائِي وَالْفَقِيرِ      تَعْبِ الدَّرَوَشَةِ الْعَانِي تَصِيرُ  
(۴) أَنْتَ مِنْ صَوْتِ لَا بِلَيْسَ الْمَعِينِ      تَرَجِعُ تَنْدَمُ إِذْ ذَاكَ كَثِيرُ  
تَهَرَّبُ نَحْوَالضَّلَالِ مِنْ يَقِينِ

(۱) الایة فی سورة بنی اسرائیل و اولها و اذ قلنا للملئكة اسجدوا لادم فسجدوا

الا ابليس قال أسجد لمن خلقته من طین قال رأيتك هذا الذی کرمت علی لئن اخرتنی الی یوم  
القیمة لاحتسکن ( ای استاصلن ) ذریته الا قلیلا قال اذهب فمن تبعك فان جهنم جزاء کم  
جزاء موفورا واستغفر من استطعت منهم بصوتک و اجلب علیهم بخیلک و رجلک و شارکهم  
فی الاموال و الاولاد و عدمهم و ما یمدهم الشیطان الاغرورا ان عباوی لیس لك علیم  
من سلطان و کفی بربک وکیلا۔

## تفسیر آیه و اجلب علیهم بخیلک و رجلک

- (۱) تو چو عزم دین کنی با اجتهاد      دیو بانگت پر زند اندر نهاد  
(۲) که مرو زین سو بیندیش ای غوی      که اسیر رنج درویشی شوی  
(۳) بی نوا کردی زیاران و ابری      خوار کردی و پشیمانی خوری  
(۴) تو ز بیم بانگ آن دیو لعین      واگریزی در ضلالت از یقین

- (۱) أَن طَرِيقَ الدِّينِ أَطْوَاهِ غَدَا  
 أَنَا أَوْ بَعْدَ غَدٍ مَا بَعْدَا  
 (۲) فَلَنَا الْمُهْلَةُ كَأَنَتْ .. فِي الْقِتَالِ  
 تَنْظُرُ الْمَوْتَ يَمِينًا وَ شِمَالًا  
 لَّهُمْ قَامَ وَ زَادُوا بِالنِّيَاحِ  
 (۳) ثُمَّ مِنْ خَوْفٍ لَكَ فِي الرُّوحِ بَانَ  
 أَيْضًا الدِّينَ تَرُومُ وَ زَمَانَ  
 (۴) مَيِّتًا تَفْسَكَ سَوَّيْتَ وَ كَمْ  
 مِنْ سِلَاحٍ لَكَ عِلْمًا وَ حَكْمًا  
 تَعْقِدُ أَنَّ رَجُلِي مِنْ خَوْفِيَا  
 (۵) ثُمَّ أَيْضًا صَاحَ مِنْ مَكْرِ عَلَيْكَ  
 بَعْدَ لَا أَتِي وَ الْوَيْ عَزَمِيَا  
 (۶) وَ اخْشَ سَيْفَ الْفَقْرِ أَيْضًا تَهَرَّبُ  
 كَثْرَةً خَفَ مِنْهُ دَعَا وَ إِلَيْكَ  
 (۷) فَيَسْنِيَا لَهُ بِالصَّوْتِ تَصِيرُ  
 مِنْ طَرِيقِ نَيْرٍ لَا تَرُغَبُ  
 عَبْدُهُ فِي مِثْلِ ذَا الدَّلِيلِ السَّيْرِ

راه دین پویم که مهلت پیش ماست

میکشد عمسایه را تا بانگ خاست

مردم سازی خویشان را یک زمان

که من از خوفی نیارم پای کم

که بقرس و باز گردد از تیغ فقر

آن سلاح علم و فن را بفکنی

در چنین ظلمت نمد افکنده

(۱) که هلا فردا و پس فردا مراست

(۲) مرگ را بینی که آواز چپ و راست

(۳) باز عزم دین کنی از بیم جان

(۴) پس سلاح از علم بندی و حکم

(۵) باز بانگی برزند بر تو ز مکر

(۶) باز بگریزی ز راه روشنی

(۷) سالها او را به بانگی بنده



هَيْبَةُ صَوْتِ الشَّيَاطِينِ الْوَرَى  
 كَثْرَةً حَتَّىٰ بِهِمْ قَدْ تَرَكْتَ  
 مِثْلَمَا الْكَفَّارُ مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ  
 ذَاكَ لَمَّا لَهَيْبَةُ مِنْهُ تَبَيَّنَ  
 نَسَبُ مَاذَا غَدَتْ .. مَعَ مَا لَهُمْ ..  
 مَنْ نَجِيًّا بِأَنْ مُرْتَضًا عَمَلِ  
 لِلذُّبَابِ السَّاقِطِ مِنْ قِسْمَةِ  
 لَيْسَ صَيَّادَ الذُّبَابِ أَبَدًا  
 وَحْدَهُ فِيهِ لَهُ عَيْشٌ وَقُوَّةُ  
 فَوْقَكَ أَنْتَ الذُّبَابُ وَالْمُهَانُ  
 لَا عَلَى سَامِي الْعُقَابِ وَالْحَجَلِ

(۱) مُلْقِيًّا مِنْكَ الرِّدَاءَ حَذِرًا  
 (۲) قِيدَتْ ذَا الْحَلَقِ مِنْهُمْ مَسَكَتْ  
 رُوحَهُمْ آيَسَةً مِنْ كُلِّ نُورِ  
 (۳) رُوحَهُمْ آيَسَةً صَوْتُ اللَّعِينِ  
 هَكَذَا الْهَيْبَةُ مَيِّ لِلَّهِ هُمْ  
 (۴) هَيْبَةُ الْبَازِي عَلَى ذَاكَ الْحَجَلِ  
 أَبَدًا مَا كَانَ مِنْ ذِي الْهَيْبَةِ  
 (۵) حَيْثُ أَنَّ الْبَازِي مَدَّ وَجِدًا  
 لَا تُقْ صَيْدُ الذُّبَابِ الْعَنْكَبُوتُ  
 (۶) عَنْكَبُوتُ ذَلِكَ الشَّيْطَانِ كَانَ  
 قَادِرًا صَعْبًا وَذَا خَطْبِ أَجَلِ

بنده کردست و گرفته خلق را  
 که روان کافران ز اهل قبور  
 هیبت بانگ خدائی چون بود  
 مرمگس را نیست زان هیبت نصیب  
 عنکبوتان مرمگس گیرند و بس  
 کر و فردارد نه بر کبک و عقاب

(۱) هیبت بانگ شیاطین خلق را  
 (۲) تا چنان نومید شد جانسان ز نور  
 (۳) این شکوه بانگ آن ملعون بود  
 (۴) هیبت باز است بر کبک نجیب  
 (۵) زانکه نبود باز صیاد مگس  
 (۶) عنکبوت دیو بر چون تو ذباب

- (۱) صَخَبُ الشَّيْطَانِ رَاعِي الْأَشْقِيَاءِ      صَخَبُ السُّلْطَانِ حَامِي الْأَوْلِيَاءِ  
(۲) كَرِّي يَذِينُ الصَّخْبَيْنِ مَنْ هُمَا      بِالْبَعِيدَيْنِ .. الْخِلَافُ لَهُمَا ..  
قَطْرَةٌ مِنْ بَحْرِ الْحُلُوِّ يُعَدُّ      مَعَ بَحْرِ مَرٍّ لَمْ تُمَزَّجْ أَبَدًا (۱)

فی بیان وصول الصوت المنسوب الى الطلسم نصف الليل

لضيف المسجد (۲)

- (۳) حَالًا أَسْمَعُ قِصَّةَ الصَّوْتِ الشَّدِيدِ      ذَاكَ مَنْ ذُو الطَّالِعِ السَّامِيِّ السَّعِيدِ  
نَازِلُ الْمَسْجِدِ مَا خَلَّى الْمَحَلَّ      لَهُ مَا خَالَطَهُ مِنْهُ الْوَجَلُ

(۱) قال نجم الدين الكبرى في تفسير قوله تعالى في سورة الفرقان ( هذا عذب فرات ) من الاخلاق الحميدة الربانية ( وهذا ملح أجاج ) من الاخلاق الذميمة الحيوانية ( و جعل بينهما برزخاً ) بالقدرة و هو القالب لان لا يختلط الروح و صفاته بالنفس و صفاتها ( و حجراً محجوراً ) اى حراماً محرماً على الروح - قال في الجلالين حاجزاً لا يختلط احدهما بالآخر كانه يقول لا يختلط الالهام الرباني بالاضلال السلطاني (۲) الطلسم هو الشيء اللذى فعل مخفياً ..

- (۱) بانگ دیوان گله بان اشقیاست      بانگک سلطان پاسبان اولیاست  
(۲) تا نیامیزد بدین دو بانگ دور      قطره از بحر خوش با بحر شور

ربیعین بانگک طلسمی نیم شب بهمان مسجد (۲)

- (۳) بشنو اکنون قصه آن بانگ سخت      که نرفت از جابدان آن نیک بخت

(۱) لفظ بآن بمعنی دارنده و محافظ است چون دشتبان پس مراد محافظت از راه یافتن ملک است و بمعنی صاحب هم آمده است ص ۲۵۱ شرح سبزواری - (۲) طلسم آنچه خیالهای موهوم بشکل عجیب در نظر می آیند و نیز بشکلی و صورتی مهیب که بر سر گنجها و خزاین تعبیه کنند و از کتب فنی معلوم شده که طلسم از اجزای زمینی و آسمانی است - ( شرح بحر العلوم )

(۱) قَالَ كَيْفَ أَحَذَّرُ مِنْهُ فَذَا

فَلِمَهُ لَمْ يَحْذِرِ الطَّبْلُ إِلَيْهِ

(۲) يَا طُبُولُ خَلَيْتَ لَا فِي قُلُوبِ

كَشَفَ الضَّرْبُ عَلَى الْعُودِ أَبَدَ

(۳) فَالْمَعَادُ الْعِيدَ صَارَ مَنْ بَلَا

مِثْلَ أَهْلِ الْعِيدِ نَحْنُ كَالْوُرُودِ

(۴) حَالاً أَسْمَعَ قِصَّةَ ذَا الطَّبْلِ مَنْ

كَانَ قَدَرُ الدُّوَلَةِ (الْأَشْ طَهَى)

كَانَ طَبْلُ الْعِيدِ مَا فِيهِ أَذَى

وَصَلَ الضَّرْبُ غَدَى دَوماً عَلَيْهِ

حَظُّكُمْ مِنْ عِيدِ رُوحِ الْكَرُوبِ

.. وَجَدَ الْعِيدَ الَّذِي طَبلاً فَقَدْ..

دِينِ الطَّبْلِ.. لَهُ الْجَوْفُ خَلَى

نَضْحَكَ بُدْيَ السُّرُورِ وَالسُّعُودِ

صَوْتِ كَيْفَ يُصْنَعُ وَ يَفْنُ

حَسَناً كَثُراً بِهِ حَارَ النُّهَى

(۱) و فی نسخه دولت با بالباء الحتیة بدل الباء الفوقیه قال فی النعمة با بمعنی

الطعام و اراد به الشوربا یعنی استمع لهذا و هو طبل الطلسم کیف صوت و ذاک عاشق

الموت ای نوع یطبخ فی القدر شوربد الدولة : تقدیره العاشق یطبخ شوربة الدولة فی القدر

فیكون معنی دولة یا شوربة العدس مع الماش اللتی هی من لوازم العید عند اهالی ماوراءالنهر

( ترجم لکلمة ( با ) اللتی بمعنی ( الشوربا ) فی المقام بکلمة ( الاش ) و هی فارسیة

مستعربة الیوم تقریباً -

(۱) گفت چون ترسم چو هست آن طبل عید

تا دهل ترسد که زخم او را رسید

(۲) ای دهل های تهی و بی قلوب

قسمتان از عید جان شد زخم چوب

(۳) شد قیامت عید و بی دینان دهل

ما چو اهل عید خندان همچو گل

(۴) بشنو اکنون این دهل چون بانگ زد

دیگک دولت با چه گونه می پزد



- (۱) ذَلِكَ الْمَرءُ السَّيِّدُ إِذْ سَمِعَ  
كَيْفَ طَبَلَ الْعَيْدِ قَلْبِي يَرْهَبُ  
(۲) وَمَعَ النَّفْسِ لَهُ أَصْحَقَالٌ لَا  
فَقْبِحُوا الْقَلْبَ مَعْدُو مُوَالِيَيْنِ  
(۳) حَانَ ذَاكَ الْوَقْتُ مِثْلَ حَيْدِرِ  
(۴) أَوْ أَفْدِي بَدَنِي ثُمَّ طَفَرُ  
(۵) لَوْ تَكُونُ الرَّجُلَ أَتِ فَأَلِطِلسْمِ  
(۶) كُلِّ سَمْتٍ صَبَّ مِنْ كَثْرَةِ مَا  
خَشِيَ ذَاكَ الْفَتَى أَنْ لِلطَّرِيقِ  
(۷) بَعْدَ هَذَا الْأَسَدِ الضَّارِي الْعَتِيدِ
- صَوْتِ ذَاكَ الطَّبْلِ قَالَ مَا فِزَعُ  
.. وَ يَهْ وَ هُوَ الْمُنَى لَا يَرْغَبُ ..  
تُرْجِفُ الْقَلْبَ أَنْ يَخْبُ .. جَلَّ عَلَا ..  
هُمْ لَمَوْتِ الرُّوحِ كَانُوا لَا يُقِينُ  
أَفْتَحُ الْمُلْكَ يَعْزِمُ قَسَوْرِي  
صَاحِ يَا شَهْمُ أَنَا مِنْكَ حَضَرُ  
كُسِّرَ وَ الذَّهَبُ قِسْمٌ قِسْمُ  
صَبَّ ذَاكَ الذَّهَبُ الْحَدَّ سَمَى  
يُرْتَجِ الْبَابَ .. وَلَا يَأْتِي الْفَرِيقُ ..  
قَامَ حَتَّى السَّحَرِ عَزْمًا يَزِيدُ

گفت چون ترسد دلم از طبل عید

مرد جان بد دلان بی یقین

ملک کیرم یا پیردازم بدن

حاضرم اینک اگر مردی بیا

زر همی ریزد هر سو قسم قسم

که بگیرد زر ز پری راه در

تا سحر که زربه بیرون می کشید

(۱) چونکه بشنود آن مرد دید

(۲) گفت با خود همین ملرزان دل کزین

(۳) وقت آن آمد که حیدر وار من

(۴) بر جهید و بانگ بر زد کای کیا

(۵) در زمان بشکست ز آواز آن طلسم

(۶) ریخت چندان زر که ترسید آن پسر

(۷) بعد از آن برخاست آن شیر عتید

(۱) خَارِجَ الْمَسْجِدِ جَرَّ ذَا الذَّهَبِ

مَرَّةً أُخْرَى أَتَى بِالْجَوْلَقِ

(۲) كَمْ كُنُوزٍ وَضَعَ ذَلِكَ مَنْ

رَغِمَ ذَلِكَ الذَّاهِبِ خَلْفًا وَمَنْ

(۳) إِنَّ هَذَا الذَّهَبَ الظَّاهِرَ فِي

وَرَدَ فِي قَلْبِ كُلِّ مَنْ عَبَدَ

(۴) كَسَرَ الْأَطْفَالُ فِي اللَّعِبِ الْفَخَارَ

(۵) وَضَعُوا فِي الذَّيْلِ فِي ذَالِ الْعِيبِ

ذَلِكَ فِي الْخَاطِرِ الْإِطْفَالِ خَطَرَ

وَلَهُ فِي الْأَرْضِ وَارِئٌ وَذَهَبٌ

وَبَاكِئٌ وَكَمْ مِنْ طَبَقِ (۱)

رُوحَهُ فِدَى وَعَزَمًا مَا وَهَنَ

خَائِفًا كَانَ وَلَا يَدْرِي بِفَنِّ

خَاطِرِ مَا الْخَلْقُ مِنْهُ يَصْطَفِي

ذَهَبًا ضَلَّ لَهُ الدِّينَ فَقَدْ

وَلَهُ إِسْمَ الذَّهَبِ خَلَّوْا جِهَارَ

لَوْ تَقُولُ أَنْتَ إِسْمَ الذَّهَبِ

.. غَيْرُهُ فِي الْفِكْرِ مِنْهُ مَا حَضَرَ

(۱) نسخه ثانیة - و بکارات و کم من طبق -

با جوال و توپره بار دگر

کوری و ترسانی واپس خزان (۱)

در دل هر کور دون زر پرست

نام زر بنهند و در دامن کنند

آن کنند در خاطر کودک گذر

(۱) دفن میگرد و همی آمد بزر

(۲) گنجها بنهاد آن جانباز از آن

(۳) این زر ظاهر بخاطر آمدست

(۴) کودکان اسفالها را بشکنند

(۵) اندر آن بازی چو گوئی نام زر

(۱) وا پس خزان مراد عادلانست یعنی بر غم کوری و ترسانیدن ملامت کنندگان

بظهور آمد و خلاف مراد آنها محقق گشت -

(۱) بَلْ هُوَ قَدْ كَانَ ذِيَاكَ الذَّهَبُ  
سَرْمَدِيًّا سُوْقُهُ مَا كَسَدَا

(۲) هُوَ ذَاكَ الذَّهَبُ الْإِبْرِيْزُ مَنْ  
جَوْهَرًا وَ اللَّمْعَ وَ الْآلِقَا

(۳) هُوَ ذَاكَ الذَّهَبُ مَنْ فِيْهِ قَدْ  
بِالضِّيَاءِ غَلَبَ قُرْصَ الْقَمَرِ

(۴) شَمْعُ الْمَسْجِدِ ذَاكَ وَ الْفِرَا  
نَفْسُهُ فَدَى الَّذِي طَبَعَ الْفَرَّاشِ

(۵) فَالْجَنَاحَ أَحْرَقَ مِنْهُ بَلَى  
وَ لَهُ الرَّمِيْ أَتَى الْمَيْمُونِ .. إِذْ

(۶) مِثْلَ مُوسَى كَانَ ذُو الْحِظِّ السَّعِيْدِ

مَنْ يَضْرِبُ الْخَالِقِ جَلَّ أَنْضَرَبُ  
.. قَلَّ مَنْ مِنْهُ الْقَلِيلَ وَ جَدَا ..

وَ جَدَّ الذَّهَبَ لُطْفًا وَ مَنْ  
مِنْهُ دَوْمًا فَصْفَى وَ أَتْلَقَا

وَ جَدَّ الْقَلْبُ الْغِنَى مِنْهُ يَجَدُ  
.. نُورُهُ الْأَنْوَارَ بِالضَّوْءِ غَمَرُ ..

شَهَّ كَانَ هُوَ مِنْ عِشْقٍ وَرَى  
لَهُ كَانَ .. يَا بَيْتَهَا جَ وَ أَنْتِ عَاشَ ..

صَنَعَ فِيْهِ جَنَاحًا لِلْعُلَا  
.. مِنْهُ لِلْمَحْبُوبِ وَ صَلَا يَتَّخِذُ ..

أَنْ رَأَى نَارًا لَهَا النُّورُ يَزِيدُ (۱)

(۱) قال تعالى ( و هل أتاك حديث موسى اذ رأى ناراً فقال لاهله امكثوا انى آنست  
ناراً لعلى راتيكم منها بقبس ( اى شعله فى رأس فتيلة اوعود ) او أجد على النار هدى -

کو نگردد کاسد آمد سرمدی

گوهر و تابندگی و آب یافت

غالب آید بر قمر در روشنی

خویشتمن در باخت آن پروانه خو

بس مبارك آمد آن اندلختش

کاتشی دید او بسوی آن درخت

(۱) بل زر مضروب ایزدی

(۲) آن زری کین زر از آن زرتاب یافت

(۳) آن زری کو دل ازو گردد غنی

(۴) شمع بود آن مسجد و پروانه او

(۵) سوخت پرش را ولیکن ساختش

(۶) همچو موسی بود آن مسعود بخت



- (۱) جَانِبَ الدَّوْحَةِ تِلْكَ فَأَلْعِنَا  
 يَاتُ لَمَّا لَهُ زَادَتْ وَالْهِنَا (۱)  
 ظَنُّ نَارًا وَهُوَ بِالذَّاتِ غَدَى  
 ذَلِكَ النُّورُ الَّذِي النُّورَ هَدَى  
 (۲) رَجُلَ الْحَقِّ إِذَا مِنْكَ النَّظَرُ  
 نَظَرَ خِلْتَ بِأَنَّ نَارَ الْبَشَرِ  
 (۳) يَا غُلَامُ هُوَ كَانَ أَنْتَ مِنْ  
 نَفْسِكَ تَأْتِي وَفِيكَ قَدْ كَيْمَنَ  
 بَاطِلُ الظَّنِّ لَكَ شَوْكٌ وَنَارُ  
 فِيهِ مِنْ ذَالِجَانِبِ النَّفْسِيِّ صَارَ  
 (۴) فَهُوَ دَوْحَةُ مُوسَى وَالضِّيَاءُ  
 مِلًّا لَوْ لَكَ كَانَ فِي خَفَاءِ (۱)  
 فَهَلُمَّ وَادِعِهِ نُورًا وَلَا

(۱) فلما اتا ها نودی یا موسی انی انا ربك فاخلع نعليك ( ای تملقات الكونین  
 عن سرك الاقدس ) (۲) فهو یعنی الولی و المرشد...

- (۱) چون غنایتها برو موفور بود      نار می پنداشت آن خود نور بود  
 (۲) مرد حق را چون به بینی ای پسر      تو گمان داری بر او نار بشر (۱)  
 (۳) تو ز خود می آئی و آن در تو است      نار و خار ظن باطل این سواست  
 (۴) او درخت موسی است و پرضیا      نور خوان نارش مخوان باری بیا

(۱) برخی از شراح گفتند نار بشر یعنی اوصاف بشریه است و اضافه نار به بشر  
 مانند اضافه صفت شخصی به خود شخص یعنی تو گمان داری که بر مرد حق اوصاف بشریت  
 باقی است زیرا که در مصراع اول بیت سوم مرد حق را درخت پرضیا گفته پس ضیا  
 اوصاف اوست و در مصراع دوم میفرماید که آن ضیا را باید نور خواند که اوصاف  
 الهیه است نه نار که اوصاف بشریه است بصفحه ۱۸۹ ج بر شرح بحر العلوم نیز رجوع  
 شود - سبزواری هم در این خصوص چیزی نه نگاشته است -

- (۱) أَفَلَا كَانَ فِطَامُ ذِي الدُّنَا  
ظَهَرَ نَارًا وَكَمْ أَبْدَى الْعَنَا  
لَكِنَّ السَّلَاكُ فِيهِ ذَهَبُوا  
وَبَدَى النُّورُ الَّذِي هُمْ طَلِبُوا  
(۲) فَادِرٍ أَنْ الشَّمْعُ لِلدِّينِ أَبَدٍ  
عَالِيًا كَانَ لَهُ النُّورُ اتَّقَدَ  
(۳) لَيْسَ دَامِنٌ مِثْلَ نِيرِنِ آخِرِ  
ذَا يَكُونُ النُّورَ وَضَاءً زَهَرَ  
وَالْحَبِيبَ يُحْرِقُ ذَلِكَ يَمِينِ  
صُورَةَ نَارًا وَ وَرَدَ الزَّائِرِينَ  
(۴) ذَا كِمِثْلِ النُّورِ لَكِنَّ مُحْرِقُ  
ذَلِكَ مِنْهُ قَلْبُكَ يَا تَلْقُ  
(۵) فِي زَمَانِ الْوَصْلِ شَكْلُ الشُّعْلَةِ  
لَنْظِيفِ النُّورِ سَامِي الرِّقْعَةِ  
لَهُ جَلٌّ وَهُوَ نُورُ الْحَاضِرِينَ  
كَانَ نَارُ الْبُعْدَاءِ الْغَادِرِينَ

- (۱) نی نظام این جهان ناری نمود  
سالکان رفتند آن خود نور بود  
(۲) پس بدان که شمع دین بر میشود  
این نه همچون دیگر آتشها بود  
(۳) این نماید نور و سوزد یار را  
و آن بصورت نار و گل زواری را (۱)  
(۴) این چو سازنده ولی سوزنده  
وان که وصلت دل افروزنده  
(۵) شکل شعله نور پاک ساز وار  
حاضران را نور و دوران را چونار

(۱) مراد از زواری بیننده بصیرت است صفحه ۲۰۲ اسرار الحکیم سبزواری

## ملاقات ذاك العاشق مع صدر جهان

- (۱) قَالَ بُخَارِي ذَاكَ آيَضًا ضَرَبَا  
فَوْقَ شَمْعٍ نَفْسِهِ وَالتَّهْبَا  
وَمِنْ الْعِشْقِ بِهِ ذَاكَ الْكَبْدُ  
(۲) أَهْ ذَا الْمُحْرِقِ نَحْوَ الْفَلَكَ  
ذَهَبَ تَوًّا يَقْلِبُ الْمَلِكِ  
(۳) ذَلِكَ صَدْرُ جَهَانَ قَدْ خَطُرَ  
لَهُ حُبٌّ وَ لَذَا عِنْدَ السَّحَرِ  
قَالَ يَا وَاحِدُ حَالُ مَنْ بِنَا  
هَامَ كَيْفَ يَنْتَهِي أَظْهَرُهُ لَنَا  
(۴) فَعَلَّ ذَنْبًا هُوَ نَحْنُ النَّظَرُ  
لَهُ أَلْقَيْنَا وَ لَكِنْ مَا خَبَّرَ  
خَاطِرُ الْمُجْرِمِ مِنَّا فِي كَدَرِ  
(۵) حَسَنًا رَحِمَتْنَا هَبْ مِنْ حَذَرِ  
غَيْرَ أَنْ فِي الْحَذَرِ أَلْفُ أَمَلِ  
لَهُ فِينَا وَ عَلَى الْعَفْوِ اتَّكَلِ

## ملاقات آن عاشق با صدر جهان

- (۱) آن بخاری نیز خود بر شمع زد  
گشته بود از عشق آسان آن کبد (۱)  
(۲) آه سوزانش سوی گردون شده  
در دل صدر جهان مهر آمده  
(۳) گفت با خود در سحر که کای أحد  
حال آن آواره ما چون بود  
(۴) او گناهی کرد و ما دیدیم لیک  
رحمت ما را نمیدانست نیک  
(۵) خاطر مجرم ز ما ترسان شود  
لیک صد امید در ترسش بود



- (۱) فَأَلَوَيْحَ السَّيِّءِ الْحَالِ أُخِيفَ  
 (۲) مِثِّي كَيْفَ أُخِيفَ النَّارُ قَدْ  
 لَا إِلَى قَدْرِ مِنَ الْغَلِيِّ الْكَثِيرِ  
 (۳) أَنَا بِالْعِلْمِ أُخِيفُ الْأُمْنِينِ  
 (۴) أَرْفَعُ الْخَوْفَ فَخَيَّاطُ الرُّقْعِ  
 دَائِمًا فِي الْمَوْضِعِ كُلِّ أَحَدِ  
 (۵) مِثْلُ عِرْقِ الدَّوْحَةِ سِرُّ الرَّجُلِ  
 وَلِذَا الْآوْرَاقُ مِنْ عُودِ خَشْنِ  
 (۶) وَ يَوْفُقِ الْعِرْقِ ذِيَاكَ الْوَرَقِ  
 فِي النُّفُوسِ وَ النُّهْيِ وَ الشَّجَرِ
- أَنَا مَنْ كَانَ يَخُوفٍ وَ رَجِيفُ  
 ذَهَبْتُ دَوْمًا إِلَى قَدْرِ بَرْدِ  
 مِنْ عَلَى الرَّأْسِ لَهُ الْمَاءُ يَصِيرُ  
 وَ يَخْلُمُ عَنْ قُلُوبِ الْخَائِفِينَ  
 أَنَا كُلُّ رُقْعَةٍ عِلْمًا أَضَعُ  
 لَهُ أُعْطِي شَرْبَةً لَا قَتَ بَعْدُ  
 .. إِنَّ يَهْنُ هَانَ وَ إِنَّ جَلَّ يَجَلُّ ..  
 نَبَّهْتُ .. مِنْ مِثْلِهِ إِمَّا يَبْنُ  
 مِثْلَهُ يَنْمُو .. زَمَانًا مَا افْتَرَقَ ..  
 وَ بِكُلِّ مُوجَدٍ ذِي أَثَرِ ..

- (۱) من بترسانم و فیح و یاوه را  
 (۲) بهر دیگک سرد آذر میروود  
 (۳) ایمنان را من بترسانم بعلم  
 (۴) پاره دوزم پاره در موضع نهم  
 (۵) هست سر مرد چون بیخ درخت  
 (۶) در خور آن بیخ رسته بر گها
- آن که ترسد من چه ترسانم ورا  
 نی بدان که جوشش از سر میروود  
 خائفان را ترس بردارم ز خلم (۱)  
 هر کسی را شربت اندر خور دهم  
 زان بروید بر گها از چوب سخت  
 در درخت و در نفوس و در نهی

- (۱) فَلَكُمْ مِنْ ثَمَرٍ مِنْ شَجَرٍ  
مُدَّ فَوْقَ الْفَلَكَ أَصْلًا ثَبَتَ  
(۲) إِذْ مِنَ الْعِشْقِ عَلَى سَطْحِ الْفَلَكَ  
كَيْفَ لَا يَنْبُتُ سِرًّا وَ عِيَانِ  
(۳) لَهُ عَفْوُ الذَّنْبِ فَوْقَ قَلْبِهِ  
إِذْ أَتَى مِنْ كُلِّ قَلْبٍ مَنفَعْدُ  
(۴) فَتَيَقَّنْ أَنَّ مِنَ الْقَلْبِ إِلَى  
لَا كَيْمَلِ الْبَدَنَيْنِ مَنْ هُمَا
- لِلْوَفَاوِ اللَّطْفِ سَامِي الْأَثَرِ (۱)  
فِي السَّمَاءِ فَرْعُهُ الزَّاكِي نَبَتَ  
ثَمَرٌ قَدْ نَبَتَ رَاقَ الْمَلَكُ ..  
فِي جَنَانِ الْمَلِكِ صَدْرِ جَهَانَ (۲)  
ضَرَبَ مَوْجًا وَ حُبُّ قُرْبِهِ  
نَحْوَ قَلْبٍ مِنْهُ نُورٌ يُؤَخِّدُ  
قَلْبِ الْمَنفَعْدِ كَانَ فِي الْمَلَأِ  
بَعْدًا بَانَ إِفْتِرَاقُ لَهْمَا

(۱) الاية فى سورة ابراهيم ألم تر كيف ضرب الله مثلا كلمة طيبة كشجرة طيبة اصلها ثابت و فرعها فى السماء تؤتى اكلها كل حين بأذن ربها (۲) و فى نسخة بر بفتح الباء الفارسية و معناها الجناح اى لما نبت من شجر الوفاء اى الاعمال الجناح علت على الفلك اغصان شجرة الاعمال اى وصل الى الفلك جناح تأثير الاعمال والعشق والمحبة..

- (۱) بر فلك برهاست زاشجار وفا  
(۲) چون نرست از عشق بربر آسمان  
(۳) موج ميزد بر دلش عفو گنه  
(۴) كه ز دل تا دل يقين روزن بود
- اصلها ثابت و فرع فى السما  
چون نروید در دل صدر جهان  
زانكه از دل تا دل آمد روزنه  
نى جدا و دور چون دو تن بود

- (۱) لَمْ تَكُ الْمَسْرَجَةُ مُتَّصِلَةً  
لَكِنَّ النُّورَ مُدَامًا لَهُمَا  
(۲) لَيْسَ يُلْفَى عَاشِقٌ قَدْ طَلِبَا  
وَلَهُ الْمَعْشُوقُ دَوْمًا مَا طَلِبَ  
(۳) غَيْرَ أَنَّ الْعِشْقَ فِي الْعَاشِقِ قَدْ  
وَإِذَا مَا الْعِشْقُ فِي الْمَعْشُوقِ قَرَّ  
(۴) إِذْ يَهْدِ الْقَلْبُ بَرْقَ الْحَبِّ بَانَ  
(۵) حُبٌّ إِذْ فِي قَلْبِكَ ضِعْفًا بَدَى  
فِيْلَا شَكٍّ لَكَ الْحَقُّ وَجَدَ
- لِضْبَائَيْنِ .. بَلِ الْمُنْفِصِلَةُ  
كَانَ مَمْزُوجًا وَكَالْفَرْدِ هُمَا  
وَصَلَ مَعْشُوقٌ وَفِيهِ رَغْبَا  
لَا وَ لَا فِي حَبِّهِ أَنَا رَغْبُ  
أَضْعَفَ كَالْوَتْرِ الْجِسْمَ وَ هَدَى  
حَسَنًا سَوَى مَلِيحًا بِالْأَثَرِ  
وَأَمِضًا فَأَعْلَمَ يَذَاكُ الْقَلْبُ كَانَ  
لَكَ حُبُّ الْحَقِّ وَازْدَدَتْ هُدَى  
حُبًّا .. أَعْطَاكَ سُعُودًا وَرَشَدَ

(۱) نورشان ممزوج باشد در مساع

که نه معشوقش بود جویای او

عشق معشوقان خوش و فربه کند (۲)

اندر آن دل دوستی میدان که هست (۳)

هست حق را بی گمانی مهر تو

(۱) متصل نبود سفال دو چراغ

(۲) هیچ عاشق خود نباشد وصل جو

(۳) لیک عشق عاشقان تن زه کند

(۴) چون درین دل برق مهر دوست جست

(۵) در دل تو مهر حق چون شد دو تو

(۱) مساع محل گزشتن آب و مانند آن (۲) زه چله کمان یعنی عشق عاشقان را

تن لاغر کند مانند چله کمان و عشق معشوقان را فربه کند - (۳) کلمه این درین مصرع

به عاشق است و آن در مصرع دول به معشوق است -



(۱) أَبَدًا صَوْتُ لَتَصْفِيقِ الْيَدِ  
 مِنْ يَدٍ وَاحِدَةٍ مِنْكَ يَلَا  
 (۲) فَإِذَا مَا الظَّامِيُ حَنَّ الْأُ  
 اَيْضًا الْمَاءُ يَحْنُ أَيْنَ كَانَ  
 (۳) إِنَّ هَذَا الظَّمَا فِي رُوحِنَا  
 نَحْنُ مِنْ آجَلِهِ شَوْقًا وَ عَنَا  
 (۴) حِكْمَةُ الْحَقِّ الْقَدِيرِ ذِي لَنَا  
 صَيَّرَ الْوَاحِدَ مِثْلًا الْآخِرَا  
 (۵) فَمِنْ الْحَكِيمِ الَّذِي قَدْ ذَكَرَا  
 هُمْ زَوْجٌ بَعْدَ زَوْجٍ عَشَقُوا  
 (۶) كُلُّ زَوْجٍ طَلِبَ فِي الْعَالَمِ  
 وَ يَتَحَقِّقُ كِمِثْلِ الْكَهْرَبَا

(۱) نسخه ثانیة - و فيه علقوا

(۱) هیچ بانگ کف زدن ناید بدر  
 (۲) تشنه می نالد که کو آب گوار  
 (۳) جذب آب است این عطش در جان ما  
 (۴) حق بحکمت در قضا و در قدر  
 (۵) جمله اجزای جهان زان حکم بیش  
 (۶) هست هر جفتی ز عالم جفت خواه

مَا أَتَى لِلخَارِجِ مِنْ أَحَدٍ  
 يَدِكَ الثَّانِيَةَ .. فِي ذَا الْمَلَا  
 أَيْنَ كَانَ الْمَاءُ عَذْبًا وَ حَالِي  
 شَارِبُ الْمَاءِ فَهَلَّا لِي بَأَن  
 كَانَ جَذِبُ الْمَاءِ بِالْحُبِّ لَنَا  
 وَ هُوَ فِي شَوْقِهِ مِنْ آجَلِنَا  
 فِي الْقَضَا وَ الْقَدْرِ أَنَّ كُلَّنَا  
 عَاشِقًا كَانَ إِلَيْهِ نَظَرَا  
 كُلُّ أَجْزَاءِ الدُّنَا مَا أَنَّ يُرَى  
 زَوْجَهُمْ دَوْمًا كَمَا هُمْ خُلِقُوا (۱)  
 زَوْجَهُ حَبٌّ يَقْلِبُ هَائِمِ  
 كَانَ وَ الْتَبَنِ أَدَامَا الطَّلَبَا

از یکی دست تو بی دست دگر  
 آب هم می نالد که کو آب خوار  
 ما از آن او و او هم ز آن ما  
 کرد ما را عاشقان همدگر  
 جفت جفت و عاشقان جفت خویش  
 راست همچون کهرباء و برک کاه

- (۱) فَأَلْسَمَا قَالَتْ لِذِي الْأَرْضِ مُدَامَ  
أَنَا مِقْنَاتِيسَ كُنْتُ وَالْحَدِيدُ  
(۲) فَالْسَمَاءُ عِثْدَ ذِي الْعَقْلِ الرَّجُلُ  
مَا لَهُ تِلْكَ رَمَتْ هَذِي كَمَا  
(۳) إِذِ بِهَا لَمْ يَتَّقِ حَرَّ فَلَهَا  
إِذِ بِهَا مَا بَقِيَ رَطْبٌ وَطَلُ  
(۴) فِي السَّمَاءِ الْبُرْجُ التُّرَابِيُّ الْمَدَدُ  
بُرْجُهَا الْمَائِيُّ لِلْأَرْضِ أَبَانُ  
(۵) وَلَهَا الْبُرْجُ الْهَوَائِيُّ السَّحَابُ  
كَيِّ يَذَا كُلُّ بُخَارٍ عَفِنُ  
(۶) بُرْجُهَا النَّارِيُّ حَرُّ الشَّمْسِ قَدْ  
مِثْلُ مَقْلَاتٍ يَوْجِهِ وَ يَظْهَرُ
- مَرْحَبًا مَعَكَ أَنَا وَفَقَّ الْمَرَامُ  
أَنْتِ وَالْجَذْبُ لَكَ مِثِّي يَزِيدُ  
وَالْبَسِيطُ الْمَرَاةَ كَانَتْ فَكُلُّ  
هُوَ رَبَّتُهُ .. فَشَبَّ وَ نَمَى ..  
تُرْسِلُ حَرًّا وَ كَمْ شَبَّ بِهَا  
هِيَ أَعْطَتْهَا وَ أَرَبَتْ حَيْثُ قَلَّ  
لِتُرَابِ الْأَرْضِ أَعْطَى وَ الْعَدَدُ  
مَا بِهَا مِنْ رَطْبٍ أَخْفَتْهُ عِيَانُ  
سَوَّقَ فِيهَا بِهَا جَرَّ الرِّكَابُ  
يَسْحَبُ مِنْهَا يُصْنَعُ حَسَنُ  
كَانَ مِنْهُ وَ مِنَ النَّارِ اتَّقَدُ  
غَدَتِ الْحَمْرَاءُ فِي حِقْدٍ وَ قَهَرُ

با توام چون آهَن و آهَن ربا

هرچه آن انداخت این می پرورد

چون نماند تری و نم بدهد او

برج آبی تریش اندر دمد

تا بخارات و خم را برکشد

همچوتا به سرخ ز آتش پشت و رو

(۱) آسمان گوید زمین را مرحبا

(۲) آسمان مرد و زمین زن در خرد

(۳) چون نماند گرمیش بفرستد او

(۴) برج خاکی خاک ارضی را مدد

(۵) برج بادی ابر سوی او برد

(۶) برج آتش گرمی خورشید ازو

- (۱) فِي الزَّمَانِ الْفَلَكَ مِثْلَ الرِّجَالِ  
 حَارَّ بَغْيِ الْمَرَأَةِ فِي كُلِّ حَالٍ  
 رَبَّةَ الْبَيْتِ وَكَمْ قَدْ أَوْجَدَتْ  
 دَارَ حَوْلِ الْكَسْبِ ذِي الْأَرْضِ غَدَتْ  
 مِنْ تَدَايِيرِ الْوَلَادَاتِ تُدِيرُ  
 (۲) فَالْسَّمَاءَ وَالْأَرْضَ آيَقُنْ عَقْلًا  
 حَيْثُ فَعَلَ الْعُقْلَاءُ عَمَلًا  
 لَنْ يَذُوقَا لُطْفَ كُلِّ مِنْهُمَا  
 زَحْفًا الْبَعْضُ لِبَعْضٍ وَدَعَى  
 فَمَتَى يَنْبُتُ وَرْدٌ وَشَقِيقُ  
 (۳) قُلْ إِذَا مَا وُلِدَ مَا نَجَمَا  
 لِيَكُونَ كَامِلًا مَا قَدْ صَدَرَ  
 (۴) فَيَلْمُهُ كَالزَّوْجِ قَدْ كَانَا مَعَا  
 (۵) بِسَوَى الْأَرْضِ الَّتِي أَمَّا تَلِيقُ  
 وَ مِنْ الْمَاءِ وَ مِنْ حَرِّ السَّمَاءِ  
 (۶) وَ لَذَا الْإِنْتَى .. تَمِيلُ لِئَلَّا تَكْزُرَ

- (۱) هست سرگردان فلك اندر زمن  
 همچو مردان گره مکسب بهر زن  
 (۲) وین زمین کدبانویها میکند  
 بر ولادات و رضاعتش می نهد  
 (۳) پس زمین و چرخ را دان هوشمند  
 چونکه کار هوشمندان می کنند  
 (۴) گرنه از هم این دو دلبر می مزند  
 پس چرا چون جفت در هم می خزنند (۱)  
 (۵) بی زمین کی کل بروید ارغوان  
 پس چه زاید ز آب و تاب آسمان  
 (۶) بهر آن میلست در ماده بنر  
 تا بود تکمیل کار همدگر

(۱) برای آگاهی اجمالی از مفاد این چند بیت بصفحه ۲۰۲ و ۲۰۳ اسرار الحکم



- (۱) مِنْهُمَا مَنْ ذَا بَأْثَى وَ ذَكَرَ  
لِيُظِلَّ الْعَالَمَ فِي ذَا مُدَامَ  
(۲) رَغْبَةً فِي كُلِّ جُزْءٍ يَضَعُ  
كَرِّيْ بِهَذَا الْإِتِّحَادَ لَهُمَا  
(۳) فَمَعَ اللَّيْلِ النَّهَارَ بِاعْتِنَاقِ  
لَهُمَا فِي الْوَاقِعِ زَادَ اتِّفَاقِ  
(۴) فَلَدَى الظَّاهِرِ لَيْلٌ وَ نَهَارٌ  
لَكِنْ الْإِثْنَانِ حَوْلَ وَاقِعِ  
(۵) كُلُّ فَرْدٍ مِنْهُمَا لِلْآخِرِ  
لِيَتِمَّ فِعْلٌ كُلِّ مِنْهُمَا
- رُغْبَةً خَلَّى الْأِلَهُ وَ أَقَرَّ  
بِاتِّحَادٍ بَاقِيًا مِنْهُ النِّظَامُ  
نَحْوَ جُزْءٍ وَ دَوَامًا يَصْنَعُ  
يَحْصُلُ التَّوَلُّدُ دَوَامًا بِهِمَا  
هَكَذَا بِالصُّورَةِ كَانَ افْتِرَاقُ  
.. طَلِبَ الْوَاحِدُ لِلثَّانِي التَّلَاقُ..  
مِثْلَ ضِدِّينِ وَ خَصْمَيْنِ جِهَارَ  
وَاحِدٍ دَارًا يَقْلِبُ وَالْعِ  
طَلِبَ مِثْلَ الْقَرِيبِ النَّاصِرِ  
وَ يَبِينُ كَامِلًا مَا لَهُمَا

تا بقا یابد جهان زین اتحاد

ز اتحاد هر دو تولیدی زهد

مختلف در صورت اما اتفاق

لیک هر دو یک حقیقت می‌تنند

از پی تکمیل فعل و کار خویش

(۱) میل اندر مرد و زن حق زان نهاد

(۲) میل هر جزوی بجزوی می نهاد

(۳) شب چنین با روز اندر اعتناق

(۴) روز و شب ظاهر دو ضد و دشمنند

(۵) هر یکی خواهان دگر را همچو خویش

(۱) إِذْ يَلَا لَيْلٍ غَدَى الطَّبَعُ يَلَا  
دَخِلْ أَوْ رِبْحٍ.. مِنْ النَّوْمِ خَلَى..  
فَإِذَا مَا يُخْرِجُ وَقْتَ النَّهَارِ  
لَوْ يَلَا لَيْلٍ.. غَدَى.. الْمُفْلِسَ صَارَ..

فی بیان جذب کل عنصر لجنسه المحتبس فی ترکیب الادمی

(۲) فَالْتُرَابُ لِتُرَابِ الْيَدَنِ  
قَالَ إِرْجِعْ ثَانِيًا فِي الزَّمَنِ  
قُلْ يَتْرُكِ الرُّوحَ وَأَتِ سَمْتَنَا  
كَالْغُبَارِ فَلَكَ الْأَصْلُ أَنَا  
(۳) جِنْسُنَا أَنْتَ وَآخَرِي لَكَ أَنْ  
عِنْدَنَا تَأْتِي.. لَكَ نَعْدُو الْوَطْنَ..  
رَأَيْتُ أَنْ تَتْرُكَ الرُّوحَ تَطِيرُ  
نَحُونَا نَحْنُ لَكَ الرُّوحَ نَصْبِرُ  
(۴) فَتَنَمَّ قَالَ وَلَكِنِّي أَنَا  
مُوثِقُ الرَّجْلِ وَفِي قَيْدِ الْعَنَا  
هَبْنِي مِثْلَكَ دَوْمًا بِالْفِرَاقِ  
تَعَبًا كُنْتُ أَحْنُ لِلتَّلَاقِ

(۱) زان که بی شب دخل نبود طبعها پس چه اندر خرج آرد روزها

جذب هر عنصری جنس خود را که در ترکیب آدمی محتبس شده است

(۲) خاک گوید خاک تن را باز گرد  
ترک جان گو سوی مارا همچو گرد  
(۳) جنس مائی پیش ما اولی تری  
به که زان تن وارهی این سوبری  
(۴) گوید آری لیک من پا بسته ام  
گرچه همچون توزهجران خسته ام

طَلَبَ الْمَاءَ بِهِ دَوْمًا رَغْبَ  
وَأَنْجُو مِنْ غُرْبَتِكَ فِينَا زَمَانٍ  
دَائِمًا قَالَتْ لَهُ فِي الْعَلَنِ  
إِسْلُكَ ارْجِعْ نَحُونَا أَوْلَى أَكَا  
دَائِمًا فِي الْبَدَنِ جَلَّتْ غَرَضُ  
مَالِهَا مِنْ رَسَنِ مُعْتَبَرٍ  
.. وَ لَهُ يُرِدِي بِتَدْرِيجٍ يَفَنَ ..  
بَعْضُهَا لِلْبَعْضِ مِنْهُ تَطْلُعُ  
عُقِدَتْ أَرْجُلُهَا مُجْتَمِعَةً  
مَوْتٍ أَوْ سُقْمٍ وَ جَوْرِ وَ عَنَاءٍ  
لَوْ يَفُكُّكَ يَخْلُصُ مِنْ أَسْرِهِ  
جَانِبَ الْأَصْلِ لَهُ فِيهِ يَبِينُ

(۱) سَيَلَانُ الْبَدَنِ الْغَضِ الرِّطْبُ  
قَالَ إِيَّتِ نَحُونَا يَا سَيَلَانُ  
(۲) كَرَّةُ النَّارِ لِحَرِّ الْبَدَنِ  
أَنْتَ مِنْ نَارٍ طَرِيقَ أَصْلِكَ  
(۳) وَجَدَ اثْنَانِ وَ سَبْعُونَ مَرَضَ  
حَصَلَتْ مِنْ جَذْبِ كُلِّ عُنْصُرٍ  
(۴) مَرَضٌ يَأْتِي لِتَخْرِيبِ الْبَدَنِ  
كَيْ يَذَا كُلَّ الْأَصُولِ بَدْفَعُ  
(۵) ذِي الْأَصُولِ كَطُبُورٍ أَرْبَعَهُ  
وَ لَهَا الْأَرْجُلُ مَا فَكَ سَوَى  
(۶) كُلُّ فَرْدٍ رِجْلَهُ عَنْ غَيْرِهِ  
طَيْرٌ كُلُّ عُنْصُرٍ طَارَ يَقِينُ

کای تری باز آ ز غربت سوی ما  
که ز ناری راه اصل خویش گیر  
از کششهای عناصر بی رسن  
تا عناصر همدگر را واهله  
مرگ ورنجوری و علت پاگشا  
مرغ هر عنصر یقین پرواز کرد

(۱) تری تن را بجوید آبها  
(۲) گرمی تن را همی خواند اثیر  
(۳) هست هفتاد و دو علت در بدن  
(۴) علت آید تا بدن را بگسلد  
(۵) چار مرغ اند این عناصر بسته پا  
(۶) پای شان از یکدیگر چون باز کرد



(۱) جَذْبُهُ هُذِي الْأُصُولِ لِلْفُرُوعِ

(۲) مَرَضًا فِي جِسْمِهَا خَلَّى لِأَنَّ

يُخْرِقُ بَنًا وَ طَيْرٌ كُلُّ جُزْءٍ

(۳) حِكْمُهُ الْحَقُّ الْقَدِيرُ ذَاعَجَلَ

(۴) كُلُّهَا بِالصِّحَةِ قَالَتْ أَلَا

تَشْهَدِينَ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَ الْأَجَلَ

(۵) حَيْثُ أَنَّ فِي كُلِّ جُزْءٍ اِرْتِفَاقٌ

كَانَ لِلرُّوحِ الْغَرِيبِ لَا الْبَدَنِ..

كُلُّ أَنْ بِالذِّهَابِ وَ الرُّجُوعِ

ذِي التَّرَاكُيبِ يَعْلَمُ وَ يَفْقَهُ

طَارَ مِنْ أَصْلِ لَهُ مِنْ غَيْرِ بَطْ (۱)

تَمْنَعُ تَجْمَعُهَا حَتَّى الْأَجَلَ

آيَهَا الْأَجْزَاءُ لَسْتَ إِلَّا جَلًّا

لَيْسَ يُجَدِّي الطَّيْرَانُ يَعَجَلَ

طَلِبَ مَعَ أَصْلِهِ كَيْفَ الْفِرَاقِ

..وَجَدَ لَا الْفَوْزَ مِنْ رَبِّ الْمِنَنِ..

(۱) نسخه-ثانية يعطيه برء

(۱) جذبه این اصلها و فرعها

(۲) تا که این ترکیبها را بر درد

(۳) حکمت حق مانع آید زین عجل

(۴) گوید ای اجزا اجل مشهود نیست

(۵) چونکه هر جزوی بجوید ارتفاق

هر دمی رنجی دهد در جسمها

مرغ هر جزوی باصل خود پرد

جمع شان دارد بصحت تا اجل

پر زدن پیش از اجل تان سود نیست

چون بود جان غریب اندر فراق

فی بیان انجذاب الروح لعالم الارواح وطلبها و میلها لمقرها  
و انقطاعها عن اجزاء الاجسام اللتى هى قيد لرجل بازى الروح

(۱) قَالَتِ الرُّوحُ يَا أَجْزَائِيَا مَنْ سَفَلْتُمْ وَ إِلَى الْفَرْشِ لِيَا  
قَدْ عَزَيْتُمْ غُرْبَتِي كَأَنْتَ أَمْرٌ

(۲) إِنْ مِيلَ الْبَدَنِ نَحْوَ الْخَضِرِ وَ مِيَامٍ جَرِيَتْ مِنْ ذَا ظَهَرِ

(۳) أَصْلُهَا مِنْهَا وَ مِيلُ الرُّوحِ كَانَ

وَ لَذَا الرُّوحِ الَّذِي فِي لَامَكَانَ

(۴) كَانَ مِيلُ الرُّوحِ نَحْوَ الْحِكْمَةِ

كَانَ مِيلُ الْبَدَنِ فِي الْكَرَمِ وَ أَلَا

(۵) كَانَ مِيلُ الرُّوحِ دَوْمًا لِلشَّرَفِ

وَ الْعِلْمِ وَ الْمَزَايَا الْجَمَّةِ

حَقْلٍ وَ الْبُسْتَانِ مَعَ رَوْضٍ وَ طَلٍّ

وَ الْعُلُومِ وَ الْمَزَايَا الْجَمَّةِ

لِحَيَاتٍ وَ لِحَيٍّ .. كَلَّ أَنْ ..

وَ مِيَامٍ جَرِيَتْ مِنْ ذَا ظَهَرِ

مَنْ سَفَلْتُمْ وَ إِلَى الْفَرْشِ لِيَا

إِذَا أَنَا عَرِشِيَّةٌ .. فَرَّقِي ظَهَرَ ..

منجذب شدن جان نیز به عالم ارواح و تقاضای او و میل او بمقر خود و منقطع شدن

از اجزای اجسام که کند پای باز روح اند

(۱) گوید ای اجزای پست فرشیم

(۲) میل تن در سبزه و آب روان

(۳) میل جان اندر حیات و در حی است

(۴) میل جان در حکمت است و در علوم

(۵) میل جان اندر ترقی و شرف

غربت من تلخ تر من عرشیم

زان بود که اصل او آمد از آن

زانکه جان لامکان اصل وی است

میل تن در باغ و راغست و کروم

میل تن در کسب و اسباب علف

- (۱) مِيلُ ذَاكَ الْعِشْقِ دَوْمًا وَ الشَّرَفُ  
وَ لِهَذَا قَالَ فِي الذِّكْرِ يُحِبُّ  
(۲) حَاصِلُ الْأَمْرِ فَكُلُّ طَالِبِ  
(۳) فِيهِ كَانَ لَوْ أَقُولُ شَرَحَ ذَا  
يَعْدُو أَضْعَافًا ثَمَانِينَ الْوَرَقُ  
(۴) كُلُّ حَيَوَانٍ نَبَاتٍ وَ جَمَادٍ  
كُلُّ مَنْ كَانَ مُرَادًا كُلُّ مَنْ  
كَانَ نَحْوَالِ رُوحٍ أَيْضًا مِنْ شَغَفٍ ..  
وَ يُحِبُّونَ أَفْهَمَ الْمَعْنَى أَطْلَبُ (۱)  
رُوحٌ مَطْلُوبٌ لَهُ بِالرَّائِبِ (۲)  
صَارَ مِنْ غَيْرِ انْتِهَاءٍ وَ كَذَا  
لِكِتَابِ الْمُثْنَوِيِّ ذِي السَّبْقِ (۱)  
آدَمِي .. وَفَقَى نَامُوسِ الْوِدَادِ ..  
لَا مُرَادَ لَهُ حَبٌّ وَافْتَتَنَ

(۱) الایة فی سورة المائدة فسوف یاتی الله بقوم یجلهم و یحبونه - ( ۲ ) و فی نسخه  
بر و غالب شود- غالب ای غلب علیه و فی نسخه درو غالب ای غالبه فیہ -

- (۱) میل و عشق آن شرف هم سوی جان  
(۲) حاصل آن که هر که او طالب بود  
(۳) گر بگویم شرح این بی حد شود  
(۴) آدمی حیوان نباتی و جماد  
زین یحب را و یحبون را بخوان (۱)  
جان مطلوبش برو راغب بود  
مثنوی هشتاد تا کاغذ شود (۲)  
هر مرادی عاشق هر بی مراد

(۱) سبزواری در صفحه ۲۵۳ اسرار الحکم نسبت بتفسیر این آیه نکته عرفانی  
نگاشته است - (۲) در بعض نسخ ( هفتاد من کاغذ شود ) آمده و در هر دو نسخه  
مراد تنها کثرة است - میر نور الله از شارحان مثنوی نگاشته که لفظ ( تا ) در کتب  
قدما بمعنی کتاب استعمال شده است - شیخ فضل الله هم از شارحان مثنوی بنقل از فرهنگ  
جهانگیری نوشته که ( تا ) مخفف تای است و بمعنی تخته کاغذ است -



- (۱) فِيهِ مَنْ لَيْسَ مُرَادًا لَهُمْ  
دَائِمًا دَارُوا لَهُمْ قَدْ جَذَبُوا
- (۲) غَبَرَ أَنَّ حُبَّ مَنْ قَدْ عَشَقُوا
- (۳) حَسَنَ كَثَرًا فِعْشَقُ مَنْ هُمْ  
عِشْقُ مَنْ قَدْ عَشَقُوا الرُّوحَ لَهُمْ
- (۴) فَبِشْكَالِ عَاشِقٍ زَادَ غِنَى  
لَكِنِ الْتَبَنُ الطَّرِيقِ الرَّحْبُ قَدْ
- (۵) خَلَّى هَذَا عِشْقُ مَنْ ذَاكَ فَمَا  
لَمَعَ النُّورُ لَهُ فِي كُلِّ آنٍ
- (۶) فَدُخَانُ الْعِشْقِ ذَاكَ وَالْحَزَنُ  
رَاحَ فِي مَخْدُومِهِ مِنْهُ غَدَى
- حَوْلَ اطْرَافِ الْمُرَادِينَ هُمْ  
ذَالْمُرَادُونَ وَ فِيهِمْ رَغَبُوا
- أَضْعَفَ حُبُّ الَّذِينَ عَشَقُوا
- عَشَقُوا الْخَدَّيْنِ جَلَّى لَهُمْ  
أَحْرَقَ .. حَيْرَ دَوْمًا لِبَهُمْ ..
- ظَهَرَتْ ذِي الْكَهْرُبَاءِ فِي الدُّنَا  
سَلَكَ لِلْوَصْلِ جَدَّو اجْتَهِدْ
- ظَمًا زَادَ بِهِ الْحَرَّ سَمَى  
فَوْقَ صَدْرِ السَّيِّدِ صَدْرِ جَهَانَ
- مَنْ لَبِيتِ النَّارِ يُنْمَى وَالشَّجَنُ  
مُشْفِقًا .. رَقَّ لَهُ مِمَّا بَدَى ..

- (۱) بی مرادان بر مرادی می تنند
- (۲) لیک میل عاشقان لاغر کند
- (۳) عشق معشوقان دو رخ افروخته
- (۴) کهربا عاشق بشکل بی نیاز
- (۵) این رها کن عشق آن تشنه دهان
- (۶) دود آن عشق و غم آتشکده
- وان مرلدان جذب آنها میکنند
- میل معشوقان خوش و بافر کند
- عشق عاشق جان اورا سوخته
- گاه می کوشد در آن راه دراز
- تافت اندر سینه صدر جهان
- رفته در مخدوم او مشفق شده

- (۱) وَ لِنَامُوسٍ لَهُ وَ الْعِظَمِ  
 (۲) اِسْتَحَىٰ اَنْ يَسْئَلَ مِنْهُ الْجَنَانُ  
 حَبَّ وَالسُّلْطَانُ ذَاللُّطْفَ مَنَعَ  
 (۳) بِيَهْتَ الْعَقْلُ وَ زَادَ عَجَبًا  
 اَوْ يَانَ الْجَذْبُ مِنْ ذَاكَ الطَّافُ  
 (۴) اُتْرِكَ الْجُرَاةَ غَيْرَ الْوَاقِفِ  
 (۵) كَانَ فِيهِ اللَّهُ اَدْرَىٰ ذَاكَ الْكَلَامُ  
 ذَلِكَ السَّاجِبُ دَوْمًا سَحَبًا  
 (۶) مَنْ هُوَا مُقْتَنِي قَدْ سَحَبًا  
 وَ لِمَاءٍ وَجْهِهِ وَ الْحَشَمِ (۱)  
 لَهُ لِلْمَسْكِينِ هَذَا وَالْمُهَانَ  
 مِنْهُ ظَلَّ فِي ثُبُورٍ وَ جَزَعُ  
 اَنْ هُوَا لَانَ لَهُ قَدْ جَذَبًا  
 وَصَلَ ذَالطَّرَفَ .. فِيهِ وَقَفَ  
 سَدَّ مِنْكَ الشَّقَّةَ السَّرُّ الْخَفِيَّ  
 بَعْدَ هَذَا اُدْفِنُ اخْفِي الْمَرَامُ  
 اَنَا مَا اَصْنَعُ .. زِدْتُ نَصَبًا ..  
 ذَاكَ مَنْ يَمْنَعُكَ اَنْ تَضُرَّ بِا

(۱) كان اهل الكتاب يسمون جبريل بالناموس لعظمته و لفظ بوش بفتح الباء العربية  
 الجماعة المختلطة من قبائل شتى اى عرضه و وقاره بعد استحي ان يتفحص عنه -

- (۱) ليك از ناموس و بوش آبرو  
 (۲) رحمتش مشتاق آن مسكين شده  
 (۳) عقل حيران كاين عجب او را كشيد  
 (۴) ترك جلدی كن كه زين نا واقفی  
 (۵) اين سخن را بعد از اين مدفون كنم  
 (۶) كيست آن كت ميكشد اى مقتنى  
 شرم مى آيد كه واجويد ازو  
 سلطنت زين لطف مانع آمده  
 يا كشي زان سو بدین جانب رسيد  
 لب به به بند الله اعلم بالخفى  
 آن كشنده ميكشد من چون كنم  
 ان كه مى نگذارت كه دم زنى

- (۱) نَفْسًا أَلْفَ أَهْتِمَامٍ لِلْسَفَرِ  
تُظْهِرُ وَهُوَ لَكَ لَا عَنْ خَبَرٍ  
(۲) لِمَحَلِّ آخِرِ دَوْمًا سَحَبٍ  
وَاللَّجَامِ ذَاكَ مِنْ هَذَا أَسَبٍ  
كُلِّ سَمْتٍ أَرْجِعْ حَتَّى الْفَرَسِ  
لَوْ هِيَ النِّيَّةُ ضَلَّتْ مُلْتَمَسٍ  
(۳) تَجِدُ خُبْرًا مِنَ الْفَارِسِ .. مَا  
لَهُ مِنْ عَزْمٍ وَمَا فِيهِ نَمَى ..  
(۴) وَ لِهَذَا الْفَرَسِ مَنْ فِطْنَتْ  
لِلْمَسِيرِ كَثْرَةً كَمْ حَسَنَتْ  
فَهِيَ دَوْمًا عَلِمَتْ أَنْ فَوْقَهَا  
فَارِسٌ كَانَ يَرُومُ سَوْقَهَا  
(۵) هُوَ مِنْكَ الْقَلْبَ فَوْقَ مَائَتِينَ  
وَلَكَ لَا فِي مُرَادٍ صَيَّرًا  
إِذْ هُوَ الرَّأْيِ السَّيِّدَ لَكَ قَدْ  
قَلْبِكَ كَمْ مَرَّةً قَدْ كَسَرَا  
كَيْفَ مَا صَحَّ وَ جُودٌ مِنْ كَسَرٍ  
كَسَرَ وَالْخَطَأَ فِيهِ أَعْدَ  
لِلْجَنَاحِ .. وَلَهُ الْأَمْرُ ظَهَرَ ..

- (۱) صد عزیمت میکنی بهر سفر  
می کشاند مر ترا جای دگر  
(۲) زان بگرداند بهر سو آن لگام  
تاخیر یابد ز فارس اسب خام  
(۳) اسب زیرك سار زان نیکو پی است  
کوهمی داند که فارس بروی است (۱)  
(۴) او دلت را بر دو صد سودابه بست  
بی مرادت کرده بس دل را شکست  
(۵) چون شکست او بال آن رأی نخست  
چون نشد هستی بال اشکن درست

( زیرك سار یعنی زیرك مانند چون خاکسار یا مراد از زیرك زیر کی باشد و سار بمعنی



(۱) فَلَهُ لَمَّا الْقَضَاءُ قَطْعًا حَبْلٌ تَدْبِيرِكَ عَنْهُ رَفْعًا

فَلِمَهُ مِنْهُ الْقَضَاءُ فَوْقًا لَا يَصِحُّ .. وَ يَصِيرُ قَيْدًا ..

فی بیان فسخ العزائم و نقضها ای انعکاسها لیعلم الانسان بان

المالك و القاهر فی جميع الامور هو الله تعالى و تارة لم

بفسخ عزیمته وینفذهای و یوصله لمراده لیعزم علی

طبعه ثم یکسر عزیمته لیكون له تنبیه علی تنبیه ان

مصرف الامور هو وحده -

(۲) عَزَمَكَ وَ الْقَصْدُ فِي بَعْضِ الْأُمُورِ رُبَّمَا يَأْتِي صَحِيحًا بِالظُّهُورِ

(۳) كُنِيَ بَذَا قَلْبِكَ يَنْوِي مِنْ طَمَعٍ أَنْ يَهْ بِأَيْ شَوْقٍ وَ وَلَعٍ

مَرَّةً ثَانِيَةً الْحَقَّ كَسَرُ لَكَ تِلْكَ النِّيَّةَ الْقَهْرَ أَقْرَ

(۱) چون قضایش حبل تدبیرت شکست چون نشد بر تو قضای او درست

فسخ عزائم و نقص قصدها جهت تأخیر کردن آدمی را از آنکه مالک و قاهر اوست

و گاه گاه از او فسخ ناکردن و نافذ داشتن ناطع او را بر عزم کردن دارد

تا باز عزمش را بشکند تا تنبیه بر تنبیه بود

(۲) عزمها و قصدها در ماجرا گاه گاهی هست می آید ترا

(۳) تا بطمع آن دلت نیت کند بار دیگر نیت را بشکند

- (۱) وَ إِذَا مَا هُوَ بِالْكُلِّ جَعَلَ  
 قَلْبَكَ الْاِيسَ كَانَ وَ الْاَمَلُ  
 (۲) لَوْ يَهْ بِذَرِ الرَّجَاءِ مَا زَرَعَ  
 اَنَّهُ عَارِي وَ مَقْهُورٌ لَهُ  
 (۳) وَ ذُو الْعَقْلِ لِأَن لَّا فِي مُرَادٍ  
 نَهَجُوا فَالْخَبَرُ مِنْ ذَا هُمْ  
 (۴) فَذَلِيلُ الْجَنَّةِ فَقَدْ الْمُرَادُ  
 بِالْصُّعُوبَاتِ اسْتَمِعْ يَا مَنْ غَدَى  
 (۵) هَبْ لَكَ كُلُّ مُرَادٍ رِجْلُهُ  
 فَأَذًا ذَا الْوَاحِدِ حَسْبُ الْمُرَادِ
- مِنْ مُرَادٍ مَا لَكَ اَبَدِي الْفَقْلُ  
 هُوَ اَنِّي وَجَدَ الْاِيَّاسَ حَصَلَ  
 فَمَتَى بَانَ لَدَيْهِ وَ اُطْلِعْ  
 .. مَا هُوَ بِالشَّانِ لَوْ لَا فَضْلُهُ..  
 هُمْ كَانُوا وَ السَّبِيلَ لِلرَّشَادِ  
 وَجَدُوا بِالْفَحْصِ عَنْ مَوْلَاهُمْ  
 كَانَ وَالْجَنَّةِ حَفَّتْ لِلْعِبَادِ  
 حَسَنًا بِالْخَلْقِ بِالْصَّفْوِ بَدَى  
 كَسِرَتْ اَعْيَى كَثِيرًا وَصْلُهُ  
 لَهُ كَانَ وَ يَهْ يُتْلَى الرَّشَادُ..

- (۱) ور بکلی بی مرادت داشتی  
 (۲) ور نکاریدی امل در عوریش  
 (۳) عاقلان از بی مرادیهای خویش  
 (۴) بی مرادی شد فلا وز بهشت  
 (۵) گر مرادانت همه بشکسته پاست
- دل شدی نومید امل کی داشتی  
 کی شدی پیدا برو مقهوریش (۱)  
 با خبر گشتند از مولای خویش  
 حفت الجنة شنو ای خوش سرشت  
 پس کسی باشد که کام او رواست (۲)

(۱) عور بفتح يك چشم کور کردن و بفتح تين يك چشم باشد و بضم برهنه و در این بیت بفتح اول هست و مراد از عور نقصان دیدنست - (۲) یعنی هرگاه که مرادات همه ناروائی دارد پس موجودی هست که مراد او حاصل است (صفحة ۳۰ ج ۲ شرح بحر العلوم) -

(۱) فَلَكُمْ ذَالصَّادِقُونَ كُسِرُوا  
لَكِنْ أَيْنَ ذَاكَ كَسْرُ الْعَاشِقِينَ  
(۲) لِاضْطِرَارٍ لَمْ فِيهَا الْعَقْلُ  
وَاضْطِرَارٍ مَعَ أَلْفِ اخْتِيَارٍ  
(۳) إِنْ أَهْلَ الْعَقْلِ فِي اللَّهِ هُمْ  
لَهُ يُعْزَى الْعَاشِقُونَ هُمْ قَدْ

نُسِبُوا لِلْكَسْرِ شَهْدٌ وَ قَدْ  
أَتَيَا كُرْهًا زِمَامُ الْعَاقِلِينَ  
فِي بَيَانِ نَظَرِ الرَّسُولِ (ص) إِلَى الْأَسْرَاءِ وَ تَبَسُّمِهِ وَقَوْلِهِ عَجِبْتُ

من قوم یجرون الی الجنة بالسلاسل والاغلال

(۵) فَالْنَبِيِّ وَجَدَ جَمْعًا أُسِيرَ  
ذَهَبُوا كَلًّا بِهِمْ زَادُوا نَفِيرَ

(۱) ای لما فتح قریظه و النضیر و أسر خلقهما تبسم و قال عجب من قوم الخ -

(۱) بس شدن اشکسته اش آن صادقان

(۲) عاقلان اشکسته اند از اضطرار

(۳) عاقلانش بندگان بندی اند

(۴) آتبا کره‌ها مهار عاقلان

نظر کردن پیغمبر (ص) با میران و تبسم کردن و گفتن که عجب من قوم یجرون

الی الجنة بالسلاسل والاغلال

(۵) دید پیغمبر یکی جوق اسیر که همی بردند و ایشان در نفیر

(۱) بهار بیدلان بجای مهار بیدلان در غالب نسخ نیز آمده چنانکه سبزواری در

صفحه ۲۵۳ اسرار الحکم برگزیده -



- (۱) إِنَّ ذَاكَ الْأَسَدَ الْخَبِيرَ نَظَرُ  
 أَنَّهُمْ فِي الْقَيْدِ هُمْ مِنْهُ النَّظَرُ  
 (۲) فِي الْخَفَاءِ وَجَّهُوا دَوْمًا إِلَيْهِ  
 كُلُّ فَرْدٍ مِنْهُمْ بَانَ عَلَيْهِ  
 حَرَقَ أَسْنَانَهُ مِنْ غَضَبٍ  
 شَفْتِيَّةٍ عَضَ لَا فِي أَدَبٍ  
 (۳) مَا لَهُمْ مِنْ قُدْرَةٍ فِي ذَا الْغَضَبِ  
 نَفْسًا يُبْدُونَ إِذْ قَيْدًا الْكُرْبِ  
 هُمْ فِي سَلْسَلَةٍ قَهْرٍ شَدِيدٍ  
 عَشْرَةَ أَرْطَالٍ كَانَتْ بَلَّ تَزِيدُ  
 (۴) وَ يِهِمْ مَنْ وَكَلُوا نَحْوَ الْبَلَدِ  
 سَحَبُوهُمْ وَ يَزَجِرُ لَا يُحَدِّدُ  
 (۵) مِنْ مَحَلِّ الْكُفْرِ قَالُوا لَا فِدَاءُ  
 يَقْبَلُ لَا ذَهَبُ لَا ذَوْعَاءُ  
 (۶) سَيِّدٍ يَشْفَعُ هُمْ قَالُوا مُدَامَ  
 رَحْمَةِ الْعَالَمِ كَانَ وَالسَّلَامِ  
 وَهُوَ لِلْعَالَمِ حُلُقُومًا وَ حَلَقُ  
 يَقْطَعُ.. مَا رَحِمَ أَنَا وَرَقُ..

- (۱) دیدشان در بند آن آگاه شیر  
 می نظر کردند در وی زیر زیر  
 (۲) تا همی خائید هر يك از غضب  
 بر رسول صدق دندانها و لب  
 (۳) زهره نی با آن غضب که دم زند  
 زانکه در زنجیر قهر ده من اند  
 (۴) میکشندشان موکل سوی شهر  
 میبرد از کافرستان شان بقهر  
 (۵) نی فدائی می ستاندی نی زری  
 نی شفاعت میرسد از سروری  
 (۶) رحمت عالم همی گویند او  
 عالمی را می برد حلق و کلو

- (۱) ذَهَبُوا مَعَ أَلْفٍ انْكَارِ هُمْ  
 فِي الطَّرِيقِ الْقَدْحُ دَوْمًا مِنْهُمْ  
 (۲) بِالْمَلِكِ خُفْيَةً قَالَ فَكَمْ  
 مِنْ تَدَايِيرِ عَمَلِنَا نَحْنُ لَمْ  
 نَلْقَ تَدِيرًا فَقُلْتَ ذَا الرَّجُلِ  
 صَخْرَةً صَمًّا عَلَى الصَّخْرِ تَجَلُّ  
 (۳) نَحْنُ آلَافُ رِجَالٍ كَالْأَسْوَدِ  
 مَعَ اثْنَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا لِلْجُنُودِ  
 (۴) ضُعْفَاءٍ وَ عُرَاةٍ هَكَذَا  
 مِنْ خَطَا نَحْنُ بَقِينَا فِي أَذَى  
 أَوْ سِحْرِنَا فَرَأَيْنَا مَا هُوَ حَالًا بِنَا  
 (۵) فَلَهُ الطَّالِعُ مِثْلًا الطَّالِعَا  
 مَزَقَ السُّلْطَانُ مِنَّا .. سَاطِعًا ..  
 (۶) خَرَّ بِالسُّلْطَانِ مِنْهُ شُغْلُهُ  
 لَوْغَدَى بِالسِّحْرِ دَوْمًا كَلَّهُ  
 قَدْ عَلِمْنَا السِّحْرَ نَحْنُ فَلِمَهُ  
 مَا أَفَادَ .. لَمْ نَرِ مِنْهُ سِمَةً ..

- (۱) با هزار انکار می رقند راه  
 زیر لب طعنه زنان بر کارشاه  
 (۲) چاره‌ها کردیم دو اینجا چاره نیست  
 خود دل این مرد کم از خار نیست  
 (۳) ما هزاران مرد کار آلپ ارسلان  
 با دو سه عریان و سست از بیم جان  
 (۴) اینچنین درمانده بهم از کج رویست  
 یا ز اخترهاست یا خود جادویست  
 (۵) بخت ما را بر درید آن بخت او  
 تخت ما شد سرنگون از تخت او  
 (۵) کار او از جادویی گر گشت و رفت  
 جادویی کردیم ما هم چون برفت

(۱) اله ارسلان بترکی شیر دلیر برای اینکه اله بمعنی دلیر و ارسلان بمعنی شیر آمده است

## تفسير هذه الاية ان تستفتحوا فقد جاءكم الفتح

في بيان تفسير الاية - ان تستفتحوا فقد . جاءكم الفتح يا طاعنون قلتم الذى هو  
منا و من محمد (ع) ابنا احق اعطاه يا رب الفتح و النصر و هذا الكلام قلتموه من ذلك  
السبب حتى الذى سمع كلامكم بظن انكم بلا غرض طالبين الحق و الان اعطينا النصر  
لمحمد لتروا صاحب الحق

(۱) فَمِنْ الْأَوْتَانِ وَ اللَّهُ لَنَا قَدْ سَلَّلْنَا لَوْلَا الْخُلُقِ دَنَى  
(۲) مَا اسْتَقَمْنَا فَلَنَا اقْطَعْ مَا غَدَى حَقًّا الصَّادِقُ بِالْقَوْلِ بَدَى  
نَصْرُهُ أَعْطِ وَلَهُ النَّصْرَ اسْئَلِ مَنْ بَدَى بِالْضِدِّ شَتَّتْ وَأَخْذَلِ

## تفسير این آیه ان تستفتحوا فقد جاءكم الفتح

ای طاعنان می گفتید که از ما و محمدان که حق است فتح و نصرتش ده و این بدان  
می گفتید تا گمان آید که شما طالب حقیق بی غرض اکتون محمد  
را نصرت دادیم تا صاحب حق را به بینید

(۱) از بتان و از خدا در خواستیم که بکن ما را اگر ناراستیم  
(۲) و آنکه حق و راست است از ما و او نصرتش ده نصرت او را بجو

(۲) الاية في سورة الانفال ان تستفتحوا فقد جاءكم الفتح و ان تنتهوا فهو خير  
و ان تعودوا نعد لن تغنى عنكم فتتكم شيئا و لو كثرت و ان الله مع المؤمنين -  
(۱) اشاره بآیه کریمه ( اذ قالوا اللهم ان كان هذا هو الحق من عندك فامطرنا علينا  
حجارة من السماء او يثينا بعباد اليم -



(۱) فَكَثِيرًا ذَالِدُعَاءَ وَ الصَّلَاةَ

(۲) وَأَمَامَ اللَّاتِ لَوْ حَقًّا غَدَى

فَعَلَيْهِ الْعَلَبَ صِيرَ لَنَا

(۳) إِذِ رَأَيْنَا أَنَّهُ قَدْ نُصِرَا

نَحْنُ مِنْهُ الظُّلْمَةَ صِرْنَا جَمِيعَ

(۴) ذَلِكَ النَّصْرُ لَنَا كَانَ الْجَوَابَ

ظَاهِرًا بَانَ بَانَ لَسْتُمْ لَنَا

(۵) ثُمَّ ذَاكَ الْفِكْرَ مِنْ أَفْكَارِهِمْ

(۶) رَجَعُوا قَالُوا مِنَ الْإِدْبَارِ قَدْ

لَيْكُونَ مُسْتَقِيمًا وَ صَوَابَ

قَدْ عَلِمْنَا عِنْدَ عَزَى وَ مَنَاتَ

فَلَهُ أَنْصَرَ بِاطِلَاءَ لَوْ ذَا بَدَى

.. عَدْلِكَ الْقَاضِي بِنَا يَا رَبَّنَا ..

كُلَّ أَنْ وَهُوَ نُورٌ سَقَرَا

.. كَيْفَمَا شَاءَ لَهُ الْآمَرَ نَطِيعَ ..

أَنْ جَمِيعَ مَا طَلَبْتُمْ بِالْخِطَابِ

مُسْتَقِيمِينَ لَكُمْ رَاقِ الْعَنَا

قَدْ أَزَالُوا وَ إِلَى إِنْكَارِهِمْ

نَيْتَ ذَا الْفِكْرَ وَازْدَدْنَا نَكَدَ

هُوَ فِي الْقَلْبِ وَصَفَوْا وَ لُبَابَ

(۱) این دعا بسیار کر دیم و صلات

(۲) که اگر حق است او پیداش کن

(۳) چونکه وادادیم او منصور بود

(۴) این جواب ماست کانچه خواستید

(۵) باز آن اندیشه را از فکر خویش

(۶) کاین تفکر ما هم از ادبار رست

پیش لات و پیش عزى و منات

ور نباشد حق زبون ماش کن

ما همه ظلمت همه او نور بود

گشت پیدا که شما نا راستید

کور می کردند و دفع از فکر خویش

که صواب او شود در دل درست

- (۱) مَا يَصِيرُ لَوْ لَنَا كَمْ مَرَّةٍ  
 (۲) غَلَبًا سَوَى لِكُلِّ أَحَدٍ  
 قَدْ سَعِدْنَا وَ مِرَارًا بِالظَّفَرِ  
 (۳) ثُمَّ قَالُوا هُمْ أَيْضًا هَبْهُ قَدْ  
 لَيْسَ مِثْلَ الْغَلَبِ فِينَا الْقَبِيحُ  
 (۴) حَيْثُ أَنَّ الطَالِعَ السَّعْدَ وَهَبَ  
 فِي الْخَفَا تَحْتَ أَلْيَدِ أَلْفِ سُرُورٍ  
 (۵) فَهُوَ لَيْسَ كِمِثْلِ مَنْ هُمْ  
 حَيْثُ لَا غَمَ يَذَاكَ الْغَلَبِ  
 (۶) فَوَسَامُ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ هُمْ  
 غَيْرَ أَنْ فِي الْمُؤْمِنِينَ إِلَّا نِكِسَارُ
- غَلَبَ فَالْدَهْرُ كَمْ بِالْكَرَّةِ  
 نَحْنُ فِي الْأَيَّامِ كَمْ مِنْ مَوْرِدٍ  
 قَدْ حَظِينَا وَ لَنَا الْفَوْزُ ظَهَرَ  
 غَلَبَ بَانَ بَضْعُفٍ فِي الْعَدَدِ  
 كَانَ وَالِدَانِي بَلِ السَّامِيِّ الْمَلِيحِ  
 لَهُ لَمَّا غَلَبَ النَّصْرُ ذَهَبَ  
 وَ حَبَاهُ يَمَاتٍ مِنْ حُبُورٍ  
 يُغَلَّبُونَ الذُّلَّ يَبْدُو بِهِمْ  
 لَهُ لَا حُزْنَ وَأَيُّ كَرْبٍ  
 يُغَلَّبُونَ الذُّلَّ يَبْدُو بِهِمْ  
 كَانَ لُطْفًا وَ جَلَالًا وَاعْتِبَارَ

- (۱) خود چه شد گر غالب آمد چند بار  
 (۲) ما هم از ایام بخت آور شدیم  
 (۳) باز می گفتند اگر چه او شکست  
 (۴) زانکه بخت نیک او را در شکست  
 (۵) کو باشکسته نمی مانست هیچ  
 (۶) چون نشان مؤمنان مغلوبیست
- هر کسی را غالب آمد روزگار  
 بارها بر وی مظفر آمدیم  
 چون شکسته مانبود از زشت و یست  
 داد صد شادی پنهان زیر دست  
 کو نه غم بودش در آن فی پیچ پیچ  
 لیک در اشکست مؤمن خوبیست

- (۱) لَوْ كَسَرْتَ الْمِسْكَ وَالْعَنْبَرَ أَنْتَ عَالِمًا مِنْ نَفْحِ رِيحَانٍ مَلَأَتْ  
 (۲) وَإِذَا مَا أَنْتَ سِرْقَيْنِ الْحِمَارِ تَكْسِرُ بِالصَّدَقَةِ كُلِّ الدِّيَارِ  
 (۳) تَمَلَّأُ لِلرَّأْسِ نَمْنًا حَيْثُ ذَلْ فِي الْحَدِيبَةِ (۱) مُدْعَنُهَا قَفَلُ  
 دَوْلَتْ إِنَّا فَتَحْنَا طَبْلَهَا ضَرَبَتْ زَادَتْ سُورًا أَهْلَهَا..

(۱) و ذاك ان الرسول (ص) في السنة السادسة من الهجرة رأى انه يدخل المسجد الحرام مع بعض اصحابه معتمراً فبشر اصحابه فحضروا لزيارة الكعبة و احرموا للعمرة فلما فلما سمع الكفار و كان النبي (ص) فازلا بالحديبية أرسلو له عروة السعود فاستخبره فعلم ان مراده الزيارة لا الحرب فلم يرضوا فارسل لهم عثمان و غاية الامر اصطالحوا فرجع الرسول مع اصحابه منكسراً فنزلت سورة الفتح ( انا فتحنا )

- (۱) گر تو مشکى و عبيرى رابشکنى عالمى از فيح و ريحان پر کنى  
 (۲) ور شکستى ناکهان سرکين خر خانهها پر گنده کردى تا بسر  
 (۳) وقت بر گشته حديبيه بذل دولت انا فتحنا زد دهل





فی بیان سر رجوع الرسول (ص) بلا مراد و لا حضور فجعل الله تعالى لقب عدم المراد فتحاً و لو كانت انا فتحنا فی الصورة غلقاً و لكن فی المعنی فتحاً مثلاً و لو كان فی الظاهر كسر نافجة المسك كسراً لكن فی المعنی جبراً و اظهار المسكیته و تكمیلاً لفوائده

(۱) فَمِنَ الدُّوَلَةِ قَدْ جَاءَ الْخَبَرُ لَهُ إِذْهَبَ فَلَكَ هَذَا الظَّفَرُ

سران که بی مراد باز گشتن رسول از حدیبیه حق تعالی لقب آن فتح

کرد که انا فتحنا بصورت ظنی بود و بمعنی فتح چنانکه شکستن نافه

شک بظاهر شکست است و بمعنی درست کردن شکلی

او را و تکمیل فوائده است

(۱) آمدش پیغام از دولت که رو تو ز منع این ظفر غمگین مشو

(۱) برای اینکه پیغمبر اکرم در ماه ذیقعدة به قصد عمره به مکه رهسپار شدند و از ذوالحلیفه احرام بسته اند چون بحدیبیه رسیدند دشمنان منع کردند و اصحاب جنگ را خواستند پیغمبر (ص) عثمان را به مکه فرستاد که مردمان آن را آگاه کند باینکه برای جنگ نمی آیند بلکه تنها برای اداره عمره است در این محل هم خبر آمد که عثمان کشته شده است پیغمبر از اصحاب بیعت خواست اصحاب بیعت کردند در این حال هم پیغمبر (ص) دست خود بر دست دیگر نهاد و گفت که این هم دست عثمان است و عثمان کشته نشده است در این موقع نیز آیه (لقد رضي الله عن المؤمنين اذ يبايعونك تحت الشجرة) نازل گردید و صلح بدین شرط شد که اینسال عمره نکنند و بسال آینده عمره را گذارند و پیغمبر و اصحاب از احرام بر آمدند و هدیه که همراه بود ذبح کردند و بدینه باز گشت نمودند در اثنای راه این آیه نازل شد (انا فتحنا لك فتحاً مبيناً)

- (۱) لَوْ مَنَعْنَا لَا تَكُ فِي حَزَنٍ      فَيَنْقُدِ وَ مُرُورِ الزَّمَنِ  
 كَمْ فُتُوحَاتٍ لَكَ ذِي الْقَلْعَةِ      هَذِهِ الرُّوضَةُ بِتِلْكَ الْبُقْعَةِ  
 (۲) آخِرَ الْأَمْرِ لَهُ أَنْظِرْ إِذْ رَجَعَ      مُسْرِعًا فَوْقَ النَّضِيرِ مَا وَقَعَ  
 (۳) مِنْهُ كَمْ مِنْ قَلْعَةٍ كَمْ بُقْعَةٍ      حَوْلَهَا قَدْ سَلَّمْتَ مَعَ ضِعَةِ  
 وَ لَكُمْ نَفْعٌ مِنَ الْغَنَمِ وَرَدَ      .. أَنْجَزَ الْحَقُّ لَهُ مَا قَدْ وَعَدَ ..  
 (۴) ذَاكَ لَوْ مَا كَانَ أَنْتَ ذَا الْفَرِيقِ      أَنْظِرِ الْمَفْتُونِ دَوْمًا وَ الْعَشِيقِ  
 (۵) مُلَاغَمًا كَيْمَلِ السُّكَّرِ      أَكَلَ سَمَّ الْعَنَا وَ الْخَطَرِ  
 وَ كَيْمَلِ الْجَمَلِ شَوْكَ الْحَزَنِ      أَكَلَ حَبَّ .. الرِّزَايَاوِ الْمَحْنِ .. (۱)

- (۱) کاندیرین خواری بنقدت فتحهاست      نك فلان قلعه فلان بقعه تراست  
 (۲) بنگر آخر چونكه واكردید تفت      بر قریضه وبر نضیر از وی چه رفت  
 (۳) قلعهها هم گرد آن و بقعهها      شد مسلم و از غنائم نفعها  
 (۴) ورنباشد آن تو بنگر کین فریق      پر غم ورنجند و مفتون و عشیق  
 (۵) زهر خواری را چو شكر میخورند      خار غمها را چو اشتر میچرند

(۱) در غالب نسخه‌های مثنوی لفظ قریضه با ضاد آمده است ولی صحیح با ظاء است و قبیلۀ نضیر اگر چه از یهود خیبر بودند لیکن غزوه قریظه و مملوک شدن اموال و اراضی آنان پس از غزوه حندق و پیش از رفتن بحدیبه بوده شاید نظر مولانا تنها بیان شعری بوده نه تاریخی است - بصفحه ۲۰۳ ج ۲ شرح بحر العلوم رجوع شود -

- (۱) وَلَئِينَ الْغَمِّ ذَا لَا لِقَرْجٍ  
 ذَالِدُ نُو عِنْدَهُمْ مِثْلُ الدَّرَجِ  
 (۲) فَيَقْعَرِ الْبِشْرُ سُورًا هَكَذَا  
 أَنْ مُدَامًا هُمْ يَخُوفٍ وَأَذَى  
 (۳) أَنْ يَنَالُوا تَخْتَ وَالتَّاجَ زَمَنْ  
 آيِنَمَا الْمَحْبُوبُ ذُو الْوَجْهِ الْحَسَنِ  
 جَلَسَ مَعَ أَحَدٍ فَوْقَ السَّمَاءِ  
 لَا يَتَحَيَّ الْأَرْضَ كَانَ عِظْمًا

فی بیان قوله (ع) لا تفضلونی علی یونس بن متی

- (۴) فَالْتَبَيُّ قَالَ مِعْرَاجِي بَعْدَ  
 مَا سَمَى مِنْ يُونُسَ الْمِعْرَاجِ مَجْدُ  
 (۵) هَبْ لِي لَاقَ الْعُرُوجِ لِلْسَمَاءِ  
 لَهُ تَحْتَ الْأَرْضِ لَاقَ مَا سَمَى  
 حَيْثُ قُرْبُ الْحَقِّ جَلَّ أَنْ يُعَدَّ  
 يَحْسَابٍ أَوْ لَهُ وَصَفٌ وَحَدُّ

- (۱) بهر عین غم نه از بهر فرج  
 این تسافل پیش ایشان چون درج  
 (۲) آنچنان شادند اندر فعر چاه  
 که همی ترسند از تخت و کلاه  
 (۳) هر کجا دلبر بود خود همنشین  
 فوق گردونست نی زیر زمین

تفسیر این خبر که مصطفی (ص) فرمود لا تفضلونی علی یونس بن متی (۱)

- (۴) گفت پیغمبر که معراج مرا  
 نیست بر معراج یونس اجتبا  
 (۵) آن من بر چرخ و آن او نشیب  
 زانکه قرب حق برونست از حسیب

(۱) هنگامی که این آیه نازل شد ( و اصبر كما صبر اولوالعزم من الرسل و لا تکن کصاحب الحوت ) برخی تو هم کردند که یونس (ع) صاحب عزم و صابر نبوده که پیغمبر فرمود ( لا تفضلونی علی یونس بن متی ) یعنی فضیلت در عزم و صبر نه در مطلق فضیلت



- (۱) لَيْسَ يَأْتِي الْقُرْبُ مَنْ زَادَ سُمُوهُ  
 إِنْ قُرْبَ الْحَقِّ مِنْ جِنْسِ الْوُجُودِ
- (۲) لَا يَكُونُ الْعَدَمُ أَنَا مَحَلٌّ  
 لَيْسَ تَعْجِيلٌ وَ بَعْدٌ لِلْعَدَمِ
- (۳) مَسْعَمَلٌ كَنْزٌ إِلَّا لَهُ فِي الْعَدَمِ  
 بِالْوُجُودِ الْعَدَمُ أَنِّي عَلِمْتُ
- (۴) حَاصِلُ الْقَوْلِ بَانَ ذَا الْإِنْكَسَارِ  
 لَيْسَ مِثْلُ مَا بِنَا مِنْ إِنْكَسَارِ
- (۵) فَرِحُونَ عِنْدَ ذُلٍّ وَ تَلَفٍ  
 (۶) إِنْ زَادَ عَدَمُ الزَّادِ لَهُمْ  
 وَلِذَاكَ الْفَقْرُ وَ الدُّلُّ غَدَى
- بِالذَّهَابِ لِذُنُوبٍ أَوْ عُلُوٍّ  
 شَأْنُهُ الْفَرُّ .. بِهِ يَدْرِي السَّعُودُ  
 لَا لِأَعْلَى لَا لِأَدْنَى مِنْهُ بَلْ  
 لَا وَلَا تَأْخِيرُ أَوْ وَقْتُ الْمَمِّ  
 مَنْ هُوَ الْمَغْرُورُ كَانَ وَانْعَدَمَ  
 .. مَا هُوَ الشَّانُ لَهُ أَنِّي فِيهِمْ  
 لَهُمْ يَا سَبِيذُ وَالْأَنْدِحَارُ  
 .. ذَا حَيَاةٍ خَلَدَتْ ذَاكَ بَوَارُ ..  
 مِثْلَنَا هُمْ عِنْدَ سَعْدٍ وَ شَرَفٍ  
 كَانَ إِقْطَاعًا وَ دَوْمًا مِلْكُهُمْ  
 لَهُمْ فَخْرًا وَ نُورًا وَ هُدًى

- (۱) قرب نه بالا نه پستی رفتنست  
 (۲) نیست را چه جای بالا است و زیر  
 (۳) کارگاه گنج حق در نیستیست  
 (۴) حاصل این اشکست ایشان ای کیا  
 (۵) آنچنان شادند در ذل و تلف  
 (۶) برگه بی برگگی همه اقطاع اوست
- قرب حق از جنس هستی رستن است  
 نیست را نی زود و نی دورست و دیر  
 غره هستی چه دانی نیست بچیت  
 می نماند هیچ با اشکست ما  
 همچو ما در وقت اقبال و شرف  
 فقر و خواریش افتخار است و علوست

- (۱) ذَاكَ الْوَاحِدُ قَالَ لَوْ كَذَا  
فَلِمَهُ لَمَّا رَأَانَا فِي الْقِيُودِ  
(۲) فَهُوَ لَمَّا مُبَدَّلًا كَانَ الْفَرَحُ  
لَا وَ لَا مِنْ ذَا الزَّمَانِ عِثُّهُ  
(۳) فَإِذَا كَيْفَ يَقْهَرُ الْخُصْمَاءُ  
(۴) أَظْهَرَ فِي الْفَتْحِ هَذَا وَالظَّفَرُ  
وَعَلَى الْأُسْدِ الْفُحُولِ هَيْئًا  
(۵) فَعَلِمْنَا أَنَّهُ لَيْسَ الْعَتِيقُ  
(۶) قَلْبُهُ مَا اسْتَرَّ لَوْ لَا أَنْ غَدَى  
أَهْلُ ذَاكَ الْعَالَمِ حَيَّوَالْحَسَنُ
- ذَالْفَرِيدُ كَانَ مَا فِيهِ أَدَى  
ضِحْكُ أَبَدَى سُورَرًا وَ سُعُودُ  
لَهُ مِنْ ذَالِ السَّجْنِ أَنَا مَا سَنَحُ  
كَانَ فِي الْحَقِّ فَحَسَبُ عِشْقُهُ  
فَرِحَ كَيْفَ اخْتِيَالًا وَإِدْعَاءُ  
رُوحُهُ اسْتَرَّتْ كَثِيرًا إِذْ قَدَرُ  
وُجَدَ فَتَحًا وَ نَصْرًا وَ هَذَا  
يَسُوءُ الدُّنْيَا وَ مَا فِيهَا يَلِيقُ  
هَكَذَا الضَّحِكُ لَهُ مِمَّ بَدَى  
وَ الْقَبِيحُ أَشْفَقُوا لُطْفًا وَ مَنْ

- (۱) آن یکی گفت ارچنان است آن فرید  
(۲) چونکه او مبدل شدست و شادیش  
(۳) پس بقر دشمنان چون شاد شد  
(۴) شاد شد جانش که بر شیران نر  
(۵) پس بدانستیم که آزاد نیست  
(۶) وریه چون خندد که اول آن جهان
- چون بخندید او چو مارا بسته دید  
نیست زین زندان و زین آزادیش  
چون ازین فتح و ظفر پر باد شد  
یافت آسان نصرت و فتح و ظفر  
جز بدنیا دلخوش و دلشاد نیست  
بر بد و نیک اند مشفق مهربان

- (۱) ذِي يَحْقِدِ ذَكَرْتَ طَيِّ الْإِلْسَانِ  
بَعْضُهَا مَعَ بَعْضِهَا ابْدَتْ بَيَانَ  
(۲) فِي الْحَدِيثِ أَنَّهُ حَتَّى مَن يَهَا  
وَكُلِّ لَا يَسْمَعُ الْقَوْلَ لَهَا  
وَسَمِعَ الْمَلِكِ ذَلِكَ يَضَعُ  
ذَلِكَ الْقَوْلَ وَيَبْدِي مَا أَطْلَعَ

فی بیان اطلاع الرسول (ص) علی طعنهم لشماتته

- (۳) مَن يَهَا قَدْ وَكُلَّ هَبْ مَا اسْتَمَعَ  
ذَلِكَ كَلَامَ لِلْمَلِكِ مَا رَفَعَ ..  
غَيْرَ أَن فِي سَمْعٍ مَن مِّن لَّدُنِ  
كَانَ رَاحَ عَجَلًا فِي الزَّمَنِ  
(۴) رِيحَ تَوْبِ يُوسُفَ مَن حَرَسَا  
أَنَّهُ مَا شَمَّ الشَّدَى مَا لَتَمَسَا  
(۵) وَ لَهُ يَعْقُوبُ شَمَّ مِثْلَمَا  
ذِي الشَّيَاطِينُ بِإِفَاقِ السَّمَاءِ  
سِرِّ لَوْحِ حَافِظِ الْغَيْبِ الْأَسَدُ  
أَبْدَأَ مَا سَمِعْتَ ضَلَّتْ رَشْدُ

(۱) این بمنگیدند در زیر زبان آن اسیران با هم اندر بحث آن

(۲) تا موکل نشنود بر ما جهد این سخن در گوش آن سلطان نهد

آگاه شدن پیغمبر (ص) از طعن ایشان بر شماتت او

- (۳) گر چه نشنید آن موکل این سخن رفت در گوش که بد آن من لدن  
(۴) بوی پیراهان یوسف را ندید آن که حافظ بود و یعقوبش شنید  
(۵) این شیاطین بر عنان آسمان نشنوند آن سر لوح غیب دان

(۱) منگیدن چند معنی دارد از آنجمله یاوه گوئی و گزاف گوئی ..



- (۱) أَحْمَدُ فِي بَيْتِهِ نَامَ أَتَكِي  
لَهُ جَاءَ السِّرُّ عَفْوَاً وَ حَكِي  
(۲) وَ عَلَيْهِ دَارَ فَالْحَلَوَى أَكَلْ  
لَا الَّذِي كَانَ طَوِيلَ الْأَصْبَعِ ..  
(۳) ثاقِبُ النَّجْمِ الشَّيَاطِينِ طَرْدُ  
حَارِسًا صَارَ وَ كَمْ قَالَ يَجْدُ  
أَتَرَكَ الشَّحْدَ وَ مِنْ أَحْمَدَ خُذْ  
سِرّاً الْعَمَرَ اسْتَمِدْ فِيهِ وَ لُذْ

### فِي بَيَانِ جَوَابِ الرَّسُولِ (ص) الْأَسْرَاءَ

- (۴) فَالْرَسُولُ سَمِعَ ذَاكَ الْكَلَامَ  
لَهُمْ قَالَ يَذُ الضَّحْكَ الْأَمْرَامُ  
(۵) لَمْ يَكُ فِي الْحَرْبِ لِي هُمْ مَيِّتُونَ  
وَرَمِيمُونَ جَمِيعاً دَاثِرُونَ  
لَيْسَ قَتْلُ الْمَيِّتِ بِالشِّمِّ  
لِلرِّجَالِ عِنْدَنَا وَ الْهِمَمِ

- (۱) آن محمد خفته و تکیه زده  
آمده سر کرد او گردان شده  
(۲) آن خورده حلوا که روزیش است باز  
آن نه کا نگشتان او باشد دراز  
(۳) نجم ثاقب گشته حارس دیو ران  
که بهل دزدی ز احمد سرستان..

### جَوَابِ كُفْتَنِ رَسُولِ (ص) اَسْبِرَانَ رَا

- (۴) پس رسول آن گفت شان را فهم کرد  
گفت آن خنده نبودم از نبرد  
(۵) مرده اند ایشان و پوشیده و فنا  
مرده کشتن نیست مردی پیش ما

- (۱) فَهُمْ مَنْ لِي أَنَا قُرْصُ الْقَمَرِ  
 (۲) لَوْ أَنَا أُثْبِتُ رِجْلِي حِينَمَا  
 قَدْ رَأَيْتُ أَسْرَاءَ لِلدُّجُودِ  
 (۳) أَنْتَ يَا مَنْ تُبْدِي غَنَجًا وَدَلَالِ  
 أَنْتَ عِنْدَ الْعَاقِلِ مِثْلُ الْجَمَلِ  
 (۴) طُسْتُ نَقْشَ الْبَدَنِ لَمَّا وَقَعَ  
 كُلُّ مَا أَتَى لَكَ أَتَى ظَهْرُ  
 (۵) أَنْظُرْ فِي الْحَصْرِ الْخَمَرَ عَيَانُ
- شَقُّ نِصْفَيْنِ بِحَرْبٍ وَخَطَرُ  
 كُنْتُمْ الْأَحْرَارَ فِي شَأْنِ سَمَى  
 مِثْلَمَا الْحَالُ أَرَاكُمْ فِي الْقِيُودِ  
 دَائِمًا تَفْخَرُ فِي مِلْكٍ وَ مَالِ  
 فَوْقَ مِيزَابٍ لَهُ الْعِزُّ أَنْخَلُ  
 مِنْ عَلَى السَّطْحِ لَهُ الصَّوْتُ ارْتَفَعَ  
 فِي أَمَامِ عَيْنِي فِي الْحَالِ قَرُ  
 أَنْظُرْ فِي الْعَدَمِ وَالْإِلْزَامِ

(۱) کنی بطست نقش البدن عن ظهور حقيقة الشيء فيكون المعنى حتى ظهرت حقيقة  
 نقش البدن و ارتفع قيد الصور و النقوش فكان قدام بصر بصيرتى كل ما هو آت آت  
 يعنى كل ما تحقق وقوعه فى المستقبل انى الان .

- (۱) خود کینند ایشان که مه گردد شکاف  
 (۲) آنکهی کازاد بودید و مکین  
 (۳) ای بنایزیده بملک و خانمان  
 (۴) نقش تن را تا فتاد از بام طشت  
 (۵) بنگرم در غوره می بینم عیان
- چونکه من پا بفشرم اندر مصاف  
 من شمارا بسته میدیدم چنین  
 نرد عاقل اشتری بر نردبان  
 پیش چشمم کل آت آت گشت  
 بنگرم در نیست شی می بینم عیان

(۱) طشت از بام افتادن آوازه بد نامی برخاستن و بلند شدن یعنی بی آنکه حال  
 شخص از باطن بنظهور آید و پیش چشم من هر چیزی که در آینده پدیدار میشود در زمان  
 حال و آینده پدیدار است -

- (۱) أَنْظُرُ الشَّيْءَ عِبَانًا أَنْظُرُ  
كَامِنًا لَا آدَمَ فِي ذِي الدُّنَا  
(۲) وَقْتَ ذَرَاتٍ أَلَسْتُ لَكُمْ  
قِيْدَتٍ وَالرَّأْسُ مَنكُوسٌ لَكُمْ  
(۳) مُنْذُ أَيْجَادِ السَّمَاءِ لَا فِي عَمَدٍ  
(۴) قَبْلَ أَنْ أَنْشَأَ مِنْ مَاءٍ وَ طِينٍ  
(۵) قَدْ نَظَرْتُ فَجَدِيدًا لِي النَّظَرُ  
أُظْهِرُ أَبْصَرْتُ فِي إِقْبَالِكُمْ  
(۶) قَيْدَ قَهْرٍ سِتْرَ أَنْتُمْ أَبَدُ
- سِرًّا الْعَالَمَ فِيهِ يَظْهَرُ  
كَانَ لَا حَوَاءً.. بَلْ وَحْدِي أَنَا..  
قَدْ نَظَرْتُ بَكْرَةَ رِجْلِكُمْ  
ذِلَّةً وَ الْغَلْبُ لَمْ يَكُمْ  
مَا عَلِمْتُ الْكُلُّ مَا زَادَ أَبَدُ  
أَنَا عَيْنًا نَكَسَكُمْ فِي كُلِّ حِينٍ  
لَمْ يَكْ حَتَّى سُورًا بِالْأَثَرِ  
دَائِمًا هَذَا وَ فِي أَجْلَالِكُمْ  
أَيُّ قَهْرٍ هُوَ فِي الظَّاهِرِ قَنَدُ

- (۱) بنگرم سر عالمی بینم نهان  
(۲) من شمارا وقت ذرات أَلَسْتُ  
(۳) از حدوث آسمان بی عمد  
(۴) من شمارا سرنگون می دیده‌ام  
(۵) نو ندیدم تا کنم شادی بدان  
(۶) بسته قهر خفی وانگه چه قهر
- آدم و حوا نه رسته از جهان  
دیده‌ام پا بسته و منکوس و پست  
آنچه دانسته بدم أفزرن نشد  
پیش از آن کز آب و گل پالیده‌ام  
این همه دیدم درین اقبال تان  
قند می خوردید و در وی درج زهر



(۱) تَاكُلُونَّ وَ يَه السَّمُ اَنْدَرَجْ

كَتَرَةً لَوْ مِنْهُ خَصْمٌ يَرْغَدُ

(۲) مَعَ نَشَاطٍ ذَلِكَ السَّمُ النَّقِيعُ

مَسَكُ الْأُذُنَيْنِ مِنْكُمْ فِي الْخَفَا

(۳) فَأَنَا لَمْ أَفْعَلِ الْغَزْوُ لِأَنَّ

(۴) أَمْلِكُ هَذِي الدَّعَا عِنْدِي غَدَتُ

فَعَلَى ذِي الْجَيْفَةِ الثَّنْتَةُ لَمْ

(۵) لَسْتُ كَلْبًا كَى لَشَعْرِ الْمَيْتِ

مِثْلَ ذَا الْقَدِّ الَّذِي السَّمُ امْتَزَجْ

شَرِبَ مِمَّ لَهُ تُبْدِي الْحَسَدُ

قَدْ شَرِبْتُمْ لِيَكُنِ الْمَوْتُ الْفَجِيعُ

.. كَدَّرَ عَيْشًا لَكُمْ دَوْمًا صَفَى..

ظَفَرًا أَلْقَى الدُّنَا قَهْرًا زَمَنُ

جَيْفَةٍ تَنْتُنُ بِالرَّخْصِ بَدَتْ

بِالْحَرِيصِ آغَدُوا فِيهَا يُهَمُّ

أَقْلَعُ عَيْسَى أَنَا بِالْخُلَّةِ

(۱) البرچم شعر اعلا الرأس ای لست انا بمثابة الكلب حتى آخذ دولة اهل الدنيا  
الذين هم بمثابة الاموات فان الدولة الصورية عندهم كشعر اعلا الرأس بل اتيت كعيسى (ع)  
احیى الموتى -

خوش بنوشد چت حسد آید برو

مرگتان خفیه گرفته هردو گوش

تا ظفر یابم فرو گیرم جهان

بر چنین مردار چون باشم حریص

عیسیم آیم که تا زندش کنم

(۱) اینچنین قندی پر از زهر عدو

(۲) با نشاط آن زهر میگردید نوش

(۳) من نمیکردم غزا از بهر آن

(۴) کاین جهان جیفه است و مردار رخیص

(۵) سگ نیم تا برچم مرده کنم

(۱) چت حسد آبد یعنی چه حسد آیدت (۲) در نسخ چنین است ولی زهری بیاه  
اصح است - سبزواری ص ۲۵۴ (۳) کلمه اش که در همه نسخ است زیاد است سبزواری  
ص ۲۵۴ - برچم کاکل و آنچه بر نیزه می بندند از ریسمانهای ابریشم و یا پشم و یا  
دم گاو وحشی که او را گرفته بر نیزه می بندند ص ۲۰۴ ج ۲ شرح بحر العلوم -

- (۱) كَيِّ لَهٗ اُحْيِيْ لَذا صَفَّ الْحُرُوبِ  
 (۲) كَيِّ لَكُمْ اُنْجِيْ مِنَ الْمَوْتِ اَنَا  
 بَتَّةً لَا اَقْطَعُ حَتّٰى يَحْشُرَ  
 (۳) بَلْ لَذا كَمْ مِنْ حَلٰقِيْمٍ اَنَا  
 (۴) يَحْصُلُ لِلْعٰلَمِ يَنْجُوْ وَ اِنْ  
 بِكُمْ ذِي الْحَمَلَةِ دِيْنًا لَكُمْ  
 (۵) اَنَا كَالْاَسْكَرَانِ دَوْمًا اُدْفَعُ  
 (۶) فِيْ لَهِيْبِ النَّارِ مَا فَتَحًا لَكُمْ  
 (۷) كُلُّ فَرْدٍ مِنْكُمْ الْاٰخِرَ قَدْ  
 وَ اِلٰى الْاَفْعٰى تَسُوْقُوْنَ الْفَرَسُ
- اَنَا مَزَقْتُ صُنُوفًا وَ ضُرُوبًا  
 اَبَدًا حُلُقُومًا عُبَادِ الدُّنَا  
 اَجِدُ اَنَا مَعَ كَرٍّ وَ فَرٍّ  
 اَقْطَعُ حَتّٰى يَقْطَعُ ذِي الْهِنَا  
 كَالْفَرَّاشِ مِنْ خُمُولٍ قَدْ كَيْمَنَ  
 تَجْعَلُوْنَ .. وَ يَبِيْنُ جَهْلَكُمْ ..  
 فِيْ يَدَيَّ لَكُمْ لَا تَقْعُوْا  
 خِلْتُمُوْهُ كَانَ بَذَرَ نَحْسِكُمْ  
 نَدَبَ قَالَ لَهٗ جَدَّ وَ جَدَّ  
 لَكُمْ الْمَوْتِ تَرُوْنَ الْمُلْتَمَسُ

- (۱) زان همی کردم صفوف جنگ چاک  
 (۲) من نمی برم گلوله‌های بشر  
 (۳) زان همی برم گلولی چند تا  
 (۴) گر شما پروانه وار از چهل خویش  
 (۵) من همی رانم شما را همچو مست  
 (۶) آن که خود را فتحها پنداشتید  
 (۷) يك دگر را جد جد میخواندید
- تا رهانم مر شما را از هلاک  
 تا مرا باشد کر و فر حشر  
 زان گلولها عالمی یابد رها  
 پیش آتش می کشید این حمله کیش (۱)  
 از در افتادن در آتش باد و دست  
 تخم منحوسی خود میکاشتید  
 سوی اژدها فرس می راندید

(۱) در بعض نسخ چنین است (پیش آتش می کنید این جمله کیش) (۲) جد جد عرب گوید جد جده یعنی سعی و کوشش دارد و از باب اسناد مجازی است یعنی که باعتقاد خود مدح می کرده اید یکدیگر را بکوشش در امور شریفه و جد یعنی بخت و طالع و شان آمده و بنا بر این از قبیل عین عین و نورو نور خواهد بود و اول اظهر است سبزواری  
 س ۲۵۴ ..

(۱) قَهْرُ نَارِ مَتَمِّمْ وَ عَيْنُ الْقَهْرِ كَانَ  
قَدْ قُهِرَ تُمْ فَالَّذِي رُمِّمْتُ لَنَا

و يَقْهَرُ سَبْعَ الدَّهْرِ عِيَانُ  
قَدْ وَقَعْتُمْ فِيهِ ضِعْفًا بِأَلْعَانَا

فی بیان آن طاعنی فی عین القهر مقهور و فی عین منصوریتہ مأسور

(۲) لِفَنِيٍّ وَصَلَ الْبَصُّ الذَّهَبُ

سَحَبَ فِي الْحَالِ وَهُوَ مَا ذَهَبُ

وَ بِهِ قَدْ شُغِلَ الْوَالِي وَرَدَ

نَفْسُهُ مِنْهُ وَ أَوْلَاهُ النَّكَدُ

(۳) لَوْ هُوَ ذَاكَ لَزَمَانَ هَرَبًا

وَ الْغَنَى تَرَكَ وَ الذَّهَبَا

فَمَتَى كَانَ لَهُ وَالِي الْبَلَدُ

يَصِلُ .. يُجْرِي عَلَيْهِ أَيْ حَدُّ

(۴) لَهُ قَهْرُ الْبَصِّ مَقْهُورًا بِهِ

عَادَ حَيْثُ قَهْرِهِ فِي دَائِهِ

(۵) رَأْسُهُ قَدْ قَطَعَ فَالْعَلْبُ

لَهُ فَوْقَ السَّيِّدِ وَ الذَّهَبُ

شَرَكًا صَارَ لَهُ حَتَّى إِلَيْهِ

يَصِلُ الْوَالِي وَ يُجْرِي مَا عَلَيْهِ

(۱) قهر می کردید اندر عین قهر خود شما مقهور قهر شیر دهر

بیان آنکه طاعنی در عین قاهری مقهور است و در عین منصور مأسور

(۲) دزد قهر خواجه کرد و زر کشید

او در آن مشغول خود والی رسید

(۳) گرز خواجه آن زمان بگریختی

کی برو والی شهر انگیختی

(۴) قاهری دزد مقهوریش بود

زانکه قهر او سر او راربود

(۵) غالبی بر خواجه دام او شود

تا رسد والی و بستاند قود



- (۱) أَنْتَ يَا مَنْ كَانَ فَوْقَ الْخَلْقِ قَدْ  
 (۲) مَا اخْتَلَطَتْ فَأَلَيْقًا ذَاكَ الْهَرَبُ  
 كَيْ لَّهُمْ بِالرَّغْمِ قَيْدَ الْخَلْقِ  
 (۳) أَتَعْظُ وَاسْحَبْ عِنَانَ جُهْدِكَ  
 (۴) كَيْ يَذَا الْمُنْخَرِمَ مِمَّنْ هَلَكَ  
 جَرَفِي التَّدْبِيرِ ذَا بَعْدًا تَرَى  
 (۵) فَيَهْذَا الْغَلَبِ الْعَقْلَ مَتَى  
 بِالْفَسَادِ .. وَ لَهُ جَرَّ الْخَطَرِ  
 (۶) فَحَدِيدُ الْبَصْرِ عَقْلَ نَظَرِ  
 إِذْ لَهُ خَالِقُهُ مِنْ كُحْلِهِ
- غَلَبَ فِي الْحَرْبِ دَوْمًا بِالْعَدَدِ  
 مِائَةً سَوَى لَهُمْ زَادَ الْكُرْبِ  
 سَحَبَ .. وَ الشَّدَّةِ وَ الْفَرْقِ ..  
 خَلْفَ ذُالْهَارِبِ وَأَتَرَكَ رَكْضَكَ  
 لَا تَصِيرُ فَهُوَ لَمَّا لِلشَّرْكَ  
 فِي الزَّحَامِ جُمْلَةً مِمَّا جَرَى  
 صَارَ مَسْرُورًا لِأَن دَوْمًا أَتَى  
 .. وَ عَلَيْهِ رَجَعَ ذَاكَ الظَّفَرُ  
 لَهُ مَا يَأْتِي وَ بِالْعُقْبَى اخْتَبَرَ  
 وَهَبَ كُحْلًا لِحُسْنِ فِعْلِهِ

- (۱) ای که تو بر خلق چیره گشته  
 (۲) آن بقاصد منهزم کردست شان  
 (۳) هین عنان درکش پی این منهزم  
 (۴) چون کشاندت بدین شیوه تمام  
 (۵) عقل زین غالب شدن کی گشت شاد  
 (۶) تیز چشم آمد خرد بینای پیش
- در نبرد و غالبی آغشته  
 تا ترا در حلقه می آرد کشان  
 در مران تا تونگر دی منهزم  
 جمله بینی بعد از آن اندر زحام  
 چون درین غالب شدن دید او فساد  
 که خدایش سر مه کرد از کحل خویش

- (۱) فَالْنَبِيُّ قَالَ أَهْلُ الْجَنَّةِ  
 فِي الْخُصُومَاتِ لَهُمْ جَاءَ الْغَلَبُ  
 بِالْفُنُونِ لَهُمْ وَ الصَّنْعَةِ  
 كُلُّهُمْ لِلضَّعْفِ فِي الْفَنِّ ذَهَبُ  
 (۲) كَانَ ذَا مِنْ سُوءِ ظَنِّ لَهُمْ  
 لَا لِنَقْصٍ لَا لِقُبْحٍ قَلْبِهِمْ  
 وَ كَمَالِ الْحَزْمِ دَوْمًا بِهِمْ  
 لَا لِضَعْفٍ دِينِهِمْ مِمَّا بِهِمْ  
 (۳) فَبِإِعْطَاءِ الْمَزِيدِ فِي الْكُمُونِ  
 (۴) سَمِعُوا رَفَعُ الْيَدِ عَمَّنْ غُدَى  
 حِكْمَةً لَوْلَا رِجَالُ مُؤْمِنُونَ  
 صَارًا فَرَضًا لِخُلَاصِ الْمُؤْمِنِينَ  
 كَا فِرًا مَلْعُونٍ بِالْشُرْكِ بَدَى  
 مَنْ هُمْ بِالرَّغْمِ بَيْنَ الْكَافِرِينَ

(۱) فی الحدیث عنه (ص) قال الا أخبرکم بأهل الجنة کل ضعیف متضعف لو اقسم علی الله لآبره الحدیث و المتضعف هو اللذی یختار الضعف - (۲) فره بکسر الفاء المعجمة و الراء المهملة فضل أحد الشیئین و زیادة الاخر - روى انه لما کان النبی ( ص ) فی الحدیث مع بعض اصحابه اتا هم ثمانون من الکفار بقصد انفتک وقت الصباح من قبل جبل النعیم فأسروهم ثم عتقهم الرسول کما قال تعالی فی سورة الفتح و هو اللذی کف ایدیهم عنهم بیطن مکه من بعد ان أظفر کم علیهم - الایة -

- (۱) گفت پیغمبر که هستند از فنون  
 (۲) از کمال حزم و سوء الظن خویش  
 (۳) در فره دادن شنیدن در کمون  
 (۴) دست کوتاهی از کفار لعین  
 اهل جنت در خصومتها زیون  
 نی ز نقص و بد دلی و ضعف کیش  
 حکمت لو لا رجال مؤمنون  
 فرض شد بهر خلاص مؤمنین

وَجَمِيعَ الْآيَةِ مَا ذَكَرَا

وَعَلَى مَا قِيلَ قِسْهُ وَصِفِ

أَنْ لِفِخِّ الْكِبْرِيَا قَدْ غَلِبُوا

لَكُمْ لَا أَضْحَكُ وَالْمُعْضَلَةُ

قَدْ قَبَضْتُ فِي قِيُودِ الرَّجْفَةِ

مَعَ غِلٍّ وَ رَزَايَا مُعْضَلَةٍ

وَلَهُمْ أُعْطِيَ السُّرُورَ وَالسُّعُودُ

عَنْ لَطَى نَارِ يَهَا لَوْ جُعِلُوا

لِلرِّيَاضِ نَأَتَى فِيكُمْ وَالسُّعُودُ

أَثَقَلَتْ بِالصَّخْبِ وَالصَّلَاصَلَةِ

.. لَكُمْ أَبْغَى السُّرُورَ وَالسُّعُودُ..

(۱) لِلْحَدِيثِيَّةِ اقْرَأْ مَا جَرَى

وَهُوَ أَيْدِيكُمْ كَفَّ اعْرِفِ

(۲) هُمْ رَأَوْ أَنْفُسَهُمْ إِذْ غَلِبُوا

(۳) هُمْ أَيْضًا وَ لِيَذَا لِسَلْسَلَةٍ

أَنْ بَيَاتًا لَكُمْ بِالصَّدَقَةِ

(۴) أَنَا مِنْ ذَا أَضْحَكُ بِالسَّلْسَلَةِ

أَسْحَبُ نَحْوَ الرِّيَاضِ وَالْوُرُودُ

(۵) عَجَبًا يَا مَنْ هُمْ قَدْ غَفِلُوا

مِنْ أَمَانٍ مَا لَهَا رَهْنُ الْقِيُودِ

(۶) مِنْ حَوَالِي سَقَرٍ بِالسَّلْسَلَةِ

أَسْحَبُ لِلْجَنَّةِ ذَاتِ الْخُلُودِ

کفّ ای دیکم تمامت زان بدان

دید او مغلوب دام کبریا

که بکردم ناگهان شبگیرتان

می کشم تان سوی سروستان و گل

بسته می آریم تان تا سبزه زار

می کشم تان تا بهشت جاودان

(۱) قصه عهد حدیبیه بخوان

(۲) نیز اندر غالبی هم خویش را

(۳) زان نمی خندم من از زنجیرتان

(۴) زان همی خندم که بازنجیر و غل

(۵) ای عجب کز آتش بی زینهار

(۶) از سو دوزخ بزنجیر گران



- (۱) كُلُّ مَنْ قَلَّدَ فِي هَذَا الطَّرِيقِ  
مِثْلَ مَنْ هُمْ قَيَّدُوا لِلْحَضْرَةِ  
(۲) كُلُّهُمْ فِي قَيْدِ تِلْكَ السَّلْسَلَةِ  
فِي الطَّرِيقِ ذَا يُجْهِدُ وَ عَنَاءُ  
(۳) سَحَبُوا هُمْ فِي الطَّرِيقِ ذَا كَمَنْ  
غَيْرَ مَنْ هُمْ عَرَفُوا سِرَّ الْعَمَلِ  
(۴) أَجْتَهَدَ حَتَّى لَكَ النُّورُ يَصِيرُ  
مَعَ كُلِّ خِدْمَةٍ مِنْكَ كَثِيرُ  
(۵) فَأَلَى الْمَكْتَبِ بِالْقَهْرِ الشَّدِيدِ  
إِذْ لَهَا الْعَيْنُ عَمَتْ عَنْ أَنْ تَرَى
- مِنْ قَبِيحٍ أَوْ جَمِيلٍ مَا يَلِيقُ  
سَحَبَ يَنْفِي رَفِيعُ الْقُرْبَةِ  
بِالْزَايَا وَ الْخُطُوبِ الْمُعْضَلَةِ  
ذَذَبُوا بِالرَّغْمِ غَيْرُ الْأَوَّلِيَاءِ  
هُمْ أَهْلُ الْحَرْبِ كَانُوا وَالْفِتَنِ  
.. يَهُمُّ بِالطُّوعِ سَارُوا فِي مَهَلٍ ..  
لَا مَعَا حَتَّى السَّلُوكُ وَالْمَسِيرُ  
تَسْهَلُ .. يَغْنُو لَكَ الْأَمْرُ الْخَطِيرُ ..  
تُذْهِبُ الْأَطْفَالَ لِلدَّرْسِ الْمُفِيدِ  
كُلَّ نَفْعٍ بِالْعُلُومِ لِلنُّورِ

- (۱) هر مقلد را درین ره نیک و بد  
(۲) جمله در زنجیر بیم و ابتلا  
(۳) می کشد این راه را پیکار وار  
(۴) جهد کن تا نور تو رخشان شود  
(۵) کودکان را میبری مکتب بزور
- همچنان بسته بحضرت می کشد  
میروند این ره بغیر اولیا  
جز کسانی واقف از اسرار کار  
تا سلوک و خدمت آسان شود  
زانکه هستند از فوائد چشم کور

(۱) مراد از مقلد غیر عارف است یعنی هر مقلد که نیک در عمل باشد یا بد در عمل باشد باز گشت آنها بسوی حق است و هر دو در زنجیر ابتلاء هم هستند .

- (۱) إِذْ هُوَ قَدْ وَقَفَ لِلْمَكْتَبِ  
رَكَضَ الرُّوحُ لَهُ مِنْ طَرْبِ  
(۲) بِالرَّوَّاحِ تُفْتَحُ الْبَطْلُ يَسِيرُ  
غَضِبًا لِلْمَكْتَبِ حَيْثُ يَصِيرُ  
جَاهِلًا لَمْ يَرِ نَفْعَ الْعَمَلِ  
لَهُ بَتًّا وَ نَجَاحَ الْأَمَلِ  
(۳) وَ إِذَا مَا دَانَقًا قَدْ جَعَلَا  
لَهُ فِي الْكَيْسِ وَ نَفْعًا حَصَلَا  
ذَلِكَ الْوَقْتُ كِلَاصٍ فِي السَّهْرِ  
عَادَ يَهْوَى الْمَكْتَبِ حَتَّى السَّحَرِ  
(۴) جِدَّ حَتَّى لَكَ نَفْعُ الطَّاعَةِ  
يَصِلُ حَتَّى يَتَلَكَ السَّاعَةِ  
لِلْمُطِيعِينَ عَلَيْكَ الْحَسَدُ  
يَأْتِي .. وَ دَوَّامِثُكَ هُمْ سَعِدُوا ..  
(۵) أَتَّبَا كَرَهَا لِمَنْ قَدْ قَلَّدَا  
إِثْمًا طَوْعًا لِمَنْ قَدْ زَهَّدَا  
(۶) بِالْصَّفَاءِ خُمَرَ ذَا الْبَطْرِ حَبَّ  
لِلْحَلِيبِ وَحَدَّهُ الثَّانِي وَهَبَ  
قَلْبُهُ وَالرُّوحَ لِلْمَسْثُورَةِ  
هَذِهِ .. مَا رَغَبَ بِالصُّورَةِ ..

- (۱) چون شود واقف بمکتب میرود  
جانش از رفتن شکفته می شود  
(۲) میرود کودک بمکتب پیچ پیچ  
چون ندید از مزد کار خود هیچ  
(۳) چون کند در کیسه دانگی دست مزد  
آنکهی بی خواب گردد شب چودزد  
(۴) جهد کن تا مزد طاعت در رسد  
بر مطیعان آنکعت آید حسد  
(۵) اتببا کرها مقلد گشته را  
چون ندید از مزد کار خود هیچ  
(۶) این محب دایه لیک از بهر شیر  
وان دگر دل داده بهر این ستیر

- (۱) فَيُحَسِّنُ ظُهُرَهُ الْبَطْلُ الْخَبَرُ  
 (۲) لَا وَ لَا فِي الْقَلْبِ حَبَّ الْآخِرِ  
 وَ لَهَا الْعَاشِقُ كَانَ مَا عَرَضَ  
 (۳) فَمَحَبَّ الْحَقِّ خَوْفًا وَ أَمَلًا  
 (۴) قَرَأَ ذَلِكَ الَّذِي لِلْحَقِّ كَانَ  
 عُرِيٍّ مِنْ غَرَضٍ أَيْنَ غَدَى  
 (۵) لَوْ هُوَ مِنْ مِثْلِ ذَا أَوْ مِثْلِ ذَلِكَ  
 لَهُ جَذْبُ الْحَقِّ نَحْوَ الْحَقِّ قَدْ  
 (۶) لَوْ مُحِبُّ الْحَقِّ غَيْرَ الْحَقِّ حَبَّ  
 (۷) دَائِمًا أَوْ أَنْ لِعَيْنِ الْحَقِّ حَبَّ

- مَا لَهُ غَيْرَ الْحَلِيبِ مَا نَظَرُ  
 ذَلِكَ لِلِظُّرِّ مُدَامًا نَاطِرُ  
 أَيُّ تَرْدِيدٍ لَهُ الْعِشْقُ الْغَرَضُ  
 دَفَتَرُ التَّقْلِيدِ دَرَسًا بِالْمَتَلِ  
 حَبَّ لِلْحَقِّ وَ سِرًّا وَ عِيَانِ  
 .. فَهُوَ كَالْعَنْقَاءِ أَنَا مَا بَدَى ..  
 إِذْ بَدَى الطَّالِبِ.. حَبَّ بِارْتِبَاكَ ..  
 جَذَبَ عَيْنًا كَمَا كَانَ أَعَدَّ  
 فَمَتَى مِنْ خَيْرِهِ نَالَ الطَّلَبُ  
 لَا سِوَاهُ وَ لَهُ خَصَّ الطَّلَبُ

- (۱) طفل را از حسن او آگاه نی  
 (۲) وان دگر خود عاشق دایه بود  
 (۳) پس محب حق بآمید و بترس  
 (۴) وان محب حق بهر حق کجاست  
 (۵) کر چنان و کر چنین چون طالب است  
 (۶) اگر محب حق بود لغیره  
 (۷) یا محب حق بود لعینه

- غیر شیر او را ازو دلخواه نی  
 بی غرض در عشق یکرایه بود  
 دفتر تقلید میخواند بدرس  
 که ز اغراض وز علتها جد است  
 جذب حق او را سو حق جاذب است  
 کی ینال دائماً من خبره  
 لا سواه خائفاً من یینه



- (۱) خَائِفًا مِنْ بُعْدِهِ الْاِثْنَانِ دَانَ لَهُمَا ذَا طَلَبُ كُلِّ زَمَانٍ  
 قَدْ أَتَى مِنْ ذَلِكَ السَّمْتِ وَمِنْ ذَلِكَ الْمَحْبُوبِ مَنْ فِيهِ فُتْنٌ
- فی بیان جذب المعشوق للعاشق من حيث لا يعلم العاشق (الخ)
- (۲) قَدْ وَرَدْنَا لِهَذَا أَنْ صَدْرُ جَهَانَ هُوَ لَوْلَا الْعَاشِقُ ذَلِكَ كَانَ
- (۳) فِي الْخَفَاءِ جَازِبًا كَيْفَ غَدَى لَا يَصْبِرُ مِنْ فِرَاقٍ وَجَدَا
- أَنْ لِسَمْتِ الْبَيْتِ يَعْدُو ثَانِيَا .. يَطْلُبُ الْوَصْلَ كَثِيبًا ضَاوِيَا ..
- (۴) حُبُّ مَنْ هُمْ عَشِقُوا قَدْ سَتَرَا حُبُّ مَنْ هُمْ عَشِقُوا دَوْمًا يُرَى
- مَعَ أَلْفِ طَبْلِ كَانَ وَ صَخَبَ .. وَ يَهِ الْعَالَمُ مَا جَ وَاضْطَرَبَ ..
- (۵) قِصَّةُ كَانَتْ هُنَا لَأَقْتُ كَثِيرَ .. وَ لَكُمْ رَأَقَتْ بِهَا اللَّطْفُ غَزِيرَ ..
- غَيْرَ أَنْ ذَاكَ الْبُخَارِي بِانْتِظَارٍ لَهُ صَارَ الْعَاجِزَ أَعْيَى قَرَارَ

این گرفتاری دل زان دلبرست

(۱) هر دو را این جستجوها زان سرست

جذب معشوق عاشق را من حيث لا يعلم العاشق ولا يرجوه ولا يخطر بباله ولا يظهر من

ذلك الجذب افر في العاشق الا الخوف للمزوج بالياس مع دوام الطلب

گر نبودی جذب آن عاشق نهان

(۲) آمدم اینجا که در صدر جهان

که دوان باز آمدمی سوی وثاق

(۳) ناشکیبا کی بدی او از فراق

میل عاشق با دو صد طبل و نفیر

(۴) میل معشوقان نهانست و ستیر

لیک عاجز شد بخاری ز انتظار

(۵) یک حکایت هست اینجا ز اعتبار

- (۱) قَدْ تَرَكْنَاهَا لِأَنْ فِي الطَّلَبِ  
 (۲) يَنْظُرُ وَجْهَ الْحَبِيبِ وَالنَّجَاةِ  
 حَيْثُ أَنْ رُؤْيَا وَجْهِ الْحَبِيبِ  
 (۳) كُلُّ مَنْ يَعِشُقُ لَوْ مِنْهُ النَّظَارُ  
 لَيْسَ مَعْشُوقًا لِأَنْ مِنْهُ الثَّمَرُ  
 (۴) آيَهَا السَّكَرَانُ بِالْعِشْقِ الْعَمَلُ  
 لَوْ بِذَاكَ الْعَمَلِ مِنْكَ وَصَلُ  
 (۵) فَيُؤَسِّمُ الْيَمَانَ فِي الْإِيمَانِ صَارُ  
 (۶) وَصَلَ الْمَوْتُ ثَرَاهُ حَسَنًا  
 هَكَذَا يَا رُوحَ لَيْسَ الْكَمَالُ  
 كَانَ حَتَّى هُوَ قَبْلَ الْعَطَبِ  
 يَجِدُ يَخْلُصُ مِنْ جَوْرِ الْمَمَاتِ  
 عِنْدَهُ مَاءُ الْحَيَاتِ كَمْ تَطِيبُ  
 لَا يَصُدُّ الْمَوْتَ قَهْرًا وَالْخَطَرُ  
 عُدْمَ وَ الْوَرَقُ لَا فِي أَثَرِ  
 كَانَ ذَلِكَ الْعَمَلُ أَنَّ الْأَجَلَ  
 طَيِّبًا كَانَ وَ حُلُوءًا كَالْعَسَلِ  
 يَا شَبَابُ ذَلِكَ لَوْ مِنْكَ جِهَارُ  
 لَوْ لَكَ الْإِيمَانُ أَنْتَ زَمَنًا  
 كَانَ رُوحَ وَاطْلُبْ يَجِدْ عَاجِلًا

تا که پیش از مرگ ببیند روی دوست

زآنکه دید دوست ست آب حیات

دوست نبود که نه میوه ستش نه بر گ

کاندران کار او رسد مرگت خوش است

آن که آید خوش تر امر گ اندران

نیست کامل رو بجو اکمال دین

(۱) ترک آن کردیم کو در جستجوی دوست

(۲) تا رهد از مرگ یابد او نجات

(۳) هر که دید او نباشد دفع مرگ

(۴) کار آن کارست ای مشتاق مست

(۵) شد نشان صدق ایمان ای جوان

(۶) گر نشد ایمان تو ای جان چنین

- (۱) لَكَ إِكْمَالًا لِدَيْنٍ كُلِّ مَنْ  
كَانَ فِي الشُّغْلِ لَكَ مَرَّ الزَّمَنِ  
عَاشِقًا لِمَوْتٍ فَوْقَ قَلْبِكَ  
لَا يَكْرَهُ هُوَ كَانَ خَلَاكَ  
(۲) إِذْ لَهُ الْكُرْهُ مَضَى فَاَلَمَوْتُ ذَاكَ  
لَيْسَ فِي الْوَاقِعِ مَوْتًا وَارْتَبَاكَ  
صُورَةَ الْمَوْتِ يُعَدُّ وَانْتِقَالَ  
كَانَ لِمَعْنَى الرَّفِيعِ وَالْجَلَالِ  
(۳) حَيْثُ أَنَّ الْكُرْهُ رَاحَ الْمَوْتُ قَدْ  
حَوْلَ نَفْعًا وَ لُطْفًا لَا يُحَدُّ  
فَإِذَا صَحَّ بِأَنَّ الْمَوْتَ رَفَعَ  
جَاءَ مَا فِيهِ سَوَى رُبْحٍ وَنَفْعٍ  
(۴) فَالْصَّدِيقَ الْحَقُّ مَعَ مَنْ لَهُ قَالَ  
أَنْتَ لِي كُنْتَ أَنَا فِي كُلِّ حَالٍ  
يَصِلُ الْعَاشِقُ ذَاكَ الْمُفْتَنِّ  
(۵) لَكَ كُنْتُ فَاسْتَمِعْ حَالًا بِأَنَّ  
رَبَطَ جَرَّ لَهُ مَا أَنْ قَصَدَ  
وَلَهُ الْعِشْقُ يَحْبِلُ مِنْ مَسَدٍ

بر دل تو بی کراحت دوست اوست

صورت مرگ است و نفلان کردن نیست

پس درست آید که مردن رفع شد

که توئی آن من و من آن تو

بسته عشق او را بجبل من مسد

(۱) هر که اندر کار تو شد مرگ دوست

(۲) چون کراحت رفت آن خود مرگ نیست

(۳) چون کراحت رفت مردن نفع شد

(۴) دوست حق است و کسی کش گفت او

(۵) گوش دار اکنون که عاشق می رسد



## وصول البخاری العاشق بخدمة صدر جهان

- (۱) فَهَوَلَمَّا صُورَةَ صَدْرِ جَهَانَ      نَظَرَ قُلْتَ يَشَوْقٍ وَ حَنَانٍ  
 أَنَّ طَيْرَ الرُّوحِ مِنْهُ الْبَدَنُ      تَرَكَ طَارَ غَدَى رَهْنَ الْعَنَانِ  
 (۲) مِثْلُ عُوْدٍ يَا يَسِ ذَاكَ الْبَدَنُ      وَقَعَ كَالْمَيِّتِ مَرَّ الزَّمَنِ  
 صَارَ مِنْ فَرَقٍ إِلَى الظُّفْرِ لَهُ      مَا بِهِ لُبٌّ وَ لَا يَنْتَبَهُ  
 (۳) لَهُ مَاءُ الْوَرْدِ مَا أَنْ صَنَعُوا      وَ الْبُخُورُ وَ عَلَيْهِ وَ ضَعُفُوا  
 أَبَدًا مِنْهُ حِرَاكُ مَا ظَهَرَ      بِالْإِخْطَابِ لَهُ شَيْئًا مَا ذَكَرُ  
 (۴) إِذْ لَهُ الْوَجْهُ كِمِثْلِ الزَّعْفَرَانِ      نَظَرَ السُّلْطَانَ لُطْفًا وَ حَنَانِ  
 لَهُ حَالًا نَزَلَ عَنْ مَرَكِبِهِ      جَنِبَهُ كَانَ مُجِيبَ طَلِبِهِ  
 (۵) قَالَ فَالْعَاشِقُ مَعْشُوقًا سَلَّ      فَإِذَا الْمَعْشُوقُ مِنْهُ قَدْ وَصَلَ

## رسیدن بخاری عاشق در بندگی صدر جهان

- (۱) چون بدید او چهره صدر جهان  
 (۲) همچو چوب خشک افتاد آن تنش  
 (۳) هر چه کردند از بخور و از گلاب  
 (۴) شاه چون دید آن مزعفر روی او  
 (۵) گفت عاشق دوست می جوید بتفت  
 گوئیا پریدش از تن مرغ جان  
 سرد شد از فرق سر تا ناخنش  
 نی بجنبید و نی آمد در خطاب  
 پس فرود آمد ز مرکب سوی او  
 چونکه معشوق آمد آن عاشق گرفت

- (۱) ذَلِكَ الْعَاشِقُ رَاحَ الْحَقِّ أَنْتَ  
عَاشِقُ لَوْ جَاءَ وَفَقَّ مَا سَأَلْتُ  
مَا بَقِيَ مِنْكَ بِقَدْرِ الشَّعْرَةِ  
وَفَنَيْتَ كُلَّكَ عَنْ بَكْرَةٍ..
- (۲) فِي أَمَامِ النَّظَرِ ذَلِكَ فَنَى  
مِائَةً مِنْ مِثْلِكَ.... قَيْدَ الْعَنَا..  
لَيْسَ ذَا يَا سَيِّدُ إِلَّا لِأَنَّ  
قَدْ عَشَقْتَ نَفِيكَ... أَنْتَ عَلَنَ..
- (۳) فِظِلَالُ أَنْتَ وَالشَّمْسُ عَشَقَتْ  
وَبِهَا هَمَّتْ مُدَامًا وَاعْلَقَتْ  
فَأَلَى الشَّمْسِ الظِّلَالُ إِذْ يَصِلُ  
عَادِلًا فِيهَا وَبَتًّا يَضْمَحِلُ

طلب البعوضة العدل من حضرت سلیمان من جور الهواء

- (۴) فَمِنْ الْبُسْتَانِ مِنْ رَوْضٍ وَرَدَّ  
لِلْبَعُوضِ وَاحِدٌ عَدْلًا قَصْدُ

- (۱) عاشق حقی و حق آنست کو  
چون بیامد نبود از توتار مو
- (۲) صد چو تو فانیست پیش آن نظر  
عاشقی بر نفی خود خواجه مگر
- (۳) سایه و عاشقی بر آفتاب  
شمس آید سایه را گردد شتاب (۱)

داد خواستی پشه از باد به حضرت سلیمان

- (۴) پشه آمد از حدیقه و از گیاه  
وز سلیمان نبی شد داد خواه

(۱) چهار بیت در نسخه لکنهور بعد از این بیت اضافه یافت میشود که در نسخه

- (۱) مِنْ سَلِيمَانَ وَقَالَ الْعَدْلُ أَنْتَ  
وَالشَّيَاطِينِ وَمَا يَعْزَى إِلَى  
(۲) فَبِعَدْلِكَ طَيْرٌ وَ سَمَكٌ  
ضَاعَ وَالْعَدْلُ لَكَ مَا طَلِبَهُ..  
(۳) أَعْطَيْنَا عَدْلًا لِأَنَّ نَحْنُ الْعَنَا  
فَمِنَ الْبُسْتَانِ وَالرَّوْضِ الْحَسَنِ  
(۴) مُشْكَلَاتٌ كُلٌّ مِنْ كَانَ ضَعِيفٌ  
(۵) قَدْ غَدَى فِي ضَعْفِهِ ضَرْبُ الْمَثَلِ  
نَحْنُ بِالضَّعْفِ وَفِي كَسْرِ الْجَنَاحِ  
(۶) لِلْمَسَاكِينِ وَ لُطْفٍ بِالضَّعَافِ  
مُنْتَهَاهُ قُدْرَةُ كُلِّ الرُّتَبِ

يَا سَلِيمَانُ عَلَى الْجِنِّ نَشَرْتُ  
آدَمَ بِالنَّسَبِ مِنْ ذَا الْمَلَأِ  
حُفِظَ مَنْ ذَا الَّذِي تَحْتَ الْفَلَكَ  
.. أَوْ لَهُ لَمْ يَقْضِ أَنَا إِرْبَهُ..  
عَرَسَ فِينَا لَنَا الْعَيْشُ دَنِي  
مَا لَنَا مِنْ قِسْمَةٍ مَرَّ الزَّمَنُ  
لَكَ تَنْحَلُّ الْبَعُوضُ ذَا النَّحِيفِ  
شُهْرَةٌ طَارَتْ لَنَا بَيْنَا لِمَلَلِ  
وَلَكَ الشُّهْرَةُ فِي قَصْدِ النَّجَاحِ  
أَنْتَ يَا مَنْ يَمْزِيَاهُ الْإِلْطَافُ  
مُنْتَهَاهَا نَا نَحْنُ نَقْصُ وَ كُرْبِ

- (۱) کای سلیمان معدلت میگستری  
(۲) مرغ و ماهی در پناه عدل تست  
(۳) داده ما را که بس زاریم ما  
(۴) مشکلات هر ضعیفی از تو حل  
(۵) شهره ما در ضعف واشکسته پری  
(۶) ای تو در اطباق قدرت منتهی
- بر شیاطین و آدمی زاد و پری  
کیست آن گم گشته کش فضلت بجست  
بی نصیب از باغ و گلزاریم ما  
پشه باشد در ضعیفی خود مثل  
شهره تودر لطف و مسکین پروری  
منتهی ما در کمی و گمراهی



وَلَنَا أَبَعَدَ عَنْهُ خُذْ فِي يَدِنَا  
 هِيَ قَدْ كَانَتْ يَدَ اللَّهِ لَنَا  
 طَالِبَ الْأَنْصَافِ وَالْعَدْلِ لِيَا  
 قُلْ وَأَفْصَحَ مَنْ لَكَ الظُّلْمَ يُرِيدُ  
 مَنْ يَرِيحُ السُّبُلَةَ الدَّانِي الرَّدِّي  
 جَرَحَ .. قَطَعَ كُلَّ مَا يَكَا..  
 كَانَ مَنْ فِي سِجْنِنَا غُلٌّ وَشَيْنٌ  
 ذَلِكَ الْيَوْمَ .. وَالْعَدْلُ الْحَيَاتُ..  
 يَظْلِمُ أَنَا لِيَظْلِمَ يَغْدُرُ  
 كَانَتْ الظُّلْمَةُ لِلْمُظْلَمِ إِنَّ أَلَمَ

(۱) أَنْتَ مِنْ ذَا لَغَمٍ عَدْلًا إَعْطِنَا  
 يَا مَنْ أَنْتَ الْيَدُ مِنْكَ فِي الدُّنَا  
 (۲) فَسَلِيمَانُ لَهُ قَالَ آيَا  
 مِمَّنَ الْأَنْصَافِ وَالْعَدْلِ تُرِيدُ  
 (۳) مَنْ هُوَ الظَّالِمُ ذَاكَ الْمُعْتَدِي  
 لَكَ جَرَّ الظُّلْمَ وَالْوَجْهَ لَكَ  
 (۴) عَجَبًا فِي عَهْدِنَا الظَّالِمِ آيُنْ  
 (۵) مَا لَهُ لَمَّا وَلِدْنَا الظُّلْمَ مَاتَ  
 فَإِذَا فِي عَهْدِنَا مَنْ يَقْدُرُ  
 (۶) حَيْثُ جَاءَ النُّورُ فَالظُّلْمُ انْعَدَمَ

دست گیر ای دست تو دست خدا  
 دان و انصاف از که میخواهی بگو  
 ظلم کرده است و خراشیده است روت  
 کوه نه اندر حبس و در زنجیر ماست  
 پس بعهده ما که ظلمی پیش برد  
 ظلم را ظلمت بود اصل و عضد

(۱) داد ده ما را ازین غم کن جدا  
 (۲) پس سلیمان گفت ای انصاف جو  
 (۳) کیست آن ظالم که از باد بروت  
 (۴) ای عجب در عهد ما ظالم کیجاست  
 (۵) چونکه ما زادیم ظلم آن روز مرد  
 (۶) چون بر آمد نور ظلمت نیست شد

- (۱) عَصُدٌ وَ الْأَصْلُ هَلَّا تَنْظُرُ  
خَادِمًا أَوْ هُوَ فِي كَسْبٍ وَصِيدٍ
- (۲) أَصْلُ ظَلَمَ الظَّالِمِينَ فِي الْوَرَى  
هَذَا هُوَ الشَّيْطَانُ فِي الْقَيْدِ الشَّدِيدِ
- (۳) كُنْ فَكَانَ الْمَلِكُ مِنْ ذَاكَ لَنَا
- (۴) لَيْسَمَا لَا تَشْكُو حَتَّى الْأَذِخْتَهُ  
لَمْ تَصِلْ حَتَّى السُّهَى وَالْفَلَكَ
- (۵) كَيْ يَهْدِيَ الْعَرْشَ مِنْ نُوحِ الْيَتِيمِ  
لَا يَصِيرُ الرُّوحُ فِي ذَا الظُّلَمِ أَنْ
- (۶) وَإِذَا فِي كُلِّ مَلِكٍ مَذْهَبًا  
كَيْ عَلَى الْأَفْلَاكِ يَا رَبِّي أَبَدٌ
- لِلشَّيَاطِينِ فَبَعْضُ يَظْهَرُ  
بَعْضُهَا شَدَّ بِأَصْفَادٍ وَ قَيْدٍ  
كَانَ لِلشَّيْطَانِ.. ذَا الْخَلْقِ دَرَى..  
شَدَّ كَيْفَ الظُّلَمِ يَا هَذَا يُرِيدُ  
مَنْحَ حَتَّى الْوَرَى مِمَّا بِنَا  
لِلْعُلُوِّ وَ الدَّمُوعِ السَّخِينَةِ  
زَمَنًا مِنْ ذَاكَ لَا يَرْتَبِكُ  
حَزَنًا لَا يَرْجِفُ حَتَّى السَّقِيمِ  
..لَا وَلَا يَشْكُو يَسِرُّ وَ عِيَانِ..  
قَدْ وَضَعْنَا وَ أَجْنَا الطَّلَبَا  
لَمْ يَصِلْ حِينًا وَلَا يَشْكُو أَحَدٌ

دیگران بسته با صفاد و بند

دیو در بندست استم چون نمود

تا ننالد خلق سوی آسمان

تا نگرده مضطرب چرخ و سهی

تا نگرده از ستم جان سقیم

تا نیاید بر فلکها یاری

(۱) نك شياطين كسب و خدمت ميكنند

(۲) اصل ظلم ظالمان از دیو بود

(۳) ملك زان داده ما را كن فکان

(۴) تا بیالا بر نیاید دودها

(۵) تا نلرزد عرش از ناله یتیم

(۶) زان نهادیم از معالک مذهبی

- (۱) لِّلْسَمَاءِ أَنْتَ يَا مَظَاوِمُ لَا  
تَنْظُرُ إِذْ حَالًا لَكَ بَيْنَ الْمَلَأِ  
وُجِدَ السُّلْطَانُ مَنْ بِالنِّسْبَةِ  
لِلْسَمَاءِ يُنْسَبُ وَ الرُّتْبَةِ  
(۲) فَالْبَعُوضُ لَهُ قَدْ قَالَ أَنَا  
مِنْ يَدِ الرِّيحِ الَّذِي جَرَّ الْعَنَا  
وَعَلَيْنَا يَدِي الظُّلْمِ فَتَحَّ  
أَطْلُبُ لِلْمَعْدِلِ حُكْمًا لَوْ سَنَحَّ  
(۳) نَحْنُ مِنْ ظُلْمٍ لَهُ فِي الْأَضْطِرَابِ  
قَدْ وَقَعْنَا وَ بِأَنْوَاعِ الْعَذَابِ  
وَالدَّمَ نَأْكُلُ مِنْهُ مَعَ شَفَةِ  
رُبِطْتُ.. لِلصِّيدِ مَا مِنْ مَعْرِفَةٍ..

فی بیان امر سلیمان (ع) البعوضه المتظلمه با حضار

### خضمها لادیوان الحکم

- (۴) فَسَلِيمَانُ أَيَا حُلُوِّ الدَّوِيِّ  
قَالَ .. يَا خَضْمُ لِنَمْرُودَ الْغَوِيِّ ..  
لَا قَ أَمْرَ الْحَقِّ بِالرُّوحِ تَصِيرُ  
سَامِعًا مِنْهُ الْكَثِيرَ وَالْيَسِيرَ ..

- (۱) منگر ای مظلوم سوی آسمان  
کاسمانی شاه واری در زمان  
(۲) گفت پشه داد من از دست باد  
کو دودست ظلم بر ما بر گشاد  
(۳) ما ز ظلم او به تنگی اندریم  
با لب بسته از او خون میخوریم

امر کردن سلیمان (ع) پشه متظلم را باحضار خضم بدیوان حکم

- (۴) پس سلیمان گفت ای زیبا دوی  
امر حق باید که از جان بشنوی



- (۱) قَالَ لِي الْحَقَّ أَفَقِيَ يَا مَنْ غَدَى  
أَنْتَ مِنْ خَصْمٍ بِلاَ خَصْمٍ مَعَهُ  
(۲) فَكَيْلَا الْخَصْمَيْنِ لَوْ أَنَّ فِي الْحُضُورِ  
(۳) فِي أَمَامِ الْحَاكِمِ الْخَصْمُ إِذَا  
أَصَحَّ كَثْرًا فَبِلاَ خَصْمٍ أَحْذَرِ  
(۴) أَنَا مَا لِي قُدْرَةٌ عَنْ أَمْرِهِ  
أَمْضِ وَالْخَصْمَ لَكَ أَحْضِرْ عِنْدِيَا  
(۵) لَهُ قَالَ قَوْلَكَ الْبُرْهَانَ كَانَ  
خَصْمِي الرِّيحُ وَقَيْدَ حُكْمِكَا  
(۶) ذَلِكَ السُّلْطَانُ يَا رِيحَ الصَّبَا  
ذَالْبَعُوضِ الْمُفْرَدِ حَنَّ هُنَا

- صَاحِبَ الْعَدْلِ وَاللِّئَاسِ هَدَى  
حَضَرَ مِنْكَ اِتِّقَ أَنْ تَسْمَعَهُ  
لَنْ يَجِيئَا الْحَقُّ لَمْ يُبْدِ الظُّهُورُ  
مَاءَ نَوْحِ أَبَانَ وَ آذَى  
تَأْخُذُ الْقَوْلَ لَهُ عَنْهُ اغْدُرْ  
أَرْجِعِ الْوَجْهَ وَ لَا عَنْ ذِكْرِهِ  
كَيْ أَنَا أَمْضِي وَ أَبْدِي رَأْيِيَا  
وَ الصَّحِيحَ الصِّدْقَ بِالْوَاقِعِ بَانَ  
هُوَ كَانَ .. أَحْضَرُهُ أَنْتَ عِنْدَكَ ..  
صَاحٍ مِنْ ظُلْمٍ لَكَ مَدَّ الْخَبَا  
جِي لِي لَأَنَّ بَيْنَكُمَا أَقْضِي أَنَا

مشنو از خصمی تو بی خصمی دیگر  
حق نیاید پیش حاکم در ظهور  
هان و هان بی خصم قول او مگیر  
خصم خود را رو بیاور سوی من  
خصم من بادست و او در حکم تست  
پشه افغان کرد از ظلمت بیا

- (۱) حق من گفتست هان ای دادور  
(۲) تا نیاید هر دو خصم اندر حضور  
(۳) خصم تنها گر بر آرد صد نفیر  
(۴) من نیارم روز فرمان تاختن  
(۵) گفت قول تست برهان درست  
(۶) بانگ زد آن شه که ای باد صبا

بِالْجَوَابِ لَهُ مِنْ جُزْءٍ وَ كُلُّ  
حَضَرَ سَرْعَانَ لِلْأَمْرِ خَضَعَ  
.. تَرَكَ الرِّيحَ وَحِيداً فِي الْمَكَانِ..  
يَا بُعُوضُ تَذْهَبِ.. عَارُ وَ شَيْنٌ..

أَحْكُمُ الْحَقُّ أُبَيْنُ لَكُمْ  
مِنْ وَحُودٍ لَهُ وَ الْوَجْهَ لِيَا (۱)  
لِي قَرَارٌ مَعَهُ لَوْ أَنَا أَتَى  
.. وَبَيَّ أَنِّي يَشَاءُ ذَهَبًا..

دَامَ مِنْ بَابِ إِلَّا لَهُ الْغَلْبَةُ  
إِنَّمَحَى الطَّالِبُ بَتًّا صَارَ لَا

(۱) إِصْبَحَ قَابِلُ خَصَمِكَ أَنْتَ وَ قُلْ  
(۲) وَ الْعَدُوَّ أَدْفَعْ مُدَّ الرِّيحِ سَمِعَ  
فَالْبُعُوضُ فَرَّ فِي ذَاكَ الزَّمَانِ  
(۳) فَسَلِيمَانُ لَهُ قَالَ لِأَيْنَ

ذَلِكَ أَبَقَ كَيْ مَعًا بَيْنَكُمَا  
(۴) قَالَ يَا سُلْطَانُ فَالْمَوْتُ يَبَا  
(۵) سُودٌ مِنْ نَفْسٍ مِنْهُ مَتَى  
فَهُوَ مِنْ طَبْعِي الدَّمَارَ جَلِيًّا

(۶) مِثْلَ هَذَا كَانَ مَنْ بِالطَّلِبَةِ  
إِذْ لَهُ كَانَ الْإِلَهُ وَصَلَا

(۱) و یصح ان تكون ترجمة المصراع الثاني هكذا يومى بالذات هو صار مسوداً من

دخانه لى من نفسه بناء على ان ( اين روز من ) بمعنى ذا يومى انا

پاسخ خصم و بکن دفع عدو

پشه بگرفت آن زمان راه گریز

باش تا بر هر دو من رانم قضا

خود سیاه این روز من از دود اوست

کو بر آرد از نهاد من دمار

چون خدا آید شود جوینده لا

(۱) همین مقابل شو تو با خصم و بگو

(۲) باد چون بشنید آمد تیز تیز

(۳) پس سلیمان گفت ای پشه کجا

(۴) گفت ای شهمرگ من از بود اوست

(۵) او که آمد من کجا یابم قرار

(۶) همچنین جویای درگاه خدا

(۱) وَ لَوْ الْوَصْلَةُ ذِي كَانَتْ بَقَاءُ

قَدْ غَدَى ذَاكَ الْبَقَاءُ فِي الْفَنَاءِ

(۲) فَالْظَّلَالُ الطَّالِبَاتُ النُّورَ إِنْ

(۳) وَ فَنَتْ كَلَّا مَتَى الْعَقْلُ يُرَى

كُلُّ مَا فِي الْكُونِ مَا كَانَ لَهُ

(۴) ذَلِكَ الْهَالِكُ عِنْدَ الْوَجْهِ لَهُ

كَانَ مَعْدُومًا وَجُودٌ فِي عَدَمٍ

فِي بَقَاءٍ غَيْرَ أَنْ فِي الْإِبْتِدَاءِ

.. لَهُمَا الرُّتْبَةُ لَيْسَتْ بِالسَّوَاءِ ..

ظَهَرَ النُّورُ عَلَيْهَا لَمْ تَبَيَّنْ

حَيْثُ كَانَ مَنْ لَهُ الرَّأْسُ بَرَأَ

هَالِكٌ بِالْبَتِّ إِلَّا وَجْهَهُ

كَانَ مُوجُودًا بِوَجْهِهِ وَ بِوَجْهِهِ

هُوَ بِالذَّاتِ عَجِيبٌ مَا أَلَمَ

لیک ز اول آن بقا اندر فناست

نیست گردد چون کند نورش ظهور

کل شیء هالک الا وجهه (۱)

هستی اندر نیستی خود طرفه ایست (۲)

(۱) گرچه آن وصلت بقا اندر بقاست

(۲) سایه هائی که بود جویای نور

(۳) عقل کی ماند چو باشد سرده او

هالک آید پیمش و جهش هست و نیست

(۱) یعنی سر دهنده عقل و آفریننده او چون حق تعالی نمایان باشد عقل کی میتواند

مقاومت کند و در بعض نسخ کلمه (سر) بکسر سین خوانده میشود یعنی عقل کی باشد

چو باشد سر دهنده او بصفحه ۲۰۸ ج ۲ شرح بحر العلوم رجوع شود (۲) مراد از هست اعیان موجوده

و ازین هست اعیان ثابته و این پیش ذات او فانی است و معنی مصراع دوم آنست آن

هستی که اندر نیستی که بسالک می آید هرگاه او چون نیست می شود بقا ببقای حق

می ماند و این عجب است پیش متقیدان بعقل.



فی بیان تطیب المعشوق خاطر العاشق له حتی یفیک العاشق ویرجع

- (۱) فَبِهَذَا الْمَحْضَرِ كُلُّ الْعُقُولِ  
مِنْ يَدٍ قَدْ ذَهَبَتْ أَعْيَتْ وَصُولُ  
كَيْسَرٍ وَ أَتَمَلَّمَ حَيْرَانَ ظَلُ  
جَرٍّ مِنْ دَهْشَتِهِ صَدْرُ جَهَانَ  
قَالَ يَا مَنْ سَلَّ أَصْحَبُ بِالذَّهَبِ  
... مِنْهُ خُدَمَا شَتَّ لِلْغَيْرِ أَمْنَحِ ..  
بِاضْطِرَابٍ بِاِكْتِتَابٍ كَمْ بَدَتْ  
فَلِمَهُ مِنْي فَرَّتْ عَجَلًا  
فِي فِرَاقِي وَ رَأَى حُرْنًا وَ وَجَدَ  
إِتٍ وَ أَرْجَعُ ثَانِيًا .. فِي الْوَحْدَةِ ..
- (۲) قَلِيلًا وَ قَلِيلًا لِلْبَيَانِ  
(۳) كَرَمًا فِي سَمْعِهِ الْمَلِكُ صَخَبُ  
نُثِرَ جُثُّ لَكَ الذَّيْلُ أَفْتَحِ  
(۴) رُوحَكَ مِنْ فُرْقَتِي لَمَّا غَدَتْ  
إِذْ لَهَا مِنْي الْأَمَانُ وَ صَلَا  
(۵) أَنْتَ يَا مَنْ نَظَرَ حَرًّا وَ بَرْدَ  
فَمَعَ النَّفْسِ لَكَ مِنْ دَهْشَتِهِ

### فروغتن معشوق عاشق بیوش خود راتا بیوش باز آید

- (۱) اندرین محضر خرد ها شد زدست  
چون قلم اینجا رسیده شد شکست  
(۲) می کشد از بی هشی اش در بیان  
اندک اندک از کرم صدر جهان  
(۳) بانگ زد در گوش اوشه کای گدا  
زر نثار آورد مت دامن گشا  
(۴) جان تو کاندرا فراقم می طپید  
چونکه زنهارش رسیدم چون رمید  
(۵) ای بدیده در فراقم گرم و سرد  
با خود آ از بیخودی و باز کرد

(۱) در نسخه لکنهور پیش از این بیت آمده است ( بر گرفتش سر نهاد اندر

کنار بر رخس میگرد اشک غم نثار )

(۱) مِنْ دُجَاجِ الْبَيْتِ فَرْدٌ قَدْ خَلَى

(۲) أَذْهَبَ ضَيْفًا فَفِي الْبَيْتِ الْجَمَلُ

وَضَعَفَ فِي الْبَيْتِ فَالْبَيْتُ أَنَّهُدَمَ

(۳) وَكَبِيتَ لِلدُّجَاجِ عَقْلُنَا

صَالِحُ الْعَقْلِ الَّذِي الْحَقُّ اجْتَبَى

(۴) رَأْسَهَا النَّاqَةُ فِي مَاءٍ وَ طِينٍ

لَا وَ لَأَمَاءُ هُنَاكَ ظَلَّ لَا

مِنْ نُهَى الْبَيْتِ مِنْهُ الْجَمَلُ

لَهُ لَمَّا رَجَلَهُ لَا فِي وَجَلٍ

وَ عَلَيْهِ السَّقْفُ خَرَّ وَ ارْتَطَمَ

كَانَ وَ الْفِكْرُ الَّذِي بَانَ بِنَا

نَاقَةُ اللَّهِ مُدَامًا طَلِبَا

لَهُ إِذْ خَلَّتْ فَلَا طِينٌ يَقِينُ (۱)

رُوحَهَا وَ الْقَلْبُ كُلُّ رَحَلَا

(۱) كانه يقول المراد بناقة الله العشق الالهى او التجلى الربابى و العقل لصالح

طالب لناقة التجلى التى اذهبت رأسها بماء و طين جسد العشق و تغذت به و لم يبق فى تلك المرتبة ماء و طين و لا لعقل صالح روح و قلب بل يمضى العشق الذى هو لناقة الله ماء و طين روح و قلب العقل الصالح كما ان ناقة صالح كانت تأكل و تشرب مائهم و لم تبق لسائر الحيوان غذاء ففكرها الصالح ( قال هذه ناقة لها شرب معلوم و لكم شرب يوم معلوم )

رسم مهمانش بخانه مى برد

خانه ويران گشت و سقف اندر فتاد

هوش صالح طالب ناقة خدا

نى گل آنجا ماند و نى جان ودلش

(۱) مرغ خانه اشترى را بى خرد

(۲) چون بخانه مرغ اشترى پا نهاد

(۳) خانه مرغ است هوش و عقل ما

(۴) ناقة چون سر کرد در آب و گلش

- (۱) إِنْ فَضَلَ الْعِشْقُ مَنْ شَرَحًا يَطُولُ  
لِطَلَابِ ذَا الْمَزِيدِ بِالظُّلُومِ  
صِيرَ الْإِنْسَانَ بِالطَّبَعِ الْفُضُولُ  
وَالْجُهُولِ.. لَيْسَ يَدْرِي مَا يَرُومُ..
- (۲) جَاهِلٌ وَهُوَ يَذْأَلُ الصَّيْدَ الْجَلَلَ  
أَسَدًا مِنْ جَنْبِهِ جَرَّ إِنِ اتَى  
مِثْلَمَا الْأَرْنبُ مِنْ غَيْرٍ وَجَلَ  
خَائِفًا سَرْعَانَ عَنْهُ ابْتَعَدَا
- (۳) أَهْ عِلْمٌ أَوْ دَرَاهُ الْأَسَدَا  
ظَالِمٌ وَالنَّفْسَ وَالرُّوحَ ظَلَمَ  
قَصَبَ السَّبْقِ وَفَازَ بِالشَّرَفِ  
لَهُ فَلَتَنْتَظِرَ لِيُظْلَمَ قَدْ أَلَمَ
- (۴) وَ مِنَ الْعَدْلِ يَجِدُ قَدْ خَطَفَ  
جَهْلُهُ الْأُسْتَاذَ صَارَ لِلْعُلُومِ  
مَسَكٌ مِنْهُ الْيَدَ أَنْ ذَا النَّفْسِ  
سَنَحَ الْوَقْتُ لَهُ أَهْدِي أَنَا
- (۵) ظُلْمُهُ صَارَ الرَّشَادَ فِي الْعُومِ  
قَالَ مِنْهُ ذَهَبَ لَا يُلْتَمَسُ  
نَفْسًا آخَرَ مِنْ بَعْدِ الْفَنَاءِ

- (۱) کرد فضل عشق انسان را فضول  
(۲) جاهلست و اندرین مشکل شکار  
(۳) کی کناراندر کشیدی شیر را  
(۴) ظالمست او بر خود و بر جان خود  
(۵) جهل او مر علمها را اوستاد  
(۶) دست او بگرفت کاین رفته دمش
- زین فزون جوئی ظلومست و جهول (۱)  
می کشد خرگوش شیری در کنار  
گر بدانستی و دیدی شیر را  
ظلم بین کز عدلها گو می برد  
ظلم او مر عدلها را شد رشاد  
انگین آید که من دم بخشمش



- (۱) حَيْثُ هَذَا لَبَدُنْ الْمَيِّتُ يَا  
 صَارَ حَيًّا فَهَوَّ كَانَ رُوحِيَا  
 (۲) اَنْ لِي قَدْ وَجَّهَ الْوَجَّهَ اَنَا  
 لَهْ فِي ذِي الرُّوحِ اَهْلًا لِمَتْنَا  
 اَجْعَلُ الرُّوحَ الْمَلْذِي لُطْفًا اَنَا  
 اَمْنَحُ يَنْظُرُ جُودِي.. وَ اَلَهْنَا..  
 (۳) اَنَّ رُوحًا لَمْ يَكْ بِالْمَحْرَمِ  
 لَا يَرَى وَجَّهَ الْحَبِيبِ الْمُنْعِمِ  
 غَيْرُ ذَاكَ الرُّوحُ مِّنْ رَّبْعِ الْحَبِيبِ  
 لَهْ اَصْلٌ.. وَ لَهْ يُنْمَى بِطَيْبٍ..  
 (۴) اَنَا كَالْقَصَابِ فِي ذَا الْعَاشِقِ  
 اَنْفَخُ حَتَّى يَفْنَ حَادِقِ  
 يَتْرُكُ اللَّبَّ اللَّطِيفَ ذَاكَ مَا  
 لَهْ مِنْ قِشْرِ بِهِ الْعُمَرُ نَمَى  
 (۵) قَالَ يَا رُوحُ وَ يَا مَنْ هَرِيَا  
 مِنْ بَلَاءٍ وَ اِلَيْنَا ذَهَبَا  
 نَحْنُ لِلْوَصْلِ فَتَحْنَا الْبَابَ لَا  
 نَمْنَعُ سَرْعَانَ جِئْنَا اَلْصَّلَا

- (۱) چون بمن زنده شود این مرده تن جان من باشد که رو آرد بمن  
 (۲) من کنم او را ازین جا محترشم جان که من بخشم به بیند بخششم  
 (۳) جان نا محرم نه بیند روی دوست چ�همان جان کاصل اواز کوی اوست  
 (۴) در دم قصاب وار این دوست را تا هلد آن مغز نغزش پوست را (۱)  
 (۵) گفت ای جان رمیده از بلا وصل را ما در گشادیم الصلا

(۱) یعنی دم خود را در بدن این عاشق بدمم تا بگذارد آن مغز نغز او بدن خود را  
 ( نغز ) به فتح چیزی نیکو و بدیع که دیدش بچشم خوش آید -

مِنْ وَجُودِ خَالِدٍ كَانَ لَنَا  
 مِنْ وَجُودِ دَائِمًا مِمَّا يَعُودُ  
 لَهُ أَيُّ شَفَعَةٍ سُدَّ فَمَا  
 فَجْدِيدًا أَذْكَرُ أَسْمَعَ لَوْ تُرِيدُ  
 نَفَرْتُ لَا تُطْلُبُ إِلَّا جَفَاهُ  
 يَظْهَرُ ذَا وَبَيْنَ مَا يُسِرُّ  
 مَا يَشَاءُ اللَّهُ كَانَ وَفَعَلَ  
 كَيْ يَهَا تَسْمَعُ عِلْمًا لَدُنِي  
 سَمِعَ مِنْهُ قَلِيلًا فَقَلِيلُ  
 بِالْهَيَاتِ لِلْحَيَاتِ طَلَعَا  
 فَوْقَهُ رِيحُ الصَّبَاهِ بَتَ زَمَنُ  
 مِنْ فَنَاهُ الرَّأْسَ أَبَدِي مُتَسَقِّ

(۱) أَنْتَ يَا مَنْ فِيكَ سُكْرٌ وَفَنَاءُ  
 أَنْتَ يَا مَنْ لَكَ قَدْ كَانَ الْوُجُودُ  
 (۲) مَعَكَ هَذَا الزَّمَانُ كَانَ مَا  
 لَكَ أَسْرَارًا قَدِيمَاتٍ جَدِيدُ  
 (۳) حَيْثُ مِنَ ذَا النَّفْسِ تِلْكَ الشِّفَاهُ  
 وَ عَلَى الْيُفْقَةِ مِنْ نَهْرِ سِتْرِ  
 (۴) فَلِأَجْلِ السِّرِّ فِي قَوْلِهِ جَلُ  
 أَذْنًا إِفْتَحَ خَلَّتْ مِنْ أُذُنِ  
 (۵) إِذْ صَلَاءُ الْوَصْلِ بِاللَّحْنِ الْجَمِيلِ  
 مِثْلَ مَيِّتٍ بِالْحِرَاكِ شَرَعَا  
 (۶) عَنْ تُرَابٍ آيَسَ بِالْأَذْنَى وَمَنْ  
 لَيْسَ بِالْيَشْرِ مُخَضَّرُ الْوَرَقِ

ای ز هست ما هماره هستیت

رازهای کهنه می گویم شنو

بر لب جوی نهان بر می دمد

بهر راز یفعل الله ما یشا

اندک اندک مرده جنبیدن گرفت

سبز پوشد سر بر آرد از فنا

(۱) ای خود ما بیخودی و مستیت

(۲) یا تو بی لب این زمان من نو بنو

(۳) زانکه آن لبها از این دم می رمد

(۴) کوش بی کوشی درین دم بر گشا

(۵) چون صلاهی وصل بشنیدن گرفت

(۶) نی کم از خاکست کز عشوه صبا

- (۱) لَيْسَ مِنْ مَاءِ الْمَنِيِّ بِالْأَقْلُ  
يُوسِفِيَيْنَ هُمُ بِالطَّلَعِ  
(۲) مِنْ هَوَاءٍ لَا يَقُلْ إِذْ وَصَلَ  
صَارَ طَاوُوسًا وَ طَيْرًا حَسَنًا  
(۳) لَيْسَ بِالْقَدْرِ الْأَقْلُ مِنْ جَبَلٍ  
وَلَدَ وَالنَّاقَةُ قَدْ وَلَدَتْ  
(۴) خَلِيٍّ مِنْ ذَا كِلِهِ لَيْسَ الْعَدَمُ  
عَالَمًا قَدْ وَلَدَ بَلْ كُلُّ آن
- مِنْ خِطَابِ بَانَ لِلْحَقِّ الْأَجَلُ  
مِثْلُ شَمْسٍ وَلَدَ بِالرَّفْعِ  
أَمْرُ كُنْ فِي الرَّحِمِ لَبَّى عَجَلُ  
لَحْنُهُ كُلُّ الْعُقُولِ فَتَنًا  
حُجِرَ فَالْنَّاقَةُ قِيلَ الْأَجَلُ  
نَّاقَةُ أُخْرَى .. وَلِلْخَلْقِ بَدَتْ  
ذَلِكَ مَنْ أَصْلًا غَدَى مُنْذُ الْقَدَمِ (۱)  
يَلِدُ أَيْضًا .. لَنَا يُبْدِي عِيَانُ

(۱) لم يرد بالعدم العدم المطلق لانه متمتع الوجود بل اراد به العدم الاضافي وهو الاعيان الثابتة فلما كان لها مجيء من العدم و قابلته لاستماع امر كن فكيف لا يكون للعاشق المستعد المستحق الفيض و الامداد قبول الفيض من العشق الحقيقي فاذا علمت هذا ( بر جهيد و بر چليد و خاه شاد )

- (۱) کم ز آب نطفه نبود کز خطاب  
(۲) کم ز بادی نی که شد از امر کن  
(۳) کم ز کوه سنگ نبود کز ولاد  
(۴) زین همه بگذر نه آن مایه عدم
- یوسفان زایند رخ چون آفتاب  
در رحم طاوس مرغ خوش سخن  
ناقه کان ناهه ناهه زاد زاد  
عالمی زاد و بزاید دم بدم

(۱) ولاد بکسر زادن - فاعل زاد دوم کوه سنگ و ناقه اول مفعول اوست و فاعل زاد اول ناقه دوم و ناقه سوم مفعول اوست حاصل آن که کوه سنگ ناقه زاد که آن ناقه نیز ناقه دیگر زاد -



(۱) قَفَزَ أَبَدَى رَجِيْفًا وَ فَرَحَ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ مِنْ مَرَحِ  
حَوْلَهُ دَارَ وَ مِنْ شُكْرِ وَقَعِ سَاجِدًا .. هَاجَ هِيَامًا وَ وَلَعِ

فی بیان افافه العاشق العدیم اللب و توجهه بالثناء و الشکر

(۲) قَالَ يَا عَنَقَاءُ لِلْحَقِّ وَ مَنْ أَنْتَ لِلرُّوحِ الْمَطَافِ الْمُؤَمَّنِ  
نَشْكُرُ أَنْ ثَانِبًا قَدْ جِئْتَ مِنْ جَبَلٍ قَافٍ وَ عَنَّا لَمْ تَبِنْ  
(۳) يَا مَنْ أَسْرَافِيلُ يَوْمَ الْمَحْشَرِ أَنْتَ لِلْعِشْقِ اللَّطِيفِ الْعَبْقَرِيِّ  
يَا مَنْ أَنْتَ الْعِشْقُ لِلْإِشْقِ وَيَا طَالِبَ الْعِشْقِ بِقَلْبٍ وَ رِيَا  
(۴) أَوَّلَ مَا تَقْصِدُ مِنْ خِلْعَةٍ لِي تُعْطِيَ أَنْ أَنَا بِالسُّرْعَةِ  
أُذْنَا أَطْلُبُ فَوْقَ كَوْتِي تَضَعُ تَسْمَعُ مِنِّي .. نَغْمَتِي

(۱) بر جهید و بر طپید و شاد شد يك دو چرخى زد سجود اندر فتاد

با خورش آمدن عاشق بیروش و روی آوردن به ثنا و شکر

(۲) گفت ای عنقای حق جان را مطاف شکر که باز آمدی از کوه قاف  
(۳) ای سرافیل قیامتگاه عشق ای تو عشق عشق وی دلخواه عشق  
(۴) اولین خلعت که خواهی دادم گوش خواهیم که نهی بر روزنم

- (۱) هَبْكَ بِالصَّفْوَةِ تَدْرِي حَالِيَا رَازِقُ كُلِّ الْوَرَى أَقْوَالِيَا  
 (۲) اِسْتَمِعْ كَمْ مِنْ الْوَفِ مَرَّةٍ أَيُّهَا الصَّدْرُ الْفَرِيدُ الصَّفْوَتِي  
 يَرْجَاءُ أَنْ إِلَيَّ أَنْتَ زَمَنٌ تَسْمَعُ عَقْلِي طَارَ وَافْتَتَنَ  
 (۳) فَاسْتِمَاعُ لَكَ وَالْإِصْغَاءُ ذَاكَ وَابْتِسَامَاتُ لَكَ.. مِمَّا عَرَاكَ..  
 (۴) مَنْ هِيَ الرُّوحَ تَزِيدُ فَالْمَزِيدُ لِي وَ النُّقْصَانُ.. مَا مِنْهُ أُرِيدُ  
 أَبَدًا مَا سَتَرْتُ لِلْعُشْقِ مِنْ رُوحِي السَّيِّئِ بِالظَّنِّ إِلَّا فَنَ

- (۱) گر چه میدانی بصفوت حال من بنده پرور گوش کن اقوال من (۱)  
 (۲) صد هزاران بار ای صدر فرید ز آرزوی گوش تو هوشم پرید  
 (۳) آن سماع تو و آن اصغای تو و آن تبسمهای جان افزای تو  
 (۴) آن نپوشیدن کم و بیش را عشوه جان بد اندیش را

(۱) در همگی نسخ مثنوی ( بصفوت ) با فاء معجمه اخت القاف آمده است ولی در حاشیه نسخه لکناهور آن را ( بصفوت ) با غین معجمه اخت العین ثبت کرده و چنین نگاشته ( اصغاء بکسر همزه و صاد مهمله و عین معجمه گوش فرا داشتن دودن و میل کردن و بنظر نگارنده صحیح آنست که با غین معجمه باشد برای اینکه مناسب سیاق سخن است و در بیت سومین هم چنین میفرمایند ( آن سمعی تو و آن اصغای تو ) (۲) در نسخه النهج کلمه ( نپوشیدن ) با پای فارسی سه نقطه آمده است ولی در غالب نسخ دیگر ( نیوشیدن ) با یاء دو نقطه ثبت شده ترجمه مذکور هم بنا بر نسخه النهج میباشد ولی بنظر نگارنده ( نیوشیدن ) که بمعنی شنیدن و مانند آن باشد با سیاق سخن مناسب تر می آید و بنا بر این ترجمه ( من بقی الروح تزید فالمزید - لی و النقصان ما منه ارید تلك کلاً سمعت من عشوة - روحی الدانی قبیح الفکرة - و در حقیقت در هر دو ترجمه مذکور معنی یکی است و اختلافی ندارد -



- (۱) كُلُّ قَلْبٍ لِي مِنْ أَنْتَ أَبَدٌ  
 (۲) إِذْ قِيلَتْ لَهُ فَالْقَدْ الصَّحِيحُ  
 كُلُّ حِلْمٍ هَبْ سَمِي كَالذَّرَّةِ  
 (۳) أَوَّلًا اِسْمَعِ لِسْتَيْنَ أَنَا  
 مِنْ أَمَامِي الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ  
 (۴) ثَانِيًا مَا أَذْكَرُ لُطْفًا وَجُودَ  
 كَلَمًا فَتَشْتُ فِي هَذِي الدُّنَا  
 (۵) ثَالِثًا إِذْ رَحْتُ مِنْكَ سَائِرًا  
 قُلْتُ أَنِّي أَنَا قُلْتُ لِلثَّلَاثِ
- عَالِمٌ تَدْرِي بِهِ ذَاتًا وَحَدٌ  
 وَلَا جَلَّ مُذْنِبٍ غَيْرِ قَبِيحُ  
 عِنْدَ حِلْمٍ لَكَ سَامِي الْقُدْرَةِ  
 إِذْ ضَعُفْتُ وَدَنَوْتُ لِمَلْفَا  
 طَفَرٌ .. أَفْرِغْ مِنِّي الْخَاطِرُ ..  
 اِسْتَمِعْ يَا أَيُّهَا الصَّدْرُ الْوَدُودُ  
 ثَانِيًا مِثْلَكَ لَمْ أَلْقَ أَنَا  
 قَلْبَ الْبَالِ فَكُورًا حَائِرًا  
 ثَالِثٌ .. مَا لِي عَنِ الْكُفْرِ كَثِيرَاتُ.. (۱)

(۱) ای کافی قلت مثل الکفار ثالث ثلاثة قال الله تعالى فی سورة المائدة مخبراً عن الکفار لقد کفر اللذين قالوا ای الله ثالث (الهة) ثلاثة - ای احدهما هو و الآخر ان عیسی بن مریم و روح القدس ای علی العاشق ان لا يتبع غیر المعشوق من کل الوجوه فلما رأیت فی هذه الخصلة القبیحة کانی من جهة المعنی قلت ثالث ثلاثة -

- (۱) قلبهای من که آن معلوم تست  
 (۲) بهر گستاخی شوخ غرّه  
 (۳) اولاً بشنو که چون ماندم ز شست  
 (۴) ثانیاً بشنو ای صد رو دود  
 (۵) ثالثاً تا از تو بیرون رفته‌ام
- پس پذیرفتی تو چون نقد درست  
 حلمها در پیش حلمت ذرّه  
 اول و آخر ز پیش من بجست (۱)  
 که بسی جستم ترا ثانی نبود  
 گوئیا ثالث ثلاثه گفته‌ام

(۱) در شرح بحر العلوم جزء ۳ صفحه ۲۰۹ نوشته است شست کمند و رسن است اه - ولی صحیح حلقه کمند و رسن است چنانچه در برهان قاطع آمده در هر صورت برای کلمه شست چند معنی در برهان ذکر شده که بعضی آنها با فرموده مولانا مناسب میباشد ولی نگارنده شست بمعنی شماره عدد که بعربی آن راستین گویند برگزیده چنانچه مولانا در صفحه (۲۶۰) ترجمه دفتر دوم فرمودند سال شست آمد که در شست کشد راه دریا گیر تایابی رشد و ممکن است که بکلمه (فخ) که نزدیک است بکلمه شست بمعنی قلابی که بدان ماهی گیرند یا (بضع) که بمعنی نیش و نشتر فساد بعربی باشد و آن را بفارسی هم شست گویند تبدیل گردد که چنین میشود (اولاً اسمع من الفخ انا) یا (من البضع انا) از معانی شست که در برهان نیز ذکر شده است و ممکن است که مراد مولانا باشد زنگیر است و آن انگشتر مانند یست که از استخوان سازند و در انگشت ابهام کنند و در وقت کمانداری زه کمان را بدان گیرند و آن را باعتبار انگشت ابهام شست می گویند



- (۱) رَابِعاً إِذْ أُحْرِقَتْ لِي الْمَرْعَةُ  
نِسْبَةُ الْخَامِسَةِ لِلرَّابِعَةِ  
(۲) خَامِساً مِنْ حَرِّ هَجْرٍ وَفِرَاقٍ  
مِنْ حَوَاسِي الْخَمْسِ صُرْتُ فِي ضَرَرٍ  
(۳) سَادِساً وَجْهَكَ يَا رُوحَ الْحَيَاتِ  
قُلْتُ أَنْ ضِعْفاً عَلَيَّ الْغَمُّ قَدْ  
(۴) سَابِعاً مِنْ ثَامِنٍ لَمْ أَدْرِ قَدْ  
مِنْ أَنْبِي كَمْ دَمًا هَذَا فَلَمْ أَكُنْ
- بَعْدَكَ عَادَتْ بَوَاراً بَلَقَمَةً (۱)  
مَا عَلِمْتُ .. مِنْ خَطِيرِ الْوَاقِعَةِ ..  
لَكَ يَا صَدْرَ جَهَانَ وَاشْتِيَاقِ (۲)  
بَعْدَكَ .. جَرَتْ عَتَاءٌ وَكَدَرٌ ..  
إِذْ فَقَدْتُ فَمِنْ أَلْسِنَةِ الْجِهَاتِ  
مَطَرْتُ .. أُرَبَّتَ بَحْرٌ وَبِوقْدٍ ..  
ضَلَّ فِكْرِي لِيَّ الرُّشْدَ فَقَدْ  
بِكَيِّ دَوَّماً وَهَاجَ وَارْتَبَكَ

(۱) ای لما احترقت مزرعة وجودی و انا لا اعلم الخامسة من الرابعة ای لا أمیز بین المرأة المسماة بخامسة من المرأة المسماة برابعة بالنسبة لكلام الكفار ثالث ثلاثة ای لم یبق فی من الفهم و الادراك شیء، (۲) من هذا البيت الى البيت الاتي (هر كجا یابی توخون بر خاكها) لا یوجد ابیات بعده فی نسخة النهج القوى وحده و یوجد فی اكثر النسخ الاخر ولذا ترجم لها بما هو مذكور -

- (۱) رابعاً چون سوخت ما را مزرعه می ندانم خامسه از رابعه  
(۲) خامساً از هجرت ای صدر جهان از حواس خمسه بودم در زیان  
(۳) سادساً از شش جهت بی روی تو گوئیا بارید بر من غم دو تو  
(۴) سابعاً از ثامن ندانم خالهام خون همی گرید فلك از نالهام

(۱) اَيْنَمَا اَنْتَ تَرَى فَوْقَ الطَّرِيقِ  
فَيَقِينًا تَعْلَمُ اَنْ قَدْ جَرَى  
(۲) قَوْلِي رَعْدًا غَدَى هَذَا الصَّخْبُ  
كَيْ عَلَى الْأَرْضِ لَهُ يُرْخِي الْمَطَرُ  
(۳) اَنَا مَا بَيْنَ مَقَالٍ وَ بُكَاءٍ  
اَنَا اِمَّا بِاَكْيَا اَوْ قَائِلًا  
(۴) فَمِنْ الْعَيْنِ لِي الْقَلْبُ وَقَعَ  
يَا مَلِيكَ انْظُرْ مِنَ الْعَيْنِ لِيَا  
(۵) قَالَ هَذَا وَ الْبُكَاءُ هَذَا لَنَحِيفُ  
رَقَّةً اَبْدَى بُكَاءٍ وَ حَنِينٍ  
(۶) فَهُوَ مِنْ قَلْبِهِ كَمْ مِنْ صَخْبٍ  
حَوْلَهُ اَهْلُ بُخَارَى حَلَقَا

(۱) نسخه ثانیه. ناطوا علیه الحدقا.

مِنْ دَمٍ لَوْ تَسْأَلُ عَنْهُ الْفَرِيقُ  
دَائِمًا مِنْ عَيْنِنَا فَوْقَ الشَّرَى  
وَالْحَنِينُ لِلْسَحَابِ قَدْ طَابَ  
.. وَ يُرَوِّي الرُّوْضَ دَوْمًا وَالزُّهْرَ  
ذَا هُلُ الثُّلُبِ وَ حَيْرَانُ لَكَ  
لَسْتُ اَدْرِي مَا اَكُونُ فَاِعْلًا  
دَمًا احْمَرُ يَوْجِدُ وَ وَلَعُ  
مَا هُوَ الْوَاقِعُ .. رَحْمَاكَ يَا ..  
اَخَذَ حَتَّى الْوَضِيعُ وَالشَّرِيفُ  
مِثْلَهُ .. مَا اَنْ اَبَانَ ذَا يُبْسِنُ ..  
اَظْهَرَ وَ الْبَلَدَةَ نُوحَا قَلْبُ  
.. جَمِعُوا .. شَدُّوا عَلَيْهِ الْحَدَقَا ..

پی بری باشد یقین از چشم ما  
ز ابر خواهد تا ببارد بر زمین  
یا بگویم یا بگیریم چون کنم  
بین چه افتاده است از دیده مرا  
که برو بگیرست هم دون هم شریف  
حلقه کرد اهل بخاری کرداو

(۱) هر کجا یابی تو خون بر خاکها  
(۲) گفت من رعد است وین بانگ و حنین  
(۳) من میان گفت و گریه می تنم  
(۴) می فتد از دیده خون دل شها  
(۵) این بگفت و گریه در شد آن نحیف  
(۶) از دلش چندان بر آمدهای و هو

- (۱) وَيَضْحَكُ وَ مَقَالٍ وَ بُكَاءُ  
فِصْغَارًا وَ كِبَارًا ذَهَلُوا  
(۲) مِثْلُهُ الْبَلَدَةُ دَمْعًا كَالْمَطَرِ  
مِثْلَ يَوْمِ الْمَحْشَرِ فِيهِ النِّسَاءُ  
(۳) وَالسَّمَاءُ فِي ذَلِكَ الْحِينِ تَقُولُ  
أَنْتِ إِنْ كُنْتِ لِيَوْمِ الْمَحْشَرِ  
(۴) ذَهَلِ الْعِشْقُ وَ قَالَ آيُ حَالٍ  
مَنْ هُوَ قَدْ زَادَ بُهْتًا وَ عَجَبٌ  
(۵) فَكِتَابُ الْمَحْشَرِ هَذَا الْفَلَكُ  
قَرَأَ حَتَّى يَذْأَلُ الثُّوبَ لَهَا
- كُلُّهُمْ حَارُونَ رِجَالًا وَ نِسَاءً  
كُلُّهُمْ لَمْ يَعْلَمُوا مَا فَعَلُوا  
أَهْمَلْتُ وَأَسْتَهْ حُزْنًا وَ كَدْرَ  
وَالرِّجَالُ احْتَلَطُوا ضَجَّوًا سَوَاءً  
لِلْبَسِيطِ بِأَنْبِهَاتٍ وَ ذُهُولِ  
مَا نَظَرْتُ فَلَهُ الْيَوْمَ أَنْظِرِ  
آيُ هَذَيْنِ الْفِرَاقُ وَ الْوِصَالِ  
مِنْهُمَا.. وَالرُّوحَ وَاللَّبَّ سَلَبَ..  
قَرَأَ كَمْ هَاجَ مِنْهُ وَ ارْتَبَكَ (۱)  
مَزَقَتْ أُمُّ النُّجُومِ وَ لَهَا

(۱) ای الفلك من حاله قرأ کتاب القيمة ای شاهدها حتی المجرة من زیادة شوقها و حیرتها مزقت البستها و المجرة غیم ابیض فی الفلك الثامن منه یكون انشقاق السماء يوم القيمة ای لما قرأ الفلك کتاب هول القيمة من احوال العاشق مزق ثياب جسمه و هذا غریب و اغرب منه (با دو عالم عشق را بیگانگی) فی غالب النسخ (تا مجره بر دریده نامه را) و لكن الصحيح ( بر دریده جامه را ) كما شرحه فی النهج -

- (۱) خیره گویان خیره گریان خیره خند  
(۲) شهر هم همرنگ او شد اشک ریز  
(۳) آسمان می گفت آن دم با زمین  
(۴) عقل حیران که چه عشق است و چه حال  
(۵) چرخ بر خوانده قیامت نامه را
- مرد و زن خرد و کلان حیران شدند  
مرد و زن درهم شدن چون رستخیز  
گر قیامت را ندیدیستی ببین  
که فراق او عجب تر یا وصال  
تا مجره بر دریده جامه را



- (۱) مَعَ ذَيْنِ الْعَالَمِينَ الْعِشْقُ كَانَ  
عَالَمُ الْعِشْقِ وَسِعَ دُفُونُ  
(۲) فَخَفِيَ كَثْرَةً حَيْرَتُهُ  
رُوحٌ مِّنْ لِلرُّوحِ أَمَّا لَكُ هُمُ  
(۳) غَيْرَ اثْنَيْنِ وَ سَبْعِينَ الَّتِي  
كُلُّ دَسْتٍ لِّلْسُلَاطِينَ أَمَامُ
- أَجْنَبِيًّا عَنْهُمَا بِالطَّبْعِ بَأَن (۱)  
وَ بِهِ اثْنَانِ وَ سَبْعُونَ جُنُونُ  
ظَهَرَتْ .. كَمْ سَيَّرَتْ سِيرَتُهُ ..  
حَسْرَةً فِيهِ مَدَامًا لَهُمْ  
مِثْلًا عُدَّتْ هُوَ فِي الْمِلَّةِ (۲)  
دَسْتِهِ بِالْقَدْرِ رِقٌّ وَ غُلَامُ

(۱) لانه قال (ع) الدنيا حرام على اهل الاخرة والاخرة حرام على اهل الدنيا والعاشق من العالمين اجنبي و كلاهما حرام على الله (۲) و قد ورد انه (ع) كان جالساً ذات يوم مع اصحابه فذكروا له رجلاً بالصلاح واطنبوا في وصفه اذ طلع عليهم الرجل فقالوا ها هو يا رسول الله فقال (ع) اني لارى بين عينيه سبعة من الشيطان فلما بلغ سلم عليهم فقال له (س) انشدك الله هل حدثتك نفسك حين طلعت علينا انه ليس في القوم مثلك فقال نعم فقال (ع) هذا اول قرن يطلع في أمتي اما انكم لو قتلتموه ما اختلف بعدى اثنان من أمتي ان بنى اسرائيل افترقت على اثنين و سبعين فرقة و ان هذه الامة ستفترق على ثلث و سبعين فرقة كلها هالك الا فرقة واحدة قيل يا رسول الله و من هي قال ما أنا عليه و أصحابي فقال سيدنا و مولانا ان الرسول و اصحابه سائلون طريق العشق لان للعشق والعاشق مرتبة رفيعة المنزلة قد امها تخت السلاطين (تخته بند) أى شىء حقير لا يعأبه -

- (۱) با دو عالم عشق را بیگانگی اندرو هفتاد و دو دیوانگی  
(۲) سخت پنهان است و پیدا حیرتش جان سلطانان جان در حسرتش  
(۳) غیر هفتاد و دو ملت کیش او تخت شاهان تخته بندی پیش او

(۱) مُطْرِبُ الْعِشْقِ كَذَا وَقْتَ السَّمَاعِ  
 أَنْ رِبَاطًا كَانَتْ الرِّقِيَّةُ  
 (۲) فَإِذَا مَا الْعِشْقُ بَحْرُ الْعَدَمِ  
 (۳) كَسِرَ الرِّقِيَّةُ وَ السَّلْطَنَةُ  
 مِنْ كِلَا ذَيْنِ الْحِجَابَيْنِ اسْتَتَرَ  
 (۴) فَالْوُجُودُ لَيْتَهُ كَانَ اللِّسَانُ  
 يَرْفَعُ عَنْ كُلِّ مَوْجُودٍ يُبَيِّنُ  
 (۵) أَنْتَ يَا مَنْ لِلْوُجُودِ النَّفْسُ  
 أَدِرْ عَنْ ذَاكَ حِجَابًا آخِرًا

ضَرَبَ وَ السِّرَ لِلْعِشْقِ أَذَاعُ  
 وَ صُدَاعًا كَانَتْ الْمَلِكِيَّةُ  
 رَجَلُهُ الْعَقْلُ بِهِ فِي الْقَدَمِ  
 عَلِمْتَ قَبْلًا.. وَ لَيْسَتْ حَسَنَةً..  
 دَوْمًا الْعِشْقُ وَ أَنَا مَا ظَهَرَ  
 وَجَدَ حَتَّى السُّتُورَ فِي الْعِيَانِ  
 مَا بِهِ.. الشَّكَّ يُزِيلُ بِالْيَقِينِ..  
 مَا تَقُولُ أَبَدًا مَا تَنْبَسُ  
 لَهُ أَسَدَلْتَ وَ كُنْتَ سَائِرًا

(۱) ای یا هذا النفس المنسوب الى الوجود ای الکلام الصوری المضاف الى الوجود المجازی کل ما قلت من سر الوحدة المطلقة و بكل وجد اظهرته بسبب ذاك التعريف والبيان على سر الربوبية ايضاً ربطت حجاباً آخر و صار بذلك المعنى اللذي افئيته عين السر

(۱) مطرب عشق این زند وقت سماع  
 (۲) پس چه باشد عشق دریای عدم  
 (۳) بندگی و سلطنت معلوم شد  
 (۴) کاشکی هستی زبانی داشتی  
 (۵) هرچه گوئی ای دم هستی از آن  
 بندگی بندی و خداوندی صداع (۱)  
 در شکسته عقل را آنجا قدم  
 زین دو پرده عاشقی مکتوم شد  
 تا ز هستان پرده ها برداشتی  
 پرده دیگر بدو بستی بدان

(۱) یعنی مطرب عشق که عشق است وقت سماع می گوید بندگی قید است و خداوندی که تصرف است صداع است و عشق فنا را میخواهد و در بیت بعد میفرماید (آفت ادراک قال هستی است) پس از قال هستی چه گونه پرده برداشته میشود و این مانند شستن خون بخون است که از این شستن خون ذایل نمیشود..

حَالٌ أَوْ قَالَ وَمِنْ ذَا مَا بَدَى  
بِالْدَمِ تَغْسِلُ .. صَهْ سُدَّ فَمَا ..  
حَيْثُ كُنْتُ وَ أَقُولُ مَا سَمَى  
نَفْسِي اسْحَبْ رَهْنًا لِلْغَصَصِ  
تَائِهَ اللَّبِّ وَ لَسْتَ بِالْوَرَعِ  
نَمْتَ يَا رُوحُ .. لَكَ الْعَقْلُ أَنْحَرَفَ ..  
لَا تُصْعِدْ لَا تَرُمْ مِنْ مُلْتَمَسِ  
أُطْلُبُ السِّرَّ لَهُ لَنْ تَقْهَمَا ..  
تَفْتَحُ .. صَعْبٌ كَثِيرًا مَا أَلَمْ ..  
فَوْقَ مِيزَابٍ تَكُونُ بِالْمَثَلِ  
شَمَّةٌ جَاءَ اللِّسَانُ بِالْبَيَانِ  
خَشْيَةً .. مَدَّتْ يَدَيْهَا بِالْدَّعَاءِ

(۱) آفت ادراك آن حالست و قال  
فمحال و محال ان دما  
(۲) انا مع من هو حب المحرما  
فمبيل و نهار في الققص  
(۳) انت سكران كثيرا و ولىع  
ليلة امس على اي طرف  
(۴) اصح واصح و افتكرك منك النفس  
اولا نط سريعا محرما  
(۵) عاشق انت و سكران و فم  
اتعظ فالله الله الجميل  
(۶) حيث من سر الدلال له آن  
يا جميل الستر قالت ذى السماء

خون بخون شستن محالست و محال

روز و شب اندر قفس درمی دم

دوش ای جان بر چه پهلوی خفته

اولا بر چه طلب کن محرمی

الله الله اشتری بر نردبان

یا جبل الستر خواند آسمان

(۱) آفت ادراك آن حالست و قال

(۲) من چو با سودائیانش محرم

(۳) سخت و مست و بیخودی و آشفته

(۴) هان و هان هاش دار بر ناری دمی

(۵) عاشق و مستی و بگشاده دهان

(۶) چون زراز و ناز او گوید زبان



- (۱) مَا هُوَ الْيَسْتَرُ يَقْظَنُ وَ يَصُوفُ  
بَيْنَهَا حَتَّى إِذَا مَا الْكُلُّ أَنْتَ  
(۲) فَإِذَا أَسْعَى لَهُ الْيَسْرَ زَمَنَ  
رَافِعًا كَالْعَلَمِ قَالَ أَنَا  
(۳) رَغَمَ أَنْفِي أُذْنِي مَسْكَ  
كَيْفَ أَنْتَ لَهُ رُمْتَ تَسْتَرُ  
(۴) قُلْتُ رُحْ هَبْكَ يَغْلِي تَظْهَرُ  
(۵) تَظْهَرُ قَالَ وَ لَوْ فِي الْكُوزِ كَانَ  
كَالشَّرَابِ أَنَا فِي النَّادِي الصَّفِيرِ  
نَارُ الْوَقْدِ لَهَا دَوْمًا يَنُوفُ  
تَسْتَرُ إِلَّا ظَهَرَ صَارَتْ وَصْرَتْ  
أَسْتَرُ الرَّاسَ لَهُ مَدَّ عِلْنَ  
ذَا .. فَلْيِ تَسْتَرُ أَنْتَ فِي الدُّنَا ..  
قَالَ يَا أَحْمَقُ مَا لَمْ يَكَا  
وَيْلَكَ أَسْتَرَهُ .. إِذَا مَا تَقْدَرُ ..  
أَنْتَ لِي كَالرُّوحِ إِمَّا تُسْتَرُ  
بَدَنِيذَا قَيْدَ سِجْنٍ وَامْتِحَانِ (۱)  
أَضْرِبْ أَظْهَرُ مَا فِي سَتِيرِ

(۱) الخنب بضم الخاء المعجمة فى الاصل الكوز و خنبك التصغير اى يقول العشق

ولو كانت ذاتى هذه محبوسة فى كوز البدن لكن اضرب صفيراً كالشراب فى المجلس ..

- (۱) ستر چه در پشم و پنبه آذرت  
(۲) چون بکوشم تا سرش پنهان کنم  
(۳) رغم انغم گیردم او هر دو گوش  
(۴) گویمش رو گر چه بر جوشیده  
(۵) گوید او محبوس خنب این تنم  
تا همه پوشیش او پیدا تر است (۱)  
سر بر آرد چون علم کاینک منم  
کای مدمغ چونش میپوشی بیوش  
همچو جان پیدائی و پوشیده  
چون می اندر بزم خنبک میزنم (۲)

(۱) هرگاه مراد از عشق همین عشق عادى باشد چنانکه ظاهر است پس از سر عشق ذات مراد میشود تا اینکه ابیات بعد هم موافقت کند و اگر مراد از عشق معشوق است که ذات حق است بنا بر این اضافه سر بیانیه است (۲) پیدایش جان بآتش و پوشیدنش از لحاظ کنه و حقیقت اوست ..

- (۱) لَهُ قُلْتُ قَبْلَ أَنْ تَعُدُّوْا أَسِيرٌ  
(۲) لَا تَجِيْ قَالِ مِنْ كَاسٍ لَطِيْفٌ  
وَأَنَا حَتَّى صَلَاةِ الْمَغْرِبِ  
(۳) فَإِذَا وَقْتُ الْغُرُوبِ لِي وَصَلْ  
عُدْ فَوَفَّتْ مَغْرِبِي مَا وَصَلَا  
(۴) وَ لِهَذَا الْعَرَبُ إِسْمُ الْمُدَامِ  
شَارِبُ الْخَمْرِ خَمْرًا شَرِبَا  
(۵) خَمْرَةَ التَّحْقِيقِ أَغْلَاهَا أَبَدٌ  
وَلَهَا الصِّدِّيقُ كَانَ بِالْخَفَاءِ
- (۱) اَمْضِ حَتَّى سَكْرَةِ الْعِشْقِ الْخَطِيرِ  
أَنَالِي الشُّرْبِ .. غَدَى صَفْوًا ظَرِيفٌ  
(۲) لِلنَّهَارِ الْخَلِّ .. قَيْدَ الطَّرَبِ  
يَسْرُقُ كَاسِي لَهُ قُلْتُ عَجَلْ  
(۳) كَاسِي حَيٍّ مِدِّي بِالْإِطْلَا  
وَضَعُوا لِلْخَمْرِ حَيْثُ مُدَامٌ  
مِنْهُ لَمْ يَشْبَعْ وَ زَادَ طَرَبًا  
عِشْقُ الْعِشْقِ بِهَا الْعُمْرُ آتَقَدَّ  
سَاقِيًا .. كَمْ بَهَرَ مِنْهَا الصَّفَاءُ

- (۱) گویش زان پیش که گردی گرو  
(۲) گوید از جام لطیف آشام من  
(۳) چون بیاید شام و دزدد جام من  
(۴) زان عرب بنهاد نام می مدام  
(۵) عشق جوشد باده تحقیق را
- تا نیاید آفت مستی برو  
یار روزم تا نماز شام من  
گویش واده که نامد شام من  
زانکه سیری نیست می خورده مدام  
او بود ساقی نهان صدیق را

(۱) مراد از آشام مرگ است که او قیامتی است و یا قیامت کبری است یعنی عشق گوید که بسبب لطیف آشامیدن من یار روز هستم که این ظهور من پیش آمد مرگ و یار قیامت کنری است و بعد از آن باطن میثوم صفحه ۲۱۳ ج ۲ شرح بحر العلوم - (۲)

- (۱) فَإِذَا أَنْتَ بِتَوْفِيقٍ حَسَنٍ  
كَانَ مَاءُ الرُّوحِ خَمْرًا وَالْبَدَنُ  
(۲) خَمْرَةً تَوْفِيقِهِ اللَّهُ إِذَا  
قُوَّةُ الْخَمْرَةِ لِلْأَبْرِيقِ قَدْ  
(۳) سَاقِيًا إِذْ ذَلِكَ الْمَاءُ رَجَعَ  
أَبَدًا لَا تَعْتَرِضُ يَا ذَا الْبَابِ  
(۴) شُعْلَةُ السَّاقِي بِمَاءِ الْعِنَبِ  
بَانَ أَبْدَى غَلِيَانًا وَ رَقَصَ  
(۵) ذَلِكَ الْغَرَّ بِذَا الْمَعْنَى اسْمَلْ
- تَطْلُبُ الْعِشْقَ يَعْلَمُ وَ يَفْنِ  
لَهُ إِبْرِيْقًا غَدَى لُطْفًا وَ مَنْ  
مَا أَزَادَ الْغَمَّ جَلَى وَ الْأَذَى  
كَسَرَتْ صَارَتْ بُسْكَرًا لَا يَحْدُ ..  
أَيْضًا السَّكَرَانُ كَالْمَاءِ أَنْصَرَعَ  
صَحَّ هَذَا اللَّهُ أَدْرَى بِالصَّوَابِ  
ذَهَبَتْ مِنْ ذَا لَنَا فِي طَرْبِ (۱)  
وَ الْقَوِيَّ عَادَ مِنْ نَقْصٍ خَلَصَ  
أَنْ كَمَاءَ الْعِنَبِ هَذَا الْحَلِي

(۱) اراد بالشيرة شراب الروح و لو كانت اعم من الشيرة الصورية و هي ماء العنب و من

الشيرة المعنوية و هي ماء الروح

- (۱) چون بجوئی تو بتوفیق حسن  
(۲) چون بیفزاید می توفیق را  
(۳) آب گردد ساقی و هم مست آب  
(۴) پرتو ساقیست کاندرا شیره رفت  
(۵) اندرین معنی پیرس آن خیره را
- باده آب جان بود لبریق تن  
قوت می بشکند ابریق را  
چون مگو و الله اعلم بالصواب (۱)  
شیره برجو شید و رقصان گشت زفت  
که چنین کی دیده بودی شیره را

(۱) یعنی چون ابریق تن شکست آب که جان است عین ساقی گردد و عین مست و این تمایز

موهوم بر خیزد



(۱) قُلْ مَتَى أَنْتَ رَأَيْتَ فَيْلًا      فِكْرَةً عِنْدَ جَمِيعِ الْعُقَلَا

أَنْ مَعَ مَنْ دَارَ قَدْ كَانَ الْمُدِيرُ      .. طَوَّعَ أَمْرَ لَهُ يَجْرِي وَ يَسِيرُ ..

فی بیان حکایة العاشق الذى فراقه طویل و امتحانه کثیر

(۲) فَشَبَابٌ      مَرَأَةٌ حَبَّ بِهَا      فُتِنَ كَمْ زَادَ فِيهَا وَ لَهَا

وَ الزَّمَانُ لَهُ بِالْوَصْلِ أَبَدٌ      لَمْ يَجِدْ فِي حُبِّهَا اللَّبَّ فَقَدْ

(۳) عِشْقُهُ لِلْمَرَأَةِ كَمْ مِنْ عِقَابٍ      لَهُ فَوْقَ الْأَرْضِ خَلَى وَ عَذَابٍ

وَ لِمَهُ الْعِشْقُ لَهُ مِنْ أَوَّلٍ      حَقْدَ الْعَاشِقِ فِيهِ يَبْتَلِي

(۴) وَ لِمَهُ الْعِشْقُ الدَّمَ مِنْ أَوَّلٍ      مُهْرَقًا صَارَ .. يُبْغِضُ يَمْتَلِي

كَيْ يَهْذَأَ الْأَجْنَبِيُّ الْهَرَبَا      مِنْهُ يَلْقَى .. وَ يَعْزُ طَلَبَا ..

(۵) فَرَسُولًا إِذْ لَهَا أَرْسَلَ عَادَ      ذَالرُّسُولِ الْمَانِعَ مِمَّا أَرَادَ

(۶) وَ لَسَمْتَ الْمَرَأَةَ كَاتِبُهُ      لَوْ كِتَابًا أَرْسَلَ نَائِبُهُ

(۱) بى تفكر پیش هر داننده است      آن که با گردنده گرداننده است

### حکایت آن عاشق دراز هجران بسیار امتحان

(۲) يك جوانی بر زنی مجنون بدست      می نداشت روزگار وصل دست

(۳) پس شکنجه کرد عشقش بر زمین      خود چرا دارد ز اول عشق کین

(۴) عشق از اول چرا خونی بود      تا گریزد آن که بیرونی بود

(۵) چون فرستادی رسولی پیش زن      آن رسول از رشک گشتی راهزن

(۶) و بر بسوی آن بنشستی کاتبش      نامه را تصحیف خواند نا پیش

- (۱) صَحَّفَ ذَاكَ الْكِتَابَ وَ الصَّبَا  
بِالْغُبَارِ كِيدَرِ ذَاكَ الصَّبَا  
(۲) رُقْعَةً لَوْ فِي جَنَاحِ الطَّيْرِ قَدْ  
كَانَ فِي الرُّقْعَةِ لِلطَّيْرِ الْجَنَاحُ  
(۳) سَدَّتِ الْغُبْرَةَ كُلَّ الطُّرُقِ  
(۴) كَسَرَ الرُّمَحُ أَنْيَسُ الْإِنْكَسَارِ  
كَانَ فِي الْآخِرِ هَذَا الْإِنْتِظَارِ  
(۵) رُبَّمَا قَالَ بَلَاءٌ لَا دَوَاءَ  
رُبَّمَا قَالَ لَنَا كَانَ حَيَاةُ  
(۶) رُبَّمَا الرَّأْسَ لَهُ بُشْرًا أَبَانَ  
رُبَّمَا مِنْ عَدَمٍ يَأْسًا أَكَلْ

- لَوْ هُوَ سَوَى رَسُولًا بِالْوَفَا  
.. زَنْدُهُ فِي كُلِّ مَا رَامَ خِي..  
عَقْدَ أَنَا فَمِنْ حَرٍّ وَ وَقَدْ  
أَجْرَقَ .. مَا وَجَدَ فِيهَا النَّجَاحُ  
لِلْخَلَاصِ وَ عَظِيمَ الْفَيْتَقِ  
لَهُ وَ النِّعَمِ يَبْدُءُ الْإِنْتِظَارِ  
كُسِرَ آيْضًا .. وَأَعْيَاهُ الْقَرَارُ ..  
لَهُ هَذَا لَا وَلَا مِنْهُ شِفَاءُ  
رُوحِنَا ذَاوِ بِهِ تَلْقَى النِّجَاةُ ..  
مِنْ وُجُودِ قُوَّةِ أَبَدِي زَمَانِ  
ثَمَرًا وَ أَنْعَكَسَ مِنْهُ الْأَمَلُ

- از غبار تیره گشتی آن صبا  
پر مرغ از تف رقعۀ سوختی  
لشکر اندیشه را رأیت شکست  
آخرش بشکستگی هم انتظار  
گاه گفتمی کاین حیات جان ماست  
گاه او از نیستی خوردی بری

- (۱) و رصبا را پیک کردی در وفا  
(۲) رقعۀ گر بر پر مرغی دوختی  
(۳) راههای چاره را غیرت به بست  
(۴) بود اول مونس غم انتظار  
(۵) گاه گفتمی کاین بلای بی دواست  
(۶) گاه هستی زو بر آوردی سری

- (۱) حَيْثُ ذَاوَضَعُ عَلَيْهِ بَرْدَا  
عَيْنُ مَاءِ الْإِتِّحَادِ الْغَلِيَانِ
- (۲) إِذْ مَعَ اللَّاقُدْرَةِ فِي الْغَرَبَةِ  
قُدْرَةُ اللَّاقُدْرَةِ مِنْهُ سَرِيعُ
- (۳) سُنْبُلُ الْفِكْرِ لَهُ بَتًّا صَفَى  
وَلِمَنْ فِي اللَّيْلِ سَارُوا كَالْقَمَرِ
- (۴) كَمْ مِنَ الْبَغَاتِ أَفْضَتْ بِالْبَيَانِ  
كَمْ مِنَ الْخَلْقِ لَهُ الرُّوحُ حَلَى
- (۵) لِّلْقُبُورِ أَذْهَبَ وَأَنَا أَجْلَسِ  
وَبِهَا لِّلْسَاكِتِينَ الْتَاطِقِينَ
- (۶) لَكِنْ إِنْ لَوْنَ التُّرَابِ لَهُمْ  
لَيْسَ بِالْوَاحِدِ كَانُوا وَالرَّتَبُ
- .. وَلَهُ الْأَسْبَابُ كَلًّا فَقْدَا ..  
أَظْهَرَتْ بِالْحَرِّ وَجْدًا وَامْتِحَانِ  
وُفِقَ لَمْ يَرَأَى كُرْبَةً  
وَصَلَتْ .. لَبَّى لَهُ الْكَوْنُ مُطِيع ..  
مَا بِهِ تَبْنُ بِهِ اللَّطْفُ ضَفَى ..  
لَهُمْ صَارَ الدَّلِيلُ فِي السَّفَرِ  
صُورَةً وَاجِمَةً خَرَسَا اللَّسَانَ  
عَايَسَ الْوَجْهَ تَرَاهُ فِي الْمَلَأِ  
بَيْنَهُمَا فِي لَفْظَةٍ لَا تَنْبَسِ  
أَنْظُرْ أَعْرِفْ مَا لَكَ مِنْهُمْ يَبِينُ  
وَاحِدًا تَنْظُرُ فِي الْحَالِ هُمْ  
لَهُمْ امْتَأَزَتْ يَوْفَقِ مَا وَهَبُ

- (۱) چونکه بر وی سرد گشتی این نهاد  
(۲) چونکه بایی بر کی در غربت بساخت  
(۳) خوشهای فکرتش بی کاه شد  
(۴) ای بسا طوطی گویای خمش  
(۵) رو بگورستان دمی خامش نشین  
(۶) لیک اگر یک رنگ بینی خاکشان
- جوش کردی گرم چشمه اتحاد  
بر ک بی بر کی سوی او بتاخت  
شبروان را رهنما چون ماه شد  
ای بسا شیرین روان رو ترش  
آن خموشان سخن گو را ببین  
نیست یک سان حالت چالاکشان



- (۱) فَيَلْحَمُ وَ يَشْحَمُ وَحِدًا  
 ذَلِكَ الْوَاحِدُ لِلْغَمِّ أَسِيرُ (۱)  
 (۲) أَيْ شَيْءٌ تَعْلَمُ لَوْلَا الْكَلَامُ  
 حَيْثُ أَنَّ حَالَهُمْ عَنْكَ سِتْرٌ  
 (۳) تَسْمَعُ ذَلِكَ الضَّجِيجَ وَالصَّخْبَ  
 مِنْ مِائَةِ ضَوْعَفَتْ بِالْإِسْتِرَاجِينَ  
 (۴) نَقَشْنَا الْوَاحِدَ كَانَ وَ اخْتَلَفَ  
 وَ التُّرَابُ الْوَاحِدُ بِالْإِتِّصَافِ  
 (۵) هَكَذَا الْأَصْوَاتُ أَيْضًا بِالْعَدَدِ  
 لَكِنَّ الْوَاحِدَ مَمْلُوءٌ كَرَبٌ  
 (۶) تَسْمَعُ صَوْتَ الْخَيُْولِ فِي الْحَرَابِ

ذلك الآخر رهنا للطرب

(۱) نسخه ثانیة - ذلك الواحد فی قید الکرب

- (۱) شحم و لحم زندگان یکسان بود  
 (۲) تو چه دانی تا ننوشی قالشان  
 (۳) بشنوی آن قالهای و هری را  
 (۴) نقش ما یکسان بضدها متصف  
 (۵) همچنین یکسان بود آوازاها  
 (۶) بانگ اسبان بشنوی اندر مصاف

و شحم و لحم زندگان یکی غمگین دگرشادان بود

(۱) مراد از خاک بدن است

آخِرُ مِنْ رَبَطٍ أَوْ حَبٍّ يَجْدُ  
 وَاحِدٌ أَبَدِيٌّ عَنَاءٌ وَ عَطَبٌ  
 لَهُمُ الْحَالَاتِ تِلْكَ أَوْ فِيهِمْ  
 وَاحِدًا كَانَتْ وَلَا فَرَقٌ لَهَا  
 تُبْدِي تَحْرِيكًا وَ أُخْرَى الْمُثْمِرَةَ  
 تَبْدِي تَحْرِيكًا وَ نَشْرًا وَ كِبَا  
 بَقِي كَمْ غَلَطٍ مِنِّي وَرَدَ (۱)  
 رَأْسُهُ لَمْ يَمْدُو فِيهِ مَا يُسِرُّ  
 لَكَ قَالَ أَتِ يَطِيبُ وَ رَغْدُ  
 وَ رِيَاءٍ فَاحْتَرِزْ وَادِرِ الْمَرَامِ

(۱) فِي الْمَطَافِ الْوَاحِدِ ذَلِكَ لِحَقْدِ  
 وَاحِدٌ أَبَدِيٌّ نَشَاطًا وَ طَرَبٌ  
 (۲) كُلُّ مَنْ كَانَ بَعِيدًا مَا عَلِمَ  
 عِنْدَهُ الْأَصْوَاتُ تِلْكَ كُلُّهَا  
 (۳) فَيَضْرِبُ الْفَاسِ تِلْكَ الشَّجَرَةَ  
 مِنْ نَسِيمِ السَّحَرِ أَوْ بِالنَّصْبِ  
 (۴) فَعَنِ الْقَدْرِ الَّذِي بِالْإِرْثِ قَدْ  
 حَيْثُ أَنَّ الْقَدْرَ يَغْلِي لَوْسْتِرًا  
 (۵) غَلِيَانٌ وَ غَذَا كُلٌّ أَحَدٌ  
 غَلِيٌّ صِدْقٌ غَلِيٌّ تَزْوِيرٌ مُدَامٌ

(۱) ای لرؤیتی كثيراً من الناس بزی الصلاح ظننت صحة صلاحهم فوصلت الى الخطأ  
 فعلبك یا هذا بزيادة الاحتياط من تزوير المزورين فان مغطى الرأس الذى لا يعلم سر باطنه  
 كان تستره حجاباً لرؤية سليهي القلب

آن یکی از رنج و دیگر از نشاط  
 پیشی آن آوازاها یکسان بود  
 و آن درخت دیگر از باد سحر  
 زانکه سر پوشیده میجوشید دیگر  
 جوش صدق و جوش تزویر و ربا

(۱) آن یکی از حقد و دیگر زارتباط  
 (۲) هر که دور از حالت ایشان بود  
 (۳) آن درختی جنبه از زخم تیر  
 (۴) بس غلط گشتم زدیک مردم ریگ  
 (۵) جوش و نوش هر کست گوید بیا

(۱) لَوْ يَرْوُحُ مَنْ دَرَى الْوَجْهَ لَكَ

لَمْ تَكُ رَائِحَةً.. مِمَّا يَكَا..

فَأَمْضِ وَأَتِ بَدْمَاغٍ بِالْيَدِ

عَرِفَ الرَّائِحَةَ كَيْ تَهْتَدِي

(۲) بِالْأَدْمَاغِ ذَاكَ مَنْ دَارَ عَلَى

ذَلِكَ الْبُسْتَانِ وَالرُّوحَ جَلِي

عَيْنَ مَنْ كَانَ لِيَعْقُوبَ انْتَمَى

هُوَ أَيْضًا نَوَّرَ صَدَّالْعَمَى

(۳) أَصْحَ قُلْ عَنْ حَالِ ذَاكَ مَنْ جَرِحَ

قَلْبُهُ وَ الدَّمُ مِنْهُ كَمْ سَفِجَ

عَنْ بَخَارِي قَدْ بَعُدْنَا يَا وَلَدَ

تَمِيمِ الْقِصَّةَ وَاذْكُرْ مَا وَرَدَ

(۱) الایة فی سورة یوسف قال ابوهم الی لاجد ریح یوسف لو لا ان تفقدون فلما

ان جاءه البشیر ( یهوذا بالقمیس ) القاه علی وجهه فارتد بصیرا - و من هذا السر ارباب

القلوب من المشایخ یلبسون المرید خرفتهم لتعود بركة الغرقه .. الی ارواح المریدین فیذهب

عنهم العمی اللذی حصل من الدنیا و لهذا خاطب نفسه و حسام الدین مبتهلا و قائلا ( هین

بگو احوال آن خسته جگر )

(۱) گر نداری بوزجان روشناس

رو دماغی دست آور بو شناس

(۲) آن دماغی که بر آن گلشن تند

چشم یعقوبان هم روشن کنند

(۳) هین بگو احوال آن خسته جگر

کز بخاری دور ماندم ای پسر

(۱) ...

(۲) ...

(۳) ...

(۴) ...

(۵) ...



فی بیان وصول العاشق لمعشوقه و بیان ان الطالب بطاقتہ لوجد  
وجد صدق رسول الله (ص) الخ - (۱)

- (۱) ذَالْفَتَى سَبْعَةَ أَعْوَامٍ غَدَى فَاحْصًا مِنْ كَثْرَةِ مَا اجْتَهَدَا  
(۲) مِنْ خَيَالِ الْوَصْلِ عَادَ كَالْخَيَالِ وَ مِنْ الْحَقِّ إِذَا كَانَ الظَّلَالُ  
مِنْ عَلَى الرَّأْسِ لِعَيْدٍ فَبَجَدَ آخَرَ الْأَمْرِ لِمَا رَامَ وَجَدَ  
(۳) فَالْنَبِيِّ الْأَكْرَمَ قَالَ فَمَنْ قَرَعَ بَابًا وَ لَوْ ظَلَّ زَمَنُ  
لَهُ مِنْ ذَالْبَابٍ بِالْعُقْبَى ظَهَرَ رَأْسُ أَنْبَاءٍ بِمَا عَنْهُ اخْتَبَرَ

(۱) الایة فی سورة الزلزلة فمن يعمل مثقال ذرة خیراً یرہ و من يعمل مثقال ذرة  
شرّاً یرہ - (۲) هذا لبيت عن لسان القدرة الالهية ای یا عبدی لا تنظر لمرتبك السفلی و  
توكل على فی جميع امورك و الحمد لله اولاً و آخراً -

یافتن عاشق معشوق را و بیان آن که جوینده یابنده بود

که من طلب شیعاً و جد وجد صدق رسول الله (ص) من يعمل

مثقال ذره خیراً یرہ

- (۱) کان جوان در جستجو بد هفت سال از خیال وصل گشته چون خیال  
(۲) سایه حق بر سر بنده بود عاقبت جوینده یابنده بود  
(۳) گفت پیغمبر که چون کوی دری عاقبت زان ور برون آید سری

تَجْلِسُ .. الْغَيْرَ لَكَ لَمْ تَجِدِ ..  
 تَنْظُرُ .. مِنْكَ أَتَى .. فَأَجْتَهَدِ ..  
 تَقْلَعُ مِنْ يَسْرِ .. أَذَلَّتِ الرِّسْنَ  
 تَنْتَهِي .. الْمَوْرِدَ لِلْخَلْقِ يَصِيرُ  
 لَمْ تُصَدِّقْهُمْ بِمَا قَالُوا لَكَا  
 لَهُ كُنْتَ حَاصِداً فِي غِدَا  
 مِنْهُ لَا تَخْرُجُ نَارَ فَالْبَعِيدِ  
 نَادِرًا كَانَ كَانَ لَمْ يُعْلَمِ  
 مَا لَهُ الْقِسْمَةُ كَانَتْ فِي الْحَيَاةِ  
 نَادِرًا كَانَ عَنِ الْعَبْرِ عُمَى (۱)  
 حَاصِلًا مَا رَفَعَ مَا انْتَفَعَا  
 مَا بِهِ الْجَوْهَرُ .. كَمْ زَادَ اسْفَ ..

(۱) وَ إِذَا أَنْتَ مَحَلَّ أَحَدٍ  
 آخِرَ الْأَمْرِ فَوَجْهَ أَحَدٍ  
 (۲) وَ التُّرَابَ أَنْتَ لَوْ كُلَّ زَمَنٍ  
 آخِرَ الْأَمْرِ إِلَى مَاءٍ نَمِيرُ  
 (۳) جُمْلَةُ النَّاسِ دَرَوَا هَبْ أَنْكَأ  
 كُلُّ مَا تَزْرَعُهُ فِي يَوْمِكَأ  
 (۴) لَوْ ضَرَبْتَ الْحَجَرَ فَوْقَ الْحَدِيدِ  
 ذَا وَ مَا كَانَ فَإِنْ كَانَ أَعْلَمِ  
 (۵) وَ الَّذِي مِنْ حَظٍّ أَوْ آيٍ نَجَاتٍ  
 عَقْلُهُ لَا يَنْظُرُ إِلَّا لِمَا  
 (۶) قَائِلًا أَنْ فُلَانًا زَرَعَا  
 وَ فُلَانًا صَدَقًا حَازَ الصَّدَفَ

(۱) نسخه ثانیة له راق العمی ..

عاقبت بینی تو هم روی کسی  
 عاقبت اندر روی در آب پاک  
 هر چه می کاریش روزی بدروی  
 این نباشد و نباشد نا درست  
 ننگرد عقلش مگر در نادرآت  
 و آن صدف برد و صدف گوهر نداشت

(۱) چون نشینی بر سر کوی کسی  
 (۲) چون ز چاهی میکنی هر روز خاک  
 (۳) جمله دانند این اگر تو نگروی  
 (۴) سنگ بر آهن زنی آتش نجست  
 (۵) آن که روزی نیستش بخت و نجات  
 (۶) کان فلان کس کشت کرد و بر نداشت

- (۱) بَلِّغْ بَاغُورَ وَابْلِيسُ اللَّعِينِ  
 (۲) أَبَدًا مَا نَفَعَتْ كَمْ مِنْ مَاتَ  
 لَمْ تَجِي فِي خَاطِرِ ذَلِكَ مَنْ  
 (۳) فَيَذْنِ أَخَذَ مَنْ وَهَبَا  
 وَ مَتَى فِي قَلْبِهِ أَنَا وَضَعُ  
 (۴) كَمْ مِنَ النَّاسِ لَهُ الْقَلْبُ فَرَحُ  
 حَتَفَهُ عَادَ لَهُ الْحُلُقُومَ قَدْ  
 (۵) فَلَمْضِيَا إِدْبَارَ أَيَّضًا أَنْتَ لَا  
 مِثْلَ ذَافِي الشَّرِّ وَ الْمَوْتِ زَمَنُ  
 (۶) فَمَاتَ مِنْ أُلُوفٍ لِلْعِبَادِ  
 يَجِدُونَ الْقُوَّةَ لِلرُّوحِ لَهُمْ
- لَهُمَا كُلِّ عِبَادَاتٍ وَ دِينِ  
 لِأُلُوفِ الْأَنْبِيَاءِ وَ الْهُدَاةِ  
 هُوَ قَدْ سَاءَ يَفْكَرُ وَ يَظُنُّ  
 ظُلْمَةً .. لِلْقَلْبِ جَرَّ الْعَطْبَاءِ..  
 غَيْرُهُ الْأِدْبَارَ أَوْلَاهُ الْفَزَعُ  
 أَنْ هُوَ قَدْ أَكَلَ الْخُبْزَ وَ صَحَّ  
 مَسَكٌ .. وَالْأَكْلَ وَدَّ أَنْ فَقَدَ..  
 تَأْكُلِ الْخُبْزَ لِأَنَّ بَيْنَ الْمَلَأِ  
 لَا تَقَعُ .. تَلْقَى رَزَايَا وَ مِحْنُ  
 يَأْكُلُونَ الْخُبْزَ أَنْوَاعًا عِدَادُ  
 يَنْشُطُونَ وَ يَرُوقُ فِعْلُهُمْ

- (۱) بلغم باغور و ابلیس لعین  
 (۲) صد هزاران انبیا و زهروان  
 (۳) این دورا گیرد که تاریکی دهد  
 (۴) بس کسان که نان خورده دلشاد ازو  
 (۵) پس تو ای ادباده روهم نان مخور  
 (۶) صد هزاران خلق نانه میخورند
- سود نامدشان عبادتها و دین  
 ناید اندر خاطر آن بدگمان  
 در دلش ادبار جز او کی نهد  
 مرگ او کرده بگیرد در گلو  
 تانیفتی همچو او در شور و شر  
 زور می یابند و جان می پرورند



- (۱) أَنْتَ فِي ذَالنَّادِرِ يَا ذَا مَتَى  
عِلْمُهُ لَوْ لَمْ تَكُ الْمَحْرُومَ مِنْهُ  
(۲) ذِي الدُّنَا بِالشَّمْسِ مَعَ نُورِ الْقَمَرِ  
ذَلِكَ مِنْهُ الرَّأْسَ فِي الْبِئْرِ حَقَقَ  
(۳) أَنْ إِذَا حَقًّا غَدَى آيَنَ الْضِيَاءِ  
إِرْفَعَ الرَّأْسَ مِنَ الْبِئْرِ الدَّجِي  
(۴) جُمْلَةُ الْعَالَمِ مِنْ غَرْبٍ وَ شَرْقٍ  
أَنْتَ مَا أَنْ كُنْتَ فِي الْبِئْرِ فَلَا  
(۵) أَتْرَكَ الْبِئْرَ لِأَيُّوَانِ الْكُرُومِ
- قَدْ وَقَفْتَ وَ لَكَ أَنَّى أَتَى  
وُ وُلِدْتَ أَبْلَهَا لَا تَنْتَبِهْ  
مِلَاتِ دَوْمًا لَهَا الضُّوْ سَفَرُ  
لَهُ أَدْلَى مَا رَأَى غَيْرَ الْغَسَقِ  
يَا دَنَّى الطَّبْعِ مَنْ زَادَ عَنَاءُ  
ثُمَّ أَنْظُرْ لِتَرَى النُّورَ الْجَلِيَّ  
ذَلِكَ النُّورَ رَأَى فِيهِ أَتَلَقَ  
يَشْرُقُ فِيكَ عَلَيْكَ مَا أَنْجَلِي  
رُحَ وَ قَلِيلَ حَرْبِكَ فَاللَّجْ شُومُ

- (۱) تو بدان نادر کجا افتاده  
(۲) این جهان پر آفتاب و نور ماه  
(۳) که اگر حقست پس کو روشنی  
(۴) جمله عالم شرق و غرب آن نوریافت  
(۵) چه رها کن رو بایوان کروم
- گر نه محرومی و ابله زاده  
او بهشته سر فرو برده بچاه  
سر زچه بر دار و بنگر ای دنی  
تا تو در چاهی نخواهد نور تافت  
کم ستیز اینجا بدان کاللاج شوم (۱)

(۱) اللج شوم مثل آمده است گویند زبیده با همسر خود هرون الرشید عباسی شطرنج می باخت و شرط کرده بودند هر که غالب شود هر حکمی که خواهد راند بر آنکه مات شده باشد اول هارون غالب شد او را گفت که برهنه شود زبیده قبول نه میکرد تا اینکه او را با مجبار برهنه شده و ایستاد مجدداً شطرنج باختند و شرط سابق را نیز شرط کردند زبیده غالب آمد و هرون مات شد هرون کنیزی داشت بسیار زشت منظر بوده زبیده هرون را بلجاج مجبور نمود که با کنیز جماع کند هرون قبول کرد و کنیز حامله شد و مأمون را زانید پس از مرگ هرون امین اندکی خلیفه شد و بعد مأمون او را بکشت و جانشین هرون گردید هنگامی که خبر کشتن امین را بزبیده رسانیدن زبیده گفت (لعن الله اللج) که اگر لج نمی کردم هارون با کنیز جماع نمی کرد و مأمون زانیده نمیشد و از آن تاریخ این مثل شد (اللج شوم لعن الله اللج)

- (۱) إِصْحِ وَيْكَ لَا تَقُلْ هَذَا فُلَانٌ  
وَالْجَرَادُ زَرْعَهُ قَدْ أَكَلَا  
(۲) فَأَنَا لِمَ أَزْرَعُ فِي ذَا الْمَحَلِّ  
وَ أَنَا لِمَ أَنْثُرُ الْبُرِّ يَدِي  
(۳) وَاللَّذِي لَمْ يَتْرِكِ الزَّرْعَ وَلَا  
مِنْ غَمِي عَيْنَيْكَ أَنْبَاراً وَ.. كَمْ  
(۴) حَيْثُ مِنْ سَلْوَةِ الْبَابِ طَرَقَ  
(۵) وَجَدَ الْخَلْوَةَ يَوْمًا وَ الْعَسَسَ  
نَحْوَ بُسْتَانٍ كَشْمَعٍ وَ ضِيَاءٍ  
(۶) وَ يَذَاكَ النَّفْسِ مَنْ لِّلْسَبَبِ  
يَا إِلَهِي رَحْمَةً فَوْقَ الْعَسَسِ
- زَرَ عَ فِي سَنَةٍ عَرَضَ الزَّمَانُ  
وَلَهُ النِّفْعُ بِهِ مَا حَصَلَا..  
مَنْ بِهِ خَوْفٌ كَثِيرٌ وَوَجَلَّ  
مِنْهُ أُخْلِيَ مَا لِي مِنْ مَدَدٍ  
يَتْرَكُ الشُّغْلَ زَمَانًا كَمْ مَلَأَ  
هُوَ بِالْحَاصِلِ لِلزَّرْعِ .. أَلَمْ  
آخِرَ الْأَمْرِ لَهُ السَّعْدُ أَتَلَقَّ  
خَافَ مِنْهُمْ طَفَرٌ تَحْتَ الْغَلَسِ  
وَجَدَ مِنْ عِشْقٍ .. أَزْدَادَ صَفَاءٍ..  
صَنَعَ قَالَ يُدَلِّ وَ آدَبَ  
مِنْكَ خَلِّي النُّورَ إعْطِي لِلْغَلَسِ

- (۱) هین مگو کاینک فلانی کشت کرد  
(۲) پس چرا کارم کاینجا خوف هست  
(۳) وانکه او نگذاشت کشت و کار را  
(۴) چون دری میکوفت او از سلوتی  
(۵) جست از بیم عسس شب او بباغ  
(۶) گفت سازنده سبب را آن نفس
- در فلان سالی ملخ کشتش بخورد  
من چرا افشانم این گندم ز دست  
پر کند کوری تو انبار را (۱)  
عاقبت دریافت روزی خلوتی  
یار خود را یافت با شمع و چراغ  
ای خدا تو رحمتی کن بر عسس



أَنْتَ صَيَّرْتَ وَ فِيهِ تَنْعِمُ  
 بِي رَحْتَ وَ حَيَّيْتَ بِالظَّفَرِ  
 لَهُ صَيَّرْتَ أَتَيْتَ بِالْعَجَبِ  
 ذِلَّةً وَافَتْ.. خَلَّتْ مِنْ شَوْكَةٍ..  
 رَجُلُهُ قَدْ كَسَرْتَ لُطْفًا وَ مَنْ  
 أَبَا.. الْأَحْرَةَ ضِعْفًا يَمْنَحُ..  
 أَنْتَ أَوْ فِي قَعْرِ بَيْتٍ مُذْعِرُهُ  
 أَنَا.. وَالْكَشَافُ.. فِي عُسْرِ وَ ضَيْقِ  
 لَوَّارَدْتَ يَا أَخِي لَا فِي مَلَالِ  
 ذَكَرَ أَطْلُبُهُ كَمَا رُمْتَ بِجَدِّ..

(۱) وَلَكُمْ مِنْ سَبَبٍ لَا يُعْلَمُ  
 وَ إِلَى الْجَنَّةِ مِنْ بَابٍ سَقَرُ  
 (۲) فَلِذَا ذَا الْعَمَلِ أَنْتَ السَّبَبُ  
 كَيْ أَنَا لَا أَدْرِي فَرَدَ الشَّوْكَةِ  
 (۳) يَهْبُ الْخَقُّ الْجَنَاحَيْنِ لِمَنْ  
 وَ يَقْعُرُ الْبَيْتُ أَيْضًا يَفْتَحُ  
 (۴) لَا تَرَأَنَّكَ فَوْقَ الشَّجَرَةِ  
 أَنْتَ لِي أَنْظُرْ فَمِفْتَاحُ الطَّرِيقِ  
 (۵) أَنْتَ بَاقِيَ الشَّرْحِ هَذَا وَالْمَقَالِ  
 كُلُّهُ فِي الدَّفْتَرِ الرَّابِعِ قَدْ

از در دوزخ بهشتم برده  
 تا ندانم خوار من يك خار را  
 هم ز قعر چاه بگشاید دری  
 تو مرا بین که منم مفتاح راه  
 ای اخی در دفتر چارم بجو

(۱) نا شناسا تو سببها کرده  
 (۲) بهر آن کردی سبب این کار را  
 (۳) در شکسته پای بخشد حق پری  
 (۴) تو مبین که بر درختی یا بچاه  
 (۵) گر تو خواهی باقی این گفتگو

نجز بعون الحق تعالی و منه طبع الاصل والترجمة للدفتري الثالث من مثنوی مولانا)  
 قدس الله روحه الزاكي عن نسخة خطبة بقال كبير محقوظه في مكتبة الجامعة ( دانشگاه )  
 و متماز النسخة المطبوعة باضافة تعاليق اخر عريية و فارسية- طبع ترجمة الدفتري الثاني منه  
 مستمر على نسق طبع ترجمة الدفتري الاول والثاني مند- و اول الاصل  
 ای ضیاء الحق حسام الدین تومی که گذشت از مه بنورت مثنوی







## فهرس ترجمه دفتر الثالث من كتاب المشوى

رقم الصفحة

(۱) کلمه للمترجم

۳-۱

(ب) مقدمة الناظم

۲۲-۴

(ج) قافية مطلع دفتر الثالث

۳۰-۲۲

(۱) فى بيان آكلين ولدا الفيل من الحرص و ترك نصيحة الناصح

۳۶-۳۰

(۲) فى بيان قصة المتعرضين لاولاد الفيل

۴۳-۳۷

(۳) عود ايضا لحكاية المسافرين و اولاد الفيل و نصيحة الناصح المرشد

۴۵-۴۴

(۴) فى بيان ان خطأ المحابيب احسن من صواب الأجانب

۴۷-۴۵

(۵) فى بيان امر الحق تعالى موسى (ع) بان قال له يا موسى اذا دعوتنى فادعنى بغم

لم تكن فعلت به ذنباً

۵۷-۴۷

(۶) فى بيان قول المتضرع بقوله الله عين قول الحق تعالى لبيك

۶۶-۵۸

(۷) فى بيان غرور البدوى للحضرى ودعوته له بالتضرع والألحاح الكثير

۶۹-۶۶

(۸) فى بيان قصة اهل سبا و الذى اطعمهم نعمتهم ووصول شامة الطغیان والكفر

لهم و بيان فضيلة الشكر والوفا

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

(۱) قصه خورندگان پیل بچه از حرص و ترك نصيحة ناصح

(۲) بقیه قصه متعرضان پیل بچگان

(۳) باز گشتن بحکایت مسافران و پیل بچگان

(۴) در بیان خطای مجبان که بهتر از صواب بیگانگان است

(۵) امر کردن حق تعالى موسى (ع) اگر مرا بخوانی بدعائی خوان مرا که بدان گناهی نکرده باشی

(۶) در بیان آن که الله گفتن نیازمند عین لبيك حق است

(۷) فریفتن روستائی شهری را و دعوت کردن او به لابه و الحاح بسیار

(۸) قصه اهل سبا و طافی کردن نعمت ایشان را و در رسیدن بشوخی طغیان و کفران و بیان فضیلت

شکر و وفا



## فهرست ترجمه دفتر الثالث من المتنوى

### رقم الصفحة

- ۸۳-۷۰ (۱) فى بيان تجمع اهل الافات على باب صومعة عيسى (ع) كل صباح  
لطلب الشفاء بدعاء
- ۹۴-۷۰ (۲) بقية قصة اهل سبا
- ۹۸-۹۴ (۳) فى بيان بقية حكاية زهاب السيد الحضرى الى طرف القرية بدعوة القروى
- ۹۹-۹۸ (۴) فى بيان دعوة الباز للبط من الماء الى الصحرا
- ۱۰۷-۱۰۰ (۵) عود الى حكاية السيد الحضرى مع القروى
- ۱۱۲-۱۰۷ (۶) فى بيان قصه اصحاب ضروان
- ۱۱۹-۱۱۲ (۷) فى بيان زهاب السيد الحضرى طرف القرية و الى الضيافة
- ۱۲۶-۱۱۹ (۸) زهاب السيد الحضرى مع اهله الى القرية
- ۱۳۲-۱۲۷ (۹) رعاية و تعظيم مجنون لذك الكلب المقيم فى محلّة ليلى
- ۱۴۹-۱۳۲ (۱۰) وصول السيد الحضرى و قومه الى القرية و اظهار القروى نفسه انه ما سمع  
بهم و ما رأهم

### شمازه صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) جمع آمدن اهل آفت هر صباحى بر در صومعه حضرت عيسى (ع) جهت طلبیدن شفاء بدعاى او
- (۲) بقية قصه اهل سبا
- (۳) بقیه قصه رفتن خواجه بدعوت روستائى بده
- (۴) دعوت کردن باز بطان را از آب بصحراء
- (۵) رجوع بحكايت خواجه و روستائى
- (۶) قصه کردن اصحاب ضروان و حيله کردن ایشان تا بى زحمت فقيران باغها قطف کنند
- (۷) روان شدن خواجه سوى ده رو به مهمانى
- (۸) رفتن خواجه و قومش بسوى ده
- (۹) نواختن مجنون آن سگ را که مقيم کوى ليلی بود
- (۱۰) رسیدن خواجه و قومش بسوى ده و نادیده و ناشناخته آوردن روستائى ایشان را

## فهرست ترجمه دفتر الثالث من المثنوی

### رقم الصفحة

- (۱) اشاره الى معرفة مدعى الكمال صاحب الكلام ومعرفة الهذر والغلط من العوام ۱۵۶-۱۴۹
- (۲) فى بيان وقوع ابن آوى فى حبّ و تلوّنه بدعوى الطاوسية بين ابناء آوى ۱۵۸-۱۵۷
- (۳) فى بيان دهن الرجل شفتيه و سبلته بجلد ذنب الغنم ومجيئ وسط الاصحاب قائلاً انا كذا اكلت نعماً كثيرة ۱۶۱-۱۵۹
- (۴) فى بيان امن بلعم باعور من مكر الله تعالى بان الحق جل وعلا امتحنه مراراً ۱۶۴-۱۶۲ ومنها اتى وجهه ايضاً
- (۵) خطف الهرة الذنب و خزى الرجل القرم ۱۶۵-۱۶۴
- (۶) فى بيان دعوى ابن آوى انه طاوس بعد ما وقع فى حبّ الصباغ ۱۶۸-۱۶۶
- (۷) تشبيه فرعون و دعواه الالهية بابن آوى الذى ادعى الطاوسية ۱۷۱-۱۶۸
- (۸) تفسير و لتعرفنهم فى لحن القول ۱۷۲-۱۷۱
- (۹) قصة هاروت و ماروت و جرأتهم على امتحانات الحق جل و علا ۱۷۵-۱۷۳
- (۱۰) سكر التيس من رؤية تيسة و فقره الى الجبل المقابل ۱۷۸-۱۷۵
- (۱۱) تمنى هاروت و ماروت مقام البشرية و غيره الحق تعالى ۱۸۱-۱۷۹

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) اشاره به شناختن مدعى كمال را صاحب كلام و گراف غلط از عوام
- (۲) افتادن شغال در خم رنگ و رنگین شدن و دعوى طاوسى كردن او معان شغالان
- (۳) چرب كردن مرد لافى سبليت خود را در بامداد پيوست دنبه و بيرون آمدن ميان حريفان كه من چنين و چنان خورده ام
- (۴) ايمن بودن بلعم باعور كه امتحانها كرد حضرت اورا و از آنها رو سپيد آمده بود
- (۵) بردن گربه دنبه را و رسوا شدن پهلوان
- (۶) دعوى طاوسى كردن ان شغال كه در خم صباغ افتاد
- (۷) تشبيه فرعون و دعوى ألوهيت بدان شغال كه دعوى طاوسى ميكرد
- (۸) تفسير و لتعرفنهم فى لحن القول
- (۹) قصه هاروت و ماروت و دليرى ايشان بر امتحانات حق تعالى
- (۱۰) مستى بز از ديدن بز ماده و جستن او بكوه مقابل
- (۱۱) تمنى هاروت و ماروت مقام بشرى را و غيرت حق تعالى



فهرست ترجمه دفتر الثالث من المثنوی

رقم الصفحة

- (١) فی بیان قصه رؤیا فرعون مجییء موسی و تدارك الفكر فی دفعه ١٨٤-١٨١
- (٢) فی بیان دعوة فرعون بنی اسرائیل الی المیدان لاجل الحيلة فی منع ولادة موسی (ع) ١٨٢-١٨٤
- (٣) فی بیان رجوع فرعون من المیدان بجانب مصر مسروراً بتفريق بنی اسرائیل عن نسائهم فی لیلة الحمل ١٨٩-١٨٨
- (٤) فی بیان مجامعة عمران أم موسی و حمل ام موسی ١٩١-١٨٩
- (٥) فی بیان وصية عمران زوجته بعد مجامعته لها ١٩٢-١٩١
- (٦) خوف فرعون من ذلك الصخب والصياح ١٩٣-١٩٢
- (٧) ظهور نجمة موسی علی السماء و بكاء المنجمين فی المیدان ١٩٩-١٩٣
- (٨) دعوة فرعون النساء النفساء جانب المیدان ایضا لاجل المكر ٢٠١-١٩٩
- (٩) فی بیان مجیء موسی للوجود و مجیء شحنة فرعون لبيت عمران و مجیء الوحي لأم موسی بان ارهى موسی فی النار ٢٠٣-١٠١

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (١) قصه خواب دیدن فرعون آمدن موسی را و اندیشه کردن در ردش
- (٢) بمیدان خواندن فرعون بنی اسرائیل را برای حيلة در وضع ولادت موسی (ع)
- (٣) باز گشتن فرعون از میدان بشهر شاد بتفرق بنی اسرائیل از زنانشان در شب حمل
- (٤) جمع آمدن عمران بمادر موسی و حامل شدن مادر موسی
- (٥) وصیت کردن عمران جفت را بعد از مجامعه آن
- (٦) ترسیدن فرعون از آن بانگ
- (٧) پیدا شدن ستاره موسی بر آسمان و غریو منجمان
- (٨) خواندن فرعون زنان نوزاد را سوی میدان هم جهت مکر
- (٩) بوجود آمدن موسی و آمدن عوانان بخانه عمران و وحی آمدن بمادر موسی که موسی را در در آتش انداز



فهرست ترجمه دفتر الثالث من المثنوی

رقم الصفحة

- (۱) مجی الوحي لام موسى ان ارمی موسى فی الماء ۲۰۴-۲۰۶
- (۲) فی بیان حکایة الحياتی الذی رأى فی الشتاء حية جامده ظنھا ميتھ ولقھا فی الحبال و أتى بها الى بغداد ۲۰۷-۲۲۳
- (۳) تهديد فرعون لموسى ۲۲۳-۲۲۵
- (۴) جواب موسى لفرعون عن التهديد له ۲۲۵-۲۲۶
- (۵) جواب فرعون لموسى ۲۲۶-۲۲۷
- (۶) فی بیان جواب فرعون لموسى و فی بیان مجی الوحي لموسى ۲۲۸-۲۲۹
- (۷) فی بیان اعطاء موسى المهلة لفرعون حتى يجمع السحرة من المداين ۲۲۹-۲۴۲
- (۸) فی بیان ارسال فرعون الرسل الى المداين بطلب السحرة ۲۴۲-۲۴۵
- (۹) فی بیان دعوة الساحرين لابيھما من القبر و سؤالھما من روحه حقيقة موسى ۲۴۵-۲۴۶
- (۱۰) فی بیان جواب الساحر الميت لاولاده و حلّه ما اشکل علیھم ۲۴۷-۲۴۹

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) وحی آمدن بمادر موسى که موسى را در آب افکن - ۱
- (۲) حکایت مارگیری که اژدهای فسرده را مرده پنداشت در ریسمانهای پیچید و ببغداد آورد ۲
- (۳) تهدید کردن فرعون موسى را ۳
- (۴) جواب موسى فرعون در تهدید که می کردش ۴
- (۵) پاسخ دادن فرعون موسى ۵
- (۶) جواب فرعون موسى و وحی آمدن موسى ۶
- (۷) مهلت دادن موسى (ع) فرعون را تا ساحران را جمع کند از مداین ۷
- (۸) فرستادن فرعون بمداین بطلب ساحران ۸
- (۹) خواندن آن دو ساحر پدر را از گور و پرسیدن از روان پدر حقیقت موسى ۹
- (۱۰) جواب گفتن ساحر مرده با فرزندان خود ۱۰

## فهرس ترجمه دفتر الثالث من المتنوى

### رقم الصفحة

- (۱) فى بيان تشبيه القرآن بعصا موسى وتشبيه وفاة النبى (ص) بنوم موسى (ع) و تشبيه قاصدى تغيير لقران بولدى الميت الساحر اللذين قصدا اخذ العصا لما وجدا موسى نائماً ٢٥٢-٢٤٩
- (٢) بقيه قصه موسى (ع) ٢٥٧-٢٥٢
- (٣) فى بيان جمع السحرة من المداين قدام فرعون و وجدانهم الخلع منه وضربهم اليد على الصدر اى التكفل فى قهر خصمه رقولهم ا كتب هذا علينا فان فينا الكفاية له ٢٦٠-٢٥٨
- (٤) فى بيان اختلاف بعض الناس فى كيفية الفيل و شكله ٢٦٩-٢٦٠
- (٥) بيان دعوة نوح (ع) أبنه وامتناعه بان امضى الى قلّة جبل يعصمنى ولا احمل لك منة ٢٧٨-٢٦٩
- (٦) فى بيان تطبيق الحديثين الشريفين الاول الرضا بالكفر كفر و الثانى من لم يرض بقضاي فليطلب ربّاً سوى - ٢٨١-٢٧٨
- (٧) مثل فى بيان ان الحيرة مانعة للبحث والفكرة ٢٨٣-٢٨١
- شماره صفحه برابر شماره ترجمه است
- (۱) تشبيه كردن قرآن را بعصای موسى و وفاة مصطفى (ص) تشبيه نمودن بخواب موسى وقاصدان تعبیر قرآن بآن دو ساحر بچه که قصد عصا کردند و موسى خفته بود
- (۲) بقيه قصه موسى (ع) ٢٥٧-٢٥٢
- (۳) جمع آمدن ساحران از مداين پيش فرعون و تشريفها يافتن و دست بر سينه زدن در قهر خصم و گفتن اين بر ما نويس -
- (۴) اختلاف در چگونگی و شکل فيل
- (۵) دعوت كردن نوح (ع) پسر را و سر كشیدن او که بر سر کوه روم و چاره کنم و منت تونکشم
- (۶) توفيق میان اين دو حديث شريف که الرضا بالكفر كفر و حديث ديگر که من لم يرض بقضائى فليطلب ربّاً سوائى -
- (۷) مثل اينکه حيرة مانع بحث و فکر است



## فهرس ترجمه دفتر الثالث من المتنوى

### رقم الصفحة

- (۱) فى بيان انه بين الصحابة قليلا ما يوجد حافظاً للمقرآن الكريم ٢٨٧-٢٨٣
- (۲) فى بيان مشغولية العاشق فى حضور المعشوق له يقرئه مراسلة العشق الخ- ٣٠٠-٢٨٧
- (۳) فى بيان هجوم البقرة على بيت الداعى بالحاح و دخوله فى البيت قال النبى (ص) ان الله يحب الملحجين . فى الدعاء ٣٠١ -
- (۴) فى بيان عذر الناظم و طلبه المدد و الاستعانة من الله تعالى ٣٠٦-٣٠٢
- (۵) فى بيان ان للعلم جناحين والظن له جناح واحد و مثال العلم واليقين ٣٠٨-٣٠٦
- (۶) فى بيان مرض الادمى بوهم التعظيم من الخلق و برغبة حكايت ميل الطلاب و حكايت المعلم ٣١٠-٣٠٨
- (۷) فى بيان تفاوت العقول فى اصل الفطرة و عتدالمعتزلة متناوية فى اصل الفطرة و التفاوت عندهم ناشىء من تحصيل العلم - ٣١١-٣١٠
- (۸) فى بيان رمى الاطفال المعلم على الوهم ٣١٣-٣١١

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) در بیان آنکه میان صحابه حافظ قرآن کم بود
- (۲) داستان مشغول شدن عاشق بعشقنامه و مطالعه کردن در حضور معشوق خویش الخ
- (۳) دویدن گاو در خانه دعا کننده بالحاح قال النبى (ص) ان الله يحب الملحجين فى الدماء
- (۴) عذر گفتن نظم کننده و مدد خواستن از ایزد توانا
- (۵) بیان آنکه علم را دوپر است و گمان را يك پر است و مثال علم و يقين -
- (۶) مثال رنجور شدن آدمى بر تعظيم خلق و رغبت مشتريان بوى و حكايت معلم
- (۷) در بیان آن که عقول متفاوت است در اصل فطرت و نزد معتزلة متساويست و تفاوت نزد ایشان از تحصيل علم است
- (۸) در وهم افکندن کودکان استاد را



## فهرست ترجمه دفتر الثالث من المثنوی

### رقم الصفحة

- (۱) فی بیان مرض فرعون بسبب الوهم الحاصل له من تعظیم الناس ۳۱۴-۳۱۵
  - (۲) فی بیان وقوع الاستاذ فی الوهم بسبب المرض ۳۱۷-۳۱۵
  - (۳) فی بیان ایقاع الصبیان مرة ثانية الاستاذ فی الوهم قائلین له یا استاذ ومن قرائتنا القرآن یزداد وجع رأسک ۳۱۸
  - (۴) فی بیان خلاص الاطفال من المکتب بهذا المکر ۳۱۹-۳۱۸
  - (۵) فی بیان ذهاب الامهات لعبادة الاستاذ ۳۲۰-۳۲۱
  - (۶) فی بیان ان الجسم للروح مثل اللباس وهذه اليد الجسمانية ردن یدالروح الخ ۳۲۲-۳۲۱
  - (۷) فی بیان حکایت ذلك الفقیر اللذی اختلى فی الجبل الخ ۳۲۴-۳۲۳
  - (۸) فی بیان رؤية الصائغ عاقبة الامر و کلام مع طالب استعارة المیزان علی وفق ذلك ۳۲۶-۳۲۴
  - (۹) فی بیان قصة ذلك الزاهد اللذی نذر ان لا اقطع فاکهة من الشجر الخ ۳۲۸-۳۲۶
- شماره صفحه برابر شماره ترجمه است
- (۱) بیمار شدن فرعون هم بوهم از تعظیم خلق
  - (۲) رنجور شدن استاذ از وهم
  - (۳) دوباره وهم افکندن استاذ را که ورا از قرآن خواندن ما درد سر افزاید
  - (۴) خلاص یافتن کودکان باین مکر -
  - (۵) رفتن مادران بعبادة استاذ
  - (۶) بیان آن که روح را تن چون لباسست و این دست آستین دست روح است الخ
  - (۷) حکایت آن درویش که در کوه خلوت کرد الخ
  - (۸) دیدن زرگر عاقبت کار را و بر سخن وفق طلب گفتن با مستعیر ترازو -
  - (۹) قصه زاهد کوهی که نذر کرده بود که میوه کوهی از درخت بار نکنم الخ

## فهرست ترجمه دفتر الثالث من المثنوی

### رقم الصفحة

- (۱) فی بیان رباط فتح القضاء الالهی بالخفاء و تشبیه اثره بصورة الظاهر ۳۳۲-۳۲۹
- (۲) فی بیان اضطراب ذلك الفقير الى قطاف الكمثرى من الشجرة النخ ۳۳۳-۳۳۲
- (۳) اتهام ذلك الشيخ بالسرقة و قطع یدہ ۳۳۸-۳۳۴
- (۴) فی بیان کرامات الشيخ الاقطع و بیان نسجه الزنبیل بیده ۳۴۰-۳۳۸
- (۵) فی بیان سبب جرأة سحره فرعون على قطع اليد و الرجل منهم ۳۴۴-۳۴۰
- (۶) فی بیان شکایة البغل للجمال ان انا کثیراً اقع على وجهی وانت لم تقع الا نادراً و جوابه ۳۴۷-۳۴۴
- (۷) فی بیان اجتماع اجزاء حمار عزیر بعد تفسخها بأذنه تعالى وترکها کالاول امام عین عزیر ۳۴۹-۳۴۷
- (۸) فی بیان عدم فعل الشيخ الحبر الجزع على موت اولاده ۳۵۲-۳۴۹
- (۹) فی بیان عذر الشيخ عن عدم بکائه على اولاده ۳۵۸-۳۵۳
- شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) تشبیه بند قضا بصورت پنہان با اثر پیدا
- (۲) مضطر شدن آن فقیر نذر کرده بکندن امرود از درخت النخ
- (۳) متهم کردن آن شیخ را با دزدان و بریدن دستش را
- (۴) کرامات شیخ اقطع و زنبیل بافتن او بدو دست
- (۵) سبب جرأت ساحران فرعون بر قطع دست و پا
- (۶) شکایت کردن استر پیش شتر که من بسیار بر روی می افتم و تو نمی افتی الا بنادر و جواب
- گفتن آن
- (۷) اجتماع اجزاء خر عزیر بعد از مردنش بأذن الله تعالى و در همان اندام مرکب شدن پیش
- چشم عزیر (ع)

(۸) جزع نا کردن شیخ بزرگوار بر مرگ فرزندان خویش

(۹) عذر گفتن شیخ بر نا گریستن بر اولادش

## فهرس ترجمه الدفتر الثالث من المتنوى

### رقم الصفحة

- (۱) فى بيان قراءة قصة الشيخ الضرير ونظره فى وجه المصحف و كونه بصيرا وقت القرائه ۳۵۹
- (۲) فى بيان صبر لقمان لما راى داود (ع) اصطنع خلقاً بهذه النية بان الصبر عن السؤال يكون سببا للخلاص من الغم و موجبا للفرج ۳۶۰-۳۶۱
- (۳) فى بيان بقية حكايت الشيخ الضرير و قرائته المصحف ۳۶۵-۳۶۱
- (۴) قصة بعض اولياء الله اللذين رضوا باحكامه ولايتضرعون اليه بتبديل حكم و لايقولون بدل يا ربنا هذا الحكم ۳۶۵-۳۶۶
- (۵) فى بيان سؤال بهلول ذلك الدرويش ۳۶۶-۳۷۲
- (۶) فى بيان قصة الدقوقي و كراماته ۳۷۲-۳۷۴
- (۷) عود ثانيا الى قصة الدقوقي ۳۷۴-۳۷۶
- (۸) فى بيان طلب موسى من الخضر (ع) السر مع كمال النبوة و القرية ۳۷۸-۳۷۹

### شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) قصه خواندن شيخ ضرير مصحف از روى و بينا شدن وقت قرائت -
- (۲) صبر كردن لقمان چون داود (ع) حلقها مى ساخته از سؤال كردن با اين نيت كه صبر از سؤال كردن موجب فرج است
- (۳) بقيه حكايت نابينا و مصحف خواندن او
- (۴) قصه بعض اولياي خداوند متعال كه راضيند باحكام حق و لابه نكنند كه اين حكم را بگردان -
- (۵) سؤال كردن بهلول آن درویش را
- (۶) قصه دقوقي و كراماتش -
- (۷) باز گشتن ب قصه دقوقي -
- (۸) سر طلب كردن موسى از خضر (ع) با كمال نبوت و قربت



## فهرست ترجمه دفتر الاول من المشنوی

### رقم الصفحة

- |         |  |
|---------|--|
| ۳۸۱-۳۷۹ | (۱) عود الى قصة الدقوفی                          |
| ۳۸۲-۳۸۱ | (۲) فی بیان ظهور مثال سبعة شموع فی طرف الساحل    |
| ۳۸۴-۳۸۲ | (۳) تكوين تلك الشموع السبعة على مثال شمعة واحدة  |
| ۳۸۵-۳۸۴ | (۴) رؤية تلك الشموع فی نظر الدقوفی سبعة رجل      |
| ۳۸۶-۳۸۵ | (۵) رجوع تلك الرجال السبعة اشجاراً سبعة مرة اخرى |
| ۳۹۲-۳۸۶ | (۶) اختفاء تلك الاشجار عن اعين الناس             |
| ۳۹۳-۳۹۲ | (۷) صيرورة الشجرة الواحدة سبعة اشجار             |
| ۳۹۸-۳۹۳ | (۸) صيرورة تلك الاشجار السبعة سبعة رجال          |
| ۴۰۴-۳۹۸ | (۹) تقدم الدقوفی فی الامام لأمامة اولئك القوم    |

### شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) باز گشتن بقصه دقوفی
- (۲) نمودن مثال هفت شمع سوی ساحل -
- (۳) شدن آن هفت شمع بر مثال يك شمع
- (۴) نمودن آن شمعها در نظر دقوفی هفت مرد
- (۵) باز شدن آن هفت مرد هفت درخت
- (۶) مخفی بودن آن درختان از چشم خلق
- (۷) يك درخت شدن آن هفت درخت
- (۸) هفت مرد شدن آن هفت درخت
- (۹) پیش رفتن دقوفی بامامت آن قوم -

## فهرس ترجمه دفتر الثالث من المثنوی

### رقم الصفحة

- (۱) اقتداء ذلك القوم بأمامة الدقوقي  
 ۴۰۸-۴۱۲
- (۲) فی بیان اشاره السلام يوم القيمة من هيبة الحق طرف يده اليمنى و طلب استعانة و الشفاعة  
 من الانبياء (ع)  
 ۴۱۲-۴۱۴
- (۳) فی بیان استماع الدقوقي فی الصلوة من الفلك بكاء و تصويت الخلق لما تقرر غرق الفلك  
 ۴۱۴-۴۱۸
- (۴) فی بیان تصورات الرجل الحازم  
 ۴۱۸-۴۱۹
- (۵) فی بیان دعاء و شفاعة الدقوقي فی خلاص تلك السفينة  
 ۴۱۹-۴۳۲
- (۶) فی بیان انكار تلك الجماعة على شفاعة الدقوقي و طيرانهم من محلهم و تحير الدقوقي بانهم  
 ذهبوا على الهواء ام ذهبوا فی الارض  
 ۴۳۲-۴۳۵
- (۷) ايضاً فی بیان حكايت ذلك طالب الرزق الحلال بلا كسب ولا تعب فی عهد داود (ع) واستجابة  
 دعائه  
 ۴۳۵-۴۳۶

### شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) اقتدا کردن آن قوم بأمامه دقوقي
- (۲) بیان اشارتهای سلام سوی دست راست از هیبت محاسبة حق و از انبياء (ع) استعانت و شفاعت  
 خواستن
- (۳) شنیدن دقوقي در نماز افغان اهل کشتی را در حال غرق شدن
- (۴) در بیان تصورات مرد حازم
- (۵) دعاء و شفاعت دقوقي در خلاص آن کشتی
- (۶) انکار کردن آن جماعت بر شفاعت دقوقي و پیریدن ایشان و ناپدید شدن در پرده غیبت و حیران  
 شدن دقوقي که بر هوا رفتند یا در زمین -
- (۷) باز شرح کردن آن طالب از روزی حلال بی کسب و رنج در عهد داود (ع) و مستجاب شدن  
 دعاء او

### فهرست ترجمه‌الدفتري الثالث من المتنوى

#### رقم الصفحة

- (۱) فى بيان ذهاب كل من الخصمين عند داود (ع) ۴۳۶-۴۴۶
- (۲) فى بيان استماع داود (ع) كلام كل من الخصمين و سؤال واقع الحال من المدعى ۴۴۶-۴۴۸
- (۳) فى بيان حكم داود (ع) على ذابح البقرة ۴۴۸-۴۴۹
- (۴) فى بيان تضرع ذلك الشخص الفقير من حكم داود (ع) ۴۴۹-۴۵۲
- (۵) فى بيان ذهاب داود (ع) فى الخلوة حتى يظهر ما هو الحق ۴۵۲-۴۵۳
- (۶) فى بيان حكم داود على صاحب البقرة بان خل عنها و تشنيع صاحب البقرة على داود ۴۵۳-۴۵۴
- (۷) فى بيان حكم داود على صاحب البقرة بان اعط جميع مالك لهذا الفقير ۴۵۴-۴۵۶
- (۸) فى بيان عزم داود على دعوة الخلق لتلك الصحراء و ابراز السر الخفى و قطع جميع الحجج ۴۵۶-۴۵۸
- (۹) فى بيان اعطاء يد و رجل و لسان الظالم الشهادة ايضاً على سر الظالم فى الدنيا ۴۵۸-۴۶۱
- (۱۰) فى بيان ذهاب الخلق للخارج جانب تلك الشجرة ۴۶۱-۴۶۳
- شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) رفتن هردو خصم پیش داود نبی (ع)
- (۲) شنیدن داود سخنان هردو خصم و سؤال کردن از مدعى
- (۳) حکم داود بر کشنده گاو -
- (۴) تضرع کردن آن شخص از حکم داود (ع)
- (۵) خلوت رفتن داود تا آنچه حقست پیدا شود
- (۶) حکم کردن داود بر صاحب گاو که از سر گاو برخیز و تشنيع صاحب گاو
- (۷) حکم کردن داود بر صاحب گاو که همه مال خود را بوى بده -
- (۸) عزم کردن داود بخواندن خلق بدان صحراء که راز را فاش کند و حاجتها را همه قطع کند
- (۹) گواهی دادن دست و پا و زبان ظالم بر سر ظالم هم در دنیا
- (۱۰) بیرون رفتن خلق بسوی آن درخت



## فهرس ترجمه دفتر الثالث من المتنوى

### رقم الصفحة

- (۱) فى بيان قصاص داود القاتل بعد الزامه بالحجة ٤٦٣-٤٦٦
- (۲) فى بيان ان النفس هى محل ذلك القاتل المدعى قتل البقرة و ان قاتل البقرة هو العقل والمراد من داود الحق تعالى او الشيخ الخ ٤٦٦-٤٦٧
- (۳) فى بيان فرار عيسى (ع) لاعلى الجبل من الحمقى ٤٧٦-٤٨٢
- (۴) فى بيان قصة اهل سبا و بيان حمقهم و بيان عدم تأثير نصيحة الانبياء فيهم - ٤٨٢-٤٨٧
- (۵) فى بيان شرح ذلك الاعمى الناظر للبعيد و ذاك الاعمى الذى يستمع كثيراً و ذاك العريان الذى هو كان طويل الذيل اى الحريص وطويل الامل ومحبا المال والجاه ٤٨٧-٤٩١
- (۶) فى بيان وصف سرور اهل سبا وعدم شكرهم ٤٩٢-٤٩٤
- (۷) فى بيان مجىء الرسل لنصيحة اهل سبا ٤٩٤-٤٩٥
- (۸) جواب القوم للانبياء و جواب الانبياء (ع) لهم ٤٩٥-٥٠٠

### شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) قصاص داود خونى را بعد از الزام حجت برو
- (۲) بيان آنكه نفس آدمى بجای آن خونى است كه مدعى گاو كشته بود و آن گاو كشته عقلمست و داود حقست يا شيخ
- (۳) گريختن عيسى (ع) بر فراز كوه از احمقان -
- (۴) قصه اهل سبا و حماقت ايشان و اثر ناكردن نصيحت انبيا بر احمقان -
- (۵) شرح آن كور دوربين و آن كر تيز شنو و آن برهنه دراز دامن
- (۶) قصه خرمى اهل سبا و عدم شكرانه آنان
- (۷) آمدن پيغمبران حق بنصيحت اهل سبا
- (۸) جواب قوم انبيا را و جواب انبيا (ع) ايشان را -

## فهرست ترجمه دفتر الثالث من المثوى

### رقم الصفحة

- (۱) فی بیان طلب اهل سبا المعجزة ، من الانبياء ۵۰۲-۵۰۰
- (۲) فی بیان اتهام القوم الانبياء اتیانهم الحجة عليهم ۵۰۳-۵۰۲
- (۳) فی بیان حکایت الارانب انهم ارسلوا للفيل اربنا وقالوا قل للفيل انا رسول قمر السماء ارسلنى اليك لأقول لك احذر من ماء هذه العين و اجتنبه كما قالوا فى كتاب كليله ۵۰۵-۵۰۳
- (۴) فی بیان جواب الانبياء (ع) الطعن اهل سبا و جواب المثل الذى ضربوه ۵۱۰-۵۰۵
- (۵) فی بیان انه لا يلىق لاحد ان يأتى بمثل على الخصوص فى باب الله تعالى ۵۱۲-۵۱۰
- (۶) فی بیان ضرب قوم نوح المثل فى زمان اصطناعه السفينة ۵۱۳-۵۱۲
- (۷) فی بیان ذلك اللص الذى كان يحفر و سألوه ما تفعل نصف الليل فى هذا الحائط قال اضرب طبلاً ۵۱۴-۵۱۳
- (۸) فی بیان جواب ذلك المثل الذى قاله المنكرون لانبيائهم من رسالة الارنب واعطائه الخبر للفيل من قمر السماء ۵۲۰-۵۱۴

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) معجزه خواستن قوم سبا از انبيا (ع)
- (۲) متهم داشتن قوم انبيا را و حجت آوردن
- (۳) حکایت خر گوشی که خر گوشان پیش پیل فرستادند که بگو من رسول ماه آسمانم پیش تو که ازین چشمه آب حذر کن چنانکه در کتاب کلیله گفته است -
- (۴) جواب گفتن انبياء طعن ایشان را و مثل آوردن
- (۵) بیان آنکه هر کسی را نرسد مثل آوردن خاصه در درگاه الهی -
- (۶) مثل زدن قوم نوح در زمان کشتی ساختن
- (۷) حکایت آن دزد که حفر میکرد پرسیدنش چه میکنی نیم شب در زیر بن دیوار گفت دهل می زنم
- (۸) جواب آن مثل که منکران گفتند از رسالت خر گوش پیغام پیل را از ماه آسمان

## فهرس ترجمه دفتر الثالث من المتنوى

### رقم الصفحة

- (۱) فى بيان معنى الحزم و مثال الرجل الحازم ۵۲۳-۵۲۰
- (۲) فى بيان و خامه شغل ذلك الطير الذى ترك الحزم من الحرص و الهوى ۵۲۶-۵۲۳
- (۳) فى بيان حكايت نذر الكلاب فى كل شتاء لما ياتى الصيف تبني بيتاً لأجل الشتاء ۵۳۲-۵۲۶
- (۴) تكرار اولئك المنكرين حججهم الجبرية ۵۳۲-
- (۵) ايضاً جواب الانبياء (ع) للجبرية ۵۳۶-۵۳۲
- (۶) تكرار القوم الاعتراض على الانبياء ۵۳۸-۵۳۷
- (۷) ايضاً جواب الانبياء (ع) لهم ۵۴۲-۵۳۸
- (۸) حكمة خلق النار فى ذلك العالم و خلق السجن فى هذا العالم لتكون معبد المنكرين بان  
اثننا طوعاً او كرهاً ۵۴۴-۵۴۲

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) معنى حزم و مثال مرد حازم
- (۲) و خامه کار آن مرغ که ترک حزم کرد از حرص و هوى
- (۳) حكايت نذر کردن سگان در زمستان که تابستان چون آید خانه سازیم بهر زمستان
- (۴) مکرر کردن آن منکران حجتهای جبریان را
- (۵) باز جواب انبياء (ع) جبریان را
- (۶) مکرر کردن قوم اعتراض را بر انبياء (ع)
- (۷) باز جواب گفتن انبياء (ع)
- (۸) حکمت در آفریدن دوزخ در آن جهان و زندان درین جهان تا معبد منکران گردد که اثننا  
طوعاً او کرهاً



## فهرس ترجمه دفتر الثالث من المتنوى

### رقم الصفحة

- (۱) فى بيان سبب تسخير الله الجبارين لصورة الملوك كما اصطنع موسى (ع) باباً صغيراً على ربض و سور القدس لاجل ركوع جبارين بنى اسرائيل وقت مجيئهم داخل الباب كما قال الله تعالى فى سورة البقرة ( و اذ قلنا للملئكة - الآية ٥٤٧-٥٤٥ )
- (۲) قصة عشق الصوفى على سفرة خالية ٥٥٠-٥٤٧
- (۳) فى بيان خصوصية يعقوب و ذوقه من وجه يوسف كاس شراب الحق تعالى و استشمامه ريح الرحمن من ريح يوسف و حرمان اخوة يوسف و غيرهم منها - ٥٥٥-٥٥٠
- (۴) حكايت الامين و غلام المذى كان حريصاً على الصلوة وله انس كثير بعظيم المناجاة ٥٥٩-٥٥٥
- (۵) فى بيان يأس الانبياء من عدم قبولهم لدعوتهم لقوله تعالى حتى اذا استيأس الرسل ٥٦٢-٥٥٩
- (۶) فى بيان ان الايمان مقلد للخوف و الرجاء ٥٦٤-٥٦٢
- (۷) فى بيان الحديث الذى قاله الرسول (ص) ان الله اولياء اصفياء ٥٦٥-٥٦٤

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) بيان آنكه حق تعالى صورت ملوك را سبب مسخر كردن جباران كه مسخر حق نيند ساخته است چنانكه موسى (ع) باب صغير ساخت بر ربض قدس جهت ركوع جباران بنى اسرائيل كه در وقت آمدن سر فرو كنند كه - و اذ قلنا للملئكة - الآية
- (۲) قصه عشق صوفى بر سفرة تهى
- (۳) مخصوص بودن يعقوب (ع) بپشيدن جام حق از روى يوسف و كشيدن بوى حق از بوى يوسف و كشيدن بوى حق ، از بوى يوسف و حرمان برادران و غيرهم از اين هر دو -
- (۴) حكايت امين و غلامش كه نماز باره بود و انس داشته بود در نماز به مناجات عظيم
- (۵) نوميد شدن انبياء (ع) از قبول و پذيرفتن منكران قوله تعالى ( اذا استيأس الرسل )
- (۶) بيان آن كه ايمان و رجاء مقلد خوب است
- (۷) بيان آنكه رسول (ص) فرمودند ان الله اولياء اصفياء

## فهرست ترجمه دفتر الثالث من المتنوى

### رقم الصفحة

- (۱) فى بيان حكايت رمى أنس (رض) المندیل الذى اعطاه الرسول (ص) له فى التنور المملو بالنار ولم يحرق  
 ۵۶۸-۵۶۵
- (۲) فى بيان حكاية امداد الرسول (ص) لسرية العرب من العطش و قلة الماء و تقرير الهلاك لهم والجمال والناس تدلت السنيتها من قلة الماء  
 ۵۷۲-۵۶۸
- (۳) فى بيان ملاقبة ذلك الغلام الاسود من جانب الغيب بالمعجزة و جعله (ص) الغلام الاسود ابيض بأذنه تعالى  
 ۵۸۰-۵۷۳
- (۴) فى بيان ان كل ما اعطاه الله تعالى و خلقه من السموات و الارض والاعيان و الاعراض خلقه لاستدعاء ذوى الحاجات الخ  
 ۵۸۲-۵۸۰
- (۵) فى بيان اتيان المرأة الكافرة بالطفل الرضيع الى النبی (ص) و نطقه كعيسى (ع) بمعجزات الرسول  
 ۵۸۵-۵۸۲
- (۶) فى بيان خطف العقاب خف النبی (ص) و ذهابه فى الهواء و سقوط حية سوداء منه ۵۸۸-۵۸۶

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) حكايت مندیل در تنور پر آتش انداختن أنس (رض) و نا سوختن آن
- (۲) قصه فرمان رسیدن حضرت رسول (ص) کاروان عرب را که از تشنگی و بی آبی دور مانده بودند و دل بر مرگ نهاده شتران و خلق زبان بیرون انداخته -
- (۳) مشک آن غلام از غیب پر آب کردن بمعجزه و آن غلام سیاه را رو سپید کردن بأذن الله تعالى
- (۴) بیان آن که حق تعالى هر چه داد و آفرید از سموات و ارضین و اعیان و اعراض همه باستدعای حاجت آفرید الخ
- (۵) آمدن زن کافره با طفل شیر خواره نزد يك مصطفی (ص) و ناطق شدن طفل چون عيسى بمعجزات رسول (ص)
- (۶) ربودن عقاب موزه حضرت رسول (ص) را و بردن در هوا و نگون کردن و از او مار سیاه بیرون افتادن

## فهرست ترجمه دفتر الثالث من المثنوی

## رقم الصفحة

- (۱) فی بیان وجه اخذ العبرة من هذه الحکایة و معرفة الیقین ان مع العسر یسراً ۵۸۸-۵۹۰
- (۲) استدعاء شخص من موسى (ع) ان یعلم لسان البهائم ۵۹۰-۵۹۳
- (۳) اُتیان الوحی الی موسى من الحق تعالی بان علمه الشیء اللذی یتستدعیه او علم بعض منه ۵۹۳-۵۹۶
- (۴) فی بیان فناعة ذلك الطالب بتعليم لسان الديك والدجاج و الاوز و البط و لسان الكلب من موسى (ع) و اجابة موسى له ۵۹۶-۵۹۷
- (۵) جواب الديك للكلب ۵۹۷-۶۰۰
- (۶) فی بیان خجل الديك عند الكلب بسبب كذبه بالمواعيد الثالثة ۶۰۰-۶۰۳
- (۷) اخبار الديك عن موت السيد ۶۰۳-۶۰۷
- (۸) فی بیان اسراع ذلك الشخص نحو موسى بالتنزید و الأمان لما سمع من الديك ۶۰۷-۶۰۹
- خبر موته

## شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) وجه عبرت گرفتن ازین حکایت و یقین دانستن (ان مع العسر یسراً)
- (۲) استدعا نمودن شخص از موسى (ع) آموختن زبان بهائم را
- (۳) وحی آمدن از حق تعالی بموسی که بیاموزش چیزی که استدعای کند یا بعضی از آن را
- (۴) قانع شدن آن طالب بتعليم زبان مرغهای خانگی و سگ و اجابت کردن موسى (ع) او را
- (۵) جواب خروس سگ را
- (۶) خجل گشتن خروس پیش سگ بسبب دروغ شدن سه وعده
- (۷) خبر کردن خروس از مرگ خواجه
- (۸) دویدن آن شخص بموسی (ع) بزنگار چون از خروس خبر مردن خود شنید



## فهرست ترجمه دفتر الثالث من المتنوى

### رقم الصفحة

- (۱) دعاء موسى (ع) لذاك الشخص ان يذهب من الدنيا مع الايمان ۶۱۱-۶۱۰
- (۲) اجابه الحق تعالى لموسى (ع) ۶۱۲-۶۱۱
- (۳) فى بيان حكايت تلك المرأة التى ولدها لا يعيش فبكت و تضرعت للحق و أتى جواب منه بان عدم حياة ولدها بمثابة الرياضة والجهاد لها ۶۱۶-۶۱۲
- (۴) فى مجىء حمزة (رض) الى الحرب حاسراً ۶۱۷-۶۱۶
- (۵) جواب حمزة (رض) ۶۱۷-۶۱۶
- (۶) اعمال الحيلة لدفع الغبن فى البيع والشراء ۶۲۷-۶۱۷
- (۷) فى بيان وجدان بلال (رض) الوفاة بالسروور ۶۳۴-۶۳۱
- (۸) حكمة عود البدن خراباً بالموت ۶۳۶-۶۳۴
- (۹) فى بيان تشبيه الدنيا بالحمام الظاهر بالسعة وفى المعنى الضيق و تشبيه النوم بالموت اللذى به الخلاص من هذا الضيق ۶۴۰-۶۳۶

### شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) دعا كردن موسى (ع) آن شخص را تا با ايمان از دنيا رود
- (۲) اجابت كردن حق تعالى موسى (ع)
- (۳) حكايت آن زن كه فرزندش نمى زيست و ناليد بحق جواب آمد كه اين عوض رياضت و بجاي جهاد و مجاهده آنست
- (۴) در آمدن حمزه (رض) در حرب بى زره
- (۵) جواب حمزة (رض)
- (۶) حيله دفع مغبون شدن در بيع و شراء
- (۷) وفات يافتن بلال (رض) با شادى
- (۸) حكمت ويران گشتن تن بمرگ
- (۹) تشبيه دنيا بگرما به ظاهر فراخست و بمعنى تنگ و تشبيه خواب بمرگ كه خلاص است از اين تنگي

## فهرست ترجمه دفتر الثالث من المثنوی

### رقم الصفحة

(۱) فی بیان ذاك اللذى كلما كان غفلة و غما و ظلمة و رخاوة جملة من البدن الذى هو ارضى و

۶۴۰-۶۴۴

سفلى لى ولك

۶۴۵-۶۴۸

(۲) فی بیان تشبيه النص المطلق مع القياس

۶۴۸-۶۵۱

(۳) آداب المريدين والمستمعين عند فيض الحكمة من لسان الشيخ

(۴) فی بیان فهم كل حيوان رائحة عدوه و حذره منه و بيان خسارة لمن هو عدو اللذى لا يمكن

۶۵۱-۶۵۴

الحذر منه و لالفرار منه و لا اماكن من مقابلته

(۵) فی بیان الجمع والتفريق بين النفى والايجاب لشيء واحد النسبة و اختلاف الجهة

۶۶۱-۶۶۴

(۶) مسئله فناء و بقاء الدرويش الكامل

(۷) فی بیان قصة و كيل صدر جهان اللذى اتهم و من خوفه على روحه هرب من بخارا ثم عشقه و

۶۶۴-۶۶۶

رجعه الى بخارا و سحبه اليها لان امر الدنيا سهل على العشاق

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

(۱) بیان آنکه هر چه غم و غفلت و کاهلی و تاریکیست همه از تن است که ارضی است و سفلی

لى و لك

(۲) تشبيه نص مطلق با قياس

(۳) آداب رعایت و مریدان و شنوندگان در وقت جوش حکمت از زبان شیخ

(۴) شناختن هر حیوان بوی عدوی خویش را و حذر کردن و خسارت آن کس که عدو کسی بود

که ازو حذر و فرار و مقابله ممکن نی

(۵) جمع و تفريق میان نفی و اثبات يك چیز از روی نسبت و اختلاف جهت

(۶) مسئله فنا و بقای درویش کامل

(۷) قصه و كيل صدر جهان که متهم شد و از بخارا گریخت از بیم جان باز عشقش کشید که کار

جهان سهل باشد عاشقان را

## فهرست ترجمه دفتر الثالث من المثنوی

## رقم الصفحة

(۱) فی بیان قصه ظهور روح القدس بصورة انسان فی وقت عری و اغتسال مریم و التجائها لربها  
تعالی  
۶۶۶-۶۷۸

(۲) قوله روح القدس لمریم (ع) انا رسول الحق لا تضطربی ولا تستری عنی  
۶۷۸-۶۸۲

(۳) فی بیان عزم ذلك الوکیل علی الرجوع الی بخارا من سبب عشقه کالر حل اللذی  
لا یبالی  
۶۸۲-۶۸۵

(۴) فی بیان سؤال المعشوق من عاشقه الغریب السیاح فی زمان غربتك ایّ بلدة الطف و اعمر و  
اکثر ناسا و اعظم نعمة و افرح منظراً  
۶۸۶

(۵) فی بیان منع الاحباء الوکیل عن اجوعه الی بخارا و تخويفه و بیان جواب الوکیل لهم انی  
بلا خوف و لا ابالی  
۶۸۷-۶۹۲

(۶) فی بیان وضع وجه ذلك العاشق جانب بخارا  
۶۹۶-۶۹۸

شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

(۱) پیدا شدن روح القدس بصورت آدمی بر مریم وقت برهنگی و غسل کردن و ناله کردن  
مریم بحق تعالی

(۲) گفتن روح القدس مریم (ع) من رسول حقم آشفته و نهان از من مشو

(۳) عزم کردن آن وکیل از عشق که رجوع کند به بخارا لا ابالی وار

(۴) پرسیدن معشوق از عاشق غریب خود که از شهرها کدام شهر خوشتر یافتی و انبوه تر و محتشم تر  
و پر نعمت تر و دلگشا تر

(۵) منع کردن دوستان او را از رجوع کردن به بخارا و تهدید کردن و پاسخ لا ابالی گفتن او

(۶) رو نهادن آن بنده عاشق سوی بخارا



## فهرست ترجمه دفتر الثالث من المتنوى

### رقم الصفحة

- (۱) فی بیان مجیء العاشق لبخار ابلاخوف بنحو لا ابالی و تحذیر الاحباء من الظهور فی بخارا ۶۹۸-۷۰۰
- (۲) فی بیان قول العاشق للعذال الملیمین المهد دین ۷۰۱-۷۰۷
- (۳) فی بیان وصول ذاك العاشق لمعشوقه لما غسل یدیه من روحه ای فرغ منها
- (۴) فی بیان وصف ذلك المسجد المهلك للضيف وفى وصف ذاك العاشق من بنحو لا ابالی طالب الموت الذى صار ضيفا فيه ۷۰۸-۷۱۰
- (۵) مجیء الضیف الى ذاك المسجد المهلك للضيف ۷۱۰-۷۱۱
- (۶) فی بیان لوم اهل المسجد للضيف العاشق على نومه هناك و تهدید هم له ۷۱۱-۷۱۲
- (۷) جواب العاشق للناصح واللائمین ۷۱۳-۷۱۵
- (۸) فی بیان جالینوس والحكماء اللذین هم بمشرب جالینوس من عشقهم عشقهم مقصور على هذه الدنيا - الخ ۷۳۵-۷۳۶

### شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) در آمدن عاشق در بخارا لا ابالی و تحذیر کردن دوستان او را از آمدن بآن شهر
- (۲) جواب گفتن عاشق عاذلان و تهدید کنندگان را
- (۳) رسیدن آن عاشق بمعشوق خویش چون دست از جان خود بشست
- (۴) صفت آن مسجد که مهمان کش بود و آن عاشق مرگ جوی لا ابالی که در آن مسجد مهمان شد
- (۵) آمدن مهمان در آن مسجد مهمان کش
- (۶) ملامت کردن اهل مسجد عاشق را از شب خفتن در آنجا و تهدید کردن مر او را
- (۷) جواب گفتن عاشق ناصحان و ملامت گویان را
- (۸) عشق جالینوس برین حیاة دنیا بود که هنر از اینجا هم بکار می آید هنری نه ورزیده است که در آن بازار بکار آید الخ

## فهرست ترجمه‌الدفت‌ر الثالث من‌المثنوی

### رقم‌الصفحة

- (۱) لوم اهل‌المسجد‌للمضیف ۷۲۰-۷۱۵
- (۲) فی بیان قول‌الشیطان لقریش هلموا لحرب احمد فانی اعاونکم و ادعو قبیلتی لمعاونتکم و فی بیان هربه عند ملاقات‌الصفین ۷۲۸-۷۲۱
- (۳) تکرار‌العذال نصیحتهم لضیف‌المسجد ۷۳۵-۷۲۸
- (۴) فی بیان قول‌المسافر لهم‌الجواب و مجیئه لهم بالمثل ان حارس‌الزرع‌الذی یدفع صوت‌الدف‌والطیر اراد ان یدفع‌الجمل من‌الزرع وکان‌هذا‌الجمل حاملا لنقارة‌السلطان محمود و یضربون علیها و هی علی ظهره
- (۵) فی بیان تمثیل فرار‌المؤمن من‌البلاء بسبب اضطرابه و عدم صبره بعدم فرار‌الحمص مع سایر‌الحوائج فی غلیان‌القدر و فورانه خارج‌القدر و یصیر علی رأس‌القدر حتی یخرج منه ۸۵۷-۷۵۱
- (۶) تمثیل صبر‌المؤمن علی‌الابتلاء لما یکون واقفا علی منفعة سر‌الابتلاء و حقیقته ۷۵۸ - شماره صفحه برابر شماره ترجمه است
- (۱) ملامت کردن اهل‌مسجد مهمان‌کش
- (۲) گفتن شیطان قریش را که بجنگ احمد (ص) آید که من یاریها کنم و قبیله خود را بیاری خوانم و گریختن او در وقت ملاقات‌صفین
- (۳) تکرار نصیحت عاذلان بمیهمان‌مسجد
- (۴) جواب گفتن مهمان‌ایشان را و مثل آوردن بدفع کردن حارس کشت بیانگ دَف از کشت‌اشتری را که کوس محمودی را بر پشت او زدندی
- (۵) تمثیل گریختن مؤمن و بی‌صبری او در بلاء با اضطراب و بی‌فراری نخود و دیگر حوایج در جوش دیگ و بر سر دیگ تا بیرون جهد از دیگ
- (۶) تمثیل صابر شدن بر ابتلاء چون بر سر منفعت بلا واقف شود

### فهرست ترجمه‌الدفتز الثالث من المثنوی

#### رقم الصفحة

- (۱) فی بیان عذر ربه البيت للحمص و حکمت مسکها له فی الغلیان ۷۵۹-۷۵۸
- (۲) فی بیان تتمه قصه مسافر ذاک المسجد و بیان ثباته و صدقه ۷۶۱-۷۵۹
- (۳) فی بیان ذکر خیال قاصرین الفهم القبیحین ۷۶۸-۷۶۱
- (۴) فی بیان تفسیر الحدیث للنبی (ص) ان للقران ظهراً و بطناً ۷۶۷
- (۵) فی بیان ان ذهاب الانبیاء و الاولیاء الی الجبال و الغارات لم یک لاخفاء انفسهم ولاجل الخوف الخوف من الخلق بل لارشاد الخلق و التحریض علی الانقطاع من الدنیا بقدر الامکان ۷۷۰-۷۶۸
- (۶) فی بیان تشبیه صورة الاولیاء و تشبیه صورة کلام الانبیاء بصورة عصاء موسی و رقیه عیسی ۷۷۲-۷۷۱
- (۷) تفسیر قوله تعالی یا جبال او بی معه الطیر ۷۷۴-۷۷۲
- (۸) فی بیان جواب الطاعن فی المثنوی من قصور الفهم ۷۷۷-۷۷۵
- (۹) فی بیان ضرب الحکیم المثل فی تنفیر مهر الفرس من شرب الماء بسبب تصفیر ۷۸۲-۷۷۷
- شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) عذر گفتن کدبانو بنخود و حکمت در جوش داشتن کدبانو نخود را
- (۲) بقیه قصه مهمان مسجد و ثبات و صدق او -
- (۳) ذکر خیال قاصر فهمان بداندیش
- (۴) تفسیر خبر مصطفی (ص) ان للقرآن ظهراً و بطناً
- (۵) بیان آن که رفتن انبیا و اولیا در کوهها و غارها جهت پنهان کردن خویش یا جهت خوف و تشویش از خلق نیست بلکه جهت ارشاد خلق است و تحریض بر انقطاع از دنیا بقدر امکان
- (۶) تشبیه صورت اولیا و تشبیه صورت کلام اولیاء بصورت عصای موسی و صورت فسون عیسی
- (۷) تفسیر قوله تعالی یا جبال او بی معه والطیر
- (۸) جواب طعنه زننده بر مثنوی از قصور فهم
- (۹) مثل زدن در رمیدن کره اسب از آب خوردن بسبب سوت کشیدن صاحبش



## فهرست ترجمه دفتر الثالث من المتن

### رقم الصفحة

- (۱) فی بیان قصه الضیف المسجد اللذی یموت فیہ الضیف المسافر ۷۸۳-۷۸۲
- (۲) فی بیان تفسیر و اجلب علیهم بخیلک و رجلک ۷۸۷-۷۸۴
- (۳) فی بیان وصول الصوت المنسوب الی الطلسم نصف اللیل لضيف المسجد ۷۹۳-۷۸۷
- (۴) ملاقات ذاک العاشق مع صدر جهان ۸۰۲-۷۹۴
- (۵) فی بیان جذب کل عنصر لجنسه المحتبس فی ترکیب الادمی ۸۰۴-۸۰۲
- (۶) فی بیان انجذاب الروح لعالم الارواح و طلبها و میلها لمقرها و انقطاعها عن اجزاء الاجسام اللتی هی قید لرجل یاذی الروح ۸۱۰-۸۰۵
- (۷) فی بیان فسخ العزائم و نقضها ای انعکاسها لیعلم الانسان ان المالك والقاهر الخ ۸۱۲-۸۱۰
- (۸) فی بیان نظر الرسول (ص) الی الاسراء و تبسمه و قوله عجب من قوم یجرون الی الجنة بالسالسل ۸۱۴-۸۱۲

شماره صفحه برآبر شماره ترجمه است

- (۱) بقیه قصه مسجد مهمان کش
- (۲) تفسیر آیه و اجلب علیهم بخیلک و رجلک
- (۳) رسیدن بانگ طلسمی نیم شب بمهمان مسجد
- (۴) ملاقات آن عاشق با صدر جهان
- (۵) جذب هر عنصری جنس خود را که در ترکیب آدمی محتبس شده است
- (۶) منجذب شدن روح بعالم ارواح الخ
- (۷) فسخ عزائم و نقض قصهها جهت باخبر کردن آدمی است از آنکه مالک و قاهر اوست و گاه گاه عزم او را فسخ ناکردن از این جهت است تا طبع او را بر عزم کردن دارد و او را تنبیه باشد
- (۸) نظر کردن پیغمبر با سیران و تبسم کردن او الخ

## فهرست ترجمه‌های دفتر الثالث من المثنوی

### رقم الصفحة

- (۱) تفسیر هذه الآية ( ان تستفتحوا فقد جاءكم الفتح ) يا طاعنون فلتتم اللذی هو منا ومن محمد  
اینا احق اعطه يا رب الفتح والنصرة وهذا الكلام فلتتموه من ذلك السبب حتی اللذی سمع  
کلامکم یظن انکم بالاعراض طالبین الحق و الان اعطیناه النصره لمحمد لتروا صاحب  
الحق  
۸۱۵-۸۱۸
- (۲) فی بیان سر رجوع الرسول بالامراد ولاحضور فجعل الله تعالی لقد عدم المراد فتحاً ولو كانت  
انا فتحنا فی الصورة غلقاً و لكن فی المعنی فتحاً مثلاً ولو کان فی الظاهر کسر نافجة المسک  
کسراً لكن فی المعنی جبراً  
۸۱۹-۸۲۱
- (۳) فی بیان قوله لاتفضلونی علی یونس بن متى  
۸۲۱-۸۲۴
- (۴) فی بیان اطلاع الرسول علی طعنهم لشماتته  
۸۲۴-۸۲۵
- (۵) فی بیان جواب الرسول (ص) الاسراء  
۸۲۵-۸۳۰
- (۶) فی بیان ان الطاغی فی عین القهر مقهور و فی عین منصوريته ماسور  
۸۳۰-۸۳۷

### شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) تفسیر آیه ان تستفتحوا فقد جاءكم الفتح طاعنان می گفتند که از ما و محمد آنکه برحق  
است فتح و نصرتش بده و این را بدین سبب می گفتند که گمان داشتند خود برحق اند  
و طالب حق اکنون بی غرض محمد (ص) منصور شد
- (۲) بیان آنکه بامراد باز گشتن رسول (ع) از حدیبیه حق تعالی لقب آن فتح کرد که انا فتحنا  
لك فتحاً مبیناً بصورت غلق بود و بمعنی فتح چنانچه شکستن نافه بمعنی درستی است
- (۳) تفسیر این خبر که مصطفی فرمود لاتفضلونی علی یونس بن متى
- (۴) آگاه شدن پیغمبر بر طاعنان بر شماتت او و درك مقاصد آن رسولان
- (۵) جواب گفتن رسول (ص) اسراء را
- (۶) بیان آنکه طاغی در عین قاهری در مقهوریست

فهرست ترجمه دفتر الثالث من المتنوى

رقم الصفحة

- (۱) فی بیان جذب العاشق المعشوق را من حيث لا يعلم العاشق ولا يرجو ولا يخطر بباله و يظهر من ذلك الجذب اثر في العاشق الا الخوف المحزج بالياس مع دوام الطلب ۸۳۷-۸۳۹
- (۲) وصول البخارى العاشق بخدمة صدر جهان ۸۴۰-۸۴۱
- (۳) طلب البعوضة العدل من حضرت سليمان من جور الهواء ۸۴۱-۸۴۵
- (۴) فی بیان امر سليمان البعوضة المتظلمة باحضار خصمها لديوان الحكم ۸۴۵-۸۴۸
- (۵) فی بیان تطيب المعشوق خاطر العاشق له حتى يفیق العاشق و يرجع ۸۴۹-۸۵۵
- (۶) فی بیان افاقة العاشق العديم اللب و توجهه بالثناء والشكر ۸۵۵-۸۶۷
- (۷) فی بیان حكاية العاشق الذى فراقه طويل وامتحانه كثير ۸۶۷-۸۷۲
- (۸) فی بیان وصول العاشق لمعشوقه و بيان ان الطالب بطاقته لوجد وجد صدق رسول الله ۸۷۳-۸۷۸
- شماره صفحه برابر شماره ترجمه است

- (۱) جذب عاشق معشوق را بحیثیکه نمیداند الخ
- (۲) رسیدن بخاری عاشق در بندگی صدر جهان
- (۳) دادخواهی پشه از دست باد بحضرت سليمان (ع)
- (۴) امر کردن سليمان پشه متظلم را باحضار خصم بمحکمه
- (۵) نواختن عاشق معشوق بیهوش خود را تا بیهوش باز آید
- (۶) بیهودی یافتن عاشق بیهوش و روی آوردن به ثنا و شکر
- (۷) حکایت آن عاشق دراز هجران بسیار امتحان
- (۸) یافتن عاشق معشوق را و بیان آنکه جوینده یابنده بود که من طلب شیئاً وجد وجد صدق رسول الله (س) من يعمل مثقال ذرة خيراً يره -



# فهرس اهم رؤس المطالب العلمیة المندرجة

## فی الشرحین العربی و الفارسی

الفلك الدخانی و الفلك الروحانی (مقدم مولانا)

- (۱) السنة النبویة التثلیث بالوضوء
- (۱) اشتباه مؤلف النهج فی تفسیر (اعذار) و کلمه (بہل) فی المصراع الثانی فی قوله  
( بر کشا کجینہ اسرار را در سوم دفتر بہل اعذار را )
- (۵) صحیح البیت الاتی کما فی نسخة لکنناہور لا کما فی نسخة النهج وان کان المعنی بالمأل واحداً (۵)  
( گوش آن کس نوشد اسرار جلال کو چو سوسن صد زبان اقتاد لال ) و معنی نوشد ( نیوشد )
- (۹) ای تسمع
- اشتباه مؤلف النهج فی تفسیر بیت ( آکل و مأکول را حلقست و نای غالب و مغلوب را عقلست  
( و رای )
- (۱۲)
- (۱۳) قال صدرالدين القنوی فی أعجاز البیان لكل شیء غذاء الخ
- (۲۰) قال ابن القيم للنفس اربعة دور - الخ
- (۲۶) تفسیر قوله ( گشت شهرستان چون فردوسشان دجله آب سیه رو بین شان )
- (۲۸) تفسیر قوله ( رقص و جولان بر سر میدان کنند چون جہند از نقص بر رقصی تنند )
- (۳۱) معنی مرز فی قوله ( بر سر هر ژاژ خا و مرز شان )
- (۳۶) تفسیر قوله ( بنگر اکنون زنده اطلس پوش را هیچ اطلس دست گیرد هوش را )
- (۳۸) منشأ حکایت اولاد الفیل
- (۵۱) تفسیر قوله ( آن کشیدن زیر لب آواز را یاد کردن مبده و آغاز را )
- (۵۲) تفسیر قوله ( ناله سگ در رهش بی جذبه نیست زانکہ هر راغب اسیر رهنی است )
- (۶۶) تفسیر الایہ فی قصه اهل سبا ( لقد کان لسبأ )

## فهرس اهم رؤس المطالب العلمية المندرجة في الشرحين العربي والفارسي

تفسير البيتين اللذين اولهما ( قبض دل قبض عوان شد لاجرم گشت محسوس آن معانی زد علم ) ( ۸۲ )

تفسير قوله ( جز کسی کاندلر قضا اندر گریخت خون اورا هیچ تریبمی نریخت ) ( ۱۰۶ )

تفسير الاية ( انا بلونا هم كما بلونا اصحاب الجنة ) في قصده اصحاب ضرران ( ۱۰۲ )

معنى الاستدراج في قوله ( هر چه غیر اوست استدراج تست کر چه تخت و ملک تست و تاج تست ) ( ۱۱۴ )

تفسير قوله ( صورت خود چون شکستی سوختی صورت کل را شکست آموختی ) ( ۱۲۹ )

تفسير قوله ( اهل تن را جمله علم بالقلم واسطه افراشت در بذل کرم ) ( ۱۳ )

تفسير الابيات اللتي اولها ( آن که مرداری خورد یعنی نبید شرع او راسوی معذوران کشید ) ( ۱۴۶ )

والايراد عليها بناء على مذهب الشافعية والحنفية و توجيهه -

( تفسير قوله ( که بیران را بغلطاق فراخ زامتحان پیدا شود او را دوشاخ ) ( ۱۴۹ )

تفسير قوله ( بانگ می آید که تعریفش کند همچو مصدر فعل تصریفش کند ) ( ۱۷۲ )

حکمة قتل الانبياء نقلا عن قول محي الدين بن عربي في الفصوص ( ۲۰۱ )

استباه مؤلف النهج في تفسير قوله البيتين اللذين ( چونکه وا گردید کله از ورود پس فقد آن

بز که پیش آهنگ بود ) ( ۲۳۳ ) و ( ۲۳۴ )

التفسير العربي و الفارسي لقوله ( خاطر آرد بس شكال اينجا و ليك بگسلد اشكال را أستور

نيك ) ( ۲۳۷ )

تفسير البيتين ( گوشه بی گوشه دل شد رهی است تاب لاشرقی ولاغربی از مهبی است ) ( ۲۳۸ )

هم از آن سو جو که وقت درد تو می شوی در ذکر یار بی دو تو )

الفرق بين المثل والمثال ( ۲۴۱ )

تفسير قوله ( چا کرانت شهرها گیرند و جاه دین تو گیرد ز ماهی تا بماء ) ( ۲۵۱ )

المراد من موسى العصا والعصا واليد و فرعون الخ ( ۲۵۹ )



## فهرست اہم رؤس المطالب العلمیۃ المندرجۃ فی الشرحین العربی والفارسی

- تفسیر قوله ( گفتمش این کفر مقضی بی قضااست هست آثار قضا این کفر راست ) ونقل قول شیخ  
 محی الدین فی الفتوحات (۲۷۹)
- تفسیر الابیات الثلاثة بعد ذاک البیت ایضاً اللتی اولها ( راضیم در کفر زان رو کہ قضااست  
 نه از این رو کہ نزاع و خبث ماست ) و بیان الشیخ محی الدین فی الفتوحات (۲۸۰)
- تفسیر قوله ( وصف مطلوبی چو ضد طالبی است وحی نور برق سوزنده نبی است ) (۲۸۴)
- تفسیر قوله ( ای تقاضا کرد رون همچون جنین چون تقاضا میکنی اتمام این ) (۳۰۲)
- تفسیر قوله ( این همه گوید کہ او ضالست و گہ بی خبر از حال او در امر عم ) (۳۰۵)
- تفسیر الابیات الثلاثة اللتی اولها ( دید بر پشت عیال بولہب تنگ هیزم گفت حمال حطب ) و  
 تاویل القول بان امرأة ابی لہب حمالة الحطب النخ (۳۳۱)
- معنی کلمۃ (مر) بالعدد الفارسی (۳۳۳)
- سبب حبس ہاروت و ماروت فی بئر بابل (۳۳۷)
- تفسیر قوله ( روز در خوابی مگو کان خواب نیست سایہ فرع است اصل جز مہتاب نیست ) (۳۴۲)
- قصۃ حیاء عزیز و حیاء حمارہ بعد مائة عام (۳۴۷)
- تفسیر قوله ( رحمت جزوی بود مر عام را رحمت کلی بود ہمام را )
- تفسیر قوله ( ہر طروقہ این فروقی کی شناخت چون دقوقی کو در این دولت بتاخت ) (۳۷۲)
- تفسیر قوله ( همچو داودم نود نعبہ مراست طمع در نعبہ حریضم ہم بخاست ) (۳۷۶)
- تفسیر قوله ( باز آن یکبار دیگر ہفت شد مستی و حیرانی من زفت شد ) (۳۸۳)
- قال صدر الدین القنوی فی مصطلحات الصوفیۃ ان البدلاء سبعة رجال النخ (۳۸۵)
- تفسیر قوله ( زانکہ خود مہدوح جز یک بیش نیست کیشہازین روی جز یک کیش نیست ) (۴۰۵)
- نقل قول عبدالوہاب الشعراوی فی موازینہ بالاتحاد ۴۶۵
- قال صدر الدین القنوی القلب باصطلاح اهل القلوب الصنوبری النخ (۴۲۹)
- الافوال فی ربط هذا البیت ( دل نباشد غیر آن دریای نور دل نظر گاہ خدا وان گاہ کور ) (۴۳۰)
- (تفسیر قوله ( ناندرد دامت آن سنگہا تا بدانی نقد را از زنگہا ) (۴۳۰)



### فهرست اهم رؤس المطالب العلمیة المندرجة فی الشرحین العربی و الفارسی

- تفسیر قوله ( دم ماران را سرمارست کیش ) و معنی المثل لاق لذنب الحیة رأس الحیة ( ۵۰۸ )
- تفسیر قوله ( این چه ماند آخر ای کوران خام با مهی که شد زبونش خاص و عام ) ( ۵۱۵ )
- تفسیر قوله ( که زاشک چشم او روئید نبت که چرا اندر جریده لاست نبت ) ( ۵۳۱ )
- تفسیر الابیات الاربعة اللتی اولها ( رنجها داده کان را چاره نیست آن بمثل سنگی و فطس و  
عمی است ) ( ۵۴۸ )
- معنی کلمة کخ کخ و نقل الحدیث عن النبی (ص) فیها ( ۵۸۸ )
- تفسیر قوله ( ماهیان را بحر نگذارد برون خاکیان را بحر نگذارد درون ) ( ۵۶۰ )
- تفسیر قوله ( نفس اول راند بر نفس دوم ماهی از سر گنده باشد نی ز دم )  
ربط هذالبیت الثانی بالبیت اللذی قبله وهما  
زانکه از گل گر تو بر گش بر کنی خنده نگذارد نگرده منثنی
- گوید از خاری چرا افتم بغم خنده را من خود ز خار آورده ام ( ۵۸۹ )
- معنی جهاز فی البیت الاتی و تفسیره ( اصل مارا حق پی بانگ نماز داد هدیه آدمی رادر جهاز ) ( ۶۰۱ )
- تفسیر قوله فی بلال ( هر سیه دل خود سیه دیده ورا مردم دیده سیه آمد چرا ) ( ۶۳۲ )
- تفسیر ذین البیتین ( چون بار آدمی زاده بزاد پای خود بر فرق علتها نهاد ) ( ۶۴۳ )
- علت اولی نباشد دین او علت جزوی ندارد کین او
- تفسیر قوله ( زانکه ماهیات و سر سران پیش چشم کاملان باشد نهان ) ( ۶۵۷ )
- معنی ( یورتگه ) فی قوله ( از پناه حق حصارى به ندید یورتگه نزدیک آن دژ بر گزید ) ( ۵۶۹ )
- تفسیر قوله ( چون شکاری می نمایندشان ز دور جمله حمله می فرایند آن طیور ) ( ۶۷۲ )
- تفسیر قوله ( ترک جوشی کرده ام من نیم خام از حکیم غزنوی بشنو تمام ) ( ۶۷۵ )
- ( غم چو بینی در کنارش کش بعشق از سر ربوه نظر کن در دمشق ) ( ۶۷۶ )
- تفسیر الابیات الاربعة اللتی اولها ( درشان آشوب و چرخ و زلزله نی زیاد است و بار معضله )  
و فيه معنی الزیادات والدور والتسلسل و مسئلة الکیس والخلع والمبارات ( ۶۹۳ ) ( ۶۹۴ )

## فهرس اهم رؤس المطالب العلمیة المندرجة فی الشرحین العربی و الفارسی

- معنی (تبورك) فی قوله ( چون تبورك است این تهدیدها پیش آنچه دیده است این دیدهها ) (۶۳۹)
- الیقین فی اللغة و عند العرفاء (۷۴۳)
- معنی (چگل) فی قوله ( و آنچه خاکی یافت زو نقش چگل ) (۷۴۴)
- معنی ( زر جعفری ) (۷۴۵)
- معنی (خربطی) (۷۶۵)
- معنی قولهم ( کلام الله قائم بالذات ) (۷۷۶)
- معنی طلسم (۷۸۷)
- تفسیر قوله ( مرد حق را چون به بینی ای پسر تو گمان داری بر او نار بشر ) (۷۹۲)
- غزوه حدیبیه (۸۱۹)
- قریضه با طاء است نه با ضاد (۷۲۰)
- معنی کلمه جدجد (۸۲۹)
- در حاشیه نسخه لکناهور کلمه صفوت در این مصراع ( گرچه میدانی بصفوت حال من ) (۸۵۶)
- با غین معجمه ( بصفوت ) آمده است معنی ( شست ) فی قوله ( اولاً بشنو که چون ماند م ز شست اول و آخر ز پیش من بجست ) (۸۵۷)
- تفسیر قوله - چرخ بر خواند قیامت نامه را تا مجرد بر دریده جامه را (۸۶۱)
- ذکر خبر المروی عنه (ص) ستفترق امتی بعدی علی ثلث و سبعین فرقة (۸۶۱)
- خبر المثل المعروف ( اللج شوم لعن الله اللج ) (۸۷۶)



خلاصه سودمندترین فوائد لغوی و عرفانی اسرارالحکم ملاحادی سبزواری بردفتر  
اول و دوم و سوم مثنوی مولانا که ترجمه شده است با اشاره بموارد اختلاف نسخه

### ترجمه و نسخه اسرارالحکم

#### (۲) از دفتر اول که ترجمه شده است

ترجمه (۲۵) مثنوی (۷) بندر گستاخی کسوف  
آفتاب - اسرار ۱۶ یعنی از گستاخی قمر بود که  
در قدام شمس ایستاد چه کسوف شمس یخیلوله  
قمر است میان ابصار و شمس در وقت اجتماع هر  
دو در برج واحد .

ترجمه (۳۱) مثنوی (۴) - خود غریبی در جهان  
چون شمس نیست شمس جان باقی است کورا  
امس نیست اسرار ص ۱۸ - یعنی عجیبی مخفی نماید  
که نتوان شمس ظاهر گرفت اگرچه مصراع دوم  
چنین باشد که شمس جان باقی است کورا امس  
نیست چه مناسبت بین مصرعین مفقود است و نیز  
غرابت محصور نیست بشمس ظاهر و غربت باعتبار  
انحصار در فرد هر فلکی و فلکینی دارد الخ  
مرحوم سبزواری تناسب میان مصرعین نمیداند  
در صورتیکه با ترجمه مذکور تناسب بخوبی نمایان  
و هیچگونه انتقادی بر اصل نمی آید

ترجمه ۴۷ مثنوی (۷) پیش شاهنشاه بردش  
خوش نیاز تا بسوزد بر سر شمع طراز اسرار  
ص ۱۹ طراز شهرست در چین که مشک خوب و  
صورت خوب بسیار دارد و انوری گوید : دل ما  
تنگتر از پسته خوبان ختن جان ما تیره تر از

ترجمه (۱۵) مثنوی (۵) (ترك استثنا مراد  
قسوتی) اسرار صفحه ۱۲ (مراد قوتی است)  
قوت صحیح است نه قسوت که در بعض نسخ است -  
در صورتیکه قسوت بنظر نیز صحیح است بلکه  
از لحاظ اغراق شاعرانه و قساوت قلب که قرآن  
کریم هم آنرا به سنگ تشبیه فرمودند در این  
مورد سزاوارتر از کلمه قوت میباشد -

ترجمه (۱۹) مثنوی (۳) میرسد از دور مانند  
هلال نیست بود و هست بر شکل خیال - اسرار  
ص ۱۴ - شرحی برای تشکل خیال بچند شکل  
نگاشتند - و با شرح عربی النهج القوی که ذکر  
شده هم موافقت دارد -

ترجمه (۲۴) مثنوی (۱) - مانند رنج زرع بیل  
و داسمان - اسرار ص ۱۶ - داسمان و داس فراز  
درودگری معروف ترجمه ۲۴ مثنوی (۴) - چون  
گدایان زله ها برداشتند - زله طعامیکه برای  
کسی نگاه دارند و در قاموس گوید زله اسمی  
است برای چیزی که برداری از مائده صدیقت یا  
خوشت - در برهان قاطع مینویسد زله در عربی  
طعامی گویند که مردم فرومایه از جایی بیاورند  
و برند .



بمعنی جمال است که جوالق معرب جوال است. اه -  
 بدیهی است این تقریر اشتباه بررگی است زیرا  
 که باروش سخن و ابیات بعد که در آنها میفرمایند  
 (کو چو خود پنداشت صاحب دلق را) توافق  
 ندارد. برای اینکه گذشته از اینکه در لغت عرب  
 جوالقی بمعنی خارکش یا جمال نیامده است و  
 تنها بمعنی جوال دوز و تنگ فروش ذکر شده  
 میبایستی این خارکش یا جمال در این مورد صوفی  
 و صاحب دلق و سر برهنه هم باشد و آن عاده  
 بسی بنظر دور می نماید ولی صحیح آنست که  
 در پاورقی صفحه ۶۰ از همین ترجمه اول بنقل  
 از النهج القوی ذکر شده است که الجولقی هو  
 کالبکشی والحیدری والقلندری و یقولون هذا  
 لمن یخلق لحيه و حواجه الخ - و در حقیقت  
 جولقیه فرقه خاصی از صوفیه است

ترجمه ۶۹ مثنوی (۳) روی هریک می نگر می  
 دار پاس بو که گردی تو ز خدمت روشناس -  
 اسرار ۲۵ (بو که گردی) بو مخفف بوده باشد  
 بسیار آمد و گذشت اه در برهان قاطع مینویسد  
 (بوک) بضم اول و سکون ثانی و کاف مخفف بود  
 که و باشد که باشد - کلمه تمنی است و در عربی  
 عسی و لعل گویند و بمعنی مکر هم هست - و در  
 این بیت نیز بمعنی تمنی است چنانچه ترجمه نشده  
 ترجمه (۷) مثنوی (۶) شیر پشمن از برای گد  
 کنند بومسلم را لقب احمد کنند - اسرار دم کند  
 تکدی بکاف عربی اه صحیح آنست که (گد)  
 بکاف فارسی است - برهان قاطع مینویسد - گد  
 بفتح اول و سکون ثانی بمعنی گدا باشد که گدائی  
 کنند است و گدائی را نیز گویند -

ترجمه ۸۳ مثنوی (۱) بس ستاره آتش از آه  
 جهید وین دل شوریده پذیرفت و کشید - اسرار  
 ۲۵ ستاره های آتش خاطر ملکیه است که از عالم  
 بالا نزول میکند و روشنیهائی که از اعمال صالحه

طره خوبان طراز و بمعنی نقش و زینت و کارخانه  
 شکر سازی در خوزستان آمده و باین سه معنی  
 مناسب است تشبیه در اول و سیم -

ترجمه ۴۲ مثنوی (۴) گفت کوی او کدام است  
 و گذر از سر پل گفت و کوی غاتفر (اسرار  
 ص ۱۹ غاتفر بغین معجمه و تائى مثناة فوق و بعضی  
 بجای فاقاف ضبط کرده اند محله است از سمرقند  
 و بمعنی شهر ترکستان حسن خیز که سروانجا  
 بسیار خوب شود هم آمده ازرقی گوید - پری  
 ندارد رنگ شکفته گل سرخ پری ندارد بالای  
 سرو غاتفری.

ترجمه (۴۴) مثنوی (۳) - وعده اهل کرم گنج  
 روان - اسرار ص ۱۹ (گنج روان) گنج قارون  
 که بزمین فرو رفت چنانچه در فرهنگ است و  
 میشود که مطلق باشد و روانی آن رواج او باشد  
 اه در فرهنگ برهان قاطع گنج قارون را ذکر  
 نه کرده است -

ترجمه (۴۸) مثنوی (۴) کاشکی آن تنگ بودی  
 یک سری تا نرفتی بروی این بد داوری اسرار  
 ص (۱۲۰) بعضی چنین معنی کردند که کاشکی یکسر  
 داشت تا این بد داوری نمیشد و اینجا دو سراسر  
 که شاه عشق بکنیزی داشت و او عشق بزرگر  
 و چنین شوق و کلام از باب تمنی امر محالست اه -  
 ترجمه (۵۱) مثنوی (۵) - (تو مگو مارا بدان  
 شه بار نیست) اسرار ص ۳۰ (بار) بیای موحده  
 بمعنی رخصت است اه ولی ترجمه بر وفق نسخه  
 النهج شده است که کلمه (یار) باشد بایاء مثناة  
 و بمعنی معین و نصیر است - و بنظر می آید که  
 نسخه اسرار الحکم اصح است -

ترجمه ۵۹ - مثنوی (۸) جولقی سر برهنه می  
 گذشت با سر بی مو بسان طائوس و طشت اسرار  
 ص (۲۱) جولق چو زورق خاریست پس معنی  
 جولقی خارکش باشد و اگر مخفف جوالقی باشد

(۳۷) حاصل ایات تشبیه نفس است مرتبه سنگ و آهن که مقدحه وزناد گویند که از آنها آتش بیرون می آورند و تشبیه بتها بخوردهای آتش که اینها را بآب بتوان خاموش کرد و مرتبه بچشمه که آب سیاه از آن جوشد و تنها بکوزه ها و سبوها که از آن آب سیاه پر کنند آنها را توان شکست و آن چشمه را بسهولت نتوان قطع کرد. ترجمه ۱۶۴ مثنوی (۳) صورت نفس از بجوئی ای پسر قصه دوزخ بخوان با هفت در. اسرار ۳۷ یعنی نفس و مشاعران روح است و معنی دوزخ و هفت در آن جسد است و صورت بیان آنست که مشاعر ظاهره پنج است و مدارک باطنه اگر چه بتغلیب پنج می گویند لیک مدرک دو است که حس مشترک و هم باشد سه دیگر حافظند و متصرف همان مدرکات و این قوی هر گاه استعمال شوند در ادراک اشیا باعتبار وجه النفس نه وجه الله.

ترجمه ۱۷۹ مثنوی (ره) هست تسبیح بخار آب و گل مرغ جنت شد صدق نفخ دل. اسرار (۳۹) هست نسبیحت تا آخر دو بیت معنی آنست که تسبیح و حمد از برای مرغ جنت بمنزله ماده اند برای مرغ دنیا چه ماده هر چیز باید مناسب او باشد مرغ دنیوی عناصر طبیعی ماده آنست و مرغ برزخی و از روی عمل صالح و ملکه حمیده ماده آنست در حدیث است (فی الجنة قیعان غراسها قول المؤمن سبحان الله)

ترجمه ۱۸۵ مثنوی (۳) طائفه نخجیر در وادی خوش بودشان از شیر دایم کشمکش. اسرار ۴۰ (نخجیر) حیوان شکاری اه. نخجیر با جیم فارسی بر وزن تصویر بمعنی شکار و شکاری و شکار کننده و شکار کردن و شکار گاه باشد و بهائم دشتی و هر جانور صحرائی را نیز گویند برهان قاطع.

ترجمه ۲۱۰ مثنوی (۴) وصف صورت نیست

در شبستان دل پیدا میشود و دزد نهان شیطان و نفس است و انگشتها عبارت از خواطر ظلمانیه است که وسوس و هوا جس است.

ترجمه ۹۴ مثنوی (۳) و دندانی جانب این سور و عرس از ضیاء الحق حسام الدین پیرس. اسرار ۲۸ (عرس) بالضم طعام الولیمه اه. صحیح همانست که در پا ورقی ترجمه از النهج القوی ذکر شده است. اراد بالعرس العروس المحبوبة استعارها لشمس الدین علی موجب الاولیاء عرائس الله الخ ترجمه ۱۱۳ مثنوی (۱) کیمیا سازست چه بود کیمیا معجزه سازست چه بود سیمیا. اسرار ۲۹ چه کیمیا تغلیب جمادی است بجمادی دیگر و این کیمیا تغلیب جمادی بود بملکیت و ما فوق و سیمیا نیرنجات و ان علم خیالاتست. پس سیمیا بی حقیقت است و معجزه بخشی عین حقیقت است ترجمه ۱۱۶ مثنوی (۳) ای بسا گنج کنان گنج کاو کان خیال اندیش را شد ریش گاو. اسرار (۳) که با پاورقی عربی و فارسی دو صفحه ۱۱۶ و ۱۱۷ ترجمه موافقت دارد.

ترجمه ۴۳ مثنوی (۸) چون بصورت بنگری چشمت دواست تو بنورش در نگر کان یک تو است اسرار ۳۵ تو بفتح تاء مثناة فوق بمعنی تاب که از تابش آفتاب و غیره باشد.

ترجمه (۱۵۰) مثنوی (۵) آنچه شیرین است او شد ناردانگ و آنچه پوسیده است نبود غیر بانگ اسرار ۳۶ (ناردانگ) نار داد دانه انار را از قبیل اضافه مقلوبست و الحاق کاف در کلام مولوی بسبب آنست که در فرس دانه را دانگ بفتح نون گفته اند. در برهان قاطع مینویسد. دانگ بفتح ثالث و سکون کاف مطلق دانه را گویند اعم از گندم و جو و ماش و عدس و غیره. ترجمه (۱۶۲) مثنوی (۴) آهن و سنگ انفس و بت شرار آن شرار از آب میگیرد قرار. اسرار



ترجمه ۲۲۶ مثنوی (۱) زانکه پوش پادشاهان  
از هواس بار نامه انبیا را کبریاست - اسرار ۴۵  
بارنامه بیای عربی تفاخر اه - بارنامه بر وزن  
کارنامه بمعنی اسباب تجمل و حشمت و بزرگی  
باشد و منت نهادن بر کسی و پروانه فرمان و  
رضا و رخصت دادن باشد بدیدن خانه سلاطین و  
بمعنی نازش و مباحثات و لقب نیک و تفاخر هم آمده  
است ( برهان قاطع )

ترجمه ۲۲۹ مثنوی (ه) جان زپیدائی و نزدیکی  
است گم چون شود بر آب و لب خشکی چو خم  
اسرار ۴۵ چنانچه شیخ رئیس در وصف نفس می  
فرماید - محجوبة عن کل مقلة عارف و هی اللتی  
سفرت و لم تتبرقع الخ

ترجمه ۲۳۴ مثنوی (ه) هر نفس نو میشود  
دنیا و ما بی خبر از نوشدن اندر بقا - اسرار  
۴۶ - متکلمین می گویند العرض لایقی ازمانین  
و حکما می گویند العالم متغیر و بعض حکما در  
جواهر عالم یعنی اجسام و قوی و طبایع تجدد و  
تبدل قائلند و از کلمات عرفاست - لاتکرار فی  
التجلی - و شیخ شبستری می گوید - بهر جزوی  
ز کل کان نیست گردد کل اندر دم زامکان نیست  
گردد جهان کل است و در طرفه الامین عدم گردد  
و لایقی زمانین الخ

ترجمه اه ۲ مثنوی (۱) بوالبشر کو علم  
الاسماتک است صد هزاران علمش اندر هر رگ  
است - اسرار ۴۷ - تک اینجا بتا مثناة فوق و  
کاف فارسی بمعنی بن چون تک درخت و بمعنی  
روش و هردو مناسب است و اما یک بیای فارسی  
بمعنی درجه و پله نردبان بکاف عربی است و  
تقیه با رگ نمیشود و بعضی یک مخفف مخفف  
بیک و بیوک ترکی بمعنی بزرگ خوانده اند -  
اه این بیان همه تکلف و اصح (بگ است) چنانچه  
ترجمه شده و در پا ورقی نیز بتفسیر این کلمه

اندر جامها عالم و عادل بود در نامها اسرار ۴۳  
مراد بوصف اوصاف معنویه روحانیه مثل حیوة  
و توابع آن پس صورت در جامه است و حیوة و  
روح که حی بالذات است در جامه نگنجد و اگر  
خامه بغاء معجمه باشد بقرینه نامه جایز است و  
اگر جام بخوانیم نیز رواست مثل - عکس روی  
تو چو در جام افتاد - عالم - یعنی وجود کتبی او  
و اگر نام بخوانیم وجود لفظی عالم و عادل در  
اسمهای لفظیه مراد خواهد بود -

ترجمه ۲۱۸ مثنوی (۷) لوح حافظ لوح محفوظی  
شود روح او از روح محفوظی شود - اسرار (۴۴)  
یعنی حافظ او لوح محفوظی شود چنانکه در میان  
حکما معروف است که عقل فعال خزانه عاقله است -  
و لوح محفوظ در اغلب بر نفس کلیه فلکیه اطلاق  
میشود چون قلم بر کل - روح او از روح محفوظی  
شود - اول بضم را و ثانی بفتح را جناس محرف  
است - ولی اصح آنست که ثانی هم بضم راست  
و بمعنی الروح الامین و جبرئیل باشد چنانچه  
روش سخن اقتضا دارد و پس از این بیت هم  
میفرمایند - چون معلم بود عقلش ز ابتدا - الخ  
و مراد جبرئیل و الروح الامین است

ترجمه ۲۴۴ مثنوی (۴) پوست چه بود گفتهای  
رنگ رنگ چون زره بر آب نبود کش درنگ  
اسرار ۴۵ چون زره بتقدیم مهمله بر معجمه رنگ  
از رزیدن بوزن رسیدن بمعنی رنگ کردن که  
از آنست رنگ دز و اینجا رنگ مداد و مثلش  
مراد است بطور نوشتن بر آب و اما بتقدیم  
معجمه بر مهمله که اراده شود عدم درنگ تخصیص  
است بلا مخصص مگر باعتبار ترکیب گفته و باز  
هم تکلف دارد اه چون نسخه النهج و غیره انواعاً  
( چون زره بر آب نبود کش درنگ ) بهمان  
نحو هم ترجمه شده ولی نسخه دوم آن را بهمین  
معنی است -



هم اشاره شده است -

ترجمه ۲۸۶ مثنوی (ره) چون محمد پاک شد  
از نار و دود هر کجا رو کرد وجه الله بود -  
اسرار ۵۰ متالیهون حکما فرموده اند که هر  
وجودی دو وجه دارد وجهی الی الله و وجهی الی  
الماهیة الامکانیة که عرفا از آن جهت بتعین و عین  
ثابته تعبیر کنند - وجود اندر کمال خویش ساریست  
تعینها امور اعتباریست - و وجه اول جهت نورانیه  
و وجه دوم جهت ظلمانیه است -

ترجمه ۲۹۵ مثنوی (۱) و (۲) مرغ بی اندازه  
چون شد در قصص گفت حق بر جان فسون خواند  
و قصص بر عدمها کان ندارد چشم و گوش چون  
فسون خوانده می آید بجوش - اسرار ۵۱ - سابق  
گفتیم که وجود سابق جانها بطور کثرت نبود  
بلکه اعیان ثابت در مراتب علمیه بوجود واحد  
موجود بودند چه مکثر جانها ابدان است و در  
نشأت سابقه ابدان نبود - اما فسون اول مراد از  
آن تجلی حق است با اسماء تشبیهی پس آن اعیان  
ثابت مظاهر اسماء تنزیهیه حق بودند - و فسون  
ثانی تجلی حق در اسماء جلالیه و ثبوتیه است الخ -

ترجمه ۲۹۸ مثنوی (۴) لفظ جبرم عشق را بی  
صبر کرد زانکه عاشق نیست جس جبر کرد -  
اسرار (۵۲) یعنی لفظ جبر را کس باید بگوید  
که عشق حقیقی بی طاق باو داشته باشد که بسبب  
همان عشق از طلب و از کمال نماید و اگر عشق  
درو نباشد جبر را در غیر موقع استعمال کرد الخ -  
در شرح عربی مذکور در پا ورقی همین مطلب  
را بیان کرده است -

ترجمه ۳۰۳ مثنوی (۱) فعل ما و فعل حق هر  
دو بین فعل ما را هست دان پیدا است این اسرار  
۵۲ چنانکه وجود ما هر دو بین که باید وحدت  
در کثرت و کثرت در وحدت دید پس چنانکه زیاد  
وجود دارد و منافات ندارد که حق در همه جا

وجود دارد و منافات ندارد که حق در همه جا  
وجود دارد چه اول حقیقت وجود منسوب بحقیقت  
و ثانیاً هم نسبتی بزید دارد الخ -

ترجمه ۳۱۵ مثنوی (۴) سیل چون آمد بدریا  
بحر گشت دانه چون آمد بمزرع کشت گشت  
اسرار ۵۳ مرحوم سبزواری برین بیت از لحاظ  
حسن قافیه و اینکه بحر با کشت در آخر دو مصراع  
تناسبی ندارد سخنی رانده است بدان کتاب رجوع  
شود -

ترجمه ۳۵۱ مثنوی (۴) طوطی من مرغ زیرک  
سار من ترجمان فکرت و اسرار من - اسرار ۵۶  
سار من هزار دستان من و اگر مرکب باشد با  
زیرک یا بمعنی محل است چون غمگسار یا بمعنی  
محل است چون غمگسار یا بمعنی صاحب و دارا  
چون شرمسار در صورتیکه بچنین تردید و  
تفضلی نیازمند نه می باشد و صحیح همانست که در  
پا ورقی است و از النهج القوی نقل شده - سار اسم طیر  
یقال له نوری و هو اسود اللون فلیط بنفطینبض  
حسن الصوت - و در برهان قاطع هم مینویسد -  
سار پرنده ایست سیاه و خویش آواز که خالهای  
سفید ریزه دارد و مرغ ملخ خوار نوعی از آن  
است الخ -

ترجمه ۳۵۵ مثنوی (۲) حرف و گفت و صوت را  
برهم زنم اسرار ۵۲ چه در عالم معنی نه همین طی مکان  
و طی زمان و طی لسان است کی طی عوالم  
صورتست بشرا شرها طرح کونین و خلق نعلین  
باید تا بیارگاه جلال راه یابد -

ترجمه ۳۵۵ مثنوی (۵) (آن دمی کز وی  
مسیحادم نزد حق ز غیرت نیز بی (ما) دم نزد  
اسرار ۵۷ -

ترجمه ۳۶۳ مثنوی (۳) هر که محراب نمازش  
گشت عین سوی ایمان رفتش میدان توشین  
اسرار ۵۸ میدان توشین - میشود از دانش باشد

ترجمه ۴۶۴ مثنوی (۲) در شکار پشه جان باز  
باش همچو خورشید جهان جان باز باش اسرار ۶۶  
(در شکار بیشه جان باز باش) اضافه شکار به  
بیشه بادی ملاسه است و پشه داشت نیست و اگر  
باشد که مرغ شکاری است باشد هم خوبست -

ترجمه ۴۹۸ مثنوی (۲) نای حق را بیهاده  
خوش دم نکرد بهر انس آمد پی اهرم نکرد -  
اسرار ۶۷ اهرم اگر فارسی باشد چوبی است که  
هریسه را بآن گویند یعنی بهر انس بضم و موانست  
بعالم معنی آمد یا بهر انس بکسر همزه آمدا از  
برای جماد نیامد و میشود که این چوب کنایت  
از آدم جلف غلیظ الطبع باشد و اگر اهرم عربی  
باشد صفت است از هرم که غایت پیرست یعنی  
بهر موانست آمد و از پیری که هم و هرم نیامده  
و اما هرم بمعنی اهرمن نیامده -

ترجمه ۵۰۲ مثنوی - من سپاناخ توأم هرچم  
پزی یا ترش با یا که شیرین می پزی - اسرار ۶۸  
ترش با یعنی ترش آش چه با در حالت ترکیب با  
سابق بمعنی آش باشد چون کندوبا و سرکه با و  
اسفیدبا و اینها را معرب می کنند در طب عربی  
اسفنداج و سکباج و نحو این گویند -

ترجمه ۵۶۹ مثنوی (۴) بلکه دفعش میکند  
از شش جهات تا بماند در میان عاصفات - اسرار  
۶۹ عاصفات باد تند مراد مولانا از نقل قولین  
که جذب و دفع است تمثیل است از برای جذب  
انفاس متبر که قابل را و دفع ناقابل و اما قول  
محققین حکمانه این است و نه آن بلکه تقال از  
جميع جهات مایل بر مرکز عالمند و اعتماد بر مرکز  
عالمند و اعتماد بر مرکز دارند -

ترجمه ۶۰۱ مثنوی (۱) ای خدا جان را تو  
بنما آن مقام کاند و بی حرف میروید کلام -  
اسرار ۹۷ - آن کلامی است که حق را با روح  
بسط و با جان و جان را با دل هست که حکما

و بهتر آنست که بفتح میم و کسر یون بخوانیم  
که مضاف به شین - این تکلف و اشتباه ازاینکه  
نسخه اسرار چنین بوده (سوی ایمان رفتنش میدان  
شیر) ولی صحیح همان است که بروفق نسخه النهج  
القوی و نسخه لکناهور ترجمه شده است و شین  
مصدر شانیشین شیئا بمعنی قبیح و زشت باشد  
و مفعول کلمه - میدان نوواقع شده است

ترجمه ۳۷۸ مثنوی (۴) هر که داد او حسن  
خود را در مزاد صد قضای بدسوی او رونهاد -  
اسرار ۵۹ مزاد برای معجمه نوعی از بازی ف -  
کلمه مزاد بر دو معنی گفته میشود (۱) نوعی از  
بازی است که در برهان قاطع آن را بتفصیل نگاشته  
و گفته عربان آن را تدیسج با دال بی نقطه بر  
وزن تفتیح خوانند (۲) در عربی بمعنی زیاده  
کردن قیمت آن چیز بدو دینار رسیده باشد  
دیگری بدو اوزده دینار برساند و همچنین و ترجمه  
مذکور بر خلاف رأی سبزواری بر وفق معنی  
دوم که انطباق است آمده

ترجمه ۳۹۸ مثنوی (۵) همین زلای نفی سرها  
بر زنید وین خیال و وهم یکسو افکنید - اسرار  
۶۰ چنانچه امیرالمؤمنین (ع) در نزد سؤال از  
حقیقت فرموده محوالموهوم و صحوالعلوم

ترجمه ۳۹۹ مثنوی (۱) ای همه پوسیده در  
کون و فساد جان باقیتان نروئید و نژاد - اسرار  
۶۰ اشارت بکلام حضرت مسیح (ع) لن یلج  
ملکوت السموات من لم یولد مرتین -

ترجمه ۴۱۰ مثنوی (۱) ای حمیرا آتش اندر  
نه تو نعل تا ز نعل تو شود این کوه لعل - اسرار  
۶۱ نعل در آتش نهادن کنایه از بی تابی و بی  
قراری در محبت است -

ترجمه ۴۱۴ مثنوی (۳) عشق و جان هر دو  
نهند و ستیر گر عروسش خواندم عیم مگیر -  
اسرار ۶۲ - اذا تم المشق هوا لله و ستیر مسور -



نفوس قولها لا اله الا الله.

ترجمه ۶۷۵ مثنوی (۶) آینه هستی چه باشد  
نیستی نیستی بر گو گر ابله نیستی - اسرار ۸۰  
حتی اینکه آینه صورت ظاهره هم صورت ندارد  
چه آینه آلت لحاظ است نه ملحوظ بالذات که  
اگر ملحوظ بالذات باشد آینه نخواهد بود مثل  
اینکه هر گاه ملاحظه کنی که این آینه بلور است  
یا آبگینه یا آن مرآت خیالات یا حس مشترک یا  
غیر اینها حجاب میشود از رؤیت و درک معکوس  
و همچنین معکوس هر گاه هستی استقلال دایم  
شوند بلکه همه هستی عاکسند پس همه عکسها  
که در بیت المرآت زلیخا بود هستی یوسف بود -  
ترجمه ۷۰۵ مثنوی (۱) گاه جیمش میکند  
گاه حاء و دال گاه صلحش میکند گاهی جدال -  
اسرار ۸۲ - یعنی جان این نفس راماده حروف  
مقطعه میکند در مقاطع و همچنین ماده حروف مر که  
اش میکند گاه حرف صلح میشود گاه حرف  
صلح میشود گاه حرف جدال میشود پس نفس  
انسانی یکی بیش نیست و این همه اطوار گوناگون  
دارد که حروف سی و دو گانه باشد بیست و هشت  
عربی و چهار فارسی پ و چ و ژ و گ باشد چون  
ترکیب میشوند این همه کتب متولد شوند و این  
همه کتب متولد شوند و این همه تأثیرات و تنظیمات  
در عالم و عالمیان ازین سی و دو حرف -

ترجمه ۷۵۵ - مثنوی (۲) ده حس است و هفت  
اندام دگر آنچه اندر گفت ناید می شمر - اسرار  
یعنی بر سیل مثل این هفده را گفتیم و الاخوانم  
و جنود نفس ناطقه و فرمان برداران دل حصری  
نیست و از آنجمله خوی و طبایع در مقام وقای  
نباتی الخ -

ترجمه ۷۷۰ مثنوی (۶) همچو پرهای عقول  
انسیان که بسی فرق سستان اندر میان اسرار ۸۷ -  
همچو پرهای عقول انسیان که یکی عقل علی

جان را نفس ناطقه می گویند خاصه جانی که ناطق  
بالحق عن الحق باشد

ترجمه ۶۵۱ مثنوی (۴) تنگ تر آمد خیالات  
از عدم زان سبب باشد خیال اسباب غم اسرار  
۷۹ مراد از عدم کلیات است که وجودیست که  
نه سر دارد نه بن و عالم خیال عالم جزئیات است  
چنانکه خیال زید محدود است و خیال عمرو و غیر  
ذلك همه محدود و هر کلی وجودست نامحدود -  
ترجمه ۶۵۲ مثنوی (۱) باز هستی تنگ تر  
بود از خیال زان شود روی قمر همچون هلال  
اسرار ۷۹ یعنی چون عالم هستی طبیعی تنگ تر  
است از عالم مثالی پس وضعی که موجب شکل  
هلالی است جمع نمیشود با وضعی که موجب شکل  
بد است چه منشأ تغییر و حرکت است بخلاف عالم  
خیال که هلال را بدر و بالعکس میکنی و این  
تنگی که شکل هلالی با شکل بدی سازگار نبود  
بسبب زمان برد و اما تنگی که جهان رنگها دارند  
که با هم يك موضوع جمع نمیشود بسبب مکان است -  
ترجمه ۶۵۲ مثنوی (۳) علت تنگی است ترکیب  
و عدد جانب ترکیب حسها می کشد - اسرار ۷۹  
پس ممکن چون زوج ترکیبی بود از رجود و تعیین  
و تعیین با تعیین دیگر نمی سازد هر آینه تنگی دارد  
و واجب الوجود که وجود صرفست و ترکیب از  
وجود و غیر وجود ندارد احاطت و وسعت وجود  
دارد (جانب ترکیب حسها می کشد) چون مدرک  
و مدرک باید با هم مناسب باشند و موضوع حواس  
باید مزاج و ممتزج از عناصر داشته باشد پس  
محسوسات ایشان هم باید از کیفیات عناصر باشند  
ترجمه ۶۶۰ مثنوی (۲) چونکه خرمن پاس  
عشراو نداشت او چنان سغبه بر آن خرمن گذاشت  
اسرار ۷۹ عشر ده عاك و اینجا زکوة مرادست  
و چون عالم را تشبیه بخرمن کرد مراد بزکوة  
زکوة نفوس است و دز احادیث است که زکوة



اعلی که اول ما خلق الله القلم و قاف قلب المؤمن  
عرش الله الاعظم - و کوه قاف تفسیر لعالم مثال  
هم شده

ترجمه (یا) مثنوی (۲) سخره حس اند اهل  
اعتزال - اسرار ۹۸ - اهل اعتزال که آنها را  
نیز مفوضه گویند و گویند انسان خالق اعمال  
خود است و قدرت مستقله دارد و خدا ذات او را  
خلق کرده و قوای او را خلق کرده و امر آنها  
را باو تفویض کرده -

ترجمه ۱۷ مثنوی (۱) چشم حس را هست  
مذهب اعتزال دیده عقلست یعنی در وصال اسرار  
۹۸ و اینکه حس مذهب اعتزال دارد بسبب آنست  
که کثرت در نزد حس و خیال اظهر است و اینکه  
دیده عقل سنی در وصالست بعلمت آنست که وحدت  
در نظر عقل آشکارا تر و هویدا تر است

ترجمه ۲۳ مثنوی (۲) آن تقاضای دو چشم  
دل شناس اسرار ۹۹ چنانکه در حدیث است - ما  
من قلب الاوله عینان - آن دو چشم علم بذات و  
صفات و افعال خداست و علم متعلق بعمل است  
ترجمه ۲۷ مثنوی (۴) چشم من چون سرمه دید  
از ذوالجلال خانه هستی است نی خانه خیال -  
اسرار ۱۰۰ - خانه هستی ماست حقیقت هستی  
است در همه ساری از همه عاری الخ -

ترجمه ۶۰ مثنوی ۵ - گر گلست اندیشه تو  
گلشنی و بودخاری توهیمه گلشنی اسرار ۱۰۳  
این قول اتحاد بعالم و معلومست که بسیاری از  
محققین حکما بر آنند الخ -

ترجمه ۶۱ مثنوی (۵) آن که دو گفت و سه  
گفت و بیش ازین متفق باشند در واحد یقین -  
اسرار ۱۰۳ - نه واحد عددی که ثانی اثنین و  
ثالث ثلثه و خامس خمس باشد بلکه آن واحد  
بوحده حق که وجود محیط بانهاست

ترجمه ۶۷ مثنوی (۱) گر یکی گوئی تو در

دارد و پرهای مختلف دارد طایر عقلش و عقل  
علمی ندارد و یکی عقل علمی دارد خاصه و یکی  
بری دارد که در فضای ملکوت اسفل پیرد و  
یکوت در ملکوت علی و یکی در جبروت و یکی  
در لاهوت -

ترجمه ۷۹۰ مثنوی ۶ و (۱) و (۲) صفحه ترجمه  
۷۹۱ آن یکی ماهی همی بیند عینان و آن یکی  
تاریک می بیند جهان بصفحه ۹۰ اسرار و باورقی  
عربی ترجمه که از النهج القوی نقل شده و صفحه  
۲۶۲ شرح بحر العلوم رجوع شود که در توجیه  
اختلاف دارند -

### از دفتر دوم که ترجمه شده است

ترجمه ۱۲۱ مثنوی (۶) خاصه خورشید کمالی  
کان سر یست روز و شب کردار اوروشن گریست  
اسرار ۹۷ کان سر یست بفتح سین مهمله و کسر  
مخفف بسر هر دو جایز است -

ترجمه ۱۳ مثنوی (۱) مطلع شمس آی اگر  
اسگندی - اسرار ۹۷ مطلع شمس آی یعنی مطلع  
شمس شو و متخلق و متحقق باش -

ترجمه ۱۴ مثنوی (۲) ای پیرده رخت حسها  
سوی غیب - اسرار ۹۷ - خطاب با روح است و  
رخت حسها بغیب بردن دو صورت یکی به پنج حس  
دیگر صور غیبیه رسیدن و دوم صور حسیه را بخیال  
سپردن و معانی صرفه کلیه از آنها تغفل کردن  
ترجمه ۱۴ سطر ۴ مثنوی ۴ گاه کوه قاف

که عنقا شوی اسرار ۹۸ بسیار بود که از جوهر  
مجردی که او را بزبانی روح القدس و بزبانی  
سروش و بزبانی ناموس و بزبانی عقل فعال و  
بزبانهای دیگر با اسمهای دیگر خوانند بعنقا تعبیر  
کنند - گاه کوه قاف مراد قاف قدرت فعلیه است  
مثل حقیقت و اولویه چنانکه علی (ع) فرمود قلعت  
باب خیر بقدره ربانیه لا بقوه بشریه و قاف قلم

و آتشان و بادان بلکه جمع اینها بها آورند چون  
آبها و آتשהا و بادها -

ترجمه ۱۲۸ مثنوی (۵) همچو گاوی نیمه  
جلدش سیاه نیمه دیگر سپید و همچو ماه - اسرار  
۱۰۸ مقام روح الله از انسان است در اخبار است  
خدا را ملکی است نیش از برف و نیمی از آتش  
و روحانیت تو نیز چنین است نیم عالی انسان کامل  
که روحانی است نورو نار وادی قدس است و نیم  
سافل که جسم و جسمانی و طبع افسرده منجمد  
است -

ترجمه ۱۶۷ مثنوی ۲ - هر عرض کان رفت باز  
آینده نیست - اسرار ۱۱۸ پس باید دانست که  
این عرضها از حرکات و سکنتات و اقوال و نیات  
باشند چون تکرار یافت جوهری میشوند از برای  
نفس و ملکات میشوند در اخبار مرویست فی الجنة  
قیعان غراسها قول المؤمن سبحان الله والحمد لله -

ترجمه ۱۶۷ مثنوی ۴ این عرضها نقل شد لون  
دگر حشر هرفانی بود کون دگر - اسرار ۱۱۸  
یعنی همین اعراض اما اتم و اقوی چه در طرف  
مظهریت لطاف و چه در قهر و هر صورتی در هر  
نشأ اصلش محفوظ است ولی خاصیت نشأ سابق را  
میگذارد و خاصیت نشأ لاحق را میگیرد - کون دگر -  
یعنی کون دنیوی مبدل میشود بکون برزخی باز کون  
برزخی مبدل میشود بکون اخروی پس زایل نمیشود  
مگر دنیویت و برزخیت و اخروی و برزخی و  
دنیوی در اصل محفوظ در وجود تفاوت ندارند  
و تفاوت بنقص و کمال در شیء واحد است الخ

ترجمه ۱۹ مثنوی بنگراندر نه تو بودی عرض  
اسرار ۱۱۹ سیمای تحقیق که نفس ناطقه جسمانیه  
الخلوق و روحانیة البقاسات در اول طبع است  
چنانکه مثال زده اند برای استکمالات نفس بفرمی  
که متسخر و متعجز و متقل و لور سلطان شاء الله

میدان او کرد بر میگردد از چوگان او - اسرار  
۱۰۴ کرد بر میگردد کوی چون حرکت دوری  
کند نسیمی از آن بجهت مخالف متحرك متحرك  
است نسیمی دیگر بطرف او متحرك کست به کسی  
میمانند که او را بیرند و او رو بقفا داشته باشد  
بجانب مطلوب این بحسب صورت است و بحسب  
معنی و باطن اشارتست بقوس نزول و قوس صعود  
یقنی اگر بچوگان قدرت او در قوس نزول دور  
افتادی برگردد باو در قوس صعود و گردد بر کشتن  
اشارتست با فکر و معارج وجوداب دوریست -

ترجمه ۷۵ مثنوی (۶) گفت یا رب این چه دو  
رحمت است آن گذشت از رحمت اینجا رؤیت  
است - اسرار ۱۰۴ اینجا رؤیت است چه حضرت  
ختم فرمودند - من رأی فقد رأی الله - پس موسی  
چون طالب رؤیت بود آرزو مند این دوریه محمدیه  
شده حضرت فرمودند لو کان موسی خیاماً وسعه  
الا اتباعی -

ترجمه ۹۵ مثنوی (۵) خاک بر سر استخوانی  
را که آن مانع این سگ بود از صید جان -  
اسرار ۱۰۵ از صید جان گویند پادشاهی را  
سگ تازی شکاری بود قلاده زرین در گردن  
چون شاه سوار میشد و بشکار میرفت سر رشته  
آن سگ را بدست می گرفت و آن سگ از پی می  
دوید روزی آن سگ در عین رفتن پا پس کشید  
شاه فرمود به بیتد چه واقع شد عرض کردند در  
این راه استخوانی دیده و پاپس کشیده فرمود  
رشته را گسیختند و او را گذاشتند ولی قلاده را  
بیرون نه کردند که چون بخود آید از مقامات  
قریب یاد کند -

ترجمه ۱۰۴ مثنوی (۴) کامشبان لوت و سماع  
است و ولد - اسرار ۱۰۷ کامشبان باید کامشبه  
باشد خاصه آن که آن را در جمع عاقل آوزند  
چون مردان و زنان و دانیان و نحوایشان نه آبان



ولی توجیه مؤلف النهج القوی که در پاورقی ذکر شده بسی سودمندتر بنظر می آید.

ترجمه ۲۰۱ مثنوی ۲ این عرضها از چه زائید از صور - اسرار ۲۰ از صور علمیه ما و آنها از صور علمیه نفوس فلکیه و مراد بفکر صور عقلیه عقول کلیه است.

ترجمه ۲۰۵ مثنوی (۴) پس کلابه تن کجا ساکن شود چون سر رشته منبرش می کشد - اسرار ۱۲۰ کلابه تن از قبیل اضافه ذهب الماء و ذهب الاصل است و کلابه اگر چه بمعنی کلافه است که ریسمانی است که بر چرخه پیچند لیک خود چرخه بسبب محرك که ضمیر نفس باشد و محرك غیر متحرك حق است.

صفحه ۲۱۴ پاورقی فارسی نسخه دوم - نكز غیبت يك نمود از آتش است کز لطافت چون هوای دلکش است تا آخریت سوم - اسرار ۱۲۱ چون هوای - یعنی آتش صرف دیده نمیشود چون کرد آتش که اگر دیده میشد حایل بود میان دیده و افلاکیان و بایست دیده نشوند و اینها که دیده میشوند بعلت مزج اینهاست باجسام کثیفه مجاوره ترجمه ۲۱۶ (۴) کار آن دارد که پیش از تن بدست بگذرد از آنها که نو حادث شده است - اسرار ۱۲۲ بداست مخفف بوده است اشارتست بسر قدر یعنی ما علمه الله من کل عین ثابت فی الازل مما انطبع فیها من احوالها اللتی علیها يظهر فیما لا یزال و قد قیل من اطلع علی سر القدر استراح من الکذب والتعب فی الدنیا -

ترجمه ۲۸۸ مثنوی (۱) مشرق او نسبت ذرات او نی بر آمدنی فرو شد ذات او - اسرار ۱۲۳ یعنی تا نسبتی هست مشرقی و مستشرقی و تانشی بر آن هست نه در توحید محض که التوحید اسقاط الاضافات و فرمود نسبت ذرات چه آنها را باو

نسبت است که آنجا که اوست نسبت نیست پس اشیا را باو نسبت است که ناگزیرند از او نیازمندند بالذات باو و او را نسبت نسبت بآنها ( بشرح النهج القوی هم در پا ورقی عربی مراجعه شود زیرا که این توجیه بسی سودمند بنظر می آید ) ترجمه ۲۶۵ مثنوی (۱) خاک بر بادست و بازی میکند کژ نمائی پرده سازی میکند - اسرار ۱۲۸ یعنی عالم صورت بر عالم معنی قائم است و سکنی دارد بآن و همه صور ظلال عالم معنی اند نمی بینی الخ

ترجمه ۸۷۱ فی بیان قصه الجوجی الخ اسرار ۱۶۸ جوجی بضم جیم اول یا خاء معجمه در اول و جیم عربی یا فارسی در ثانی و یاء نسبت منسوب بتاج درویشی چه جوج بهر دو تقدیر بمعنی تاج گوشی خروس و تیزی طاق و ایوان و غیر آن آمده

ترجمه ۷۲۹ مثنوی (۲) آن پشیمانی و یارب رفت از او شست بر آئینه زنگ پنج شود اسرار ۱۷۶ شست بکسر اول مخفف نشست - پنج تو یکی از معانی اندرون است یعنی زنگ بادرین بر پیچ و تاب و میشود بمعنی پنج لا باشد و تخصیص به پنج جهت آنست که پنج عدد مستدیر نهایت ندارد چون حرکت مستدیره و دایره مخطبه چه نهایت حرکت بسکون است و نهایت خط بنقطه و اینجا فرجه نیست و گفتیم پنج عدد مستدیر است چه عدد مستدیر آنست که عین ضرب او در خود در حاصل ضرب پیدا شود و آخر باول راجع شود بالغاً ما بلغ چنانچه گوئی پنج در پنج بیست و پنج و بیست و پنج در بیست و پنج شصت و بیست و پنج و هکذا پس لازم معنی پنج لا یعنی بی نهایت مراد است -

ترجمه ۸۰۴ مثنوی ۵ - منطق الطیران خاقانی صداست منطق الطیر سلیمانی کجاست



المؤمنين (ع) که چون قول افلاطون را شنید که  
است العالم كرة والارض نقطة و الافلاك قسی  
و الحوادث سهام و الموالید اهداف و الله مقوال را  
می فاین المفرد - فرمود ففرو الى الله -

ترجمه ۱۰۰ مثنوی ۲ - گر بسوی رب اعلی  
میروی - اسرار ۱۹۷ - اشارتست بحديث ان لله  
کنوزاً تحت العرش مفاتيحها ألسنة الشعراء -

ترجمه ۱۲۲ مثنوی (۲) هر که را با مرده سودائی  
بود - اسرار ۱۹۸ - چون غسال و حفار و نباش و  
امثال اینان -

ترجمه ۱۲۴ مثنوی (۲) زیر زینت مایه بی زینتی  
است - اسرار ۱۹۸ - زیر زینت - انشاء الله تعالی  
متذکری آنچه را پیش تفصیلی داده ایم که اشیاء  
همه مظاهر اسماء و صفات حقند و مظهر فانی در  
حقیقت ظاهره است الخ - پس روشن شد که  
زیر زینت اسماء و صفات ماده ایست که ذاتی آنست  
بی زینتی - الخ

ترجمه ۲۳۶ مثنوی ۲ - همچو احمد پری از  
نور حجبی - اسرار ۲۰۳ - پری یعنی مملو - ای  
در ترجمه مذکور بر وفق شرح النهج القوی شده  
که (پری) بمعنی جناح و بال گرفته است و بظاهر  
همین معنی هم بواسطه عروج حضرت محمد باسما  
مناسبتر میشود -

ترجمه ۲۷۰ مثنوی (۱) این جهان همچون  
درخت ایرای کرام ما بر آن چون میوه های نیم  
خام - اسرار ۲۰۶ این ابیات بیان آنست که روح  
برغبت و شوق بسوی حق سفر می کند و با اختیار  
ترک این بدن طبیعی می کند و با اختیار عقلی مرگ  
را می پسندد که ز دغبت خیالی و میل موهومی  
نباشد و چون روح سفری دید در پیش دارد و رفته  
رفته عقل استکمال می یابد پس بی اعتنا میشود  
بامر بدن و خانه بدن خراب میشود از عدم مبالات  
عقل بتعمیر این است که تمثیل میفرماید میوه ها

اسرار ۱۸۳ آن خاقانی مضاف بخاقانی یعنی آنچه  
خاقانی منظوم ساخته در ذکر طیور و اسم آن را  
منطق الطیر گذارده صدائی و عکسی است از  
منطق الطیر حقیقی ایشان و تلمیحی بمنطق الطیر  
شیخ عطار نیز دارد - او بنظر می آید اصح همان  
است که در پاورقی فارسی این بیت ذکر شده است  
و ارتباط بمنطق الطیر شیخ عطار و خاقانی ندارد -

### از دفتر سوم که ترجمه شده است تا

ترجمه ۶۱۸

ترجمه ۹ مثنوی ۴ - باز خاکی را بیخشد  
حلق و لب - اسرار ۱۸۹ - پاره ها یعنی تحفه ها  
پس جناس تام باشد و اگر بیاء موحد باشد جناس  
مضارع باشد و باز معانی بسیار دارد بعضی مناسب  
است اینجا مثل قوت و خوراك و حاصل درخت  
و حمل حیوانات و بمعنی پرده هم آمده و مناسب  
است -

ترجمه ۱۲ مثنوی ۳ - غالب و مغلوب عقل  
است و رای - اسرار ۱۸۹ عاقل بعقل و رای و  
نزع معقول کلی را از ماده و عوارضی غریبه و  
اخذ صرف و لب معقول در وجود معقول را بحسب  
وجود متحد میسازد بخود و اتحاد حقیقی است و  
بوجهی فانی میشود وجود معقول در وجود عاقل  
و این فنا مراد مولوی است از غالب و مغلوب و  
همچنین هر جوهر مادی و مجرد مقهوری را عقل  
و رای فانی میکند در قاهر و هو القاهر فوق عباده -

ترجمه ۹۱ مثنوی ۱ - پیش او گو ساله بریان  
آوری اسرار ۱۹۴ - اقتباس بمعنی از قرآن مجید  
است - هل اتیک حدیث ضیف ابراهیم المکرمین  
فجاء بعجل سمین الخ -

ترجمه ۱۰۶ مثنوی ۴ - جز کسی کاندز قضا  
اندر گریخت - اسرار ۹۶ التلمیح است بقول امیر

محض و مرضی بحث است و نقص و تغیر در آن نیست کما فی الدعاء (بقضائك اللذی لا برود لا یدل و مقضی که عالم تقدر و عالم خلق است در آن تغیر و دنو و زوال و شر یافت میشود قال مقالی ( قل اعوذ برب الفلق من شر ما خلق )

ترجمه ۲۸۰ مثنوی ۳ - کفر جهلست و قضای کفر علم هر دو یک باشند آخر خلم و حلم - اسرار ۲۰۷ قضای کفر علم یعنی علم خداست و خدا و علم خدا و باقی صفات او محبوب و معشوقند و اشارتست بتحقیق و تقریر مطلب بتفرقه اعتبار علم و اعتبار علم و اعتبار معلوم مثلاً علم بکفر کمال تست و صفت تست و اما کفر نقص عظیم و صفت تو نیست و همچنین علم محجر و مدر و شجر و بقر و باین تقریر بنا بر علم حضوری که صفحات اعیان و صحایف نفس الامر جمیعاً علم الله است هر چیز از آنجهت که علم الله است نور است و خیر و مرضی و سابق بر جمال غیر از جهت معلومیت و اگر نقصی باشد در جهت معلوم است - ترجمه ۲۸۷ مثنوی (۳) - زشت باشد جستن نام

و رسول - اسرار ۲۰۸ نام و رسول بعطف ترجمه ۳۱۴ مثنوی (۲) ترس و وهمی رانکو بنگر بفهم اسرار ۲۰۹ یعنی ازین علم موثر فعال را بفهم چه این مثال علم فعلی است که علت معلوم است چون تصور سقوط بر سر دیوار عالی که علت سقوط خارجی میشود بی معاونت داعی که تصدیق بمصلحتی باشد و حکما که خدا را فاعل بالعنایه دانند که علم او منشأ معلوم اوست در ممکنات بی غرض که فعل الله معلل باغراض نیست و نفس علم او بغیر منشأ غیر است این را آیت آن میگیرند و همچنین علم انسان بفعل منشأ میل و اراده میشود بی واسطه بلکه بمجرد تصور فعل و تصدیق بفایده فعل و شوق مؤکد حاصل میشود خواه فعل میسر شود یا نه و همچنین تصورات

که تا خامند شدت وصل شاخها دارند و چون رسیدند و شیرین شدند غنی میشوند از شاخ و چنین چون کامل شد غنی گردید از رحم و خون آشامی بلکه از مهد و مانند اینها

ترجمه ۲۶۸ مثنوی (۲) همچو آن وقتی که خواب اندر روی تو ز پیش خود به پیش خود روی - اسرار ۲۰۶ - که تمام آنچه در آن وقت ادراک می کنی بهر ادراک که باشد همه خود باشد بنا بر تحقیق که اتحاد مدرک با مدرک است مخاطب و مخاطب و مبتهج و مبتهج و غیر ذلک یکی است ولی نمیداند این را مگر محقق از اهل توحید -

ترجمه ۲۷۲ مثنوی (۱) نیستم مولود پیرا کم بناز - اسرار ۲۰۶ مولود پیرا از پیراستن بمعنی خالی کردن از عیب - اه ترجمه مذکور مبتنی است بر اینکه کلمه (پیرا) مفاد است و بمعنی ای پیر شده ولی بنا بر این معنی که مرحوم سبزواری فرمودند چنین میشود (لست مولوداً بلا عیب الدلال) الخ میشود -

ترجمه ۲۷۹ مثنوی ۳ - گفتمش این کفر مقضی نی قضاست هست آثار قضا این کفر راست اسرار ۲۰۷ - یعنی متعلق قضاست این کفر پس کفر مقضی است نه قضا باید دانست که قضا باید دانست که قضا عبارت است از وجود اشیاء بنحو فعلیت و احاطت بروجه تقدس و تنزه از ماده و عوارض طبیعی پیش از وجودات محدوده آنها در مالا یزال بلکه پیش از صور قدریه و مقداریه جمیعاً بر وجه جزئی و اختفای عوارض زمان و مکان چه جای ماده و لواحق آن و مقضی این وجود است جزئی محدودیه لا یزالیه است و عبارات دیگر وجود اشیاء سابقاً در عالم امر و عالم عقل قضاست و وجود آنها لاحقاً و در عالم خلق و عالم صور و مقادیر مقضی و عالم امر و تجرد خیر



ارباب هم را بفهم که با سطوت و مظهریت  
بخواست میباشند

ترجمه ۳۱۵ مثنوی (۳) - از غم بیگانگان -  
اسرار ۲۰۹ صحیح از غم بیگانگان - چنانچه  
ترجمه شده -

ترجمه ۳۴۱ مثنوی (۲) سایه خود را از خود  
دانسته اند - اسرار ۳۱۱ این بیت بعد از - بر در یچه  
نور دل نبشته اند میباشند - و در بعض نسخ بعد از  
و هم تغویفند و وسواس و گمان - میباشند و اول  
صحیح است و معنی این است که اینان بنور ایمان  
خود شناسند و سایه خود را از ذوات خود امتیاز  
داده اند و مراد بسایه بدن است یعنی دانسته اند  
بوجهی بیگانه است و اگر سایه را آفتاب محو کند  
و عکس در آب گم شود بعلم بگل آلوده شدن  
صاحب عکس را باکی نیست و خود باقی است

ترجمه ۳۵۱ مثنوی ۵ - چونکه هستیش نماند  
پیر اوست گو سیه مو باشد او یا خود و موس  
اسرار ۲۱۲ دو مو - یعنی مویش مخلوط است  
از سیاه و سفید مثل کهل صوری و موی سیاه  
کنایه است از هستی و وصف بشری چه تعین که  
او را جهت و عین ثابت گویند مظلوم و اسود است  
و وجود مشوب بمظلوم و اسود میشود و  
همچنین ماده جسمیه مظلوم و اسود است بسبب قوه  
و امتداد و ابعاد و انوار سفیدیه متوغل در اینها  
مظلوم و اسود شده اند و تجرد از آن و ازین نورست  
و سفیدی بخشد -

ترجمه ۴۹۶ مثنوی (۶) جمله تلونینها ز ساعت  
خاسته است - اسرار ۲۱۵ - جمله تلونینها یعنی  
منبع تغییرات زمانست و حجاب قویست از جمع  
که اجزای زمان با هم جمع نمیشوند بالذات و  
زمانها جمع نمیشوند بالطبع و چنانکه طی امتداد  
مکان است طی امتداد زمان نیز هست بلکه طی  
عالم صور هم هست در عالم معنی الخ -

ترجمه ۴۴۲ مثنوی ۲ - هر که خوابی دید در  
روز آلت مست باشد در ره طاعات مست - اسرار  
۲۱۸ حاصل آنست که هر چه در مالا یزال میشود  
بر طبق قضا و بر وفق قدر است و قدر همین صور  
مثالیه است که مذکور شد و جبر هم بیست چه

اراده عبد و اختیار هم در آنجا صورت پذیر بوده  
پس فعل هر کس که در علم و قضا و قدر گذشته  
بطرز اینجا گذشته یعنی فعل از تو واقع شد  
مسبق بوجود تو و ایجاد تو دستور تو بفعل تو  
و اراده و اختیار بود و بهمین طور در مراتب  
سابقه هم ثبت بوده اند پس آنکه گفت - می  
خوردن من حق ز ازل میدانست گر می نخورم  
علم خدا چهل بود - باید باو گفت چنانکه می  
خوردن را که فعل تست میدانست توئی ترا و  
وجود ترا که ذات توست میدانست و شعر دیر را  
بآن اراده و اختیار مضاف به تورا که صفات تست  
میدانست چه وجود داری پس فعل تو مسبوق  
بصفات در علم گذشته و اگر توئی نداری پس  
وجود هم نداری و شعور در اختیار نیز نداری  
لیکن چون هستی داری همه را داری پس چنانکه  
فعلت واجب الوقوع است در مالا یزال که در علم  
ازل بوده اراده و اختیارت نیز واجب الوقوع  
است در مالا یزال چه در عالم ازلی بوده -

ترجمه ۴۶۷ مثنوی (۶) خواجه زاده عقل مانده  
بی نوا نفس خونی خواجه گشت و بی نوا اسرار  
۲۲۰ خواجه زاده که عقل جزئی باشد اگر گوئی  
که خواجه غلامی که نفس باشد او را کشته کیست  
گویم عقل نظری که بالقوه مانده بسبب خواهشهای  
نفسانی بلکه عقل عملی تام صاحب مقام و ملکه  
هم میشود که بالقوه مانده و کشتن گاو تن اقتضای  
فعلیت تام کامل میکند بلکه در هر ریاضتی کشتن  
عقل جز نیست گاو تن را یکبار میرد هر کسی  
بیچاره جامی باره ها



ترجمه ۵۴۲ مثنوی (۵) مسجد طاعات ایشان  
دو زح است - اسرار ۲۲۵ آنچه در دوزخ بآنان  
میرسد لوازم و غایات افعال دنیویه ایشان است و  
آنجا دارالجزاست - پس مرار از طاعات طاعات  
تکوینه نه تکلیفیه الخ -

ترجمه ۵۶۰ مثنوی (۱) عقل اول راند بر نفس  
دوم - اسرار ۲۲۷ در بعض نسخ نفس اول راند  
بر نفس دوم - و اول اشهر و اولی است الخ -

ترجمه ۵۶۰ مثنوی (۱) ماهی از سر گنده  
باشد نی ز دم - اسرار ۲۲۸ ماهی از سر گنده  
بضم کاف فارسی یعنی ماهیان دریای وجود همه  
مستعدند از آغاز و تمامیت و کمال آنها از فوق  
و نشأه باطن میرسد ( قل کل من عند الله ) و عالم  
عقل مانند سر است برای انسان کبیر و بعضی بفتح  
خوانند و ناظر باین بوده اند که انکار کفار و  
اعمال فجار از سرچشمه کل ربوده است ( جهان  
دار دارد خراب ) و این وجهی ندارد چه التخییر  
بیده والشر لیس الیه و آنچه گفتن سوء ادب  
است بلکه خلاف واقع است اه - ترجمه مذکور  
هم مصراع اول آن ( نفس اول راند بر نفس دوم )  
و هم کلمه ( سرگنده ) در مصراع ثانی بر وفق  
آنانی که با فتح کاف فارسی خوانند ترجمه شده  
است و بظاهر گستاخی و سوء ادب نیز ندارد  
بلکه مصداق حدیث معروف السعید سعید فی بطن  
امه والشقی شقی فی بطن امه میباشد ( چنانچه  
حکما این مسئله را شرح کردند و مبتنی بر جعل  
بسط جعل نه جعل مرکب داشتند و در این خصوص  
هم مثال معروف ( ما جعل الله الشمس مشمشا ولاکن  
اوجد ) می آورند و سیاق سخن مولانا هم که پس  
از این بیت میفرمایند ( لیک هم میدان و خرمیران  
چو تیر چونکه بلغ گفت حق شد ناگزیر ) بر  
این معنی دلالت می کند -

ترجمه ۵۷۱ مثنوی ۲ - آب از جوشش همی

ترجمه ۴۶۸ مثنوی (۱) گنج اندر گاودان  
ای کنج کاو - اسرار ۲۲۰ چنانکه وجود حق تعالی  
واجبی را مرتبه احدیت است که لا اسم ولا رسم  
و غیب الغیوب و غیب مکنون و سر مصون و کنز  
مخفی گویند له کنت کنزاً مخفیا الخ -

ترجمه ۴۷۱ مثنوی (۵) زان شب قدر است  
کاختر و تافت - اسرار ۲۲۰ گفتیم جای دیگر  
که شب قدر در تاویل بوجهی نور حق است که  
در تنزلت در سلسله نزول تا طلوع میکند در  
عالم ماده که اول یوم القیمه در سلسله صعود است  
و بوجهی وجود اولیاء الله است که خلق قدر ایشان  
را ندانند

ترجمه ۵۰۴ مثنوی (۴) - سر آن خرگوش  
دان ای بوالفضل - اسرار ۲۲۳ یعنی مثال رسالت  
خرگوش از ماه بسوی پیل نه از برای انبیاء الله  
اسب بلکه از برای رسالت شیطان است بسوی  
نفس الخ -

ترجمه ۵۲۸ مثنوی (۱) شکر باره کی سوی  
نعمت رود - اسرار ۲۲۴ شکر باره یعنی شکر طرز  
و روش چه باره بیاء موحدیه را در فارسی معانی  
چند است و اینجا این معنی مناسب است و همچنین  
بمعنی اوست اه ولی اصح آنست که باره در این  
بیت بمعنی اسب است برای اینکه میفرمایند - کی  
سوی نعمت رود - و چنانچه ترجمه شده است و  
روش و طرز با سیاق سخن مناسبتی ندارد -

ترجمه ۵۳۵ مثنوی (۵) چون نباشد روز و شب  
با ماه سال - اسرار ۲۲۵ - در عالم مجردات طی  
عوالم صوریه است چه جای زمان و مکان زمان  
بنماید یک جلای وجود حقیقی است الخ نسخه  
مرحوم سبزواری چنین است ( چون نباشد روز و شب  
با ماه و سال ) از این روی بدین روش شرح  
کرده اند ولی اصلح آنست که چنانکه از نسخه  
النهج القوی نقل و ترجمه شده بترجمه رجوع شود -

قدرت نه دارند چه اختیار با تفاوت مراتبش در  
فخفارین آنست که فعل مسبوق باشد بمبادی اربعه  
که حیات و علم و ادامه و قدرت باشد و عدم دوام  
فعل در آن معتبر نیست بلکه مراد مسخیریت و  
مقهوریت فلک است که لا سبیل له الا الطاعة  
والامثال

ترجمه ۵۹۴ مثنوی (۳) تیغ در دستش نه از  
عجزش بنون یعنی از روی اختیار نه از عجز نا  
بهر از عجز که بناء موحده و اظهار هاء باشد  
(مکن) بفتح میم و کاف و اینها اضر است از سابق  
که عجز بهتر از قدرت و اختیار نا سزاوارست  
اشکال در این عبارت از دولحاظ است اول آنست  
که مرحوم سبزواری کلمه (نه) نه از عجزش بمعنی  
نفی می پندارنو و کلمه (بکن) که فعل امر است و از  
کندن آمده است (مکن) یا زهم بمعنی نفی و منع  
از کندن میداند (۲) از عبارت مذکور هویدا است  
که از نسخه مغلو ط نقل شده و صحیح نیامده است  
و ترجمه که شده است هیچ گونه ایراد علمی در  
صحت مقصود ندارد -

ترجمه ۵۹۸ مثنوی ۶ - کود اختر گوی و  
محرومی کجاست - اسرار ۲۳۱ - کود اختر یعنی  
نایبنا باختر مثل روز کور یا کور بتقاضای  
آسمانی و علی ای تقدیر بکسر راء کور (کوی  
محرومی زر است) یعنی چون کوی درخم چوگان  
کچی الخ - باز هم در نسخه (کوی) که بطور  
مسلم (گوی) میباشد و صحت معنی اشتباه فرمودند  
و صحیح همان همان است که در ترجمه و باورقی  
آن بنقل از شرح بحر العلوم ذکر شده است

از صفحه ۶۱۹ ترجمه این دفتر سوم تا  
پایان ترجمه دفتر ششم منتخبات مقتضی  
شرح سبزواری در پاورقی (فارسی نیز نقل  
شده است .

گردد هوا - اسرار ۲۲۹ یعنی اگر سبب بخواهی  
آب چنانکه ماده هوا میشود چون آب جوشان  
در دینک که بخار میشود و بخار آب میشود و  
بخار آب میشود و بتدریج از غلیان تمام میشود  
و هوا از شدت سردی آب میشود و هوایی که محیط  
بطاسی باشد که مکیوب برنج باشد پس بر پشت  
آفتاس قطرات آب قرار میگردد و هر قدر از  
پشت طاس تخلیه میکنی باز قطرات دیگر قرار  
میگیرد پس معلوم است که هوا از شدت سردی  
طاس منقلب بآب میشود و از سبب برودت هوا  
درین معجزه محمدیه (ص) تصور آن جناب چه  
تصورات منشأ امور طبیعی میشوند در ابدان از  
گرمی و سردی و سرخی و زردی و حرکات و  
سکنتات پس از تصور امر ناملایمی در عین غضب  
بدن گرم میشود و از تصورات امر مخوفی سرد  
وزرد میشود پس تصور قوی و علم فعلی نبی (ص)  
که وجودش مشیه الله و قدره الله (و ما رمیت از  
رمیت ولكن الله رمی) اعدل گواهد است البته  
منشأ انقلاب هوا بآب با اجتماع اجزای بخار که  
در هوا مغمور است بشود بلکه چنانکه بی اسباب  
تکوین نوع آب از عدم ذاتی و دهری کردند  
انشاء آب از عدم بقدره الله کنند

ترجمه ۵۷۳ مثنوی (۴) زان نظر روپوشاهام  
بردید اسرار ۲۳۰ زیرا که التوحید اسقاط  
الإضافات میباشد

ترجمه ۵۸۱ مثنوی (۳) تا بیاید طالبی چیزی  
که جست - اسرار ۲۳۰ باشد الخ

ترجمه ۵۹۵ مثنوی (۱) گردش اورا نه اجر  
و نه عقاب - اسرار ۲۳۱ یعنی اجر تشریعی چون  
انسان و اما تکوینی پس برای هر چیزی غایتی  
است چه فلک و فلکی و چه عنصر و عنصری و  
مراد بعدم اختیار نه این است که افلاک در گردش  
خود فاعل بالطبع اند و حیات و علم و اراده و



# صحيح الاغلاط المطبعية الواقعة في الاصل والترجمة والشرح حين

## العربي الفارسي من ترجمة الدفتر الثالث المثنوى

صفحة	سطر	
٥	١	ميزهد
١٢	٢	مثنوى جز خيالانى
١٧	٣	المثنوى گر جنين
٢٠	١	مثنوى - ز ايشان
٢٠	٧	الترجمة - عَنْ حَدِيثِ ذِي الدُّنَا قَدْ حَجَبَا . . وَ لَهُ صِدْقُ أَعْيُ طَلَبَا وَ تَوْجِدُ نَسْخَةٍ ثَانِيَةٍ لِلْأَصْلِ لَمْ تَذْكَرْ فِى النَّهْجِ الْقَوَى
٢٢	٥	مثنوى - گروهى دوستان
٢٣		شرح عربى در اين صفحه تابع بيت آخر صفحه ٢٢
٢٣	٨	الشرح العربى اراد بالهند الخ تابع للبيت الرابع من المثنوى
٢٤	٤	مثنوى - كلمه الحذر اشتباهاً مكرر شده
٢٦	١ و ٧	الترجمة - الأصح لترجمة البيت من الاصل
		لَهُمَّ الْبُلْدَانُ مِنْ مِثْلِ الْجِنَانِ      زَهَرْتُ عَنْ وَصْفِهَا كُلَّ الْيَمَانِ حُوِّلَتْ دِجْلَةٌ مَاءٍ أَسْوَدٍ      رُحَ لَهَا الْآيَةُ أَنْظَرُ . . تَهْتَدِي
٢٦	٤	مثنوى - رويين نشان -
٢٧	١	مثنوى - بفسره -



صفحة	سطر	
٣٠	٢	الترجمة      فى بيان تنمة قصة
٣٧	١	الترجمة      عود ايضاً لحكاية المسافرين واولاد الفيل
٣٨	٦	الشرح العربى      ان لا ياكولوا فرخ الفيل
٣٩	٣	الترجمة      ذلِكَ الجَائِعُ
٤٠	٣	الترجمة      أَنْ شَوَاءَ الْفَرَّخِ لِلْفِيلِ
٤٥	١	مثنوى صدحى حى وقيل وقال
٥٤	١	مثنوى - رهنمايم همهرت باشم رفيق
٥٤	٦	مثنوى - يا سقيم خسته اين دخمه
٦٦	١٢	مثنوى - لرزان و بترس
٧٠	١١	الترجمة - نَظَرَ الْبَخ (مؤخر)
-	١٢	- فزرات (مقدم)
٨٤	٤	الترجمة      أَنْ مَعَ الْمُحْسِنِ
-	٧	- عَنَى أَبْعَدِ
١٠١	١٠	الترجمة      لَهَا مِنْهَا مَفَرٌ
١١١	٨	- إِذِ الْخَوْفُ أَكْبَأُ -
١١٢	٣	الترجمة      طرف القرية والى الضيافة
١١٢	١	الترجمة      ذا بحب زوجه جد طلب

صفحه	سطر	
۱۱۲	۳	المثنوی سوی دهر و به میهمانی
۱۴۲	۶	الترجمة حَمَلَةُ الذُّبِّ الْأَشْرُ
۱۵۵	۲	الترجمة صد زماناً و کُن الشَّهْمَ الْأَسَدَ
۱۸۸	۱	المثنوی لجَانِبِ مِصْرَ مُسْرُوراً -
۱۹۶	۱۱	الترجمة - مِثْلَ هَذَا الْيَوْمِ إِنْ يَهْجُمَ عَلَيَّ
۲۰۲	۱۲	الترجمة فِي النَّارِ شَبَّتْ -
۲۰۴	۱	المثنوی وَحَى أَمْدَنَ بِمَادِرِ مُوسَى -
۲۰۷	۱	المثنوی - دَرِ رِيسْمَانِهَاشِ پِيچِيد -
۲۱۰	۲	از بهر یاری
۲۱۲	۲	لِمَحَلِّ اللَّعِبِ جَرٌّ لَأَنَّ
۲۱۲	۴	الترجمة - فِي جَرِّهَا الصَّعْبِ الْخَطِيرُ
۲۳۶	۱	المثنوی تا بگیرد دست تو علمتنا
۲۴۱	۶	الترجمة وَاحِداً بِالذَّاتِ
۲۴۳	۲	- عَشْرَةَ أَنْفَادِ -
۲۴۵	۷	الترجمة وَ الدَّلِيلَ أَنْتِ
۲۴۹	۲	المثنوی قاصِدَ تَعْبِيرِ الْقُرْآنِ
۲۵۱	۱۱	الترجمة فَالْعَصَا الْقُرْآنُ قَدِّصَارُ لَكَا

صفحه	سطر	
۲۶۴	۶	الترجمة لِلْأَبْد - نَكَدَ.
۲۶۵	۱۰	الترجمة وَهَجَرَ - ظُئِرَهُ.
۲۶۶	۸	الترجمة غَيْرَ أَنِّي
۲۶۹	۴	مثنوی ( دعوت کردن نوح (ع) پسر او و سر کشیدن او که بر سر کوه روم و چاره کنیم و منت تو نکشم )
۲۷۰	۶	المثنوی - عاصمت که آن که مرا از هر گزند -
۲۷۱	۶	المثنوی - ناز بابان
۲۷۷	۲	الترجمة كَأَنَّا بِلَا
۲۸۵	۵	الترجمة (۳)
۲۸۵	۶	- (۴)
۳۱۳	۲	المثنوی بیمار شدن فرعون بوهیم از تعظیم خلق
۳۲۳	۱۲	الترجمة كَلَّ شَخْصٌ صَعُوهُ لِعَمَلٍ -
۳۳۶	۷	الترجمة (۴)
۳۳۸	۲	الترجمة بِكُلَّتِي يَدِيهِ
۳۴۲	۵	الشرح العربی (۳)
۳۴۵	۶	الترجمة فَضَلْتُ عَيْنَكَ
۳۵۰	۳	المثنوی چون بیمار آیند -
۳۵۲	۷ و ۴	الترجمة (۲) و (۳) زائدان
۳۷۱	۱	الشرح العربی (۲) و (۱) صحیح (۱) و (۲)
۳۸۸	۱۰	الترجمة لِمَه لِمَ مَا سَلَكُوا
۳۹۰	۶	- لِّلْحَنِ كَذَّبُوا -



صفحة	سطر	
٣٩٢	٩ و ٨	الترجمة (٩) مقدم (٨) مؤخر
٣٩٦	٥	المثنوى چون مراقب گشت
٣٩٧	٥	الترجمة فكلّ آحد -
٤٠٥	٢	الشرح الفارسی شرح النهج
٤٢١	٨	الترجمة وَ ذِيَاكَ الْقَبُولُ
٤٣٢	١	المثنوى آن جماعت بر شفاعت
٤٣٣	٩	الترجمة فِي أَيِّ حَقْلٍ ذَهَبَا
٤٣٨	٢	المثنوى همه عالم
٤٤٣	٢	الترجمة أَلْعَبْدُ الْمُرِيدُ
٤٤٥	٢	- وَ مَنْ سِرِّ الْغُيُوبِ
٤٤٩	١٠	الترجمة إِي الْمُهَلَّةِ ضَعْ
٤٥١	٣	الترجمة إِنَّ نُورَ الشَّمْسِ
٤٥٢	٦	الترجمة وَ النَّشْفَةَ
٤٥٥	٥	- كُلِّ مَكَانٍ
٤٥٦	٥	- قَاتِلُوا الْمُظْلُمُ
-	٨	- يَا نَبِيَّ اللَّهِ
٤٥٨	٩	الترجمة عَلَى سِرِّ الظَّالِمِ فِي الدُّنْيَا
٤٦١	٩	- لَهُ مَعَ جُرْمِهِ
٤٦٥	٧	- وَالْحَدِيدُ الْإِنِّ فِي يَدِكَ

صفحة	سطر	
٤٧٠	٢	الترجمة حَجَرٌ طَيْرٌ صَغِيرٌ يَضْرِبُ
-	٩	الترجمة - قَيْدَ مَعْقُولَاتٍ
٤٧٢	٤	الشرح العربي يَكُونُ مُعِينًا
٤٧٣	٧	الترجمة كَانَ النِّفْعُ ذَاكَ
٤٧٦	١	الترجمة فَعَوَامِ الْبَلَدَةِ مَكْرَ الْبَدَنِ مَعَ خُدْعِ النَّفْسِ لَمْ تَدْرِ زَمَنُ
٤٧٧	١	الترجمة نَحْوِيًّا أَيُّهَا الْحَبْرُ الْبَاطِلُ أَبَدًا لَا تَرَكْضَ أَتْرَكَ ذَا الْعَمَلِ
٤٩٤	٥	» كُلُّهُمْ مِنْ بَعْدِ أَنْ جَاءُوا هُمْ -
٤٩٩	٣	مثنوى - مَلَيْتَهُمْ -
٥١٨	١	مثنوى - چشم باری در چنان پیلان کشا
٥٣٦	٣	الترجمة - ذَاكَ كَالْمَوْهُومِ فِي كُلِّ زَمَانٍ
٥٦١	٤	» أَنْ نَحْوِ السَّافِينِ
٥٧٢	١٠	الترجمة - مِنْ عَجِيبٍ
٥٧٩	٧	الترجمة - فِي الطِّينِ
٥٨٠	١	الترجمة نَاطِقًا عَادَ
٥٨١	١٢	» الْحُلُقُومُ أَنْ
٥٩٨	١	» إِنَّ هَذَا الْفَرَسَ لِلْسَيْدِ سَقَطَتْ تَهْلُكُ أَنْتَ فِي غَدٍ
٦٣٢	١	» قَالَ ذَا دَوْمًا وَمِنْهُ الْخُدُّ قَدْ كَانَ فِي عَيْنِ الْمَقَالِ ذَا يَوْقَدُ
٦٣٥	١	» لِلْسَّلَاطِينِ الْقُصُورُ كَمْ تَلِيْقُ ..

صفحه	سطر	صفحه
۶۴۶	۲	الترجمة أثر الروح له العقل يرى -
۶۴۸	۶	« وهناك النّحس راح و الحسن
۶۵۶	۱۱	« أن كما الماهية منه تُعد يا فلان له لم تدّر أبد
۶۵۷	۱	مثنوی عجز در ادراك ماهیات عمو
۶۷۲		پاورقی فارسی سبزواری ۲۳۹ شرح بحر العلوم ج ۲ ص ۱۶۹
۶۷۲		و متخبله بشدت
۶۷۲	۴ -	مثنوی صد بود آن خود عجب یابد خیال
۶۷۶	۳	الترجمة - له الزاد انید - الواو زائدة -
۶۸۹	۱۰	« - والقّد سَحَب -
۶۸۹	۶	مثنوی کو کشد سوی وبال
۷۰۲	۲	مثنوی حشر هر آزاده
۷۰۵	۱	الترجمة اوزیر و بهم
۷۰۵	۵	مثنوی کو ز بیم جان
۷۰۸	۷	الترجمة القصة
۷۱۰	۲	مثنوی زانکه بس مردانه
۷۱۱	۱	الترجمة حتی لضیق ذالصدف
۷۱۲	۲	مثنوی مگرد از عقل و داد
۷۱۳	۱۰	الترجمة صار لي الموت لذيذاً
۷۱۳	۱۰	» بل من الكون و ممن ينتمی
۷۳۲	۳	مثنوی که خنوش



صفحه	سطر	
۷۳۵	۵	الترجمة لك قال هو سحر و الخراب
۷۴۵	۴	صدقة اذ فتح
۷۴۷	۳	والحديد نظراً
۷۴۸	۴	و على السرب لقهر لو يصبح
۷۴۹	۹	تخلص الرجل لك
۷۵۰	۱	من به تاتي الحياة
۷۵۱	۱	يعدم قرار الحمص
۷۵۲	۶	يبيد
۷۵۲	۸	و تلك تؤثر
۷۵۴	۶	كان تسليمك لك
۷۶۱	۲	مثنوى مقدم على العنوان اللذي قبله
۷۶۲	۵	الترجمة انا لست الروح ذاك
۷۶۳	۴	المثنوى لاجرم پرتو ببالد اضطراب
۷۶۳		الترجمة فاذا لا جرم الضوء وجد
۷۶۴	۴	مثنوى من نمى رنجم ازین لیک این لگد
۷۶۶	۲	مثنوى که به پر زد بر پرد صاحبلى
۷۶۷	-	سه بيت از مثنوى ميياید مقدم بر عنوان باشد
۷۶۸	۱	مثنوى بطن چارم
۷۸۵	۹	الترجمة و سلاح العلم ذاك ثانياً
		ترمي و الفن تراها ديا

صفحة	سطر	
٧٨٦	٤	الترجمة لَمَّا الْهَيْبَةُ مِنْهُ تَبَيَّنَ
-	٥	هَكَذَا الْهَيْبَةُ مِنْ اللَّهِ هَم
-	٦	مَنْ نَجِيْبًا بَانَ
٨٠٨	٨	الترجمة ذَلِكَ السَّاحِبُ
٨١١	٩	رَجُلُهُ - وَصَلُهُ -
٨١٣	٣	شَفَقَتِيهِ
٨١٦	٤	سَفَرُ
٨٢٢	٥	مَعْمَلُ
٨٢٣	١	ذَلِكَ الْوَاحِدُ
٨٣١	٧	الْعَقْلُ
٨٣٢	٧	صَارَ فَرَضًا -
٨٧٨	٣	من الختام طبع ترجمة دفتر الرابع



## النسخة الثانية لبعض الآيات والكلمات من ترجمة دفتر الثالث للمثنوي

صفحة	سطر	الترجمة
١٤٧	١	ذِي اللَّطْفِ اللَّيْقِ
٢٠٢	٣	وَهُمْ وَ شَكُّ عِنْدَنَا
٢٠٦	٦	هَذَا الَّذِي كَلَّا ذَكَرْ
٢١٠	٣	كَمْ حُرُوبٍ تَأْتِي بِالصُّلْحِ الشَّدِيدِ
٢١٢	٢	جَرَّهَا مِنْ ذَا لَهُ كَانَ الْغَرَضُ    أَنْ مَتَاعًا يَجِدُ مِنْهَا عَوْضُ
٢٤٧	٦	ذَا الْخَفَاءِ مِنْكُمْ -
٢٥١	(١) و (٢)	هذه الترجمة بناء على أن النسخة (دينيت پنهان می کنندزیر زمین) وان الضمير في مصراع البيت الثاني متوجه الى الاصحاب و بناء على النسخة المذكورة (دينيت پنهان ميشود زیر زمین) وان الضمير راجع الى الدين نفسه تكون الترجمة
٢٦٤	٦	وَمِنَ الْكُفَّارِ مَنْ قَدْ لُعِنُوا    دَيْنُكَ الْقَيْمُ وَالْمُوتَمَنُ لَا ضَرْابَ وَلَا خَوْفَ سِتْرَا    أَبَدًا تَحْتَ الثَّرَى مَا ظَهَرَا (وَ إِذَا مَا لَمْ أَقُلْهُ أَبَدًا    لَكَ وَيْلَاكَ تَجَرُّ نَكَدًا)
٣١٣	٨	(بِالْأُلُوهِيَّةِ قَدْ أَبْدَى ادْعَاءُ)
٣٢٦	٧	أَلَيْتَ التَّالِي سَاقِطِ    وَعِنْدِي الصَّيْدَ لِفَخِّ
٣٥٥	١٠	وَالْحِمَامَ وَجَدَمَا بَلَغَ مِنْهُ الْمَرَامُ (لِمَهْ مَا كَانَ بِكَ رَحْمٌ عَلَيَّ)
٣٩٧	١	(فَإِذَا مِنْ سَاعَةٍ أَنْتَ عَرَجْتَ)
٤٥٤	٨	فَعَلَى الرَّأْسِ لَهُ ذَرِّي التُّرَابِ



## النسخة الثانية لبعض الآيات و الكلمات من ترجمة دفتر الثالث المشنوي

صفحة سطر الترجمة

- ٤٧٠ (٢١) (حَجَرُ طَيْرٍ أَبَايَلٍ وَ مَنْ لِّلْعُلُوِّ يَضْرِبُ دَوْمًا يَفَنُ) نسخة ثانية
- (حَجَرُ طَيْرٍ هُوَ مَنْ يَضْرِبُ لِّلْعُلُوِّ حَيْثُ شَاءَ يَذْهَبُ) نسخة ثالثة
- ٤٧٢ (٢١) (قِمَةُ الْهِمَّانِ وَالْكِيسِ الذَّهَبُ وَلَوْ الْهِمَّانُ ذَا عَنْهُ الذَّهَبُ) عَنْهُمَا يَذْهَبُ كَانَا فِي الْعِيَارِ أَبْتَرَيْنِ لَا يَوْزَنُ وَ إِعْتِبَارُ
- (مِثْلَمَا بِالرُّوحِ قَدَّرَ الْيَدَنِ) ٣ -
- (سَاعَةً مَعَ أَلْفِ عَامٍ عِنْدَنَا) ١ ٥٣٥
- (مِثْلُ هَذِي اللَّقْمَةِ حَوْلَ الْفَمِ) ٧ ٥٣٦
- الترجمة خَلَقَ لِلذُّوْبِ سَوَاهَا مَقَرَّ ٤ ٥٥٣
- مشنوي وَجَاى كَدَاخْت ٢ ٥٥٣
- (فَنَعَمْ قُلْتُ لِي الْحِرْمَانُ كَانَ فِي الْأَمَامِ غَيْرَ أَنْ فِي الزَّجْرِ بَانَ ٤ ٥٦٣
- مَنْ يَذَا الْجِسْمِ الْحَيَاتِ وَ الْبَقَاءُ فِيهِ لِرُوحٍ بِهَا يَلْقَى الصَّفَاءُ ٨ ٦٠٦
- (زَوْجُهُ قَالَتْ أَيَا سَامِي الْخِصَالِ أَفِرَاقُ قَالَ لَا لَا فَا لَوْ صَالَ ٥ ٦٣٣
- ذَا الْفِصَالِ كَانَ .. لَيْسَ بِالْفِرَاقِ .. بَلْ هُوَ عَيْنُ التَّدَانِي وَ التَّلَاقِ ..
- (رَأْسُ ذَاكَ الْقَنْفِذِ كَلَّا خَنَسَ) ٩ ٧٣٢
- قَوْلُهَا السِّحْرَ يَكُونُ وَ الْخَرَابِ ٦٥ ٧٣٥
- (تَأْكُلُ مِنْ ثَمَرٍ إِمَّا التَّعَبِ يَاعْتَرَابٍ تَجِدُ تَلْقَى الْكَرْبِ ٤ ٧٥٠
- الترجمة أَغْلِي ٥ ٧٥٨

نمحيص ثانوي لتصحيح الكلمات والنسخة الثانية لأبيات ترجمة دفتر الثالث للمثنوي

صفحه ٨٦٨ سطر (٦) الترجمة كلمة (رايت) بالفارسية بمعنى الرمح والترجمة المذكورة

قبلا بناء على هذا المعنى وقد سقط منها أيضاً ترجمة كلمة (انديشه) التي هي بمعنى الخيال

و الفكر و النسخة الاصح لترجمة هذا البيت ان كلمة (رايت) فيه عربية و بمعنى العلم والبيدق

و الراية المعروفة

إِلْخِيَالِ الْعَلْمِ لَا قِيَّ إِنْكَسَارُ      مُؤْنِسُ النِّعَمِ يَبْدُءُ أَنْتِظَارُ



## دنباله حواشی فارسی ابیات مثنوی دفتر سوم

صفحه ۴۴۳ سطر اول و دوم و سوم

( در الست آنکو چنین خوابی ندید ) اندرین دنیا نشد بنده و مرید ( )  
 ( و ر بشد اندر تردد صد دله ) يك زمان شکرستش و سالی گله  
 ( پای پیش و پای پس در راه دین ) می نهد با صد تردد بی یقین ( )

در جزء سوم شرح بحر العلوم صفحه ۱۰۹ اجمالا چنین نوشته است ( یعنی آن کس که روز اُلت راحت نیافت و یا ارشاد نیافت و یا بشارت نیافت عبادت کننده نشده و مرید و طالب حق نشد ) و با این وصف کلمه مرید بضم میم میباشد و اسم فاعل خواهد بود ) و حاصل بیت تالی آنکه اگر عبادت کننده حق باشد بتصدیق عبادت نکند بلکه در شك باشد و بیت تالی این تالی تفسیر این تردد است -

صفحه ۲۵۱ سطر ۳ مثنوی - ( چاکرانت شهرها گیرند و جاه دین تو گیرد ز ماهی تا بماء ) در برهان قاطع دنباله کلمه ماه چنین ذکر شده است ( ماه بزبان پهلوی شهر را و مملکت گویند که عربان مدینه خوانند گویند حذیفه بعد از فتح همدان بنهائند آمد و چون نهائند کوچک بود و گنجانی سپاه او را نداشت فرمود که آنچه لشکر کوفه بود بدینور رود و هرچه سپاه بصره بود بنهائند فرود آمدند و چون ماه بزبان پهلوی شهر و مملکت را گویند نهائند را ماه بصره و دینور را ماه کوفه می گفتند عربان هم این دو شهر را ماهین میخوانند و کنایه از مشرق هم هست ) و بطور مسلم مولانا در این بیت فراخی مملکت او خواسته و اینکه وسعت اطراف آن از مشرق تا مشرق است چنانچه در عربی برای همین منظور گویند ( بینی و بینک بعد المشرقین ) و کنایه از بسیاری و فراخی آن میخوانند -



# تمحیص ثانوی لتصحیح الکلمات و النسخة الثانية

## لایات ترجمه دفتر الثاني من المثنوی

صفحه	سطر	الشرح العربي	
۶	۳	مثنوی	سنة اثنين و ستين و ستمائة
۴۵	۲	مثنوی	بسبب ميل مستمع
۱۵۲	۳	مثنوی	رو بهستی کرد فرعون عنود
۱۵۴	۴	مثنوی	او به بیرون میدود که کو عمو
۱۵۴	۱۰	الترجمة	النسخة الثانية - فَرَكَ بِالْحَقْدِ شَبَّ حُرْقًا
۱۶۴	۵	الشرح العربي الصحيح - رقم (۳)	
۱۶۷	۱	مثنوی	حاجب آتش بود بی رابطه
۱۹۸	۳	مثنوی	النسخة الثانية هذه الاصح
بنگر اندر خود نه تو بودی عرض جنبش جفتی و جفتی با عرض			
۲۰۵	۳	مثنوی	این تقاضای کار
۲۰۶	۱	مثنوی	نسخة اسرارالحکم للسبزواری کذا (بر تو کاری بود
چون جنن کنش) و قال فی شرح جان کنش مانصه - جان کنش جان کنیدن چه شین در			
فارسی حرف مصدری نیز باشد چون دانش و بینش و کشش - و الظاهر ان نسخة النهج (چون			
جان کشش) ایضاً صحیحین كما ذكرت مع شرحها			
۲۲۰	۹	الترجمة	إِذْ لَكَ الْفَائِدَةُ حِينَ تَصِيرُ
۲۴۲	۲	»	هُوَ فِي كَيْفِيَّةٍ دَوْمًا وَ فَنَ
۲۴۴	۹	»	وَرَمِيهِ اللَّبَنُ مِنْ عَلَى رَأْسِ الْجِدَارِ
۲۷۸	۵	»	جَبَلٌ يُوجَدُ لِلصَّوْتِ بُعِيدُ
۳۱۹	۵	»	سَيِّدَ لَقْمَانَ عَبْدًا أَمْرًا يَا فَلَانُ قَمِ وَ سِرْ مُبْتَدِرًا وَ
وَإِئْتَنِي حَالًا بِلَقْمَانَ الْوَلَدِلِيِّ فَهُوَ زَمَنًا غَنِيَّ ابْتَعَدَ			

تمحيص ثانوي لتصحيح الكلمات والنسخة الثانية لآيات ترجمة دفتر الثاني من المثنوي

صفحة سطر

٣٢٢ و ٥	الترجمة	حُجَّةٌ أَبَدَيْتَ أَنَّ لَنْ تَأْكُلَا
٣٣٥ و ٢	»	النسخة الثانية - وإحداً مُخْتَلِفٌ مِنْهُ الْأَثَرُ
٧		تِلْكَمُ الْحَسَادُ كَانَتْ ذَا الشَّجَرِ الْقَبِيحُ الْمَرُّ مَعْدُومُ الْأَثَرِ
٣٦٢ و ٢	مثنوي	و آن چه دادی هر چه دادی در زکات
٣٧٩ و ٥	الترجمة	النسخة الثانية
٣٩٢ و ٨	الترجمة	أَطْلُبْ مِنْكَ حَرِيقًا وَ حَرِيقٌ وَمَعَ هَذَا الْحَرِيقِ كُنْ رَفِيقٌ رُبَمَا قَالَ لِي أَعْلَى وَ السُّكُوتُ
٣٩٦ و ١	»	إِذْ غَدَّتْ أَيْضًا لِكُلِّ نِعْمَةٍ
٢		الْمَرَارَاتُ زَعِيمًا وَ وَجِيهٌ
٣٩٨ و ٢	الترجمة	ذَالُولِي الْعَيْنِ عَيْنٌ لِلْمُعْجَزَاتِ
٤٢٠ و ٣	»	الْأَصَحُّ
٤٦٦ و ٤		مَا قَدَّرْتَ عَنْ يَدٍ وَ الرَّقْبَةُ نَحْ غِلِّ الْبُخْلِ فَهُوَ الْعَقَبَةُ از أطالت خائقم ای مرد نیک
٤٦٢ و ٨	الترجمة	أَنْتَ سَرْعَانَ لَهُ تُخْلِي زَمَنٌ
٥٣٩ و ٩	»	النسخة الثانية ( عَهْدُنَا تَيْنُ لَنَا الْحُبُّ ذَلِيلٌ
٥٧٤ و ٨	»	مَا هُوَ مِنْ حُبِّكَ الصَّفْوِ الْجَلِيلِ مِنْ وَهَادِ سِتَّةِ كُلِّ أَحَدٍ

تمحيص ثانوي للكلمات و النسخة الثانية لآيات ترجمة دفتر الثاني من المتنوى

٥٢٣	١	المتنوى	كفت بيزاريم	
٦٨٥	٣	»	النسخة الاصح - لَوَلَّكَ بِالْعُنْفِ لِلدِّينِ اِنَا	
			كُنْتُ اَبْقَطْتُ بِدَا وُمْتُ العَنَا	
			طُبْعِي الْاَصْلِي قَدْ كَانَ كَذَا .. وَ كَذَا دَوْمًا اَنَا اَهْوَى الْاَذَى..	
٥٩٧	٨	الترجمة	أَنْ يَكُونَ الْحَقَّ سِرًّا وَ عَلَنَ -	
٦١٦	٨	»	وَ عَنْ الْمَكْرِ لَهُمْ مَا صَرَّحًا -	
٦٥٧	٩	»	سَاقُطَ -	
			لَهُمْ قَالَ اَيَا سَامِي الْعِمَادِ يَا مُلُوكَ الْاَرْضِ يَا خَيْرَ الْعِبَادِ	
٦٩١	٢	الترجمة	وَ اَفَانِينَ رِيَاءٍ وَ دَغَلٍ	
٦٩٣	٢	»	النسخة الثانية - وَ رَضَى بِالْفَقْرِ كَمْ لَفْظٍ دَقِيقَ -	
٦٩٥	٤	»	طَلَبَ لَبَّتَهُ كَالْعَبْدِ تُطِيعُ	
٧٤١	٦	»	وَلَا تَخْشَ الْاَذَى -	
٧٤٢	٤	»	كَمْ تَكُونُ مِنْ فُرُوقٍ رَحْبَةٍ -	
٨٠٠	٨ و ٧	»	النسخة الثانية	
			كُلُّ فَخٍّ هُوَ بِالذَّاتِ اَبَدٌ لَهُ مَا ذَلَّ وَلَا رُعْبًا وَجَدَ	
			لَكِنَّ الرِّيشَ لَهُ عَمْدًا كَسَرَ وَقَعَ دَوْمًا بِهِ وَ الْعِجْزُ ظَهَرَ	
٨١٥	٥	الترجمة	وَسَطَ هَذِي الْمَنَاجَاتِ السَّحَابَ -	



تمحيص ثالث والنسخة الثانية لبعض الآيات في ترجمة دفتر الاول ايضاً

صفحة ٧٩٢ سطر (١) النسخة الثانية

إِنْ يَكُ الْعَالَمُ عَشْرًا وَثَمَانٍ      أَلْفٍ أَوْ أَكْثَرَ سِرًّا وَعِيَانٍ

صفحة ٣٣٨ سطر (١) النسخة الثانية

هَلْ زَرَعْتَ الْبُرْجِينَ وَالشَّعِيرَ      لَكَ أُعْطِيَ .. أَبَدًا ذَالًا يَصِيرُ

صفحة ٢٩٤ سطر (١) و (٢) الترجمة الصحيحة

عَنْ هَوَاءٍ فِيهِ لِلرُّوحِ أَبَدٌ      طَارَتِ الْعَنْقَاءُ مَا حُدَّتْ بِجَدٍ  
فَهِيَ قَبْلَ الْعَالَمِ ذَا نَظَرْتُ      طَيْرَانِ الْفَتْحِ فِيهِ ظَفَرْتُ

صفحة ٢٤ سطر (٧) النسخة الثانية

وَعَدَوْ كَالسَّائِلِينَ هُمْ قَدْ      رَفَعُوا الزَّلَّاتِ ذُلًّا وَ نَكْدَ

صفحة ٣١ سطر (٣) النسخة الثانية -

هَذِهِ الشَّمْسُ هَبِ الظِّلُّ لَهَا      آيَةٌ دَلٌّ وَ أَبَدِي مَا يَهَا

- اه سطر (٨) النسخة الثانية

لَا تَقُلْ لِلْمَلِكِ ذَاكَ الْآحَدِ      مَا لَنَا مِنْ رُخْصَةٍ .. مِنْهُ أَبَدٌ

صفحة ٤٩ - سطر (٤) النسخة الثانية

لَيْتَ ذَاكَ الْعَارِ مِنْ سَمْتِ أَلَمٍ      وَاحِدٍ لَا غَيْرُهُ أَرَبِي أَلَمٍ

صفحة ٢٢٤ سطر (٧ و ٨) النسخة الثانية

مَا هُوَ الْقَشْرُ الْآقَاوِيلُ اللَّتِي      صُبِغَتْ بِاللَّوْنِ أَلْفَ صِبْغَةٍ  
حَيْثُ أَنَّ اللَّونَ فِي الْمَاءِ أَبَدٌ      مِنْ ثَبَاتٍ مَا لَهُ الْمَحْوُ وَجَدٌ

تمعیض ثالث والنسخة الثانية لبعضی الآیات فی ترجمة دفتر الاول أيضاً

صفحة ۲۷۴ سطر (۱۰) وقع هذا البيت اشتهاً بعد البيت التاسع (وَ إِذَا مَا فَتَقَ الْغُصْنُ

الْوَرَقُ) وَ هُوَ تَمَّةُ الْبَيْتِ الثَّامِنِ (حَرَّرَ الْغُصْنُ الرُّطِيبُ وَالْوَرَقُ)

صفحة ۳۳۶ سطر (۳) - من المثنوی - گر ز پشت آدمی وز صلب او در طلب میباش وهم

در طلب او - الصحيح كما فی نسخة السبزواری (در طلب او) بالطاء المؤلفة علی وزن قريب لا

بالتاء المثناة المضمومة كما هو فی الحاشية الفارسية نقلاً عن شرح بحر العلوم لعدم ذكر كلمة

(تلب) فی البرهان القاطع

صفحة (۳۷۵) سطر (۵) از مثنوی صحيح چنین است (اندرین ره میخروش و میخراش)

چنانچه در اسرار الحكم سبزواری صفحه ۵۹ هم ذکر شده است

صفحة ۳۷۶ سطر (۵) مثنوی نسخة صحيح (کافتاب از شرق تر کتاز کرد) سبزواری در

صفحة ۵۹ اسرار الحكم می نویسد (تر کتاز) در نسخ بسیار (تر کی تاز) دیدم یا زیاد است

و بمعنی خیز شدن و تعجیل -

صفحة ۳۷۸ سطر ۴ المثنوی الصحيح (مر که داد او حسن خود را در مزاد)

صفحة ۴۹۸ سطر (۳) الترجمة النسخة الثانية

وَالْيَ نَادِيْ اُنْسٍ وَ فَرَحٍ  
بَرَّءٌ لَا لِمَشِيبٍ وَ تَرَحٍّ

صفحة ۵۰۲ سطر (۶) المثنوی النسخة الصحيحة - من سپاناخ توام هرچم پزی یا ترش

با یا که شیرین می پزی - چنانچه در اسرار الحكم صفحه ۶۸ آمده است

در ترجمه دفتر دوم سطر (۵) صفحه ۴۶۹ صحيح (أَنْتُمْ فِي ذِي الدُّنَا)















892.88

T23

645

JUL 15 1964

